82.96

BALAJEE & Co.,

"SILK EMPORIUM" BENARES CITY.

Summer Suiting Silks.

Made of pure spun silk thickly woven strong and durable. Guaranteed to last for some years does not shrink nor shrivel. A pleasant wear for summer. Available in dull white or khaki colour.

7 yds. x 54" or 14 yds. x 27" a piece for two complete suits or four coats Rs. 30, 35 & 40/-

Do. Do. for shirts either in white or khaki colour Rs. 16/- to Rs. 28/- a piece.

Do. Do. waste silk or silk khaddar thick and decent for wear Rs. 18/- to 24/- a piece.

BRASS TOYS FOR CHILDREN

Big size set containing 32 articles price Rs. 5/-
Medium size set „ „ „ Rs. 3/-

భిషగ్రత్న పాళ్యపు వెంకటాచల పండితుల ఆయుర్వేదీయ సిద్ధౌషధములు

లోకామయహర కస్తూరి మాత్రలు

ఈమాత్రలలో ఆక్షేపకరవస్తువు లెవ్వియు చేరలేదు. ఈమాత్రలు 1-2 ను తాంబూలముతో గాని విడిగాగాని ప్రతిదినము ఉపయోగించితివేని ఎటువంటి కఠినతరాహారమునైనను జీర్ణీకరించి, గాలి నీళ్ల స్వభావము మారుటవలన చెడుపుకానిలాగున దేహమును కాపాడును. పిల్లలు మొదలు ముసలివారి వరకు అందరి మందము, మలబద్ధము, పడిసెము, దగ్గు, గూరలు, శీతలముచే కాళ్లులాగుట, కడుపుబ్బరము, కడుపునొప్పి, పక్కల యందు నొప్పి, ఆహారజీర్ణకాలమందు తలనొప్పి, చలిజ్వరము, జ్వరము, ప్లేగు ఇన్‌ఫ్లూయంజా ఇంకను అనేక వ్యాధులను గుణపరచును. స్త్రీలు ప్రసవించిననాడు స్నానమునాడు (కస్తూరికి ప్రతిగా) ఈమాత్రలు 4-5 ను 2-3 తమలపాకులలో నమలి మ్రింగవలెను. సాంక్రామికరోగులతో నుండవలసినవారు, దినము 1-2 మాత్రలను సేవించిన ఆరోగ్యస్పృహాంగు లగుదురు. ఈమాత్రలసీసాతో గల అనుపానపత్రమును చూడుడు. 300 మాత్రలుగల సీసా 1-కి 4 అణాలవంతున ప్రతిషాపులో పలను దొరకును. పోస్టుమూలకముగా 6 సీసాలు రు 1-8-0. 12 సీసాలు రు 2-13-0. 25 సీసాలు రు 5-3-0.

సారస్వతాసవం:—మెదడుకు బలమును కలిగించి, జ్ఞాపకశక్తిని వృద్ధిచేయును గావున, మెదడు దుర్బలమువలన గలిగియుండు సమస్తవ్యాధులను పరిహరించి నరములకు మంచిత్రాణను రక్తవృద్ధిని కలుగజేయును. సంగీతపాటకుల కంఠస్వరమునకు మృదుమధురత్వము నిచ్చును. పాడను పాడను వుత్సాహము నింపును. బలహీనలైన స్త్రీలకు నెత్తినడుము (నెత్తి నోరు చాలా మెత్తగా వుండుటవలన) మాట్లాడను నడువను కానిపిల్లలకు సంజీవివంటిది. 6 ఔన్సుల సీసా 1-కి రు 1-0-0. పోస్టుఖర్చులు ప్రత్యేకము.

శ్రీ సీతారాఘవ వైద్యశాల, మైసూరు.

విషయానుక్రమణిక

చిత్రానుక్రమణిక

త - 'ఈ అక్షరమునకు ముందున్న సంఖ్యగల పుటకు తరువాతి' అని తెలిసికొనునది.

త్రివర్ణ చిత్రములు:—గోదావరి నీలాటిరేవు, చిత్రకారుడు, శరత్తు, శ్రీకృష్ణలీల, నాగరాజు, ఏనుగులపోరాటము.

ఏకవర్ణ చిత్రములు:—అమరావతి స్తూపచిత్రములు ౧, ౨-౩, ౪-౫, ౬-౭, ౮-౯, ౧౦-౧౧, ౧౨-౧౩, ౧౪-౧౫, ౧౬ చిత్రములు వరుసగా ౩౪-౪౨-౪౪ త, ౩౧౪, ౩౨౨, ౩౩౦, ౩౩౪ పుటలకు తరువాత కలవు.

వ్యంగచిత్రములు:—పెంటకుప్ప; ఈ కాలపు కల్పవృక్షము; ౬౭, వధూవరులు; ౭౩, అసమానసాంగత్యము; ౭౭, ఉపన్యాసధోరణి క్రమముగా పుటలలో కలవు. ౮౨.

అజంతాచిత్రములు:— ౧—౫, వరుసగా ౯౩, ౯౮, ౧౦౭, ౧౪౫, ౧౫౪ ౧౬౦ పుటలలో కలవు.

శ్రీ పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారుధ్య, శ్రీ మహాత్మాగాంధీగారు, శ్రీ పండిత జవహర్‌లాల్ నెహ్రూగారు, శ్రీ యస్. శ్రీనివాసయ్యంగారు,; ౫౬త

శ్రీ జె. యం. సేనుగుప్తాగారు, శ్రీ వేమవరపు రామదాసుపంతులుగారు, శ్రీ యం. ఆర్. జయకరుగారు, శ్రీ డా. జి. వి. దేశముఖుగారు, శ్రీ సర్ పురుషోత్తమ దాస్ ఠాకూర్‌దాసుగారు, శ్రీ కే. నటరాజన్ గారు, డాక్టరు యం.ఏ. అన్సారిగారు, కే.యఫ్. నారిమన్, ౬౪త

శ్రీ జయపురం మహారాజుగారు, కీ. శే. ఆంధ్ర రత్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు; కీ. శే. పంజాబు కేసరి లాలా లజపతిరాయిగారు; కీ. శే. సర్ పానుగల్లు రాజాగారు. ౭౨త

శ్రీ ఉప్పల సత్యనారాయణగారు, శ్రీ అంగర వెంకటాచార్యులు గారు; శ్రీ ధొంతంశెట్టి నాగేశ్వరరావు గారు; శ్రీ ఏనుగు తమ్మిరాజుగారు; శ్రీ వడ్డెపాటి నిరంజనశాస్త్రిగారు; కీర్తనాచార్య శ్రీ సి. ఆర్. శ్రీనివాసయ్యంగారు; శ్రీ మత్స్యరమహంస జి. యన్.బి. సరస్వతీ స్వాములవారు; శ్రీ తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు; శ్రీ దంతులూరు శ్రీ రామచంద్రరాజు గారు; శ్రీ కొడిమెల కొండయ్యగారు; ఆకారపు రాజమ్మగారు. ౮౦త

నాలవ భారతీయ వేదాంతమహాసభ; శ్రీ యస్. శ్రీనివాసయ్యంగారి రాక; కాశీ ఈతపందెములో గెలిచినవారు; ఆదిమాంధ్ర బాలుర పాఠశాల-బందరు; ఆంధ్ర స్నాతకులకు విందు-చెన్నపురి; ఆదిమాంధ్ర ఉద్ధరణ సంఘము - నెల్లూరు.

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు-పట్టప్రదానసభ; శ్రీమతి ఆర్యసతిగారికి స్వాగతము; రె॥ ఏ. బి. జాన్‌స్టనుగారు; జగ

తరావు గారు; శ్రీ కొడాలి ఉమామహే చౌదరిగారు; శ్రీ కోనాడ వీరయ్య నాయడు. ౨౦౮-త్ర

౪౩ వ అఖిలభారతజాతీయమహాసభ-కలకత్తా: శ్రీనివాస అయ్యంగారు, రాజేంద్రప్రసాదు మున్నగువారు మహాసభకు పోవుట; మహాసభా మంటపము నెదుట జాతీయపతాకము; శ్రీ డా. బెసెంటు, సి. పి. రామస్వామి అయ్యరుగార్లు సభకు పోవుట; శ్రీ మోతీలాలునెహ్రూ జాతీయపతాకమునకు గౌరవము జూపుట; అధ్యక్షుడు, మహాత్ముడు మొదలగువారు సభకుపోవుట; పండిత మాలవ్యాదులు విషయనిర్ణయ సభకు పోవుట; శ్రీ సుభాషచంద్రబోసుగారు, స్వచ్ఛందసేవాదళ నాయకులు; అధ్యక్షులు, వసంతాదేవి, సేనుగుప్తాగార్లు మహాసభకుపోవుట; రాటమును ప్రదర్శించుట; మహాసభామంటపము-వస్తుప్రదర్శనశాల;సభామంటపసింహద్వారము.

హిందీపాఠశాల, గండిగుంట; శ్రీమహారాజావారి సంస్కృతకళాశాల, విజయనగరము; శ్రీరామ బాలభక్త పుస్తక భాండాగారము, రాజమహేంద్రవరము. ౨౨౪-త్ర

శ్రీ కళ్యాణరాములు, భద్రాచలము; శ్రీ రామచంద్రపట్టాభిషేకము, భద్రాచలము; శ్రీ సీతారామాలయము, పెదపారుపూడి; దేవాలయవీధి, భద్రాచలము; పడవలరేవు, భద్రాచలము.

హిందీకుటీరవార్షికోత్సవము,కాకినాడ; శ్రీ రామ రాత్రిపాఠశాల, విశాఖపట్టణము. ౨౩౨ త్ర

ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాలయము, కొవ్వూరు-చిత్రములు ౨.

శ్రీ పొత్తూరి కృష్ణంరాజ, రామరాజ, నరసింహరాజ యోగీంద్రులు, ప్రకృతితత్త్వ పరిశోధకులు, హఠయోగాశ్రమము, ఏనుగువానిలంక, నరసాపురము;ఆంధ్రజన హితకారిణీసంఘము, జౌపెడుపురము; కపటవేదాంత నాటకము, హస్తమస్తక సంయోగము. ౨౪౦-త్ర

శ్రీ యమ్. అనంతనారాయణగారు ఐ.సి.యస్; శ్రీ తాడేపల్లి శంకరశాస్త్రి గారు ఐ. యమ్. యస్; శ్రీ పి. బి. చౌదరిగారు; శ్రీ పి. రామస్వామి గారు, మదరాసు; శ్రీ యమ్. శేషాద్రిగారు;శ్రీ యమ్.ఆర్. గురుస్వామి మొదలియారుగారు; డా. భరతన్ యమ్. కుమరప్పగారు; శ్రీ ఎ. శివరామన్ గారు; శ్రీ పి.పాయ్, గారు ఐ.సి.యస్; శ్రీ వి. సి. హెచ్. జాన్ గారు; శ్రీ వైదేహికన్యగారు; డా. కె. ఆర్. రావుగారు యమ్. ఏ. డి. యస్‌సి; శ్రీ యస్. జి. రంగరామానుజం గారు; శ్రీ పి. గోవిందకృష్ణయ్య నాయుడుగారు; శ్రీ వి. యస్. రంగస్వామిగారు యమ్. ఏ; శ్రీ వాసిరెడ్డి వెంకయ్య చౌదరిగారు; డా. కే. వి. కృష్ణన్ గారు; శ్రీ వి. యస్. గురుస్వామిగారు; శ్రీ రాళ్లబండి సుబ్బారావుగారు; శ్రీ యస్. వై. కృష్ణస్వామిగారు; శ్రీ యమ్. కరంతుల్లాగారు.

(మదరాసు ఆరోగ్యవారము, శిశు ప్రదర్శనము-బహుమతులు పొందినశిశువులు) టెరెసా మాన్యుఅల్; మరకతవల్లి; అబూబాచ్చా-బాలుడు; (పేద శిశువుల ప్రథమ బహుమానము పొందినవాడు); డల్సీ హంటర్; ధనలక్ష్మి. ౨౪౮-త్ర

శ్రీబులుసు సాంబమూర్తిగారు; శ్రీ ఆకిర్ అనంతాచారియార్ గారు; శ్రీ నైనియప్ప పిళ్లెగారు-చిదబంరం; శ్రీ కడపేరి జమదగ్ని నాయకర్ గారు; శ్రీ కె. వి. శ్రీనివాసభారతిగారు; శ్రీ యమ్. యస్. సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్ గారు; శ్రీ గుడియాత్తం స్వామినాధ మొదలియార్ గారు; శ్రీ జె. యస్. కన్నప్పర్ గారు - ద్రవిడనుపత్రికసంపాదకులు; శ్రీ వాలాజాసుందరవరదన్ గారు.

ఆంధ్ర హోమియోపతిక్ మెడికల్ కాలేజి-కాకినాడ లంక రామారావుగారు,ప్రిన్సిపాల్; శ్రీ కలిమిరెడ్డిఅప్పలస్వామినాయుడుగారు;శ్రీకొమ్మూరి సంగమేశ్వరకవిగారు; శ్రీ యేలేశ్ల శ్రీరాములుచౌదరిగారు; శ్రీ ఎ.శ్రీనివాసయ్యగారు; శ్రీ రాజవైద్య డి. మూర్తిగారు; శ్రీ డా. నిడమర్తి ఈశ్వరప్పగారు; శ్రీ తేజోమూర్తుల శివరామయ్యగారు; శ్రీ సరిదే వీరభద్రుడుగారు; శ్రీ మిట్టదొడ్డిరాజానరసింగరావు గారు; శ్రీయద్దనపూడి వెంకటరత్నంగారు; శ్రీ వెంకటమాచిరెడ్డి స్వామిరెడ్డిగారు; శ్రీ కాశీ రామమూర్తిగారు; శ్రీకోవెలమూడి గోపాలకృష్ణయ్యచౌదరిగారు; శ్రీ కొచ్చెర్లకోట కామేశ్వరరావు గారు; ఇండియన్‌బ్యాంక్ లిమిటెడ్, గుంటూరు. ౨౫౬-త్ర

శ్రీ బదరీశ పంచాయతనము; గునుపూడి భీమవరం రథోత్సవము; మదరాసు కందస్వామి దేవాలయమునందు పుష్పములతోను దవనముతోను తయారుచేయబడిన నెమలియు ఛత్రములును; అణ్ణామలైశెట్టిగారు - కందస్వామిదేవాలయ ధర్మకర్త; కందస్వామి పురుషమృగ వాహనము; శ్రీ వరదగోపాలస్వామి ఆలయము, గోష్పదక్షేత్రము; కేదారపంచాయతనము.

శ్రీ శాంతి ఆశ్రమము పెద్దవృక్షముక్రింద సమావేశము లగుట; శ్రీ శాంతి ఆశ్రమ గ్రంథాలయమును, ప్రార్థనాలయమును; నాగరత్నం అయ్యర్ - గిండి ఇంజనీరింగ్ కాలేజి ప్రిన్సిపాల్; సి. సత్యనారాయణ నాయుడు గారు; కె. నరసింహారావు గారు, కె. పైడిపల్లి గారు; పాటూర్ను స్వామిబాబుగారు; దొడ్డిపట్ల సర్వేశ్వరరావు గారు కీ. శే; కళాశాలపఠనాలయము, ఆంధ్ర గీర్వాణ విద్యాలయము, కొవ్వూరు; విద్యార్థుల భోజన గృహము; పి. బి. లక్ష్మీనరసమ్మ సత్సంగినీగారు కీ. శే. మాధవయ్య గారి కుమారిత; ఇ. కేథర్ వుడ్ కన్య. ౨౭౨-త్ర

శ్రీ డా. తేజ్బహద్దూర్ గారు; శ్రీ యస్. కె. మునుస్వామి అయ్యరుగారు; ప్రొఫెసరు గోగినేని రంగనాయకులు గారు; ప్రొఫెసర్ కె. రామపిషారొటి గారు; రా. సా. డా. టి. యస్. తిరుమూర్తిగారు; శ్రీహిల్టన్ బ్రౌనుగారు; ది. బ. జె. వెంకటనారాయణనాయుడుగారు లెఫ్టినెంట్ కర్నల్ ఇ. డబ్ల్యు. సి. బ్రాడ్ఫీల్డుగారు; శ్రీ రామచంద్రభట్టుగారు; శ్రీ యస్. రాధాకృష్ణన్ గారికి కలకత్తాయందు విద్యార్థులు సన్మానము; శ్రీ పి. వెంకటరమణరావు గారు.

శ్రీ ప్రొఫెసర్ సోమరుఫీల్డుగారు; శ్రీ డి. పి. రాయిచౌదరి గారు, ఉపాధ్యక్షులు, మద్రాసు చిత్రకళాశాల; శ్రీ ప్రొఫెసరు యస్. వి. విశ్వనాథ, యం. ఏ.; శ్రీ దేశోద్ధారకసంఘ పఠనాలయము, తెనాలి; శ్రీ డాక్టరు అప్పాద్వేదుల లక్ష్మీనారాయణగారు; శ్రీ ప్రొఫెసరు జే. యన్. ముఖర్జీగారు; శ్రీ కె. సి. మెహతా గారు; శ్రీ ధివాన్ బహదర్ కె. సూర్యనారాయణ మూర్తి నాయుడుగారు; మీనాక్షీ కాలేజి ఆంధ్రవిద్యార్థిసంఘము; ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయపుకమ్మపట్టభద్రులు. ౨౫౦-త్ర

శ్రీ కుమారరాజాగారు, వెంకటగిరి; శ్రీ భాస్కరసేతుపతిగారు, రామనాథపురం రాజుగారు; పుదుక్కోట మార్తాండ మహారాజుగారు; శ్రీ రాజా సర్ రామవర్మ గారు జి. సి. ఐ. ఇ; శ్రీలక్ష్మీనారాయణ హరిశ్చందన జగద్దేవుగారు, టెక్కలి రాజాగారు; శ్రీ తిరువాంకూరు మహారాజుగారు స్వచ్ఛందభటుని వేషమున; శ్రీ పర్లాకిమిడి రాజుగారు.

శ్రీ చెరుకువాడ వేంకటనరసింహంగారు; శ్రీ రావిపాటి సత్యనారాయణ చౌదరిగారు; శ్రీ యర్రమిల్లి మంగయ్యపంతులుగారు; శ్రీ రా.బ. బి. మునిస్వామినాయుడు గారు యం.యల్.సి; శ్రీ సుంద్ర వెంకయ్యగారు యం. యల్.సి. శ్రీ గానాల రామమూర్తిగారు; శ్రీజయపుర మహారాజావారు గోషను ప్రభువుగారి కిచ్చిన విందు, బెజవాడ. ౨౮

మేజర్ కే. జి. పాండలేగారు; శ్రీ యస్. దొరస్వామి అయ్యర్ గారు; డా. శర్మానందగారు; కర్నల్ మెగాగారు, సి. ఐ. యి., ఐ. యమ్. యస్; శ్రీ కే. చాందీ గారు; శ్రీ కే. శ్రీనివాసయ్యంగారు; యస్. ఏ. అన్నామలై చెట్టిగారు-వారు చేయించిన చిన్న నూతనవాయు విమానము; శ్రీ కె. గోపాలయ్యంగారు; రావుసాహెబ్ యమ్. వెంకటప్పగారు; శ్రీ కె. యస్. కృష్ణస్వామి అయ్యంగారు; ఖాన్ బహదూర్ బజులుల్లాసాహెబుగారు; డా. పి.పి. పిళ్లైగారు; రెవ. డబ్ల్యు. యస్. ఉర్కుహార్ట్ గారు.

శ్రీ వీరేశలింగ వర్ధంతి, చిట్టవరము; శ్రీ రమేశ బాలభక్తభజన మందిరము, అంగలూరు; శ్రీదీవి దేశికాచార్యులుగారు; శ్రీ గౌతమీ వ్యాయామకళాశాల, రాజమండ్రి; బాలభటసంఘము, ఏలూరు. ౨౯౬-త్ర

మహామహోపాధ్యాయ శ్రీ పరవస్తు వెంకటచార్యులు అయ్యవారలు గారు.

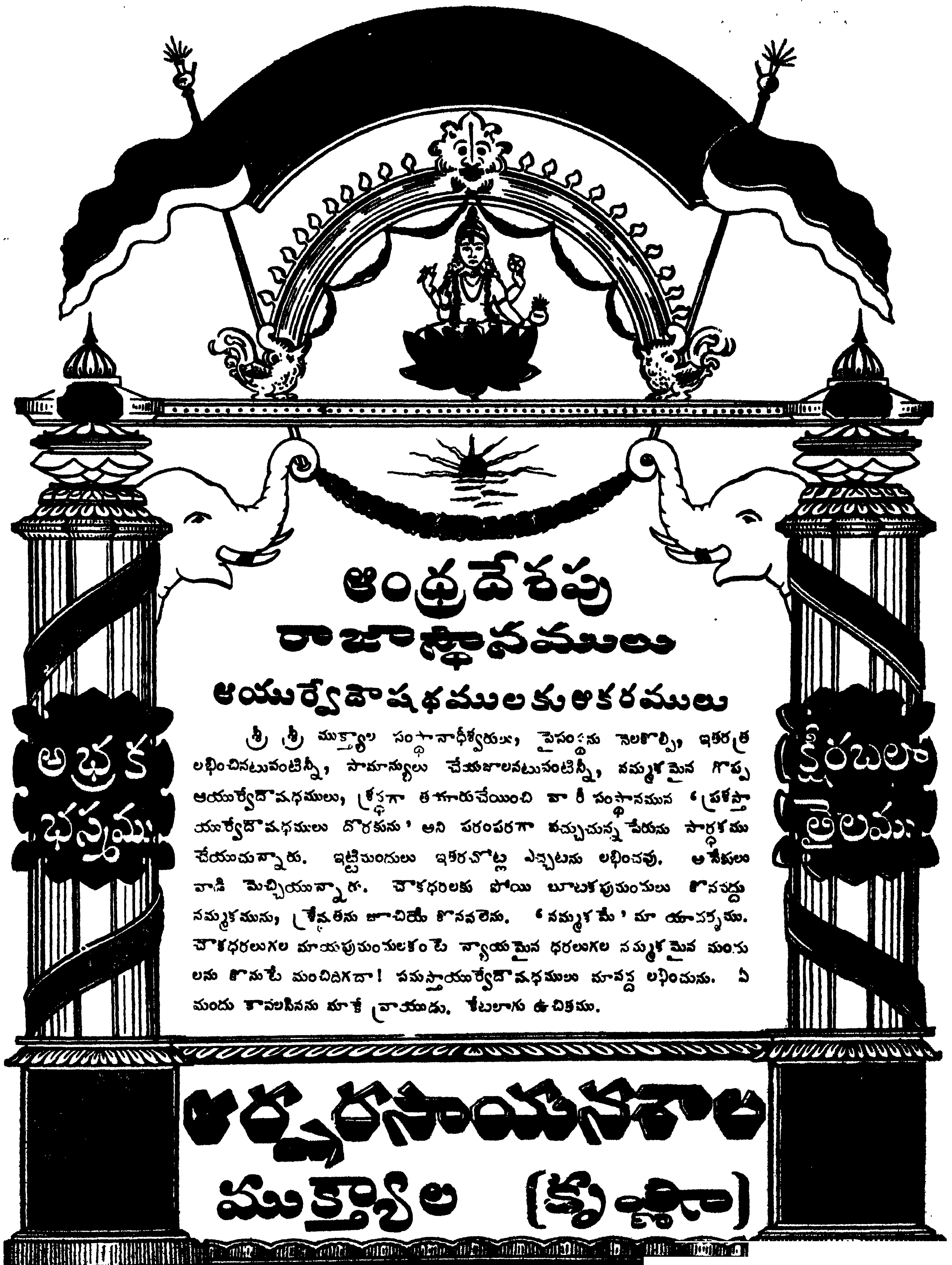
శ్రీ రామదాసాశ్రమము, భద్రాచలము,౧౯౩౮; శ్రీ కామసముద్రం వెంకటకృష్ణమాచార్యులవారు; శ్రీ భద్రాద్రి రామాలయము, భద్రాచలము; శ్రీ గొట్టుపళ్లి సీతారామానుజాచార్యులుగారు; శ్రీ పాడిచేటి సీతారామానుజాచార్యులు గారు; శ్రీ మహాయోగి గోవిందస్వాముల వారు, (కీ. శే.); శ్రీ ఆర్. ఆర్. శాస్త్రి గారు. ౩౦౮-త్ర

శ్రీ రాజా మీర్జాపల్లప రాజవేంకటపతి రాజు బహద్దరువారు ౩౦౬

శ్రీ దు. బలరామకృష్ణయ్యగారు, బౌద్ధవాఙ్మయబ్రహ్మ; శ్రీ కొత్తపల్లి నరసింహంగారు; ఆంధ్రగీర్వాణ సాహిత్యసమ్మేళనము,విజయనగరము; శ్రీఉప్పలూరుగణపతిశాస్త్రిగారు;శ్రీ కోగంటి దుర్గామల్లికార్జునరావుగారు.

విద్వాన్ మంకాల శ్రీపతిగారు; శ్రీ చల్లా లక్ష్మీనారాయణ శాస్త్రిగారు; శ్రీ మంత్రవాది వెంకటరత్నముగారు; శ్రీ పురిపండా అప్పలస్వామిగారు; శ్రీ గుండిమెడ వెంకటసుబ్బారావు గారు; శ్రీ దాసరి లక్ష్మణస్వామిగారు; శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణమూర్తి గారు. ౩౧౨-త్ర

శివాజీ మహారాజు ౩౧౮

ఆంధ్రదేశపు
రాజాస్థానములు
ఆయుర్వేదౌషధములకు ఆకరములు
అభ్రక భస్మము
క్షీరబలా తైలము
శ్రీ శ్రీ ముక్త్యాల సంస్థానాధీశ్వరులు, పైసంస్థను నెలకొల్పి, ఇతరత్ర లభించినటువంటిన్నీ, సామాన్యులు చేయజాలనటువంటిన్నీ, నమ్మకమైన గొప్ప ఆయుర్వేదౌషధములు, శ్రద్ధగా తయారుచేయించి వారి సంస్థానమున 'ప్రశస్తాయుర్వేదౌషధములు దొరకును' అని పరంపరగా వచ్చుచున్న పేరును సార్థకము చేయుచున్నారు. ఇట్టిమందులు ఇతరచోట్ల ఎచ్చటను లభించవు. అనేకులు వాడి మెచ్చియున్నారు. చౌకధరలకు పోయి బూటకపుమందులు కొనవద్దు నమ్మకమును, శ్రేష్ఠతను జూచియే కొనవలెను. 'నమ్మకమే' మా యాదర్శము. చౌకధరలుగల మాయపుమందులకంటె న్యాయమైన ధరలుగల నమ్మకమైన మందులను కొనుటే మంచిదిగదా! సమస్తాయుర్వేదౌషధములు మావద్ద లభించును. ఏ మందు కావలసినను మాకే వ్రాయుడు. కేటలాగు ఉచితము.
ఆర్యరసాయనశాల
ముక్త్యాల (కృష్ణా)

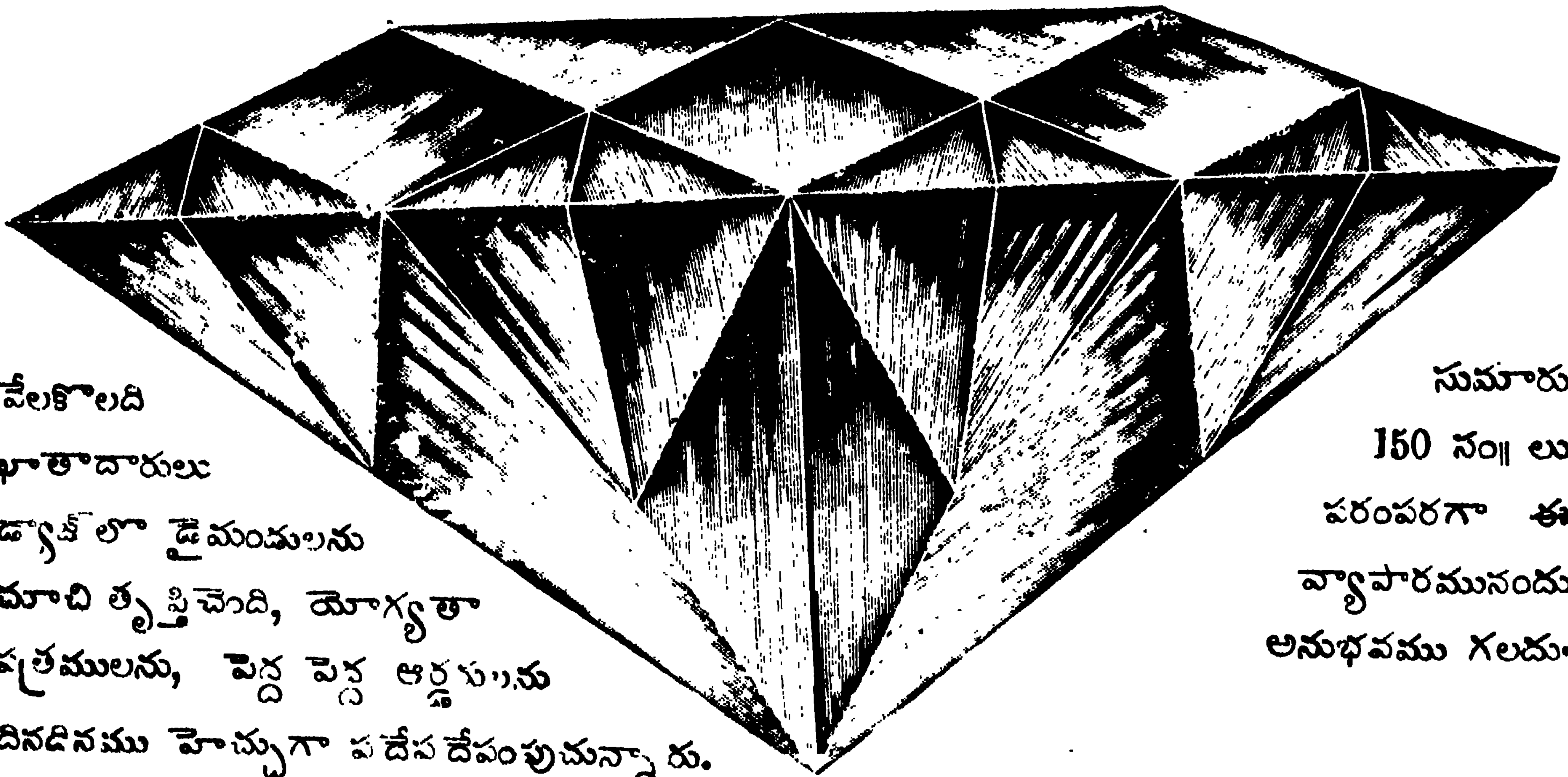
డ్యాజ్‌లో డైమండు (రిజిష్టర్డు) నగలు

రత్న వ్యాపారస్థులుకూడ
డ్యాజ్‌లో డైమండులను చూచి
వజ్రములని భ్రమించుచున్నారు.

డ్యాజ్‌లో డైమండ్ల నగలు
నవరంబంగారుతో తయారు చేయబడి
పూచీగా పంపబడును.

గాజురాళ్లు కొని మోసపోకుడు.

వేలకొలది
ఖాతాదారులు
డ్యాజ్‌లో డైమండులను
చూచి తృప్తిచెంది, యోగ్యతా
పత్రములను, పెద్ద పెద్ద ఆర్డరులను
దినదినము హెచ్చుగా పదేపదే పంపుచున్నారు.

సుమారు
150 సం॥ లు
పరంపరగా ఈ
వ్యాపారమునందు
అనుభవము గలదు.

నగలు క్యాటలాగు ఇనాం! ఇనాం!! ఇనాం!!!

డ్యాజ్‌లో డైమండు ధరలు రూ. 3, 4, 5.

పి. గోపాలస్వామి నాయుడు అండు సన్,

సెంటుథామస్‌మౌంటు పోస్టు (మద్రాసు)

తంతివిలాసము:
"గారంటీ"

P. GOPALASWAMY NAIDU & SON,
P. O. Saint Thomas Mount (MADRAS)

చిత్రముల వివరణము

అనంతనారాయణగారు, యస్.:—కీ. శే. మాధవయ్యగారి కుమారులు. వీరు లండనులో జరిగిన ఐ. సి. యస్. పరీక్షయందు కృతార్థులైరి.

అనంతాచారియార్, ఆకీర్:—వాలాజా తాలూకా కాంగ్రెసుసంఘ కార్యదర్శి. ఉత్తర ఆర్కాటునందు ఖైదుచేయబడిరి.

అన్న, వస్త్ర, వైద్య దానసమాజము-ఏలూరు:—నాల్గవ వార్షికోత్సవము సందర్భమున తీయబడిన ఛాయాపటము. శ్రీ మోతే నారాయణ రావుగారిందు గలరు.

అప్పలస్వామిగారు, పురిపండా:—వీరు విశాఖపట్టణ మండలి కవితా సమితికి కార్యదర్శి. అధునిక కవికుమారులు. గ్రంథకర్తలు కూడను.

అప్పలస్వామిగారు, పెండెం:—వీరిది రాజమహేంద్రవరము.

అప్పలస్వామి నాయుడుగారు, కలిమిరెడ్డి:—వీరిది రాజమహేంద్రవరము. ఆదివెలములు, కార్మిక నాయకులు, స్వసంఘాభివృద్ధికై పాటుపడువారు.

అమృతమ్మాళ్ గారు:—ఈమె చిదంబరము పురపాలక సంఘసభ్యురాలు. ప్రజాహితపరాయణ.

ఆంజనేయస్వామి భజనసంఘము, నాగిరెడ్డిపల్లె కదిరి తాలూకా:—శ్రీహనుమజ్జయంతి ఉత్సవము [illegible] నాడు ఘనప్రదముగా జరుపబడెను. శారదా పుస్తక భాండాగారాధ్యక్షులు శ్రీ మాచిరెడ్డి వెంకటస్వామిరెడ్డిగారు నిందు పాల్గొనిరి.

ఆదిక్షత్రియ మహాజనసభ, బెంగుళూరు:—ఇది ఆదిక్షత్రియ పత్రికాసంపాదకులగు రాజవైద్య కోలా అప్పలనరసింహదేవుగారి అధ్యక్షతక్రింద బెంగుళూరున జరిగినది.

ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాలయము, కొవ్వూరు:—

(పదునాలుగవ వార్షికోత్సవ సభ)

చి. ౧. ఈ ఉత్సవమునకు కాశీ కృష్ణమాచార్యులుగారు అధ్యక్షులు. ప్రకృత మీ విద్యాపీఠమునకు శ్రీ అమరవాది హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు అధ్యక్షులు. చి. ౨. ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాపీఠ పఠశాలయము.

ఆంధ్రగీర్వాణసాహిత్య సమ్మేళనము, విజయనగరము:—ఈ ఛాయాచిత్రమున తత్పరిషత్ సభ్యులు కలరు. ఆంధ్ర గీర్వాణసారస్వత చరిత్ర రచనము, సంస్కృతాంధ్ర పండిత చరితావళి రచనము, అముద్రితాంధ్రగీర్వాణ కావ్యనాటకాది ప్రచురణము మొదలగునవి యీ పరిషత్తువారి మహదాశయములు.

ఆంధ్రపట్టభద్రులకు సమ్మానము:—చెన్నపట్టణము పచ్చయప్పహాలునందు జరిగిన యీ సమ్మానమునకు గౌ. శేషగిరి రామేశంగారధ్యక్షత వహించిరి. ఇందలి పటమునందు శ్రీ రామేశంగారు, కొండి రామమూర్తిగారు, టి. యస్. రాఘవయ్యగారు, దేమవరపు రామదాసుగారు, అల్లాడి కృష్ణస్వామి అయ్యగారు మొదలగువారు కలరు.

ఆంధ్రజనహితకారిణీసంఘము, జమ్షెడ్‌పూర్:—ఇది ౧౯౨౫ సం॥ స్థాపింపబడినది. ఇది యచటి యాంధ్రసోదరుల విద్యాభివృద్ధికై పాటుపడుచున్నది. దీనికి చేరి మంచిగ్రంథాలయమును, పఠనమందిరమును కలవు. ఇటీవల విజ్ఞానప్రచురణశాఖ నొకదానిని దీనికి జతపరచిరట. అప్పుడప్పుడు గొప్పవారు ఉపన్యాసము లిచ్చుచుందురట. ఇందలి చిత్రము దీని ద్వితీయ వార్షికోత్సవ సమయమున తీసినది.

ఈశ్వరప్పగారు, నిడమర్తి. డాక్టరు॥బి. యే., యమ్. డి.పి.యఫ్.యమ్.హెచ్.సి:—వీరు గంజాంజిల్లా శ్రీకాకుళమున నివసించు వైదిక బ్రాహ్మణులు. ఆదిలక్ష్మి వైద్యశాల యను నొక హోమోపతి వైద్యాలయము స్థాపించి దీనసాదలకు వైద్యముచేయుచున్నారు. వీరికి భాషాప్రవేశము కలదు. కవిత్వమునం దభిరుచి కలదు. చిత్రరచనయందును ప్రవేశము కలదట.

ఉమామహేశ్వర రావు చౌదరిగారు, కొడాలి:—వీరిది కృష్ణాజిల్లా, గన్నవరం తాలూకా, జవర్లపూడి. వీరిసంపదకు, ధర్మపరాయణతకు, వీరు 'బుద్ధపురాణము' కృతినందుటయే తార్కాణము.

ఉర్కు హార్ట్ గారు, రెవ., డబ్ల్యు.యస్. డి. లిట్.—వీరిని కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయ ఉపాధ్యక్షులుగా నియమించిరి.

కమలాబాయి కన్యగారు, వి.:—ఈమె దక్షిణదేశమందు సంక్షిప్తలేఖన మభ్యసించిన ప్రథమబాలామణి. ఈమె కాశ్మీరదేశమం దుద్యోగమును స్వీకరించినది.

కమలాంబి మీనన్ కన్యగారు బి. ఏ.:—శాసన సభా సభ్యులగు సి. గోపాలమీనన్‌గారి కుమారితె యీమె. బెజవాడయందు జరిగిన టెన్నిసు పందెములందు విజయమునంది సువర్ణ పతకము నొసగబడినది.

కరంతుల్లాగారు, యమ్:—చెన్నపురి పరిశ్రమశాఖాధికారియగు ఖాన్‌బహదూర్ బజలుల్లాసాహెబ్ గారి కుమారులు వీరు.

బడిన ఆంధ్రాయుర్వేదిక్ ఫార్మసి లిమిటెడ్ బ్రాడ్వే బ్రాంచియందు వీరు వైద్యులుగనున్నారు. పెక్కు అమూల్యమైన ఔషధములను స్వంతముగ తయారుచేసి బీదలకుచితముగాకూడ నొసగుచున్నారు. అధికగనులు, అధికము వీటియందు ప్రత్యేక పరిశోధనలు సలిపి వైద్యసంబంధమైన వ్యాసములను పత్రికలకు వ్రాయుచుందురు.

జమదగ్ని నాయకర్, కడపేరి:—వాలాజా తాలూకా కాంగ్రెస్ కమిటీకి సంబంధించిన వీరును ఉత్తర ఆర్కాటున ఖైదు చేయబడిరి.

జయపురం మహారాజావారు గోష్ఠెన్ ప్రభువు గారికిచ్చిన విందు-బెజవాడ:—ఆంధ్రవిశ్వ విద్యాలయమునకు ప్రోఛాన్సులరుగ నియమింపబడిన జయపురము రాజావారు గవర్నరు గారికి విందిచ్చిన సందర్భమున తీయబడిన ఛాయాచిత్రము.

జాన్ స్టర్ గారు, రెవ॥ ఎ. బి. యమ్. ఏ:—మచిలీపట్టణము నోబిల్ కాలేజి ప్రిన్సిపాలగు వీరు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయపు సెనెటునందు సభ్యులైరి.

జానకీబాయమ్మగారు, దిగుమర్తి:—ఈమె విశాఖపట్టణజిల్లా విద్యాసంఘసభ్యురాలు. గోషా ఆసుపత్రి పిచ్చియాసుపత్రుల నియమిత ప్రేక్షకురాలు. సంఘసేవాపరాయణ.

జార్జికన్య, ఇ:—చెన్నరాజధానియందు యం. ఏ. పరీక్షయందు ప్రథమతరగతియందు ప్రథమురాలుగా నుత్తీర్ణయైనది. చెన్నపురి క్రిస్టియన్ కాలేజియందు తత్త్వశాస్త్రవిద్యార్థిని.

జ్యోతిర్మయీ గంగూలీకన్యగారు, యమ్. ఏ:—రెండవ మదరాసు రాష్ట్రీయ అస్పృశ్యతా నివారణప్రచార మహాసభాధ్యక్షురాలు.

డాహ్మేకిన్ కన్య, బి. యే., బి. యల్:—ఈమె బర్మా హైకోర్టునందు జడ్జిగా నియమింపబడినది.

తిరుమూర్తిగారు, డా॥ టి., రా॥ సా॥ బి. యే. యమ్. బి. సి. యమ్., డి. టి. యమ్. హెచ్.(లండన్):—డాక్టర్. లక్ష్మణస్వామి ముదలియారు గారి స్థానమున మదరాసు మెడికల్ కౌన్సిలునకు సభ్యులుగ నెన్నుకొనబడిరి. వీరు విశాఖపట్టణము మెడికల్ కాలేజియందు Pathology డిపార్టుమెంటు అధికారులు.

తిరువాంకూరు మహారాజావారు, చెన్నపురమున:—రాయపేటయందు తీయబడిన ఛాయాచిత్రమిందుగలదు. శ్రీ కొల్లెంగోడురాజావారు, జూనియరు మహారాణీవారు, తిరువాంకూరు రాజావారు మొదలగువారిందు కలరు.

తిరువాంకూరు మహారాజుగారు:—వీరిందు బాలభట వేషమున నున్నారు.

తులసికోట ౨ చిత్రములు.

౧. ఇది తులసికోట-దానిపై కట్టినవిమానము. ఇట్లు అనువత్సరము కార్తీకమాసమున తయారుచేయుచుందురు. ఈ తులసికోట మెట్లపైని పెట్టు రంగుల ముగ్గులు తివాచీపరచినట్లుండును.

౨. ఇది ఒక్క తులసికోటను మాత్రమే పెద్దదిగా కనబఱచు చిత్రము. ఇట్లు కార్తీకమాస శుద్ధ ఏకాదశి మొదలు పౌర్ణమివఱకు అనుదినము జయపురము మహారాజావారికోటలో తులసికోటను ముగ్గులతో నలంకరించుచుందురు.

తేజుద్దీన్, డా॥:—చెన్నపురి శాసనసభా సభ్యులగును వీరు క్రొత్తగ కౌన్సిల్ కార్యదర్శియైరి.

దుర్గా మల్లికార్జునరావుగారు, కోగంటి:—వీరిది గుడివాడ తాలూకా, అంగలూరు గ్రామము. వీరు తెనుగున కవన మల్లగలరు. వీరి వ్యాసములను తఱచు పత్రికలలో చూడనగును

దేవకీకన్య, ఎ. సి:—మేరీరాణీ కళాశాలయందు చదివి యీమె బి. ఏ. యందు చరిత్రవిద్యార్థినిగ ప్రథమ తరగతియందుత్తీర్ణయయ్యెను.

దేశికాచార్యులుగారు, దీవి:—వీరు చెన్నపట్టణము ఆయుర్వేదాశ్రమాధిపతులు. కీర్తిశేషులైన ఆయుర్వేదరత్న, భిషఙ్మణి దీవి పండిత గోపాలాచార్యులు గారి సోదరుడు. వారిచే స్థాపింపబడిన వైద్యశాలను మిక్కిలి సామర్థ్యముతో నిర్వహించి, వైద్యశాలకు గొప్పఖ్యాతిని,వన్నెను, దెచ్చుచున్నారు బీదలకు ప్రతిదినము ఉదయమందు ఔషధమిచ్చుచుందురు. శాంత, ఉదార స్వభావముగలవారు. అనేక గుప్తదానములు చేయుచుందురు.

నరసింహాంగారు, క్రొత్తపల్లి:—వీరు పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా పాలకూరు వాస్తవ్యులు, సరస్వతీ గ్రంథాలయమును స్థాపించినవారు. కొన్ని ఆయుర్వేద గ్రంథములను ప్రచురించినవారు. సహాయనిరాకరణమునం దభిమానులు.

నరసింహారావు గారు, కె. వి:—వీరు విజయనగరము కళాశాలయందు విద్యార్థులు. హాకీయాటయందు నిపుణులు. పతకముల బడసిరి.

నల్లముత్తు అమ్మాళ్ కన్య, సి. యన్:—లేడీ విల్లింగ్డన్ కళాశాలయం దధ్యాపకురాలుగ నుండిన యీమె ఉన్నత విద్యకొఱకు ఇంగ్లండున 4 సంవత్సరము లుండి తిరిగివచ్చి రాజమండ్రి ట్రెయినింగ్ కాలేజి సూపరింటెండెంటుగ నున్నది. ఈమె డా. ముత్తులక్ష్మి అమ్మగారి చెల్లెలు.

నాగేశ్వరరావు గారు, దొంతంసెట్టి:—వీరు కులమునకు చెందినవారు. వీరిది కృష్ణాజిల్లా గుడివాడతాలూకా ముట్లప్రగడ గ్రామము. వీరి కుటుంబమువారు వైద్యమునకు పేరు గన్నవారు. వీరు స్వసంఘోద్ధరణమునకయి 'దేవాంగజ్యోతి'యనుపత్రికను ప్రారంభించి తామే సంపాదకులుగనుండి సక్రమముగా కొంత కాలము జరిపిరి. కాని సంఘము స్నిగ్ధము కామిచే కాబోలును నది కొంతకాలమునుండి ఆగిపోయియున్నది. ఇపుడు వీరు చెన్నపురమున భారతీ కార్యాలయమున సంపాదకవర్గమువారిలో నొకరుగ నున్నారు. వైద్యమున పరిచయము గలవారగుటచే 'అమృతరత్నాకరము' అను పేరనొక ఔషధాలయమును స్థాపించి తిమ్మాలమున యథాశక్తి ప్రజాసేవను చేయుచున్నారు సంఘమోద్ధరణమునకు పాటుపడువారు.

నారాయణదాసుగారు, వనమాల. వైద్యానువైద్య గ్రాంటెడ్ హకీమ్:—వీరు దక్షిణ హైదరాబాదు నివాసులు. ఆయుర్వేదవైద్యమున ప్రఖ్యాతి వహించిన పద్మశాలీయులు. వైద్యాలయము నొకదానిని స్థాపించినవారు.

నారాయణరావుగారు, ఏ., బి. నేమ్:—ఎగ్జిబిటర్స్ ఫిల్ముసర్వీస్ మేనేజరు. భారతీయ సినీమా సిల్ముపరిశ్రమ సంబంధమున ప్రపంచయాత్రకు వెడలిరి.

నిరంజనశాస్త్రిగారు, వడ్డెపాటి:— శ్రీకృష్ణా గుంటూరు మండలద్వయ విశ్వబ్రాహ్మణసంఘమును స్థాపించియు,"ప్రబోధిని" యనుపేరిట మాసపత్రికను నెలకొల్పియు వీరు ఆధునిక విశ్వకర్మసంఘమునందు నేటి యుత్సాహమునకు మూలకారణమైయున్నారు. గీర్వాణాంధ్రభాషలయందు పెక్కుగ్రంథములు రచించి మహోపాధ్యాయులుగను, కవిశేఖరులుగను, కులోద్ధారకులుగను గొండాడబడుచున్నారు. విశ్వకర్మోద్ధారక సంఘపక్షమున పడమటి గోదావరి జిల్లా పెనుగొండలో జరిగియుండిన 13 వ ఆంధ్రరాష్ట్రీయ విశ్వబ్రాహ్మణ మహాసభ వీరిచే ప్రారంభము చేయబడినది. వీరు ఆధునిక శాస్త్రానుగుణ్యముగ "విశ్వకర్మ"వంశాగమ మను చరిత్ర గ్రంథమును రచించుచున్నారు. వీరు ప్రకృతము గుంటూరు జిల్లాబోర్డు ఉన్నత పాఠశాలయందు ప్రధానపండితులుగ నున్నారు.

నైనియప్పపిళ్లై గారు:—చిదంబరము నివాసులగు వీరు కాంగ్రెసువాదులు; జైలున కంపబడిరి.

పాండలేగారు, మేజర్, కే.జి.:—అఖిలభారతీయ విజ్ఞానశాస్త్ర మహాసభ (చెన్నపురి) కు వీరు కార్యదర్శిగ నుండిరి.

పాయ్‌గారు, పి:— చెన్నపురి తుయరోగ వైద్యాలయ సూపరింటెండెంటగు డా॥ యమ్. శేశవపాయిగారి కుమారులు వీరు. ఐ. సి. యస్. పరీక్షయందు కృతార్థులైనారు.

పార్థసారథినాయుడు, కోతా, కే॥ శే॥:—వీరు కాకినాడ నివాసులు. ఆదివెలమ కులమువారు. వీరు సుప్రసిద్ధాంగ్లవైద్యులని పేరుగాంచిరి.

పిళ్లైగారు డా॥ పి. పి:—అంతర్జాతీయ కార్మిక కార్యాలయమున ప్రధానాధికారిగ నియమింపబడిరి. ఈ కార్యాలయము ఇండియాలో శాశ్వతముగ స్థాపింపబడుటకు నిశ్చయింపబడినది.

పుదుక్కోట నూతన మహారాజుగారు:— ఇందలి చిత్రము వీరి పట్టాభిషేకము తరువాత తీసినది.

పూనాసేవాసదనము చెన్నపురశాఖ:— ఈ శాఖాస్థాపన సందర్భమున చెన్నపురమున తీయబడిన ఛాయాచిత్రమిది. ఇందు ముఖ్యులు, అధ్యక్షులు గా॥ ముత్తా వెంకట సుబ్బారావుగారు, వారి సతి, దేశాయిగారు, శ్రీమతి జానకీబాయిభట్ గార్లు కలరు.

పిషారొటి, ప్రొఫెసర్:— క. రామపిషారొటి గారు తిరువనంతపురమందలి శ్రీరామవర్మ సంస్కృత కళాశాలాధ్యక్షులు. వీరిని నాగపుర విశ్వవిద్యాలయము వారు "కేరళమున మతము వేదాంతము" (ముఖ్యముగ శ్రీశంకరాచార్యుల వారితో సంబంధమున్నదంతయు) అను విషయముపై నుపన్యాసము లిచ్చుట కాహ్వానించిరి. ఇట్లు నాగపురమువారిచే మలయాళదేశీయులు సన్మానింపబడుటకు ఇదియే మొదలు.

పైడితల్లి గారు, కె:—వీరు విజయనగర కళాశాల హాకి ఇన్‌స్పెక్టరు, హాకియందు పతకముల బడసిరి.

బజులుల్లా సాహెబుగారు, ఖాన్‌బహాదూర్:— పరిశ్రమ శాఖాధికారిగ నుండిన వీరు ఎక్సైజు కమిషనరుగను, రెవిన్యూబోర్డునందు సభ్యులుగను నియమింపబడిరి.

బలరామకృష్ణయ్యగారు, దు:—వీరు అంగలూరు వాస్తవ్యులు. 'ఆంధ్ర బౌద్ధవాఙ్మయబ్రహ్మ' బిరుదము వడసినవారు, బుద్ధపురాణ గ్రంథకర్తలు. మానవాదర్శ గ్రంథమండలి సంస్థాపకులు, సంపాదకులు; బహుభాషావిశారదులట. 'మనుష్యజీవిత' మను గ్రంథమును రచింపనున్నారట. బీదవిద్యార్థులకు సాయము చేయుచుందురు.

బ్రాడ్‌ఫీల్డ్ గారు, లెఫ్॥ కర్నల్॥ ఇ. డబ్ల్యు.సి:— చెన్నపురి జనరల్ ఆసుపత్రి సూపరింటెండెంటుగ నుండిన వీరు చెన్నపురి ప్రభుత్వపుసర్జను జనరలుగ నియమింపబడిరి.

భద్రాచల చిత్రములు:— శ్రీరామదాసాశ్రమమందు శ్రీభగవద్గీతోపన్యాసకులు: గొట్టుపూళ్ల సీతారామానుజాచార్యులుగారు. వీరు జిల్లాబోర్డుసభ్యులు, ప్లీడరు, పెద్ద అర్చకులును, రామాలయజీర్ణోద్ధారకులు, కల్యవల్లీ గ్రంథాలయపోషకులు,

ఆయుర్వేదోపన్యాసకులు: ఆయుర్వేద విద్యాశా విద్వత్కవి కుంజర పండిత కామసముద్రం వెంకటకృష్ణమాచార్యులుగారు, తాయారు సన్నిధి నిర్మాతలు.

ఆశ్రమాధిపతి: పొడిచేటి సీతారామానుజాచార్యులుగారు.

కీ॥ శే॥ మహాయోగి గోవిందస్వాములవారు ఆంధ్రదేశమున ౧౮ మఠములను నిర్మించి గోళ్లస్వామి, గొంగళ్లస్వామి, బోడిస్వామి మున్నగు ౧౧ నామములను పొంది భద్రాద్రిమఠములో ప్రభవ సంవత్సరము పరమపదించిరి.

ఆర్. ఆర్. శాస్త్రిగారు ఆంధ్రభాషార్ణవం మేనేజరు. కల్పవల్లి గ్రంథనిలయ ప్రధానపోషకులు.

శ్రీరామదాసాశ్రమమువారిచేనిర్వహింపబడుచున్న శాఖలు:— గ్రంథనిలయశాఖ, గ్రంథమాలాశాఖ, పఠనమందిరశాఖ, విశ్వకళాప్రబోధకశాఖ, విజ్ఞానప్రచారకశాఖ, రాత్రిపాఠశాలశాఖ, పరిషచ్ఛాఖ.

భరతన్ కుమరప్పగారు, యమ్. ఏ., పి-హెచ్. డి. (ఎడింబరో), డా॥:—చెన్నపురి క్రైస్తవకళాశాలయందు వేదాంతశాస్త్రాధ్యాపకులుగ నుండిన వీరిపుడు ఉన్నత తత్త్వశాస్త్ర విద్యకై యింగ్లాండు కేగిరి.

భాస్కరసేతుపతిగారు:—వీరు తండ్రి యనంతర మిటీవలనే రామనాథపుర సింహాసన మధిష్ఠించినారు.

భాష్యాచార్యులుగారు, కందాడై:—వీరిది హిందూపురము. ఆంధ్రభాషాభిమానులు. శారదా గ్రంథపఠశాలయ స్థాపకులు.

మంగయ్య పంతులుగారు, యర్రమిల్లి, బి. యే. బి. యల్.:—బందరులోని ఆంధ్ర ఇన్సూరెన్సు కంపెనీకి సెక్రటరీ. తొలుత వీరెలూరులో న్యాయవాదిగానుండి అసహాయోద్యమ సమయమున నావృత్తిని వీడిరి. అప్పటినుండి కొంతకాలము పడమటి గోదావరిజిల్లా కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగ నుండి ఆంధ్రదేశమున చాలచోట్ల ప్రచారము చేయుచుండిరి. ౧౯౨౫ మొదలుకొని యిన్సూరెన్సు పనియందున్నారు.

మాధవయ్యగారి కుమారిత,యమ్. బి.బి.యస్.:- సుప్రసిద్ధ గ్రంథకర్తలగు కీ॥ శే॥ మాధవయ్యగారి ఆఖరు కుమారితయామె. గ్రేట్ బ్రిటన్‌నందున్నత విద్యలనందుటకు వాడియా స్కాలర్‌షిప్ నందినది.

మార్జొరి విలియమ్సుగారి సతి:—గత వత్సరము యమ్. బి. బి. యస్. యందుత్తీర్ణురాలయిన స్త్రీ యీయామె ఒక్కతెయే.

మీనాక్షి కాలేజి, చిదంబరము, ఆంధ్ర విద్యార్థి సంఘము:—ఇది ౧౯౩౪ సం॥ నవంబరునెలలో స్థాపితమైనది. ఈ కళాశాలయందు చదువు ఆంధ్ర విద్యార్థుల పేర్పడినది.

మీరయ్యనాయుడుగారు, కోనాడ:—[illegible]ండ నివాసులు. రంగూను ఆంధ్రజనసంఘమునకు చాలకాలము కార్యదర్శిగ నుండిరి. రంగూనులోని దయానందాంగ్లవైదికోన్నత పాఠశాలయందు ప్రధానోపాధ్యాయులు.

మునుస్వామి అయ్యర్, యమ్. కె; యమ్. యే., బి. యల్:—'బ్రిటిషు ఇండియాయందు గ్రామముల స్థానిక స్వపరిపాలనము' అను విషయముపై వీరు వ్రాసిన ఉత్తమవ్యాసమునకు కలకత్తా భారత వాణిజ్య సంఘమువారు ప్రథమ బహుమానమిచ్చిరి. వీరు మంచి చదువుకొన్నవారు. చాలా పత్రికలలో వ్యాసములను వ్రాసినవారు.

మునిస్వామినాయుడుగారు, బి; బి. ఏ., బి.యల్., యం. యల్. సి., రా॥ బ॥:—చిత్తూరుమండలములోని వేలంజేరి గ్రామము వీరి నివాసస్థలము. వీరు కమ్మవారు. ప్రజాహిత జీవనులు. చిత్తూరులో న్యాయవాదిగ నున్నారు. 1928 న చిత్తూరుజిల్లా బోర్డు అధ్యక్షులుగ నియమింపబడిరి. తరువాతను వీరే ఎన్నుకొనబడిరి. చిత్తూరుమండలవాసుల కెన్నియో సౌకర్యముల కల్పించిరి. మండల విద్యాసంఘమున కధ్యక్షులుగనుండి యీ మండల విద్యాశాలలను మంచి స్థితికి దెచ్చిరి. చిత్తూరు పురపాలక సంఘమునకును అధ్యక్షులైరి. చెన్నశాసనసభకును వీరు మూడుమారు లెన్నుకొనబడిరి. ఇటీవల వీరు కాంగ్రెసులోచేరి ఆల్ ఇండియా కాంగ్రెస్‌కమిటీసభ్యులుగ నెన్నుకొనబడిరి. చిత్తూరుమండల కాంగ్రెస్‌సంఘమునకు కార్యదర్శిగ నున్నారు.

ముఖర్జీగారు జే. యన్; ప్రొఫెసరు,యమ్. ఏ., డి. యస్ సి:—కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమున శ్రీ గురుప్రసాద్ సింగుగారి పేర వెలసిన పండితపదవి నున్నవారు. వీరు గత భారతీయ విజ్ఞానశాస్త్ర మహాసభయందు రసాయనశాస్త్రశాఖ కధ్యక్షులు.

మూర్తిగారు, కె.యస్.యల్.యం.యస్. డాక్టరు॥ వీరిది రాజమహేంద్రవరము. వీరు హోమియోవిధానము ననుసరించి వైద్యము చేయుదురు.

మూర్తిగారు, హెచ్. డి; రాజవైద్య:—వీరు తొలుత బొంబాయిలో ఎలెక్ట్రికల్ ఎంజనీరుగ నుండిరి. అసహాయోద్యమకాలమున ఆ ఉద్యోగమును వదలి గోదావరిజిల్లాలో అసహాయోద్యమప్రచారమును కావించుచుండిరి. నాగపుర పతాక సత్యాగ్రహము కారణముగ మూడునెలలు కృష్ణజన్మస్థానమున నుండిరి. ఇపుడు వీరు భీమవరము గ్రామములో నివాస మేర్పరచుకొని వైద్యము చేయు

కి. నిరపాయకరములగు మూలికలతో వీరు సర్వరోగముల నయముచేయగలరట. మఱియు భూతచికిత్సయు చేయుదురట.

మెగాగారు, కర్నల్, సి. ఐ. ఇ. ఐ. యమ్. యస్. :—వీరు చెన్నపురికి క్రొత్తగా నియమింపబడిన సర్జను జనరలుగారు.

మెహతాగారు, కె. సి, యమ్. యస్‌సి. పి హెచ్. డి :—వీరు ఆగ్రా కళాశాలయందు పండితులు. భారతీయ విజ్ఞాన శాస్త్ర మహాసభయందు వృక్షశాస్త్రశాఖ కధ్యక్షులు.

రంగరామానుజంగారు, యస్. జి., బి. యే., బి. యల్ :—వీరు చెన్నపురి పురపాలకసంఘసభ్యులు. పురపాలన విధానములను నేర్చికొనుటకు పాశ్చాత్యదేశముల కేగిరి.

రంగస్వామిగారు, వి. యన్., యమ్.ఏ. :— వీరు రా॥ సా॥ వి. యన్. నారాయణస్వామి అయ్యరుగారి కుమారులు. సాంకేతికవిద్యల నభ్యసించుటకు ప్రభుత్వమువారి వ్యయముపై మాంచెస్టరుకు వెళ్లిన 4 గురు విద్యార్థులలో వీరొకరు.

రాఘవదాసుగారు, వేణుగోపాల కృష్ణమూర్తిశర్మగారు, మానేపల్లి :—వీరిది ఒంగోలు తాలూకా సింగరాయకొండ గ్రామము. వీరు పితాపుత్రులు. తండ్రి తరంగభాగవతారు బిరుదుగడించినవారు. కొడుకు సంస్కృతకర్మాధికారి.

రాజరత్నంగారు, కె. ఆర్ . :—విశాఖపట్టణమున నీ రొక ఆంధ్రవిద్యార్థులు. బొంబాయి యందు ఫిలిము పరిశ్రమయందు శిక్షణనొందుచున్నారు.

రాజారామమోహనరాయల వర్ధంతి:— చెన్నపురమున వై.యమ్.సి.యే.యందు జరిగిన సభయందు శ్రీ పిఠాపురము రాజావారగ్రాసనమును వహించిరి. రాజావారు, కుమారులు, మొదలగువారీ పటమందుగలరు.

రాధాకృష్ణన్ గారి వీడ్కోలు విందు:—ఈ నడుమ సవి గడచి ఆక్స్ఫర్డువిశ్వవిద్యాలయమున 'Comparative Religion and Philosophy' (అనుషంగిక మత-తత్త్వముల)కు అధ్యాపకులుగా పోనున్న ప్రొ. రాధాకృష్ణగారికి కలకత్తాయందలి Post Graduate (బి. ఏ. పైతరగతుల) ఆంధ్రవిద్యార్థు లీవిందును నొక వీడుకోలు విందొసగిరి.

రామచంద్రభట్టుగారు:— బార్డోలీ సత్యాగ్రహము నందు కట్టుదలతో పాల్గొన్నవారిలో నొక్కరు. అది పరిసమాప్తి నొందుటకై భట్టుగారు ప్రభుత్వమువారు బార్డోలీ ప్రజలపై వేసిన మొదటిపన్నునకును రెండవపన్నునకును గల భేదమును మాత్రము చెల్లింతు మనిరి. ఇందుకు బొంబాయి ప్రభుత్వమువా రంగీకరించిరి.

రామబాలభక్త పుస్తక భాండాగారము, రాజమండ్రి:—ఈ ఛాయాచిత్రము ఈ భాండాగారముయొక్క చతుర్థ వార్షికోత్సవ సందర్భమున తీయబడినది.

రామమూర్తిగారు, శాస్త్రి:—విజయనగరము నివాసులైన వీరు విశ్వకర్మోద్ధారకసంఘ ఉపాధ్యక్షులు. విశాఖపట్టణ మ్యునిసిపల్ సంఘసభ్యులు. స్వకులసేవ యొనర్చుచున్నారు. రాబోవు తృతీయ విశ్వకర్మ మహాసభాహ్వానసంఘమున కధ్యక్షులు.

రామమూర్తిగారు, గానాల:— రాజమహేంద్రవర నివాసులు. విశ్వకర్మోద్ధారకసంఘము యొక్క ప్రధానాధ్యక్షులు స్వకీయవిశ్వబ్రాహ్మణ కుల సేవయొనర్చుచున్నారు. వక్త. అనేక సభలకు అధ్యక్షత వహించి యుండిరి. "సమదర్శిని" సంపాదకులుగ నున్నారు.

రామవర్మగారు, రాజా, సర్, జి. సి. యస్. ఐ., జి. సి. ఐ. ఇ:—కొచ్చిను భూతపూర్వ రాజావారు. వీరు చెన్నపురమున జరిగిన వేదాంతమహాసభను ప్రారంభించినవారు.

రామానుజులుగారు శ్రీమతి యం. కె:— గుంటూరు పురపాలక సంఘసభ్యురాలుగా ప్రభుత్వమువారిచే నియమింపబడిన యామె.

రామారావు, తుంగల లేక మాస్టర్ శ్రీరామరాయ వర్మగారు :—వీరు రాజమండ్రి వాస్తవ్యులు.

రాయిచౌదరిగారు, డి. పి:—దేవీప్రసాదరాయిగారు; వంగదేశీయులు. వీరిపుడు చెన్నపురి ప్రభుత్వ చిత్రకళాశాలయందుపాధ్యక్షులుగ నున్నారు.

రావుగారు, డా॥ కె. ఆర్., యమ్.ఏ.డి.యస్‌సి:— వీరు విజయనగరము మహారాజావారి కళాశాల పరిశోధనాగారమునకు చెందినవారు. లండన్ ఇంపీరియల్ సైన్సుకాలేజిలో స్పెక్ట్రోస్కోపి (కిరణవిత్త్వపరిశోధనము)యందు పరిశోధనమును జరుపుటకు పోయిరి. ప్రభుత్వమువారు వీరికి వేతనమిచ్చుచున్నారు.

లక్ష్మన్న పంతులుగారు, గంటి:— వీరు పేరూరు ద్రావిడులు. హైకోర్టు న్యాయవాదులు. జననకాలము గా॥ ౩౩ సంవత్సరము. జన్మస్థానము తూర్పుగోదావరిజిల్లా అమలాపురం తాలూకా, పేరూరు గ్రామము. అత్యంత ప్రతిభతో ప్రతిపరీక్షయందు ఉత్తీర్ణులైరి. ఆంగ్లభాషా పాండిత్యము అద్వితీయము. పంతులుగారు ఆంగ్లభాషయందు మాట్లాడునపుడు అమృతప్రాయ

ముగ నుండును. నిరాడంబరమూర్తి. ఉన్నతాశయపరులు. ఉదార భావోపేతులు. పరోపకారధురీణుడు. రాజమహేంద్రవరము పురపాలక సంఘసభ్యుడుగ ఒక దఫ పనిచేసిరి. జిల్లాబోర్డు తాలూకాబోర్డు సభ్యులుగ ౯ సంవత్సరములు పైగానుండిరి. రాజమహేంద్రవరము చెఱసాల అనధికార ప్రేక్షకులుగనుండి ప్రజాహితజీవనమున కడు శ్రద్ధతో కృషిసల్పిరి. కష్టమనక, రాత్రియనక పగలనక మానవసేవకై యావచ్ఛక్తిని ధారవోసిన మహాశయుడు. గోదావరిజిల్లాలో ప్రజాభిప్రాయమునకు ఈపురుషుడే ప్రమాణముగ నుండిరి.

తాలూకాబోర్డు యుపాధ్యక్షుడుగనున్న కాలమున పరిపాలనమున ఎన్నియో యభివృద్ధికరమగు మార్పులను గావించి ప్రజల కృతజ్ఞతకు పాత్రులైరి. అడుగుటయే తడువనునటుల అసంఖ్యాకులుగ ఎందరికో యుద్యోగముల నిప్పించిన పుణ్యమూర్తి. ౧౦ మొదలు ౫౦ రూపాయలవరకు యుపాధ్యాయ పదవులనుగూడ ఎందరికో నిష్పాక్షికముగ కులకక్షలను పాటింపక యిచ్చిరి. గోదావరిజిల్లాలో ప్రతికుటుంబములోను రాముని పేరు తలచుకొనునటులే లక్ష్మన్నపంతులుగారి పేరును తలచుకొని చేతులెత్తి మ్రొక్కనివారులేరు.

లక్ష్మన్నపంతులుగారి ఇల్లు ధర్మసత్రవు. ఇందలి అతిశయోక్తి ఇంచుకయులేదు. నేటికిగూడ రాత్రియందుగూడ ఆగంతుకులు వారి ఇంట ఆతిథ్యమును పొందుచునేయున్నారు. నిరతాన్నప్రదాత. రాజమహేంద్రవరమున యున్నపుడు వీరియింట భుజించిన విద్యార్థులసంఖ్యను దెలుపుట ఎవరితరము గాదు. పండిత సత్కారములో మహానుభావుడు. లేదు అను పదము ఆయన వాఙ్మయమునందు కన్పింపదు. ప్రతిదినము వారిఇంట నేడుగూడ 30 మందికి తక్కువగాకుండ భుజించుచునే యున్నారు. విద్యార్థులకు అరవ ఆంధ్ర మను భేదమును పాటింపక, విద్యార్థివేతనముల నిచ్చుచున్నారు. ఇదిగాక విద్యార్థులకు భోజనమునుగూడ పెట్టుచున్నారు.

ఒప్పుచేయుటయే వీరి తప్పు. ఈ విషయమునే వీరిని గురించి దక్షిణ హిందూదేశపు విజ్ఞానసర్వస్వమున "చారిటబిల్ టూ ఎఫాల్టు" అన్నారు. ఆపద్బాంధవుడు. ఆంధ్రోద్యమమన్న వీరి కత్యంత ప్రీతి. ఆంధ్రులందరిని యుద్ధరించుటయే వీరి పవిత్రసంకల్పము. తదనుకూలముగ నిందు హైకోర్టు న్యాయమూర్తుల దగ్గరకు రాయబారమును నడిపి జిల్లామునసబుల పదవులను ఆంధ్రులకు ఎక్కువగా నిచ్చునటుల జేసిన పురుషోత్తముడు. చెన్నపురిలో న్యాయవాదులలో అరవసోదరుల గౌరవమును బడసిన వారిలో వీరె ప్రథములనుటలో అతిశయోక్తి ఏమియును లేదు. లక్ష్మన్నపంతులుగారు ఆధునిక ఆంధ్రావనికి ఆదర్శప్రాయులని నిస్సందియముగ బలుకవచ్చు. కొంతకాలము రాజమహేంద్రవరములో పల్లికు ప్రాసిక్యూటరుపని చేసిరి. [మిత్రుఁడు]

లక్ష్మణస్వామిగారు, దాసరి:— వీరిది పిఠాపురము. వీరు నన్నయభట్టు మొదలుకొని, కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులువరకుండు కవీశ్వరుల వివిధవిషయవర్ణన పద్యములను కవితారత్నాకరము అను గ్రంథముగా ప్రకటించినారు. కొన్ని గ్రంథములను కూడ రచియించిరి.

లక్ష్మీనరసమ్మ సత్సంగినీగారు, పి. బి:— ఈమె మాండలిక వేంకటేశ్వరరావుగారి సహధర్మిణి. ఈమె మంచి యోగాభ్యాసకురాలట. పరోపకార పరాయణ.

లక్ష్మీనారాయణగారు, అప్పాద్వేదుల, డా॥ యమ్. ఏ. డి. యస్‌సి, యఫ్. ఐ. పి. (లండన్):— వీరు విజయనగరవాస్తవ్యులు. వీరు భారతీయ ప్రభుత్వ వాతావరణ శాస్త్రజ్ఞులుగ నియమింపబడియున్నారు. కార్యస్థానము కొడైకెనాలున నున్నది. కడచిన ౧౫ యేండ్లును వీరు విజయనగరమున భౌతికశాస్త్ర పండితులుగ నుండిరి.

లక్ష్మీనారాయణ హరిశ్చందన జగద్దేవుగారు:— వీరు టెక్కలి రాజావారు; యమ్. ఆర్. ఏ. యస్. యఫ్. బి. డి. యమ్. కావ్యవినోది, ఉత్కళసాహిత్యరత్న, విద్యావాచస్పతి, పురాతత్త్వవిశారద. చెన్నపురి రాజధాని ఉత్కళ సమ్మేళనసంఘమునకును, చెన్నపురి ఉత్కళసమాజమునకును అధ్యక్షులు.

లూయీస్‌థియోబాల్డ్ సతిగారు, డబ్ల్యు. హెచ్:— మైసూరు సంస్థానమున ముఖ్యసభ్యురాలుగా నియమింపబడినయామె.

వరదగోపాలస్వామి ఆలయము, గోష్పదక్షేత్రము:— కొవ్వూరు గౌతమీతీరము నందలి గోష్పదక్షేత్రమున తపంబొనరించిన గౌతమ మహామునిచే ప్రతిష్ఠింపబడిన శ్రీవరదగోపాలస్వామి వారి ప్రాచీనాలయము యొక్క చిత్రము.

విజయనగరము మహారాజావారి సంస్కృత కళాశాల:— పండితులును 3వ, ౪వ తరగతుల విద్యార్థులును.

విశ్వనాథ, ప్రొఫెసరు యస్. వి, యం. ఏ:— వెనుక వీరు తిరుచినాపల్లి జాతీయకళాశాలయందు చరిత్ర పండితులుగ నుండిరి. ప్రస్తుతము చెన్నపురి సర్కిల్‌నకు పురాతత్త్వ శాఖా కార్యాలయమున సూపరింటెండెంటుగనున్నారు.

వీరభద్రుడుగారు, సరిదే:— వీరు గోదావరిజిల్లా, పెద్దాపురం కాపురస్థులు. వీరు కళావంతుల కుటుంబములోనివారు. స్వసంఘోద్ధరణమునకై పాటుపడువారు. జిల్లా తాలూకా బోర్డులయందును, పురపాలకసంఘమునందును సభ్యులుగ నియమింపబడిరి.

వీరేశలింగవర్ధంతి, చిట్టివరము:— శ్రీ వాసుదేవ గ్రంథాలయమువారిచే నీవర్ధంతి జరుపబడినది.

వెంకటప్పగారు, రావుసాహెబ్, యమ్:—ఖాన్ షేక్ ఖలీముల్లాగారి బదులు చెన్నపురికి సహాయ పోలీసుకమిషనరుగ నియమింపబడిరి. వీరు బ్రహ్మక్షత్రియులు.

వెంకటరంగయ్య నాయుడు గారు, టి:—మైసూరునందు వీరొక ఫిల్మును తయారు చేసియున్నారు ప్రస్తుతము కాశీయందు ఫిల్ముపరిశ్రమ చేయుచున్నారు.

వెంకట్రామయ్యగారు, చోరగుడి:—వీరు పల్లికొండయందలి ధర్మవివాహ ఉపనయన సంతర్పణ కైంకర్యసభా సంస్థాపకులు అధ్యక్షులును.

వెంకటరత్నంగారు, రేపాక:—వీరిది పాలకొల్లు. వీరు వైశ్యులు. భాషాభిమానము గలవారు.

వెంకటరత్నముగారు, మంత్రవాది:—వీరు చిత్రకారులు. ఇపుడు గుంటూరు శారదానికేతనమున చిత్రకళోపాధ్యాయులు. బందరు జాతీయకళాశాలయందు విద్యాభ్యాసము చేసిరి.

వేంకటనరసింహంగారు, చెరుకువాడ:—వీరు సుప్రసిద్ధ సహాయనిరాకరణ దీక్షాపరులు, తత్ప్రచారకులును, తన్మూలమున శ్రీకృష్ణజన్మస్థలమున వాసము చేసినవారును. ఇపుడు వీరు ఆంధ్ర ఇన్యూరెన్సు కంపెనీ తరఫున పని చేయుచున్నారు.

వేంకటరమణమూర్తిగారు, బొకురుసండా:—వీరి నివాసము విశాఖపట్టణమున. వీరు గౌడబ్రాహ్మణులు. ప్రసిద్ధిగన్న కుటుంబము వీరిది. మంచి శ్రోత్రియులు. వీరు లక్షరూపాయిలు విలువ చేయు భూముల నగ్రహారముగ దానము జేసియున్నారు. ప్రజోపయోగ కార్యములకై తమ ధనమును ఉచితముగ నిచ్చుచుందురు.

వెంకటరత్నముగారు యద్దనపూడి:—వీరిది పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా, తాడేపల్లిగూడెము. దేశసేవాపరాయణులు. స్వానుభవమును పురస్కరించుకొని 'పులివేట' 'కోయల చరిత్ర' యను పుస్తకముల వ్రాసిరి. మఱియు 'ఇష్టాగోష్ఠి', 'ద్రవ్యశాస్త్రము' అను పుస్తకములగూడ వ్రాసిరి.

వెంకట నారాయణ నాయుడు గారు, జె. దివాన్ బహదూర్:—చెన్నపురి మునిసిపల్ కమిషనరుగ నుండిన వీరు ప్రభుత్వము వారిచే న్యాయశాఖా కార్యదర్శులుగ నియమింపబడిరి.

వెంకట సుబ్బారావుగారు, గుండిమెడ:—వీరిది గంజాముజిల్లా, ఛత్రపురము. వీరు కవులు, చిత్రకారులు. 'నానాప్రతాప' నాటకము మొదలగు గ్రంథముల రచించినవారు. 'కవిరత్న' బిరుదాంచితులు.

వెంకటస్వామిరెడ్డిగారు, మాచిరెడ్డి:—వీరిది నాగిరెడ్డిపల్లె. అచటి సహకారసంఘాధ్యక్షులు, ఫోర్కాస్టుపంచాయతీ అధ్యక్షులును. శుద్ధఖద్దరువస్త్రధారి, కాంగ్రెసు సంఘాధ్యక్షులు, సేవాపరాయణులు.

వెంకటసూర్యనారాయణరావు నాయుడుగారు, సామినేని విజయనగరం:—వీరు కమీషన్ ఏజంటైనను, వీరికి సాముద్రిక శాస్త్రమునందుగల ప్రావీణ్యము అమోఘము. జాతకవ్రేలును కొన్ని నిమిషములు పరికించి, భూత, భవిష్యత్, వర్తమానములను వారు స్వయముగానుండి చూచినట్లు తెలుపగలరట. వీరు దీనికై డబ్బు పుచ్చుకొనరు.

వెంకట హనుమంతరావుగారు, పళ్లె. కాకినాడ:—వీరు నాట్యకళాభిమానులు. నేటి నాట్యసంఘములలో నొకటియగు ఆంధ్రసేవాసంఘము (రిజిస్టర్డు) ను స్థాపించి కార్యదర్శిగను రంగాధ్యక్షులుగను నుండిరి. ఆసంఘమునకు సరస్వతీభవన మను నొకభవనమును కూడ కట్టించిరి. తరువాత ఆసంఘముతోడి సంబంధము వదలుకొని శ్రీ విజయభారతి సభ యను పేరున నింకొక నాట్యకూటమును స్థాపించి వీరే కార్యదర్శులుగ నున్నారు. వీరు మొదటినుండియు నాటకములందు స్వయముగ పాత్రముల ధరించుచు, ఇతరులను క్రమశిక్షచేత నటకులుగ తయారుచేయుచునున్నారు. విశ్వామిత్రాది సాత్వికేతర పాత్రధారణమునందు వీరు పేరు గన్నవారట. వీరికి గాత్రమార్దవము కొంత తక్కువట. ఐనను రసాభినయము, పాత్రపోషణము వీరియందు వెలసియుండునట.

వైదేహి కన్యగారు:—ఈమె వయస్సు ౭ యేండ్లట. హిందూస్త్రీలక్ష్మీవిలాస సభకు అధ్యక్షురాలును, హరికథలు చెప్పుట కారంభించిన మొదటి నారీమణియగు శ్రీమతి యమ్. లక్ష్మీఅమ్మాళ్ గారి మనుమరాలీబిడ్డ. ఈమె చక్కగా హరికథాకాలక్షేపము చేయగలదు. ఈబాలిక తన ౫వ యేటనే చెన్నపురి యాంధ్రసభ దసరా ఉత్సవములలో ముద్దులొలుకునట్లు నాట్యముచేసి మెప్పునుగాంచి రజతపాత్రము నొకదానిని బహుమతివడసినది. హరికథాకాలక్షేపమునకీమె యొకబంగారుహారమును, పతకమును బహుమతి నొందెను.

శంకరశాస్త్రిగారు, తాడేపల్లి, ఐ. యమ్. యస్., యమ్. డి:—వీరు శస్త్రవైద్యమున ఎక్కువ సామర్థ్యమును సంపాదించుటకై యీమధ్య అస్ట్రియాయందలి వియన్నాకు పోయిరి. వీరు సుప్రసిద్ధాంధ్రులు. నెల్లూరుజిల్లా వైద్యశాఖాధికారిగ నుండిరి.

శారదాబాయికన్య:—గత వత్సరము మహారాష్ట్రిలలో పట్టభద్రురైన స్త్రీ యీమె ఒక్కతెయే.

శర్మానందగారు, డా॥:—వీరు ఆంధ్రులు. వీరిది ఇందుపల్లి. గుంటూరునందు వైద్యులు. భూతభవిష్యద్వర్తమానములను చెప్పగలవారట.

శివరామన్‌గారు, ఎ:—వీరు సదాశివయ్యరుగారి కుమారులు. బొంబాయిలోని డఫరిన్ అను ఓడయందు శిక్షణ పొందుటకు పంపబడిరి.

శాంభవిబాయిగారు, ఆర్., బి. యే:—ఈమె శ్రీ రఘునాథపుంజా, బి. యే., బి. యల్. గారి సతీమణి. బంటుకులస్థులలో నీమెయే ప్రథమ పట్టభద్ర. దక్షిణకన్నడ జిల్లాబోర్డు సభ్యురాలుగా నున్నది.

శివరామయ్యగారు, తేజోమూర్తుల:—వీరిది గంజాం జిల్లా, లక్ష్మినరసు పేట. వీరు ౬ సంవత్సరములుగ దేశాభివృద్ధికొఱకైన పెక్కు కార్యములందు నుత్సాహముతోను, శ్రద్ధతోను పనిచేయుచున్నారు.

శివరావుగారిసతి, పి:—శాసనసభాసభ్యులగు పి. శివరావుగారి భార్య. ఈమె బళ్లారి ప్రభుత్వబాలికా మాధ్యమిక పాఠశాల యొక్క సలహాసంఘమందు సభ్యురాలుగ నియమింపబడెను.

శేషాద్రిగారు, యమ్:—వీరు లండనునందు ఐ. సి. యస్. పరీక్షయందు నుత్తమ తరగతిలో నుత్తీర్ణులైరి.

శ్రీనివాసగన్‌సతి, యల్. డి:—పాలంకోటయం దీమె ప్రసవశిశ్వారోగ్య సంఘ కార్యదర్శిని, భాగత మహిళాసమాజ సహాయకార్యదర్శిని. ఈమె తమిళదేశప్రతినిధిగ పాట్నా స్త్రీవిద్యా సభకు వెళ్లినది.

శ్రీనివాసభారతి, కె. వి:—ఉత్తర ఆర్కాటునందు ఖైదుచేయబడిన కాంగ్రెసువాది.

శ్రీనివాసయ్యగారు, వి:—వీరిది కాటిపత్తి. అచటి ఉన్నతపాఠశాలలో చిత్రలేఖనోపాధ్యాయులు. వీరు మైక్రో టైపిస్టు, అనగా బియ్యపుగింజమీద పద్యములను వ్రాయగలవారు. ఇందుకై వీరు కొన్ని సువర్ణపతకములను పొందియున్నారు.

శ్రీనివాసయ్యంగారు, కె:—వీరు 'హిందూ'పత్రికాధిపతులలో నొకరు.

శ్రీపతిగారు, మంకాల, విద్వాన్:—వీరిది చిత్తూరు జిల్లా. ఆంధ్రబ్రాహ్మణులు. పాఠశాలల కుపయోగించు కొన్ని పుస్తకములను వీరు రచియించినారు. స్వయంకృషివలనపైకి వచ్చినవారు.

శ్రీరామ రాత్రిపాఠశాల, విశాఖపట్టణము:
ఇది అరుంధతీయపాళెంలో సోషల్ సర్వీసులీగువారిచే నడచుచున్నది. కార్యదర్శి వి. సూర్యనారాయణమూర్తిగారు.

శ్రీరాములు చౌదరిగారు, యేలెళ్ల:—వీరిది కృష్ణా జిల్లా, అంగలూరు గ్రామము. రైతులకు మిగుల నుపయోగకరమగు 'పశువైద్య చింతామణి' అను పుస్తకము తెలుగున రచించినవారు. మరికొన్ని పుస్తకములనుకూడ రచియించియున్నారు.

సంకీర్ణ జంతు చిత్రములు (Composite animal pictures):—సంకీర్ణజంతు చిత్రములనగా వివిధ జంతువులను ఒకదానితో మరియొకటి చేర్చి చిత్రించి తద్ద్వారా ఒక జంతుస్వరూపమును చిత్రించుట. ఈచిత్రములు లక్నో నగరమున విశేషముగ తయారగుచుండెడివి. ఇట్టివి లిఖితచిత్రములే కాక శిల్పచిత్రములుగూడనుండెడివి. ఒకకాలమున నీచిత్రములు ఎక్కువ యాకర్షకములుగ నుండి బాగుగ ప్రసిద్ధినందినవి. కాని క్రమక్రమముగ ప్రజలకు వీనిపై నభిరుచి తగ్గిపోయినది.*

* ఈవివరణమంతయు 1896 సం. జనవరినెలనాటి 'ది జర్నల్ ఆఫ్ ఇండియన్ ఆర్ట్సు అండు ఇండస్ట్రీ' అనుపత్రికలోని ఒకవ్యాసమునుండి గ్రహింపబడినది అందువ్యాసకర్త"........ కాని వాటిపై (సంకీర్ణచిత్రములపై) నభిరుచి తగ్గిపోవుచున్నట్లు తెలియుచున్నది" యని వ్రాసినాడు. దీనినిబట్టి 1896 సం.నాటికే చిత్రముల ప్రసిద్ధి పూర్తిగ నణగిపోలేదని తెలియుచున్నది. ఐన ప్రస్తుతమున నవి లక్నో నగరమున వ్యాప్తిలో నున్నలో లేవో తెలియదు.

ఈసంకీర్ణ జంతుచిత్రములను వినోదప్రదర్శనములకై తయారు చేసెడివారు. ఇవి రెండు విధములు—(1) వివిధజంతువుల వివిధ శరీర భాగములను ఆధారముగ దీసికొని వాని నన్నిటిని గలిపి మరియొకజంతువుగా జిత్రించుట. (2) కొన్ని జంతువులయు, గొందరుమానవులయు సమావేశనముచే నొక జంతువును తయారుచేయుట.

ఇందుగల యేనుగుల బొమ్మ యీ రెండవ రకపు చిత్రణమున కుదాహరణము.

సంగమేశ్వరకవి గారు, కొమర్నూరి:—రాజామునివాసులు. శతావధాని, అష్టావధాని. "ఆంధ్రవిద్యావాచస్పతి". విశ్వబ్రాహ్మణులు. పూర్వపు "విశ్వకర్మ" సంపాదకులు. ఉపన్యాసకులు. విశ్వకర్మోద్ధారకసంఘ ప్రధాన ధర్మాధికారి.

సత్యనారాయణగారు, రాయప్రోలు:—వీరిది రాజమహేంద్రవరము. చింతామణి నాటక సంఘమునందలి నటకులలో నొకరు.

సత్యనారాయణ చౌదరిగారు, రావిపాటి:— తూర్పు గోదావరిమండలమందలి దంగేరు గ్రామమునందు కమ్మగృహస్థులు వీరు. సంపన్నులు. అసహాయోద్యమ ప్రచారమందు ఒక సంవత్సరము ఖైదు ననుభవించిరి. తాలూకాబోర్డులందు కాంగ్రెసుసభ్యులుగ నుండిరి.

సత్యనారాయణమూర్తి గారు, మధునాపంతుల:— తూర్పుగోదావరిజిల్లా, పల్లిపాలెం వీరి నివాసము. వీరు సుప్రసిద్ధ ఆయుర్వేదవైద్యులు. వీరి స్వగ్రామమున నొక చిన్న వైద్యాలయమును పెట్టి బీదల కుచితముగ మందుల నిచ్చుచుందురు.

సరస్వతీ స్వాములవారు, జి. ఎస్. బి, పరమహంస:— నెల్లూరుజిల్లా యిందుకూరుపేట నివాసులైన వీరు బ్రాహ్మణ కులజులు. బ్రాహ్మణేతరులందు స్వకులయాజన మేర్పడునట్లు ప్రోత్సాహముచేయుచు ఆంధ్రరాష్ట్రమునందంతటను ప్రచారము సల్పి చాల ప్రబోధము నొనర్చినారు. శ్రౌతస్మార్తములందు గొప్ప విద్వాంసులు. ఆర్యధర్మప్రవర్తకులు. వీరి కాంధ్రదేశమందు చాల మంది శిష్యులున్నారు.

సర్వేశ్వరరావు పంతులుగారు, దొడ్డిపట్ల, కీ॥ శే॥ తణుకు:— వీరు సహాయనిరాకరణవాదులు. తాలూకా కాంగ్రెసు సంఘమునకు, జాతీయవిద్యాలయమునకు, కోఆపరేటివు భారత ఖద్దరు నిలయమునకు అధ్యక్షులుగ నుండిరి.

సాంబమూర్తిగారు, టంకాల:— వీరి నివాసము గంజాముమండల మందలి టెక్కలి గ్రామము. వీరు ఆర్యవైశ్యులు. స్వసంఘాభివృద్ధికిని జాతీయాభివృద్ధికిని తోడ్పడుచుండువారు. కాంగ్రెస్ సభ్యులు. గంజాం మండలమున పలాసలో జరిగిన ఆర్యవైశ్యసభ కధ్యక్షత వహించినవారు.

సినీమా అధికారులసంఘము:— సినీమాకమిటీ అధ్యక్షులగు దివాన్ బహదూర్ టి. రంగాచారియార్ గారికి రాయపేటయందీసంఘ సభ్యులు విందొనరించిరి.

సుందరవరదన్ గారు, వాలాజా:— కాంగ్రెసు వాదియగు వీరును జైలునకేగిరి.

సుబ్బారావుగారు, రాళ్లబండి, యమ్. ఏ:— ఆంధ్ర చారిత్రక పరిశోధక సంఘమునకు కార్యదర్శి. వీరు నాగపురమున జరిగిన ఇండియన్ హిస్టారికల్ రికార్డ్స్ కమిషన్ నకు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ ప్రతినిధిగ నియమింపబడిరి.

సూర్యనారాయణమూర్తి నాయుడుగారు, కీ॥ దివాన్ బహదరు కాకినాడ:— ఆంధ్రదేశీయుల పారిశ్రామిక వాణిజ్య సౌకర్యములకొఱకు చెన్నపురమున ఆంధ్రవాణిజ్య సంఘమను పేర నెలకొనిన యొక క్రొత్త ప్రత్యేక సంఘమునకు వీరధ్యక్షులు.

సోమరుఫీల్డుగారు, ప్రొఫెసర్:— ఆర్నాల్డ్ సోమర్ ఫీల్డుగారు చెన్నపురమున విశ్వవిద్యాలయమువారేర్పరచిన ఉపన్యాసముల నొసంగినారు.

స్వామినాథ ముదలియారు, గుడియాత్తం:— తాలూకా కాంగ్రెస్ కమిటీ అధ్యక్షులు. ఉత్తరఆర్కాటున ఖైదులోనుంపబడిరి.

స్వామిబాబుగారు, పాటూరు:— గంజాంజిల్లా నరసన్నపేట యూనియన్ బోర్డు అధ్యక్షులు. కాంగ్రెసువాది. వైశ్యకులోద్ధారకులు. సంఘసంస్కరణాభిమాని.

హిందీ ఉద్యమము, దక్షిణ ఇండియా:— చెన్నపురమునకు జమ్నాలాల్ బజాజ్ గారు వచ్చినపుడు జరిగిన ఒక సభ ఛాయాచిత్రమిందు గలదు. శ్రీనివాసయ్యంగారధ్యక్షులు. రాజగోపాలాచారిగారు మొదలగువారు ఇందు గలరు.

హిందీపాఠశాల, గండిగుంట:— ఈ సంఘవ్యవస్థాపకులు దండమూడి వెంకట రామబ్రహ్మం చౌదరిగారు. హిందీ ప్రచారకులు, కోడేటి వెంకటకృష్ణయ్యగారు.

హిల్టన్ బ్రౌన్ గారు, ఐ. సి. యస్:— స్థానికస్వపరిపాలనాశాఖకు మరల ప్రభుత్వ కార్యదర్శిగ నియమింపబడినవారు.

రాజగోపాలరావుగారు, ఓకుమళ్ల, బి. ఏ.:— వీరు చెన్నపురి క్రైస్తవ కళాశాలయందు దేశభాషాపర్యవేక్షక పదవియందున్నారు. వీరు సంస్కృతాంధ్రములయందు మంచి పాండిత్యము గలవారు. భాషా, చారిత్ర పరిశోధకులు 'సౌత్ ఇండియన్ రిసర్చి' అనుమాసపత్రిక నొకదానిని కొంతకాలము నడిపినారు. పాఠ్యగ్రంథ నిర్ణయ సభయొక్క ఆంధ్రశాఖకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. అమూల్యములగు వీరి పరిశోధనఫలములు తరుచుగా వ్యాసరూపమున ఆంగ్లాంధ్రపత్రికల నలంకరించుచుండును. వీరు గ్రంథకర్తలు కూడను.

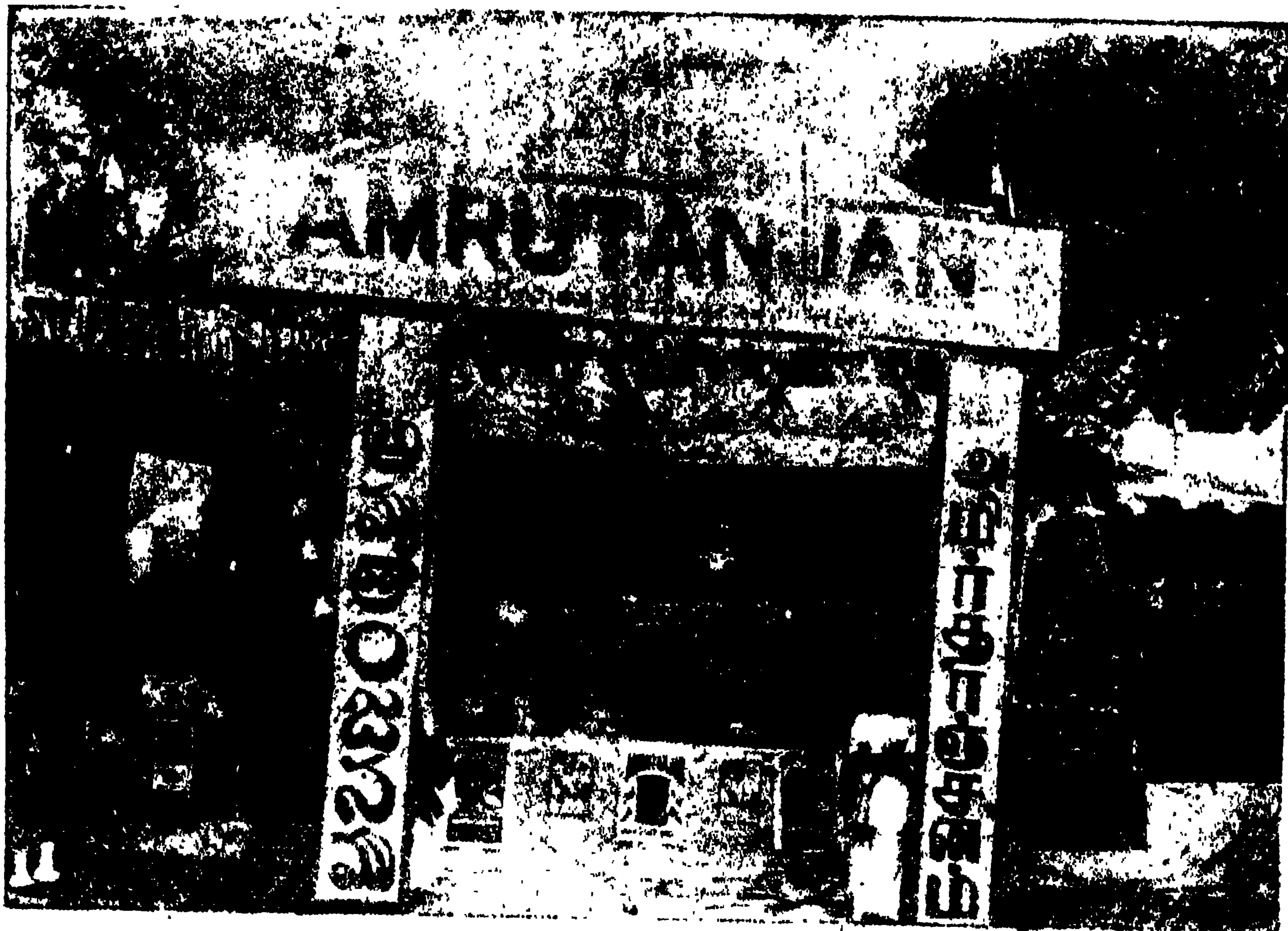
సత్యనారాయణగారు, అచంట:— వీరు బి. యే. పరీక్షయందుత్తీర్ణులై, యమ్.బి. (వైద్య)పరీక్షకు జదువుచు, సహాయనిరాకరణోద్యమమున ప్రభుత్వవిద్యాలయమును బహిష్కరించిరి. పిదప తదుద్యమమున మిగుల ఆసక్తితో పనిచేసి, తుదకు 'ఖద్దరు' ఉద్యమమున దిగి తద్విషయమై ఎక్కువ పట్టుదలతో పనిసాగించిరి. తన్నిమిత్తమై అర్థమునేకాక ప్రాణములను కూడ ధారవోసినవారు. అకలంక దేశారాధకులు.

రాజమ్మగారు, ఆకారపు:—ఈమె ఆకారపు చెన్నయ్యగారి ధర్మపత్ని. వీరు ఓరుగల్లునివాసులు. దానధర్మపరాయణులు. వీరు విధవసం. జ్యేష్ఠ శుద్ధ ౧౫ నాడు లింగైక్యమును చెందినారు. ఈమె సాధ్వీమణియని ప్రసిద్ధిని బడసినది. జీవితమంతయును సకలసంపదలతోను సౌభాగ్యముతోను గడిపినది. ఈమె అంత్యేష్టి సమయమునందు గోదాన సువర్ణదాన వస్త్రదానాది సకలదానములు విశేషముగను చేయబడినవి. ఆకాలమునందు పండితులు, వేదాధ్యయనపరులు, కవులు దయచేసి యథావిధిగ కర్మకాండము నడిపించిరి. ఈమె జీవితకాలమునందు సకల జనులకును నుపకారమును జేసి ధన్యవాదములను బడసినది. ఆమె తన పుణ్యాచరణమున శివ సాయుజ్యమును బడయుగాత! ఆకారపు నరసింహంగారు వీరి కుమారులు. ఈ నరసింహంగారు ఇప్పుడు చెన్నపురమున నొకసుప్రసిద్ధవర్తకులుగా నున్నారు.

వెంకటాచార్యులుగారు, అంగర, ఆయుర్వేదవైద్యులు:—వీరు శ్రీవైఖానసులు. 40 సంవత్సరముల నుండి వైద్యము బీదల కుచితముగా జేయుచు 1920 సంవత్సరములో రాయనగరం గ్రామములో శ్రీపట్టాభిరామవైద్యశాల స్థాపించిరి.

సత్యనారాయణగారు, ఉప్పల.:—అనకాపల్లి మ్యునిసిపల్ కౌన్సిలర్. 1928 అక్టోబరు నెలలో వచ్చిన వరదలలో బీదజనులకు బట్టలను అన్నములను విరివిగా దానము చేసినారు.

శ్రీనివాసయ్యంగారు, సి. ఆర్., బి. ఏ., యల్. టి. కీర్తనాచార్య:—వీరు తంజావూరుజిల్లా మన్నారుగుడి తాలూకాలో ౧౮౯౭వ సంవత్సరమున జననమొందిరి. సంస్కృత తమిళ భాషలయందును, చరిత్రయందును, సంగీతశాస్త్రమందును మంచిప్రవీణులు. పట్టభద్రులయినది మొదలు నలుపదిసంవత్సరములు విద్యాసంబంధి సంస్థలయందు ప్రధానాధ్యాపకులుగనుండి నిరంతర సారస్వత సేవచేయుచున్నారు. వైదిక, మతవేదాంత సారస్వత పౌరాణిక చారిత్రకగ్రంథములను, కథలను, నాటకములను పెక్కిటిని తమిళమున రచియించి ప్రకటించినారు. ఆంగ్లమునను కొన్ని మతగ్రంథములను రచియించినారు. మరియు సంగీతశాస్త్రగ్రంథములను రచియించినారు. ఇన్ని విషయములను గూర్చి వీరు కావించిన విమర్శనలు పెక్కు ఆంగ్ల తమిళపత్రికలయందు వెలువడినవి. సంగీతశాస్త్రాభివృద్ధికొరకు వీరు ఇపుడు చాల పరిశ్రమించుచున్నారు. విశ్వకళాపరిషత్తువారు వీరిని సంగీతవిద్యావిధాన నిర్ణయ సంఘమున నొక సభ్యునిగా నెన్నుకొనియున్నారు. చెన్నపురి ప్రభుత్వమువారు సంగీతవిద్యావిధానక్రమ నిర్మాణమునకు వీరిని నియమించినారు. వీరు పెక్కు సంగీతమహాసభలకు అధ్యక్షులుగ నుండిరి. పెక్కు కళాశాలలలో—సంగీతశాఖకు అధ్యక్షులుగ నున్నారు.

పాండిచెరి ప్రదర్శనమునందు మదరాసు అమృతాంజనం డిపోవారు తమ ప్రదర్శనశాల స్థాపించుటకిదియే ప్రథమము. గవర్నరుదంపతులుచూచి మెచ్చుకొనిరి.

డాక్టరు జీ. బీ. గారి

సు గం ధ న శ్య ము

అంగములయందెల్ల శిరస్సును, ఇంద్రియములయందెల్ల నయనములును, ప్రధానములను విషయము సర్వజనులకును తెలిసినవిషయమే కదా! ఈ రెండిటియందును కలుగు వ్యాధులు సాధారణముగా ప్రాణ హాని కలిగించకున్నను అవి వ్యాధిగ్రస్తుని జన్మమును నిష్ప్రయోజకముగాఁ జేసి యా మరణాంతమును బాధించు చుండును. ఇట్టి వ్యాధులకు లోనికి తీసికొను మందు లనేక ముపయోగింపఁబడుచు వచ్చినవి గాని యవి యా వ్యాధులను నివారింప లేక పోవుటయే గాక రసవిషగంధ కాదులు చేరినవిగా నుండుటచేత తుదకు దేహారోగ్యము నంతను చెడఁదీయునవిగాఁ గూడ నేర్పడినవి. తరువాత పై పూతలును పట్లును నవనాగరికులచేత మంచి వైద్యములుగా తీర్మానింపఁబడి యట్టి మందులు కూడ ననేక మిప్పు డుపయోగింపఁబడు చున్నవి గాని యవిగూడ నంత ప్రయోజనకరములుగా గ్రహింపఁబడుట లేదు.

ఈ సందర్భము లన్నియును యోచించి చిరకాలము పరిశ్రమచేసి యాయుర్వే దాంగిలేయ యూనానీవైద్యములం దారి తేరి లోకోపకారార్థమై తమసర్వస్వమును వినియోగించుచున్న డాక్టరు, **జీ. బీ. గారి సుగంధ నస్యమును** కనిపెట్టిరి. ఇది యిదివరకే లోకమందంతటను వ్యాప్తము చేయబడి సుప్రసిద్ధమైనది కాబట్టి దీనినిగురించి మేము విశేషించి శ్లాఘించవలసిన పని లేదు. ఒకసారి యుపయోగించిన యెడల దానియుత్కృష్టగుణము నదియే స్థాపించగలదు. దీనిచే బాధానివృత్తి గాంచి కృతజ్ఞతా పూర్వకముగా గొప్పవారును కొలఁదివారును పంపిన యోగ్యతాపత్రికలు లెక్కకు మిక్కిలిగా నున్నవి. 1923-వ సంవత్సరమున డిశంబరుమాసములో బరోడాయందును, 1928-వ సంవత్సరమున ఫిబ్రవరిమాసములో సూరత్ నందును, జరిగిన భారత పారిశ్రామిక ప్రదర్శనములందు బంగారు పతకములను బహుమానముగా పొందినది.

ఈ సుంగధనశ్యము నుపయోగించుటవల్ల మెదడు, ముక్కు, కన్నులతో సంబంధించిన సమస్త వ్యాధులును సమూలముగా నశించును. పీనసము, ఒంటితలనొప్పి, తలలోనిపోట్లు, జలదోషములు, మొదలైన కంఠమునకు పై బడిన 66 వ్యాధులకును ఈ సుగంధ నశ్యము పెట్టినది బిరుదు.

సాధారణముగా పొడివేయువార లీ సుగంధ నశ్యమును కట్టి రెండు సారులుపయోగించిన యెడల, ఇది సాధారణపు పొడి 10, 15 సారు లుపయోగించినంత పనిచేయును.

బుడ్డి 1-కి అ. 4. వి. పి. ఖర్చు అ 4. డజను 1-కి రూ. 2-8-0. వి. పి. ఖర్చు 0-8-0.

విలాసము:—**గురుబసవ అండు కంపెని లిమిటెడ్,**

పోస్టుబాక్సు 510, పార్కుటవును, మదరాసు.

శ్రీ శివాభ్యాం నమః

శ్రీ శుక్ల సంవత్సర సిద్ధాంత పంచాంగము

శ్లో. శ్రీకల్యాణగుణావహం రిపుహరం దుస్స్వప్న దోషాపహం, గంగాస్నాన విశేషపుణ్యఫలదం గోదానతుల్యం నృణామ్;
ఆయుర్వృద్ధిద ముత్తమం శుభకరం సంతాన సంపత్ప్రదం, నానాకర్మసుసాధనం సముచితం పంచాంగ మాకర్ణ్యతామ్.

ఈ పంచాంగము

శ్రౌతస్మార్తప్రవర్తకులు, జ్యోతిష్యల వంశార్ణవ పూర్ణశశాంకులు నగు
బ్రహ్మశ్రీ గుల్లపల్లి యారాధ్యులవారి పుత్త్రిండును, బ్రహ్మశ్రీ కుప్పా వేంకటకృష్ణశాస్త్రి,
యా. నాగేశ్వరశాస్త్రులుగార్ల ప్రియశిష్యుండును నగు

కనకయ్య సిద్ధాంతిగారు గణించినది

ఆంధ్రపత్త్రికా ముద్రాశాలయందు ముద్రితమైనది.

సంవత్సర ఫలము

ఈ సంవత్సరమున చైత్రమాసమున కొద్దిగా వర్షమున్ను, వైశాఖజ్యేష్ఠమాసములయందు మిక్కిలి యెండలు పడమరగాలి యెక్కువగా వీచుటయు స్వల్పవృష్టియు గలుగును. ఆషాఢమాసమునందు యెండలు గాడ్పులు యెక్కువగా నుండుటయు కొంచము తొలకరివానల కారంభమై శ్రావణభాద్రపదమాసములయందు మంచి వర్షములు కురియును. ఆశ్వయుజకార్తికమాసములయందు వాయు సహితవృష్టిగలుగును— అపరసస్యములున్ను కందులు మొదలగు యాగ్య ధాన్యములున్ను యర్రనిభూములున్ను బాగుగా ఫలించును. పశువులు క్షీరప్రవములు బాగుగా నగును. తెల్లధాన్యములున్ను [illegible] ఫలించును. చందనము, అగరు కస్తూరి మొదలగు వస్తువుల ధర లధికముగ నుండును. పశుపాలకుడు బలరాముడవుటచే [illegible] సస్యము [illegible] నుండును. ఈ సంవత్సరమున చైత్ర [illegible]

మొదలు వైశాఖ బ ౮ లు వరకు గురుమౌఢ్యము. [illegible]
బ ౧౩ లు మొదలు ఫాల్గుణ బ ౨ లు వరకు శుక్ర[మౌఢ్య]మును.]
బ ౩౦ గురువారం అర్ధాధికసూర్యగ్రహణము.

స్వ సిద్ధయః,
నాయకే,

౧౩; మారుతము ౯; ప్రజావృద్ధి ౧౯; [illegible] ౧౨; రాజవిద్వగము ౧౨; ఉగ్రము ౧౨; పుణ్యము ౧౨; పాపము ౧౨; వ్యాధులు ౯; ఆరోగ్యము ౭; ఆచారము ౧౩; దుష్టప్రవర్తనము ౧౨; మరణము ౧౨; జన్మము ౫; దేశోపద్రవము ౧౨; దేశస్వాస్థ్యము ౫; చోరభయము ౫; చోరనాశనము ౫; అగ్నిభయము ౨౧; అగ్నిశాంతి ౭;

శ్రీ గురుభ్యోనమః

వాగీశాద్యా స్సుమనస స్సర్వార్థానా ముపక్రమే,
యన్నత్వా కృతకృత్యా స్స్యు స్తన్నమామి గజాననమ్.
అవాచ్యాత్మ స్వరూపాయ శివభావ ప్రదాయినే,
నమ స్సద్గురునాథాయ షట్‌స్థల బ్రహ్మరూపిణే.
గురవే సర్వలోకానాం భిషజే భవరోగిణామ్,
నిధయే సర్వవిద్యానాం దక్షిణామూర్తయే నమః.

గురు స్తవము

శ్రీకుప్పాన్వయవారిరాశిశశినా కౌండిన్యగోత్రాంచితా
విద్యార్థి వ్రజవత్సలా సుచరితా సాంగత్రయీపారగా;
రాజద్రాజసుపూజితా సవినయం శాస్త్రార్థభాజా గురూ
ప్రాజ్ఞా వేంకటకృష్ణనామసుమనో నాగేశ్వరాఖ్యౌ భజే.

దైవజ్ఞ వంశావళిః

శ్రీమజ్జ్యోస్యుల వంశమౌక్తిక మణి ర్బ్రహ్మోహిశజాలాగ్రణి
శ్శ్రద్ధాత్రేయ మహర్షి గోత్రమహితో మోహాదివిధ్వంసకృత్;
విశ్వఖ్యాత వరాశ్వలాయన మహర్షి ప్రోక్త సూత్రాంచిత
శ్రౌతాచార పరాయణోపి కనకారాధ్య స్స ముజ్జృంభతే.
తస్య హ్యాత్మభవో భవాంఘ్రియుగళీసక్త స్త్రిశుంభోద్భవో
దూరోత్సారిత ధూర్తమానసమహారోగో గోల్లసత్ప్రాభవః;
పల్లీలాయుత మల్లికార్జున సమాఖ్యాఖ్యాత దిగ్వైభవో
దేశే మధ్యతనే చకాస్తి పరమస్తూపా స్త్యపాస్తోద్భవః
తస్యాహం తనయ స్సమిద్ధ వినయ స్సర్వేశ్వరాంఘ్రిద్వయీ
సేవాసాదిత తత్కృపాధిగత సత్యాత్మ ప్రబోధోదయః;
శ్రీమజ్జ్యోతిష తంత్రవారిధివిగాహోదగ్రబుద్ధ్యాశ్రయ
స్సాధుశ్రీ కనకాహ్వయో వ్యరచయన్ పంచాంగ మేత న్ముదా.

సంవత్సరాది దివసకృత్యము

అబ్దాదౌ బంధుసంయుక్తో మంగళస్నాన మాచరేత్;
వస్త్రై రాభరణై ర్దేహ మలంకృత్య తత శ్శుచిః.
విఘ్నేశం భారతీం శౌరిం దైవజ్ఞ మభిపూజ్య చ;
సంవత్సరఫలం సమ్యక్ శ్రుత్వా విప్రాన్ సమర్చయేత్.

ఈ శుక్ల నామ సంవత్సరము నాటికి

సృష్ట్యాదిగత సౌరాబ్దములు	౧౯౫,౫౮,౮౫,౦౭౧
కల్యాది గతాబ్దములు	౫౦౭౧
శాలివాహనశకగతాబ్దములు	౧౮౯౧
ప్రభవాది గతాబ్దములు	౭
హూణశకగతాబ్దములు	౧౯౬౯-౧౯౭౦
ఫసలీ	౧౩౭౮-౧౩౭౯
హిజిరి	౧౩౮౯

అగుచున్నవి.

సకలకల్యాణభాజన మైన ఈ శుక్ల నామ సంవత్సరము నాటికి సౌరసిద్ధాంతము ననుసరించి ఆదిసృష్టికర్తయగు బ్రహ్మయొక్క పరమాయువ్యమున సగమునకుపైన మొదటివత్సరమున, మొదటిమాసమున, మొదటిపక్షమున, మొదటిదినమున, పగలు, ౧౩ గడియలు, ౪౭ విగడియలు గడచినది.

సంవత్సరఫలములు

చాంద్రమానాబ్దఫలము

శ్లో. శుక్లాబ్దే నిఖిలాలోకా స్సుఖిన స్సజనై స్సహ,
రాజానో యుద్ధనిరతా పరస్పరజయేచ్ఛయా.

సౌరమానాబ్దఫలము

శ్లో. విభవాబ్దేఽఖిలాలోకా స్సుఖిన స్యు ర్వివైరిణః,
వీతరోగా వీతభయా ఈతిర్వ్యాధియుతా అపి.

ఈఫలము సంవత్సరారంభమునుండి చైత్ర శుక్ల ౩ తదియల వరకు ఆ తరువాత సంవత్సరాంతమువరకు పైనచెప్పిన చాంద్రమాన శుక్ల నామసంవత్సరఫలమే కలుగును.

బార్హస్పత్యమానాబ్దఫలము

శ్లో. ప్రవహంతిజలా స్వచ్ఛం స్రవంతి ప్రచురం పయః,
విక్రమాబ్దేఽఖిలాః క్ష్మేశా విక్రమాక్రాంత భూమయః.

ఈఫలము సంవత్సరారంభమునుండి భాద్రపద బ. ౧౧ లు వరకు తరువాత సంవత్సరాంతమువరకు వృష నామసంవత్సర ఫలము.

శ్లో. వివిధై రన్నపానాద్యైః హృష్టపుష్టాంగచేతసః
ముదోన్మత్తాఽఖిలాలోకాః వృషాబ్దే వృషసన్నిభాః

గురూదయాబ్దఫలము

మంత్రి-శని

శ్లో. మందవృష్టిర్మందసస్యం సర్వే పాపరతానరాః,
ప్రజాపీడాభవేన్నిత్యం సూర్యపుత్రస్య మంత్రితః.
[ఈఫలము పాండ్ర కళింగ దేశములయం దధికముగా కలుగును.]

సేనాధిపతి-శుక్రుడు

శ్లో. సువృష్టి రత్యంత సమృద్ధ సస్యం
సుభిక్షమర్ఘం బహుళం ధరిత్ర్యామ్,
నరాః స్త్రియాః కామరతాః ప్రవృత్తాః
సైన్యాధిపత్యే ఖలు భార్గవస్య.
[ఈఫలము అన్ని దేశములకు ప్రాప్తించును]

సస్యాధిపతి-కుజుడు

శ్లో. రక్తశాలి ర్మహాశాలి స్తూవరశ్చణకాదయః,
రక్తభూమిస్తు ఫలితా భౌమే సస్యాధిపేసతి.
[ఈఫలము ఘూర్జర యవనదేశములకు యెక్కువగా కలుగును.]

ధాన్యాధిపతి-రవి

శ్లో. మధ్యవృష్టిః ఫలం స్వల్పం మహార్ఘంచ మహాభయమ్,
రక్తసస్యానిజాయంతే సూర్యే ధాన్యాధిపేసతి.
[ఈఫలము అన్ని దేశములకు ప్రాప్తించును.]

అర్ఘాధిపతి-శుక్రుడు

శ్లో. అర్ఘాధిపే యదా శుక్రే సర్వధాన్యాని వృద్ధికృత్,
శ్వేతధాన్యం సుఫలితం సుభిక్షం స్యాచ్ఛుభూతిదే.
[ఈఫలము ఎల్ల దేశములకు ప్రాప్తించును.]

మేఘాధిపతి-శుక్రుడు

శ్లో. అతివృష్టి స్సుభిక్షంచ సస్యవృద్ధి ర్నిరంతరమ్,
క్షీరప్రదా స్సదాగావః శుక్రే మేఘాధిపేసతి.
[ఈఫలము ఆంధ్రదేశమున ఎక్కువ ప్రాప్తించును.]

రసాధిపతి-గురువు

శ్లో. సువృష్టి స్సర్వసస్యానాం ఫలితా వృక్షజాతయః,
సదారోగ్యం సుభిక్షంచ, జీవే యది రసాధిపే.
[ఈఫలము కొంకణ మాగధదేశములకు యెక్కువ ప్రాప్తించును.]

నీరసాధిపతి-కుజుడు

శ్లో. చందనాగరుకస్తూరీ ప్రవాళం రక్తవాససామ్,
అర్ఘవృద్ధ్యాప్రజాయంతే, భౌమే నీరసనాయకే.
[ఈఫలము మాళవదేశమున ఎక్కువగా ప్రాప్తించును.]

పశునాయకుడు-బలరాముడు

శ్లో. సువృష్టి స్సర్వదేశానాం, తృణసస్య సమృద్ధయః,
మధ్యదేశే సుభిక్షంచ రామేతు పశునాయకే.

స్థానసంరక్షకుడు-గోపాలకృష్ణుడు

శ్లో. కృష్ణేతు పయసో గావః,

పురోహితుడు-కుజుడు

శ్లో. చోరాగ్ని శస్త్రబాధాచ నృపాణాం కలహస్తథా,
అర్ఘవారి వినాశస్స్యాత్, కుజేచారే హితేసతి.

పరీక్షకుడు-చంద్రుడు

శ్లో. జలధాన్యాని సర్వాణి, ఫలితా వృక్షజాతయః,
గావః కామధుఘారోగ్యం శశాంకే చేత్పరీక్షకే.

గణకుడు-బుధుడు

శ్లో. అనీతియుక్తా రాజానః ప్రజానాం బహుపీడనమ్,
వృష్టి ర్వాయు సమాయుక్తో గణకే సోమనందనే.

గ్రామపాలకుడు-శుక్రుడు

శ్లో. శ్వేతధాన్య సమృద్ధిస్స్యాత్ ఫలితా వృక్షజాతయః,
బహుక్షీరప్రదా గావః శుక్రే గ్రామాధిపే సతి.

దైవజ్ఞుడు-శుక్రుడు

శ్లో. నీతియుక్తా స్సదా విప్రాః సర్వే ధర్మ సమన్వితాః,
రాజా మంత్ర విచారజ్ఞః దైవజ్ఞే భృగునందనే.
[ఈ పురోహితాదిఫలములు సర్వదేశములకు వర్తించును.]

మేఘము-వర్షము

ఈశుక్ల సంవత్సరమున పుష్కరమను మేఘము మేగుపుకు ఈశాన్యదగ్భాగిమున పుట్టుచున్నది.

శ్లో. మందవృష్టి ర్మందతోయం మహావాయుః ప్రవర్తతే,
పుష్కరం మేఘ మాసాద్య సర్వమూల వినాశనమ్.

వర్షము-మూడుతూములు-ఫలము: త్ర్యాఢకే మధ్యవృష్టిః

ఇందు పదిపాళ్లు సముద్రమునను, ఆరుపాళ్లు పర్వతములయందును, నాల్గుపాళ్లు భూమిపైనను వర్షించును. ఇట్లు ఇంద్రుడు నిర్ణయించినాడు.

తూముయొక్క పరిమాణము

శ్లో. షష్టియోజన విస్తీర్ణం శతయోజన మున్నతమ్;
ఆఢకస్య ప్రమాణంతు దేవమానేన గణ్యతే.

వర్షధాన్యాదుల వృద్ధిక్షయములు

వర్షము ౧౬; ధాన్యము ౯; శీతము ౧౬; తృణము ౬; ఉష్ణము ౧౩; మారుతము ౯; ప్రజావృద్ధి ౧౯; ప్రజాక్షయము ౧౬; రాజవిద్వేషము ౧౬; ఉగ్రము ౧౬; పుణ్యము ౧౬; పాపము ౧౬; వ్యాధులు ౯; ఆరోగ్యము ౬; ఆచారము ౧౩; దుష్టప్రవర్తనము ౧౫; మరణము ౧౬; జన్మము ౫; దేశోపద్రవము ౧౬; దేశస్వాస్థ్యము ౫; చోరభయము ౫; చోరనాశనము ౫; అగ్నిభయము ౧౧; అగ్నిశాంతి ౬.

మృగోపద్రవము ౧౮; మృగనాశనము ౧౫; కీటకభయము ౧౯; కీటకనాశనము ౧౩; మూషకవృద్ధి ౧౫; మూషకనాశనము ౯; సర్పభయము ౧౩; సర్పనాశనము ౧౧; కామము ౨౧; లోభము ౯; మోహము ౯; మదము ౫; మాత్సర్యము ౧౫; సుఖము ౫; దుఃఖము ౯; భోగము ౧౧; విడంబము ౧౦; వ్యధ ౫; ద్వేషము ౧౮; ప్రతిష్ఠ ౧౫; అప్రతిష్ఠ ౨౧; ద్యూతము ౧౩; ధూర్తత ౨౧; పరోత్పత్తి ౧౧; స్త్రీవృద్ధి ౧౮; ధాతువాదము ౫; భయము ౯; శౌర్యము ౧౩; దుష్టనిగ్రహము ౧౩; శిష్టపాలనము ౨౧; సత్యము ౮; అసత్యము ౯; విశ్వాసము ౧౧; అవిశ్వాసము ౧౩; దయ ౧౫; నిర్దయ ౧౭, న్యాయము ౧౯; అన్యాయము ౧౯; జ్ఞానము ౮; అజ్ఞానము ౭; కాపట్యము ౮; నిష్కాపట్యము ౯; ధార్మికము ౧౮; అధార్మికము ౧౮; గోమాయువృద్ధి ౮, సస్యకీటవృద్ధి ౫; సస్యకీటనాశనము ౯, శలభవృద్ధి ౮; నాశము ౭; మక్షికవృద్ధి ౫; నాశము ౧౭; మత్కుణవృద్ధి ౫; నాశము ౮; వృశ్చికవృద్ధి ౧౯; నాశము ౧౧; వ్యాఘ్రవృద్ధి ౩, నాశము ౮; సస్యవృద్ధి ౬; నాశము ౧౪; శుకవృద్ధి ౧౨, నాశము ౧౧, పికవృద్ధి ౧౪; నాశము ౧౪; కుక్కుటవృద్ధి ౬; నాశము ౧౨; పతత్రివృద్ధి ౬; నాశము ౭; ధేనువృద్ధి ౩; నాశము ౩; మహిషవృద్ధి ౨, నాశము ౪; మృగవృద్ధి ౩; నాశము ౩; చాగవృద్ధి ౨; నాశము ౫, అశ్వవృద్ధి ౫; నాశము ౩; గజవృద్ధి ౪; నాశము ౩; ఉష్ట్రవృద్ధి ౩, నాశము ౨; విప్రవృద్ధి ౨; నాశము ౫; క్షత్రియవృద్ధి ౩; నాశము ౬; వైశ్యవృద్ధి ౬; నాశము ౩; శూద్రవృద్ధి ౨; నాశము ౪; మ్లేచ్ఛవృద్ధి ౫, నాశము ౫; సంకరవృద్ధి ౫; నాశము ౨; వజ్రవృద్ధి ౪, నాశము ౬; వైడూర్యవృద్ధి ౩; నాశము ౪; గోమేధికవృద్ధి ౫; నాశము ౫, పుష్యరాగవృద్ధి ౫; నాశము ౫; మరకతవృద్ధి ౫; నాశము ౭; నీలవృద్ధి ; నాశము ౫; ప్రవాళవృద్ధి ౫; నాశము ౫; మౌక్తికవృద్ధి ౫, నాశము · సువర్ణవృద్ధి ౪; రజతవృద్ధి ౧౨; తామ్రవృద్ధి ౪; కాంస్యవృద్ధి ౨; లోహవృద్ధి ౬; త్రపువృద్ధి ౨; సీసవృద్ధి ౧౦; రసవృద్ధి ౬, వ్రీహివృద్ధి రక్తనాశము ౬; శాలివృద్ధి ౧౦; నాశము ౪; కులుత్థవృద్ధి ౧౬; నాశము ౧౦; తిలవృద్ధి ౧౨; నాశము ౧౨; మాషవృద్ధి ౧౬; నాశము ౬; ముద్గవృద్ధి ౧౦; నాశము ౧౬; స్వచక్రభయం ౫; పరచక్రభయం ౯, విద్యుత్ ౧; శిలావాతిర ౨; గర్జితం ౩; అండజాః ౯; స్వేదజాః ౧౭; జరాయుజాః ౮; ఉద్భిజ్జాః ౬; స్థావరాః ౧౩; జంగమాః ౧౩, క్షుధ ౧౫; తృష్ణ ౧౧; నిద్ర ౧౮; ఆలస్యం ౫; ఉద్యోగం ౧౧; శాంతం ౧౧; క్రోధం ౩; డంభం ౧౧; మిత్రభేదం ౯; రసనిష్పత్తి ౯; ఫలనిష్పత్తి ౯.

రాష్ట్రాది అధిపాః

రాష్ట్రాధిపో బుధః, ఉద్యోగాధిప శ్శనిః, సర్వదేశాధిపశ్శనిః, అర్ఘాధిపశ్శనిః, గజాధిపఃకుజః, పశ్వాధిపశ్శుక్రః, దేవాధిపఃకుజః, నరాధిపశ్శుక్రః, వస్త్రాధిపోగురుః, రత్నాధిపోశుక్రః, వృక్షాధిపోరవిః, జంగమాధిపశ్చంద్రః, సర్పాధిపో బుధః, మృగాధిప శ్శుక్రః, స్త్రీజాత్యధిపశ్శుక్రః.

మేషసంక్రాంతికాలము-ఫలము

ఈసంవత్సరము చైత్ర శుక్ల ౪ చవితి స్థిరవారము రోహిణీ నక్షత్రము సూర్యోదయాది ఘ ౬-౦ విఘటికలకు సూర్యుడు మేష రాశియందు ప్రవేశించును.

కాలఫలము

శ్లో. దివాచేన్మేషసంక్రాతి రనర్ఘ కలహప్రదా,
గ్రంథాంతరేః పూర్వాహ్ణ కాలే జగతో విపత్తిః.

వారఫలము

శ్లో. శనివారేల్పవృష్టిస్యాత్.
[ఈఫలము ద్రావిడ గౌడదేశములకు ఎక్కువగా ఫలించును.]

ఆర్ద్రానక్షత్రప్రవేశకాలము-ఫలము

ఈ సంవత్సరము జ్యేష్ఠ శుక్ల ౧౫ పూర్ణిమ శుక్రవారము నాడు మూలానక్షత్రమున శుక్ల నామయోగమున భద్రావాకరణమున సూర్యోదయాసంతరమున ఘ ౩౯-౮ విఘటికలకు సూర్యుడు ఆర్ద్రా నక్షత్రమున ప్రవేశించును.

తిథిఫలము	"పూర్ణే పూర్ణ ఫలం విదుః"
వారఫలము	"శుక్రే కాంతికగం ప్రోక్తం"
నక్షత్రఫలము	"మూలేశుభం విజానీయాత్"
యోగఫలము	"శుక్లయోగే నృష్టికృత్"
కరణఫలము	"విష్ట్యాం వృష్టివినాశకృత్"
కాలఫలము	"దివార్ద్రా సస్యనాశాయ"
గ్రంథాంతరే	"అస్తమానేర్ధరాత్రౌచ మహదర్ఘం [సువృష్టికృత్"

అస్తంగతార్ద్రా బహుసస్యసంపత్

భరణ్యాదిషణ్మండలఫలము

భరణ్యాది షణ్మండలములలో చంద్రుడు విషమండలమునందు ఉండుటచే వృష్టినాశనము గలుగును.

జ్యేష్ఠశుద్ధ ప్రతిపద్యుక్త శనివారఫలము

శ్లో. జలశోషం ప్రజానాశం
ఛత్రభంగో మహీపతేః;
మధ్యసస్యమనర్ఘంచ
జ్యేష్ఠాదౌ గవినందనే.

ఆషాఢశుద్ధనవమీయుక్త స్వాతీనక్షత్రఫలము

శ్లో. ఆషాఢేశుక్ల పక్షేతు నవమీ స్వాతిసంయుతా;
వాయుః ప్రవర్తతే సంవాతి భూమా బీజం నవాపయేత్.

ఆషాఢశుద్ధపంచమీయుక్త గురువారఫలము

శ్లో. "గురౌ సుభిక్ష మాప్నోతి"

ఆషాఢకృష్ణఏకాదశీయుక్త రోహిణీనక్షత్రఫలము

శ్లో. "ఏకాదశ్యాంతు మధ్యమం"

ఈ కాలపు ఫలములు చాంద్రమానమునకు దేశకృషికిగా వర్తించును.

గ్రహచారములు

కుజచారఫలము

ఈసంవత్సరమున కుజునకు వక్రఫలము లేదు. సంవత్సరారంభము నుండి సంవత్సరాంతము వరకు

పునర్వసు ౧ వ పాదము మొదలు శతభిషము ౪ నాలుగవ పాదమువరకు సంచారముచేయును.

జ్యేష్ఠ శు ౧౪ మొదలు శ్రావణ ౫ లు వరకు సింహ రాశియందు సంచారము చేయును.

మఘార్ద్రా ఉత్తరా సార్ప స్వాతీ జ్యేష్ఠాసు రోహిణీ,
స్థితి స్త్వేతాసు భౌమ శ్చే త్తావదేవ నార్గణమ్
యామ్యసార్పవిశాఖాసు త్రిపూర్వాసు చ భూమిజ,
కరోతి మహతీం వృష్టిం వారిపూర్ణా వసుంధర.

శ్లో. సింహేగతే క్షితిసుతేయ సింహాభా
కోపం నయే త్త్రిశయకాల మిదాంగరాగం
భీమేంద్ర నీలసదృశం ఘన మేఘ బృందం
ఖద్యోతకైః కృపణదాన మివాంగరాశిం

బుధచారఫలము

శ్లో ఆర్ద్రాది పితృభాంతేషు దృశ్యతే యది చంద్రజం;
తదా దుర్భిక్షకలహో రోగాణాం వృద్ధికృత్.

గురుచారము

గురువు: ఈ సంవత్సరారంభము నుండి వైశాఖ శు ౭ సప్తమీ వరకు మేషరాశియందున్ను అది మొదలు సంవత్సరాంతము వరకు వృషభ రాశియందుండును.

శ్లో. మేషస్థితే దేవగురౌచ మేషవినాశనం సస్యమహార్ఘ్యవృష్టిః
భూపాలకానాం కలహస్తథాపిభవంతిచాన్యే సుఖినో జనాంశ్చ.

శ్లో. వృషరాశిగతేజీవే పశుస్త్రీ శిశునాశనం
మధ్యవృష్టి స్సస్యనాశః నృపాణాం సమరంమహత్.

శుక్రచారము

చైత్ర శు ౩ పడమర అస్తమించును
చైత్ర బ ౩ తూర్పున ఉదయించును.
అశ్వని నక్షత్రమునందే ఉదయాస్తమయములు కలుగును.
మార్గశిర బ ౧౩ తూర్పున అస్తమించును
ఫాల్గుణ బ ౨ పడమర ఉదయించును.
మూలానక్షత్రమున అస్తమయము కలుగును.
ఉత్తరాభాద్ర నక్షత్రమున ఉదయించును.

శ్లో. ఉదయాస్తమయౌ కాలే భృగుశేత్ఖాతి సంయుతే;
ప్రజానా మామయారోగ్యం భవేత్సస్య సమృద్ధయః,
జ్యేష్ఠాదిపంచకర్క్షేషు దుర్భిక్షం సర్వభూమిషు;
స్వాతీత్రయేభృగో స్త్వస్త చోదయే ప్రతిష్ఠతి.
ధనిష్ఠా పంచకర్క్షేషు భార్గవేచోదయాస్తగే;
నృపాణామాహంవ ప్రాహుః సస్యవృద్ధిః ప్రజాయతే.

దీనిఫలము: శ్లో. ఉదయాస్తమయే యాతి శుక్లపక్షే యదాభృగుః;
గజాశ్వరాజపుత్రాణాం శోణితం పిబతే మహీ.
ఉదయాస్తమయే యాతి కృష్ణపక్షే యదా సితః;
గజాశ్వరాజ పుత్రాణాం వృద్ధిం స కురుతే స్వయం.

శనిచారఫలము

ఈ సంవత్సర ప్రారంభము నుండి జ్యేష్ఠబహుళ షష్ఠివరకు మూలానక్షత్రమున సంచరించును. అది మొదలు భాద్రపద బ ౩౦ వరకు వక్రగతిచే జ్యేష్ఠానక్షత్రమునసంచరించును. అది మొదలు మాఘ శుక్ల అష్టమి వరకు మూలానక్షత్రమున సంచరించును. అది మొదలు సంవత్సరాంతము వరకు పూర్వాషాఢ నక్షత్రమున సంచరించును.

సంవత్సర ప్రారంభమునుండి జ్యేష్ఠ బహుళ షష్ఠివరకు ధనుస్సునందున్ను అది మొదలు భాద్రపద బ ౩౦ వరకు వక్రగతులచే వృశ్చిక రాశి యందున్ను అది మొదలు సంవత్సరాంతమువరకు ధనుస్సు యందున్ను ఉండును.

శ్లో. మైత్రాఖ్య సంక్రందనపౌష్ణభేషు
చరన్ సదా సూర్యసుతః కరోతి,
ఈతే ర్భయం వ్యాధిభయం నరాణాం
కళింగబాహ్లీక జనాభివృద్ధిః.

శ్లో. కాశీ కోసల పాంచాల ఫలస్యామ్యలగోర్కజః.

శ్లో. అళిస్థితే రోగభయం ప్రజానాం
భవే త్పశూనాం మృతి రర్కపుత్రే,
ఏణీ ముఖానాంచ గణస్య నాశో
మహీపతీనా ముపజీవనం స్యాత్.

శ్లో. మంచస్థితే ధన్విని వృష్టిహాని
స్స్యా ద్భూపతీనాం కలహం మహార్ఘం,
పాంచాలకాశీకురుకోసలాంశ్చ
సప్తాశ్చ కాశ్మీరకళింగవంగాః.
అప్యగోర్కిజః కోసలాంగ
వంగమాగధపౌండ్రమ్యాత్.

గురుశుక్రమౌఢ్య నిర్ణయము

ఈ సంవత్సర చైత్ర బహుళ పంచమీ మొదలు వైశాఖ బహుళ అష్టమీవరకు గురుమౌఢ్యము.

చైత్ర శుద్ధ సప్తమి మొదలు చైత్ర బహుళ విదియ వరకు శుక్రమౌఢ్యము.

మార్గశిర బ. త్రయోదశి మొదలు ఫాల్గుణ బ. విదియవరకు శుక్రమౌఢ్యము.

పుష్కరప్రవేశము

ఈ సంవత్సర వైశాఖ శుద్ధ సప్తమీ బుధవారం నర్మదానదీ పుష్కర ప్రవేశము.

మకరసంక్రాంతి కాలము; ఫలము

ఈ సంవత్సరము పుష్య శుద్ధ ౧౪ సోమవారము ఆర్ద్రా నక్షత్రము ఐంద్రనామయోగము గరజికరణమున సూర్యోదయానంతరమున ఘ ౧౮-౫౪ విఘటికలకు సూర్యుడు మకరరాశి యందు ప్రవేశించును.

అస్యపురుషస్య ధ్యానం కృష్ణనామధేయః, విలాసా మరిష్టమ్, చందనోదకస్నానం, ఆరోగ్యం, కంబళో వస్త్ర ధారణం, జనానాం నాశనం, హరిద్రాగంధధారణం, స్త్రీణా మరిష్టం, నీలోత్పల పుష్పం, నీలాశ్వనాశనం, విద్రుమాభరణం, స్త్రీణా మరిష్టం, త్రపుపాత్రే భక్షణం, త్రపునాశనం, రుధిరాహారం, పశు నాశనం, శాకఫలభక్షణం, గజనాశనం, మహిషవాహనం, మహిష నాశనం, తోమరాయుధధారణం, యుద్ధం, పర్ణచ్ఛత్రం, మహోన్ముఖం, తూలధారణం, వ్యాఘ్రారిష్టం, వాయవ్యాగమనం, తద్దేశానా మరిష్టం, లోలచేష్టా, ప్రజాపీడా, నిర్విష్టా సస్యవృద్ధిః.

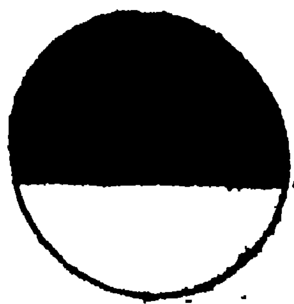
పక్షఫలమ్:

శ్లో. శుక్లపక్షే యదా పుష్యే మకరస్థే దివాకరే
ప్రజానాం వ్యాధిపీడాన నృపాణాం సమరంభవేత్.

తిథిఫలమ్ - భయమ్ - వారఫలమ్ - సుభిక్షమ్ - నక్షత్రఫలమ్ శుభంభవతి - లగ్నఫలమ్ - యుద్ధం మహాగ్రహఫలమ్ - రజకారిష్టం - కాలఫలమ్ - శ్లేష్మనాశనమ్.

సూర్యగ్రహణము

ఈసంవత్సర చైత్ర బ ౩౦ గురువారము భరణీనక్షత్రమున, మేషరాశి యందు రాహుగ్రస్తసూర్యగ్రహణము, నైరృతిదిక్కున స్పర్శ, ఆగ్నేయదిక్కున మోక్షము, కృష్ణవర్ణము, సప్తాంశాధిక గ్రాసము ఆగ్నేయ మండలము.

సూర్యోదయాది స్పర్శకాల ఘటికా విఘటికలు

	ఘ. వి.	ఘం. ని.
స్పర్శకాలము	౧౧-౩౦	౧౦ ౧౫
మధ్యకాలము	౧౪-౧౭	౧౨-౫౬
మోక్షకాలము	౧౭-౩౭	౧౫-౪౫
ఆద్యంతపుణ్యకాలము	౬-౭	౫-౫౭

ఆయనఫలము

సౌమ్యాయనే విప్రభూపాన్ హంతి.

మాసఫలము

శ్లో. పుణ్యాగమోపశీవాంశ్చ హోస్యశిల్పిలేఖకాః
మోదంతే మందవృష్టిస్స్యాత్ గ్రహణే సతి చైత్రికే.

ఆగ్నేయమండలఫలము

శ్లో. ఆగ్నేయమండలే గ్రస్తే గ్రహణం చంద్రసూర్యయోః
ప్రజానాం జ్వరపీడాచ హానిర్మరణమేవచ.

వర్ణఫలము

శ్లో. చంద్రసూర్యోపరాగేషు కృష్ణవర్ణేన సంయుతా
సౌరాష్ట్రం మహోర్ఘంచ అతివృష్టినిరంతరం.

మేష వృషభ కర్కాటక సింహ కన్యా తులా రాశులయందు జననమొందినవారు శాంతి చేసుకోవలెను. అశ్వని భరణి కృత్తిక నక్షత్రములయందు పుట్టినవారున్ను శాంతి చేసుకోవలెను.

ప్రకారాంతరమున - మేష - వృషభ - మిథున - కన్యా - ధను - మకర రాశులయందు జననమొందినవారు శాంతిచేసుకోవలెను.

ఈ గ్రహణమునకు నిత్యభోజన వార్షిక శ్రాద్ధాదులు శుద్ధమోక్షానంతరం జరుపవలెను.

శ్లో. జన్మసప్తాష్టరిష్ఫాంక దశమస్థే నిశాకరే,
దృష్టారిష్టప్రదో రాహు ర్జన్మర్క్షే నిధనేఽపిచ;
యన్నక్షత్రగతో రాహు ర్గ్రసతే శశిభాస్కరౌ,
తజ్జాతానాం భవేత్పీడా యే నరాః శాంతివర్జితాః;
సూర్యస్య సంక్రమోవాసు గ్రహణం చంద్రసూర్యయోః ;
యస్య త్రిజన్మనక్షత్రే తస్య రోగోఽథవా మృతిః.

[త్రిజన్మనక్షత్రము: జన్మనక్షత్రము, దానికి పూర్వోత్తర నక్షత్రములు రెండును కలిసిన త్రిజన్మనక్షత్ర మనబడును. కొందరు జన్మనక్షత్రము, జన్మనక్షత్రమునుంచి పదవ నక్షత్రము, పందొమ్మిదవ నక్షత్రము కలిసి త్రిజన్మనక్షత్రమందురు.]

శ్లో. "గ్రిమద్దశాయోపగతం నరాణాం
శుభప్రదంస్యా ద్గ్రహణం రవీందోః;
స్వసప్తనందేషు మధ్యమం స్యాత్
శేషే ష్వనిష్టం కథితం మునీంద్రైః.

[జన్మరాశియనగా జన్మకాలమున చంద్రుడున్న రాశిగాని జన్మలగ్నము కాదని ప్రాజ్ఞులు చెప్పుదురు.]

కందాయములు

అ	భ	కృ	రో	మృ	ఆర్ద్ర	పున	పుష్య	ఆశ్రే	మ	పుఫ	ఉఫ
౪	౭	౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪	౭	౨	౫
౧	౧	౨	౦	౧	౨	౧	౧	౨	౦	౧	౨
౦	౩	౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨	౧	౩

హ	చి	స్వా	విశా	అనూ	జ్యే	మూ	పూషా	ఉషా
౦	౩	౬	౧	౪	౭	౨	౫	౦
౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨
౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨	౦

శ్రీ	ధని	శత	పూభా	ఉభా	రే
౩	౬	౧	౪	౭	౨
౦	౧	౨	౦	౧	౨
౩	౧	౪	౨	౦	౩

ఆదాయవ్యయములు

	ఆ.	వ్య.		ఆ.	వ్య.
మేషవృశ్చికములకు	౫	౧౪	సింహమునకు	౧౪	౧
వృషభతులలకు	౧౪	౫	ధనుర్మీనములకు	౨	౫
మిథునకన్యలకు	౨	౧౪	మకరకుంభములకు	౧౧	౧౪
కటకమునకు	౧౧	౨	సర్వాంశములమొత్తం ౬౫		౬౫

రాజపూజ్య రాజావమానములు

	పూ.	అ.		పూ.	అ.
మేషము	౩	౧	తుల	౭	౩
వృషభము	౬	౧	వృశ్చికము	౩	౩
మిథునము	౨	౪	ధనుస్సు	౬	౩
కటకము	౫	౪	మకరము	౨	౬
సింహము	౧	౭	కుంభము	౫	౬
కన్య	౪	౭	మీనము	౧	౨

సంవత్సరఫలములు

అశ్విని, పుష్యమి, స్వాతి, అభిజిత్తు, ఈ నక్షత్రములకు, రోగం
భరణి, ఆశ్రేష, విశాఖ, శ్రవణము ,, ఆరుమష్యము
కృత్తిక, మఖ, అనూరాధ, ధనిష్ఠ ,, అర్థలాభము
రోహిణి, పూర్వఫల్గుని, జ్యేష్ఠ, శతభిషం ,, సంతాపము
మృగశీర్ష, ఉత్తరఫల్గుని, మూల, పూర్వాభాద్ర ,, రాజపూజ్యత
ఆర్ద్ర, హస్త, పూషా, ఉత్తరాభాద్ర ,, యుద్ధము
పునర్వసు, చిత్త, ఉషా, రేవతి ,, భూవరం.

వెలల హెచ్చుతగ్గులు

చాంద్రమానము ననుసరించి:

వైశాఖ, భాద్రపద, కార్తిక, పుష్య, ఫాల్గున మాసములయందు వెలలు హెచ్చుగ నుండును.

చైత్ర, జ్యేష్ఠ, ఆషాఢ, శ్రావణ, అశ్వయుజ, మార్గశిర, మాఖ మాసములయందు సమముగా నుండును.

సౌరమానము ననుసరించి:

సింహ, వృశ్చిక, ధనుర్మకరమాసములయందు వెలలు హెచ్చుగ నుండును. వృషభ, మిథున, కటక, కన్య, కుంభమాసములయందు వెలలు సమముగా నుండును.

మేష, తులా, మీన మాసములయందు వెలలు తక్కువగా నుండును.

వర్షయోగములు - తద్భంగములు

చైత్రమాసము:

చైత్ర శు ౪ మొదలు ఈ బ ౪ వరకు సూర్యుని అశ్వినీనక్షత్ర సంచార కాలమున గురు, రవి, బు, శ, అతివాత, దహనానాడుల యందు సంచరించుట చేతను పురోంగారకదోషము చేతనున్ను వర్ష భంగము కలిగినను బుధ గురు శుక్ర సంగమము వలన అక్కడక్కడ శుభవృష్టి కలుగును.

ఈ బ ౩ తదియ మొదలు వైశాఖ శు ౧ పాడ్యమివరకు సూర్యునియొక్క భరణీ నక్షత్ర సంచారకాలము నందు గురు, బుధ, రవి, శుక్రులు అతివాత, వాత, దహన నాడులయందు సంచరించుటచే వృష్టి భంగము కాబోయినను బుధ, గురు, శుక్ర, సమాగమమును, సర్వాస్తమయము, కుజబలనము, శుక్రోదయము మొదలగు సుయోగములవల్ల కొన్ని దేశ ముల యందు సువృష్టియున్ను, కొన్ని దేశముల యందు మధ్యవృష్టియున్ను కలుగును.

వైశాఖమాసము:

వైశాఖ శుక్ల ౧ పాడ్యమి లగాయతు ఈ బ ౧ పాడ్యమి వరకు సూర్యుని కృత్తికా నక్షత్ర సంచారకాలమందు, రవ్యాది గ్రహములు క్రూర నాడులయందు సంచరించుటచేత వృష్ట్యభావము, ఉష్ణ ప్రాబల్యము, పశ్చిమ వాయుప్రాబల్యము, పశ్చిమ వాయు ప్రారంభము కలిగినను కుజుడు మాత్రము జలనాడియందు సంచరించు టచే అప్పుడప్పుడు శుభవృష్టి కలుగును.

ఈ బ ౧ మొదలు జ్యేష్ఠ శు ౧ వరకు రోహిణి యందు సూర్యుడు ఉన్న కాలమునందు రవ్యాది గ్రహములు క్రూర నాడుల యందు సంచరించుటచే యెండలు మెండుగా నుండి విశేషముగా పశ్చిమ వాయువు వీచును.

జ్యేష్ఠమాసము:

ఈ శు ౧ మొదలు ఈ శు ౧౪ వరకు సూర్యుడు మృగశిరా నక్షత్ర సంచారకాలమందు రవ్యాది గ్రహములు అతివాత, వాత, దహన నాడులయందు సంచరించుట చేతనున్న రవి బుధ సమాయోగము చేతనున్ను, పురోంగారక దోషముచేతనున్న కుజుడు మాత్రం అమృత నాడి యందు సంచరించుటచే జలసంద్రకాల మందు దేశభేదముచే వర్షించును.

ఈ శు ౧౪ లు మొదలు ఈ బ ౧౪ వరకు సూర్యుడు ఆర్ద్రా నక్షత్ర సంచార కాలమందు రవ్యాదిగ్రహములు దుష్టనాడుల యందు సంచరించుట చేతనున్న పురోంగారక దోషముచేతనున్న వృష్టిభంగ ము కలిగినను అంగారక చలనము కలుగుటచే దేశభేదముచే స్వల్ప వృష్టి కలుగును.

ఆషాఢమాసము:

జ్యేష్ఠ బ ౧౩ మొదలు ఆషాఢ శు ౧౩ వరకు పునర్వసు నక్షత్రమునందు సూర్యుడు సంచరించు కాలమునందు గురు శుక్రులు కొంతకాలము అతివాత, వాత నాడులయందు సంచరించుట చేతనున్ను సింహాంగారక దోషముచేతను విశేషముగ పశ్చిమ వాయువు వీచుచున్నను గురు శుక్ర సంయోగముచే ఖండవృష్టి కలుగును. ఈ శు ౧౩ మొదలు ఈ బ ౧౨ వరకు సూర్యుని పుష్యమీ నక్షత్ర సంచార కాలమునందు గురుశుక్రులు అతివాత దహననాడులయందున్ను బుధకుజులు జలామృత నాడుల యందున్ను సంచరించుటచేత మధ్య వృష్టి కలుగును.

శ్రావణమాసము:

ఆషాఢ బ ౧౩ మొదలు శ్రావణ శు ౧౧ వరకు సూర్యుని ఆశ్లేషానక్షత్ర సంచారకాలమందు కుజ బుధ శుక్రులు జలామృత నాడులయందు సంచరించుట చేతనున్ను అంగారక చలనయోగము చేతనున్ను సువృష్టి దేశభేదముగా గలుగును. శ్రావణ శు ౧౧ మొదలు ఈ బ ౧౧ వరకు సూర్యునియొక్క మఘానక్షత్రసంచార కాలమునందు గురుడు వాతనాడియందు ఉన్నను కుజ బుధ శుక్రులు జలామృత నాడులయందు సంచరించుటచే కొంచెము గాలితో కూడిన సంపూర్ణ వృష్టి కలుగును.

భాద్రపదమాసము

శ్రావణ బ ౧౧ మొదలు భాద్రపద శు ౧౦ వరకు సూర్యునియొక్క పూర్వఫల్గునీ నక్షత్ర సంచారకాలమునందు కుజ బుధులు సౌమ్యదహన నాడులయందున్ను శుక్రుడు మాత్రం అమృత నాడియందున్ను సంచరించుట చేతనున్ను తదితర గ్రహములు దుష్ట నాడులయందు సంచరించి నప్పటికిని మధ్యవృష్టి కలుగును.

ఈ శు ౧౦ మొదలు ఈ బ ౮ వరకు సూర్యుని యొక్క ఉత్తరఫల్గునీ నక్షత్ర సంచారకాలము నందు కుజుడు దహననాడియందున్ను, బుధుడు సౌమ్యదహన నాడులయందున్ను సంచరించినప్పటికిన్ని తదితర గ్రహములు దుష్టనాడులయందు సంచరించినను శుక్రుడు అమృత జలనాడియందు సంచరించుటచే సస్యానుకూలముగా వర్షము కురియును.

ఆశ్వయుజమాసము

భాద్రపద బ ౮ మొదలు ఆశ్వయుజ శు ౭ పర్యంతము సూర్యునియొక్క హస్తానక్షత్ర సంచారకాలమునందు కుజుడు దహన వాత నాడుల యందున్ను, బుధుడు సౌమ్యనాడియందున్ను శని గురులు వాతాతి వాతనాడులయందు సంచరించుటచే వాయు సహిత ఖండవృష్టి కలుగును.

ఆశ్వయుజ శు ౭ మొదలు ఈ బ ౫ వరకు సూర్యుని యొక్క చిత్తానక్షత్ర సంచార కాలము నందు కుజుడు వాతనాడి యందున్ను బుధుడు సౌమ్యనాడి యందున్ను శుక్రుడు జల రసనాడుల యందున్ను గురుశనులు వాతాతివాతనాడులయందు సంచరించుటచేతను బుధ శుక్ర సమాగముచేతను వాయుసహిత వృష్టి కలుగును.

కార్తికమాసము

ఆశ్వయుజ బ ౫ మొదలు కార్తీక శు ౫ వరకు సూర్యుని యొక్క స్వాతీనక్షత్ర సంచారకాలము నందు కుజ, గురు, బుధులు వాతాతి వాతనాడుల యందు సంచరించుట చేతనున్ను, శుక్రుడు సౌమ్యదహననాడుల యందు సంచరించుట చేతనున్ను స్వల్ప వృష్టి కలుగును.

కార్తీక శు ౫ మొదలు ఈ బ ౩ వరకు సూర్యుడు విశాఖనక్షత్ర సంచారకాలమునందు గ్రహములు అన్నియు దుష్టనాడులయందు సంచరించుటచే వృష్ట్యభావము కలిగినను అంగారకచలనము బుధ శుక్ర సమాగము మొదలగు సుయోగములచే దక్షిణదేశమునందు ప్రబల వృష్టిన్ని ఉత్తర దేశమునందు స్వల్ప వృష్టిన్ని కలుగును.

కార్తీక బ ౩ మొదలు మార్గశిర శు ౧ వరకు సూర్యుని యొక్క అనూరాధా నక్షత్ర సంచార కాలమునందు సర్వగ్రహములు దుష్టనాడులయందు సంచరించుటచే దేశభేదముచే వృష్టి కలుగును.

దేశారిష్ట యోగములు

చైత్ర శుద్ధ ౧ పాడ్యమి మొదలు వైశాఖ శు ౭ సప్తమీ వరకు గురురాహు సంయోగ రూపదోషము వత్సరాది మొదలు మార్గశిర శు ౧౨ ల వరకు బుధునికి ముందు కుజుడు నడచుట. వత్సరాది మొదలు పుష్య శు ౯ వరకు గురు శుక్రులకు ముందు కుజుడు నడచుట. భాద్రపద శు ౬ ప్రభృతి కార్తీక శు ౬ వరకు కుజ కేతువులు కలసి యుండుట కుజరాహు సమసప్తకములు కలిగివున్నవి.

శ్లో. గురుణా శౌరిణా వాపి రాహుయుక్తో ధవాళవి
యోగశ్చండాల సంజ్ఞోయం రాజరాష్ట్ర వినాశనం.

శ్లో. గురురాహుసమాయుక్తా నరా యాంతి దిగంతరం
అస్థిమాలాకులాధాత్రీ రక్తంపిబతి మేదినీ.

శ్లో. బుధస్య పురతో భౌమే భవే త్సస్యవినాశనం
గురు శుక్రాగ్ర పుత్రాణాం యుద్ధవృష్టిగదాః క్రమాత్.

శ్లో. కుజకేతు సమాయోగే చోరశోకాగ్నిజం భయం
సర్వదేశేషు జంతూనాం కలహంవ్యాధితో భయం.
అంగవంగ కళింగేషు కుజరాహో్శ్చ సప్తమే
భూపాహవః సస్య హానిః క్షితౌ భీతిః నృణాంసదా.

పంచాంగశ్రవణఫలము

యశ్శృణోతి బుధ శుక్లపక్షకే వర్ష నాథ సచివాదికం ఫలమ్;
ప్రాప్నుయా ద్దురితము క్తని గ్రహాః ఆయురర్థ మతులం యశస్సుఖమ్.
కన్యావనీ కాంచన దిగ్గజానాం గవాం సహస్రం సతతం ద్విజేభ్యః;
దత్వా ఫలం యల్లభతే మనుష్య స్తత్ఫలాన్యబ్దఫలాని శృణ్వన్.
రాజా మంత్రీ సస్యనాథో రసానా
మీశస్సార్ఘం స్వామినో నీరసానామ్;
అర్ఘాధీశః కించ మేఘాధినాథో
దద్యు శ్శ్రియ శృణ్వతాం తత్ఫలాని.

రామానుజీయ శ్రీవైష్ణవ తిరునక్షత్రములు

చిత్రి	అశ్విని	మేషమాసము	వడుగనంబి	తిరునక్షత్రము
	కృత్తిక	,,	ఉయ్యకొండార్	,,
	ఆర్ద్ర	,,	ఎంబెరుమానార్	,,
	పునర్వసు	,,	ముదలియాండాన్	,,
	,,	,,	చక్రవర్తితిరుమఖునార్	,,
	చిత్త	,,	మధురకవుల	,,
	హస్త	,,	తేవప్పెరుమాళ్	,,
వైయ్యాశి	స్వాతి	వృషభమాసము	అళగసింగర్	,,
	,,	,,	పెరియతిరువలనంబి	,,
	విశాఖ	,,	నమ్మాళ్వార్	,,
	అనూరాధ	,,	పెరియభట్టర్	,,
ఆని	స్వాతి	మిథునమాసము	పెరియాళ్వార్	,,
	అనూరాధ	,,	నాథమునుల	,,
ఆడి	పూర్వఫల్గుని	కటకమాసము	శ్రీ ఆండాళ్	,,
	,,	,,	యదుగిరినాచ్చియార్	,,
	ఉత్తరాషా	,,	ఆళవందారు	,,
	,,	,,	పుండరీకాక్షు	,,
ఆవణి	రోహిణి	సింహమాసము	శ్రీ కణ్ణన్	,,
పెరటాశి	విశాఖ	కన్యామాసము	తిరుమలనంబి	,,
	శ్రవణము	,,	వేదాంతదేశికుల	,,
	,,	,,	తిరువేంగడముడైయాన్	,,
అర్పిశి	కృత్తిక	తులామాసము	కూరకులోత్తమదాసర్	,,
	మూల	,,	మనవాళమహామునుల	,,
	పూర్వాషా	,,	సేనముదలియాళ్వార్	,,
	శ్రవణం	,,	పొయిగైయాళ్వార్	,,
	,,	,,	పిళ్ళైలోకాచార్యర్	,,
	ధనిష్ఠ	,,	భూతత్తాళ్వార్	,,
	శతభిషము	,,	పేయాళ్వార్	,,
కార్తికి	కృత్తిక	వృశ్చికమాసము	తిరుమంగైయాళ్వార్	,,
	,,	,,	నంబిళ్లగారి	,,
	రోహిణి	,,	తిరుప్పాణియాళ్వార్	,,
మార్గళి	జ్యేష్ఠ	ధనుర్మాసము	తొండరడిప్పొడియాళ్వార్	
	,,	,,	పెరియనంబి	,,
తై	పునర్వసు	మకరమాసము	ఎంబార్	,,
	మఖ	,,	తిరుమళిశయాళ్వార్	,,
	హస్త	,,	కూరత్తాళ్వార్	,,
మాశి	మృగశిర	కుంభమాసము	తిరుకచ్చినంబి	,,
	పునర్వసు	,,	కులశేఖరాళ్వార్	,,
	రోహిణి	,,	నంబెరుమాళ్	,,
పంగుని	పుష్యమి	మీనమాసము	యతిరాజసంపత్కుమారర్	
	ఉత్తర	,,	శ్రీరంగనాచ్చియార్	,,
	రేవతి	మేషమాసము	పెరియ పెరుమాళ్	,,

వైశాఖ శు ౫ వైఖానసానాం శ్రీనివాసముఖివేదాంత తిరునక్షత్రం.
మాఘ శు ౧౨ వైఖానసానాం శ్రీరామజన్మోత్సవం.
శ్రావణ శు ౧౫ మంగళవారం వైఖానసానాం విఖనసాచార్య తిరునక్షత్రం.
ఆషాఢ శు౧౪ శనివారం వైఖానసానాం చూడికుడుత్తనాచ్చారు తిరునక్షత్రం.

శ్రీమాధ్వ పుణ్యదినములు

చైత్ర శు. ౨ వేదవ్యాసతీర్థుల పుణ్యదినము
శు. ౬ కపీంద్రతీర్థుల ,,
౧౩ సత్యవ్రతతీర్థుల ,,
బ. ౩ వాగీశతీర్థుల ,,
బ. ౧౩ సత్యవిజయతీర్థుల ,,
వైశాఖ శు ౩ విద్యాధిరాజతీర్థుల ,,
జ్యేష్ఠ శు. ౩ సత్యసంధతీర్థుల ,,
బ. ౨ సత్యపూర్ణతీర్థుల ,,
బ. ౩ రఘువర్యతీర్థుల ,,
ఆషాఢ శు. ౯ సత్యాధిరాజతీర్థుల ,,
బ. ౫ శ్రీజయతీర్థుల ,,
శ్రావణ శు. ౧ రాఘవేంద్రతీర్థుల ,,
శు. ౮ సత్యవరతీర్థుల ,,
భాద్రపదశు.౧౦సత్యేష్టకామతీర్థుల ,,
బ. ౩౦ మాధవతీర్థుల ,,
ఆశ్వయుజశు. ౯ సత్యపరాయణతీర్థుల ,,
కార్తిక శు. ౧౦ సత్యవరతీర్థుల ,,
శు. ౧౧ వేదనిధితీర్థుల ,,
బ ౮ విద్యానిధితీర్థుల ,,
బ. ౧౪ పద్మనాభతీర్థుల ,,
మార్గశిర శు. ౧౧ సత్యనిధితీర్థుల ,,
శు. ౧౨ రఘునాథతీర్థుల ,,
పుష్య శు. ౧౨ రఘూత్తమతీర్థుల ,,
బ. ౬ సత్యకామతీర్థుల ,,
బ. ౮ నరహరితీర్థుల ,,
బ. ౧౪ విద్యాధీశతీర్థుల ,,
బ. ౩౦ పురందరదాసతీర్థుల ,,
మాఘశు.౯ (మధ్వనవమి)ఆనందతీర్థ ,,
ఫాల్గుణ శు. ౨ సత్యబోధతీర్థుల ,,
శు. ౪ వ్యాసరాజస్వాముల ,,
శు. ౬ సత్యవ్రతతీర్థుల ,,

ప్రసూతిశాంతి నక్షత్రములు

ఉత్తర (పా. ౧)	ఆశ్లేష (పా. ౪)
పుష్యమి (పా. ౨, ౩)	మఖ (పా. ౧)
పూర్వాషాఢ (పా.౩)	రేవతి (పా. ౪)
చిత్త (పా. ౧, ౨)	అశ్విని (పా. ౧)

జ్యేష్ఠ, మూల ఈ నక్షత్రములయందును, తండ్రి యొక్క జన్మనక్షత్రములయందును శిశువులు పుట్టినచో శాంతిచేయవలెను.

శంకుస్థాపనాది ముహూర్తములకు శుభమైన తిథి వార నక్షత్రములను తెలియజేయు చక్రము

ముహూర్తముల పేరు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషవిధులు
శంకుస్థాపనము	౩-౫-౭-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-హ-రే-అనూ-ఉ ఫ-పుష్య-శ్ర-పున-ధ-శ-అశ్వి-స్వా	వృ-కర్కా-కుం-మీ	చతుర్థశుద్ధి
గృహప్రవేశము	౨-౩-౫-౭-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉ ఫ-స్వాతి-అనూ-శ్ర-ధ-శత	వృష-సింహ-వృశ్చి కుం-మీ-క-ధ-మి.	అష్టమ,ద్వాదశశుద్ధి
నిషేకము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-ఉ ఫ-హ-స్వా-అనూ-మూల-ఉ షా-శ్ర-శత-ఉ భా	వృ-మి-కర్కా-సిం తు-ధను-కుం-మీన	లగ్నశుద్ధి
గర్భాధానము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	రో-ఉ ఫ-హ-స్వాతి-అనూ-ఉ షా-శ్ర-శత-ఉ భా-ధని-మృగ	వృ-మి-క-సిం-తు-ధను-కుంభ	లగ్నశుద్ధి-సప్తమమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట-పర్వవర్జ్యము
పుంసవనము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృగ-పున-పుష్య-ఉ ఫ-హ-చి-స్వా-అనూ-మూల-ఉ షా-శ్రవ-ధ-శత-ఉ భా-రే	మే-ధ-మి-మీ	నవమశుద్ధి-మూడవ మాసము
సీమంతము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩-౧౫	ఆ-మం-గు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉ ఫ-హ-చి-స్వా-అను-మూ-ఉ షా-శ్ర-ధ-శ-ఉ భా-రే	మే-ధ-మీ	౪-౬-౮-మాసములు-నవమ శుద్ధి
జాతకర్మ	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-ఉ భా-ఉ షా-స్వా-పున-శ్ర-ధని-శత-అశ్వి-హస్త-పుష్య-అనూ	వృష-తు-మి-క-ధ-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధి
నామకరణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా-స్వా-పున-శ్ర-ధ-శ-హస్త-పుష్య-అనూ	వృ-తు-మి-కన్యా-ధను-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధి
డోలారోహణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	సో-బు-గు-శు	శ్వి-రో-మృ-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా-పున-హ-చి-స్వాతి-వి-అనూ	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తు-ధను-మీ	౧-౩-౫ మాసములు శుభము-అష్టమ శుద్ధి
అన్నప్రాశనము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా-హ-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధను-మీ	పురుషులకు-౬-౮-౧౦ మాసములు, స్త్రీలకు ౫-౭-౯-మాసములు, శుభము. దశమశుద్ధి,లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట
కర్ణవేధ	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పుష్య-హ-చి-స్వాతి-అనూ-శ్ర-ధ-శ-రే-ఆర్ద్ర-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మ	౬-౮ మాసములయందు శుభము-అష్టమశుద్ధి
క్షౌరఖండనము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పున-పుష్య-హ-చి-స్వా-శ్ర-ధ-శ-రేవతి	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మీ	ఉత్తరాయణం-పూర్వాహ్ణము
అక్షరస్వీకారము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పుష్య-హ-చిత్త-అనూ-శ్ర-ధ-రేవతి	మే-కర్కా-తు-మ	ఉత్తరాయణం, ౫-౭ సం అష్టమశుద్ధి, సూర్యుడు చరస్థిరరాసులయం దుండగా
విద్యారంభము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-ఆర్ద్ర-పున-పుష్య-ఆశ్లే-పూ ఫ-పూ షా-పూ భా-హ-చి-స్వా-అనూ మూల	మే-కర్కా-తు-మ	అనధ్యయనములను విడిచిపెట్టవలెను. శస్త్రవిద్యాభ్యాసమునకు-ఆది-మంగళ వారములు-శుభము
ఉపనయనము	౨-౩-౫-౭-౧౦	బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా-హ-చి-స్వా-శ్రవ-ధ-శత	పాపగ్రహములు కేంద్రమందు లేకుండ నుండు లగ్నము	అష్టమశుద్ధి-లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట-పూర్వాహ్ణము

ముహూర్తములు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషవిధులు
వివాహము	౨-౩-౫-౭-౧౧ ౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-మ-స్వా-హ-అనూ-శ్ర-రే-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా-మూల	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తు-ధను-మీన-మే	సప్తమశుద్ధి
కంచుక ధారణము	౨-౩-౫-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పుష్య-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా-హస్త-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తుల-మ-కుం-ధ	పూర్వాహ్ణమందు శుభము
నవవస్త్ర ధారణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	బు-గు-శు	అశ్వి-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా-హ-చిత్తా-స్వా-అనూ-శ్ర-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మీ-మ-కుం	తృతీయశుద్ధి
ప్రయాణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	సో-బు-గు-శు	మృ-అశ్వి-పుష్య-పున-హ-అనూ-శ్ర మూల-ధ-రే	మే-వృ-కర్కా-తు-ధను-మీనం-మకరం	సంహాశుద్ధి-వారశూల-తిథిశూల-నక్షత్రశూలలు కల దిక్కులు వదలిపెట్టవలెను
కూపారంభము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-పుష్య-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా-హ-అనూ-శ్ర-శత-ధ-రే	కర్కా-వృ-మీ-మ	తూర్పు-ఈశాన్య-ఉత్తర దిక్కులయందు ఉత్తమము
బీజావాపమునకు	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-హ-చి-స్వా-పున-పుష్యమి-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా-మూల-ధ-రే	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తుల-ధను-మీనం	శుభగ్రహదృష్టిగల లగ్నము శుభమైనది

ఈ ముహూర్తములకు ఏకవింశతి మహాదోషములు వదిలిపెట్టవలెను. పంచకరహితముగ నుండవలెను. చంద్రతారా బలము లుండవలెను. పాపగ్రహములు అనగా రవి, చంద్ర, కుజ, రాహు, కేతు, క్షీణచంద్ర, పాపయుత బుధులు లగ్నమునకు ౩-౬-౧౧ స్థానములయందును, శుభగ్రహము లగు గురు, శుక్ర, పూర్ణచంద్రులు, పాపయుతుడు కాని బుధుడు, లగ్నమునకు ౧-౨-౪-౫-౭-౯-౧౦-౧౧ స్థానములయందును ఉండిన శుభము. చంద్రుడు పాపియైనను, శుభుడైనను లగ్నమునం దుండకూడదు.

పంచకమును తెలిసికొను పద్ధతి

శుక్లప్రతిపత్తు మొదలు తిథిసంఖ్యయును, ఆదివారము మొదలు వారసంఖ్యయును, అశ్విన్యాదిగా నక్షత్రసంఖ్యయును, మేషాదిగా లగ్నసంఖ్యయును కలిపి, తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము పంచకమనబడును. అందు ౧ మిగిలెనేని మృత్యుపంచకము, ౨ మిగిలెనేని అగ్నిపంచకము, ౪ మిగిలెనేని రాజపంచకము, ౬ మిగిలెనేని చోరపంచకము, ౮ మిగిలెనేని రోగపంచకము. శేష సంఖ్యలు నిష్పంచకములు (శుభమయినవి). మతాంతరము : తిథిసంఖ్య శుక్లపక్షములో శుక్లప్రతిపత్తునుండియు, కృష్ణపక్షములో కృష్ణప్రతిపత్తునుండియు గణించుట గలదు. సూర్యాంద్రగ్రంథరీత్యా గతతిథులను లగ్నసంఖ్యను కలిపి తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము ముందు చెప్పిన ప్రకారముగా చూచుకొనుట కూడ గలదు. ధ్రువకము కలుపుట శాస్త్రసమ్మతము కాదు.

అమృతయోగములు

ఆ॥ రో-ఉత్తర-ఉ షా-ఉ భా-హస్త-రేవతి-శ్రవ-మూల
సో॥ మృగ-స్వాతి-రేవతి-పున-శ్రవ
మం॥ రోహి-మూల-అశ్వి-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా
బు॥ పూషా-పూఫ-పూభా-కృ-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా
గు॥ అశ్వి-పుష్య-స్వా-మ
శు॥ మూ-హ-రే-అశ్వి-అనూ-స్వా-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా
శ॥ మ-స్వా-కృ-రో-శత

మరణయోగములు

ఆ॥ అనూ-జ్యే-మ-విశా-ధని
సో॥ విశా-కృ-మ-పూభా-ఉ షా
మం॥ శత-ఆర్ద్ర-విశా-పూభా
బు॥ ధని-మూల-రే-అశ్వి-హ
గు॥ మ-రో-శత-ఆర్ద్ర-విశా-పూఫ
శు॥ పుష్య-రో-జ్యే-శ-అశ్వి-మ
శ॥ ఉ ఫ-హ-చి-ఉ షా-పూభా-ఉ భా-రే

రాహుకాల గుళికకాలములు

సూర్యోదయము 6 ఘంటలకు అయ్యే దినములకు

వారములు	రాహుకాలము మొదలు	రాహుకాలము వరకు	గుళికకాలము మొదలు	గుళికకాలము వరకు
ఆదివారము	$4\frac{1}{2}$	6	3	$4\frac{1}{2}$
సోమవారము	$7\frac{1}{2}$	9	$1\frac{1}{2}$	3
మంగళవారము	3	$4\frac{1}{2}$	12	$1\frac{1}{2}$
బుధవారము	12	$1\frac{1}{2}$	$10\frac{1}{2}$	12
గురువారము	$1\frac{1}{2}$	3	9	$10\frac{1}{2}$
శుక్రవారము	$10\frac{1}{2}$	12	$7\frac{1}{2}$	9
శనివారము	9	$10\frac{1}{2}$	6	$7\frac{1}{2}$

సూర్యునియొక్క ఉదయాస్తమయకాలములు

నెల	తేదీ	ఉదయం ఘం	ఉదయం ని	అస్తం ఘం	అస్తం ని	నెల	తేదీ	ఉదయం ఘం	ఉదయం ని	అస్తం ఘం	అస్తం ని
ఏప్రిలు ౧౯౩౯	౧	౬	౪	౬	౧౪	అక్టోబరు	౧	౫	౫౮	౫	౫౨
	౧౧	౫	౫౯	౬	౧౫		౧౦	౬	౧	౫	౪౪
	౨౧	౫	౫౧	౬	౧౭		౨౦	౬	౨	౫	౩౯
	౩౦	౫	౪౪	౬	౨౦		౩౦	౬	౫	౫	౩౩
మే	౧	౫	౪౪	౬	౨౦	నవంబరు	౧	౬	౬	౫	౩౧
	౧౧	౫	౪౨	౬	౨౨		౧౦	౬	౧౦	౫	౩౦
	౨౦	౫	౩౯	౬	౨౬		౨౦	౬	౧౫	౫	౨౯
	౩౦	౫	౩౬	౬	౨౬		౩౦	౬	౨౦	౫	౨౯
జూను	౧	౫	౩౬	౬	౩౦	డిసెంబరు	౧	౬	౨౨	౫	౨౯
	౧౦	౫	౩౬	౬	౩౨		౧౦	౬	౨౭	౫	౩౦
	౨౦	౫	౩౯	౬	౩౫		౨౦	౬	౩౨	౫	౩౫
	౩౦	౫	౩౮	౬	౩౭		౩౦	౬	౩౫	౫	౩౬
జూలై	౧	౫	౪౦	౬	౩౭	జనవరి ౧౯౪౦	౧	౬	౩౧	౫	౪౬
	౧౦	౫	౪౨	౬	౩౭		౧౦	౬	౩౫	౫	౫౫
	౨౦	౫	౪౬	౬	౩౬		౨౦	౬	౩౭	౬	౧
	౩౦	౫	౪౯	౬	౩౨		౩౦	౬	౩౯	౬	౫
ఆగష్టు	౧	౫	౪౮	౬	౩౦	ఫిబ్రవరి	౧	౬	౩౯	౬	౫
	౧౦	౫	౫౦	౬	౨౭		౧౦	౬	౩౫	౬	౧౦
	౨౦	౫	౫౭	౬	౨౨		౨౦	౬	౩౩	౬	౧౪
	౩౦	౫	౫౫	౬	౧౪		౨౯	౬	౨౬	౬	౧౬
సెప్టెంబరు	౧	౫	౫౬	౬	౧౪	మార్చి	౧	౬	౨౬	౬	౯
	౧౦	౫	౫౬	౬	౯		౧౦	౬	౧౬	౬	౧౦
	౨౦	౫	౫౭	౫	౫౬		౨౦	౬	౧౨	౬	౧౨
	౩౦	౫	౫౯	౫	౫౨		౩౦	౬	౫	౬	౧౪

ఆనందాదియోగములు

ఆది	సోమ	మం	బుధ	గురు	శుక్ర	శని	యోగములు	ఫలము
అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉ.షా	శ	ఆనందః	ద్రవ్యలాభము
భర	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	కాలదండః	విఘ్నము
కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉ.భా	ధూమ్రాక్షః	హాని
రో	పు	ఉ.ఫ	వి	పూ	ధ	రే	ప్రజాపతిః	కార్యసిద్ధి
మృ	ఆ	హ	అ	ఉ.షా	శ	అశ్వి	సౌమ్యః	ధనవ్యయము
ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ధ్వాంక్షః	విఘ్నము
పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉ.భా	కృ	ధ్వజః	రాజ్యలాభము
పు	ఉ.ఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	శ్రీవత్సః	లక్ష్మీలాభము
ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉ.షా	శత	అశ్వి	మృ	వజ్రః	కలహము
మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	ముద్గరః	మరణము
పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉ.భా	కృ	పున	ఛత్రం	రాజ్యలాభము
ఉ.ఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	మిత్రం	కార్యసిద్ధి
హ	అనూ	ఉ.షా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	మానసః	శ్రీలాభము
చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	పద్మం	కార్యహాని
స్వా	మూ	శ్ర	ఉ.భా	కృ	పున	పూ	లంబం	భోజనలాభము
వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉ.ఫ	ఉత్పాతః	ద్రవ్యనాశము
అనూ	ఉ.షా	శత	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	మృత్యుః	హాని
జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	కాణం	కార్యహాని
మూ	శ్ర	ఉ.భా	కృ	పున	పూ	స్వా	సిద్ధిః	కార్యసిద్ధి
పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉ.ఫ	వి	శుభం	శుభకార్యసిద్ధి
ఉ.షా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	అమృతం	స్త్రీసంతోషము
అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	ముసలం	భోజనహాని
శ్ర	ఉ.భా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	గదా	అశుభము
ధ	రే	రో	పు	ఉ.భా	విశా	పూ	మతంగః	స్వర్ణలాభము
శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉ.షా	రాక్షసః	క్లేశము
పూ.భా	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	చరః	దుర్వార్తాశ్రవణము
ఉ.భా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	స్థిరః	కార్యసిద్ధి
రే	రో	పు	ఉ.ఫ	విశా	పూ	ధ	వర్ధమానః	అతిశయలాభము

గౌరీపంచాంగము కాలము ౧-కి ఘడియలు ౩౻. ఘంట ౧, నిమిషములు ౩౦.

పగటిముహూర్తములు

ఘడియలు / వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	ఉద్యో	అమృ	రోగం	విషం	ఉద్యో	రోగం	విషం
౨	లాభం	విషం	ఉద్యో	అమృ	విషం	జ్వరం	అమృ
౩	విషం	ఉద్యో	జ్వరం	శుభం	జ్వరం	అమృ	జ్వరం
౪	అమృ	లాభం	లాభం	ఉద్యో	లాభం	కలహం	ఉద్యో
౫	శుభం	జ్వరం	అమృ	రోగం	అమృ	లాభం	శుభం
౬	ధనం	అమృ	ఉద్యో	శుభం	విషం	సుఖం	లాభం
౭	అమృ	లాభం	విషం	ధనం	కలహం	ధనం	ధనం
౮	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	జ్వరం	అమృ	లాభం

రాత్రిముహూర్తములు

ఘడియలు / వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	శుభం	రోగం	జ్వరం	లాభం	సుఖం	అమృ	విషం
౨	అమృ	లాభం	ఉద్యో	రోగం	రోగం	జ్వరం	ఉద్యో
౩	జ్వరం	ధనం	కలహం	విషం	కలహం	కలహం	శుభం
౪	రోగం	ఉద్యో	లాభం	ఉద్యో	లాభం	లాభం	అమృ
౫	కలహం	రోగం	రోగం	శుభం	ఉద్యో	శుభం	కలహం
౬	లాభం	అమృ	లాభం	లాభం	జ్వరం	ధనం	రోగం
౭	ఉద్యో	విషం	ఉద్యో	ధనం	లాభం	అమృ	అమృ
౮	రోగం	జ్వరం	ధనం	లాభం	ఉద్యో	విషం	లాభం

నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానములయం దుండునపు డిచ్చెడి గోచారఫలములను తెలియజేయు చక్రము

గ్రహములు	౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭	౮	౯	౧౦	౧౧	౧౨
రవిః	స్థానచలనం	భయం	సంపత్తు	మానభంగం	భయం	శత్రుక్షయం	దేహపీడ	రోగం	భయం	లాభం	ఆరోగ్యం	వ్యయం
చంద్రః	సౌజన్యం	వ్యయం	లాభం	రోగం	కార్యనాశం	ధనం	లాభం	వ్యయం	వ్యాకులం	లాభం	సుఖం	దుఃఖం
కుజః	భేదం	వ్యయం	లాభం	శత్రుపీడ	రిపుభయం	ధనలాభం	కలహం	భయం	వ్యయం	చలనం	లాభం	రోగం
బుధః	బంధం	లాభం	వ్యయం	శత్రుభయం	దరిద్రం	భూషణం	వ్యసనం	సంతోషం	దుఃఖం	శుభం	సుఖం	వ్యయం
గురుః	గమనం	ధనలాభం	ఆపత్తు	నాశనం	సంపత్	క్లేశం	ఆరోగ్యం	హాని	ధనాగమనం	హాని	సంతోషం	పీడా
శుక్రః	ఆరోగ్యం	భాగ్యం	సౌఖ్యం	సుఖం	పుత్రలాభం	మానహాని	క్లేశం	భయం	ధనలాభం	హాని	సౌఖ్యం	లాభం
శనిః	అఫలం	హాని	సంపత్తు	కుక్షిరోగం	బుభుక్ష	లక్ష్మి	రాజదండం	దుఃఖం	రోగం	జాడ్యం	లాభం	క్లేశం
రాహుః	భయం	కలహం	సౌఖ్యం	మానహాని	ధనవ్యయం	సుఖం	భయం	మృత్యువు	సంతాపం	కలహం	లాభం	హాని
కేతుః	భయం	విరోధం	సుఖం	మానహాని	ధనక్షయం	సుఖం	భీతి	హాని	కలహం	విరోధం	ధనాగమః	హాని

ప్రయాణమునకు

తిథిశూల, వారశూల, నక్షత్రశూల, లగ్నశూలలు

దిక్కులు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు
తూర్పు	౧, ౯	శని, సోమ	జ్యేష్ఠ, ధనిష్ఠ	తుల, కుంభము
ఆగ్నేయము	౩, ౧౧	శని, గురు		మకరము
దక్షిణము	౫, ౧౩	గురు	శ్రవణము, అశ్విని	మీనము, వృశ్చికము
నైరృతి	౪, ౧౨	సోమ, శుక్ర		కర్కాటకము
పడమర	౬, ౧౪	ఆది, శుక్ర	రోహిణి, పుష్య	ధనుస్సు, సింహము
వాయవ్యము	౭, ౧౫	మం, ఆది		మేషము
ఉత్తరము	౨, ౧౦	బుధ, మంగ	పూర్వఫల్గుహస్త	వృషభము, కన్య
ఈశాన్యము	౮, ౩౦	బుధ		మిథునము

దశావధానములయొక్క పేర్లు

౧ దృష్టి, ౨ దృక్పూజ, ౩ శ్వాగ్వ్యాప్తి, ౪ స్తుతి, ౫ మనోవ్యాప్తి, ౬ సానురాగమనోఽర్పన, ౭ గురుప్రణామము, ౮ గురుస్తుతి, ౯ గురులీలానందనిమగ్నత, ౧౦ లింగనిమగ్నత.

షడక్షరీ మంత్రజపమునకు వృత్తులు

శ్లో. అర్థరూపా పరావిద్యా పశ్యంతీ వర్ణరూపిణీ;
మధ్యమా పదరూపాస్యా ద్వైఖరీ వాక్యరూపిణీ.

విశేషార్థప్రకాశిక.

తా. మంత్రార్థమును తెలిసి జపించుట పరావృత్తియనబడును. షడక్షరీమంత్రమునందు వర్ణములు చూచుచు జపించుట పశ్యంతీవృత్తి యనబడును. పదములను అనగా మంత్రమునందు గల మూడుపదములను గుర్తెరిగి జపించుట మధ్యమావృత్తియనబడును. మంత్రమునంతయు నొకేవాక్యముగా చూచుచు జపించుట వైఖరీవృత్తి యనబడును.

స్త్రీ ప్రథమరజస్వల అయిన తిథులు-నక్షత్రములు వాని గుణదోషములు

తిథులు: పాడ్యమియందు మహాపాపినియును, విదియయందు పుత్రవతియును, తదియయందు సౌఖ్యవతియును, చౌతియందు వ్యభిచారిణియును, పంచమియందు శుభప్రదురాలును, షష్ఠియందు విశృంఖలసంచారిణియును, సప్తమియందు శుభప్రదురాలును, అష్టమియందు విశృంఖలసంచారిణియును, నవమియందు విశేషకష్టవతియును, దశమియందు పుత్రవతియును, ఏకాదశియందు శుచిర్భ్రష్టురాలును, ద్వాదశియందు పరులను దూషించునదియును, త్రయోదశియందు పుత్రవతియును, చతుర్దశియందు కోపినియును, పూర్ణిమామావాస్యలందు దుష్టచారిణియును అగును.

నక్షత్రములు: భరణి, ఆశ్లేష, పుబ్బ, పూషా, పూభా యీనక్షత్రముల 1-వ పాదము భర్తృనాశమును, 2-వ పాదము పుత్రనాశనమును, 3-వ పాదము ధననాశనమును, 4-వ పాద మశుభమును గలిగించును. మరియు కృత్తిక, ఆర్ద్ర, పున, మఖ, జ్యేష్ఠ యీనక్షత్రములయొక్క 1-వ పాదము మంగళమును గలిగించును. రెండవపాదమునకైన 25 మందికి భోజనము పెట్టవలెను. 3,4 పాదములను, ఆది, మంగళ, శనివారములయందును, దుష్టకాలములయందును, దుష్టతిథులయందును, దుష్టయోగములయందును, రజస్వల అయిన యెడల యథావిధి శాంతి చేయవలెను.

ద్విపాద త్రిపాది నక్షత్రములు దుష్టతిథ్యాదులయందు మరణము-దోషము-శాంతి

రో, కృత్తిక, మృ, పున, ఉత్తర, చిత్త, విశా, ఉషా, భరణి యీ నక్షత్రములయందు, మృతిపొందిన తావును, 3 మాసముల వరకును, ధని, పూభా, ఉభా, రేవ, శత, యీ నక్షత్రములందు మృతి బొందిన తావును 6 మాసములవరకును పాడుచేయవలెను. ౧-౬-౧౧-౧౩-౧౪-౨-౭-౧౨ ఈ ౮ తిథులయందును, శుక్ర, శని, ఆది, మంగళవారములయందును, మృతినొందినయెడల శాంతిచేయవలెను.

క్షౌరయోగ్యములగు తిథి వార నక్షత్రములు

పూషా, పుష్య, పున, రేవ, హస్త, శ్రవ, మృగ, ధని, అశ్వి, చిత్త, జ్యేష్ఠ, స్వాతి, శతభిషం ఈనక్షత్రములు, సోమ, బుధ, గురువారములు, విదియ, తదియ, పంచమి, సప్తమి, ఈతిథులు క్షౌరమునకు ప్రశస్తములు.

గండపురుషస్థితి

గండపురుషుడు కార్తిక, ఆషాఢ, ఫాల్గున, వైశాఖమాసములయందు ఆకాశమునను, మాఘ, భాద్రపద, చైత్ర, ఆశ్వయుజమాసములలో పాతాళమునను, జ్యేష్ఠ, శ్రావణ, మార్గశిర్ష, పుష్యమాసములలో భూమియందును ఉండును. గజోదర్శనము ప్రసూతి మొదలగునవి సంభవించినపుడు గండపురుషుడు భూమియందుండెనేని దోషమధికముగుటచే విశేషశాంతిచేయవలెను. మిగతకాలములో దోషము సామాన్యము.

వార దుర్ముహూర్తములు

ఆ	సో	మం	బుధ	గురు	శుక్ర	శని

ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ

౨౬-౨౭, ౧౬-౧౭, ౬-౭, ౧౫-౧౬, ౧౧-౧౨, ౬-౭, ౧-౨

౨౨-౨౪, ౪౩-౪౪ ౨౩-౨౪, ౧౬-౧౭, ౩-౪

బల్లిపాటునకు ఫలములు

శిరస్సు-కలహము, ముఖము-బంధుదర్శనము, కనుబొమ్మలనడుమ-రాజానుగ్రహము, పైపెదవి-ధనవ్యయము, క్రిందిపెదవి-ధనలాభము, ముక్కుచివర-రోగము, కుడిచెవి-దీర్ఘాయువు, ఎడమచెవి-వర్తకలాభము, నేత్రము-శైదు, గడ్డము-రాజదండనము, నోరు-భయము, కంఠము-శత్రుహాని, కుడిభుజము-ఆరోగ్యము, ఎడమభుజము-స్త్రీసంగమము, కుడిమంజేయి-కీర్తి, ఎడమ ముంజేయి-రోగము, స్తనయుగ్మము-దోషము, ఉదరము-ధాన్యలాభము, రొమ్ము నాభి-ధనలాభము, ప్రక్కలు-సుఖము, పాదము-ప్రయాణము, వీపు-శుభము, గోళ్లు-ధనవ్యయము, లింగము-దారిద్ర్యము, జుట్టుకొన-మృత్యువు. ఈప్రదేశములయందు తొండ ప్రాకినను ఫల మిట్లే యని తెలియునది.

ప్రసూతివిషయిక తిథ్యాదిగండములు

అమావాస్యా ప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును, పంచమీ షష్ఠులయొక్క సంధియందును, దశమీ ఏకాదశులయొక్క సంధియందును, పూర్ణిమాప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును, రెండుగడియల కాలము తిథిగండ మనబడును. కటకసింహములయొక్క సంధికాలమందును, వృశ్చికధనుస్సులయొక్క సంధికాలమందును, మీనమేషముల యొక్క సంధికాలమందును,అరగడియకాలము లగ్నగండ మనబడును. రేవతి అశ్వినులయొక్క సంధికాలమందును, ఆశ్లేషా మఖలయొక్క సంధికాలమందును, జ్యేష్ఠామూలలయొక్క సంధికాలమందును, ఎనిమిది గడియలు నక్షత్రగండ మనబడును. ఈ గండకాలములయందు జనించిన శిశువులకు శాస్త్రోక్తరీతిగా శాంతి జరుగవలెను. దుష్టనక్షత్రములయందు జనించినయెడలను శాంతి విస్తృతముగా చేయవలెను. గండత్రయమందు జనించినశిశువు జీవించుట దుర్లభము.

1929 ఏప్రిల్ — మే

10	౨౮	౭	బు॥ ప్రథ ౭-౧౮-౪-౫౫ వై ౧౭-౫౪ కిం ౦-౯-౬ ... త్యా ౩-౫౨ వసంత నవరాత్రారంభః, చాంద్రమానా తైలాభ్యంగం, నింబకుసుమభక్షణం, నూతనవస్త్రధారణం, ప్రపాదానయోగకాలః భు ౩-౩౫-౯౬ [బ్రాదిః
11	౨౯	౮	గు॥ ద్విత ౨-౪౦ అశ్వి ౨-౫౫-వి౧౧-౮ బా ౧౫-౩-౭ ౨౫-౪ దక్షిణశృంగోన్నతచంద్రోదయః భు ౩-౪౫౭౩౦
12	౩౦	౯	శు॥ తృ ౩౭-౩౮-భ-౦-౭కృ ౫౬-౩౯ ప్రీ ౪-౩౫ ఆయు ౫౨-౫౮ తైతి -౧౩ ది౨౮-౨౬ త్యా ౩-౪౬ ఉత్తమమన్వాదిః సౌభాగ్యగౌరీవ్రతం, ఆందోళనం, తృతీయాయాం, శివడోత్సవః, రాత్రి౦-భు ౩-౫౩-౭౧ టీకాజాగరణం
13	౧	౧౦	శ॥ చ ౩౨-౩౯ ౫౨-౪౮ సౌభా ౫౭-౨-౪-౫౧-౮౯-౫౩ త్యా-౩-౪౪-అహః ౩౧-౫౪ అశ్వని ౧ మేషే రవిః ౮-౧౦ విషువత్పుణ్యకాలః, సంక్రమణాత్పూర్వేపరేచ దశఘటికాః సౌరమానాబ్దాదిః భు ౪-౦-౬౨
14	౨	౧౧	ఆ॥ పం ౨౬-౨౫ కృ ౪౮-౩ శో ౪౮-౪౭ బా ౨౬-౨౬ ౫-౪౯ పంచమీతిథిః, మత్స్యజయంతిః, శ్వేతవరాహకల్పాదిః
15	౩	౧౨	సో॥ షష్ఠి ౯-౫౬ ఆర్ద్ర ౪౪-౨౭ అతి ౩౪-౨౮ తైతి ౯-౫౬ ౮-౫ త్యా ౩-౪౭ తిథిద్వయంభు ౧౪-౯౪ [భు ౧-౬౩
16	౪	౧౩	మం॥ స ౧౩-౫౭ పున ౪౦-౨౮ సు ౨౬-౫౪ వ ౧౩-౫౭ ౨౨-౨౭ ౨౮-౧౩ అహః ౩౧-౧ అశ్వని ౨ రవిః ౩౩-౪ అష్టమితిథిః అనధ్యయనద్వయం, సుకర్మారంభః, శుక్రాంభుం ౨౫ [భవాన్యుత్పత్తిః, అశోకాష్టమి, శివ భు ౧-౩౧౬
17	౫	౧౪	బు॥ అ ౧౧ పుష్య ౩౬-౫౬ ధృతి ౩౬ బ ౧౧ శే ౩-౩ పునస్సాయజ్యాభ్యాసః, స్మార్తానాం, శ్రీరామజయంతిః,
18	౬	౧౫	గు॥ న ౩-౫౫ ఆశ్లే ౫౫-౧౪ శూల ౩-౫౫ తై ౧౨-౪ ౩౩-౫ ౨౧౦ అనుష్ఠానం, నర్మదాపుష్కరం, భు ౧-౩౮
19	౭	౧౬	శు॥ ద ౫౪-౩౮ మ ౩౧-౪ గం ౦-౬-౪౫ ... ౦౧-౬ అహః ౩౧-౪ రవిః ౫౮-౪ స్మార్తానామేకాదశీ భు ౧-౪౫౮
20	౮	౧౭	శ॥ ద్వా ౫౧-౫౬ పుబ్బ ౩౧-౨౪ వృ ౧-౪౭ బా ౫౬-బ ౨౩-౧౭ ౭-౬ వైష్ణవానామేకాదశీ, విష్ణుదమనకోత్సవః భు ౧-౫౩౯
21	౯	౧౮	ఆ॥ త్ర ౫౧-౨౬ ఉత్త ౩౧-౧౪ ధ్రు ౫౧-౫౫ కౌ ౨౧-౧౧ ౨౧-౯ అహః ౩౧-౧౪ వృషభాయనగతో రవిః ౫౪-౯ అనంగత్రయోదశీ, ప్రదోషః భు ౧-౧౧౦
22	౧౦	౧౯	సో॥ చతు ౫౧-౪౮ హ ౩౧-౦ వ్యా ౯౨-౧౫ ౨౧-౪౬ శివస్య దమనోత్సవః భు ౧-౯౧౧ అనధ్యయనత్రయం
23	౧౧	౨౦	మం॥ ○ పూ ౫౧-౧౩ చి ౩౩-౯ హ ౭-౭ వి ౨౧-౩ ౨౧-౭ త్యా ౪-౧౩ అహః ౩౧-౬ అశ్వని రవిః ౨౩-౩ దౌర్గస్యకమన్వాదిః దమనపూజ, అన్వాధానం చిత్రావస్త్రదానం, స్త్రీణాం సద్యదసంప్రాప్తౌ చైత్రభు ౧-౧౭౨౧
24	౧౨	౨౧	బు॥ కృ ప్ర ౫౩-౧౩ స్వా ౩౬-౪౫ సిద్ధి ౬-౯ బా ౨౨-౭ ౨౧-౩౧ త్యా ౪-౧౮ యోగకాలః భు ౧-౨౪౧౩
25	౧౩	౨౨	గు॥ ద్వి ౫౬-౩ విశాఖ ౧-౧౯ వ్య ౬-౫౩ తై ౨౪-౫౩ ౨౧-౫౧ త్యా ౪-౨౨ ౦ వేః భు ౧-౩౨౧౪
26	౧౪	౨౩	శు॥ తృ ౬౧-౦ అనూ ౪౬-౫ శు ౨౪ ౭-౩ వ౩ ౧-౦ త్యాజ్యాభ్యాసః అహః ౩౧-౨౪ భరణి రవిః ౪౯ -౧౩ త్రిద్యుస్పృక్ శుక్ర
27	౧౫	౨౪	శ॥ తృ ౧-౮ జ్యే ౫౩-౯ పరి ౧౪-౧ ౧౧-౮ ది ౨-౧౯ శ క్రాంభు ౧-౪౮౧౬ [మాధ్యన్యాదివృత్తిః భు ౧-౪౦ వ౧౫
28	౧౬	౨౫	ఆ॥ చ ౬౫ మూ ౫౯-౪౫ శివ ౯-౪౮ బా ౬-౫౮ ౨౩-౪౮ త్యా ౪-౨౬ శు లే, అమృతసిద్ధియోగః భు ౧-౫౬౧౭
29	౧౭	౨౬	సో॥ పం ౧౧-౧౫ పూ షా ౬౧-౦ సి ౫౧-౩౭ తై ౧౧-౧౫ ౬౫-౨ సురూపానాంబ్యారంభః భు ౨-౪౧౧౯ [తిథిః భు ౨-౧౧౯౧౯
30	౧౮	౨౭	మం॥ ష ౧౬-౧౨ పూ షా ౬-౧౬ సా ౫౨-౫౪ వ ౧౬-౧౨ ౨౧-౧౪ త్యా ౪-౨౪ అహః ౩౧-౩ ౨ భ ౨ రవిః ౧౫-౪౬ పస్తమి
1	౧౯	౨౮	బు॥ స ౨౧-౩౪ ఉ షా ౧౨-౧౧ శు ౫౩-౩౪ బ ౨౧-౩౪ ౨౩-౧ భానుసప్తమీతిథిః, అనధ్యయనద్వయం భు ౨-౯ వ ౨౦
2	౨౦	౨౯	గు॥ అ ౨౪-శ్ర ౧౧-౫౫౫ ౩-౨౨ బ్ర ౨౪-౧ ౬౫ ౫౬ అష్టమీతిథిః, భు ౨-౨౭ ౨౧ [గంధః భు ౨-౩౫౧౨౨
3	౨౧	౩౦	శు॥ న ౨౬-౨౩ ధని ౨౧-౧౭ బ్రహ్మ ౧౬-౫౬ త ౨౬-౨౩ ౮-౩౪ త్యా ౪-౧౧ అహః ౩౧-౩౬ భర ౩ రవిః ౪౨-౩౨ స్తరిత్రా
4	౨౨	౩౧	శ॥ ద ౨౭-౨౯ శత ౨౪-౬ ఐం ౫౧-౧౧ భ ౨౭ ౨౯ ౮-౫ త్యా ౪-౬ భు ౨-౪౩ వ ౨౧
5	౨౩	౧	ఆ॥ ఏ ౨౭-౨౩ పూ భా ౨౫-౪౯ వైధృ ౭-౭ బా ౨౭-౨౩ ౧౮౬ సర్వేషామేకాదశీ భు ౨-౫౦౨౪
6	౨౪	౨	సో॥ ద్వా ౨౫-౫౧ ఉ భా ౨౬-౧ వి ౨-౩ తై ౨౫-౫౧ ౨౩-౫౩ ద్వాదశీతిథిః భు ౨-౫౮౨౫ ప్రదోషః
7	౨౫	౩	మం॥ త్ర ౨౩-౧౫ రే ౨౫-౧౨ ప్రీ ౩౭-౫౬ ౨౩-౧౫ త్యాజ్యాభ్యాసః తిథిద్వయం అహః ౩౧-౪౪ భరణి రవిః ౯-౩౭ తిథిద్వయం, అనధ్యయనచతుష్టయం, మాసశివరాత్రిః, భు ౩-౬౨౬
8	౨౬	౪	బు॥ చ ౧౯-౩ అశ్వి ౨౩-౧౭ ఆయు ౩-౨౧౧ బ ౧౯-౩౮ ది ౧-౪౪ ౧౪-౩ అమాతిథిః, అన్వాధానం భు ౩-౧౪౨౭
9	౨౭	౫	గు॥ ● అమా ౧౫-౯ భ ౨౧-౪ సౌ ౨౫-౪ నా ౧౫-౯ ౧౭-౯ సూర్యోపరాగః, యోగకాలః, పిండపితృయజ్ఞః, కూర్మకల్పః భు ౩-౨౨౨౮

కుజచారః	శు ౧౪ అశ్వ ౧౫ ౫౮-౧౧	బ ౧౪ కృ ౧౫ ౪౨-౫౯	బ ౫ సో పశ్చాదస్తంగు ౫౯-	శు ౧౪ సో అశ్వ ౨ వక్రీశు
శు ౧౪ పున ౨ కు ౩౨-౧౫	శు ౬ సో అశ్వ ౨ బు ౪౭-౧౧	బ ౬ సం కృ ౨ బు ౩౮-౨౮	౨౫	౫౫-౩౬ [౨౦
శు ౧౩ ఆ పున ౩ కు ౧౧-౨౯	శు ౮ బు అశ్వ ౩ బు ౨౯-౧౨	బ ౮ కృ ౩ బు ౫౫-౨౨	బ ౭ బు కృ ౧ గురుః ౩౬-౩	బ ౩ కు ప్రాగుదయంకు ౨౧-
బ ౩ శ పున ౪ కు ౫౧-౨౦	శు ౧౧ కు అశ్వ ౪ బు ౯-౨౦	బ ౧౧ ఆ కృ ౪ బు ౪-౧౪	శుక్రచారః [౧౦	బ ౪ ఆ అశ్వ ౧ వక్రీకు ౧౧-౧
బ ౧౦ శ పుష్య ౧ కు ౧౫-౨౧	శు ౧౩ ఆ భ ౧ బు ౯-౧౨	బ ౧౩ సం రో ౧ బు ౧౬-౨౬	శు ౩ కు అశ్వ ౪ వ క్రీకు ౧౩-	బ ౧ ఆ రేవ వక్రీకు ౪౯-౨౬
బుధచారః	శు ౧౪ సో భ ౨ బు ౫౭-౩౨	బ ౧౪ బు రో ౨ బు ౫౮-౧౫	శు ౭ మం పశ్చాదస్తంకు	శని రాహుకేతు చారాః
శు ౧ బు రే ౩ బు ౨౨-౯	బ ౧ బు భ ౩ బు ౫౨-౫౦	గురుచారః	౩౭-౫౦ [౫౦	నసంతి
శు ౩ కు రే ౪ బు ౧౦-౩౯	బ ౩ కు భ ౪ బు ౪౮-౨౮	శు ౮ బు భర ౪ కు ౧౮-౪౨	శు ౮ బు అశ్వ ౩ వక్రీకు ౫౭-	

గ	౫-౩౦		కు
బు	౧		
	శు ౪ మేషేగవిః		
	బ ౩ కేటు కేసజః		
	శు ౪ మే షేబుధః		
	బ ౬ వృషేబుధః		
శ		కే	

శ్రీ శుక్లసంవత్సర వైశాఖమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

10	౨౮	౬	శు॥ ప్ర౯-౫౭-కృ౧౭-౨౭-శో ౧౯-౪౨౮-౫౭౦౨౩-౫ త్యా-౩-౪౫ అహః ౩౧-౪౭ కృ౧౯ రవిః ౩౭-౧౧ మృద్దారు శిలాకర్మాణిసర్జనీయాని, సముశృంగోన్నతచంద్రోదయః, రాత్రిక్రాం భు౩-౨౯ ౨౯
11	౨౯	౭	శ॥ ద్వి౪-౧౯ వృ౯-౫౪-౩౭ ౧౩-౪౨ అతి౧౧-౨౪ కౌ౪-౧౯ ౨౬-౪౨ త్రేతాయుగాదిః, అక్షయతృతీయా, పరశురామజయంతిః, ఉదకుంభదానం, కరకప్రదానం, సౌభాగ్యగౌరీవ్రతం, పార్థివకల్పః భు౩-౩౭ చందనపూజా
12	౩౦	౮	ఆ॥ చ౫౧-౧౯ మృ౩౯-౩౭ సు౩-౪౯ ధృ౫౨-౧౯ ౨౩-౧౬ ౯-౮ భు౩-౪౫ ౨ [౩-౫౩ చ౩
13	౩౧	౯	సో॥ పం౪౬-౫౩ ఆర్ద్ర౫-౨౪ శూ౪౭-౩౭ బ౧౯-౨౭౧-౨౬ శ్రీశంకరజయంతిః, వైష్ణవానాం శ్రీరామజయంతిః, భు
14	౧	౧౦	మం॥ ష౪౧-౧౯ పున [illegible] పుష్య౫౬ [illegible] ౩౧-౫౬ కృత్తికాద్వితీయే వృషభే రవిః ౫-౭ సూర్యోదయప్రభృతిసంక్రమణపర్యంతం, హరిపదపుణ్యకాలః, ద్వాపరయుగాంశః, శుక్రాం, శువేభు౪-౧౭౪ [పుష్యార్కప్రవేశః ౨౬-౨౧ భు౧-౭౫
15	౨	౧౧	బు॥ స౩౫-౨౫ శ్లేష౪-౨౭ వృ౩౪-౧౧౭-౪౧ ౭-౫ త్యా౩-౫౧ నర్మదానదీ
16	౩	౧౨	గు॥ అ౩౧-౧౫ మఘ౫౭-౧౪ ధృ౨౭-౪౯ ౩౧-౧౫ ౨౩-౨౧ అనధ్యాయః భు౧-౧౬౬ [రవిః ౩౩-౩౭ భు౧-౨౫
17	౪	౧౩	శు॥ న౨౬-౩ పూఫ౫౦-౨౭ వ్యా౨-౫౩ ౨౬-౩౭ ౦౧-౩౮ అహః ౩౨-౨౩ కృ౩
18	౫	౧౪	శ॥ ద౨౩-౪౮ ఉఫ౯-౫౬ ౧౧-౪౨ ౩-౪౮ ౧౯ త్యా [illegible] ౫౭ దళమితిథిః భు౧-౩౩౯౮
19	౬	౧౫	ఆ॥ ఏ౨౨-౯ హ౫౧-౩౮ ౧౩-౯ ౨౯ ౧౧-౧౦ తిథిద్వయం సర్వేషామేకాదశీ భు౧-౪౨౯
20	౭	౧౬	సో॥ ద్వా౨౧-౪ ౨౬౫ ౩ ౨౧౧-౫౬ ౨౧-౪ ౨౧౧-౧౬ త్రయోదశీతిథిః భు౧-౫౦ ౧౧ ప్రదోషః
21	౮	౧౭	మం॥ త్ర౨ -౩౪ స్వా౫౫-౪౧ వ్య౮-౧౪ తై౨-౩౪ ౭ ౫ అహః ౩౨-౮ కృ౪ రవిః ౨-౧ శూన్యతిథిః నృసింహజయంతిః భు౧-౫౯౧౧
22	౯	౧౮	బు॥ చతు౨౪-౩౭ విశా౬౧-౧౬-౫౭ వ౨౪-౩౭ ౧-౪౪ చతుర్దశీతిథిః భు౧-౭ ౨ శ్రీశాంసంద్రదర్శనం
23	౧౦	౧౯	గు॥ ○ పూ౨౭-౫౨ విశా౧-౧౫౬-౪ బ౨౭-౫౨ ౧౧-౯ అహః ౩౨- ౧౨ మిథునాయనగతోపరి౧-౧౪ సంపద్గౌరీవ్రతం, మహావైశాఖీ, వ్యాసపూర్ణిమ, దమనచ్ఛత్రోపానహపాదుకాదానాని, అన్వాధానం భు౧-౧౬ ౧౩
24	౧౧	౨౦	శు॥ కృప్ర౩౨-౧౬ అనూ౫-౩౮ శి౭-౩౦ కౌ౩౨-౧౨ ౩ త్యా౪-౨౪ అహః ౩ ౧౪ ౧ రవిః ౩౧ - ౨౧ యాగకాలః
25	౧౨	౨౧	శ॥ ద్వి౩౫-౫౪ జ్యే౧౧-౪౪ సి౯-౪౭ తై౩-౫౭ త్యాజ్యాభావః భు౧-౩౩ ౧౫ [భు౧-౨౫౧౪
26	౧౩	౨౨	ఆ॥ తృ౪౧-౪౪ మూ౧౯-౧౪ సా౧౦-౨౬ ౯-౪౯ ౧౩-౪౮ త్యా ౪ ౨౮ ౧౨-౩౪ పార్థివకల్పః భు౧-౪౨౧౬
27	౧౪	౨౩	సో॥ ౪౬-౫౨ పూ౨౪-౪౫ శు౧౨-౩౭౪ - ౧౩ ౯ ౧౪ శ్రీ ముదిగొండ శంకరారాధ్యస్వామినారాధనం భు౧-౫౧౧౭
28	౧౫	౨౪	మం॥ పం౫౧-౧౯ ఉషా౩౧-౫౧ శు౧౦-౪౬ కౌ౧౯-౫౯ ౩ అహః ౩౨-౧౯ ౨ రవిః ౦-౨౨ క్షరితాగః, దగ్ధయోగః,
29	౧౬	౨౫	బు॥ ష౫౪-౪౭ శ్ర౩౬-౧బ్ర౪-౧౧౭౩-౩౯ ౧౪-౨౫ త్యా౪-౧౭ భు౨-౯ [గః, భు౧-౫౯ ౨౯
30	౧౭	౨౬	గు॥ ౫౭-౧౨ ధని౪౧-౨౯ ఐం-౧౪-౧౫ధ౨౬-౧౯ ౨౭-౬ శువేభు౨-౧౬ ౨౧
31	౧౮	౨౭	శు॥ అ౫౭-౪౩ శత౪౩-౩౯ వై౧౩-౧౯ బా౨౯-౩౬ శేషః౩-౩౦ పునస్త్యాజ్యాభావః అహః ౩౨-౨౧ ౩ రవిః ౨౯-౨౦ అనధ్యాయః గురుమౌఢ్యనివృత్తిః భు౨-౨౫౨౧
1	౧౯	౨౮	శ॥ న౫౯-౧౯ పూభా౪౫-౨౦ వి౧౧-౨౬ తై౨౭-౫౭ వి౫ త్యా ప్రవ౫౭ పుష్కరయోగః భు౨-౩౩ న౨౨
2	౨౦	౨౯	ఆ॥ దశః-౪౬ ఉభా౪౬-౫౭ ౨౭ ౨౯ ౭ ౧ ౨ భు౨-౪౨౨౩
3	౨౧	౩౦	సో॥ ఏ౫౪-౪౭ రే౫౩-౩౨ ఆయు౪-౪౯ భా౨౫-౫౬౫౧-౪౭ త్యా ప్ర౩-౫౯ అహః ౩౨-౨౪ ౪ రవిః ౫౯-౫౫ స్మార్తానామేకాదశీ, దగ్ధయోగః భు౨-౫౧ ౨౪
4	౨౨	౩౧	మం॥ ద్వా౫౧-౨౭ అశ్వ౪౪-౪౦ సౌ౧-౨౯ ౫౪ ౩౯ ౨౨-౫౧ వైష్ణవానామేకాదశీ భు౨-౫౯ ౨౫
5	౨౩	౧	బు॥ త్ర౪౫-౫౦ భర౧౨ అతి౪ ౨౧౯ ౧౬-౫౭ త్యా౩-౪౯ ప్రదోషః భు౩-౮౨౬ [న౨౭
6	౨౪	౨	గు॥ చ౪౧-౪౩ కృ౩౭-౧౪ సు౪౭-౨౯ ౧౩-౧౭ ౫ మాసశివరాత్రిః, అనధ్యయనత్రయం, రక్రాం, శువేభు౩-౧౬
7	౨౫	౩	శు॥ ● అమా౩౪-౫౨ రో౩౪-౨౪ ధృ౩౩-౪౭ ౭ ౧౫-౪౨ త్యా౩-౪౪ అహః ౩౨-౨౬ మృగ౧ప్రథమచరణే, పునర్వసుత్రే పాదజలరాశౌ రవిః ౨౯-౪౨ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః రక్రాం భు౩-౨౫ ౨౮

1929 మే | జూను

ర-గు		బు	
శు	రా		
	శు౬ వృషే రవిః		కు
	శు౭ వృషే గురుః		
	శు౧౧ వృశుక్రః		
శ		కే	

కుజచారః	బ౧౧సో ఆర్ద్రే ౨కు౧౫-౧౯	బ౬బు పశ్చాదస్తంబు ౪౯-	శు౭బు కృత్తికగురుః ౨౬-౧౫	శు౧౧ ఆశ్వని ౩౨-౨౫
శు౧కు పుష్యమి ౩౧-౧౫	బుధచారః	౪౩	బ౬బు కృత్తి ౨౨-౨౫	బ౫మం అశ్వ౨కు ౭-౪౯
శు౯కు పుష్య౩కు ౩౯-౪౦	శు౨శ రో౩బు ౩౭-౩౫	బ౧౧సో మృగిశిరవక్రబు ౪౫-	బ౯కు ప్రాగుదయంగు ౩౩-	బ౧౧సో అశ్వ౩కు ౧-౯
శు౧౪బు పుష్య౪కు ౪౩-	శు౬మం రో౪౧౭-౧	౨౦	౨౫	బ౩౧కు అశ్వ౪కు ౫౫-౫౯
౨	శు౯కు మృగి౧బు౩౬-౫౪ [౦	బ౩౧కు రో౪వక్రబు-౧౨	శుక్రచారః [౧౦	శని రాహు కేతు చారః
బ౫మం ఆశ్లేష౧కు౩౯-౧౩	బ౩ అ బుధవక్రారంభః౨౬	గురుచారః	శు౨శ శుక్రవక్రత్యాగః ౫౧-	నష్టః

శ్రీ శుక్లసంవత్సర జ్యేష్ఠమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

8	౨౬	౪	శ॥ శు ప్ర ౨౮-౪౬ మృ ౩౧-౨౬ శూ ౨౬-౩౯ కిం ౨౮-౪౬ రా ౧౭-౩౮ త్యా ౩-౪౫ ప్రతిపత్తిథిః, పౌద్ధకళికి జయంత్యౌ, యోగకాలః శక్రాంశు త్రగళ్యంగోన్నత చంద్రోదయః భు ౩-౩౮ చ ౨౯
9	౨౭	౫	ఆ॥ ద్వి ౨౨-౩౫ ఆర్ద్ర ౨౬-౩౭ గం ౧౯-౧౯ కౌ ౨౨-౩౫ రా ౨౧-౫౯ తిథిద్వయం సోపపదం భు ౩-౪౨ చ ౧ ముహూర్తం
10	౨౮	౬	సో॥ తృ ౧౬-౨౯ పున ౨౨-౧౧ వృ ౧౧-౨౬ గ ౧౬-౨౯ రా ౮-౨౬ చతుర్థీతిథిః, రంభాతృతీయా, శనేః భు ౩-౫౧ చ ౨ భు ౩-౫౯ చ ౩
11	౨౯	౭	మం॥ చ ౧౦-౩౯ పుష్య ౧౮-౨౩ వృ ౪-౧ వ్యా ౫౨-౫౧ భ ౧౦-౩౯ రా ౧౬-౧ అహః ౩-౨-౨౮ వృ ౫ ౨ రవిః ౧-౪౯
12	౩౦	౮	బు॥ పం ౫-౧౭ ఆశ్లే ౧౫-౧౮ హ ౫౮-౨౮ బా ౫-౧౭ తై ౧౧-౭ ౦ అగస్త్యార్కోవ్రతం భు ౪-౮ చ ౪
13	౩౧	౯	గు॥ ష ౦-౩౧ ఏప్యం ౫౫-౫౦ మ ౧౨-౩౧ వ ౪౪-౩౫ తై ౧-౩౧ గ ౨౭-౫౫ వి ౩౧-౫౬ అవమః భు ౪-౧౬ చ ౫
14	౧	౧౦	శు॥ అ ౫౩-౨౪ పూఫ ౧౦-౪౫ సి ౩౯-౩౩ భ ౨౪-౪౧ ది ౮-౩౧ అహః ౩-౨-౩౧ వృక ౩ మిథునే రవిః ౩౧-౩౪ షడశీతి పుణ్యకాలః పూర్వే పుణ్యకాలః అనధ్యాయః భు ౪-౨౫ చ ౬
15	౨	౧౧	శ॥ న ౫౧-౪౪ ఉఫ ౧౦-౧ వ్య ౩౫-౨౨ బా ౨౨-౩౪ వ ౩౧-౯ సద్గయోగః భు ౦-౪౨
16	౩	౧౨	ఆ॥ ద ౫౧-౧౦ హ ౧౦-౨౫ వ ౩౨-౯ తై ౨౧-౨౭ వ ౩౦-౫౭ దశపాపహరదశమి భు ౦-౧౪ చ ౭
17	౪	౧౩	సో॥ ఏ ౫౧-౫౨ చి ౧౨-౨ ప ౨౯-౫౬ వ ౨-౩౧ వి ౨౬-౪౨ త్యా ౪-౧౧ సర్వేషామేకాదశీ, నిర్జలైకాదశీ దగ్ధయోగః భు ౧-౨౪ చ ౯
18	౫	౧౪	మం॥ ద్వా ౫౩-౪౭ స్వా ౧౪-౫౫ శి ౨౭-౪౪ బ ౨౨-౪౭ ది ౯-౫౨ అహః ౩-౨-౩౪ మృగశిర రవిః ౧-౩౧ రామలక్ష్మణద్వాదశీ, కూర్మజయంతిః భు ౧-౩౪ చ ౧౦
19	౬	౧౫	బు॥ త్రి ౫౬-౫౪ వి ౧౭-౫౯ సి ౨౭-౨౬ కౌ ౨౫-౨౧ ది ౯-౫౧ శక్రాం ప్రదోషః భు ౧-౪౪ చ ౧౧
20	౭	౧౬	గు॥ చతు ౦-- అనూ ౨౪-౬ సా ౨౯-౧౭ ౨౭-౨౬ ౯-౪౯ త్రిస్పృశ్పృక్, అనధ్యయనచతుష్టయం భు ౧-౫౩ చ ౧౨
21	౮	౧౭	శు॥ చతు ౧-౮ జ్యే ౨౯-౪౩ శు ౩౦-౯ వ ౧-౮ త్యాజ్యాభావః ౩-౨-౩౬ ఆర్ద్ర ౧ ప్రథమచరణే శ్రీపుంనక్షత్రే పాదజలరాశౌ రవిః ౩-౨-౨౭ సౌమ్యకమన్వాదిః, వృషభపూజ, వటసావిత్రీవ్రతం, శ్రీనామంచంద్రదర్శనం, అన్వాధానం భు ౧-౩ చ ౧౩
22	౯	౧౮	శ॥ ○పూ ౫-౫౭ మూ ౩౬-౩౯ శు ౩౦-౯ బ ౫-౫౭ ౩౨-౩ త్యా ౪-౨౭ యోగకాలః, శక్రాం భు ౧-౧౩ చ ౧౪
23	౧౦	౧౯	ఆ॥ కృ ప్ర ౧౦-౫౮ పూషా ౪౩-౩౬ బ్ర ౩౩-౧౬ కౌ ౧౦-౫౮ ౩-౧౧ అహః ౩-౨-౩౬ కటకాయనగతో రవిః ౩౧-౩౬ భు ౧-౨౩ చ ౧౫
24	౧౧	౨౦	సో॥ ద్వి ౧౫-౫౧ ఉపా ౪౯-౨౦ ఐం ౩౪-౫౯ గ ౧౫-౫౧ ౫-౧౧ తృతీయాతిథిః భు ౧-౩౩ చ ౧౬
25	౧౨	౨౧	మం॥ తృ ౨౦-౧౦ శ్ర ౫౪-౫౫ వై ౩౫-౫౯ భ ౨౦-౧౦ ౧౧-౧౬ అహః ౩-౨ ఆర్ద్ర ౨ రవిః ౩-౬ చతుర్థి తిథిః శుభే భు ౧-౪౨ చ ౧౭
26	౧౩	౨౨	బు॥ చ ౩-౩౯ ధని ౫౯-౩౩ ౨౩-౬ ౧౫ ౨౩-౩౮ ౫-౪౧ శూన్యతిథిః భు ౧-౫౨ చ ౧౮
27	౧౪	౨౩	గు॥ పం ౨౬-౧౪ శత ౧-౧ ప్రీ ౩౬-౩౪ తై ౨౬-౧౪ ౧-౩ త్యా ౪-౧ పంచమీతిథిః భు ౨-౨ చ ౧౯
28	౧౫	౨౪	శు॥ వ ౨౭-౮ శత ౨-౫౪ ఆయు ౩౩-౫౫ వ ౨౭-౮ ౧౧ త్యా ౪-౮ అహః ౩-౨-౩౪ ఆర్ద్ర ౩ రవిః ౩౪-౬ భు ౨-౧౨
29	౧౬	౨౫	శ॥ స ౨౭-౧ పూభా ౪౮ సౌ ౩౧-౧౧ బ ౭-౧౧ ౯-౩౩ అనధ్యయనద్వయం భు ౨-౨౨ చ ౨౧ [చ ౨౦
30	౧౭	౨౬	ఆ॥ అ ౨౫-౩౬ ఉభా ౫-౪౧ శో ౨౭-౩౩ కౌ ౨౫-౩౬ రా ౩౧ అష్టమీతిథిః భు ౨-౩౧ చ ౨౨
1	౧౮	౨౭	సో॥ న ౨౩-౫ రే ౫౫-౨౩ అతి ౨౩-౩౫ గ ౨౩-౫౦ ౨౧-౪౪ తిథిద్వయం భు ౨-౪౧ చ ౨౩
2	౧౯	౨౮	మం॥ ద ౧౯-౫౧ అశ్వ ౪౧ సు ౧౭-౩౭ భ ౧౯-౫౧ ౨౭-౫౫ అహః ౩-౨-౩ ఆర్ద్ర ౪ రవిః ౫౧ ఏకాదశీతిథిః, అగస్త్యాస్తమయః ౧౫-౦ రా క్రాం భు ౨-౫౧ చ ౨౪
3	౨౦	౨౯	బు॥ ఏ ౧౪-౨౯ భ ౪౪ వృ ౫౭ ధ్రు ౧౧-౨౮ బా ౧౪-౨౯ ౩౧-౧౭ సర్వేషామేకాదశీ భు ౩౧ చ ౨౫
4	౨౧	౩౦	గు॥ ద్వా ౯-౫౫ కృ ౫౫ శూ ౪-౪౭ గ ౫౨ తై ౯-౫౫ ౩-౩ ప్రదోషః భు ౩-౧౧ చ ౨౬
5	౨౨	౩౧	శు॥ త్ర ౪-౨ ఏప్యం ౫౪ మృ ౫౧-౧ వృ ౫౧-౪ వ ౪-౨ భ ౨౭-౧౯ త్యా ౩-౪౪ అహః ౩-౨-౩౧ పునః ౧ ప్రథమచరణే శ్రీపురుషనక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌ రవిః ౩౬-౧౧ మాసశివరాత్రిః, అనధ్యయనత్రయం, భు ౩-౧౯ చ ౨౭
6	౨౩	౧	శ॥ ● అమా ౫౧-౧౨ ఆర్ద్ర ౪౬-౫౨ ధృవ ౨-౩౯ భ ౨౩-౧౧ ౧౧-౩౩ అన్వాధానంపిండపితృయజ్ఞః భు ౩-౨౭ చ ౨౮

కుజచారః	శు ౩ సో రో ౩ బు వ ౧౮-౪౪	బ ౧౦ మంమృ ౨ బు ౨౪-౧౨	శు ౫ బు భర ౧ గు ౧౫-౩౭	శనిచారః
కు ౨౪ ఆశ్లే ౩ కు ౨౨-౧౦	శు ౯ ప్రాగుదయంబు ౧౯-౧౦	బ ౨ గు మృ ౩ బు ౧౦-౧౫	శు ౧౦ భర ౨ గు ౨౨-౪౫	శు ౧౪ మూ ౧ శ వక్ర ౫౬-౧౫
కు ౯ ఆశ్లే ౪ కు ౬-౩		బ ౩౦ మృ ౪ బు ౯-౩౮	శు ౧౪ గు భర ౩ శు ౧౨-౪౫	బ ౬ గు జ్యేష్ఠ ౪ వ ౪-౦
కు ౧౪ కు మఖ ౧ కు ౯-౨౦	శు ౧౩ బు బుధ వక్రత్యాగః ౮-౦	గురుచారః	బ ౧ భర శు ౪ ౯-౩౩	రాహుకేతుచారః
బు ౫ కు మఖ ౨ కు ౬-౮		శు ౫ బు కృ ౪ గు ౫౫-౫౫	బ ౫ గు కృ ౧ గు ౨౮-౪౯	
బ ౧౦ కు ౨ కు ౩ కు ౦-౨౩	బ ౪ బు రో ౪ బు ౧౪-౦	బ ౫ గు రో ౧ గు ౧౫-౩౬	బ ౭ కృ ౨ గు ౫౬-	శు ౪ మంథర రా / విశా ౨ కే } ౨౦-౪౫
బుధచారః	బ ౮ మృగ బు ౧౯-౨౧	శుక్రచారః	౧౨ గు కృ ౩ శు ౭-౧౭	

7	౨౪		౨ ఆ॥శు॥ప్ర౪౫-౪౧ పున౪౨-౪౩ వ్యా౩౪-౫౭ కిం౧౮-౨౭ ది౧౪-౪౦ యాగకాలః రక్రాంభు౩-౩౯చ౨౯ [౩-౪౯చ౩౦
8	౨౫		౩ సో॥ ద్వి౩౯-౫౧ పుష్య౩౮-౪౯ హ౨౭-౨౫ బా౧౨-౪౫ ది౧-౨౩ త్యా౩-౪౪ శేషేణ ఉత్తరశృంగోన్నతచంద్రోదయఃభు
9	౨౬		౪ మం॥ తృ౩౪-౨౫ ఆశ్లే౩౫-౨౩ వ౨౮-౨౧ తై౭-౬౧౮-౫౯ అహః౩౨-౨౬ పున౨రవిః౭-౨౧ భు౩-౫౯ చ౧ సఫర్ నెల
10	౨౭		౫ బు॥ చ౨౯-౩౪ మ౩-౨-౩౫ సిం౩-౪౫ ధ౨౯-౩౪ ది౩-౫౯ రా౧౯-౩౯ కుక్రాంభు౪-౮చ౨
11	౨౮		౬ గు॥ పం౨౫-౩౬ ఉ.ఫ౩౧-౩౭ వ్య౨౫-౩౬ రా౧౫-౫౫ స్కందపంచమి-పంచమీతిథిః భు౪-౧౮చ౩
12	౨౯		౭ శు॥ ష౨౨-౩౬ ఉ.హ౨౯-౩౭ వ౨౨-౩౧ ప౫౫-౨౨ తై౨౨-౩౬ రా౧౮-౧౭ అహః౩౨-౨౨ పున౩రవిః౩౮-౧౯ తిథిద్వయం భు౪-౨౮చ౪
13	౩౦		౮ శ॥ స౨౧-౪౧ హ౨౯-౪౩ సిం౫౪-౨౭ వ౨౧-౪౧ రా౧౭-౪౮ అష్టమీతిథిః అనధ్యయనద్వయం భు౪-౩౮చ౫
14	౩౧		౯ ఆ॥ అ౧౯-౫౯ చి౩౧-౪ సి౫౨-౮ బ౧౯-౫౯ రా౧౩-౨౧ త్యా౪-౧౧ నవమీతిథిః అహః౩౨-౨౨ షడశీతిముఖో రవిః ౨-౨౯ భు౪-౪౮ నట
15	౩౨	౧౦	సో॥ న౨౧-౩౪ స్వా౩౩-౯ సా౫౧-౩౪ కౌ౨౧-౩౪ రా౧౬-౧౧ త్యా౪-౧౫ దశమీతిథిః భు౪-౫౭చ౭
16	౧	౧౧	మం॥ ద౨౨-౨౫ వి౩౭-౨౫ శు౫౧-౧౮ గ౨౨-౨౫ రా౧౫-౫౬ అహః౩౨-౨౦ పునర్చతుర్థే కటకే రవిః౯-౯ శూన్యతిథిః చాతుర్మాస్యాదిః శాకవ్రతారంభః, ఉదయప్రభృతిసంక్రమణపర్యంతం దక్షిణాయనపుణ్యకాలః, భు౫-౭చ౮
17	౨	౧౨	బు॥ ఏ౨౫-౨౫ అనూ౪౨-౧౨ శుభ౫౧-౪౩ భ౨౫-౨౫ రా౨౫-౨౧ ఏకాదశీతిథిః, సర్వేషామేకాదశీ, శయనైకాదశీ, గోపద్మవ్రతారంభః, భు౫-౯చ౯
18	౩	౧౩	గు॥ ద్వా౨౯-౨౩ జ్యే౪౩-౪౭ బ్ర౫౧-౪౯ బా౨౯-౨౩ శేషః౨౦ పునస్త్యాజ్యాభావః చాతుర్మాస్యవ్రతారంభః, ప్రదోషః భు౫-౧౬చ౧౦
19	౪	౧౪	శు॥ త్ర౩౩-౪౮ మూ౫౪-౧౧ ఐం౫౩-౩౯ కౌ౧-౩౬ రా౧౭-౨౯ అహః౩౨-౧౮ పుష్య౧ ప్రథమచరణే శ్రీపుంనక్షత్రే అర్ధజలరాశౌ రవిః ౩౯-౫౫ వే భు౫-౨౯చ౧౧
20	౫	౧౫	శ॥ చతు౩౯-౮ పూషా౬౧-౦ వై౫౫-౧౧ గ౬-౬ ది౨౧-౫౩ భు౫-౩౯చ౧౨
21	౬	౧౬	ఆ॥ ○ పూ౪౪-౧౪ పూషా౯-౪౫ విష౬-౫౫ భ౧౧-౪౧ ది౨౩-౨౮ వ్యాసపూర్ణిమా, యతీనాంక్షౌరకాలః, శివశయనం, కోకిలావ్రతం, అన్వాధానం, మహాసాధ్వీ శ్రీణాం సంద్రదర్శనం భు౫-౯ చ౧౨
22	౭	౧౭	సో॥ కృ ప్ర౪౮-౨౬ ఉ.షా౭-౧౮ ప్రీ౫౭-౪౬ బా౧౬-౨౧ ది౧౮-౧౫ భు౫-౧౫చ౧
23	౮	౧౮	మం॥ ద్వి౫౨-౪౧ శ్ర౧౩-౩ ఆయు౫౮-౧౬ తై౨౧-౧౭ ది౨౩-౪౯ అహః౩౨-౧౪ పుష్య౨రవిః౧౧-౨౧ చాతుర్మాస్యద్వితీయా, అగస్త్యోదయః, ౩౧-౨౮ అశూన్యశయనవ్రతం భు౫-౧౧చ౧౪
24	౯	౧౯	బు॥ తృ౫౫-౩౪ ధని౭-౪౮ సౌ౫౭-౩౨ వ౩-౫౧ రా౪-౩౯ భు౫-౨౨చ౧౫
25	౧౦	౨౦	గు॥ చ౫౬-౧౪ శత౨౧-౨౭ శో౫౬-౩౧ బ౨౫-౪౭ రా౫-౫౩ అహః౩౨-౧౨ సింహాయనగతో రవిః౯-౧౯ భు౫-౩౨ చ౧౬
26	౧౧	౨౧	శు॥ పం౫౫-౫౭ పూ.భా౨౩-౫౧ అతి౫౩-౫౨ కౌ౨౫-౫౬ రావి౧౬-౧౧ త్యా౪-౪ అహః౩౨-౧౧ పుష్య౩రవిః
27	౧౨	౨౨	శ॥ ష౫౪-౩౮ ఉ.భా౨౫-౧౫ సు౫౦-౨౦ గ౨౫-౧౯ రా౨౨-౪౬ త్యా౩-౫౯ భు౫-౫౪చ౧౮ [భు౫-౪౨చ౧౭
28	౧౩	౨౩	ఆ॥ స౫౨-౧౧ రే౨౪-౫౧ ధృ౫౪-౫౩ భ౨౩-౨౪ త్యాజ్యాభావః భు౬-౫౯
29	౧౪	౨౪	సో॥ అ౪౮-౩౪ అశ్వ౨౩-౫౦ శూ౪౧-౩౮ బా౨౧-౨౧ ది౪౧-౧ రా౧౪-౫౪ రుద్రసావర్ణికమన్వాదిః, అనధ్యాయః కుబేర భు౬-౧౫చ౨౧
30	౧౫	౨౫	మం॥ న౪౪-౭ భ౨౧-౪౧ గం౩౪-౨౮ తై౧౬-౨౧ రా౧౮-౯ అహః౩౨-౪ పునర్రవిః౧౧-౫౩ భు౬-౨౬చ౨౧
31	౧౬	౨౬	బు॥ ద౩౮-౫౬ కృ౧౮-౪౬ వ౧౩౮ రా౨౪-౩ భు౬-౩౭చ౨౨
1	౧౭	౨౭	గు॥ ఏ౩౩-౧౧ రో౧౫-౨౫ వృ౨౧-౪౬ బ౬-౯ ది౨౮-౩౧ త్యా౩-౪౪ సర్వేషామేకాదశీ భు౬-౪౭చ౨౩
2	౧౮	౨౮	శు॥ ద్వా౨౭-౮ మృ౧౧-౨౩ వ్యా౧౩-౨౧ తై౨౭-౮ ది౩౧-౫౫ అహః౩౧-౫౫ ఆశ్లేషా౧ ప్రథమచరణే శ్రీ శ్రీనక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌ రవిః౪౨-౨౬ ప్రదోషః భు౬-౫౮చ౨౪
3	౧౯	౨౯	శ॥ త్ర౨౧-౩ ఆర్ద్ర౭-౧౨ హ౫-౩౪ వ౨-౧౯ వ౨౧-౩ రా౩-౫౧ తిథిద్వయం మాసశివరాత్రిః, అనధ్యయనచతుష్టయం
4	౨౦	౩౦	ఆ॥ చ౧౪-౫౫ పున౩-౨ పుష్య౫౫-౫౮ సి౫౧-౨౧ బా౧౪-౫౫ ది౨౧-౪౧ అమాతిథిః భు౩-౯చ౨౬ [భు౩-౯చ౨౫
5	౨౧	౩౧	సో॥ ● అమా౯-౧ ఆశ్లేష౨౩ వ్య౪౩-౧ నా౯-౧ ది౨౯-౯ త్యా౩-౫౧ యాగకాలః, పిండపితృయజ్ఞః అమాసోమవారవ్రతం భు౩-౩౧చ౨౭

1929 జూలై

ఆగష్టు

	రా	కు-గు	బు-ర
	కు౧౦ కటకే రవిః		
	బ౧ కటకే బుధః		
	బు మిథునే శుక్రః		కు
	శ	కే	

కుజచారః	కు౨సో ఆర్ద్ర౧బు౪౭-౧౦	బ౩బు పుష్య౧బు౨౬-౪౧	కు౬కు రో౨గు౧౬-౫౬	కు౧౧బు రో౩శు౨౧-౧౭
కు౧౪ మఘ ౪ కు ౩౨-౫౧	కు౫కు ఆర్ద్ర౨బు౬-౫౧	బ౫కు పుష్య౨బు౨౪-౨౮	బుసో రో౩గు౨౩-౧౭	కు౧౪శ రో౪శు౯-౧౭
కు౭శ పూఫ౧కు౩-౭	కు౭శ ఆర్ద్ర౩బు౦-౧౫	బ౭ఆ పుష్య౩బు౧౩-౨౨	శుక్రచారః	బ౨మం మృ౧శు౩౯-౪౧
కు౧౨కు పూఫ౨కు౩౧-౨౬	కు౯సో ఆర్ద్ర౪బు౦-౭	బ౯మం పుష్య౪బు౨-౧౩	కు౧ఆ కృ౪శు౪౧-౩౩	బ౫కు మృ౨శు౦-౧౭
బు౨మం పూఫ౩కు౫౪-౪౫	కు౧౦మం పున౧బు౫౯-౫౧	బ౧౦బు ఆశ్లే౧బు౫౯-౯	కు౪బు రో౧శు౫౫-౭	బసో మృ౩శు౩-౨౧
బుసో పూఫ౪కు౧౭-౧౧	కు౧౩కు పున౨బు౦-౯	బ౧౨కు ఆశ్లే౨బు౪౦-౨౦	కు౮ఆ రో౨శు౧౦-౧౯	బ౧౧శు మృ౪శు౩-౪౩
బు౧౩శ ఉఫ౧కు౩౯-౩౯	కు౧౪శ పున౩బు౪౭-౪౪	బ౧౪ఆ ఆశ్లే౩బు౧౧-౧౭	కు౧౧బు రో౩శు౨౧-౧౭	బ౧౪ఆ ఆర్ద్ర౧శు౨-౧౧
బుధచారః	బ౧సో పున౪బు౨-౧౩	గురుచారః	కు౧౪శ రో౪శు౨౯-౧౭	శనిరాహుకేతుచారాః [illegible]

శ్రీ శుక్లసంవత్సర శ్రావణమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 ఆగస్టు

6 ౨౨ ౧ మం॥ శుప్ర౩-౩౪ ఏవ్యం౫౪-౫౭ మ౫౭-౨౫ వ౩౬-౨౪ బ౩-౩౪ ది౨౩-౫౪ త్యా౩-౪౮ అహః౩౧-౫౨ ఆశ్లే౨-రవిః
౧౧-౧౯ అవమ, మంగళగౌరీవ్రతారంభః, ఉత్తరశృంగోన్నతచంద్రోదయః భు౩-౪౧చ౨౯

7 ౨౩ ౨ బు॥ తృ౫౪-౨౫ పూఫ౫౧-౧౩ ప౩౦-౩౩ తై౨౪-౪౧ ది౧౧-౪౧ త్యా౩-౫౧ దగ్ధయోగః
భు౩-౫౧చ౧౪ బిల్వలక్ష

8 ౨౪ ౩ గు॥ చ౫౧-౧౭ ఉఫ౪౮-౪౮ శో౨౪-౪౨౨-౫౧ ది౭-౪౭ త్యా౩-౫౪ శుక్రాం
భు౪-౨చ౨

9 ౨౫ ౪ శు॥ పం౪౯-౩౧ హ౪౮-౪౭ సి౨౧-౧౯ బ౨౧-౨౩ ది౯-౪౮ అహః౧-౪౬ ఆశ్లే౩
రవిః౩౯-౩౮ సామగానాముపాకర్మ, నాగపంచమీ భు౪-౧౨చ౩

10 ౨౬ ౫ శ॥ ష౪౮-౪౧ చి౪౯-౪౮ సా౧౬-౩౮ కౌ౧౯-౫ ది౯-౭ భు౪-౨౩చ౪

11 ౨౭ ౬ ఆ॥ స౪౮-౫౩ స్వా౫౧-౪౩ శు౧౩-౩౬ గ౧౮-౪౯ ది౪-౧౫ భానుసప్తమి
భు౪-౩౪చ౫ [భు౪-౪౫చ౬

12 ౨౮ ౭ సో॥ అ౫౧-౦ వి౫౫-౨౯ శు౧౨-౧౭ భ౧౯-౫౭ ది౬-౩౫ త్యా౪-౧౧ అనధ్యాయః

13 ౨౯ ౮ మం॥ న౫౩-౫౮ అనూ౬౧-౦ బ౧౧-౪౧ బా౨౨-౨౯ ది౬-౧౫ అహః౩౧-౩౯ ఆశ్లేష రవిః౮-౩౭ రావే భు౪-౫౫చ౭

14 ౩౦ ౯ బు॥ ద౫౭-౪౯ అనూ౦-౨౯ వి౦-౧౧-౩౧ తై౨౫-౫౩ ది౧౫-౩౧ దధివ్రతారంభః భు౫-౬చ౮

15 ౩౧ ౧౦ గు॥ ఏ౬౧-౦ జ్యే౬-౨౨ వై౧౨-౪౪ వ౨౮-౫౪ త్యాజ్యాభావః, త్రిదృష్టత్రిక్ భు౫-౧౬చ౯

16 ౧ ౧౧ శు॥ ఏ౨-౫౧ మూ౧౨-౧౫ వ౧౪-౬ భ౨-౫౧ ది౭-౫౦ ౩-౧౦ అహః౩౧-౩ అమఖంగ్రప్రథమచరణే స్త్రీ పునర్వసుత్రే,
పూర్ణజల ౯ శౌరవిః౩౭-౧౭ హరిపదపుణ్యకాలః-సంక్రమణాత్పూర్వే షోడశఘటికాః, కృతయుగాంతః, సర్వే
షా మేకాదశీవరలక్ష్మీవ్రతం భు౫-౨౭చ౧౧ [౦-౪చ౧౧

17 ౨ ౧౨ శ॥ ద్వా౭-౫౬ పూషా౧౮-౩౧ ప్రీ౧౫-౪౩ బా౭-౫౬ ౦౯-౧౫ దామోదరద్వాదశీ, ప్రదోషః విష్ణోః పవిత్రార్పణంభు

18 ౩ ౧౩ ఆ॥ త్ర౧౨-౫౪ ఉషా౨౫-౧౦ ఆయు౧౭-౧౦ తై౧౨-౫౪ రా౪-౪౧ హయగ్రీవజయంతిః అనధ్యయనచతుష్టయం భు౦-౧౪
చ౧౨

19 ౪ ౧౪ సో॥ చ౧౭-౨౪ శ్ర౩౧-౩ సౌ౧౮-౨౨ వ౧౭-౨౪ రా౧౦-౨౭ పూర్ణిమాతిథిః, ఆశ్వలాయనోపాకర్మ రవే భు౮-౨౫చ౧౩
శివపవిత్రార్పణం

20 ౫ ౧౫ మం॥ ○ పూ౨౧-౩ ధని౩౬-౩౪ శో౧౮-౪౯ బ౨౧-౩ రా౨౩-౫౦ అహః౩౧-౨౬ మ౨ రవిః౫-౩౪ శూన్యతిథిః, ఆపస్తం
బోపాకర్మ పవిత్రార్పణం హయగ్రీవోత్పత్తిః, అన్వాధానం భు౧-౩౫చ౧౪

21 ౬ ౧౬ బు॥ కృప్ర౨౩-౩౯ శత౪౧-౦ అతి౧౮-౨౭ కౌ౨౩-౩౯ రా౨౫-౨౧ త్యా౪-౧౦ ప్రతిపత్తిథిః యోగకాలః భు౦-౪౬చ౧౫

22 ౭ ౧౭ గు॥ ద్వి౨౫-౧ పూభా౪౨-౪౧ సు౧౭-౪౮ గ౨౫-౧ శే౦-౫౪ పునర్వస్త్యాజ్యాభావః భు౧-౫౭చ౧౬ చాతుర్మాస్యద్వితీయ

23 ౮ ౧౮ శు॥ తృ౨౫-౬ ఉభా౪౪-౭ ధృ౧౪-౫౧ భ౨౫-౯ ది౭-౧౫ త్యా౪-౬ అహః౩౧-౨౦ మ౩ రవిః౩౩-౩౩ భు౧-౭చ౧౭

24 ౯ ౧౯ శ॥ చ౨౩-౫౭ రే౪౪-౨౭ శూ౧౧-౧౮ బా౨౩-౫౭ ది౪౧-౧౭ చతుర్థీతిథిః భు౧-౧౮చ౧౮ [భు౧-౨౯చ౧౯

25 ౧౦ ౨౦ ఆ॥ పం౨౧-౨౭ అశ్వ౪౩-౨౭ గం౭-౧౮ తై౧-౨౭ రా౨-౨౧ అహః౩౧-౧౬ కన్యాయనగతో రవిః౩౦-౫౩ తిథిద్వయం

26 ౧౧ ౨౧ సో॥ ష౧౮-౧౨ భర౧-౩౧ వృ౨-౭ ధ్రు౫౪-౧౭ వ౧౮-౧౨ ది౬-౪౦ షష్ఠీతిథిః భు౧-౩౯చ౨౦

27 ౧౨ ౨౨ మం॥ స౧౩-౫౫ కృ౩౮-౫౩ వ్యా౪౯-౪౪ బ౧౩-౫౫ ది౧౧-౧౨ అహః౩౧-౧౨ మ౪ రవిః౧-౪ స్మార్తానాం శ్రీకృష్ణ
జయంతిః, అనధ్యయనద్వయం, భు౧-౫౦చ౨౧

28 ౧౩ ౨౩ బు॥ అ౮-౫౨ రో౩౫-౧౮ హ౪౧-౩౩ కౌ౮-౫౨ ది౬-౪౩ రా౧౭-౧౮ వైష్ణవానాం శ్రీకృష్ణజయంతిః భు౨-౧చ౨౨

29 ౧౪ ౨౪ గు॥ న౩-౧౬ ఏవ్యం౫౪-౮ మృ౨౧-౨౯ వ౩౫-౩౩ గ౩-౧౬ ౨౨౭-౪౮ రా౧౯-౫౯ అవమ భు౨-౧౧చ౨౩

30 ౧౫ ౨౫ శు॥ ఏ౫౦-౫౫ ఆర్ద్రా౨౮-౫౯ సి౨౭-౨౮ బ౨౨-౩౮ రా౨౪-౧౭ అహః౩ -౪ పూర్వఫల్గునీ ప్రథమచరణే స్త్రీ శ్రీవత్స
త్రే పూర్ణజల రా శౌరవిః౨౮-౧౭ స్మార్తానామేకాదశీ భు౨-౨౧చ౨౪

31 ౧౬ ౨౬ శ॥ ద్వా౪౫-౩ పున౨౩-౭ వ్య౧౯-౩౯ కౌ౧౮-౦ రా౧౦-౪ వైష్ణవానామేకాదశీ భు౨-౩౧చ౨౫

1 ౧౭ ౨౭ ఆ॥ త్ర౩౯-౧౧ పుష్య౧౯-౫౭ వ౧౨-౪౧ గ౧౨-౮ రా౧౮-౯ శివప్రదోషః భు౨-౪౨చ౨౬

2 ౧౮ ౨౮ సో॥ చతు౩౩-౪౮ ఆశ్లే౧౫-౨౫ ప౪-౪౦ శి౫౨-౫౮ భ౬-౨౯ రా౧౨-౫౬ అహః౩౦-౫౮ పూఫ౨ రవిః౫౫-౪౮ మాసశివ
రాత్రిః అనధ్యయనత్రయం భు౨-౫౨చ౨౭ [యజ్ఞః భు౩-౩చ౨౮

3 ౧౯ ౨౯ మం ● అమా౨౮-౫౮ మ౧౨-౧౯ సి౫౧-౩౪ నా౨౮-౫౮ రా౦-౩౮ అగ్ని సావగ్రికమన్వాదిః, అన్వాధానం, పిండపితృ

	రా	గు	శు
	శు౧౧ సిం రవిః శు౪ సిం బుధః		బు-౪
	బ౫శ స్వాబుధః ,, కటకే శుక్రః		
శ		కే	కు

కుజచారః
శు౫శు ధ౨శు౩-౧౫
శు౧౦బు ఉఫ౩శు౧౩-౨౮
శు౧౪సో ఉఫ౪శు౭-౩౩
బ౪శ హ౧శు ౪౦-౨౫
బ౯గు హ౨శు ౫౭-౧౨
బ౩౦మం హ౩శు౫౯-౫౩

బుధచారః
శు౧మం ఆశ్లే౪బు౧౧-౧౯
శు౪గు మ౧బు ౧-౧౫
శు౫శు మ౨బు ౫౦-౪౮
శు౭ఆ మ౩బు ౪౦-౬
శు౯మం మ౪బు ౨౯-౬
శు౧౧గు పూఫ౧బు౩౨-౨౨
శు౧౨శ పూఫ౨బు ౧౬-౧౫
శు౧౪సో పూఫ౩బు౧౦-౧౫
బ౧బు పూఫ౪బు ౭-౧౩
బ౩శు ఉఫ౧బు ౮-౯
బ౫ఆ ఉఫ౨బు ౧౦-౧౫
బ౭మం ఉఫ౩బు ౧౧-౪
బ౯గు ఉఫ౪బు ౪౮-౫౦
బ౧౩ఆ హ౧బు ౧౨-౨౦
బ౩౦మం హ౨బు ౩౬-౫

గురుచారః
శు౧౪సో గో౪ గు౩౦-౯

శుక్రచారః
శు౨బు ఆర్ద్రా౨శు౪౧-౨౦
శు౭ఆ ఆర్ద్రా౩శు ౩౮-౨౧
శు౯మం ఆర్ద్రా౪శు౩౬-౪౦
శు౧౧గు పున౧శు ౩౧-౩
శు౧౪సో పున౨శు౨౪-౧౯
బ౨గు పున౩శు ౧౯-౨౫
బ౫ఆ పున౪శు౧౧-౨౦
బ౮బు పుష్య౧శు ౩-౧౫
బ౧౧గు పుష్య౨శు౫౫-౪
బ౧౪సో పుష్య౩శు౪౬-౨౦

శనిచారః [౨౦-౪
బ౭మం శనివక్రత్యాగః

రాహుకేతుచారా- శు౯మం
భర౩రా- విశా౧కే౧౫-౩౦

1929 సెప్టెంబరు

4 ౨౦ ౩౦ బు॥శు|ప్ర౨౪-౫౬ పూర్వాషా-౫౪ సా౪౫-౪ బ౨౪-౫౬ ది౨౭-౨౭ ప్రతిపత్తిథిః యోగకాలః౨ క్రాం ఉత్తర శృంగోన్నత
చంద్రోదయః భు౩-౧౩చ౨౯

5 ౨౧ ౧ గు॥ద్వి౨౧-౫౪ ఉషా-౨౬ శు౪౦-౫౪ కౌ౨౧-౫౪ ది౨౯-౧౬ త్యా౩-౫౭ తిథిద్వయం కుక్రాం భు౩-౨౪చ౧౪ ర్ద్బిలసాని

6 ౨౨ ౨ శు॥తృ౧౯-౫౪ హ౭-౫౯ శు౩౭-౧౮ గ౧౯-౫౪ ది౨౭-౬ అహః౩౦-౪౭ పూషా౩ రవిః ౧-౪౨ చతుర్థీతిథిః, షోడశోమా
త్రం, హరితాళిక స్వర్ణగౌరీవ్రతం తామసమన్వాదిః బలరామజయంతిః భు౩-౩౫ చ౧౦

7 ౨౩ ౩ శ॥౧౯-౧౨ బ్ర౪౩ బ్ర౩౩-౫౯ భ౧౯-౧౨ ది౨౩-౧౧ పంచమీతిథిః వినాయకచతుర్థి భు౩-౪౬ చ౩

8 ౨౪ ౪ ఆ॥పం౧౯-౪౩ స్వా౧౦-౪౩ ఐం౩౨-౪ బా౧౯-౪౩ ది౨౫-౨౯ త్యా౪-౧౩ షష్ఠీతిథిః ఋషిపంచమి భు౩-౫౬చ౪

9 ౨౫ ౫ సో॥ష౨౧-౩౧ విశా౧౩-౫౬ వై౩౧-౭ తై౨౧-౩౧ ది౨౪-౪౦ అహః౩౦-౪౦ శూన్యతిథిః పూఫ ౪ రవిః ౪౭-౫౦
కేక్రాంభు౪-౬చ౫ [భు౪-౧౭చ౬

10 ౨౬ ౬ మం॥స౨౪-౩౧ అనూ౧౭-౧౭ ది౩౧-౬ప౨౪-౩౧ రా౩-౦ సప్తమీతిథిః అముక్తాభరణసప్తమి అనధ్యయనద్వయం

11 ౨౭ ౭ బు॥అ౨౭-౩౬ జ్యే౨౩-౪ ప్రీ౩౧-౪ బ౨౭-౩౬ త్యాజ్యాభావః జ్యేష్ఠాష్టమి శక్రాం భు౪-౨౭చ౭

12 ౨౮ ౮ గు॥న౩౬-౧౬ మూ౨౯-౪౮ ఆయు౩౩-౭ బా౦-౨౬ ది౨౫-౨౪ రావి౨౫-౫౨ త్యా౪-౨౬ నందనవమీ భు౪-౩౮చ౮

13 ౨౯ ౯ శు॥ద౩౮-౨౫ పూషా౩౬-౨౦ సౌ౩౪-౩౫ తై౫-౫౦ శేషః౦-౫౦ రా౨౮-౨౧ త్యా౪-౨౬ అహః౩౦-౩౨ ఉత్తరఫల్గు
నీ ౧ ప్రథమచరణే స్త్రీపురుషనక్షత్రే పాదజలరాశౌ రవిః౧౨-౪౬ దధివ్రతారంభః భు౪-౪౯ చ౯

14 ౩౦ ౧౦ శ॥ఏ౪౩-౩౧ ఉషా౪౨-౪౮ శో౩౬-౬౧౦-౫౮ శేషః౨-౫౫ రవి౨౩-౨౨ సర్వేషామేకాదశి పరివర్తనైకాదశి
15 ౩౧ ౧౧ భు౪-౫౯ చ౧౦

ఆ॥ద్వా౪౮-౯ శ్రీ౪౮-౫౫ అతి౩౭-౧౩ బ౧౫-౫౦ రా౧౯-౧౮ వామనజయంతిః, శ్రవణద్వాదశి భు౫-౧౦ చ౧౧

16 ౧ ౧౨ సో॥త్ర౫౧-౫౮ ధని౫౪-౨కు౩౭-౫౦ కౌ౨౧-౩౦ శేషః౪-౩ పునస్త్యాజ్యాభావః అహః ౩౦-౨౪ ఉఫ౨క న్యాయాం
రవిః౩౭-౫౨ ప్రదోషః-షడశీతిపుణ్యకాలః మధ్యాహ్నప్రభృతి పుణ్యకాలఃభు౫-౨౧ చ౧౨

17 ౨ ౧౩ మం॥చ౫౪-౪౬ శత౫౮-౧౪ ధృ౩౭-౩౫ గ౨౩-౨౨ ౧౩-౧౭ అనంత పద్మనాభ
వ్రతం భు౦-౩౨౧౩

18 ౩ ౧౪ బు॥○పూ౫౬-౧౮ పూభా౬౦-౦ శూ౩౬-౨౯ భ౨౫-౩౨౧౫-౦ ఉమామహే
శ్వరవ్రతం, అన్వాధానం, పతే భు౧-౧౪ చ౧౪

19 ౪ ౧౫ గు॥కృ ప౫౭-౨౧ ఉభా౧-౭౧౦౩౪-౧౭ బా౨౬-౪౯ ది౨౫-౪౭ మహాలయపక్షా
రంభః, యాగకాలఃభు౧-౨౪చ౧౫

20 ౫ ౧౬ శు॥ద్వి౫౫-౨౬ ఉభా౨-౫౧ వృ౩౧-౭ తై౨౬-౨౩ రా౨-౪౭ అహః౩౧- ౧౬ ఉఫ
౩రవిః౨-౪౭రవే భు౧-౩౪చ౧౬ [[మాసతంభు౦-౪౫చ౧౭

21 ౬ ౧౭ శ॥తృ౫౩-౫౭ రే౩-౧౫ ధ్రు౨౬-౪౨౪-౧౫ ౨౨-౩౧ త్యా౩-౫౭ బృహత్యు

22 ౭ ౧౮ ఆ॥చ౪౯-౪౩ అశ్వ౨-౪౦ వ్యా౨౧-౨౫బ౨౧-౨౪౧౨౫-౧ భరణీమహాలయః భు౧-౫౫చ౧౮

23 ౮ ౧౯ సో॥పం౪౫-౩౫ భ౧-౦ కృ౫౭-౩౯ హ౧౬-౯ కౌ౧౭-౩౯ ది౨౯-౪౯ అహః౩౦-౧౧ ఉఫ౪ రవిః౨౬-౪౦ కేవిభు౧-౫

24 ౯ ౨౧ మం॥ష౪౧-౩౨౪౫-౧౯-౩౮ గ౧౩-౩ రా౫-౫౮ త్యా౩-౪౬ భు౧-౧౬చ౨౧ [చ౧౯

25 ౧౦ ౨౧ బు॥స౩౪-౫౮ మృ౫౧-౨౭ సి౨-౩౭ వ్యతీ౫౨-౫౦ భ౭-౪౫ ది౮-౨౩ త్యా౩-౪౪ అహః౩౧-౪ తులాయనగతో రవిః
౨౧-౨౧ వ్యతీపాతమహాలయః భు౧-౨౬చ౨౧

26 ౧౧ ౨౨ గు॥అ౨౯-౮ ఆర్ద్రా౪౭-౧౯ వ౪౭-౨౬ కా౨౯-౮ ది౧-౧౧ అహః౩౧-౨ హస్తా ప్రథమచరణే స్త్రీస్త్రీనక్షత్రే పూర్ణ
జలరాశౌ రవిః౪౯-౨౬ మధ్యాష్టమి, రుద్రాష్టమి, అనధ్యాయః భు౧-౩౬చ౨౨ సూర్యసావర్ణిక మన్వాదిః

27 ౧౨ ౨౩ శు॥న౨౨-౫౭ పునర౩-౪౭ ప౩౯-౩౧ గ౨౨-౫౭ ది౧౫-౧౨ తిథిద్వయం, అహిర్నవమి, దుర్గోత్థాపనం భు౧-౪౭చ౨౩

28 ౧౩ ౨౪ శ॥ద౧౬-౫౮ పుష్య౩౮-౨౬౩౨-౨ భ౧౬-౫౮ ది౧-౪౧ ఏకాదశీతిథిః శవే భు౧-౫౭చ౨౪

29 ౧౪ ౨౫ ఆ॥ఏ౧౦-౧౧ ఆశ్రే౩౫-౧౦ సి౨౪-౩౧ బా౧౧-౧౧ ది౮-౪౧ సర్వేషామేకాదశి, యతీనాంమహాలయః భు౨-౭చ౨౫

30 ౧౫ ౨౬ సో॥ద్వా౫-౪౦ మ౩౧-౫౧ సో౧౭-౨౬ తై౫-౪౧ ది౩-౩౦ త్యా౩-౪౭ రా౨౧-౯ అహః౨౯-౫౪హా౨ రవిః౧౩-౪౨
కలియుగాదిః ప్రదోషః గజచ్ఛాయా, షడశీతిముఖో రవిః౫౪-౨౭ భు౨-౧౮చ౨౬

1 ౧౬ ౨౭ మం॥త్ర౦-౫౬ ఏవ్యం౫౫-౫౨ పూఫ౨౯-౨౧ సు౧౦-౫౩ వ౧-౫౯ భ౨౭-౫౬ రా౧౬-౫౮ అమా, విషశస్త్రహతాదీ
నాం మహాలయః అనధ్యయనత్రయం భు౨-౨౮చ౨౭ మాసశివరాత్రిః [పిండపితృయజ్ఞః భు౨-౩౯చ౨౮

2 ౧౭ ౨౮ బు॥● అమా౫౩-౪౧ ఉఫ౨౭-౩౩ సు౪-౫౮౫౪-౩౯చ౨౪-౩౬ రా౧౮-౩౨ మహాలయ అమావాస్య అన్వాధానం

	రా	గు	
	శు౧౩ కన్యారవి బ౬ తులా కుజః		శు
	బ౧ సిం శుక్రః బ౩౧ ధనుషి శనిః		ర
	శ	కే	బు కు

కుజచారః				
శు౬సో హరకు ౭-౨౬	శు౨గు ప౬౩ఇ ౨౯-౧౨	బ౧౧శి హరబుక్ర౧౭-౧౧	శు౫ఆ ఆశ్రే౧కు ౪౨-౨౪	బ౭బు మ౩కు ౧౨-౩౮
శు౧౧శ చి౧కు ౧౬-౨౫	శు౫ ఆహ౬బు ౫౪-౧౧	బ౩౦బు హా౩బు ౧౭-౨౦	శు౭మం ఆశ్రే౨కు ౪౦-౩౦	బ౯కు మ౪కు ౪౪-౧౫
బ౧కు చి౨కు ౧౬-౪౦	శు౯గు చి౧బు ౧౮-౩౬	గురుచారః	శు౧౧శ ఆశ్రే౩కు ౦-౩౩	బ౧౨సో పూఫ౧కు౪౪-౨౫
బ౬మం చి౩కు ౧౮-౨౫	బ౨గు బుధవక్రారంభః౨౧-౧౧	బ౩౦బు గురువక్రారంభః ౧౪-౧౫	శు౧౩సో ఆశ్రే౪కు ౪౮-౨౫	శనిచారః
బ౧౧ఆ చి౪కు ౧౯-౨౫	బ౫సో పశ్చాదస్తం బు౩౬-౧౨	శుక్రచారః	బ౧గు మ౧కు ౩౬-౨౦	బ౩౦బు మూ౧శ౧-౧
బుధచారః		శు౨గు పుష్య౪ శు౫౩-౨౦	బ౪ఆ మ౨కు ౨౫-౧౨	రాహుకేతుచారానాస్తి

శ్రీ శుక్లసంవత్సర ఆశ్వయుజమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 అక్టోబరు

3	౧౮	౨౯	శు॥ ప్ర౫౧-౫౮హ౨౬-౫౭వైం౫౫-౨౫ కిం౨౨-౪౯రా౧౭-౨౨ త్యా ప్ర౪-౨అహః ౨౯-౪౮హ౩రవిః ౩౬-౩౩ దౌహిత్ర కృతమహాలయః, దేవీనవరాత్రారంభః, కలశస్థాపనం, యోగకాలః రక్రాంభు౭-౪౯చ౨౯
4	౧౯	౩౦	శు॥ ద్వి౫౧-౧౬చి౨౩-౨౪వై౫౨-౧౦బా౨౧-౩౭రా౨-౫ ప్రీతిద్వితీయా, ఉత్తరశృంగోన్నత చంద్రోదయః భు౨-౫౯చ౩౦
5	౨౦	౧	శ॥ తృ౫౧-౫౨స్వా౨౯-౬వి౪౯-౫౪తై౨౧-౩౪రా౧౪-౭ స్తనవృద్ధిగౌరీవ్రతంభు౩-౧౦ చ ౧ జమాదీలవల్
6	౨౧	౨	ఆ॥ చ౫౩-౫౪వి౩౨-౧ ప్రీ౪౮-౩౯వ౨౨-౫౩రా౧౩-౬అహః ౨౯-౪౧హ౪రవిః౫౯-౪భు౩-౨౦ చ ౨
7	౨౨	౩	సో॥ పం౫౬-౪౮అనూ౩౬-౭ఆయు౪౮-౧౭బ౨౫-౧౮కౌ౨౧-౪౭ ఉపాంగలలితావ్రతం రా వై భు౩-౩౧చ౩
8	౨౩	౪	మం॥ ష౬౧-౧జ్యే౪౧-౧౦సౌ౪౮-౪౪కౌ౨౮-౨౪ త్యాజ్యాభావః త్రిద్యుస్పృక్ భు౩-౪౧ చ౪
9	౨౪	౫	బు॥ ష౧-౧౨మూ౪౭-౧౪శో౪౯-౪౮తై౧-౧౨రా౧౩-౨౨ సరస్వతీపూజ శక్రాంభు౩-౫౧చ౫
10	౨౫	౬	గు॥ స౬-౦పూషా౫౩-౪౪అతి౫౧-౧౪వ౬-౧౭౧౩-౫౧ త్యా౪-౨౬అహః౨-౨-౨౮చిత్రా౧ ప్రథమచరణే స్త్రీపుంన క్షత్రే అగ్నజలరా శౌరవిః౨౧-౫౨అనధ్యాయనవ్వయంభు౪-౧౬
11	౨౬	౭	శు॥ అ౧౧-౧౩ఉషా౬౧-౦సు౫౭-౪౫బ౧౧-౧౩బ౧౫-౫౫ దుర్గాష్టమి, కాళికాష్టమి మహర్నవమిసువాసినీ పూజాభు౪-౧౨౭
12	౨౭	౮	శ॥ న౧౬-౨౨ఉషా౦-౧౬ధృ౫౨-౪౧శౌ౧౬-౨౨బ౧౧-౧౭ దశమీతిథిః, స్వారోచిషమన్వాదిః, విజయదశమీ శమీపూజకలశోద్వాసనంభు౪-౨౨౮
13	౨౮	౯	ఆ॥ ద౨౧-౫౬శ్ర౬-౨౪శూ౫౪-౪౩గ౨౧-౫౬ర౭-౪అహః౨౯-౨౨చి౨రవిః౪౨-౩౯శూన్యతిథిః, సోపపదం, స్వపౌర్ణమాసారంభః, రాజ్ఞాంపట్టాభిషేకః భు౪-౩౨౯
14	౨౯	౧౦	సో॥ ఏ౨౪-౫౮ధ౨౧-౪౯గం౫౪-౪౨భ౨౪-౫౮రా౧-౫౩ ఏకాదశీతిథిఃసర్వేషామేకాదశీవ్రతయోగః భు౪-౪౩చ౧౧
15	౩౦	౧౧	మం॥ ద్వా౨౭-౫౫శ౧౬-౧౯వృ౫౩-౫౧బా౭-౫౫రా౩-౫౪గోవత్సద్వాదశీభు౪-౫౩చ౧౧
16	౩౧	౧౨	బు॥ త్ర౨౯-౧౭పూభా౧౯-౭౬ధృ౫౧-౪౪తై౯-౧౭రా౧౫-౮ వేభు౫-౩చ౧౨
17	౧	౧౩	గు॥ చ౨౯-౩౫ఉ భా౨౧-౨౩వ్యా౪౮-౧౬వ౯-౩౫రా౨౨-౪౧అహః౨౯-౧౪చి ౩ తులా సూర్యరవిః౩-౪౭ విషువత్పుణ్యకాలః సంక్రమణాత్పరతః సంగ్రహణుటికాః అనధ్యాయవత్రయం భు౫-౧౪చ౧౩
18	౨	౧౪	శు॥ ○ పూ౨౮-౩౫రే౨౨-౨౧హ౪౪-౪౭బ౨౮-౩౫ త్యాజ్యాభావః, కౌముదీపూజా, అన్వాధానం, ఆగ్రయణస్థాలీపాకః భు౦-౯చ౧౪
19	౩	౧౫	శ॥ కృ ప్ర౨౬-౨౩అశ్వి౨౧-౪౯౩౯-౫౪కౌ౨౬-౨౩బ౧౧-౫౪రా౧౬-౭భుం-౨౦చ౧౫ యోగకాలః
20	౪	౧౬	ఆ॥ ద్వి౨౩-౨౯భ౨౧-౨౧సి౩౪-౧౧గ౨౩-౨౯రా౨౧-౫౭అహః౨౯-౬విరవిః౨౪-౩౧ ద్వితీయాతిథిః చంద్రోదయోమావ్రతం భు౧-౩౧చ౧౬
21	౫	౧౭	సో॥ తృ౧౮-౫౯కృ౧౭-౫౨వ్య౨౭-౪౬ధ౧౮-౫౯రా౨౬-౫ తిథిద్వయంభు౦-౧౪చ౧౭
22	౬	౧౮	మం॥ చ౧౪-౬రో౧౪-౫౧వ౨౦-౪౭బా౧౪-౬ద౨౭-౫౯పంచమీతిథిఃభు౦-౫౨చ౧౮
23	౭	౧౯	బు॥ పం౮-౩౯మృ౧౧-౧౨వ౧౩-౨౫తై౮-౩౯రా౧౧-౪౭అహః౨౯-౦స్వాతీ ప్రథమచరణే స్త్రీ స్త్రీనక్షత్రే పూర్ణజలరా శౌరవిః౪౪-౫౪భు౧-౨౯౯
24	౮	౨౦	గు॥ ష౨-౪౯షష్ఠ్యం౫౪-౨ఆర్ద్రా౭-౫౭౫౯-౪౯సి౫౨-౧౨వ౨-౪౮ర౨౭-౫౪ అవమ శవే భు౧-౧౩చ౨౦
25	౯	౨౧	శు॥ అ౫౦-౪౭పున౨-౫౬పుష్య౫౫-౪౬సా౫౦-౧బా౨౨-౨౪ది౨౧-౩౪ అహః౨౮-౫౪ వృశ్చికాయనగతో రవిః
26	౧౦	౨౨	శ॥ న౪౫-౨౦ఆశ్రే౫౪-౫౦శు౪౨-౨౪తై౯-౫౫ద౨౮-౩౮భు౧-౩౪౨౨ [౩౭-౨౭భు౧-౨౩చ౨౧
27	౧౧	౨౩	ఆ॥ ద౩౯-౫౪మ౫౧-౨౩శు౩౫-౯౧౨-౨౩ది౨౩-౭అహః౨౮-౪౧స్వాతీ౨రవిః౪-౪౮భు౧-౪౪ చ౨౩
28	౧౨	౨౪	సో॥ ఏ౩౫-౪పూఫ౪౮-౩౭బ్ర౨౮-౨౭బ౭-౨౫ది౧౦-౨౮సర్వేషామేకాదశీభు౧-౫౫చ౨౪
29	౧౩	౨౫	మం॥ ద్వా౩౨-౧ఉఫ౪౬-౪౨ఐం౩౩-౧౭కౌ౨-౩౨దౖ౬-౨ప్రదోషః భు౨-౫౫౨౫
30	౧౪	౨౬	బు॥ త్ర౨౮-౨౧హ౪౫-౪౦వై౧౬-౪౯వ౮-౨౧ద౭-౨౦అహః౨౮-౨౪స్వాతీ౩రవిః౨౪-౨౧నరకచతుర్దశీస్నానం
31	౧౫	౨౭	గు॥ చతు౨౬-౩౫చి౪౫-౫౯వి౧౨-౧౬బ౨౬-౩౫ది౫-౪౬ [చంద్రోదయకాలేక ర్తవ్యంభు౨-౧౬చ౨౬
1	౧౬	౨౮	శు॥ ● అమా౨౬-౧స్వా౪౭-౨౨ప్రీ౧-౩౮జా౨౬-౧ది౦-౮౧

	రా	గు	
	౫౧౪ తులారవిః ౨౨ ,, బుధః శు౧౧ కన్యాయాం శుక్రః		కు
శ		కు-కే	ర-బు

కుజచారః	బ౧౧సో విశా౨కు౪౩-౫	బ౧౦ఆ చిబు ౪౫-౨౨	శు౯౦ం పూఫ౪కు ౫౩-౩	బ౧౧సో హ౩కు ౪-౧
శు౨కు స్వాతి౧కు ౧౬-౨౬	బుధచారః	బ౧౨-౧ం చి౨బు౩౩-౫౫	శు౨కు ఉఫ౧కు ౪౪-౧౬	బ౧౩బు హ౪కు ౪౬-౨౫
శు౬బు స్వా౨కు ౧౩-౫౬	శు౪ఆ హ౨బు వ ౩౩-౩౪	బ౧౪గు చి౩బు౫౭-౦	శు౧౧సో ఉఫ౨కు ౨౮-౧౦	శనిచారం నాస్తి
శు౧౧సో స్వా౩కు ౮-౩	శు౬బు ప్రాగుదబు ౩౯-౧౦	గురుచారం నాస్తి	శు౧౪గు ఉఫ౩కు ౧౧-౫౩	రాహుకేతుచారా
బ౧శ స్వా౪కు ౨-౪౨	శు౯శ వక్రత్యాగః ౪౮-౨	శుక్రచారః	బ౧శ ఉఫ౪కు౫౫-౫	శు౧౨మం
బ౫బు విశా౧కు ౫౩-౧౪	బ౧శ హ౩బు శ్వేబు ౩౬-౫	శు౧౧గు పూఫ౨కు౩౦-౩	బ౪మం హ౧కు ౧౩-౩౩	భ౨రాహుః స్వా౪కేతుః } ౮-౪౦
బ౧౧సో విశా౧కు౫౩-౧౪	బ౫బు హ౪బు ౨౬-౦	శు౪ఆ పూఫ౩కు౧౪-౯	బ౮కు హ౨కు ౫౮-౧౦	

2	౧౩	౨౯	శు॥ శుక్ర౫౬-౪౬ విశా౫౦-౦౯ ఆయు౬-౧౫ బవ౬-౪౬ ౧౯-౫౯ త్యా౪౫-౫౦ అహః౨౮-౩౮ స్వాతీ రవిః౪౩-౩౭ కార్తిక స్నానప్రారంభః, బలిపాడ్యమి, గోక్రీడ, యామకాలః, చంద్రోదయః, ఉత్తరశృంగంభు౨-౪౬ చ౨౯
3	౧౮	౩౦	ఆ॥ ద్వి౨౩-౫౫ అనూ౫౩-౪౮ సౌర౭-౨౦ కౌ౨౮-౪౫ దిం-౩౮ యమద్వితీయా భు౨-౫౮ భగినీ హస్తభోజనము
4	౧౯	౧	సో॥ తృ౩౧-౫౭ జ్యే౫౮-౪౬ శో౩-౩౯ తై౦-౧౭ త్యా౪-౨౦ త్రిలోచనగౌరీవ్రతంభు౩-౮చ౨
5	౨౦	౨	మం॥ చ౩౬-౯ మూ౬౦-౦ అతి౩-౫౦ వర౩-౩ త్యాజ్యాభావః నాగచతుర్థి క్రాం భు౩-౧౮ చ౩
6	౨౧	౩	బు॥ పం౭౪-౭ మూ౪-౭౭ సు౪-౩ బవ౩-౭ దిం-౨౪ రా౨-౫౩ అహః౭౮-౩౦ విశా౧ ప్రథమచరణే పుంసవపుంసక వతు స్త్రీపాదజలరాశౌరవిః భు౩-౩౦ చ౪
7	౨౨	౪	గు॥ ష౪౬-౩౦ పూషా౧-౧౧ ధృ౫-౫౧ కౌ౧౩-౪౯ రా౪-౫౪ భు౩-౪౦ చ౫
8	౨౩	౫	శు॥ స౫౧-౪౯ ఉ.షా౭-౪౯ శూ౫-౨౧ గ౯-౯౦ ౭ సావిత్రీకల్పః భు౩-౫౧ చ౬
9	౨౪	౬	శ॥ అ౬-౪౦ శ్ర౨౩-౪౮ గం౨-౨౭ భ౪-౧౫ రా౬-౨౩ అహః౨౯-౨౭ విశా౨ రవిః౨౦-౧౨ గోష్టాష్టమి, అనధ్యాయః భు౪-౨౭
10	౨౫	౭	ఆ॥ న౬౦-౦ ధని౨౯-౩౩ వృ౭-౨౧ బా౨౮-౨౧ రా౨౧-౩౭ త్రిస్పృక్, కృతయుగాదిః భు౪-౧౩ చ౮
11	౨౬	౮	సో॥ న౦-౨౪ శత౩౪-౧౩ ధృ౧౭ కౌ౦-౨౪ రా౨౨-౫౦ భు౪-౨౩ చ౯
12	౨౭	౯	మం॥ ద౩-౧౪ పూభా౩౫-౪౧ వ్యా౨౮-౩-౧౪ త్యా... భావః అహః౨౮-౭ విశా౩ రవిః౩౯-౫ భు౪-౩౩ చ౧౦
13	౨౮	౧౦	బు॥ ఏ౪-౪౬ ఉ.భా౪౦-౫౦ హ౭-౧౯౪-౪౬ ది౨-౪౨ సర్వేషామేకాదశీ, ఉత్థానైకాదశీ, స్వాయంభువమన్వాదిః, భు౪-౪౩ చ౧౧
14	౨౯	౧౧	గు॥ ద్వా౫-౭ రే౪౧-౧౨ వ౪-౭ బా౫-౭ ది౧౦-౩౯ క్షీరాబ్ధిపూజా, క్షీరాబ్ధిద్వాదశీ భు౪-౫౪ చ౧౨ ప్రదోషః
15	౩౦	౧౨	శు॥ త్ర౪-౯ అశ్వ౪౧-౧౦ సి౧-౨౭ వ్య౫౫-౩ త౪-౯ రా౨-౫౯ త్యా౩-౫౯ అహః౨౦-౧౨ విశా౪ వృశ్చికే రవిః౫౬-౫౬ వైకుంఠచతుర్దశీ, తులసీవివాహోద్యాపనం, అనధ్యాయనత్రయంభు౫-౫చ౧౩
16	౧	౧౩	శ॥ చ౨-... పౌర్ణమ౭-౧౭ ౩౯-౪ ౩ వరీ౫౧-౭౮ వ౨-౦౮ ౨౮-౩౦ ది౪-౨౯ అపమ హరిపదపుణ్యకాలః ఉదయాత్ప్రభృతిప్రహరద్వయపర్యంతం, త్రేతాయుగాంతః, జ్వాలాతోరణం, కేశిబంధనగౌరీవ్రతం, వ్యాసపూర్ణిమా, స్త్రీణాం చంద్రదర్శనం, అన్వాధానంధాత్రీపూజభు౧-౧౭ చ౧౪
17	౨	౧౪	ఆ॥ కృప్రపాడ్య౪-౪౯ కృ౩౭-౩ పర౪-౮ బా౨౫-౫౫ ది౮-౩౮ త్యా౩-౫౧ యామకాలః, రవేభు౧-౧౭ చ౧౫
18	౩	౧౫	సో॥ ద్వి౪౯-౫౧ రో౩౪-౩౦ శి౩౭-౧౪ తై౨-౧౯ ది౧౫-౩౨ త్యా౩-౪౮ చాతుర్మాస్యద్వితీయభు౧-౨౭ చ౧౬
19	౪	౧౬	మం॥ తృ౪౪-౨౭ మృ౩౦-౫౭ సి౨-౧ ౭ వ౧-౭ రా౨-౩౦ అహః౨౮-౪౫ అనూ౧౪ రవిః౧౪-౭౪ భు౦-౩౪ చ౧౭
20	౫	౧౭	బు॥ చ౩౮-౩౪ ఆర్ద్రా౨౭-౦ సా౨-౧౧ బ౧౨-౧౪ రా౨౬-౫౫ భు౦-౪౫ చ౧౮
21	౬	౧౮	గు॥ పం౩౨-౩౪ పున౨౨-౪౯ శు౧౪-౨౦ కౌ౫-౩౪ రా౧౩-౨౬ త్యా౩-౪౩ శవే అవ్యాసిద్ధయోగః భు౦-౫౬ చ౧౯
22	౭	౧౯	శు॥ ష౨౬-౩౯ పుష్య౧౮-౩౯ శు౬-౨౭ బ౫౨-౧ ౨ న౬-౩౯ రా౨౦-౩౫ అహః౨౭-౫౮ అనూ౨ రవిః ౩౧-౩౪ భు౧-౬ చ౨౦ ౯-౨౧
23	౮	౨౦	శ॥ స౨౧-౧౪ ఆశ్లే౧౪-౪౧ వృ౫౧-౩ బ౨౧-౧ రా౧౫-౧ అనధ్యాయనద్వయం ఇంద్రసావర్ణికమన్వాదిః భు౧-౧౮
24	౯	౨౧	ఆ॥ అ౧౫-౫౮ మఘ౧౧-౨౦ వైధ౪-౨౦ కౌ౧౫-౫౮ రా౨-౨౬ జనకయాంగశోకరః౨-౩౦ నవమీతిథిభు౧-౨౯ చ౨౨
25	౧౦	౨౨	సో॥ న౧౧-౧౭ పూఫ౧౫ వి౩౫-౫౧ గ౧౧-౧౭ ది౨౫-౪ అహః౨౭-౫౪ అనూ౩ రవిః౪౯-౩౯ భు౧-౪౦ చ౨౩
26	౧౧	౨౩	మం॥ ద౭-౩౨ ఉ.ఫ౬-౦ ప్రీ౩౨-౭౫౩ దిం౬-౪౫ త్యా౩-౫౬ భు౧-౫౧ చ౨౪
27	౧౨	౨౪	బు॥ ఏ౪-౪౬ హ౫-౨౮ ఆయు౨౭-౧౫ బా౪-౪౬ దిం౪-౫౮ త్యా౪-౦ సర్వేషామేకాదశీభు౨-౨౫
28	౧౩	౨౫	గు॥ ద్వా౩-౭ చి౪-౫౬ సౌ౨౩-౧౮ తై౩-౭ ౨౯-౧౧ త్యా౪-౪ క్రాం ప్రదోషః భు౨-౧౩ చ౨౬ ప్రియం భు౨-౨౪
29	౧౪	౨౬	శు॥ త్ర౨-౪౫ స్వా౬-౨౯ శో౨౦-౨౨ వ౨-౪౫ దిం౨౦-౩౪ అహః౨౭-౫౦ అనూ౪ రవిః౫౯ మాసశివరాత్రిః అనధ్యాయనచతుష్టు
30	౧౫	౨౭	శ॥ చతు౩-౬ విశా౧-౨౧ అతి౧౮-౧౧ వ౩-౩౬ ౧౯-౫౧ అన్వాధానం ర క్రాం౦ వేభు౨-౩౬ చ౨౮
1	౧౬	౨౮	ఆ॥ ● అమా౫-౪౬ అనూ౧౨-౦ సుగ౭-౧౬ నా౫-౪౬ ౭-౬ యామకాలః పిండపితృయజ్ఞః భు౨-౪౭ చ౨౯

1939 నవంబరు

కార్తీకమాసః

	రా	గు	
		గు౧౩ వృశ్చిరవిః గు౬ వృశ్చి కుజః బ౪ వృశ్చి బుధః గు౬ తులాశుక్రః	
శ		కే-బు ర-కే	శు

కుజచారః గు౪ విశా౩గు౩౬-౧ గు౧గు విశా౪గు౨౨-౫ గు౧౦మం అనూ౨గు౨-౬ గు౧౪శ అనూ౨గు౪౬-౫ బ౫గు అనూ౩గు౭-౪౧ బ౧౦మం అనూ౪గు౭-౨౩ బ౧౪శ జ్యే౧గు౨౭-౬ బుధచారః	గు౨ఆ చిత్ర౪బు౨౯-౧౨ గు౪మం స్వా౧బు౪౫-౩౯ గు౭శు స్వా౨బు౩౮-౩ గు౯ఆ స్వా౩బు౪-౫౧ గు౯సో ప్రాగస్తంబు౨౬-౧ గు౧౦మం స్వా౪బు౭-౧ గు౧౨గు విశా౧బు౭-౪౬ గు౧౪శ విశా౨బు౩-౩౧ బ౨సో విశా౩బు౭-౩	బ౪బు విశా౪బు౨౪-౧౧ బ౫గు అనూ౧బు౫౮-౬ బ౭శ అనూ౨బు౫౩-౧౧ బ౯సో అనూ౩బు౫౧-౨౦ బ౧౧బు అనూ౪బు౪౪-౧౧ బ౧౩గు జ్యే౧బు౩౮-౧ బ౧౪ఆ జ్యే౨బు౩౧-౩౭ గురుచారః	గు౧౩గు రే౦ వక్రిగు౪౧-౨౧ శుక్రచారః గు౪శ చిత్రా౧గు౯-౧౨ గు౪మం చి౨గు౯-౪౬ గు౬గు చి౩గు౫౧-౨౫ గు౯ఆ చి౪గు౨౩-౧౨ గు౧౧బు స్వా౧గు౩-౧౨ గు౧౩శు స్వా౨గు౫౩-౨౦ బ౨సో స్వా౩గు౩౦-౩౨	బ౫గు స్వా౪గు౧౮-౩౪ బ౭శ విశా౧గు౫౫-౩౦ బ౧౧మం విశా౨గు౩౫-౫౦ బ౧౩గు విశా౩గు౧౫-౪౮ బ౧౪ఆ విశా౪గు౫౫-౧౧ శనిచారః గు౯ఆ మూ౨శనిః౨౯-౧౦ రాహుకేతుచారానష్టః

శ్రీ శుక్లసంవత్సర మార్గశిరమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 డిసెంబరు నెల

2	౧౭	౨౯	సో॥శు ప్ర౯-౧౦ జ్యే౧౬-౪౩ దృ౧౭-౭ బ౯-౦ త్యాజ్యాభావః అహః౨౭-౪౮ జ్యే౧ రవిః౨౧-౫౮ వృశ్చిక్రాం చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగోన్నత చంద్రోదయః భు౨-౫౮వ౩౦
3	౧౮	౧	మం॥ద్వి౧౩-౩౧ మూ౨౨-౨౧ శూ౧౭-౪౦ కౌ౧౩-౩౦ తై౧౭-౫౯ త్యా౪-౨౪ రా౨౧-౭ తృతీయాతిథిః క్షయః భు౩-౯వ౧ రజబు
4	౧౯	౨	బు॥తృ౧౦-౩౪ పూషా౨౮-౩౭ గ౧౮-౪౫ గ౧౮-౩౪ రా౨౩-౬ త్యా౪-౨౬ సూన్యతిథిః నక్షయోగః భు౩-౨౧వ౨
5	౨౦	౩	గు॥చ౭౪-౧ ఉషా౩౫-౧౧ వృ౭౧-౪భ౨౪-౦ రా౧౯-౩ అహః౨౭-౪౬ జ్యే౨ రవిః౩౮-౧౦ చతుర్థీతిథిః భు౩-౩౧వ౩
6	౨౧	౪	శు॥పం౨౯-౧౬ శ్ర౪౧-౩౩ ధ్రు౭౧-౨౦ బా౨౯-౧౬ రా౨౪-౪౮ భు౩-౪౩వ౪
7	౨౨	౫	శ॥ష౩౪-౮ ధని౪౭-౨౭ వ్యా౭౨-౧౬ కౌ౧-౪౨ త్యాజ్యాభావః స్కందషష్ఠీ చిత్రభాను దానాని భు౩-౫౪వ౫
8	౨౩	౬	ఆ॥స౩౬-౧౯ శత౫౨-౨౬ హ౨౨-౩౩ గ౫-౧౩ వ౬-౫౭ అహః౨౭-౪౪ జ్యే౩ రవిః౫౪-౧౮ మిత్రసప్తమీ, భానుసప్తమీ
	౨౪	౭	కేవేభు౪-౫వ౬
9			సో॥అ౪౧-౧౧ పూభా౫౬-౧౯ వ౨౨-౨౯ ధ్రు౪౦ ది౯-౨ త్యా౪-౧౬ కాలభైరవాష్టమి అనధ్యాయః భు౪-౧౬వ౭
10	౨౫	౮	మం॥న౪౨-౨౯ ఉభా౫౮-౫౯ సి౨౧-౩౬ బా౧౧-౪౫ వ౨౧-౨౩ ప్రళయకల్పః భు౪-౨౭వ౮
11	౨౬	౯	బు॥ద౪౨-౪౫ రే౬౦-౦ వ్యా౧౯-౧౧ తై౨-౩౭ రా౧-౪౮ భు౪-౩౮వ౯
12	౨౭	౧౦	గు॥ఏ౪౧-౫౪ రే౦-౫౨ వ౧౫-౨౮ వ౧౧-౫౦ రా౨౩-౨౦ అహః౨౭-౪౦ జ్యే౪ రవిః ౨౦-౧౧ సర్వేషామేకాదశీ భు౪-౪౯వ౧౦ [వ౧౧
13	౨౮	౧౧	శు॥ద్వా౩౯-౩౦ అశ్వ౦-౭ భ౫౯-౨౧ ప౧౩-౨౩ బ౧౦-౧౨ ది౨౩-౫౧ భు౫-౧
14	౨౯	౧౨	శ॥త్ర౩౬-౧౪ కృ౫౭-౨౬ శి౫౯-సి౫౪-౧౬ కౌ౭-౫౨ రా౧-౪౬ శని త్రయోదశి దత్తాత్రేయజయంతిః, హనుమద్వ్రతం భు౫-౧౨వ౧౨
15	౧	౧౩	ఆ॥చ౩౨-౧౦ రో౫౪-౩౧ సా౫౨-౩౫ గ౪-౭ రా౭-౫౧ త్యా ప్ర౩-౪౮ అహః౨౭- ౩౮ మూ౧ ప్రథమచరణే ధనుషిరవిః ౨౬-౪౮ షడశీతిపుణ్యకాలః సంక్రమణ ప్రభృతి ధనుర్మాసారంభః భు౫-౨౩వ౧౩ శ్రీ బ్రాంచంద్రదర్శనం
16	౨	౧౪	సో॥○ పూ౨౭-౩ మృ౫౧-౧౫ శు౪౫-౧౫ బ౨౭-౩ ది౭-౪౨ అన్వాధానం భుం-౬వ౧౪
17	౩	౧౫	మం॥కృ ప్ర౨౧-౪ ఆర్ద్రా౪౭-౬ శు౩౭-౩౯ కౌ౨౧-౪౨ ది౧౦-౩౮ తిథిద్వయం, యోగకాలః చిదంబర క్షేత్రే ఆర్ద్రా మహోత్సవః భుం-౧౭వ౧౫
18	౪	౧౬	బు॥ద్వి౧౫-౧౯ పున౪౨-౫౫ బ్ర౩౦-౧౮ గ౧౫-౧౯ ది౫-౧ అహః౨౭-౩౬ మూ౨ రవిః౪౯-౩౨ తృతీయాతిథిః, గణేశువేధుం-౨౯వ౧౬
19	౫	౧౭	గు॥తృ౧౦-౫ పుష్య౩౮-౪౧ ఐం౨౧-౪౮ భ౧౦-౫ ౩౧-౩ భుం-౪౦వ౧౭
20	౬	౧౮	శు॥చ౪-౯ విమ్యం౫౪-౧ ఆశ్రే౩౪-౪౦ వై౧౩-౩౧ బా౪-౯ కౌ౨౭ ది౮-౩౩ భుం-౫౨వ౧౮ [౧౧-౩వ౯
21	౭	౧౯	శ॥ష౫౩-౨౧ మ౩౧-౨౬ వి౬-౨౮ ప్రీ౫౨-౪౪ గ౨౩-౫౧ ది౨-౫౧ రా౨౨-౨౮ అహః౨౭-౩౪ మూ౩ రవిః౫౭-౧౬ భు
22	౮	౨౦	ఆ॥సప౮-౫౩ పూఫ౨౭-౫౩ ఆయు౫౨-౨౮ భ౨౧-౭ రా౧౭-౩౮ త్యా౩-౫౧ త్రిస్పృక్కాః భు౧-౧౪వ౨౦
23	౯	౨౧	సో॥అ౪౫-౧౫ ఉఫ౨౫-౩౮ సౌ౪౫-౩౧ బా౧౭-౪౧ రా౧౮-౩౭ అహః౨౭-౩౨ మకరాయనగతోరవిః ౪౭-౧౨ అన ధ్యాయః భు౧-౨౬వ౨౧
24	౧౦	౨౨	మం॥న౨౨-౩౮ హ౨౪-౧౫ శో౪౧ ౨౧ తై౧౩-౫౭ రా౧౬-౩౭ త్యా౩-౫౯ భు౧-౩౭వ౨౨
25	౧౧	౨౩	బు॥ద౪౧-౯ చి౨౩-౫౫ అతి౩౭-౯ వ౧౧-౫ రా౧౧-౩౩ అహః౨౭-౩౨ మూ౪ రవిః౧౨-౪౧ భు౧-౪౯వ౨౩
26	౧౨	౨౪	గు॥ఏ౪౦-౫౨ స్వా౨౪-౪౭ సు౩౩-౪౫ బా౯-౨౩ రా౧౨-౪౨ త్యా౪-౧ సర్వేషామేకాదశీ భు౨-౧వ౨౪
27	౧౩	౨౫	శు॥ద్వా౪౧-౫౪ వి౨౬-౫౮ ధృ౩౧-౨౩ కౌ౧౦-౨౩ రా౯-౫౧ త్యా౪-౧౩ భు౨-౧౨వ౨౫
28	౧౪	౨౬	శ॥త్ర౪౪-౧౪ అనూ౩౦-౧౦ శూ౩౦-౨౧ ౩-౪ రా౧౭-౪౦ త్యా౪-౧౯ అహః౨౭-౩౪ పూషా౧ రవిః౨౮-౭ శనిప్ర దోషః, శుక్ర[illegible] భు౨-౨౩వ౨౬ [భు౨-౩౪వ౨౭
29	౧౫	౨౭	ఆ॥చతుర్ద౪౭-౩ జ్యే౩౪-౪౧ గం౨౨-౩ భ౧౫-౫౯ త్యాజ్యాభావః, మాసశివరాత్రిః, అనధ్యాయత్రయం
30	౧౬	౨౮	సో॥● అమా౫౧-౪ మూ౪౧-౧౩ వృ౩౧-౧౩ చ౧౯-౫౩ రా౮-౧౫ త్యా౪-౨౨ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః, అమా సోమవారవ్రతం అహః౨౭-౩౭ షడశీతిముఖో రవిః౫౧-౪౦ భు౨-౪౬వ౨౮

	కు	రా-కు	
—	శు౫ సింహే బు బ౭ కన్యాయాం		బు
—	[బుధః శు౧౪ ,, శుక్రః		ర-శు
	శ-కే		

కుజచారః	శు౪గు జ్యే౪బు౨౬-౧౧	[౨౫	శు౩బు అనూ౧శు౩౪-౪౫	బ౧౩శు మూ౨శు౩౩-౩౭
శు౪గు జ్యే౨శు౨౨-౪౬	శు౬శ మూ౧బు౨౨-౧౦	బ౩గు పూషా౩బు౪౮-౨౨	శు౬శు అనూ౨శు౧౩-౨౦	ప్రాగస్తం శు ౪౨-౭
శు౯మం జ్యే౩శు౦-౩౨	శు౮సో మూ౨బు౧౮-౧౨	బ౭ఆ పూషా౪బు౮-౪౪	శు౮సో అనూ౩శు౫౫-౯	శనిచారః
శు౧౩శ జ్యే౪శు౩౪-౨౩	శు౧౦బు మూ౩బు౧౯-౬	బ౯మం ఉషా౧బు౨౮-౫౯	శు౧౧గు అను౪ శు౩౬-౧	శు౧సో పశ్చాదస్తం శ౧౫-
బ౩గు మూ౨శు౫-౧౫	శు౧౨శు పశ్చాదస్తం బు౧౨-	బ౧౧గు ఉషా౨బు౫౮-౧౫	శు౧౪ఆ జ్యే౧శు౧౫-౨౦	[౧౨
బ౮సో మూ౨శు౪౩-౧	[౧౫	గురుచారః	బ౧మం జ్యే౨శు౫౨-౬	శు౯మం మూ౩శ౧౭-౨౨
బ౧౩శ మూ౩శు౭-౫	౨౭ మూ౪బు౨౩-౫౪	శు౯మం రో౨వక్రిగురు౩-	బ౪శు జ్యే౩శు౨౯-౭	రాహుకేతుచారా
బుధచారః	శు౧౪ఆ పూషా౧బు౨౯-౫౯	[౨౦	బ౯మం జ్యే౪శు౭-౫౯	బ౧మం భ౧రా } ౨-౧౩
శు౨మం జ్యే౩బు౩౦-౩౨	బ౧మం పూషా౨బు౩౩-	శుక్రచారః	బ౧౦బు మూ౧శు౪౬-౨౫	స్వా౩కే

1930 సం. జనవరినెల

తేదీ			
31	౧౭	౨౯	మం॥శుద్ధ ప్రథమ౩-౨౭ పూర్వాషాఢ ౬-౯ ధృవ౩-౫౧ కింస్తుఘ్న౨౪-౪౫ దిన౬-౩౫ అహః౨౭-౩౬ పూర్వాషాఢరవిః౪౩-౪౦ మకరసంక్రాంతి యోగకాలః భు౨-౫౭ న౨౯
		౩౦	
1	౧౮		బు॥ద్వితీయ౬౦-౦ ఉత్తరాషాఢ౫౩-౩ వ్యాఘాత౩.౨-౧౬ బాలవ౨౮-౪౩ దిన౨౭ త్రిద్యుస్పృక్ చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగోన్నతిః భు౩-౯ [చ౩౧
2	౧౯	౧	గు॥ద్వి౩-౨ శ్రవణ౫౯-౨౬ హర్షణ౩౩-౨౭ కౌలవ౩-౨౭ దిన౪-౭ భు౩-౨౦ గమ్ భాగ
3	౨౧	౨	శు॥తృతీయ౧౧ ధనిష్ఠ౧-౦ వజ్ర౩౪-౩ గరజ౧౧ దిన౧౧-౨౫ త్యాజ్యం౪-౨౪ అహః౨౭-౪౨ పూర్వాషాఢ౩ రవిః౫౮-౪౮ భు౩-౩౧ చ౨
4	౨౧	౩	శ॥చ౧౩-౫౯ శతభిష౫-౨౨ సి౩౫-౨౧ ౧౩-౫౧ ౨౪-౫౪ భు౩-౪౩
5	౨౨	౪	ఆ॥పం౧౬-౫౬ పూర్వాభాద్ర౧౦-౨౯ వ్యతీ౩౪-౪౯ బా౧౬-౫౬ ౨౭-౩౪ షష్ఠీతిథిః భు౩-౫౪ చ౪
6	౨౩	౫	సో॥ష౧౯-౪౧ ఉత్తరాభాద్ర౩౩ న౩౩-౪౯ తైతి౪౧ రా౧౨-౨౦ శూన్యతిథిః భు౪-౬ చ౫
7	౨౪	౬	మం॥స౨౧-౫౫ భా౧౭-౨౬ ప౩౧-౩౭ ౨౧-౫౦-౩౨ అహః౨౭-౪౪ పూర్వాషాఢరవిః ౧౪-౧౯ సప్తమీతిథిః, అనధ్యయనద్వయం భు౪-౧౭౬
8	౨౫	౭	బు॥అ౨౧-౧౬ రేవతి౯-౫౭ ౩౩ బవ౨౧-౧౬ త్యాజ్యాభావః అష్టమీతిథిః బుధాష్టమి భు౪-౨౯ చ౭
9	౨౬	౮	గు॥న౨౦-౯ అశ్వని౨౯ సి౨౦-౩౧ ౨౦ ౨౫ రా౧౫-౨౭ తిథిద్వయం భు౪-౪౧ చ౮
10	౨౭	౯	శు॥ద౧౭-౫౨ భరణి౪౫-౩౪ ౧౭-౫౨ రా౨౦-౭ అహః౨౭-౪౪ ఉత్తరాషాఢరవిః౨౯-౪౦ ఏకాదశీతిథిః భు౪-౫౩ చ౯
11	౨౮	౧౦	శ॥ఏ౧౪-౩౩ కృ౧౭-౧౩ శు౧౪ ౩౩ రా౭-౩౦ సర్వేషామేకాదశీ, వైకుంఠ కాశీ, క్షైవతమన్వాదిః భు౫-౩ [చ౧౦
12	౨౯	౧౧	ఆ॥ద్వాద౧౦-౨౮ రోహిణి౨౮ శు౧౭ బా౧౦-౨౮ ప్రదోషః భు౫-౧౭ చ౧౧
13	౩౦	౧౨	సో॥త్ర౫-౨ మృగ౧౧-౨ బ్రం౧౫౮ ౫౩ తైతి౬-౩ రా౧-౩ అహః౨౭-౪౬ ఉత్తరాషాఢ ద్వితీయే మకరేరవిః ౪౫-౧౩ అనధ్యయనత్రయం భు౫-౨౬ చ౧౨
14	౧	౧౩	మం॥చతుం౧౧ ఆర్ద్ర౭ వై౪౫ ౧౪-౩౦ అవమ, హిమశోధన పూర్ణిమ, అన్వాధానం, ఉత్తరాయణపుణ్యకాలః, ఉదయప్రభృతి భు౧-౨౮౧౩
15	౨	౧౪	బు॥కృష్ణప్రతిపత్౧౫ పున౩-౧౬ పుష్య౫౫ బా౧౧ దిన౨౧-౫౧ యోగకాలః భు౦-౧౩ చ౧౪
16	౩	౧౫	గు॥ద్వి౪-౨౩ ఆశ్లేష౪-౫౬ ప్రీతి౯-౯ తైతి౩-౨౦ రా౧-౦ భు౦-౨౩ చ౧౫
17	౪	౧౬	శు॥తృ౩౬-౫౫ మఘ౧-౧౧ ఆయు౨౧-౩౫ దిన౩-౩ అహః౨౭-౫౦ ఉత్తరా౩-రవిః౦-౫౧ భు౦-౩౪ చ౧౬
18	౫	౧౭	శ॥చ౩౧-౫౧ పూర్వాఫల్గుణి౫ సౌభాగ్య౧౪-౧౭ బవ౯ దిన౪౭ త్యాజ్యం౩-౪౭ భు౦-౪౪ చ౧౭
19	౬	౧౮	ఆ॥పం౨౭-౩౧ ఉత్తరాఫల్గుణి౫-౭ శోభ౭-౨౫ తైతి౨౭-౩౧ భు౦-౫౫ చ౧౮
20	౭	౧౯	సో॥ష౨౩-౫౬ హస్త౩-౫౧ అతి౧-౧౪ సు౫౪-౯ వ౨౩-౫౬ దిన౫-౫౩ అహః౨౭ ఉత్తరాషాఢరవిః౧౬-౩ భు౧-౫౯
21	౮	౨౦	మం॥స౨౧-౨౬ చిత్త౩-౧౫ ధృతి౧౫-౪ బ౨౧-౨౬ ౩౯ రా౨౦ త్యాజ్యం ౪-౪స సప్తమీతిథిః తిస్రోష్టకా, అనధ్యయనద్వయం భు౧-౧౬ చ౨౦
22	౯	౨౧	బు॥అ౨౦-౭ స్వాతి౩-౫౬ శూల౭-౧౮ కౌ౨౦-౭ శేషః౧-౨౭ రా౩౦-౨౩ అహః౨౭-౫౪ కుంభాయనగతే రవిః ౬-౪౭ అష్టమీతిథిః భు౧-౧౬ చ౨౧
23	౧౦	౨౨	గు॥న౯-౫౫ విశాఖ౫-౩౬ గండ౪-౩౯ ౫౫ శేషః౨-౨౫ రా౧౦ అహః౨౭-౫౬ శ్రవణరవిః ౩౨-౩౧ నవమీతిథిః భు౧-౩౭ చ౨౨
24	౧౧	౨౩	శు॥ద౨౧-౪౭ అనూరాధ౩౯ వృద్ధి౩-౧౭ భ౨౧-౪౪ శేషః౧-౨౧ పునస్త్యాజ్యాభావః దశమీతిథిః భు౧-౪౭ చ౨౩
25	౧౨	౨౪	శ॥ఏ౨౩-౩౧ జ్యేష్ఠ౨-౫౫ ధ్రువ౨-౧౭ బా౨౩-౩౧ దిన౩-౯ త్యాజ్యం౧౭ సర్వేషామేకాదశీ భు౧-౫౮ చ౨౪
26	౧౩	౨౫	ఆ॥ద్వా౨౭-౫ మూల౫౫-౧౦ వ్యాఘ౨-౫౫ తైతి౨౭-౫ రా౨౫-౪౨ అహః౨౮-౨ శ్రవణరవిః౪౮-౩౮ దగ్ధయోగః భు౨-౮
27	౧౪	౨౬	సో॥త్ర౩౧-౩౭ పూర్వాషాఢ౧-౧౫ హర్షణ౨-౫౭ వ౩౧-౩౭ దిన౨౪-౪౧ ప్రదోషః అనధ్యయనత్రయం భు౨-౧౯ చ౨౬
28	౧౫	౨౭	మం॥చ౩౬-౪౯ పూర్వాషాఢ౨౬ వజ్ర౨౭-౬ భ౨౧-౩౭ ౨౬-౩౭ మాసశివరాత్రిః భు౨-౨౯ చ౨౭ కృష్ణాంగారకచతుర్దశి [౨౭
29	౧౬	౨౮	బు॥ అమ౪౨-౧౯ ఉత్తరాషాఢ౫౭ సిద్ధి౪-౬ చ౯-౩౪ దిన౨౧-౫౭ త్యాజ్యం౨౬ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భు౨-౪౧ చ

	గు	రా	శు
...	బు వృశ్చికే బుధః, బ౧౦ మకరే శుక్రః		
శు	కే-ర కే	బు	

కుజచారః	బ౯గు ఉత్తరాషాఢ౧౫-౫౬	బ౨గు పూర్వాషాఢ౩ బు౧౦-౧౧	శుక్ర పూర్వాషాఢ౧౭-౨౭	బ౧౨ శ్రవణ౧౪-౧౧
శు౨బు మూల౩౯-౨౧	బ౧౪మం ఉత్తరాషాఢ౬-౧౫	బ౧౧శు బుధవక్రత్యాగః	శు౭మం పూర్వాషాఢ౯-౦	బ౩౦బు శ్రవణ౧-౫౦
శు౬సో పూర్వాషాఢ౧౪-౨౫	బుధచారః	[౪౬-౪౭	శు౧౦శు పూర్వాషాఢ౩౩-౧౦	శనిచారః
శు౧౦శు పూర్వాషాఢ౩౪- [౨౦	శు౨బు బుధవక్రారంభః [౨౩-౦	గురుచారః	శు౧౩సో పూర్వాషాఢ౯-౨౫	శు౭మం మూల౪౧-౧౭
బ౧బు పూర్వాషాఢ౯-౨౧- [౫౬	శు౬సో ఉత్తరాషాఢ౨.౨౧	శు౧౦శు రోహిణీవక్ర౩-౧౫	బ౧బు ఉత్తరాషాఢ౧౮-౨౦	శు౧౧గు ప్రాగుదయంశని: ౪౪-౨౦
బ౫౦ పూర్వాషాఢ౩-౫౬	శు౧౨౫ పూర్వాషాఢ బు౫౦- [౧౩	శుక్రచారః	బ౪౭ ఉత్తరాషాఢ౨౮-౧౦	
		శు౧మం మూల౩౩-౭	బ౭మం ఉత్తరాషాఢ౭-౫౧	రాహుకేతుచారోనాస్తి
		శు౨గు మూల౪౧-౬	బ౯గు ఉత్తరాషాఢ౪౬-౧౦	

1930 సం. ఫిబ్రవరి

30 [illegible] శుక్ర [illegible] అహః [illegible] రవిః [illegible] యోగకాలః [illegible]

31 [illegible] శని [illegible] అర్ధోదయాపుణ్యకాలః [illegible]

1 [illegible] [illegible]

2 [illegible] [illegible] అహః [illegible] రవిః [illegible]
సోపపదం, [illegible] చతుర్థి, [illegible], [illegible]

3 [illegible] సో॥ [illegible] [illegible] వసంతోత్సవః [illegible]

4 [illegible] మం॥ [illegible] శ్రీపంచమీ మదనపంచమీ, [illegible]

5 [illegible] బు॥ [illegible] అహః [illegible] రవిః [illegible]
షష్ఠమీ వైవస్వతమన్వాదిః, సోపపదం, సూర్యచంద్రప్రవణం, [illegible] వ్రతంభు [illegible]

6 [illegible] గు॥ [illegible] రథసప్తమీ, భీష్మతర్పణం, అనధ్యాయః [illegible]

7 [illegible] శు॥ [illegible] [illegible]

8 [illegible] శ॥ [illegible] అహః [illegible] [illegible]

9 [illegible] ఆ॥ [illegible] సర్వేషామేకాదశీ, భీష్మైకాదశీ, తిలపద్మవ్రతంభు [illegible]

10 [illegible] సో॥ [illegible] [illegible]
[illegible] భీష్మద్వాదశీ, సోమప్రదోషః, [illegible]

11 [illegible] మం॥ [illegible] [illegible]
[illegible] ప్రదోషః

12 [illegible] బు॥ [illegible] [illegible]
[illegible] మహోదయపుణ్యకాలః [illegible] ప్రభృతి
[illegible] కలియుగాది [illegible] అన్వయాగ్రమం [illegible]
[illegible]

	రా	కు	
	[illegible] రవిః		
	[illegible] బుధః		
	[illegible] శుక్రః		
[illegible]		శ	

13 [illegible] గు॥ [illegible] తిలపాత్ర [illegible]
[illegible]

14 [illegible] శు॥ [illegible] యోగకాలః [illegible]

15 [illegible] శ॥ [illegible] అహః [illegible] [illegible]

16 [illegible] ఆ॥ [illegible]

17 [illegible] సో॥ [illegible] అవమ [illegible]

18 [illegible] మం॥ [illegible] అహః [illegible] రవిః [illegible]

19 [illegible] బు॥ [illegible] రవిః కుంభసంక్రాంతి [illegible]

20 [illegible] గు॥ [illegible] అహః [illegible] రవిః [illegible]

21 [illegible] శు॥ [illegible]

22 [illegible] శ॥ [illegible] అహః [illegible] రవిః [illegible]

23 [illegible] ఆ॥ [illegible]

24 [illegible] సో॥ [illegible] సర్వేషామేకాదశీ [illegible]

25 [illegible] మం॥ [illegible] అహః [illegible] త్రయోదశీ [illegible]
ప్రదోషః [illegible]

26 [illegible] బు॥ [illegible] మహాశివరాత్రి [illegible] అనధ్యాయనచతు
ష్టయం [illegible]

27 [illegible] గు॥ [illegible] [illegible]

28 [illegible] శు॥ అమా [illegible] అహః [illegible] ద్వాపరయుగాదిః [illegible]
[illegible] పుణ్యకాలః [illegible]

కుజచారః	[illegible]	[illegible]	శుక్రచారః	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	శనిచారః
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	గురుచారః	[illegible]	రాహుకేతుచారః
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
బుధచారః	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

1930 సం. మార్చి

1	౧౮	౨౯	శ॥శు॥ప్ర ౩౩-౪౭ పూ॥భా౫౨-౨౪ సి౨-౨౪ శి౦౧-౧౯ ది౨-౫౦ త్యా౪-౧౮ యాగకాలః భు౨-౩౧ చ౨౯
2	౧౯	౩౦	ఆ॥ద్వి ౩౬-౨౦ ఉ॥భా౫౫-౫౬ సా౨-౧ బా౫-౩౭ ౧౭-౪౮ త్యా౪-౧౪ చంద్రోదయః దక్షిణశృంగోన్నతిః భు౨-౪౧౩౦
3	౨౧	౩౧	సో॥తృ ౩౭-౩౪ రే౫౮-౧౭ శు౧-౩౩ శు౫౭-౧౩ తై౬-౫౭ ది౨౭-౪ భు౨-౫౨ చ౧ వ వ్యాప్తి
4	౨౧	౧	మం॥చ౩౭-౨౫ అశ్వ౫౯-౧౬ బ్ర౫౪-౬ ౧౭-౨౬ ౦౧-౪౧ అహః౨౯-౨౧ పూ॥భా౧౮వి౨-౧౩ రా క్రాం శాంత సాత్రి భు౩-౨౨
5	౨౨	౨	బు॥పం౩౬-౧౯ భ౫౧-౧౫ ౫౧-౪౩ ది౨౩-౧౦ త్యా౩-౫౯ భు౩-౧౦ చ౩
6	౨౩	౩	గు॥ష౩౩-౨౬ కృ౫౭-౪౧ ౪౫-౪౧ కౌ౪-౫౫ ౪౪-౧౯ భు౩-౧౯ చ౪
7	౨౪	౪	శు॥స౨౯-౫౬ రో౫౫-౨౪ వి౩౯-౪౨ ౧౪-౨౫ ౪౬-౪ అహః౨౯-౨౯ పూ॥భా౨౪వి౨౧-౫౬ భు౩-౨౦ చ౫
8	౨౫	౫	శ॥అ౨౫-౩౦ మృ౫౨-౨౩ ప్రీ౩౩-౧౭ బ౨౫-౩౦ ౧౯-౪ ౨౦ అష్టమీతిథిః అనధ్యాయః భు౩-౩౭ చ౬
9	౨౬	౬	ఆ॥న౨౦-౨౬ ఆర్ద్రా౪౮-౪౬ ఆయు౨౫-౫౩ కౌ౨౧-౨౬ ౧౧-౭ త్యా౩-౪౫ తిథిద్వయం శివ భు౩-౪౬ చ౭ [౫౫చ౮
10	౨౭	౭	సో॥ ౧౪-౫౧ పునర్వ౪౬-౧౮ సౌ౨౩-౩౧ ౪౧ ౫౧-౧౬ ౪౬ అహః౨౯-౩౭ పూ॥భా౩౭వి౪౧-౫౪ ఏకాదశీతిథిః భు౩-
11	౨౮	౮	మం॥ద్వా౯-౪౩ పుష్య౪౦-౩౬ శో౧-౩౯ ర్భ౪౩౭-౩ సర్వేషా మేకాదశీ భు౪-౪౯ [౫౫చ౯
12	౨౯	౯	బు॥త్ర౨-౫౯ పుష్య౦౫౪-౩ ఆ॥శే౭౬-౨౫ అతి౨౫-౧౧ బా౨-౫౯౪౭-౧౦-౨౧ త్యా౩-౪౩ నృసింహ ద్వాదశీ, ప్రదోషః కామదహనం, కుపే భు౪-౧౩ చ౧౦
13	౩౦	౧౦	గు॥చ౧౯-౫ ౩౨-౩౦ మృ౪౭-౩౧౯౨-౪౬ ౪౪-౭ రా౨౧-౩౦ త్యా౩-౪౬ అనధ్యయనత్రయం భు౪-౨౧౧౧
14	౧	౧౧	శు॥○పూ౫౬ ౨౧ పూ॥ఫ౮ ౪౯-౩ ఉ॥ఫ౧౮-౨౫౦ ౧౬-౯ అహః౨౯ - ౪౦ పూ॥భా౫౫వి౨-౨౩ పూర్వాహ్ణ కాలః షడశీతికాః బ్రహ్మసావర్ణిక మన్వాదిః, ఆమ్రపుష్పభక్షణం, కామదహనోత్సవః భు౪-౩౦౧౨
15	౨	౧౨	శ॥కృ॥ప్ర ౫౪-౧౦౫౦౩౩-౪ ౨౮-౧౦౭౧౬-౪౫ యాగకాలః భు౪-౩౯ చ౧౩
16	౩	౧౩	ఆ॥ద్వి౩౭-౩౪ హ౪౭-౧౪ వృ తైతి౧-౧౪ ౧౪-౧ నాసత్యాస్య నవతి అన్త్య, శుక్లపక్షత్యాగః భు౪-౫౫-౧౪ [చ౧౫
17	౪	౧౪	సో॥తృ౩౬-౧౦ చి౩-౧౧ ధ్రు౩-౧౧౭-౧౬ ౭-౧౭ అహః౨౯-౫౨ ఉ॥భా౧౮వి౨౨-౫౭ బ్రహ్మకల్పః భు౧-౨౩
18	౫	౧౫	మం॥చ౩౪-౪౨ స్వా౨౩-౧౫ వ్యా౧౯-౩బ౫-౨౧ ౭-౩౫ కుమే క్షీకాంభు౧-౩౧ చ౧౬
19	౬	౧౬	బు॥పం౩౪-౩ వి౨౩-౩౪ హ౧౫-౧౧ కౌ౪-౩౯ ౪-౫౬ భు౧-౩౯ చ౧౭
20	౭	౧౭	గు॥ష౩౫-౪౪ అను౭౭-౨౧౩-౩౭ ౫౯-౧౦-౫ అహః౩౦-౨ ఉ॥భా౨౫వి౪౪-౫భు౧-౨౭ చ౧౮
21	౮	౧౮	శు॥స౩౮-౧౩ జ్యే౩౧-౪౩ సి౧౯-౨౨౯-౫౬ త్యాజ్యాభావః, త్రిస్పృష్టకాః భు౯-౫౫ చ౧౯
22	౯	౧౯	శ॥అ౪౧-౪౩ మూ౩౫-౪౯ వ్య౧౨-౧౧ బౌ౯-౫౭ రా౧-౨౫ అహః౩౦-౪ మేషాయనగతో రవిః౩౭-౩౦ అనధ్యాయః భు౧-౩౨౦
23	౧౦	౨౦	ఆ॥ద౪౬-౧౮ పూ॥షా౪౧-౧౯౧౨-౪౩ తైతి౪-౧౨-౧౯ శకాఖండ భు౧-౧౦౨౧
24	౧౧	౨౧	సో॥౫౧-౨౩ ఉ॥షా౪౭-౩౦ ప౧౩-౪ ౭౧౯-౨౧ ౩-౨౫౯ ౨౯-౩౪ త్యా౪-౨౬ అహః౩౦-౮ ఉ॥భా౩౭వి౫-౪౬ భు౧-౧౯౨౨
25	౧౨	౨౨	మం॥పౌ౫౬-౪౬ శ్ర౫౪-౧౫ ౭౧౫-౧౫ బ౨౪-౪ శే౩-౧౦ సార్వ్రత ఏకాదశీ భు౨-౭౨౩
26	౧౩	౨౩	బు॥ద్వా౬౦-౦ ధని౬౦-౦ సి౧౬-౪౩ కౌ౨౮-౩౫-౧౯ త్రిస్పృక్ వైష్ణవానా మేకాదశీ భు౧-౩౫౨౪ [మః
27	౧౪	౨౪	గు॥ద్వా౧-౪౯ ధని౧-౩ సా౨౨-౨౨ తై౮-౪ ౨౦-౨౧ అహః౩౦-౧౪ ఉ॥భా౪౪వి౨౭-౩ భు౧-౪౩ చ౨౫ ప్రదో
28	౧౫	౨౫	శు॥త్ర౬-౧౩ శత౬-౨౨ గం౩౪-౧౩ వ౬-౧౩ ది౨౩-౩౯ త్యా౪-౧౯ మహాశివరాత్రిః అనధ్యయనచతుష్టయం భు౧-౫౧౨౬
29	౧౬	౨౬	శ॥ ౯-౪౨ పూ॥భా౧౧-౧౩ శు౧౮-౨౮ బ౯-౪౨ రా౬-౨౩ అన్వాధానం భు౧-౫౯చ౨౭ [౨౬
30	౧౭	౨౭	ఆ॥● అ౧౨-ఉ॥భా౧౪-౫౮ బ్ర౧౭-౨౯ నా౧౨-౦ రా౧౫-౪౯ అహః౩౦-౨౦ రేవతి౫౦-౩ యాగకాలః పిండపితృయజ్ఞః భు౨-౭ చ౨౮
31	౧౮	౨౮	స్వస్తిశ్రీ ప్రమోదూత సం॥ చైత్ర శు॥ప్ర సో ౧౩-౪రే౧౭-౩౦ ఐం౧౫-౩ బ౧౩-౪ త్యాజ్యాభావః అహః ౩౦-౨౦ చంద్రోదయః దక్షిణశృంగోన్నతిః భు౨-౧౫చ౨౯

	రా	గు	
౪-బు శు	శు౧౫ మీ రవిః శు౮ కుం భే కుజః బ౬ మీనే బుధః		
శు			
శ		కే	

కుజచారః	శు౨అ ధ౪బు ౨-౩౨	బ౪మం ఉ॥భా౧బు౨౮-౧౦	గురుచారః	బ౨అ పశ్చాదుదయంశు౪౯
శు౭సో ధ౨కు ౩౮-౧౩	శు౩సో శత౧బు ౩-౧౬	బ౬గు ఉ॥భా౨బు ౧౮-౨౦	బ౧౦సో రో౩గు ౪౭-౬	బ౩సో ఉ॥భా౪కు ౪౯-౧౫
శు౮శ ధ౩కు ౦-౪౮	శు౫బు శత౨బు ౪౧-౧	బ౮శ ఉ॥భా౩బు ౮-౩౫	శుక్రచారః	బ౬గు రే౧కు ౩౦-౧౫
శు౧౨బు ధ౪కు ౧౦-౫౭	శు౭కు శత౩బు ౩౭-౪౪	బ౧౦సో ఉ॥భా౪బు ౮-౦	శు౧శ పూ॥భా౨శు౪౮-౦	బ౯అ రే౨కు ౧౪-౫౨
బ౨అ శత౧కు ౨౯-౩౮	శు౯అ శత౪బు ౨౨-౮	బ౧౧మం రే౧బు ౬౮-౨౫	శు౪మ పూ॥భా౩శు ౨౮-౦	బ౧౧మం రే౩శు౫౮-౫౨
బ౬గు శత౨కు ౪౬-౧౫	శు౧౧మం పూ॥భా౧బు౧౭-౦	బ౧౨బు రే౨బు ౪౮-౨౦	శు౭శు పూ॥భా౪శు౮-౦	బ౧౩శు రే౪శు ౩౯-౪
బ౧౦సో శత౩కు ౫౧-౩౫	శు౧౪గు పూ॥భా౨బు౩-౧౨	బ౧౩శు పశ్చాదుదయంబు	శు౯అ ఉ॥భా౧శు ౪౮-౧౫	శనిచారః
బ౧౪శ శత౪కు ౧౦-౧౯	శు౧౫శు పూ॥భా౩ బు౧౪-	[౪౫-౨౦	శు౧౨బు ఉ॥భా౨శు౨౫-౧౦	బ౪మం పూ॥షా౨శ ౫౨
బుధచారః	బ౨అ ,, ౪బు ౩౮-౧౦[౧౫	బ౧౪శ రే౩బు ౩౯-౦	బ౧౪శ ఉ॥భా౩శు౯-౧౯[౨౦	రాహుకేతుచారో నాస్తి

అమృతాంజనం డిపోవారి సుప్రసిద్ధౌషధములు

అమృతాంజనము

చక్కని డబ్బితో సహా సీసా 1-కి రు. 0 10 0

దంతచూర్ణము

డబ్బీ 1కి వెల రు. 0 2 0; 12కి రు. 1 4 0

ఈ దంతచూర్ణముతో పండ్లు తోముట వలన చిగుళ్లు గట్టిపడును. చిగుళ్లనుండి రక్తము కారకుండును. నోట దుర్గంధము లేక యుండును. పండ్లుముత్యములవలె తెల్లగా నుండును. సర్వసామాన్యముగ వాడుటకు తగియున్నది.

తామర తైలము

డబ్బీ 1కి 0 6 0. 12కి 3 8 0.

తామర ఒకవిధమైన పురుగులవలన చర్మము మీదగాని, వెండ్రుకలలోగాని, లోచర్మములోగాని, గోళ్లలోగాని పుట్టుచున్నది. పురుగులలోని భేదములబట్టి తామరలోను రెండుమూడు భేదములు గలవు.

గుర్తులు:—దురద, ఉంగరములవంటి చుట్లు, పొక్కులు, రసి కారుట, వెండ్రుకలు ఊడిపోవుట మొదలగునవి కొంచెముగా లేచి శరీరమందంతట వ్యాపించి స్థిరపట్టిన జిల యేర్పడును.

మోహినీ తైలము

5 తు॥ నూనెగల సీసా 1కి రూ. 0 12 0

స్త్రీపురుషులు వాడుటకు యోగ్యమైనది.

మెదడుకు చలువజేయును, కండ్లకు చలువజేయును, వెండ్రుకలు పెరుగును, వెండ్రుకలు రాలకుండును, వెండ్రుకలు నునుపుదేరును. మనోహరముగా నుండును, సువాసన గలిగి యుండును, తలయందు చుండును పోగొట్టును, వాసన రమ్యముగా నుండును. ముఖమునకు తేజస్సు నిచ్చును, వెండ్రుకలను చిట్లనియ్యదు. అనేక సీసాలు విక్రయము.

గజ్జికి తైలము

డబ్బీ 1-కి వెల రు. 0 4 0. వి. పి. 0 9 0

గజ్జి, చిడ శరీరమంతట వ్యాపించి ముఖ్యముగ చిన్న పిల్లలకు విశేషబాధను గలిగించుచున్నవి. ఈ తైలమును నాలుగుపూటలు రాచిన గజ్జి, చిడ, చీలుము, జిల మొదలగునవి నశించును. తప్పక పనిజేయును.

తేలుమందు

సీసా 1కి వెల రూ. 0 8 0 వి. పి. 0 13 0

కుట్టిన చోట కొంచెము మందు పోసిన, బాధ మాయమగును. మందును గలిగియున్న, తాము బాధపడక ఇతరులకు పుణ్యము గట్టుకొనవచ్చును. ప్రతియింట నుంచదగినది.

రోమహారి

డబ్బీ 1కి రు. 0 8 0 వి. పి. తో 0 13 0

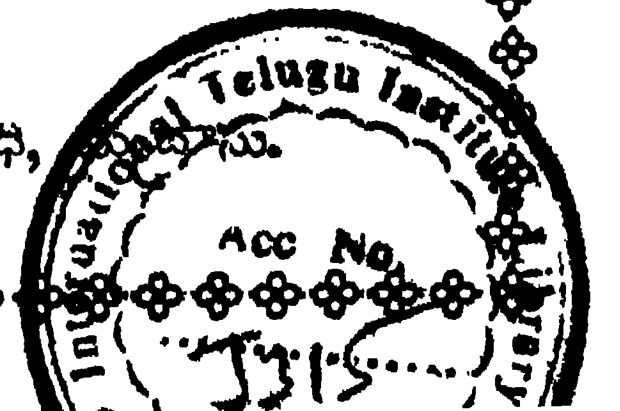
ఈ భస్మమును నీటితో కలిపి పట్టించిన రోమములు రెండునిమిషములలో మొదలంట రాలిపోవును. దీనివలన చర్మము నలుపెక్కదు, మంట యుండదు. రోమములు రాలిపోవును.

పగుళ్లకు తైలము

డబ్బీ 1-కి వెల రు. 0 6 0. వి. పి. 0 11 0

అరికాళ్లు, అరచేతులు, చర్మము కారకమువలన శీతగాలివలన పగిలి నీరుకారుటయు, జిలపుట్టుటయు సంభవించును. ఈ తైలమును రాచిన,పగుళ్లుమాని జిల పోయి మంచి చర్మము రాగలదు. పగుళ్ల నొప్పియు నయమగును. స్వల్పక్రయము.

అమృతాంజనం డిపో, నెం.7, తంబుశెట్టి వీధి, మద్రాసు.

శ్రీ

ప్రస్తావన

శ్లో. ఓన్నమః ప్రణవార్థాయ శుద్ధజ్ఞానైక మూర్తయే
నిర్మలాయ ప్రసన్నాయ దక్షిణామూర్తయే నమః.

శ్రీమన్మహాదేవుని యాజ్ఞానుసారముగ ప్రవర్తమానమగుచున్న విశ్వప్రవృత్తియం దొక నేఁడు గతించినది. అనంతమైన కాలచక్రమునం దొక నేఁడు గణన యోగ్యము గాకున్నను మానవలక్ష్యమునం దొక సంవత్సర మనంతప్రవృత్తిని వ్యక్తము చేయుచున్నది. అనంతమైన కాలచక్ర ప్రభావమును నిత్యసంకల్పము స్ఫురింపజేయుచున్నది. ఆద్యబ్రహ్మ కల్పమునందు ద్వితీయ పరార్థమునందు ప్రథమదినము నందు పగటి యందు ౧౩ గడియలు ౪౨ విగడియలు గతించినవి. వైవస్వత మన్వంతరమునందు కలియుగము నందు మొదటి పాదము నందు ౫౦౩౦ వత్సరములు గడిచినవి. భరత వర్షాబ్దములు ౫౦౭౩, విక్రమార్క శకాబ్దములు ౧౯౮౩, క్రీస్తుశకాబ్దములు ౧౯౨౮, శాలివాహన శకాబ్దములు ౧౮౫౧, ఫసలీశకాబ్దములు ౧౩౩౭ గతించినవి. సృష్ట్యాది నుండియును ౧,౯౫,౫౮,౮౫,౦౩౦ సంవత్సరములు, కలియుగారంభము నుండియు ౮౩ పరివృత్తులు ముగిసినవి. కలియుగారంభమునుండియు ౮౪వ పరివృత్తియందు మూడవ ఏడైన శుక్ల సంవత్సర మారంభమైనది. విశ్వ ప్రవృత్తియం దనంతమైన కాలచక్రమునం దొక యేఁడాది వృత్తాంతము దురూహముగ నున్నది. కాలనిర్ణయము వలె స్థలనిర్ణయమును దురూహముగ నున్నది.

అనంతమైన విశ్వమునందు భూమండల మొకయణువుగ నున్నది. భూమండలము, గ్రహ మండలములు, సూర్యమండలములు, తారా మండలములును నన్యోన్యాశ్రయములై విశ్వప్రవృత్తియం దనేకత్వమునం దేకత్వమును నిరూపించుచున్నవి. దృశ్య ప్రపంచ మంతయును ద్రష్ట నావరించియున్నటులు గనుపడుచున్నది. నక్షత్రములు, గ్రహములు, తారాగణములు దూరమునందున్నను ద్రష్టకు ఒకకక్షయం దున్నట్లు కనబడుచున్నవి. భూమండలమునకు సమీపమునందున్న చంద్రమండలము ౨,౪౦,౦౦౦ మైళ్ల దూరమునం దున్నది. కాంతి క్షణమునకు ౧,౮౬,౦౦౦ మైళ్లచొప్పున ప్రసరించునప్పుడు చంద్రమండలమునుండి భూమండలమునకు ఒకటిన్నర ౧¼ క్షణములో కాంతి ప్రసరించుచున్నది. విశ్వమునందలి అతి దూరముగానున్న పదార్థమునుండి కాంతికిరణము భూమండలమునకు ప్రసరించుటకు ౧౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ కాంతి సంవత్సరములు పట్టును. తారాగణమునందు అనేక తరగతుల నక్షత్రములుగలవు. వానియందు కనులకగపడునవి ౧౦,౦౦౦. విశ్వము నందలి తారాగణము సంఖ్య ౫౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ అని జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించుచున్నారు. తారామండలము వివిధములయిన ఆదిత్యమండలములతో నిండియున్నది. తారామండల విష్కంభము ౩,౦౦,౦౦౦ కాంతి వత్సరములుగా షాప్లేగారు నిర్ణయించిరి. తారాగణమంతయును విశ్వమయమై వెలయుచున్నది. ఆకాశగంగామార్గమున విశ్వము లన్నియు నియతమార్గమున సంచారము చేయుచున్నవి. ద్వాదశ రాసులందును విశ్వములు, గ్రహములు, నక్షత్రములు, నియత ప్రమాణమున సంచారము చేయుచున్నవి. ఆకాశగంగయందు కొన్ని ప్రాంతములు ప్రకాశమయముగను, కొన్ని ప్రాంతములు ప్రకాశహీనముగను, గనుపడుచున్నవి. ధనూరాశియందు ప్రకాశము విశేషముగ గోచరంబగుచు, తారాగణసముదాయమును వ్యక్తము

చేయుచున్నది. ప్రతిముఖమునందుగల చీకటికోణములు తారాగణరాహిత్యమును విశదముచేయుచున్నవి. ఆకాశగంగామార్గమునందు కాంతిప్రవాహము ప్రతిక్షణము నందును శుక్లపటలములను, తారలను, ధూమకేతువులను సృష్టి లయములను జేయునటు లూహింపదగి యున్నది. ఆకాశగంగామార్గము విశ్వములకంతకును ప్రాణాధారముగ వెలయుచున్నది. ఆకాశగంగామార్గమునందు దూరముగానున్న నక్షత్రములు సూర్యగోళమున కనేకలక్షల రెట్లు పెద్దవిగా నున్నట్లు పరిగణింపబడుచున్నవి. కొన్ని తారాగణములనుండి కాంతికిరణము భూమండలమునకు ప్రసరించుటకు ౬౦౦,౦౦౪,౦౦,౦౦,౦౦౦ కాంతి సంవత్సరములు పట్టుచున్నది. నక్షత్రములు స్వయంప్రకాశము గలిగి పదార్థనిర్మాణమునందు భూగోళమునకు భిన్నముగానున్నవి. తారాగర్భము భాస్వరకాంతిమయమై యొప్పుచున్నది. తారానిర్మాణమును, తారాసంచారమును, తారావిశ్వమును నిర్ణయించుటకు జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు చేయుచున్న పరిశ్రమ దినదినాభివృద్ధి పొందుచున్నది. తారాగణపరిజ్ఞానము పరిమితముగానున్నను సూర్యమండల పరిజ్ఞానము కొంతవరకు వికాసమును పొందినది.

సూర్యుడు రూపమునందును, నిర్మాణమునందును, ఆకాశవ్యాప్తములైన కోట్లనక్షత్రములలో నొకనక్షత్రముగా నున్నాడు. సూర్యమండలము పెద్దవైన నవగ్రహములతోను, కొన్ని చిన్న గ్రహములతోను,నక్షత్రములతోను, ధూమకేతువులతోను నావృతమై వెలయుచున్నది.

సూర్యమండలము

సూర్యగోళము భూగోళముకన్నను ౩,౩౩,౪౩౨ రెట్లుపెద్దదై ౮,౬౪,౦౦౦ మైళ్లు విష్కంభమును కలిగియున్నది. రవిమండలమునాశ్రయించి బుధుడు,శుక్రుడు,కుజుడు,గురువు,శని,నెఫ్ట్యూను,యురేనస్, భూమి, మొదలగు గ్రహములు సంచారము చేయుచున్నవి. భూగోళము నాశ్రయించి చంద్రగోళము సంచారము చేయుచున్నది. గ్రహములనిర్మాణము,సంచారము, తత్వము, జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించియున్నారు. సకల గ్రహములందును, జీవజాలములు నివసించుచున్నటులు మహర్షులు నిర్ణయించిన విషయము భారతవిజ్ఞానము విశదీకరించుచున్నది. కుజగోళమునందు నివసించుచున్న ప్రజలతో మాటలాడుటకు గతవత్సరమునందు వాయువార్తల ద్వారా సందేశములు పంపబడినవి. ఆ సందేశముల ఫలము ప్రయోజనకరముగా గనుపడకపోయినను మానవవిజ్ఞానాభ్యుదయమునకు శుభచిహ్నముగ నున్నది. ముక్తులు సూర్యమండలవాసమును గైకొనియెదరని భారతీయవిజ్ఞానము చెలుపుచున్నది. చిరకాల పరిశోధనవలన లబ్ధమైన సూర్యమండల పరిజ్ఞానము పరిమితముగా నున్న విధమును వర్తమాన విజ్ఞానము విశదము చేయుచున్నది.

దూరస్థమైన ఖగోళ పరిజ్ఞానము దుర్గ్రాహముగ నున్నను నికటస్థమైన భూగోళపరిజ్ఞానము సమాహితముగనున్నది. భూగోళధ్రువవిష్కంభము ౭౯,౦౦౦ నిరక్షవిక్షేపము ౭,౯౨౮ మైళ్లు. పృథివి జలమున

భూమండలము

కయిదు రెట్లు ఘనత్వమును గలిగియున్నది. భూమి క్షణమునకు ౧౮౪ మైళ్లు ప్రమాణమున భూకక్ష్యయందు సంచారము చేయుచున్నది. భూమి మృగశిరకాలమునందు మందగమనమును, సంక్రాంతికాలమునందు శీఘ్రగమనమును చేయుచున్నది. భూగోళము ౨౩ గంటలు ౫౬ నిమిషముల కాలమునందు అక్షపరివర్తనము చేయుచున్నది. భూగర్భము అగ్నిమయమై లోహాదులను నిర్మించుచున్నది. భూగోళము ౩౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ ఏండ్లకు పూర్వముసృష్టియైనట్లు శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించుచున్నారు. భూగోళము సూర్యమండలమునకు ౯,౨౦,౦౦,౦౦౦ మైళ్ల దూరముననున్నది. భూగోళవిస్తీర్ణము ౧౯,౬౫,౫౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు. అందు ౫,౫౫,౦౦,౦౦౦ చదరపు మైళ్లు భూభాగము; ౧,౪౧,౫౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు జలభాగము. భూవిస్తీర్ణమునందు బ్రిటిషుసామ్రాజ్య విస్తీర్ణము ౧,౪౨,౨౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమందు భరతఖండము ౧,౮౦,౫౩,౩౨ చదరపుమైళ్ల విస్తీర్ణము గలిగియున్నది.

భూమియందు ౧,౮౪,౯౫,౦౦,౦౦౦ జనులు గలరు. యందు ౪౫,౦౦,౯౪,౩౦౦ ప్రజలు బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునందును, ౩౧,౮౯,౪౭,౪౮౧ ప్రజలు భరతవర్షమునందును నివసించుచున్నారు. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యప్రజలలోని రెండువంతులు ప్రజలు భరతఖండమునందు కలరు.

అనంతమైన కాలచక్రమునందును, విశ్వమునందును, మండలములు, గోళములు, ఖండములు, దేశములు, శకములు, వత్సరములు, పరమాణువులవలె జిజ్ఞాసువులకు గనుపడుచున్నవి. విశ్వప్రవృత్తి మానవుల యల్పత్వమును, మహత్వమును ప్రాజ్ఞులకు స్ఫురింపజేయుచున్నది. అనంతమైన కాలమును విశ్వమును సంభావించుటకు మానవులకఖండమైన శక్తిగలదు. ఆశక్తిని విశ్వప్రవృత్తియందాత్మోద్ధరణమునకు వినియోగించుట సుఖమునకు, ఆత్మనాశనమునకు వినియోగించుట దుఃఖమునకును గారణంబగుచున్నది. నామరూపవిలసితమైన విశ్వమంతటను అనంతమైన విశ్వభోగాభిలాష దుస్తరమై దుఃఖమునకు మూలమగుచున్నది. మానవులు మమకారాహంకారపరాయణులై సంసారమును దుఃఖమయము చేయుచున్నారు. మానవుడు మమకారాహంకారములను విడిచి విశ్వవ్యాపకుడైన పరమేశ్వరుని గనుగొని శాంతిసుఖములను బడయుచున్నాడు. ఈపరమార్థమునే సంవత్సరారంభమునందు పురోహితులుచేసెడి పంచాంగశ్రవణము స్ఫురింపచేయుచున్నది. మానవునకు దేశకాలపాత్రబద్ధమైన భౌతికసంపదల యల్పత్వమును, దేశకాలపాత్రాతీతమైన దైవసంపదల మహత్త్వమును పంచాగశ్రవణము స్మరింపజేయుచున్నది.

శుక్లసంవత్సరమునకు బుధుడు రాజు, గణకుడు. ఫలము: మందవృష్టి, రాజకోపము, ప్రజాపీడనము, దుర్నీతి, లిపిలేఖకులకు సౌఖ్యము, అపరసస్యాభివృద్ధి. శని మంత్రి, ఫలము: మందవృష్టి, మితసస్యము, పాపనిరతి, ప్రజాపీడ. శుక్రుడు దైవజ్ఞుడు, గ్రామపాలకుడు, సైన్యాధిపతి, అర్ఘాధిపతి, మేఘాధిపతి, ఫలాధిపతి. ఫలము: సువృష్టి, సస్యాభివృద్ధి, స్వల్పార్ఘము, కామపీడ, శ్వేతధాన్యాభివృద్ధి, సుభిక్షము, దేశారోగ్యము, గోక్షీరసమృద్ధి, సంతానాభివృద్ధి, వృక్షాభివృద్ధి, ప్రజాసౌఖ్యము, వేదపాఠపరాయణత. కుజుడు నీరసాధిపతి, పురోహితుడు సస్యాధిపతి. ఫలము: రక్తసస్యాభివృద్ధి, తువరీచణకాభివృద్ధి. చంద్రుడు ధనాధిపతి, పరీక్షకుడు. ఫలము: రత్నసువర్ణవస్త్రాభరణాదులవృద్ధి, స్వల్పార్ఘము, నృపసౌఖ్యము, తైలఘృతాదుల క్రయవిక్రయములవలన లాభము. గురువు రసాధిపతి. ఫలము: సువృష్టి, సస్యఫలాభివృద్ధి, ఆరోగ్యాభివృద్ధి. రవి ధాన్యాధిపతి. ఫలము: మధ్యమవృష్టి అనర్ఘము, భయము, రక్తసస్యాభివృద్ధి. బలరాముడు పశునాయకుడు. శ్రీకృష్ణుడు స్థానసంరక్షకుడు. ఫలము: సువృష్టి, సుభిక్షము, సస్యసమృద్ధి, క్షీరసమృద్ధి. మేషసంక్రాంతికి ఫలము: అనర్ఘము, కలహములు. మకరసంక్రాంతికి ఫలము: వ్యాధిపీడ, సంగ్రామములు, దేశారిష్టయోగములు, రాష్ట్రవినాశము, చోరాగ్నిభయము, కలహము, వ్యాధిపీడ, నిర్బంధవిధానవ్యాపనము. కుజారిష్టయోగమునకు ఫలము: వంగదేశమునందు నిర్బంధవిధానవ్యాపనము. ఈఫలమును స్వదేశపంచాంగము, జాతీయులపంచాంగము ప్రతిపాదించుచున్నది.

సామాన్యఫలము :—

శ్లో. ప్రసూతనాయం ఋతువి సుధన్యవృష్టిర్గదాంతప్రోద్ధత రాజకోపః,
బుధేఽబ్దనాథే వ్యపగంగ సస్యం క్షేమం హి వృద్ధిర్లిపిలేఖకానామ్.

శుభాశుభగ్రహములు సమకూర్చెడి ఫలము మిశ్రముగ నున్నను, సామాన్యఫలము శుభకరముగ నున్నది. శుక్లసంవత్సరమునందు బుధునకు ముందు

సామాన్యఫలము

కుజుడు సంచారము చేయుట, గురు రాహు సంయోగము, గురు శుక్రులకు ముందు కుజుడు సంచరించుట, కుజకేతువులు కలిసియుండుట దేశారిష్టయోగములు. సంగ్రామములు, సాంఘికకలహములు, వ్యాధులు, నిర్బంధములు శుక్లసంవత్సరమునకు ఫలములుగా సిద్ధాంతులు నిర్ణయించుచున్నారు. ప్రపంచపరిస్థితులను సిద్ధాంతులఫలనిర్ణయమున కనుగుణముగనున్నవి.

ప్రపంచపరిస్థితులు పరమవిషాదమును గలిగించుచున్నవి. రాజ్యాంగములు, సాంఘికవ్యవస్థలు, మత

మీమాంసలు,విద్యాసంస్థాపనలు,వ్యాపారపరిశ్రమ విధానములు సంక్షోభమును గలుగజేయు చున్నవి. ఐరోపామహాసంగ్రామము గలుగ జేసిన మహాదుఃఖము శ్మశానవైరాగ్యముగ పరిణమించినది. విల్సన్ మహాశయుడు ప్రతిపాదించిన పదునాలుగు ధర్మసూత్రములు నిరర్థకము లైనవి. ప్రపంచరాజ్యములన్నియు సంగ్రామ సన్నాహములను జేయుచున్నవి. ప్రపంచరాజ్యములందు మహారాజ్యముగా నున్న బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము విషమదశ ననుభవించుచున్నది.

ప్రపంచపరిస్థితులు

బ్రిటిషుసామ్రాజ్యసంపదలకు మూలము లైన పరిశ్రమలు క్షీణించుచున్నవి. ముఖ్యముగా లోహపరిశ్రమ, దూదిపరిశ్రమ, బొగ్గుపరిశ్రమ, క్షీణదశపాలగుచున్నవి. ౧౯౨౮ సంవత్సరమునందు దిగుమతుల మొత్తము ౧,౨౧,౮౩,౪౧,౧౫,౧ ఎగుమతుల మొత్తము ౭౦,౯౧,౮౧,౪౭౩ నవరసుల విలువను గలిగియున్నవి. ఎగుమతులకంటె దిగుమతులు నధికముగా చేయు గ్రేటుబ్రిటనునందు పన్నులు తల ౧-కి ౧౯౧౪ సంవత్సరమునందు ౭౧ షిల్లింగులనుండి ౧౯౨౭ సంవత్సరమునందు ౨౯౦ షిల్లింగులకు పెరిగినవి. ప్రపంచమునందు గ్రేటుబ్రిటనువలె పన్నులభారము క్రింద క్రుంగుచున్న దేశము మరొకటి లేదు. గ్రేటుబ్రిటనునందు సైన్యవ్యయ మపారముగ పెరిగినది. గ్రేటుబ్రిటను వలెనె ఇతరరాజ్యములును సంగ్రామ సన్నాహములకై అపారమైన ద్రవ్యమును వ్యయము చేయుచున్నవి.

బ్రిటీషు సామ్రాజ్యము

గతసంవత్సరమందు చీనా దేశమునందు సంప్రాప్తమైన పరివర్తనము ప్రపంచవ్యాప్తమైన స్వాతంత్ర్యాభిలాషకు నిదర్శనముగ నున్నది. సన్‌యాట్‌సేను నాటిన బీజములు ఫలించినవి నాన్‌కిను ప్రభుత్వము దిగ్విజయమును బడసినది. చియాంగుకై షేకు విజయయాత్రను సర్వత్ర వ్యాపింపజేసెను. ఫెగుయుహిసాంగు లిచిసేనుయూన్ హిషాను మొదలగు దేశభక్తు లందరును మతభేదమును స్థలభేదమును విడిచి చీనాస్వాతంత్ర్యస్థాపనము నద్భుతముగ జేసిన విధమును చీనాయుదంతము విశదము చేయుచున్నది. పరప్రోత్సాహమున స్వదేశస్వాతంత్ర్యమును చిరకాలము ప్రతిఘటించిన చాంగుట్సొలినుకు పట్టిన గతి దేశద్రోహులకు గుణపాఠముగ నుండగలదు. పెకింగు జాతీయపక్షనాయకులకు వశమైన విధము ధర్మవిజయమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. చీనా నాయకులు దేశాభ్యుదయమునకును శాంతిస్థాపనకును ననుకూలమైన రాజ్యాంగవిధానమును స్థాపించుటకు సత్ప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. స్వాతంత్ర్యసంపాదనమునకు చీనా ప్రజ లనుభవించిన దుఃఖవేదన పరమసంతాపమును గలుగజేయుచున్నది. చీనా స్వాతంత్ర్యసంరంభమునందు గ్రేటుబ్రిటను, జపాను చూపిన ప్రతిఘటనము స్వార్థపరత్వ ప్రభావమును విశదముచేసినది. గ్రేటుబ్రిటను పన్నిన మాయోపాయములు నిరర్థకములైనవి. చీనాయందు గ్రేటుబ్రిటనుకు గల ప్రాబల్యము శిథిలమై జపాను అమెరికారాజ్యముల ప్రాబల్యము స్థిరమగుచున్నది. ప్రపంచమునందు బ్రిటీషుప్రతిష్ఠ క్షీణించుచున్న విధమును చీనాయుదంతము విశదముచేయుచున్నది. చీనాయనుభవము భారతీయులకు స్వాతంత్ర్య సంరంభమునందు సకలవిధములను నాదర్శముగ నుండగలదు.

చీనా సంరంభము

ఆఫ్ఘనిస్థానమునందు సంప్రాప్తమగుచున్న సంరంభము బ్రిటీషుప్రతిష్ఠకు భంగకరముగ నున్నది. మేజరు లారెన్సు మొదలగు గుప్తచారులు పన్నెడి తంత్రములు నిరర్థకము లైనవి. అమనుల్లాగారికి వారి సతికి యూరపురాజ్యము లొసంగిన స్వాగతములు రాజ్యాధికారుల తంత్రప్రభావమును విశదము చేయుచున్నవి. అమనుల్లాగారిని రాజ్యభ్రష్టునిజేయుటకు బన్నిన కుట్రల ఫల మాఫ్ఘనురాజ్య మనుభవించుచున్నది. దరిద్రగ్రస్తమైన దేశమునందు ప్రజ లన్నాతురులై శ్రమపడుచున్నారు. కుటుంబములు, కులములు పరస్పరనాశనమును జేసికొనుచున్నవి. హబిబుల్లా బాచాసాకొ గారులు దేశమును రక్తమయము

అఫ్ఘనిస్థానము

జేయుచున్నారు. నాదిరుఖానుగారు రంతఃకలహములను మాన్పి ఆఫ్ఘనుస్థాన క్షేమమును గాపాడుటకు సకలప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. అమనుల్లాగారు రుష్యాసరిహద్దులందున్న హీరటునందు నివాసమును జేయుచు సంగ్రామసన్నాహములను జేయుచున్నారు. యూరపు రాజ్యముల ప్రలోభము ప్రాచ్య రాజ్యములం దంతఃకలహములకు దోహదంబు నొసంగుచున్నది. ఒకరాజ్య మొకపక్షమును వేరొకరాజ్య మింకొకపక్షమును లేవదీసి కలహాశనమును ముందుబెట్టి ఆత్మనాశనకరమైన పోరాటమును గల్పించుట యాచారమైనది. ఈ మిత్రభేదమును ఆఫ్ఘనుస్థాన మెన్నియొసాగు లనుభవించి మహాదుఃఖము ననుభవించినది. ఈ దుఃఖానుభవమువలన నైనను నాయకులకు జ్ఞానోదయము గలుగలేదు. నాదిరుఖాను చెప్పినటులు ప్రజానాయకుల లక్ష్యము దేశక్షేమమునందు లగ్నము గావలయునుగాని స్వప్రయోజనమునందు లగ్నము గాజనదు. అమనుల్లాగారి లక్ష్యముతోడనె రాజ్యాధికారమును వహించినున్నటులు వారి ప్రవర్తనము విశదము చేయుచున్నది. అమనుల్లాగారు ప్రజాక్షేమమునకై రాజ్యమును గైకొనిరి; ప్రజాక్షేమమునకై రాజ్యమును విడనాడిరి; ప్రజాక్షేమమునకై తిరిగి రాజ్యసంపాదనమును జేయుటకు ప్రయత్నించుచున్నారు. ఆంగ్లేయరాజ్యతంత్రమునకును రుష్యారాజ్యతంత్రమునకును నడుమ చిక్కుకొనియున్న ఆఫ్ఘనిస్థానమునకు భగవంతుడు శాంతిని, స్వాతంత్ర్యమును ప్రసాదించుగాక! పాశ్చాత్యరాజ్యముల నడుమ సోదరరాజ్య మనుభవించుచున్న దుఃఖపరంపరలు ప్రాచ్యరాజ్యములకు ముఖ్యముగ భరతఖండమునకు గుణపాఠమును నేర్పుటకు దగియున్నవి. రుష్యా బ్రిటీషు రాజ్యముల నడుమను నలిగిపోకుండా నున్న ఆఫ్ఘను రాజ్యము శాంతిసౌఖ్యముల ననుభవించుటకును ప్రపంచ శాంతిని గాపాడుటకును భగవంతు డనుగ్రహించుగాక! ఐరోపా మహాసంగ్రామమునకు సర్వియా కారణభూతమైనటులు ఆసియామహాసంగ్రామమునకు ఆఫ్ఘనుస్థానము కారణముకాగల యోగము పట్టకుండుటకు భారతీయులు యావచ్ఛక్తిని వినియోగింతురు గాక!

రుష్యా పరివర్తనము ప్రపంచప్రవృత్తియందు పరమ విషాదమును గలుగజేయుచున్నది. రుష్యాయందు సోవియట్ ప్రభుత్వమును లెనిన్, ట్రాట్‌స్కీ నాయకులు ౧౯౧౭ సంవత్సరమునందు స్థాపించిరి. రుష్యా ౧౯౧౭-౨౧ లోపలను ౧౭,౬౬,౧౧౮ ప్రజలు వధింపబడినటులు నిర్ణయింపబడినది. ౧౯౨౧-౨౮ లోపలను 3,౦౦,౦౦౦ జనులు వధులపాలైనటులు నిర్ణయింపబడినది. పదేండ్లలోపలను 3,౦౦,౦౦౦ జనులు వధింపబడిరి. ఈవధ్యులందు ఉపాధ్యాయులు, వైద్యులు, మతబోధకులు, రైతులు, పనివాండ్రు మొదలగు నన్నితరగతుల జనులును గలరు. చేకా అను గూఢ రక్షకభటులు రక్తకేతువులనుబూని దండనభారమునువహించుచున్నారు. ౧౯౨౧ గూఢచారులతో నారంభమైన చేక అధికారవర్గ మిపుడు ౧,౫౦,౦౦౦ అధికారులను, ప్రతినిధులను గల్గియున్నది. అన్ని దేశములందును సోవియటువర్గము సాంఘికవిధానమును స్థాపించుటకు విశ్వప్రయత్నమును జేయుచున్నది. సోవియటువిధానమును వ్యాపింపజేయుటకు నిర్బంధసైనికవిధానమును రుష్యాదేశ మవలంబించుచున్నది. రుష్యాసైన్యమునందు గతసంవత్సరమునందు ౬,౮౨,౦౦౦ సైనికులు గలరు. ఐరోపామహాసంగ్రామమునకు సంబంధించిన సంగ్రామపరికరములు రుష్యాయందు నిలువయున్నవి. ఈమహాసైన్యము, సంగ్రామపరికరములు మహాసంక్షోభమును గలుగజేయుటకు పరమావకాశములు గలవు. ఆఫ్ఘనిస్థానమునందు జరుగుచున్న సంగ్రామములు సహజముగా భయమును గలుగజేయుచున్నవి. అమానుల్లాఖానుగారు రుష్యాను ఆశ్రయించి రాజ్యాధికారమును బడయగోరుచున్నారు. హిందూదేశమునందు రుష్యాప్రాపకము నణచివేయుటకై నిర్బంధవిధానము వ్యాపకమును పొందుచున్నది.

ప్రపంచమునందు సంగ్రామసన్నాహములను ఆపుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నపుడు రుష్యామాత్రము సంగ్రామసన్నాహములను వృద్ధిచేయుట భయభ్రాంతులను గలుగజేయుచున్నది. రుష్యారాజ్యమును నిర్బంధిం

చుటకు బ్రిటీషుప్రభుత్వ మవలంబించిన మాయోపాయము లన్నియు నిష్ఫలము లైనవి. చీనా, జపాను, పారసీకము, జర్మనీ, తుర్కీ, మొదలగు దేశములందు సాంఘికధర్మము వ్యాపకము గాంచుచున్నది. నిరంకుశాధికారమును నిర్మూలముచేసిన రుష్యా దేశము నిరంకుశమార్గమున సాంఘికపరిపాలనమును వ్యాపింపజేయుట నిరంకుశప్రాబల్యమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. పశుబలాధారమున ధర్మసంస్థాపనము చేయబూనుట అసురబలారాధనమును ప్రతిష్ఠించుటయై యున్నది. పశుబలమును మానవబలము జయించుచు ధర్మసంస్థాపనమునకు సాధనంబగుచున్నది. రావణ హిరణ్యకశిపుల బాహుబలమును శ్రీరామ ప్రహ్లాదుల ధర్మబలము జయించినది. సోవియటుబలములు బాహుబలాధారమునను సాంఘిక సిద్ధాంతములను సకలదేశములందును వ్యాపింపజేయబూనుట యసాధ్యముగ నున్నది.

విశ్వప్రవృత్తియందు కలిమిలేములు, సుఖదుఃఖములు, జయాపజయములు, లాభాలాభములు సంబద్ధపరిస్థితులు గాని నిత్యములు కావు. సంబద్ధస్థితులందు భావపరివర్తనమువలె విషయపరివర్తనము సాధ్యముగాదు. సోవియటు ప్రయోగానుభవములు మర్త్యలోకమును స్వర్గలోకము జేయజాలకపోయినను ప్రపంచమునం దంతటను భావపరివర్తనమును గలుగజేయుటకు సాధనము లగుచున్నవి. మానవులకు సర్వావస్థలయందును సమానస్థితి సాధ్యము గాకపోయినను సమానానందము ననుభవించుట సాధ్యమగుచున్నది. సోవియటుధర్మసందర్శనము విశ్వరూపసందర్శనమువలె భయంకరమై శాంతిని గోరుచున్నది. విశ్వరూప సందర్శనానంతరము విజయునివలె ప్రపంచప్రవృత్తియు శాంతప్రవృత్తిని గోరుచున్నది.

శ్లో.—

అదృష్టపూర్వం హృషితో౽స్మి దృష్ట్వా భయేన చ ప్రవ్యథితం మనో మే,
త దేవ మే దర్శయ దేవ రూపం ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస.

—గీత. అ. ౧౧.

రుష్యాపరివర్తనము ప్రపంచదృష్టి నాకర్షించుచున్నను విలయరూపమున చిరకాలము నిలువజాలదు. ఇటలీదేశమునందు ఫాసిస్టురూపమున, ముస్సోలినీగారు వ్యాపింపజేయుచున్న పరివర్తన మిందులకు ప్రబల నిదర్శనముగ నున్నది.

ఇటలీ

ఇటలీ దేశమునందు స్వాతంత్ర్య వ్యాపనమునకై, గారిబాల్డీ, మాజినీ, మొదలగు దేశభక్తులు చేసిన ప్రయత్నములను ముస్సోలినీగారి ప్రయత్నములు ప్రతిఘటించుచున్నవి. శాసనసభలు, నియోజకగణము, నియోజకాధికారము, సంకుచిత స్వరూపమును దాల్చినవి. ప్రజాస్వాతంత్ర్యము సంకుచితమై నిరంకుశాధికారము వికసించుచున్నది. సంగ్రామసన్నాహము లభివృద్ధిని పొందుచు ప్రపంచశాంతికి భంగము గలుగుచున్నది. రుష్యాయందు మితవాదులవలె ఇటలీయం దతివాదులకు దండనభయము గలుగుచున్నది. యూరపురాజ్యము లన్నియును తిరిగి సంగ్రామసన్నాహములను చేయుచున్నవిధము శాంతిస్థాపనమును దుర్లభము జేయుచున్నది.

అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు

ప్రపంచమునందు శాంతిస్థాపనమునకు అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు చేయుచున్న ప్రయత్నములు సంస్తవనీయములైనను, ప్రయోజనకరములు గాకున్నవి. అమెరికాదేశ మపారమైన సంపదలతో తులతూగుచున్నది. నౌకాదళమును, విమానదళమును, నిర్మించుట కపారమైన వ్యయమును జేయుచున్నది. యుద్ధనిషేధమును ప్రపంచమునకు బోధించుచు సంగ్రామసన్నాహములను జేయుట శాంతిస్థాపనమునకు సాధనభూతముగాదు. నానాజాతిసమితి యూరపురాజ్యముల సౌభాగ్యమున కేర్పడినను ఈ సంకుచిత ప్రయోజనమును నిరర్థకమైనది. స్వప్రయోజన సంరక్షణార్థము సకలజాతులును సంగ్రామసన్నాహములను జేయుచు నానాజాతిసమితి ప్రయోజనమును నిరర్థకము జేసినవి. నానాజాతిసమితి పెద్దజాతులసమితి; తెల్లజాతుల సమితి. నల్లజాతులకును చిన్నజాతులకును,

[illegible] స్వాతంత్ర్య సంరక్షణమునకును శాంతిస్థాపన [illegible] నిరుపయోగముగ నున్నది. అయినను అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు నానాజాతిసమితిని స్థాపించి ప్రపంచమునకు మహోపకారమును జేసినవి. ఈ సమితి మూలముననె ఆయుధనియమనప్రయత్నములు కార్యమునందు గాకపోయినను భావమునందైనను సాధ్యములగుచున్నవి. గత సంవత్సరమునందమెరికా యవలంబించిన కెల్లాగు యొడంబడిక దీని ఫలముగ నున్నది.

కెల్లాగు యొడంబడిక యుద్ధమును ప్రతిషేధించుచున్నది. ఈయొడంబడికను ౧౯౨౮ సంవత్సరము ఆగస్టు ౨౭ వ తేదిని వివిధరాజ్యముల ప్రతినిధులును నంగీకరించి ప్యారిసునగరమునందు సంతకము జేసిరి.

కెల్లాగు యొడంబడిక

దీనియందు మూడుముఖ్యమైన విషయములు గలవు. ౧. అంతర్జాతీయసమస్యలను నిర్ణయించుటకును, జాతీయ గౌరవమును గాపాడుటకును యుద్ధము ప్రతిషేధింపబడుచున్నది. ౨. ఈ యొడంబడిక నంగీకరించిన రాజ్యములకు గలిగెడి కలహములను విభేదములను నిర్ణయించుటయందవి యేకారణమువలన గలిగినను, నెట్టివైనను శాంతిమార్గము గాక వేరొకవిధమున నిర్ణయింపగూడదు. 3. ఈ యొడంబడిక ఆయా రాజ్యముల యవసరముల ననుసరించి ధ్రువపరుపబడును. ఆయా రాజ్యముల యంగీకారపత్రములయందు నిర్ణీతమైన స్థలమునందు వెంటనే యొడంబడిక ఆచరణమునకు రాగలదు. ౪. ఇతరరాజ్యములును నీయొడంబడిక నిలిచియున్నంతకాలమును దీని నవలంబింపవలయును. ఈ యొడంబడిక నంగీకరించిన రాజ్యములందు భారతసామ్రాజ్యమును జేరియున్నది. వివిధరాజ్యములును నంగీకరించిన నానాజాతిసమితినిర్ణయములను, లొకార్నొ యొడంబడికను కెల్లాగు యొడంబడిక కార్యరూపమున బలపరచుచున్నది. బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులారంభమునందు ప్రతికూల స్వభావమును వ్యక్తము జేసినను నంతమునందంగీకరించుట సమంజసముగ నున్నది. ఈ యొడంబడిక దిగంతవ్యాప్తంబైన బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకు పరమోపకారమును జేయుచున్నది. స్వాతంత్ర్యరాజ్యముల స్వత్వములను సంరక్షించుటకును పరాధీనరాజ్యముల పారతంత్ర్యమును సుస్థిరము చేయుటకును నానాజాతిసమితియును, లొకార్నొ యొడంబడికయును, కెల్లాగు ఒడంబడికయును సాధనభూతములుగ నున్నవి.

ఐరోపా మహాసంగ్రామమునకు ప్రపంచరాజ్యములు విశేషధనమును వ్యయము చేసినవి. సంగ్రామమునందు లక్షలకొలది మనుజులు నశించిరి. సంగ్రామానంతరమునందున యుద్ధజ్వర మన్నిరాజ్యములను పీడించుచున్న విధమును, సైన్యములకును, విమానములకును, నౌకలకును వివిధరాజ్యములు చేయుచున్న యపారమైన వ్యయమును, పరమవిషాదమును గలుగజేయుచున్నవి. సంగ్రామ వ్యయభారము తగ్గనంతవరకును ప్రపంచమునకు శాంతియును, తరణోపాయమును దుస్తరములు. పారతంత్ర్యరాజ్యములు దుఃఖవేదన ననుభవించినను స్వాతంత్ర్యరాజ్యములనైనను సంగ్రామజ్వరము వదలుట ప్రపంచక్షేమమునకు ప్రయోజనకరము. భారతసామ్రాజ్యము నానాజాతియందు జేరినది. కెల్లాగు ఒడంబడిక నంగీకరించినది; వ్యయభారమునందు సముచితభాగమును భరించుచున్నది. దేశమునందు స్వాతంత్ర్యము వికసించుటకుగాని, సైనికవ్యయము తగ్గుటకుగాని యవకాశములు గనుపడవు. అయినను అమెరికా యవలంబించిన మార్గము ప్రపంచ శాంతికిని సౌభాగ్యమునకును సాధనంబుగ నుండగలదు.

గతసంవత్సరమునందమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు చీనాదేశమునకు స్వాతంత్ర్య సంరంభమునందు జూపిన సానుభూతి ప్రశంసనీయముగ నున్నది. అమెరికా రాజ్యము చీనాయందు ప్రత్యేక స్వత్వములను వదులుకొని చీనారాజ్యమున కార్థికస్వాతంత్ర్యము నొసంగినది. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల ధర్మప్రవర్తనము చీనా స్వాతంత్ర్యసిద్ధికి సకలవిధముల వినియోగపడినది. జపాను బ్రిటీషురాజ్యము లమెరికాప్రభుత్వపు మార్గము నవలంబించుట యవసరమైనది. అమెరికాప్రతిష్ఠ నీధర్మాచరణము ద్విగుణీకృతము చేసినది.

మద్యపాననిషేధమునకై అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు చేయుచున్న ప్రయత్నములు ప్రపంచకల్యాణమున కమెరికా చేయదలచిన ఘనకార్యములకు నిదర్శనముగనున్నది. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు పరాపేక్షలేక ప్రపంచకల్యాణమునకు స్వీయ బల సంపదలను వినియోగించుట కపారమైన యవకాశములు గలవు. దేశపరిస్థితులు, దేశసంపదలు, వాణిజ్య పరిశ్రమలు, విద్యావ్యాపనము, ప్రజాశయములు ప్రపంచకల్యాణమునకు వినియోగపడుటకు సకలవిధముల దగియున్నవి. ఇతరరాజ్యములు ముఖ్యముగ బ్రిటీషురాజ్యము ఈలబ్ధావకాశములను లోకకల్యాణమునకై వినియోగించుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగు గాక! ఈసందర్భమునందు హెర్బర్టు హూవరు గారిని అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములకు రాజ్యాధికారిగ నెన్నుకొనుటయు సముచితముగ నున్నది. పరోపకారపరాయణుడైన హూవరుగారి పరిపాలనమునందు అమెరికాకును, నితరరాజ్యములకును, శాంతిసౌభాగ్యములు సమకూడుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగు గాత!

వర్తమాన విషమపరిస్థితులందు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారుల భారము దురారాధ్యముగ నున్నది. బ్రిటీషు ప్రజలు ౧౯౧౩-౧౪ సం॥నందు తల యొకటికి పౌ. ౩-౧౧-౪ చొప్పునను, ౧౯౩౬-౩౭ సం॥ము నందు పౌ. ౧౪-౧౧-౮ చొప్పునను పన్నులను చెల్లించిరి. గ్రేటుబ్రిటను ఆదాయము ౧౯౩౭-౮ నందు ౮౪౪,౩౮,౩౪,౦౦౦ సవరనులు, వ్యయము ౮౩౩,౯౯,౯౯,౦౦౦సవరనులు. ఈ ఆదాయమునందు ౩౭౯,౮౧౬,౦౦౦అప్పువడ్డీలకును౧౨,౪౦,౦౦,౦౦౦సవరనులు ఈసైన్యాదులకును వినియోగపడుచున్నవి. మద్యాదాయము ౧౩,౯౨,౦౦,౦౦౦సవరనులు. మద్యపానమునకై ౧౯౩౭నందు గ్రేటుబ్రిటనునందు ౨౯,౮౮,౦౦,౦౦౦ సవరనులు వ్యయమైనవి. దేశమునందు నిరుద్యోగుల సంఖ్య పెరుగుచున్నది. బొగ్గుపరిశ్రమ, దూదిపరిశ్రమ వికాసము లేకయున్నవి. ధనస్వాములకును, కార్మికులను సంఘర్షణము ప్రవర్ధమాన మగుచున్నది. పరిశ్రమలు సంరక్షణము లేక కృశించుచున్నవి. వ్యయభారమును తగ్గించుటకు అవకాశములు గనుపడవు. చర్చిలుగారు ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతములు మాటలరూపమును దాల్చక మాటలరూపముననె యున్నవి.

బ్రిటీషు రాజ్యము

ఐరోపామహాసంగ్రామమునందు గెలుపొందిన అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములందును ఓడిపోయిన జర్మనీదేశమునందును గల శాంతిసౌఖ్యములు గ్రేటుబ్రిటనునందపరూపముగనున్నవి. జర్మనీదేశాదాయము ౧౯౨౯వ సంవత్సరమునందు ౩౨,౫౦,౦౦,౦౦౦ సవరనులనుండి ౧౯౩౭వ సంవత్సరము నందు ౪౯,౦౦,౦౦,౦౦౦ సవరనులకు వృద్ధి అయినది. పరాజితమైన జర్మనుదేశమునందు గల స్థిరాభివృద్ధి గ్రేటుబ్రిటనునందు గోచరము గాకున్నది. గ్రేటుబ్రిటను అనుభవించుచున్న దురవస్థకు ప్రతీకారమును బ్రిటీషురాజ్యాధికారులు పరాధీనరాజ్యములందు బడయుటకు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. పరాధీనరాజ్యములను చిరకాలము శ్వేతాధికారబద్ధము చేయుటకు బ్రిటీషురాజ్యతంత్రజ్ఞులు పన్నుచున్నతంత్రములసహ్యముగ నున్నవి. భరతవర్షము, సింహళము, కెనియా మొదలగు పరాధీనదేశములందు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులు పన్నుచున్న రాజ్యాంగపాశబంధములును, చీనా మొదలగు స్వాధీనదేశములం నవలంబించుచున్న దుస్తంత్రమును రాజ్యాధికారుల నావహించిన స్వార్థపరత్వమును విశదము చేయుచున్నది.

బ్రిటీషురాజ్యాధికారులను ప్రాతవాసనలు విడువలేదు. సామ్రాజ్య ధురంధరత్వము, భోగాభిలాష, దురభిమానము బ్రిటీషురాజ్యాధికారులను స్వధర్మ పరాఙ్ముఖులను జేయుచున్నవి. బ్రిటిషురాజ్యాధికారులకు బ్రిటీషు ప్రయోజనములందు గల లక్ష్యము సామ్రాజ్య ప్రయోజనములందును, మానవధర్మ ప్రయోజనములందును గనుపడదు. సామ్రాజ్యాంతర్భాగముల క్షేమము బ్రిటీషు సామ్రాజ్య క్షేమమునకును, సామ్రాజ్యాంతర్భాగముల

గ్రేటుబ్రిటను

వెండి సామగ్రితో

మీగృహముల నలంకరించుడు!

లోహములలోకెల్ల వెండి గౌరవనీయమైనది, స్వచ్ఛమైనది. అతిప్రాచీనమైనది. నిత్యకృత్యములకు అత్యంతోపయోగమైనది.

వెండి ఆభరణములును, వెండిపాత్ర సామగ్రియును, వెండి నాణెమును, మానవకోటియొక్క నాగరికతాభివృద్ధిని సర్వదా సూచించుచున్నవి.

వెండిసామగ్రిని తయారుచేయుటయందు గల పనివాడితనమును, కళాకౌశలమును, సురాజ్ మల్ కంపెనీ వారి వెండిసామానులయందు పరిపూర్ణత్వము నొందియున్నవి. ఈలోహమునకు గల శుద్ధధావళ్యమును బట్టియు సామగ్రిపై చెక్కబడు ప్రాజాలంకారమును బట్టియు సురాజ్ మల్ కంపెనీవారి వెండి సామగ్రినే సర్వత్ర కోరుచున్నారు. సకల సందర్భావసరములకు తగియున్నవి.

మంచి వెండి సామాను బహుమానమిచ్చుటకు అత్యంతార్హమైనది. ఉంచదగిన వస్తువులలో మనోరంజకమైనది.

మా వెండిసామగ్రి శుద్ధమైన లోహముగలది. హైమండుగున్న ట్రేడుమార్కు వానిపై నుండును. మంచినేర్పుగలిగిన మా స్వదేశపువాండ్లచే తయారుచేయబడినవి. మాచే తయారుచేయబడు ప్రతితునకయును సౌందర్యరాశియై క్రొత్తసొంపును గల్గియుండును.

కానుకలనిచ్చుటకుగాని, గృహోపయోగమునకుగాని, కావలసిన అన్నివర్ణముల సామానులును కోరినరీతిగా మావద్ద లభించగలవు.

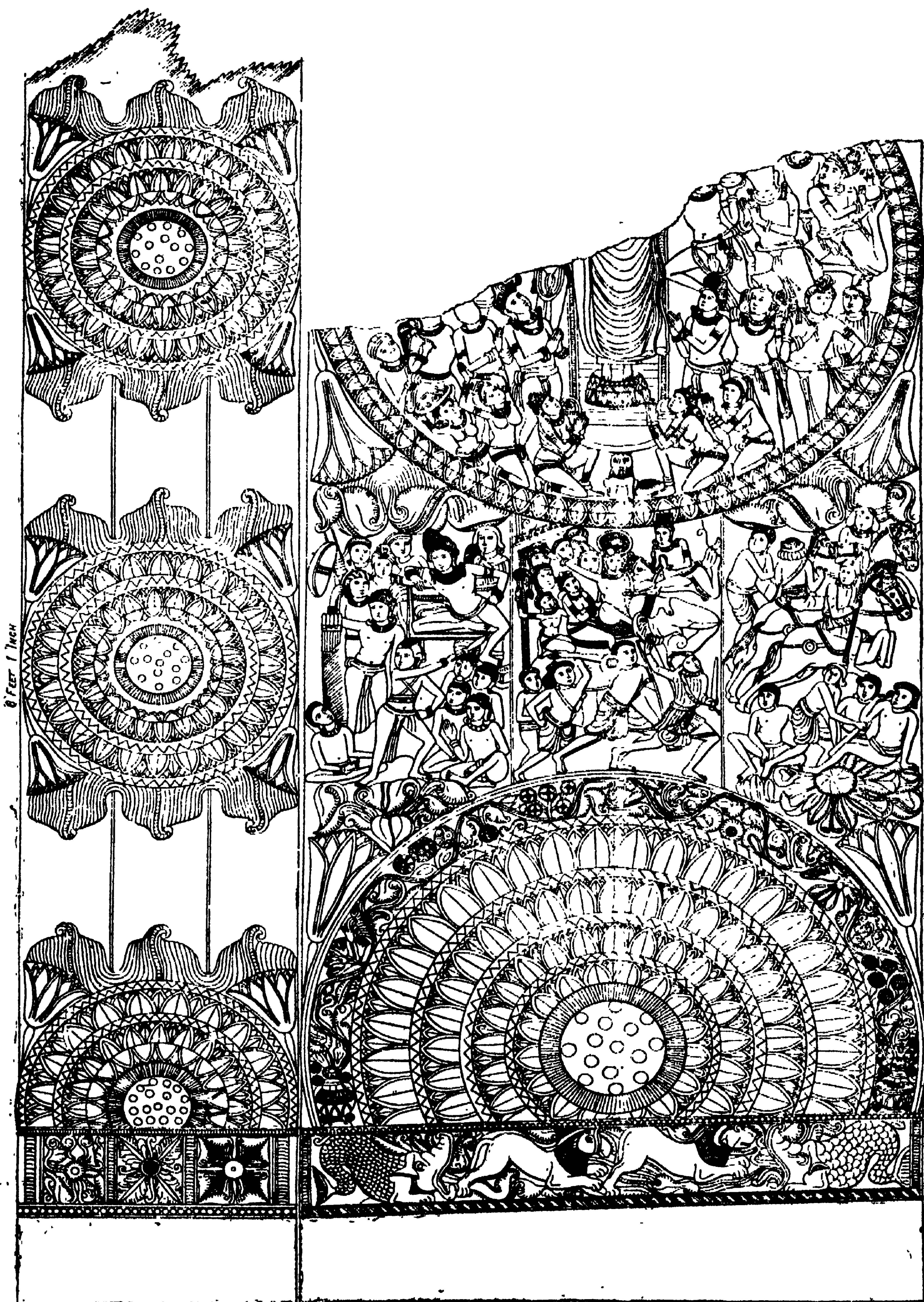
కోరినవారికి సామానుల ధరలను, ఎస్టిమేటులును తెలియజేయబడును.

సురాజ్ మల్ లల్లూభాయి అండు కో,

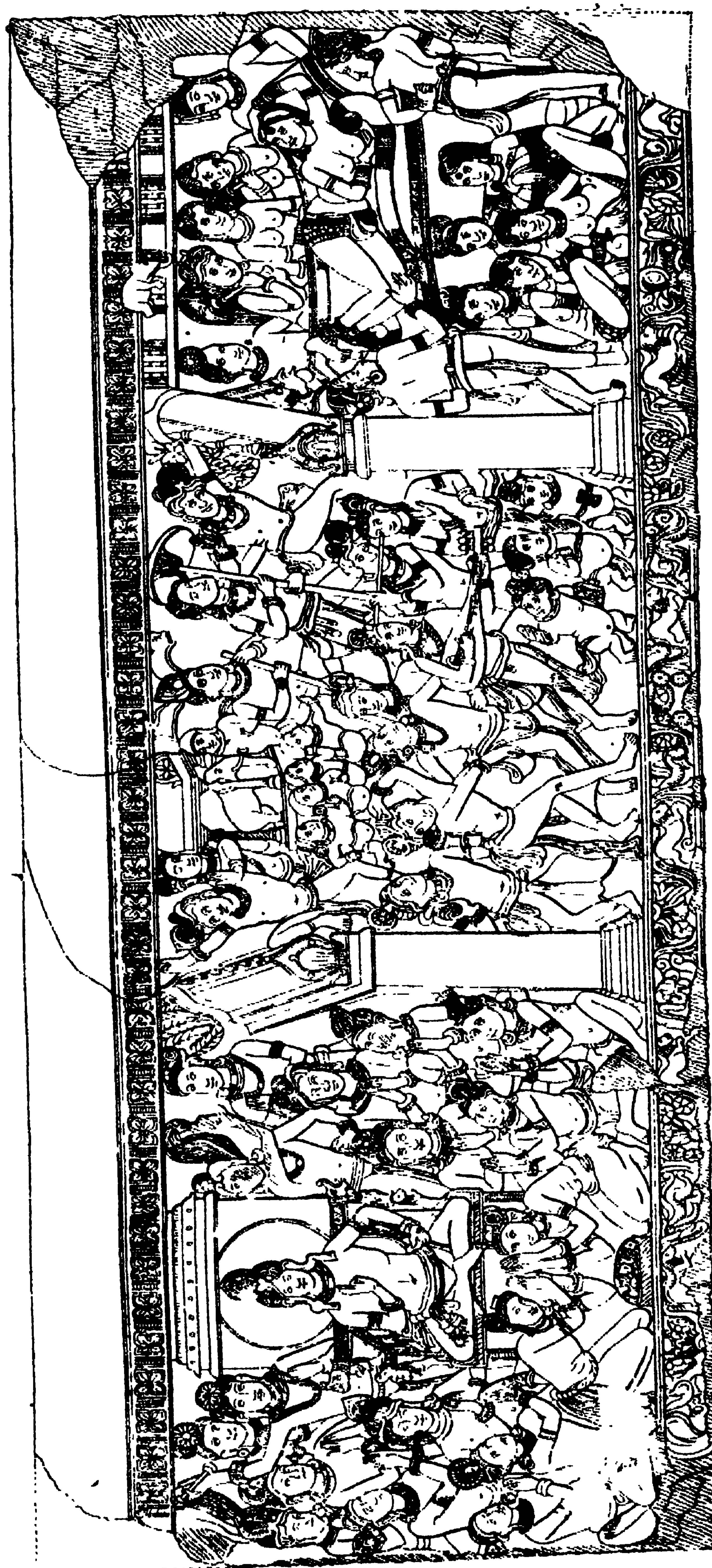
రత్నాల వర్తకులు, వెండి బంగారు నగల వ్యాపారులు,

బొంబాయి	కలకత్తా	తిరుచునాపల్లి	రంగూను	మద్రాసు.
359 కల్బదేవిరోడ్డు,	12 లాల్ బజారు,	135 పెద్దబజారు,	134 మొగలుపేఠ.	313, ఎస్ప్లనేడ్,

అమరావతి స్తూపచిత్రములు

చిత్రము ౧

చిత్రము ౨

కష్టములు బ్రిటీషుసామ్రాజ్యకష్టములకును సాధన భూతములు. ముప్పదిమూడుకోట్ల ప్రజలు దారిద్ర్యగ్రస్తులై కృశించుచున్నపుడు సామ్రాజ్యక్షేమము స్వప్నతుల్యము. బ్రిటీషు రాజనీతిజ్ఞులు పరాధీనరాజ్యములకు పరమోపకారమును చేయుచున్నటులు ప్రకటింపవచ్చును. లోకము మాయమాటలను నమ్మవచ్చును. సత్యముమాత్రము దాగక విజయమును పొందుట ధ్రువము. ప్రజల దారిద్ర్యము, దుఃఖానుభవము, సంతాపము మాటలవలన నుపశమింపదు. బ్రిటీషు రాజనీతిజ్ఞుల దురభిమానదురహంకారములు పరాధీనరాజ్యములకువలె బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకును, ప్రపంచమునకును పరమానర్థదాయకములుగ నున్నవి. ఈపరమార్థమును బ్రిటీషుసామ్రాజ్యాధికారులు త్వరలో గ్రహించుట యవసరము. సమయ మతిక్రమించినపుడు పశ్చాత్తాపమువలన ప్రయోజనము గలుగదు.

బ్రిటిషు రాజ్యాధికారులు కన్సర్వేటివు పక్షము వారైనను, లిబరలు పక్షమువారైనను, లేబరు పక్షము వారైనను, పరాధీనరాజ్యములకు సమానాదరణమునే చూపుచుందురు. రాజ్యాధికారులకు స్వార్థపరత్వమునందు గల లక్ష్యము పరహితార్థమునందు లగ్నము గాకున్నది. కన్సర్వేటివు ప్రభుత్వము స్వార్థపరత్వమునకు ప్రసిద్ధిని బడసినది. గతించిన ఆరేండ్లయందును కన్సర్వేటివు ప్రభుత్వము పరాధీనరాజ్యములపట్ల, ముఖ్యముగా భరతఖండముపట్ల, జూపిన తిరస్కారభావము బ్రిటీషుసామ్రాజ్య క్షేమమునకు ప్రతిబంధక మగుచున్న విధమును దేశమునందు ప్రవర్ధమానం బగుచున్న యసంతృప్తి విశదము చేయుచున్నది.

గ్రేటుబ్రిటనునందు మేనెల ౩౦ వ తేదీని క్రొత్త యెన్నికలు జరుగనున్నవి. గత సంవత్సరమునందు నూతనముగా నిర్మింపబడిన శాసనము స్త్రీలకు పురుషులతో సమానముగా నియోజనాధికారమును గలుగజేయుచున్నది. ఈశాసనము ౫౨,౦౫,౦౦౦ స్త్రీలకు క్రొత్తగా నియోజనాధికారమును గలుగజేయుచున్నది. నియోజకవర్గమునందు క్రొత్తగా జేరెడు స్త్రీలవోట్లు నాయకుల యూహాలను తారుమారుచేయుట సహజము. రాగల ఎన్నికలయందు దేపక్షమువారు విజయమును గాంచెదరో యూహించుట అసాధ్యమైనను, కన్సర్వేటివుపక్షము మాత్రము పూర్వమువలె బలమును కలిగియుండదని యూహింపబడియున్నది. సంయుక్తపక్షము రాజ్యాధికారమును వహింపవలసిన యవసరము గలుగవచ్చునని పరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. ఏపక్షము వచ్చినను భారతీయులు స్వరాజ్య సంరంభమునందు స్వాయంసహాయము మీద నాధారపడుట శ్రేయస్కరము గాని లేబరుపక్షముమీద గాని, వేఱొకపక్షముమీద గాని యాధారపడుట నిరర్థకమని నిత్యానుభవము తెల్లము చేయుచున్నది.

భారతరాజ్యాంగముపట్ల బ్రిటిషు ప్రభుత్వ మవలంబించుచున్న నీతి కళంకమై యున్నిపక్షములవారిచేతను నిరసింపబడుచున్నది. సైమనుసంఘ నియామకము, వారి సంచారము, విచారణ, బహిష్కారము బ్రిటిషు రాజ్యాధికారులకు భరతఖండము మీద గల పరాదరణ స్వభావమును విశదము చేయుచున్నవి.

సైమను కమీషను

సైమనుకమిషను గతసంవత్సరమునందు రాజ్యాంగపరిస్థితులను విచారించుటకై ప్రధానప్రదేశములందు సంచారమును జేసినది. బొంబాయి, పునహా, లాహోరు, లక్నో, కలకత్తా, రంగూను, మద్రాసు, నాగపురం మొదలగు స్థలములందు సైమను కమిషనునకు బహిష్కారోత్సవములు, నల్లజెండాలు, నిర్గమన ఘోషలు ప్రత్యక్షములైనవి. అన్నిస్థలములందును కమిషనుయొక్క గమనాగమనములు గోప్యముగ నుంచబడినవి. రక్షకభటుల సంరక్షణ సహాయములు కమిషను గమనాగమనముల కవసరమైనవి. రక్షకభటు లాయుధపాణులై ప్రజానాయకులపట్ల జూపిన దౌర్జన్యనిరసన భావములు భారతీయుల నిస్సహాయస్థితిని వేనోళ్ల జాటుచున్నవి.

లాహోరునందు దేశభక్తాగ్రేసరుడు లాలాలజపతిరాయి సాండర్సుగారి దౌర్జన్యమునకు బలియై ప్రాణ

ములను గోల్పోయిన విధము భారత హృదయమునందు పరమసంతాపమును గలుగచేసినది. లక్నో, మద్రాసు మొదలగు స్థలములందు రక్షకభటు లవలంబించిన దౌర్జన్యవిధానము నింద్యమై పరమాసహ్యముగా నున్నది. సైమనుకమిషను ప్రదర్శనమును దేశమునం దంతటను జేయుటకై లక్షలరూప్యములు నిరర్థకముగా వ్యయమైనవి. రక్షకభటులు, సైనికులు ఆయుధపాణులై పురములందు సంచారము చేయుచు ప్రజాహృదయమునందు భయభ్రాంతులను గలుగజేసిరి. ప్రజల సామాన్యస్వాతంత్ర్యమైన గమనాగమనములను నిరోధించిరి. దండధారులై రక్షకభటులు ప్రజలను తాడనము చేసిరి. ఇట్టి సందర్భావస్థయందు సైతము ప్రజలు నిర్భయముగా హరతాళములను జరిపిరి. నాయకులు నల్ల జెండాలతో బహిష్కరణోత్సవములను జయప్రదముగ జేసిరి. ఈసందర్భమునందు చెన్నపురియందు జరిగినయుదంత మధికారి లక్ష్యమునకును, ప్రజాలక్ష్యమునకును సైమనుకమిషనుపట్ల గల భేదమును, ప్రజాసంకల్పమును విశదముచేయుచున్నది.

సైమనుకమిషను బహిష్కరణోద్యమమునందు దౌర్జన్యమునకు గాని, శాసనోల్లంఘన ప్రస్థానమునకు గాని అవకాశములు లేవు. కాంగ్రెసు నిర్ణయము సైమనుకమిషను బహిష్కరణ ప్రదర్శనముగాని శాసనోల్లంఘనప్రస్థానప్రదర్శనము గాదు. నిరాయుధులగు ప్రజలకు దౌర్జన్యప్రస్థానము దురారాధ్యము. సాయుధులగు భటులు గూఢముగాను, బహిరంగముగాను గలుగజేయగల దౌర్జన్యము రౌద్రాకారము దాల్పగల విధమును లాలాజీ దుర్మరణము విస్పష్టము జేయుచున్నది. చెన్నపురి బహిష్కరణ ప్రదర్శనమునందు పాల్గొనిన నాయకుల ప్రయత్నములు కపటములని సర్ ఉస్మాన్ సాహేబు గారు చెన్నపురిశాసనసభయందు బహులు చెప్పుట కేవలమసత్యమైయున్నది. అధికార సింహాసనము భారతీయులకును విచిత్రమైన ప్రవృత్తిని కలుగజేయుచున్నది. అధికారములో భారతీయులు స్వధర్మనిర్వహణమును మరచి పరధర్మనిర్వహణమునకు బూనుకొనుచున్నారు. అధికారవర్గము సైమనుకమిషనును కన్నులకు గంతలుకట్టి ప్రదర్శనముచేయించిన విధమును వారి సంచారక్రమము విశదము చేయుచున్నది. అధికారుల కన్నులు, చెవులు సైమనుకమిషనుకు కన్నులు, చెవులు నైనవి. అధికారులు నియమించిన సంఘములు, వ్యక్తులు వారి ఇష్టానుసారముగ విజ్ఞాపనలను, సంస్కరణవిధానములను సైమనుకమిషనునకు సమర్పించిరి. ఈ విన్నపములు, విధానములు స్వార్థపరుల ప్రయోజనమునకు, ప్రత్యేకసంఘముల లాభములకును నుపయోగపడినను, దేశప్రయోజనములకును, స్వరాజ్యమునకును నిరుపయోగములుగా నున్నవి.

సైమనుకమిషను ఈ ఏప్రిలుమాసమున స్వదేశమునకు మరలిపోయినది. భిన్నరాష్ట్రాధికారులు సంస్కరణవిధానములను సైమనుకమిషనునకు ఆయారాష్ట్రముల పరిస్థితుల కనురూపముగ సమర్పించిరి. శాసనసభలు నియమించిన కమిటీలును వీని కనుగుణ్యముగానే రిపోర్టులను పంపినవి. ఈ రిపోర్టులన్నియును ద్వంద్వప్రభుత్వము నేకగ్రీవముగా నిరసించినవి; రాష్ట్రీయప్రభుత్వములందు స్వాతంత్ర్యస్థాపనావసరమును ప్రతిపాదించుచున్నవి. చెన్నపురి, బొంబాయి, పంజాబురాష్ట్రములందు రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యము నంగీకరించుటకు పరిస్థితు లనుకూలముగా నున్నట్లు వదంతు లేర్పడినవి. ఇతరరాష్ట్రములందు పూర్వపుద్వంద్వప్రభుత్వమే వికాసమును పొందుట కవకాశము లేర్పడు నని వదంతులు ప్రబలినవి. సైమనుకమిషను విధాన మొకరాష్ట్రమునందునలెనే యన్నిరాష్ట్రములందును జరిగినది. మద్రాసురాష్ట్రమునం దావిధానము విపరీతాకృతిని దాల్చినది.

చెన్నరాష్ట్రమున నితరరాష్ట్రములందు లేని విభేదము లధికముగ గలవు. ఇక్కడ నితరప్రాంతములందు గల హిందూమహమ్మదీయ విభేదములకు దోడుగ బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతరభేదములు, నిమ్నజాతులభేదములు, తమిళాంధ్రాదిభేదములు, జస్టిసుపక్షమునకు సైమనుకమిషనువిజృంభణమునకు దోడ్పడుట కవకాశములు గలిగించినవి. నిమ్నజాతులుసమర్పించిన వినతిపత్రమునందు ప్రత్యేక

లాభములనుగోరిరి. జస్టిసుపక్షమువారితోడ్పాటువలన శాసనసభసహకారము నామోదించినది. చెన్నపురి కార్పొరేషను స్వాగతపత్రమును సమర్పించినది. సర్ అన్నామలచెట్టి, ఎ. రామస్వామి మొదలియారు గారలు విందులను చేసిరి. మహమ్మదీయులు ప్రత్యేక నియోజకవర్గమును, ప్రత్యేక సాంఘికలాభములను గోరుచు విజ్ఞాపనపత్రములు సమర్పించిరి. అధికారవర్గ మొక సంస్కరణవిధానమును, శాసనసభోప సంఘ మొకసంస్కరణవిధానమును సమర్పించిరి. స్వాగతపత్రములు, విజ్ఞప్తిపత్రములు స్వప్రయోజనముల కేర్పడినవి. నిరంకుశ ప్రభుత్వము నిరంకుశాధికార రక్షణము నాకాంక్షించుచున్నది. జస్టిసుపక్షనివేదకము బ్రాహ్మణేతరనాయకుల ప్రయోజనములను గోరుచున్నది. ఈనివేదిక లన్నియును విభేదములను, ప్రత్యేక లాభములను వృద్ధిచేయుటకు వినియోగపడగలవు గాని జాతీయైక్యమును వృద్ధిచేయుటకు వినియోగపడవు. ప్రభుత్వనివేదకయును, జస్టిసుపక్షనివేదకయును నిరంకుశాధికార సంరక్షణమునకు వినియోగపడగలవుగాని బాధ్యతాయుత పరిపాలనమును సమర్థించుటకు వినియోగపడవు. ఈ విందులు, నివేదకలు ప్రత్యేకపక్షమునకు సంబంధించినవిగాని భారతజాతికి సంబంధించినవి గావు. ఈప్రదర్శనములును అధికారాచ్ఛాదనమున జరిగినవి గాని స్వాతంత్రముగ జరిగినవి గావు. చెన్నరాష్ట్రమునందు జరిగిన నాటకమె అన్ని రాష్ట్రములందును ఆడబడినవి. దీనికి భిన్నముగ నెహ్రూనివేదిక జాతీయాశయములను, సంకల్పములను చాటుచున్నది.

నెహ్రూ నివేదిక

గతసంవత్సరము హిందూదేశ రాజ్యాంగసంరంభమునందు ప్రముఖమైన వత్సరముగ నున్నది. బర్కెను హెడ్డుప్రభువు భారతనాయకులను రాజ్యాంగవిధానమును తయారుచేయు డని బెదరించెను. భారత నాయకులు బర్కెనుహెడ్డుప్రభువుగారి బెదరింపులను లక్ష్యముచేయకపోయినను దేశస్వాతంత్ర్య సౌభాగ్యములకు సాధనభూతమైన నెహ్రూనివేదికను చెన్నపురికాంగ్రెసు నిర్ణయమున కనురూపముగ గతసంవత్సరమునందు సిద్ధముచేసిరి. బొంబాయిలో ౧౯౨౮ సం. మే ౧౯ వ తేదీని అఖిలపక్ష మహాసభ గూడినది. ఆసభ నియమించిన సభ్యులు మోతీలాల్ నెహ్రూ, ఆలీఇమాం, తేజబహాదూరు సప్రూ, ఎమ్.ఎస్. ఆనే, ప్రధాన్, సుభాషుచంద్రబోసు, జయకర్, జోషీ, సర్దారు మంగళసింగు, షూఆబు కురెషీగారలు గతసంవత్సర మాగష్టుమాసమునకు నెహ్రూనివేదికను తయారుచేసిరి. ఈసంఘమున కధ్యక్షత పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారు వహించి అచిరకాలముననే భారత రాజ్యాంగ విధానమును దేశమునకు సమర్పించిరి. ఈ నివేదకను ఆగస్టు ౨౮-౩౧ వరకును లక్ష్మణపురమునందు గూడిన అఖిలపక్షమహాసభ ఆమోదించినది. అఖిలపక్ష మహాసభయందు ౧. జాతీయమహాసభాకార్యనిర్వాహకవర్గము, ౨. మితవాదుల సభ, 3. అఖిలభారత ముస్లిముసమితి, ౪. హిందూమహాసభ, ౫. కేంద్రఖిలాఫతు సంఘము, ౬. కేంద్రసిక్కుసంఘము, ౭. హోమురూలుసమితి, ౮. క్రైస్తవమహాసభ, ౯. జమైతుల్ ఉలేమా, ౧౦. సంస్థానప్రజాసభ, ౧౧. శాసనసభలకాంగ్రెసు పార్టీ, ౧౨. శాసనసభల జాతీయపక్షము, ౧3. అయోధ్యా బ్రిటిషు ఇండియాసంఘము, ౧౪. కలకత్తా, భారతసంఘము ౧౫. మహారాష్ట్రవాణిజ్యసంఘము, ౧౬. సింధుజాతీయసమితి, ౧౭. దక్కనుసభ, ౧౮. స్వాధీనభారతసంఘము, ౧౯. అజ్మీరు, ఆంధ్ర, బీహారు, బెంగాలు, బర్మా, హిందుస్థానీమధ్యపరగణాలు, మహారాష్ట్రమధ్యపరగణాలు, ఢిల్లీ, కర్ణాటక, కేరళ, పాంచాల, సింధు, సంయుక్తరాష్ట్ర, ఉత్కళ రాష్ట్రసంఘములు చేరియున్నవి. ఈ సభల ప్రతినిధులకు మహమ్మదాబాదు మహారాజాగారు స్వాగతము నొసంగిరి. మహాసభకు డాక్టరు అన్సారీగారు ఆధిపత్యమును వహించిరి. సభ యామోదించిన తీర్మానములు భారత స్వాతంత్ర్య సిద్ధికి మూలాధారముగ నుండగలవు. స్వారాజ్యమునకు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము. కీలకము తదనుగుణ్యముగా నఖిలపక్షసమావేశము లక్నోయందు క్రింది తీర్మానములను చేసినది.

(౧) సింధు ప్రత్యేకరాష్ట్రముగా చేయబడవలెను.

(౨) పశ్చిమోత్తర సరిహద్దురాష్ట్రము, బెలూచిస్థానము ఇతర రాష్ట్రములతో బాటు పరిగణింపబడవలెను.

(3) పంచాలమునందును, వంగదేశమునందును ప్రాతినిధ్యము జనసంఖ్యనుబట్టి యుండవలెను.

(౪) భారత శాసనసభ్యుల మొత్తముసంఖ్యలో మహమ్మదీయ ప్రతినిధుల సంఖ్య మూడవ వంతుకు తగ్గియుండరాదు.

"సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమే భారతీయుల గమ్యస్థానముగా నుండవలెనని వచించు రాజకీయ పార్టీల కృషికి ఆటంకము లేమియు కలుగ జేయకుండ ౧. భారతదేశములో స్థాపింపబడబోవు ప్రభుత్వము స్వాతంత్ర్యయుత ప్రభుత్వమై యుండవలెననియు, అనగా సంపూర్ణాధికారము గలిగిన ప్రజానియోజిత శాసనసభలకు బాధ్యత వహించిన ప్రభుత్వముగా నుండవలయుననియు, ౨. అధినివేశస్వాతంత్ర్యరాజ్యముల యందలి ప్రభుత్వవిధానమునకే ప్రభుత్వవిధాన మెన్నటికి కోరబడరాదనియు ఈ మహాసభవారు ప్రకటించుచున్నారు."

"భారతరాజ్యాంగవిధానము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య దర్శముపై నాధారపడి యుండవలెనని ఈ ప్రకటనలో సంతకములు చేసిన మేము అభిప్రాయబడుచున్నాము. అఖిలపక్ష సమావేశమువారియొనుటనుంచబడిన రాజ్యాంగ విధానము నొప్పుకొనినవారు అధినివేశస్వాతంత్ర్యము నొప్పుకొని తీరవలెనని మాకు తోచుచున్నది. దీనినొప్పుకొనుటకు మేము సంసిద్ధులమై లేము. కావున మేమీతీర్మానము నంగీకరించుటగాని ఆమోదించుటగాని వలనుపడదు. తీర్మానముయొక్క అవతారిక సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమునకై మా కార్యక్రమమును మేము సాగించుకొనుటకు హక్కునొసంగుచున్నదని యొప్పుకొందుము. కాని తీర్మానముయొక్క రెండవభాగమందు అధినివేశస్వాతంత్ర్యము నంగీకరించి తీరవలెనని యున్న నియమమును అవతారిక యేవిధముగాను తగ్గించుటలేదు.

వినరు ఈ మహాసభాకార్యక్రమమున కేవిధమైన యాటంకమును కలుగజేయుటకు మేము తలచలేదు కాని యీ సమస్యపై మా నిశ్చితాభిప్రాయమును తెలియిచ్చి, అధినివేశ ప్రతిపత్తి నంగీకరించి తీరవలెనను ఈతీర్మాన భాగముతో మాత్రము మాకేసంబంధమును లేదని ప్రకటింప నిచ్చగించుచున్నాము. ఈ తీర్మానమునకు సంబంధించిన చర్చలోగాని, వోటింగులోగాని మేము పాల్గొనము. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యకార్యక్రమమును, ప్రచారమును కొనసాగించుటకు మాకుచితమని తోచిన పద్ధతుల నవలంబింతుము."

"భారత సంస్థానముల విషయమై సంఘమువారొసంగిన సలహాలను మహాసభవా రంగీకరించుచున్నారు."

"రాష్ట్రపునర్విభజనమును గూర్చియు, రాష్ట్రముల ప్రతిపత్తిని గూర్చియు నివేదికా నిర్మాతలొసంగిన సలహాలను సభవారు విచారించి ఆమోదింపబడిన రాజ్యాంగవిధానములో నంతర్భాగముగా వానినీ చేర్చుకొనుట కంగీకరించుచున్నారు.

మరియు రాష్ట్రవిభజనమును గురించి యొసంగబడిన సలహాలలో ప్రతిపాదింపబడిన సూత్రముల ననుసరించియు, తమ కవసరమని తోచిన ఉపసంఘముయొక్కగాని, ఉపసంఘములయొక్కగాని సహాయము గైకొనియు, చిత్తురాజ్యాంగవిధానమునందు 72 క్లాజులో నేర్పరుపబడిన సంఘము ఈక్రింద నిర్వచింపబడిన కార్యములను నిర్వహింపవలెను.

(అ) కర్నాటకమును, ఆంధ్రదేశమును ప్రత్యేక రాష్ట్రములుగా విభజించుటకు అవసరమగు నర్యాగైకొనుట.

(ఆ) వివిధరాష్ట్రములలో చెదరియున్న ఓఢ్రభాష మాట్లాడు భాగములను ఏకము చేసి, వారు నూతనరాష్ట్రనిర్మాణమున కవసరమగు వ్యయమును భరించుగలిగియున్నగాని, భరింప సంసిద్ధులైయున్నగాని, అట్లేకము చేసిన ప్రాంతముల నన్నిటిని ఒక్క రాష్ట్రముగా జేయుటకు చర్య గైకొనుట.

(ఇ) మధ్య పరగణాలు [హిందూస్థానీ] కేరళ, మరియు ప్రత్యేక రాష్ట్రముగా విభజింపబడ నిచ్చగించు యితర భాషా ప్రయుక్తవిభాగముల స్థితిగతులను నివేదించుట.

(ఈ) సంఘము [illegible] యును ద్వందద్వించిన సూత్రముల ననుసరించి ఆసా[illegible]ంచినవి: [illegible] యొక్కయు, బీహారు ఒరిస్సాల యొక్కయు, మధ్యరాష్ట్రములు [హిందూస్థానీ] కేరళ, కర్నాటకములయొక్కయు సరిహద్దులను తిరిగి నిర్ణయించుట."

"నెహ్రూసంఘమువా రొసంగిన సలహాలలో 87 క్లాజును సంఘమువారు మరల నాలోచించి, రాజ్యాంగవిధానమును సవరించు విషయమై భారతశాసనసభలో వివిధాల్పజనసంఖ్యాక సంఘముల హక్కులను శ్రేయములను రక్షించు విధమున దానిని మార్చవలసినదిగా మహాసభవారు నెహ్రూసంఘమువారిని కోరుచున్నారు."

"అఖిలపక్షసమావేశమువారిచే నియమింపబడిన సంఘము యీ క్రిందివిషయములను గూర్చి విచారించి సభవారికి నివేదికనంపవలెను.

(1) స్వభాషామూలకముగాను, వారికి అలవాటైన లిపిలోను తమ బాలురు పాఠశాలలయందు విద్యాభ్యాసము చేయుటకు అల్పజన సంఖ్యాకసంఘములకు గల హక్కును రక్షించుట.

(2) భారత ప్రజాసామాన్యభాష హిందూస్థానీగానుండి ఆభాషను ఉర్దూ లిపిలోగాని హిందీలిపిలోగాని వ్రాయుట; ఆంగ్లముగూడ వాడుటకు స్వేచ్ఛనిచ్చుట.

(3) ప్రతిరాష్ట్రమునందును ఆయారాష్ట్రభాష రాజభాషగా నుండుట. హిందుస్థానీభాషగాని, ఆంగ్లముగాని వాడుటకు స్వేచ్ఛ నిచ్చుట."

"ప్రజాస్వామ్యస్థాపన సమయమున న్యాయసమ్మతముగా సంపాదింపబడినట్టియు, భుక్తమగుచున్నట్టియు, స్వంత ఆస్తికి గల హక్కులు యిందుమూలకముగా గారంటీచేయబడినవి."

సార్వజనిక హక్కులలో 17వ క్లాజునందు "నిరుద్యోగమువలన గలిగిన దారిద్ర్యమును నివారించుటకు" అను వాక్యము తరువాత ఈ క్రిందిమాటలను కలుపవలెను.

"కవులుదార్లకు సరసమగు కవులును, స్థిరత్వమును యేర్పరు చుటకు భారత పార్లమెంటువారు తగిన చట్టములను చేయవలెను".

అఖిలపక్షసమావేశ మామోదించిన తీర్మానములు బాధ్యతాయుత పరిపాలనావసరమును, ఆపరిపాలనమును స్థాపింపవలసిన విధమును, స్వతంత్ర రాష్ట్రనిర్మాణ విధానమును, భాషాప్రయుక్తమైన రాష్ట్రపునర్విభజనమును ప్రజాస్వత్వములను నిర్ణయించుచున్నవి. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యవాదులను, ప్రత్యేకసాంఘికాభిమానులను పైతీర్మానములను ప్రతిఘటించినను, నధికసంఖ్యాకులుతీర్మానముల నామోదించిరి. నెహ్రూనివేదిక స్వాభిమానపరాయణులైనబర్కెనుహెడ్డుప్రభువునకును, బ్రిటిషురాజ్యాధికారులకును, నిరంకుశాధికారులకును భారతజాతీయ సంయోగ బలసాధనములను విశదము చేయుచున్నది. నెహ్రూనివేదిక అధినివేశ రాజ్యాంగవాదులకును, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యవాదులకును సంఘర్షణమును కలుగజేసినది. సకల జాతులకును సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము సహజావస్థయైయున్నది. పారతంత్ర్యస్థితియందున్న దేశములకీసహజావస్థ దుర్లభముగ నున్నది. నిరాయుధులైన భారతీయులకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యస్థితి దుర్లభమని సకలపక్షములవారును నంగీకరించుచున్నారు. చెన్నపురికాంగ్రెసు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము భారతజాతీయాదర్శ మని నిర్ణయించినది. స్వాతంత్ర్య సిద్ధాంతము విషయమై కాంగ్రెసు పక్షమునందు భేదాభిప్రాయములు గనుపడవు. అఖిలపక్ష సమావేశమునందు జేరిన ఇతరపక్షములవారును, కాంగ్రెసును గలసి యొకతీర్మానమునే యంగీకరించుటకు వలస రాజ్యముల రాజ్యాంగవిధానము నుపపాదించిన తీర్మానము నంగీకరించుట అవసరమైనది.

విశాలమైన భరతఖండమునందు స్వదేశసంస్థానములును, బ్రిటిషు రాష్ట్రములును చేరియున్నవి. బాధ్యతాయుత పరిపాలనము బ్రిటిషురాష్ట్రములందువలెను స్వదేశ సంస్థానములందును స్థాపించుట దేశక్షేమమున కత్యంతావసరముగా నున్నది బ్రిటిషురాష్ట్రములందు ప్రజాధికారమును, సంస్థానములందు నిరంకుశాధికారమును దుస్సహములు. భరతవర్షమంతయును స్వతంత్రముగల స్వదేశ సంస్థానములను, బ్రిటిషు రాష్ట్రములను గలిగి బాధ్యతాయుతమైన కేంద్రాధికారముచే బద్ధమై యుండుట దేశక్షేమమునకు సాధనమైయున్నది. ఆదికాలమునుండియు భరతవర్షమునందు కేంద్రాధికారమునకును, రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యమునకును సంప్రాప్తమైన సంరంభము దేశమును నిర్వీర్యము చేసినది. భారతదేశసౌభాగ్యమునకు సంయుక్త రాష్ట్ర పరిపాలనము శరణ్యముగ నున్నది. విశాలమైన దేశము, వివిధభాషలు, వివిధమతములు, సంస్కారములు, బ్రిటీషు స్వదేశ విభాగములు సంయుక్త రాష్ట్ర రాజ్యాంగమునందు బలీయమైన కేంద్రాధికారావసరమును విశదము చేయుచున్నవి. సంయుక్తరాష్ట్రరాజ్యాంగవిధానమునందు కేంద్రాధికారమును, ప్రాంతాధికారమును వైరుధ్యములేక సంయోగసాహచర్యములను గలిగియుండుటయే రాజ్యాంగములకు ప్రయోజనము. మతమునకును మతమునకును, భాషకును భాషకును, దేశమునకును దేశమునకును, సంస్కారమునకును సంస్కారమునకును, జాతికినిజాతికిని, సంఘమునకును సంఘమునకును సహకారసాహచర్యములు ప్రయోజనకరములుగాని ప్రతిఘటన సంరంభములు ప్రయోజనకరములు గావు. నెహ్రూనివేదిక రెండువిధములైన రాజ్యాంగవిధానములకును నన్యోన్య సంబంధమును గల్పించుచున్నది. నివేదికయందలి ఒకటి రెండు షెడ్యూలులీవిషయమును విశదము చేయుచున్నవి.

హిందూదేశము నావరించిన ప్రధానసమస్య-జాతిభేదములు, కులభేదములు, మతభేదములు మొదలగు నంతర్విభేదములు. అంతర్విభేదములు విదేశప్రభుత్వమును పోషిం

చుటకు సకలవిధములను తగియున్నవి. స్వప్రయోజనమునకై సర్వసంహారమును జేయగల మహానుభావులు సర్వకాల సర్వావస్థలందును పుట్టుచుందురు. ఇట్టిమహానుభావులు సర్వ సంహార మాత్మనాశనమునకు మూల మగునని గ్రహింప జాలరు. ఆసురబుద్ధిసంపన్నులైన మహానుభావులు ప్రపంచ స్థితి యంతయునుతమవలననే జరుగుచున్నదని సంభ్రమించుచు, విశ్వకల్యాణమున కాధారభూతమైన ధర్మమును నతిక్రమించుచు, లోకమును దుఃఖముపాలు చేయుచుందురు.

శ్లో. ఆత్మసంభావితాః స్తబ్ధా ధనమానమదాన్వితాః,
యజంతే నామయజ్ఞైస్తే దంభేనావిధిపూర్వకమ్.

శ్లో. అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం చ సంశ్రితాః,
మా మాత్మపరదేహేషు ప్రద్విషంతోఽభ్యసూయకాః.

లోకమునందు పారతంత్ర్యమస్వాభావికము, ధర్మ విరుద్ధము; స్వాతంత్ర్యము స్వాభావికము, ధర్మానుకూలము. పారతంత్ర్యజ్వాలలు జాతి మత కుల భేదములను పాటింపక అందరిను సమానముగానె దహింప జేయుచున్నవి. స్వయంవికాసమునకు ప్రతిబంధకమైన పారతంత్ర్య మాత్మవికాసమునకువలెనే దేశవికాసమునకును ప్రతిబంధక మగుచున్నది. తన కవసరములేని స్వాతంత్ర్యమును దేశమునకు కోరుట అసంభవము. విదేశప్రభుత్వమునకు స్వార్థపరులైన ఆత్మవంచకులు పోషణమును జేయుటకు దగియుందురు. దేశదాస్యముతో తన దాస్యమును, దేశస్వాతంత్ర్యముతో తన స్వాతంత్ర్యమును, నన్యోన్యాశ్రయములై యున్నవని, స్వార్థపరులు గ్రహింప జాలరు. హిందూమహమ్మదీయ విభేదములు, బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర విభేదములు, ఉన్నత నిమ్నజాతి విభేదములు, పారతంత్ర్యమును పోషించుటకు వినియోగపడుచున్నవి. పారతంత్ర్య స్థితియందు స్వాతంత్ర్య స్థితియందు వలె నాత్మవికాసముగలుగక నాత్మవినాశము గలుగుచున్నది. విదేశీయప్రభుత్వము ప్రత్యేకలాభములను సమకూర్చినను దేశాభ్యుదయమునకు ప్రతిబంధక మగుచున్నది. దేశమునందు, సంఘములు లాభములు కలవుగాని సంఘములందు లాభములందు దేశములేదు. సంఘములను, జాతులను, మతములను విభజించి పరిపాలించుట బ్రిటిషు రాజ్యనీతి. ఈ విభేదములను సంరక్షించెడి రాజ్యాంగ సంస్కరణములు ప్రత్యేక ప్రయోజనములకు లాభదాయకములైనను, దేశమునకు, ధర్మమునకు లాభదాయకములుగావు. హిందువులు, మహమ్మదీయులు, క్రైస్తవులు నిమ్నజాతులు, సిక్కులు, యూరపియనులు, మొదలగువా రందరును సంకుచితములైన ప్రత్యేకలాభములను గోరుచు, విశాలమైన దేశప్రయోజనమును మరచిపోవుచుందురు. దేశప్రయోజనములను విశాలము చేయుట రాజ్యనీతి గాని సంకుచితము చేయుట రాజ్యనీతి గాదు. సంయుక్తభారత రాజ్యాంగమునందు సకల సంఘముల సంయోగమును పోషించుటవలన రాజ్యాంగమునకు బలమును, ప్రత్యేక సంఘములను పోషించుట వలన రాజ్యాంగములకు దుర్బలమును గలుగుచున్నది. హిందూమహమ్మదీయ విభేదముల నంతరింపజేయుటకై శాసనసభలు, హిందూ మహమ్మదీయసంఘములు, భారత జాతీయమహాసభ, యామోదించిన నిర్ణయములనే నెహ్రూ నివేదికయును నామోదించినది.

౧. సింధురాష్ట్రనిర్మాణము, ౨. పశ్చిమోత్తరసరిహద్దురాష్ట్రము, బెలూచిస్థానము నితరరాష్ట్రములతోపాటు రాజ్యాంగములను బడయవలయును, ౩. పంజాబునందును, వంగదేశమునందును ప్రాతినిధ్యము జనసంఖ్యను బట్టి యుండవలయును, ౪. భారతశాసనసభయందు సభ్యులసంఖ్యలో మూడవవంతు తగ్గకుండా మహమ్మదీయప్రతినిధులసంఖ్య యుండవలయును.

ఈ నిర్ణయములవలన హిందువులు, మహమ్మదీయులు సాంఘికనియోజకవర్గవిధానమును విడచి సామాన్యనియోజకవర్గవిధానము నవలంబించుట కంగీకరించిరి. నెహ్రూసంఘ మీనిర్ణయముల యాధారమున నివేదికయందు సంయుక్తనియోజకవర్గమును సిఫార్సు జేసినది. లక్నోనగరమునందు కూడిన అఖిల పక్షసమావేశ మీ ఏర్పాటులనే యామోదించినది. సింధురాష్ట్రనిర్మాణవివ

యమునను, స్వరాజ్యసభయందు ప్రాతినిధ్యనిర్ణయ విషయమునను హిందువులకు మహమ్మదీయులకు భేదాభిప్రాయము లేర్పడి మహమ్మదీయనాయకులు ప్రతికూల వాతావరణమును గలుగ జేయుటకు బూనుకొనిరి. సుప్రసిద్ధమహమ్మదీయనాయకులైన షౌకతాలీ మహమ్మదాలీ గార్లు నెహ్రూనివేదికను ప్రతిఘటించుచు హిందూమహమ్మదీయ సంయోగమును శిథిలము జేయుట విషాదకరముగ నున్నది. హిందువులును, మహమ్మదీయులును, ప్రత్యేక సాంఘిక లక్ష్యములను విడచి భారతదేశలక్ష్యమును గ్రహింపనంతవరకు దేశస్వాతంత్ర్యము దుర్లభమును, పారతంత్ర్యము స్థిరమును నగుచున్నది. దేశారిష్టములకు మూలమైన ఈక్లిష్టసమస్యను పరిష్కరించుటకు నాయకులు ప్రజలకు మార్గదర్శకులగుట వివేకము. పారతంత్ర్యమునందు దేశము క్షీణించి క్షీణించుచున్నపుడు ప్రత్యేక లాభములు మహమ్మదీయులనుగాని, హిందువులనుగాని రక్షింపజాలవు. దేశపారతంత్ర్య దారిద్ర్యములు ప్రత్యేక సంఘముల సౌభాగ్యదౌర్భాగ్యములకు మూలకారణములుగ నున్నవి. ఈసందర్భమును గ్రహించిన హిందూ మహమ్మదీయనాయకులు రెండు సంఘములకును లాభమునకు బదులు త్యాగమును బోధించి స్వసంఘక్షేమమును, దేశక్షేమమును రక్షించుట ధర్మము. డాక్టరు అన్సారి, ఆలిఇమాము, అబ్దులుకలామఅజాదు, మహమదాబాదురాజాగారులు మొదలగు మహమ్మదీయనాయకులు పూనిన దూరదృష్టి సంస్తవనీయముగనున్నది పండితమోతీలాలు నెహ్రూగారు సాంఘికవిభేదములు నంతరింపజేయుటకు బూనిన సంకల్పమును భగవంతుడు ఫలము చేయుగాత !

నెహ్రూనివేదిక నిరంకుశవర్గమునకు సమాధానము; అన్నిపక్షములవారును కలిసిచెప్పిన సమాధానము; దేశక్షేమమునకై పాటుపడెడి మహానుభావుల సమాధానము. సైమనుకమిషను నిర్ణయములు విదేశీయుల నిర్ణయములు; స్వప్రయోజనపరాయణుల ప్రార్థనలు. ఈ రెండు నిర్ణయములందును ఏ నిర్ణయము యుక్తమో, సహజమో, ప్రజాసమ్మతమో, బాధ్యతాయుత పరిపాలన యోగ్యమో కాలము నిర్ణయింపగలదు. భారతీయులందరును స్వార్థారాధనలక్ష్యమును కొంతకాలమైనను మఱచి మాతృదేశారాధనలక్ష్యమును బూనుట స్వార్థమునకును, పరార్థమునకును ధర్మసాధనము.

ప్రజలను, ప్రభుత్వమును కలవరపరచుచున్న ప్రధానవిషయము రాజ్యాంగసంస్కరణము. మాంటుఫర్డుసంస్కరణము లారంభమై పదేండ్లు గావచ్చినవి. నియమానుసారముగ రాజ్యాంగము పునర్విమర్శనమును ముందుకో వెనుకకో నడుపవలసిన యవసరమును ప్రభుత్వమున కేర్పడినది. నిరంకుశాధికార శిబిరమునందు నిరర్థకమైన ద్వంద్వప్రభుత్వ విధానముపైనను బ్రిటీషు నిరంకుశత్వమును నిర్మూలము చేయుచున్న దను భయము గలిగినది పారతంత్ర్యపాశములను సుస్థిరము జేయుటకు సైమను కమీషనును, బ్రిటిషురాజ్యాంగ ప్రతినిధులు నియమించిరి. బర్కెను హెడుప్రభువు మొదలగు రాజ్యతంత్రజ్ఞులు పన్నిన తంత్రములు విఫలములైనవి. అన్ని పక్షముల నాయకులును కమీషనుబహిష్కరణమును నిశ్చయించిరి. ఆంగ్లరాజనీతిజ్ఞులు తలచినట్లు వారిభేదోపాయములవలన బహిష్కరణోద్యమము శిథిలముగాక బలపడినది. బహిష్కరణోద్యమ ప్రాబల్యము ఇర్విను ప్రభువు, సైమనువర్గము, నిరంకుశాధికారవర్గము మొదలగువా రందరును అంగీకరించుచున్నారు. అధికారులు సైమనుకమిషను ప్రయోజనమును ప్రకటించుటకు పన్నిన చతుర్విధోపాయములును నిరర్థకములైనవి. ప్రజానాయకులను లాంఛనజేసిరి, దండించిరి, దురాశలను గల్పించి చీలసిరి. ఈయుపాయములన్నియును నిరుపయోగములైనవి. భారతీయులు యోజింపవలసిన విషయము విదేశీయ కమిషను నిర్ణయించిన రాజ్యాంగవిధానము ప్రయోజనకరమో, స్వదేశీయనాయకులు నిర్ణయించిన రాజ్యాంగ విధానము ప్రయోజనకరమో అయియున్నది. స్వయంనిర్ణయసూత్రమునకును, ఆత్మగౌరవమునకును, దేశావసరములకును ప్రతికూలమైన సైమనుకమిషను నిర్ణయములను

నిరాకరించుటయును, అనుకూలమైన నెహ్రూనివేదిక నామోదించుటయును స్వార్థమునకును, పరమార్థమునకును సాధనముగ నున్నది. కలకత్తాయందు గూడిన ౪౩ వ భారతజాతీయ మహాసభ సైమనుకమిషను బహిష్కరణమును, నెహ్రూ నివేదికాస్వీకారమును ఆమోదించి ప్రజాసంకల్పమును లోకమునకు సువ్యక్తము చేసినది.

కలకత్తాయందు గూడిన ౪౩ వ భారత జాతీయ మహాసభ భారతస్వరాజ్య సంరంభమునందు సకల విధములను గణనీయముగ నున్నది. పండిత మోతీలాలు

కలకత్తా కాంగ్రెసు

నెహ్రూగారిని రెండవసారి యధ్యక్షునిగ నెన్నుకొనుట వారియందు ప్రజలకు గల విశ్వాసమును విశదముచేయుచున్నది. కలకత్తా ప్రజలు, నాయకులు నెహ్రూగారికి కొసంగిన యపూర్వమైన స్వాగతము ప్రజాహృదయమున ప్రజ్వలించుచున్న స్వాతంత్ర్యాగ్నిని సువ్యక్తము చేయుచున్నది. ముప్పదియారుగుఱ్ఱములు గట్టిన రథము, ప్రజల జయఘోషలు, స్వాగతతోరణములు, స్వచ్ఛందసైనిక దళములు, అశ్వభట మహోత్సవములు ప్రజల స్వరాజ్యానుతాపమునకు ప్రత్యక్ష నిదర్శనములు. మహత్తరమైన కాంగ్రెసుమండపము, వివిధములైన సభలు, ప్రతినిధుల యుత్సాహము సర్వతోముఖమైన ప్రజాప్రబోధమును విశదము చేసినవి. పండిత మోతీలాలుగారి యధ్యక్షోపన్యాసము ప్రజాహృదయము నావరించిన స్వరాజ్యాభిలాషను ప్రతిధ్వనించినది.

నెహ్రూగారు వారి యుపన్యాసమునందు, మన మెచట నున్నాము? మన గమ్యస్థాన మేది? మన గమ్యస్థానము నెటులు చేరగలుగుదుము? అనెడి ప్రధానప్రశ్నలకు వారి స్వానుభవమునుబట్టి సమాధానములను నిర్ణయించిరి. వివిధరాజ్యాంగరంగములందును భారతీయుల పారతంత్ర్యస్థితి నిత్యానుభవమునం దున్న విషయము. దేశరక్షణమున కవసరమైన సైన్యవ్యవహారములు, పోషణమున కవసరములైన వాణిజ్యార్థిక వ్యవహారములు, స్వాతంత్ర్యమునకు సాధనములైన న్యాయాంగ వ్యవహారములు విదేశీయుల హస్తములందున్నవి. దేశారిష్టములకు మూలములైన పారతంత్ర్య పాశబంధముల నుండియును విముక్తులమగుటకు స్వాతంత్ర్యస్థాపన మత్యంతావసరముగ నున్నది. స్వాతంత్ర్యపరిపాలనమునకు నామకరణ మేమి చేసినను బాధ్యతాయుత పరిపాలనము ప్రాణముగ నున్నది. ఆలక్షణస్వరూప స్వభావములను నెహ్రూగారు వారి యుపన్యాసమునందు విమర్శించి నెహ్రూనివేదిక నిర్ణయించిన రాజ్యాంగవిధానమునె సమర్థించిరి. బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనమును అధినివేశముల రాజ్యాంగములందు గలదు. ఆవిధానమునైనను వెంటనే స్థాపించుట యవసరమని నెహ్రూగా రితరనాయకులవలె నభిప్రాయపడుచున్నారు. అధినివేశ రాజ్యాంగవిధానమునకును, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకును భేదము గలదని నెహ్రూగారి నివేదికయును నంగీకరించుచున్నది. శ్రీయుత బులుసు సాంబమూర్తిగారు, శ్రీనివాసయ్యంగారు, జవాహరిలాలు నెహ్రూ, సుభాసుచంద్రబోసుగార్లు మొదలగువారు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును గోరుచుండుట విఖ్యాతమైన విషయము. నెహ్రూగారు వారి నివేదికయందువలెనే వారి యుపన్యాసమునను సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును గమ్యస్థానముగ నంగీకరించుచున్నారు. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యాదర్శమును బోధించుటకును స్వతంత్రపక్షమున కవకాశములను నెహ్రూనివేదిక యంగీకరించుచున్నది. కాంగ్రెసు సమావేశమునకు పూర్వము గూడిన కన్వెన్షను సమావేశమును కొన్ని సవరణలతో దీని నంగీకరించినది. కన్వెన్షను నెహ్రూనివేదిక యందలి ప్రధానాంశముల నంగీకరించినది. మహమ్మదాలిగారును, జిన్నాగారును కన్వెన్షనుసభయందు జూపిన తిరస్కార స్వభావమును, షౌకతాలిగారు కన్వెన్షనుపట్లను జూపిన నిరాదరణ స్వభావమును ఆలిసోదరుల నావహించిన గాఢమైన సాంఘికాభిమానమును విశదము చేయుచున్నవి. ఇట్టి విషాదస్థితియందు సర్ ఆలిఇమాము, ఆలము, అబులుకలాము ఆజాదు, అన్సారిగారులు మొదలగు మహమ్మదీయనాయ

ఆనందాశ్రమ గ్రంథ రత్నమాల

ప్రచురములు

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము పద్యకావ్యము—

క్యాలికో బైండు గిల్టు పేరు గలది.

7 సంపుటముల ప్రతి రూ 14-0-0.

8 సంపుటముల ప్రతి రూ 13-0-0.

శ్రీమదాంధ్ర మహాభాగతము పద్యకావ్యము—

క్యాలికో బైండు గిల్టు పేరు గలది.

సంపూర్ణ ప్రతి (ఒకటే బైండు) 5-8-0.

2 సంపుటముల ప్రతి (మేలు) 7-8-0.

3 సంపుటముల ప్రతి (డిట్టో) 8-4-0.

భాస్కరరామాయణం—అత్యుత్తమ ప్రతి క్యాలికోడు బైండు గిల్టు పేరుగలది రూ 4-0-0.

శ్రీ కృష్ణకర్ణామృతము—ఆంధ్ర టీకాతాత్పర్య విశేషార్థములతోను, ఆంధ్రపద్యములతోను క్యాలికో బైండు గిల్టు పేరు గలది రూ 1-8-0.

భర్తృహరి సుభాషితము—ఆంధ్ర టీకాతాత్పర్యములతోడను, ఏనుగు లక్ష్మణకవి, ఎలకూచి బాలసరస్వతి, పుష్పగిరి తిమ్మనల, ఆంధ్ర పద్యములతోను కాలికో బైండు గిల్టు పేరుగలది 2 0 0.

ముకుందమాలా—సటీకా తాత్పర్యము, 40 శ్లోకములు గల్గిన యీదేశమునందలి ప్రతులందు లేని క్రొత్తశ్లోకములు 6 అధికముగ చేర్చి ముద్రించియున్నారము. 0 4 0

శ్రీ రామకర్ణామృతము—ఆనందచంద్రిక అను తాత్పర్యముతో కాలికోబైండు గిల్టు పేరుగలది. 1 8 0

సమస్త సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథములు మావద్ద దొరకును.

పూర్తి క్యాటలాగు గోరువారు:—

ఎ. కణ్ణన్‌శెట్టి అండు కంపెనీ,

286 చైనాబజారు రోడ్, మద్రాసు.

అని వ్రాయవలెను.

కృష్ణా అండ్ కో,

ఇంగ్లీషు స్వదేశీజవుళివర్తకులు

243-244 చైనాబజారురోడ్డు మద్రాసు.

ఇంగ్లీషు స్వదేశీజవుళి వ్యాపారమును మేము చాల కాలమునుండి కొనసాగించుచున్నాము. మాకాదారులందరును సంపూర్ణముగా సంతృప్తిని జెందియున్నారు. మాకాతాదారులకు తృప్తినికలిగించుటయే మాముఖ్యోద్దేశము ఒకసారి మాతో బేరముచేసినవారు పదేపదే మావద్ద బేరముచేయుటయే మానమ్మకమునకు ప్రబలనిదర్శనము. ఇదివరలో మాతో లావాదేవి చేయనివారు ఒకసారి చేయ ప్రార్థితులు.

నూతనరకముల సర్జీలు, ట్వీడులు, అల్పాకాలు ఫ్లానలులు, టస్సూలు, కాలికట్ జర్మను చెక్కులు, చీరలు వగైరా గలవు.

దీర్ఘరోగ వైద్యశాల

నెం. 40 వేటపాలెం

మాది మందులమ్మకొని జీవించు మోసపువైద్యం కాదు. చిక్కు ముంచువ్యాధులను క్రొత్తచికిత్సలచే స్టాంపుమీద గ్యారంటి ఇచ్చి సరి కుదుర్చెదము. వ్యాధులు మద్రాసులో కుదరంతమాత్రమున ఆశలు వదలవద్దు. ఇప్పటికి తీసుకరండు. మాది కంట్రాక్టు పద్ధతిమీద కట్నం మందుఖర్చులుకూడ కోరము. ఇప్పటు మేము దీర్ఘవ్యాధులు కుదుర్చుటలేదని రుజువుచేసినవారికి రు. 116 లు ఇనాం. పూర్తివివరములకు వ్రాయుము. వ్యాధిని తెలుపుము.

6 దీర్ఘరోగులవ్యాధి వివరములును అడ్రసులును తెలిపినవారికి తేలుమందు ఇనాం.

మీకు ఇది అవసరం

కో ఆయిల్ వెంట్రుకలను శాశ్వతముగ నెరవకుండచేయును.

వెల రు. 2 0 0.

నెం. 11 ధన్వంత్ర్యాలయం,

నాయునిపల్లి, చీరాలవద్ద.

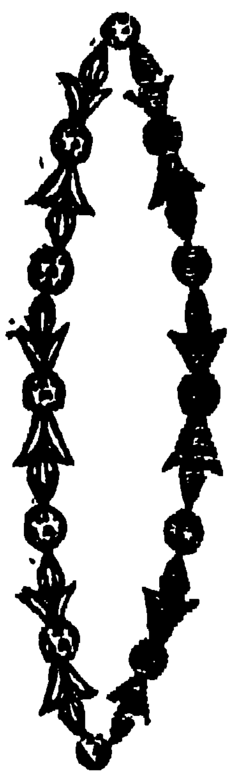
ప్రకృతి ఆరోగ్యాశ్రమము

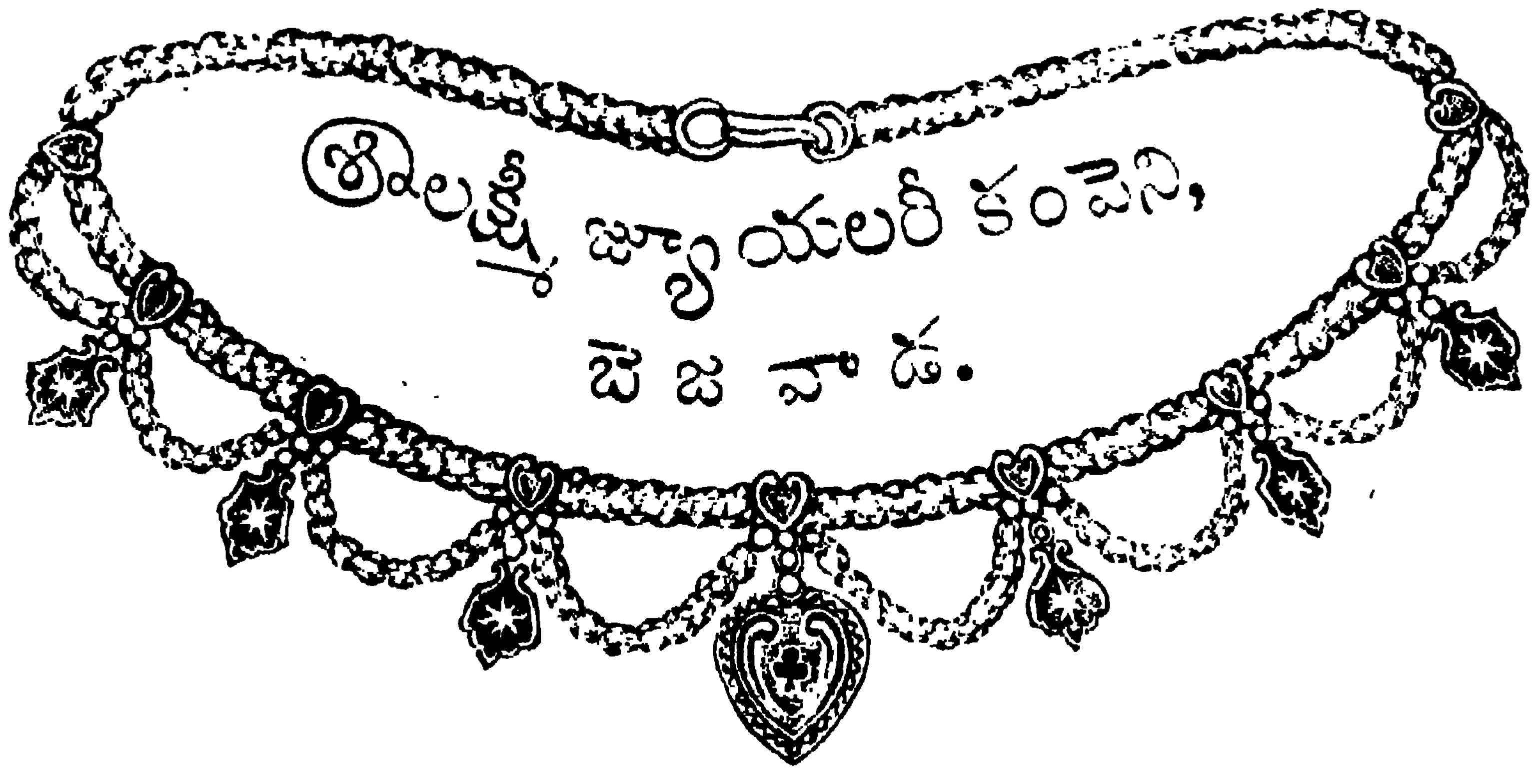
చెన్నపట్టణమునకు సమీపమున ఆరోగ్యపద్ధతులననుసరించి చికిత్సచేయుటకు చక్కని ఆశ్రమము

నూరడుగులయెత్తును, చక్కనినీడలును, పచ్చనిబయళ్లును, నిర్మలమైననీరును, ఇసుకనేలయును గల్గి వనప్రదేశమైనను నివాసయోగ్యమై ఋష్యాశ్రమమువోలు నీప్రదేశము మిక్కిలి ఆరోగ్యవంతమైయున్నదని డాక్టరు ముత్తు మొదలగు ప్రకృతిశాస్త్రవేత్తలు హెచ్చుగా కొనియాడియున్నారు.

డాక్టరు ఆ. లక్ష్మీపతి, బి.ఏ., ఎం.బి., సి.ఎం. భిషగ్రత్న, మేనేజింగ్ డైరెక్టరు,
19, హారిసురోడు, మదరాసు అని వ్రాయవలెను.

అలంకారముల రాశి

చిరంజీవుల కానందదాయకము. సౌభాగ్యవతులకు శుభప్రదము. అల్లుండ్ర కాశాజనకము. కోడండ్రకు కోర్కెల భరిణె. పెండ్లికూతుండ్రకు పట్టుగొమ్మ. పెండ్లికొడుకులకు పెన్నిధి. స్త్రీపురుషులకు, బాలబాలికలకు, సౌందర్యపోషకము. గృహములకు శోభకరము. మాలక్ష్మి జ్యూయలరీకంపెని పిన్నలచే, పెద్దలచే, భూస్వాములు, జమీందారులు, లక్షాధికారులు, పెద్దవర్తకులు, గొప్ప యుద్యోగస్థులు మొదలైన వారిచే వాసిగాంచినది, పేరుకీర్తుల బడసినది. ఒక్కసారి దయచేసిన మీకే తెలియగలదు.

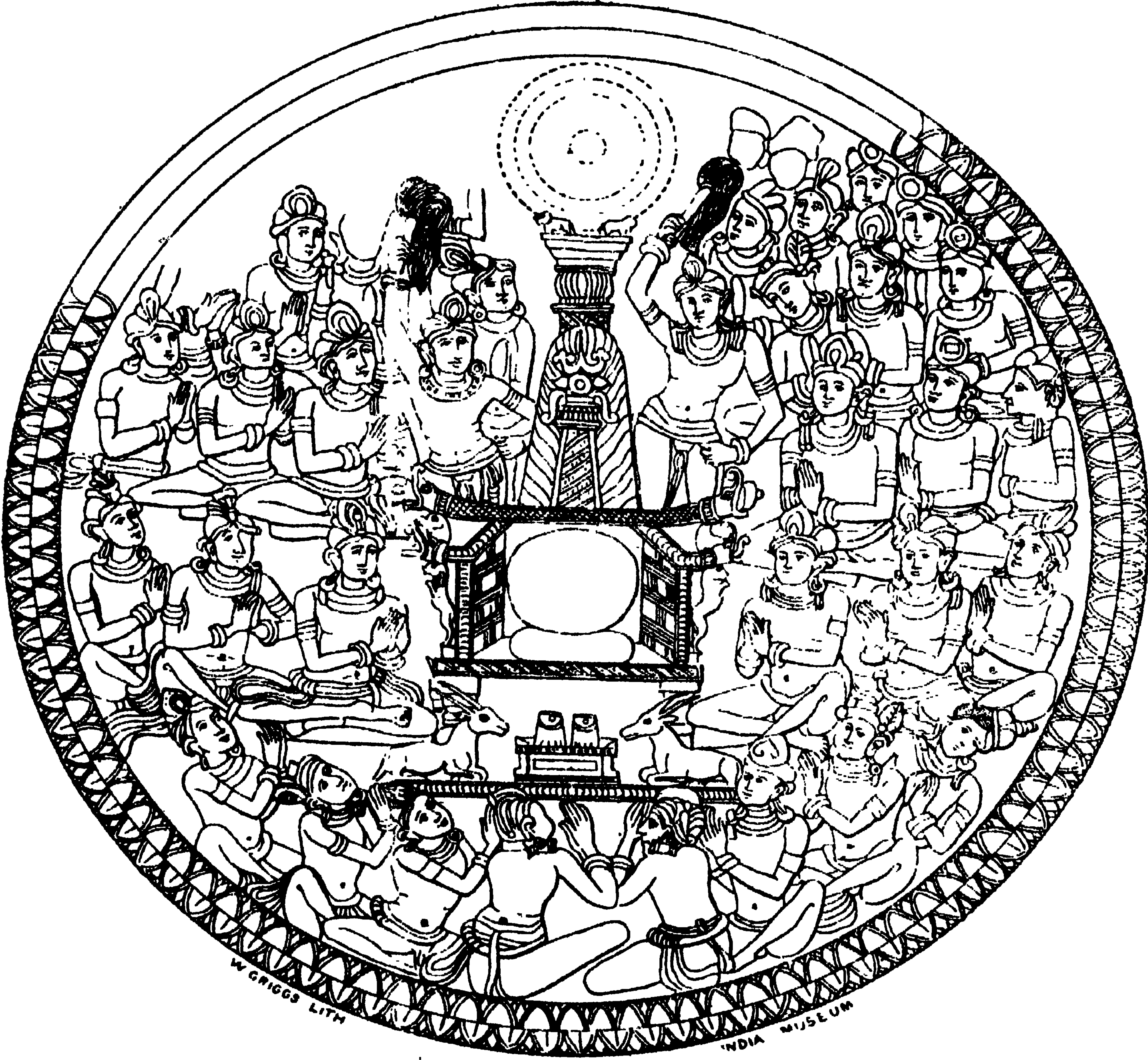
మాలక్ష్మిగృహమున సకలాభరణములు, గృహాలంకారములు దొరుకును. మీకు కావలసిన వస్తువేదైనను ఆర్డరిచ్చిన వెంటనే తయారుచేయించి పంపుదుము.

నవరసు బంగారునకు, ఛాదివెండికి, మంచిరత్నములకు, చక్కనిపనితనమునకు, సరసమైన ధరలకు గ్యారంటీ.

ప్రొప్రైటరు:—ఎర్నేని లక్ష్మీనారాయణ చౌదరి.

చిత్రము 3

చిత్రము ౭

కులు చూపినభక్తిశ్రద్ధావివేకములు ప్రశంసనీయముగ నున్నవి.

కన్వెన్షను సమావేశ మామోదించిన ప్రస్తావనలను భారతజాతీయ మహాసభ యామోదించి భారత జాతీయసంకల్పము లోకమునకు సువ్యక్తము చేసినది. విషయనిర్ధారణసభయందు భిన్నపక్షములును యోచించి యంగీకరించిన తీర్మానమును సుభాసుచంద్ర బోసుగారు మహాసభయందు ప్రతిఘటించుట దేశాభ్యుదయమున కవసరమైన క్రమశిక్షణమునకు భంగమును గలుగజేయుచున్నది. గాంధిమహాత్ముడు రాజ్యాంగరంగమునందు తిరిగి ప్రవేశించుటవలనను కలకత్తా కాంగ్రెసునకును, రాజ్యాంగపరిస్థితులకును మహాబలమును గలుగజేసిన విధమును దేశపరిస్థితులు విశదము చేసినవి. కలకత్తా కాంగ్రెసునందు గాంధిమహాత్ముడు ప్రతిపాదించిన తీర్మానము నధికసంఖ్యాకు లామోదించి నెహ్రూ నివేదికయందును, కాంగ్రెసునందును, గాంధిమహాత్మునియందును భారతీయు లుంచగల విశ్వాసమును విశదము చేసిరి.

"నెహ్రూనివేదికలోని వివిధాంశములు పరస్పరసంబంధముగలిగి యున్నవి గనుక పైతీర్మానములలోని యొడంబడికలన్నియు, నెహ్రూనివేదిక ఆమోదింపబడినయెడల సంపూర్ణముగా నామోదింపబడవలె నను నూహమీద నాధారపడియున్నవని ఈ సభవారు ప్రకటించుచున్నారు. మరియు నెహ్రూనివేదికను సంపూర్ణముగా నామోదించెదముగాని, దానిలో నేదో ఒక భాగమును మాత్రమే ఆమోదింపమని ఈ అఖిలపక్ష మహాసభలో హాజరయిన అన్నిపక్షములవారము ఒప్పుకొనుచున్నాము.

అన్నిపక్షములవారును సమ్మతించినయెడల యీరాజ్యాంగవిధానమునం దేమార్పులైనను చేయవచ్చును."

"నెహ్రూనివేదికను ఈ మహాసభవారు విచారించి భారతదేశముయొక్క రాజకీయ, సాంఘికసమస్యలను పరిష్కరించుట కిది చక్కని పద్ధతులను సూచించుచున్నదని తలచుచున్నారు. మరియు సంఘమువారు ఏకగ్రీవముగా చేసిన సిఫారసులకు సభవారు నెహ్రూ సంఘము నభినందించుచున్నారు. మద్రాసు కాంగ్రెసు మహాసభలో నామోదింపబడిన స్వాతంత్ర్య తీర్మానము నీ సభవా రంగీకరించుచు, నెహ్రూనివేదిక దేశములోనున్న ముఖ్య పార్టీలన్నియు నంగీకరింపగలిగిన గరిష్ఠసామాన్యమును తెల్పుచున్నది గనుక రాజకీయాభివృద్ధిని సూచించుచున్నదనియే తలచుచు దాని నంగీకరించుచున్నారు.

రాజకీయపరిస్థితులకు లోబడి, ఆంగ్లపార్లమెంటు సభవారు డిసెంబరు 1929 సంవత్సరము లోగా నీరాజ్యాంగ విధానము నామోదించినచో, ఈమహాసభవారు ఈ రాజ్యాంగ విధానమును స్థాపింపగలరు. ఆతారీఖు లోగా నాంగ్లపార్లమెంటువారు ఆమోదించనిచో, లేక అంతకు పూర్వమే నిరాకరించినచో కాంగ్రెసువారు దౌర్జన్యరహిత సహాయ నిరాకరణము నవలంబించి అప్పుడు నిర్ణయింపగల పద్ధతుల ననుసరించి పన్నుల నిరాకరణమునుగాని, మరియే సాత్త్విక పద్ధతిని గాని అవలంబింప వలసినదని దేశీయులను ప్రబోధించెదరు.

పైదానికి అనుగుణ్యముగా నున్నయెడల, కాంగ్రెస్ పేర సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య ప్రచారమును సాగించుట కేయభ్యంతరములును కలుగజేయబడవు."

"స్వదేశ సంస్థానములలో ఏకవ్యక్తిపరిపాలనను తొలగించి బాధ్యతాయుత పరిపాలన నేర్పరుప వలెనను తీర్మానము సభవారిచే నంగీకరింపబడెను".

నెహ్రూనివేదికను 1929 సంవత్సరముడిశంబరు లోపుగా బ్రిటీషుపార్లమెంటు ఆమోదించిన పక్షమున నాయాకు లీరాజ్యాంగవిధానమును పరిపాలించుటకు బూనుకొనియెదరు; వారు దీనిని నిరాకరించినపక్షమున శాసనోల్లంఘనప్రస్తావము నుచితరీతిని నిర్ణయించి యవలంబించెదరు. ఆనిర్ణయములు దౌర్జన్యరహితములైన శాసనతిరస్కారరూపమును దాల్పగలవు. సత్యాగ్రహ వ్రతపరాయణుడు గాంధిమహాత్ముడు కాంగ్రెసు ప్రస్తావమును జేయుట కంగీకరించి భారతీయులకు ధైర్యమును, నిరంకుశవర్గమునకు భయభ్రాంతులను గలుగజేయుచున్న విధమును దేశవ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి. భారతీయులు బాధ్యతాయుత పరిపాలనమును బడయుటకు ధర్మబలము నారాధించుట యవసరమని భారతీయ సంస్కారము బోధించుచున్నది. ఆదర్శబోధనే గాంధిమహాత్ముడు సత్యాగ్రహరూపమున పునఃప్రతిపాదనమును జేయుచున్న విధమును ప్రాజ్ఞులు గ్రహింపగలరు.

వర్తమాన కాలమునందు ప్రపంచ మంతయును ధనార్జనమునకును, నధికారపదవులకును జేయుచున్న మహాప్రయత్నము లాత్మబలరహితములై సర్వసంహారమును జేయుచున్నవి.

ఆత్మబలము

ఆత్మబలమును సాధించుటకై ప్రపంచమునందు నవధర్మానుష్ఠాన మవసరమగుచున్నది. నవధర్మారాధనము

రాజ్యాంగములందె కాక సకలాంగములందును నారాధ్యముగ నున్నది. నవధర్మారాధనమును భౌతిక విభవముతో గాక ఆత్మవిభవముతో జేయవలసి యున్నది. అహింస, సత్యము, దయ, త్యాగము మొదలగు సాత్త్విక గుణములు ఆత్మారాధనమునకు సాధనములుగ నున్నవి. సత్త్వగుణములు సత్యాగ్రహమున కంగములు. సత్యాగ్రహాంగములద్వారా గాంధిమహాత్ముడు స్వరాజ్యప్రస్థానమును జేయుటకు బూనుకొనిన విధమును కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన కార్యవిధానము విశదము చేయుచున్నది.

స్వరాజ్యప్రస్థానమును జేయుటకు కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన కార్యవిధాన మాహాత్మ్యములను సమకూర్చుట కేర్పడినది. ఆత్మయోగమునకు ప్రతికూలములైన మద్యపానము, అంటరానితనము, విదేశవస్త్రధారణము మొదలగు పరధర్మములు నిరాధారము లగునపు డాత్మయోగము సాక్షాత్కారమై విజయము గలుగుచున్నది. స్వరాజ్యప్రస్థానము విజయము గాంచుట కవసరమైన స్వరాజ్య సైన్యము సిద్ధము గావలసియున్నది. కాంగ్రెసుసంఘములు దేశమునందంతటను స్థాపింపబడియును. గ్రామసంఘములు, ఫిర్కాసంఘములు, తాలూకా సంఘములు, మండల సంఘములు, దేశమునం దంతటను నెలకొనవలయును. ఖద్దరుధారులయిన స్వరాజ్యసభ్యులు సర్వత్ర ప్రత్యక్షము గావలయును.

విశ్వమునందు జీవజాలములు తమతమ సంకల్పములను, కామ్యములను సఫలము చేసుకొనుటకు విశ్వమంతయును పరమసాధనముగ నున్నది. సంకల్పసిద్ధికి సర్వత్ర సిద్ధముగ నున్నను విశ్వము ప్రత్యక్షమై కామ్యములను ప్రసాదించుట కనన్యమైన భక్తి సాధనముగ నున్నది. విశ్వము నెవ రేవిధమున నారాధింతురో వారల కావిధమైన ఫలము లభించుచున్నది. సాధకుల సంకల్పసామర్థ్యము ఫలసిద్ధికి మూలముగాని అనంతమైన విశ్వము మూలము గాదు. సాధకులసాధనకు దగినఫలము గలుగునుగాని సాధకుల కోరికనుబట్టి ఫలము గలుగజాలదు. చిన్ననోములను నోచుచు పెద్దఫలములను గోరుట నిరర్థకము. సాధకులు సాధనల కనురూపమైన యధికారు లగుచున్నారు. సామాన్యసాధనలకు సామాన్యఫలము, మహాసాధనలకు మహాఫలము సమకూర్చుట ప్రకృతిధర్మము. ప్రహ్లాద హిరణ్యకశిపులకు, వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులకు, బ్రాహ్మణక్షత్రియులకు, శిష్టదుష్టులకు, పండిత పామరులకు వారి వారి సాధనసంపత్తి కనురూపమైనఫలము గలుగుచున్నది. భారతీయుల స్వరాజ్యసంకల్పమునకును వారిసాధనలకును అనురూపమైన ఫలము గలుగుచున్నది. కాంగ్రెసు, స్వరాజ్యసంపాదనమునకు నిర్ణయించిన సాధనములు సర్వసామాన్యములుగ గనుపించినను ప్రాజ్ఞులకీసాధనముల మహాత్త్వము గోచరము గాకపోదు. భారతస్వరాజ్య సంపాదనమునకును, సిద్ధికిని ఖద్దరు మహాసాధనము. ఖద్దరుమహాత్త్వము విశదము చేయుచున్నది. స్వదేశవస్త్రదీక్ష, విదేశవస్త్ర బహిష్కారణమును, దహనమును ఆత్మశుద్ధికిని, ఆత్మావలంబనమునకును సహజసాధనములుగ నున్నవి.

ఆత్మబలములేని సంకల్పము సిద్ధికి మూలసాధనము గాకున్నది. దేహబలమునకు ఆత్మబలమె బీజముగా నున్నది. దేహబలమునకు మూలమైన ఆత్మబలవికాసము సంకల్పములు సఫలమగుటకు సాధనముగ నున్నది. ఆత్మవికాసములేని సంకల్ప మెట్టిదైనను సఫలమైనను శుభప్రదము గాజాలదు. భారతజాతీయసంకల్పము పరిశుద్ధ మగుటకును, జయప్రద మగుటకును గాంధిమహాత్ముని యుపదేశానుసారముగ కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన నిర్మాణకార్యవిధాన మనుష్ఠానయోగ్యముగ నున్నది. మద్యపానము కోట్లప్రజలను దుర్బలులను, పశుప్రాయులను జేయుచున్నది. అస్పృశ్యతో కోట్లప్రజలను భారతసంఘబాహ్యులను జేయుచున్నది. విదేశవస్త్రధారణము భారతజాతి సౌభాగ్యము నపహరించి ఆత్మశక్తిని స్తంభనము చేయుచున్నది. భారతజాతి యాత్మ కాత్మస్వరూపము సాక్షాత్కారమగుటకు త్రికరణశుద్ధిమైన స్వధర్మనిర్వహణము శరణ్యముగ నున్నవిధమును గాంధిమహాత్ముని యుపదేశములు స్ఫురింపజేయుచున్నవి. మహాత్ముని పవిత్రజీవితము సకలజనులకును ననుష్ఠానయోగ్యముగ నున్నది.

స్వధర్మ నిర్వహణమునకు బాహ్యాభ్యంతరలక్ష్యమైన ఖద్దరు రాజకీయార్థికనైతికధర్మములను సకలజనులకును ననుష్ఠానయోగ్యములుగ చేయుచున్నది. ఖద్దరు స్వారా

జ్యమును, సంపదలను, సోదరత్వమును సమకూర్చుటకు సాధనంబుగ నున్నవిధమును గతకాలానుభవము విస్పష్టము చేయుచున్నది. దేశక్షేమపరాయణు లందరును నీయుద్యమపోషణమునకు జేసిన త్యాగమె ఆత్మశక్తికి ప్రమాణముగ నున్నది.

శాసనసభలు

భారతజాతీయసంకల్పమును ఫలప్రదము చేయుటకు జాతీయహృదయమును స్తంభింపజేయుచున్న శాసనసభలు నిరర్థకములు. రాష్ట్రీయశాసనసభలు సభ్యులను, ముఖ్యముగా, మంత్రులను, స్వధర్మపరాఙ్ముఖులను జేయుచున్నవి. అధికారాశాపిశాచము సభ్యులను స్వధర్మపరాఙ్ముఖులను జేయుచున్నది. ముత్తియ్య ముదలియారుగారు, సేతురత్నయ్యరుగారు మంత్రిపదవుల కాశించి ప్రతిజ్ఞాభంగమును జేయుటయు, స్వధర్మపరిత్యాగమును జేయుటయు ప్రబలమైన నిదర్శనములుగ నున్నవి. ప్రబలమైన స్వరాజ్యపక్షముసైతము శాసనసభలయందు స్వధర్మనిర్వాహణమును జేయుట దుస్తరమైనది. శాసనసభల నిర్మాణమే ప్రభుత్వమునకు మహాశక్తిని గలుగజేయుట కనుకూలముగ నున్నది. దేశబంధు చిత్తరంజనదాసు ప్రతిపాదించిన ప్రతిస్తంభనము దుస్తరమైనది. సహకారమో, సహకారనిరాకరణమో సాధ్యముగాని మధ్యమార్గము సాధ్యముగాదని స్పష్టమైనది. శాసనసభలయందు నాయకుల శక్తిసామర్థ్యము లు వాగ్వాదములతో పరిసమాప్తిని జెందుచున్నవి. కార్యాచరణము దుస్తరముగ నున్నది.

ప్రతిభావంతులైన విఠల్‌భాయిపటేలుగారి ధర్మనిర్ణయములు నిరర్థకము లగుచున్నవి. సామ్రాజ్యశాసనసభయందు శాసనసభ నిరాకరించిన ఉప్పుపన్నును ఒకక్షణములో ఇర్విన్‌ప్రభువు పునరుద్ధారణ జేసెను. సభాధ్యక్షుడు పటేలుగారు దేశక్షేమ శాసనమువిషయమై చేసిననిర్ణయమును రాజప్రతినిధి ఒక క్షణములో భగ్నముచేసెను. ప్రతిభావంతు లగు నాయకుల శక్తిసామర్థ్యములు శాసనసభలయందు వ్యర్థము లగుచున్నవి. శాసనసభలు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారమును గాపాడుటకు వినియోగపడునవియు స్వరాజ్యసంపాదనకును, భారతజాతీయవికాసమునకును వినియోగపడవని రాజ్యాంగసంస్కరణముల యనుభవము విశదము చేయుచున్నది. స్వరాజ్యసంపాదనము ప్రజాశక్తివలన సాధ్యము గాగలదు గాని శాసనసభలవలన సాధ్యము గాజాలదు. ప్రజాశక్తిని వికసింపజేయుటకు విదేశవస్త్రబహిష్కారము, స్వదేశవస్త్రస్వీకారము పరమసాధనములుగా నున్నవి. ఈసాధనలు కొందరికుమాత్రమే కాక, సకలజనులకును ననుష్ఠానయోగ్యములుగ నున్నవి.

కలకత్తాకాంగ్రెసు 1928 సంవత్సరాంతమునందు ప్రచారితమైన కార్యవిధానమును బూనుటకునిర్ణయించినది. [illegible] సభ్యులగుటకు దేశమునందంతటను కాంగ్రెసుసంఘములు బయలుదేరవలయును. ఆసంఘములందు కోట్లకొలది ఖద్దరువస్త్రధారులగు సభ్యులు చేరవలయును. ఈవిధముగా ప్రజాశక్తి విజృంభించునపుడు స్వరాజ్యము సహజముగా సంప్రాప్తము గాగలదు. ప్రజానాయకులు వారి శక్తిసంపదయును నిర్మాణకార్యవిధానమునందు వినియోగింపవలసియుండుటను శాసనసభల వ్యవహారములు, [illegible] నిర్మాణవ్యవహారములు సువ్యక్తము చేసినవి. నాయకులు వారి గంభీరమైన యనుభవానుసారముగనైనను జ్ఞానము గలిగి ప్రవర్తించుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగుగాక!

ఆంధ్రోద్యమాదర్శములు కాలక్రమమున సఫలము లగుచున్నను, ఆంధ్రదేశస్థితి పరమవిషాదమును గలుగజేయుచున్నది. గాంధిమహాత్ముడు తెలిపినట్లు బహునాయకత్వము కార్యసిద్ధికి ప్రతిబంధకముగా నున్నది. బహునాయకత్వ మాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ నిర్మాణమును నిరర్థకము చేసినది. నాయకుల స్వస్థలాభిమానము, స్వాభిమానము విశ్వవిద్యాలయాదర్శములను భగ్నము చేసినవి. అనంతపురము, రాజమహేంద్రవరము, బెజవాడ, విశాఖపట్టణము స్వస్థలప్రయోజనముల నర్థించి విశ్వవిద్యాలయ ప్రయోజనములను సంకుచితము చేసినవి. రాయలసీమ ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయాధికారమునుండి విడిపోవుటయును,

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయాధికారమునందు జేరుటయును విషాదమును గలుగజేయుచున్నవి. ఆంధ్రదేశమునకు దూరస్థమైన వాల్తేరునందు నశిక్షణవిశ్వవిద్యాలయమును స్థాపించుటయును విశ్వవిద్యాలయ ప్రయోజనమును సంకుచితము జేయుచున్నది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము నీదరవస్థనుండి తొలగించి సకలాంధ్రప్రయోజనములను సార్థకము జేయుటకు విశ్వవిద్యాలయాధికారులు, నాయకులు, ప్రజలు పాటుపడుట పరమావశ్యకముగ నున్నది. ఆంధ్రత్వమునకు ప్రతికూలమైన విశ్వవిద్యాలయము స్వధర్మమునే మూలచ్ఛేదము చేయుచున్నది.

ఆంధ్రోద్యమమునకు ప్రాణమైన ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమును వెనుకవేయుటయును ఆంధ్రులు నావహించిన దుర్దశకు నిదర్శనముగ నున్నది. నెహ్రూనివేదిక భాషాప్రయుక్తరాష్ట్ర నిర్మాణమును, ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమును ప్రతిపాదించుచున్నది. మద్రాసు శాసనసభ ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణము నామోదించినది. మద్రాసు ప్రభుత్వనివేదికయును, మద్రాసు శాసనసభాసభ్యసంఘనివేదికయును ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణ విషయమును నిర్లక్ష్యముచేయుట ఆంధ్రుల దురదృష్టమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. ఈ సంఘమున కధ్యక్షతను వహించిన ఆంధ్రప్రముఖులు సర్ పరశురామపాత్రోగారి విషయము పట్లను చూపిన నిరాదరణభావము వారిద్వంద్వప్రవృత్తిని విశదము చేయుచున్నది. మద్రాసు రాష్ట్రమునందు సకలవ్యవహారములందును నాంధ్రవ్యవహారముల కాదరణము లేనివిధమును నిత్యవ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి. విద్యావ్యవస్థలందును, జలాధారములందును, స్థానికసంస్థలందును ఆంధ్రుల పురోభివృద్ధికి దగినయవకాశములు వారికి లభింపకున్నవి. అన్నామలై విశ్వవిద్యాలయము, మెట్టూరు జలాశయనిర్మాణము, కావేరివంతెనలు మొదలగు కార్యములకు మద్రాసురాష్ట్రమునందు గల ప్రతిపత్తి ఆంధ్రదేశవ్యవహారనిర్మాణములకు లభింపకున్నది. ప్రభుత్వమునకును, ప్రజలకును లాభకరమైన నిర్మాణములు ప్రభుత్వాదరణములేక కృశించుచున్నవి. ఆంధ్రదేశప్రతిపత్తికి దగిన యవకాశములు ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణము మూలముననే గలుగగలవు. నాయకులును, ప్రజలును పరస్పరభేదములను విడనాడి ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమునకై యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి కృతార్థులగుట వివేకము. విశాలమైన భరతఖండమునందు బాధ్యతాయుతపరిపాలనమును, సాంఘాతికరాజ్యాంగవిధానమును సాధ్యమగుటకు భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రవిభాగములు శరణ్యములు.

శ్రీ ఆంధ్రరత్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారి యకాలమరణ మాంధ్రలోకమును దుఃఖసముద్రమునందు ముంచినది. గోపాలకృష్ణయ్యగారి సర్వతోముఖమైన ప్రజ్ఞ ఆంధ్రహృదయము నాకర్షించి ప్రత్యభిజ్ఞానమును గలుగజేసినది. శ్రీపానుగల్లురాజాగారి యకాలమరణము మద్రాసు రాష్ట్రమున నపారమైన నష్టమును గలుగజేసినది. రామారాయణంగారు బ్రాహ్మణ ప్రతిఘటనమునకు పూనుకొనినను వారిసాహసధైర్యములు, పరిజ్ఞానము, ఆంధ్రత్వాభిమానము ప్రశంసనీయములై ప్రజాగౌరవమునకు పాత్రములైనవి. ఇతరనాయకులును వారిమార్గము నవలంబించుచు నాంధ్రరాష్ట్రమును, సాధించుటకు పాటుపడి కర్తవ్యమును నిర్వహింతురు గాత!

గాంధిమహాత్ముడు వారిసంచారములందు చేసిన హితోపదేశమును ఆంధ్రప్రముఖులును ప్రజలును, మననము చేసి, కార్యపరతంత్రులై కామితార్థమును బడయుట వివేకము. బుద్ధిబలమునందును, ఉత్సాహమునందును, ఔదార్యమునందును, సంభావనాశక్తియందును ఆంధ్రులకుగల ప్రతిభను గాంధిమహాత్ముడు విజయవాడ, బందరుమహాసభలయందు ప్రశంసించి, వారి కర్తవ్యమును సువ్యక్తముచేసెను. ఆంధ్రులకు సంయోగసామర్థ్యము లేకపోవుటయే వారి దైన్యస్థితికి కారణమని మహాత్ముడు చేసిన యుపదేశము నాంధ్రులు గ్రహించి ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు పాటుపడుచు మాతృదేశాశీర్వాదములను బడయుదురు గాక!

సర్వతోముఖమైన యాంధ్రాభ్యుదయమునకు సకలరంగములందును ఆంధ్రవికాసము గలుగవలసిన యవసరమును దేశపరిస్థితులు విశదముచేయుచున్నవి. ఆంధ్రదేశము

గాంధిమహాత్మునకు సమర్పించుచున్న స్వాగతములు, కానుకలు, సన్మానములు వారియుత్సాహమును, ఔదార్యమును వెల్లడిచేయుచున్నవి. వివిధపక్షములవారును, వివిధసంఘములవారును భేదాభిప్రాయములను విడిచి గాంధిమహాత్మునకు సమర్పించిన స్వాగతములు భావిభాగ్యోదయమునకు శుభసూచనలుగ నున్నవి. గాంధిమహాత్ముని స్వాగతసందర్భములందువలెనే ఇతర సందర్భములందును దేశక్షేమమునకై ఆంధ్రప్రజానాయకులు భేదభావములను విసర్జించి మాతృదేశారాధనము చేయుటకు పాటుపడుదురుగాక! వర్తమానవిషాదస్థితియందు ప్రజలసంయోగసాహచర్యము లావశ్యకము సర్వత్ర తెలిసిన విషయము. స్వరాజ్య సంపాదనమునకు ప్రాణభూతములైన సకలాంగములందును యథాశక్తి ఆంధ్రప్రజానాయకులు పాటుపడి స్వధర్మనిర్వహణమును చేయుదురు గాక!

భగవదనుగ్రహమువలనను, ఆంధ్రమహాజనులసహాయసహకారములవలనను శుక్లసంవత్సరాదిసంచికను ఆంధ్రలోకమునకు సమర్పించగలిగినందులకు సంతసము నొందుచున్నాము. సాధారణనామ సంవత్సరమునందు మొదటి సంవత్సరాదిసంచిక బొంబాయినగరమునందు ప్రకటింపబడినది. శుక్లసంవత్సరమునందు ఇరువదవ సంవత్సరాదిసంచిక చెన్నపురియందు ప్రకటింపబడినది. గతించిన ఇరువది యేండ్లయందును ఆంధ్రదేశమునందును, భరతవర్షమునందును, ప్రపంచమునందును సంభవించిన మహాపరివర్తనమును సంవత్సరాదిసంచికలు విశదముచేయుచున్నవి. రాజ్యాంగములందును, సాంఘికవ్యవస్థలందును, సారస్వతమునందును, నైతికధర్మ సిద్ధాంతములందును, ఆర్థికపరిస్థితులందును వర్ధిల్లుచున్న పరివర్తనమును ప్రపంచపరిస్థితులు సహస్రముఖముల వ్యక్తము చేయుచున్నవి. ఐరోపా మహాసంగ్రామము సమకూర్చిన మహాసంక్షోభము పునర్నిర్మాణమును గోరుచున్న విధమును ప్రపంచపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. శుక్ల సంవత్సరాది సంచికయందలి వ్యాసములు, చిత్రపటములు, ఛాయాపటములు, పద్యములు, పాటలు, ప్రపంచావృతమైన భావపరివర్తనమును వ్యక్తము చేయుచున్నవి.

సంవత్సరాదిసంచికయందలి వ్యాసములు రాజకీయము, సారస్వతము, కథలు, చరిత్ర, చిత్రకళ, సాంఘికము, వైద్యము, జ్యోతిషము, వేదాంతము, సంగీతము, ప్రకీర్ణకము, రసతరంగములు మొదలగు శీర్షికలందు విభజింపబడి ప్రచురింపబడినవి. ఆ యాశీర్షికలలోని వ్యాసములు దేశాభ్యున్నతమైన ప్రబోధమునకు నిదర్శనములైనను గాఢమైన విజ్ఞానమునకు నిదర్శనములు గాజాలవు. ప్రజాహృదయమునందు వ్యాసరచనాభిలాష వృద్ధిని పొందినట్టులు విజ్ఞానాభిలాష వృద్ధిని పొందకుండుట శోచనీయము. ప్రజలవిజ్ఞానవృద్ధి స్వాప్నికదశయందు లగ్నమగుచున్నట్టులు మహోద్యమదశయందు లగ్నముగాకున్నది. సంచికయందు ప్రచురించిన వ్యాసములు సంఖ్యయందును, విషయవిభాగమునందును బహుళముగా నున్నను, విషయగ్రహణమునందు సామాన్యముగ నున్నవి. రాజకీయవిషయములందు కాంగ్రెసుసభాధ్యక్షుల యుక్తవ్యాసము భావగర్భితమై, స్వాతంత్ర్యవాంఛాపరిణతదశితమై యున్నది. 'రాజనీతి—రాష్ట్రాంగములు', ప్రజాస్వామికప్రభుత్వము ప్రవర్ధమానం బగుచున్న ప్రజాస్వామ్యవ్యాపనమును విశదము చేయుచున్నది. సంస్కృతవాఙ్మయ విద్యార్థులు నాంధ్రసంస్కృతికర్తల ప్రతిపత్తిని 'ఆంధ్రులు-సంస్కృతవాఙ్మయము' నిరూపించుచున్నది. 'సారస్వతవిజ్ఞాన' కవనకుసుమ విశ్వవ్యాపకత్వమును, సత్యసౌందర్యములను జూపగల నానకళలను, సాధుమతిభావములను సమర్థించుచున్నది. 'శ్రీనాథుని నైషధాంధ్రీకరణము', 'ద్రౌపది రోషము,' 'రాజశేఖరచరిత్రము' మొదలగు వ్యాసములు స్త్రీపురుషులందు ప్రవర్ధమానంబగుచున్న విమర్శన సామర్థ్యమును విశదము చేయుచున్నవి. 'ఉగాది కానుకలు', 'నిరంజన శాస్త్రి', 'సుప్పారకజాతకము', 'శీతలామందరము' అను కథలు ప్రవర్ధమానం బగుచున్న సాంఘిక పరివర్తనమును, సంభావనాసామర్థ్యమును విశదము చేయుచున్నవి. సంగీత చిత్రకళలకు సంబంధించిన వ్యాసము లాంధ్రుల మృదుమధురప్రవృత్తిని విశదము చేయుచున్నవి. జ్యోతిషము, వైద్యము, చరిత్రము

మొదలగు భాగముల నలంకరించెడి వ్యాసములు వివిధకళలందును, శాస్త్రములందును ప్రవర్ధమానంబగుచున్న విజ్ఞానవ్యాపనమునకు నిదర్శనములుగ నున్నవి. 'లోకములు-లోకాంతరములు', 'విశ్వసోదరత్వము', 'ముక్తివిచారణ' మొదలగు వ్యాసము లాంధ్రహృదయమునకు సహజమైన దైవసంపదను ప్రతిపాదించుచున్నవి. 'అమరావతీ స్తూపము' అనువ్యాసము బౌద్ధమతమువలననైన శిల్పకళాభివృద్ధిని, ఆంధ్రదేశమందు వెలసియున్న అమరావతి స్తూపము నందలి శిల్పసౌందర్యమును చక్కగచాటుచు మహత్తర పరిశోధనమునకు నిదర్శనముగ నున్నది.

రసతరంగములందు ప్రకటింపబడిన పద్యవ్యాసములు సర్వతోముఖమైన ఆంధ్రరస హృదయమును మనోహరముగ దెలుపుచున్నవి. భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్యసంపన్నమైన యాంధ్రహృదయస్వరూపము నవి ప్రత్యక్షము చేయుచున్నవి.

సంచికయందు ప్రకటింపబడిన వ్యాసములన్నిటిని ప్రచురింపజాలనందులకు చింతిలుచున్నాము. శ్రమచేసి వ్యాసములను వ్రాసి సంచిక ఉపయోగమును వృద్ధిచేసిన మహాజనుల కనేకవందనములర్పించుచున్నాము.

ఆంధ్రదేశమునందు దరువదేండ్ల లోపల చిత్రకళయందు గలిగిన యభివృద్ధిని శుక్లసంవత్సరాది సంచిక సూచించుచున్నది. ముఖపటము కాంగ్రెసు నాయకుడైన నెహ్రూ విజయమును చాటుచున్నది.

త్రివర్ణచిత్రములు దినదిన ప్రవర్ధమానంబగుచున్న చిత్రాకళాభినివేశమును విశదము చేయుచున్నవి. 'శరత్తు' అను చిత్రపటము వంగచిత్రకళావైఖరిని దెలుపుచున్నది. దీనిని శ్రీ సురేంద్రనాథకరుగారు చిత్రించిరి. 'శ్రీకృష్ణలీల' ప్రాచీన రాజపుత్ర చిత్రకళావైఖరిని దెలుపుచున్నది. దీనిని కర్నూలుజిల్లా, కోవెలకుంట్లతాలూకా, నోసెం నివాసులు శ్రీ యం. వెంకటరెడ్డిగారు పంపిరి. ఇందులకు వారికి కృతజ్ఞులము. శ్రీ వెంకటసుబ్బారావుగారి 'నాగరాజు' ఆంధ్రకళానైపుణ్యమును చాటుచున్నది. శ్రీ వరదా వెంకటరత్నముగారి 'గోదావరి నీలాటిరేవు' ఆంధ్రకళా హృదయమును ప్రత్యక్షము చేయుచున్నది. శ్రీ కవుతా రామమోహన శాస్త్రిగారి 'చిత్రకారుడు' చిత్రకారుని స్వయం చిత్రనిర్మాణనైపుణ్యమును విశదము చేయుచున్నది. 'ఏనుగుల పోరాటము*' అను సంకీర్ణజంతు చిత్రము ప్రాచీన సంకీర్ణ చిత్రరచనా నైపుణ్యమును చాటుచున్నది. అమరావతి స్తూప చిత్రములు, అజంతాచిత్రములు ప్రాచీన చిత్రకళావైభవమును స్ఫురింపజేయుచున్నవి. సంచికయందుగల 70 పుటల ఛాయాచిత్రపటములందును సుప్రసిద్ధులైన స్త్రీ పురుష పటములును, సుప్రసిద్ధమైన సమావేశముల పటములును, భావనాఛాయాపటములును ననేకములు గలవు. ఈ పటములు ప్రత్యేకాకృతిని ముద్రింపబడిన విధమును సంచిక వ్యక్తము చేయుచున్నది.

శ్రీ శుక్లసంవత్సరసంచికయందు విభవసంవత్సరమునందలి విశేషాంశములను, ప్రజలయాశయములను ప్రతిపాదించుటకు జేసిన పరిశ్రమను ఇందలి వ్యాసములు, పద్యములు, త్రివర్ణపటములు, ఛాయాపటములు, ముఖపటము మొదలగునవి విశదము చేయుచున్నవి. సంచికను ప్రచురించుటకు దోడ్పడిన మహాజనుల నందరిను పేర్కొనుటయును, వారికి కృతజ్ఞతను దెలుపుటయును దుర్లభము. సంచికకు వ్యాసములు, చిత్రపటములు ప్రధానాంగములుగ నున్నవి. ప్రధానాంగములైన వ్యాసములకును, చిత్రపటములకును రూపరేఖావిలాసములను సమకూర్చిన పరిశోధకులు, చిత్రకారులు, ముద్రాపకులు మొదలగువారి సహాయసంపదలు సంచికకు సుందరముగు రూపరేఖావిలాసములను గల్పించుచున్నవి. వారందరును నిర్వాహకుల కృతజ్ఞతకు పాత్రులు. ప్రచురణభారము దినదినాభివృద్ధిని పొందుటవలన, లోపములును అభివృద్ధి పొందుట సహజము. ప్రచురణభారమువలన ప్రచురణము సకాలమునకు వెలువడక విలంబము జరిగినందులకు ఆంధ్ర మహాజనుల మన్ననలను వేడుచున్నాము. గుణగ్రహణ పారీణులు గుణములను గ్రహించి దోషములను మన్నించెదరుగాక! భగవంతుడు శుక్లసంవత్సరమునందు బుధాధిపత్యముక్రింద సకలజనులకును, సమస్త లోకములకును శాంతిసౌఖ్యములను ప్రసాదించుగాత!

---

* దీనినిగూర్చి చిత్రవివరణమున కొంకింత విపులముగ గలదు.

భార్యాభర్తలవివాదము

ట్రేడు మార్కు

భర్త—ఇదిగో. ఏమిటి అన్నం ఇట్లా వుంటున్నది. రుచి పచి లేదే?

భార్య—అది తప్పే.

భర్త—ఎట్లాగూ! (కోపముతో)

భార్య—మేకస ఇంగువ తీసికొని వచ్చి రుచికరముగా ఆహారము కావలెనంటే ఎట్లా వస్తుంది?

భర్త—అయితే ఎక్కడ తీసికొని రమ్మంటావు ఏమిటి?

భార్య—మన ఇంటి పొరుగు వారు ఎప్పుడున్ను "గాంధిమార్కు మిక్సు ఇంగువ" కొంటారు. అది చాలా బాగా ఉంటుందని, దానికి మించినది మరేది లేదని చెప్పినారు.

భర్త—ఇంకా నేనుకూడ గాంధి మార్కు మిక్సు ఇంగువనే తెస్తాలె. పౌను రు. **2.** పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

మేలైన కస్తూరి; కుంకుమపువ్వు, పచ్చకర్పూరం మొదలగునవిగూడ మావద్ద దొరకును.

Sole Importers:—

Messrs. GOPALJI CHAMPSHI & Co.,

21 Govindappa Naick Street,

(Opp. Soundaya Mahal), Madras.

చిత్రము ౭

చిత్రము ౬

సంవత్సరాది

[illegible] వెంకటరమణయ్య గారు

విశ్వదిగ్వ్యాప్త [illegible]
[illegible]
కాళకుందాభ్ర [illegible]
[illegible]
[illegible] మార్పు మంచి
[illegible] మావంత లేదు.

[illegible]
[illegible] ము కద!

[illegible] మా
[illegible] మాసిన్.

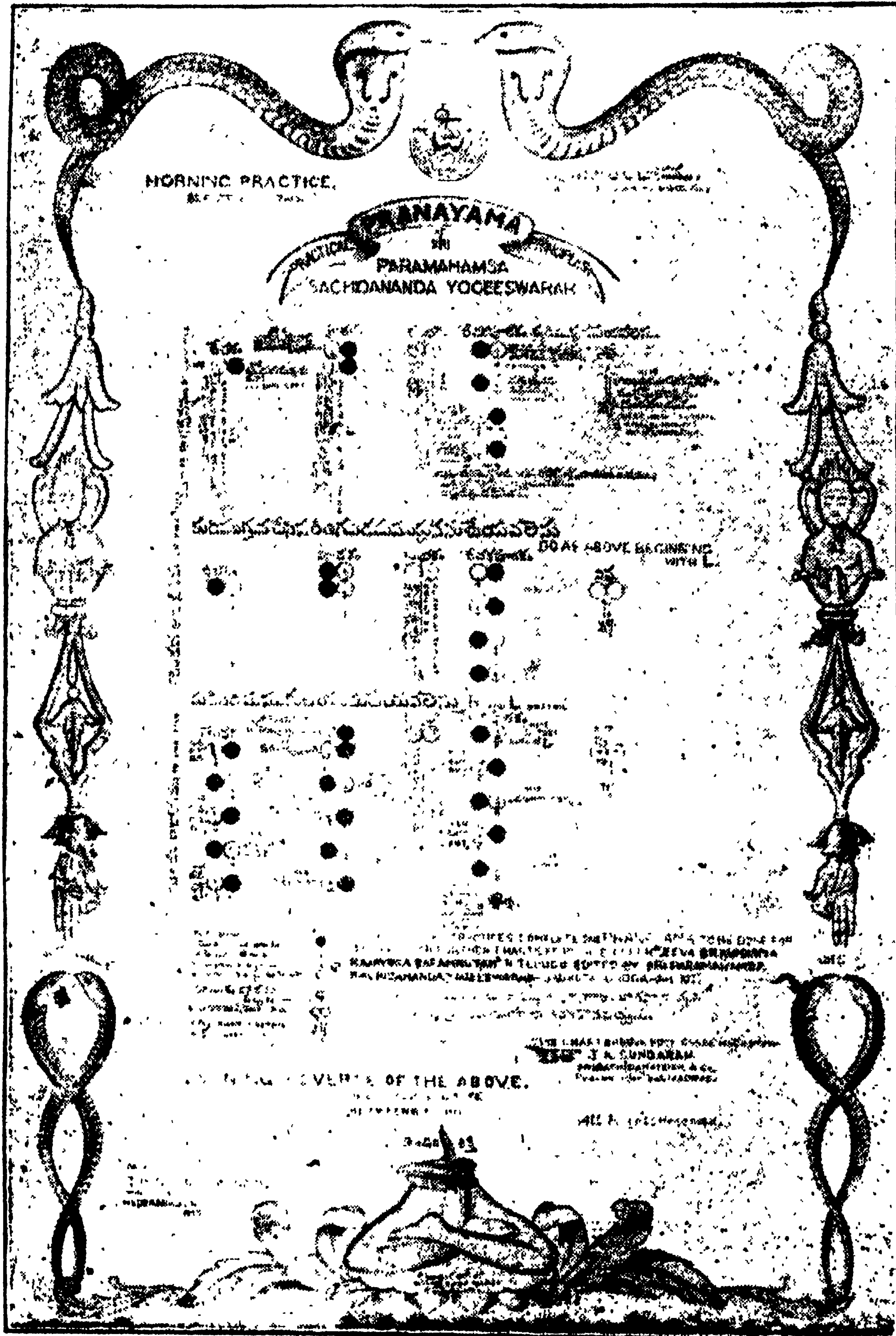
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] దటున్.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] మన్న! [illegible]
[illegible] కాదా!

[illegible] గుదురుకొల్పి
[illegible] దేవ! వందనము నీకు.

ప్రాణాయామము చేయుపద్ధతిని చూపు పటము

శ్రీపరమహంస సచ్చిదానంద యోగీశ్వరులవారు రచియించిన "జీవబ్రహ్మైక్యరాజయోగ సారామృత" గ్రంథములో చెప్పియుండు ప్రాణాయామమును గురువుయొక్క సహాయము లేకనే తెలుసుకొని అభ్యసించుటకు గాను ఈపటమువంటి పటము పెద్దసైజు ఆర్టుపేపరులో ముద్రింపబడినది. ఈపటము చిన్నదిగా నున్నందున అక్షరములు బాగుగ కనుపించక యున్నది. పెద్ద పటములో అక్షరములు మిక్కిలి బాగుగ కనుపించును. ప్రాణాయామము నేర్చుకొనువారలకు యీపటము చాలా ఉపయోగకరమైనది. వలయువారు క్రింది విలాసమునకు వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.

1. "జీవబ్రహ్మైక్యరాజయోగసారామృతము" రెండవ కూర్పు 1164 పుటలును 48 పటములును గలది.

వెల రు. 4-4-0

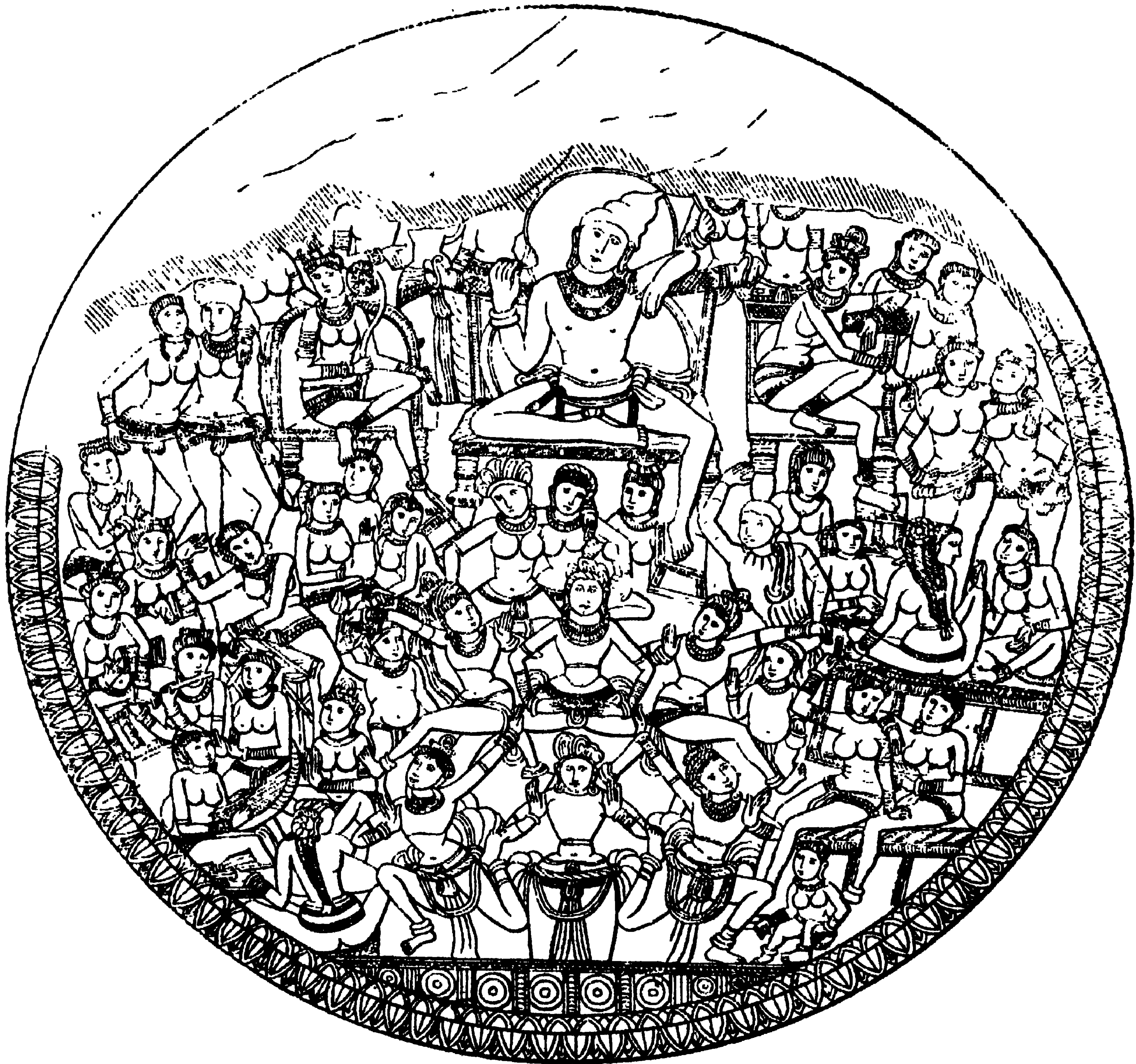
2. ప్రాణాయామము చేయుపద్ధతిని చూపుపటము. వెల రు. 1-0-0

టి. కె. సుందరం,

శ్రీసచ్చిదానందర్ కంపెనీ, పెరంబూరు బారక్సు, చెన్నపురి.

చిత్రము 2

చిత్రము ౮

షణ్ముగం నశ్యము.

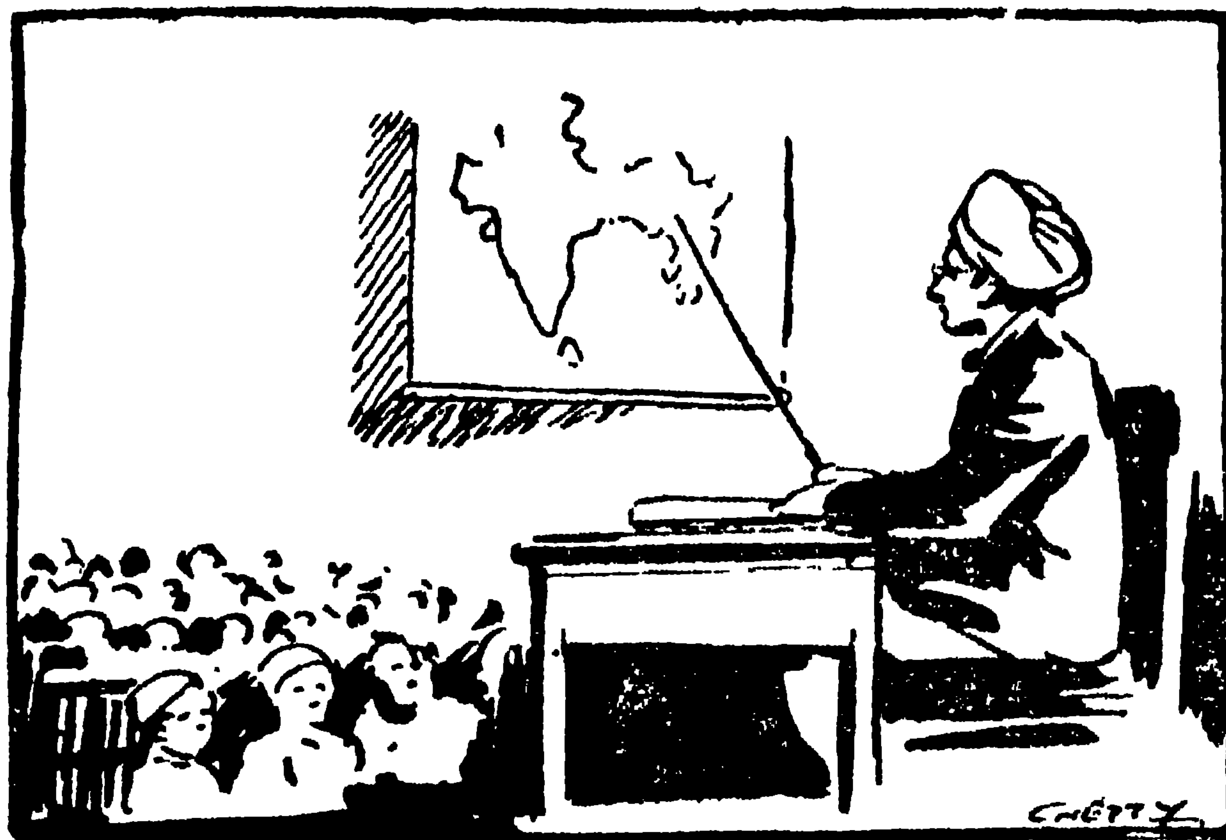
షణ్ముగనశ్యము దేశమునకుచేసిన జాతీయసేవ అపారమైనది, పలువిధములుగా గలదు. మీకుకూడ సేవ చేయుటకై షణ్ముగనశ్యమునకు అవకాశము నిచ్చెదరా. గడచిన 4 తరములనుండి అగ్రస్థాన మలంకరించినది.

గాయకులు తిమాపనులు మిక్కిలి ఉత్సాహముతోను, రమ్యముగాను నిర్వహించగలరు.

గుమాస్తాలు చురుకుగాను, త్వరితముగాను వారి పనుల నెరవేర్చగలరు.

అనేకగంటలకాలము పనిచేయ ఉపాధ్యాయునికి శక్తి నిచ్చును

న్యాయాధిపతికి నిర్మలమైనట్టి రమ్యమైన మనస్సును గలిగించును

షణ్ముగం నశ్యము

పలములు	ధర			పోస్టుఖర్చు			ప్యాకింగు			మొత్తం		
	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.
40	3	8	0	0	3	0	0	2	0	3	13	0
80	7	0	0	0	3	0	0	4	0	7	7	0
120	10	8	0	0	3	0	0	4	0	10	15	0

ఆర్. కె. పరిమళ నశ్యము

	ధర			పోస్టుఖర్చు			ప్యాకింగు			మొత్తం		
	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై	రు.	అ.	పై
1 బుడ్డి	0	4	0	0	4	0	0	1	0	0	9	0
3 బుడ్లు	0	9	0	0	4	0	0	1	0	0	14	0
12 బుడ్లు	2	4	0	0	8	0	0	1	0	2	13	0

హెడ్ ఆఫీసు:—షణ్ముగం నశ్యం కంపెని, లిమిటెడ్. పోస్టుబాక్సు నెం. 140, మద్రాసు.

అర్చన - నైవేద్యము

సంబాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి గారు

౧

పిలచిన పిలుపును పెడచెవి బెట్టక,
తలఁచినంత మము ధన్యులఁ జేయఁగ,
వలచి వచ్చితివె! వాత్సల్యముతో
తలఁప నగునె నీ దయ యెంతో, వే
గన్నులు చల్లఁగఁ గైసేయూ, నీ
చిన్ని కటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

౨

అమరావతి స్తూపాలయాంకములు
అల నాగార్జును నార్యశిల్పములు
హంపీ ప్రాంతపు టందచందములు
శ్రీగిరి సోయగ చిత్రసీమలూ
కాకతీయులఁ గల కమనీయతలూ
దక్షిణమున వెలుగు మెఱుపులూ
తక్కిన స్థలముల మిక్కుటమై సొం
పెక్కిన రచనల టక్కుటెక్కులు
క్రొత్తపోకడల గూరిచికొని, తమ
చిత్రసీమలకు హత్తఁజేసి మా
పన్నెల పెట్టిన పీఠములూ - వే
గన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

3

వృద్ధజాహ్నవిగ వెలసిన గోదా
వరి కృష్ణాదుల వారిపూరములు
చల్లఁగ కమ్మఁగ సంవాసింపఁగ
పాద్యార్ఘ్యాదులు పచరించుటకై
ఆద్యా! తెచ్చితి మఱియు మళ్ల వే!
ఆచమనోదక మాహరింపుమీ
మధుపర్కంబుల మాన్యతఁ గొనుమీ
జలకము లాడఁగ నరగున రా, వే
గన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

౪

సన్నని తిన్నని చదునుపు గలవై
ఎన్నరాని సొం పెనయించునవై,
మన్నికలో పేర్ మ్రోగినవై,
ఎన్నో వరాల్ మా పెన్నిధులై నీ
కెన్న గాంపులను నెసఁగించెడి మా
సన్నని ఖద్దరు చలువ లివే, వే
కన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నగలము దయ నెనయించూ.

౫

ఘుమఘుమలాడెడి క్రొత్తగంధములు
గమగమమనమై గలయ నలందికొని,
చిఱుచేమంతులు చిన్ని మొల్లలును
మల్లెలు సున్నగు మంచి పుష్పములు
కొల్లలుగా నెఱికురులఁ గూర్చికొని
కలమాన్నాదుల కమ్మని కూరల
పలుపాయసముల పక్వాల పంక్తులను
చెలఁగు నివేదన చేపట్టూ, వే
కన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

౬

హంసతూలికల నందం బౌ క్రొ
మ్మించు నుయ్యాలల నించెడి ముదమున

6 ఎ

నుపచారక్రియ లొప్పంగఁ గొనుచు నొ
కింత గూర్చొనుము వింతఁ గొల్ప మా
తీర్థ తరంగాల్ తెప్పింతును మఱి
జయదేవుని పదజాలము వలసిన
చెలఁగి పాడగల చిన్నియున్న దిదె
వెన్నెలచలువల నెలసెడి వీణా
సంగమేశ్వరుని సంగీతంబులు
సాగింపంగల సరసులు, పెళిపెళి
నార్భటితో శాస్త్రార్థాల్ సేయఁగ
దండిపండితులు దండ నున్నవా
రెదె వలతో నీ వెఱఁగింపఁగా, నే
కన్నులు చల్లఁగఁ గైసేయూ, నీ
చిన్ని కటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

౨

వెన్నముద్దలకు వ్రేతలపైఁబడి
చిందులు ద్రొక్కెడి చిన్నిగొల్లనో
సీతారాముల సింగారములో
పిల్లనఁగ్రోవుల ప్రేమబంధముల
చల్లఁగఁ గూర్చే నల్లనయ్యనో
యమునాకుంజపు యాత్రలఁ జేసెడి
కమలదళాక్షుని కథలో కాదే
మోహినిరూపున ముగుదచేష్టలను
వెలయించిన మా వెన్నునిఁ గానీ
సత్యభామ సరసాలను గానీ
సవతుల జగడపు సరణులు గానీ
పారిజాతకథ పట్టులు గానీ
కాముని దహనపు ఘట్టము గానీ
కంటి కగుపడఁగఁ గళ లుట్టంగా
చవులు పుట్టఁగాఁ జక్కఁగఁ బాడఁగ
అచ్చపు టందా లభినయింపఁగా
ఁయతాళమ్ముల లయ లొప్పంగా
తథికిణతోమ్మని తక్కుచు దారుమ
నేరుపు లొలికెడి తీరుతీయముల
మోదులు సైతము మొలక లెత్తఁగా
ఆడఁగలరు మా యాంధ్రసోదరులు
పాడఁగలరు సూ 'బళి బళి' యనఁగా
చూడఁగ మదిలో సొంపేనీ, వే
కన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము జెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మముఁ గరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౩

సత్యానికి తన సతి నమ్ము హరిశ్
చంద్రుని శీలపు చతురత వలతో!
కవచకుండలాల్ ఘనత నొసంగిన
కర్ణుని దానపు గరిమనె వలతో!
అర్ధాంగికి నై యడవుల నిడుములు
గుడిచిన రాముని గుణమే వలతో!
జైనమతస్థుల శీలము తెలిపెడి
కథలఁగల్గు గుణగణములె వలతో!
బత్తిఁజూపు సుతు మిత్తి కొసంగిన
శివభక్తులదగు చెలువే వలతో!
హరిదాస్యంబుల నలరెడి వైష్ణవ
దాసుల కొప్పెడి వేసమె వలతో!
రంగరంగ శ్రీరంగా యని మది
పొంగెడి సింగరి పోడిమి వలతో!
హంగుగ గజ్జలు ఖంగని మ్రోయఁగ
తాళ్లపాక నర్తనలే వలతో!
తిరుమలేశ్వరుని దివ్యకీర్తనల
తిరువీథులలో మఱిమఱియాడెడి
వేంకటరాయని వింతలె వలతో!
తాతాచార్యుల గీతాల్ వాడుచు
తనిసెడి అద్దంకి తాతను వలతో!
ఏది వలతో? నీ కేది యిష్టమో
మది సుంతేనియు మఱుఁగులేక మా
కెఱిఁగించిన నా యితివృత్తంబే
ఆడగనున్నా రరుగో నటులూ
చెప్పినచొప్పున చేయింతూ, వే
కన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౯

భద్రగిరీశుని భక్తరామదాస్
బందిఖానలో చందమ్ములనో
ప్రతాపరుద్రుని పట్టిన తురుష్క-
పాదుషా పడెడి పాట్లో లేదా
తల్లి కోటయుద్ధాలనో, తిమ్మా
నాయని దర్పపు నాట్యంబులనో,
తంజనగర రఘునాయకు శౌర్యపు
పుంజంబులనో పుణ్యకథలనో
జల్లనిహృదయము జాలువారంగా
ఆడిచూపఁగల యువత్యలు అరుగో
పాడి చెప్పఁగల ప్రభువులు ఇదుగో
ఏమందువు నీ కే దండం, నే
కన్నులు చల్లఁగ సైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౦

అందపుభజనల చందములో అ
హారిదాసుల గుణకీర్తనములో ప
న్నల కోలాటపు మెలకువలో వి
న్ననువగు వనితల నాట్యములో మేల్
జాతీయములగు చందములో న
వ్వాఁగుణయించే మువ్వములో శో
భనిపింపఁగల యాభినయంబులలో
హాస్యరచనలో అయ్యారే యను
నద్భుతలీలల అనుసృతులో సై
సయ్యనిపించెడి సరసాలో నీ
కెయ్యది యిష్టమొ యెఱిఁగింపూ, నే
కన్నులు చల్లఁగ సైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౧

చిటిపొటిపాటల చిన్నియాటలను
చిత్తము రంజిలఁ జేయఁగఁ దామై
నిను సేవింపఁగ నే నే ననుచు
చిన్నిబాలికలు చెలఁగెద రదిగో,
అయిదువతనముల నలరుటకై చిటి
పొట్టినోములను పట్టినబాలలు
గంధాక్షతలతోఁ గాంచఁగ వచ్చిరి
చిఱునెమ్మోమ్ములు పరిగించూ, నే
కన్నులు చల్లఁగ సైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౨

అమ్మా! నీపద పలరించుటకై
ప్రాజ్యద్రవ్యము పోఁపరి పోవఁగ
నగుమొగములు చిఱునాట్య మాడఁగా
శిశువులు వెంబడి చెలఁగ చూడఁగా
నిను కొల్చెడిమది నెమ్మి నిండఁగా
ఇరుగో ఇంతు లింకింత లంతలను
సంతసములతో సాగి వచ్చిరీ,
చక్కని కోయిల చుక్కలవలె మది
కెక్కఁగపాటల నెసఁగింత్రూ మఱి
పుణ్యచరితముల పాదలింత్రూ నే
కన్నులు చల్లఁగ సైసేయూ నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౩

కుచ్చలకథలను హెచ్చుస్థాయిలో
మెచ్చఁగఁ బాడెడి పొంతలు, లక్ష్మణ
దేవరనవ్వుల తీరుతీయముల
భావము కెక్కఁగ పాడెడి పడఁతులు
దక్షయజ్ఞకథ లక్షణముగ విను
మేటిసుమది కింపెక్కఁ బాడఁగల
సుదతులు గౌరీ శోభనముల వై
భోగముఁ గూరుచు పొలఁతులు ధర్మజ
రాజసూయముల రామునికథలూ
సర్పయాగముల చంద్రుని కూర్పులు

త్రిపురహరణములు తేఁటిగీతములు
కృష్ణునిచల్లులు గోపక్రీడలు
మోక్షపుబాటలు మున్నగుపాటలు
కోట్లకొలఁదిగా గూర్చిపాడఁగల
గుణనిధు లిదిగో కొలువంగా నిను
చేరియున్నవారి సేవింపవే-వే
కన్నులు చల్లఁగఁ గై సేయూ-నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ-మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ-ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౪

దేశికనులతోఁ దెలుఁగుపురాణము
పాటింపంగల బాలుపల్లివారి
ధాటిగ హరికథ నీటులు తెల్పఁగ
అజ్ఞాన రటు అలయుము తల్లీ!
ఘనసనసంతో మనసులు తనియఁగ
వేదార్థంబులు విప్పి చెప్పఁగా
బులుసువారి పేర్కొఁగింపంగా
[illegible]రివా రొప్పారుచున్నలు
యున్నవారు [illegible] వసన్నాసన్నులరా
వశలింపఁజేతుము [illegible]
ఎవ్వరికేవల నెనయింతూ-నీ
కైయ్యవి ఇంపుల నెనఁగించూ-వే
కన్నులు చల్లఁగఁ గై సేయూ-నీ
చిన్ని కటాక్షము చెలఁగించూ-మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ-ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౫

వ్యాకరణంబుల వాలితేర్చ సూపఁగ
రామమూర్తి నిటు విప్పుంతూ
లలితకళల మది వలచిన నెంతో
లలితంబుగ నిట లాలింపంగల
మునుపదనాలుగు పదునాలుగు కళలను
మెఱయింతుము నీ మెచ్చున కొప్పఁగ
కుఱియింతుము గుణకోటి నమ్రతిమఱి
మెఱయింతుము మఱి మిసమిస ఫుట్టఁగ
ముఱియింతుము నిను మోదంబులతో
ఎఱియింతుము నిను వాంఛలు తీరఁగ
తల్లి! నీపదతామరసంబుల
కెఱియింతుము మా తలల నిక్కముగ
తప్పను తప్పను తప్ప మిఁకా-వే
కన్నులు చల్లఁగ గై సేయూ నీ
చిన్ని కటాక్షము చెలఁగించూ-మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ-ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౬

ఆనందించితె! అమ్మా, అయినచో
ఆశీస్సుల నిన్నడిగెదమూ
హెచ్చుకుందు లే కెవ్వరు కోరిన
నింపుగ దర్శన మిప్పించూ నీ
సొంపుఁ జూపు మది సోక్కించూ, నీ
పెంపుఁ గన్గఁగా బెరయించూ, మఱి
మచ్చరమ్ముల-స్వార్థ త్యజియించూ, యీ
యిచ్చకంబులను ఇంకించూ, మా
వత్సలు నిరతము వర్ధిల్లఁగ, నీ
వాత్సల్యంపు బీటు పారించూ, ఘన
ధాన్యవిభవములు మాన్యగుణంబులు
మాతృప్రేమలు మలయఁగ దేశ
క్షేమము భాషాక్షేమము లెప్పుడు
తామరతంపై తనరంగా, స
ద్ధర్మపథము మది తనరంగా-వి
జ్ఞానదీపికలు కనులకొనంగా
తేజరిల్ల మము దీవించూ, వే
కన్నులు చల్లఁగఁ గై సేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మముఁ గరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧. రాజకీయము

౪౩-వ భారతజాతీయమహాసభ, కలకత్తా–అధ్యక్షోపన్యాసము

శ్రీ పండిత మోతీలాలు నెహ్రూ గారు, అధ్యక్షులు

ఈ భారతజాతీయమహాసభకు నన్ను మీరు మరల రెండవపర్యాయము అధ్యక్షునిగా నెన్నుకొనినందులకు నేను మీకు మిక్కిలి కృతజ్ఞుడనుగా నున్నాను. ఇది అద్వితీయమగు గౌరవ మనుట కెట్టి సంశయమును లేదు గాని దానికి సంబంధించిన బాధ్యత కూడ మిక్కిలి అధికముగనే యుండును గావున యీ పదవిని వహించుటకు మనలో అత్యంత శ్లాఘ్యశీలురగు నాయకులుగూడ జంకుచునే యుందురు. ఈ పదవిని స్వీకరించుటకు నే నెంత సంశయించితినో మీకే తెలియును. కాని అపారమగు కరుణతో మీరు రెండవసారిగూడ నా యందు సంపూర్ణ విశ్వాసమును ప్రకటించినందున మీయాజ్ఞకు తలయొగ్గి స్వాతంత్ర్య సమరమునందు ప్రవేశించియున్న భారత మహాజాతిని నడుపుటయను పెనుభారమును వహించుట తప్ప నాకు గత్యంతరము లేకపోయినది. కావున శక్తివంచనలేక నా విధిని నేను నిర్వర్తించుటకు ప్రయత్నించెదను. మీరు నాపై చూపిన కారుణ్యాతిశయమునుబట్టి మీరు విధించిన యీ ఘన కార్యనిర్వహణమునందు నాకు సర్వవిధముల తోడ్పడెదరనియు నాలోపములను మన్నింతురనియు ధైర్యము కలుగుచున్నది.

9 ఏండ్లక్రితము జాతీయమహాసభకు నే నధ్యక్షత వహించుట తటస్థించినది. దారుణఫలితములతో కూడిన సైనికశాసనము స్వేచ్ఛావిహారము నొనరించి అపుడే విరమించినది. విదేశీయులగు పాలకులతో గొప్ప సంఘర్షణమునకు మనము సన్నద్ధుల మగుచుంటిమి. ఆసంఘర్షణము అటుపిమ్మట నేను శీఘ్రముగనే తటస్థించినది. ఆసమరమునందు మనము విజయులము కాకపోయినను యుద్ధగౌరవములన్నియు మనకేలభించినవి. భావిసమరమున విజయమునుగూడ మనకు నిశ్చయముగ వాగ్దానముచేయబడినది. మహాకాళీ స్వరూపిణియగు భారతమాత క్షణకాలము జాగ్రదవస్థకువచ్చినంతమాత్రముననే బ్రిటిషు పరిపాలనా మూలాధారములు కంపితములైనవి. మరల వెంటనే దేశమునందు నిరుత్సాహమును, అలసదనమును వ్యాపించినవి. కాని అంతకంటెను అధికమగు ఉద్రేకము మరల కలుగునట్లు నూతన లక్షణము లిపుడు స్పష్టముగ కన్పించుచున్నవి. భారతమాత సంపూర్ణముగ జాగ్రదవస్థకు వచ్చి ముందంజవేయ నారంభించినచో ఎవరు నిరోధింపగలరు? డయ్యరుఓడయ్యర్ల కఠిన కృత్యలవలన అసహాయోద్యమము తల యెత్తినది. ఇపుడు మరల ఆ నిరంకుశుల పద్ధతివంటి పద్ధతియే గోచరించుచున్నది కావున మరియొక గొప్పస్వాతంత్ర్యసమరమునకు మనము రణముఖంబున నిలువనున్నాము.

శ్రీ పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారు

వెనుకటి సమరమునందు మనలను నడిపించి హితకర మగు ఉపదేశముల నొసంగి సేనాముఖమున నిలువబడిన మన కత్యంత ప్రేమాస్పదులైన మహావీరులు పెక్కండ్రు మన దురదృష్టవశమున దివంగతులైరి. కనుక వారి సహాయము మన కిపుడు లభింపజాలదు. ఇట్టి విషమసమయమునందు ఒక్క వత్సరములోనే తనపుత్రులలో అత్యధికమగు మాతృభక్తిని, శత్రుభయంకరమగు శౌర్యమునుగల హకీం అజ్మలుఖాను, లాలా లజపతిరాయిగార్లను భారతమాత గోల్పోవుట తటస్థించినది. ఈ మహాసభకు అధ్యక్షత వహించిన నాయకులలో లాలాజీ హకీంజీగార్లు మాత్రమే గాక సింహప్రభువుగారు కూడ పరమపదించిరి. జాతీయసమరమున విఖ్యాతముగా పోరుసల్పిన యోధులలో దివంగతులైనవారిలో ఆంధ్రరత్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య, గోపబంధుదాసు, మగనలాలు గాంధిగార్లు ముఖ్యముగా పేర్కొనదగియున్నారు. ఈ మహాసభవారి పక్షమున యీ దేశభక్తుల కుటుంబములవారి కందరికిని నేను సగౌరవ మగు సానుభూతి అందజేయుచున్నాను.

ఇకను నేను మనము ప్రస్తుతము చేయదగిన పనులనుగూర్చి నా యభిప్రాయమును దెల్పెదను.

మీ కాశాభంగము కలుగకుండుటకై తొలుదొల్త నేను మీ కొక్క విషయము తెలుపగోరుచున్నాను. నేనొసంగనున్న యుపన్యాసమునందు ఆదర్శప్రాయమగు ప్రపంచమును గూర్చిగాక ప్రస్తుత ప్రపంచ స్థితినిగూర్చిమాత్రమే నేను నుడువబోవుచున్నాను. నేను చెప్పదలచినదానిని దాపరికము లేకుండ చెప్పునట్టి స్వభావము కలవాడను. నాయుపన్యాసమునందు సామాన్యవిషయములే యుండునుగాని విశేషవిషయము లేమియు నుండవని మీరు గ్రహింపవలెను. మహోన్నతభావకల్పనలను ఆకర్షకములగు పదజాలముతో నేను నుడివెదనని మీరు ఆశించితిరేని మీకు తప్పక ఆశాభంగము కలుగును. విశాలార్థమునందు భావకల్పనను నేను నిరసించువాడను కాను. దేశీయులు మహోన్నతాశయముల ననుసరించి ప్రవర్తించుటకు ప్రయత్నింపగోరుదురేని మహోన్నతాశయములను దృక్పథమున నిడుకొనుట ముఖ్యతమమని నమ్ముటచే నేను మరెవ్వరికిని తీసిపోను. కాని, ప్రస్తుతనిజస్థితితో కొంచెమైన సంబంధము లేనట్టి కేవలము భావరచనకు రాజకీయములందు తావు లేదు. ఇపుడో మఱియొకపుడో నిద్రాభంగము కల్గుటవలన అపారము ఆశాభంగము కలిగించునట్టి సుఖస్వప్నమునకును, కేవల భావరచనకును ఎట్టిభేదమును లేదు. ఆశయము ఎంత ఉన్నతముగానుండిన నంత మంచిది. ఎంతటి మహోన్నతాశయమును మన మేర్పరచుకొనినను, దానిని బడయుటకు మనముజేయు ప్రయత్నముమాత్రము ప్రస్తుతోపయోగమునకు అనుగుణముగానే యుండవలెను. ప్రస్తుతావసరములను బట్టియే మన కార్యవిధానమును మనము నిర్ణయించుకొనవలెను. మన యాశయమునకు మనలో కొందరు వేరువేరు పేర్లను పెట్టుచుండినను ఆశయమునుగూర్చి మాత్రము మనలో నెవరికిని భిన్నాభిప్రాయములు లేవనియే మనము రూఢిగా చెప్పగలము. దానిని బడయుటకు మనకు గల మార్గమొక్కటియే అను విషయమునను, ఆ మార్గస్వరూప నిర్ణయ విషయముననుగూడ నెట్టి భిన్నాభిప్రాయములునుగూడ లేవు. కాని ఎట్టి ప్రాముఖ్యత లేనివని నేను భావించుచున్న కొన్ని అల్పవిషయములనుగూర్చి మనకు కలిగిన అభిప్రాయభేదమును కొండంతలు చేయుటవలననే యథార్థస్వరూపమును మనము చూడజాలకున్నామనియే నేను చాల చింతిల్లుచున్నాను. మన ప్రయత్నములు ఫలింపకుండుటకు ఈ అభిప్రాయభేదములే కారణములై యున్నవి. దేశీయులందరు ఏకీభవించి పనిచేయుట కభ్యంతరములుగనున్న మన దేశమునందలి భిన్నపక్షములను గూడ ఈ భిన్నాభిప్రాయములే ముఖ్యకారణములై యున్నవి. ప్రస్తుతరాజకీయస్థితియొక్క వయిఖరులలో వేర్వేరుపక్షములవారు కొన్నిటికి అనవసరమగు ప్రాముఖ్యత నిచ్చుటవలనను, మరికొన్నిటికి సహజముగాగల ప్రాముఖ్యతను తగ్గించుటవలనను యీ వివాదము లన్నియు కల్గుచున్నవని నాబుద్ధికి తోచుచున్నది. ఒక పక్షమువారు మనకుగల లోపములను మిక్కిలి పెద్దగాజేసి, మనల నిపుడు పీడించుచు మన దేశమును కొల్లగొట్టుచున్న విదేశీయుల కటాక్షమును, అనుగ్రహమును లేకున్నచో మనమేకార్యమును నెరవేర్చజాలమని నిరుత్సాహపడుచున్నారు. మరియొకపక్షమువారు మనలోపములను, ప్రతిపక్షుల దౌర్బల్యములనుగూడ లెక్కసేయక దారితెన్నులు నిర్ణయింపబడిన మహాసముద్రమధ్యమున తెరచాపలను పూర్తిగా విప్పి నౌకను నడుపగోరుచున్నారు. ప్రస్తుతపరిస్థితులను దాపరికము లేకుండ సరిగా మీకు విన్నవించి అందులకు చేయదగిన కర్తవ్యమని నాకు తోచినదానిని మీ కెరిగించుటకు యథాశక్తిని నేను ప్రయత్నింపదలచియున్నాను. తనదేశము నివాసయోగ్యముగా నుండునట్లు చేయుటకు శక్తివంచనలేక పనిచేయుటయును, పనిచేయువారికి తోడ్పడుటయును వివేకముగల మానవులందరికిని ముఖ్యకర్తవ్యమనియే నేను తలంచెదను. దేశస్థితిలో ఇపుడు కనబడుచున్న అనర్థకములను తొలగించి లాభకరమగు స్థితిని కలిగించుటకు జరుగవలసిన పని స్థితిగతులను బట్టి యుండును. ఆ పరిస్థితులు అన్ని దేశములందును, అన్నికాలములందును ఒక్కరీతిగనే యుండవు. ఆదర్శప్రాయములగు ముఖ్యవిషయములలో భేదముండదుగాని ఒక్కొక దేశములో ఒకవిధమగు ప్రత్యేకస్థితి యేర్పడుచుండును. అట్టివానివిషయమున ఒక సమానధర్మమునుగాని, ఇతరు లవలంబించిన పద్ధతులనుగాని ఆప్రత్యేకదేశీయు లనుసరించుటకు వీలుండదు. ప్రపంచమునందు ఒకేకేంద్రమునుండి ప్రారంభించి ఒక్కపద్ధతినే అనుసరించిన దేశములు ఒకటికంటె హెచ్చుగా ఎచ్చటను గనుపింపవు. ఒక దేశమువారే ఒకసారి అవలంబించిన పద్ధతిని మరియొకసారి మార్చుకొనవలసిన యావసరముగూడ గలుగుచుండును. ఏలననగా పరిస్థితు లెల్లపుడు మారుచునే యుండును. కావున పరిస్థితులనుబట్టి మనవిధానమునుగూడ మార్చుకొనవలసియే యుండును. ఇతరులు ఒకపద్ధతి ననుసరించి కార్యసాఫల్యమును బడయజాలకపోయినచో మనము దానిని గ్రహించి ఆపద్ధతిని అవలంబింపకుండుటకు మనకు వీలగునుగాని మరియొక దేశమువారు మరియొకపద్ధతి నవలంబించి కార్యసిద్ధిని బడసిరనుకారణమున ఆపద్ధతినే మనముకూడ అనుసరించినచో వారివలననే మనకుగూడ కార్యసిద్ధిగలుగుననుట కెట్టినమ్మకమును లేదు. దీనికి కారణము విదితమగుచునేయున్నది. మన దేశస్థితిలో సమానస్థితిగల ఇంకొక దేశమువారు చేసినతప్పులను మనము చేయకుండ జాగ్రతపడవచ్చునుగాని మరియొక దేశమున ఒకపద్ధతివలన కార్యసిద్ధి కలిగినపుడు అందులకు ముఖ్యాధారములగు విషయము లన్నియు మన దేశమున లేకున్నయెడల వాని నన్నిటిని మనము కల్గించుట అసంభవము. కావున కార్యసిద్ధికై వా రనుసరించిన పద్ధతులనే మనముకూడ బడయుటకు వీలు లేదు. ప్రస్తుతము మన దేశమునందున్న పరిస్థితులలో మనకు లభించియున్న సామగ్రులతో సాధ్యమైనంత తక్కువయగు వ్యయప్రయాసలతో మనము ఫలసిద్ధిని బడయు టెట్లు? అనునదియే యథార్థమగు ప్రస్తుత సమస్యయై యున్నది. ఇతరదేశములనుండి కృత్రిమోపమానములను కొనితెచ్చినచో మన సమస్యను మరింత విషమమొనరించుటయే యగును, మనము చేయ

వలసిన పనియొక్క యథార్థస్వరూపమును నిర్ణయించుటకు మూడు ప్రశ్నలకు మన ముత్తర మొసంగవలసియున్నాము.

(1) మన మెచట నున్నాము?

(2) మన గమ్యస్థానము?

(3) దానిని మన మెటుల చేరగల్గుదుము?

ఈ మూడుప్రశ్నలకును పాండిత్య విశేషమునుబట్టి గాక స్వానుభవమునుబట్టియే సర్వశక్తులను వినియోగించియే నేను సమాధాన మొసంగుటకే ప్రయత్నించెదను.

మనము విజయయాత్రను ప్రారంభించిన పిమ్మట మనస్థానము యొక్క ఆనవాళ్లను గుర్తింపజాలక కలవరము జెందునట్టి దుస్థితి కలుగకుండుటకు తొలుదొల్త మనప్రస్తుతస్థానమును గుర్తించుట కర్తవ్యమై యున్నది. ఈవిషయమునకు రెండు భాగములును గలవు. మొదటిది: ప్రభుత్వమునకు మనకు గలసంబంధము. రెండవది దేశీయులలో గల సంబంధము. ప్రభుత్వమునకును మనకును గల సంబంధమునుగూర్చి మన కిపుడు ఏదైన రాజకీయస్వాతంత్ర్యములుగాని, పౌరస్వాతంత్ర్యములుగాని యుండినచో అవి మనకు తాత్కాలికముగ నొసంగబడినవి మాత్రమేయనియు మనపై పాలకుల కనుగ్రహ మున్నంతకాలమే మన మవి యనుభవింపగలమనియు మన కందరకును బాగుగా తెలిసియే యున్నది. వానిని వారు చిత్తానుసారముగా రద్దుచేయవచ్చును. వారి చేతులలో నిరంకుశాధికారము అపారముగ నున్నది. వారికి బుద్ధిపుట్టినదే తడవుగా ఎట్టికారణమును చెప్పియు చెప్పకయే ఏనిము సమునందయినను వారు వానిని రద్దుచేయుట కెట్టి అభ్యంతరమైనను చేయగలరు. ఇదివరకు వా రటుల పెక్కువేల జనుల స్వాతంత్ర్యములను రద్దుచేసియే యున్నారు. అనవసరముగ మీరు వినుచుండిన ఈ వృత్తాంతములను పర్యాలోచనముగ మరల నుడువగోరను. చట్టముల యొక్కయు కార్యనిర్వాహక పరిపాలక వర్గముల ఉత్తరువులను బట్టియు రాజకీయ అర్థికరంగములయందు దొరతనమువా రెటుల తమ బలమును వృద్ధిచేసికొనినదియు మీకు తెలిసియేయున్నది. మన దేశమునందు బ్రిటిషు పరిపాలన ప్రారంభమైనది మొదలు నేటివరకును వారు మనదేశమందు విధించిన అసంఖ్యాక మగు కఠినశాసనములను నేను మరల నిచట నేకరువుపెట్టుటవలనను మనలను పూర్తిగా వికలాంగులను గావించిన పిమ్మట మరల మనము అంగసౌష్ఠవమును బడయుటకు వీలులేకుండుటకు వా రెటుల ద్వారమును బంధించినదియును నే నిపుడు మీకెరింగించుట వలనను ఎట్టి ప్రయోజనమును కలుగదు. ఆత్మస్వరూపమును గ్రహించుటకును, స్వీయ అభివృద్ధికిని, జీవితోద్దేశమును సార్థకము నొందించుటకును మన కెట్టి అవకాశమును కలుగకుండజేయుటకు వారు పట్టుదలను వహించియున్నారు. దేశబంధు చిత్తరంజన దాసుగారు యీ మూడింటికొరకే తమ జీవిత చరమదశయందు అత్యధిక ధైర్యస్థైర్యములతో పోరాడియున్నారు. మన దేశముయొక్క అంతరంగ, బహిరంగ విషయములను ఈషణ్మాత్రమైన మనము గ్రహించుటకు వీలులేకుండ ప్రభుత్వమువారు గట్టి నిరోధకమును గల్గించియున్నారు.

సైమను సంఘము

మనకు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము నొసంగెదమని దైవసాక్షిగా వాగ్దాన మొసంగినందులకు ఫలితముగా యిప్పు డేమి జరుగుచున్నది? అతి దారుణమగు మోసమే దాని ఫలితము. సైమను సంఘము మన దేశమునకువచ్చి మన పట్టణములయందలి రాజమార్గములలో రక్తసిక్తములగు తలలను శిథిలములగు శల్యములనువదలి మహావేగముతో పరుగిడుచుండుటయే యీవాగ్దానముయొక్క ఫలితము. నిరంకుశోద్యోగుల నిర్దాక్షిణ్యమును, మనదేశీయుల కేవల అసహాయతను బాగుగా వెల్లడించుటకు సైమను సంఘమువారి సంచారము తోడ్పడినట్లు మరేదియునుగూడ తోడ్పడియుండలేదు. ఇదివరకు మనము బాగుగా గ్రహించిన ప్రభుత్వముయొక్క కార్యనిర్వహణ సామర్థ్యరాహిత్యము మాత్రమేగాక, అతిదారుణమగు అంటువ్యాధి సర్వాంగములకును వ్యాపించిన లక్షణములుగూడ యీ పరిస్థితులవలన నాకు పొడకట్టుచున్నది. వారి అంతరంగిక ఆర్థిక సమస్యయందు డయర్విషము వ్యాపించినట్లు కన్పించుచున్నది. ఆ వ్యాధి లోపల బాగుగా వేరూనియుండెననియు, లాహోరునందును, లక్నోయందును గోచరించిన దౌర్జన్యములు ఆవ్యాధి స్వల్పముగా పైకుబుకుటకు మాత్రమే సూచనలనియు నాయభిప్రాయము. కలకత్తా నగరమున ఆంగ్లేయులచే ప్రకటింపబడుచున్న యొక వార్తాపత్రికయొక్క ప్రత్యేక వైఖరి బుద్ధిమాంద్యమువలన సైమనుసంఘమువారి నిజమగు చిత్తవృత్తిని యీషణ్మాత్రముగా మనము గ్రహింపగల్గుట కవకాశ మేర్పడినది దానిని బట్టి ప్రభుత్వమువారి చిత్తవృత్తిగూడ యిదియే యని నాయభిప్రాయము. ఢిల్లీ నగరమున జరిగిన దౌర్జన్యదృశ్యముల వలన మనోరంగమున ఏర్పడిన భావములకు కాన్పూరునందలి దృశ్యములవలన సంపూర్ణ స్థిరత్వమేర్పడినది. ఇట్టి దౌర్జన్యములు కలుగుట కవకాశములు కలిగించినందులకు సైమను సంఘమువారికి కలిగిన యాగ్రహమును సైమను సభ్యులలో కొందరు వెల్లడించుచునే యున్నారు. సైమను సంఘ సభ్యులలో కొంతమంది యీవారములో నిజమగు తమ యభిప్రాయమును వెల్లడించుచు నివేదికను వ్రాయుట కవకాశ మియ్యబడినచో, వెనుక ఒక సందర్భములో సాలిస్బరీ ప్రభువు విధించినట్లు

ఇరువదేండ్లపాటు కఠిన పరిపాలన జరుగుటయే మా యభిప్రాయము

గాని యెట్టిరాజకీయాభివృద్ధిని మేము మాపాదింపజాలమనియే వీరా నివేదికలో వ్రాసియుందురని నేను నమ్ముచున్నాను అని ఆ విలేఖరి వ్రాసెను. కావున, మనము మన దేశమునకు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమును బడయుగోరుదుమేని మన నిజాభిప్రాయమును మరుగుపరచుకొని పయిమనుసంఘమువారి పైన మనకెట్టి విశ్వాసమును లేకపోయినను వారియెడల సంపూర్ణవిశ్వాస మున్నట్లు నటించుచు, వారి నాశ్రయించుచు ముఖస్తుతులను చేయుట యొక్కటియే సాధనమని తోచుచున్నది. అటులగాక, మనకు నిజముగా వారి యందు కలిగిన అవిశ్వాసమునే మనము వెల్లడించుచుందుమేని యెడల యీ విలేఖరి వ్రాసినట్లు ఇరువదేండ్లపాటు కఠిన పరిపాలనమే కర్తవ్యమని వారు తమ నివేదికలో తప్పక వ్రాయుట తటస్థించును. బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమును బహుమానమును వారిచ్చిన బడయుటకు వారి యడుగులకు మడుగులొత్తుటకు భారతదేశ మెన్నటికిని అంగీకరింపజాలదు. వారు కఠిన పరిపాలనమునే సూచించెదరేని దానికే సంసిద్ధమగునని మాత్రమే నేను చెప్పవలసియున్నది.

భావికాలమందు జరుగనున్న అతిదారుణములును బీభత్సములు నగు దృశ్యములు నా మనోనేత్రమున కిపుడు గోచరించుచున్నవి. అపుడు చెదిరిపోవుచున్న మనుష్యుల అడుగుల చప్పుడుగూడ నా మన శ్శ్రోత్రమునకు వినబడుచున్నది.

అని ప్రవచించుటగూడ శకునపక్షియగు యీ జ్యోతిష్కుడు సూచించెను.

సైమను సంఘమువారు కాన్పూరు వచ్చినపుడు బహిష్కరణ ప్రదర్శనములు, అత్యధికముగా జరుపబడిన కారణమున యితడిట్లు వ్రాయవలసిన యావశ్యకత కల్గినది. ఈ దుస్స్వప్నమును యీవిలేఖరి యొకవంక నిటుల పత్రికలకు వ్రాసియుండగా కాన్పూరునాయకులు కావించిన ప్రయత్నములు చాల ప్రశంసనీయములనియు ఎట్టి అల్లరులను జరుగకుండ వారు బహిష్కరణమును సాగించినందులకు తాసెంతయు కృతజ్ఞుడననియు కాన్పూరు పోలీసు సూపరింటెండెంటు కాన్పూరు నాయకులకు వ్రాసియుండెను. ఆలేఖ పత్రికలలో ప్రకటింపబడెనని కూడ నే నమ్మెదను. ఈ విలేఖరి వ్రాసిన దుస్స్వప్న వార్తలు పత్రికలలో ప్రకటించుచు విలేఖరి పదవికంటె తనపదవి యున్నతమని సూచించుటకు గాబోలు పత్రికాసంపాదకుడు అత్యధికముగు దురాగ్రహమును వెల్లడించుచు కాన్పూరు నాయకులను నిరసించుచు సంపాదకీయవ్యాసమున తన విజ్ఞానాతిశయములను వెల్లడించెను. "బ్రిటీషు దొరతనమువారికి ఆయుధసంపద యెంతవరకు కొరత పడకయుండునో అంతవరకు భారతీయులకు స్వపరిపాలన మొసంగ బడదని" కూడ సంపాదకుడు వ్రాసెను. ఈవిలేఖరికిగాని, యీసంపాదకునకుగాని లేశమైన ఉచితానుచితపరిజ్ఞానముండినచో ఉద్యోగములకు సంబంధించిన యీరహస్యమును వారు వెల్లడించియుండరనియే నాయభిప్రాయము. కాని సకాలమున వారు నిజస్థితి నిట్లు తెలియజేసినందులకు మనకృతజ్ఞతను మనము వారికి తెలియజేయుచు మనము సంసిద్ధులముగా నున్నామని తెలియజేయుచున్నాము. ఇప్పటి పరిస్థితులలో ఫలితము శీఘ్రముగా తేలవలెననిన కఠిన పరిపాలనముకంటె యుత్తమసాధన మరేదియు నుండదు.

రాజప్రతినిధి ప్రసంగము

సైమను సంఘమును బహిష్కరించుటకు మన దేశీయులిట్లు ప్రదర్శనము గావించుటవలన తమకు చాల అసహ్యము గలుగుచున్నట్లుగా మన ఆంగ్లేయ మిత్రులు నటించుచుందురు. వారు కావించుచున్న అవివేకపు సంభాషణలను నేను లెక్కచేసియే యుండెనుగాని యీ విషయమునగూర్చి యీనగరమునందే యిటీవల రాజప్రతినిధియే బహిరంగముగా ముచ్చటించియుండుటచే అవిమర్శకు నేను ప్రత్యుత్తర మొసంగుట ముఖ్యావసరమయినది.

బహిష్కరణ ప్రదర్శనముల సందర్భమున అల్లరులు జరుగుట సంతోషకరమే యైనను ప్రజలు ప్రబలమైన ప్రాతినిధ్యభావము జనించినపుడు శాంతియుతముగా నిట్టి ప్రదర్శనములను జరుపుటకు వారికి హక్కు కలదను విషయమును ఎవరును ఎన్నడును శంకించియుండలేదు. రెండవసారి సైమను సంఘము మన దేశమునకు వచ్చిన పిమ్మట జరిగిన ప్రదర్శనములు అమర్యాదకరములు ఆగ్రహాకరములు నని వారనిరి. ఎవరినిగూర్చి యిట్టి ప్రదర్శనములు ప్రజలు చేయుదురో వారికిది ఆగ్రహాకరములుగా నుండుట సహజమే. ప్రతికూలభావముగల ప్రజాసమూహము వినమ్రమతితో ప్రవర్తించుట ఎన్నటికిని సంభవింపదు. ఇట్టి ప్రదర్శనములను జరుపు నాయకులు యెంతగా నిరసించుచుండినను క్రియవచ్చినప్పుడు తమ యుపదేశముల వలన ఉద్రేకమును జెందియున్న ప్రజలను అదుపులోనుంచుటకు తరచుగా అశక్తులే యగుచుందురు. అదియును "ఇంత అపాయకరమును, యింత వివేక రహితమును, యింత మొరటుతనమును గల పద్ధతిని బుద్ధిపూర్వకముగా అవలంబించువారు దీనివలన ఎట్టి లాభములును కలుగునని పొరబాటుగా భావించుచుండినను అత్యధికముగు బాధ్యతలకు వీరు గురిగాక తప్పదు" అని రెండు ధర్మపన్నములను రాజప్రతినిధి ఏకరువు పెట్టెను. అంతటితో నూరకుండక "అపఖ్యాతికరములగు నిట్టి చర్యలు మరల జరుగకుండ అవసరమని తోచిన పద్ధతులను అవలంబించుట దొరతనమువారికి ముఖ్యకర్తవ్యమై యున్నది" అని యొక బెదరింపుమాటను గూడ రాజప్రతినిధి నుడివెను.

మొదటివాక్యమును గూర్చి నేను రాజప్రతినిధితో ఏకీభవించుట కెట్టి అభ్యంతరమును లేదు. రెండవ వాక్యమునందు, "ఇంత వివేక రహితమును, ఇంత మొరటుతనముగల" అను మాటలకు బదులుగా "ఇంత సహజముగ" అనుమాటలను రాజప్రతినిధి వాడునెడల రెండవ వాక్యమునుగూడ నేను ఆమోదించెదను. రాజప్రతినిధి చేసిన బెదరింపును గూర్చి అతఁ డిట్లు చెప్పగలడని వారము రోజులకు పూర్వమే ఆంగ్లేయ వార్తాపత్రిక సూచించియుండెను. కఠిన పరిపాలనము త్వరలోనే ఏర్పడగల దనుటకు ఈ బెదరింపు సూచకమయి యున్నది. దీనినిగూర్చి నాయభిప్రాయ మిదివఱకే తెలియజేసియున్నాను కాన ఇపుడు క్రొత్తగా తెలుపవలసిన దేమియు లేదు. మొదటి రెండువాక్యములగూర్చి యీ ప్రదర్శనములలో జరిగిన దౌర్జన్యము లన్నియును పోలీసువారి వలననే ప్రారంభింపబడినవి. ఒకటి రెండుచోట్ల పోలీసువారొనర్చిన దౌర్జన్యమునకు ప్రజలు ప్రతీకారము చేయబోగా నాయకులు వెంటనే వారించిరి. అను సమాచారము యాథార్థ్యమని బాధ్యతగల నాయకులు చేసిన ప్రకటనలవలన నాకు గట్టి నమ్మకము కల్గినది. ఎట్టి శాఖాసంబంధమగు విచారణయైనను గూడ నా నమ్మకమును తొలగింపజాలదు అనియే నేను చెప్పవలసియున్నది. లండనులో యొకచోట యొక మోటారుకారులో యొక స్త్రీ ప్రయాణము చేయుచుండగా యొక రాయి ఆబండిపై బడినదనుకొనినను, వేలకొలది ప్రజలు గల జనసమూహములో లండనులో ఎవరో కొందరు సయిమను సంఘసభ్యుల మోటారుకారుకు మిక్కిలి దగ్గరగా నిలువబడి వారి మొగములపై బడునట్లు నల్లజెండాలను ఊపులాడించి రనుకొనినను, వీనిని గూర్చి పెద్ద రాద్ధాంతము చేయుట కేవి తగిన విషయము లగునా? ఆంగ్లదేశమునందే ప్రజలు తమ యసమ్మతిని వెల్లడించుట తటస్థించినచో ఇంతకంటె చాల దారుణములగు పనులే జరిగియుండెనని నేను చెప్పగలను. లాహోరు, లక్నో, కాన్పూరు, పట్టణములలో జరిగిన చర్యలనుగూర్చి సత్యాగ్రహము చెందినట్లు నటించుచున్న వారిని నే నైదుప్రశ్నలడుగగోరుచున్నాను.

1. ఐరోపాఖండమునందే దేశమునందైనను — ముఖ్యముగా ఆంగ్లదేశమునందు — ప్రజలు తమ కవమానకరమని తలచి నిరసించుచున్న యొకవిచారణసంఘమువారు ఇపుడు భారతదేశమున సర్ జాను సయిమనుగారును, వారి తోడిసభ్యులును సంచారము చేయగల్గుచున్నట్లు ఇంత నిరుపద్రవముగను ఇంత హాయిగను సంచారము చేయగల్గుదురా?

2. భారతీయులకు సయిమను సంఘమువారియందు కలిగినంతటి అసమ్మతి ఆంగ్లదేశమునందలి ప్రజలకు ఏసంఘము యెడలనైన కలిగినచో అట్టి సంఘసభ్యులను బహిరంగముగా బహిష్కరించుటకు ఆదేశమునందు దేశభక్తులైన ప్రయత్నించియున్నయెడల అట్లు గౌరవింపగోరువారు, హైడుపార్కులో పట్టుజెండాలకు బంగారు బుటేదారి పనిగల తోరణములను అమర్చి వివిధ విచిత్రవర్ణములుగల విద్యుద్దీపములను వేలకొలది వెలిగించియున్నచో ప్రజలు ఆ దీపకళికల నన్నిటిని పగులగొట్టి ఆ పట్టుజెండాల నన్నింటిని చించివేసి, ఆ తోరణముల నన్నిటిని త్రెంపివేయకుండ యుందురా?

3. ఆంగ్లదేశమున ఒక కుటుంబమువారు తమ యింటికప్పుపై నిలువబడి శాంతిముగా అయిష్టతను వెల్లడించినందులకు పోలీసువారు ఆ యింటితలుపులను పగులగొట్టి లోనజొరబడి ఆ యింటికివచ్చిన మిత్రులనుగూడ చావగొట్టి వారి నందరిని ఆ రాత్రియంతయును కారాగృహమున బంధించియున్నచో ఏ ఆంగ్లేయుడైన సహించునా?

4. ప్రభుత్వమునకు ప్రతికూలములగు అభిప్రాయములను కలిగియున్నందులకు ఒక ఆంగ్లేయుని అతని యింటియందే అత్యల్పకాలమే బాధించి యుంచినచో అతఁడు మిన్నకుండునా?

5. మూడు నాలుగు ప్రశ్నలలో తెలుపబడిన దౌర్జన్యములు జరుగుటకు ఆంగ్లదేశమునందు ప్రభుత్వము అంగీకరించినచో ఆ ప్రభుత్వ మెంతకాలము నిలువగలదు?

అయోధ్యాపట్టణమునందు గొప్పజమీందారుడును జాతీయవాదియునగు మహమూదాబాదు మహారాజాగారి తోటలో దాస్యప్రవృత్తిగల సహాయ్యుదీయులు కొందరు సయిమను సంఘమువారికి విందు చేయుచుండగా మహారాజావారి యింటిచుట్టును పోలీసువారిని కావలియుంచిన సంగతి మీకు తెలియక పోలేదు. సయిమను సంఘమును బహిష్కరింపవలెనని మహారాజాగారు నిర్ణయముగా ప్రకటించియున్నారనియు ఆ సంఘమువారిని గౌరవించుటకు చేయబడిన ఏకార్యమునందును పాల్గొనుటకు ఆయన అంగీకరింపలేదనియు అందరకును తెలిసియేయున్నది. సంయుక్తరాష్ట్ర ప్రభుత్వ కార్యనిర్వాహక సంఘమునందు వెనుక హోంమెంబరుగా నుండినట్టియు, దొరతనమువారిచే ఎక్కువ బిరుదములను, గౌరవములను పొందినట్టియు, అయోధ్యజమీందారులలో అగ్రగణ్యుడైనట్టియు మహారాజుగారు సయిమను సంఘముపట్ల చూపిన ప్రతికూలభావము ప్రభుత్వమువారికి రుచించనంతమాత్రమున ఆయన స్వగృహమునందే ఆయనను బందీకృతుని గావించినపుడు ఇక సామాన్య వారల స్వాతంత్ర్యము మాట చెప్పవలసిన దేమున్నది? ముందెన్నడో ఏర్పడగలదని రాజప్రతినిధియును ఆంగ్లేయవార్తాపత్రికయును సూచించిన కఠినపరిపాలనమునకును దీనికిని భేద మేమైన నున్నదా? ఆకఠిన పరిపాలనము ఇపుడే ఏర్పడినది.

జాతీయశక్తులను నిర్మూలించుటకు అదివరకే కృతనిశ్చయులైన ప్రభుత్వ సంబంధులు నూతనములగు ఆయుధములను నిర్మించుటకు ఇటీవల లాహోరులో నెవరో యొక పోలీసు ఉద్యోగిని హత్యచేయుట వలన తగిన యవకాశ మిపుడే కలిగినది. ఈయుద్యోగిని హత్యచేసినందులకు మేము మిక్కిలి చింతిల్లుచున్నామని వేరుగా చెప్పనక్కర

లేదు. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును కోరువారైనను, అధినివేశ స్వాతంత్ర్యమును కోరువారైనను కాంగ్రెసువారందరును ఎల్లప్పుడును దౌర్జన్యరాహిత్యపద్ధతిని మిక్కిలి పట్టుదలతో అనుసరించుచున్నారు అనుటకు ఎట్టి సంశయమును లేదు. ఇది యథార్థమనుటకు వారు పెక్కుసార్లు పెక్కునిదర్శనములను చూపించియే యున్నారు. మరల నిటీవల లాహోరు, లక్నో, పాట్నానగరములందుగూడ దౌర్జన్యముపట్ల వారికి గల నిరసనము వీరు బాగుగా వెల్లడించియే యున్నారు. లాహోరు హత్య రాజకీయ సంబంధమయినదో కాదో చెప్పుటకు ఎట్టి అవకాశమును లేదు. అది రాజకీయమే అని అంగీకరించినను ఇట్టి దౌర్జన్యములకు నిజమయిన బాధ్యత దొరతనమువారి మీదనే యున్నదను విషయమును గమనింపకుండుటకు మేము మాకన్నులకు గంతలు కట్టుకొనజాలము. ఇట్టి దౌర్జన్యములు కలుగుటకు కారణమయిన పరిస్థితులు, ప్రభుత్వపద్ధతి పూర్తిగా మారవలెనుగాని ప్రభుత్వమువారు కఠినశాసనములను ప్రయోగించుటవలన లాభముండదు. అట్టి కఠినచర్యలను ప్రతిఘటించుటకు ప్రజలు సర్వశక్తులను వినియోగించెదరు. ప్రభుత్వోద్దేశములను భంగపరచుటకే యిట్టి చర్యలు సాధనములగును అని చరిత్రవలన మనము తెలిసికొనగలుగుచున్నాము.

కాని, ఇట్టి చారిత్రకవిషయములు నిరంకుశోద్యోగుల తలకెక్కవు. కఠినశాసనప్రయోగము పంజాబులో ఇదివరకే ప్రారంభమైనది. త్వరలోనే యితరరాష్ట్రములకుగూడ వ్యాపింపగలదు.

సైమను సంఘమునుగురించి ... ...ంత సేపు మాట్లాడినందులకు మీరు నన్ను క్షమింప గోరెదను. మనము చేయబోవు ముందు పనికిని, యీ సంఘమునకును ముఖ్యసంబంధ ముండుట బట్టియే నేను ఇంతసేపు ముచ్చటింపవలసి వచ్చినది. కాని లేనిచో యీ సంగతి నేను ముచ్చటించియే యుండను. ఈ సంఘము మహానర్థకరమనుట నిశ్చయమే గాని యెట్టి అనర్థకమునందైనను కొంతలాభముండుట సహజము గాన అట్టి లాభము దీనివలనగూడ కలుగక మానదు. మన దేశీయులకు గల శ్రేష్ఠమగు ధైర్యము ముఖ్యముగ మన విద్యార్థుల మనోబలము అత్యధికమగు నాగ్రహకారణము కలిగినపుడుగూడ శాంతము వీడకుండుటకు వారికిగల మనోబలము పోలీసువారు వారిని క్రూరముగ బడితలతో బాదుచుండ చేతులను రొమ్ముల గీలించి శాంతముగ నిలువబడుటకు వారికి గల సహనశక్తి, తమకు దెబ్బలు తగులు చున్నను లెక్కచేయక తమనాయకులను, తన తోడిదేశారాధకులను కాపాడుటలో వారు చూపించిన స్వార్థవిరహితమగు స్వార్థము మున్నగునవి యీ సైమను సంఘ సంచారమువలన బాగుగా విదితమైనవి. ఈరీతిగా మనదేశీయులు నిరుపమానమగు దౌర్జన్యరాహిత్యభావమును వెల్లడించుట అంతయును పిరికితనమువల్లనే యని నిరంకుశోద్యోగులు భావించెదరని వారుద్దేశించినట్లు కఠిన పరిపాలనమును సాగింపనిండు. అపుడు త్వరలోనే వారు నిజస్థితి గ్రహింపగలవారగుదురు. నిరపరాధులును ధీరులును నగు ప్రజలను గోడలకు చేర్చి నిలువబెట్టి రొమ్ములపై బట్టలను తొలగించి తుపాకిగుండ్లను వదలి కాల్చివేయగల సంతృప్తి వారికి లభింపగలదు.

మన ఆర్థికస్థితి

ఇక మనము మన ఆర్థికస్థితినిగూర్చి యోచింతము. మన దేశమునందు నిరంతరాయముగ జరుగుచున్న ధనాపహరణమును సరిగా గుర్తించుటకును పట్టములవల్లను ఇతరవిధములను ఆంగ్ల దేశమువారు మన దేశమునందు ఆర్థిక విషయములలో బడసిన అత్యధికమగు జనవశీకరణశక్తిని సరిగా గ్రహింపవలెననిన బ్రిటిష్‌వారు మనదేశమున అడుగుపెట్టినది మొదలు నేటివరకును జరిగిన విషయముల నన్నిటిని సింహావలోకనము చేయవలసి యుండును. ఈ విషయములు నిజముగునా కాదాయని ఎవ్వరును సంశయించుటకు వీలులేనట్టి చారిత్రక విషయములను నేనిపుడు తెలుపగోరెదను. తాము మన మేలును గోరునట్టి ధర్మకర్తలమని చెప్పుకొనునట్టి బ్రిటిష్‌వారు ప్రపంచమందు అత్యధికమైన జయమునకు కారణమగుచున్న సివిలు మిలిటరీ యుద్యోగి బృందమును ఏర్పరచుటయే గాక ఆంగ్ల దేశమునందు తయారు చేయబడిన వస్తువులను విక్రయించుటకు మనదేశమున అవకాశమును కలిగించుట యందే ముఖ్యముగా శ్రద్ధబూనియున్నారు.

అనేకములగు ప్రత్యక్ష పరోక్ష విధానములచే నీ యుత్తమాదర్శము సాధింపబడినది. ఈయుపన్యాససందర్భమున అసంఖ్యాకములగు నావిధానముల నన్నిటిని గూర్చి తృప్తికరముగ వివరింపసాధ్యము గాదు. ఈస్టు ఇండియా కంపెనీవారిచే సలిపిన ప్రసిద్ధములగు క్రూరచైదముల కాలము మొదలుకొని, క్రమముగ నవీనములగు కొల్లగొట్టు విధానముల నవలంబించుచు వచ్చి తుదకు దేశీయవాణిజ్యపరిశ్రమల నెల్ల హతమొందించి కుక్షినింపుకొనుచున్న శక్తిసంతతములగు బ్యాంకులు, వాణిజ్య, పరిశ్రమాది సంఘము లేర్పడిన నేటివరకును నిది యంతయు నొక దీర్ఘమగు కథయై యున్నది.

కాని శాసనములద్వారాను, తదితరముగను నీదేశముపై ప్రభుత్వమార్థికస్వాధీనత నేర్పరచుకొనినది అత్యధికముగ కరెన్సీ పద్ధతి ద్వారానే మిక్కిలి సాంకేతికమగు నీ సమస్యయొక్క చరిత్రనుగూర్చి నిపుడు వివరింపబూనుట చాలా విసుగుదలగా నుండును. కాని ప్రస్తుతము భారతీయ వాణిజ్యపరిశ్రమలయందున్న క్షీణదశయున్ను, వ్యవసాయదారుని అల్పమగు కొనుగోలు శక్తియున్ను; రూప్యమునకు ఒకషిల్లింగు ఆరు పెన్నులకు హెచ్చించిన ప్రభుత్వమువారి చర్యవలననే ఏర్పడినవి. ఇందువలన ఈవరకే అధికమగు పన్నుల భారమున క్రుంగియున్న వ్యవసాయదారులు పైవారిచే తయారు జేయబడు ముడి పదార్థముల నుండి నూటికి 12½వంతు లాగుకొనుటయు, భారతదేశమునకు తన సరకుల నంపెడు విదేశీయవర్తకులకు నూటికి 12½ వంతున

భోసము నొసగుటయు ఏర్పడినది. ప్రభుత్వమువారికి భారత ప్రజాక్షేమ మేమాత్రమైనను దృష్టిపథమం దుండినచో భూమిసిస్తును నూటికి 12½ వంతులు తగ్గించి దిగుమతియగు సరకులపై 12½ వంతు సుంకమును విధించియుండెడివారే.

సర్ గాడ్ ఫ్రేగారి అభూతకల్పనలు

బ్రిటిషువారీదేశమున కడుగిడుటకు పూర్వము భారతదేశ వర్తకవ్యాపారాభివృద్ధినిగూర్చిన సప్రమాణము లగు వ్రాతలన్నియును కేవలము పుక్కిటిపురాణము లని నేటికిగాను కనుగొనిన ప్రప్రథములు, బెంగాలు వాణిజ్యసంఘమునకు చెందిన సర్ జార్జి గాడ్ ఫ్రేగారు సంయుక్త వాణిజ్యసంఘ యాజమాన్యమున జరిగిన కడపటి సమావేశమందు వారు గావించిన ప్రసంగములో భారతీయులకు చెందిన ప్రతివిషయమును ఆక్షేపించుచు కల్పిత విషయమును సత్యముగ నుపయోగించుచు బ్రిటిషువారు భారతదేశమును కొల్లగొట్టు విధానమును వారు సమర్థించిరి. "లాంకషైరు భారతదేశమును క్షీణదశకు గొనివచ్చెనని నిందింపబడును గో, ఇంగ్లీషుదేశమందలి గ్రామప్రదేశములనుగూడ లాంకషైరు క్షీణదశకు దెచ్చెను" అని వారు వాక్రుచ్చిరి. ఆహా! ఎట్టి యుపమానము? పాశ్చాత్యుల సాక్ష్యములవలననే గుజువుజేయబడినట్లు ఈస్టు యిండియా కంపెనీవారిచే భారతీయ నేతపనివారలపై విధింపబడిన శిక్షలు అపరాధములకు ఇంగ్లీషు గ్రామప్రదేశములవారు లోనై యుండిరనియు స్వయముగ నింట నేసుకొనిన వస్త్రములకు బదులు లాంకషైరు గుడ్డలను కొనుటకు ఇంగ్లీషు గ్రామవాసులు నిర్బంధింపబడిరనియు విదేశీయ సరకు లన్నియు సుంకము లేకుండగనే దిగుమతి జేయబడుచుండ లాంకషైరు నేతపరిశ్రమవారి సే ప్రత్తి ఎక్సైయిజు పన్ను విధింపబడెననెడి నూతన విషయములను సాధించు చరిత్ర గాడ్ ఫ్రేగారికి తప్ప మిగత ప్రపంచమున కింతవరకు తెలియనట్టి ఇంగ్లండుదేశచరిత్రమొకటి సర్ జార్జి గాడ్ ఫ్రేగారి చేజిక్కి యుండవచ్చును.

నావిక వ్యాపారములను గూర్చి వారు గావించిన సూచనలు నేతపరిశ్రమను గూర్చి నుడివినట్టులే కల్పిత విషయాసక్తిని తెల్లము చేయుచున్నవి. ఈ విషయమయి యథార్థము తెలిసికొన గోరిన నిగపాయమును, సముద్రతీరానుకూలమునగు బిల్లునుగూర్చి హాజీగారు ప్రచురించియున్న ఉత్తమ విషయమును వీరందరును గాడ్ ఫ్రేగారును గ్రహింపవలెను. హిందూదేశపు మహత్తర గృహపరిశ్రమ ఎట్లులో అట్లే భారతదేశ నావిక పరిశ్రమయున్ను ఆంగ్లేయుల లాభమునకై బహిరంగముగ అంత మొందింపబడెను. భారతీయ నావిక పరిశ్రమకు ఆంగ్లేయ సర్వభక్షకులచే గావింపబడిన అకృత్యమును, తీవ్రాపకారమును ఇప్పటికే అలస్యమయిపోయినను, కొంతవరకయినను అపుటకు గాను శాసనసభయందు ప్రవేశపెట్టిన బిల్లునుగాంచి, జాతి వివక్షత గావించుచున్నారని మనల నిందించుచు, ఆ బిల్లును తీర్మానించుటకు శాసనసభకు అధికారము లేదని సర్వభక్షకబృందము పెనగులాడుచున్నది.

చరిత్రను తలక్రిందులు జేయుటతో తృప్తిజెందక, నీ యాంగ్ల వర్తక సార్వభౌముడు ప్రస్తుతము దేశమందున్న స్వపరిపాలనా రాజ్యాంగ విధానమును తయారు చేసినవారలు బ్రిటిషువారికి ఓటు హక్కులు లేకుండ చేయ ప్రయత్నించిరను అపవాదును మోపిరి. సందేహించుటకు సైమను గారి కమిటీవారు తెలిసికొనిన వెనువెంటనే సర్ గాడ్ ఫ్రేగారు తమ యపూర్వగంభీరోపన్యాస ప్రదర్శనమును గావింపక పూర్వమే కమిటీవారు తమ యనుబంధనివేదికయందా సంశయమును తొలగించి యుండిరని గాడ్ ఫ్రేగారు తెలిసికొని యుండవలసినది.

నేను పైన తెలిపిన విషయములనుబట్టి మనలను శాశ్వత బానిసత్వమందు మునుంగజేయుటకై నూతన శృంఖలముల నిర్మించు నీవిధానము మన భౌతిక సంపదల కొల్లగొట్టు సంకుచితమును దీర్ఘమునగు పద్ధతులతోపాటు పూర్వమునుండియు వచ్చుచునే యున్నది. మనము ప్రస్తుతస్థితి కరుగుంచుటకు ప్రభుత్వమువారు చాలభాగము బాధ్యులై యున్నను మనము ఇందులకు బాధ్యులము గామని మనః పూర్వకముగ చెప్పజాలము. ఏజాతియొక్క శక్తిగాని, బలహీనతగాని ఆజాతి యందలి అంతర్భాగములలో గల అనుకూల్యతపైనను సన్నిహిత సంబంధముపైనను ఆధారపడి యుండును.

మన విషయములో కొన్ని శతాబ్దములుగ నీయానుకూల్యము సుస్థిరమై యుండలేదు. నవీనపరిస్థితులక్రింద అదివర కేమైన నున్నచో అట్టి స్థిరశక్తి యావంతయుగూడ సడలిపోయినది. మన మందరము పెద్దవియు, చిన్నవియునగు దాదాపు కట్టుబాటు లేని, నానాసంఘములుగ విభజింపబడినారము. జనసామాన్యమునందు వ్యాపించియున్న అజ్ఞాన, దారిద్ర్యములకు నిస్సంశయముగ ప్రభుత్వమువారే బాధ్యులై యున్నారు. ఉన్నత తరగతులందు నానాటికి పెరిగిపోవుచున్న అన్యాయమును చాలావరకు వారే బాధ్యులు కాని, మనతో నన్నివిధముల సమానులగు లక్షలకొలది కొందరు ప్రజలను అస్పృశ్యులుగను, అంత్యజాతులుగను వెనుకకు నెట్టివేట్టియు, అనేకము లగు సహజహక్కులను గోల్పోవజేయుటయే గాక, జాతీయసేవ యొనరించుటకును గూడ మన స్త్రీలను అర్హురాండ్రుగ గావించిన మనసాంఘిక విధానదౌష్ట్యమునకు మాత్రము ప్రభుత్వమువారిని నిందింపజాలము. మనజీవితకాలమునందే ఇటీవల జరిగిన చరిత్రకు కళంకమయిన మగు అన్యాయమును సమకూర్చిన సాంఘికవిభేదములకు గూడ ప్రభుత్వమువారే సంపూర్ణముగ బాధ్యులు గారు.

"ప్రజాజీవితము - మతము"

అఖిలపక్ష సమావేశపు సంఘమువారు తమ నివేదికయందు భారతదేశములోని సాంఘిక సమస్యను గూర్చి సమగ్రముగ విమర్శించి

యుండిరి. వారు సూచించిన పరిష్కారవిధానము నీ కాంగ్రెసువారు ఆమోదింతు రని నమ్ముచున్నాను. సాంఘికవిభేదములను సమయజేసి కొనుటకంటెను మనయెదుట నుండు సమస్య మిగుల ప్రధానమును, విశాలమునైనది. అ దేదన? ప్రస్తుతము అనుసరింపబడుచు, మత మను పేర వ్యవహరింపబడుచున్నట్టిది. మన ప్రజాహితజీవితమం దుండవల సినచో నేస్థానము నాక్రమింపవలెను?

మతముయొక్క ఉత్కృష్టోన్నతాదర్శ మెట్టిదైయైనను, నేటి మన నిత్యజీవితమందు మాత్ర మయ్యది మూఢవిశ్వాసము, ఉన్మాదము, అసహనము, ద్రోహస్పృష్టి, కుటిలవర్తనము, స్వార్థపరత్వము, వేయేల? సుసంఘనిర్మాణమున కావశ్యకము లగు సుగుణములకు విరుద్ధము లగు గుణముల ప్రోవుగ పరిగణింపబడుచున్న దనుట సత్యదూరము గాదు. మతముయొక్క ముఖ్యతాత్పర్యము ఆ మతమునకు చెందనివారిని ద్వేషించుటగ మారినది. పవిత్రమగు మతము పేరిట అతిదుర సామాన్య కార్యముల కంటెను అధిక మగు అకార్యములు గావింపబడుచున్నవి. హిందూ మహమ్మదీయులమధ్యను, నొక ఒకసంఘము వేరొకసంఘము మధ్యను జనించు కల్లోలములును, హత్యాప్రయత్నములు నను విభేదకారణ ముల నాలోచింప, ఏ నాగరికము జ్ఞానముగల దైనను నాగరికతోబడె ననిన, ఆశ్చర్యపడ తెంపని అజ్ఞుడుంటినా?

సర్వవిద్యలయొక్కయు, అభివృద్ధియొక్కయు ఉద్దేశమును మానవునియం దుండు నైజగుణసముదాయమును పెంపొందించుటయు, తన పొరుగింటివానితో పొత్తుగలిసి యుండుమని బోధించుటయు, సంఘమంతటియొక్క క్షేమముపైననే స్వాభివృద్ధికూడ నాధారపడి యుండు నని గ్రహింపజేయుటయునై యున్నది. ఆ విధముగనే మానవుని స్వార్థ, వ్యక్తిగత నైజగుణములు నిరోధింపబడి, మానవశక్తి పరస్పరసంఘర్షణము నుండి అశేషజన సౌభాగ్యమునకై సహకారము వంకకు మరల్పబడును. ఒకప్పు డెట్లున్నను ప్రస్తుతమనుసరింపబడు మతము మాత్రము స్వలాభపరాయణత్వమునకు ప్రధాన సాధన మై యున్నది. మనుజునకు, మనుజునకు మధ్య కృత్రిమకుడ్యముల నిర్మించి, నిర్మలమును అన్యోన్యానుకూలము నగు జాతీయజీవితాభి వృద్ధికి భంగమును కలుగజేయుటకు మతము హేతువగుచున్నది. సాంఘికవిషయములపై ప్రతికూలశక్తుల నిట్లు విజృంభింప జేయు టతో తనివిజెందక, మతము రాజకీయార్థికములపై దండయాత్ర సలిపి మనజీవితమందలి వివిధదశలకును వర్తించి యున్నది. మతమును రాజకీయములతో జోడించుటవలన రెంటికిని చేటు చేకూరినది. మతము క్షుద్రదశకు గొనిరాబడినది. రాజకీయములు మాలిన్యపంకమున ముంచబడినవి. మతమును రాజకీయములనుండి సంపూర్ణముగ విడదీయు టయే ఏకైకతరణోపాయము.

అంతమాత్రముతో ముగియదు. అతిశైశవస్థితినుండియు, మన రాజకీయ ప్రయత్నముల కొక యాశ్చర్యకరమగు సంహారక విధానము వెంటాడుచున్నది. హృదయపూర్వకముగ మనదేశమును పారతంత్ర్య స్థితినుండి తప్పించుటకై దేశభక్త్యుత్సాహములతో కార్యమునకు గడంగినవారలయందు తీవ్రములగు విభేదము లుండక తప్పుటలేదు. ఈ విభేదములే అభివృద్ధిని వెనుకకు నెట్టి, అనర్థదాయకములగు శక్తుల నావహించుచున్నవి. దాదాపు అభివృద్ధికరమగు ప్రయత్నము గావించినప్పుడెల్లను నాయకులందు జనించిన తీవ్రభేదములు అత్యుద్ధృత, విద్యుల్లతాగమనముతో అనుయాయులకెల్ల వ్యాపించినవి. అందుచే మన పూర్వానుభవము వలన నీతిని నేర్చుకొని బాగుపడుట యుక్తము. లేనిచో గత 20 సంవత్సరములనుండియు మనలను వెంటాడుచున్న దుర్విధియే మరల మనల ననుసరింపగలదు. సాంఘిక సమత్వ మను ఉన్మాదరూపమున (సోషలిజము) అపుడే యీదుర్విధి మననాయకుల వెంటనచ్చుచున్నది; ఇంకను దానిని దరిజేరనిచ్చినచో సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును, అధినివేశప్రతిపత్తిని రెంటిని కబళింపగలదు.

“ రెండువిధము లగు ననర్థహేతువులు ”

నేను పైన సంగ్రహముగ వివరించిన విషయములవలన ప్రస్తుతము మనము యెట్టిమగు అగాధ్యాంతర్గ్యామున నిలిచియున్నటుల తెలియగలదు. విదేశీయ పరిపాలనవలన మనపై విధింపబడినట్టియు, మనమే చేజేత కల్పించుకొనినట్టియు రెండువిధము లగు ననర్థములక్రింద క్రుంగిపోవుచున్నారము. విదేశీయుల నెదుర్కొనుటకు ఐకమత్యము లేకుండిన కార్యమును సాధింపజాలము. విదేశీయులు మన సమక్షమందే యుండి, మనపై నెక్కి స్వారీచేయుచున్నంతవరకు ఐకమత్యముతో వారిని నిరోధించుటయు సులభసాధ్యము గాదు.

ఈ యుభయానర్థక హేతువులు జతజేరి మనచుట్టును వలయముగ నేర్పడియున్నవి. మనము వలయము మధ్యనున్నారము. ఒకదానినుండి విముక్తిబడయగోరి మరొకదానిచే తగుల్కొనుచున్నారము. ఈ దుర్గమారణ్యమును దాటి బయటపడుటకు ముందుగ నీవలయమును భేదించుకొని పోవలసియున్నది.

మన మేస్థితి యందున్నామను ప్రశ్నకు నా సమాధాన మిదియే.

మన గమ్యస్థాన మేమి?

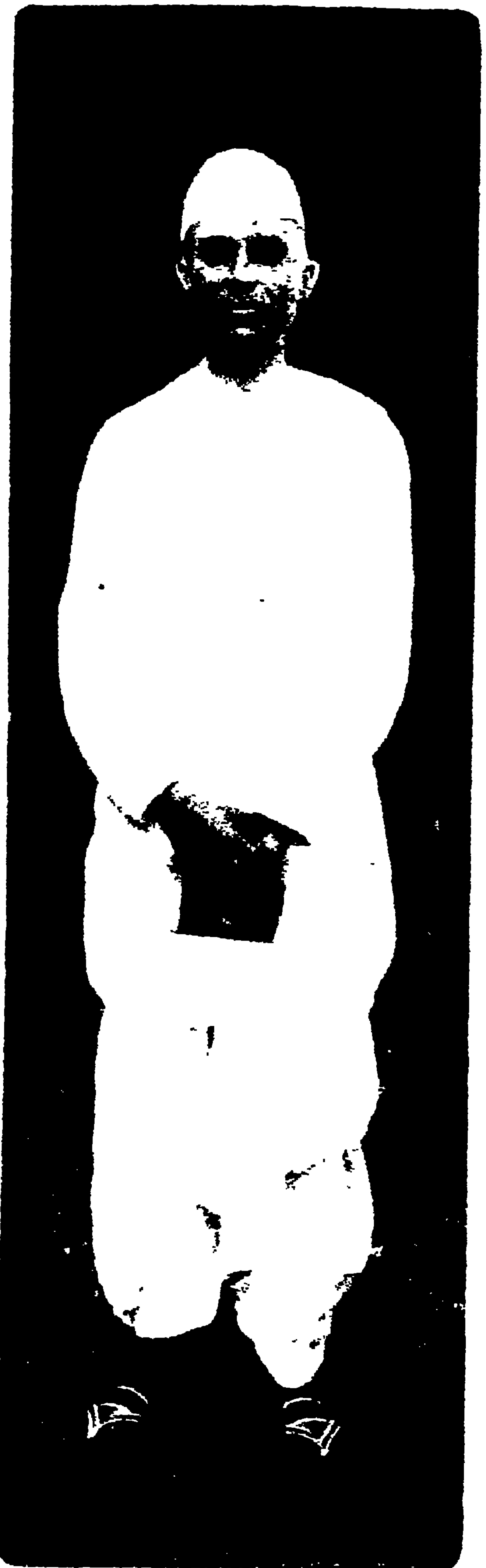
నా రెండవప్రశ్న ఏమనగా మన గమ్యస్థాన మెయ్యది? అందులకు సులభమును, నిర్వక్రమునగు నాసమాధాన మేమనగా మీరద్దానికి ఏమి పేరిడినను స్వరూపమందేకాక, స్వభావమందును (నిజమైన) స్వాతంత్ర్యమే. మదరాసు కాంగ్రెసు ఆదర్శము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యముగ ప్రకటించి యుండెను.

శ్రీ పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారు
అధ్యక్షులు, ౪౩-వ భారత జాతీయమహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ మహాత్మా గాంధీగారు
అధ్యక్షుడు, రాష్ట్రభాషాసమ్మేళనము-కలకత్తా

శ్రీ పండిత
జవాహర్‌లాల్ నెహ్రూగారు
అధ్యక్షుడు, భారత సోషలిస్టు యువజన
మహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ యస్. శ్రీనివాస అయ్యంగారు
అధ్యక్షుడు, భారత స్వాతంత్ర్యసమితి-కలకత్తా

అఖిలపక్ష సమావేశసంఘము అధినివేశ పరిపాలనను శిఫార్సు గావించెను. నాయభిప్రాయము నిదివరకే పలుమారులు తెలిపియుంటిని. మీ యనుమతితో సాధ్యమయినంత విశదముగ మరల విన్నవించుకొనియెదను. దానియొక్క సారాంశమియ్యది. సంపూర్ణ తమ ముగు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమునకే నేను అనుకూలుడనే. కాని నేను అధినివేశ రాజ్యముల వా రనుభవించుచుండిన అధినివేశమునకే మాత్రముగాని కొరతపడని సంపూర్ణ అధినివేశ ప్రతిపత్తికిని ప్రతికూలుడను గాను. కాని దానియొక్క ఆకర్షణయంతయు గోల్పోవుటకు ముందుమాత్రమే దానిని బడయవలెను. నేడు అనుభవించుచున్న బ్రిటిషుసంబంధమును కొనసాగవాడుట నాకు సమ్మతమే కాని అధినివేశములతో బ్రిటిషువారి కిపుడుగల సంబంధమునకు ప్రతికూలుడనుగాను.

నా యభిప్రాయము నింకను విశదము గావించెదను. శృంఖలాబద్ధము గానట్టియు, వికారవిరహితము ననునట్టి జాతీయ స్వేచ్ఛయే మానవహృదయముయొక్క సహజకామ్యము. అట్టి స్వేచ్ఛను ప్రేమింపనట్టియు, దానిని పొందగోరనట్టియు, భారతీయు డొక్కడైనను, స్త్రీగాని, పురుషుడుగాని, ఏపక్షమునకుగాని, తెగకుగాని చెందిన వారైనను, ఎందును చెందనివారుగాని ఒక్కడైనను భారతీయుడు గలడని నేను నమ్మజాలను. స్వేచ్ఛను బడయుటయును, దానిని కాపాడుకొనుటయును సాధ్యమా యను విషయ మరుదెంచి నపుడే అభిప్రాయభేదములు జనించును. ఈ ప్రశ్నకు "ఔను" అని సమాధానము చెప్పుటకు తమయందును, తమ దేశీయులందును విశ్వాసముగలవారు గలరు—అట్టి వారిలో నేనొకడనని వెంటనే చెప్పగలను. కాని కొందరు నమ్మకముతోడను, మరికొందరు సంశయముతోడను ప్రతికూలముగ తల నాడించువారుగూడ గలరు. మొదటివారి (అనగా "ఔను"ని సమాధానమొసంగువారి) యాదర్శము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము. రెండవవారిది అధినివేశస్వాతంత్ర్యము. స్వాతంత్ర్యము, అధినివేశరాజ్యాధికారములకుగల సంబంధమునుగూర్చిగాని, సంబంధరాహిత్యమునుగూర్చిగాని నిష్ఫలమగు విచారణ నిచట నేను గావింప నుద్యుక్తుడగాను. సిద్ధాంతపూర్వకముగ నీ రెండును ఒక తెగకే చెందినదా లేదాయను విషయముగాని, ఒకదానికొకటి అన్యోన్య ప్రతికూలమా కాదాయను విషయముగాని విచారణీయాంశముగాదు. నాకు ముఖ్యమగువిషయ మేమనగా సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకు సన్నిహితమగు స్వేచ్ఛ అత్యధికముగ అధినివేశరాజ్య పరిపాలనమం దిమిడియున్నది. అందుచే సంపూర్ణ పారతంత్ర్యమునకంటె అయ్యది సర్వదా వాంఛనీయము. ప్రస్తుత పరాధీన స్థితికి బదులు అధినివేశ పరిపాలన మొసంగబడుచో ఆ యధినివేశ పరిపాలనమం దెంత స్వేఛ్ఛ ఇమిడియున్నప్పటికిని హీనమగు పారతంత్ర్యమునకు బదులు దానిని స్వీకరింతును. కాని అధినివేశ రాజ్యాధికారము నే నా గమ్యస్థానముగ నేర్పరచుకొనజాలను. ఏవనగా అది ఇతరపక్షమువలన రావలెను. ఆ పక్షముపై నాకధికారము లేదు. అట్టి యధికారమును బడయుటకు మార్గము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకై మనఃపూర్వకముగ పనిజేయుటయే. "మనఃపూర్వకముగ" నని ఏల చెప్పుచున్నాననగా కేవ లాడంబరము నన్ను ముందుకు గొంపోజాలదని నే నెరుంగుదును. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము కనుచూపుమేరయం దున్నపుడే అధికారమునందున్న పక్షము అంతకంటె తక్కువదానికై బేరమాడును. ఓటిమాటలు, శుష్కాడంబరములు మనల నాస్థితికి గొంపోజాలవు. స్థిరమగుకృషియు, వెనుకముందుజూడని, త్యాగమువ మాత్రమే దానిని సాధింపజాలును. ఆపని నిర్వర్తింపబడి, త్యాగము గావింపబడినచో బలయుతమగు పక్షముయొక్క మాట చెల్లును. అది అధినివేశస్వాతంత్ర్యమా, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమా యను విషయము అప్పుడు దేశమందుండు పరిస్థితులు నేడు ఐర్లండు దేశ మనుభవించుచున్న స్వాతంత్ర్యమును బడయు సమయమున ఆ దేశపు పరిస్థితులకు సమమైయుండెనా లేక అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు తన స్వాతంత్ర్యమును బడసినపుడు ఆ దేశమందలి పరిస్థితుల బోలియుండెనా యనువిషయము పై నాధారపడియుండును. ఈ లోపల ఒకవంక బ్రతుకు చావుల నిర్ణయించు దీర్ఘమగు సంఘర్షణమును, మరొకవంక నిర్నిరోధమగు నిర్బంధ విధానమును దప్ప మనయెదుట మరేమియు నుండదు. అందుచే మనగమ్యస్థాన మేదియైనను దానిని జేరదలచిన కంటకభూయిష్ఠమగు ఒకేమార్గమును మన మనుసరింపవలెనని తేలుచున్నది. అందుకు మనము సంసిద్ధులముగా మేని సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య మెన్నటికిని స్వప్నదర్శనమై యుండజాలదు. అధినివేశ పరిపాలన మాకాశకుసుమము గాగలదు.

నే నిదివరకు సూచించియున్న రాజప్రతినిధిగారి యుపన్యాసమందలి మరొక భాగమునుగూర్చి యిచట పేర్కొనవలసి యున్నది. "సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య లక్ష్యమను బాడువభూమికి భారతదేశమును గొంపోయెడి బూటకపుమిత్రుల చేతులలో" భారతవర్షము పొందగల నష్టమునుగూర్చి ఆశాభంగకరముగ వారు వర్ణించిరి. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును "బాడువభూమిగ" వర్ణించుటలో వీరి ఉపజ్ఞ మాత్రము ఎన్నదగినది. స్వాతంత్ర్యమును బడయుటకుముం దట్టి బాడువను వనము దాటి వెళ్లవలయునని చెప్పుటింకను యొప్పిదమై యుండును.

కాని యీ బాడువ మనల నలువంకలను పరివేష్టించియున్నది. అందుచే దానిని దాటి యావలకు బోయిననేగాని మన మెచ్చటకుగాని చేరజాలము. అది యిటులౌట ఈ యుద్యమమును బలపరచు మన మిత్రు లేమనెదరనగా? 'బ్రిటిషువారి దయాధర్మముపై నాధారపడియుండు అధినివేశరాజ్యాధికారమునకై ప్రాకులాడుటకుబదులు, మార్గమెంతదీర్ఘమైనను, కష్టమయినను స్వప్రయత్నముపై, స్వయంకృషిపై, నాధారపడెడి నిర్మలము, నిష్కలంకమునగు స్వాతంత్ర్యముల కేల పాటుబడరాదు' అనెదరు. మొట్టమొదట అధినివేశ పరిపాలనమునకై బాడువయందుబడి కొట్టుకొని, అంతట మీమార్గము నిరోధింపబడిన నట్లు తెలిసికొనినపిమ్మట బయలు దేరిన తావునకు మరలివచ్చి, తిరిగి బాడువలోనే దుమికి స్వాతంత్ర్యమునకై పోరాడుట కాలమును, శక్తిని, త్యాగమును

హరించుచున్నను:—ప్రభుత్వమువారు ఈరాజీని అంగీకరింపనిచో కడచిన సంవత్సరములనుండి మనము జరుపుచున్న కార్యక్రమము ననుసరించి పనిచేయుదుము. ప్రభుత్వమువారు అన్నివిషయములందును తమ ప్రత్యేకాధికారముల నుపయోగించియే పరిపాలనము కొనసాగింపవలసినట్లు మనము చేయుదుము. అట్టి సమయమువచ్చిన ప్రత్యేకాధికారములతో పరిపాలనము జరుపుచున్న ప్రభుత్వమువారికి పన్నులను చెల్లింపగూడదని ప్రజలకు మనము బోధచేయుదుము." రాజతంత్రప్రవీణుడును, రాజతత్త్వవేత్తయు, స్వాతంత్ర్యసైనికులలో వన్నెగాంచిన యోధుడును, ఆత్మవిశ్వాసపరుడును అగు మహానాయకుడు పలికిన ఈవాక్యములను మీరు గమనింపవలయునని కోరుచున్నాను. ఒకగొప్ప సంగ్రామము జరుపుటకు పూర్వము రాజీమరతులను సూచించుటవల్ల ఆత్మగౌరవమునకు భంగము కలుగదని వారు నిరూపించిరి. ఇండియా ప్రభుత్వచట్టపు ఉపోద్ఘాతమునందు బ్రిటిషువారు తమరాజీ సూచనల వివరించియున్నారు. ఈసూచనలు అసంతృప్తికరముగ నుండుటచే మనము మన సూచనలను తెలుపుట అవసరము. అఖిలపక్ష సమావేశమువారు చేసిన పని ఇదియే.

ఆదర్శములను సాధించుటకు ప్రజాశక్తి

మన ఆదర్శములను సాధించుటకు అవసరమగు ప్రజాశక్తిని అభివృద్ధిపరచు విషయమై అందరు మాట్లాడుచున్నారు. ఈ నివేదికను విమర్శించుచు గాంధిమహాత్ముడు గావించిన విమర్శనను ఈదిగువ నుదాహరించుచున్నాను:—"ఇంకను తంత్రమెంతయో జరుగవలెను. కాని అన్నిటికంటెను ముఖ్యమైన కార్యము ఆదర్శములను సాధించుటకు ప్రజాశక్తిని వృద్ధిచేయుట యని నా అభిప్రాయము. డొమినియను హక్కులైననుసరే, స్వాతంత్ర్యమైననుసరే జాతీయాదర్శములను సాధించవలయుననిన ప్రజాశక్తి వృద్ధిచెందవలెను. దౌర్జన్యరహితశక్తి కావలయునని మీకు బార్డోలీ దారి చూపినది. దౌర్జన్యరాహిత్యము కాంగ్రెసుమతము. బార్డోలి సమరమునకు పూర్వము దౌర్జన్యరాహిత్యమును గురించి తలచువారే లేకుండిరి. అన్నిపక్షములవారు ఆమోదింపతగిన నిర్మాణ విధానము నెహ్రూకమిటీవారు సాధించిన విధముననే బార్డోలి సమరము దౌర్జన్యరహితపద్ధతులపై విశ్వాసమును మరల కలుగజేసినది. ప్రజాశక్తిచే వృద్ధిచెందిన డొమినియను హక్కులే స్వాతంత్ర్యముకన్న ఎక్కువ అధికారము నివ్వగలవు. ప్రజాశక్తి లేని సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము పరిహాసాస్పదముగ నుండును. రోజాపువ్వునకు ఏపేరు పెట్టినను ఆపరిమళము పోవునా? అసలు సరుకున్న, పేరుతో ప్రమేయమేమి? రాజ్యాంగ నిర్మాణ విధానమును తయారుచేయు పనిని రాజతంత్రప్రవీణులకు వదలెదము. మనము ప్రజాశక్తిని వృద్ధిచేయుటకు పూనుకొనెదము."

నేను సూచించిన రెండవ ప్రశ్నకు నాప్రత్యుత్తర మిదియే!

"స్వాతంత్ర్యము మన లక్ష్యము. దాని రూపము పరిమాణము దేశకాలపరిస్థితులపై ఆధారపడియుండును."

స్వాతంత్ర్య స్వరూపము ఏవిధముగ నుండవలయునో చింతించక స్వాతంత్ర్యము సంపాదించుటకు తగు శక్తిని ప్రజలయందు వృద్ధిజేయ యత్నించుట ప్రధానకర్తవ్యము.

మద్రాసు కాంగ్రెసు తీర్మానము

సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము భారతీయుల ఆదర్శముగ నుండవలయునని ప్రకటించిన మద్రాసు కాంగ్రెసువారే, కాంగ్రెసు కార్యసంఘమువారు అన్నిపక్షముల వారితో సంప్రతించి అందరు ఆమోదింపదగిన భారత రాజ్యాంగనిర్మాణ విధానమును తయారుచేయుదురని ఒకతీర్మానమును ఆమోదించిరి. కాంగ్రెసు మహాసభవారు ఆమోదించిన ఆదర్శమునే అన్నిపక్షములవారు ఆమోదించెదరని తలచుటకు వీలులేదు. ఇతర పక్షములవారితో సంప్రతించి అందరును అనుకూలమగు కార్యక్రమమును తయారు చేయవలయునని కాంగ్రెసువారు తీర్మానించినప్పుడు వివిధపక్షములవారికి భిన్నాదర్శము లుండునను విషయమును మరచియుండుట అసంభవము. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము ఆదర్శము లేక సత్వరముగ సాధించవలసిన లక్ష్యమయినచో, ఇతర పక్షములవారితో సంప్రదించవలయునను తీర్మానమునకు అర్థము లేదు. తమాషాకొరకు మద్రాసు కాంగ్రెసువారీ తీర్మానమును గావించలేదు. ఈ సాధకబాధకముల నన్నిటిని కాంగ్రెసువారు ఆలోచించియుండవలెను.

కాంగ్రెసు కార్యసంఘమువారు మద్రాసు కాంగ్రెసు తీర్మానము ననుసరించి అఖిలపక్షసభను సమావేశపరచిరి. అందరు అంగీకరింపదగిన రాజ్యాంగనిర్మాణమును తయారుచేయుటయందు అఖిలపక్ష సభవారు విజయవంతముగ పనిచేసిరను విషయము ఎల్లరకు తెలియును. ఇంతకు ముందెన్నడు రాజకీయ, సాంఘిక, కార్మిక, మత సంస్థలు ఒక్కటిగ చేరియుండలేదు. ఇట్టి అనుకూల పరిణామమునకు డాక్టరు అన్సారిగారిని అభినందించవలసియున్నది. అఖిలపక్ష సమావేశమువారు ఆమోదించిన తీర్మానములు కాంగ్రెసు మహాసభయందు చర్చకు రాబడును. మద్రాసు కాంగ్రెసునందు ప్రారంభించిన కార్యమును పూర్తిచేయుట మీబాధ్యత. మీరు మీ బాధ్యతను ఎంతవరకు నిర్వర్తింతురో దానిపై భారతభావిదశ ఆధారపడియుండును.

అఖిలపక్ష మహాసభ

అన్ని పక్షములవారు అంగీకరింప తగిన కార్యక్రమమును తయారుచేయ అఖిలపక్ష మహాసభవారు పాటుపడిరి. కాంగ్రెసు మహాసభకూడ నిజముగ అఖిలపక్ష మహాసభయని నా అభిప్రాయము. దేశమున కంతయు క్షేమకరమగు కార్యక్రమమును నిర్ణయించుట

కాంగ్రెసువారి బాధ్యత. ఇంతవరకు ఇతరపక్షములవారితో సంప్రదించక కాంగ్రెసువారు ఈ ధర్మమును కొనసాగించుచుండిరి.

ఇప్పుడు కాంగ్రెసు ఇతరపక్షములకు గౌరవస్థాన మొసగి వాటిని ఆహ్వానించి వాటితో సంప్రతించినది. అసహాయోద్యమ దినములనాడు కోట్లకొలది ప్రజలు కాంగ్రెసు నిశ్చయమును శిరసావహించుచున్నను కాంగ్రెసు మహాసభ నిర్ణయములను ఆక్షేపించు సంస్థ లెన్నియో యుండును. కాంగ్రెసువారు సమావేశపరచిన అఖిలపక్ష మహాసభకు పేరుపొందిన అన్నిసంస్థలు ప్రతినిధులను పంపినవి. అందరు వివిధపక్షములకు సమన్వయము కుదురవలయునను ఉద్దేశముతో వ్యక్తి అభిప్రాయములను కొంతవరకు వదలుకొనినారు. ఇది గొప్పకార్యమని మనము గర్వపడవచ్చును. అఖిలపక్ష సమావేశము వారి తీర్మానములు మీకు సమర్పింపబడును. మీరు అంగీకరించెదరా లేక నిరాకరించెదరా? ఇతరపక్షములవారిని ఆదరించవలయునని మీరు కోరినట్లయిన, మీకిష్టము లేకున్నను మీరు ఆతీర్మానములను నిరాకరించుటకు వీలులేదు. అన్ని పక్షములవారు ఈతీర్మానములను ఆమోదించుచున్నారు. ఆక్షేపించుచున్న వారెవ్వరు? ప్రత్యేక సాంఘికవాదులు కొందరు ఆక్షేపించుచున్నారు. వీరు ఒకవంక సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము కోరుచున్నారు. తమకు కొన్నిస్థానములను ప్రత్యేకించవలయు ననియు లేక సాంఘిక నియోజకవర్గములే యుండవలయు ననియు వీరు కోరుచున్నారు. వీరి ఆక్షేపణ లంతముఖ్యమైనవి గావని నా అభిప్రాయము.

రాజప్రతినిధి ఉపన్యాసము

రాజప్రతినిధిగారు ఇటీవల నొసగిన ఉపన్యాసమును ఖండించుచు నేనింతవరకు మాట్లాడితిని. కాని వారి ఉపన్యాసమునందలి ఒక భాగమును మాత్రము ప్రశంసింపవలసియున్నది. వివిధసంఘముల భిన్నాదర్శములగురించి మాట్లాడుచు వారిట్లు చెప్పియుండిరి:—

"భారతదేశమునందలి వివిధసంఘములవారికి వివిధజాతులవారికిని భిన్నాదర్శము లుండుట సహజము. భిన్నాదర్శములు నష్టప్రదమైనవి కావు. కాని ఆదర్శములు భిన్నములైనప్పుడు ఒక సంఘమువారు మరియొక సంఘమువారిని సంపూర్ణముగ రూపుమాపవలయునని గాని లేక తన వ్యక్తిత్వమును కోల్పోవలయునని గాని చెప్పుట తప్పు. ప్రతిసంఘము తనవ్యక్తిత్వమును కాపాడుకొనుచు,తనహక్కులను కాపాడుకొనుచు ఇతర సంఘములతో సంఘర్షణము లేక వృద్ధిచెందవచ్చును. ఈ భిన్నాదర్శములకు సమన్వయ మొనర్చుట అవసరము."

రాజప్రతినిధిగా రెట్టి ఉద్దేశముతో ఈ మాటలు చెప్పినను భావము ఉత్కృష్టమయినది. ఈ విధమున ప్రత్యేక సాంఘికవాదులు తాత్కాలికలాభమును పాటింపక దేశక్షేమమును దృష్టియందుంచుకొని ఈ సమయమున ప్రవర్తింపవలెను. అఖిలపక్ష మహాసభవారు ఆమోదించిన తీర్మానములు దేశమునకు లాభకరమైనవా కావా అను విషయము ఆలోచించి మీరు మీనిర్ణయ మొసగవలెను. అంతేకాని మీవ్యక్త్యభిప్రాయములను ప్రమాణముగ పరిగణింపగూడదు.

నెహ్రూ నివేదిక

ఈ నివేదికసూచనలు అన్నివిధముల ఉత్కృష్టమైనవని మేము చెప్పుటలేదు. కొన్ని సందర్భములయందు మేము మా అభిప్రాయములకు వ్యతిరేకములగుసూచనలను గావించియున్నాము. ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్యము అల్పసంఖ్యాకుల కుండగూడదని మా అభిప్రాయమయినను మేము ప్రస్తుతము పరిస్థితుల ననుసరించి యిట్టిసూచన గావించవలసి వచ్చెను.

కాబట్టి, యీ కాంగ్రెసుసభ జవాబుచెప్పవలసిన ప్రశ్న యొక్కటి మాత్రమే గలదు. ఈ సిఫార్సులు, యీ తీర్మానములు, మొత్తముమీద, దేశముయొక్క సామాన్యాభిప్రాయమున కనుకూలముగా నున్నప్పటికిని, వీనిని నిరాకరించుటయే తనకు ధర్మమని యీ కాంగ్రెసు అభిప్రాయపడవలసినంత లోపభూయిష్టముగను, దేశముయొక్క శాశ్వత శ్రేయమునకు ప్రత్యక్ష విరుద్ధముగను, గాన్పించుచున్నవా? అట్లుకానిచో, యీ కాంగ్రెసు వీనిని ఆమోదించియే తీరవలెను.

ఈ సిఫార్సులు రెండు ముఖ్య శీర్షికలక్రింద విభజింపబడవచ్చును. (1) సాధారణమయినవి. (2) సాంఘిక సంబంధమయినవి. ఈ రెంటికిని గల అన్యోన్య సంబంధముబట్టి వీనిలో నొకదానిని మీ రామోదించి, రెండవదానిని నిరాకరింపజాలరు. ప్రతి పార్టీవారును గూడ యీ వర్తురిపోర్టు నామోదించుటకును, అందేయొక్క భాగము నయినను, తక్కిన భాగము లన్నిటికిని గూడ సంపూర్ణ సహాయ మొసంగకుండ, నామోదింప కుండుటకును, అన్ని పార్టీలవా రంగీకరించుచు గావించిన తీర్మానమును మనము త్రోసివేయజాలము. కొన్ని సంఘములు అధినివేశ స్వాతంత్ర్యమునే గోరుచు, తాము ప్రత్యేక పార్టీలుగా సాంఘిక సమాధానములలో పాల్గొనుట మాత్రమేగాక, యెల్లరిచేత నంగీకరింపబడిన రాజ్యాంగవిధానము కాపాడబడుటకుగాను తమ స్వంతహక్కులను విడిచిపెట్టుకొని యున్నవి. పందలకొలది బహిరంగసభలు దేశమంతటను జరుపబడినవి. అందు నానావిధాభిప్రాయములుగలవా రెల్లరును పాల్గొనిరి. ఈ సభ లన్నియుగూడ సిఫార్సులను మొత్త మామోదించియే యున్నవి. అధినివేశ రాజ్యాంగ విధానమునుబట్టి సాంఘిక సమస్యాపరిష్కారము నామోదించినవారెందరో, సాంఘికసమస్యా పరిష్కారమును బట్టి అధినివేశరాజ్యాంగ విధానము నామోదించినవా రెందరో చెప్పుటకు సాధ్యపడదు. అందరియెడలగూడ మనము విశ్వాస ముంచవలెను.

ప్రస్తుత స్థితి నా కెట్లు గోచరించుచున్న దనగా, కాంగ్రెసుచేత పిలువబడిన వివిధ పార్టీలచేతను తయారుకాబడి యామోదింపబడిన యొక రాజ్యాంగవిధాన మిచ్చట నున్నది. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమే

కుటుంబజీవనమును సంస్కరించుటకును చాలధనము కావలెను. ప్రతి వ్యక్తియును శక్తివంచన లేకుండా తనవిధిని నెరవేర్చవలెను.

ఇతరవిషయములను యీ యుపన్యాసమునందు వివరించుట కవకాశము లేదు. కావున భారతజాతీయోపసంఘ సభ్యులను వేరు వేరు ఉపసంఘములుగా విభజింపవలెను. ఒక్కొక్క ఉపసంఘమునకు కార్యనిర్వాహకసభ్యులలోను వీరు అధ్యక్షులుగా నుండవలెను. ఈ పైని వివరింపబడిన తొమ్మిది విషయములలోను ఒక విషయమును గాని హెచ్చు విషయములను గాని నెరవేర్చవలసిన భారమును ఒక ఉపసంఘమువారు వహించుచుండవలెను. రాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసంఘములు గూడ ఇట్టి ఉపసంఘములను ఏర్పరుపవలెను. ఈ రాష్ట్రీయోపసంఘములవలననే నిజముగు పని జరుపబడవలసియుండును. భారత కాంగ్రెసుసంఘమువారిచే నియమింపబడిన ఉపసంఘమువారు ఒసంగు నట్టి సూచనల ప్రకారము రాష్ట్రీయోపసంఘమువారు పనిచేయుచుండవలెను. తక్కిన విషయము లన్నిటిని భారత కాంగ్రెసు సంఘమువారు పూర్తి చేయవలెను.

ఇది అన్నిపక్షములవారును కలిసి నిర్వహింపదగినవిధాన మయి యున్నది. ఈ విధానము కాంగ్రెసుపక్షమువారి దృక్పథమునుండియు, నితరపక్షములవారి దృక్పథమునుండియు అవసరమైనదేయగుటచే దానిని నెరవేర్చుటకు యితరపక్షములవా రందరును మనఃపూర్వకముగా తోడ్పడగలరనియే నేను నమ్ముచున్నాను. అన్ని పక్షములవారును నిష్కపటముతోను అధికదీక్షతోను యీ విధానమును అనుసరించు నెడల స్వపరిపాలనము మనకు శీఘ్రముగనే లభింపగలదు. ఏ కారణమునచైన అనుకొనినట్లు పూర్తిగా యీ విధానమును మనము కొనసాగింపజాలనిచో యితర పక్షములవారి సహాయమును నిలుపుకొనగలిగినను, నిలుపుకొనజాలక పోయినను, కాంగ్రెసువారికి దౌర్జన్యవిరహిత మగు అసహాయోద్యమము ముఖ్యకర్తవ్యమే యయియున్నది ఇంతకంటె శ్రేష్ఠమగు ప్రతిఘటనవిధాన మొకటి యేర్పడిననే తప్ప కాంగ్రెసుకు అసహాయోద్యమమును కొనసాగించుటకు వెనుకంజ వేయకూడదు. ఎట్టి దౌర్జన్యమును చూపకుండా సత్యాగ్రహమును జయప్రదముగా జరుపుట సాధ్యమేయని బార్డోలీలో సర్దారు వల్లభాయి పటేలుగారు మనకు చూపించియే యున్నారు. గ్రామములో ఓరిమితో పనిచేయుటవలన కలుగు గొప్పలాభమును గూడా పటేలుగారు మనకు కనబరచి యున్నారు. సర్దారుగారిని, ఆయనకు సహాయముచేసిన వీరపురుషులను, వీరవనితలను, మీ పక్షమున నేను మనఃపూర్వకముగా అభివందించుచున్నాను.

విదేశములోనున్న భారతీయులను కనుపరుపజాలము. దక్షిణాఫ్రికాలో శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు చేసిన గొప్ప పనివలన అచటనున్న మనవారికి కొంత అనుకూల మేర్పడినమాట నిజమే, కాని జరుగవలసిన పని యింకను హెచ్చుగనే యున్నది. కాని కెన్యాలో నున్న భారతీయుల స్థితిమాత్రము నానాటికి దుర్భర మగుచున్నది. అచట భారతీయులు నివసించుటకే ఉపద్రవము కలుగునట్లున్నది. కెన్యా దేశమునకు పాశ్చాత్యు లెవ్వరుగాని వెళ్లుటకు పెక్కువత్సరములకు పూర్వమే మనదేశీయు లచటికి వెళ్లి అచటి ఆఫ్రికాదేశీయులతో మైత్రిని సంపాదింపగలిగిరి. ఫిజీ, బ్రిటిషు గయానా, దేశములలో గూడ, అచటికి పోయియున్న మనదేశీయులకును, ఆ దేశములలో అనాదిగా నుండువారికిని గూడా, బ్రిటిషువారి ధనాపహరణపద్ధతి వలన చాలనష్టము కలుగుచున్నది. వెనుక సర్ ఫిరోజిషా మెహతా గారు చెప్పినట్లు మొదట మనదేశమునకు స్వాతంత్ర్యమును చేకూర్ప గలిగిననే గాని వారి కెట్టిసహాయమును చేయజాలము.

ప్రస్తుత స్థితియందు ఏది ప్రధానమని నేను తలచితినో దానిని మాత్రమే నేను వివరించితిని. అటులు చేయుటలో, యీ విషమస్థితిలో నా దేశముపట్ల దేనిని నా కర్తవ్యమని నేను భావించితినో దానిని నెరవేర్చుటకే నేను ప్రయత్నించితిని. నా భావములు మీ కందరికిని ముఖ్యముగా యువజనులకును ఆమోదకరములుగా నుండకపోవచ్చును. యువజనులకు ఓరిమి తక్కువగా నుండుట సహజమని నే నెరుగుదును. మనకు సహనమును అసహనమును గూడ అవసరమే. స్వవిషయమున అసహనమును, మనలో నేకీభవింపనివారితో సహనమును మనము చూపుచుండవలెను. యువజనుల ఆశయములతోను, వారు నిర్ణయించుకొనిన కార్యవిధానముతోను నా కెట్టి వివాదమును లేదు. సామ్రాజ్యవ్యయమును ధనాపహరణమును పూర్తిగా అంతరింపవలెననుటలో, నేను వారితో పూర్తిగా నేకీభవించెదను. కాని, దానిని నెరవేర్చుటకు గల సాధనము కష్టతరమును, దీర్ఘతరము నయియున్నది,—అను విషయమును యువజనులే వెల్లడించియుండుటచే దానిని వారు గ్రహించియే యున్నారని స్పష్టమగుచున్నది. వృద్ధులును యువకులును చేయదగినపనిలో భేద మేమియు లేదు. యువజనులచిత్తవృత్తిలో మాత్రమే భేదము గలదు. యువజనులు తమ చిత్తవృత్తిని మార్చుకొనక్కరలేదు. ఏ మాతృదేశమునకు వారు సేవజేయగోరుచున్నారో అట్టి మాతృదేశాభివృద్ధికొరకు యిదివరకు మనదేశమునం దున్న పక్షములకంటె, యింకను పక్షములు అధికమగునట్లు మాత్రము వారు చేయకుందురు గాక యనియే నేను వారిని గోరుచున్నాను. పెద్దవారి విషయమున గూడ యీ విధముగనే నేను విన్నవించుచున్నాను. నేను పైని వివరించియున్న రీతిని మహాత్మా గాంధి, దేశబంధు దాసుగా ర్లాపంగిన సదుపదేశమును మరువవలదని మరొకసారి నేను మిమ్ములను గోరుచున్నాను. నా యుపన్యాసము ముగిసినది. నాపట్ల మీరు చాల ఓరిమిని చూపించితిరి. అత్యల్పమగు నాసేవను నేను మీకు వశపరచితిని. దానివలన మీ కేమైన ప్రయోజన మున్నచో దాని నుపయోగించ గోరెదను. మనలో గల అభిప్రాయభేదముల నన్నిటిని వదలుకొని మనమందరమును ఏకీభవించి దేశసేవకు గడంగుచో మనకు విజయము చేకూరుట నిశ్చయము.

పిడుగు - వేంకటకృష్ణారావు పంతులు

ప్రింటర్ అండ్ పబ్లిషర్ } **2/40** పెద్దినాయనివీధి—చెన్నపురి. { "హిందూరత్నాకర" ముద్రాక్షరశాల, మద్రాసు.

చిలపాటి వేంకటరామానుజశర్మకృతం

వినోదకథాకల్పవల్లి

ఇందు నైదువ్యాంబునం గాళిదాసాది మహాకవులతో సమానులయిన భోజుని కూతులం దరుణాంబుజయు, విరజాంబుజయు ననువారల విద్యాదాజకుమారుండను మదయాదిత్యునికిం గాళిదాసుండు పెండ్లి సేయించిన యతివిచిత్రచరిత్రముగలదు. వెల 3 0 0

కాళిదాస చరిత్ర ప్రకరణము

ఇందు; గరూళదేశ మంత్రికుమారుండు గళాచంద్రుండు గురుశాపమున గాడిదెలం గాయువారింగలిసియుండి మదనసేనయను రాజపుత్రిం బెండ్లాడి, కాళిదాసుండనం బ్రసిద్ధుండై పత్నిం గోలుపోయి ధారానగరంబునం గాంచనమాలయను వేశ్యాకన్యకం జేపట్టి భోజుని సభయందు వెంచియుం దనపతిం బడసిన చరిత్రము. వెల రు 1-8-0

శ్రీమదాంధ్రభోజచరిత్రము

ఇందు; "భోజచరిత్ర నాటకము" అనియు "భోజరాజ కవిరాజ చరితము" అనియు రెండు భాగములుగల యొక సంపుటము. భోజరాజచరిత్ర నాటకమునందు సింధులమహారాజు జరాభారంబున కొడుకుం బాలక కుమారుడగు భోజునికి బుద్ధిచెప్పి, ముంజునికి రాజ్యం బొప్పగించుటయు; భోజుని జన్మపత్రిక విని ముంజుండు భోజునిజంప వత్సరాజును నియమించుటయు; వత్సరాజు భోజునింజంప శ్మశానమునకుం గొనిపోని దనగానాయిరువురకుం జరిగిన సర్వాదమును; ప్రాణపరిత్యాగంబు చేసి కొనం గడంగిన లీలావతికన్యకను మారువేషంబున దాల్చిన కుమారుండు రక్షించుటయు; పుత్రనాశశోకాతురుండై ముంజుండు వహ్నిప్రవేశంబొనరింపగ బుద్ధిసాగరుండు తప్పించి కుమారు నప్పుడు బ్రతికించినట్లు తెలిపి భోజునికి లీలావతి పాణిగ్రహణంబున ధారానగరరాజ్య పట్టాభిషేకంబును భోజరాజ కవిరాజ చరిత్రమునందు:—భోజరాజాస్థానమును; కాళిదాస, భవభూతి, భట్టబాణ దండి, మాఘ, మల్లినాథ, శంకర శుక, క్రీడాచంద్రప్రముఖులగు ననేక కవిరాజులకును జరిగిన చరిత్రంబు చెప్పంబడియుండును. సాదాప్రతి 1-0. కాలికో 1-8.

చమత్కారకథాకల్లోలిని

ఇందు; రోచనుండను రాజకుమారుండు, మందారమాల మదనమాల, మదనసేన, వసంతసేన, మదిరేఖ, చంపకలేఖలను విద్యాధర కన్యారత్నంబులను బరకీయాభావంబునం బరిణయమయిన శృంగారచరిత్రము రెండుభాగములు. భా. 1-కి 0-12-0

అచ్చగుచున్న గ్రంథములు

గోపికథాకౌముది	1	0
త్రిపురలక్ష్మ్యుపాఖ్యానము	0	8
సుమనోవినోదబోధము	0	4

వైద్యగ్రంథములు

	రు.	అ.
వైద్యచింతామణి 2 సంపుటములు	8	0
బసవరాజీయము	7	0
అష్టాంగహృదయము సూత్రస్థానము	6	0
,, శారీరస్థానము	1	8
,, నిదానస్థానము	2	0
,, చికిత్సాస్థానము	4	8
,, కల్పస్థానము	0	12
,, ఉత్తరస్థానము	6	0
సుశ్రుతము, శారీరస్థానము ప్రాచీనము	2	8
శార్ఙ్గధర సంహిత	3	0
ధన్వంతరి నిఘంటువు పాఠ ప్రతి శ్లోకాగతిం	2	8
నిస్తుషపాకము మేలుప్రతి 3-0-0, అనుపానమంజరి	0	8
అనుపానరత్నాకరము సాదాప్రతి	0	12
,, మేలుప్రతి	1	0
సద్వైద్యకౌస్తుభము, లోలంబరాజీయము	0	8
చికిత్సారత్నము, స్త్రీరోగ బాలరోగచికిత్సలుగలవు	1	4
చికిత్సాసారము	2	8
వైద్యామృతము ఇందులో అకీర్ణ సంహిత చేరియున్నది	1	4
సర్వౌషధి సంకల్పకము	2	8
నాటకరావకల్పద్రుమము శరీరపుష్టివిధానము	1	8
వైద్యకాలజ్ఞానము	0	4
నాడీసూత్రమాల, నాడీనిర్ణయము	0	4
నాడీజ్ఞానము	0	8

జ్యోతిష గ్రంథములు

యవనజాతకము 0-8-0, జాతకాలంకారము	0	6
జ్యోతిషార్ణవ నవనీతము అర్థసహితము.	1	8
,, కాలికోబైండుచేసి పేరుపూతముద్రించినది	2	0

పోకల శేషాచలనాయని వేదాంత గ్రంథములు

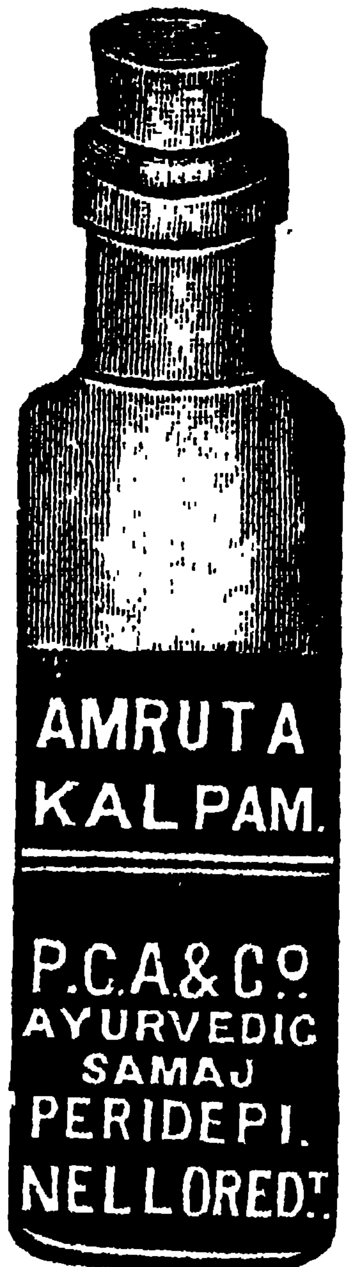
శ్రీకృష్ణబోధామృతమను పంచరత్నాలకీర్తనలు	0	12
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదంబను పరమపదమార్గము	0	8
వసిష్ఠజనకసంవాదము నారదము అతీతమార్గము	0	8
బ్రహ్మజ్ఞానబోధయను పూలకుర్తుకు పరమార్థనలు	0	8
శ్రీకృష్ణరుక్మిణీసంవాదంబను జ్ఞానశాస్త్రము	0	8
షట్చక్రవర్తుల ఇంద్రజాలపుకథలు.	0	8
సుజ్ఞానరత్నావళి అను వేదాంతకీర్తనలు	0	8
జనకశుకసంవాదము 0-8-0, జడభరతోపాఖ్యానము	0	8
నిర్వాణసప్తరహస్యము	0	8
గురుగీతలు (టీ కా.)	1	4

(1) ఇతర గ్రంథములకు పెద్దక్యాటలాగు కోరిన పంపబడును.

(2) పుస్తకభాండాగారములకును, వ్యాపారులకును మంచికమీషను యివ్వబడును.

వెల స్వల్పము! పరిశీలించండి!! గుణ మధికము!!!

శ్రేష్ఠమగు ఈ రెండు ఔషధములను ప్రతిగృహస్థుడును కలిగియుండుట లాభకరము.
తాత్కాలికమందు గలుగు వ్యాధుల కన్నిటికిని వైద్యులకడ కరుగ నవసరము లేదు.
ఈ ఔషధము లుండిన ఒక వైద్యుడు మీగృహమం దున్నటు లుండును.
వాత సంబంధమగు వ్యాధుల కన్నిటికిని అమృతకల్పమును, ఉష్ణసంబంధమగు
వ్యాధుల కన్నిటికిని సంజీవనకల్పమును అమోఘ మయినవి.

అమృతకల్పము

ఇది మిక్కిలి ఘాటుగల ద్రావకము, అనుపాన భేదములచేత అనేకవ్యాధుల కిది వజ్రాయుధము వలె పనిచేయును. దీనిని లోపలకు పుచ్చుకోవచ్చును. పైన రాయవచ్చును. వాయువు, శైత్యము మొదలగు వాట్లచే కలుగు అన్ని వ్యాధులకు రామబాణము వంటిది. తలనొప్పులు, పార్శ్వపు నొప్పులు, పక్షవాయువులు, జలుబు, శైత్యము, జ్వరములు, పైత్యవాయువులు, వాంతులు, భేదులు, కలరా, గ్రహణి, ప్లేగు, ఋతుశూలలు, సర్వశూలలు, కడుపు నొప్పులు, కడుపుబ్బరములు, అజీర్ణములు, పండ్ల నొప్పులు, చెవిపోటు, అంటువ్యాధులు, విషదోషములు, సన్నిపాతములు, చిన్నబిడ్డగుణము, నులిపురుగులు, బెణుకులు, గాయములు, పుండ్లు, తీట, ఇతర చర్మరోగములు, తేలు విషజంతువుల కాటులు మొదలగువాటిని శమింపజేయును. ప్రతివారును ఒకసీసా వద్దనుంచుకొనిన తాత్కాలిక వ్యాధుల బాధనుండి సులభముగా తప్పించుకొనవచ్చును. ప్రతిగృహమం దుండతగినది.

½ అవున్సు పెద్దసీసా 1-కి రు. 1-4-0. ¼ అన్సు చిన్న సీసా 1-కి రు. 0-12-0

సంజీవనకల్పము

ఇది అనేక భస్మ సిందూరములు చేర్చి తయారు చేయబడినది. ఉష్ణవాత సంబంధమగు సమస్త వ్యాధులకును శ్రేష్ఠమయినది. ఉష్ణాధిక్యము, ఉష్ణపైత్యము, ఉష్ణవాతము మొదలగు వాట్లచే కలుగు సమస్త వ్యాధులను, జ్వరమాంద్యమును, దాహము, తాపము, కొన్ని విధములగు దగ్గులు, అస్త్మా, కీళ్ల నొప్పులు, నడుమునొప్పులు, కీళ్లవాపు, అన్ని మేహములు, మూత్రకృచ్ఛ్రము, మూత్రముబిగించుట, శరీరపుశోషణ, రక్తపైత్యము, రక్తభేదులు, గుండెలలో నొప్పి, మంట, శిరోరోగము, స్త్రీల కుసుమవ్యాధులు మొదలగు వ్యాధులకు రామబాణము వంటిది. తాత్కాలికముగా కలుగు అనేకవ్యాధుల కిది అమృతతుల్య మయినది. ప్రతిగృహమం దుండదగినది. వెల స్వల్పము. ఫల మధికము.

5 తు. పౌడరు గల సీసా రు. 1-4-0   2 తు. సీసా రు. 0-10-0.

వి. పి. ఖర్చులు ప్రత్యేకము.

వెంటనే పై నుదహరించిన రెండు ఔషధముల కొరకు ఈ క్రింది విలాసమునకు వ్రాయుడు.

పి. సి. ఏ. అండు కంపెని, ఆయుర్వేదసమాజం,
పెరిదేపి, నెల్లూరు జిల్లా.

శ్రీ జె. యం. సేనుగుప్తా గారు
ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులు, ౪౩-వ భారత జాతీయమహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ వేమవరపు రామదాసు పంతులుగారు
బొంబాయిరాష్ట్రీ ప్ర. ఆంధ్ర సాంఘికమహాసభాధ్యక్షులు

శ్రీ యం. ఆర్. జయకరుగారు
అధ్యక్షులు, సంఘసంస్కరణమహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ డా. జి. వి. దేశముఖుగారు
అధ్యక్షుడు, అఖిలభారత వైద్యమహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ సర్ పురుషోత్తమదాస్ ఠాకూర్ దాస్ గారు
అధ్యక్షుడు, భారత వాణిజ్య మహాసభ—కలకత్తా

శ్రీ కే. నటరాజన్ గారు
అధ్యక్షుడు, భారత పత్రికాధిపతుల సభ, కలకత్తా

శ్రీ డాక్టరు యం. ఏ. అన్సారిగారు
భారతీయవస్తుప్రదర్శనోత్సవ ప్రారంభకుడు—కలకత్తా

శ్రీ కే. యఫ్. నారిమన్ గారు
అధ్యక్షులు, భారత యువజనసభ—కలకత్తా

బెజవాడ శ్రీ వేంకటేశ్వ రాయుర్వేద కళాశాలాధ్యక్షులును, అఖిల భారతాయుర్వేద విద్యాపీఠ పరీక్షకులును, మద్రాసు ప్రభుత్వ భారతీయవైద్య పాఠశాలాపరీక్షకులును, చతుర్థాంధ్రాయుర్వేదవైద్య సమ్మేళనాధ్యక్షులును అగు

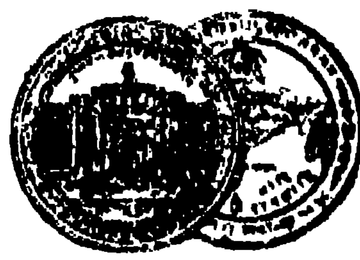
ఆయుర్వేద భూషణ నోరి రామశాస్త్రి, ఎ కె. ఎ. సి. వారిచే

సిద్ధమకరధ్వజ

నరముల పటుత్వము, బుద్ధి, తీక్ష్ణత, దేహదార్ఢ్యములను పొందించును.

వసంతకుసుమాకరము

అతి మూత్రము, మధుమేహము, క్షయ, స్త్రీ వ్యాధులు మున్నగువానికి సుప్రసిద్ధ రసాయనౌషధము.

శాస్త్రప్రకారము సిద్ధపఱపబడిన ఆయుర్వేదౌషధములు

క్షీరవర్ధని

తల్లిపాలను వృద్ధిచేయును. వెల రు 1-8-0

పునహా, లాహోరు, కొలంబో, మద్రాసు మున్నగు పట్టణములలో జరిగిన అఖిలభారతాయుర్వేద ప్రదర్శనములలో ఉత్తమ యోగ్యతాపత్రములను బంగారు పతకములను బడసినవి. కేట్లాగుకై వ్రాయుడు.

మేహారి

సమస్తమేహావ్యాధులకు. 40 మాత్రల సీసా వెల రు 2-8-0

యోగ్యతాపత్రికలు

మ.రా.రా. శ్రీ కోలా కేశవరెడ్డిగారు, గురిజాల తాలూకాబోర్డు ప్రెసిడెంటు, దాచేపల్లి, పల్నాడు తాలూకా నుండి 20-4-25 వ తేదీన యిట్లు వ్రాసిరి:—

అయ్యా, నేను మాయింటిలో కావలసి క్షీరవర్ధనిని 3, 4 పర్యాయములు తెప్పించి వాడితిని. దానిగుణముఅద్భుతమా, దానిని వాడిన మరురోజె క్షీరములు వృద్ధి కనుపించును. క్షీరములు తక్కువగల బాలింతలు క్షీరవర్ధనిని వాడినచో పాలు లేవనే భయములేక పిల్లలను వృద్ధి పర్చుకోవచ్చును.

మ.రా.రా. శ్రీ విష్ణుభట్ల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు అనంతవరమునుండి 19-11-28 వ తేదిన యిట్లు వ్రాసిరి:—

క్షీరవర్ధని తల్లి యొక్క శరీరమును కూడా ఆరోగ్యముగాచేయుచు పిల్లకు పాలను కలుగచేయుచున్నది ....దీని గుణము నుపట్టి పిల్లతల్లులకు సాక్షాత్ దైవస్వరూపులుగా నున్నారని తలచుచున్నాను.

మ.రా.రా. శ్రీ మహమ్మదు ఖాదర్ సామరిక్యాయర్ సాహెబు బహదూర్ గారు భీమునిపట్నము నుండి 3-8-25 వ తేదీన యిట్లు వ్రాసిరి:—

క్షీరవర్ధని యిదివరలో మీకంపెనీలో తెప్పించియుంటిని. ఒకంబుడ్డి యివ్వగానె పిల్లడికి పాలులావుగా యుండుటచేతను తల్లికి మరి యివ్వ లేదు. యీదినమువరకు పాలు విస్తారముగా వున్నవి.

ఆయుర్వేద నిలయము, బెజవాడ.

తీర్మానములు

౧
మహానాయకుల మరణమునకు సానుభూతి

జాతీయమహాసభాధ్యక్షులును సుప్రసిద్ధభారతనాయకులును అగు శ్రీయుత లాలాలజపతిరాయి, హాకీం అజ్మల్‌ఖాన్, సింహ ప్రభువుల మరణమునకై విచారమును, వారి కుటుంబములకు సానుభూతియు తెల్పు తీర్మానము జాతీయమహాసభాధ్యక్షునిచే ప్రతిపాదింపబడెను. సభికులందరు భక్తిపురస్సరముగా నిలువబడి తీర్మానము నామోదించిరి.

౨
కాంగ్రెస్ విదేశీయశాఖలు

నూతనముగా లండన్ న్యూయార్కు నగరములయందు స్థాపింపబడిన కాంగ్రెస్ శాఖలను అంగీకరించుచు జవహర్లాలు నెహ్రూగారు తీర్మానము నుపపాదించిరి. గోవా కాంగ్రెస్ సంఘమును కూడ కాంగ్రెస్‌వారు ఒప్పుకొనిరి. ఆయాదేశములలో నింకను కాంగ్రెస్ సంస్థలను స్థాపించి ప్రచారము చేయవలసినదని తీర్మానము కోరెను. కొన్ని కాంగ్రెస్ సంఘములవారి పరశాస్త్రము విచారింపవలెనని కాంగ్రెసు వర్కింగ్ కమిటీవారిని తీర్మానము కోరెను.

౩
అస్వతంత్రజాతులతో సంబంధము

సామ్రాజ్య నిరంకుశత్వమునకు లోబడి అనేక విధముల ఇబ్బందుల నొందుచున్న అస్వతంత్రజాతులతో మైత్రి చేసికొనవలెనని మూడవతీర్మానము కోరెను. మరియు ఈ విషయమై వ్యవహారము జరుపుటకు విదేశాంగశాఖ స్థాపింపవలెనని కూడ తీర్మానము కోరెను.

౪
యుద్ధభయము

మద్రాస్ కాంగ్రెస్ మహాసభవారు యుద్ధభయమును గురించి యామోదించిన తీర్మానమును ఈసభవారు మరల నామోదించుచున్నారు. మరియు ప్రస్తుత భారత ప్రభుత్వము భారతీయుల యభిప్రాయమును సూచించనిదనియు, భారతదేశముయొక్క సరిహద్దులను రక్షించుటకు గాక భారతదేశమును తన యధీనమునందుంచుకొనుటకే సామ్రాజ్యనీతి యేర్పడియున్నదనియు ఈ మహాసభవారు తలచుచున్నారు. ఇరుగుపొరుగు రాజ్యములతోగాని, ప్రపంచములోని యితర రాజ్యములతోగాని భారతీయులకు తగాదా లేదనియు, సామ్రాజ్య కాంక్షకై ఆంగ్లేయులు భారతీయుల కనిష్టదాయకముగా ప్రవర్తించు యెడల భారతీయులు లొంగుకొనరనియు, మహాసభవారు ప్రకటించుచున్నారు.

౫
బ్రిటిష్ వస్తు బహిష్కారము

విదేశ వస్త్రములను, విదేశ వస్తువులను బహిష్కరింపవలెనను తీర్మానము సభలో నత్యధిక సంఖ్యాకులచే నామోదింపబడెను.

౬
బార్డోలీ సత్యాగ్రహుల నభినందించుట

బార్డోలీ సత్యాగ్రహోద్యమమును శాంత సమగ్రతతో నడపి విజయము నొందించిన మార్గదర్శకులగు శ్రీ వల్లభాయి పటేలుగారిని నభినందించు తీర్మానము సభికులచే మహోత్సాహ పూర్వకముగా నంగీకరింపబడెను.

౭
ప్రభుత్వగౌరవముల నిరాకరణ

నిరంకుశ పరిపాలనమును బలపరచి విదేశీయ ప్రభుత్వమును వారి ఉద్యోగీయులను గౌరవించుటకొరకు సంగబడు బిరుదులు మొదలగునవి పుచ్చుకొనుట జాతీయగౌరవమునకు హానికరమును భారతస్వాతంత్ర్యమునకు భంగము అని సభవారభిప్రాయపడుచున్నారు. కావున ప్రభుత్వోద్యోగీయుల గౌరవార్థమై యొసంగబడు టీపార్టీలు, విందులు మున్నగువానికి భారతీయులు ముఖ్యముగా కాంగ్రెసుసభ్యులు పోరాదు.

౮
ప్రాచ్యజాతుల సమితి

ఆసియాఖండములోని యితరదేశముల ప్రతినిధులతో సంప్రదించి అఖిల ఆసియా జాతీయ సమితి సభను ౧౯౩౦ సంవత్సరమున భారతదేశములో జరపవలసినదని కాంగ్రెసు వర్కింగ్ కమిటీవారిని ఈసభవారు కోరుచున్నారు.

౯
చీనా, ఈజిప్టు మొదలగు జాతులకు సందేశము

౧ సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును, సంపూర్ణ జాతీయస్వత్వములను గడించి చీనాదేశములో నిరంకుశాధికారమును అంతము చేసినందులకు ఈ భారతజాతీయ మహాసభ చీనాదేశస్థులకు స్నేహపూర్వకముగ సన్మానమును వెల్లడిచేయుచున్నది.

రాజనీతి—రాష్ట్రాంగములు

వి. బాపిరాజు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.,

రాజనీతిశాస్త్రము, పాశ్చాత్య రాజనీతిజ్ఞుడైన అరిస్టాటిల్ వలనను, మన దేశమందు ప్రసిద్ధిజెందిన నారద బౌధాయన, గౌతమ, నీలకంఠభాస్కర, చాణక్యాదుల వలనను విస్తరింపబడినట్లు విదిత మగుచున్నది. వీరల సిద్ధాంతములు ఆధునిక రాష్ట్రపాలనాక్రమములకు నిదర్శనములై యున్నవి. కాని యీకాలపు సమ్మిశ్రరాష్ట్రనిర్మాణమునుబట్టి విస్తరించియున్న రాజనీతికిని, ప్రాచీన రాజనీతికిని గల భేదముకూడ మనము సులభముగా గ్రహింపవచ్చును. మరియు కొందఱు విఖ్యాత గ్రంథకర్తల యొక్క అభిప్రాయ మేమనగా ప్రాచీనరాజనీతిజ్ఞులైన అరిస్టాటిల్ మున్నగువారు ఆయా సిటీస్టేట్లయొక్క భావ వికాసములనుమాత్రము పరికించి చూసితోనియా మున్నగు పెద్దరాష్ట్రములను గూర్చి యేమియు తెలుపకపోవుట చేత అట్టివిస్తీర్ణరాష్ట్రములందు గల్గు సమ్మిశ్రరాష్ట్రనిర్మాణ పద్ధతుల వికాసపరిణామములను గమనించు నవకాశము మనకు కలుగకపోయినది. నేడు మాత్రము అనేకమైన పెద్దరాష్ట్రములు లూయీ ౧౧ నాటినుండియు క్రమేణా వృద్ధిపొంది నేటికి వివిధములైన రాజ్యాంగతంత్రములను పెంపొందజేసినవి. తత్సంబంధమైన రాజనీతిశాస్త్రము నేడు విఖ్యాతశాస్త్రజ్ఞులవలన సంపూర్ణశాస్త్రముగావృద్ధి జెందినది.

ఆధునికరాజనీతిశాస్త్రమునందు రాష్ట్రాంగప్రకరణము ముఖ్యమైనది. రాజ్యాంగతంత్రమందు, రాష్ట్రపాలన యేవర్గములవలన నడచుచున్నదో, యీభాగము తెల్పును. రాష్ట్రాంగములు:—1. శాసనవర్గము, 2. పాలకవర్గము లేక ఆచరణవర్గము, 3. న్యాయవర్గము అని త్రయంగములు. 1 వ వర్గము పరిపాలనకు వలయుచట్టములను శాసనసభలయందు ఆమోదించినపిదప 2 వ వర్గము ఆచరణలో బెట్టును. 3 వ వర్గము న్యాయశాస్త్రమును దేశముసం దములులో నుంచును. రాష్ట్రపాలన యీ త్రివర్గములపై నాధారపడియున్నది. ఈ మూటియందును పాలకవర్గమునకు ప్రాముఖ్యత మెండు. కాబట్టి, దీనిని గూర్చి కొంత వివరముగా వ్రాయ సాహసించెదను.

వర్గసంబంధము:

ఈ వర్గములకు గల పరస్పరసంబంధమును మొదట దమనింపవలసియున్నది. ఈ పాలకవర్గము 1 వ వర్గమునకు లోబడి కార్యక్రమము నడిపింపవలెనా? లేక దీనికేమైన స్వాతంత్ర్యము గలదా? అను విషయమై విమర్శకులలో 2 అభిప్రాయములు గలవు. ఈ 3 వర్గములును పరస్పర సంబంధము కల్గియుండక స్వతంత్రముగా నుండవలెనని కొందఱి యభిప్రాయము. ఇట్లుండిననేగాని పరిపాలన అవిఘ్నముగా నడవకపోయినను త్రివర్గములును పరస్పరసంబంధము లేకయుండినయెడల ఇరుప్రక్కలను లాగబడు త్రాటివిధాన పరిపాలనాక్రమము తెగిపోవుననియు, త్రివర్గములలో ముఖ్యమైన పాలకవర్గమునకు మిగిలిన 2 వర్గములును కొంతవఱకు లోబడియుండనిచో యుద్ధాది ఆపత్సమయములందు భంగము వాటిల్లుననియు కొందఱి యభిప్రాయము. ఏలయనిన శాసనవర్గము నియమితకాలములందు మాత్రము సమావేశమగును. కాని దినదిన చర్యయంతయు పాలకవర్గముయొక్క ఆధీనతలో నుండును. మఱియు 1 వ వర్గముయొక్క కార్యక్రమాదులను, సమావేశాదులను నిరూపించుటయు, అవసరము వెంబడిని శాసనవర్గకార్యక్రమమునకు సానుభూతి నివ్వకుండుటయు, అనుభవపరిస్థితుల కనుకూలమగు చట్టములను శాసనసభల

యందు ప్రవేశపెట్టి 1 వ వర్గముచే నామోదింప జేయించుటయు ఇత్యాది విధ్యుక్తములు పాలకవర్గమునకు గలవు. దీనిని బట్టియే (Official bills) అనగా మంత్రివర్గీయ చట్టములు శాసనసభలయందు పాలకవర్గాధిపతులచేతనే ప్రవేశపెట్టబడును. ఇట్లే 2, 3 వర్గములకును సంబంధము గలదు. న్యాయవర్గపుతీర్పులు విరుద్ధముగాను విపరీతముగాను పరిణమించుపక్షములో అవసరము వెంబడిని చట్టనిరూపణచేయుట, క్షమార్పణ హుకుములను జారీచేయించుట మొదలైన విధ్యుక్తములు పాలకవర్గమునకు గలవు. మఱియు కొన్ని దేశములందు 2, 3 వర్గముల యధిపతి ఒక్కడే యగుటయు సంభవించును.

పాలకవర్గనిర్మాణము

రాష్ట్రపాలనయంతయు నీవర్గమందే యాధారపడి యున్నది. కొన్ని ప్రాచీనరాజ్యములందును కొంతకాలమువరకు అధునికపరాసురాజ్యమందును కూడ శాసనవర్గము లేకయే పాలకవర్గనిర్మాణముతో రాష్ట్రపరిపాలన యథావిధిగా జరుగగల్గినవి. కాబట్టి పాలకవర్గము అతిజాగరూకతతో నిర్మింపబడవలెను. శాసనవర్గము ప్రజాహితమైనప్పుడు పాలకవర్గము కూడ నట్లే యుండవలెను. మఱియు రాష్ట్రవిధ్యుక్తములు మెండైనప్పుడు పాలకవర్గము యొక్క బాధ్యతకూడ యెక్కువగును. కొన్ని దేశములందువలె పారిశ్రామికాదులు రాష్ట్రవిధ్యుక్తములు కానప్పటిలో పాలకవర్గపుబాధ్యత తగ్గుచున్నది. ఏది యెట్లున్నను బాహ్యాంతరశాంతిస్థాపనకును ప్రథమవర్గకార్యక్రమనిరూపణకును, అంతర్జాతీయదృక్పథమందు, రాష్ట్రప్రతిష్ఠస్థాపనకును, ఇత్యాది పాలకవర్గ సాధారణ విధ్యుక్తములకు తగునట్లు 2 వ వర్గనిర్మాణము గావింపవలెను.

వర్గస్వభావము:

పై కార్యనిర్వాహణమునకు బూనుకొను పాలకవర్గమున ముఖ్యముగా చురుకుదనము గల్గియుండవలెను. అనగా కార్యసాధనమున నిమేషములో గావించు శక్తి గల్గియుండవలెను. దండయాత్రలు, అంతఃకలహములు ఇత్యాదుల నివారణమార్గముల నన్వేషించి యాచరణలో పెట్టుటకు సంసిద్ధముగా నుండవలెను. ఈ వర్గమునకు కల్గిన బాధ్యతను స్వతంత్రబుద్ధితో నిర్వహించుచు, సంత్యమున శాసనవర్గమున కుత్తరవాదియై యుండవలెను. ఈ వర్గమున ఏకత్వము ముఖ్యమైన గుణము. పెద్దరాష్ట్రములందు పాలకవర్గము భిన్నభిన్నములుగా నిర్మింపబడినను, కార్యాచరణమునం దొక్కవ్యక్తివలె ప్రవర్తింపవలెను. ఈ విషయములో నీవర్గము ఒక్కనియందే (రాజు) ఆధారపడినవర్గమే ద్వంద్వవర్గముకంటెయుత్కృష్టమైనది. లేదా ద్వంద్వవర్గము అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రమందువలె నొక్కనిపై నాధారపడి సర్వాధికారము మాతని కొసంగవలెను. ఎట్టిస్థితిలోను రాజ్యపాలన ఒక్కనియం దాధారపడుట దుర్లభమైనందున రెండు పక్షములలోకూడ ఆయా అంతర్భాగాధిపతులు వర్గాధిపతికుత్తరవాదులైయుందురు.

ఈ వర్గస్వభావము సాధారణముగా దీని నిర్మాణపద్ధతి ననుసరించియుండును. ప్రజారాజ్యములం దీవర్గము ఎన్నికలపద్ధతి ననుసరించి యుండును. అనగా ప్రజలెన్నుకొనిన శాసనసభా ప్రతినిధుల నుండి యీ వర్గాధిపతు లేర్పాటుచేయబడుదురు. పోటీరీతుల మూలముగా అంతర్భాగాధిపతు లేర్పరుపబడుదురు. కొన్ని దేశములందు ప్రజలే యీ వర్గాధిపతి నెన్నుకొందురు.

పాలకవర్గాధిపతి:

ఈపదవి కొన్ని రాజ్యములందు ఎన్నికల ప్రకారమున్ను, మరికొన్నిటి యందు వంశపారంపర్య హక్కుప్రకారమున్ను ఏర్పరుపబడును. రెండవ పక్షములో రాజ్యమందు స్థిరత్వమున్ను, ప్రతిష్ఠయున్ను స్వాతంత్రతయున్ను, రాజకీయ సాంప్రదాయమున్ను సమకూరును. కాని రాజే రాష్ట్రవర్గాధిపతియైనచో అసమర్థతకును, నిరంకుశత్వమునకును అవకాశము కల్గును. ఎన్నికలవలన వర్గాధిపతి ద్వివిధములుగా నిర్మింపబడును. మొదటిది అమెరికా యందువలె ప్రజలే వర్గాధిపతి నెన్నుకొందురు. రెండవది యింగ్లాండునందువలె ప్రజ లెన్నుకొనిన శాసనసభ్యుల నుండి వర్గాధిపతు లేర్పరుపబడుదురు.

పాలకవర్గ తరహాములు :

ఇవి 3 విధములు.

1. ప్రతినిధిసభాసంబంధమైన వర్గము. ఉ॥ అంగ్ల క్యాబినేటు. ఇది శాసనవర్గముచే నియమింపబడును. కాబట్టి యీ రెంటి సంబంధమందును అనుకూలతయు, సమయానుకూలమైన మార్పులకు తగినట్లు ప్రజాహితముగా ప్రవర్తించుటకు తగు వశ్యతయు, కార్యక్రమవిమర్శన కవకాశమును, ప్రతినిధులతో సంబంధము కల్గియుండుటచేత ప్రజల సాధకబాధకములను తెలిసికొనుట కవకాశమును సమకూరును. కాని ఆయావర్గముల యొక్క స్వాతంత్రతకు భంగము కలుగవచ్చును. మఱియు శాసనసభలయొక్క తాత్కాలిక మార్పులకు లోనగుట చేత క్రియాపదములకు కూడ మాటిమాటికి మార్పులు కల్గుచుండుట సంభవించును.

2. ప్రతినిధి సభాసంబంధములేని వర్గము. ఉ॥ అమెరికా ప్రెసిడెంటు- దీనికిని శాసనసభలకును జోక్యముండదు. ఇందువలన స్వతంత్రత కార్యనీతి సమకూరును: కాని ద్వంద్వపరిపాలన సాధకబాధకములను గూర్చి యుభయవర్గములమధ్య చర్చలు జరుగకపోవుటయు సంభవించును.

3. పై రెంటికిని మధ్యస్థమైన వర్గము. ఉ॥ స్విడ్జర్లాండు బుండెస్‌రాత్. పై రెంటి మంచిచెడుగులను గల్గియున్నది. శాసనసభ్యులెన్నుకొనబడగానే వారి నుండి పాలకవర్గసభ్యులేర్పరుపబడి వారు నియమితకాలము వరకు పనిచేయుదురు గాని ఈ నియమితకాలమందెకడ ప్రతినిధి సభలతో సంబంధములేకయే యుందురు.

వర్గాంతర్భాగము:

ఇది పాలకవర్గమున కవయవముల వంటిది. పాలకవర్గాధిపతులు ప్రజాప్రతినిధులనుండి ఎన్నుకొనబడుచున్నందున వీరు ఆయాకార్యక్రమములలో ప్రవీణులైన యుద్యోగులను సహాయులుగా దీసికొని వీరిని అంతర్భాగాధిపతులుగా నేర్పరచెదరు. ఇందువలననే సివిలుసర్వీసు కొలోనియల్ సర్వీసు ఇత్యాదులకు పరీక్షలు పెట్టబడినవి. మరియు పోస్టుమాస్టరు జనరలు, రెజిస్ట్రేషను శాఖకు ఇన్‌స్పెక్టరుజనరలు, దళనాయకులు, కోశాధిపతులు, ఇత్యాదులు ఆయాశాఖలకు కర్తమోద్యోగులుగాను శాఖల సెక్రటరీలుగాను నియమితులగుచున్నారు. వీరలు దినచర్య నడపుటకు నియమితులు కాని వీరు ప్రవీణులగుట చేత మంత్రివర్గపు మాట పొసగకుండ జేయగలుగుదురను భయము కలదు. కాని యీ పద్ధతి ప్రజారాజ్యము లందు తప్పని విధిగా పొడసూపుచున్నది. ఆధునిక ప్రజారాజ్యములందీ బ్యూరాక్రెసీ అత్యవసరమైపోయినది. పాలకవర్గమేకార్యమును బూనుకొన్నను, నిపుణులయొక్క అభిమతమును అంచనాలను తీసికొననిదే పనిచేయుట దుర్లభమగుచున్నది. కార్యాచరణయందలి వివరములను గూర్చి వితర్కించుటకు సమర్థతయు అవకాశమును లేకపోవుటచేతను, రాష్ట్రవిధ్యుక్తములసంఖ్య అధికమైన కొలది శాఖలసంఖ్య అధికమగుచుండుటచేతను యీ బ్యూరాక్రెసీయొక్క ప్రాముఖ్యత యెక్కువగుచున్నది.

ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వము

వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు గారు, బి.ఏ., బి.యల్.

ప్రపంచములో ప్రజాస్వామికప్రభుత్వము లన్నియు ఒక్క రషియాలో తప్ప, స్వల్పజనాధిపత్యము క్రిందనే నడపబడు చున్నవి. రషియాలో మాత్రము, కృషీవలుల కార్మికుల సంఘములనుండియే మెట్టుమెట్టుకు ప్రతినిధు లేర్పడి రాజ్యాంగవిధానమును నడుపుకొను చున్నారు. పార్లమెంటులోని ఆరువందల ప్రజాప్రతినిధులలో అనేకమంది ధనము వెచ్చించగలిగినవారే ప్రాతినిధ్యమును బడసినవారు. వీరి నందరినీ యే పండ్రెండుగురు బుద్ధిచాతుర్యముగలవారో తమతమ కక్షల క్రిందకు లాగుకొనెదరు. ఇట్టి ప్రజాస్వామికప్రభుత్వమైనను ప్రస్తుత సాంఘికపరిస్థితులలో మనము నెలకొల్పగలమా యను సమస్య పరిష్కరించుకొనవలసియున్నది. నెహ్రూకమిటీ రిపోర్టు కాగితముమీద బాగుగానే కనుపడును. దీని నందరు ఆమోదించతగినదే; కాని దీనిని జయప్రదముగ ఆచరణలో పెట్టుటకు మన మనోవీథిలో యెట్టిమార్పులు కలుగవలెనను ప్రశ్నకు సమాధానమిచ్చుట సుకరము కాదు. కాలక్రమముగ సాంఘిక రాజకీయ సంస్కరణలే కాక అప్పుడప్పుడు విప్లవములు కూడ రావలసిన యోగము మన దేశమునకు పట్టనైయున్నది. కాబట్టి యిప్పటినుండియు, వాని నెదుర్కొనుటకు ప్రయత్నించినగాని, యితర నాగరికసంఘములకు మనము వెనుకబడిపోవుదుము. ఇదిగాక, మనకిష్టమున్నను, ఇష్టములేకపోయినను మన సంఘముకూడ యితరసంఘమువలన ముందుకు త్రోయబడక తప్పదు. చుట్టును అగ్నిహోత్రముండగా మధ్యనున్న దారువు అంటుకొనకమానునా? "గతానుగతికో లోకః" యనునట్లు, యీయంత్రయుగములో మనముకూడ చిక్కుబడి ముందుకు నెట్టబడుదుము. కనుక మన మిప్పుడు కోరు పాశ్చాత్యరాజ్యాంగతంత్రమునకు అర్హులము కానవలెనన్న మనలో నెట్టిసాంఘిక మార్పులు కావలయునో కొంచమాలోచింతము.

మనకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము (Full independence) కావలెనని మనలో ప్రతివానికిని అభిలాషకలదు. కాని దానిని సంపాదించుకొనుటకు శక్తిలేకపోవుటచే ప్రస్తుతము ఆంగ్లేయసామ్రాజ్యములో ఒకభాగముగా నుండి అధినివేశరాజ్యాంగ తంత్రము (Dominion status)ను మనము కోరవలసివచ్చినది. ఇదియైనను రెండుమూడు విషయములలో తప్ప తక్కినవానిలో ప్రజలకు ఉత్తరవాదియగు బాధ్యతాయుతప్రభుత్వమే (Responsible government) మనమేర్పరుచుకొన్న ప్రతినిధులలోనుండి మంత్రులేర్పడుటయు వారియందు మన ప్రతినిధులలో అధికసంఖ్యాకులకు నమ్మకములేదని తీర్మానించినపుడు వారందరు ఒక్కుమ్మడిగా తమ పదవులకు రాజీనామా లిచ్చుటయు సంభవించును. మన ప్రజా ప్రతినిధి సంఘముల ప్రెసిడెంట్లుగా ఆంగ్లేయదేశపురాజుగారు, గవర్నరులను పంపుచుందురు. పైకి యీ రాజ్యాంగవిధానము సులభముగా కనుపడినను లోపలికి పోయినకొలది కొన్ని క్లిష్ట సమస్యలు బయలుదేరును. నెహ్రూరిపోర్టు ప్రకారము, మన హిందూమహమ్మదీయ ప్రతినిధులు నియోజకవర్గము వారందరిచే కలసి యెన్నుకొనబడినను, కొన్ని అన్యాయ సంఖ్యగల స్థానములు కొన్ని రాష్ట్రములలో మన మహమ్మదీయసోదరుల కొసంగబడినవి. మరికొన్ని రాష్ట్రములలో బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతరసమస్య యిదివర కుండినను యిప్పటికి నియోజకవర్గములుబట్టి బ్రాహ్మణేతరులే అత్యధికముగ యెన్నుకొనబడెదరు. కనుక యీ సమస్య

నశించిపోయెనని కొందరెంచెదరు. కాని, బ్రాహ్మణేతరులలోనే వందకొలది ప్రత్యేకకులము లుండుటచేత స్పర్థలకు కారణమగుచున్నది. కనుక మన మెన్నుకొను ప్రతినిధులు వర్ణవిభేదమును, మతభేదములను పాటించక దేశక్షేమమునే మనములందిడుకొనెదరా యనుసందేహము బాధించుచున్నది. వీనిని మన మనస్సులనుండి పారద్రోలి యేకజాతీయతను ప్రజాక్షేమమును మాత్రమే పాటించినగాని మనము రాజ్యపరిపాలనను చేయజాలము.

మన హిందూదేశములో పూర్వము ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వములు లేవాయని కొందరు ప్రశ్నింపవచ్చును. లేకేమి? అప్పుడు ప్రతిగ్రామము నిజముగా ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వమే. కాని, దానిని నడపు కార్యనిర్వాహకులు, యిప్పటి నవనాగరిక వోటర్లవంటి వారిచేత నియమింపబడలేదు. సాధారణముగా రాజుగారుగాని, ఆయన యేజెంట్లగు గవర్నరులుగాని బాగుగా ఆలోచించి రాష్ట్రపరిపాలనకు తగిన మంత్రివర్గములను, పంచాయతీవర్గములను యేర్పరుచుచుండేవారు. వారివారి విద్యనుబట్టియు, వ్యవహారిక జ్ఞానమునుబట్టియు, నైతికప్రవర్తననుబట్టియు, ఆయా కులములనుండి పెద్దల నేర్పాటుచేసి వీరికి అనేకవిధములైన యధికారముల నిచ్చుచుండిరి. ఇప్పుడది యిట్టి పెద్ద దేశములో, యీ వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యేచ్ఛగల యీకాలములో సాగునా? నెహ్రూరిపోర్టులో మేజర్లయిన అందరు స్త్రీపురుషులకు వోటధికార మీయబడినది—దుర్మార్గులైన ధనికులు విరివిగా లంచములనిచ్చి మనకు ప్రతినిధులు కావచ్చును. ధనికులగు శుంఠ లనేకులు శాసనసభలకు రావచ్చును. మొత్తముమీద ఇంగ్లాండు, అమెరికా మొదలగు పాశ్చాత్యదేశములలోవలెనే విద్యయు బుద్ధియు గల ప్రథమతరగతి రెండవతరగతుల వారికంటె అనేకవేలు ఖర్చుపెట్టి మూడు నాల్గవతరగతులలో చేరిన దుర్మార్గులు, శుంఠలు యెక్కువగ మన శాసనసభలలో చొరబడుదురు. ఇదిగాక, యిట్టివారిలో వర్ణభేదజాడ్యము ప్రబలి తమవారికిని తమకును గొప్ప ఉద్యోగములు సంపాదించుటకు తమ పదవుల నుపయోగించి, తమ రాష్ట్రమును పరదేశీయుల కమ్మివేసెదరు. మంత్రిస్థానములు మొదలుకొని చిన్నయుద్యోగములవరకు తెలివితేటలనుబట్టి కాక, వర్ణాభిమానము బంధుత్వములనే చూచి ప్రజాపరిపాలనలో యుద్యోగీయుల నియమింతురు.

పాశ్చాత్యదేశములలో యిప్పుడు శాసనసభలలో రెండుమూడుకక్షులకంటె యెక్కువకక్షు లేర్పడుచుండుటచే శాసనసభలు తరుచుగా ఛిద్రమగుచున్నవి. (Dissolution) మంత్రివర్గము తరుచు మారిపోవుచున్నది. ఇట్టిస్థితిలో మనదేశమందు మతివర్ణవిభేదములు మెండై వివిధకక్షులు పెరిగి, నిర్దిష్టన్యాయ సూత్రములకు (Definite political principles) లోనుగాక, యేవియో ఒకటి రెండుకక్షులు తాత్కాలికముగ కలసి మంత్రివర్గమును బడద్రోయుదురు. ఇట్లు అతిత్వరితముగ మంత్రివర్గము మారుచున్నపుడు, ప్రజోపయోగకరములగు కార్యములను చింతింపక తమ పదవుల నెట్లు నిలబెట్టుకొనెదమా యను చింతయే మంత్రివర్గమువారి నెల్లపుడు వేధించుచుండును. కాబట్టి యిప్పటి పరిస్థితులలో గవర్నమెంటువారు మన నెహ్రూ రిపోర్టునందలి కోరికలను సఫలపరచినను కార్యవిధానములో ఈ క్రిందిమార్పులుచేయుట మిక్కిలి అగత్యమని నాకు తోచుచున్నది.

1. వర్ణభేద మతభేదములను, రాజకీయపరిపాలనలో, యెంతమాత్రము చొప్పించమని ముందుగా ప్రమాణము చేసినవారే అభ్యర్థులుగా (Candidates) నుండవలయును.

2. అయిదు సంవత్సరముల కొకసారి నూతన ప్రజాప్రతినిధిసంఘము కూడినపుడు వారిలోనుండి గవర్నరుగారు మంత్రుల నేర్పాటు చేయవలెను. ఆ యైదు సంవత్సరములలో సదరు మంత్రులను తీసివేయుటకు శాసనసభవారి కధికార ముండకూడదు. ఏమంత్రియైనను సరిగా నడచుకొనుచుండుట లేదని అతనిని యోజకవర్గములో మెజారిటీవారు తీర్మానించినయెడల, అతను తనపదవికి రాజీనామాపెట్టి తిరిగియెన్నుకొనబడుటకు ప్రజల కొప్పియు

“బ్రేక్ పిల్సు”

కస్తూరి బంగారముతో చేయబడుచున్నవి

ముసలివాండ్రను యౌవ్వన వంతులుగా జేయును

పలుచబడిన వీర్యమును గట్టి పరచును. ఎక్కువసేపు బలమును కలుగజేసి సంసార సౌఖ్యమునకు అవకాశ మిచ్చును. శరీరమునకు తేజస్సు కలుగజేయును. ఎటువంటి సుఖ సంబంధమైన జాడ్యములైనను జేరజాలవు. ౧ గంటలో వీని అద్భుత శక్తి కనపరచి ఆనందమును కలుగజేసి స్త్రీ పురుషులను తనివి నొందించును. బైరాగి చిటిక. రసవిష గంధకాదులు కలియలేదు జననేంద్రియమును దృఢపరచి నరములకు బల మొసంగును వేలకొలది ఆనందించుచూ వాడుచుండుటయేగాక మెక్కువగా కొనియాడుచున్నారు

20 మాత్రలు గల సీసా రూపాయిలు 2—0—0

60 ,, 5—0—0

సతీపతులకు! వశీకరలేహ్యము ఉల్లాస మెక్కువచేయును!!

30 తులములు డబ్బా రు. 3. 70 తులముల డబ్బా రు. 6.

వీర్యమును గట్టిపరచును. సింహముతో పోరాడగల శక్తినిచ్చును. సంసారసౌఖ్యమునకు కొంత వ్యవధి నిచ్చును. రక్తము శుభ్రపరచును. గొడ్రాండ్లకు సంతానము కలిగించును. స్త్రీ పురుషులకు ఆనందము కలుగజేయును. బంగారుతో చేయబడెను. గుణము లేదన్న వారికి డబ్బు వాపసు పంపెదము. ఇనాం

ఆర్యవైశ్య ఆశ్రమం. చికాకోల్ సిటి, గంజాంజిల్లా.

సిలుకువంటి మజిలీనులు

దొరలు ప్రీతిగా వాడెదరు. అన్ని కాలములోను వాడతగినవి. శాంపిలు తాను 12 గజములు 6 పెద్ద కమీజు లగును. తాను 1-కి ధర రు 7-8-0. ఆరుకమీజులు 15 అంగుళములు మెడకొలత, పనితనమైనవిగలపెట్టె రు 9-0-0, 3 గలది 4-10-0 పట్టు కమీజులు 3 గల పెట్టె మీరు పంపు కొలత ప్రకారము అమర్చినవి. రు 9-0-0 అక్కరలేనిచో ఖరీదు తిరిగి పంపెదము. సూర్యకాంతి పుష్యరాగము 72 పలకలు ప్రతి రాయికి వుండును. 14 సెట్టు 5 రతులు రూ 15-0-0 సీమకమలములతో సమమైనవి జర్మనీనుండి కనిపెట్టబడినవి.

గుప్తా అండు కో, చికాగోల్ సిటీ, గంజాంజిల్లా.

భయపడకుడు! క్రొత్తగా కనిపెట్టిన జర్మనీ గనేరియా క్యాప్సుయెల్సు భయపడకుడు!

భయంకరమైన సెగరోగములను ప్రపంచములో అంతరింపజేయుటకు సిద్ధపరచబడినది. యెంత కాలము నుండి కాపురమున్న రోగమైనను 9 ట్యూబులతో ఆరోగ్యవంతునిగాజేసి యెక్కువ బలము గలిగించి రక్తము శుభ్రపరచును. మూత్రనాళమునుండి వెలువడు స్రవమును నిలిపివేయును. మంట తగ్గిపోవును స్త్రీలకు గర్భముచెడి తెలుపు విస్తారముగా పడుట, మూత్రసంబంధమగు యితర జాడ్యములుగాని బర్మా గనేరియా, అనుభవించలేని సెగరోగములు మాయమగుచున్నవి. సందేహించువారారోగ్యవంతులు కాలేరు. విస్తార పొగడ్త లనవసరము. క్యాటలాగునకు వ్రాయుడు.

30 క్యాప్సుయెల్సు అమరియుండు పెట్టె 2-8-0 మూడు పెట్టెలు 6.12-0

Agents— Dr: A. S. MURTY Co, Chicacole City, Ganjam Dt.

శ్రీ జయపురం మహారాజుగారు
ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ప్రోఛాన్సిలరు

కీ॥ శే॥ ఆంధ్రరత్న
దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు

కీ॥ శే॥ పంజాబుకేసరి లాలా లజపతిరాయిగారు

కీ॥ శే॥ సర్ పానుగల్లు రాజాగారు

చేసుకొన వచ్చును. తక్కినమంత్రులు రాజీనామా యీయ నక్కరలేదు.

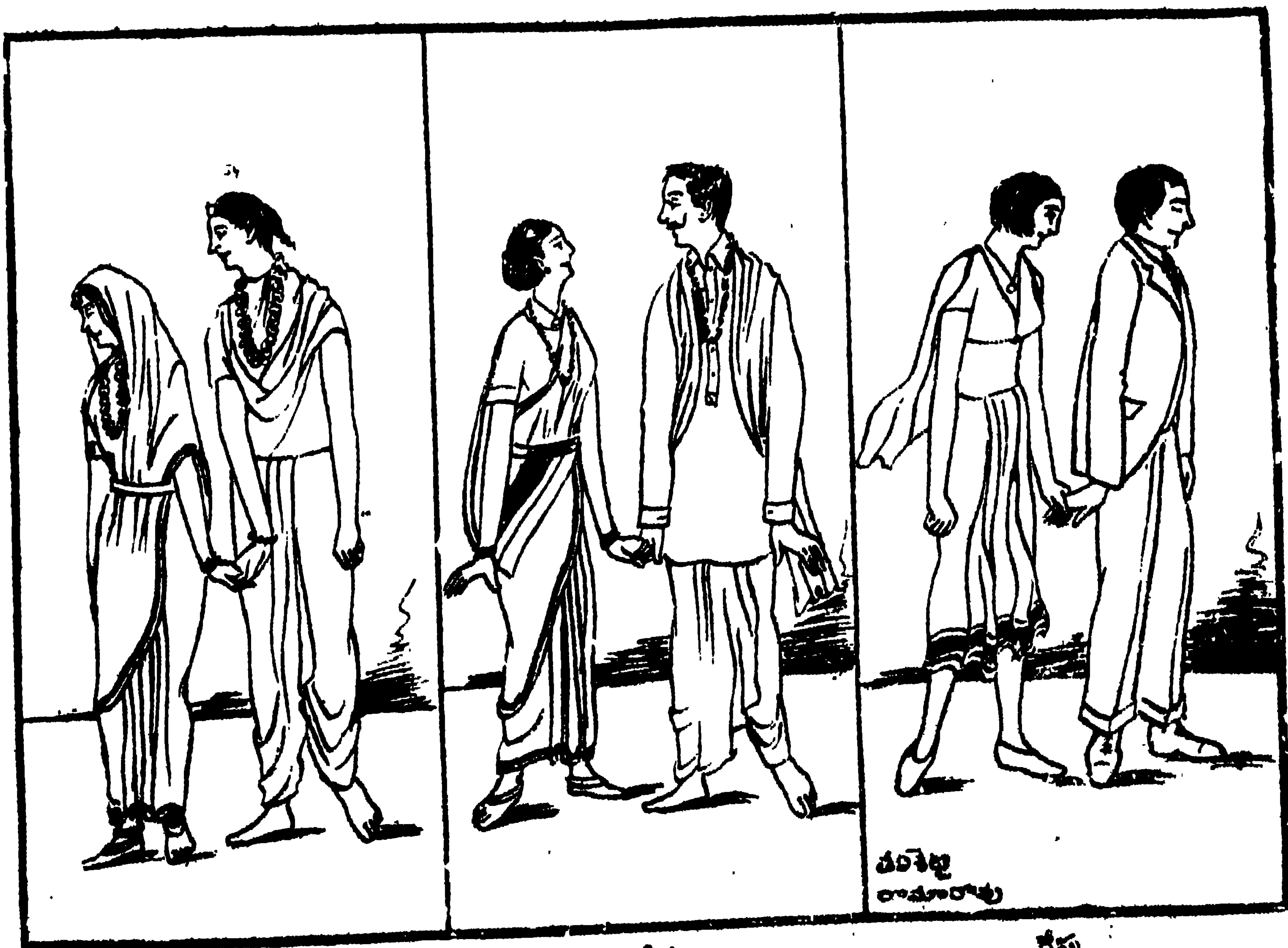
3. ప్రతిభాషాప్రయుక్తరాష్ట్రమునకును వేరు వేరు శాసనసభ లున్నపుడు ప్రతితాలూకాకును కనీసము ఒకసభ్యుడైన నుండవలెను. అప్పుడు వోటర్లందరకును అభ్యర్థుల యోగ్యతాయోగ్యతలు వారివారి కార్యవిధానములు, వాగ్దానములు వెల్లడియగుచుండును. వోటర్లందరును సులభముగా తాలూకాపట్టణములో కలుసుకొని తమప్రతినిధుల చర్యలను బాగుగా ఖండించి తగుసలహాలు నీయవచ్చును.

4. పోటీపరీక్షలను బట్టియే అన్ని డిపార్టుమెంటులలోను యుద్యోగీయులు నియమింపబడవలెను.

5. ఆర్థికవిషయములలో యంత్రసహాయమే మిక్కిలి యావసరము. వేదాంతము, నిరాడంబరజీవనముకంటె మానవసేవ కుపయుక్తమైన కార్యములకు గడంగవలెను.

ఒకవేళ యీ అధినివేశరాజ్యాంగతంత్రమునైనను గవర్నమెంటువారు ప్రవేశపెట్టుటకు నిరాకరించిన యెడల మనము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకే పాటుపడవలెను. మనము వర్ణభేదములను, మతభేదములను రాజకీయ విషయములనుండి వేరుచేయుటయేకాక యీ భేదములను సంఘములో నుండకుండునట్లు మనము నడుచుకొనవలెను. దౌర్జన్యరాహిత్యమైన అసహాయోద్యమము ప్రారంభించి స్వార్థత్యాగము కనపరచి, రాజకీయయుద్ధములో దిగక తప్పదు. ఇదితప్ప మన స్వాతంత్ర్యసంపాదనకు వేరు మార్గములేదు. దీనినికూడ బానిసలై మన ప్రజ లవలంబించజాలనియెడల, మనలోని ధనికు లందరు సాంఘిక రాజకీయవిప్లవములకు సిద్ధముగాక తప్పదు. రక్తపాతముతో కూడిన సమిష్టివాదులవిప్లవము బయలుదేరునని గట్టిగ నమ్మవలెను.

వధూవరులు

నిన్న నేడు రేపు

రసతరంగములు—౧

గణపతి

కీ. శే. అనంతపంతుల వేంకటేశ్వర్లు, బి.ఏ., బి.యల్. గారు

వ్యాసకర్త.

భావకవిత్వ మట్లు బహుభంగిని దోఁచెడు పూజ్యభావనా
పావధిచేఁ గళానిధికి హాసముఁగొల్పెడు విఘ్నకార్యదీ
క్షావశునిన్, గిరాతసుతు, సామజవక్త్రుని వక్రహస్తునిన్
పావను, నేకదంతుని, తృణప్రియు, మూషకసాది నేమనన్.

తను బ్రార్థించినవారి కీగలఁ బదార్థస్ఫూర్తి లే, దేని యీ
తని గొల్వన్ మఱి కొల్వకుండిన బ్రమాదం బౌనో యేమో యటం
చును నిష్కాముఁడనై కరంబు లెపుడున్ మోడ్చింతు నావిఘ్న నా
థునకున్, కేవలసద్గుణాత్మకునకున్, దోషాకరోపాధికిన్.

తగఁ బూజించి యనేకదైవతములన్ తాఁ బ్రోయి యీబంధముల్
విడియన్ గోరెద "రీయరే" యని జనుల్ వీరందరున్, మోక్షము
దగ నిష్కామత "వద్దు, వద్దు" ని సదా ధ్యానింపఁగాఁ జేయు దే
వగణారాధ్యము నావినాయకపరబ్రహ్మంబు నే నెంచెదన్.

దూర్వాంకురములు, మధురమోదకంబులు-సమములు పొట్ట పోషణకు ననఁగ
కడు నల్పమౌ మూషకం బాదగా నేన్గు-వరకు బ్రహ్మస్వరూపంబు లనఁగ
విష మమృతం బొక విధమె? ద్వంద్వభేదంబు లన్నియు నసత్యంబు లనఁగ
పామరజనము నిష్కామత సగుణమౌ బ్రహ్మము నేకొల్చి పరము నొందు
ననఁగఁ బర తత్త్వబోధక మైన రీతిఁ-బోలుచు తృణమోదకాస్వాది, మూషసాది
కరిముఖు, విషాహిమేఖలాభరణు, మౌళిధృతసుధాకరుసుము, గణపతిఁ దలంతు.

స్వాతంత్ర్యయాత్ర

గుఱ్ఱప్పడియ ఆంజనేయులుగారు

కర్ణానందకరంబుగా పటహభాంకారాదినాదంబు లు
త్తీర్ణంబై మహిఁ బ్రాకి మింటి కెగయన్ దివ్యజ్జయద్దుందుభు(?)
ల్పూర్ణామోదముతోడ మ్రోగె వినవేమో! లెమ్ము! రా! రమ్ము! దా
స్యార్ణోరాశిని దాటు వేళ యిది మిత్రా! భారతీపుత్రకా!

కన్నులవిప్పి నల్గడలఁ గానవు, నీసరివార లెల్ల వె
న్క న్నను డించి, చిత్తబలనౌకను దాటెద రల్లదే! జయో
త్పన్నలతాలవిత్రపరతంత్రమహాంబుధి, నింత మాంద్య మే
తెన్నున గల్గె నీకు? చనువెన్నిఁకనైన జయంబు గల్గెడున్.

పిల్లల గోడుఁ జూచి; దురపిల్లుచుఁ; జెక్కిటఁ జేయిఁ జేర్చి; పె
న్వెల్లిగ శోకబాష్పములు నేత్రయుగంబునఁ జార, విన్న నా
తల్లికి సంతసం బొసఁగి, దైన్యము వాపుము; సాటివారిలో
నెల్ల ఘనుండవై నడుపుమీ జయనావిక నేర్పుపెంపునన్.

చంద్రగుప్తాదిరాజన్యపూజితమైన జయపతాకము మింట సంచలింప,
చాణక్యముఖనీతిసాంద్రకల్పితమైన ప్రచార గరిమ చూపరులఁ గనుప,
ప్రాచీనమునిరాజహరిశోధితంబైన మూలపీఠిక పాలుఁ గీలుకొలుప!
గీతాపదార్థభావాతినిర్మితమైన లలితంపుఁ జుక్కాని తళుకులీన
ఘోరతరదాస్యజలనిధి తారకముగ-నేల కేతెంచె నదిగో రత్నాలనౌక!
జాగుసేయక, వేగ నీ జడిమ నుడిగి-పాత్రుఁడవు గమ్ము! స్వాతంత్ర్యయాత్ర కిపుడు.

నడపోయీ! సఖ! భూమిభృజ్జలచరవ్యాఘ్రాతిశంకాభయా
కులతాలేశము, నావికాధిపునిఁ గన్గొంటే జగద్వ్యాప్తితా
మలసత్యాగ్రహనీతిశాలి, చరకామంత్రాధినాథుండు, నేఁ
డేలమిన్ జేరెదు తత్కృపాగరిమచే స్వేచ్ఛాంతనీపాసనన్.

ఆధివ్యాధులఁ బాసి లేమి కెడఁబాసి, యోమభూతంబు వి
స్వార్థిన్ జేరఁగ మీటి మాంద్యగరిమన్ ఛేదించి, నీచానుదా
స్యాధారంబును జెండి దేవతలయ ద్వీపమున్ జేరి, శ్రీ
నాథున్ గొల్వము వీతకల్మషులమై నౌకాసహాయంబునన్.

గమనవేగమున భంగపరంపరలు దింది చన్నీటితుంపురల్ చదల కెగయ
ఇరుచక్కి నాడు గ్రొవ్విరి చెక్కముల్ నాసి పిల్లగాడుపు లుల్ల మొల్లవీవ
పాదపీడన కుబ్బువారు పన్నీటిపైఁ గనులువిందుగ మత్స్యగణము లలర
అనుకూలయానచిహ్నము లుల్లసిలు దిశాష్టకమునో నభము గౌతుకము నింప
త్రికరణములు నేదఁ దేరి తుష్టినిబంధఁ-గా నపూర్వసౌఖ్యగరిమ నొంది,
ప్రకృతిఁ గనుచు "డెక్కు" పై, నిచ్చమెయి-విహారము నొనర్త మిటకు రాఁగదోయి!

పొంగిపొరలి గల్గు సోదరుల పోరులు నిల్కడగావు, దాస్యదు
ర్భరకలుషుండవై జనని పాదయుగంబులఁ గొల్వరాదు, నీ
కేటిక రవంత లేదె? విజయేందిరఁ గైకొను వీలుగల్గు నీ
తరుణముఁ జారపుచ్చెదవు, తజ్ఞులు నవ్వరె? యిట్టి చేఁతకుఁ.

కోరకంబుల దాటి కొదమ పుప్పొడిపించు వివహరించు నదె పుష్పవితతులందు!
కాకసంభృతి మాని లోకమోహనగీతిఁ బికరాజములవె పాడఁదొడఁగె!
తరుశాఖలను పేరి చెఱసాలలను బాసి చిగురాకులవె నిక్కఁజేస హెచ్చి!
హిమరోధ మడఁగించి సముదీర్ణ ఘటిముఁడై భువనాప్తుఁడవె! కాంతిఁ బొడవుసూపె.
సమయ మారసి, గాంధీప్రశస్తశక్తి-నిర్మితంబగు నౌక యీనెలవుఁ జేరు
నేగ నారోహ మొనరించి, విపులదాస్య-వనధిఁ దరియింపు మిఁకనైన, భరతపుత్త్ర!

మీ తర్క గాలము చాల సీవరకె; పేర్మిఁ గూయఁగాసాగె; నౌ
కారాజం బదె! సాత్త్వికాదులగు యోగ్యస్వీయవస్తువ్రజం
బారూఢిన్ వెనువెంటఁ జేకొనుచు రమ్మా! జన్మసాఫల్య మిం
పారన్ గ్రోలి సుఖింతుగాని, యట స్వేచ్ఛాఽమూల్యవాతాంబువుల్.

అదను నేచి, యరిగి రాద్వీపసీమకు-సాటివారు మున్నె జనని గొలువ,
చనదు నీకు నిలువ, స్వాతంత్ర్యయాత్రకై-సాగువారు మోయి! భారతీయ!

నిర్వేదము

దుర్గమహంతి సోదరకవులు

సకలకామ్యప్రదాయకమైన కల్పవృక్షము వోయె ననెడు విచారముననో!
కలుషహారిణి వియద్గంగాతరంగిణిన్ విడచి చన్నట్టి నిర్వేదముననో!
సురభిప్రసూనసంభరితమా నందనోద్యానముం బాసెడు దైన్యముననో!
అర్థిసౌఖ్యనిధాన మగు కామధేనువుం గోలుపోయినయట్టి కోపముననో!
సకలభోగాశ్రయంబైన స్వర్గరాజ్య-రమ పరాధీన మగుచు విరాజిలుటనో!
దానవానీకకృతదుఃఖతప్తహృదయు-లగుచు; మొఱవెట్టుచున్నార లమరవరులు.

సుమసుకుమారాంగు లమరరామామణుల్ బలుబాములం జిక్కువడుదు రనుచు
సముచితోపాయవిశారదుండగు గురు కౌశల్యమున మేలు కలుఁగ దనుచుఁ (?)
గొండరెక్కల గుండపిండి సేయగఁజాలు కులిశధారాశక్తి క్రుంగు ననుచు

నంతతభోగనిస్తంద్రుండు దేవేంద్రుఁ డిష్టకష్టములపా లగు నటంచు
రామణీయకమగు స్వర్గరాజ్యలక్ష్మి దనుజులకుఁ జిక్కి శోభను దక్కె ననుచు
నిన్ని యుగచాటు లొదవునం చెవ్వఁ డెఱుఁగుఁ-గాలముం గర్మముం బ్రతికూలమైన
నెంతటి మహాత్ములకుఁ గూడ నెగ్గు లొదవు.

క్రతుకర్మరచనానియతులైన సోమయాజులకు భోగ్యంబైన సుకృతభూమి
హర్యక్షవిక్రమధుర్యులౌ సంగ్రామ-శూరులు వసియించు వీరభూమి
నిగ్రహానుగ్రహనిపుణులౌ సప్తర్షి-పుంగవుల్ మెలఁగెడు పుణ్యభూమి
ముల్లోకముల నేలు ముఖ్యుండు మఘవుండు-పరిపాలన మొనర్చు భాగ్యభూమి
కామధేనుమందాకినీకల్పతరువి-రాజితంబగు స్వర్గసామ్రాజ్యభూమి
సురవిపక్షసమూహవశీకరణ మయ్యె ననుచు శోకింపుచున్నా రమరవరులు.

అసమాన సాంగత్యము

౨. సారస్వతము

సువర్ణ యుగము

శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు

ఆంధ్రవాఙ్మయమునకుఁ బ్రాణభిక్షపెట్టిన చాళుక్య రాజులు భాషాసేవకులకు వందనీయులు. ఆంధ్రభాషలోఁ గవిత్వము వ్రాయుటకుఁ బండితులను బ్రోత్సహించి ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమును భాషకు వీర లొసంగుట చేతనే నిరవలంబనముగా నున్నను బ్రకృత మాంధ్రసారస్వత మిన్నివిధముల వికాసవంతముగ నలరార నవకాశము లభించినది. చాళుక్యకాలములో బయలువెడలిన గ్రంథరాజములలో మొదటిది మన మెఱింగినంతలో భారతము; చివరది కావ్యాలంకారచూడామణి. మహదైశ్వర్యముతో విపులసామ్రాజ్య భారముతో నిరవకాశుఁడయ్యు రాజరాజు నన్నయ్యభట్టారకుని భారత రచనమునకుఁ బ్రేరేపి వాకొన్న అమృతప్రాయ వాక్యములు ప్రాతస్స్మరణీయములు.

"ఇవి యేనుఁ సతతంబు నాయెదఁ గరం
బిష్టంబులై యుండుఁ బా
యవు భూదేవకులాభితర్పణ మహీ
యః ప్రీతియుఁ భారత
శ్రవణాసక్తియుఁ బార్వతీపతి పదా
బ్జధ్యానపూజామహో
త్సవముఁ సంతత దానశీలతయుశ
శ్వత్సాధు సాంగత్యముఁ"

చాళుక్యరాజ్యము భిన్నభిన్నమై పరాధీనమైన కాలమునఁ జిన్నరాజ్యములతోఁ గాలముగడుపుచుఁ దమ వంశపరంపరాగతమగు భాషాభిమానమును బురస్కరించుకొని లక్ష్యలక్షణ సమన్వితముగఁ గావ్యాలంకార చూడామణియను దొమ్మిదియుల్లాసముల గ్రంథమును విన్నకోట పెద్దనచే వ్రాయించిన చాళుక్యాభరణుఁడగు విశ్వేశ్వర భూపతి ఈ రాజుల వాఙ్మయచరిత్రమునకుఁ గడపటి వాఁడు. నన్నయ్యభట్టారకుని కవిత నిసర్గమనోహరము. సమకాలికుఁడగు నారాయణభట్టు ఆంధ్రభాషలోఁ గవియే కాని యాతని గ్రంథములకు మనము నోఁచికొనమైతిమి. ఈ యిరువురియనంతరము చాళుక్యుల కాలమునఁ బావులూరిమల్లన ప్రౌఢకవి. ఈతఁడు వ్రాసినది గణితశాస్త్రము గావునను, కవితాకళకుఁ గల సంబంధము లేనిది గావునను వాఙ్మయమున నాతనికి స్థిరముగాఁ దావు లభింపకపోయెను. తరువాతికవులలో నెవరికివారు ప్రత్యేకవిగులు. పాలకురికి సోమనాథుఁడు, తిక్కనసోమయాజి, ఎఱ్ఱాప్రగడ, నన్నెచోడుఁడు, నాచనసోమనాథుఁడు, భాస్కరాదులు మున్నగుకవు లొకరికొకరు తీసిపోరు. తారతమ్యచర్చకుఁ గడంగితిమేని యగ్రస్థానము ఇందుఁ దిక్కనసోమయాజిదె. ఇది పదునొకండవ శతాబ్దినుండి పదమూడవ శతాబ్దము వఱకుఁ గల వాఙ్మయ చర్చాలేశము. ప్రకృతమునకు నప్రస్తుతము.

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రమున సువర్ణయుగమని చెప్పదగినది సర్వవిధములఁ బదునేనవశతాబ్దమని మావిశ్వాసము. ఆంధ్రులలో నిక్కువమగు పౌరుషము, ఆంధ్ర కవులలో మహత్తరమగు సుప్రజ్ఞ ఆంధ్రవీరులలో నపూర్వమగు నుత్సాహశక్తి, ఈశతాబ్దముననే వెల్లివిరిసెను. ఆనాటి యాంధ్రజాతీయతావికాసములు, ఈనాఁడు లక్ష్యమునం దుంచుకొనుట భవిష్యదభివృద్ధిసూచకము.

రాజకీయ పరిస్థితులు

పదునేనవశతాబ్దమున ఆంధ్రదేశమున రాజకీయ పరిస్థితులు మిగులదుర్భరముగా నుండెను. ఆంధ్రులపాలిటి పెన్నిధియనదగు ఆంధ్రసామ్రాజ్య మస్తమించెను. ఆంధ్రత్వమునకు సర్వస్వము ధారబోసిన ప్రతాపరుద్ర చక్రవర్తిని యవనులు బంధించి కొనిపోయిరి. చిరకాలోపార్జితమగు నాంధ్రసామ్రాజ్యముతో నాంధ్రులసంపద, ఉత్సాహము కార్యదీక్ష కడబట్టెను. గ్రంథభాండారములు తగులబెట్టబడెను. దేవళములు నేలమట్టమయ్యెను. ఇంతయేల? కడుపులో చల్ల కదలక సుఖజీవముగ నున్నఆంధ్రులు కాకతీయసామ్రాజ్య విధ్వంసముతో చెల్లాచెదరైరి. హరిహరరాయాదులు నూతనరాజ్యస్థాపనమునకు విద్యానగరప్రాంతమున కేగిరి.

కాటమరెడ్డి ప్రభృతులు కృష్ణా గోదావరీమధ్య భాగమున నూతనరాజ్యము స్థాపించిరి. పతనమైనయాంధ్రసామ్రాజ్యమును పునరుద్ధరించి రేచర్లగోత్రుండగు అనపోతనాయకుడు జాతీయపతాకమును నిలువబెట్టెను ఈ పరిస్థితులలో నీముగ్గురు రాజ్యనిర్మాతలకును, పొత్తులు కుదురలేదు. పరస్పర ద్వేషములు, సంగ్రామములు. ఈయవకాశములలో యవనుల దండయాత్రలు, ఎల్లప్పుడు అశాంతియే. పరిపాలనవిధానమున నెట్లున్నను కవుల కీయుగమునుండియే వికాస మంకురించెను. ఆంధ్ర సామ్రాజ్యమహావృక్షము యవనమారుతమునుచే మొదలంట విరిగిపడెను. వేళ్లబలముచే మూలమున నీమూడు శాఖలు బయలువెడలెను. మూడును అభివృద్ధికివచ్చెను. కవికోకిలముల కీశాఖాత్రితయము సర్వవిధముల శరణ్యమయ్యెను. ఈముగ్గురు స్వతంత్రరాజుల కుటుంబములలో జనించి భాషాభిమానులగు సమకాలికరాజులు ముగ్గురు గలరు. విద్యానగర రాజ్యమునుండి ప్రౌఢదేవరాయలును ఓరుగల్లు రాజ్యమునుండి సర్వజ్ఞసింగ భూపాలుని, కొండవీటిరాజ్యమునుండి పెదకోమటి వేమభూపాలుని గైకొని ఈసమకాలిక రాజత్రితయము గావించిన వాఙ్మయసేవ గమనింతము. విరాగశీలుడగు బమ్మెరపోతరాజు దక్క మిగిలిన కవిరాజులందఱు నీయుగమున నీమూడు రాజ్యముల నేలుప్రభువులనో, రాజప్రతినిధులనో, రాజకీయోద్యోగులనో యాశ్రయించి జీవితము గడిపిరి.

పదునేనవ శతాబ్దిలోని కవులు

అమరేశ్వరుడు, మడికిసింగన, జక్కన, శ్రీనాథుడు, బమ్మెరపోతరాజు, గణపతిదేవుడు, వల్లభరాయడు, నిశ్శంకకొమ్మన, గౌరనమంత్రి, దగ్గుపల్లిదుగ్గన, పినవీరభద్రుడు, నందిమల్లయ్య ఘంటసింగయ్యలు, నాగనాథుడు, భైరవుడు, నారాయణకవి మొదలగువా రీశతాబ్దిలోని యాంధ్రకవులు. అరుణగిరినాథుడు, పెదకోమటివేముడు, కుమారస్వామి, వామనభట్టబాణుడు, నరసింహకవి, విశ్వనాథకవి, కోలాచల మల్లినాథుడు, మామిడిసింగన, సర్వజ్ఞసింగభూపతి, విశ్వేశ్వరుడు, ముమ్మడిదేవరాయలు, బొమ్మకంటి అప్పలాచార్యులు, మున్నగువారీశతాబ్దములోని సంస్కృతకవులు. వీరల ప్రజ్ఞాప్రతిభాదులను వర్ణించుట కిది తావుగాదుగాన విడువక తప్పదు.

పదునేనవ శతాబ్దమునందు కవులు పలువురు గలరు. విప్లవములలో వారిగ్రంథము లెన్నియో నశించుటచే లక్షణగ్రంథములవలన వారినామములుమాత్రమే వినవచ్చుచున్నవి. ఆంధ్రసాహిత్యగృహమును వివిధవస్తుసంపూర్ణ మొనరించిన కవులను, ఇందులకు ప్రోత్సహించిన రాజులను మనము మఱువజనదు.

కవుల ప్రతిభాదికములు

ఈశతాబ్దిలోనున్న కవులందఱిలో సమష్టిదృష్టితో జూచినమేని శ్రీనాథకవి గొప్పవాడు. సంస్కృతాంధ్రములలో సమానముగ గవితచెప్ప జాలుదిట్ట. అత్యద్భుత మేధాశాలి. శాస్త్రపరిజ్ఞానమునం దీతడు అసాధారణుడు. తనకావల నాంధ్రవాఙ్మయము సర్వతోముఖముగా ప్రకాశించుట కీతడే కారకుడు. దుగ్గన కవి శ్రీనాథునకు బావమరది. కాన దాను స్వయముగా నెఱింగినవాడు గాన శ్రీనాథు నిట్లు వర్ణించినాడు:

సీ. సంస్కృతప్రాకృత శౌరసేనీముఖ్య
భాషాపరిజ్ఞాన పాటవంబు
పన్నగపతిసార్వభౌమ భాషితమహా
భాష్యవిద్యాసమభ్యాసబలము
అక్షపాదకణాద పక్షిలోదీరిత
న్యాయకళాకౌశలాతిశయము
శ్రుతిపురాణాగమ స్మృతిసాంఖ్యసిద్ధాంత
కబళనవ్యుత్పత్తి గౌరవంబు
పూర్వకవిముఖ్య విరచితాపూర్వకావ్య
భావరససుధా చర్వణాప్రౌఢతయును
కందళింపంగఁ గాశీకాఖండ నైష
ధ ప్రముఖ వివిధప్రబంధము లొనర్చి.

—నాసికేతో పాఖ్యానము.

శ్రీనాథునికవిత కఠినముగనున్నను అన్వయసరళముంటచే సులభముగా బోధయగును. ఆతనివచనములం దొకవింత సొంపుగలదు. సీసపద్యకల్పనమున నితఁడప్రతిమానుఁడు. మూలానుసరణమగు నాంధ్రీకరణము నకుఁ ద్రోవదీసినవాఁ డితఁడే. ఇంతయేల! వాఙ్మయమునఁ గల యన్నిశాఖలలో నీతఁ డప్రతిమానుఁడే.

ఈ శతాబ్దమునను ద్విపద యనాథముగ ప్రసిద్ధికి వచ్చినది. ఆంధ్రభాషలో గౌరవహరిశ్చంద్రచరిత్రమును మించిన ద్విపదకావ్యము లేదు, ఇందలికరుణరసము, కవితాధోరణి, మనోహరభావములు, కల్పనాసౌష్ఠవము అప్రతిమానము. ఈతని నవనాథచరిత్రముగూడ నిట్టి యోగ్యతగలదె! పదునేనవ శతాబ్దిలోని లక్షణగ్రంథములలో విన్నకోటపెద్దన కావ్యాలంకారచూడామణి, భైరవుని కవిగజాంకుశము, గౌరనలక్షణదీపిక, సర్వజ్ఞునిరసార్ణవసుధాకరము పేర్కొనఁదగిన గ్రంథములు. రసార్ణవసుధాకరము సంస్కృతగ్రంథమైనను సులభముగ, సుబోధముగ నున్నది. సంస్కృత వచనరచనమున బాణుని తరువాత మరల నంతవాఁడు జనింపలేదట. ఆకొఱంతదీర్చినాఁడనని సగర్వముగాఁ జెప్పుకొన్న వామనభట్టబాణుఁ డీకాలమునఁ గొండవీటనున్నవాఁడు. భావసామ్యము శ్రీనాథుని గ్రంథములకు, నీతని గ్రంథమునకుఁ గానవచ్చును. ఈయుభయులలో నొకరు ఆస్థానకవి. వేఱొకరు విద్యాధికారి. వీరలను బోషించు కోమటివేమారెడ్డి వ్యాఖ్యాతృశిరోమణియేగాదు; సర్వజ్ఞచక్రవర్తి. వీరలు ముప్పురు మూర్తిత్రయమునకుఁ దీసిపోనివారలు. అమరేశ్వరునికవిత అమృతస్యంద. ఈతనివిక్రమసేన మింతవఱకును లభింపలేదు. ఉపలభ్యములగు నుదాహృతపద్యములవలన నీతఁడు ప్రౌఢకవియనియు, మాళవదేశాధీశ్వరుఁడగు విక్రమసేనునికథను ప్రబంధముగ వ్రాసియుండు ననియుఁ దెలియుచున్నది. ఆంధ్రకవులలో ననంతామాత్యునికవితలో నొకవిలక్షణత్వ మిమిడియున్నది. తేటతెనుంగుమాటలను గూర్చుటలో నీతఁడు మిగుల నేర్పరి. కవితలోఁ గఠినపదము గానరాదు. శ్రీనాథునికవిత యెంత జటిలముగనుండునో యీతనికవిత యంతమృదులముగ నుండును. ఈతనిభోజరాజీయ మాంధ్రభాషకపూర్వమగు నలంకారము. కథలు చిత్రములుగ నీతిదాయకములుగ నుండును. ఇందలి యుపాఖ్యానముల సమ్మేళనము చాలవఱకు పంచతంత్రమును బోలియుండును. ముఖ్యముగ నిందలి అనుమతికథయు, గోవ్యాఘ్రచరిత్రము ఎన్నిమాఱులు చదివినను చవిమీఱదు. దగ్గుపల్లిదుగ్గన, మల్లయసింగయలు, పినవీరభద్రుఁడు విద్యానగరసంస్థానాశ్రయులు. కవితలో నీముప్పురివి మూఁడుత్రోవలు. మధురశైలిలో సరళధారతో సరసభావములతోఁ గవితఁ జెప్పువాఁడు దుగ్గన. ఈతఁడు ప్రబంధయుగమార్గదర్శకుఁడుగ నున్నాఁడు. పినవీరుఁడో! వాణినారాణియన్న గండరగండఁడు. కవితలో, ధారలో, కల్పనాశక్తిలో నీతఁడు గడుసరి. ఈతని శృంగారశాకుంతలము స్వతంత్రగ్రంథమని చెప్పఁదగినది. సింగయమల్లనలు ప్రబంధకవితకుఁ ద్రోవదీసినవారు. వరాహపురాణము వీరలు ప్రౌఢముగఁ దెనిఁగించిరి. ప్రబోధ చంద్రోదయనాటకమును మిగులశ్రమజేసి నాటకమును ప్రబంధముగఁ గూర్చువిధమును వీరు దొలుత ప్రకటించిరి. గణపతిదేవుఁడు శివయోగసారము రచించిన కవిరాజు. ఈయనకవిత సర్వ

అత్తరు లన్నింటిలోకెల్ల రాజస్థానమాక్రమించిన

ఓటో దిల్ బహార్ నే (రిజిష్టర్డు)

వాడుడు. మట్టపురకముల వాడవద్దు.

కొన్నిచుక్కలు జేబురుమాలమీద గాని, మీదుస్తుల మీందగాని చల్లిన, అప్పుడే వికసించిన పరిమళమైన పుష్పములుగల తోటనుండి వచ్చు సువాసనలను పొందుదురు.

పండగలయందును, పర్వములందును, ఓటోదిల్ బహార్ నే వాడుడు.

వివాహాది సమయములందును వాడదగిన వరమని చెప్పవచ్చును. మీరు వ్యయపర్చు డబ్బునకు పూర్తిగా సంతృప్తి నొందెదరు.

కొనునప్పుడెల్లను

ఓటో దిల్ బహార్

(రిజిష్టర్డు)

పేరును జ్ఞాపకముంచుకొనుడు. లేనియెడల మట్టపురకములనిచ్చు వర్తకులు ఎక్కువ లాభమును పొందజూతురు.

ఓటో దిల్ బహార్

సుగంధ ద్రవ్యములమ్ము వారందరి వద్దను దొరకును.

½ ఔన్సు సీసా 1-కి	రు 2 0 0	¼ ఔన్సు సీసా 1-కి	రు 1 4 0
1 డ్రామ్ సీసా 1-కి	రు 0 12 0	½ డ్రామ్ సీసా 1-కి	రు 0 8 0

నమూనా సీసా 1-కి రు. 0-2-0 సువాసనకాగ్దు వెల 1-కి అణా 1.

ప్రతిదానికి వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకం. రు 0-6-0

సోల్ ఏజెంట్లు:—

ఆంగ్లోఇండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెని

285, జుమ్మామసీద్ మార్కెట్, బొంబాయి 2.

శ్రీ ఉప్పల సత్యనారాయణగారు, అనకాపల్లి.

శ్రీ అంగర వెంకటాచార్యులుగారు

శ్రీ దొంతంశెట్టి నాగేశ్వరరావుగారు

శ్రీ ఏనుగు తమ్మిరాజు గారు

శ్రీ వడ్డెపాటి నిరంజనశాస్త్రి గారు

కీర్తనాచార్య శ్రీ సి. ఆర్. శ్రీనివాసయ్యంగారు

శ్రీ పరమహంస జి. యస్. బి. సరస్వతీస్వాములవారు

శ్రీ దంతులూరు శ్రీరామచంద్ర రాజుగారు

శ్రీ తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు

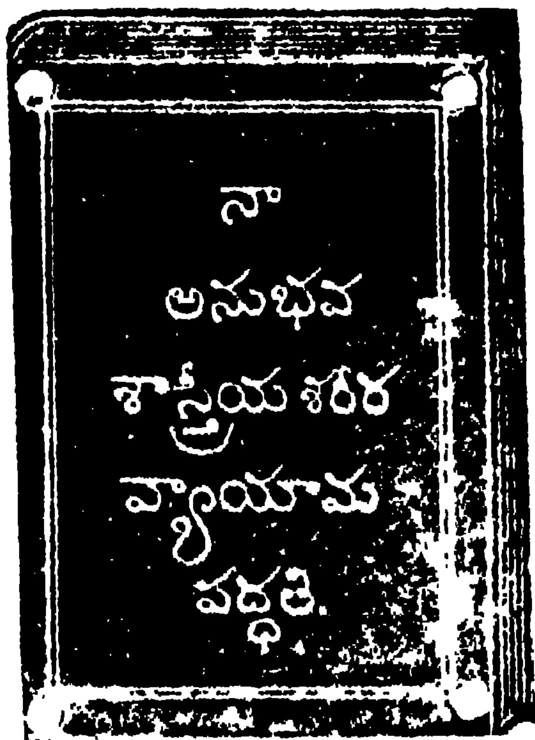
శ్రీయుత కొడిమెల కొండయ్యగారు

శ్రీమతి ఆకారపు రాజమ్మ గారు.

ఉచితము. ఉచితము.

అందఱకు నుచితముగా పంపబడును

ఈ గ్రంథమునందు శరీరవ్యాయామ విషయములు పూర్తిగా చర్చింపబడినవి. ఇందు నాయొక్కయు, నా శిష్యులయొక్కయు, పెక్కు పద్ధతులను సూచించుఛాయాపటములుగూడ కలవు. దీనిని సమగ్రముగ పఠించితిరేని నావ్యాయామ పద్ధతి మీకు బాగుగా బోధపడగలదు. ప్రతిభారతీయునకును దీని జదివిన మాత్రమున నూతనోత్సాహమును శరీరవ్యాయామాసక్తియు కలిగి తీరును. తపాలా ఖర్చుకు మాత్రము రు. 0-2-0 కం పణాలు పంపితిరేని యీ గ్రంథము వెంటనే పంపబడును. దీన, మీ జీవయాత్రయందు నిస్సంశయముగ మార్పు గలిగితీరును. ఈసమయము పోగొట్టుకొనకుడి. ఈవిషయము మీచిత్తమునందుండగనే లేఖను వ్రాయుడు. దీనిని జదివి ఆయురారోగ్యబలముల ననుభవింతురుగాక

ప్రొఫసర్ యం. వి. కృష్ణారావు, అఖిల భారతీయ శరీర వ్యాయామమార్గదర్శి, పోస్టు బసవనగుడి, బెంగుళూరు సిటి.

త్వరపడుడు! త్వరపడుడు!

ఆంధ్రగ్రంథమాల 10-వ గ్రంథము వెలువడినది

ఆత్మకథ

(గాంధిమహాత్మునిస్వీయచరిత్రము.)

ప్రథమ సంపుటము

క్రౌన్ సైజు, పుటలు 320

మేలయిన కాగితము ముచ్చటలు గూర్చు అచ్చు.

అమూల్యమైన ఈగ్రంథమునకు

వెంటనే ఆర్డరులు పంపుడు.

శతావధాని వేలూరి శివరామ

శాస్త్రిగారు తెనిగించినది

వెల ఒక రూపాయ మాత్రమే.

తపాలాఖర్చులు ప్రత్యేకము.

ఆంధ్రగ్రంథమాల,

నెం. 7, లింగుచెట్టివీధి మద్రాసు,

వనౌషధిశబ్దార్థనిఘంటువు.

మూలికల యొక్క 38000 సంస్కృత శబ్దములకు తెలుగు అర్థములు కలవు. క్యాలికో బైండు వెల రు 8-4-0

"భస్మప్రదీపిక" ఇందు సమస్త ఖనిజములు శుద్ధిచేసి భస్మములుగ చేయు యూనానీ ఆయుర్వేద విధానములు కలవు. తులం 1 కి రు 500 లు కిమ్మత్తుచేయు భస్మములు కలవు. కాలికో బైండు వెల రు 2 లు.

మహాభారత విమర్శన పాండవులు భారతీయులు గాక త్రివిష్టపదేశీయులనియు, కౌరవరాజ్యార్హులు కారనియు, ద్రౌపతి పంచభర్తృక కాదనియు, ద్రౌపతి వస్త్రాపహరణగాథ యసత్యమనియు, శ్రీకృష్ణుడు లోకోత్తర వ్యక్తి యనియు ఇంకననేకవిషయములు చేర్చి "మహాభారత చరిత్రము" అను పేరుతో నీవిమర్శగ్రంథము పండిత పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారిచే వ్రాయబడినది ఇందు భారతకాల భరతఖండపటము ప్రత్యేకము అచ్చొత్తించి చేర్చబడినది. అందఱును చదివి తీరవలెను. 260 పేజీల గొప్పగ్రంథము వెల రు 1-4-0 లు మాత్రమే.

రెడ్డిబదర్సు, రాయవరం తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

మదనకళ

వీర్యవృద్ధికి ఇది చాల నమ్మకమైన మందు. అనేక కారణములవలన అనేక విషయములలో సంభవించే ఇంద్రియ దౌర్బల్యమును, నీరసమును పోగొట్టి ఉత్సాహము చాకచక్యము, పూర్తిగైన సంసారసుఖము కలిగించుటకిది ప్రఖ్యాతి పొందినది. స్త్రీలకు బుతుదోషుల తగ్గించి సంతానము నిచ్చును, మధురమైన మంచి రసాయనము. వెల డబ్బా రు 3 లు. ఆనంద ఫార్మసీ, రాయవరము, గోదావరి.

విషయముల ప్రౌఢముగా హృద్యముగా నుండును. మొన్నటి వఱకీకవి యత్యంతాధునికుఁ డని విశ్వసించితిమి. చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారి యపూర్వపరిశోధనముచేఁ గవి ప్రాచీనతరుఁడనియు శ్రీనాథుని సమకాలికుఁ డనియు వ్యక్తమయ్యెను. మడికిసింగన బహుగ్రంథరచయిత. వల్లభరాయఁ డోరుగంటి వైభవ మక్షరరూపమునఁ బ్రతిష్ఠించిన దిట్ట. కొమ్మన వీరశైవకవిమణి, భైరవుఁడు లాక్షణిక వసంతము. వీరిగ్రంథములన్నియు సుప్రజ్ఞావిలసితములు; భావమనోహరములు; కల్పనాభూషితములు. ఇందఱుకవు లొకకాలమునందుంట సుకృతము.

ఈకవులందఱును నొకయెత్తు; బమ్మెర పోతరాజొకయెత్తు. పోతరాజు గర్భదరిద్రుఁడు. బహుకుటుంబ భారవహుఁడు, నిరాధారుఁడు. ఇట్టివిపరీత దుర్గతులలోఁ దగుల్కొని భాగవతమంటి మహాగ్రంథము నెట్లురచింపఁ గల్గెనో తోఁచదు. సమకాలిక కవులందఱు, భోగభాగ్యములతోఁ దులతూఁగుచుండఁ దాను హృదయపూర్వకముగా దరిద్రమును బ్రేమించి తన బాహ్యదేహమును అష్టకష్టములపాలు జేసెను. సమకాలికులు రాజకీయవాగురలలోఁ దగుల్కొనియుండఁ దనకు రాముఁడు దక్క రాజు వేఱొకఁడు లేఁడని చెప్పినవాక్యము అభిమానశీలుఁ డగు కవి నిత్యము పఠింపఁదగినది.

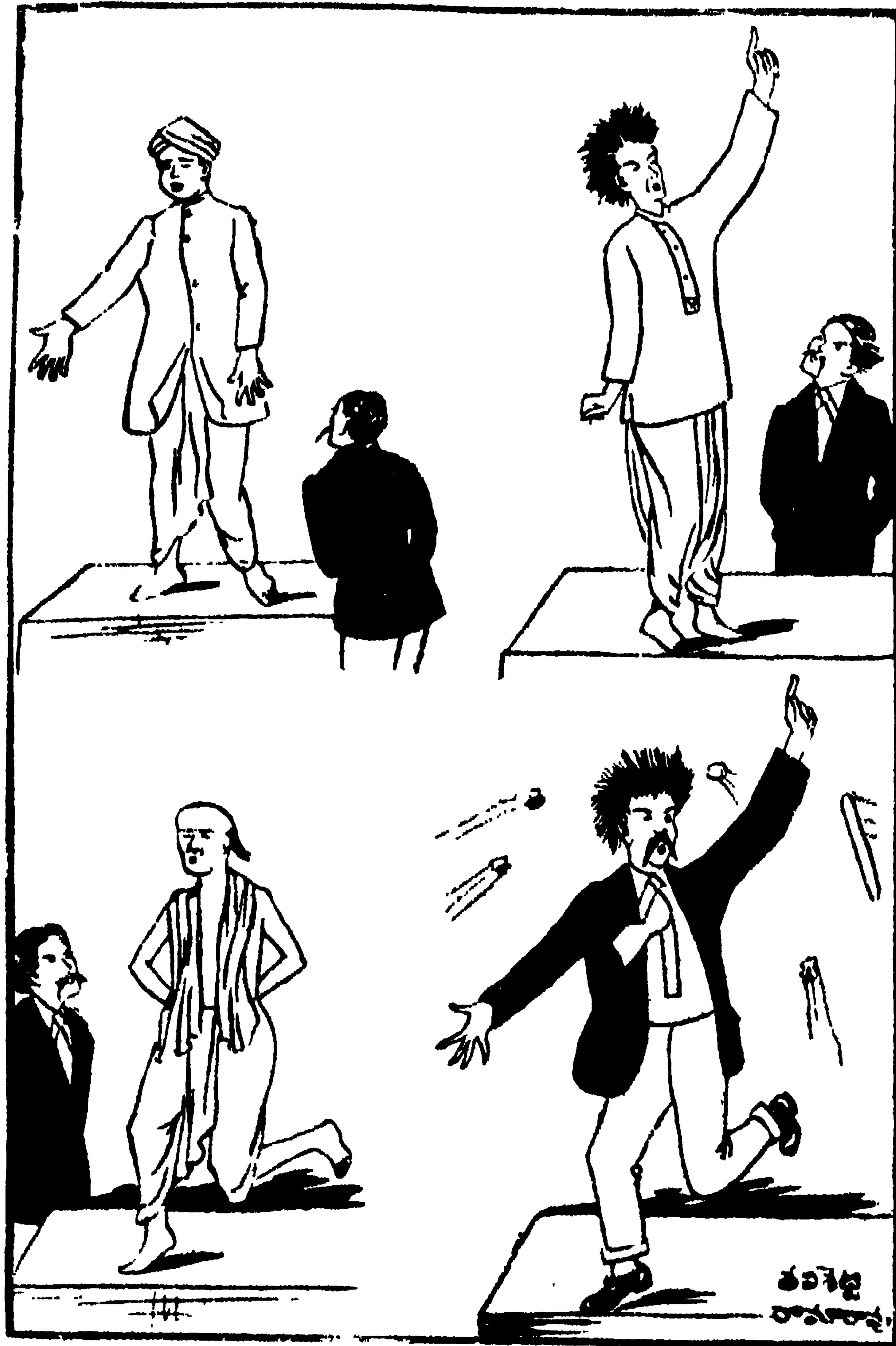
ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల
కిచ్చి పురంబులు వాహనంబులున్
సొమ్ములు గొన్ని పుచ్చుకొని
చొక్కి శరీరము వాసి కాలుచే
సమ్మెటవ్రేటులం బడక సమ్మతి
శ్రీహరి కిచ్చి చెప్పె నీ
బమ్మెరపోతరాజొకఁడు
భాగవతంబు జగద్ధితంబుగన్.

మహాకవియగు పోతన భాగవతమున నితరులు చేయిజేసికొనవలసినస్థితి తటస్థింపక గ్రంథమంతయు సురక్షితముగ నున్న ఆంధ్రుల సుకృతమునకు మేరయే లేకుండెడిని. ఏమికర్మమొగాని భారతము, రామాయణము, భాగవతము అను నీమూఁడుగ్రంథములు బహుకర్తృకత్వమునకుఁ బాలైనవి. భారతమునకుఁ గుదిరినటులఁ దక్కిన గ్రంథములకుఁ దగినకవులు లభింపకుంట గొప్పకొఱంత. పదునేనవశతాబ్దమున అయ్యలార్యుఁడు, ఘణిభట్టు, నాగనాథుఁడు, చెన్నమరాజు, వెన్నెలకంటి సూరనార్యుఁడు మున్నగు మహాకవు లింక నెందఱో కలరుగాని, వారిగ్రంథము లిపుడు మాటుమణఁగియున్నవి. ఈయమూల్యగ్రంథరత్నము లెపుడులభించునో ఆంధ్రపుణ్య మెపుడు ఫలించునో. సంస్కృతకవులఁగూర్చి కొంచెము చెప్పవలసియున్నది. ఈశతాబ్దమునఁగల సంస్కృతకవులలో డిండిమభట్టు వామనభట్టబాణుఁడు మిగులఁ బ్రసిద్ధులు. అందఱికంటె మిగులఁ బ్రసిద్ధుఁడు కోలచెలము మల్లినాథుఁడు. ఈతఁడు మహావిద్వాంసుఁడు. సమస్తవిద్యలీయనకు ముఖస్థము. మూలగ్రంథములోని భావము వెల్లడించి రసపరిణామముల నెఱింగించుటలో నీతనికిఁగల చతురత యేవ్యాఖ్యాతకును లేదు. కాళిదాసునిగ్రంథరత్నములకుఁ గువ్యాఖ్యాత లొనరించిన దోసఁగుల నీతఁడు తొలగించుటకె నూతనముగా వ్యాఖ్యలు రచించినాఁడఁట.

"భారతీ కాళిదాసస్య కువ్యాఖ్యావిషమూర్ఛితా;
ఏషా సంజీవనీవ్యాఖ్యా తా మద్యోజ్జీవయిష్యతి"

ఈమల్లినాథుఁడు సర్వజ్ఞసింగభూపాలునిచేఁ గనకాభిషేకాది సత్కారముల నొందెనఁట. సంస్కృతభాషాప్రపంచమున మల్లినాథునకు నమస్కరింపనిమానవుఁడే లేఁడు. కుమారస్వామి సోమయాజియు వ్యాఖ్యాతలలో నెన్నఁదగినవాఁడు. పెదకోమటి వేమనృపాలుని వ్యాఖ్య మనోహరముగా నున్నది. అమరుకమునందలి శృంగారభావము లీతఁడు మనోహరముగాఁ జెప్పినాఁడు. ఉన్నవ్యాఖ్యలన్నింటిలో నీతనివ్యాఖ్యయే సరసమైనది. కాటయవేముఁడును వ్యాఖ్యాతలలోఁ బ్రసిద్ధుఁడే. ఇంక నీశతాబ్దిలో నెందఱెందఱో వ్యాఖ్యాతలు గలరు.

చాళుక్యులు, కాకతీయులు సమకూర్చిన సామ్రాజ్యములు భిన్నముకాఁగానే రాజులు పునరుద్ధరించినట్టుల మతవిప్లవములు దండయాత్రలమూలమున గ్రంథసముదాయము నశింపఁగనే కవులు పునరుద్ధరించిరి. ఇందఱుమహాకవు లోకశతాబ్దములోనుండి యాంధ్రసారస్వతమునకు సర్వతోముఖముగఁ గావించిన సేవకతసనే ఆంధ్రస్వత్వము నేటిదనుక నిలచినది. ఆకాలపురాజులలో కావ్యకవితావినోదులు. విద్వాంసులలో మహామేధాశాలురు, గ్రంథరచనాకౌశలురు. ఇన్నివిధముల వాఙ్మయమున కుపకరించిన యీపుణ్యకాలమును వాఙ్మయచరిత్రములో సువర్ణయుగమని చెప్పవచ్చును. ఈయుగమున బయలువెడలినదే నిజమైనకవిత. కవులలో నుద్రేకము భావనాశక్తి, ఊహజ్ఞ, ఔచితి నిజముగా నీ శతాబ్దముననే యున్నది. మనదురదృష్టవశమున నీశతాబ్దమున రచింపఁబడినగ్రంథము లెన్నియో యంతరించినవి. ఎడతెగనిసంగరములలోఁ దొలుత మనదేవళములు, పిదప మనగ్రంథములు బలియయ్యెను. హతశేషములగు గ్రంథము లెందేనియున్నవేమో శోధించి సర్వాంగసుందరమగు నాంధ్రభాషను అలంకరించుటకు ఆంధ్రసోదరులారా, మనమొక్కసారి ఆసువర్ణయుగమును స్మరించి ప్రాచీనగ్రంథసంపాదనమునకు బయలుదేఱుదమా!

ఉపన్యాసధోరణి

ఆంధ్రులు—సంస్కృతవాఙ్మయము

అమరవాది హనుమచ్ఛాస్త్రి గారు, యం. ఏ.

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రను గూర్చి సంపూర్ణముగాఁ దెలిసికొనఁ గోరినచో, దానికిని ఇతరవాఙ్మయములయొక్కయు చరిత్రకును గల సంబంధ మెట్టిదో, మన ఆంధ్రులు వాఙ్మయాభివృద్ధి కెంతవరకుఁ దోడ్పడిరో తెలిసికొనుట అగత్యము. ఆంధ్రవాఙ్మయాభివృద్ధికి సంబంధించిన యితర వాఙ్మయములలో ముఖ్యమైనవి సంస్కృత కన్నడ వాఙ్మయములు. ఇందులో మొదటిదానికిని తెలుగువాఙ్మయమునకును, అత్యంతసన్నిహితసంబంధము— సాక్షాత్తు జన్యజనకసంబంధమే అనుచున్నారు—ఉండుటచే, అనేకవిధముల మనవాఙ్మయమునకు మాతృస్వరూపముగ నున్న దీ గీర్వాణవాఙ్మయము. అందుచే, ఈగీర్వాణవాఙ్మయరచనయం దెంతవరకు, ఆంధ్రులు పాల్గొనిరో తెలిసికొనినఁగాని, ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రను గురించి సమగ్రమయిన జ్ఞానము మనకు లభించినట్లు తలంచుటకు వీలు లేదు.

వాఙ్మయచరిత్రకారులు గీర్వాణవాఙ్మయమునంతను, ద్విధావిభజించిరి. మొదటిది వైదికవాఙ్మయము. రెండవది లౌకికవాఙ్మయము. ఇందు మొదటిదానిలోఁ దెలుఁగువార లెంతవరకు కృషి సల్పిరో తొలుత విచారింతము గాక.

వేదవేదాంగాదు లన్నియుఁ జేరి వైదికవాఙ్మయ మగుచున్నది. ఈవైదికవాఙ్మయ మంతయు, ఆర్యులు సింధునదీప్రాంతములను గంగాతీరమందునను వసియించియున్నప్పుడు రచియింపఁబడిన దని చరిత్రకారులు చెప్పుచున్నారు. ఇట్టి వాఙ్మయభాగములో ఆంధ్రులు పాల్గొనినది లే దనియే చెప్పవలసియున్నది. అయితే మనవారు ఈ పవిత్రవాఙ్మయమును జక్కఁగాఁ బోషించి రక్షించిరి.

"ఆంధ్రదేశమునందలి వేదవిదుల యాచారములు, మతము, వేదస్వరము, దయాసత్యశౌచములు భరతఖండమునం దెందైన మరియొకచోటఁ జూచుట దుర్లభము" అని విద్యాధికు లొకరు మన యాంధ్రావనినిఁ బొగడియున్నారు.

ఇది నిజముగ మనము గర్వింపవలసిన విషయము గదా.

ఈరీతిగ, మనబ్రాహ్మణోత్తములు వేదరక్షణము మాత్రమే గాక, వేదాంతమీమాంసాదిశాస్త్రములు, కావ్యనాటకాదులు, తరచి చూచి విశేషస్వతంత్రరచనఁ గావింపకపోయినను, అనేకవ్యాఖ్యానగ్రంథముల రచించి గీర్వాణభాషను బోషించి కీర్తి నొందిరి.

వేదత్రయికి భాష్యము రచియించిన విద్యారణ్యస్వామి యాంధ్రుఁ డగుచున్నాఁడు. అట్లగుట నేఁగదా నేఁటివఱకు నీయన యధవసించిన సితము, ఆంధ్రలోకమునకుఁ జెందియున్నది. ఆంధ్రమున బసవపురాణము రచించిన పాల్కురికి సోమనాథుఁడు 'సోమనాథభాష్య' మను పేరిటి వ్యాఖ్యానమును రచించి వేదవాక్కును సేవించినాఁడు.

* ఇంతయేల, సుప్రసిద్ధబౌద్ధాచార్యుఁ డగు నాగార్జునుఁ డాంధ్రుఁడు. విచారించినచో వీరివలె వైదికవాఙ్మయసంబంధమైన గ్రంథరచన మొనర్చిన తెలుఁగువార లనేకులు లేకపోలేదు.

చరిత్రకారులు విభజించిన రీతినిబట్టి సంస్కృతభాషలోని కావ్యనాటకాదులు, తర్కవ్యాకరణాదిశాస్త్రములును లౌకికవాఙ్మయమను పేరుతోనే వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి. కనుక లౌకికవాఙ్మయమందలి, ఆంధ్రు లొనర్చిన కృషిని జూడఁదలఁచినచో, పైన చేర్కొన్న వివిధ వాఙ్మయభాగములందలి తెలుఁగువారు రచించిన గ్రంథములఁ బరిశీలింపవలసియున్నది.

గీర్వాణకావ్యనాటకమంతయు నుత్తరదేశీయులచేతను దాక్షిణాత్యులచేతను రచింపఁబడినది. కాళిదాసు, మాఘుఁడు, భారవి మున్నగు కావ్యకర్త లౌత్తరీయులు. భాసుఁడు, విశాఖదత్తుఁడు మున్నగు నాటకకర్తలుఁగూడ నాంధ్రేతరులే యగుచున్నారు. కాని యింతమాత్రముచే నాంధ్రదేశీయులైన కవులు లేరని తలఁపఁజనదు. * ఉత్తరరామచరితము వ్రాసిన భవభూతి యాంధ్రుఁడే యని కొందర నుచున్నారు. *ఇట్లే కృష్ణకర్ణామృతము రచించిన లీలాశుకులు, కృష్ణలీలాతరంగిణి వ్రాసిన నారాయణతీర్థులుగూడ దెలుఁగువారే యని

---

* 1 See Buddhistic reports, published by Satischandra Vidyabhushan of Calcutta.

* ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము page 409.

* ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము Page 409.

గొందరియాశయము. ఈవిషయమున నిదమిత్థ మని నిశ్చయించుట మాత్రము కష్టము.

గీర్వాణసారస్వతమందుఁ బనిఁజేయ నారంభించిన మొట్టమొదటి యాంధ్రులలో సుప్రసిద్ధుఁడు విద్యానాథుఁడు. ఈతని నిజనామము "అగస్త్యుఁడు" సంస్కృతమున 14 నాటకము లీతనిచే రచింపఁబడినట్లు దెలియుచున్నది. ఈమహాకవి కావ్యాలంకారసంగ్రహమను నలంకారశాస్త్రగ్రంథమును రచించి ఓరుగంటి వీరప్రతాపరుద్రున కంకితమిచ్చి ప్రతాపరుద్రయశోభూషణ మని పేరిడినాఁడు. అప్పటినుండియే యితనికి 'విద్యానాథమహాకవి' యను బిరుద మబ్బినది.

ఈవిద్యానాథుఁడేగాక ఓరుగంటియాంధ్రరాజులకాలములో మరికొందరు కవులు సంస్కృతమున గ్రంథముల రచియించిరి. పైనిఁ బేర్కొనఁబడ్డ పాల్కురికి సోమనాథుఁడు గూడ నిక్కాలములోనివాఁడే. సంస్కృతమునకు వ్యాసుఁ డెట్లో, ఆంధ్రభాష కితఁ డట్టివంటివాఁడు. వీరశైవమతైకల్పకుఁడైన యీకవి, ఆంధ్రమున నేకాక, సంస్కృతకన్నడములందుఁ గూడఁ బెక్కుకావ్యముల రచించెను. ఈతని సంస్కృతకృతులలో ముఖ్యమయినవి. "అనర్ఘారత్నకోలాహలము" 'బసవపంచగద్య' "సోమనాథభాష్యము."

ఈకవివర్యు నాదరించి పోషించిన ప్రథమప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజుగూడ, సంస్కృతభాష నాదరించెను. కవులను బ్రోత్సాహపరచుటయేగాక తాను స్వయముగా కర్ణాటకాంధ్రసంస్కృతభాషలందుఁ బాండిత్యము కలిగి విద్యాభూషణుఁ డను బిరుదు నంది, కొన్ని కావ్యములఁగూడ రచించెను. సంస్కృతమున నీరాజు నీతిసారమను గ్రంథము వ్రాసె నని బద్దెనకవి యను ఆంధ్రకవి యొకఁడు తన గ్రంథములోఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు.

సంస్కృతవాఙ్మయములోఁ దెలుఁగువా రొనర్చిన కృషి యెక్కువగా శాస్త్రరచనయందే గన్పట్టుచున్నది. ముఖ్యముగా వ్యాఖ్యానరచనయందును, అలంకారగ్రంథరచనయందును మిక్కిలి పేరుగాంచినా రాంధ్రులు. పంచకావ్యములకును సమగ్రమైన, వ్యాఖ్యానములఁ జేసి యశోధనుఁడైన మల్లినాథసూరియుఁ ఆంధ్రుఁడే. తెలగాణ్యబ్రాహ్మణశాఖకుఁ జెందినవాఁడనియు పెద్దిభట్టను పేరిట చిన్నతనమందుఁ బిలువఁబడియెడి వాఁడనియుఁ జెప్పుచున్నారు. ఒక్కకావ్యములకేగాక 'ఏకావళి' యను నలంకారగ్రంథమునకు గూడ 'తరళ' యను వ్యాఖ్యానమును వ్రాసినాఁడు. అన్ని శాస్త్రములయందును నిరాలంకమైన పాండిత్యము గలిగి మహామహోపాధ్యాయుఁడై వెలసినాఁడు. 14 వ శతాబ్ద మీయన జీవించియున్నకాలము. నాఁడు మొదలు నేఁటివరకు ఈతని వ్యాఖ్యానములే సర్వజనశరణ్యములై యొప్పుచున్నవి.

ఈమల్లినాథసూరి పుత్రుఁడగు కుమారస్వామియే ప్రతాపరుద్రీయమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసినవాఁడు. రత్నాపణ మని దీనికిఁ బేరు.

సంస్కృతాలంకారశాస్త్రమునందు, అదివర కున్న సిద్ధాంతములన్నియుఁ దలక్రిందు సేసి, తనమతమునే సిద్ధాంతీకరించి చిరయశోభూషితుఁడైనవాఁ డాంధ్రుఁడు. అతఁడే జగన్నాథపండితుఁడు. అదివరకు నొకరీతిగాఁ బరిణామము జెందియున్న అలంకారశాస్త్ర మంతయు నొక్కసారిగా ఖండించి తన రససిద్ధాంతమును నిల్పినాఁడు. ఒక్కయలంకారశాస్త్రమునసే కాదు, అన్నిశాస్త్రములందుఁ గూడ స్వతంత్రించి క్రొత్తతెన్నుఁ ద్రొక్కినాఁడు. భట్టోజిదీక్షితులు రచించిన మనోరమ యను వ్యాకృతిగ్రంథమునకు 'మనోరమాకుచమర్దన' మను ఖండనగ్రంథమును జేసినాఁడు. అప్పయదీక్షితులుగారి 'చిత్రమీమాంస' యను అలంకారగ్రంథమునకు "చిత్రమీమాంసాఖండనము"ను జేసినాఁడు.

కేవలశాస్త్రరచన మేకాక అతిమనోహరమైన కావ్యములను గూడఁ జెప్పినాఁడు. ఇతని కవిత్వము మిక్కిలి రసవంతమైనదై విరాజిల్లుచున్నది. భామినీవిలాస మను గ్రంథములో, తాను బ్రేమించిన 'లవంగి' యను సుందరి విషయమై చెప్పుకొన్నాఁడు. 'జగదాభరణ'యను గ్రంథమునందు ఢిల్లీపాదుషాయగు దారాప్రభువును స్తుతించినాఁడు. 'అసఫవిలాసము' నందు షాజహాన్‌దర్బారులోనున్న 'నవాబ్ ఆసఫ్‌ఖాన్‌', అనునాతఁడు తనకొనర్చిన యుపకృతిని కృతజ్ఞతతోఁ గీర్తించినాఁడు. ఇవిగాక 'కరుణాలహరి' 'గంగాలహరి' 'సుధాలహరి' 'లక్ష్మీలహరి' 'యమునావర్ణనచంపు' 'ప్రాణాభరణము' అను నీలోనుగాఁగల చక్కని గ్రంథముల ననేకముల రచించి నంస్కృతుఁడై వెలసినాఁడు. ఈతని కీర్తి యాచంద్రతారార్కము నిలచిపోయినది. ఈతని జీవితమునుగూర్చి యనేకములు విచిత్రగాథలు గలవు. అవన్నియుఁ దెలిసికొనఁదగినవేయైనను విస్తరభీతిచే విడువవలసివచ్చె.

ఈజగన్నాథకవి తన రసగంగాధరమునఁ దాను లక్ష్మీపేరుభట్టుల పుత్రుఁడ నని చెప్పుకొన్నాఁడు. విచారించగా, ఇతఁడు వేగినాటిబ్రాహ్మణుఁ డనియు నింటిపే రుపద్రష్టవా రనియు జన్మస్థలము కోనసీమలోని ముంగొండ యను గ్రామ మనియుఁ దెలియుచున్నది. ఈకవి ఢిల్లీపాదుషా యగుఁ 'షాజహాన్' ఆస్థానమున నుండి యచ్చటనే పండితరాయ లను బిరుదమును గాంచినాఁడు.

ఈవిద్యానాథజగన్నాథులేగాక, అలంకారశాస్త్రాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడిన దెలుఁగువార లింక ననేకులు గలరు. కొందరు స్వతంత్రముగా నలంకారగ్రంథముల రచించియు, కొందఱు సుప్రసిద్ధాలంకారగ్రంథములకు వ్యాఖ్యానములు జేసియు వాఙ్మయసేవ నొనర్చినారు.

అచ్యుతరాయ లనునాతఁడు సాహిత్యసార మను నలంకారగ్రంథమును తద్వ్యాఖ్యానమైన సరసామోదమునుగూడ రచించినాఁడు. ఈయనకే 'అచ్యుతశర్మ' యనియుఁ బేరు. ఈగ్రంథకర్త శాలివాహనశకము 1758 నాటి వాఁడు. అనేకకారణములచే నీయనయును, జగన్నాథుని భామినీవిలాసమునకు ప్రణయప్రకాశవ్యాఖ్యను వ్రాసిన

యచ్యుతరాయఁడును ఒక్కరే యని తేలుచున్నది. అచ్యుతరాయ కృతమని "భగీరథచంపు" అనునది కలదు. అదియు నేతత్కవికృతమే.

శింగరాచార్యుని పుత్రుఁడగు అనంతరాయఁడు గూడ తెలుఁగు నాటివాఁడే. ఈతని గ్రంథమునకుఁ గవిసమయకల్లోల మని వ్యవహృతి. ఇందులో నరసింహునియొక్క 'నంజరాజయశోభూషణ'మునుగురించియు,విద్యానాథుని ప్రతాపరుద్రీయముఁ గూర్చియు,ధర్మసూరియొక్క సాహిత్యరత్నాకరముఁ గూర్చియును, ప్రసక్తి కలుగు గాన, ఆకవులకుఁ దరువాతి వాఁడనుటకుఁ దప్పదు. కాఁగా 14వ శతాబ్దినాఁడు. కృష్ణరాయయశోడిండిమ మను గ్రంథమును గూడనీకవిరచించినాఁడు.

అలంకారశాస్త్రమందు ముఖ్యమైన సాహిత్యరత్నాకరగ్రంథమును రచించిన ధర్మసూరి కూడ నాంధ్రుఁడనియే తేలియుచున్నది. కొన్నిచోట్ల నాతనికి ధర్మసింహుఁ డనియు వ్యవహృతి యగుపడుచున్నది.[1] ఈతఁడు కాశీ బ్రాహ్మణకుటుంబమునకుఁ జెందినవాఁ డని కొందర నుచున్నారుగాని యది నమ్మఁదగినది గాదు. ఇటీవల నీయన యింటిపేరు వారణాసివారని గూడ దెలియవచ్చుచున్నది. ఈయన యీయలంకార గ్రంథము లేగాక 'నరకధ్వంస' మను వ్యాయోగమును గూడ రచియించెను.

ఈకవి విద్యానాథునకుఁ దర్వాతివాఁడు. ఇట్లు చెప్పుటకుఁ గారణము విద్యానాథునిచేఁ జెప్పఁబడిన కొన్ని విషయముల నీతఁడాక్షేపించుటయే. ఈగ్రంథమునకు 'నౌక' యను వ్యాఖ్యానముఁ జేసిన వేంకటసూరి గూడ నాంధ్రుఁడే.ఆతనివంశ మిట్లు తెలియుచున్నది. తండ్రి లక్ష్మణసూరి. తల్లి సూరమాంబ. తాత బ్రహ్మంతిరవాణి. గురువు వేంకటాచార్యుఁడు.

విశ్వనాథకవి యను మఱియొక యాంధ్రుఁడు గూడ సంస్కృతమునఁ గొన్ని కృతుల నొనర్చినాఁడు. ఇతనిజన్మస్థలము గోదావరీతీరస్థమగు 'ధారాసురనగరము'. తండ్రిపేరు తిరుమలదేవుఁడు. తాత పేరనంతుఁడు. 1602 ఏ. డి. నాటివాఁడీకవి. ఈతఁడు సాహిత్యసుధాసింధువను నలంకారగ్రంథమును 'మృగాంకలేఖ' యను నాటకమును వ్రాసి పండితలోకమున కర్పించినాఁడు.

తెలుఁగునాట జన్మించిన లక్ష్మీధరదీక్షితులు 'అలంకారముక్తావళి' రసమంజరి యను గ్రంథముల రెంటిని వ్రాసెను.[2] ఈకవిజన్మస్థానము "కృష్ణాతీరస్థమైన చెరుకూర'ని చెప్పబడియున్నది నేటిబాపట్లతాలూకాలోని పెదచెరుకూరుగ్రామము, యిదియే యగుచున్నది. ఈలక్ష్మీధరకవియే 'షడ్భాషాచంద్రిక'యను ప్రాకృతవ్యాకృతిని అనర్ఘరాఘవప్రసన్నరాఘవములకు వ్యాఖ్యానములను రచించెను. దక్షిణామూర్తికింకర' అను బిరుదనామము ఈతని గృహనామముగా మారినది. సర్వాంబికాయజ్ఞేశ్వరు లీతని మాతాపిత లనియుఁ దిమ్మయసోమయాజి పితామహుఁ డనియుఁ దెలియుచున్నది. ఈలక్ష్మీధరసూరి విజయనగరప్రభువైన తిరుమలరాయనిచేఁ బోషింపబడి శ్రుతిమంజరి యను గీతగోవిందవ్యాఖ్య నంకిత మొనర్చెను. ఈకవి యన్నగారయిన గురువు నైన చెరుకూరి కొండుభట్టుని కుమారుఁడు యజ్ఞేశ్వరదీక్షితులు 'అలంకారరాఘవము' 'అలంకార సూర్యోదయము' 'సాహిత్యరత్నాకరము' రచించుటయేగాక మమ్మటుని కావ్యప్రకాశికు వ్యాఖ్యానము గూడ వ్రాసినట్లు తెలియుచున్నది. 'శృంగారసారావళి' కర్తయగు వేంకటనారాయణదీక్షితుని యింటిపేరు గొడవర్తివారు. తండ్రిపేరు కామేశ్వరవాదిరుఁడు. తల్లి పేరు లక్ష్మీదేవి. ఈతఁడెనిమిది భాషలలో గవిత్వము చెప్పినట్లు జెప్పఁబడియున్నది.

వీరలేగాక మఱికొందరు ఆంధ్రులైన యాలంకారికులు గలరు. వారినిజనామములు వారిగ్రంథనామములు తప్ప వారినిగూర్చి విశేషము లెవ్వియుఁ దెలియవచ్చుట లేదు. వామనసూత్రవృత్తికి 'కామధేను' వ్యాఖ్యానమును, వృత్తివార్తికవ్యాఖ్యానమును రచించిన తిప్పభూపాలుఁడును, 'నంజరాజయశోభూషణమును' రచించిన నరసింహకవియు,అలంకారేందుశేఖరము వ్రాసిన వేంకటనరసింహకవియు,రసనిరూపణకారుఁడైన నరహరిసూరియు, నాట్యశాస్త్ర సంబంధమైన గ్రంథము వ్రాసిన (గ్రంథము పేరు తెలియవచ్చుట లేదు.) శాత్రకర్ణియు వీరలలో ముఖ్యులు.

రెడ్డిప్రభువుల కాలములో నాంధ్రులచే గీర్వాణవాఙ్మయ మెక్కువగాఁ బోషింపఁబడినది. అప్పుడు రచింపఁబడిన వాటిలో ముఖ్యమైన కావ్యములు రసవత్తరములై మనోహరములుగా నున్నవి. వ్యాఖ్యానములు కూలంకషములై సుబోధకములుగా నున్నవి.

రెడ్డిరాజులలో సంస్కృతభాషను బోషించుట కారంభించినవాఁడు అనవేమారెడ్డిభూపాలుఁడు. ఈతఁడు సంస్కృతాంధ్ర భాషలయందు చక్కని పాండిత్యము గల్గి దానాదిసత్కార్యములచేఁ బండితుల రావించి, వారల బోషించి గీర్తిఁ గాంచినాఁడు

అనవేమారెడ్డి చనిపోయిన తర్వాత వెంటనే కుమారగిరిరెడ్డి రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఇతఁడు రసికేంద్రుఁడు, నిత్యశృంగారప్రియుఁడునేగాక కవియుఁగూడ నైయున్నాఁడు. సంస్కృతములోని 'వసంతరాజీయమను' నాట్యశాస్త్రగ్రంథమును రచించిన దీయనయే. దీనినిఁ గూర్చి కుమారస్వామి తన రత్నాపణమునందును, మల్లినాథుఁడు మాఘవ్యాఖ్యానమునందును, సర్వానందుఁ డమరకోశవ్యాఖ్యానమునందునుఁ బలికియున్నారు. కావున నీగ్రంథము 14 వ శతాబ్దమునకుఁ దరువాతిది కానేరదు.

కుమారగిరిరెడ్డి ప్రభువునకు బావమరదియగు కాటయవేమన సంస్కృతమున కొన్ని కృతు లొనర్చినాఁడు. కాటయవేమన శూరుఁడు

1 History of poetics by S. K. De, Page 299.
2 History of Poetics, by S. K. De-Page 310.

విద్వద్గోష్ఠీప్రియుఁడు, స్వతః విద్వాంసుఁడు. అట్టివాఁడు కాళిదాస కృతనాటకత్రయమునకు వ్యాఖ్యానముల రచించుటలో నాశ్చర్యము లేదు. ఈవ్యాఖ్యానములఁ గుఱించినట్టి యొక శ్లోకము ఇట్లుదహరింపఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ సోఽయం వేమవిభుః కుమారగిరిణా రాజ్ఞా నియుక్తః కృతీ। నాట్యానాం త్రితయం కృతం కృతధియా శ్రీ కాళిదాసేన యత్। తస్యోద్దీప్త రసాశ్రయస్య రసిక శ్లాఘ్యస్థలాదేశ్వయం। వ్యాఖ్యానం కురుతే కుమారగిరిరాజీయాఖ్య మస్మై హితమ్॥

వీటిలో మొదటిదగు శాకుంతల వ్యాఖ్యలోని యీ కింద్రి శ్లోకమున వసంతరాజీయమునుగూర్చి యిట్లు చెప్పఁబడియున్నది.

శ్లో॥ మునీనాం భరతాదీనాం భోజాదీనాం చ భూభుజాం। శాస్త్రాణి సమ్యగాలోచ్య నాట్యవేదార్థవేదినామ్। ప్రోక్తం వసన్తరాజేన కుమారగిరిభూభుజా। నామ్నా వసన్తరాజీయం నాట్యశాస్త్రం యదుత్తమమ్॥

కుమారగిరి రెడ్డి తర్వాత కొండవీటిరాజ్యమును శాసించినవాఁడు మనకు చాల ముఖ్యుఁడు. అతఁడే పెదకోమటివేమారెడ్డిభూపాలుఁడు. ఈతఁడు మిక్కిలి విద్యారసికుఁడును విద్వాంసుఁడు నగుచు, ప్రఖ్యాతకవీశ్వరుల నాదరించి పోషించెను. ఇదిగాక స్వయముకవీశ్వరుఁడై ప్రాకృతసంస్కృతాంధ్రభాషలయందు గ్రంథరచనఁ గావించి 'సర్వజ్ఞచక్రవర్తి' యనియు 'వీరనారాయణుఁ' డనియు బిరుదు లంది శాశ్వతమైన కీర్తి వెలయించుకొన్నాఁడు. ఇతఁ డొనర్చిన గీర్వాణభాషాసేవన మపారమైనది. సంస్కృతశృంగారకావ్యలక్ష్మీపట్టభద్రుఁడైన అమరుకునకు విపులమైన చక్కని వ్యాఖ్య రచించినాఁడు. అమరుకశతకము, మేఘసందేశము, ఋతుసంహారము ఇవన్నియు నొకతెగలో జేరినవి. ఉత్తమరసకావ్యములు, అని పేరుగాంచినవి. ఇట్టి రసవత్తరశృంగారకావ్యమైన అమరుకమునకు శృంగారదీపికయను వ్యాఖ్యను రచించినాఁడు. ఎన్ని వ్యాఖ్య లున్నను శృంగారదీపికకే ప్రచారము మెండు. ప్రాకృతభాషలో రచింపఁబడిన శృంగారప్రబంధమైన 'శాలివాహనసప్తశతి'లోని నూరుముఖ్యగాథలకు వ్యాఖ్యఁ జేసినాఁడు. తన వ్యాఖ్యానారంభమున

శ్లో. హాలః ప్రాక్ సప్తశతీం గాథాకోటేః వ్యధత్త సంప్రతి తు.
సోఽయం వేమనృపాల స్తస్యాపి శతక మాహరత్ సారమ్.

అనియు గద్యయందు 'ఇతి శ్రీపెదకోమటివేమభూపాలేన కృతా సప్తశతీసారటీకా సమాప్తా' అనియుఁ జెప్పినాఁడు. ఈరాచకవియొక్క మూఁడవకృతి సాహిత్యచింతామణియను నలంకారగ్రంథము. ఈగ్రంథములోని గద్యయందు వీరనారాయణవిరచిత మని యున్నది. ఆవీరనారాయణుఁడు మన కోమటివేమభూపాలుఁడే కావచ్చును. కావ్యప్రకాశవలెనే సమగ్రమైన గ్రంథ మిది. ఇందులో ధ్వని, శబ్దార్థము, ధ్వనిభేదము, గుణీభూతవ్యంగ్యము, దోషము, గుణము, అలంకారము, అని సప్తాధ్యాయములుగలవు. వృత్తివార్తికములోను రత్నాపణవ్యాఖ్యలోను తలపెట్టబడిన సాహిత్యచింతామణి యిదియే. ఈగ్రంథములో కవి తన యితరకృతులఁ గూర్చి యిట్లు చెప్పుకొన్నాఁడు, 'యథా మమైవ భాణే,' 'యథా మమైవ కావ్యే వీరనారాయణచరితే' ఈవీరనారాయణచరిత్ర మాత్రము వామనభట్టబాణుని వీరనారాయణచరిత్రము కాదు. ఏలయన ఈరెండవది గద్య గ్రంథము. ఇందలి నాయకుఁడు వేమభూపాలుఁడు కావున సాహిత్యచింతామణిలోని లక్షణోదాహరణశ్లోకములు వీరనారాయణ పెదకోమటివేమభూపాలునియొక్క ప్రశస్తిని ప్రస్తావించునవియగుటచే ఈరాజే గ్రంథరచయిత కాదేమో యని శంక గలుగుచున్నది. కాని యట్లుగాదు. తనను గుఱించిన యితరుల శ్లోకము లింతకని తీసికొన్నాఁడు. ప్రతాపరుద్రీయ, రసగంగాధరాదులందలి లక్షణోదాహరణరీతి యట్టిదే. విష్ణుచిత్తీయములోని వీథి కావ్యగనన మట్టిదే.

"యథా కాదంబరీనాటకే" యని పెక్కుచోట్ల శ్లోకము లుదహరింపఁబడియున్నవి. ఈకాదంబరీనాటకకర్త యగు నరసింహకవి పెద్ద కాలములోని వాఁడే యని తెలియుచున్నది. ఈతనియన్న యగు విశ్వనాథకవియు ఈతఁడును గంగాధరకవిపుత్రులు. అగస్త్యకవి (విద్యానాథుఁడు) మేనల్లుడును. ఈవిశ్వనాథకవి సౌగన్ధికాపహరణ మను నాటకమును రచించెను.

పెదకోమటివేమభూపాలుఁడు "సంగీతచింతామణి" యను గ్రంథమును చేసి తన సంగీతపాండిత్యమును వెలిబుచ్చుకొన్నాఁడు. 'వీరనారాయణచరితభాణము' అనునది సాహిత్యచింతామణి యుదాహృతకావ్యమునకు నామాంతర మేమో! పెదకోమటివేమభూపాలుని కృతు లిట్టి వింక నెన్ని యున్నవో?

ఇట్లు తాను స్వయముగా రచించుటయేగాక ఆస్థానకవీశ్వరులచేగూడ రచింపించి గీర్వాణభాషాపోషణము నొనరించినాఁడు. ఈయాస్థానకవీశ్వరులలో వామనభట్టబాణుఁడు సుప్రసిద్ధుఁడు. హర్షచరితకాదంబరీకర్తయగు బాణుని తర్వాత గద్యకావ్యము లేదనిరుఁడు కొఱత దీర్చుటకు వేమభూపాలచరిత మను గద్యకావ్యము రచించెను. ఇంతేకాక రఘునాథాభ్యుదయము, నలాభ్యుదయము అను కావ్యములను పార్వతీపరిణయము, శృంగారభూషణము, అను రూపకద్వయమును, హంససందేశ మను ఖండకావ్యమును, శబ్దరత్నాకరశబ్దచంద్రికానామకనిఘంటుద్వయమును మరికొన్ని గ్రంథములను రచియించి చిరకీర్తి గనెనని తెలియుచున్నది. ఇందు శబ్దచంద్రికలో నారంభమునందు తనను గూర్చి "కోమటియజ్వపుత్రుఁడును వత్సవంశశిఖామణియు నైన వామనభట్టబాణుఁడను" అని చెప్పికొని యున్నాఁడు.

వేమభూపాలుని యాస్థానమున గల భిషగ్వరులు, దైవజ్ఞశిఖామణులు గ్రంథముల రచించుటయేగాక యాతని మంత్రిసత్తముఁడగు

మామిడిసింగయగూడ జ్యోతిశ్శాస్త్రగ్రంథమైన సోమసిద్ధాంతమునకు వ్యాఖ్య రచించినాఁడని ఈక్రింది శ్లోకపాదములవల్లఁ దెలియుచున్నది.

"పెదకోమటివేమేంద్ర మంత్రిణా తేన ధీమతా........

....

సింగయామాత్యరత్నేన భువి లోకహితైషిణా, క్రియతే సోమసిద్ధాన్త వ్యాఖ్యా గూఢార్థదీపికా"

ఈరాజోత్తముని కాలమున, విద్యాశాఖాధికారిగానున్న మన కవిసార్వభౌముఁడు విద్యాసనాథుఁడు శ్రీనాథుఁడుఁ గూడ గీర్వాణ భాషామతల్లిని సేవించి తనకృత్యము నెరవేర్చుకొనినాఁడు. ఈతఁడు తెనిగించిన శ్రీహర్షనైషధమునకుఁ గలవ్యాఖ్యలలో మూఁడు ప్రసిద్ధములుగా నున్నవి. ఆమూఁడును తెలుఁగువా రొనర్చినవే యగుచున్నవి. మొదటిది మల్లినాథసూరి రచించినది. రెండవ వ్యాఖ్యాత నరహరి నామాలంకృతుఁడు. విద్యారణ్యుల శిష్యుఁడనియు త్రిలింగదేశీయుఁడ ననియుఁ దాన జెప్పికొనియున్నాఁడు.[1] మూఁడవ వ్యాఖ్యాత శ్రీనాథుఁడు. గద్యయందు, "ప్రకాశనం యథాప్రజ్ఞం శ్రీనాథేన విధీయతే" యనియు. "ఇతి శ్రీమహోపాధ్యాయ శ్రీనాథాచార్య విరచితే నైషధప్రకాశే........." యనియు నున్నది. దీనిబట్టి యీశ్రీనాథుఁడు మన కవిసార్వభౌముఁడే నేమో యని సంశయము. అవునగాముల నిర్ణయించు టసాధ్యము.

వీరుగాక శ్రీనాథుని సమకాలికులును కొందఱు సంస్కృత కవులు తెలుఁగువారు గలరు. విశ్వేశ్వరకవిచంద్రుఁడు, బొమ్మకంటి అప్పయాచార్యుఁడు, నాదెళ్ల గోపన్నమంత్రి మొదలగు వారందఱు సంస్కృతమునఁ గృతుల నొనర్చిరి. తెలుఁగు కవులలో నొకఁడైన రావిపాటి త్రిపురాంతకుఁడు అను పేరుగల తిప్పనార్యుఁడు సంస్కృతమున 'ప్రేమాభిరామ' మను రూపకవిశేషమును వ్రాసినట్లు దానిని తెలిగించిన వల్లభరాయకవి చెప్పుచున్నాఁడు. స్వప్నకవి యను గౌరన లక్షణ దీపిక యను సంస్కృతాలంకారగ్రంథమును వ్రాసెను,

పైవర్ణించినరీతి, కొండవీటి రెడ్డిప్రభువులేకాక, ఆ సేగొంది విజయనగర రాజ్యలక్ష్మిని బరిపాలించిన తెలుఁగు రాయలు కూడ సంస్కృత వాఙ్మయము నెక్కుడుగా నాదరించి పోషించిరి. ఆంధ్ర భోజుఁడగు శ్రీకృష్ణదేవరాయలు తెలుఁగునందేకాక సంస్కృత కన్నడ ములందు చక్కని గ్రంథముల రచించినట్లు విష్ణుచిత్తీయమునం దిట్లు వచింపఁబడియున్నది.

"పలికితు త్ర్ప్రేక్షోపమలజాతి పెంపెక్క
రసికు లౌ నన మదాలసచరిత్ర

సత్యావధూప్రీణనంబు
....................సంహిత లేర్చి కూర్చితి
వేదిసకలకథాసార సంగ్రహంబు

శ్రోత్రఘనపటలు విచ్చగ రచించితి సూక్తి
నైపుణిజ్ఞానచింతామణికృతి.

మాయాయు రసమంజరీముఖ్యమధుర కావ్య
రచన మెప్పించుకొంటిగీర్వాణభాష......"

ఇట్లు శ్రీకృష్ణదేవరాయలేగాక, అతనిపూర్వీకులు గూడ సంస్కృతభాష నాదరించి పోషించిరి. విద్యానగరరాజ్యలక్ష్మిని స్థాపించిన బుక్కరాజే గీర్వాణభాష నాదరించి పోషించుట కారంభించెను. తొలుత నీరాజ్యస్థాపనకుఁ గారకుఁడైన విద్యారణ్యస్వామియే పైన వైదికవాఙ్మయమునుద్ధరింపఁబడిన భాష్యకారుఁడగు విద్యారణ్యుఁడు. సన్యాసాశ్రమముం దీక్షానామము మాధవాచార్యుఁడు. ఈయన జన్మస్థలము తుంగభద్రాతీరస్థపంపానగరము. బుక్కభూపాలుని కుల గురువులును భారద్వాజసగోత్రులయిన తెలుఁగు బ్రాహ్మణులనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది.[2] ఈమాధవుఁడే వేదభాష్యము రచించి అన్నగారైన సాయణాచార్యుని పేరు పెట్టెను. మాధవాచార్యకృతములైన గ్రంథము లెవ్వి యన, పరాశరమాధవీయమను వ్యాఖ్యానము, కాలమాధవీశంకర విజయము, విద్యారణ్యము (భాష్యము) 108 ఉపనిషద్వ్యాఖ్యా సర్వదర్శనసంగ్రహము, మాధవనిదానము ననునవి. ఇట్లు సాయన మాధవు లాంధ్రు లగుటచేతనే ఆంధ్రలోకము ధన్య మయినది.

పూర్వప్రభువులలో నొకఁడైన ప్రౌఢదేవరాయ లీగీర్వాణ భాష నెక్కుడుగాఁ బోషించి కీర్తిగాంచెను. ఇమ్మడిదేవరాయలకృతమని మహానాటకసుధానిధి యను కావ్య మొకటి కలదు. ఇమ్మడిదేవరాయలు, ప్రౌఢదేవరాయలు, ప్రతాపరాయ లనియు నొకరికే పేరు. ఈతని ఆస్థానమం దున్నవారిలో డిండిమకవిసార్వభౌములు గొప్ప సంస్కృతకవులు. ఈ కవిసార్వభౌములు నలుగురుగా నున్నారు. మొదటివాఁడగు అరుణగిరినాథుఁడు యోగానందప్రహసనకారుఁడు. 2. డిండిమకవి పేరు రాజనాథదేశికుఁడు. సాళ్వాభ్యుదయము రచించెను. ఇతనికొడుకు 3. అరుణగిరినాథుఁడు, వీరభద్రవిజయమను డిమము రచించెను. ఈనలుగురిలో నొకరెవ్వరో విభాగరత్నమాల రచించిరి. వీరిచే వ్రాయఁబడిన పంచకావ్యవాఖ్యలు—సౌందర్యలహరీవాఖ్య-సత్యభామాపరిణయవాఖ్య—సుప్రసిద్ధగ్రంథములు.

శ్రీకృష్ణదేవరాయల తరువాత రాజ్యముచేసినవారలలో సదాశివరాయలు ముఖ్యుఁడు. ఇతనికాలములోనే అనఁగా 1564 సంవత్సర

1. చూ. శృంగార శ్రీనాథము పు. 102.

2. కవిజీవితములు (వీరేశలింగకృతము) Vol 11 7 వ పేజీ.

3. Domicile andhras:—జన్మతః గౌడులే అయినను ఆంధ్రదేశనివాసులు కాబట్టి ముఖ్యాతిశ ఆంధ్రులే.

ప్రాంతములో జీవించియున్నాఁడు మహానుభావుఁడైన అన్నంభట్టు ఈతనితపోమహిమ యింతయని చెప్పుటకు వీలు లేనట్టిది. ఆసేతుహిమాచలపర్యంతము, న్యాయశాస్త్ర మభ్యసింపఁగోరువారు ప్రప్రథమమున, అన్నంభట్టుగారి పేరు తలపనిదే జరుగదు. భారతదేశములో నెచ్చట నైనను సరే మొదట తర్కసంగ్రహము చదువనిదే మరియొక న్యాయగ్రంథము ముట్టరు.

అన్నంభట్టుగారు తెలగాణ్యబ్రాహ్మణులనియు, గుంటూరు మండలములోని గరికపాడు అగ్రహారము ఈయనచే సముపార్జితమనియు, ఆవంశీకులు పలుకుచున్నారు. "తర్కసంగ్రహముఖోద్గ్రంథకర్త" అని అన్నంభట్టుగారిని స్తుతించియుండుటచేత, తర్కసంగ్రహముకాక ఇంకేమైన గ్రంథములు వ్రాసెనేమో యను ఊహ కలుగుచున్నది. విచారింపఁగా, పాణినీయాష్టాధ్యాయీసూత్రపాఠమునకు వ్యాఖ్య రచించినట్టుగూడఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

ఇట్లు గీర్వాణవాఙ్మయమునందు, తెలుఁగునాటివారికృషి యెంతయో గూడనగుచున్నది. ఇది యింటితో ముగియలేదు. పూర్వకాలమునందే కాక, ఆధునికయుగమునందుఁగూడ, ఆంధ్రులహస్తములనుండి గీర్వాణకృతులు వెలువడుచునే యున్నవి. నాఁడు మొదలు నేటివఱకుఁ గూడ, మనవారు సంస్కృతకావ్యముల రచించుచునే యున్నారు. గతశతాబ్దమునందు, వర్తమానశతాబ్దమునందును గ్రంథరచనయున్నది.

గతశతాబ్దములో గ్రంథరచనసలిపినవారలలో ములుగుపాపయ్యశాస్త్రిగారను ఆరాధ్యబ్రాహ్మణు లొకరు సుప్రసిద్ధులు. [1] ఈయన సంస్కృతాంధ్రములయందుఁ జెక్కు కృతు లొనర్చియుండెను. అమరావతిలో రాజ్యముచేసిన రాజా వాసిరెడ్డి వెంకటాద్రినాయుఁడుగారి ఆస్థానకవి.

[2] కొండె రామచంద్రకవి సుప్రసిద్ధుడైన సంస్కృతాంధ్రకవి యని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈకవి సంస్కృతభాషయం దొనర్చిన కృషి యపారము. కుమారోదయమను చంపూకావ్యము ఘనవృత్తమును కాళిదాసకృత మేఘసందేశోత్తరకథాభాగరూపము మొదలుగాఁగల 22 కృతుల నీతఁడు సంస్కృతభాషయం దొనర్చెను. 9 గ్రంథములు తెలుగులో రచించెను. ఇందువలన నీకవియొక్క శక్తి బయల్పడకమానదు.

కొంతకాలముక్రింద స్వర్గీయుఁడైన వెల్లంకొండ రామరాయకవి సంస్కృతమునఁ జక్కనికావ్యకర్త. అపారమయిన పాండితీపటిమతో, ఈకవిరచించిన గీతాభాష్యము నిరుపమానము. కోనసీమవాసియగు వెంకటాధ్వరియు, చర్ల వెంకటసూరియు సంస్కృతమున గ్రంథముల రచించిరని తెలియుచున్నది. మొదటికర్త రచించినది కాలనిర్ణయచంద్రిక యను జ్యోతిష గ్రంథము. సూరిగారు వెంకటాద్రిగుణరత్నావళి యను అలంకారగ్రంథమును రచించిరి.[1]

ఇట్లు విచారించినచో, గతశతాబ్దములో, సంస్కృతకృతుల నొనర్చినవారు పెక్కుమంది కలరు. వారలందరినిగూర్చి విపులముగా వచించుటకు ప్రకృత మసాధ్యము.

వర్తమానశతాబ్దిలోఁ బలువురు కవు లున్నారు. మొన్ననే స్వర్గీయులైన కిళాంబి రామానుజాచార్యులవారు సంస్కృతాంధ్రములయందు కావ్యరచన సలిపెనని తెలియనగుచున్నది. వీరుకాక ప్రకృతము సజీవులుగా నున్నవారలలోఁ బెక్కుమంది సంస్కృతకావ్యముల రచించినవారును, రచించుచున్నవారును గలరు.

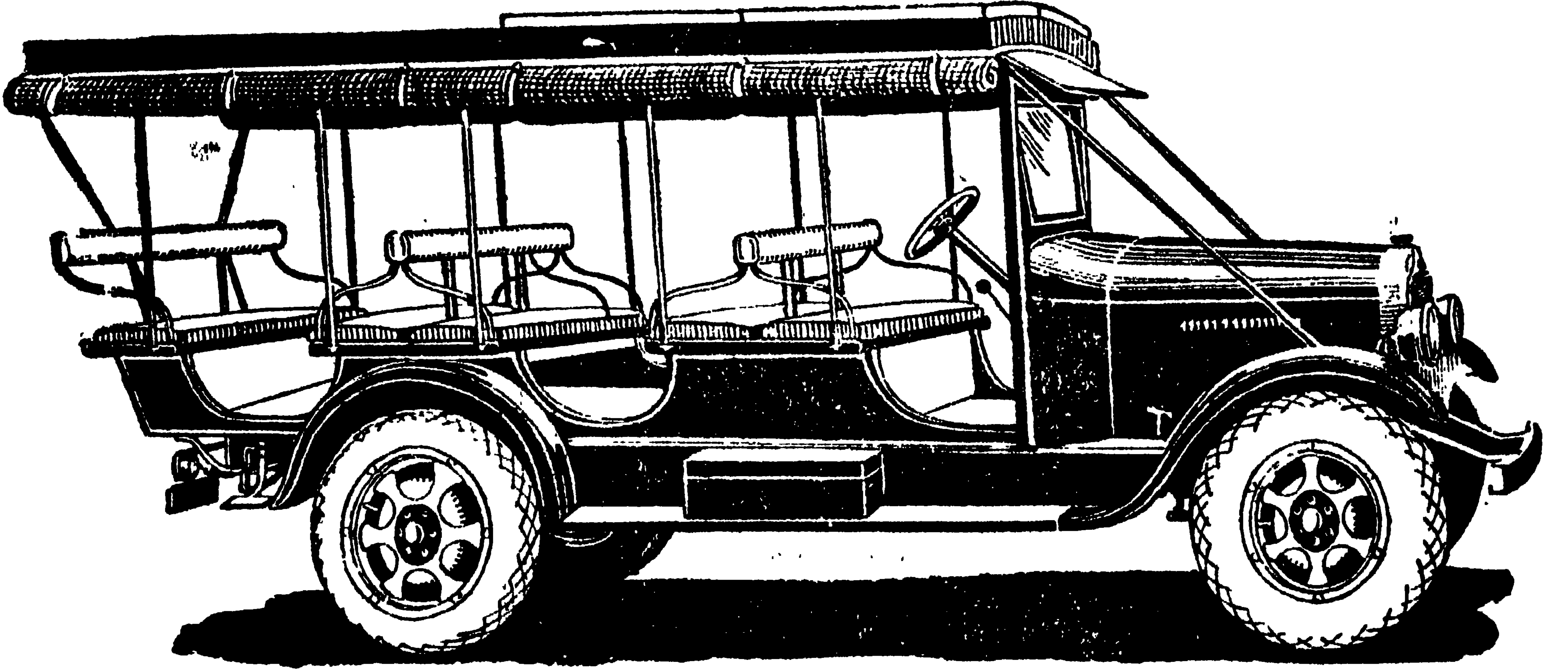
పూర్వులగు ఆంధ్రులు వ్యాకరణశాస్త్రములోఁగూడ గ్రంథరచన సలిపిరని వినదుముకాని, అవియంతయుఁ గాశిలోనున్నదనియు, అముద్రితస్వరూపమున నున్నదనియుఁ దెలియనచ్చుచున్నది. ఆలోటును దీర్చుటకై, ఇక్కాలమున, మహామహోపాధ్యాయ తాతా సుబ్బరాయశాస్త్రిగారు "గురుప్రసాదము" అను పేర నొక వ్యాకరణవ్యాఖ్యాన గ్రంథమును, సమగ్రమయినదానిని రచించి యశోభూషితులయిరి. కుడిభుజము కూలిపోయియున్న తిరుపతి వెంకటకవీశ్వరులుగూడ తెలుఁగులో రచించినన్ని కాకపోయినను, కొన్ని చక్కనికృతుల నొనర్చి గీర్వాణభాషను సేవించియున్నారు. అందు ధాతురత్నాకరము, కాశీసహస్రము ముఖ్యములయినవి. ఇట్లే కాశీకృష్ణకవిగురునరేణ్యులుగూడ కొన్నికృతుల నొనర్చి పాఠకలోకమున కర్పించిరి. ఇటీవల వారు రచించిన బాలబోధి న్యాదిగ్రంథములచే విద్యార్థిలోకము ధన్యమైనది.

ఇట్లు, పరిశీలింప మొదలిడినచో, వర్తమానయుగమునందు, గీర్వాణభాషయందుఁ గృతులొనర్చిన కవులు మనవారలు పెక్కుమంది లేకపోలేదు. వారల నందరిని గుర్తెరింగి, యిటుఁ బ్రశంసించుట దుస్తరము కాకపోదు. కావున ఈవ్యాసముయొక్క శీర్షిక కతివ్యాప్త్యవ్యాప్తి దోషములు, పట్టకుండఁజేయుట, నాతరము గానిపని. నాశక్తికొలఁది పూర్వయుగములోని వారి నందరినిగూర్చి యిటుఁ బ్రస్తావించితిని కాని దీనితో సరిపోయినదను నమ్మకము నాకే లేదు.

ఇట్టి వ్యాసరచన నాబోఁటివానికి శక్తిమించినపని. పరిశోధనలో నారితేరిన వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, సోమశేఖరశర్మ మున్నగు అనుభవజ్ఞులు పూనుకొనవలసినట్టిది. నాకుఁ గల అధికాసక్తియే, నాయీ దూర్పునకుఁ గారణము. వర్తమానకాలములోని సంస్కృతకావ్యకర్తలెవ్వరైన నిందుఁ జేర్పఁబడకపోయిరేని, వారినిగూర్చి నా యెఱుఁగమియే కారణమని తలఁచి మన్నింతురుగాక!

1. 'కళ్యాణచంపు' అనుచంపువును, ఒకనాటకమును, ఒకకావ్యమును వ్రాసినాఁడు.
2. See Introduction do ఘనవృత్తి.

PROFITS

డాడ్జి. డి. ఇ. యం ఫ్. బస్.

స్వంతదారులకు బాగుగా పనియొనర్చుటకు, నవీనమాదిరి బండ్లు చాల ఉపయోగమైనవి. స్వంతదారులకు డబ్బును చేకూర్చునవిగా నుండవలయును. డాడ్జి ట్రక్కులు, బస్సులు యీ విషయములలో చాలవత్సరములనుండి సంతృప్తిని గలిగించుటకు ఖ్యాతిగాంచినవి. దక్షిణఇండియాలో డబ్బు సంపాదించుటకు బస్ సర్వీస్ యొనర్చుటకు తగునైనదిదియే. బస్ సర్వీస్ నడుపదలచినవారలకు, డాడ్జి కమర్షల్ బస్సుల విషయములు తెలుపబడును. ఇవియే. డబ్బువిలువకు సరిగా పొందదగినవి.

డాడ్జి బండ్లు వివరములు తెలుపుచు ఒకపద్ధతిని ప్రచురించుచుంటిమి. అందు ఎక్కువ అభిరుచికలవారలు, వెంటనే వ్రాయవచ్చును.

నేడే మీరు ఎందుకు వ్రాయకూడదు.

Addison & Co.

మద్రాసు, బెంగుళూరు, కళ్లికోట, తిరుచునాపల్లి.

సారస్వత జిజ్ఞాస

కవికొండల వేంకటరావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

భగవంతుఁడు చరాచరసృష్టి నిర్మాణమొనర్చి మానవునితో నీనినుండి ఊహానిర్మాణము చేయమన్నాడు. ఒకపెద్దమేఘము నాకాశమునందు రంగురంగులతో వానచినుకుల మూటగా, చల్లనిచలువపందిరిగా నడపింపసాగినాడు. అది యెట్లు వచ్చినదో, ఏల వచ్చినదో, ఎప్పుడు వచ్చునదో మానవునకుఁ దెలియదు. కాని వచ్చినప్పుడు మానవుఁడు దానినిగూర్చి పాడుచున్నాడు. ఓ! ఇంద్రుడా, అనిచెప్పి వేద ముద్ఘోషించుచున్నాడు. మానవుని కంటఁబడనంతవఱకు ఆ మేఘ మొకానొక పదార్థమాత్రముగ నుండి మానవుని కంటబడునంత నొకానొక యద్భుత దివ్యవ్యక్తిగ మారుచున్నది. ఒకానొకఊహ దానినుండి నిర్మాణింపఁబడుచున్నది. ఈప్రకారము సమస్తమైన చరాచర సమూహమును మానవుని అనంతమైన ఊహా నిర్మాణముచే దివ్యవ్యక్తి పుంజములుగ మారుచు లోకమునెల్లను జీవనవంతముగను, సచేతనముగను చూపుచున్నది. మానవునియొక్క యూహానిర్మాణమే లేకపోయిన భగవంతునియొక్క సృష్టి కేవలము జడమై మూకీభావము వహించవలసియుండును.

తోయము లూఱక ప్రవహించి సముద్రమునఁ గలసిపోయెడివే కాని మనకు గంగమ్మతల్లిగను, గోదావరమ్మతల్లిగను, కృష్ణవేణిగను, అంతర్వాహిని సరస్వతిగను గోచరింపకపోయియుండును. పర్వతము లూఱకి మిన్నుముట్టఁ బెఱిగియుండెడివే కాని హిమవంతునిగను మేరువుగను, వింధ్యగను, వెలసియుండకపోయెడివి. మానవులు నయితము కేవల మాహారనిద్రాదులకు లోనగు జంతుమాత్రులుగ నుండియుండెడివారలే కాని రామునిగ, కృష్ణునిగ, అర్జునిగ, కర్ణునిగ, బలి దధీచి శిబి హరిశ్చంద్రులుగ మాఱియుండకపోదురు. జీవనమొక్క అర్థకామములకు లోనయి నిరర్థకమగుచు చనవలసియుండెడిదే కాని సచ్చిదానంద స్వరూపమున లీనమగుచు ముక్తిని బడసియుండకపోయెడిది. వేయేల? మానవుని యూహానిర్మాణముచే దేవుని సృష్టినిర్మాణమున కొకవింతయైన తేజము వింతయైనవన్నె, వింతయైన విలాసము, వింతయైన వికాశము, వింతయైన ఆశయము, వింతయైన అవకాశము, వింతయైన శశ్వత్ప్రభ, వింతయైన సరళ స్వభావము కన్పింపఁబడుచున్నవి.

నిజమైన మానవుని ఊహానిర్మాణము భగవంతుని సృష్టి కుద్దీపనము చేకూర్చుచు నాశ్చర్యము గొల్పునదేకాని ఎట్లువచ్చిన దేలవచ్చిన దిద్దానిప్రయోజనమేమి యను ప్రశ్నములకు ప్రత్యుత్తరము లిచ్చునట్టిదిగ నుండదు. ఆ ప్రశ్నలను మనము వేసి పరిశీలింపనెంతుమా ఆయూహయొక్క నిసర్గప్రవృత్తిని మనము పాడు చేసినవారల మగుదుము.

టాల్‌స్టాయిఅన్నాట్లు If we reason about love we desrtoy love అని. అంటేనేమి? "ప్రేమనుగుఱించి మనము హేతువాదముసేయుదుమా ఆప్రేమనే మనము నశింపచేతుము." అదేప్రకారముగా భగవంతునియొక్క సృష్టినిగుఱించిగాని, మానవునియొక్క యూహానిర్మాణమునుగుఱించిగాని మనము 'కిం' అని ప్రశ్నింతుమా మనము దానియందలి యందము, నొయ్యారము, నాశ్చర్యము సర్వము నన్నింటిని గోల్పోదుము. ప్రేమను ప్రేమఅనే ప్రేమింపుము. సృష్టిని సృష్టిగనే పరిశీలింపుము. ఊహానిర్మాణము నూహానిర్మాణముగనే యుద్బోధించుకొనుము. అంతియే కాని ప్రేమనునీసికొని దానికాకరమైన ప్రేయసి మంచి

పాటపాడునా, మేలైన యాట యాడునా, చక్కని సపర్య సేయునా యని ప్రయోజనమ్ముల వ్రేళ్ళలెక్కించుకొనుచు ప్రేమింపమొదలిడుదుమా...నిజమైన ప్రియుఁడట్లుసేయఁ జాలఁడు. ఆమెనుగుఱించి యోజింపనే యోచింపఁడు. ప్రేమతత్త్వవికాసము తనప్రోలఁ దోలకాడ తపలో మంద స్మితస్విన్నుఁ డగుచుండు. అనంతవ్యక్తినూహించు.

భగవత్సృష్టియొక్క విశ్వతోముఖ ప్రసక్తియు, మానవుని యూహానిర్మాణముయొక్క పురాణసదుక్తియు నట్టివియ-ప్రశ్న సేయకుడు-ఏల యీ చీపురుపుడక సృజింపఁబడినది? దీనియుపయోగ మేమియని ప్రశ్న వేయకుడు. ప్రశ్న వేయకు డేల యీ తుపాను వచ్చినదని. భయపడకుడు ప్రళయమునుగుఱించి. ఊహానిర్మాణము లేని మానవుని కీడుగుప్పయు, సిభయభ్రాంతులును. ఆశానిరాశాన్దోలికాందోళనమును——ఊహానిర్మాణమే పరమావధిగ గనుగొను మానవునకుఁ బ్రళయరంగమున నటరాజు గనిపించు. వియోగమున సంస్మృతియూశ్వాసించు. బాహ్యకలికాతరళాత్ములలో దిఙ్మండల రేఖానముదితంబగు ముక్తి వికసించు. ఆతని శక్తి నిరంతరము నిర్మాణశక్తియే.

ఒకానొక వ్రాయసకాడు ఈ క్రిందిప్రశ్న వైచుకొన్నాఁడు. ఏమనీ? ఒకానొక దేశముయొక్క నాగరికత దేనివల్లను గొప్పదగుచున్నదని. అతనిజవా బేమని వచ్చినది. Its refinement, its spiritual power and creative flowering in arts and thought."దానియొక్క సరళస్వభావమువల్లను, దానియొక్క ఆధ్యాత్మికపుశక్తివల్లను, కళాశాఖను, ఊహాశాఖను దానికుండు నిర్మాణసామర్థ్యమువల్లను"

పెరికిల్స్, సోక్రటీస్,డిమాస్థనీస్, సిసిరో వంటి మానవులయొక్క ఐహికశరీరములు నశించినవి. నశించినవి. రోమ్, పోంపే, కృష్ణదేవరాయల విజయనగరము మున్నగు పురవరంబులయొక్క వీథీసౌధమ్ములు భూగర్భమ్మున లయమొందినవి. లయమొందినవి. ఎచ్చోనశించిన వెచ్చో లయమొందినవి? ఊహానిర్మాణము లేనివాని మానసమున. ఊహానిర్మాతలకో అవి నేటికిని చిరంజీవములే. వారు నేటికిని చిరంజీవులే.

ఊహానిర్మాతకు భూతకాలము, వర్తమానకాలము, భావికాలము, మూడునుంగూడ చేతనాభావములనే కొల్పుచుండును. అతనికి మృత్యువనునది వినాశనమను నది లేనేలేదు.

మతియొక్క విచిత్రము. అతఁడు చేయునదేమి? పదార్థమును భావముగ నుద్దీపింపఁజేయు. భావమును పదార్థముగఁబ్రతిష్ఠించు. భావార్థములు రెండును అభేదాస్వరూపంబులై యూహానిముందు తాండవించు. సామాన్యుఁడు ప్రేమస్వరూపమును సాక్షాత్కరించుకొనునప్పు డొక చక్కని వాని, పెద్దనయనంబులవాని, ఎగుబుజంబులవాని, బంగరువన్నెవాని, వాని,వాని అని నిరూపించుకొనుచుండు. కాని ఊహానిర్మాతయో మన్మథుని మన్మథుని భస్మీభూతునిగ జేసి నిరాకారునిగఁ జూపి అతనికళను ప్రతి ప్రాణియందును జీవింపఁ జేయు. సామాన్యుఁడు, అనఁగా సర్వసామాన్య వేదాంతి, భగవంతునిగుఱించి యోచించునప్పుడు నిరాకారబ్రహ్మం బను. ఊహానిర్మాత యా నిరాకారబ్రహ్మమ్మునే నీలమేఘచ్ఛాయబోలు దేహమువాఁడు అని సాక్షాత్కరింపఁ జేయు.

ఒకపుస్తకమునం గీపరివర్తన మిట్లు వర్ణింపబడినదనవచ్చును "Real objects are modified in form by the internal visions. They resemble, so that the real objects may seem to be materialisations of the visions. (Poets do this)" "అంతరంగిక సందర్శనంబులవల్ల బాహ్యరూపము లాంతరంగిక సందర్శనంబుల కనురూపంబులుగు రూపంబులు దాల్చుచున్నవి. అందుచే నేముగుచున్నవి? బాహ్యస్వరూపము లాయాంతరంగికసందర్శనంబులయొక్క ప్రత్యక్షగోచరమూర్తులేమో అన్నట్లు అనుకొనుచున్నాము." (ఇది కవులు సేయుపని) మతియొక్క దృక్పథము.——పైపుస్తకమునం దే కనవచ్చు——

"A picture suggests to us a sentiment or a memory. We feel that the picture is the cause, the occasional cause of the memory or the senti-

ment; something has been stirred in the depths of our personality." "ఒకానొకమూర్తి మన కొకసంస్మృతినో యూహనో తట్టించు. ఆ మూర్తివిలోకనమే ఆ తాత్కాలికపు సంస్మృతికిఁగాని ఆతాత్కాలికపు టూహకుఁగాని కారణ మనుకొందుము. ఆత్మీయవ్యక్తికుహరమున నెదో సంస్ఫురించు. మఱియొకచో నిట్లున్నది. "Emotion is the main cause of the majority of spontaneous suggestions. Function of art is to suggest sentiments by giving them expression." "రసము ఇచ్ఛాసంస్ఫురణమ్ములఁ బెక్కింటికి మూలము. కళయొక్క ప్రవృత్తి యేమిటన: ఆ సంస్ఫురణమ్ములను వ్యక్తీకరించుటయు."

ఇట్లు చూడచూడ నాంతరంగికకారణము బాహ్యదృష్టి యగుఁగాక లోపలిచూడ్కి యగుగాక—కళయొక్క ముఖ్యప్రవృత్తి లోకమున కొకకొన్ని యూహలను సంస్మృతులను సమకూర్చుటయని తేలుచున్నది. ధన లాభముఁగాని, పదార్థలాభముగాని మనకొడఁగూర్చునది కాదు కళ. తక్కిన మానుషప్రవృత్తులనుండి కళాప్రవృత్తి నిట్లు మనము వేఱుపఱుపవచ్చును. మనము వర్తకము చేయుచుఁ లాభముపొందవచ్చు, నష్టముపొందవచ్చు. వ్యాజ్యము నడుపుచుఁ గెలువవచ్చు,నోడవచ్చు. లాభాలాభములు జయాపజయములు ఆ ప్రవృత్తితోఁ గూడఁ బుట్టుచున్నవి. కాని కళోపాసన చేయువానికి లాభాలాభములతోఁగాని జయాపజయములతోఁగాని ప్రసక్తియుండదు. ప్రసక్తియుండుటయేకాదు. లాభాలాభములకుఁగాని, జయాపజయములకుఁగాని అవకాశమే లేదు. అతనియొక్క విలాస మెట్లుండుననగ—ఒక రుపమించినట్లు 'I have found something wonderful. I want to share it with others' 'నేను వింతనొకదానిని విలోకించినాను. అందు మీరందఱును పాల్గొంట నాకోరిక' అని అనువాఁడు.

ఇట్టి అమాయకపు, టలౌక్యపు టచ్చెరుపాటువలని ప్రయోజనమేమి?—ప్రయోజన మడుగరాదని తొలుదొల్తనే వ్రాసితిఁగాని అడుగకమానరు. ఈ మధ్యను హిందూపత్రికలోఁ గాబోలు చదివినాను Gould 'గోల్డు' అను ఆయన్ని అడిగినారట-కవిత్వమువలని ప్రయోజన మేమని. దానికాయన వ్రాసినారు. ప్రేమ, స్నేహాభావము ఎట్టివో అట్టివే సంగీతమును, సాహిత్యమూనని. కాని యుపయోగమిట్టిదని సూచించలేకపోయినారు. చివరమాత్ర మేమన్నారన Anything which introduces us to beauty introduces us to truth. It is an old belief but I know of no new one that superseded it." "ఏదయితే మనలకు సౌందర్యము చూపునదియో అదియే మన ముందు సత్యమును ప్రతిష్ఠించు. ఈ న్యాయము ప్రాబల్ల న్యాయమయ్యు దానినతిక్రమించిన న్యాయము మఱొండు నేటికిని ప్రకటింపఁబడియుండ లేదు." ఒకానొకగొప్ప కవి కూడ అదేమాదిరి అర్థమిచ్చు ముక్క అన్నజ్ఞాపకము. Beauty is truth, truth is beauty. 'సౌందర్యమే సత్యము. సత్యమే సౌందర్యము' అని. కాని అక్కడే చిక్కు.

సత్యమనున దెప్పుడును నిరాడంబరమైనది, విశ్వసమ్మతమైనది, తిన్నగఁదోఁచునది కా. సౌందర్యమనునదట్టిదాయని నా సమస్య. సౌందర్యమనునది పరికరములతోఁ కూడినది, స్వార్థముగలది, చుట్టుదారిగలది కా—రంగు, రాగము, రహస్యము, లేనటువంటి సౌందర్యమున్నదా? ఇది నాకందమైనది, ఇది నా కందముగానిది యని యనిపింపని సౌందర్యమున్నదా? అనపేక్షితంబుగలభించు సౌందర్యమున్నదా? లేదనుకొందును. కాని సత్యమునుగురించి విచారింతుమా సత్యమునకు వన్నెచిన్నె లుండవు. అది అందఱు నొప్పుకొనవలసినదే, అందఱికి స్వతస్సిద్ధము. ఇంతటి తారతమ్యములు గల సత్యసౌందర్యముల కభేదస్వరూపము కల్పించుటలన్న యొకింతసాహస మనజెల్లు. జిజ్ఞాస కవకాశమున్నదనుకొందు. అది సర్వసామాన్య సౌందర్యము కాదని యనుకొనవలసి యుండు.

వర్ణించిన సుందరవర్ణనమునుండి మనకొను పరికరాదులు తీసివేయ నింకను మిగులునను కొందు నెదో సౌందర్యము, నిరాడంబరమగు సౌందర్యము, విశ్వ సమ్మతమగు సౌందర్యము, తిన్నగఁదోఁచు సౌందర్యము. దానిని

గురించి తఱిమితఱిమిచూతము. అట్లు తఱచుటచే సత్యమైనసౌందర్యము ఎట్టిదో మనకు గోచరించుటయేకాక సుకవిచేయు లోకోపకారముగూడ మన కవగాహనమగు.

ఆ విమర్శనము సేయఁగడంగుముందు లోకమందు నందమయ్యు నిరాడంబరమగునవి, స్వార్థపరత్వము గల్గినవయ్యు విశ్వతోముఖములైనవి, వ్రీడాభావము గల్గియు యథేచ్ఛ లభించున వెవ్వియైన నున్నవేమో చూతము. అట్టి వున్నయెడల వానిని మనము సత్యసుందరపదార్థములని పిలువవచ్చును. నా బుద్ధికి, పువ్వులు, చెట్లు, ఆకులు, కొండలు, నదులు, పక్షులు, మున్నగు సృష్టిజాలమెల్ల యట్టిదిగనే తోఁచు. పువ్వులున్నవా యవి రంగు రంగులతో, సువాసనతో, మెత్తందనముతో నొప్పుచుంటవి. కాని వాని యందము నిరాడంబరమైన యందము. ఏమందురా అంత పరికరసౌందర్యమును మట్టినుండి పుట్టుచున్నది. మరి ఫలాభిముఖులై స్వార్థము నపేక్షించునవయ్యు అవి తుమ్మెదలకు మకరందమిచ్చుచున్నవి. ఎక్కడున్న తుమ్మెదలూ వాని నాశ్రయించుచున్నవి. ఎంత ముగ్ధములయ్యు మనము వెళ్లి నిలుచున్నమీాద రాలుచున్నవి. నిజముగాఁ బువ్వులు నిరాడంబర సుందరపదార్థములు. ఆకులు, చెట్లు, కొండలు, నదులు నంతియే. కవిత్వము వానివంటి కవిత్వమయిన, అది వో సత్యసౌందర్యము గల కవిత్వము. అంటే నైజసృష్టి లాగుండవలెనుగాని కవిత్వము మానవుడు తెచ్చిపెట్టుకునే కృత్రిమస్వభావముతోఁ గూడినట్టిదిగా నుండకూడదని తాత్పర్యము. అయితే కవిత్వ మొక్క-సృష్టికి సంబంధించినదేనా. మానవునకు సంబంధించినది కూడానా అని యోజింపవలసియున్నది. మానవులను, మానవుల చెయువులను వర్ణించడూ కవి? ఆ వర్ణించేటప్పు డేలాగున నుండవలసియుండునూ కవిత్వము? మానవునియొక్క. సత్యసౌందర్య మెటిదీ? అని గమనించవలయు.

ఈ సందర్భమును మనము అర్థము చేసికోవలెనంటే తిరిగి సృష్టినే పరిశోధించి చూడవలెను. ఒకచెట్టునుఁగాని, యొక తీవనుగాని మనము పరికింతుమూ, ఏ యది బాహ్యప్రపంచము నాకర్షించుచు బాహ్యప్రపంచమునుత్తేజితము గావించు? ఆచెట్టుయొక్క చిగుళ్లు, పువ్వులు, ఫలములు. అంతేగాని ఆచెట్టుపైకెగబీల్చుకొను నీళ్లు కావు. ఆచెట్టు మొదటవేయు పెంటకాదు. దాని కాపుకొఱకు పాతిన కంచె కాదు. ఏదోరంగు ఏదోసువాసన ఏదోరుచిగల ఫలములు. బాహ్యప్రపంచమునకు వలసినవివే. అట్లే మానవుని సత్యసౌందర్యమును. అది మానవుడు తనకొఱకై యేవే గణించుకొను రూపాయ లణాలపైనలందుగాని, తన పొట్టనిండించుకొను నాహారపదార్థములందు గాని లేదు. వానితో బాహ్యప్రపంచమునకుఁ బ్రసక్తియే లేదు. ఎంతవఱ కొకానొకమానవుని చర్యలు, చెయ్వులు సత్కృతులు, మహదాశయములు, ఆచెట్ల పువ్వులవలె, ఆచెట్ల ఆకులవలె, ఆచెట్లఫలములవలె లోకము నాకర్షించుచు లోకమునకు దేజస్సు, ఒయ్యారము, శశ్వాక్కళ నొడగూర్చునవియో అంతవఱ కమ్మానవుని సత్యసౌందర్యము చాటఁబడుచున్నది. అందుచేతనే సుకవితానాయకులయొక్క ఆహారనిద్రాదులు వర్ణింపఁబడక వారి స్వార్థ విరహితములగు ప్రేమ, పరిపాలన, శిష్టరక్షణ, దుష్టశిక్షణ ఇత్యాదులే వర్ణింపఁబడుచుండు.

అట్లగుచో మఱి కవి సృష్టియందు, మానవునియందు గనవచ్చు నీసత్యసౌందర్యమును ఉన్నదున్నట్లు ప్రతిపాదించునా; లేక వేఱే సత్యసౌందర్యము నొకదానిని తెచ్చి పెట్టునా; లేక ఉన్నదానిని అనుకరించునా ?

నాకు తోచే దేమిటన అతగా డివేమిా చేయడని. అతఁడు సృష్టినుండి మానవునినుండి తనకుఁదోచిన యర్థము నొకదానిని దీయుచు అది వానియొక్కయో దానియొక్కయో పరమార్థముగా నిరూపించు. తనయొక్క పరమార్థముగాఁ గనఁబఱుపడు. అట్లు కనబఱచెనా అంత సొంపు చెడిపోయిన దన్నమాటయే. అతఁడు దూరదూరముగానే యుండు. అందులోనే కవియొక్క చమత్కారము. మఱియొక చమత్కార మేమిటంటే-నిజమైనకవిత తెలిసికొనేవరకు తెలియనిదిగా నుండునుగాని తెలిసిన వెనుక సర్వ సామాన్యమైన విషయముగానే తోచును.

మంచి కవితను గుఱించి ప్రతివాఁడూ అనుకొనకమానడు. అది నాకు అనుదినము తోఁచే సంగతే. నేను ఆలాగున చెప్పలేకపోతినని చదువుతూవుంటే అంతక్రితం నోట్లో ఆల్లలాడే విషయములాగు పరుగిడుతూ వుండును సరసమైన కవిత.

ఈమధ్య చదివిన ఒక సంచికలో ఒక వ్యాసమందు చూచితి నిట్లు: Poetry is the very stuff of life. It belongs to the wharf, the mart and the tumult of life. Whenever a true thought shapes itself before the intellect of or a sincere emotion makes its irresistable appeal to the heart of man, there is the possibility of Poetry. 'కవిత జీవలోకము లోనిది. అది అంగడులందు, పడవల రేవులందు, సంసార సాగరమందు కననగు. ఎప్పుడొక సత్యభావము ఒకానొక మానవుని మనస్సునకు దట్టిగాని ఒక నిజమైనరసము హృదయమునుండి ఉబికిగాని పైకి వెలువడునో అక్కడల్లా కవితకు అవకాశమున్నది'

కావునఁ గవితయన నేదోయని, ఛందోనిబద్ధమని, అలంకార విశ్రుంఖల పరికల్పితమనీ, మడిగట్టుకొన్న దని యూహింపఁ జనదు. అది ప్రతి మానవునియందును గలదు. ప్రతిచోటను గలదు. సత్యసౌందర్యముల జూడగల సావకాశము, సాధుమతి మనకుండవలెను. అంతే.

అజంతాచిత్రములు

౮. ఉద్యానవనము

౯. తామరలు

హర్షనైషధము - శ్రీనాథుని యాంధ్రీకరణము

శ్రీమతి బిక్కిన సుదర్శన రామలక్ష్మీకాంతమ్మ గారు

శ్రీహర్షుఁడు నైషధకావ్యరచనాప్రారంభమున

శ్లో. నిపీయ యస్య క్షితిరక్షిణః కథా
స్తథా ద్రియంతే న బుధా స్సుధా మపి;
నల స్సితచ్ఛత్రితకీర్తిమండల
స్సరాశి రాసీ న్మహసాం మహోజ్జ్వలః.

అని వ్రాసెను.

అభిప్రాయము:—

భూపాలకుఁడగు నే నలమహారాజు కథలను మిక్కిలి యాస్వాదించి, బుధులు (దేవతలు, పండితులు) అమృతమునుగూడ నలకథలనువలె (పూర్వమందువలె) నాదరించుటలేదో, శ్వేతాతపత్రమైన కీర్తిమండలము గల యా నలమహారాజు మహోత్సవములచే వెలుగొందుచుఁ దేజోరాశియై యొప్పుచున్నాఁడు.

పిమ్మట:—

శ్లో. రసైః కథా యస్య సుధావధీరిణీ
నల స్స భూజాని రభూ ద్గుణాద్భుతః;
సువర్ణదండైకసితాతపత్రిత
జ్వలత్ప్రతాపావలికీర్తిమండలః.

అభిప్రాయము:—

ఏ నలునికథ రసములచే నమృతమును నిరసించుచున్నదో యాభూనాథుండగు నలుఁడు తనదుకీర్తిమండలమనెడు తెల్లగొడుగునకు వెలుగొందు తనప్రతాపపంక్తి యనెడు బంగరు దండము నమర్చి యద్భుత గుణంబుల నొప్పుచుండెను.

అనంతరము:—

శ్లో. పవిత్ర మత్రా తనుతే జగద్యుగే
స్మృతా రసక్షాళనయేవ తత్కథా;
కథం న సా మద్గిర మావిలా మపి
స్వసేవినీ మేవ పవిత్రయిష్యతి.

అభిప్రాయము:—

ఈ కలియుగమున స్మరింపఁబడి లోకమును రసక్షాళనము చేసినువలెఁ బవిత్రమైనదిగఁ జేయు నా నలునికథ కలుషమైన దైనను, ఎల్లప్పుడు తననే సేవించు నామాట నేల పవిత్రము చేయదు? అనఁగాఁ దప్పక పవిత్రము చేయునని యాశయము. ఇందులకుఁ బ్రమాణము.

శ్లో. కర్కోటకస్య నాగస్య దమయంత్యా నలస్యచ;
ఋతుపర్ణస్య రాజర్షేః కీర్తనం కలినాశనమ్.

అనుష్టుప్.

ఇక శ్రీనాథరచితమగు నాంధ్రశృంగారనైషధమును బరికింతము.

పూర్వము సింగనమంత్రి శ్రీనాథకవిం జూచి నాకు నొక్క ప్రబంధంబు పుణ్యశ్లోకపురాతనరాజర్షి చరితానుబంధబంధురంబుగా రచియింపుము.

గీ. భట్టహర్షుండు ప్రౌఢవాక్పాటవమున
నెద్ది రచియించె బుధలోకహితము పొంటె
నట్టి నైషధసత్కావ్య మాంధ్రభాష
ననఘ, యొనరింపు నాపేర నంకితముగ.

చ. పనివడి నారికేళఫల
పాకమునం జవియైన భట్టహ
ర్షుని కవితానుగుంభములు
సోమరిపోతులు కొందఱయ్యలా
ననికొనియాడ నేరరు—

అని సాహిత్యగోష్ఠీవినోదప్రసంగంబునఁ గవిసార్వభౌముండగు శ్రీనాథకవితో శ్రీహర్షకవిచే రచింప

బడిన సంస్కృతనైషధము నాంధ్రభాష నొనర్చి, తన కంకిత మిమ్మని నుడివెనట.

అప్పుడు శ్రీనాథుడు శృంగారనైషధమును రచించుచు నిష్టదేవతాస్తుత్యాదుల నొనర్చి, యభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పం బూనిన యిమ్మహాప్రబంధమునకుం గథానాయకుండు :

సీ. తపనీయదండైకధవళాతపత్రితో
ద్దండ తేజఃకీర్తిమండలుండు
నిర్మలనిజకథానిమిషకల్లోలినీ
ధౌతాఖిలజగత్కల్మషుండు
వితతనవద్వయద్వీపనానాజయ
శ్రీవధూటీసమాశ్లిష్టభుజుడు
నిఖిలవిద్యానటీనృత్యరంగస్థలా
యితనాయమానజిహ్వాంచలుండు

తే. ప్రస్తుతింపంగ దగు సముద్భటకఠోర
చటులగుణటంక్రియాఘనస్తనిత ఘోష
చాపనీరదభవశరాసారశమిత
బలవదహితతేజోదవానలుండు నలుడు

అని ప్రారంభమున వ్రాసెను.

ఈ సీసపద్యమువలన సంస్కృతనైషధములోని మొదటిసర్గయందలి 1,2,3,4,5,7, శ్లోకముల యందలి యభిప్రాయములు క్లుప్తముగ వివరింపబడినవి.

1,2,3 శ్లోకములలోని యభిప్రాయమును ఈ సీసపద్దెమున మొదటి రెండు పాదములలోనే నుడివెను.

పై రెండుపాదములకు సరియైన అర్థము:—

బంగారముయొక్క కామయు, ముఖ్యమైన తెల్లనిగొడుగునుంగా జేయబడిన పొడుగైన పరాక్రమమును, కీర్తిమండలమును గలవాడును, నిర్మలమైన తన చరిత్ర మనెడి దేవనదిచేత గడుగంబడిన సకలలోకముల యొక్కయు, పాపములు గలవాడునై నలుడున్నాడు.

అనగా మూడు లోకములలో దేవనది ప్రవహించి, వాని నెట్లు పవిత్రీకరించుచున్నదో యా ప్రకారమే నలునిపుణ్యచరితము లోకములయందు వ్యాపించి, వానిని బవిత్రము చేయుచున్నదని భావము.

శ్రీహర్షకవి నైషధప్రారంభమున భూపాలకుడగు నే నలునికథలను బుధులు చవిజూచి సుధ (అమృతము)నుగూడ నావిధముగ నాదరించుటలేదో యనియు, రెండవశ్లోకమునగూడ ఏ నలునికథ రసములచే సుధ(అమృతము)ను మీఱుచున్నదో యనియు జెప్పెను. ఇట్టి స్థితిలో కవిసార్వభౌముడగు శ్రీనాథుండు సింగన మంత్రి కోర్కెచొప్పున హార్షనైషధము నాంధ్రభాష నొనర్పం బూని మొదటి సీసపద్యముననే రసవిశేషపోషకంబగు హార్షకవిసమ్మతంబగు నమృతసామ్యమును నలచరిత్రమునకుం జెప్పక దేవనదీసామ్యమును జెప్పెను. ఒకవేళ

శ్లో. పవిత్ర మత్రా తనుతే జగద్యుగే
స్మృతా రసక్షాళనయేవ తత్కథా—

అను మూడవశ్లోకమందలి రసక్షాళనాపవిత్రత్వమును వెల్లడించుటకై యమృతసామ్యమును జెప్పక, దేవనదీసామ్యమును నలకథకు జెప్పెనన్నచో నిట్టిసామ్యమును శ్రీహర్షుడు శ్లోకసారిగైనను నుడువక పోవుటయే గాక మొదటిరెండు శ్లోకములలోగూడ నమృతము నేల చేర్కొనవలెను ?

రసాత్మకమగు మహాకావ్యమునకు నమృతసామ్యమునువీడి, దేవనదీసామ్యమును జెప్పుటలో రసవిశేషము పొసంగి యున్నదా ?

లోకమునందు జూడ బంచకావ్యములను బఠించి పిమ్మట విద్వదౌషధమైన నైషధకావ్యమును జదువుచుండిరి.

సాహిత్యదర్పణమునందు "వాక్యంరసాత్మకం కావ్యం" అని చెప్పబడుటచేతను ప్రతాపరుద్రీయమున రసస్వరూపనిరూపణమునందు "అథ సర్వేషాం ప్రబంధానాం జీవితభూతస్య రసస్య స్వరూపం నిరూప్యతే" అని యుండుటచేతను, కావ్యము రసాత్మకమైనదనియు, ప్రబం

ధములన్నిటికిని రసమే ప్రాణమై యున్న దనియు స్పష్టమగుచున్నది గదా!

"శ్లో. రసతే స్వాదనార్థత్వా ద్రస్యంత ఇతితే రసాః"-

అనుటచే ననుభవింపఁబడుటవలన రసములనఁ బరగుచున్నవి.

ఇట్టి రసము పెక్కుతెఱంగులై యున్నది.

హర్షకవి రసభరితమగు తన కథలో రసపోషకముగఁ బవిత్రత్వాస్వాద్యత్వములు ప్రకాశించునటుల నుపమానమును జెప్పందలంచి, నలకథ సర్వరసోత్తమం బగు సుధనుగూడ మీఱుచున్నదని బుధజన సమ్మతంబుగాఁ జెప్పియుండెను.

శ్రీనాథకవి యాంధ్రమున నలకథకు దేవనదీ సామ్యమును గల్పించెను. దేవనదీసామ్యము పవిత్రత్వాపాదకమున నమృతమును మించుచుండినను, బుధకవి సమ్మతంబగు రసపోషణమున లోపస్ఫురణము గల్గెడి కన్పట్టక మానదు.

శ్రీహర్షం డినుమాఱు నలకథకు సుధోపమానంబు జెప్ప నీకవిసార్వభౌముఁడు దానిని తీసివైచుటలో గడించిన నైపుణ్య మెద్ది?

గంగ విష్ణుపాదమున జనియించినది. పరమేశ్వరుని శిరమున ధరింపఁబడుచున్నది. మహాతప మొనర్చిన భగీరథుని ప్రయత్నమున దివినుండి భూపాతాళలోకములకుఁ దేఁబడినది.

శ్రీమద్భాగవత దశమస్కంధమున:—

శ్లో. వాసుదేవకథాప్రశ్నః పురుషాన్ త్రీన్ పునాతిహి
వక్తారం పృచ్ఛకం శ్రోతౄన్ తత్పాదసలిలం యథా.

అని యుండుటచే నారాయణకథాప్రశ్నము, నారాయణపాదసలిలమువలెఁ జెప్పువానిని, నడుగువానిని, వినువారిని బవిత్రము చేయుచున్నదని నుడువుటం బట్టి, గంగకు పవిత్రత్వాతిశయము కలదనుటలో సందియ ముండఁజాలదు.

ఐనను అమృతమున కపవిత్రత్వము లేకుండుటయే గాక పవిత్రత్వమును, విశేషరసాస్వాద్యత్వమును కలవని నిస్సందేహముగఁ జెప్పవచ్చును.

ఎట్లనిన, సురాసురులు మిక్కిలి వాంఛతో క్షీరసముద్రము మథనముచేయుచుండ హాలాహల విషంబు మున్నగు నిక్కట్టులెన్నియో యుత్పత్తిల్లినను, బట్టువిడువక, వెనుదీయక తమ కభీష్టమగు నమృతమును సాధించిరి గదా!

అమృతసాధనార్థమై మందరగిరిని శ్రీమన్నారాయణుఁడుగూడ కూర్మరూపమున ధరించెను. సుధ క్షీరసాగరమునఁ బుట్టినది. తోఁబుట్టువులుఁ జూడ కౌస్తుభము పారిజాతము కామధేనువు చంద్రుఁడు లక్ష్మి మున్నగు వారలు.

అమృతము పుట్టినంతనె దేవతలు తనివిజెందిరా? లేదులేదు. ఆ యమృతమును శ్రీమహావిష్ణువు లోకపవిత్రకరకమలముతో నిచ్చుచుండఁ బంక్తులు దీర్చి కూర్చుండి, దేవతలెల్లరు తనివితీరఁ గ్రోలియుండిరి.

నారాయణుని పాదస్పర్శగలది గంగ; నారాయణుని కరస్పర్శగలది సుధ. అమృతపానముచే సురలు జరామరణవర్జితులై త్రిదశత్వ మొందిరి.

అమృతఘటమును స్వర్గములో నింద్రాదులు మిక్కిలి భద్రముగఁ గాపాడుచుండిరి.

పూర్వము కద్రువగూడ గరుడుని సురను దెచ్చి తనకిచ్చినఁ దల్లియగు వినతకు దాస్యవిముక్తిని జేసెదనని చెప్పియుండెను.

పై వానిని జూడ నమృతమునకుఁ బవిత్రత్వముంటయే గాక దేవలోకపూజ్యమగు రసవిశేషము గలదనుట నిర్వివాదము.

వేయేల! పురాణోత్తమమగు భాగవత మహిమను వివరించుచు:

శ్లో. నిగమకల్పతరో ర్గళితం ఫలం
శుకముఖా దమృతద్రవసంయుతమ్;

ఆయుర్వేదసమాజము వారి ఔషధరత్నము , పరీక్షించదగినవి.

మదనకామేశ్వర లేహ్యం.

వనమూలికలతో చేయబడినది— వీర్యవృద్ధిని—బలమును కలిగించు ఔషధములలో యుత్తమమయినది— మేహము—నిశ్శక్తి—శుక్లనష్టము—అతి మూత్రము—మొదలగు వాటిని హరించి మంచిబలమును—సంసారసౌఖ్యమునకు శక్తిని—సంతానప్రాప్తిని కలిగించుటలో అమోఘమయినది—వేల డబ్బీలు విక్రయమగు చున్నవి.

2 డబ్బీలు చాలును. 20 తులముల డబ్బి రు. 1-4-0

పాలసుగంధి లేహ్యం

రక్తశుద్ధికి శ్రేష్ఠమయినది. సవా మేహము, మేహపొడలు, మచ్చలు, యితర చర్మరోగములు, కీళ్ళనొప్పులు, మలబద్ధము మొదలగు వ్యాధులను హరించి రక్తమును శుభ్రపరచుటలో శ్రేష్ఠమయినది. 4 డబ్బీలు చాలును. 20 తులముల డబ్బి రూ. 1-4-0

క్షయారిష్టము

దగ్గులు, క్షయదగ్గులు, ఉబ్బసదగ్గులు మొదలగువాటిని హరించును. డబ్బి రు 1-0-0

ఘనసార చందిని

అన్ని విధములగు శిరః, అంటురోగములు, స్త్రీల కుసుమవ్యాధులు, మూత్రపుమంట, చురుకు, మొదలగుఅన్ని వ్యాధులనుహరించుటలో చాలా ఉత్తమమయినది.

4 సీసాలు చాలును సీసా 1-కి రు 1-8-0

దీనిని చందని అత్తరు అనుపానముతో పుచ్చుకొనిన తత్క్షణమే సమస్తబాధలు హరించును.

చందిని అత్తరు సీ 1-కి 1-4-0

కందమూల రసాయనం

మూలవ్యాధి (మొలలజాడ్యము) కిది మంచిమందు. మలబద్ధకము, ఆసనమందు రక్తచీముగాని వచ్చుట, మొదలగుఅర్శస్సంబంధమగు వ్యాధులను పోగొట్టును.

రోజాపుష్ప లేహ్యం

మలబద్ధమును హరించి కాలప్రవృత్తిని చక్కగా కలిగించును. పథ్యములేదు సదావాడుచుండవచ్చును 1డబ్బిరు 0-10-0

మహాఖండార్ద్రక లేహ్యం

సమస్తపైత్యములు, వాంతులు త్రేపులు. ఆకలిలేకుండుట, మొదలగువాటిని హరించి మంచి ఆకలిని, జీర్ణశక్తిని కలిగించును. 15 తు డబ్బి రు 1-0-0

గంధకరసాయనము

పరిశుద్ధముగా తయారుచేయబడినది. సమస్తరోగములను నిర్మూలము చేయును. జీర్ణించిన సవాయిలు, చర్మరోగములు, కురుపులు, కొరుకుపుండ్లు, తీట. జిల, మేహపొడలు, మచ్చలు, కుష్ఠువులు, మొదలగు అపరిశుద్ధరక్త సంబంధమగు వ్యాధులను హరించుటలో జగత్ప్రఖ్యాతి గలిగియున్నది.

15 తులములడబ్బి 2-0-0

చ్యవనప్రాసలేహ్యము.

ఇది అమలకసారముతో చేయబడినది. బలమును కలిగించుటలో వుత్తమమయినది. క్షయ-దగ్గు ఉబ్బసము, అజీర్ణము, శ్లేష్మము, కఫము, పురాణజ్వరము, మొదలగు వ్యాధులను ఖండించుటయే గాక గుండెకుబలములు నరములకు పటుత్వమును గలిగించుటలో శ్రేష్ఠమయినది.

కాడ్లివరు ఆయిలు మొదలగువాటికంటే యుత్తమమయినది.

20 తులములడబ్బి రు 1-4-0.

అశ్వగంధరసాయనము

ఇది సమస్తవిధములగు మేహములు, నిశ్శక్తులు, శుక్లనష్టము, శిరరోగము, రక్తవమనము, అత్యంతమయిన తాపము, ఆకలిమందము, దుర్బలత్వము, గుండెలలోమంట, పొడిదగ్గు, పాండువు, క్షయ, రక్తక్షీణము, సర్వవిధములగు ఉష్ణపైత్య సంబంధమగు వ్యాధులు, జీర్ణజ్వరములు మొదలగు వ్యాధులను ఖండించి మిక్కిలి బలమును, వీర్యవృద్ధిని, ఆకలిని, తేజస్సు కలిగించును.

2 డబ్బీలు చాలును. 20 తు॥ డబ్బీ 1-కి రు 1-4-0.

నోటు:—దీనియందు, 1 డబ్బీకి, ఒకతులమువంతున వంగాభ్రకసిందూరమును గలిపి సేవించినయెడల మేహాది సమస్తరోగములను శీఘ్రముగా హరించుటలో ఎక్కువగా పనిచేయును. వంగాభ్రక సిందూరము తులం 1-కి రు 2-8-0.

అన్ని ఔషధముల మాక్యాటలాగు యుచితము

5-0-0 రూ పైబడిన ఆర్డర్లకు 1-0-0 రూ 1-కి 0-2-0 కమీషని చ్ఛేదము.

పి. శి. ఏ. అండు కంపెని, అయుర్వేదసమాజం, పెరిదేపి, నెల్లూరుజిల్లా.

నాలవ భారతీయ వేదాంతమహాసభ

శ్రీ యస్. శ్రీనివాసయ్యంగారి రాక

[illegible] ఆటపందెములో గెలిచినవారు

ఆదిమాంధ్ర బాలుర పాఠశాల-బందరు

ఆంధ్రస్నాతకులకు విందు-చెన్నపురి

ఆదిమాంధ్ర ఉద్యోగసంఘము-నెల్లూరు

ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తు-పట్టప్రదానసభ

శ్రీమతి అన్యగారికి స్వాగతము

రె. ఏ. బి. జాన్స్టనుగారు, యం. ఏ. యం.

జగద్గురు ప్రతిష్ఠితం [illegible] వైదిక బృందము.

యం. యస్. యం. ఆర్. ఉద్యోగులు [illegible]

పిబత భాగవతం రస మాలయం
ముహు రహో రసికా భువి భావుకాః.

శుభచరితులగు నో రసికులారా! శుకముఖస్పర్శ మున నమృతద్రవముతో నిండిన వేదమను కల్పవృక్షము నుండి పడిన పక్వఫలమగు భాగవతమును, లయపర్యాప్తము ననుభవింపుఁ డనుటచే నమృతమహత్వ మిచటఁ జక్కఁగ వివరింపఁబడినది.

శ్లేషయమకచక్రవర్తి యగు వేంకటాధ్వరి కవి యిట్లు చెప్పెను.

శ్లో॥ అసౌ సహగుణాపి మే హరికథా సుధాధారిణీ;
కృతి ర్దనుజభిద్గుణగ్రహణలాలసైర్ గృహ్యతే.

తన కృతి గుణభూయిష్ఠ మైనది గాకుండినను, హరికథ యనెడు సుధను ధరించినది గావున హరిగుణసంకీర్తనాసక్తులచే స్వీకరింపఁబడు నని నుడివెను. ఇందుఁ జక్కఁగ హరికథ సుధామయముగనే చెప్పఁబడినది.

శ్లో. రుచిరకవివాక్యే ష్వనవధి ర్నవానందః కో
ప స్ఫురతి తు రసో సౌ నిరుపమః—

సుకవి వాక్యములందు మితిలేని నూతనానందంబు గల్గించు చెప్పశక్యముగాని రసము గలదను బాణోక్తిచే రసమే కావ్యమునకు ముఖ్యమని తేలుచున్నది.

శ్లో. సుధామయానీవ సుధాం గళంతి
విదగ్ధసంయోజన మంతరేణ;
కావ్యాని నిర్వ్యాజమనోహరాణి—

అనుటచేఁ గావ్యములు సుధామయము లైనవని విదితమగు చుండెను.

పరమేశ్వరావతార మనఁదగిన ధూర్జటికవివరుఁడు

శా. సత్కావ్యాదికవీంద్రులన్ దవిషద
న్నప్రాయవాగ్గుంభసం
పత్కావ్యప్రతిపాదకప్రతిభులం
బన్నిద్దఱన్ శైవసం
విత్కాసారమరాళరత్నములఁ ద
ద్విద్యారసాపేక్ష భూ
భృత్కాంతారపుఁ దుంచె సంపదరిఁ ద్రి
ప్పం బొందఁగాఁ జేయుచున్.

అని కాళహస్తిమాహాత్మ్యమున నమృత తుల్యములగు వాగ్గుంభముల సంపదగల కావ్యములను జేయువారని నుడివియుండెను.

కవి బ్రహ్మ యని పేరెన్నిక గన్నవాఁడును, శ్రీనాథకవికిం బూర్వికుఁడు నగు తిక్కనయజ్వ భారతాంధ్రీకరణమునకుఁ దొరఁకొని విరాటపర్వరచనారంభమున

ఉ. కావున భారతామృతము
కర్ణపుటంబులనారఁ ద్రోలి యాం
ధ్రావలి మోదముం బొరయు
నట్లుగ సాత్యవతేయసంస్మృతి
శ్రీవిభవాస్పదం బయిన
చిత్తముతోడ మహాకవిత్వదీ
క్షావిధి నొంది పద్యములు
గద్యములున్ రచియించెదన్ గృతుల్.

అను పద్యమున భారతామృతమని చెప్పియుండెను. సహజ పాండిత్య మండితుండగు బమ్మెర పోతనామాత్య కవివరుఁడు:

మ. పరగోవిందకథాసుధారసమహాపక్షోరుధారాపరం
పరలం గాక బుధేంద్రచంద్ర! ఇతరోపాయానురక్తిం బ్రవి
స్తరదుర్దాంతదురంతదుస్సహజనుస్సంభావితానేకదు
స్తరగంభీరకఠోరకల్మషకనద్దావానలం బాఱునే?

అనుచు భాగవతరచనంబున గోవిందకథను సుధారసమని చెప్పియున్నాఁడు.

ఆంధ్రనైషధమున "మధురాక్షరములైన మామాటలు వినంగ నమృతాంధసులై యోగ్యు లనుపమాంగి" అమృతరసమును గ్రోలిన యా దేవతలే మామాటల రసమును పరికింప నర్హులని శ్రీనాథుఁడే నుడివి యున్నాఁడు. కావున నో విమర్శకాగ్రగణ్యులారా!

శ్రీహర్షకవి తొలుత నిసుమాఱు నలకథ సుధారసముసు మీఱుచున్నదని చెప్పిన దానిని శ్రీనాథకవీంద్రుఁ డాంధ్రశృంగారనైషధరచనారంభమున పడుచుట పాడిగాదనియు, మహాకావ్యరచనకు రసపోషణమునఁ గొఱంత యనియు నా మదికిం దోచుటచే నిట్లు విన్నవించితిని.

. ఇందలి యుక్తాయుక్తములను బుధలోకమే పరిశీలించునని వినయమున నుడువుచుంటిని.

అజంతా చిత్రము

3. హంసగీత (హంసనాటకము)

ద్రౌపదిరోషము, వ్యాసుఁడు–తిక్కన

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

శ్రీకృష్ణుఁడు సంధికిఁ బోవునప్పుడు పాండవులెల్లఁ దమ యభిప్రాయములను జెప్పినపిమ్మట ద్రౌపది సాత్యకి సహదేవుల శూరాలాపములను మెచ్చుకొనుచు భీముని శాంతిని జూచి మిగులఁగినియుచుఁ గన్నుల నశ్రువులు నింపి శ్రీకృష్ణభగవానునితో నను మాటలలో ముఖ్యము లివి. "ఏమియు నీయక సంధి నొప్పుకొనవద్దు సృంజయసహితులై పాండవులు వారిని గెల్వఁగలరు. సామదానములచే సాధింపఁ దగినది వారియెడ లేదు. వారియెడఁ గృప చూపవలదు. సామదానములచే సాధ్యులుగానివారిని దండించుట జీవితము గాపాడుకొనువారికి ధర్మము. నీవును పాండవులును గలసి యుద్ధముసేయుట యుక్తము. సర్వక్షత్రియసుఖావహము. లోభగ్రస్తులైన క్షత్రియులను, దస్యులను గూడ క్షత్రియుఁడు హతము సేయవలె. చంపఁదగినవానిని జంపకపోవుటచేఁ గలుగుదోషము, చంపఁదగనివానిని జంపిన దోషమువంటిదే. నా దుఃఖము నీవెఱుఁగుదు. దాసినైన నేను భీష్మద్రోణులుండఁగఁ గొప్పులను గొనఁబడితిని. భీమార్జునులు కృపణులై సంధిఁగోరిరేని వృద్ధుఁడైన మా తండ్రి మహారథులైన పుత్రులతో వచ్చి పోరఁగలఁడు. నా యేవురు కొమరులు మహాబలులు అభిమన్యుని ముందిడుకొని కౌరవులతోఁ బోరుదురు.

"పదుమూఁడేండ్లు కోపము లోనిడుకొని నిరీక్షించితి. ఇప్పుడు ధర్మమునే చూచుచున్న భీముని వాక్యములచే హృదయము బ్రద్దలగుచున్నది" ఇట్లని బాష్పసన్నకంఠముతో నెలుంగు దొలుపడ వడకుచు క్రిక్కిరిసియున్న వక్షోజయుగమును గన్నీటితోఁ దడుపుచు ఏడ్చెను. లోని వేఁడి ద్రవీభవించెనోయన వెచ్చని కన్నీరు గారుచుండె.

ఈ ప్రసంగమున ద్రౌపదిని శ్రీకృష్ణపాండవులకు ధైర్యము జెప్పుదానిగను, కౌరవులను జంపుడని స్పష్టముగా జెప్పుచున్న కుపితచిత్తురాలినిగను, కోపాతిశయముచే భర్తలను దృణీకరించుచున్నదానినిగను, దుర్యోధనదుశ్శాసనులను రణహతులను జూడకపోతినని మహాతాపముఁ బొందుచున్నదానినిగను వ్యాసుఁడు చూపెను.

తిక్కన యీ ద్రౌపదిని జాల మార్చివేసినాఁడు. ఈయన ద్రౌపది రోషమును గడు నిగూఢముగ వెల్లడించుచున్నది. పాండవులను అననట్లు అనుచున్నది. లోకము వారు తనభర్తలను బరిహసింతురేమో అను భయము తనకుఁ గలిగినట్లు పల్కుచు యుద్ధప్రోత్సాహమును జేయునట్లు చేయుచున్నది. "వారివలన గలిగినయవమానము వలన నాకుఁ బిచ్చియెత్తినది, నేను కారులు ప్రేలుచున్నాను. నా మాటలు పాటింపక పాండవులయొక్కయు నీయొక్కయు సౌజన్యమునకు భంగములేకుండఁ గార్యమును నిర్ణయించుకొనుఁడు" అని యుపసంహరించుచున్నది. ఈ మాటలో నెంతటిధ్వని యున్నదో చూఁడుడు. "లోకమున సహనశీలురని కీర్తిసంపాదించుకొనుటకే నీవును బాండవులును యత్నించుచున్నారు కాని నా బన్నములను గూర్చియు, నా దుఃఖమునుగూర్చియు మీరేమియు గణన సేయుటలేదు" అని యెత్తిపొడుచుచున్నది. ఇచ్చట వ్యాసుడు రసభావప్రధానకవిగను తిక్కన ఔచిత్యద్రష్టయగు కవిగను గన్పట్టుచున్నారు. కోపము, భీముని శాంతిని సంధిప్రయత్నములను జూపుటచేతఁ బెచ్చుపెరిగి ద్రౌపదిని అవశురాలినిగాఁ జేసి గాంభీర్యమును బోఁదోలినదని తెల్పుట కామెను లోపలఁగలభావమును స్పష్టముగా వెడలఁగ్రక్కుచున్న యధీరనుగాఁ జూపినవాఁడు వ్యాసభగవానుఁడు.

కష్టాంతముల నుండు రాజ్ఞికి సహజమైన గాంభీర్యమును బోఁద్రోలక ధీరతను గాపాడుచు భావమును నిరుపమానముగాఁ బోషించినవాఁడు తిక్కనమహాకవి.

ద్రోవది కొమ్మను వేయుట మున్నగువానిచే నసామాన్యభావనిర్మాణదృష్టి వ్యాససూక్తులలో గగుర్పాటు గల్గించుచున్నది. రాణికి సముచితమైన భావసూచనా చాతురి తిక్కన నుడికారముల నాహా పుట్టించుచున్నది.

వ్యాసుఁడు

ఉ. ద్రోవది బంధురంబయిన క్రొమ్ముడి గ్రమ్మన విచ్చి
వెండ్రుకల్, దా వంచేతఁబూని యసితచ్ఛవిఁ
బొల్చు మహాభుజంగమో, నా విలసిల్లి వ్రేలఁగ
మనంబునఁ బొంగు విషాదరోషముల్, గావఁగ
లేక బాష్పములు గ్రమ్మఁగ దగ్గనలేచి యార్తయై.

వ. గోవిందు ముందటం బెట్టి యిట్లనియె.

క. ఇవి దుస్ససేను వ్రేళ్లం
దవిలి సగము ద్రెవ్విపోయి దక్కినయవి కౌ
రవులకడఁ దీఱుమాటల
యవసరమునఁ దలఁపవలయు నచ్యుత, వీనిన్.

సీ. ఈ వెండ్రుకలు వట్టి యీడ్చిన యా చేయి
దొలుతగాఁ బోరిలో దుస్ససేను
తను వింత లింతలు దునియలై చెదరి యా
పడియున్నఁ గని యుడుకాఱుఁగాక
యలుపాలఁ బొనుపడునట్టి చిచ్చే యిది
పెనుగద పట్టిన భీమసేను
బాహుబలంబును బాటించి గాండీవ
మను నొకవి ల్లెప్పుడును వహించు

తే. కత్తి విక్రమంబు గాల్పనే? యిట్లు బ
న్నములువడిన ధర్మనందనుండు
నేను రాజరాజు పీనుంగుఁ గన్నారఁ
గానఁ బడయ మైత్రినేనిఁ గృష్ణ!

ఉ. నెట్టన ఇట్టియల్క మది నిల్పితి రక్కసితాల్మిఁ జి
చ్చొడిం, గట్టినయట్లు [illegible] గాల[illegible]
నారు ఉన్నఁడుం, బుట్టదు దుష్టనిగ్రహము పూని
జగంబులు గాచినట్టి తోఁ,బుట్టువు నీవుఁ దేజమునఁ
బొల్చిన భర్తలుఁ గల్గ నచ్యుతా!

తిక్కన

ఉ. అంతలు సేసి పోవడచి యక్కట! సంజయుచేతఁ
జెప్పి పుత్తెంతురె? యిట్టియూఱట మదిం బ్రియ
మందె యుధిష్ఠిరుండు దా, నంతన యూళులేవురకు
నైదు సుయోధనుఁ డిచ్చు నొక్కొ! యీ, కంత
కృపావిహీనమతి నాతఁడు నోంచునె యన్న
దమ్ములన్.

ఈ పద్యమున 'అన్నదమ్ములక' అనుమాట ద్రౌపది కసిని అపారముగాఁ జెప్పుచున్నది.

చ. తన మునుపడ్డబన్నములు దమ్మునిపైఁ గల కూర్మి
పేర్మి నీ, జనపతి సైఁచకున్నె? అది నక్కన రాజ్య
ముపాలు లేని తీఱున కొంతఁ బాటు గల్గిన నెఱుంగమి
సెట్టరె? చాలరైరి వీరసరోకా! నానలేమి యని
యూడరె? లోకమువారు కేశవా!

ఈ పద్యములో 'తమ్మునిపై' అనుమాట కసికొట్టి వచ్చినది.

శా. మెంపేదం దమ కిట్టి తక్కువలు చూపింపంగ నేరా!
విచారింపక్ వారిక మేలు సంధి దము వారిం జూ
చినక్ దారు సాంత్వనం జాలరో కాక పోరఁ దగ
మర్దింపం దలంపేని శంకింపం బట్టాకా వారు బ్రా
హ్మణులె నేకీడైన సైరింపగన్.

ఉ. ఓపు మెయుకింత గోనియు సుయోధను చిత్తమునందు
లేదు సీ, మాటలఁబోవునే దురభిమానమ యెక్కు
డు పూనుఁగాక యాచ్చోటన సంగరంబులగు
చోవ్వులు పుట్టిననైనఁ బాండవుల్, పోటున కిచ్చ
గింతురొకో! పోదురొ! కానలనుండ నచ్యుతా!

'కానలనుండఁ బోదురొ' అనుమాటలలో ఎంత భావధ్వని గలదో చూడుఁడు.

చ. అరయమిఁ జేసి కోడలన కష్టపు దాసిగఁ జేసె న
మ్మహా,పురుషుని పాలికిం బతులు పోవఁగ వీరల
తోన యేను జెచ్చెరఁ జని కోటరంబు దగఁ జేయు
దునో! అటుగాక పాడిమై, వరవుడ మోసిచేయు
దునో! వారికి మాధవ, నిశ్చయింపుమా.

మాదయ్యగారి మల్లన—రాజశేఖరచరిత్రము

బండారు తమ్మయ్యగారు

ఉ. ఆదరణీయమై మృదుపదాంచితమై, లలితార్థభావస
మ్మోదకమై ప్రసాదరసపూరితమైన స్వతంత్రకల్పనా
పాదితరాజశేఖరనృపాలచరిత్రము గూర్చినట్టి మా
మాదయగారి మల్లనను మానితభక్తిని సంస్మరించెదన్.

ఆంధ్రభాషాభూషణరత్నములకయి దీక్షగొని, యాంధ్రకవికల్పభూజమయి, యాంధ్రభోజుఁడని వినుతిగాంచి, దిగంతవిస్తారితకీర్తిసాంద్రుఁడయిన శ్రీకృష్ణదేవరాయమహీమహేంద్రుని రాజ్యకాల మాంధ్రవాఙ్మయమునకు స్వర్ణయుగమని కొందరు చెప్పెదరు. నన్నెచోడుఁడు, పాల్కురికి సోమఁడు మున్నగు నేకొలఁది మంది శైవకవులో రచించిన కృతులు తప్పఁ గృష్ణదేవరాయలకుఁ బూర్వ మాంధ్రభాషలో వెలువడిన కావ్యము లన్నియు సాధారణముగా సంస్కృతపురాణేతిహాసాదుల కాంధ్రీకరణములయి యున్నవి. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ శ్రీనాథుఁడు మున్నగువారి కృతులలోఁ బ్రబంధవాసన లించుక గుబులుకొన్నను కేవల ప్రబంధరచనమనునది కృష్ణరాయలకాలమున నాంధ్రభాషాయోషకుఁ గలిగిన భూషావిశేషమై యున్నది. మనుచరిత్రాద్యుత్తమప్రబంధరత్నము లీకవిరాజరాజేంద్రుని పోషణమున వెలువడి యాంధ్రభాషయొక్క భాషాభివృద్ధికి సహాయకములు, మార్గదర్శకములు నయినవి. కాని యివి కూడ స్వతంత్రసర్గనావిశేషములతో విస్తృతములయి నూత్నరూపమును దాల్చిన పౌరాణికకథానకములే కాని వేఱు కావు. స్వకపోలకల్పితములయిన కేవలస్వతంత్రకావ్యము లప్పుడు గూడ నంతగాఁ గూర్పబడినట్లు కానరాదు. ఆంధ్రకవితాపితామహుని మనుచరిత్రము, సాహిత్యరసపోషణుఁడను రామరాజభూషణుని వసుచరిత్రము, ముద్దుఁబలుకుల ముక్కుతిమ్మనార్యుని పారిజాతాపహరణము, స్తుతిమతియైన యాంధ్రకవి ధూర్జటి కాళహస్తిమాహాత్మ్యము, పదగుంభనచాతురీధురీణుఁడగు రామకృష్ణుని పాండురంగమాహాత్మ్యము.—ఇత్యాదు లన్నియుఁ బౌరాణికగాథాగ్రథితములే కాని స్వకపోలకల్పితకథావిలసితములు గావు. పరికించి చూడ మాదయ్యగారి మల్లన రచించిన రాజశేఖర చరిత్ర మొక్కటియే యాకాలమున రచింపఁబడిన స్వతంత్రగ్రంథముగాఁ గాన్పించెడిని. మల్లనార్యుఁడు కృష్ణరాయల విద్వత్సభ నలంకరించిన కవిదిగ్గజములలో నొక్కఁడు. కుమారధూర్జటికృతియయిన కృష్ణరాయవిజయములోని యీ క్రిందిపద్యముల వలన నీతఁడు పెద్దనాదులతో సమముగ రాయల వలన గౌరవాదికముల నందియుండెనని తలంచుట కెంతయు సందియ ముండదు.

గీ. అటులు జయలక్ష్మిఁ జైకొని యరుల కరుల
హరుల ధనపంక్తులను దన పరముచేసి
వెలయు శ్రీకృష్ణరాయల విభవగరిమ
గాంచి కన్నులపండువు గాఁగ నపుడు.

గీ. సరససాహిత్యరచనవిస్ఫురణ మెఱయ
సారమధురోక్తి మాదయగారి మల్ల
నార్యుఁ డల యల్లసాని పెద్దార్యవరుఁడు
ముక్కు తిమ్మన మొదలైన ముఖ్యకవులు.

క. వినిపించి రపుడు వారికిఁ
గనకాంబరభూషణములు ఘనత నొసఁగి యా
జనవరుఁ డప్పాజిఁ గనుం
గొని యిట్లని పలికె నపుడు కుతుకం బలరన్.

పాండిత్యశౌండీర్యమున గాని ప్రతిభాతిశయంబునగాని యీతఁడు పైన తోడిదిగ్గజముల కించుమాత్రము తగ్గువాఁడు గాఁడు. కాని రసికపరతంత్రుఁడై గ్రంథరచనమున నీతఁడు వారందఱికంటెఁ బ్రత్యేకప్రతిభాస్వాతంత్ర్యములఁ బ్రకటించియున్నాఁడు. ఈవిషయ మీతని రాజశేఖరచరిత్రమును, ఆకాలముననే వెలువడిన తత్సోదరకవుల ప్రబంధములను సవిమర్శముగ బరికింపఁ దెలియఁ గలదు. కేవలకల్పనాకథల విషయమయి యప్పటి కవివరుల కొక సరణి నిరసనభావమే యుండినట్లు రామరాజభూషణుని యీ క్రింది పద్యమును బట్టి యూహింప దగియున్నది.

ఉ. కేవలకల్పనాకథలు కృత్రిమరత్నము లాద్యసత్కథల్
వావిరిఁ బుట్టురత్నము లవారితసత్కవికల్పనావిభూ
షాసహపూర్వవృత్తములు సానలఁ దీరిన జాతిరత్నముల్
కావున నట్టి మిశ్రకథగా నొనరింపుము నేర్పు పెంపునన్.

కాని మన మల్లనార్యుఁ డట్టి యభిప్రాయమును త్రోసిరాజని కేవలస్వకపోలకల్పితముగానే తన కృతిని విరచించినాఁడు. మఱియు నితఁడు దీర్ఘసమాసాడంబరములకు శ్లేషయమకాద్యలంకారములకు, గూఢార్థభావములకుఁ బ్రాధాన్య మొసంగక ముద్దులొలుకు జాను తెనుంగుఁ బలుకులను జాలవఱకు జాలువార్చి, తన రసికపారతంత్ర్యమును బ్రకటించి, యత్యంతసంగ్రహమైన పుణితోడఁ దనకావ్యమును మూఁడాశ్వాసములలో రచించి ముగించి యున్నాఁడు. ఈ రాజశేఖరచరిత్రమందలి కథఁ దానెందుండి గైకొనినది కవి తెలిపియుండలేదు. అందుచే నిది కేవల మతని స్వకపోలకల్పిత మనియే నాతలంపు. గ్రంథమందలి పాత్రముల నామములఁ జూచినను నీయూహయే బలపడుచున్నది. కేవల కల్పనాకథను నితిస్వృత్తముగాఁ గైకొనుట, అనవసరవర్ణనములతో గ్రంథమును బెంచకుండుట, పాండిత్యప్రదర్శనమునకై దీర్ఘసమాసాదులకు శ్లేషాద్యలంకారములకుఁ బాటుపడక రసోచితములగు లలితంపుఁ దెలుఁగుఁ బలుకులకుఁ బ్రాధాన్యమొసంగుట—ఇవియే యీ కవివరుఁడు తనతోడికవులకు విలక్షణముగాఁ జూపిన వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యమును బ్రకటింపఁజాలును.

కవివృత్తాంతాదికము

మాదయ్యగారి మల్లనయను వాడుకయేగాని యీతని గృహనామ మేదియో సరిగాఁ దెలియవచ్చుటలేదు. "అయ్యంకిపురాగ్రహారవిభవాకర" అని కృతిపతి తిన్నుఁగూర్చి పలికినట్లుగా వ్రాసికొనిన విశేషణమునుబట్టి యీతఁ డయ్యంకి గ్రామమునకుఁ గరణమో శ్రోత్రియదారో యైయుండు ననియు, గ్రామనామమునుబట్టి యీతని యింటి పేరుగూడ, అయ్యంకివారై యుండవచ్చుననియుఁ దలంప నవకాశము కల్గుచున్నది. అయ్యంకి కృష్ణామండలములో దివితాలూకాలో నున్నది. ఈతఁడు శైవబ్రాహ్మణుఁడు; మాదయామాత్యుని పుత్రుఁడు; అఘోరశివాచార్యుల శిష్యుఁడు; పారిజాతాపహరణకర్తయగు నంది తిమ్మనయు, నాతని మేనమామయు మలయమారుతాభిధానుఁడు నగు ఘంటసింగయయుఁ (వరాహపురాణకృతికర్తలలో నొకఁడు) గూడఁ దా మీ యఘోరశివాచార్యుల శిష్యులమని, వ్రాసికొనినారు. కావున నీకవివరులు మువ్వురు గూడ నఘోరశివాచార్యులవద్ద శైవదీక్ష నందినవారని తలంపవచ్చును. "శ్రీమదఘోరశివాచార్యగురుకరుణావిశేషలబ్ధసారస్వత" అని మల్లనార్యుఁడు గద్యమందు వ్రాసికొనిన విశేషణమును బట్టి యా శివాచార్యుఁ డీతనికి విద్యాగురువుకూడ నై యుండునేమోయని తలంప నవకాశమగుచున్నది.

కృతిపతి

మల్లనార్యుఁ డీకృతిని కృష్ణరాయలకు సచివసత్తముఁడయిన సాళువ తిమ్మరుసుయొక్క యల్లుఁడు మేనల్లుఁడు నగు నాదిండ్ల యప్పయామాత్యుని కంకిత మొనరించినాఁడు. కృష్ణరాయలు పూర్వదిగ్విజయయాత్రలో గుత్తి, ఉదయగిరి, కొండవీడు, కొండపల్లి మొదలగు దుర్గముల జయించి వానికి విశ్వాసపాత్రు లగు తన యనుచరులను బరిపాలకులుగా నియమించియున్నాఁడు. వారిలో సాళువ తిమ్మరుసు మేనల్లుఁడగు నాదిండ్ల యప్పయయు, గోపయయు ముఖ్యముగఁ బరిగణింపఁదగియున్నారు. వీరిలో అప్పయ గుత్తికిని, గోపయ కొండవీటికిని దుర్గపరిపాలకులుగా నియమితులయినట్లు తెలియవచ్చుచున్నదని నామిత్రులు శ్రీముద్దులపల్లి గురుబ్రహ్మశర్మగారు తమ "కొండవీటిసామ్రాజ్యము"లో వ్రాసిన కొండవీటిదండకవిలెలో నుదాహృతములయిన గోపయమంత్రి శాసనములను గొన్నిటి నుదాహరించిరి. వీనిలో కొండవీటి శ్రీయజ్ఞవాటికారఘునాయకస్వామి యాలయమునకు శిఖరప్రతిష్ఠాదులు సలిపించు గోపయమంత్రి శా॥ 1442 (1520 A D సంవత్సరమున లిఖియించిన శాసనము ముఖ్యమయినది. ఈశాసనములో మనకృతిపతియగు నప్పయామంత్రి కీర్తిప్రతాపము లీక్రిందివిధమున గీర్తింపబడినవి.

శ్లో. జంభద్వేషిముఖాంభికుంభద్వయసచివశచీనారుపక్షోజకుంభ
వ్యక్తవ్యాప్తానులిప్తప్రసృమరమసృణక్షోదకర్పూరపూరా
యత్కీర్తిః కార్తికేందుం పరిహసతి నిజైశ్వర్యసంప్రీతధీమాన్
సోఽయం నాదెండ్లయప్పప్రభుమణి రఖిలస్తుత్యకీర్తిప్రతాపః.

శ్లో. యద్గాఢాఘాటకోటీఖరఖురదళితక్ష్మాతలోద్ధూతధూళీ
పాళీపాతాళకేళీకృతధరణిశిరే ఖడ్గయుగ్మస్య బాహుః
జిహ్వాలాఫీలనూభృన్ముఖజనపరిసృప్త లక్ష్యతే సిద్ధసంఘైః
సోఽయం నాదెండ్లయప్పప్రభు రవనిభరాధారబాహుప్రతిష్ఠః.

కాని యీతఁ డేదుర్గమునకుఁ బరిపాలకుఁడో యందు స్పష్టపఱుపఁబడలేదు. కొండవీటిపాలకత్వము మాత్రము గోపయమంత్రికొసంగఁబడినటులు శాసనమందలి యీ క్రిందిశ్లోకములవలన సువ్యక్తమగుచున్నది.

శ్లో. శ్రీకృష్ణక్షితిపాలమౌళిసచివః శ్రీసాళ్వతిమ్మప్రభుః
జామాతృప్రవరే ధురంధరవరే శ్రీగోపమంత్రీశ్వరే
ప్రాదత్తాఖిలకొండవీటినగరీసామ్రాజ్యధౌరేయతాం
మత్తేభాశ్వపదాతిసైన్యకరితాం పల్యంకికాం చామరీం.

శ్లో. శ్రీకృష్ణరాయనరనాథశిరఃప్రధానః
శ్రీసాళ్వతిమ్మసచివేశ్వరభాగినేయః
నాదెండ్లగోపసచివో నయతత్వవేదీ
శ్రీకొండవీటినగరైకధురంధరోఽభూత్.

కాని మన మల్లనార్యుఁడు రాజశేఖరచరిత్రావతారికలో నీగోపయమంత్రిని గుత్తిదుర్గపరిపాలకునిగా వర్ణించినాఁడు.

ఉ. ప్రాపితరాజ్యవైభవనరాకృతపాకవిరోధియైన యా
గోపనమంత్రి ధర్మనవగోఘనసమ్మతి గుత్తిదుర్గల
క్ష్మీపరిపాలనక్రమసమిద్ధభుజాబలశాలి యాపరే
ఖాపరమత్స్యలాంఛనుఁ డయావహకార్యధురంధరుండిలన్.

ఈవ్యత్యాసమునకుఁ గారణము తెలియకున్నది. అప్పయమంత్రి యేదుర్గపాలకుఁడో మల్లనకూడ దన గ్రంథమున వివరించియుండలేదు. కాని యాశ్వాసాంతపద్యములలోని "కుంభితూర్వగ్వభూభృద్విశానారీమన్మథా" అను విశేషణముచేత నీతఁ డుదయగిరిదుర్గరక్షకత్వమున నియుక్తుఁడయి యుండునేమో యని నేఁ దలంచుచున్నాను. ఈయప్పయమంత్రి శా. శ 1438 (క్రీ. శ. 1516) సంవత్సరమున వినుకొండసీమలో భర్తిపూండి యను గ్రామమును స్వనామాంకితముగ రాయనిభాస్కరుఁడను విద్వాంసునకు దానమొసంగిన శ్లోకశాసనమున్నది. (ఈభాస్కరుఁడు మంత్రిమానాటిశాసనములలో మహాప్రభుఁడయిన రాయనిభాస్కరుఁడు కాఁదగును.) ఇందుచే నప్పయమంత్రి యధికారము వినుకొండసీమలోఁగూడఁ జెల్లుచుండినట్లు తెల్లమగుచున్నవి. మల్లనార్యుని యీక్రిందిపద్యమువలన నీతఁడు గోపనయు వేర్వేఱు దుర్గములకుఁ బరిపాలకులుగా నియమింపఁబడినను, అన్యోన్యప్రీతితో నిరువురు తమ రాజ్యభాగముల నించుమించుగ నేకముగనే కలిసి పాలించుచుండిన ట్లెంచవచ్చును.

క. ఆయనుగుంవమ్ముఁడు విన
యాయతమతిఁ గొల్వ నప్పనార్యుఁడు నతఁడున్
బాయక యన్యోన్యప్రియు
లై యలగిరి రామలక్ష్మణాకృతులగుచున్.

కథాసంగ్రహము

ఆనంచికయను పురమును హేమధన్వుఁడను రాజచంద్రుఁడు పాలికయను కులపాలికామణీసహితుఁడయి పాలించుచుండెను. సకలైశ్వర్యసంపన్నులయ్యు నాదంపతులు సంతానసంపద లేమికి సంతాపించి భక్తార్తిహారుండగు రాజశేఖరు నారాధించి తత్ప్రసాదమున రాజశేఖరుఁడను పుత్రునిఁ బడయుదురు. దినదినప్రవర్ధమానుఁడయి యారాజసూనుఁడు యువరాజపదంబు నంది రాజులనెల్ల జయించి తండ్రికి ముదంబు గొలుపుచుండ నొకనాఁడు వరతంతుమహామునిశిష్యుఁడు జటిలకౌశికుఁడను తాపసుడు హేమధన్వుని పేరోలగమున కేతెంచి మందరాచలప్రాంతవాసియగు విశంకటుఁడను దానవుఁడు కాళికావరప్రసాదప్రాప్తమగు లోహమయాశ్వమును బడసి గర్వాతిరేకమునఁ గన్నుగానక తన రాణివాసమున గూడిగ మొనర్చుటకయి మునికుమారికల నపహరించుచు బదరికాశ్రమతాపసుల నలయించు తెఱంగెఱింగించి వానిచే ముచ్చిలింపఁబడిన యేడేండ్లబాలిక తనకొమరిత భానుమతిని విడిపింప నీశ్వరప్రసాదజనితుండయిన రాజశేఖరకుమారునిఁ దనవెంటఁ బంపుమని ప్రార్థించును. కానకకన్న యాసుకుమారుని భీకరనిశాచరునిపైఁ బంపుటకు వెనుకాడియు మునీశ్వరనిరోధమున నెట్టకేల కొడంబడి యానృపవరుండు వలయుసైన్యమిచ్చి కుమారు నాతనికొసంగును. దనుజమాయల మాయించు మాయాభేదిని యను విద్య నామునివరునివలన నుపదేశమంది రాజశేఖరుఁడు తనమాయల సాగనీయక యపక్రమవిక్రమక్రమంబు నెఱపి యాగ్నేయాస్త్రమునఁ దనలోహసైంధవమును నీఱుసేయ విశంకటుఁడు భయంపడి రణరంగమునుండి పాఱిపోయి కాళికాదేవి మఱుఁగు సొచ్చును. అంత నామహాదేవి రాకుమారునకుఁ బ్రత్యక్షమయి తనకయి యారక్కసుని క్షమింపుమనియుఁ దాఁగోరివచ్చిన మునికన్యక నొకయోగిని కొనివచ్చి యాతనికి సమర్పించుననియు నెలవిచ్చి సకలాభీష్టప్రదమ్మగు రత్నమ్మొక్కం డాతనికిఁ బ్రసాదించి యంతర్హిత యగును. అంతలో నాతనిమ్రోలకుఁ గాళికానియుక్త యొకయోగిని వచ్చి తన గృహమునకుఁ గొనిపోయి విశంకటుని బారినుండి తా నివఱకే తప్పించి ప్రోదిసేయుచుండిన భానుమతీకుమారిక నాతని కప్పగించి సకలశాస్త్రజ్ఞానసంపన్నమగు శుకరాజము నొకదాని నాతనికిఁ బసదన మొసంగును. అనంతర మాతఁ డాబాలిక నామె తలిదండ్రుల కొసంగి, చారులమూలమునఁ దనవిజయమును దండ్రికి వార్తనంపి బదరికాశ్రమమున కేఁగి యచ్చటిమునివరుల దీవనలఁ బడసి నిజరాజధానికి మరలుచు మార్గమధ్యమున నొకసరోవరతీరమున విశ్రమించును. కాళీదత్తమగు రత్నమ్ము మహిమమ్మువలన నొనగూడిన యిష్టమృష్టాన్నముల సంతృప్తుఁడయి తత్ప్రభావమును బ్రశంసించి యారాకుమారుఁడు శుకముఖ్యునితో ముచ్చటించుచుండ సింధురాజపుత్రి కాంతిమతి వసంతసమయ మగుటచే నెచ్చెలులతో జలకేళి కచ్చటి కేతెంచును. అప్పుడు వారిరువుర కన్యోన్యావలోకనముల ననురాగ మంకురించును. కందర్పుఁ డందుపయి ముందుపని సాగించును. విరహాతురుండయి రాజపుత్రుఁడు రాకుమారిసౌందర్యమును వర్ణింప శుకవరుండును "ఆమె సామాన్యమానవస్త్రీ కాదు. తొల్లి పుష్పవతీపురం బేలు నందకుఁడను గంధర్వనృపతి సుతలతయను బాలికయు, మహేంద్రనగరాధినాథుఁడు చిత్రవాహనుఁడను యక్షాధ్యక్షుతనయ కనకమంజరియు యమునాతీరమునఁ బుష్పాపచయకేళి యొనర్చుచు నొకక్రొన్ననఁ గూర్చి తగవులాడి పోటుమాటల నొకరి నొకరు తూలనాడికొనిరి. అప్పుడు కనకమంజరి తత్సమీపమున శ్రీహరినిగూర్చి పంచాగ్నిమధ్యమునఁ దప మొనర్చెడి యరుణపురవాసి యరుణుఁడను విప్రవరునిఁ జూపి హావభావవిలాసవిభ్రమంబుల నాతని మనంబును గలంచుటయే జాణతనమని లతాకన్యతోఁ బలికి పన్నిదము వైచును. అందుల కాలత మదాతిరేకమున నల్లెయని యొడంబడి యాతనిమ్రోల విహరించి తత్కోపానలమునకు గుఱియై మర్త్యకాంతవయి జన్మింపుమని యాతనిచే శపింపఁబడియెను. వేఱొకకారణమున మైంధవుఁడను నిందువంశ్యునకుఁ గుమారుఁడయి యవతరించిన కంబుఁడను యక్షరాజునకుఁ దనయుఁడయిన సింధుఁడను రాజోత్తముని గర్భమం దాగంధర్వకన్యయే శాపవశమునఁ గాంతిమతీరూపమున జననమొందినది. ఈమె రూపాతిశయ మపురూపము. ఆమెయ తన కనురూపమగు సతీతిలకము" అని యామె పూర్వవృత్తాంతమును విన్నవించును. అనంతర మా సువతంసము నెఱపిన దౌత్యమువలనఁ గాంతిమతీరాజశేఖరుల వివాహమహోత్సవ మతివిభవముతో జరగును. వలయు నీతులను గఱపి తలిదండ్రులు కాంతిమతిని భర్త

వెంట నత్తవారికిఁ బంపుదురు. హేమధన్వుఁడు నాతనిసతియు నమందానందమంది శుకవరుని గొనియాడి కొడుకును గోడలిని నాశీర్వదింతురు. రాజశేఖరుఁడు కాంతిమతీసహితుఁడయి సకలసౌఖ్యము లనుభవించుచు సుఖంబుండును.

కావ్యవిశేషములు

మల్లనార్యుని రచనయందలి ముఖ్యవిశేష మసామాన్యపదలాలిత్యము. ఇతఁడు రసైకపరతంత్రుఁడని వెనుకనే చెప్పియుంటిని. కావున సంస్కృతాంధ్రములలో నేది పలికినను నీతఁడు కోమలములు శ్రవణపేయములు నగు మృదుమధురపదములతోడనే గూర్చుచుండును. అందుచే నీతని కవితాధార కౌశికవృత్తి నలరారి, వైదర్భీరీతిఁ జెంపె పలారి, ద్రాక్షాపాకమునఁ జవులూరుచుండును. రసప్రాధాన్యమును హెచ్చరించుచు నీతఁడు చెప్పిన పద్యముం గనుఁడు.

క. చెప్పఁదగుఁ గవిత రసముల్
చిప్పిల నప్పప్ప బళిబళీ యన లేదా
యెప్పుడుఁ జెప్పకయుండుట
యొప్పుసుమీ సుకవి యెంత యుచితజ్ఞుఁడో.

ఏమి యీతని యుచితజ్ఞత! రసము చిప్పిలునట్లు కవిత చెప్పనేరనిచో నెప్పుడు చెప్పకుండుటయే యొప్పుట! ఎంత సత్యసమ్మతమయిన సంగతి! మఱియుఁ గవిత్రయమునకుఁ గయిమోడ్పొనరించుచు జెప్పినపద్యమే యీతని యుచితజ్ఞతారసజ్ఞతలను వేనోళ్లఁ బ్రకటింపఁ జాలియున్నది.

గీ. సరససంస్కృతపుష్పగుచ్ఛప్రభూత
మగు తెనుంగను నెత్తావి కఖిలదిశలఁ
దరుణపవమానమగు కవిత్రయవిశేష
నకుఁగవాచానిరూఢి కంజలియొనర్చి.

ఎంత సరసోపమానము! ఎంత సంగ్రహాసైపుణ్యము!! కవిత్రయమువారి వాగ్విశేషమమాట యెట్లున్నను నీ తెనుంగు నెత్తావి నీకవివరునివాణిగూడఁ దరుణపవమానమయిన దనుటలో నతిశయోక్తి లేదు. మచ్చున కీ క్రింది పద్యములు చూడుఁడు.

ఉ. కాఁకరపండువంటి జిగి గల్గిన మేలిపసింపి ధాత్రికిన్
రేఁకమ ద్రవ్విపోసినను వేయియుగంబులు చెల్లు ధాన్యముల్
పోఁకకు బ్రోఁడమ్మినను బో నొకకల్పము పట్టుఁ జూడ్కికే
రేఁకటిశీఱ వైశ్యపతు లిండ్లు గనుంగొననొప్పు నప్పురిన్
(ఆ 1, ప 50)

ఉ. మచ్చికతోడఁ బాలుఁ డుకుమారుని నక్కునఁ జేర్చి పీఠికిన్
వచ్చి సుఖోపలాలనముననన్ మునిమాపులు ముద్దుసేయఁగా
నిచ్చల నిచ్చలుం గని యొకించుక యేనియుఁ బాయలేనటుల్
ముచ్చటదీఱ నింక మనముం గయికొందుమె యట్టిభాగ్యముల్.
(ఆ 1, ప 61)

ఉ. చందురువంటి నెమ్మొగము చక్కటిఁ దూలఁగఁ బుట్టు వెండ్రుకల్
గందళిరాను పాదములఁ గీల్కొనఁజేసినయట్టి చిన్నిపైఁ
డందెలు గల్లుగల్లుమన నాడుచు నల్లన చేరవచ్చి నా
ముందఱ నాడె నెన్నఁడొకో ముద్దియ ముద్దుకుమారుఁ గాంచుటల్.
(ఆ 1, ప 68.)

సీ. కడుఁబారఁగాఁ బచ్చికలి మేసి తముదామె
యావులు చేఁపి సన్నపసి పిదుకుఁ
దతికాల మొక్కింత తప్పనీక మొగుళ్లు
నెల మూఁడువానల నెలమిఁ గురియు
చెరిగి దప్పంబులై చెరువొక్క తవర్చి
సకలసస్యములు నుస్నకయ పండుఁ
దలఁపులు వాడక తామరతంపరై
ప్రజలు నూఱేండ్లును జరింతుమింత్రు.
గీ. మునుల తపములు నిర్విఘ్నముగఁ జెలంగ
నెంగుఁ గలిదోష మావంత చెందనీక
క్రతుఫలంబుల సురల యాకండ్లు దీర్చి
ధరణిఁ బాలించె నా హేమధన్వనృపతి.
(ఆ 1, ప 57.)

సీ. చిగురాకులే కత్తు లనునేని నింతికు
దగర కోయిలపోరు దగకయున్నె
యలరుఁదేనియ పేఁకి యనునేని నింతికుఁ
గండుఁదుమ్మెదముక్కుకములకున్నె
యనవిరులే నిప్పు లనునేని నింతకుఁ
బూవిల్తు సంచేయి పొక్కకున్నె
యసదుగాలియె వెట్ట యనునేని నింతకుఁ
గమలసరంబెల్లఁ గ్రాఁగకున్నె
గీ. భామ యేటికిఁ జిగురుకై వాడఁబాఱ
వనిత యేటికిఁ దేనెకై వడియఁబాఱ
నెలఁది యేటికి ననలకై వెల్లఁబాఱఁ
బొలఁతి యేటికి సుగటిగాడ్పులకుఁ బాఱ.
(ఆ 3, ప 111.)

జిలిబిలిపలుకులతో రసము చిప్పిలఁజేయుచుఁ బెద్దపెద్దభావములను జిన్నిచిన్ని పద్యములలో నిముడ్చుటయం దీతఁడు మిగులజాణ.

క. అన్నగరి చిలుకలయేమనుఁ
గున్నలపై నెక్కి నిక్కి కోయఁగ వచ్చున్
మిన్నేటి పసిఁడితామర
లన్నన్ మఱి యేమి చెప్ప నందలి కరులన్. (ఆ 1, ప 51.)

గీ. నీలకంఠునిశిరసుపై నీళ్లు చల్లి
పత్తిరిసుమంత యొప్పుఁడు పాలుపైచుఁ

డాక్టరు అన్సారీగారికి స్వాగతము—చెన్నపురి

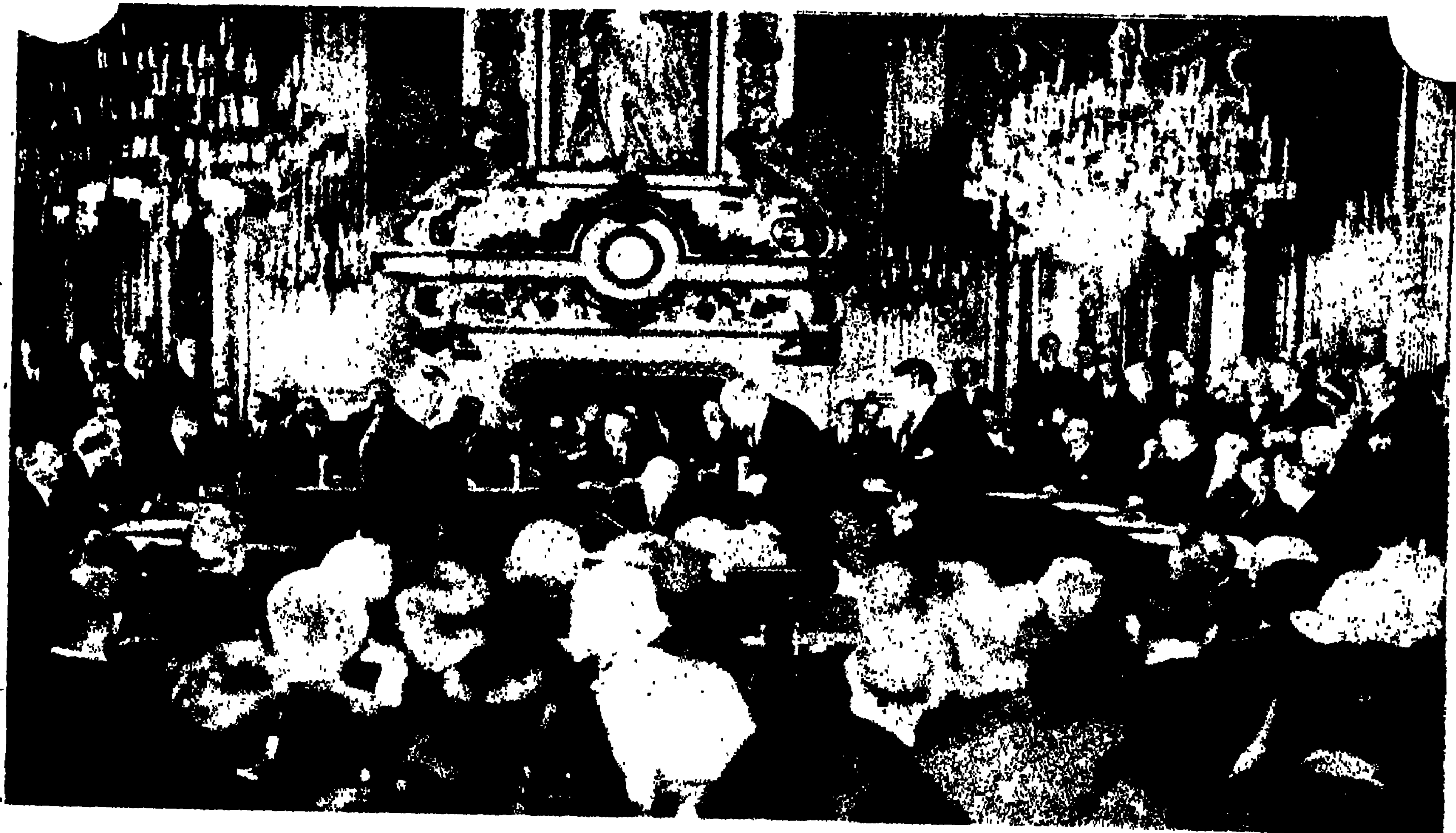
లజపతిరాయిగారి స్వాగతము—చెన్నపురి

గా॥ పటేలుగారికి స్వాగతము—చెన్నపురి

షణ్ముఖం చెట్టిగారికి సన్మానము-చెన్నపురి

కెల్లాగు సంధిపత్రమున సంతకములు చేయుట-ప్యారిస్

గామధేనువు వానింటి గాడిపసర
మల్ల సురశాఖి వానింటి మల్లెచెట్టు. (ఆ 1, ప 65.)

వేయేల! కాళిదాసాదుల సంగ్రహాస్తైపుణి యీ కవివరునకుఁ గూడఁ గల దనుట కల్ల కానేరదు.

నానారూపణవైచిత్ర్యము మెఱయఁ బ్రతిపాద్యవస్తువును మనస్సున కెక్కునట్లు హృదయంగమముగ వర్ణించుటయం దీతఁడు చాల నేర్పరి. కలిమిలేముల ప్రాభవమును వర్ణించిన పద్యములఁ దిలకింపుఁడు.

సీ. నెమ్మనితిమిరంబు-నేత్రగోళంబుల
పరకర్ణపుటముల-ప్రత్తి నోరి
వాకట్టుమందు గర్వలతాలవాలంబు
వినయకృత్యంబుల-వేరువిత్తు
కరుణారసంబు తెక్కలికాఁడు మదిచొక్కు
పాతకంబులపాలి పట్టుఁగొమ్మ
మొగమాటసుడుగని-పగ రాజసంబుల
యిక్కువ గురుసేవ-కెదురుచుక్క
గీ. పసువవర్తన కునికి లోభంబు టెంకి
బాంధవస్నేహసింహారపాలకంబు
కలశపాథోధిపుత్రి క్రేఁగంటిచూడ్కి
గాని రాజులనేరమి కాదు సువ్వె.
(ఆ 1, ప 21.)

మ. కులనిర్మూలనకారణంబు ప్రతిభా కుట్టాక ముద్వేగశో
పలతాదోహద మాజవంజవసుఖప్రత్యూహ మాత్మవ్యథా
జ్వలనజ్వాలిక కామినీనయనవీక్షాపాతసంరోధి ని
త్యలఘుత్వాశ్రయభూమి లేమి యని యాహా! యేమి గావింపదే.
(ఆ 3, ప 14)

దీర్ఘములగు సంస్కృతసమాసము లీతనిరచనమం దంతగాఁ గానరావు. క్వాచిత్కముగ నందందుఁ గూర్పఁబడినను నవి మృదుమధుర పదఘటితములయి యర్థాన్వయసులభములయి వీనులకు విందుగొలుపుచుండును. చూడుఁడు.

ఉ. విందునుబోలె నో విమతవీరభయంకర! రాజలోకసం
క్రందన! నీవు రా నెదురురాఁ జనుదెంచె నిలింపకామినీ
బృందలతాంతకాంతకబరీభరసౌరభసారసన్మిళ
న్మందరకందరాసవిధమంథరబంధురగంధవాహముల్.
(అ 2, ప 45.)

పాత్రముల రూపవర్ణనాదుల నచ్చువగుద్దినట్లు చిత్రించు విన్నాణమునఁగూడ నీతఁడు మిన్న యని యెంచవచ్చును.

సీ. అలికంబుపై రక్తతిలకంబు తెలిగన్నుఁ
గవయందుఁ గాటుక కర్ణపాళి
ములఁ బటికంపుఁ గుండలములు గళమున
సంకుప్ప్రూసల కంఠసరులు గుబ్బ
చనుదోయి వన్నెకుచ్చెలిగంత దాపలి
కరమునందు విభూతి కత్తుపాల
పాణిపద్మంబున మాణిక్యమయవీణ
పదయుగంబునఁ బైఁడిపాదుకలును
గీ. సువరబంధంబు లాతంబు యోగపట్టె
సింగినాదంబు బెత్తంబు చెన్ను మెఱయ
నుట్టిపడ్డట్టు యోగిని యోర్తువచ్చి
లీల నారాజశేఖరు ప్రోల నిలిచి
(అ 2, ప 94.)

శ్లేషయమకాద్యలంకారములకయి యీరసికకవివతంసుఁ డంతగాఁ బెనఁగులాడువాఁడు కాఁడు. ఎడనెడఁ బ్రయుక్తములయినను నవిగూడ శ్రవణసుభగములయి రసవిస్ఫురణమునకుఁ దోడ్పడునవిగనే తనరుచుండును. పూమొగ్గలవోలెఁ దామే విడు శబ్దశ్లేషలేగాని యర్థశ్లేష లీతని రచనమున నసలే గానరాకుండును.

క. కని కరముమోడ్చు వగరం
గనికరమునఁ బ్రోచు లేక కలహించెద నే
నని లోనఁ జలము పూనిన
ననిలో నిజకోపవహ్ని కాహుతి సేయున్.
(అ 1, ప 56.)

క. ....మిహికా
సారము నెనసెడు మిహికా
సారము చేరంగఁ జనిరి సారస్యమునన్.
(ఆ 2, ప 151.)

మ. జటసంఘాతసమీపసంఘటితరజ్యద్వ్యాలుకాలింగసం
స్ఫుటముల్ జన్మపరంపరాఘులతికామూలచ్ఛిదాపాదనో
ద్భటముల్ ముక్తివధూకుచాగ్రపటముల్ భాస్వత్తనూసంభవా
తటముల్ వానికడన్ వసించు నరు చెంతం జేర వేచింతిలున్.
(ఆ 8, ప 88.)

చ. ప్రమురవివేకసాగ! యల బాలిక నేమని చెప్పువాఁడ వా
గ్రసనలు గావు మే నమరుఁ గల్పకవల్లి మతల్లి తల్లియై
కనని వయంబు పొల్పమరుఁ గాఱ్కొను తుమ్మెదచాయ చాయయై
కుచలికుచంబు లింపెసఁగుఁ గ్రొవ్విరిబంతుల మేలిబంతులై.
(ఆ 8, ప 74.)

కల్పనాశిల్పమునందుఁగూడ నీకవివరుని ప్రతిభ యనల్పమే.

క. తరుణపవమానమదకేసరిపోతము విటపికుంజసామజకుంభాం
తరములు ద్రొవ్వఁ దొరిగెఁడుగురుమౌక్తికభాతి రాలెఁ గ్రొవ్విరు లవిగో
(ఆ. 2, ప 118.)

గీ. సవిధకీర్ణపరాగాగ్ని సాక్షిగాఁగ
దమ్మివిందు కరగ్రహణ మ్మొనర్పఁ
బొలుచు పద్మినికిని వల్లపూసవండ
గట్టినాఁడన నలదేఁటిగములు పొదలె.

(ఆ 2, ప 69.)

క. పడఁతులకన్నులఁ గనుఁగొని
యడిరియాసలఁ బోవుఁ దల్లులని శిఖరంబుల్
నిడుపలొ యటుపలెఁ గని కడు
విడఁదలొ జడమతుల కావివేకము గలదే. (ఆ 2, ప 158)

గీ. సవిధతరుజాలపుష్పగుచ్ఛములఁ జూచి
యువిదపదురోయి రోసి పై నుమిసె సనఁగ
గగనగాయితనిర్మలతారహార
వల్లికాకాంతిపుంజంబు వెల్లుగాసె. (ఆ 2, ప 180.)

నక్కాని లోకోక్తులు, జాతీయములుగూడ నందందు సందర్భోచితముగ నుపయుక్తములయి యీతని కవనమునకు వన్నెగూర్చుచున్నవి.

క. అల్లారుబెల్లపు గలు
గల్లున నందియలు మొరయఁగా నేమకపై
నెవ్వల్లి మనిఁగించె ధరణీ
వల్లభనందనుఁడు చూచువారల మాడ్కిన్. (ఆ 2, ప 5.)

క. కోటవిం దలఁగోకకొనుటకుం దలపెట్టెన్. (ఆ 2, ప 23.)

సీ. పులినోరికండమైపోయిన మన భాను
మతిఁ గ్రమ్మఱించిన యతఁ డితండు.

(ఆ 2, ప 112.)

క. పూచిన తంగేడుగతి వి
ద్యానతురుం డితని సోమిసిమ్మ... (ఆ 3, ప 22.)

క. ...కలరె ధరిత్రిన్
నేరిచి బ్రతికినవారలు, నేరక చెడ్డటివారు నీరజనేత్రా.

(ఆ. 3, ప 25.)

ఉ. సూదివిఁటెండిదారమయి
చొచ్చినచోటులు చొచ్చి... (ఆ 3, ప 26.)

క. మూసినముత్యమువై కడు
వాసియు నెన్నియును గలిగి నరుఁ డొనరఁగా
నీ సకలబంధుకోటికి
బూసలలో దారమగుచుఁ బొసఁగ మెలఁగుమీ. (ఆ 3, ప 198.)

గుణరపైకతత్వగుఁడగు నీకవివరుని రచనమందలి గుణముల నిట్లెన్నియైన నుడువవచ్చును గాని గ్రంథవిస్తరభయంబున నింతటితో విరమించెద. ఈతని కించుక యర్వాచీనుఁడయి కవిత్వనిర్వహణమున నీతనివలెనే ప్రత్యేకప్రతిభాస్వాతంత్ర్యముల నెఱపిన పింగళి సూరనార్యకవివర్యుఁ డీగ్రంథమందలి శుకపాత్రమును జూచియే తన శుచిముఖీపాత్రమును దీర్చి దిద్ది లెస్సవెలయించినాఁడేమో యని నాయభిప్రాయము.

రసాదికము

ఈకావ్యమందలి ప్రధానరసము శృంగారము. స్త్రీలు బాలురుగూడ నిరాతంకముగఁ జదువఁతగినంత సరసముగను, నుచితముగను, నది నిర్వహింపఁబడినది. ఆంధ్రప్రబంధములలో శృంగారరస మింత యుచితజ్ఞతతోఁ బరిపోషింపఁబడినవి చాల నరుదుగ నున్నవి. విశంకటుని వలని బాధలను వర్ణించు పట్టునఁ గరుణారసమును, విశంకటరాజశేఖరుల యుద్ధవర్ణనమున వీరరసమును నిట్లే వలసినచోట్ల నితరరసములును నానుషంగికముగఁ గూర్పఁబడినవి.

వ్యాకృతిదోషములు

మల్లనార్యుఁడు లాక్షణికుఁ డయిన కవి. అప్పకవి యీతనికబ్బమునుండి లక్ష్యముల నుదాహరించినాఁడు. శ్రీవీరేశలింగముగారుకూడ నీతనిని లాక్షణికునిగాఁ జేర్కొనినారు. కాని కేవలవ్యాకరణసూత్రములచే సాధింపరానివి, ప్రామాణికకవుల కృతులలోఁగూడ సామాన్యముగ నెలకొనినవి యగు స్వల్పదోషము లీతని కవనమునఁగూడఁ గ్వాచిత్కముగఁ గానవచ్చుచున్నవి.

షష్ఠీగత్వసంధులు

వానింటి (వాని + యింటి) మల్లెచెట్టు (ఆ 1, ప 65.)

వానిల్లాలె (వాని + యిల్లాలె) విహరించు (ఆ 2, ప 90.)

క్త్వార్థకసంధులు

ఎఱిఁగెఱిఁగియుండి (ఆ 2, ప 23)

షష్ఠీసమాసమందు నుగాగమమురామి

రత్నమేపార నారాజరత్నమెదుట (ఆ 2, ప 133.)

తెలుఁగు క్రియలమీఁద "కొని" కిమాఱుగా "క"కూర్చుట.

ఈడ్చుకవచ్చి (ఆ 2, ప 53.)

గుచ్చుక పాళ్లేసె (ఆ 2, ప 171.)

రేఫఱకారమైత్రి యీతనికి సమ్మత మగునో కాదో రూఢిగా జెప్పఁజాలము.

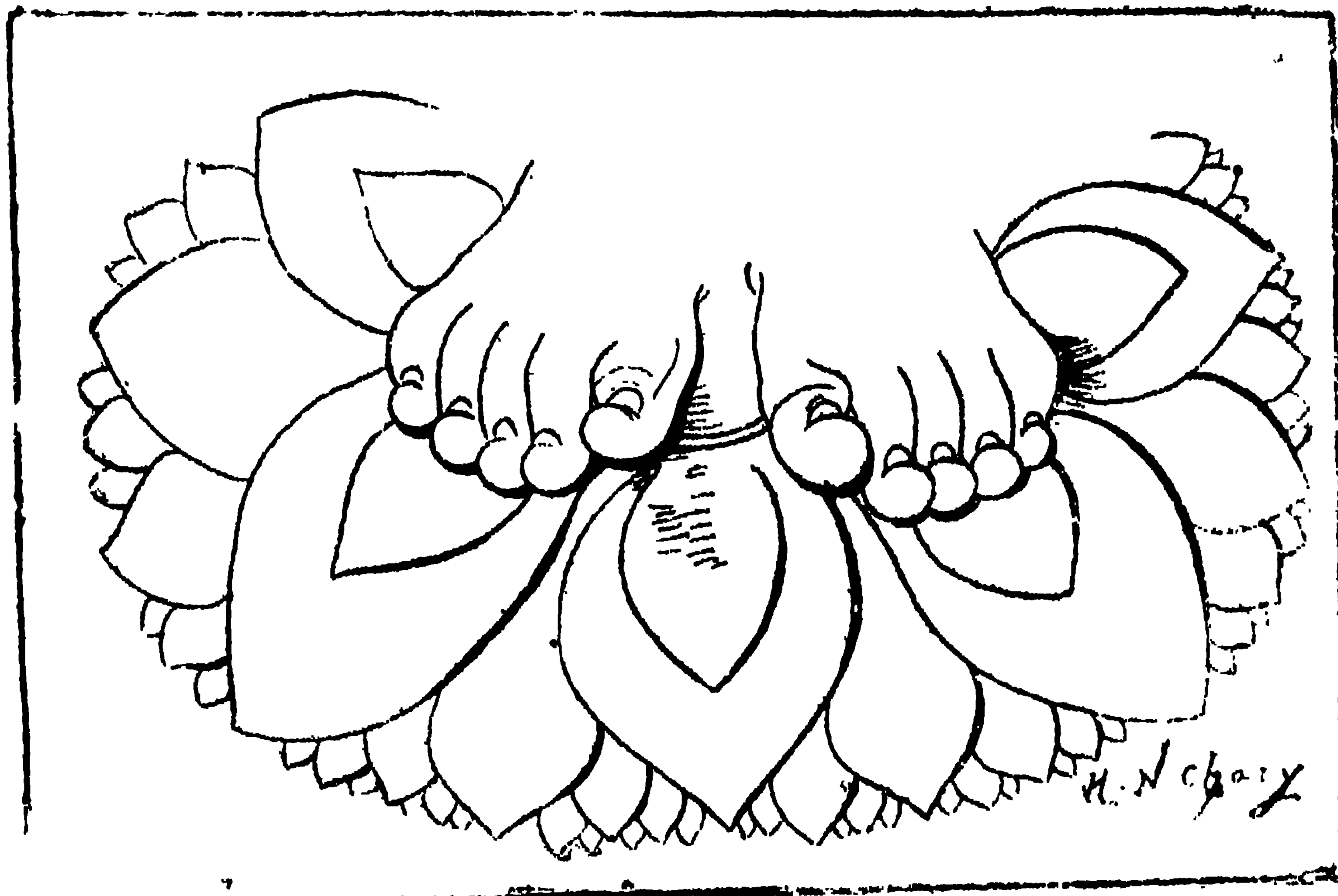
ఉ. నీతఁడిమాట లేల వినవే యలవాఁడె కళిందకన్యకా
తీరమునన్ వసించి

(ఆ 3, ప 52.)

అని యొకచోట మాత్రమే యుండు రేఫఱకారములకుఁ బ్రాసము గూర్పఁబడినది. కాని యీగ్రంథమును బ్రకటించిన శ్రీవీరేశలింగము పంతులుగారు శీకట్బమును "పీరిడి" యని లఘురేఫయుతముగానే ప్రకటించిరి. అందుచే మల్లనార్యుని మతములో నీశబ్ద మొకవేళ సాధురేఫాన్వితమేమో యని శంకింపఁదగియున్నది.

కవితాప్రసాదమాధుర్యముల కాకరమయి, గుణరత్నభాసురమయిన యీప్రబంధరత్నమును శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగారు 1899 సంవత్సరములోఁ బ్రకటించి యాంధ్రసారస్వతమునకు మహోపకారమొనర్చిరి. అప్పటినుండియు నిది మరలఁ బ్రకటితమయినట్లు కానరాదు. ఆంధ్రసోదరులు దీని కగు ప్రాచుర్యమునకుఁ దెచ్చి యిందలి గుణగణములను గ్రహించి యానందింతురు గాక!

అజంతాచిత్రములు

౪. పాదకమలములు

౫. సంభాషణము

అల్లసాని పెద్దన

జనమంచి శేషాద్రిశర్మ గారు

"నిందతు వందతు వా సన్న సూయా రసనూయా రత్ర కిం తేన, యత్సన్మానసగమనాయైవేదం మమ తు పాథేయమ్" కురవి రామకవి.

మహాశయులారా! సత్యాన్వేషణతత్పరులారా!

మనుచరిత్రమును రచించిన యాంధ్రకవితాపితామహునిం గూర్చి నాలుగుమాటలు వ్రాసి యాంధ్రత్రిలింగభాషాపండిత కవిశేఖరులకుఁ గానుక పెట్టఁ దలంచితిని. కాని యామహాత్మునింగూర్చి యతఁ డున్న వాసముంగూర్చియు వ్రాయుటకుం దగిన సామర్థ్యము నాకు లేదని యెఱుంగుదును. రాగిరేకులను, పాషాణశాసనములను బరిశీలించి యవియే త్రికాలసంధ్యావందన మనియు నవియే మోక్షదాయక మనియు భావించు నలవాటును నాకు లేదు. ఈమహాకవిని వేఱొకచోటికి మార్చి తాఱుమాఱు చేయవలయునను నూహయు నాకు లేదు. ఏమియు లేకున్న నెట్లు వ్రాయుదువయ్యా యని యడుగుదురేని కింవదంతి ననుసరించియు, దాని కనువగు దృష్టాంతముల ననుసరించియుఁ జరిత్రకారకు లింతకుమున్ను వ్రాసినవిషయమునం దెంతమాత్రము ప్రమాణమని నా యంతరాత్మకుం దోఁచునో యంతమాత్ర మంగీకరించి దానిసాయమునను, గ్రంథమును శిరసావహించియు వ్రాసెదనని విన్నవించెదను. ప్రధానముగా గ్రంథప్రాశస్త్యములగూర్చియే వ్రాసెదను. వారి జనన మెప్పుడో యేయూరనో, యేగృహాంగణముననో నెఱుకుచు గునపములు పుచ్చుకొని త్రవ్వబూనినవారు గలరు గాన వారి సత్కృత్యమున నేను బాల్గొనను. నాకుఁదోఁచినవి వ్రాసెదను. అందున సంగతివిషయములున్న వారు నన్నుఁ బుత్త్రివాత్సల్యమున మన్నింతురుగాక. నోటి కసితీఱఁ దిట్టకుందురుగాక. ఇదియే నేనును వారిని ప్రార్థించునది. నన్ను దూషించుటయే పరమపురుషార్థమని వారు తలంపకున్నం జాలును. కోమలదూషణవాగ్లహరి నాపైఁ బ్రవహింపఁజేసినను నేను వారి యాశయమును శిరసావహించెదను. బదులుబదులను నట్లు వ్రాయఁ బూనను. ఇది సత్యము. వారు నీమార్గమునే యవలంబించినచో శ్రేయంబని నాయూహ.

అల్లసానివారి కుటుంబము

బళ్లారి మండలమున దూపాటి సీమలోనుండు దోరాల యను గ్రామ మీతని జన్మస్థలమని శ్రీవీరేశలింగముపంతులుగారు వ్రాసిరి. వారు కవిజీవితమును సంస్కరించి మరల వ్రాసి ముద్రించునిమిత్తము చెన్నపురికి దయచేసినపుడు నేను గొన్నిప్రశ్నములు వ్రాసి పంపితిని. వానికి బదులిడక వారి కుశలమును వ్రాయుచు నన్నాశీర్వదించిరి. మరల నీకవిగూర్చి వ్రాసితిని. ఆవిషయము చర్చించునపుడు మీప్రశ్నములను గిలకింతునని వ్రాసిరి. మఱి కొలఁది దినములకే వారు తనువును త్యజించిరి. కాన వారి మహాకవినిగూర్చి విశేషించి చర్చింప వలను పడదయ్యెను. దూపాటిసీమ యిపుడు కందనూలుమండలమునకుఁ జేరినది నారెఱింగినంతవఱకుఁ జెప్పఁగలను. ఏమండలమునకుఁ జేరిన నేమి యాభాగమునఁ దెనుఁగు మాటలాడువారు తక్కువ. ఒకటి రెండు కుటుంబములవా రుండు గ్రామము లుండవచ్చును. దోరాల పెద్దన్నగారి జన్మస్థల మనునదియు లోకప్రవాదమునుబట్టి చెప్పినమాటయే గాని శాసనమునుబట్టి చెప్పినది కాదని యెంచెదను. కింవదంతి లేకయున్న నెట్లు శ్రీపంతులుగారు వ్రాయుచున్నారు? అల్లసానివారి కుటుంబము కూడ నందుండవచ్చును. ఆకుటుంబమునఁ బెద్దన్న జన్మించెనో లేదో యైన నెఱుఁగను. ఇప్పు డేయూరనైన నల్లసానివా రుండిరేనో వారిని ప్రశ్నింతుమేని మాపూర్వుఁడే పెద్దన్నగా నందురు. ఇది లోకస్వభావమే కదా. కావున దానిం జర్చింపక మఱొక కింవదంతిని దెల్పెదను.

కడపమండలమునఁ గమలాపురమను నుపమండలము (తాలూకా) గలదు. దానిచెంత నొక గ్రామము కలదు. "పెద్దనపాడు" అని దానికిం బేరు. ఇపుడుకూడ నున్నది. దానికి సమీపమునందే పెద్దనచెఱువు కలదు. అది యిపుడు పశ్వాదులు జలము ద్రాగుట కుపయోగించుటకై కట్టింపఁబడిన జాడఁ దెల్పును. దానిక్రిందఁ గేదారములు లేవు. పుణ్యసమార్జనము నిమిత్తమది కట్టింపఁబడి యుండవోపు. "పెద్దనపాడు" అను గ్రామమునఁ బెద్దనగారిపేర తాంబూల మెత్తుదురు. వివాహాది శుభకార్యములయం దన్నిజాతులవారును మొదటితాంబూలము పెద్దనగారిదని యెత్తి యెవరికే నిత్తురు. ఆయూర నిపుడు బ్రాహ్మణకుటుంబమే లేదు. దానికి సమీపముననే కోకటిగ్రామ మున్నది. ఆయూర వరిపైరు ఫలింపదు. జొన్నమొదలగు పైరులు పండును. పినాకిని చెంత నున్నదిగాని కుండలతో నీరు తెచ్చుకొన్నఁ గాని యానదీజల మాయూరును స్పృశింపదు. నదివలన నాగ్రామమునకుఁ గల సహాయ మంతమాత్రమే. అట్టిగ్రామమును మహాకవి యేల కోరెనో తెలియఁజాలను.

వారిగురువులగు శతకోపస్వాము లందుండిరనియు వారికి నీయఁదలఁచి కోకటమును గోరెననియుఁ గొందఱు పల్కుదురు గురువులకుఁ గోకట మునకుఁ బ్రక్క నున్న గ్రామములు కేదారసంభృతము లుండఁగా వానిని గోరక జొన్నపండు గ్రామమును గోరెననుట యుక్తియుక్తము కాదు. కాఁబట్టి యీపైమూఁడుగుఱుతులను బట్టి యూహింపఁగాఁ గోకటి ప్రాంతమున నున్నవాఁడనియు, నంమను ప్రథమతాంబూలము శ్రోత్రియూరికిచ్చు నాచారమే లేదు గాన పెద్దపాడు గ్రామమున జన్మించినవాఁడనియు నూహించుట పొరపాటుగాదు. ఈ క్రింది కారణమునుబట్టియు నీసిద్ధాంతమును దృఢపఱచవచ్చును.

మనుచరిత్రమునఁ బురవర్ణనమున సీసపద్యపు టెత్తుగీత.

"అచటి వెలయాండ్రు రంభాదు లైన నొరయఁ
గాసెకొంగున వారించి కసరఁగలరు
నాట్యరేఖాకళాధురంధరనిరూఢి
ననట బుట్టిన చిగురుకొమ్మైనఁ జేవ."

యని యున్నది. అందు చిగురుకొమ్మైనన్ = అనుదానికి, చిగురు = చిగురుచెట్టుయొక్క కొమ్మైనన్ = కొమ్మయైనను, చేవ = స్పష్టమైనది. సారము గలదని భావము. చిగురుచెట్టనునది కడపమండలమున, వసంతపుర మండలమునఁ గలదు. దానికిఁ జేవయే యుండదు. చాలకాల ముండినఁ బడిపోవును. అంతియగాని చేవయే దానికి లేదు. బళ్లారిప్రాంతమునందును బళ్లారియందు ప్రతియింట నీచిగురుచెట్లు గలవు. కాని వానినాయూరి పేరఁ జెట్లందురు. అనంతపురమండలమున విశేషించి యీచెట్లను వంటకట్టెయల కుపయోగింతురు. ఈకారణమునుబట్టి యీప్రాంతములనున్నవాఁడని యూహింప నవకాశము గలదనవచ్చు. చిగురుకొమ్మయను పదము నిపేల ముద్రించువారు చిగురుఁగొమ్మయని దిద్దిరి. చిగురు అనుపదమును విశేషణముగా భావించి ద్రుతమునుగల్పించి పిదప ద్రుతకార్యమును జేసి చిగురుఁగొమ్మ యని చేసినారు. అది మిగులఁ బొరపాటు. 1879 సం॥ భారతీనిలయ ముద్రాక్షరశాలయందు పిళ్లారుసెట్టి రాఘుసయ్యనాయడుగారిచే ముద్రింపఁబడిన మనుచరిత్రమునందు "చిగురుకొమ్మైన" అనియేకలదు. కాని యర్థమునమాత్రము లేతకొమ్మ యనియే వ్రాసిరి. మొత్తముమీఁద నీయర్థము వ్యాఖ్యానముచేసినవారు వ్రాయలేదనుట సత్యము. చిగురుచెట్టుయొక్క కొమ్మకుంగూడఁ జేవఁగలదనుట సరసము. ఈ పద్యమునందుఁ బేర్కొన్న విషయముల కీయర్థము సరిపడియుండును.

ఈ పేర్కొన్న కారణములంబట్టి కడపమండలమునఁ బెద్దన పెద్దనపాడునందో, కోకటమునందో యున్నవాఁ డనుటకుఁ పైకారణములు కొంతవఱకుఁ జాలియుండును. కాని యిదియే సత్యమనియు వచింపఁజాలకయున్నాను. ఇతరస్థలవాసుఁ డనుట కింతకంటె నెక్కుడు కారణములుండిన నీయూహలు నిలువఁజాలవుకదా. వినను నాకుం దోఁచిన వానిని దెల్పితిని. దీనఁ దప్పేమియు లేదు. పెద్దనపాడునందుఁ గల ప్రథమతాంబూల మాగ్రామవాసుఁడే కావున్నఁ బుట్టదని మాత్రము చెప్పగలను. అల్లసాని పెద్దన్నగారు మఱొకరుండఁగూడదా యన్నఁ గూడదని యెట్లు చెప్పవచ్చును? అది యంత యుక్తియుక్తముగు ప్రశ్నము కాదనవచ్చును. ఈమహాత్ముఁడు కవితల్లజుఁడు మాత్రమే కాక శూరుఁడనియు, దక్షిణదేశదండయాత్రలయందుఁ బోర్గొనె ననియు నందొక్క గ్రామము రాయలవారీయన కొసంగిరనియు స్పష్టమగుచున్నది. కావున భారతమున ద్రోణాచార్యులం బోలి యీపెద్దన శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలమున నన్నివిధముల నా ప్రభుపతంసమునకుఁ దోడ్పడుచుండె ననియుఁ, గాబట్టియే "పల్లకిఁ దన కేలఁ బట్టెరాయిత్తె" నని చెప్పుకొనె ననియుఁ దక్కుఁగల కవుల కిట్టిగౌరవ మందు లేదనియుఁ గన్పడును. కోకటము మాత్రమే కాక యింక ననేకాగ్రహారముల నడిగిన సీమలయందెల్ల రాయ లిచ్చినట్లు చెప్పుకొనుట సుసంగతముగా నున్నయది ఇన్నివిధముల రాజమాండాయుణి నె న్నాదరించుచున్నందుననే "కృష్ణరాయలతో దివి కేగలేక బ్రదికియున్నాఁడ జీవచ్ఛవంబనగుచు" అని చెప్పుకొనియెను. దీనింబట్టి యీమహాపురుషుఁడు మిగులఁ గృతజ్ఞుఁ డనియుఁ గన్పట్టును. ఇంక నీ విషయమును బెంచి వ్రాయక కృతివిషయమును గూర్చి కొలఁది మాటలు వ్రాసెదను.

కృతివిషయము.

ఈ కృతియందుఁ బెక్కు లోపములు గలవనియు, నిరంకుశముగాఁ గవిత్వము జెప్పెననియు, నీతని కాలమున నన్యదేశ్యపదములు విచ్చలవిడి నిందుఁ జొచ్చెననియుఁ గొంద ఱుద్ఘోషించు చున్నారు. కాని పాప మాఘూసురుఁడు తెలిసిగనో తెలియకగనో నాలుగుపద్యముల నల్లెను అంతకంటె సొగసుగాఁ బద్యముల నల్లి చూపిన బాగుండును. ఆపని చేతగాక యూరక యూక్షేపించిన లాభమేమి? ఆంధ్రకవితాపితామహుఁ డన్న పేరు నెవ్వరును మార్పఁజాలరు కదా!

"పణిననూనుకణాద బాదరాయణ సూత్ర ఫక్కి విద్వాంసు లుపన్యసింప" అనుచో నీ "పణిననూను" పద మసాధువని కొందఱు పల్కుదురు. పాణిననూనుఁడు పాణినియని శబ్దకల్పద్రుమమునందును, వాచస్పత్యమునందును గలదు. శ్రీనాథుఁడు, పెద్దనగారును "పణిననూనుఁడనియే" వ్రాయుట యంధపరంపరాన్యాయమా యని యాలోచింపవలయును. మహాకవి నన్నయభట్టారకుఁడు "ధారుణి" యని ప్రయోగించెను. కవిబ్రహ్మయగు తిక్కన సభ్యపరముగా సభికశబ్దమును బ్రయోగించెను. త్రియంబక శబ్దమును గాళిదాసు ప్రయోగించెను. కాని "ప్రమాదో ధీమతామపి" యన్న వాక్యమే వీనికిఁ బరిహారము. "లుక్సంశ్లేషానాచి" అను సూత్రమునకు విరుద్ధముగా,

" మనసొగ్గదు కేళిపై ననాశ్వాసితగుణఖితే మనసి సరసహృదయమునా నెఱుంగవే "

అను పద్యభాగమును "సర్వ మసహ్యమన స్నెఱుంగవే" అని యేలకో మార్పఁబడినది. మజ్జనకుఁ డిందలి పద్యముల నాకు వ్రాసి యిచ్చి నేర్పెను. నాకిట్లే వాడుక యైనది.

'శ్రేణుల్ గట్టి నభోంతరాళమునఁ బర్వెం బక్షులు.'

అనుదానికి బదులుగా "నభోంతరాళమునఁ బాఱెం బక్షులు" అనియు మార్పఁబడినది. ఏటికో తెలియకున్నది. ఇట్టి వెన్నియో ముద్రణమునందు మార్పు చేయఁబడినవి. ఇక్కాలమున ముద్రణకాలమున నిచ్ఛానుసారము పాఠములు మార్పఁబడుచునే యున్నవి.

'తేఁకువలేక పుత్తెంచిన యప్పాండవజ్యేష్ఠునకుఁ దలవంపు గాఁగ.'

అను కాటియాకుల పాఠమును "పుత్తెంచిన యప్పాండవాగ్రజునకుఁ దలవంపుగాఁగ" అని మార్పఁబడుట మనము చూచుచున్నారము కదా. ఇక్కాలమున "నిరంకుశాః ముద్రాక్షరశాలాస్థానపండితాః" అని మార్పవలసి యున్నది. ప్రమాణబుద్ధిగలవా రరుదుగ నున్నారు. కావున నీమహాకవి గ్రంథమునందును చెక్కుమార్పులు చేయఁబడి యుండునని నా భావము. ఇంతమాత్రము పుస్తకమునైన నిల్పినారు. చాలు నన్న భావము నాకుఁ గలదు.

పెద్దనకు సందర్భశుద్ధి తక్కువ

'వినుమొకనాఁడు కుతపకాలమునందున్.'

అనుచోఁ బలివి తక్కువగా వ్రాసెనని కొందఱందురు. దినమానమును బదునేను భాగములు చేయఁగా నం దెనిమిదవభాగము కుతపకాల మనంబడు. దినమానము ముప్పదిగడియ లనుకొన్నను నందుఁ బదునాలుగు గడియలమీఁదఁ బదునాలుగుగడియలవఱకు నాకాల ముండును. అప్పుడు యోగి వచ్చెను. ఇష్టకథాలాపములు, భోజనాదులు ముగించి యాసిద్ధుఁడు పోవుతఱి నొక పసరు పూసి పోయెను. ప్రవరుఁడు హిమాలయమునకుం బోయెను. అందుఁ గొన్ని మహాస్థలములను జూచెను. పిదపఁ బ్రవరుడు,

మ. తలమే బ్రహ్మకునైన నీనగమహత్త్వం బెన్న నే నీయెడం
గలవో ద్యంబులు రేపు గన్గొనియెదం గాకేమి నేఁ డేఁగెదన్
నళినీబాంధవభానుతప్తరవికాంతస్యందనీహారకం
దళచూత్కారపరంపరల్ పయిపయిన్ మధ్యాహ్నముం దెల్పెడిన్.

అని భావించెను. ఇది పొసఁగునా! హిమాలయమున దివ్యస్థలములను జూచుటకే కొలఁదిగడియలు పట్టియుండునా? కావున సందర్భశుద్ధి పెద్దనకుఁ దక్కువ యందురు.

ఆర్యావర్తదేశమున నరుణాస్పదమను పట్టణము గలదు. అది వరణానదియొడ్డున నున్నది. అందుండి హిమాలయమున కరిగెను. పుణ్యస్థలములం గాంచెను. ఖరకిరణసంస్పర్శమున నందలి గండోపలములఁ గప్పియున్న హిమాని విరుసఁగా కరఁగుచుండెను. మధ్యాహ్నకాలమైనది. ఇఁక నింటికిం బోయి కాల్యకృత్యములం దీర్చి పదంపడి వే పఱతెంచెద అని తలపోసెను. కాని హిమానీస్పర్శమునఁ దనపాదలేపము కరఁగి పోయెనని యెఱుంగఁడు.

తే. అనుచుఁ గ్రమ్మఱువేళ నీహారవారి
దొరసి తత్పాదలేపంబు కరఁగిపోయెఁ
గరఁగిపోవుట యెఱుఁగఁ డ ద్ధరణిసురుఁడు
దైవకృతమున కిల నసాధ్యంబు గలదె.

అన్నకథసాగెను. ఇందు సందర్భశుద్ధి యెట్లు చెడినదో యెఱుంగఁజాలను. అరుణాస్పదపురముననే మధ్యాహ్న మతిక్రమించెఁగదా. హిమాలయమును జూచిన పిదప మరలువేళఁగూడ మధ్యాహ్న మెట్లయ్యెనని కాఁబోలు వారి శంక. పాపము! హిమాలయమునందు నుత్తరభాగమున సిద్ధాశ్రమము చెంతఁ బగటికాల మెంతయో రాత్రిపరిమాణ మెంతయో గ్రహించిన నీశంక కలుగదు. రామేశ్వరమునకు వారాణసికిని దినమానమున నెంత భేదముగలదో నందుండి హిమాలయమునకు నంతకంటె మించిన భేదము గలదు. దానియం దెంతయో దూరమున నించుమించుగాఁ గైలాసస్థానము చెంత దినమాన మెక్కుడుగ నుండును. కాని యెంత తక్కువపక్షముగా నాలోచించినను యామ ముండును. పాదలేపప్రభావమున క్షణమాత్రమున హిమాలయము చేరుట యసంగతమన్నచో నపుడు సమాధానము చెప్పవలసిన పద్ధతి వేఱు. క్షణకాలమున నంతదూర మేగను గొనిపోఁగల శక్తి యాలేపన పదార్థమున కుండినపు డీకాలమున నసంగతవిషయము లేదు. కాఁబట్టి పెద్దనగారికి సందర్భశుద్ధి తక్కువయని చెప్పుట సాహసము.

ఈ కవిశిరోమణికి నాంధ్రకవితాపితామహుం డను బిరుదము మనుచరిత్రము రచించిన తర్వాతనే యియ్యఁబడినదట. వినుఁడో గ్రంథాదియందే కవి,

క. హితుఁడవు చతురవచోనిధి
వతులపురాణాగమేతిహాసకథార్థ
స్మృతియుతుఁడ వాంధ్రకవితా
పితామహుఁడ వెవ్వ రీడు పేర్కొన నీకున్.

అని చెప్పుకొనుట పొసఁగునా యనవచ్చును. కృతికర్త తొలుదొలుత గ్రంథమును రచించి పిదపఁ దొలిపద్యముల వ్రాయుట యాచారము. ప్రథమమున దేవతాప్రార్థనము మాత్రము పద్యరూపముననో ధ్యానరూపముననో రచించి గ్రంథము నారంభించుట కవుల యాచారము. అట్లే పెద్దనయు గ్రంథమును రచించి వినిపించి యుండును. దాని ప్రౌఢిమకు మెచ్చుకొని రసికజనమూర్ధామణి యగు ప్రభుశేఖరుఁ డాంధ్రకవితాపితామహ బిరుదము నిచ్చియుండును. దానిని దన తొలిపద్యములలోఁ గవి చేర్చియుండును. అంతియకాని యీగ్రంథమునకంటె ముందు కొన్ని గ్రంథముల వ్రాసి యాబిరుదము రాఁగాఁ బిదప నీమహాకావ్యమును రచింపఁ బూనె ననుట కుయుక్తిగాని వేఱుగాదు.

ఇట్లయినచో నీగ్రంథమున నింతకుముం దిన్నిగ్రంథముల రచించితి నని చెప్పకనియే యుండును. ఇట్లనుటచే నింతకుముం దొక్కపద్యమైన నాకవిశిరోమణినుండి యూడిపడలేదని భావింపరాదు. ఈయన కవిత్వశక్తి ప్రభుచంద్రునకు బోధపడి యుండకపోదు. కాని యాంధ్రకవితాపితామహబిరుద మిట్టి యుత్కృష్టగ్రంథరత్నమును గైకొని ప్రతిఫలముగా నిచ్చియుండు ననుటయే సరసము:

కృతి.

పెద్దన మార్కండేయపురాణమునఁ గల కథాభాగమును గైకొని తదనుగుణముగా మార్పులను గల్పించి తన చమత్కృతిం జూపెను. స్వభావవర్ణనమున నీమహామహున కెక్కుడు పాండితి గలదు. దాని కుదాహరణముగా నొక్క పద్యమును వ్రాసెదను.

సీ. తతనితంబాభోగధవళాంశుకములోని
యంగదట్టపుఁ గావిగంటువలపు
శశికాంతమణిపీఠి జాజువారఁగఁ
గాయ లుత్తుంగకుచపాళి నత్తమిల్లఁ
దరుణాంగుళీధూతతంత్రీస్వనంబుతో
జిలిబిలిపాట ముద్దులు నటింప
నాలాపగతిఁ జొక్కి యరమోడ్పుగనుదోయి
రతిపారవశ్యవిభ్రమముఁ దెలుపఁ
తే. బ్రౌఢిఁ బలికించు గీతప్రబంధములకుఁ
గ్రమకరపంకరుహరత్నకటకముల
ఝణధ్వనిస్ఫూర్తి తాళమానములు గొలుప
నింపు దళుకొత్త వీణ వాయింపుచుండి.

ఈ యొక్కపద్యమే భావప్రకటనమునకు, స్వభావమును గోమలముగఁ దెలుపుటకును జాలును. విశేషించి వ్రాయనుగాని యిట్టి పద్యరత్నము లిక్కడి తరువాతివారి గ్రంథములలో దఱచుగఁ జూడనగునా యని మాత్రము ప్రశ్నించెదను. ప్రవరుఁడు వరూథినిం గాంచునప్పుడా మె యేమిచేయుచున్నది? అని యూహించినఁ బ్రవరు నాత్మను గాంక్షించుట విపరీతమా యని తోఁచును. ఇందు నాల్గవపాదమును బరికింపుఁడు. సంగీతవిద్యాప్రౌఢిమ తెల్లమగును. వరూథిని పద్మినీజాతి కాంతామణి యనియు నత్యున్నతభావసమన్వితయనియు, సంగీతవిద్యాపారావారపారంగతయనియు నీపద్యము వెల్లడించును. జిలిబిలి పాటయనుచోఁ గల భావగాంభీర్యము పరిశీలింపఁదగినది. ఈ యొక్క పద్యమును విన్నంతనే రసికశిఖామణియగు శ్రీకృష్ణరాయలు కవిఁ గౌఁగిలింపకుండునా. ఏవిషయమునఁ బరికించినను సమయానుగుణములగు వర్ణన లిందు గలవనుట సహృదయులకు స్పష్టమే. స్వభావవర్ణనమునఁ గవికింగల ప్రౌఢిమ యీక్రింది యొక్కపద్యమును జదివినంతనే తెల్లమగును.

సీ. పసిఁడితోరముతోడి బాహుపల్లవ మెత్తి
సారెకుఁ బొదలపైఁ జాఁచి చాఁచి
బింబాధరంబు గంపింప నొయ్యన విపం
చీస్వరంబున జటు చెప్పి చెప్పి
దికల మార్గాన్వేష దీర్ఘలోచనదీప్తి
గణముచేఁ దోరణ కట్టి కట్టి
కమనీయతనుకాంతికనకద్రవంబున
నారామరంగంబు నలికి యలికి
తే. యానితంబవిలంబికాలాహికల్ప
ఘనకచగ్రంథి వదలి భృంగముల కసిత
దీధితులు వడ్డికొసఁగుచు దేవపూజ
విరులు గిదమెడి కపటభూసురునిఁ గనియె.

(3 ఆ, 88 ప.)

ఇందుఁ గపటభూసురత్వ మెట్లు వర్ణింపఁబడినదో పరికించిన దేహమున గగుర్పాటు గలుగకయుండునా. ఇట్టి పద్యములఁ జూపఁ బూనినఁ బుస్తకమంతయు వ్రాసి చూపినట్లగును. సందర్భశుద్ధిలోనగు కావ్యసద్గుణములన్నియు నీగ్రంథమున నమరియున్న వనుట నిస్సందేహము. ఇట్టిమహాత్మునకు నాంధ్రకవితాపితామహబిరుదము లభించుట యొకగొప్ప గాదు. శ్లేషకవిత్వమునం దీమహానుభావునకు, పాండితి తక్కువ యనియు, నెట్లో శ్రమించి యీక్రింది యొక పద్యము వ్రాసె ననియుఁ జెప్పుదురు.

సీ. తొలుదొల్తఁ గమలమిత్రునివంక రూపాట
దక్షాధ్వరధ్వంసి తన్నుఁ గనుటఁ
బరివేషమిషమునఁ బాశంబుఁదాల్చుటఁ
గప్పు దేహమునందుఁ గానఁబడుటఁ
గాలవశంబునఁగాని తోఁపకయుంట
సతతనిష్ఠురగదాన్వితుఁడ వగుటఁ
బూని పాండుక్షేత్రమునఁ బ్రవర్తించుట
ప్రకటానురాగతారకుఁడ వగుట
తే. నంతరం బెద్ది యాత్మలో నరసి మాడ
రాజ, నీకును నల ధర్మరాజునకును
బ్రాణిలోకంబు బాధలఁ బఱచునపుడు
ధర్మపద మొక్కఁ డెక్కుడా ధన్యునందు (3 ఆ. 37 ప.)

ఈయొక్కపద్యముచేతనే యాయన శ్రమంపడెననియుఁ గావు ననే మగల నాతోలికిఁ బోవలేదనియుఁ జెప్పుదురు. కాని యాలంకారికులు వ్యంగ్యకావ్య ముత్తమ మనిరి. కావ్యమునకు వ్యంగ్యము ప్రాణ మనిరి. శ్లేషకావ్య మాకోటియందుఁ జేర్పఁబడదయ్యెను. శబ్దచాతుర్యము ప్రధానము కాదని పూర్వులమతము. ఎప్పటికి నదియే సిద్ధాంతము.

శ్లో. ఇదముత్తమ మతిశయిని వ్యంగ్యే వాచ్యాద్ధ్వని ర్బుధైః కథితః. ‹

కావ్యం బుధైః వైయాకరణైః ప్రధానభూతస్ఫోటరూపవ్యంగ్యవ్యంజకస్య శబ్దస్య ధ్వనిః ఇతి వ్యవహారః కృతః. తతస్తన్మతానుసారిభిః అన్యైరపి న్యగ్భావితవాచ్యవ్యంగ్య వ్యంజనక్షమస్య శబ్దార్థయుగళస్య.' —కావ్యప్రకాశము.

శ్లో. వాచ్యాతిశాయి వ్యంగ్యం యదుత్తమం తద్ధ్వనిశ్చ సః
వీక్ష్య రామం ఘనశ్యామం సీతా జాతా నమన్మథీ. ౫

యత్ర కావ్యే వ్యంగ్యం వాచ్యాత్ ఆలంకారికమతేపదార్థస్యాపి వాచ్యతయా పదార్థాద్వాక్యార్థాద్వా అతిశాయి ప్రకృష్టం తదుత్తమం కావ్యమ్. —కావ్యదర్పణము. ౧ ఉల్లాసము.

శ్లో. శబ్దార్థౌ మూర్తిరాఖ్యాతౌ జీవితం వ్యంగ్యవైభవమ్
హారాదివదలంకారాస్తత్ర స్యురుపమాదయః. ౨

శ్లేషాదయో గుణాస్తత్ర శౌర్యాదయ ఇవ స్థితాః
ఆత్మోత్కర్షావహాస్తత్ర స్వభావా ఇవ రీతయః. ౩

శోభా మాహార్యకీం ప్రాప్తా వృత్తయో వృత్తయో యథా
పదానుగుణ్యవిశ్రాంతిశయ్యా శయ్యేవ సమ్మతా. ౪

రసాస్వాదప్రభేదాః స్యుః పాకాః పాకా ఇవ స్థితాః
ప్రఖ్యాతా లోకవదియం సామగ్రీ కావ్యసంపదః. ౫

—ప్రతాపరుద్రీయము.

ఇట్లు సకలాలంకారశాస్త్రకర్తలును వ్యంగ్యకావ్యముత్తమమనియే సిద్ధాంతము చేసిరి. కావున మనుచరిత్రము వ్యంగ్యప్రధానము. శ్లేషకవిత్వము చేతఁగాక పెద్దన మానలేదు. ఇందుల కొక నానుడి కలదు.

పెద్దనగారు స్వర్గమున కరుగ భట్టుమూర్తి యరుదెంచి వారిపుత్రు నాశ్వాసించుచు నింకను గొంతకాలము పెద్దనగారియొద్ద విద్యాబుద్ధులు తెల్పిన బాగుండునని పల్కెనఁట. ఆమాటలు విని పెద్దన భార్య లోపలనుండియే వారియొద్ద ప్రౌఢకవిగాఁ జేసియున్న బాగుండెడిది. అది తప్పినది. ఐనను జీవికకై శ్లేషకవిత్వమునైనఁ జెప్పుకొని బ్రదుకవచ్చునని బదులిడెనఁట. ఆమాటలు విని సిగ్గుపడి భట్టుమూర్తి తనదారిఁ బోయెనని చెప్పుదురు. ఇదెంత నిజమో చెప్పఁజాలనుగాని శ్లేషప్రధాన కావ్యముత్తమ కావ్యముల వరుసలోఁ బరిగణింపఁ బడదని మాత్ర మూహింప నవకాశ మీకథ యిచ్చుచున్నది.

మనువు వేఁటకుంబోవు సందర్భమున వేఁటకాండ్ర మాటలుగా జెప్పిన సీసపద్య మనుపమానము. కవికిఁ గల లోకానుభవ మెంతయో యది తెల్పఁజాలు.

సీ. సటలెత్తుకొనియొత్తు కిటిసైన మోటాస
పడి యేయఁబోడుతు నీపాదమాన
కలగుండువడఁజెందు కరిసైనఁ జెవిపట్టి
బలిమిమైఁ దెత్తు నీపాదమాన
సెలవెప్పుకొని రొప్పు పులిసైనఁ బీడించి
పడవైతుఁ జొచ్చి నీపాదమాన
తెరదూఁటి వెలిఁబాఱు గురుపోతుపైనైనఁ
బడి యెక్కిపోడుతు నీపాదమాన

తే. ఇతరగుర్వలమృగపంక్తు లేమిలెక్క
కండగరువంపుమాటలు గావుసుమ్మ
చూడు మన్మనిపంతంబు లాడుకొనుచు
నవ్వరూధినిసుతుఁ గొల్చి యరిగిరపుడు. 4 ఆ. 84 ప.

కవితాధారాశుద్ధికై యొకపద్యము వ్రాసి ముగించెదను.

సీ. జంభారిభిదురసంరంభంబు వీక్షించి
జరగునంజనమహాశైల మనఁగ
నుఝంఝూప్రభంజనాస్ఫాలనంబునకుల్కి
యరుగుసంవర్తకాలాభ్రమనఁగఁ
గఠినకంఠేకాల కంఠమూలము వాసి
వెస వచ్చు నుజ్జ్వలత్క్ష్వేళమనఁగఁ
గలువధూర్వహాఖిలో త్కరముపైఁ బాఱితెంచు
నండధరక్రూరదండమనఁగఁ

తే. ఘుర్ఘురారావసంఘాతఘూర్ణమాన
సప్తసాగరాధిపాథఃప్రచండనక్ర
తిమితిమింగిలమగుదనభ్రమునుమహీయుఁ
గ్రమ్మకొనివచ్చు నొకయేకలమ్ము గనిరొ. 6 ఆ. 88 శ్రీప.

ఈమహాకవి యిట్టి యుత్కృష్టమహాప్రబంధమును రచించి యాంధ్రలోకమునకు మహోపకార మొనర్చెను. కృతజ్ఞులలోఁ గృతజ్ఞుఁడు; రసికులలో రసికుఁడు, విద్వాంసులలో విద్వాంసుఁడు, భక్తులలో భక్తుఁడు. శూరులలో శూరుఁడు; దాతలలో దాతయునగు నీమహాకవి విఖ్యాతి యాచంద్రతారకమగ వెలయును. ఈమహాపురుషుని యశఃకాయము, ఆంధ్రలోకముపై సర్వదా వెలుపఁగొందుచుండును. తదారాధనముకవులకెల్లఁ బ్రధానము. ఇట్టి కవిచంద్రుఁడు మరలబుట్టు నాయను నంతదశ యీనాటికిం గల్గినది. మహాత్ములాంధ్రలోకమున నుదయించి యుందురు. వారెల్ల రిట్టి మహాకావ్యముల నొనరించి తెనుఁగు బాసను జెంపొందింతురుగాక. నీరసకావ్యములకుఁ జోటీయకుందురుగాక. మహాత్ములు శ్రమించి కాపాడిన భాషకుఁ దోఁచినట్లెల్ల మార్పులుకలిగించి పాడుచేయక ప్రాక్సమాగతనిర్మలయశస్సును జెంపొందింతురుగాక. ఇంతకంటె విశేషించి వ్రాయశక్తియు నవకాశము చాలకయున్న నే నీవ్యాసమును ముగించుచున్నవాఁడను.

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ ప్రథమపట్టభద్రులు

అన్నపూర్ణాదేవి బాలికాపాఠశాల-ఏలూరు

చెన్నపురి శారదాసమాజ పక్ష వర్ధంతి

8 వ ఆంధ్రరాష్ట్ర స్త్రీవిద్యావిషయసంస్కరణసభ-కాకినాడ

స్త్రీ.. జాతీయారోగ్యవారము-చెన్నపురి

శ్రీమతి రామానుజాలుచెట్టి

స్త్రీలసభ, స్త్రీ విశ్వవిద్యాలయమునుగూర్చి కార్వేగారి ఉపన్యాసము

బెజవాడ ఆరోగ్యప్రదర్శన స్త్రీశాఖ

శ్రీ పి. నారాయణరావుగారు

శ్రీమతి కా. కమలకుమారిగారు

నాటకములయందు పాల్గొనుచున్న స్త్రీలు

శ్రీ కె. ఆర్. రాజరత్నంగారు

శ్రీ టి. వెంకటరంగయ్యనాయుడుగారు

*భక్తచింతామణి పద్యములు

వడ్డాది సుబ్బరాయుడు గారు

నానాప్రాణిసమూహముల్ మసఁగఁ గ్రిందన్ మీఁద విశ్వంపుఁ బె
ద్బ్రహ్మాండం బగు, నభ్రపత్రవితతిన్ నక్షత్రపుష్పావళిన్
భానుస్వచ్ఛమయూఖసత్ఫలములన్ బ్రస్ఫారదిక్శాఖలన్;
ధ్యానింతున్ నిను మూలకందము ముకుందా, భక్తచింతామణీ!

వింటం జుక్కలగుంపు రేవెలుఁగు వేవెల్గుం గనుంగొంచు, నిం
టింటన్ నేఁడివెలుంగులం గన్గొనుచు, నే నీ వెల్గులన్నింటికిం బై
కంటన్, వానికి మూలమౌ వెలుఁగులోకంటన్ నినుం జూతు నం
చుంటిన్; సల్పు మభీష్టసిద్ధిని స్వయంభూ, భక్తచింతామణీ

ప్రాతఃకాలమునందు సాయముతటిం బ్రాచీప్రతీచీసము
న్మభ్రతారుణ్యము నెంచెదం, బగలు రే భూముఖ్యలోకాలసం
ఖ్యాతంబుల్ నెఱిఁ బ్రోచు యుష్మదనురాగద్యోతకాపాంగదృ
గ్ద్యోతం బం, చరుణక్షపారమణచక్షూ, భక్తచింతామణీ!

నన్నుం గంచును మన్ను మిన్నుఁ గనుచున్ నానాచరస్థావరో
త్పన్నత్వస్థితిసంహృతుల్ గనుచుఁ దత్తత్కార్యవైచిత్ర్యముల్
గన్నారం గనుఁ గొంచు, నిన్నటులు నేఁ గాంచంగ లేకున్నఁ, గం
చున్న ట్లుల్లము వొంగు విశ్వమయ, విష్ణూ, భక్తచింతామణీ!

పిడికింటన్ రతనంబు నుంచుకొని, యావేశింపఁగా నిద్ర, రే
యొడ లీయెల్లప్రపంచమున్ మఱచి, ప్రత్యూషంబునం దెల్వి రాఁ
బడుకింటన్ మణి వాఁ డెటుల్ దడవు మున్, భక్తుండు మేల్కొన్న వెం
బడి నిన్ రక్షకు నట్టు లారయును దేవా, భక్తచింతామణీ.

అణువుల్ వాయువు నంటి యాకసమునం దల్లాడు నెట్లట్లను
క్షణ మేవో యిహలోకవాసన లనేకంబుల్ హృదిం దోఁచు; ర
క్షణముం గోరి యనన్యభావమున మోక్షశ్రీవిభున్ నిన్ను ని
ర్గుణు ధ్యానింప విశుద్ధబుద్ధి నిడు నాకున్ భక్తచింతామణీ!

గతమౌ కాలము ప్రాణరక్షకము; రాఁగా నున్న కాలంబునం
బ్రతిసూక్ష్మాంశ మతిక్రమించుదనుకం బ్రాణాంతకంబే, సుని

* గ్రంథమున చేరనివి; క్రొత్తగా రచియించినవి.

శ్రిత పాపార్తిన్ మృతి మర్త్యమం; దనిశముం జీవింప యుష్మత్పద
స్మృతి గల్గింపు మనుజుణం బమృతదాయీ, భక్తచింతామణీ!

ఆపం జెప్పఁడుఁ బాయుఁ బల్లమున కే; మైనన్ సహస్రాంశుచేఁ
బ్రాపించుం గద యూర్ధ్వభాగ మది; దుష్ప్రాపంచికార్థంబులం
దీపిన్ వర్తిలు నాహృదిం దినమునం దీపించు తేజోనిధీ,
నీపాదం బెనయించి నిల్పు మటుఁ దండ్రీ, భక్తచింతామణీ!

పదముల్ నే ననుకోని చారుతర భావంబుల్ ధ్వనింపంగఁ
ట్లు దయాళూ! పలుభక్తపద్యములఁ గ్రాలున్ మూలరాలుంబలెన్;
బదకంబుల్ గద యాసుపద్యములు దేవా, నీకుఁ; దత్ప్రేమ సాం
పాదవన్ వానిక పీవె పో పాదివె ద ట్లో భక్తచింతామణీ!

జ్ఞానంబంతయు స్వామ్యధీన; మది నానారూపమై తోఁచు; నే
జ్ఞానం బైన, భవత్ప్రసాదమున నే సంధిల్లెడుం దేహికిన్;
దీనత్వంబున మోఁకరిల్లి నినుఁ బ్రార్థింతుం; దయం దండ్రి! యీ
సూనుం జేయు కుశాగ్రబుద్ధిని సుశిష్యుం భక్తచింతామణీ!

నీయందుం దుది నైక్య మొందుటకుఁ దండ్రీ! యిందు సత్కర్మముల్
చేయం జీవనయాత్ర సాధనముగాఁ జిత్రంబు సృష్టించి యీ
కాయం బాత్మ కొసంగి; తీశ, కడదాఁకం జక్క సాగింపు, మే
హేయార్తిం బడకుండ దీనిఁ గరుణాబ్ధీ, భక్తచింతామణీ!

పరమాత్మా, శిరసుండ నేమిటికి సల్పం బూజ మోకాలికిన్?
మొఱలాలించు మహాప్రభుండవు జగత్పూర్ణుండ వీ వుండఁగాఁ
బరుఁ బ్రార్థింపఁగ నేల యక్కఱలఁ దీర్పన్? నిన్ను వేఁడం జరా
చరముల్ సాయపడుం దమంత భవదాజ్ఞన్ భక్తచింతామణీ!

ఆసన్నప్రసవం దనూజను, రుజం బ్రాణప్రయాణోత్కటా
యాసాయత్తను నత్త నింటఁ గని, నిన్నార్తిం బ్రభూ, వారి కే
మోసమ్మున్ ఘటియిల్ల కుండఁగ శుభంబుం గూర్ప రే వేఁడుకోఁ
గా, సిగ్గుం దొలఁగించి మే లిడితి వేగన్ భక్తచింతామణీ!

కలిగింపం దొలఁగింప సౌఖ్యములు దుఃఖంబుల్ నిన్ను వేఁడుదా
సులకున్ నీసుముఖత్వముం గరుణమై సూచింతు, తద్దృగ్భుజా
చలనాద్యాంగిక సన్నిమిత్తములు; నో సర్వాత్మ, నీసేవకున్
దులయే యన్యులసేవ? దైన్యదివిషద్ద్రూ, భక్తచింతామణీ!

గ్రహచారంబునఁ జేసి కష్టసుఖముల్ ప్రాప్తంబు లౌ దేహి కీ
యిహమం దంద్రు; సమస్తలోకముల కీ వీశుండ; వర్కాదిక
గ్రహసంచారము సామిశాసనమునం గా కేమిటన్? నీయను
గ్రహ ముగ్రాగ్రహ మే శుభాశుభనియోక్తల్ భక్తచింతామణీ!

భువి యే కాదు, జయించి మూఁడు భువనంబుల్ గూడఁ బాలించు నా
రవ రేణ్యుండును, దీనవృత్తి నతుఁడై ప్రార్థించుచు న్నైన నీ
సవిధంబందున తక్క, నొంపునటన్ స్వామీ, స్వవైశ్వర్యంబు వె
ల్చువిప త్తొందనిమాని ధన్యుఁడని తోఁచున్ భక్తచింతామణీ!

గాలిం బట్టపగల్ నభంబునఁ గనుల్ గానంగరాకుండ మే
ఘా లెం దుండియొ మూఁగి, యవ్వి మరలం గాలిం బటాపంచ లౌ
లీలన్, హాయిగ నుండుచో నదరి బల్ క్లేశంబు లాకస్మికం,
బౌలన్ మాయ మగున్ భవన్మహిమ దేవా, భక్తచింతామణీ!

సూరుం డస్తమితుండు గా, జగతికిన్ సోముం బ్రసాదింతు; నీ
హారాంశుం డరుదేనిచో, ననుతు తారాళిన్; సదా యుం తిరుల్
వారింపన్ శిఖి; నిట్లు భక్తుల నెగుల్ వాపంగఁ జూపింతు వా
ధార, మ్మొక్కఁడు వోమఱొక్కఁడు; మహాత్మా! భక్తచింతామణీ.

మధువుం ద్రాక్షరసాల మిక్షువు భుజింపం, దోఁచెడున్ నోరికిన్
మధురత్వం; బటు మూఢభక్తిన భజింపన్ నిన్ను నాసక్తితో
నధికానంద సుఖానుభూతి పరమాత్మా! ప్రాప్తమౌ నాత్మకున్;
బుధుఁ డౌ నజ్ఞుఁడు, లేక భేదము లవంబున్ భక్తచింతామణీ!

నరు లే యెన్బదినాల్గులక్షలను నిన్ లక్షించువారో మహే
శ్వర, తక్కుంగల లక్ష లెన్బదియు నష్టప్రాణులే; వారు నెం
దఱో నీవంక కె రారు; వచ్చుసుతులన్ బహ్వాల్పసంఖ్యాకులన్,
గరుణన్ దగ్గఱఁ దీయ నీకు భర మౌనా? భక్తచింతామణీ!

సృష్టి—మానవుడు

పెనుమర్తి వెంకటరత్నము గారు

౧

సృష్టి తొలినాళ్లలో జగజ్జీవదాత
జంగమస్థావరం బగు జంతుకోటిఁ
దనయొడకుఁ బిల్చి భిన్నజీవనము లిచ్చి
అనుభవింపుఁడు! హాయిగా నని వచించె!

మానవుఁ డనేకరమ్యహర్మ్యములతోడ
పట్టణంబులు వేనవే లగ్గటినాఁడు!
ఆకసమునంటు సౌధాగ్ర మధిగమించి
"సృష్టి నాబానిసే" యని తుష్టి పొందె!

కామనీయక యౌవనోద్గారిమధువు
త్రావి యున్మాదియై, యమృతంపుకుంభ
మీసడించెను; భూలోకమే దివంబు
దేవతలు క్షుద్రులంచు నర్తించె తాను!

అబ్ధిగర్భాన రత్నాల నాహరించి
భూమిఁ ద్రొచ్చి సువర్ణంబు ప్రోగుపెట్టి
పేదవారి నిట్టూర్పుల పెరిగి బలిసి
నేనె ప్రభువని గర్వించి నిలిచినాఁడు!

౨

స్థావరములైన భూరివృక్షముల ఱెల్లు
నవనవ లతాంతవల్లరీభవనములును
సృష్టినగ్న సౌందర్యముల్ చిలుకరించు!

దక్షిణమునందు మలయకందరములోన
వాంశికశ్రుతు లల్లెడు వాయుపుత్రు
డేవొ గుసగుస లాడు!– తారావితాన
మచట శబ్దాలులేని కావ్యములు పాడు!

ఆచట, దుఃఖమ్ము నెఱుఁగని యా నిరంత
దీపితానందమధురమాధ్వీమధూళి
గ్రోలి జుమ్మని తుమ్మెదకోడెగాడు
ప్రసవకన్యల వలవంత పాటపాడు!

౩

దినము లీరీతి గడచిపోయినవి! జీవ
కోటి కందని కాలంపు కుహరమందు
సృష్టికర్త, యొంటిగ మూఁడి చేరఁ బిలిచె
జంగమస్థావరంబైన సర్వసృష్టి.

ఏమి తెస్తివి! మానవా? యేనొసంగి
యున్న జీవనవాటి యెట్లున్నదోయి!
ఏమి ఫలసాయ మిప్డు దర్శింపఁగలవు?—

*　　　*　　　*　　　*

మానవుఁడు, తీవ్రదుఃఖములోని మలిన
బాష్పపుటములు, నైరాశ్యభారభుగ్న
దేహకాష్ఠము, దప్పికతీరకున్న
తీవ్రతృష్ణ, దేవుని ముందు తెచ్చియుంచె!

౪

తలిరుటీనెల కౌగిలింతలకు సొలసి
పాదపప్రభుఁ డంజలిబట్టి, తరుణ
దివ్యవాసంతయామవీథికిసాల
మోహనసుమాశ్రుకణికలు ముందుఁ బెట్టి!

తేఁటి గ్రోలని కమ్మపూఁదేనె లొలికి
పాడు టెఱుఁగని చిగురుమవ్వములు రువ్వి
రమ్యవాసంతమాకందరాజధాని
సృష్టికర్తనే పరవశుఁ జేసె నగుర!

ప్రతిచిగురుదొన్నెలో మధుస్మితము లూరి
ప్రతికుసుమమూర్తిలో హర్షబాష్ప మొలికె
(?) ప్రతిపదకుహూకుహూపరభృతకుమారి
తెంచుకొనియె రసస్రవంతికలగట్లు!

౫

ఆమహావిశ్వపీఠమునందు నిల్చి
ఆజగన్నేత మానవు నోజ చూచి
ఒక్కనిట్టూర్పు, నొక్కయశ్రూదకళిక
వెలికిఁజార్చి విషణ్ణుఁడై కలకవాఁదె!

ఆమహావిశ్వపీఠమునందు నిల్చి
ఆజగద్ధాత స్థావర మ్మరసి యరసి
నష్టభువనజ్వాలన్మణిచ్ఛాయ లెగయ
నా స్మితమ్ముల తనయార్తి విస్మరించె!

స్వప్న శారద (మంజరి)

డాక్టరు సండూరు శివరావుగారు

పద్మకర్ణిక దిగంబరవేష మూని
యసురుసు రనెడి దివ్యాంగన యెవరు?
ఆంధ్రశారదయొక్కొ- ఔ-కాదు-ఔను
ఇదమిద్ధ(?)మని వచింపఁగా రాదు.

* * * *

గీర్వాణభారతికిం బుట్టి తొల్త
వాగనుశాసనువలన బేర్గాంచి
బాలవయ్యును ప్రౌఢవాక్యార్థగరిమ
రాజరాజనరేంద్రు రచ్చ మెప్పొంది
యజ్వ వాగ్ధారామృతాసేచనమున
తల్లికన్నను మిన్న తనయ యటన్న
యనిరతలభ్యమౌ యశము గడించి
శ్రీనాథు ప్రతిభావిశేషసంపత్తి
కనకాభిషేకంబుఁ గావింప మించి
లలితరసోచితాలంకార వగుచు
రారాజు చేయూత రహి మీర గాంచి
దిగ్గజేంద్రము లిరుదెసలఁ గొల్వంగ
పలిగొరుపై నెక్కి విహరించినట్టి
ఆంధ్రశారద! భవదాకార మిదియ?
ఔనంచుఁ దలవంచి తదియేమి టమ్మ,
పోలుచుకొన నేమి వీలు గాకుండె.

* * * *

సకలకళాపూర్ణసౌకుమార్యంపు
వదనమా యిది కళావర్జితమయ్యె
జ్ఞానరశ్ములు వెదజల్లెడి మోము
సుమనోజ్ఞభావంబు చూపింప దేల?

కరుణాకటాక్షవీక్షణములఁ బఱపి
విబుధుల నానందవివశులఁ జేయు
కనుదమ్ములా మూసికొనిపోయె నయగొ
శ్రీకారవిస్ఫూర్తిఁ జెలువారు చెవులు
మోటుదుద్దులభారమున వ్రేలుచుండె
నలపులుగులుకు కెంగలువ యేమయ్యో?

సంగీతసాహిత్యసద్మమ్ము లయయొ
బట్టబైలుగి నిట్టు పెట్టుదు రమ్మ
అరచాటుగాఁ జేసి యాసపుట్టించు
జిలిబిలిపలుకుల జిలుగుదువ్వలువ
నెవ్వాఁడు తొలఁగించె నెఱిఁగింపుమమ్మ?

విశ్వకల్యాణంబు వెలయించు కోర్కె
విజ్ఞానమయగీతి వినుపించువేళ
పలుకుతోడుగ నీవు పలికించునట్టి
వీణ కన్పింపదు విడిచితి వేల?
నవరసాలంకారనవకోశమైన
పొత్త మెచ్చట పడిపోయెనే యంబ?

యశోమాలయు శుక మ్మగపడ వేమి?
సాహిత్యమను మానసౌకమ్ము నెక్కి
యఖిలఖండితపామరాత్మసామ్రాజ్య
మిచ్ఛమై విహరించి యేలుచు సచ్చి
దానందమున లీనమైయుండు నీవు
తమ్మిమొగ్గరముందుఁ దవిలి ప్రబంధ
ములఁ బారిఁ బడి వినిర్మలతనూనల్లి
మలినభూయిష్ఠ(?)గా మాఱురూపమున
ప్రస్తుతస్థితిని పూర్వంపు టున్నతిని
సిగ్గున చేసన్న చేఁ జెప్పుచుండి
నీరసమ్ముగ నట్లు నిలిచితి వేల?

సరసవాగర్థసంభరితభావములు
జాతీయముగ తేనె జాలువాఱంగ
పలుకుచుండెడి నీవు తెలియనిబాస
నూరకే ప్రలపించుచుంటి వేమమ్మ
ఆంధ్రశారద! నాకు నానతీ వమ్మ.

తొంగిలిచెప్పల దొట్టు బాష్పముల
కడుపు చుమ్మలుచుట్ట కడలేని వసట
కటకటంబడు(?) నిన్నుఁగనుకొద్ది కడుపు
తఱుగుకుపోయెడి-తల్లి! యేమందు
ఆర్తువా తీర్తువా యనె దేల నమ్మ?
దుఃఖభారము కొంత తొలఁగుగ దమ్మ
ఆప్తబంధుల కింత యంత చెప్పినను
అవధానముగ నుంటి నార్తిహేతువును
ఆంధ్రశారద నాకు నానతీ వమ్మ.

* * * *

విను మనుంగుకుమార, వినుము నాపాట్లు
సత్పుత్రకులు తొల్లి సహజలాలిత్య
మునకు వన్నెలువెట్టు భూషణాదులను
గైసేసి నవరసకావ్యఖాద్యముల
బోషించి, భావనాపుష్పకమ్మందు
స్వేచ్ఛావిహారంబు సేయించినారు.

నా కుమారకు లిప్డు నాకు మారకులె
ద్వేషాన కాదతిప్రేమచే నిజము
ఆపాదమస్తక మంగ మొక్కింత
కనఁబడకుండంగ ననవసరంపు
కర్కశాలంకృతుల్ కడు పేర్చినారు
పైపూఁత మెఱుఁగు పో వాసిదొఱంగి
మకిలిచేఁ జెల్లని మై నల్లనయ్యె.

అందచందముమాట లాదైవమెఱుఁగు
బరువునఁ దను నెట్లు వంగెనో కనుమ
రాజ్యవైభవముఁ గూర్పగ నెంచి నన్ను
ముఱికిలకిడి యంతిపురములం దుంచి
పద్మబంధాదుల బంధించినారు.

జిలువారు పలుకుల చిలికత్తె చిలుక
వజ్రపంజరమందుఁ బడవైచినారు
పొత్తమందలి స్పష్టి మూలతత్త్వంబు
చెఱసాల జపయింప వెఱ నేది చెపుమ.

వీణ వాయింపంగ త్రాణ లేకుంట
శ్రుతులెల్లఁ జెడెను తంత్రులు త్రుప్పుపట్టె
అమృతంపుతేటల నలు[illegible]ంబు
నేరు లేకుండంగ విరసమైపోయె
నాలుక తడఁబడ సంగిమాటలను
నే పల్క భావంబు నేన యెఱుంగ.

తిరుపతివేంకటేశ్వరు ప్రసాదమున
నిట్టిరూపం బైన నేర్పడెఁగాని
యప్పటిదురవస్థ నయ్యయో తనయ,
తలఁపువచ్చిన నిప్డుఁ దనువు కంపించు.

* * * *

అకట నీ బన్నము లాలకింపంగ
గుండె నీరైపోవుచుండెనే యంబ
కష్టదుర్దశ లెప్డుఁ గాపురమున్నె
విరియవే చీకట్లు వెన్నెల రాదె
వందురకమ్మ మై వాడిపోయెడిని.

బంధమ్ములం ద్రెంపి పలుపోకడలను
స్వైరవిహారమ్ము సమకూర్పనున్న
తనయు లాత్మీయస్వాతంత్ర్యమ్ముకొఱకు
తనువు లర్పింప సిద్ధమ్ముగా నున్న

వా రెందఱో యున్న వా రమ్మ తల్లి
వారి ప్రాపున పూర్వవైభవోన్నతిని
ఆంధ్రశారద నీవు నలరారఁ గలవు
ఊరడిల్లుము తల్లి! యూరటఁ గనుము.

కవి: ఆతిథ్యము

అప్పల వీరవెంకటజోగయ్యశాస్త్రి గారు

అలసితివేమొ ఘోరవిపినాంతరసీమలఁ బాదచారివై
కలయఁదిరుంగుటన్ మొగముఁ గందెను మేనున ఘర్మబిందువుల్ (?)
పొలిచెను, పాదపద్మములఁ, బొక్కులు కానఁగనయ్యెఁ గాన నీ
వలయికఁ గొమ్ము మా యతిథివై పరిచర్యల సంతసంబునన్ !

ఉ. అల్లదె కొండ నేటిదరి, నంచిత చారుమనోజ్ఞమాధవీ
వల్లరిపొంత మల్లికల పార్శ్వమునన్ సురసాలజాలస
త్పల్లవకాంతి దిక్కులను బర్విన చెంతను బర్ణశాలలో
చల్లగ విశ్రమించి మఱి సాగుము పైనము సేయ నింటికిన్ !

ఉ. ఇమ్ముగ రమ్యహర్మ్యముల నిందుశిలామయవేదికావితా
నమ్ముల ధర్మపోలికల, నంచితలీల మెలంగి వాని సౌ
ఖ్యమ్ము నెఱింగి తీవు గహనాంతరపర్ణకుటీరమందు వా
సమ్మొనరించి యొక్కత్రుటి సమ్మతి దాని సుఖమ్ము గాంచుమీ.

చ. కుడిచితి షడ్రసాన్నములఁ, గూరిమితోడ సువర్ణపాత్రలన్
గడిగితి చేయి, తల్పములఁ గాయముఁ జేర్చితి వింక తేనెతోఁ
దడిపిన చాఱపప్పుఁ గొని, దంటగ చప్పరమందు పండి త
ల్లడ మడుగంట నెయ్యది ధరాధిప! బాగొ వచింపు మిచ్చటన్.

* * * * * *

గీ. మది జనాకీర్ణసామ్రాజ్యపదవి నీయు, చెలిమితోఁ దాళపత్రసంకులవిశాల
లలితకవితాదిసామ్రాజ్యకలన మాది, కాన నిఱ్ఱ్వర మిచట సమాన మధిప!

క. కావున నా యాతిథ్యం, బీవును గ్రహియింప వచ్చు నే నర్థ్మింప నీ
కీవిధి నొసఁగగ నూరక, భావంబున సంశయింపవలదు నృపాలా !

* * * * * *

చ. వనజములెల్ల భీతిఁగొన భాస్వరతేజముతోడ వైరి భే
దన మొనరించుచున్ దినముఁ దాఁ గడుగవ్వల కేగి యెంతయున్
జనసముదాయమున్ విడిచి సంస్థితిఁ జూచుచు దస్సి యొంటిమై
వనములఁ జేరె నీవగిది, భాస్కరుఁ డల్లదె చూడు పార్థివా!

క. కరులకు గన చటులనిశా,కరులకు గహనాళి ఘోరకరులకు మృగసం
హరులకు హరులకు నిలయము, సరవర యేపగిరి ధాత్రి నడచెదు చెపుమా!

ఆత్మజిజ్ఞాస

అనంతపంతుల రామలింగస్వామి గారు

ఏవమే జీవపుటాది—మిత్తి తుదయున్ భ్రాంతి స్వభంగోకు మా
నవుఁడా! నీకొకమాట—జీవము ప్రబంధం, బందు నాశ్వాస స
న్నివహంబౌ, నొక జీవపు న్మొదలు కాన్, యంతమేకాని యొం
డవు నాశ్వాసపుటాదియున్ దుదయు నౌనన్ సూక్తియే సత్యమా.

చ. మరణభయం బదేల యిఁక మానవుఁడా! భవదీయజీవభా
స్వరశరభారతాస నొకశర్వఁపు టంత మొసంగునంట నీ
వెరిఁగియు, నింకఁ బర్వము లవెన్నియొ యుంట యెరింగియున్న నీ;
కరయఁగఁ బర్వ మంతమగునంతనె భారత మంతమౌనొకో?

మ. తరురాజాగ్రనిబద్ధనీడము నిజస్థానంబుగా నుండి తా
నెరకై నేలను వ్రాలి కామితము నొం డీడేర్చుకొన్నంతఁ గ్ర
మ్మరఁ దన్నీడముఁ జేరు పుల్గువలెఁ గర్మప్రాప్తభుక్త్యర్థ ము
ర్వర జీవాత్మ చరించిపోయెడును నిర్యాణార్థతత్త్వంబిదే!

నీవే యుండనికాల మెందు కలదేని పూర్వ, మాకాలమం
దీవౌరా! జనియింప నందులకుఁ జింతింపంగ నూహింపవే;
నీవే యుండని కాల మొక్కఁ డిఁకముం దేనాఁటనో వచ్చునం
చీ వావేదన మొందు టేల? జడజీవీ! సంతతాజ్ఞానివై.

శా. ఈ విద్ధాత్రిని జన్మ మొందుటకు మున్నేరీతి నారీతినే
యీవిశ్వాద్భుతలీల లెల్లఁ దగు నోయీ! జీవి, నీ పిల్గినన్
నీ వేహేతువుచేత జా వనినఁ గన్నిర్భించి జీర్ణించెదో?
భావింపందగునయ్య! శాంతసుమనఃపద్మాసనస్థుండవై.

శ్రీమతి ఈ. [illegible]కన్యగారు

శ్రీమతి యల్. కృష్ణాబాయిగారు

శ్రీమతి యల్. శ్రీనివాసగర్ సతిగారు

శ్రీమత్ కమలాబాయి కృష్ణాబాయి సోదరీమణులు

శ్రీమతి శారదాబాయి కన్యగారు

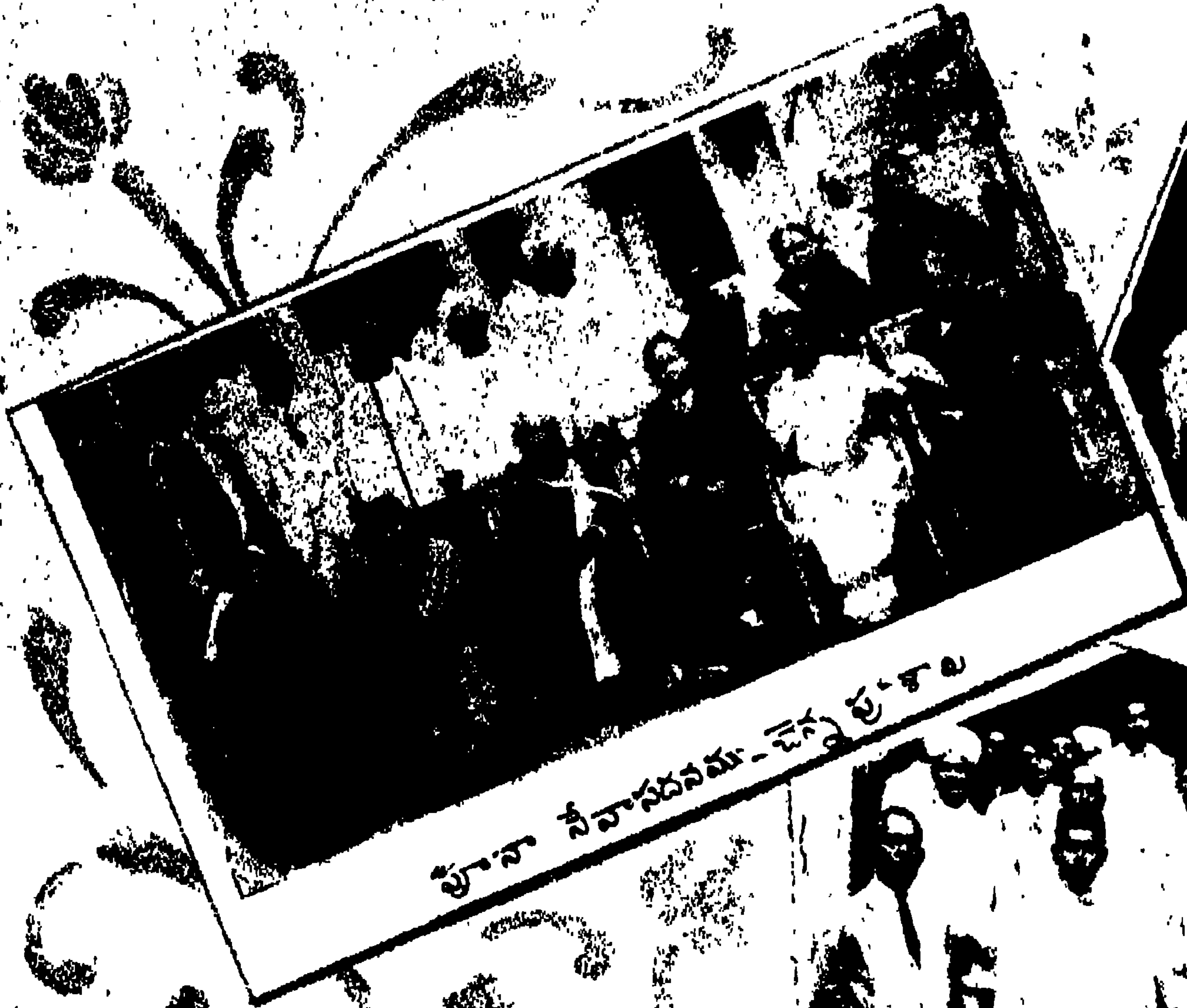
శ్రీమతి శివరావు సతిగారు

శ్రీమతి మార్జొరి విలియంస్ సతిగారు

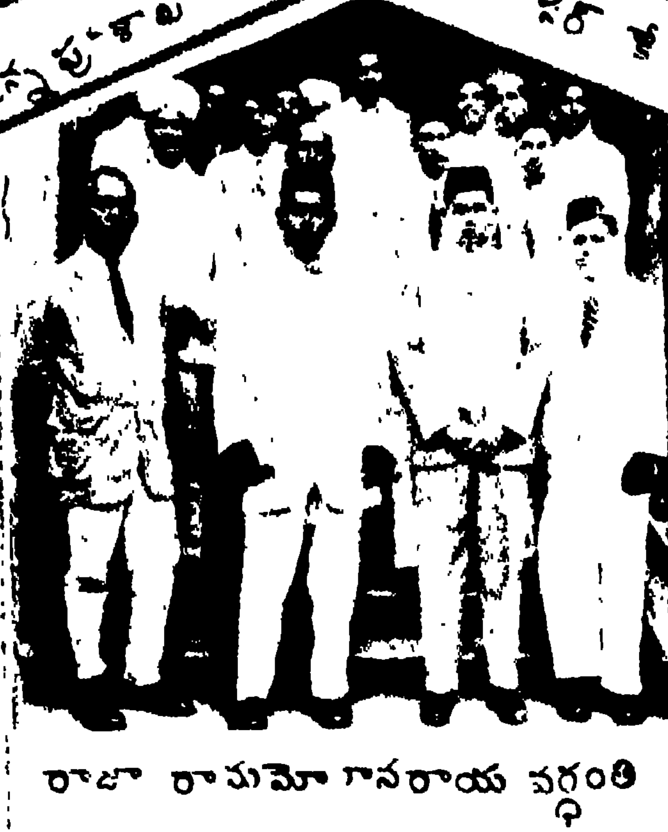
శ్రీమతి ఏ. పి. దేవకీకన్యగారు

పూనా సేవాసదనము-చెన్నపురిశాఖ

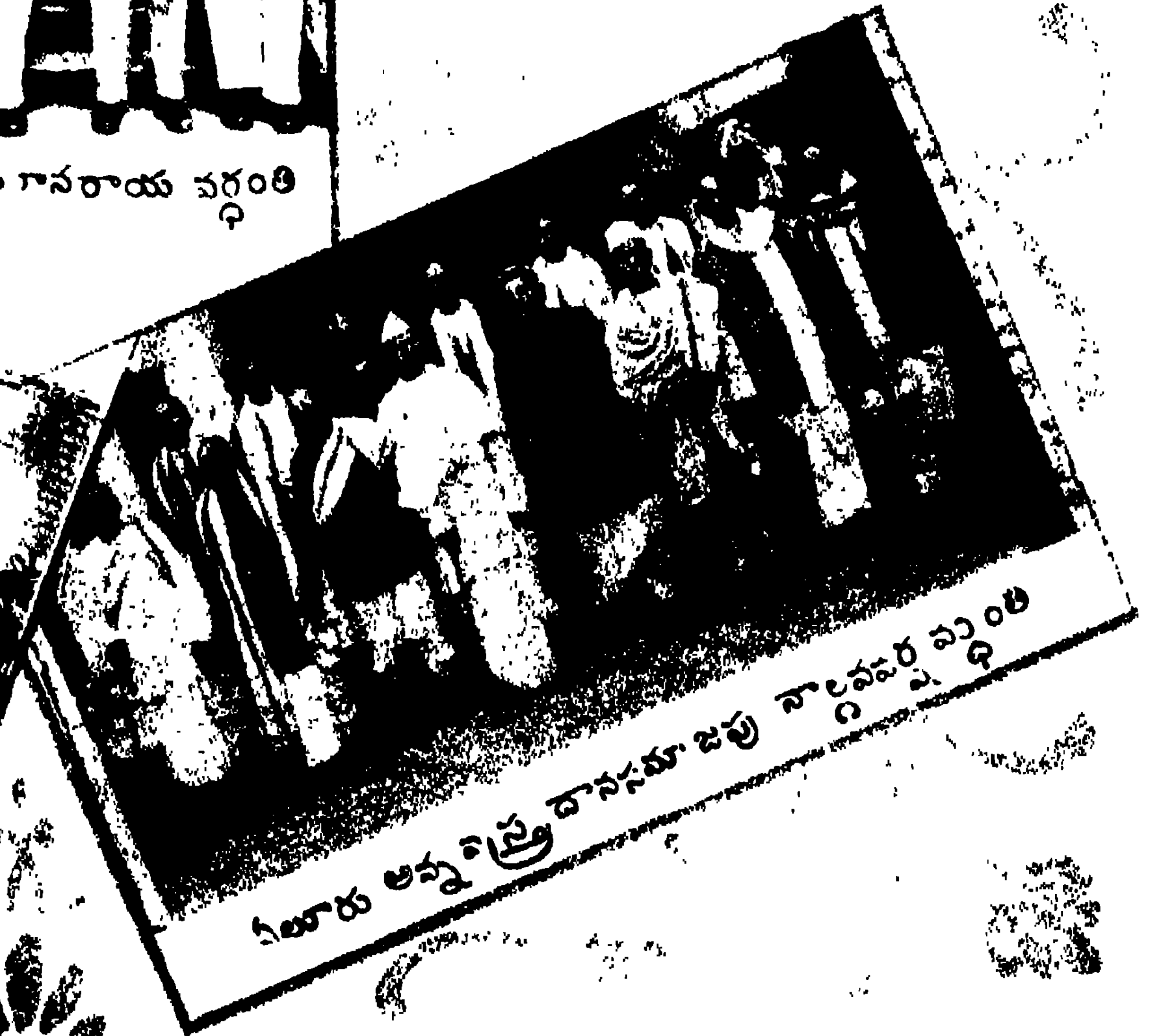
సర్ కె. వి. రెడ్డినాయుడుగారికి విందు

రాజా రామమోహనరాయ వర్ధంతి

చెన్నపురిలో తిరువాన్కూరు మహారాజుగారు

ఏలూరు అన్నవస్త్రదానసమాజపు నాల్గవవర్ష వర్ధంతి

సినిమాకమిటీ అధ్యక్షునకు విందు

దక్షిణభారత హిందీప్రచారముకొరకయిన సభ-చెన్నపురి

శా. నీ జాయామణి, తోడునీడలు, సుతుల్, నీ బంధుమిత్రాదులున్
రాజద్గేహము లాదిగాఁ గలుఁగు సర్వంబు న్విసర్జింప లే
కోజీవీ! యిటు లోట నొందెద వదేమో! యెంత విభ్రాంతియో
పైజన్మంబున లేనివానియెడలన్ వ్యామోహ మింతొప్పునే?

శా. ఆదిన్ గల్గెడు సర్వ మంతమగు, సత్యంబిద్ది, నీ కాదియే
లేదేనిన్ లయమొంద వీవు—మనుజా!—లేకున్న నంతంబు దా
రాదా యెంతటిజాగ్రదాప్తిమనిన న్—రారామి పోఁబోవునే?
ఆదే యంతము, నంత మాది యను నయ్యార్యోక్తి నూహింపుమా

మ. సగుణబ్రహ్మ హిరణ్యగర్భ కవిరాట్సద్రూపముల్ సక్రమం
బుగ నీవొంది, యనంతరంబున మహావ్యోమానిలాగ్న్యంబు భూ
నగ తిర్యక్పరిణామ మొంది తుదిమాన్యం బౌ మనుష్యాకృతిన్
దగినా వీవిఁక సిద్ధినొందఁగఁ బ్రయత్నం బూనుమో మానవా!

మ. పశుపక్ష్యాది నికృష్టజన్మముల నీపాపానుసారంబు దు
ర్దశ లీవొందెదవన్నమాట మనుజా! తథ్యంబు గా దింతయున్
వశమే మామిడి వేముగానగుట—నిర్భాగ్యుండవై, రోగివై
యశము న్వీడి కృశించుచుందువు, మనుష్యాకార మీ వొందుచున్

ఉ. ఇంతకు నీకు నంత మది యింతటఁ గల్గదు, కర్మ సద్గురు
ప్రాంతము జేరి యొక్కొక భవంబున నొండొక మోక్షసాధనో
దంత వినూత్నపాఠమును దద్దయు నేర్చినఁగాని ప్రత్యగా
త్మాంతము సంఘటిల్లదుసుమా! యొకజన్మమె మోక్షమిచ్చునే?

కవితాస్వయంవరము

వజ్ఝల కాళిదాసు కవిగారు

కలకలమని నిత్య కళ్యాణమునుఁ బచ్చ-తోరణంబనంగఁ దోఁచుచుండి
పెండ్లియిల్లురీతి వెలయుచునుండును-ఘనతమీఱ నొక్క-కాననంబు.

వల్లవుఁ డల్లనల్ల నల పశ్చిమవారిధి యందుఁదూలుచోఁ
జల్లఁగఁ జూతవృక్షమున శాఖపయిన్ పదయుగ్మమానిత

త్పల్లవజాలము ల్తిని శుభస్వరముల్ తనరారు చుండఁగన్
గొల్లగఁ గోకిలంబు లటఁ గూయుఁ బ్రతిధ్వను లుప్పతిల్లగన్.

కమ్మతావులు ఘుమ్ము ఘుంఘుమ్మురనుచుఁ-జిమ్ము వాతపోతమ్ముల సమ్ముదమ్ము
నెమ్మనమ్మునఁ గ్రమ్మ పాదమ్ములెత్తి-నెమ్మియచట నిత్యమ్ము నృత్యమ్ముసేయు.

నరలు నట నొక పచ్చికబయలు, దాని-నడుమ నొప్పుచుండెడు నొకనడకదారి;
సొగసుకన్నియ శిరమందు నగడునట్టి-సన్నపాపటయో యనఁ జెన్నుమీఱి.

అం దొకమఱ్ఱిచెట్టుకడ నందము చందము సందడింప, సౌం
పొందఁగ యౌవనంపు బిగి యొప్పుచు నుండఁగ నూయల న్మహా
నందము మీఱ నూఁగు నొకనాతి, పికంబులు కీరశారికల్
ముందట నిల్చి యెప్పుడుఁ జెలుల్వలె సేవలఁజేయుచుండఁగన్.

చిరునవ్వు మోమునం దం-కురించుచుండంగ నెపుడుఁ గోమలకరముల్
కిరముల్ బెనవైచుచు నా-వరవర్ణిని పూవుఁగీవఁ బట్టుక యూఁగున్.

బంగారుతీవపై రంగు లీనుచు దుగుడంబైనమే ల్పవడం బనంగ, (౧)
తామరయాకు మధ్య నెనంగియాడుచు ముద్దు లొల్కెడు నీటిబొట్టనంగ
నిమ్నగాజలముల్ నెగడెడు చంద్రబింబంపుఁ జిన్ని ప్రతిబింబం బనంగ(౨)
గాలిమధ్యమున ఱెక్కలు నార్చుచు న్విహారం బొనర్చెడి విహంగం బనంగ,
వారినిధియందుఁ దేలెడి నడవయనఁగ, వాతమునకుఁ జలించు పుష్పంబనంగ,
మిన్నుపై జిగేల్మనియెడు మెఱపనంగ, పూవుటుయ్యాల నూఁగు నా పూవుఁబోఁడి.

లోకంబంతయు నిద్రఁ జెందునెడ, కల్లోలంబునన్ దగ్గుచో,
రాకాచంద్రుఁడు మింటినంటి కరముల్ రమ్యంబుగా నంపుచో
ఆకాంతారమున న్మయూరపికకన్య ల్దన్ను వెన్నాడ న
స్తోకామోదముతోడఁ ద్రిమ్మరిలు నా శుభ్రాంగి నిర్భీతియై.

పేరు కవితయండ్రు పెండ్లియింకను లేదు, యౌవనంబుకూడ నంకురించె;
అడవియందు గాయు నట్టివెన్నెలరీతి-నామె యౌవనంబు వ్యర్థమయ్యె;—
మతిమాలినట్లు వేమరు నెటుఁజూడక పాటల నొకమారు పాడుచుండు,
ఉన్మత్తయైనట్టు లొకమారు పాడుచుఁ దూఁగుటుయ్యాలలోన నూఁగుచుండు,
కోపించినట్టు లూఁగుచు దిగి యొకమారు సెలయేట స్నానంబుఁ జేయుచుండు.
భ్రమచెందినట్లు స్నానముఁ జేయు చొకమారు వడి నిటు నటు పర్విడుచునుండు

పరుగులిడుచు నొక్కపరి యాగుఁ బొదరింటి-లోనఁదూరు నంతలోన మరలు
మరలి యంత నేల నొరగు, నంతట లేచి-తరలు నెచటికో, కవితాలతాంగి.

ఒకనాఁ డూయలనూఁగుచుం గవిత యెంతో వింతఁ జెల్వొందఁగన్
శుకముల్ గోకిల మాదిగాఁగలుగు పక్షుల్ దగ్గఱం జేరి "యో
సకియా యేటికి నిట్టిజీవన మిఁకన్ జాలింపుమా దీని, ను
త్సుకతం బొందుమ, సర్వసౌఖ్యములు కాంతున్ గూడి యిక్కానలో.

మత్తేభములతోడ మాటలాడుటకాని పల్లెవాక్కులు నేమి పల్కవేల?
ఉత్పలంబులతోడ నుల్లసిల్లుటకాని మంజరులంగూర్చ మానదేల!
మత్తకోకిలతోడ మసలియాడుటకాని భావగీతంబులఁ బాడనేల?
చంపకంబులతోడ సరసమాడుటకాని ముత్యాలసరములఁ బొందవేల?
సీసపూర్వనియతి నీపెట్టులన్నియు వీడుమమ్మ మేము వేఁడుచుంటి
మమ్మ యూరకున్న యౌవనంబంతయు వ్యర్థమగును లేక వనమునందు.

* * * * * *

అచ్చెరువాయె మీర లిట్టు లాడెద రంచు నెఱుంగనైతి నో
నచ్చెలులార! మిమ్ముల వని న్విడనాడి చనంగఁజాల, మీ
యిచ్ఛయు, నేను భర్తఁ గొనుటే యయియున్న స్వయంవరమ్మునన్
వచ్చినవాని నొక్కరుని నాపతిగాఁ గొని యింపె యుండెదన్.

అని లజ్జాభయ మొప్పమించఁ జిరు నవ్వాస్యంబునం దోఁచఁ గ
న్గొనలన్ దృష్టుల మెల్లఁగాఁ బఱపుచున్ మోమించుకన్ వంచి, చెం
తనె యున్నట్టిలతన్ గరంబునను వింతన్ జెందుచున్ గన్నె ప
ల్కినయంతన్ జెలులందరున్ ముదమునన్ గీర్తించి రయ్యోచనన్.

* * * * * *

అపుడు పచ్చికబయలుపై నలరునట్టి-పూలపొదరింటిసీమలోఁ బురుషు లిర్వు
రున్నవారలు; ఛాందసుఁ డొక్కరుండు-నొక్కఁడు విలాసవేషుఁడై యున్నవాఁడు.

అంతం గోకిల శారికాశుకమయూరానీకముల్ చెంగటన్
సంతోషంబున నిల్వఁగన్ మనసులోనన్ భావవీచీతతుల్.
వింతన్ లేచుచునుండఁగన్ దమకముల్ లేచెక్కిళుల్ రంగుల
త్యంతస్ఫూర్తిగ నీనుచుండ నట కయ్యబ్జాక్షి వచ్చెన్ దగన్.
వచ్చి యంతలోన బయలుపై వారలఁ-జూచి చూడనట్లు చూచియంత
నేమి యెరుఁగనట్లు మోము వాంచినయంత-ఛాందసుఁడు లేచి సరగఁ బల్కె.

కాళిదాసుని మూడుకావ్యంబులన్ గ్రుక్క ద్రిప్పకుండనె యొప్పఁజెప్పఁగలను,
శాకుంతలమును నస్యముతోడఁబీల్చితి లోపంబు లెన్నెని చూపఁగలను
కాదంబరీరసగ్రహణంబుఁజేసితి నది వట్టి పొల్లుగా నయ్యె నాకు
పాణినీయంబునుఁ బట్టుక యయ్యది జీర్ణంబు నాలోనఁ జేసికొంటి
సంస్కృతంబువారె చప్పగా నుండఁగా-దెలుగువారిమాటఁ దలఁప నేల?—
భారతంబునందు భాగవతంబునఁ-దప్పులెన్నొ లెక్క-చెప్పవాడ.

అని యింకేమియొ పండితుఁ-డననూహించుచును నుండినంతటఁ బ్రక్కన్
దనరెడి విలాసవేషుఁడు-ఘనకంఠముతోడ నిట్లుగాఁ దాఁ బల్కెన్.

ఓల్లలనాలలామ! వినవో యిటువంటి విశేషఛాందసుం(?)
డేలొకొ నిన్నుఁ గోరుట; యహీనధనమ్ముఁ గలట్టివాఁడ ను
య్యాలల నిన్ను నూఁచెదను, నంచితరీతిగ ముద్దులొల్కు ము
త్యాలసరంబులన్ మివ్రులఁ దావకకంఠమునందుఁ గూర్చెదన్.
నీవిలాసము, నీదుసంపద నీవిశేష వికాసవిభవము
నాకు నిడి ననుఁ బ్రణయలక్ష్మీనాథుఁ జేయఁగదే!

అని యేమేమియొ తమకం-బున మించుచు నుండునట్టి మోహాం బలరం
గను వాఁడు పల్కుచుండఁగ-విననయ్యెం జెంత నొక్క వేణుస్వరమున్.

మురళీగానమరందబిందులహరీ మోదప్రపూర్ణాస్యుఁడై
ధరణీదేవ కుమారుఁ డొక్కఁడు సముద్యత్ప్రీతి నక్కానలోఁ
గరమున్ వింతగఁ జిత్రము ల్గనుచు నక్కాంతారకన్యా స్వయం
వరదేశంబున కేఁగుదెంచె మదిలో భావంబు లుప్పొంగఁగన్.

ఎవరయ్యా! తమరంచుఁ గోకిల కడున్ హేలావిలాసంబుతో
డ వచింపన్ విని యాతఁ డిట్టులను వేడ్కన్ గోకిలా; నిన్ను నీ
రవమున్ గూరిచి పద్యముల్ సతమునున్ వ్రాయంగ నూహించు నా
కవి నేనేసుమ్ము, నన్ను నీ వపుడె యజ్ఞానంబునన్ జూతువా?

కవి యిటు లాడినంతనె వికాసము మీఱఁగఁ జెంతఁజేరి యు
క్కవిత స్వహస్తమున్ గవినిఁ గట్టిగఁబట్టి యురమ్ముమ్మునన్
దవిలిచి యిన్నినాళ్లు కవితాసతి నొంటిగ వీడి యేడకున్
గవి చనినాఁడ వీవనుచుఁ గౌఁగిలిఁ జేరిచెఁ బ్రేమమీఱఁగన్.

* * * * *

కాంతారంబున నెపుడున్-వింతగ మురళీరవంబు వినవచ్చుచు, నా
శాంతములందుం గలిగెడు-శాంతంబును నిద్రపుచ్చు చక్కన్ దోఁచున్

ఉన్నతములు పర్వత పంక్తులున్న వి-రమ
ణీయములు లోయలున్న వనేకములు-మ
నోజ్ఞములు వానిలోన మనోజ్ఞమును మ
నోహర మొక్కట లోయ; దినోదయమున
అచట పొగమంచు లెగసి తారాడుకొనుచు
ఇనమయూఖకాస్పర్శ నశించియును న
శింపకయపూర్వమున చెట్టు చెట్టు నంటి
ఈదుకొనిపోవు నటులు కాన్పించు-ఇరుకె
లంకులను రమ్యముగ శాద్వలములు వెలసి
పచ్చగా హెచ్చుగా కనుపండువై, అ
నేకములు పూలు తొడిగి, ఘృణీమనోజ్ఞ
మై విరాసిల్లు-దూరాన అచటనెచటొ
గిరిఝురిణి యొండు వడివడి సురిగి సురిగి
వాగులుగ తోగులుగ చిలుపలుగ ఏక
ధారగా శైలసంఘాల దారులంటి
ఒరసి దొరలించి ప్రవహించి హోరుహోరు
మని జలార్ణవగర్భపాతార్థమై వి
ఘాతమై విలోలము విపరీత మగుచు
అల్లకల్లోలముగ సాగు-అచటనెచట
అధికమధురిమ రామణీయకత కలసి
నవ్వుకొనుచుండు-సృష్టిసౌందర్య మచట
ఆకృతిం దాల్చిన ట్లుండు!

అచటికొక్క-

ఆకు కదలని మట్టమధ్యాహ్న వేళ
ఒక మహాదుఃఖదూషిత-ఒకవయస్య
దారుణవియోగవేదనాదళితహృదయ-
ఒకపరిశ్రాంత కాంత నిట్టూర్చికొనుచు
ఎన్నటికి కానరాక నశించిన ఒక
వస్తువున కట్లు వెదకుచువచ్చె! ఆమె
చెక్కుటద్దాల యరుణిమ చెరిగిపోయె-
ఆమె విడివాటునడిన నీలాలకములు
గాలితాకున మొగముపై కదలియాడె!
అచట ఒకరాతిమీదుగా అల్లుకొనిన
తీవ చేరువ చేరి అతిప్రశాంత
సమయనిశ్శబ్దమున కరుణముగ స్వీయ
శోకగీతి 'ఇనోనీ' నదీకుమారి
పాడెనిట్లు దశాంతదీప్తప్రదోష
శోణరోచిర్వికాస మేచుకొనువరకు!

"ఈమహాదుఃఖగాథ-నా యీ అగాధ
వేదనారోదనధ్వని వినెడి దెవరు?
నాకుగా జాలిగా నామనఃప్రగాఢ
విలయవహ్ని శమింప చింతిలెడి దెవరు?
ఓశిలామాత! ఓ అనేకోరుసాను
నిస్స్రవజ్ఝరిణీరమణీయమూర్తి!
ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
శాంతమాధ్యాహ్నసమయనిశ్శబ్ద మిపుడు
కొండకోనల నెల్లెడ నిండిపోయె!
ఆకుజొంపాలలో కీటకాళి యడగె!
అదిగొ తన నీడలో తాన యడగి నీడ
వలెనె ఊసరవెల్లి నిశ్చలత కాంచె!
కలువ పూసెజ్జ చంచరీకమ్ము చేరె!
నేన మిగిలితి! నాకనుల్నిండ బాష్ప
కణములే హృది ప్రేమమే కలవు నాకు!
ఇది భరింపగరాక నాఎడద పగులు
నేమొ! విసువమ్యొ జీవితమే అదేమొ!

"ఈమహాదుఃఖగాథ-నా యీ అగాధ
వేదనారోదనధ్వని వినుము వినుము
ఓశిలామాత! ఓ అనేకోరుసాను
నిస్స్రవజ్ఝరిణీరమణీయమూర్తి!

* Tennyson's "ŒNONE".

ఓమనఃప్రియా! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
వినుము భూదేవి! గిరులార వినుడు వినుడు!
క్రూరమృగములు నెంపులు దరులు వినుడు!
ఒక నదీనాధు ననుగు పుత్రికను నేను-
ఈ విధముగ నావేదనా జీవితమ్ము
పాటగాపాడి పాటలోపలనె కొంత
శాంతితో శాంతిలో నాహృదంతరమున
వేడివెతల నోకించుక విస్మరింతు!

"నాకుగా జాలిగా నామహాకఠోర
హృదయబాధ శమింప చింతిలుము వినుము
ఓశిలామాత! ఓ అనేకోగ్రసాను
నిస్పృహవ్యఙ్గ్యరిణీరమణీయమూర్తి!
ఓమనఃప్రియా! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ఆయుషఃకాలశ్యామలశేఖరనిధాన
మసృణరోచిస్స్రసంతులు మలయువేళ
మంచుటెరులు దూరగిరుల మాటుపరచె-
అపుడు నాదరి నామనోహరుడు చేరె!
నామనోమోహనుండు-ఘృణావిహీను
డతనికే నన్ను ధారపోసితిని నేనె!

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ఎచటనో సల్పె నను ప్రవాహిల్లు ఝరులు!
ఎచటనో దూరమున ఉషఃప్రచురరుచులు
తుహినననబిందుపటలమ్ము తుడిచివైచె!
నాకనులు నేల నప్రియత్నాన వ్రాలె
ఆ మధురమూర్తి నను జేరి నరుగు దేర!
చిరుతపులితోలు తద్భుజశ్రీల చేరి
వ్రేలియుండెను-తత్కోమలాలకములు
రేణతె లంటెను దేవతాకాంతికురిసి-
అతని మృదుగండఫలకమాహాసతో లెగసి
వాయువీచీప్రసారసౌభాగ్యవశత
ఫేనమాల లుప్పొంగిన విధముచూపె!
నను సమీపించు హృదయమోహానునికొరకు
నాఎడద కోరె కౌగిలింతలసుఖమ్ము!

"ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
అతడు చిరునవ్వి తన పయస్మితమనోజ్ఞ
మగు కరాంభోరుహము విప్పి అందు చూపె
స్వచ్ఛసౌవర్ణవర్ణభాస్వత్ఫలమ్ము!
తత్సుధామాధురులు దిగంతాలు నిండె!
దానిగని వాని మృదువచస్స్వరళలహరి
ఈదిశ మనస్సుతో-ఆత డిట్టు లనియె!
నాప్రణయినీ! ఇనోనీ! సుధాప్రసన్న
మూర్తి! నాఆత్మరాజ్ఞి! సమ్ముగ్ధనేత్ర!
ఈఫలము నీని గనుగొను మిచట ఇదిగో
"అఖిలజగదేకసుందరి" కనుచు కలదు!
నీ గమనలక్ష్మితో, భ్రూవిసిల రేఖ
కాసుపమతోడ అప్సరఃకన్యలైన
ఎవరు సరిసాటి! ఇటు నిర్ణయించి రేము
దివి సుపర్వులు మోదముద్రితులు నీకు!'

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
తన ప్రవాళాధరమున ముగ్ధమోద
భరముతో నావెదన్ప లంటి మరల నతడు
కురియదొడగను మధురవాక్సుధల నిట్లు-
'కనుగొనుము నీని నీఫలమ్మును! వివాద
కారణమ్మిది-నాకలోకమునయందు
దేవతామధ్యమున నీనికై వివాద
పడిరి సౌపర్వరాజ్ఞులు! వారియందు
ఎవరి కిది తగు నని నిర్ణయించుకొరకు
నన్ను నియమించి రైకకంఠ్యముగ సురలు!
ఆజగన్మోహనీత్రయ మాగమించు
నపుడు నీవు సమీపగుహాంతరమున
దాగికొని నీప్రియుని దేవతాస్వరూప
విధివినిర్ణేత నరసి గర్వించుకొనుము!'

"ఈ మహాదుఃఖగాధ! నా యీఅగాధ
వేదనారోదన ధ్వని వినుము జనని!
అదియు మధ్యాహ్నవేళ! విహాయసమున
త్రోవతప్పెను తెలిమబ్బుతునుక యొకటి!

అంతహారిదంత సంక్రాంత కాంతిసంత
తిప్రవాహాలలో సృష్టి తేలిపోవ-
తమపదన్యాసమున ధరాస్థలమునందు
వేనవేలు నూతనపుష్ప వితతి విరియ-
ఒకసుగంధానిలము రేగి సకలలోక
సముదయామోద సమ్మూర్ఛనము ఘటింప-
వనలతాతోరణ ద్వారిభాగ్యలక్ష్మి
స్వాగతమొసంగు ప్రకృతి దీక్షను వెలార్ప-
వెలిగి రచ్చట దివిజరాజ్ఞులు ప్రసన్న
నగ్న దేహప్రదీప్త సౌందర్యవతులు!

"ఓ శిలామాత! వినుము మృత్యూగ్ర వదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్న-
ప్రాంతపాదపశాఖాగ్ర భాగమందు
వనమయూర కలాప వైభవము వెలుగ
దూరమున మింట జలదమ్ము తొంగిచూచి
మృదుపరీమళ మిహికాంబువృష్టి కురిసె!
ఆమె హేరా! సమస్తలోకాధిపత్ని!
స్వర్గసింహాసనప్రదేశమ్ము డిగ్గి
అవతరించెడు వేళ సోత్సవవిజృంభ
మాణమాణిక్యకాంతుల మాలికలకు
నాకవాసుల నీరాజనములు రేగు!
ఆమె యనె నిట్లు తొలుత నాప్రాణపతికి!
'నిఖిలభూస్థలి నీపాదనికటమందు
నిలిచి నీకడకంటినన్నల చలించి
నీనిరంకుశ పాలనానియతి కోర్చి
గౌరవము ప్రేమభావమ్ము కలితభక్తి
నాకరుణ కారణమ్ముగనీకు చూపు.'

"ఓ శిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్న-
మరియు ఆదేవతారాజ్ఞి మరల మరల
ప్రాభవమ్మును గూర్చియే పలుకదొడగె!
'అఖిలకార్యాచరణమున కనిసమస్త
జగతి దీనినె వాంఛించు; సర్వకాల
సముచిత ప్రాభవమ్ము విచక్షణతయు
నేనొసంగెద నివియు ఎంతేని నీకు!
నావరమ్మిది-దివిజరాజ్ఞీవరమ్ము!
ఈగిరిప్రాంతమున సంచరింతువైన
రాట్కుమారుడవే యథార్థముగ నీవు!
రాజవే యౌదు నాఅనుగ్రహావశాన!
దేవతాంశలు నిన్నింక నావహించు!

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్ర వదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్న-
ఆమె ఆగెను! నామనోహరుడు వినుచు
ప్రాభవాప్తిని వాంఛించి స్వర్ణఫలమొ
సంగివేయగ చేసాపు సమయమందె
అదె 'అథీనా' సమస్త విద్యాధినాథ
నిర్ణయవిధాన మంతయు నిలిచి వినుచు
లోచనాంత నటత్ శోణరోచు లెగయు
పలికెనిట్లు గభీర వాక్స్ఫోటనమున:
'ఆత్మభక్తి, ఆత్మజ్ఞాన, మాత్మనిగ్ర
హమ్ము నివి మూడె నిరవద్యమైన ప్రాభ
వమ్ము జీవికికూర్చును! ప్రభుతా యదియు
కోరక అవాంఛితముగ చేకూరుగాన
నియమబద్ధ జీవితమెపో నిర్మలమ్ము!
నియమజీవికి భయము సంధిల్ల దెపుడు!
ఋజుపథమ్మొల్ల వేళల ఋజుపథమ్మె
యగుట ఋజువర్తి తన భవిష్యత్ఫలమ్ము
నరసికొన దిద్దియే జ్ఞానమనుట తగును!'

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్న-
ఆమె యనె నిట్లు మరల నీకై విశేష
బహుమతులచూపి ఆశగొల్పెను! బహుకృ
తుల నొసంగుటయన లంచములె నిజమ్ము;
దాన నామూర్తి మారదు! కాన నీకు
నాయథార్థ స్వరూపనిర్ణయమె తగును!
అదియు నిట్లయ్యు లాభమేదైన నీకు
కావలయునేని నాఅనుగ్రహమె కలదు!
నామహాశక్తి నీరక్తనాళపూర్ణ
మగుచు నీనాడులంజొచ్చి అమరతేజ
మున భయంకర జీవితమును తరించు
వేళ నియమద్రఢిమ నిచ్చు! స్వేచ్ఛ నిచ్చు!!'

అని వచింపగ నామనోహరుడు కొంత
తడవు యోచించె! నే ప్రమోదమ్ముతోడ
ఆమెకే దాని నిమ్మని అరచినాను
కాని అది వానిచెవిచేరనైన లేదు!

"ఈమహాదుఃఖగాథ! నాయీ అగాధ
వేదనారోదన ధ్వని వినెడి దెవరు?
నాకుగా జాలిగా నామనఃప్రగాఢ
విలయవహ్ని శమింప చింతిలెడి దెవరు?
"ఓ శిలామాత! ఓ, అనేకోరుసాను
నిస్ప్రివజ్ఝరిణీ రమణీయమూర్తి!
ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యూగ్ర వదన
గర్భమున నాశరీరము కలియమున్నె-
ఆర్ద్ర డిండీరపూర నవ్యప్రకాశ
తలవిధాన తనూరుచు ల్మెలసి కొనగ-
విరిసి వెలిగిన వేనవేల్విరుల సరుల
నడుమ మృదుపాదకాంతులు కడలుకొనగ-
అచటి కరుదేరె ప్రేమరాజ్యైకరాజ్ఞి!
దివ్యమోహన దరహాస దీప్తనేత్ర!

"నాకుగా జాలిగా నామహాకఠోర
హృదయబాధ శమింప చింతిలుము వినుము!
ఓ మనఃప్రియమాత! మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియమున్నె-
ఆమె నవ్విన చిరునవ్వుటలలలోన
తనభవిష్య ద్విజయరేఖ తాండవింప
నాప్రియునిచెంత చేరి సన్ననిమనోజ్ఞ
కంఠమున ఈసమస్తలోకమున యందు
అమితలావణ్యవతిని ప్రేయసిగనీకు
నేనొసంగెద! ఇదియె వాగ్దానమనియె!'
అని హసించినదామె! భయమ్ముచేత
మూసికొంటిని నానేత్రములను నేన!
కనులువిచ్చి చూచిన యంత కరము చాచి
ప్రియుడు కననయ్యె! క్రోధవిస్ఫీతనేత్ర
రక్తరోచులతో నాకరాజ్ఞి కదలి
నీరదప్రతిసీరలో నిలిచిపోయె!
నేన మిగిలితి!——నాడుగా నేటివరకు
నేనొకర్తు వియోగతమోనిలీన
జీవిత విషాదహతుల శుష్కించిపోయి,
నేనొకర్తువియోగ దవానలమున
హృదయమెరియగ ఇట్లె నశించిపోదు.

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియమున్నె-
అమితలావణ్యవతిని ప్రేయసిగ నతడు
వలచునా! నేను లావణ్యవతిని కాన!
ఆతడే ఇట్లు పలుమారు లనుట లేద!
నాసుహాస ప్రభామనోజ్ఞతలయందు
వనచరమ్ములు ముగ్ధ విభ్రాంతి కాంచి
ఓసరిల్లుట తెలియదు! హాసఖా-క
ఠోరహృదయుడ! నాప్రేమపారవశ్య
భరమున త్వదీయగాత్ర మీపల్లవమృదు
కరయుగమ్మున పెనగొన్న తరుణమందు
నీవుకురిసిన సురుచిరశ్రావణాబ్ద
వర్షధారానికాశ చుంబనసహస్ర
మధురిమములింతలోన నేమరచినావె!

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియమున్నె
ఎరుగడే నామనోహరు డీపవిత్ర
హరిత శాద్వల భూభాగమందు నిచట
ఈశిలావేది గూర్చుండి ఎన్నిమార్లు
ప్రణయభాషల నెన్నెన్ని పలికినాడొ?
ఎరుగడే నాకరమ్మంటి ఎన్నిమార్లు
శీతహర్షాశ్రు సిక్తమ్ము చేసినాడొ?
ఈమదీయోష్ణ బాష్పమ్ము లివియునాటి
మోదవాఃపూరములు ఎంత భేదమకట!
ఓధరాదేవి! నామనః ఖేద భార
సహనమున నెంతగా నీకు బరువొ నేను!
మృత్యుదేవీ! సహస్ర జిహ్వాకలతోడ
జీవితవికాసముల గ్రసించెదవు నీవె!
ఈవియోగవిషాదభారావిలమగు
నామనః పీఠిపై నిల్చి నాట్యమాడి
ఓమృతీ! ఓమృతీ! నీవె ఈమదీయ
జీవదీపిక నార్పివేసెదవు రమ్ము!"

౧

హిందూ దేశమునందలి వాయవ్యదిశను గల పొలిమేర పేరు "చిత్రాలు." దానియెల్లలు: తూర్పునఁ గాశ్మీరము, దక్షిణమునఁ బాంచాలము, పడమట గాంధారము, ఉత్తరమున హిందూకుశపర్వతములు. చిత్రాలునందుఁ జూడఁ దగినచిత్రాలు లేనేలేవు. అది కేవలమును బర్వత ప్రదేశము: ఎటు చూచినను గొండలు బండలు, మెట్టలు గుట్టలు, తిప్పలు తుప్పలు. ఆ కొండల నాశ్రయించుకొని యున్న చిత్రాలులు ముష్కరులై, యుద్ధప్రియులై, స్వాతంత్ర్యాభిమానులై యొండొరులతో సదా పోరాడుచు, అదనుఅపుగానున్న సమయములలో దొరతనము వారి సేనల మీఁదను బడుచుందురు. ఒక్క చిత్రాలులే కాదు: వారికిఁ దూర్పుననున్న అఫ్రిదులును, దక్షిణముననున్న ధీరులు స్వాతులు, బాజారులు, బూనేరులు యూసఫ్జయులు, మహామందులును, పశ్చిమమున నున్నయురకోజయులు జయముక్తులు వజీరులు షీరానులును, దొరతనము వారికిఁ బ్రక్కలో బల్లములే.

ఇది గాక, చిత్రాలును గూర్చి దొరతనము వారికి వేఱొక యారాటమునుగలదు. హిందూ దేశములోనికి రాఁగలుగుటకుఁ దగిన కనుమదారులచ్చటి కొండలయందున్నవి. పేషావరు ప్రాంతమందలి ఖైబరు కనుమ బాబరు చక్రవర్తికిఁ బూర్వమునుండియుఁ జరిత్రలయందు సుప్రసిద్ధము; అది చిత్రాలునకు దక్షిణమున సుమారు నూఱుమైళ్ల దూరముననున్నది. చిత్రాలునందే యట్టి కనుమలు కొన్నిగలవు. అందు బారోఘిలు కనుమ 12400 అడుగులయెత్తుకంటె హెచ్చులేక శత్రుసేనలు దిగవచ్చుటకు మంచి యనుకూలమైనది.

ఈ రెండు కారణములనుబట్టి దొరతనము వారి సేనలు చిత్రాలులో సదా నిలువయుండును.

మన కథ యీ నాఁటిదికాదు; ఇప్పటికిఁ జాల యేండ్ల క్రిందిటిది. ఆ నాఁడు చిత్రాలులోఁ దెలుఁగు పటాల మొకటియుండెను.

౨

అది ఫాల్గుణ బహుళ చతుర్దశి నాఁటి సాయంకాలము.

చీఁకటి పడినది. చిత్రాలు గ్రామమునకుఁ జేరువనున్నయొక యింటఁ బదునేనిమిది యేండ్ల బాలికయొకతె బల్లమీఁదఁ గూరుచుండి, చేతిలోని వ్రాఁతకాగితము దీపపు వెలుతురునఁ జదువుచుండెను. సంజకెంజాయపడి నిగనిగలాడుచున్నయా కన్నియ సొగసు మొగమునకుఁ గాగితమందలి వాక్యములు చదువుట వలన మఱి కొంతకళ వచ్చినది. ప్రత్యక్షముగా కనఁబడుచున్నను, సంతోషదాయకములైన యా వాక్యములు కాగితమందు నిక్కముగాఁ గలవని యామె నమ్మఁ జాలకుండెను. ఇన్నాళ్లయి తన గుండెలోఁ దినరాతిబండ వలె నిండుకొనియున్న బెంగ యింత సుళువుగాఁ దొలఁగిపోవునని యామె యనుకొనలేదు.

౩

ఆమె హవల్దారు హనుమయ్య చెల్లెలు: పేరు తులసమ్మ. అన్నవలెఁ దండ్రియుఁ బటాలమందలి యుద్యోగి యగుటఁబట్టి, తులసమ్మకు శైశవమునుండియుఁ బటాలపు బ్రదుకే యలవాటు. తండ్రి పదిసంవత్సరమున అన్నను కనిపెట్టుకొనియుండి, అన్న భార్యమూఁడేండ్ల క్రింద గతించినప్పటినుండి యతని పిల్లలకుఁ దులసమ్మ గతియైనది. వారి సంరక్షణతోడను, గృహనిర్వాహణము తోడను, వెనుకటి మూఁడేండ్లును నిశ్చింతగాఁ గడచినవి. తెలివి గల చిన్నది కాఁబట్టి యామె యీ కాలమందు స్వయంకృషి మూలమునఁ దనవిద్యనభివృద్ధి చేసికొని, యాంధ్రమందేకాక యాంగ్లహిందూస్థానీ భాషలయందును జక్కని వ్రాఁతకూఁతల శక్తి సంపాదించుకొనెను.

౪

ఇంతలో హఠాత్తుగా ఘోరమైన యీ విపత్తు సంభవించి, యామె జీవనము దుర్భరముగా మాఱిపోయినది. ఆమె యన్నహనుమయ్య రష్యావారికిఁ గొండకనుమ దారుల రహస్యములను దొంగతనముగాఁ దెలుపుచున్నాఁడన్న సంశయము కలిగి, యతనిని దొరతనము వారు ఖైదు చేసిరి. సమ్మట విచారణ జరిగినది. అనుమానాస్పదములైన కారణము లనేకములు కనఁబడుటవల్లను, ప్రత్యక్షసాక్షి యొకఁడు బయలుదేఱి యా యనుమానములను బలపరచుటవల్లను, నేరము ఋజువై మరణదండనము విధింపఁబడెను. శిక్ష యమలు జరుగునాఁటి ముందటిదినమున హనుమయ్య భాగ్యవశమునఁ జెఱనుండి తప్పించుకొని పాఱిపోయి, తత్పరిసరముల నెచ్చటనో తల దాఁచుకొని, యప్పటప్పట సీతాపతి యను స్నేహితుని ద్వారా చెల్లెలికి జాబులు, వర్తమానములుఁ బంపుచుండెను.

వయసుకాఁడైన సీతాపతి సందేశహరుఁ డగుట తులసమ్మకు మొదటినుండియు భయహేతువే. ఆమెకు వాని యందిష్టము లేదు సరి గదా, నమ్మకమును లేదు. వాఁడు తన మీఁదఁ గన్ను వేసినాఁడని యామె యెఱుగును. అట్టి వాఁడు తమకుపకారి యగుట కాని, తమ గుట్టుమట్టులు వానికిఁ దెలియుట కాని, యామెకెంత మాత్రమును సమ్మతము కాదు. అయినను, అన్న యిష్టమును బట్టి యామె వానియెడలఁ దగిన యాదరము చూపుచు వచ్చెను. ఆ యాదరణమే యనర్థకారియైనది. అందువలన వాఁడు మునుపటి కంటెఁ జనవు హెచ్చి వెనుకలేని పండ్లయిగిలింపులును గొంతుసగిలింపులును మొదలు పెట్టినాఁడు. తుదకుఁ, దులసమ్మ భయపడినట్లే కార్యము వికటించెను.

౫

అది యీ నాఁటి యుదయమున జరిగిన సంగతి. బ్రహ్మకపాలము వఱకును వెళ్లిన తీర్థవాసులైన తెలుఁగు వైదికబ్రాహ్మణులు కొందఱు దారి తప్పి యచ్చటికి వచ్చినట్లును, వారు హనుమయ్యకుఁ బూర్వపరిచితులైనట్లును వారితోఁ గలిసి తానును వైదికవేషముతో దక్షిణహిందూస్థానమునకు హనుమయ్య పాఱిపోవ నిశ్చయించినట్లును, సీతాపతి తెల్లవాఱకముందే కబురు తెచ్చినాఁడు. పిల్లలను జెల్లెలిని జూచుటకు హనుమయ్య యీ రాత్రి రహస్యముగా వచ్చుటకేర్పాటు. అప్పటికిఁ బిల్లలను ని

పెట్టవలసినదని హనుమయ్య కబురు పెట్టెను. అది యుగాదికి ముందటిరాత్రి గనుక, పిల్లల నిమిత్తమై పీషావరు నుండి తాను బహువ్యయప్రయాసములతోఁ దెప్పించిన యాటవస్తువులు కొన్ని, తినుబడి పదార్థములు కొన్ని, యుగాదికానుకలుగా వారికిఁ బెట్టి పోవలయు నని యతని యభిలాషము. అందుకొరకు వారి మంచము ప్రక్క బల్ల యొకటి వేసి యుంచవలసినదని యతఁడు చెల్లెలితో ముఖ్యముగాఁ జెప్పుమన్నాఁడు. ఉగాదిదేవత యుగాది కానుకలు రాత్రికిఁ బట్టుకొని వచ్చునని యాపిల్లలు నమ్మి కొనియుందురు. అట్టి నమ్మకము వారికి నాలుగు సంవత్సరములు క్రిందటఁ గలకత్తాలో నెవరి షాపులోనో యుగాది దేవత వేషమును జూచినప్పటి నుండియుఁ గలిగినది. అట్టి వెఱ్ఱి నమ్మకము గల యాపసిపిల్లల ముద్దు తీర్పకుండ వారికి నిరాశ కలిగించుట హనుమయ్యకు మనస్కరించినది కాదు.

ఈ సంగతులన్నియుఁ గిటికీలో నుండియే విని, తులసమ్మ సరియే యన్నది. తన సందేశము సమాప్తమైనను, సీతాపతి యచ్చటనుండి కదలకుండఁ గొంతసేపు తాళినాఁడు; ఎగువకుఁ జూచినాఁడు; దిగువకుఁ జూచినాఁడు; కేకరించినాఁడు; ఉమిసినాఁడు. ఏమి చేసినను, పిఱికి తలుపు మాత్రము బందు! తెగించి తలుపుతీయుమని వాఁ డడిగినాఁడు. పిల్లలకు నిద్రాభంగమగు నన్నమిష చెప్పి, యామె కిటికీతలుపును మూయఁ బోయినది. అందు మీఁద నోరు విడిచి వాఁడు ధారాళముగానే యామెను దన కోరికను దీర్పుమని యడిగినాఁడు. ఉపకారమునకుఁ బ్రత్యుపకారమఁట యది! అట్లు జరిగింపని నాఁడు, వారి కొంప తీయుదుననియు వాఁడు బెదరించినాఁడు. పాపము! అబల యని, యొంటికత్తె యని, యడకత్తెరలోని పోఁక చెక్కవలెఁ దన చేతఁ జిక్కియున్నదని, యట్టి పాడు కోరిక కోరుటకు సాహసించినాఁడు, క్రూరుఁడు, నీచుఁడు, తుచ్ఛుఁడు, లుచ్ఛా, పోకిరీ, పుండాకోరు! మానము విషయమైన యవమానము కలిగినప్పుడు, మానవతులైన స్త్రీలు తొఁక త్రొక్కిన త్రాఁచులు. అఱకాలి మంట శిరస్సునకు లేచినది, తులసమ్మకు. ఏది యేమైనను గాని మ్మని సూచించు యదరుచున్న ముకుపుటములతో, నిప్పులు కురియుచున్న కన్నులతో, వడఁకుచున్న యొడలితో, వీరరసాధిదేవత వైఖరిని లేచి, కొరడా దెబ్బల వంటి కఠిన

వాక్యములతో వాని తలవాఁచునట్లు చీవాట్లుపెట్టెను. మొగమెత్తరాయని సిగ్గు, మొగమెఱ్ఱఁ బాఱఁ జేసిన కోపము, మనస్సునఁ గ్రుమ్ములాడుచుండఁగా, వాఁడు పండ్లు పటపటఁ గొఱుకుచుఁ, బగ చాటుచుఁ బోయినాఁడు.

౬

ఇది ప్రొద్దటి ముచ్చట. సాయంకాలమునఁ గాగితము వచ్చినది. చీఁకటిపడిన పిమ్మటఁ బురుషుఁడొకఁడు గుఱ్ఱము నెక్కివచ్చి, యా కాగితము తులసమ్మ చేతిలోఁ బెట్టి, వెంటనే దౌడు మీఁద వెళ్లిపోయినాఁడు. వడఁకుచున్న చేతి వ్రేళ్లతో దాని నామె విప్పినది: తన యన్న పట్టుబడె నన్న దుఃఖవార్త దానియందుండు నని యామె భయము. మొదట దుఃఖబాష్పములు, వెనుక సంతోషబాష్పములు, కాగితము మీఁది వ్రాఁత యామెకుఁ దిన్నగాఁ గనబడమికిఁ గారణములు. హనుమయ్య మీఁద సాక్ష్యము చెప్పి, యతని మరణదండనశిక్షకు

ముఖ్యకారకుఁడైన కన్నయ్య వ్రాసిన కాగితమది. దాని యందు హనుమయ్య నిరపరాధి యన్నందుకుఁ దగిన నిదర్శనములు వ్రాసియున్నవి. అట్టివ్రాఁతకుఁగల హేతువును దత్పత్రికయందే యున్నది. ఆ ముందటి దినమునఁ గొందఱు సిపాయిలును, దానును గలిసి కన్నయ్య యొక కొండకనుమదారిని వచ్చుచుండఁగా, దుష్పంచాళుస నక్కియున్న యాఘ్రికులు వారివైపునఁ దుపాకులు గురిపెట్టి కాల్చిరి. తక్కిన వారికెవ్వరికిని దగులక, యొక్క కన్నయ్యకే ప్రాణాపాయకరమైన గాయము కలిగినది. ఒరుని ప్రాణముతీయఁగోరి యీర్ష్యమూలమునఁ దాను జెప్పిన యసత్యసాక్ష్యమునకుఁ బ్రతిఫలము భగవంతుఁడు తోడ్తోడనే కలిగించినాఁడని పశ్చాత్తాపము చెంది, మరణమునకుముందుఁ గన్నయ్య యీ కాగితమును వ్రాసెను. పత్రిక వెనుకప్రక్క: "అమ్మాయీ, నిమిషమైనను జాగుచేయక, తత్క్షణమే సేనానాయకునియొద్దకువెళ్లి నీ యన్నగారి ప్రాణములు రక్షించుకొమ్ము. అట్లయిననే నా యాత్మకుఁ బరలోకమున శాంతి కలుగును. కన్నయ్య వ్రాలు," అని యున్నది.

౭

"ఒయ్యారిని దయారుచేసి వెంటనే బయలుదేఱవలయును," అని తులసమ్మ లేచెను. ఒయ్యారి యనఁగా, ఆమె సవారిచేయు గుఱ్ఱము: ఉత్సవ లెఱ్ఱని పురుశక్తికలిది. అశ్వారోహణవిద్య యీ కన్యక బాల్యముననే యభ్యసించినది. సేనలోని హైందవులయందే కాక యాంగ్లేయులందును, ఆమెతో సరిసమానముగా గుఱ్ఱము దౌడు పెట్టింపఁగలవారులేరు. తులసమ్మకుఁ దండ్రి నేర్పినది గుఱ్ఱపుసవారొక్కటియే కాదు; అవసరము పడినప్పుడు పిస్తోలుతోఁగాని తుపాకితోఁగాని గుఱితప్పకుండఁ గొట్టఁ గలశక్తి యీమెకుఁ గలదు. అచ్చటికి నలువది యేఁబది మైళ్ల దూరములోనున్న మాలాఖండగ్రామ పరిసరమున డేరాలు వేసికొనియున్న శ్వేతముఖ సేనానాయకుని శిబిరమున దానొక్కతె యీ రాత్రిపూట వెళ్లివచ్చుట కామె జంకకుండుటకదియే హేతువు.

జంకు లేకుట హేతువునఁ గలిగినది. రాత్రికి రహస్యముగాఁ దన యన్నరాఁ గలుగుటకై, యీయామె నవుకరులను మిథ లేవోకల్పించి పంపించివేసెను, ఇంటఁ బిల్లలు మాత్రమే యున్నారు. తోడులేకుండ వారిని విడిచిపెట్టి పోవుట క్షేమకరమా?......క్షేమకరమైనను గాకున్నను గత్యంతరములేదు. అమీఁద భగవంతుఁడేయున్నాఁడు సీతాపతిగాఁడు కుట్ర లీపాటికే పన్నుచుండును.

ఇట్లు తలఁచి, యామె గుఱ్ఱపుఁ దబేలాకడకుఁ బరుగునవెళ్లి, యొయ్యారినిఁ జూసి, దానిని దయారుచేసెను. నీలమేఘశకలమువలె నిగనిగలాడుచున్న యీ పంచకల్యాణి మేను నిమురుచు, "ఒయ్యారీ, నా ముద్దుల యొయ్యారీ, మయూరిలాగున నొయ్యారముచూపుచు, నీవీనాఁడు కదముత్రొక్కుటకు వీలులేదు. గాలిని మించునీ గమనవేగమే కనఁబఱుపవలయును. అన్నయ్యవచ్చు లోపల మనము తిరిగి రావలయును జుమా. తాను మఱిదాఁగియుండవలసిన యవసరముగాని, పాఱిపోవలసిన యవసరముగాని, లేదన్న సంతోషవార్త యన్నయ్యకు మనము వినిపింతము. రమ్ము, మఱి కొంచెపుటి యుగాది మనకు సంతోషకరమగును. ఉగాది కానుకగా నీకుఁ బాయసమువండి పెట్టెదను." అని తులసమ్మ యనఁగా, బోధపడినట్లే యిహిహీ యని గుఱ్ఱము సకిలించినది.

దానిని బయట నిలిపి, లోనికిఁ బరుగునవెళ్లి పిస్తోలు మొలను దోఁపుకొని, యటుకిమ్మటఁ జప్పుడు చేయని యడుగులతో, ఆమె పిల్లల గదిలోనికి వెళ్లెను ఒక్క మంచముమీఁదనే యొండొరులను గౌఁగిలించుకొని పిల్లలిద్దఱుఁ బరుండియుండిరి. మఱపకుండ మంచము ప్రక్కను దాను బెట్టియుంచిన బల్లనుజూచి తులసమ్మకు బెదవులమీఁద లేఁతనవ్వు పొడచూపినది

"ఆహా! ఏమిప్రేమ, అన్నయ్యకుఁ బిల్లలమీఁద ఉగాదిదేవత యుగాదికానుకలు రాత్రికిఁ దెచ్చునని పిల్లల నిరీక్షించుచుందురన్న సంగతి యిప్పటి తన యవస్థ

యందును మఱవలేదు." అని యనుకొనుచు మెల్లగా వంగి, తగిలియుఁ దగులనిలాగునఁ దనయొత్తని పెదవులతో గులాబి ఱేకులకు సరివచ్చువారి నున్నని చెక్కులు ముద్దుపెట్టుకొనిలేచి, "వీరిది గాఢనిద్ర; తెల్లవాఱువఱకును లేవరు. ఉదయమున వీరి యుగాది యత్యంతసంతోషకరమగును గాక! ఈరాత్రి వీరికివచ్చిన భయములేదు. ప్రహ్లాదుని రక్షించిన శ్రీమన్నారాయణమూర్తీ, మార్కండేయుని రక్షించిన శ్రీపరమేశ్వరా; వీరిని రక్షించుభారమువీూది" అని చేతులెత్తి మ్రొక్కి, యామె యలికిడి లేకుండ బయటికివచ్చి, తలుపు గొండెము పెట్టెను. తాళము వేయమికిఁ గారణము, తాను లేనిసమయమునఁ దనయన్న యుగాది కానుకలతో వచ్చునేమో!

మఱికీణమైనను జాగుచేయక, కట్టుకొన్న చీర చెఱఁగు నడుమునకు బిగఁజుట్టి, తులసమ్మ చివాలుమని గుఱ్ఱమువీూఁదికెక్కి కూర్చుండి, సేనానాయకుని శిబిరమువంక కభిముఖి యయ్యెను. చబుకు దెబ్బగాని, లగాములజాడింపుగాని, మడమల తాడింపుగాని యవసరము లేకుండ, నోటిమాట, చేతిస్పర్శ, మాత్రమున గుఱ్ఱము కాళ్లు సాఱజాఁచి దౌడుపెట్టెనది. రాతినేలమీూఁద డెక్కలచప్పుడు టకటకమని యెడతెఱపిలేకుండఁ జీఁకటిలో వినిపించుచుండెను. ఆశతోడను, సంతోషముతోడను, దులసమ్మ మనోభావములు గుఱ్ఱపుదౌడును మించి ముందుకు దౌడు పెట్టఁ జొచ్చినవి. తిరిగి వచ్చియన్నను దాను గలిసికొన్నప్పటి తమవేడుక, తండ్రి కౌఁగిలించుకొన్నప్పటి పిల్లలవేడుక, మఱునాటి యుగాదిపండుగవేడుక, యుగాదికానుకలు పట్టుకొని యాడుచు నవ్వెడి పిల్లలు తెయితెయి తకతక పకపక,—పకపక, తకతక, టకటక,—టకటక, తకతక, పకపక,—టకటక, టకటక, టకటక,—

౮

"ఎవరక్కడ? ఆఁగు!" అన్న కేక చీఁకటినిఁజీల్చుకొని తటాలున వినవచ్చెను. అప్పటికి నాలుగుమైళ్లు మాత్రమే కడచినవి. లగాములు వెనుకకు బిగించి, తులసమ్మ యుసూరిని నిలిపి చూడఁగాఁ, దమపటాలపు సిపాయిలు కొందఱువచ్చి చుట్టుకొనిరి. శత్రువులఁ గూర్చిన జాగరూకతకొరకు దొరతనమువారు కావలి యుంచిన దండు కాఁబోలునని యామె యూహించెను.

"సుబేదారూ, ఎవరోచూడు" అన్నయాజ్ఞ చీఁకటిలో వినఁబడినది.

లాంతరు మీూఁదికెత్తి చూచిన సుబేదారుపొందిన యాశ్చర్యమునకు మేరలేదు. మబ్బుల చాటునుండి తొంగిచూచుచున్న నిండు జాబిల్లియట్లు, తొలి జవ్వనమున నున్న తులసమ్మ సొగసు మొగము ముడిపడిన కనుబొమలతోడను, జాలిగొలుపు కంటి చూపులతోడను, బిగఁబట్టిన పెదవుల తోడను, సుబేదారు శోభనాద్రి కన్నులకు విందు చేసెను. మల్లెతీఁగ లాగున సున్నితమై, సన్ననై, తిన్ననైన యా కన్నియ మేని దౌర్బల్యమును జూచి యాదరసూచకస్వరముతో శోభనాద్రి యామెను బలుకరించి యేమిపనిమీూఁదఁ బోవుచున్నదో ప్రశ్నింపఁగాఁ దాను సేనానాయకునిజూడఁ బోవుచున్నానని యామె కోమలకంఠమునఁ దెలిపి దారి యీయవలసినదని కోరి

నది. "వెంకటస్వామిగారూ, ఎవతెయో చిన్నది దొర

దర్శనము నిమిత్తమై వెళ్లుచున్నది." అని సుబేదారు గొంతెత్తి తెలిపెను.

"ఆమెను బోనిమ్ము" అన్నయాజ్ఞ వినఁబడినది.

మర్యాదాపూర్వకముగాఁ దులసమ్మ వెనకుఁ దలనంచి, శోభనాద్రి వెనుకకు మూడడుగులు తగ్గినాఁడు. అతనికి కన్నులతోనే ప్రతివందనముచేసి, యామె గుట్టమును మరల దౌడు వదలెను.

౬

సుబేదారుమేజరు వెంకటస్వామి "రండు రండు; అడుగులు మఱికొంత నడిగాఁ బడనిండు. లేనియెడలఁ, బిట్ట దొరకకపోవును." అని తనవారిని హెచ్చరించెను.

"చిత్తము" అని పరధ్యానముగా శోభనాద్రి యన్నాఁడు. ఆపడుచు బ్రహ్మచారి మనస్సిప్పటికిని జీఁకటిలో గుఱ్ఱముమీఁద ఱివ్వుఱివ్వునఁ బోవుచున్న లేజవ్వనిపువ్వువంటి నవ్వులేని మొగముమీఁదనే నిలిచియున్నది. "ఎవ్వతె, యాజవ్వని? ఏమి పనియున్నది, యామెకు సేనానాయకునితో? ఒంటికత్తెయై యంతదవ్వు కటికి చీఁకటిలో వెళ్లవలసిన యగత్య మేమైయుండును? ఎవరి చిన్నది? ఏజాతి?........ మా తెలగాల చిన్నదై యుండునా? పెండ్లి కానిదనుట మాత్రము నిశ్చయము," అన్న పరిపరివిధములైన యూహాలు మనస్సునఁ గ్రమ్ముకొన్నవి. అడుగు తప్పకుండఁ గాళ్లుమాత్రము తన వారితో సరిగా నడచుచుండెను.

నడివడి వారు తులసమ్మ విడిచి వచ్చిన యింటివైపునకు నడిచిరి. కారణమేమనఁగా, దులసమ్మ దులిసి విడిచిన తరువాత సీతాపతి కోపావేశమున హనుమయ్య గుట్టు బయటఁ బెట్టినందున, సేనానాయకుఁడు సుబేదారు-మేజరు వెంకటస్వామిని బిలిచి, హనుమయ్యను బట్టుకొనుటకును, బట్టుపడిన వెంటనే యతనిమీఁది మరణశిక్ష యములులోఁ బెట్టుటకును, గట్టి యాజ్ఞపెట్టి, యతనిని జిన్నదండుతో బంపెను.

ఘోరమైన యీ ఘోషవేమియుఁ దెలియక తులసమ్మ యాశాపూరితమైన మనస్సుకలిగి, తన యన్న నిర్దోషియని తేలుననియు, మఱి యతని ప్రాణమునకు వచ్చిన భయము పోదనియు నిండు నమ్మకము పెట్టుకొని, యత్యంతసంతోషముతో సేనానాయకుని శిబిరమునకుఁ బోవుచున్నది, పాపము!

ఇంతలో సుబేదారు-మేజరు వెంకటస్వామి యాఁగి, తనదండును నిలిపెను. అది సంకేతస్థలము.

శోభనాద్రి నిలువఁబడియున్న చోటికి మల్లన్న హవల్దారు మెల్లగా జరుగుకొని వెళ్లి యల్పస్వరముతో, "హనుమయ్య రష్యావారి గూఢచారుఁడగుట నిజమై యుండునా" అని సందేహము తెలుపుచుఁ బ్రశ్నించెను.

"నిజమే; సందేహములేదు. విచారణలో నేరము ఋజువైనదఁట! శిక్షకు ముందొక్క దినమున్నదనఁగాఁ దప్పించుకొనఁబట్టి కాని, యతఁడిప్పటికే యమలోకమున నుండవలసినది."

"ఇప్పుడు మరల నల్లీ జరుగవలయునని మన సిపాయిలు కోరుచున్నారు."

"అదేమి ?"

"ఈరాత్రి హానుమయ్య తన పిల్లల నిమిత్తమై యుగాది కానుకలు పట్టుకొని వెళ్లునఁట! అది హానుమయ్య రహస్యము వెల్లడించిన సీతాపతి చెప్పిన కబురే. సీతాపతిని దిట్టని వారొక్కరును లేరు. మన పటాలములో."

"ఆగొడవ మన కేల ? అధికారి యాజ్ఞ నెఱవేర్చుట మనవిధి" అని శోభనాద్రిపలికి, "ఉస్స్స్స్స్ ! ఎవరో వచ్చుచున్నారు," అనెను.

హానుమయ్య యింటివైపునుండి యెవరో చీఁకటి లోవచ్చి, నలుదిక్కులుఁ బరిశీలించుచు నిలువఁబడినాఁడు.

"వీరన్నా ?" అని తగ్గింపు గొంతుకతో వెంకట స్వామి పిలిచెను,

"చిత్తము," అని గొంతుక యణఁపుతో జవాబు.

"వచ్చినాఁడా ?"

"లేదు. చీఁకటిపడిన కొంత సేపటి నుండియుఁ జూచుచున్నాను ; వచ్చినజాడ లేదు."

"ఇంట నెవ్వరైన నున్నారా ?"

"పిల్లలేయున్నారు. ఇతరుల సందడిను నేను రాక ముందే యతని చెల్లెలు పంపివేసినట్లున్నది. ఆమె గంట క్రింద గుఱ్ఱమునెక్కి దడదడ నెచ్చటికోపోయెను. గుట్టు బట్టబయలైనదని తెలిసి యన్నగారికి హుషారిచ్చుట కేమో ?"

"కారు మబ్బురంగు గుఱ్ఱమేకదా, యామెయెక్కినది ?" అని సుబేదారు-మేజరు ప్రశ్నించెను.

"చిత్తము."

"అట్లయిన, నీయూహ సరికాదు. ఆచిన్నది త్రోవలో మాకెదురుపడినది. ఆమె సేనానాయకుని దర్శించుటకు వెళ్లుచున్నది ; తనయన్నను క్షమింపుమని ప్రార్థించుటకుఁ గాఁబోలు ! ఆయువు చెల్లిన వాని ప్రాణములను పాశము వేసి లాగుచున్న యమునిఁ బ్రార్థించి యెంత ప్రయోజనకరమో, యంతే ప్రయోజనకరము. పాపము ! ఆమె యిచ్చట లేకుండుట కొంత నయమైనది. ఉన్నయెడల, ఆమెతోఁ గావలసినంత బాధపడవలసి వచ్చియుండును, మనము," అని పలుకుచు శోభనాద్రివంకకుఁదిరిగి, "హానుమయ్య దాఁటుకొని పోవుటకు వీలులేకుండ మనుష్యులను గావలియుంచుమని వెంకటస్వామి" యాజ్ఞాపించెను.

శోభనాద్రి మౌనముతోనే తదాజ్ఞాప్రకారము నడిపినాడు. అమితమైన జాలితోఁ గూడిన యతని తలఁపులు, సేనానాయకుని శిబిరములకు దౌడుపెట్టుచున్న యేకాకినియైన యాయబలమీఁదనే యింకను నిలిచి యున్నవి. పాపము ! బాష్పసహితములైన ప్రార్థనలతోఁ బాషాణహృదయుఁడగు సేనానాయకుని గరఁగించి, మరణశిక్షనుండి రాజద్రోహిని రక్షింపఁ దలఁచినది కాఁబోలు, వెఱ్ఱిబాగుల కుఱ్ఱది !

పావుగంట—అరగంట—ముప్పావుగంట—గంట గడిచినను హానుమయ్య జాడలేదు. శోభనాద్రిని జూచి సుబేదారు-మేజరు, "ఓయీ, చీఁకటిలో వీఁడు మన కన్నులు కప్పిదాఁటుకొనిపోయినట్లున్నది. నీవు వెళ్లి చూచిరమ్ము. అణుమాత్రమైన యనుమానము కలిగినను, పిస్తోలు ప్రేల్చుము; వెంటనే మేమువచ్చిపడెదము" అని యుత్తరువు చేసెను.

"చిత్తము" అని చీఁకటిలో శోభనాద్రి హానుమయ్య యింటివంకకుఁ బోయినాఁడు.

౧౦

ఒక్కగదిలోనే దీపము వెలుగుచున్నది; తక్కిన యిల్లంతయు నంధకారమయము. అలికిడి చేయకుండఁ జుట్టును దిరిగి చూడఁగా, అనుమానకరమైన సంగతి యేదియుఁ గనఁబడలేదు, వినఁబడలేదు.

వీధితలుపు మెల్లగాఁ దెఱచి శోభనాద్రి లోనఁ బ్రవేశించి, యొక్కసారియాఁగి వినెను. నీరంధ్రమైన నిశ్శబ్దము. తలుపు మెల్లఁగా జేరవైచి యతఁడు దీపమున్న గదికి దారితీసినాఁడు. ప్రోలెఁ జేసమున్న తలుపు సందులోనుండి ముప్పాతిక తగ్గింపుగన్న దీపపువెలుఁగు,

తెల్లని బట్ట పీలికపోలిక బయటికిఁ బడుచుండెను. తలుపు తటాలునఁ ద్రోసి శోభనాద్రి గదిలోనికి వెళ్లినాడు. పిస్తోలు చేతిలో సిద్ధముగా నున్నది.

గది నలువంకలను చూపులు నిగిడించి యతఁడు చూడఁగా హనుమయ్య యచ్చట లేఁడు. దృగ్గోచరమైన యచ్చటిస్థితి శోభనాద్రికి లజ్జాహేతువయ్యెను.

మంచము; మంచముప్రక్క-బల్ల; బల్లమీఁద, ఒకయోరదీపము; దీపపువెలుతురు మొగములమీఁదఁ బడకుండ మంచముతుదను, జేతులొండొరులపై వేసికొని యిరువురు పిల్లలు, ముంగురులు ముద్దుమొగముల ముసరుకొనియుండ, సమమైన యుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములతో నిద్రించుచుండిరి.

ఉగాదికానుకలు బల్లమీఁద లేకుండుటనుబట్టి, యుగాదిదేవత యింకను దిగలేదనుట నిశ్చయము.

మంచముమీఁదఁ బరున్నవారు, బాలుఁడొకఁడు, బాలికయొకతె. బాలిక నిద్రలోఁ గదలి, కన్నులు నులుముకొనసాగినది. ఆఱడుగుల యాజానుబాహువైన శోభనాద్రి భయమున గబాలుమని వెనుకకు జరిగి దండెముమీఁది బట్టలకు వెనుకతట్టున గోడకంటిపెట్టుకొనెను. 'దొంగ! కానుకల—దొంగ!!—ఉగాది—కానుకల—దొంగ!!!—ఉసికో!-ఉసికో!!—ఉసికో!!!' అని యతని గుండె కొట్టుకొనుచున్న ట్లతనికిఁ దోఁచినది. బిగఁబట్టిన యూపిరితో బట్టలు సందునుండి తొంగిచూచుచుండఁగా, మంచముమీఁది సంగతులు గోచరించుచుండెను.

ఆబాలిక యంతకంతకును మెలఁకువ చెంది లేచి కూర్చుండి, బల్లవంకఁ జూచినది. ఉగాది కానుకలు కనఁబడలేదు. ప్రక్కను బరున్న బాలునిమీఁదఁ జేయివేసి, "అన్నయ్యా, లేలే" అని యామె యూఁపెను.

అన్న చెల్లెలికంటె రెండేండ్లు పెద్ద: సుమారు పదియేండ్లవాఁడు. నిద్రచేత బరువెక్కిన కన్నులునగము తెఱచి, మరల వెంటనే గట్టిగా మూసికొని యతఁడు, "ఇంకను తెల్లవాఱలేదు; అల్లరిపెట్టక పండవే, అన్నపూర్ణా" యన్నాఁడు.

అలాగున వదలి యూరకుండ వలసినదికాదు, అన్నపూర్ణమ్మతల్లి! "చిన్నవాండ్రకుఁ హాయి, శ్రీరంగశాయి" యని తులసమ్మ తమ్ముని నిద్ర పుచ్చునప్పుడు, "ఆఁ! అన్నయ్యామీఁదఁ బాటపాడి, నామీఁదఁ బాడవా?" అని మేనత్త మొగముచూచి టకాయించు గట్టిపిల్ల! అన్న జబ్బపట్టుకొని గట్టిగాఁ గదుపుచు, "ఓహో! కుంభకర్ణుని నిద్ర! లేలే. ఉగాదిదేవత యింకను రాలేదు; రాఁదేమో?" అని యతనిచెవిలో నామెయూఁదెను.

"ఏమీ?" అని రంగశాయి దడాలున లేచికూర్చుండి, యుగాదికానుకలు లేనిబల్లను జూచుచుఁ గొంచెము యోచించి, "చెల్లీ, భయములేదు లేవే, ఉగాదికానుకలు తప్పక ప్రొద్దుటిలోపుగా వచ్చును. ఉగాదిదేవత గొడవ మన కెందుకు, ఉగాదిదేవత గొడవ మన కెందుకు. ఉగాదిదేవతయున్నఁగదా?" అనెను.

"ఉగాదిదేవత లేనే లేదా ?????"

"లేఁడని యీ యుదయమే యత్త నాతోఁ జెప్పినది."

"ఎవరు, తులసమ్మత్తయా ?"

'మఱియెవరే, వెఱ్ఱిమొగమా? నీమగని తల్లియా, నాపెండ్లాము తల్లియా?" అని కిలకిల నవ్వినాఁడు, రంగశాయి చెల్లెలికిఁ దీసిపోవవలసినవాఁడుకాఁడు.

"ఉగాది దేవత యుత్తుత్తయని తులసమ్మత్త చెప్పినదా? నేను నమ్మను, నమ్మను. నమ్మను."

"నమ్ము, మాను. అత్తయట్లు చెప్పుటమాత్రము నిశ్చయము. మనము నిద్రపోవుచున్నప్పుడు నాన్నయే వచ్చి యుగాదికానుకలు పెట్టిపోవునఁట! నాన్నకు మన మీఁదనున్నప్రేమ యపరిమితమఁట! ఆమాటచెప్పి యత్త యెందుకో యేడిచినది. నాన్న వచ్చిన తరువాత నే నడుగఁదలఁచుకొన్నాను: 'నాన్నా, నీవే యుగాది దేవతవా, లేక యుగాదిదేవత వేఱేయున్నాఁడా?' యని. ఉగాది దేవత వేఱేలేనియెడల, వెనుకటి యుగాది పండుగులకు మన కోసరమై యుగాది కానుకలు తెచ్చి పెట్టినవాఁడు నాన్న యన్న మాటయే. ఉగాది దేవత కూరకే మ్రొక్కుచుంటిమి, నాన్నకు మాని."

ఉగాది దేవతను గూర్చిన యూహాతీతమైన యద్భుతసమస్య విషయమై యన్నపూర్ణ చిన్ని మనస్సునఁ దలపోఁతలు సాఁగినట్లు, పూర్ణమౌనము పూని యా బాలిక కొంతసేపు మొగము బిగించి కూరుచుండెను............ఉగాది దేవత లేనేలేఁడా? ! ! ! ఈ నాస్తికవాదము నరకమునకే హేతువని యామె నమ్మకము............ఇంతలో, ఆమె కన్నులు నవ్వుతో మెఱయఁ జొచ్చినవి. ఆతురముతో ముందుకువంగి, "అన్నయ్యా, పరున్నట్లు నటించి మనము మేలుకొని యుందము; నాన్న యగునోకాఁడో తెలియవచ్చును." అని యాబాల మెత్తు చెప్పినది.

"ఆలాగుననే కానిమ్ము," అని రంగశాయి యొప్పులించెను.

అన్నపూర్ణ సంతోషముతోఁ జేతులుతట్టుచు, "ఓహో! ఎంత వినోదము! ఉగాది దేవత నాన్నయే యయి, మనము నిద్రపోవుచున్నామని యతఁడనుకొని యుగాది కానుకలు పెట్టుచున్నప్పుడు మనము గబాలున, 'ఉగాది దేవతా,' యని నాన్నమీఁదఁబడి సంతోషముతో గంతుచుఁ, గేకలువేయుచు, ఓహోహోహో!" అని నవ్వఁజొచ్చినది.

"ఆలాగుననే చేయుదము; మఱిరమ్ము. నిద్రలో నున్నామని నాన్న యనుకొనుటకు మనము కన్నులు మూసికొనవలయును. తెఱచియుంచిన యెడలఁ, దలుపు సందులోనుండిచూచి నాన్న లోనికిరాఁడు." అని బాలుఁడనెను.

ఇద్దఱును గన్నులు మూసికొనిరి. మూసికొన్న కన్నులకు మూఁడు నిమిషములలో ముద్రలు పడినవి. అలసియున్న యా చిన్నారి పిల్లల శిరస్సులు, తామర పూవుల జంటపలెఁ, దలగడ మీఁద నొఱగెను. ఉగాది దేవత యూసే మఱచి, వారు నిద్రాదేవతకు దాసులైనారు.

౧౧

పిల్లల సంభాషణ జరుగుచున్నంతసేపును గుంభకదశ పొందియున్న శోభనాద్రి యూపిరికి రేచకపూరక వ్యాపారములు, పిల్లల యూపిరి ధారాళముగా నడుచుచున్న ధ్వనులు వినవచ్చినంతవఱకును మరలఁ బ్రారంభము కాలేదు. ఆముద్దుబొట్టెల మురిపెపుఁ బలుకుల తోడి ప్రసంగ మతనిమనస్సును లెస్సగాఁ గరఁగించివేసెను. అదివిన్నతరువాత, రాజద్రోహినిగూర్చిన యతని యూహలకు మార్పు కలిగినది: అతఁడు ద్రోహియైన గూఢచారుఁడనికాని, ఘాతుకమృగమునువలె సాటిమానవు నాతని వేఁటాడి చంపుట న్యాయమనికాని, యిప్పుడు శోభనాద్రికి మఱి తోఁచుచుండుటలేదు. దారిలోఁ దనకు దారసిల్లిన తరుణీమణికిఁ దోఁబుట్టువు; కల్లకపటములెఱుఁగని యాపిల్లవాండ్రతండ్రి: ఇట్టివానిని బట్టియిచ్చి ప్రాణములు తీయించుట ధర్మమని యతని బుద్ధికిఁ దోఁచలేదు సరిగదా, నేరమనియు ననిపించినది.

ఆఁ! అదేమి? వినఁబడీ వినఁబడనిలాగున బయట నేదో చప్పుడైనదికాదా, తలుపు దొంగతనముగాఁ ద్రోసి

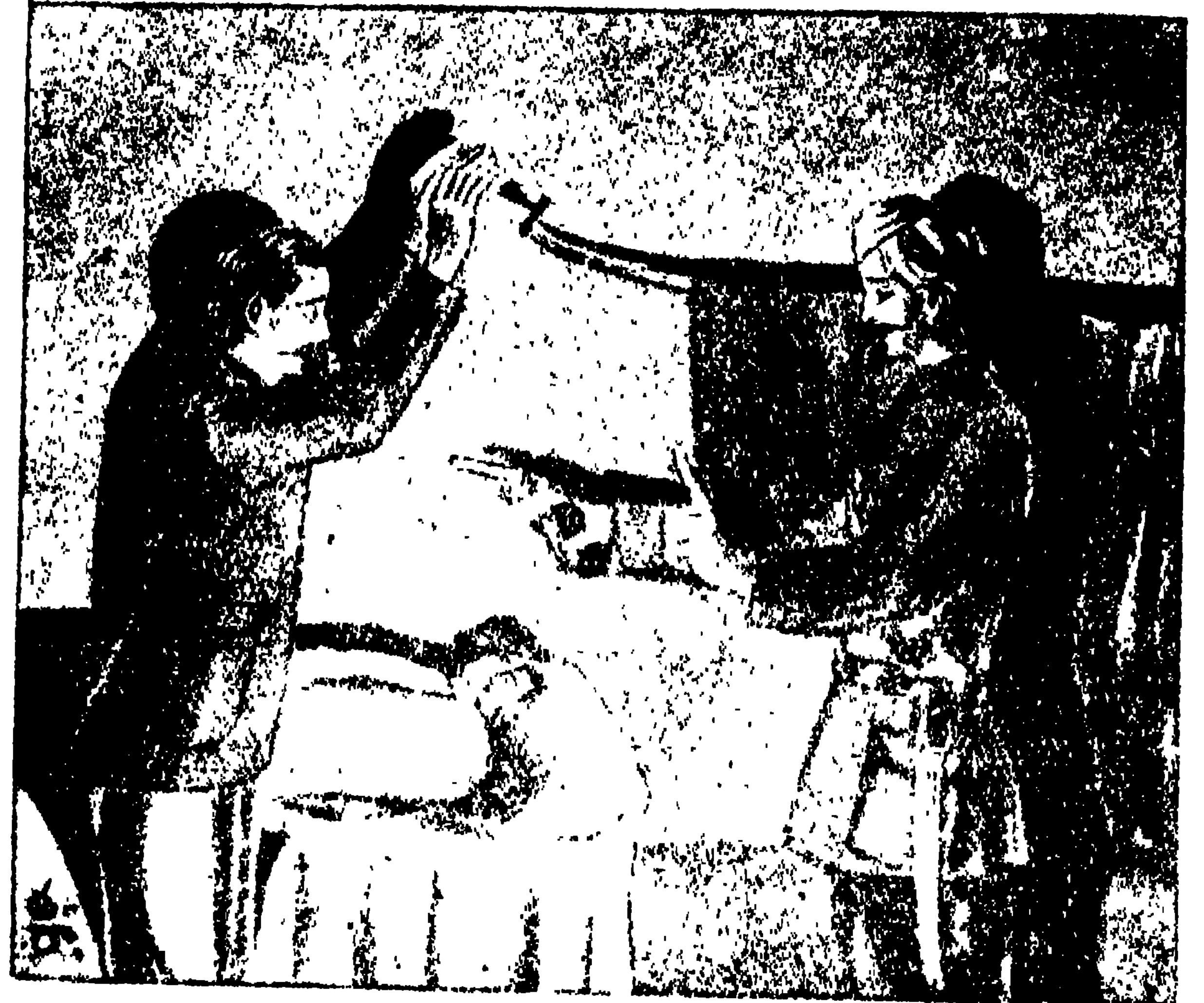
నట్లు?...అదిగో, మరల! ఆధ్వనియేమో శోభనాద్రికి మఱి సందేహములేదు. పన్నియున్న యురులన్నియు దాఁటి, లేడి యుట్లో లోనికి వచ్చినది. ఢమ్మను పిస్తోలు ధ్వనియో, పొంచియున్న వేఁటకాండ్ర గొల్లుమను కేకలో, నేనిమిషమున కానిముషమున వినవచ్చునని యతని నమ్మకము. కత్తిపోటువలె కనికర మతనిగుండెను జీల్చివేసినది.

అదిగోమరల, గదితలుపటఁ జేలికమైన యడుగుల చప్పుడు!.....“మెల్లగా,” “మెల్లగాఁ,” గడు “మెల్లగా,” గది తలుపు లోనికివిడి, యూ సందునందుఁ దొంగి చూచుచున్న మొగము కనఁబడెను. అది పురుషుని మొగము; సగము శుష్కించియున్నది. కన్నులు మాత్రము పెద్దవై, కణకణమెఱయుచున్నవి, మంచము మీఁదఁ బరున్న బాలికకన్నులవంటివి. ఆ ముఖము శోభనాద్రికిఁ దెలియనిది కాదు; అది హనుమయ్యది.

గది నలువంకలను గలయఁజూచి, పరున్న పిల్లలు తప్ప వేఱెవ్వరును లేరని తోఁచినందున హనుమయ్య లోనికిఁ బ్రవేశమై, మునివ్రేళ్లమీఁద మంచము కడకు నడచివెళ్లి, పవళించియున్న పసిపిల్లల ముద్దుమొగముల వంకఁ బ్రేమ యుట్టిపడుచూపులు పఱపుచుఁ, గొంతసేపు నిలుచుండెను. అటువెనుకఁ గష్టముతో, బహుకష్టముతోఁ, జూపులు మెల్లగా మరలించుకొని, తన ప్రక్కను వ్రేలాడుచున్న తోలుసంచిలోనుండి యొకచిన్న పిస్తోలు, దానిలోఁ బ్రేల్చుటకుఁదగిన కేపులపెట్టెలుకొన్ని, చిన్న కత్తియొకటి, రెండు చిన్న గుట్టములు, బూచిలాగునఁ దలవెండ్రుకలు విరియఁబోసికొన్న యెఱ్ఱబుగ్గల దొరసాని బొమ్మ——

తటాలుమని యతఁడాగెను. బెదరులేడివలె గది నాలుగు మూలకును జూపులు పరఁగించుచున్న యతని కన్నులు బట్టలదండెముమీఁదఁబడి, యచ్చటి చప్పుడో, కదలికయో, నీడయో, యేదో యతని యనుమానమునకుఁ గారణమైనది కాఁబోలు! గడియసేపు నిశ్చలుఁడై నిలువఁ బడి, యతఁడు తటాలునఁ దనకోటు జేబువైపునకుఁ జేయిసాఁచెను.

అట్టిదేదో జరుగునని యెఱుఁగును గనుక, శోభనాద్రి పిస్తోలుగుఱి చూపించుచు బయలుపడి, “చేతులు మీఁదకెత్తు; లేనియెడలఁ, బిస్తోలు ప్రేల్చవలసివచ్చును,” అనెను.

అయత్నపూర్వకముగా హనుమయ్య చేతులు మీఁదకి లేచినవి; అతఁడు కొయ్యవాఱినిలిచెను. ఆచోట హఠాత్తుగా, శోభనాద్రిగాని మఱియెవ్వరుగాని యిట్లు ప్రత్యక్షమగునని యతఁ డనుకొనియుండలేదు. బిగఁబట్టియున్న సుబేదారు మొగము, గుఱిపెట్టియున్న యతని చేతిలోని పిస్తోలు, హనుమయ్యకు నిరాశ కలిగించినవి. మంచమువంకఁ జూచి యతఁడు నిట్టూర్చెను; ముఖమున దైన్యము క్రమ్ముకొన్నది. మనోధైర్యముకొఱకుఁ గొంతసేపు ప్రయత్నించి, యతఁడు బొంగురువోయిన హీనస్వరముతో, “మీకులోఁబడినాను; మీవెంటవచ్చెదను; పిల్లల నిద్రకు భంగము కలిగింపవలదు” అనెను.

హనుమయ్య జేబులోని పిస్తోలు తీసికొని, శోభనాద్రి మంచమువంక వ్రేలితోఁజూపుచు, “ముద్దుపెట్టుకొందువా?” అని చూపులు త్రిప్పుకొనెను.

గొంతుకలోనియుండ నేదో మ్రింగినట్లు గ్రుక్క వేసి, "వలదు; వారికి నిద్రాభంగమగును," అని హనుమయ్య గద్గదికతోఁ బలికి, పలికినవెంటనే బయటికి దారి తీసినాఁడు.

వీథితలుపును జేరులోపల శోభనాద్రి యతని జబ్బమీఁదఁ జేయివేసి, చెవులయొద్దఁ బెదవులుపెట్టి "బయటికి వెళ్లిన తరువాతఁ, బోజీపొమ్ము," అనెను.

నమ్మకములేని చూపులతో హనుమయ్య శోభనాద్రి ముఖము చూచినాడు. ఆ చూపునందు నిరాశతోఁ గ్రుమ్ములాడుచుఁ గ్రొత్తయాశ యొకటి కనఁబడినది.

"హాస్యముకాదుగదా?" అని యతఁడు జంకుచుఁ బ్రశ్నించెను.

బహువిధభావముల కాటపట్టయిన ముఖముతో శోభనాద్రి కించిత్కంపితస్వరమున, "హాస్యముకాదు; నిశ్చయముగానే చెప్పుచున్నాను. ఈ పనికి మరణదండనమే నాకుదగిన శిక్ష. ఐనను, నేనన్యథా చేయఁజాలను. నీవు పారిపొమ్ము. లాభించునని నాకుఁ దోఁచదుగాని, యిది యొక్కటియే నీకున్నగతి," అనెను.

తడఁబాటు మాటలతో హనుమయ్య, "మిమ్ము భగవంతుఁడు రక్షించుఁగాక!" అని కాళ్లమీఁదఁ బడఁగా, శోభనాద్రి యతనిని లేవఁదీసి ముందుకుఁ ద్రోచెను.

క్రొత్తసత్తువవచ్చె. హనుమయ్య బిరబిరనడిచి వీథితలుపు తీసినాఁడు.

౧౨

తీయఁగానే,!!! యెదుట సుబేదారు-మేజరు, గుఱిపెట్టిన పిస్తోలును దానును, ప్రత్యక్షము. కొండెక్కియాడుచున్న హనుమయ్య యాశలు గుబిల్లుమని కూలఁబడినవి.

ముందున్న హనుమయ్యను, వెనుకనున్న శోభనాద్రిని జూచి, "బాధపెట్టకుండఁ బట్టుపడినాఁడా, సుబేదారూ?" అని వెంకటస్వామి ప్రశ్నించినాఁడు.

"చిత్తము," అని తడుముకొనకుండ శోభనాద్రి పలికి, "పిల్లలులేవకుండ నిశ్శబ్దముగాఁ దీసికొనివచ్చుచున్నాను," అని కలిపెను.

"మంచిది, మఱిరండు," అని వెంకటస్వామి ముందుకు దారి తీసినాడు.

బయటికి వెళ్లిన తరువాత వెంకటస్వామి యీల వేయఁగా, సిపాయిలువచ్చి చుట్టుకొనిరి. అందఱును గలిసి, యచ్చటినుండి యరమైలుదూరము నడిచి పోయినారు. ఆ స్థలమునకుఁ జుట్టుపట్లఁ గొంపగాని గుడిసెగాని లేదు. క్రొవ్వువత్తులు రెండు వెలిఁగించి, యొండొంటికి నాలుగడుగుల దూరముగా రెండు పొడుగు కోలమీఁద నిలిపి, యా రెండింటికిని నడుమ ఖైదిని మోఁకరింపఁజేసి, కన్నులకు గంతకట్టిరి. అతనికెదురుగాఁ గొన్నిగజముల యెడమున సిపాయిలందఱును బారుతీర్చి, తుపాకులు పట్టుకొని నిలువఁబడినారు.

సుబేదారు-మేజరు వెంకటస్వామి యొక్క ప్రక్కకు నిలుచుండి, "హనుమయ్యా, అయిదు నిమిషముల వ్యవధి నీకు భగవత్ప్రార్థనమునకై యిచ్చినాను," అని జేబులోని వాచిని దీసిపట్టుకొనెను.

౧౩

ఈ చర్య యిచ్చట జరుగుచుండఁగా, అచ్చటఁ దులసమ్మ దుఃఖావేశచిత్తముతో వెఱ్ఱియెత్తినట్లు గుఱ్ఱమును దౌడు పెట్టించుచు హైఁరైమని వచ్చుచుండెను. సమయమునకు వెళ్లగలుగుదునా, యన్నప్రాణము రక్షింపఁగలుగుదునా, యన్నది యామె మనస్సునఁ బట్టుకొన్న యాందోళనము. వెళ్లు లోపల ఘోరము జరిగిపోవునేమో యన్న పెనుబెంగ పిడుగులాగున గుండెలోఁ బడి వెడలకుండెను. ఆమె చూపిన కాగితమును జదువఁగానే సేనానాయకుఁడు హనుమయ్య నిర్దోషిత్వము తెలిసికొని, యితని విమోచనమునకై యుత్తరువు కాగితము మీఁద వడివడి గొలికి, "ఇది వెంటనేపోవలయును. సీతాపతి పట్టియిత్తునని చెప్పఁగా, హనుమయ్యను బట్టుకొనుటకుఁ జిన్నదండు మధ్యాహ్నముననే పంపితిని. పట్టుపడఁ

గానే, శిక్ష యమలు జరుగును. ఎవఁడురా, అక్కడ?" అని కేకవేసెను. ఎగువ ప్రాణములెగువకే యెగిరి పోయి నట్లయి, తులసమ్మ యుత్తరువు కాగితము సేనానాయకుని చేతిలోనుండి తటాలున లాగుకొని, యొకటే యుఱుకు గుఱ్ఱముమీఁదికి! ఆమీఁద, ఒకటే దౌడు! టకటకా, టకటకా, టకటకా,—కటకటా, కటకటా, కటకటా,— టకటకా, టకటకా, టకటకా,—

౧౪

ఇచ్చట నిబిడమైననిశ్శబ్దము. ఆనిశ్శబ్దములో సుబేదారు-మేజరు చేతియందలి వాచీటక్కుటిక్కులు విస్పష్టముగా వినఁబడుచుండెను. క్రొవ్వువత్తి దీపముల వెలుతురిలో నేలను మోఁకరించియున్న హనుమయ్యయుఁ జేతులలోఁ దుపాకులు పట్టుకొని బారు తీర్చియున్న సిపాయిలును, చిత్రప్రతిమలవలె నుండిరి.

ఇంతలో వాచీ టక్కుటక్కుల నతిక్రమించి దూరమున, మైలుకంటెదూరమున,—గాలి ధ్వనియా యది? గాలివీచుట లేదే?—పిట్టల కలకలమా? పిట్టలు మూఁడు గంటలకే లేవవే? లిప్తలిప్తకును హెచ్చి, యాధ్వని స్పష్టపడుచున్నది. టకటకా, టకటకా, టకటకా.—అది వెఱ్ఱి పరుగున వచ్చుచున్న గుఱ్ఱపుదౌడు.

వాచీవంక నిదానముగాఁ జూచుచు సుబేదారు-మేజరు నిట్టూర్చెను. వచ్చుచున్నవారెవరో యతనికి బోధపడినది. "అయ్యో, పాపము! ఈఘోరము చూచుట తటస్థించును గాఁబోలు, ఆబాలికకు! హా! దైవమా, యీ నిమిషములమ్మల్లు కదలదేమి?" అన్నది యతని నిట్టూర్పునకు భావము.

౧౫

టకటకా, టకటకా, టకటకా,—టకటకా, టకటకా, టకటకా,—టకటకా, టకటకా, టకటకా,—

౧౬

వెంకటస్వామి యున్నవైపునఁ గాక, రెండవైపున నున్నాఁడు శోభనాద్రి. అందఱితోఁబాటు, అతనికిని వినఁబడిన, గుఱ్ఱపుడెక్కల ధ్వని. టకటకా, టకటకా— టకటకా యన్న చప్పుడు విని, దడదడా-దడదడా యని యతని గుండె కొట్టుకొనసాగినది. ఆకన్నియవచ్చి కన్నులారఁ దన యన్నచావును జూచునప్పటి యామెదుఃఖము నూహించుకొని, శోభనాద్రికి శరీరము జలదరించెను. తన ప్రాణము లర్పించియైనను, ఆమెకుఁ గలుగనైయున్న ఘోరాపద తప్పించుట కతఁడు సిద్ధము. కాని, యేమిచేయఁ గలఁడు? చేయఁగలిగినది లేక చేతులు వ్రేలవేసికొని, యూరక చూచుచుండవలసివచ్చినది. బారు తీర్చియున్న సిపాయిలవైపునఁ జూడఁగా, వారును దనవలెనే దుఃఖించుచున్నట్లు కనబడినారు. మనస్సులెట్లున్న నేమి? అధికారి యాజ్ఞ.

"నాలుగు నిమిషములైనవి," అని గొణఁగుకొనుచు, సుబేదారు-మేజరు వాచీని మఱికొంత కంటియొద్దకు లాగుకొని చూడసాగెను.

౧౭

టకటకా, టకటకా, టకటకా,— టకటకా, టకటకా, టకటకా,—టకటకా, టకటకా, టకటకా,—.

౧౮

శోభనాద్రి త్రుళ్లిపడి, యా చేరువనే యున్న మల్లన్న హవల్దారు వంకకు వంగి, యతని చెవిలో నేదో యనాఁడెను. మల్లన్నయుఁ ద్రుళ్లిపడి తన ప్రక్కనున్న సిపాయి వంకకు వంగెను. గాలి వీచఁగాఁ బొలమునందలి వరికంకులకువలె, సిపాయిల బారునందలి శిరసులకు వరుసగా వంగుదల కలిగినది; దుఃఖవాయుప్రసరణమునఁగాఁబోలు! హనుమయ్య కంటికిఁ గట్టియున్నగుడ్డ జరిగినదేమో, శోభనాద్రి దానిని సరచెను.

ఇంతలో వెంకటస్వామి వ్రేలు పైకెత్తఁగా, సిపాయిలందఱును హనుమయ్య వైపున గుఱిగాఁ దుపాకులెత్తిరి.

౧౯

టకటకా-టకటకా-టకటకా యని యేఁబది గజముల సమీపములో గుఱ్ఱము మలుపు తిరిగినది.

౨౦

సుబేదారు-మేజరు వాచీ జేబులోఁ బెట్టుకొని, "ప్రేల్చుఁడు," అని యాజ్ఞాపించెను.

ఢం ఢం ఢం ఢం ఢం ఢం ఢం ఢమ్మని తుపాకులు ప్రేలినవి. పొగ లేచినది. చేతులును గాళ్లును గిజ

గిజఁ గొట్టుకొనుచు, హనుమయ్య వెనుకకొఱిగి పడి పోయినాఁడు.

ఆ క్షణమందే చెమటలు కార్చుచు, నురుఁగులు క్రక్కుచు, వచ్చి పడినది గుల్జాము ! తెల్లఁబాఱిన మొగముతో, వెఱ్ఱియెత్తిన చూపులతోఁ, జెదరి చీఁదఱమైన తలవెండ్రుకలతోఁ, దులసమ్మ నేలకు గబాలుమని యుఱికి, చేతిలోని కాగితమాడించుచు, "ఇదిగో, మా

యన్న విడుదల యుత్తరువు——" అని తటాలున మాటలుడిగి యాఁగిపోయెను. నేలను నిశ్చలుఁడై పడి యున్న తన యన్ననుజూచి, తాను విన్న ఢంఢమ్మన్న ధ్వనికిఁ గారణ మిప్పు డామెకు బోధపడినది.

"హా, దైవమా ! చంపివేసినారు ! మాయన్నయ్యను జంపివేసినారు. అతఁడునిర్దోషి. సేనానాయకుఁడు విడుదల యుత్తరువిచ్చినాఁడు," అని పలికి, "అన్నయ్యా, అన్నయ్యా !! అన్నయ్యా!!!" అని పెద్ద కేకవేసి, యాకస్మిక మొదలు నఱికిన చెట్టువలె వెనుకకుఁ గూలఁబడెను.

ఆమెచేతినుండి క్రిందఁబడిన కాగితము తీసి వెంకటస్వామి చదవినాఁడు. చదువఁగానే, యతనికిఁ గలిగిన యాందోళనము విస్పష్టము.

"శోభనాద్రీ, ఘోరము, మహాఘోరము జరిగినది. ఈ చిన్నది చెప్పిన మాటసత్యము : హనుమయ్య నిర్దోషి," అని యతఁడు దుఃఖస్వరముతోఁ బలికెను.

నేలను బడియున్న తులసమ్మనుజూచి, యతనికిఁ గనుకొలఁకులనుండి వేఁడి కన్నీటి బొట్లు దిగజాఱినవి.

ఆమె వైపునఁగాక శోభనాద్రి వైపునఁ జూచిన యెడల, వెంకటస్వామికి వింతయొకటి కనఁబడియుండును. శోభనాద్రి యేదో బాధతోఁ గ్రొక్కట పడుచున్నట్లు కనఁబడినాడు. అతఁడు మల్లన్న దిక్కునకుఁ జూపు లొకమాఱుత్రిప్పఁగా, ఆముసలి హవల్దారు ముఖము రెండవ ప్రక్కకుఁద్రిప్పుకొని మిన్నుచూడసాగెను.

"లోకములోని నాసర్వస్వము పోయినను, ఈ యన్యాయము జరుగకుండిన యెడల నేను సంతోషించి యుందును. పాపము ! నిరపరాధి యీతఁడు నిష్కారణము మరణించినాఁడు. అయినను మనదుఃఖము కేవలమును గతజలసేతుబంధనము. మరణించినవానిని మరల బ్రదికించుట మనుష్యశక్తికి మించిన కార్యము," అని సుబేదారు-మేజరు తనవిచారము మరల వెల్లడించెను.

శోభనాద్రి నసుగుచు, గుటకలు మ్రింగుచు, మాటలు తొట్రుపడుచు, "వెంకటస్వామిగారూ, నేను——హనుమయ్య——మరణించినవాఁడు——దోషము——సత్యము——క్షమించి——," అని యొకదానికొకటి పొందని మాటలాడుచుండఁగా, సిపాయిలు కిలకిల నవ్విరి.

శోభనాద్రికి దుఃఖము మూలమున వెఱ్ఱియెత్తినదని యూహించి, యతనివంక సుబేదారు-మేజరు జాలితోఁ జూచెను.

"వెంకటస్వామిగారూ, నాకు వెఱ్ఱికాదు. మఱి, మఱి దాపఱికమెందుకు ? హనుమయ్య చావలేదు," అని

శోభనాద్రి తెగించి, తనమనస్సులోని రహస్యము వెడలఁ గ్రక్కించినాఁడు.

"ఏమిటీ !!!!" అని వెంకటస్వామి యాశ్చర్యముతో శోభనాద్రి ముఖమునుండి చూపులుత్రిప్పి సిపాయిల వంకఁజూడఁగా, వారందఱును హాసన్ముఖులై యుండిరి.

"సుబేదారు-మేజరుగారూ, క్షమింపుఁడు. నేను—ఇందు దోషమంతయు నాది. ఆపిల్లలనుజూచిన తరువాత,—ఈకన్యకను జూచినతరువాత, మనస్సు జాలికి లోనై, కొంచెముమీఁదికి గురిచూచి తుపాకులు ప్రేల్చవలసినదని నేను మనసిపాయిలకు సూచించినాను. వారును నావలెనే కనికరపడి, గురియించుక తప్పించినారు. చచ్చినట్లు పడియుండుమని హనుమయ్య చెవిలో ముందుగానే యూఁదినాను," అని శోభనాద్రి తన కుట్రయొప్పుకొనెను.

ఇప్పుడు స్పష్టమే, హనుమయ్య జీవించియున్న సంగతి! గుట్టు బట్టబయలైనది గనుక, నటన మాని యతఁడులేచి, చెల్లెలినిలేవఁదీసి, యామెకు సంగతిసందర్భములు తెలియఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

తన తాబేదారులు తన్నుఁ జేసిన మోసమునకుఁ జెప్పరాని యాశ్చర్యమును గోపమును బుట్టి, సుబేదారు-మేజరు కొంతసేపు నోటిమాటరాక నిలువఁబడిపోయెను. మాటలు నోటినివెడలివచ్చినప్పటినుండి, యొకటే ప్రవాహము. అది గ్రామోఫోనులోని కెక్కింపఁ దగ్గది. అతఁడుప్రయోగించిన శబ్దములును, ఉపయోగించిన భాషయు, గ్రంథస్థము చేయుటకు వ్యావహారికభాషావాదులును సమ్మతింపరు. అతఁడు వాడినముక్క యొక్కొక్కటియు మంచి జిగితమయినదగుట మాత్రము నిశ్చయము. "ఇంత జీవశక్తి యున్నదా, యాంధ్రభాష ?" కని విన్నవారెల్ల నోళ్లు వెళ్లఁబెట్టిరి. పెళ్లుపెళ్లుమని పిరంగిగుండ్లు ప్రేలుచున్నట్లు వినఁబడిన యాప్రచండోపన్యాసమునకు సారాంశమేమనఁగా: గుండువేసి కొట్టి వారినందఱను జంపినను బాపము లేదనియు, సేనానాయకునితోఁజెప్పి యట్లు తప్పక చేయించెద ననియు, సిపాయిలుగా నుండుటకు వారు కేవలమును దగని వారనియు, వారు తనపటాలపు సిపాయిలని చెప్పుకొనుట తనకు సిగ్గులచేటనియుఁ, ఛీఛీయనియు, థూథూయనియు, అతఁడు వారిని దలలోని పేలు మాడునట్లు గట్టిగాఁ దిట్టెను.

ఇంతతిట్టి,—వింత యేమనఁగా,—అతఁడు శోభనాద్రి చేయిపట్టుకొని యూఁపి, మల్లన్న వీఁపుతట్టి, సిపాయిల మొగములుచూచి చిఱునవ్వు నవ్వినాఁడు. ఆజ్ఞోల్లంఘనము క్షమింపరాని యపరాధమేకాని, యన్యాయకార్యమొకటి యందు మూలమునఁ దప్పి, విషాదాంతముగాఁ బరిణమింపవలసిన కథ ప్రమోదాంతముగాఁ దేలినందు కతఁడు తన మహాసంతోషమును వెడలఁగ్రక్కుట మాన లేకుండెను.

ఈచిత్రనాటకమునకు సూత్రధారుఁడైన యతని చెంతకు హనుమయ్యవెళ్లి, "శోభనాద్రిగారూ, మీరు నాపాలిటి భగవంతులై ప్రాణరక్షణము చేసినారు. సుబేదారు మేజరుగారి వాగ్ధోరణి నాకున్నయెడల, నాకృతజ్ఞతయంతయుఁ దెలుపుటకుఁ బ్రయత్నించి యుందు. ఇవిగో, కృతజ్ఞతాపూర్వకవందనములుమాత్రము చేయుచున్నాను. ప్రత్యుపకారమునకు వీలు నాకుఁ గలిగింపవలసినదని భగవంతుని సదా ప్రార్థించెదను. నేను మీ కాజన్మదాసుఁడను," అని చేతులుజోడించెను.

"నేనును మీకాజన్మదాసురాలను," అని ముకుళితకరపల్లవయై ముందుకు వచ్చిన తులసమ్మ, తనమీఁద శోభనాద్రి సానురాగదృష్టులు చిత్తజల్లుగా ముసరుకొనుచుండుటకాంచి, లజ్జావనతవదనయై నిలువఁబడిపోయినది.

శోభనాద్రియు సిగ్గుపడుచు, "నేను జేసినదేమున్నది? ఈమల్లన్న హావల్దారు, ఈసిపాయిలు, మీ ప్రశంసకుఁ బాత్రులు. ఆమీఁద, సుబేదారు-మేజరుగారు మనల నందఱను రక్షించినారు," అనెను.

"వారందఱకు నాయనేకవందనములు," అని హనుమయ్య మోడ్పుచేతులతో, "సుబేదారు-మేజరుగారూ,

దయయుంచుఁడు. శోభనాద్రిగారూ, పోయివత్తునా?" అని సెలవు వేఁడెను.

"ఉగాదిపండుగ నీకు, నీచెల్లెలికి, నీపిల్లలకు సుఖకరమగునుగాక!" అని పెద్దవాఁడు వెంకటస్వామి దీవించినాఁడు.

"తథాస్తు! తథాస్తు! తథాస్తు!" అని వృద్ధునితోఁగలిసి సిపాయిలందఱు నైకకంఠ్యముగా ననిరి.

"ఉదయమే మీపిల్లలను జూడవచ్చెదను," అన్నాఁడు శోభనాద్రి.

౨౧

చెల్లెలితో హనుమయ్య యిల్లు చేరుకొనునప్పటికి బిల్లుమని తెల్లవాఱె, యుగాది ప్రారంభమైనది. చిన్ని గుల్లలు తీయుచున్న పిల్లలగదిలోనికిఁ దండ్రి మెల్లగా వెళ్లి మిగిలిన యుగాదికానుకలు బల్లమీఁదఁ బెట్టుచున్నప్పుడు,—కిలకిల నవ్వులుగ, పడపడ చప్పట్లు, 'ఉగాది దేవతా,' యను కేకలు బయలుదేఱె, పిల్లలుపంచము మీఁదినుండి దుమికివచ్చి, యతనిమెడ రెండువైపులను బట్టుకొని వ్రేలాడసాగిరి.

"గుఱుకలీయుచు దొంగనిద్రలో నుంటిమి. దొంగ యుగాదిదేవతా, దొరకిపోయినావు," అని వారు తండ్రి చుట్టు తెయ్యిమని యాడినారు.

అతఁడు వారిని ముద్దులతో నలిపివేసెను.

౨౨

ఉగాదికానుకలు కొన్ని, యుదయమునఁ గాఫీ పుచ్చుకొన్నప్పుడు పనికివచ్చినవి. డబ్బాలలోని బిస్కతులు, తీయని ఫలరసములు, నిగనిగలాడుచున్న సీమరేఁగుపండ్లు, ముద్ద ఖర్జూరము, ద్రాక్షఫలములు, కిసిమిసుపండ్లు,—,—,—,పప్పులు కడుపారఁదినుచు, మిగిలిన యుగాదికానుకలు తులసమ్మకుఁ జూపుచుండిరి.

ఆసమయమున వచ్చినారు, శోభనాద్రి, యతని చెల్లెలు రుక్మిణమ్మ. సిగ్గుపడుచు లేచి తులసమ్మ, తన యాడుపడుచైన రుక్మిణమ్మయొద్దకు వెళ్లి, యాదరపూర్వకముగాఁ జేతులు పట్టుకొన్నది. హనుమయ్యకు, శోభనాద్రికి, వందన ప్రతివందనములు జరిగినవి.

అందఱును గూరుచున్నపిమ్మట, శోభనాద్రి పిల్లల చేతులందలి యుగాదికానుకలు చూచి, "హనుమయ్యగారూ, ఉగాది కానుకలన్నియు మీలో మీకే? నాకొక్కటియు లేదా?" అనెను.

"బొమ్మల యీడుదాఁటిన వారు కాఁబోలు!" అని హనుమయ్య మందహాసము చేసెను.

"ఈడుమించిన వానిఁ జేయకుఁడు నన్ను; మీ పుణ్యముండును! నేనును మీవలెనే యిరువదియైదేండ్ల వాఁడను. బొమ్మల యీడుమించిన వాఁడనని తప్పించుకొనకుఁడు. ఉగాదికానుకగా మీవల్ల బంగారుబొమ్మను గ్రహించుటకు వచ్చినాను. ఏమే రుక్మిణీ, ఊరకున్నావు? పెండ్లికొడుకు పిల్లనడుగుట యాచారము కాదని కదా నిన్నుఁదెచ్చితిని?" అని శోభనాద్రి తన చెల్లెలిని హెచ్చరించెను.

ఆమె తులసమ్మవంకకుఁ దిరిగి, "వదినా, మా యన్నయ్యకు భార్యవుకమ్ము," అని ముసిముసి నవ్వులు నవ్వినది.

"వహవ్వా, భేషుగానే యడిగినావు! వదిన యన్నకు భార్యకాక మఱేమగును? అదియుఁగాక, చుట్ట ఱికమునకు వచ్చినవారు పెండ్లికూఁతునే యడుగుదురా? ఇక్లే, నిన్నడుగ వచ్చువారును జరిగింపవలయునని నీకోరిక కాఁబోలు! ఆమీఁద, మీవదిన నడుగుట యనవసరము; ఆజన్మదాసురాలుగా నాకుండుటకుఁ దానింతకుముందే యొప్పుదలపడినది. ఆమె యన్నగారి యంగీకారమే కోర వలసియున్నది," అని శోభనాద్రి యనెను.

సిగ్గుతో మొగమెత్తి రుక్మిణమ్మ తనవంకఁజూడఁగా, ఆమె ముఖమునకే పెండ్లికళ వచ్చినట్లు హనుమయ్యకుఁ దోఁచి, క్రొత్తయాశ యొకటి యతనికిఁ దటాలునఁ బుట్టి నది....అయినను సుబేదారు చెల్లెలు, తాను హవల్దారే! తన చెల్లెలిని శోభనాద్రి కోరుటయే తమకు మహా గౌరవము.

"ఏమే రుక్మిణీ, నీవే పెండ్లికొమార్తెవైనట్లు తల వంచుకొన్నావు? నేనే యడుగవలయును గాఁబోలు, దొరలపద్ధతిని! కానిమ్ము. హనుమయ్యగారూ, మీచెల్లె లిని నాకిప్పింపరా?" అని శోభనాద్రి యడిగెను.

హను: "ప్రాణదానము చేసిన యుపకారికి—"

"ప్రత్యుపకారము కాదు; నేను గోరుచున్నది. యుగాది కానుక."

హనుమయ్య జవాబు పలుకులోపల సిపాయి యొకఁడువచ్చి, యతనికిని సుబేదారుకును సలాముపెట్టి, హనుమయ్యచేతికిఁ గాగితమొకటి యిచ్చి, పోయినాఁడు;

అది చదువుకొని, యానందముద్రితమైన ముఖ ముతో హనుమయ్య దానిని శోభనాద్రికిచ్చెను. శోభ నాద్రి చదువుకొని, "హనుమయ్య సుబేదారుగారూ, బహు సంతోషము. రుక్మిణీ, మీవదినను వినుమనవే యీ యానందవార్త. సేనానాయకుఁడు పంపిన పత్రిక యిది. ఇందిట్లున్నది; 'అన్యాయము జరిగినదని యెఱిఁగి, దొర తనమువారు హవల్దారు హనుమయ్యకు నేటినుండి సుబే దారు పదవి దయచేసినారు. నేఁడు తెలుఁగుల యుగాది పండుగ గనుక, ఉగాదికానుకగా దీనిని నేఁడే పంపుట యైనది,'" అన్నయర్థము గల యింగ్లీషు వాక్యములు చదివెను.

తులసమ్మ ముఖముతో రుక్మిణమ్మ ముఖమును వికసించినది.

"హనుమయ్యగారూ, యీ యానందసమయమున నా యుగాదికానుక మాట?" అని శోభనాద్రి.

"తులసీ, రావే," అని సిగ్గుపడుచున్న చెల్లెలి చేతిని మెల్లగాలాగి శోభనాద్రి చేతిలోఁబెట్టి," ఈమె నాబహిః ప్రాణము; ఉగాదికానుకగా మీకు సమర్పించుచున్నాను ఈమెను మీకిచ్చుటచేత నేను జెల్లెలు చింత లేనివాఁడ నగుటయేకాక, నాపిల్లలు మరలఁ దల్లిలేని వారగుదురు. బావగారూ, వారికి మాతృభిక్షపెట్టరా?" అని హను మయ్య ప్రార్థనాపూర్వకముగాఁ బ్రశ్నించెను.

"మాతృభిక్షయా?"

"అవును; ఉగాదికానుకకు మాఱుగా, ఉగాది కానుక నేనును మీవలనఁ గోరుచున్నాను. మీరు కోరి నది బంగారుబొమ్మ; నేను గోరుచున్నదియు బంగారు బొమ్మ. తులసీ, రావే; నాయిల్లు నిలుపవలసినదని బావ

గారిని గోరుము," అని హనుమయ్య తన చెల్లెలిని హెచ్చరించెను.

ఆమె రుక్మిణమ్మ వంకకుఁదిరిగి, "వదినా, మా యన్నయ్యకు భార్యవుకమ్ము," అని ముసిముసినవ్వులు నవ్వినది.

"వహావ్వా! పాత మొప్పగించుచున్నావా? నవ్వులాటలుమాని, బావగారి నడుగుదువా, నన్నును దొరల పద్ధతికే దిగుమందువా?" అని హనుమయ్య నవ్వెను.

సిగ్గుపడుచుఁ జేలినవ్వుతోఁ దులసమ్మ శోభనాద్రి వంకఁజూచినది. శోభనాద్రి రుక్మిణమ్మ వంకఁజూచినాఁడు. రుక్మిణమ్మ యెటువంకనుజూడక, మొగము దించుకొన్నది. అది యనభిమతసూచకముకాదని మాత్రము స్పష్టము.

"రుక్మిణి, రావే," అని సిగ్గుపడుచున్న చెల్లెలిచేతిని మెల్లగాలాగి, హనుమయ్య చేతిలోఁబెట్టి, "ఈమె నా బహిఃప్రాణము. ఉగాదికానుకగా మీకు సమర్పించుచున్నాను; బావగారూ, పరిగ్రహింపుఁడు," అని శోభనాద్రి తంతు నడిపెను.

"ఇఁక నీపిల్లలను నీవప్పగించుకొనవమ్మా, వదినా," అని తులసమ్మ యన్నపూర్ణారంగశాయిలను జెఱియొక చేతితోఁదీసికొనివచ్చి, రుక్మిణమ్మ చేతులకీయఁగా, రుక్మిణమ్మ వారిని ముద్దులాడినది.

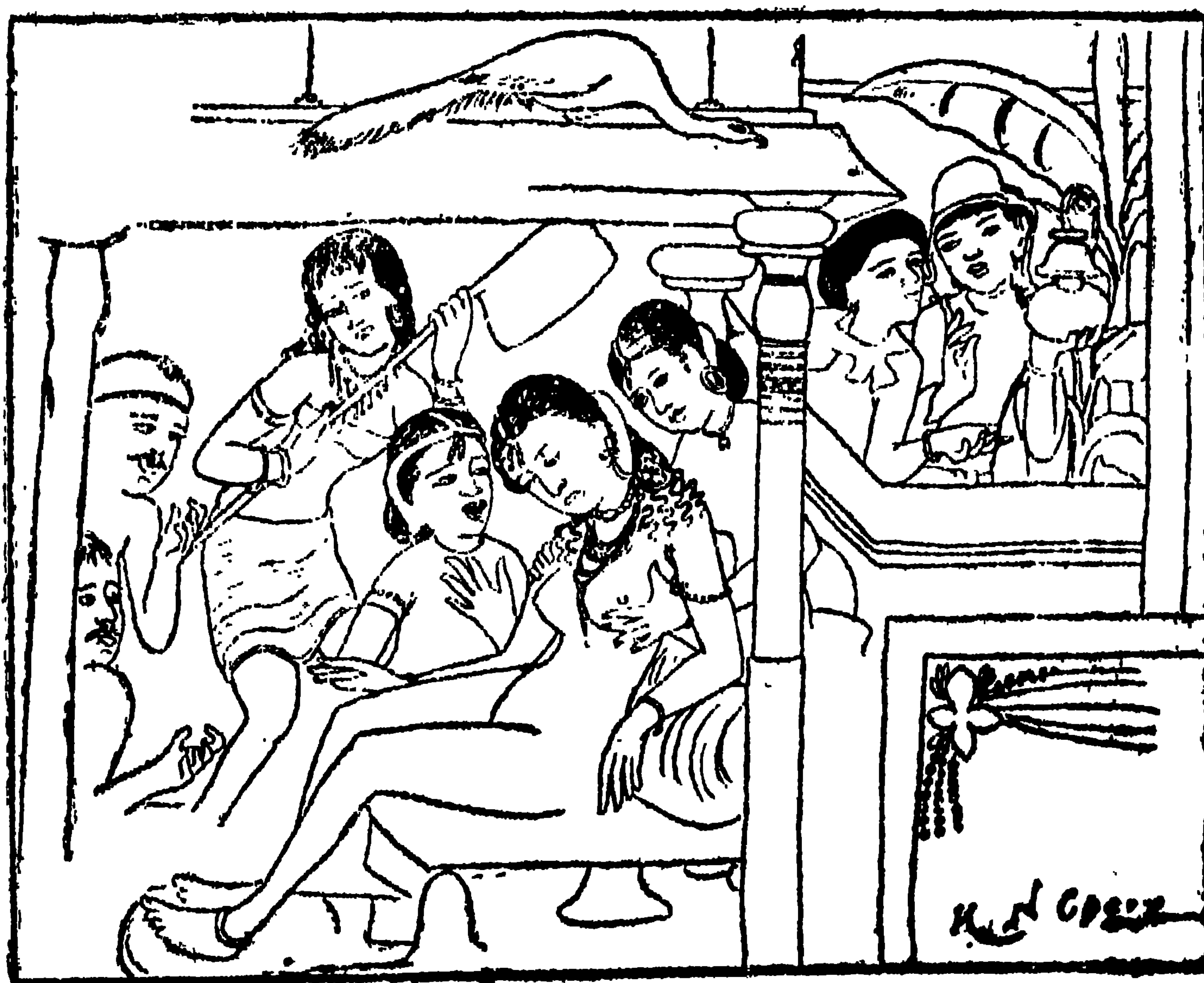
వివాహప్రశంస పడినప్పుడు, తనకుఁ దెలిసిన తెలుఁగు వైదికబ్రాహ్మణులు కొందఱు వచ్చియున్నారనియు, అయుగాదినాఁడే శుభకార్యములు రెండును జరిపింతమనియు, హనుమయ్య యనెను; శోభనాద్రి సమ్మతించెను.

ఇట్లందఱకుఁ బరమానందమయినది; ఉగాదికానుకలందఱకు లభించినవి.

చదువరులారా, మీరు కోరుకొన్న యుగాది కానుకలు మీకును లభించును గాక!

తే. గీ. క్రొత్త సంవత్సరంబు మీకు, భవదాప్త
జనులకు, సుఖప్రదంబయి జరుగుఁగాక!
ఇట్టి సంవత్సరంబు లనేకము లిటు
మీఁద మీకుఁ గల్గుతఁ బరమేశు కృపను!

అజంతాచిత్రము

నిరంజనశాస్త్రి

రాయసం వెంకటశివుడుగారు

౧

వంశపారంపర్యముగ వచ్చిన మడిమాన్యము ననుభవించి, సాగిలేటి నిర్మలోదకములు త్రావుచు, పరంధామశాస్త్రి ఋజువర్తనమునఁ గాలము గడపుచుండెను. వైదికమొసఁగిన దానితోఁ దనివిచెందని దినములు వెడలబుచ్చుట ఆయన ముఖ్యాశయము. అందని మ్రానికి జ్జులు సాచుట కాయనకుఁ గిట్టదు. పరువెత్తి పాలుత్రావుటకంటె, నిలుచుని నీరుత్రాగుటయే మేలనుకొనువాఁడు. పరోపకారకార్యము లైనను వానిఁ గోరఁగ పరిపడఁడు. ఇతరులకు మేలుచేయుట శ్లాఘనీయమె యైనను, ఈకలికాలమున, పుణ్యమునకుఁ బోయిన పాపమెదురగును. కావున, మనశ్శాంతియే పరమావధిగ నెంచువారు ఆకుచాటు పిందెవలెఁ బ్రదుకి నీమాన్యాళ్లను బుచ్చుట యుక్తము. సత్కార్యాచరణమువలన నొకవిధముగ నచ్చుకెక్కి, యొకవిధోద్వేగములఁ బడవలసి వచ్చును. కాఁబట్టి నలుగురినోళ్లలోఁ బడక దినములుగడుపుచు, తాను వచ్చినయట్లె కాల మాసన్నమగునపుడు, సడి చప్పుడులేక, ప్రపంచరంగమునుండి నిష్క్రమించుట, సాధుసజ్జనమార్గమని యాతని నిశ్చితాభిప్రాయము.

పుత్రుఁడగు నిరంజనశాస్త్రిమాత్ర మదికాదు. తన నెంతో గారాబముతోఁ బెంచి, విద్యాబుద్ధులు గఱపి, పట్టపరీక్షలో విజయమందఁ జేసి, తన శ్రేయోభివృద్ధి కెన్నిసాధనసదుపాయములో సమకూర్చిన పితరునియం దమిత ప్రేమానురాగములుండియును, జనకుని దృక్పథము పరిమితమైనదని కానియు, ఆయనభావములు సంకుచితములు, విపరీతములు ననియు, నిరంజనుఁడు తలంచుచుండెను. లోకమార్గము, ఒక్కొకచోట కంటకమయమైనను, చాలవఱకు ఫలపుష్పయుతసుందరతరు పరివృతమగునది గాన, అట్టి సంసారయాత్ర సలుపుటకు మనము సందియపడఁగూడదు. ఒకవేళ, ప్రపంచమున సౌఖ్యమునకంటె కష్టమె యెక్కువగ నుండినను, ధర్మనిర్వహణమునందె కనులుంచుకొనువారు, క్షణికములగు క్షుద్రసంతోషములకుఁ బోవొల్లరు. సంసారమండలి బాధలకు బాధ్యతలకును భీతిల్లి మూలమూలల దాఁగువారు, శాంతిమాట యటుంచిఁ తుదకు సౌఖ్యమైనఁ బడయఁజాలరు. కావున, ధీరులమై మనము ధర్మరంగమున నిలుచునపుడె, అధర్మశత్రువులు పలాయనమై కష్టములు తొలఁగిపోవును. శాంతిసౌఖ్యధర్మములు, ఏకకాలమున, ఏకకృషి ఫలితముగ, సముపార్జితములగును.

తండ్రికిఁ గొమరునకును బ్రబలమగు నిట్టి యభిప్రాయభేదము లున్నను, అవివారల యన్యోన్య సౌహార్దమించుకయైన నరికట్టలేదు. జనకునికిఁ దనయేకైక పుత్రునియం దపార ప్రేమవాత్సల్యతలును, సుతునికిఁ బితరునం దధిక భక్త్యనురాగములును కుదిరియుండెను. ఇరువురి దృక్పథములు, వేర్వేరుస్థానములం దున్నట్టు తోఁచినను, నిజమునకు న్యాయధర్మముల దరిఁజేరి, ఏకపథమె యాలక్షించుచుండెను. కావున వైరుధ్యములేఁగాక, వీరొకరి మేలొకరు కోరుచుండిరి. తనయుఁడు విద్యాపరిపూర్తియై, ఉద్యోగమునఁ జేరికాని, స్వగృహమునందె యుండికాని, వంశపురుషయాగములు జరపుకొనుచు, నలుగురిచేతను సజ్జనుఁడనిపించుకొనుచు, ఇలువేల్పుల దీవన లందునని జనకుఁ డువ్విళులూరుచుండెను. సాధుపురుషుఁడగు జనకుండు, మనసుమాఱి, నూతనోద్యమములం దభిరుచిగలిగి, లోకోపకారి యను కీర్తి నెపుడు గడించునాయని తనయుఁడు తలపఁచుండెను. ఏకత్వమున ననేకత్వము, అనేకత్వమున నేకత్వమును, ఎట్టులోకమునఁ గనఁగోని, ప్రపంచనాటకము యొక్క శోభకును, కథాపరిస్ఫూర్తికిని సహాయకారులగుచున్నవి!

౨

విద్యాపరిపూర్తియైనతోడనే తండ్రిప్రోత్సాహము ననుసరించి నిరంజనుఁడు ప్రభుత్వమువారి కొలువున నుద్యోగమునకై ప్రయత్నము చేసెను. కాని, ప్రస్తుతదేశకాలపరిస్థితులు పరిశీలించిన కొలఁదిని, ఆత్మగౌరవ మపేక్షించువాఁ డట్టియుద్యోగము స్వీకరింపక, దేశస్వాతంత్ర్యము నొడఁగూర్చు కృషియందె జీవితము గడపవలయునని యాతఁడు దృఢనిశ్చయుఁ డయ్యెను. కావున తన కుద్యోగమయినదను వార్త దెలిసిననాఁడె, అదిత్యజించి, నిరంజనశాస్త్రి, సహాయనిరాకరణోద్యమమునఁ బ్రవేశించెను. ఆనాఁడు వారిగృహము ప్రబల సంక్షోభమునకాటపట్టయ్యెను. పెంచి ప్రయోజకునిఁ జేసిన తండ్రి కోరికను చెల్లించి, ఉద్యోగ స్వీకారముచేయుట పుత్రునిధర్మమని పితరుని వాదము. ప్రస్తుతదేశకాల వైపరీత్యమును బట్టి, తలిదండ్రుల మాట వినుటయేకాక, దేశమాతఋణము తీర్చుటయు, పుత్రునికిఁ గర్తవ్యమని సుతుని ప్రతివాదము. తామునమ్మిన ధర్మవిధులకు ప్రతికక్షు లిరువురును సమానముగఁ గట్టుపడువారగుటచేత, ఇందు ధర్మనిర్ణయము చేయుట మఱెవరికిని సాధ్యము గాకుండెను. వెలుపలకు వ్యాపింపలేని యగ్ని లోలోననె రగులుచుండునట్లు, పితాసుతుల కలఁతలు మేర మీఱుటకు వీలుపడక, అంతరంగముననే మసలుచుండెను. తండ్రికొమరు లొకయింటనే యుండినను, నాఁటినుండియు నొకరితో నొకరు మాటాడ మానుకొనిరి. ఒకరిలోటుపాటు లొకరు దిద్దఁగలిగియు నుపేక్షించిరి. ఆర్థిక రాజకీయార్థముల కన్నిటిలో దేశము

లోనగునపుడు, వీనికన్నిటికిఁ గుంకటిపేరగు విదేశప్రభుత్వమునకు దాస్యము సల్పుటవలన నాత్మగౌరవము పోవునని యెఱుఁగని జనకునిఁ జూచి తనయుఁడు వనరుచుండెను. జలబుద్బుదములవంటి పృథివీ సంపదలకు, నుద్యమముల కొఱకును, సుతుఁడు చిత్తశాంతిని వీడి, స్థిరసౌఖ్యము గోల్పోవుటకు తండ్రి చింతిల్లెను. కావున నాతండ్రి కొమరులు, లోకులకు మంచి యాలోచనలు చెప్పఁగలవారలైనను, తమ సునిశితబుద్ధివలని లాభము తామె పొందఁజాలక, ప్రవాహవేగమునఁ గొట్టుకొనిపోవు కట్టియలవలె నెవరిదారిని వారు ప్రవర్తించుచుండిరి!

3

కాలచక్రము త్వరితగతిఁ దిరుగుచుండును. నిన్నటిసంగతులు నేఁడు ప్రాతపురాణములు! రేపటివి విశ్వసింపరాని వింతకథలు! ఈహాస్యపరిహాసములకుఁ దావలమగు ప్రాతక్రొత్తల మధ్యనే మన జీవితములు కడతేఱుచున్నవి. బుద్ధిమంతుఁడని పత్రికలకెక్కిన నిరంజనశాస్త్రిమీఁద జనకల్లోల కారకుఁడని యభియోగము వచ్చినపుడు, ప్రభుత్వమువారు పసిబాలుర యుసురుపోసికొనుచున్నారని ప్రజలు మొఱపెట్టిరి. కాఁపరిలేని గొఱ్ఱియలను హైందవులను ఆంగ్లేయులు రక్షకులైరని వెనుక విద్యార్థిదశయందు వ్యాసరచన మొనర్చి, తత్ప్రభుభక్తికి గురువుల మన్ననలందిన నిరంజనుఁడు, ఆంగ్లేయపరిపాలనా ప్రభావముచే భారతీయులు కాఁపరిలేని గొఱ్ఱియలుగఁ బరిణమించిరని ఉపన్యాసము లిచ్చెనని సాక్షులు ఋజువు పఱచఁగా, చంచలస్వభావులగు యువకులు చెరసాలఁజూచివచ్చిన నేమి సార్థకమని ప్రజ లాశ్చర్యపడిరి. సమర్థుఁడగు న్యాయవాదిని నియమించి, పుత్రుని నిర్దోషిత్వము స్థాపింప జనకుఁ డెంత ప్రయత్నించినను, కుమారుఁ డందుకు సమ్మతింపక, తనకు విధించిన యపరాధమును తండ్రిని చెల్లింపనీయక, సంతోషమునఁ జెరసాలలోనికి నడచిపోయెను! కుమారుఁ డిట్టి దుస్సాహసములకుఁ జేపడియొగ్గి, చిక్కులు తెచ్చుకొనుచుండెనని వ్యసనపడుచుండెడి పరంధామశాస్త్రి, కొమరుఁడు కారాగృహమున కేగుటవలన దుఃఖపరవశుఁడయ్యెను. కొంతకాలమునుండి మాటలు లేకపోయినను, ఇరువురు నొకచోటనే యుండుటవలన వారు ధైర్యము వహించియుండిరి. ఇపుడు వేర్వేరు ప్రదేశములందుండి, వారొకరి సేమమును గుఱించి యొకరు పరితపించిరి. జనకుఁడు కోటవంటి గృహమున భద్రముగనుండినను, రాజసైన్యములన్నియును ఆయనమీఁద కత్తివచ్చినట్టుగ కుమారుఁడు భ్రమించి పలవించుచుండెను! సుకుమారముగఁ బెరిగిన సుతునికిఁ గారాగృహవాస మెంతకఠినముగ నున్నదోయని పితరుఁడు వెతనందెను. భిన్నాభిప్రాయులై సంతమాత్రమున నొకరితో నొకని టీపల మాటలు లేక, ఆజన్మవిరోధులవలె మెలఁగుట వారు తలపోసిన కొలఁదిని, వారికి వ్యసనమధికమయ్యెను. వార్ధకమున జనకుని కష్టముల పాలుచేసితినని తనయుఁడును, అర్భకు నాగర్భశత్రువునివలె కారాగృహము చొచ్చుచుండ నూరక చూచుచుండవలసి వచ్చెనని తండ్రియును, దుఃఖార్తిజెంది, ముందు తమలో భిన్నభావముల కెడ మీయకుండుమని ముమ్మాటికిని వారు నిశ్చయించుకొనిరి.

౪

నిరంజనశాస్త్రి చెరసాలకుఁబోయిన యాఱునెలలకుఁ దండ్రి యాతనిఁ జూచుటకు కడకేగెను. ఈయాఱునెలలు నాఱుయుగములవలె పరంధామశాస్త్రికిఁ దోఁచెను. ఆయన, అహర్నిశములు, కారాగృహమున గాసిచెందెడి కొమరుని కోమలాకారము మనోదృష్టిని వీక్షించుచు, వాని నెపుడు ప్రత్యక్షముగఁ గనుఁగొనఁగలనా యని తహతహపడుచుండెను. అధికారులసమ్మతి నడసి, పరంధామశాస్త్రి ఒకనాఁడు చెరసాలయందలి కొమరునిఁ జూడబోయెను. కారాగృహమందలి కఠిన నియమములకుఁ గలంగుచు, అచ్చటఁ బెట్టెడి మోటు గంజియాహారము కుడువనేరక, సుకుమారశరీరుఁడగు కుమారుఁడు దినము క్లేశముగఁ గడపుచుండునని దుఃఖిల్లు తండ్రిపాదములముందు, రక్షకభటులచేఁ గొనిరాఁబడిన నిరంజనుఁడు సాగిలపడినపుడు, అతనికన్నులు విభ్రాంతినొందెను. కన్నీటి జడివలనఁ గలిగిన దృష్టిమాంద్య మడఁగిన తోడనే, తండ్రి కొమరులు కుశలప్రశ్నములకు దిగిరి. జనకుని యాగ్రహమునకుఁ బాల్పడిన తాను గారాగృహవాస శాపమున తిరిగి యాయన యనుగ్రహము వడసితినిగదా యని నిరంజనుఁడు మోదమున మిన్నందెను. ఇంక తండ్రికి నిరంజనునిఁ జూచినపుడు జనించిన యానందమును, అతనిముఖమునఁ గలిగినమార్పులు పరికించినపుడు పొడమిన యాశ్చర్యమును, మేర మీఱియుండెను. ఇరువదియైదేండ్లు దాటియు దాటని నిరంజనుని మోమునం దీయాఱునెలలలోను, అరువది వత్సరములైనఁ గొనిరాఁజాలని జ్ఞానవైరాగ్యముల జాడలు గానఁబడెను. దీప్తిమంతమగు ముఖపంకజముతో నొప్పెడి యాయువకుఁడు, కారాగృహాశ్రమమునఁ దపస్సు నెరపుచుండెడి మునిపుత్రకునివలె నుండెను. ఆతని మొగమున వయసునకు మించిన వింతలగు శాంతిగాంభీర్యములు సొబగొందుచుండెను. తండ్రి తన క్షేమసమాచారములు వినుపింపుమని కోరినపుడు తనయుఁడు తనబాధలు కష్టములు బయటపెట్టుటకు మాఱుగ, అందలి నియమిత జీవితమునఁ దనకులభించిన యమూల్యలాభములు, క్రూరాత్ములనఁబడెడి యందలి యధికారుల సౌజన్యము, దురాత్ములని పేరుపడిన యపరాధుల మనముల మెల్లఁగఁ గలిగెడి మార్పులు, ఇవియె వర్ణించెను. ఇట్టి శ్రేయోదాయకమగు స్థితి తనకును లభించిన మేలుగదా యని తండ్రి యనుకొనుచుండఁగనే, కాలాతీతమగుటచేత, నిరంజనుఁడు లోనికిఁ గొనిపోఁబడెను. చెఱసాలకవాటము మూసివేయబడెను.

చెరసాల వాకిట బాల్యస్నేహితుఁడగు నందలి యుద్యోగి నొకనిని పరంధామశాస్త్రి కలసికొని, కారాగృహవాసమును గుఱించి తనకుఁ గొంతచెప్పుమనఁగా నతఁడిట్లు ప్రసంగించెను.—

"మిత్రమా! ఏమని చెప్ప నిచ్చును? కారాగృహ వాసుల యిక్కట్టులం తొలఁగింప దొరతనము వారెన్ని సదుపాయములు చేయుచున్నను, చెరసాల చెరసాలయే! ఇందు కాలిడు నప్పటి నుండియు, సజ్జనులైనను స్వార్థ పరులయ్యెదరు! ఇచటి మొరకు మూడు కుడిచికుడిచి నాలుక బవడుగట్టిన సుకుమారులు పాలు పెఱుగుల కొఱకు బెంగపెట్టు కొనుచుందురు. ఆరోగ్యము చెడుచున్న తమకు నేయి మజ్జిగలు, ఫలాహారములు నిప్పించుఁడని వైద్యుని వేఁడుచుందురు. చిన్న పిల్లలవలె జిహ్వాచాపల్యమునఁ జిఱుదిండికై చిందులు త్రొక్కుదురు. రాజకీయ కల్లోలములలోఁ బాల్గొని ఖైదీలైన విద్యార్థిక లిటీవల ప్రవేశించి నప్పటినుండియు కారాగృహమున మంచి మార్పు గలుగుచున్నది. అన్ని విధముల విద్యార్థిక లధికులె. వారి నడత, వారి మాటలు, వారి నైఖరి, కడమ యపరాధుల కాదర్శ ప్రాయముగ నుండు ననుటకు సందియము లేదు. ఐనను, కొన్ని సమయము లందు, విద్యార్థిక లనఁగనే భటుల, భారమధిక మగుచున్నది. 'తాఁ జెడినకోఁతి వనమెల్ల చెఱచెను' ఉన్నట్టుండి, సామాన్యఖైదీలకును, భటులకును, దొరతనము వారి నెదిరింపుఁడని విద్యార్థికులు బోధింప కుండునట్లు, ఉద్యోగులు పరికించుచుండ వలఁగును. ఈయనుమానములకు నిదర్శనముగ నొకప్పుడు విద్యార్థికులు సర్కారు పద్ధతుల నుల్లంఘించుచున్నారు. సామాన్యఖైదీలను తమతో బాటు సమ్మెలలో దింప యత్నించుచున్నారు. ప్రభుత్వ పద్ధతులను బయట ప్రతిఘటించు మహాత్ములు, చెరసాలలో హానిని శిరసావహింతురా? కావున విద్యార్థికుఁడగు ఖైదీయనఁగనే, అమ్మోమ్మయిూఁది కుంపటికదా యని కారాగృహాధికారులు భయమందు చున్నారు.

మీ పుత్రుఁడగు నిరంజనశాస్త్రి మాత్రము యోగ్యుఁడు. ఖైదీలతోఁగాని, భటులతోఁగాని, తగవులకుఁబోక, చుట్టుపట్టుల కల్లోలములు జరుగకుండఁ గనిపెట్టుచుండును. తనసాధువర్తనముచే సంఘటిత నిష్ఠుఁడై, అందరిచేతను ఋషికుమారుఁడని గౌరవింపఁ బడుచున్నాఁడు!"

కుమారుని వృత్తాంతమువిని ముదమంది, ఇట్టివాఁడు పాదమిడిన ప్రదేశము పవిత్రముకాగలదని నమ్మి, పరంధామశాస్త్రి స్వగృహము ప్రవేశించెను.

౫

పాఠశాలలో నిరంజనశాస్త్రి, గోవిందశర్మయును సహాధ్యాయులు. జ్ఞానవయోరూపములందు సమానులుగనుండి, తక్కిన విద్యార్థులకన్న మిన్నలై, వీరు గురువులచే "జయ విజయులను" బిరుదు సందిరి. ఐన నిరువురిలోను తారతమ్యము లేకపోలేదు. అంతరాత్మ ప్రబోధనల ననుసరించి నిరంజనుఁడు పనులు నెరవేర్చుకొను చుండువాఁడు. గోవిందుఁడన్ననో, సహపాఠిని మించవలెననియును, అతని దెసకుఁ బోవుకీర్తి వాహిని కడ్డుగట్టవెట్టి, దానిని తనవైపునకు మరలించు కొనవలెననియును, పరిశ్రమచేయువాఁడు. 'పూవుపుట్టఁగనే పరిమళించును.' చిన్ననాఁడే వీరిద్దఱి గుణములను గ్రహించిన ప్రధానోపాధ్యాయుఁడు, ఒకటి రెండుమారులు గోవిందునుద్దేశించి, "ఓరీ! తల్లక్రిందులైనను, గుణసంపత్తిగల నిరంజనుని నీవు మింనలేరవు సుమీ!" యని చెప్పెను. దీనియర్థమును సరిగా గ్రహించి కర్తవ్యమును గమనించుటకు మాఱుగ, గోవిందుఁ డెంతసేపును, సహాధ్యాయుని చదువున మించునుపాయమె యూహించుచుండెను. తుదకు పట్టపరీక్షలో నిద్దఱును కృతార్థత నొందిరి, కాని, నిరంజనుఁడు ప్రథముఁడుగను తాను ద్వితీయుఁడుగను జయమందుటకు గోవిందుఁడు సహింపక, తమ కిద్దఱికి నీవ్యత్యాసమును గల్పించినందుకై పరీక్షకుఁడు మొదలు బ్రహ్మవరకు నందఱిని శపియించెను! సహాధ్యాయుని మించని తనవిజయము కేవల మపజయమనియే తపన మందెను!

విద్యార్థి దశవీడినను, చిన్నతనపుఁ గోరికలు గోవిందుని వీడవయ్యెను! పాఠశాల వదలినపిమ్మటను గూడ గోవిందుఁడు తన పూర్వ సహపాఠి యడుగులజాడ గనిపెట్టుచునే యుండెను. నిరంజనుని యుద్యోగప్రాప్తి వానికెంతో మనస్తాపము గలిగించెను. సహాధ్యాయుఁడు సహాయ నిరాకరణోద్యమముఁ జేరెనని విని, గోవిందుఁడు కొంత సేదఁదేఱినను, సంపూర్ణముగ తృప్తి నొందఁడయ్యెను, అంతే, గోవిందుఁడును నిరాకరణోద్యమమునఁ బ్రవేశించెననువార్త వినిన స్నేహబృందము, వాఁడు రాజకీయ రంగమున ధర్మ నిర్వహణమునకై వచ్చెనని నమ్మక, ప్రాఁతమిత్రుని మడమలు త్రొక్కు పని పూనెననియో తలంచిరి! ఈర్ష్యామత్సరములతో నిట్లు గోవిందుఁడు పరోపకారకార్యములకు దిగి లోకుల నాశ్చర్యమున ముంచివైచెను. ఎట్టి విచిత్ర వికారపు నాటకములకీ భూలోకము రంగస్థలమగుచుండును! ఒక ముహూర్తమునసె గోవింద నిరంజనులు జనుల కరతాళ ధ్వనులతో కారాగృహము ప్రవేశించిరి. ఒక ముహూర్తమునందే గూడ లూరు చెరసాల నుండి వెడలి, మెడలోని పూలదండలతో స్వగ్రామము ప్రవేశించిరి. శ్రీకృష్ణజన్మస్థాన నివాసమున స్వార్థత్యాగ ప్రవర్తన మొనరించిన వీరులలో నొకని నెరసుల నెన్వరీకాలమునఁ బట్టనేర్తురు!

గోవింద నిరంజనులు సహచరులుగా నుండుటచేత "దేశోద్ధారకద్వయ" మని పరిగణింపఁ బడుచుండిరి. సంతత మందహాస సుందర వదనారవిందమున నొప్పెడి గోవిందుఁడు ధీరతముఁడని పలువురిమతము. ప్రశాంతమూర్తియగు నిరంజనుఁడె యధిక ప్రజ్ఞావంతుఁడని కొందఱు తలంచిరి. స్వాగతసభలలోను, వినతిపత్రస్వీకారసమయములందును, ఉభయులపక్షమున నుపన్యాసమీయ గోవిందుఁడే యుపక్రమించుచుండును. తమ కొంచెపుపని కింతరచ్చ యేలయని విసిగినట్టుగ నిరంజనుఁడు మితభాషియై మెలఁగుచుండును. ఇట్లీనాఁటికి, గురువువాక్యము వమ్మై, తనపేరు ముందై, మిత్రునిమించఁ గలిగితినని, దిగ్విజయము చేసినట్టుగ గోవిందుఁడు కులుకుచుండును!

ముఖముచూచి మోసపోవు మనుజులకు, మనసునందలి మర్మమెట్లు బయలుపడఁగలదు? కావున గోవిందనిరంజనులు సమానప్రతిభు లనియును, కాకున్న, ప్రథముఁడగు గోవిందుఁడే ప్రథముఁడనియును, జనులు విశ్వసించిరి!

౬

నిరంజనశాస్త్రి చెరసాలవదలి యింటఁ బ్రవేశించుసరికి, దేశ మందలి పరిస్థితులు కొంత మాఱిపోయెను. ఇంతకుఁబూర్వము గాంధి మహాత్ముఁడు ఆంధ్రదేశమునఁ బ్రచారము సలిపి, సహాయనిరాకరణ మును గుఱించి ప్రజలలో ప్రబోధము గలిగించి, స్వరాజ్యోద్యమ వ్యాపనమునకై కానుకలుగఁ గైకొనిన ధనరాసులు దేశసేవాకార్యముల కొఱకు సమర్పించి, కారాగృహమునకుఁ బోవునప్పటికి, ఈనూతనో ద్యమమును గుఱించి జనుల యుత్సాహము తగ్గిపోయెను. అస్థైర్యపడుచల నని మహాత్ముని యనుచరులు జనుల నెంతె ప్రోత్సహించినను, సేనాని లేని సైనికులైన వారలయెడల ప్రజలకు విశ్వాసము క్షీణించెను. కావున, సమనాయకుఁడు వచ్చువఱకును రాజకీయాందోళనము సలుపుట నిరర్థక మని గ్రహించి, ఆమహామహుని యభిమానము వడసిన యితరోద్యమము లను గుఱించి నాయకులు కృషిచేయసాగిరి. కొందఱు మద్యపాన నిషేధమును గుఱించి పనిచేసిరి. ఖద్దరు వస్త్రనిర్మాణమును గుఱించి పలువురు పాటుపడిరి. మఱికొందఱు నిమ్నజాత్యుద్ధరణము మహాత్ము నికిఁ బ్రియతమమైన సంస్థయని దానిని సాధింపఁబూనిరి. ఈకడపటి కృషియందు నియతులగు వారలలో నిరంజనశాస్త్రి యొకఁడు.

పంచమజాత్యుద్ధరణము దేశాభ్యున్నతికి ముఖ్యసాధన మని యును, ఈసేవయందు నియుక్తులగువారు, ఓరిమి, దయ, స్వార్థత్యా గము మొదలగు సుగుణముల నలవఱచుకొని, సన్నియమముల నూని, ఆత్మ పరిపాక మందఁగలరనియు, నిరంజనుఁడు నమ్మి, యీ యుద్యమము నఁ బ్రవేశించెను. కారాగృహవాస మప్పటినుండియు నతనికి గోవిం దుఁడు కుడిభుజమయ్యెను. అతఁ డెంత మంచివాఁడు కాడేమోయని భయమందిన నిరంజనుని మనస్సున, మిత్రుల పెదవి విఱుపులు మొదట మరింత సంశయములను బెంచెను. మాటలు చెప్పవచ్చును కాని క్రియ లగపఱచుట కష్టము. గోవిందునికి సచ్చింత సద్భావములె లేకుండిన చో, అతఁడూరక చెరసాలలోఁ గష్టపడక తనవిద్యా ప్రజ్ఞల కనుగు ణ్యమగు నేవృత్తినైనఁ జేకొని, ధనసంపాద్యమునకుఁ బోవుంగదా యని నిరంజనుఁడు తన్నుఁదాఁ బ్రశ్నించుకొని, గోవిందుని హృదయ క్షేత్ర మందు దేశభక్తి బీజములు మొలకెత్తుట సత్యమని సిద్ధాంతము చేసి కొనెను.

ఇట గోవిందుఁడు ఒడిదుడుకులులేని ఖాదీవ్యాపనమును బూని, దేశసేవాతత్పరుఁడని పేరునంది, తాఁగొంతసేదఁదేఱి, మెల్లగ పుణ్యపురుషార్థములఁ జేపట్టఁ దలంచెను. జాతీయ వికాసతకుఁ బట్టు కొమ్మయగు ఖాదీవ్యాపన మందు మిత్రులగు తామిరువురును జేరి కృషి చేయుదమని గోవిందుఁడు నిరంజను నాహ్వానించెను. నిరంజనుఁడం దుకు సమ్మతింపక, పంచమోద్యమము ముఖ్యమని త్రికరణశుద్ధిగ నమ్ముట చేతఁ దానాకార్యమునే జరపుచుందు ననియును, మిత్రుఁడు మాత్రము శ్లాఘనీయమగు ఖద్దరు వ్యాపనమున పనిచేయ వచ్చునని యును జెప్పివేసెను. కాని, యేకార్యము నందైనను స్నేహితుని వీడి యుండుట గోవిందుని పద్ధతి కాదు. కొన్ని మొలకలు స్వతంత్రజీవన మునకుఁ జాలియుండక, ఇతరజాతి వృక్షముల నాశ్రయముగఁ జేకొని, వాని సాగముగ్రోలి వర్ధిలుచు, తుదకు వానిని తుద ముట్టించును. వ్యక్తి విశేషమును బట్టి గోవిందుఁడు నిట్టి బదనికయో! తానేదేనిస్వతంత్ర కార్యమునుఁ జేఁబట్టి, అందు శక్తి యుక్తులఁ జూపి, పేరు ప్రతిష్ఠలు గాంచవలెనని యాతని యాశయము కాదు. ప్రాగ్వసహజరుసై లోక పాఠశాలయందును సహపాఠిగఁ జేకొని, అతని మోసనడిసే దిద్ది, యా తని మించిన విద్వాంసుఁ డనిపించుకొనవలెనని గోవిందుని సంకల్పము! సహవాసుఁడు తన వెన్నుఁడు, నెందును, మించఁ గూడదనియు, తన చేయివిూఁదై, పేరు ముందు నడువవలెననియును, గోవిందుని కోరిక! ఉద్యమముల యొక్కయు, ఉద్దేశముల యొక్కయు, యోగ్యతా యోగ్యతలతో గోవిందునికిఁ బ్రసక్తిలేదు. మిత్రుని మించునట్లుగఁ బ్రజల పొగడ్తల నందుటయో వాని ముఖ్యాశయము. కావుననె యతఁ డు తన ఖాదీప్రచార మిపుడు గంగను కలిపి, పంచమజాత్యుద్ధరణ మునకు దిగితి నను నెపమున మిత్రునితో మరల బుజముగలిపెను. కుదు

నిరంజనుఁడు నమ్మి యీ యుద్యమమున బ్రవేశించెను.

ముచేతికిచ్చిన పండుగ యనుకొను నిరంజనుఁడు, తన పూర్వసహపాఠి, స్వార్థత్యాగము నందును స్నేహ సఖ్యతల యందును, అసమానుఁడగు ప్రోడయని నమ్మి, అట్టి మహనీయుని సహవాసము మహాప్రసాద మని యెంచి, అతనితోఁ గార్యసాధనమునకు దొరఁకొనెను.

౨

నిరంజనశాస్త్రి స్థాపించిన "పంచమాశ్రమము" దినదినాభివృద్ధి గాంచుచుండెను. ప్రతి బుధవారము నతఁడు పంచమ జనుల యుపయోగార్థము చేసెడి ప్రసంగ సంఘములు పంచమజనులలో ప్రబల సంచలనము గావించెను. అవర్ణములవారిపుడు దేహగేహ పారిశుద్ధ్యముల విషయమై యమితశ్రద్ధవహించి, తమ బాలబాలికల విద్యాభివృద్ధిపట్ల జాగరూకత వహించి, తమ జాతి యుద్ధరణమునకై యింత చేయుచున్న బ్రాహ్మణ యువకుని యెడల మిగుల ప్రేమ కృతజ్ఞతలు గలిగియుండిరి. చీఁకటి రాత్రిని ఎడారిలోని జ్యోతి చిన్నపురుగులను నాట్యమాడించును. నిరంజనుని సత్కార్య ఫలములు తమకనుల నాకర్షింపఁగ, పలువురు విద్యార్థులిపుడు వానికి సాయమును చేయఁ బరువు లెత్తివచ్చిరి. ఇట్లు నిరంజనుఁడు జయప్రదముగ నడుపు పంచమోద్యమము, వేర్వేరు స్వభావములు గల యువకులకు దేశోపకారుల కాటపట్టయ్యెను!

కారాగృహవిముక్తుఁడై గృహము సొచ్చిన పుత్రుని పరంధామశాస్త్రి కంటిని ఱెప్పవలెఁ గాపాడఁజూచెను. అతనికిఁ దనకును ఆచారాదులను గుఱించి యభిప్రాయభేదములున్నను, సుతుని సత్కార్య విముఖునిగఁ జేయఁబూనక, వాఁడు తప్పుదారులు త్రొక్కకుండఁ గని పెట్టుట మాత్రము తనపనిగఁ జేసికొనెను. నిరంజనునితోఁ గార్యసాధనమునకుఁ దొరఁకొనిన సజ్జనులలో కొందఱు దుష్టులు గలిసియుండుటను పరంధామశాస్త్రి మిగుల వగచెను. "దేవుని పెండ్లికందఱు పెద్దలే"! పరోపకారకార్యములఁ బ్రవేశించువారు, వేర్వేరువర్తనల వెలుఁగు వారయ్యును, సమానగౌరవము నపేక్షింతురు. సజ్జనులు సత్కార్యములు సాగించుట సహజమె. కాని, దుర్జనులు మంచికార్యము లేల దొరఁకొందురో మాత్రము తెలియకున్నది! సత్పురుషుల పెద్దలోపము, జగతి యంతయు సత్పురుషమయము మనుకొనుటయే. తమతోఁ గలిసి యీ పరోపకారకార్యమునందు సహకారులుగ నున్న వారందఱును మహామహులను కొనుట నిరంజనుని పెద్దలోపము. నిరంజనునితో నొకయేఁడు చెఱసాలలోఁ గడిపిన మాత్రమున, గోవిందుఁడు వానికి మిత్రుఁడు, పరమ పవిత్రుఁడు నయ్యెను! ప్రస్తుత పంచమోద్యమ ప్రవర్తకు లందఱును పావనమూర్తులనియె నిరంజనుని తలంపు! తనయుని కనులు విప్పుటకు తండ్రి యెన్నిప్రయత్నములో చేసెను. కాని, జనకుని తోడి వాదమున ప్రస్ఫుటమగు సుతుని సునిశిత బుద్ధివికాసము, పరిస్థితుల సత్యాసత్యముల రయుట కుపయోగింపకుండుట మిగుల విషాదకరము. కన్నతండ్రి తన హితమెంచియె నూతనమిత్రులగుట్టు బయలుపెట్టుచుండెనని తనయుఁడెఱిఁగియు, ముసలివారలబుద్ధి, శ్రోత్రపద్ధతులను, మనుజాలలోని శ్రోత్రి మూర్ఖులను బాగుగ గుఱితింపఁ జాలదని యోజించి, తండ్రిమాటలు పాటింపకుండును. జనకుని హితబోధనము, సత్యమునకుఁ జాలదూరము గదా యని తనయుఁడు తలపోయుచుండును. పరంధామశాస్త్రి మిగుల దైన్యపడినపుడు మాత్రము, "సరే! నేను గనులు తెఱచియె సంచరింతును లే! నా యనుచరులు దయ్యములు భూతములునుగారు! వినను శోధించియె వారిని స్నేహింతును లే!" అని నిరంజనుఁడు తండ్రితోఁ బలికి, తన పనులపనకు గంతిడుచుండును.

౩

"ఇంటిదొంగను ఈశ్వరుఁడైన పట్టలేఁడు!" అనుచరులందఱును తనవలెనే ద్వైముఖము మాని పనులు నెరవేర్చెదరని నిరంజనుని తలంపు. సత్యము మాత్ర మది కాదు. పంచములు, పంచమవిద్యార్థులును నిరంజనుని జనకునిగ భావించి పూజించుచుండుటచేత, పలువురికి వానియెడల మా పోపమి పొడమెను. సాగిలేటి కవలిగొట్టుచున్న నున్న కాఁపువారలకు, పంచముల విద్యాభివృద్ధి కొంత యసూయఁ గలిగించెను. పంచమసేవకుఁడు విద్యగఱచినచో, మాటలు నేర్చిన పేఁటుకుక్కవలె, వినయవిధేయతలు వీడి, పొలము పనులలో పాలుమాలునని కాఁపువారల భయము! విద్య వలని ప్రధమలాభము వినయాధికతయని నిరంజనుఁ డెంత చెప్పినను, కాఁపులమనస్సుల కలఁక దేఱకుండెను. ఇది యిట్లుండఁగ, పంచమోద్యమమునకై పాటుపడు యువకులలోఁ గొందఱికి, మిగులకష్టపడి తాము పనులు చేయుచుండఁగా, పేరుప్రతిష్ఠలు నిరంజనుఁ డందుకొనుచుండెనని యీర్ష్యగలిగెను. వీరి సందియముల బలపఱచుటకు వారిలోనే కొందఱు బద్ధకంకణులైరి. అట్టివారిలో ముఖ్యులు గోవిందశర్మ, గోపాలసింగును.

గోవిందశర్మ పాపకుల [illegible] పరిణతుఁడు. తనపేరు ముందనుటకై యాతఁ డేకార్యమునకైన దిగునుగాని, తక్కిన యుద్దేశములతోఁ గాదు. జనసంస్థను నడపు విషయమున, నిరంజనుని ముందటను, తానును స్నేహితులును దివిటీక్రింది దీపములైతిమని యతఁడు ఉడుకుచుండెను. ఎట్లు తాను నిరంజనుని స్థానమాక్రమింతునాయని యతఁడు సదా యోజింపసాగెను. లోకములో నొకఁడు చెడినఁగాని, వేఱొకఁడు బాగుపడఁడు. ధనికుండు పేదయైనఁగాని, పేదధనికుఁడు గానేరఁడు. యశస్వినోలాడు వాఁడంతరించినఁగాని కాచియుండు వారలకుఁ గీర్తికాంత ప్రసన్నకానేరదు. కావ నేయుపాయమునకైన తనకోరిక నెరవేర్చుకొనవలెనని గోవిందుఁడు మాచుచుండెను.

ఇఁక గోపాలసింగును గుఱించి యొకింత చెప్పవలయును. బ్రాహ్మణేతరోద్యమమునఁ బనిచేసి హాయిగ నోడి నింపుకొనుచుండు వీనిని, స్వరాజ్యోద్యమ సంస్థనుజేరి విశాలదృష్టి గాంచుఁడని మిత్రులు కొందఱు తొందరపఱచి యిటకుఁ ద్రోసినను, సహాయనిరాకరణమను సుడిగాలిచేఁ గొట్టుకొని వచ్చినప్పటి నుండియును, వానిదృష్టి మరింత

ప్రాప్య మగుచుండెను! ఎన్ని మాఱులు నులిపినను, సింగుకనులు వెండి బంగరులకంటె వేరు దృశ్యములు గానన లేకుండెను. గాంధిమహాత్ముఁడు, ఈప్రాంతములకు వచ్చిన తరుణమున, ప్రజలు వేనవేలుగ వచ్చి, ధనరాసులు సమర్పించిరి. నగలు నాణెములు కుప్పలుగఁ గురిసెను. ఈసొమ్మంతయు దేశసేవాకార్యములకు వినియోగింపఁ బని సింగునకు స్నేహితులకును మహాత్ముఁ డిచ్చివేసెను. కాని దానిలోఁ జాలభాగము సింగు సొంత వ్యయములకు వాడుకొని, వలసినపుడు తీర్చివేయుదునని చెప్పుటయే కాని, నేఁటికి నట్లు చేయనేలేదు. స్వదేశోద్యమమునఁ బాల్గొను బ్రాహ్మణేతర నాయకుని నేరము బయలు పెట్టినచో, జాతిపై మన్యములు మఱింత యుద్రేకించునని మిత్రులూరకయుండిరి. కాని, యెల్లకాలము సహాయనిరాకరణోద్యమమున నిట్టి లాభములు ప్రాప్తించునా? కావున, సింగిపుడు చిగురుండి లేక చిక్కిపోవుచున్నాఁడు! గోరుచుట్టుపై రోకలిపోటను నట్లు, ఇపుడు సింగును పంచమోద్యమములోని కమాంతముగ దింపిరి. నాఁటినుండియు నాతనికన్నుఁ బై వీపునే లేదు! పోనిండు, బ్రాహ్మణేతర నాయకుఁడని కీర్తి కబళమైన నింత సింగున కెవరు నిటుచేయఁ బూనిరి! కావున తన దుర వస్థకుఁ గారణమగు నిరంజనశాస్త్రి తొలఁగిపోవుట పట్టినఁ గాని, తనపాలు తనకు దక్కదని విశ్వసించి, గోపాలసింగుకూడ నిరంజనుని పైఁ ప్రత్యక్షజమెత్తెను.

కంచె చేను మేసినట్లు, పంచమోద్యమమునఁ బాటుపడవలసిన గోపాలగోవిందులు, దానిపునాశమునకై పని చేయఁ దొడంగిరి. పంచములలో ప్రబోధముగలిగించుటకు మాఱుగా, తమ గురువుల మీఁదను, స్వాములను భూస్వాములమీఁదను ధ్వజమెత్తుఁడని చాటుచాటున వారల కుపదేశించిరి. చాలపాములలో ప మతిచేగముగఁ జెరుఁగును. విద్యాబోధముగావించుమిషతో, నిరంజనశాస్త్రి పంచమజాతి దాస్యమును మఱింత దృఢపఱచి, వారి సర్వస్వమును బ్రాహ్మణులకుఁ గాఁపులకును గట్టిపెట్టుచున్నాఁడనియును, భూములను కాఁపులను వారినుఁడి కుసికొలుపుచున్నాఁడనియును, ఈ నుష్టద్వయము పంచములకుఁ గొండెములు చెప్పిరి. తమ గురువులను వీరినోటనే యీమాటలు వినవచ్చుటచేత, అమాయికులగు పంచములు కొంచె ఱివి నమ్మి, తమ్ము నిరంజనుని పగనుండి తప్పింపుడని వారినె కోరిరి.

ఈ ప్రముఖు లిరువురును తీరిక చేసికొని కాఁపుల గ్రామమేగి, పరమ పూజ్యులకు లెనటించి, నిరంజనుఁడు పంచములను వీరిమీఁదికెత్తి వచ్చునట్లు సిద్ధము చేయుచున్నాఁడని రహస్యముగ వారి కెఱిఁగించిరి. పంచములలోని మార్పున కిదివఱకే కనలుచున్న కాఁపుల స్పర్ధలు దీనివలన మఱింత రగులుకొనెను. నిరంజనుని మిత్రులె యీవార్త తెచ్చుటవలన, కాఁపుల కది మఱింత నచ్చి, సహింపకమునుపె పంచములపని పట్టవలెనని వారు యోజింపసాగిరి.

ఇట్లు గోపాలగోవిందులు, కాఁపులను నిరంజన పంచములమీఁదను, పంచములను కాఁపులపైని, నిరంజనునిమీఁదను విరోధాగ్ని నెలకొల్పి, అది రగిలి మండుసమయమునకు వేచియుండిరి.

౬

ఇది యిట్లులుండఁగా, సాగిలేటికావలి యొడ్డుననున్న కాఁపుపాలెపు ప్రజలలో నింకొక విధమగుసంచలనముగూడఁ గలిగెను. నిరంజనశాస్త్రి పలుమారు రచటి కేతెంచి, పంచములకు వారు చేయవలసిన సదుపాయములనుగుఱించి కాఁపులతోఁ బ్రసంగించుచుండును. ఈసంభాషణములు వినిన కాఁపుయువకులలోఁ గొందఱికి దేశోద్ధరణకార్యములను గుఱించి యుత్సాహముగలిగెను. అట్టివారిలో ముఖ్యుఁడు లక్ష్మణస్వామి.

లక్ష్మణస్వామి, ఉన్నతాంగ్లేయ విద్య నభ్యసింపకున్నను, యోగ్యుఁడు, కుశాగ్రబుద్ధియునగు యువకుఁడు. తమ గ్రామమున జనుల యుపయోగార్థమొక పఠనమందిర మేర్పఱచి, అది బాగుగ జరపుచుండెను. నిరంజనుఁడు నడపుచుండు పంచమాశ్రమమునెడ నితని కమితాభిమానము గలిగెను. పంచముల యభివృద్ధినిగుఱించి వారి యజమానులగు కాఁపులకు బ్రాహ్మణులకంటె నధికముగ పాటుపడవలసిన బాధ్యత గలదని యతఁడు తన వారికిఁ బోధించును, నిరంజనశాస్త్రికిఁ దాను తోడుపడుచుండును. లక్ష్మణునికిని, పంచమోద్యమమునుగురించి పని చేయు నితర యువకులకును గల తొందరతనము త్వరితకాలములోనె తెల్లమయ్యెను. కీర్తికాముత్వమునఁ గాక కేవల సోదర ధర్మనిర్వహణమునకె నిమ్నజాత్యుద్ధరణమునకుఁ గడంగవలెనని యాతని యభిప్రాయము. పంచముల దెస ఆదరానుగ్రహములుచూపు నధికులవలె మనము వర్తించునంతవఱకును వారిస్థితి చక్కఁబడదనియును, ఒక తల్లిబిడ్డలవలె వారితోఁ గలసిమెలసి యుండునపుడె వారు ముందునకు రాగలరనియును, లక్ష్మణుని నిశ్చితాభిప్రాయము. ఇంక నీవిషయమున మాటలతోఁ బని లేదని, కార్యాచరణమునకే యాతఁడు కడంగెను. తక్కిన ప్రచారకుల వలెఁగాక లక్ష్మణుడు తమ గ్రామమునందలి స్వంతభవనమును వదలివైచి పంచమాశ్రమమునకె తాను విడిది యేర్పఱచుకొనెను. సూటికి గుడ్డకు లేక యాంధ్రమాంధ్రు లల్లాడుచుండునపుడు, భాగ్యవంతులు భోగపరాయణులగుట పాపమని నమ్మి, లక్ష్మణుఁడు దేశవస్త్రధారియై, కఠినాహార నియమముఁ బూనియుండెను. పంచముల యిండ్లను బాహాటముగఁ బోవుచు, వారికష్టసుఖము లారయుచు; వలసిన సాహాయ్యము చేయుచుండును. కన్నతండ్రివలెఁ దమ్ము నిట్లుగని పెట్టు లక్ష్మణుని యెడల పంచములు కడుఁగూరిమిగలిగి, యాతని చేయూఁతవలన నభివృద్ధిగాంచుచుండిరి.

పంచమోద్యమమునుగుఱించి యిట్లు పాటుపడుచుండుటవలననె లక్ష్మణుఁడు నిరంజనునికాంతరంగిక మిత్రుఁడయ్యెను. సాధు పుంగవుఁడగు లక్ష్మణునివంటి వారుగదా యీయుద్యమమును సాధింపఁగలరని నిరంజనుఁడునమ్మి, ఆదర్శపురుషుఁడగు వానిమీఁదనె యాశ్రమ నిర్వహణభారము ముఖ్యముగ నుంచెను.

కాని, లక్ష్మణుని ప్రముఖత, ఇదివఱకె నిరంజనుని యున్నతిని గంటకించిన గోపాలగోవిందులకు మఱింతదుస్సహమయ్యెను. "ముందు వచ్చుచెవులకంటె, వెనుక మొలచు కొమ్ములు వాడియను" నట్లు, ప్రశమ

మునుండి పరిశ్రమచేయు తమకుఁగాక మొన్న మొన్న చేరిన యీ కాఁపు కుఱ్ఱనికి ప్రతిష్ఠవచ్చుటకు వారు సమ్మతింపక, వానిమీఁదఁ గసితో నుండిరి. నూతన ప్రియుని ప్రేమమరగి నిరంజనుఁడు ప్రాఁతయనుచరు లకు తమ్ములిడనాడెనని వారువాపోవుచుందురు. "గురుశిష్య"లని చాటు చాటున నిరంజన లక్ష్మణస్వాములను వారు పరిహసించుచుందురు. ఎట్లు వీరిసాన్నిత్యము భంగపఱచి, తాము మునుపటి మంగుఁబడెదమా యని వారు సదా యోజించుచుండిరి.

గోపాలగోవిందులు కాఁపుపాలెముపోయి, లక్ష్మణనిరంజనుల గుఱించి యచట నపవాదములు వెలయించిరి. లక్ష్మణుఁడు, తాను గొప్పవారియింటఁ బుట్టితి ననుమాట మఱచి, గురుబోధనల ననుసరించి పంచములతోఁ గని తిర్గుచుండెననియు, ఒకటి రెండు దినములలో వారిలో గలసిపోవ నుద్యమించియున్నాఁడనియు, వారు ప్రకటించిరి! ఈయిరువురి సాయమును చూచుకొని మైలఱచిన పంచములు, కాఁపుల తోడి కయ్యమునకుఁ గాలుద్రవ్వుచున్నారనియు వారు చెప్పివేసిరి! ఇదివఱకె పంచములమీఁదను, నిరంజనుని దేసను వైరముగానిన కాఁపుల యాగ్రహమందువలన మఱింత ప్రజ్వరిల్లెను. ఇంకఁ దామూరకుండిన చో, పరిస్థితులు మితిమీఱి, లక్ష్మణుఁడె కాక, తక్కిన యువకు లెల్లరును క్రమక్రమముగ పంచములలోఁ గలసిపోయి, తమ జాతిసం కరమగునని భీతిల్లి, పంచములు తిరుగు పక్కలలోని బల్లెములుగాక మునుపే వారలనుక్కడగింపఁ గాఁపులు గడంగియుండిరి.

ఈచుకలంతల జాడలు కొంతతెలిసి, పరంధామశాస్త్రి కొమరు నొకప్రాతఃకాలమున నే కలిసికొని, "నాయనా, సమాచారములేమి?" అని సంభాషింపఁదొడంగెను.

నిరం: "సమాచారములకేమిగాని, నాయనా! ఈ తెల్లవాఱు జామున నా కొకవింత కలవచ్చి,యింకను కనులకుఁ గట్టినట్టయున్నది. మేఘరహితమగు నంబరమునుండి పిడుగుపడి, ముద్దులుగట్టు మనమామిడి గున్న మాడి పోయెనండీ! పసిపిల్లవంటి పంచమోద్యమమున కేమికీడు మూఁడునోయని ప్రాణము తల్లడపడుచున్నదండీ!"

పరం: "తండ్రీ! ముబ్బులేనిపిడుగు, మాయావిలేని మోసము నుండునా! అంతయు నూహలోపమేగాని వేరుకాదు. దుర్జనుని దృష్టికి, సంస్థలు, జీవములు నొక్కటియె సుమీ. నాయనా, నీ వీనాఁడు ఇల్లు గదలకుము!"

నిరం: "కలకల్లయే! ఇన్నాళ్లు పెంచిన సంస్థను స్వప్నభీతిచే నిపుడెట్లు విడనాడను? పిడుగైనను చెడుగైనను, విఘ్నములఁ జెండా డుట మన విధికదా! అసల, జయాపజయములు హరికరుణ యను గ్రహింపవలసినదె!"

పరం: "నీమిత్రులు కొందఱు కపటులై కయ్యములు గలిపిం చుచున్నారు సుమీ!"

నిరం: "సరే, యిది మామూలు తోస్యమె! ఏ గోపాలగోవిం దులో వారి మొనకాండ్రనిమీకు కదా?"

పరం: "ఔను నాయనా! వారిని నమ్మియె నీవు చెడిపోవు చున్నావు—"దుష్టునకు దూరమున నుండవలయును." ఇపుడైనను ఈ సంస్థ వారి శిరమునవై పడవైచి, ఆపదతప్పి, హరిచరణస్మరణతో హాయిగ నుండఁగూడదా?"

అని కన్నతండ్రి కనులనీరు తెచ్చుకొనెను. నిరంజనుఁడు మంద హాసమున జనకుని భయమును గోనాడుఁజూచి, "నాయనా! ప్రొద్దు న నే మనకీ వాదనలేల? తగినంత జాగ్రతతో నుండును. న్యాయధర్మ ములఁగాచు నారాయణునిసె నమ్మియుండును. ఇంక నేమిభయము? సరేకదా!" అని సమాధానము చెప్పెను.

"సరిగాకేమి, నాయనా!" అని పరంధామశాస్త్రి గద్గదస్వర ముతోఁ బలికి, కపోలతలమునుండి సెలయేటిధారవలె నోలుకు బాష్ప ములమును తన యుత్తరీయపు కొసతోఁ నొత్తికొనుచు, మరలి వచ్చెను.

౧౦

అమధ్యాహ్నము నిరంజనశాస్త్రి పంచములగూడె మేగునపుడు వింత సన్నివేశమొకటి విలోకించెను. సాగిలేటి కావలియొడ్డున మిట్టప్రదే శమున నొక సైన్యము విడిసి, స్కాటుకవి నవలలలోని వర్ణనమును వాని జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చెను. గుడ్డఁగట్టులు మూపులపెట్టుకొని కోపోద్దీపితులైన నీరుగమూరి కాఁపుల ముఖములు వానికిఁగానవచ్చెను! వీరిని ధైర్యముతో నెదుర్కొనుటకు, తమ కుటీరములయెదుట పంచములు బారులుదీర్చి, కఱ్ఱలు కటారులాయితము చేసికొనుచుండిరి! ఉభయుల కీయాకస్మిక వైరమెట్లు సంభవించెనా యని యాచ్చెరువందుచు నిరంజనుఁడు గూగ మున ఆశ్రమ కుటీరమున కేగుగాగ నివ్వెఱతో నుండెడి తనయుపా ధ్యాయమిత్రులను గాంచెను. సమీపించిన కొలఁదిని, వానికి వారిమొగ ములు స్పష్టముగ గోచరించెను. ఏలనో కాని, గోపాలగోవిందులు, వారల యనుచరులు నచటఁగానఁబడకుండిరి. మిత్రులను గలసికొని, నిరం జనుఁడు, ఈగడిబిడికిఁ గారణమేమని విచారింపఁగ, కొందఱి దుర్బోధ నలవలన, కాఁపులకు పంచములకుఁ గలతలు పెరిఁగి, కసిదీర్చుకొనుట కుభయులును యుద్ధసన్నద్ధులైరని తేలినది! కలహకారకులు గోపాల గోవిందులని, ఒకరిమొగ మొకరుచూచుకొనుచు, స్నేహితులు నిరంజ నునికిఁ జెప్పలేక చెప్పిరి! వారిబోధనలవలననే, నిరంజనుఁడు అతని మిత్రులును తమకు ద్వేషులని యిరుప్రక్కలవారును అపోహపడుచున్నా రని తెలిసినపుడు, నిరంజనుఁడాశ్చర్యమున మునిఁగి, జనకుని హిత వచనములు మొనటినుండియుఁ దాసేల పెడచెవిని పెట్టితినాయని పరి తపించెను. అతఁడంత వారలతో నాలోచించి, అందఱు నాపదనుండి తప్పించుకొనుటకై, అచట సమావేశమైన యుభయకక్షులవారికిని నిజము తెలిపి, ఒండొరులకు మిత్రభావము గలిగించుటకుఁ దానుబూనుకొనెను. ఇపుడు తమదగ్గఱకువచ్చిన నిరంజనశాస్త్రితో రెండుప్రక్కలవారును

చెన్నపురి హిందూయువతీ శరణాలయ వార్షికోత్సవము

శ్రీమతి బ్రిజలాల్ నెహ్రూగారికి చెన్నపురిస్త్రీల సన్మానము

శ్రీ సర్ హరసింగ్ గౌడుగారు, స్త్రీ సంఘ ప్రతినిధులు.- చెన్నపురి

భారత మహిళామండలి-బెజవాడ

అఖిలభారత మహిళాసభ-పాట్నా

"గర్భిణీస్త్రీలకు వరప్రసాదిని"

అత్యాశ్చర్యకరమగు చికిత్స

ఆరోగ్యకరమగు తల్లులు! ఆరోగ్యకరమైన పుత్రులు!!

సుఖప్రసవము గలుగజేయు

"రాడ్జో"

తల్లిదండ్రుల ప్రియపుత్రుడు.

ఈ ఔషధము తల్లియొక్క సౌందర్యలావణ్యమును, పోగొట్టక, గర్భకోశములోయుండు శిశువును, ఆశ్చర్యకరముగా నభివృద్ధి జేయును.

"సంసారికులకు యిది దివ్యౌషధము"

అన్ని మందుషాపులలో దొరకును.

ఏజంట్లు:—

మిల్టన్ అండు మిల్లర్

మందులవ్యాపారి 1/27 బ్రాడ్వే, మద్రాసు.

స్టాండర్డ్ డెంటల్ వర్క్సు

1-27, బ్రాడ్వే, మదరాసు.

సి. దొరస్వామి మొదలియార్,

(దంతవైద్యుడు.)

అమెరికావారిచే కనిపెట్టబడిన నవీనపద్ధతుల ననుసరించి దంత చికిత్స యొనర్చబడును.

వల్కనైట్ ప్లేటు వర్కు

శ్రేష్ఠమైన వస్తువు లుపయోగింపబడును. ప్రతిపనికి ఎక్కువ శ్రద్ధవహించి వెంటనే యొనర్చబడును. వాయిదా తేదికి తప్పక యివ్వగలవారము. ఒకమారు ఆర్డరిచ్చి చూడుడు.

డెన్టో:—పండ్లనొప్పి నివారిణి.

The Standard Dental Works

1-27, BROADWAY, MADRAS.

ప్రెసిడెన్సీ ప్రావిడెంట్ అండు జనరల్ ఇన్సూరెన్సు కంపెనీ, లిమిటెడ్.

ప్రధాన కార్యాలయము:—

అమృతభవనము బాలర్డ్ఎస్టేటు, ఫోర్టు, బొంబాయి

బీదలుజీవితము భీమా యొనర్చుటకు నెల 1-కి రు. 1 లేక అణాలు 8. చెల్లించుటకు వీలైన దిదియే. చురుకుగా పనిచేయుగల ఏజెంట్లు కావలెను. కష్టపడి పనిచేయువారలకు ధారాళమైన పద్ధతులు గలవు.

తక్షణమే ప్రధాన కార్యాలయమునకు వ్రాయుడు.

PRESIDENCY PROVIDENT & GENERAL INSURANCE Co., Ltd.

Head Office:—

AMRUT BUILDING,
Ballard Estate, Fort, BOMBAY.

పోరు మొదల్పుటకైన మొదట నిష్టపడకున్నను, అక్రమమున కెదుటి మిట్ట ప్రదేశమునకువచ్చి కూర్చుండుట కెట్టకేలకు సమ్మతించిరి. నిరంజనుఁడపుడు వారితో సంభాషించి, కర్తవ్యమును బోధించి, తన ప్రసంగము నిట్లు ముగించెను:—

"కావున మిత్రులారా! భారత జనని తనయుల మగు మన మందఱము సోదరులము. అందఱి శ్రేయమె దేశక్షేమము. ఐదు వ్రేళ్లును గూడి యుండు నదియె హస్తము. ఏ వ్రేలి తోడ్పాటు లేకున్నను, చేయి సరిగా పనిచేయ నేరదు. హిందూమాతకరమున కైదు వర్ణములు నైదు వ్రేళ్లు. పంచమజాతి వెనుకఁ బడి యుండుట వలన, మన సంఘాభివృద్ధికి తీరని కొఱఁత వాటిల్లినది. కాల కర్మదోషమునవలన, నాలుగు వర్ణములకును పంచమ జాతికిని పొత్తు లేకున్నది. కులవైషమ్యములచేఁ గుంటువడిన హేతువుననే హిందూసంఘము నాగరికత యందు ముందడుగు వేయఁ జాలకున్నది. మొన్న మొన్నటి వఱకును మూఢులుగ నెంచిన విదేశీయులు, ఐకమత్యమున నిప్పుడు వృద్ధినొంది, భారతీయులను వెనుకకుఁ ద్రొక్కివేయుచున్నారు! ఇప్పుడైనను కనులు తెఱచి, మనము కర్తవ్యముఁ జూచి కొనవలయును.

"సంఘ సమ్మేళనమున కావశ్యకములగు సంస్కారణములు మన మాచరింపవలయును ఒకసారిగ జాతులన్నియు నేకము కావలయునని కోరిన లాభము లేదు. మనసు గలియని మమతలు వ్యర్థములు. స్వయంకృషిచేతను విద్యావ్యాపనము మూలమునను అగ్రవర్ణముల తోడి స్నేహ సఖ్యముల వలనను, నిమ్నజాతుల యుద్ధరణము కావలయును.

"ఇవ్విధమున పంచమజాతి యభ్యున్నతికై పాటుబడుటకే వచ్చినారముకాని, మీలో పరస్పర వైరములు పెంచుటకుఁ గాదు. అటుగాక, నేను, ఇందున్న నామిత్రులును, కపటులము దేశద్రోహులము నని మీకింక ననుమాన మున్నయెడల, మాదుర్నయములకు నా తలగొట్టి వేయుఁడు!" అని నిరంజనశాస్త్రి, రెండుపక్షముల నాయకులయొద్ద కొనఁబోయి, తలయొగ్గి నిలువఁబడెను. "మీరే దుర్మంత్రములను జరుప లేదని మాకిపుడు స్పష్టమైనది! మీరు సత్కార్యములే సాగించుచున్నారు!" అని యుభయులును జెప్పివేసిరి.

"అట్లయిన నేను మీయిరువురికిని సఖ్యుఁడనే కదా! నాకు మీ రుభయులును సోదరసములు. నేఁటి నుండి మీరందఱును స్నేహభావమున మెలఁగుట ధర్మము. అట్లు మీరు చేయనొల్లరేని, మనలో నైకమత్యము కుదరదని నమ్మి నాయుద్యమమును విరమించుకొని, సంసారమును త్యజించి, యడవులకై వెడలి పోయెదను!" అని ధీరత్వమున నిరంజనశాస్త్రి పలికిన వాక్కులు, "యథార్థము" "యథార్థము!" అని సాక్ష్యమిచ్చుచున్నట్లుగ, పరిసర ప్రదేశములందలి వృక్షపంక్తులు మాఱు మ్రోఁగెను! "పోవలదు" "పోవలదు" అని యందఱును కేక లిడిరి. అంత నిరంజనుని కోరిక చొప్పున నుభయపక్షముల నాయకులును ఆదర పూర్వకముగ నొండొరులను సంభావించిరి. వారలమధ్య నిలచియుండు వీరధీరుఁడగు నిరంజనశాస్త్రి కనుకొనల నుండి, కొండ చరియలనుండి స్రవించు సెలయేటి నీటివలె నానంద బాష్పములు నేల ప్రవహించెను. దయాశీలుఁడగు నాయకుని గాంచి, కంటనీరు పెట్టని జను లచటఁ గానరారు! మిత్రభావము గలిగి, సుఖ సంభాషణములతో నంత నెవరియిండ్లకు వారు వెడలి పోయిరి.

౧౧

రణరంగమునఁ బరిపూర్ణవిజయ మందిన రాజకుమారుని వలె నిరంజనశాస్త్రి నానాఁడు మిత్రు లభినందనములతో ముంచివైచిరి. ఊరేగింపుతోఁ దమ నాయకునిఁ గొనిపోయి చూపి, జనకుని సమ్మోదమునఁ దేల్పవలె నని వారి సంకల్పము. కాని, నిరంజనుఁడు వారి నివారించి, తమ విజయము నాఁ డారంభమయ్యెనే కాని ముగియలే దనియును, ఎప్పటివలెఁ దాను నదీజలముల వార్చి, రాత్రి కింటికేతెంచెద ననియును జెప్పి, వారిని ముందు పంపివేసెను. పరంధామశాస్త్రికిని తక్కిన వారికిని సంతోషవార్తను వేవేగమె తెలియఁజేయు నుత్సాహమున వారు తోడ్తోడనె యిండ్లకు వెడలిపోయిరి. రాత్రి వఱకును దనను గాచి యుండునని చెప్పిన లక్ష్మణస్వామిని జూచి నిరంజనుఁడు చిరునవ్వునవ్వి, "లక్ష్మణా! నన్ను గురించి నీవు భయపడ నక్కఱలేదు. పంచమాశ్రమమునకు ముప్పు వాటిల్లకుండ మాత్రము కాచి కొనుము! అన్ని శుభములు చేకూరఁగలవు!" అని వానిని పంచమాశ్రమమున కంపివేసెను. ఆనాఁటి సంగతు లొక్కొక్కటియె మననము చేసి కొనుచు, నిరంజనుఁ డంత నదీతటమును సమీపించెను.

అప్పుడు సూర్యాస్తమయ సమయ మయ్యెను. భాను బింబము జేవుఱుముద్దవలె పశ్చిమ దిశఁ గ్రుంకుచు, భూలోకయాత్ర చాలించి పరలోక మేఁగెడి జీవుని సామ్యమును నిరంజనుని మనమునకు దోఁపించెను. ఒకవేళ తనకా నాఁడె మృత్యువాసన్నమగు నెడల, ఎట్లు లోక ధర్మములు నిర్వహించెనో చూచుకొనుట కిదె యదనని తలంచి, ఆయువకుఁడు దనజీవిత విమర్శనముఁ జేసికొనెను. ఇప్పుడాతఁడు గట్టు దిగి, నదిలోని కడుగులు వెట్టుచు, "జీవితమందలి యాశ యంతము లేనిదిగదా! ఈనదీప్రవాహము పోయిపోయి, కడకుఁ గడలి నెట్లు కలియునో, నాచైతన్యమును చైతన్యమూర్తిని జేరి శాంతినొందఁ గలదు సుమీ!" యని తలపోయుచు, చెట్టు మొదట నుత్తరీయమువైచి, నీటియొద్దున సంధ్యావందనము నెఱపి, జనకునిబోధన ననుసరించి మౌనముద్రనూని, నారాయణస్మరణ చేసికొనుచుండెను.

అంతట నీటిమీఁద వ్రాలిన యొక పెద్దకొమ్మ పెళపెళమని రెను. తోడనే కొండంతబరువగు నాయుఘము తనశిరమున భిన్న

భిన్నములుగఁ జేయుచున్నట్టుగ నిరంజనునికిఁ దోఁచెను. మకుల పరమాత్మ తీగమెఱుపువలె నాతని శివాత్మ మేలుకొని, "ఇదిరో కాఁబోలు మబ్బులేని పిడుగ"ని యచ్చెరువందె, ప్రాణోత్క్రమణ సమయ మగు టెఱింగి సమాధినుండి ధ్యాన నిమగ్న యయ్యెను. చెట్టుకొమ్మనుండి యంతట గోపాలగోవిందులు, తమ మాయావ్యూహమును భేదించుకొని వచ్చిన వీరునిమీఁదఁ గసితీఱక, ఆగ్రహావేశమునఁ గావించిన ప్రహారణములచే వాని కళేబరము నీటిలోని కొఱఁగి నదీదేవతకు ప్రణమిల్లునట్టుగ ముందుకుఁ బడిపోయెను. మెఱుపుమెఱుపునఁ గ్రుంకిపోయెను! చిమ్మచీఁకటులు జగతినంతయు నలముకొని, క్రూరాత్ములిట్టి సల్పు ఘోరకృత్యములు గప్పిపుచ్చుటకై కూటనాట్యములు సలుపుచున్నవా యనునట్టుగ, వస్తుజాలమును మఱుగుపఱచుచుండెను. అంత నంబరతల మధిష్ఠించిన తారకరాజుల సుఖదీప్తులు పుడమి నెన్నటికైన నిజము బయలుపడి, సత్యధర్మముల కమోఘవిజయము గలుగుట తథ్యమని ప్రకటించుచుంటకా యనునట్లు, మినుకుమినుకుమని గగనతలమున మందహాసములతో విహరింపసాగెను!

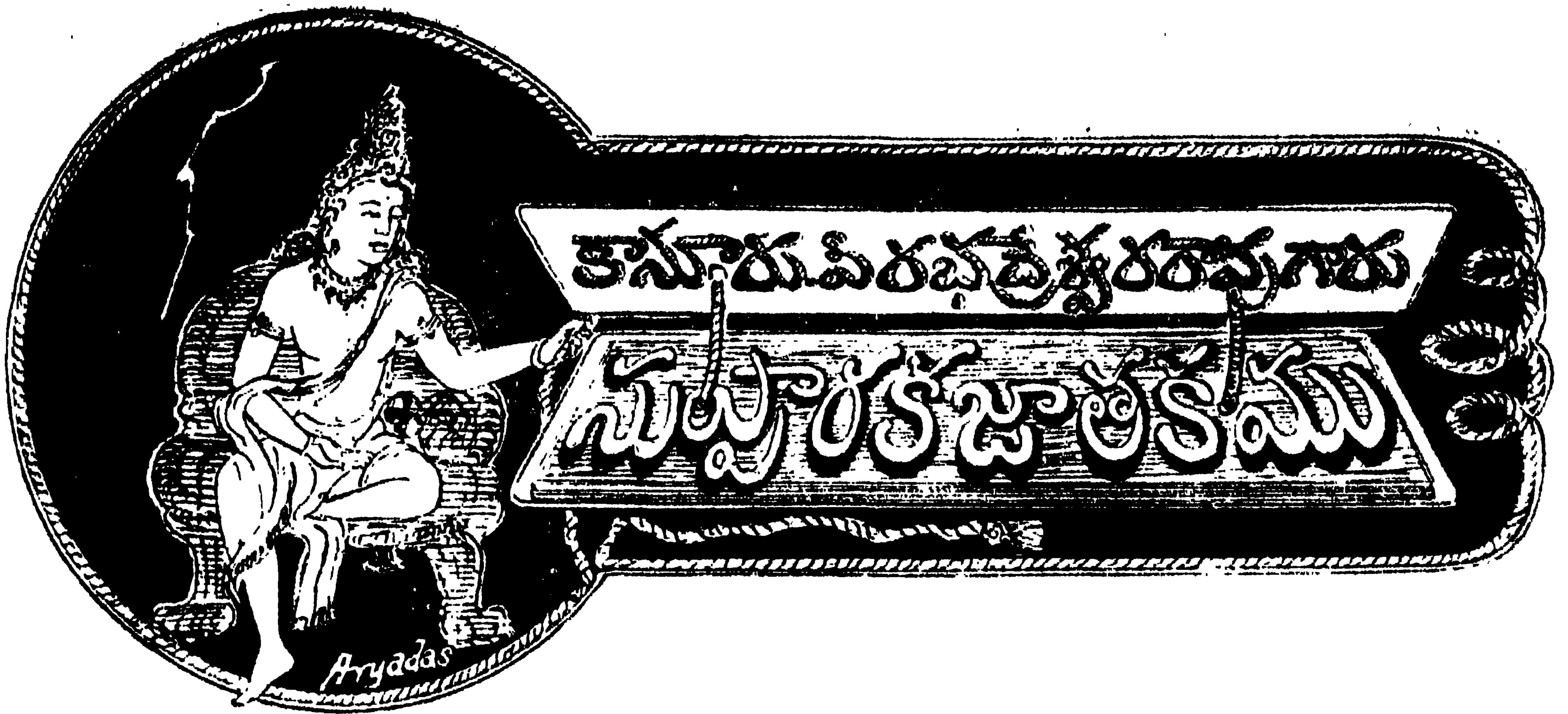

నీటియొద్దున్న సంధ్యావందనము సలిపి.....మౌనముద్రనూని నారాయణస్మరణ చేసుకొనుచుండెను.

అజంతా చిత్రములు

౨. తత్త్వబోధ

శా. అంధుండై జగతీపతిన్ గొలిచి నీచాత్మ్యం బటం బెంచి ని
ర్బంధం బేర్పడ కర్ణధారుఁడయి పారావారము ల్దాటుచున్
అంధప్రక్రియ నున్న వర్తకుల కత్యానంద మొప్పన్ దయా
సింధుండై ఘనరాసుల న్నొసగి ప్రోచెన్నాఁడె బుద్ధుం డిలన్.

పూర్వకాలమందు భరువనురాజు భరురాజ్య మేలుచుండెను. ఆరాజ్యమందు భరుకచ్ఛ[1] పట్టణమను సుప్రసిద్ధ నౌకాశ్రయము గలదు. ఆపట్టణమున బోధిసత్త్వుఁ డగ్రనియామకుని పుత్రుఁడై జన్మించెను. ప్రసాదాదిగుణ విరాజితుండై, సువర్ణవర్ణ శరీరుండైనందున నతనికి సుప్పారకకుమారుఁడని పేరిడిరి. షోడశవర్షప్రాయుఁ డగునాటి కతఁడు నౌకాశాస్త్రపారంగతుండై పౌరజనుల యుల్లము లుల్లసిల్లఁ జేసె. జనకుని మరణానంతర మాతఁడు నావికజ్యేష్ఠుఁడై యానపాత్రముల నడపఁజొచ్చెను. అనుభవమునకుఁ దోడు, శాస్త్రజ్ఞానమును, బుద్ధికుశలతయు నుండుటచే నాతఁడు నడపునావ కెన్నఁ డెట్టియాపదయుఁ దటస్థింపలేదు.

ఒకసారి లవణజలతుషారము లాతని నేత్రములందుబడి యతని నంధుని గావించెను. అప్పటినుండి నౌకాజీవనము వదలి రాజు నాశ్రయింప నాతఁడు మదసుప్పారకు నగ్రపణ్యకునిగ నియమించెను. రాజునొద్దకువచ్చిన మాతంగ తురంగములను, శుభ్రముక్తాహారములను, అమూల్యరత్నమాణిక్యములను, సుప్పారకుఁడు పరీక్షించి, వెలఁగట్టుచుండెడివాఁడు.

ఒకనాఁడు వణిజులు కొందఱు సడగొంపనుంబోని భద్రగజమును రాజునొద్దకు గొనివచ్చి పట్టపుటేనుఁగుగ స్వీకరింపుమని వేఁడిరి. రాజు దానిని రత్నపరీక్షకునొద్దకు బనిచె. సుప్పారకుఁ డంత దానిశరీరముఁ జేతితో మెల్లగ దడవి, "ఇది మన సేనకిఁ దగినది కాదు. దీనివెనుక కాళ్లలో నొక్కింత వంకరకలదు.

(1) పట్టణము = రేవు; సముద్రతీరపట్టణము (Sea-coast town)

(2) నియామకుఁడు = కర్ణధారి (Mariner)

ఇదిపుట్టిన వెంటనే దీనితల్లి మోయు శక్తిఁజాలక క్రిందపడవైచిన కతంబున దీని వెనుక కాళ్లలో నట్టివి కిలత్వమేర్పడియె. " నని పలికెను. వర్తకులఁ బ్రశ్నింప నాఁతడు చెప్పినది సత్యమనిరి. రాజదివిని సంతసించి, సుప్పారకున కెనిమిది [1]కహాపణములు బహుమాన మిచ్చెను.

ఇంకొకనాఁడు, కొందఱొక యుత్తమాశ్వము దెచ్చి రాజధిరోహించుట కెంతేయుఁ దగియున్నదని వచించిరి. బోధిసత్త్వుఁడు దానిశరీరమును తడవి చూచి, "ఇది మన భూపతికిఁ దగినదికాదు. ఏలన ఇది పుట్టిననాఁడే దీనితల్లి చనిపోయెను. తల్లిపాలు లభింపకపోయినందున, దీని యన

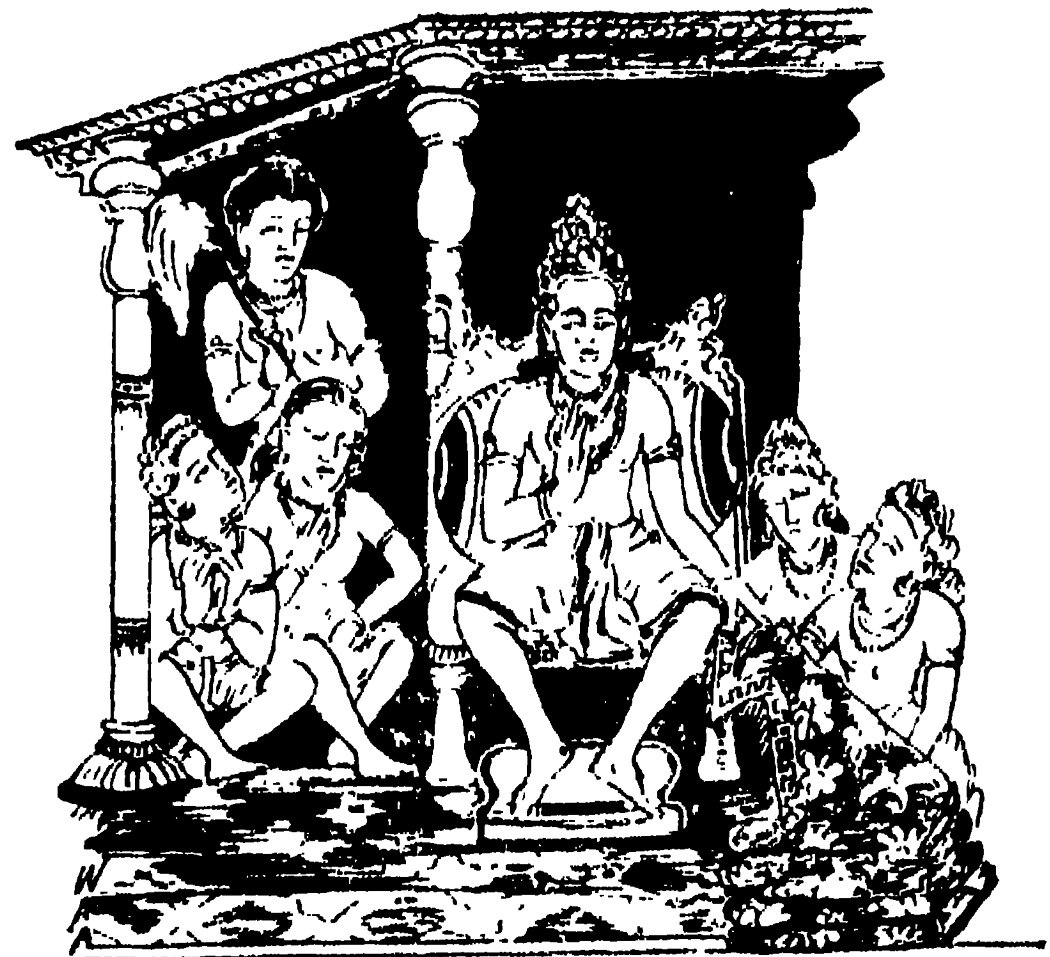
"ఛీ! ఈరథము తొఱ్ఱచెట్టు......రాజున కిది తగునా?"

వేఱొకనాఁడు, అనర్ఘరత్నకంబళము పరీక్షకు వచ్చెను. మునుపటివలెనే, సుప్పారకుఁడు దానిఁజేతితో జాగ్రత్తమై పరీక్షించి, "ఇందొకచోట నెలుకకొట్టినది

యవస్ఫూర్తిలోఁ గొంతలోపము కలిగె"నని నుడివెను. విచారింపగా నదికూడ సత్యమని తేలెను. రాజదివిని సంతోషహృదయుఁడై, రత్నపరీక్షకుని కెనిమిది నాణెములు బహూకరించెను.

మఱియొకనాఁడు, దివ్యమంగళరథ మొకటిని కడకుఁ గొనిరాఁబడియె. సుప్పారకుఁడు దానిఁ బరిశీలించి, "ఛీ! ఈరథము తొఱ్ఱచెట్టు కలపతోఁ జేయఁబడెను. రాజున కిది తగునా!" యని చెప్పెను. అదికూడ నిజమయ్యెను. రాజదివిని ప్రమోదాంతరంగుఁడై మఱల నాతని కెనిమిది నాణెము లిచ్చెను.

సుమా! " యని హెచ్చరించెను. అంతట నాకంబళమును శోధింపగా, ఆవిషయము యథార్థమయ్యెను. రాజది విని యాశ్చర్యచకితుఁడయ్యు మఱల నాయెనిమిది నాణెములనే బహుమానము జేసెను. రత్నపరీక్షకుని మనమునం దపుడనుమాన మొండుదయించె. "ఈధరణీపతి ఇన్ని చిత్రవిచిత్రవిషయములఁ జూచి యాశ్చర్యపడియు, మాటిమాటికి లెక్కపెట్టి యెనిమిది కహాపణములే యిచ్చుచున్నాఁడు.

(1) ఆకాలమునందలి యొక నాణెము.

ఇతనియం దెద్దియో లోప ముండకమానదు. చూతము.

క్షత్రియకులోత్పన్నుఁ డెన్నఁడైన నిట్లు చేయునా?

నీచవంశజుఁడగు నాపితుఁడే[1] యిట్లు చేయనోపు. కాన నీతఁ డట్టినీచకులమునఁ బుట్టియుండవలయు. ఇట్టి రాజును గొలిచిన ప్రయోజనము శూన్యము. సుఖముగా ఇలుచేరి కాలక్షేపము చేసెదను." అని చింతించి, భరుకచ్ఛ పట్టణము మఱచిపోయెను.

అప్పుడు కొందఱు వర్తకులొక నావను సిద్ధముచేసి ఆయోడను నడప సమర్థు లెవరాయని విచారింపగా, వృద్ధివాఁడైనను సుప్పారకుఁడే యందఱకు సమర్థుఁడనియు ఉపాయకుశలుఁ డగుటవలన నాతనియోడ కెన్నఁడు ముప్పము రాదనియుఁ దెలిసికొని యాతని సమీపించి, 'నిన్ను మాయోడకు కర్ణధారునిగ నియమించితిమి. మా వేడికోలును మన్నింపవలెను' అని విన్నవించిరి.

"మిత్రులారా! నేనంధుఁడనుగదా! నావ నెట్లు నడపగలను?" అని సుప్పారకుఁడు వచింప వారతనిని విడువక నిర్బంధించినందున నెట్టకేల కాతఁడొట్లో యొప్పుకొని వారితోఁబయనము సాగించి మహాసముద్రములు దాటి వెళ్లెను. మొదటి యేడుదినములలో నోడ కెట్టి యుపద్రవమును రాలేదు. అనంతర మకాలవాతములు జనించె. నాలుగునెల లాయోడ సముద్రపీఠమునం జరించి తుదకు ఖురమాలా సాగరముఁ జేరెను. అందలి జలచరములు మనుష్యసమానశరీరములతోను, కత్తివంటి పదను గల నాసికలతోను మునుఁగుచు తేలుచుండె. వర్తకులు వానిఁ జూచి ఆసముద్రనామముఁ దెల్పుమని మహాసత్త్వు నడిగిరి.

చికిలికత్తులఁబోలు నాసికలతోఁ
రమ్యమానుష్య సమ శరీరములతోడ
మెలఁగుచున్నవి యిందలి జలచరములు
సాగరపు నామ మేమి యెఱుగఁగ తెలుపుడ?

బోధిసత్త్వుఁడును నౌకాశాస్త్రపారీణుఁ డగుటచే నయ్యది ఖురమాలి యని తెలిసి యిట్లని పలికె:

ధనము గడియించి మించెడు తలఁపుతోడ
పావనంబైన భరుకచ్ఛ పట్టణంబు
వదలి వార్ధులపాలైరి వణిజులిచట
వినుఁడు ఖురమాలి యని దీనిపేరు నిజము.

ఆసముద్రమునందు వజ్రములు మెండుగఁ గలవు. అది యెఱింగిన సుప్పారకుఁడు, 'వజ్రము లిందు గలవని తెలిపితినా, పేరాసచే వీ రీయోడను వానిచే నింపి ముంచివేసెదరు. అని తలంచి వారి కానంగతిఁ దెల్పక లంగరు వేసి, చేఁపలు పట్టువానివలె వల వైచి వజ్రరాసులను పైకి లాగి, ఓడయందు దాఁకచో వాని భద్రపఱచి, పనికిరానివస్తు సంచయము నావల బారవైచె.

పిదప నానావ ఖురమాల నతిక్రమించి అగ్నిమాల యనుసాగరము దరిసెను. ఆయర్ణవము మిట్టమధ్యాహ్న సూర్యునిపగిది, ప్రజ్వలించుచున్న అగ్నిమండలమువలెను కన్పట్టెను. అంత నావర్తకులు

పట్టపగటింటి సూర్యుని పగిది మెఱసి
విలయకాలాగ్ని మండలవిధము దోఁచి

(1) నాపితుఁడు=మంగలి.

కనులు మిఱుమిట్లు గొలిపి నిర్ఘాతపఱచు
సాగరపునామమేమి తథాగతుండ?

అని యడిగిరి. బోధిసత్త్వుఁడును

ఘనము గడియించి మించెడు తలఁపుతోడ
పావనంబైన భరుకచ్ఛపట్టణంబు
వదలి వార్ధులపాలైరి వణిజు లిచట
అగ్నిమాలంద్రు దీనిపే రార్యులార!

అని పలికెను. ఆజలధియందు సువర్ణ మత్స్యాధిక్యముగ నుండు కొఱకంగి మునుపటివలెనే కాంచనము సేకరించి ఓడయందుఁ దాఁచెను.

ఆయోడ అగ్నిమాలదాఁటి, దధిమాలను సమీపించెను. అది క్షీరసముద్రమువోలె స్వచ్ఛమయి, దధిసముద్రముభాతి ధావళ్యముఁ దాల్చి విరాజిల్లుచుండెను. అంత నావర్తకులు

క్షీరసాగరస్వచ్ఛతఁ గేరుచున్న
దధిసముద్రంపుధవళిమఁ దాల్చియున్న
పండువెన్నెలతేటలు పఱచుచున్న
సాగరపునామ మేమి తథాగతుండ?

అని యడిగిరి. బోధిసత్త్వుఁడును

ధనము నార్జించి సుఖపడు తలఁపుతోడ
పావనంబగు భరుకచ్ఛపట్టణంబు
వదలి వార్ధులపాలైరి వణిజు లకట!
తెలిపెద వినుండు దధిమాల దీనిపేరు.

అని పలికెను. ఆసముద్రమునిండ వెండి మెండుగ నుండు కొఱకంగి, ఉపాయాంతరమున దానిని సాధించి వెనుకటి వలెనే సేకరించెను. అంతట నాయోడ దధిమాల దాఁటి కుశమాల యనురత్నాకరము సమీపించెను. ఆసముద్రజలములు నీలకాంతుల నీనుచు నీలకుశరాశివలెను, సస్యసంపన్నమగు క్షేత్రముపోల్కిని గన్పట్టెను. అందు నీలమణులు లెక్కలేనన్ని గలవు. కర్ణధారి వెనుకటివలె వానిని సేకరించి ఓడయం దొకచో దాఁచెను.

ఓడ కుశమాల దాఁటి నలమాల యనుసాగరము ప్రవేశించెను. అది చక్కని నలవనమువలెను, పసిమి గ్రక్కెడి వేణువనమువిధమునను గాన్పించెను. అందు వంశరాగవైడూర్యములు నిండి యుండెను. బోధిసత్త్వుఁడు మునుపటివలెనే కొన్నిటి నాయోడయందు దాఁచెను.

ఓడ నలమాలదాఁటి, అల్లకల్లోలముగనున్న వాలభముఖసముద్రముఁ బ్రవేశించెను. అచ్చట నుత్తుంగతరంగము లన్నిదిక్కుల నుగ్రముగ లేచుచు పడుచున్నందున పాతాళగహ్వరములంబోలు సుడిగుండము లేర్పడుచుండెను. నీలాకాశమును చుంబించు నుత్తుంగతరంగములతోడను జలధిగర్భస్థవైచిత్ర్యములఁ జూపు సారంగములతోడను హృదయపుటవిదారణములై, శ్రవణకుహర నిర్భేదనములై మిన్నంటు భూరిభయంకర ధ్వానములతోడను కలగుండుపడుచున్న ఆభీకరదృశ్యముఁ జూచి వణిగ్గ్రామణులు భీతచేతస్కులై గడగడ వడఁకిరి.

చలదుత్తుంగతరంగ సంఘములతో సంభిన్న ఫేనాళితో
వలయాకారగభీరరంధ్రములతో వ్యాలోలభూతాళితో
విలసత్ భూరిభయంకరధ్వనులతో ఘోరవిరావంబుతో
నంభీనామ సముద్రముంగనిరి కంపాయత్తులై వర్తకుల్

బోధిసత్త్వుఁ డది వాలభముఖజలధి యని పేరుచెప్పి "ఓమిత్రులారా! మున్నెన్నఁ డీసముద్రముఁ బ్రవేశించియోడ తిరిగిపోలేదు. ఇటకు వచ్చిన ప్రతినావయు నీసుడిగుండములలో మునిఁగి నాశన మొందవలసినదే" యని పల్కెను.

ఆనావలో నేడువందలమంది జను లుండిరి. మృత్యుభయవిహ్వలులై అంద ఱొక్కపెట్టున కెవ్వున నార్చి ఆయఱపు అవీచీనరకమందు తీవ్రవేదన లనుభవించుచున్న రోదనము ననుకరించెను. అతికరుణాయుతంబగునాయార్తరవంబు విని బోధిసత్త్వుఁడు తనలో నిట్లని చింతించె "ఇప్పుడు నేను తప్ప నితరు లెవ్వరును వీరి రక్షింప జాలంతవారు. మదీయసత్యప్రతిజ్ఞవలన వీరి నిప్పుడే రక్షింతుగాక!" అని వారిదిక్కు మొగంబై, 'తాతలారా! న

గంధోదకస్నానముఁ జేయించి, నూతనవస్త్రము లొసంగి, పుణ్యపాత్రలో నైవేద్య మిడి, ఓడపైభాగమున గూర్చుండఁ బెట్టుఁడు' అని నుడివెను. వారును వల్లెయని యట్లు చేసిరి. బోధిసత్త్వుఁ డంతట నావమీఁద నిలుచుండి, భిక్షాపాత్రను రెండు చేతులతో నెత్తిపట్టి యిట్లని శపథము గావించెను: "పుట్టి బుద్ధి యెఱిగిననాఁటఁగోలె, ఒక్కప్రాణి నైనను హింస నొనర్పనైతినేని, అహింసా ధర్మపరాయణుండ నేని, నిత్యసత్యవ్రతుండనేని, ఈనావ సురక్షితముగా నిల్లుచేరుఁగాక!

"ప్రాణిహింసను సేయనివాఁడ నేని,
పలికి యెన్నడు బొంకనివాఁడ నేని,
తలఁపునం బైన ధర్మంబు తప్ప నేని,
శీఘ్రమున నావ మాయిలు చేరుఁగాక."

తత్క్షణమే, దూరదేశంబులఁ ద్రోవతప్పి నాలుగు నెలలనుండి చరించుచున్న ఆయోడ, మంత్రసిద్ధివలనం బోలె నొకనాటిలో భరుకచ్ఛమున కత్యద్భుతముగ వచ్చి చేరెను. పిదప నది యెనిమిది[1] యుసభములు భూమిమీఁదఁగూడ నడచి, కర్ణధారుని గృహద్వారము నెదుట వ్రాలెను. బోధిసత్త్వుఁడంతతోడివర్తకులకుఁ దాను తెచ్చిన వజ్రవైడూర్య ప్రవాళాదిమణులను రజతకాంచనాదికములను పంచిపెట్టి, "ఈధనము మీకు చాలును. ఇఁక నెన్నఁడును సముద్రయాన మొనర్పకుఁ"డని హితము గఱపెను. తరువాత నాతఁడు యావజ్జీవము భూరిదానాది సత్క్రియ లొనర్చి, కీర్తిదీధితులు దిక్కటాహములు నిండ యశఃకాయుఁడై శక్రనగరమున కేఁగెను.

"ఈనావ సురక్షితముగా నిల్లు చేరుగాక !"

1. ఉసభము=సుమారు 78 గజములు.
2. ఉసభములు=6⅜ ఫర్లాంగులు.

అజంతా చిత్రము

౮. రాజసమావేశము

ఇప్పటికి పదిసంవత్సరములనుండి

ఇప్పటికి పదిసంవత్సరములనుండి మా డాడ్జిబ్రదర్సు మోటారుకారులను మేము అమ్ముచున్నాము. డాడ్జి మోటారుకారులు గలవారి సంఖ్య యీ దక్షిణ హిందూదేశములో ఒక సం॥రమునకంటె యింకొక సం॥రము క్రమేణ హెచ్చుచున్నది. ఆయా కారులయొక్క యజమానులకవి తృప్తికరముగా నున్నవి.

ఇందులకు కారణమేమనగా డాడ్జి మోటారుకారుల ప్రాశస్త్యము నమ్మదగినదై యున్నది. వానియొక్క ఖరీదులు బహు సరసముగా నున్నది.

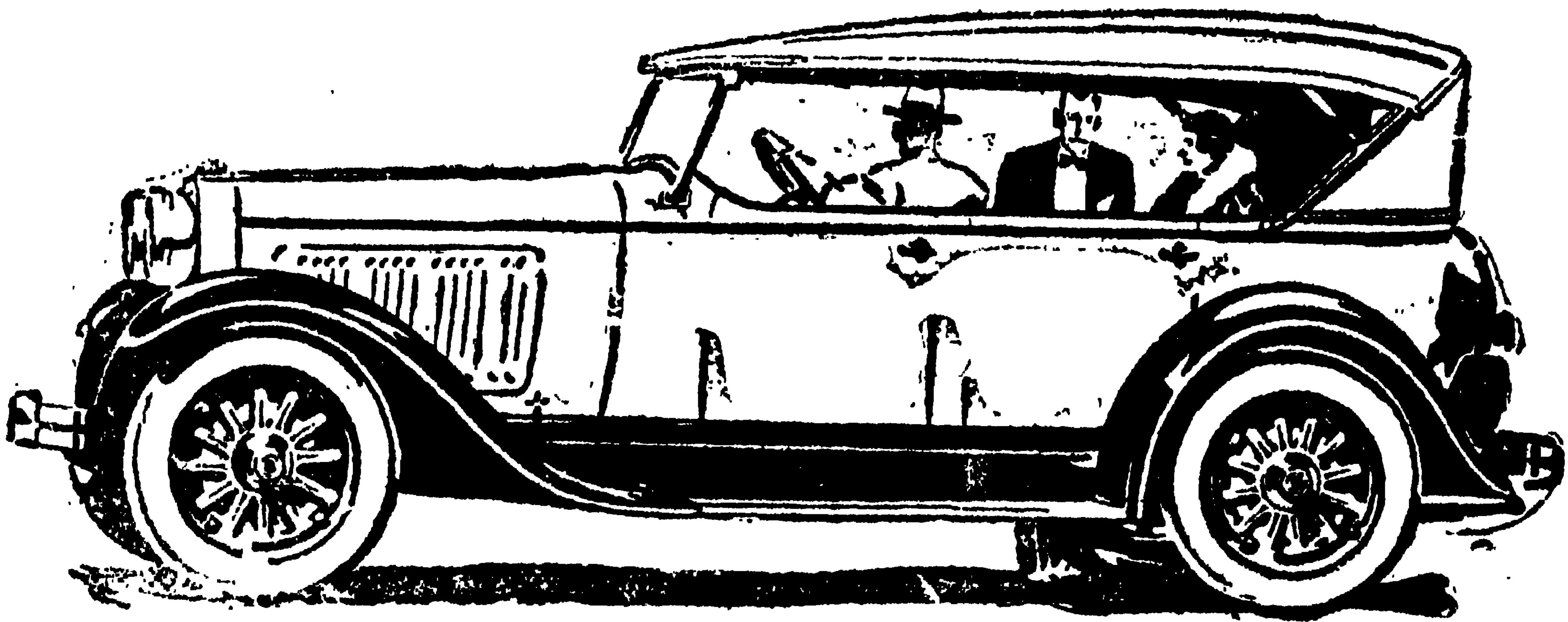
డాడ్జిబ్రదర్సువారి పేరుతో ఒక మోటారుకారు తయారైనయెడల ఆ పేరునకు కొంత అగ్రము కలుగు. ఎటువంటి దుర్గమమార్గములందైనను పెద్ద దూరప్రయాణములను యొడుదుడుకులను ఓర్చి చేయగల్గునట్లు డాడ్జి మోటారుకారు తయారుచేయబడినదని గ్రహించవలెను. ఈ మోటారుకారుయొక్క ప్రాశస్త్య మొక్కటియే ఇదివరలో దీనికి గల ఖ్యాతి. దీనికి తోడుగా యిప్పుడీ మోటారుకారునకు ఆకారసౌష్టవము, ప్రయాణసుఖము, అప్రతిమాన యంత్రబలము కలుగజేయబడినవి.

మీ రొక మోటారుకారును కొనదలచినయెడలను, దక్షిణహిందూదేశమున కనుకూలమైనది కోరునెడలను, మీరు అడిసను కంపెనీవారికి వ్రాసి సంప్రతించుటయే యుత్తమము.

Addison's

MADRAS
CALICUT
BANGALORE
TRICHINOPOLY

అడిసను కంపెని,

మద్రాసు, కల్లికోట, బెంగుళూరు, తిరుచునాపల్లి.

శీతలామందిరము

వేలాల సుబ్బారావుగారు

క్రీ. శ. 1927వ సంవత్సరం మే నెల ప్రవేశించింది. హిందూ మహమ్మదీయుల కొట్లాటలమూలాన్ని పంజాబు దేశంలో ఎక్కడ జూచినా మహా ఆందోళనంగా ఉంది. ఎవళ్ళనోటివెంట వినబోయినా యీ గొడవే. ఎక్కడైయినా నలుగురైదుగురు గుంపుగా మూగున్నారంటే వాళ్లు మాట్లాడేవిషయం హిందూ మహమ్మదీయుల జగడాలనుగురించి తప్పకుండా అయివుంటుంది. సత్రాల్లో రైళ్లలో స్కూళ్లలో నదీమార్గాల్లో స్నానాలరేవుల్లో మోటారులారీల్లో కచేరీల్లో ఎక్కడైయితే నలుగురు కలవడానికి అవకాశం వుంటుందో అక్కడంతా ఈప్రసంగమే తప్ప మరోవిషయం వినవచ్చేదేకాదు. గాంధీమహాత్ముని నాన్ కోఆపరేషన్ మూవ్ మెంటు జోరుగా చల్లబడిపోయింది. దానికి ఇతిశ్రీకావడం, హిందూ ముసల్మాన్ కలహాన్నికి శ్రీరస్తు కావడం ఒకముహూర్తంలోనే. నైసర్గిక నియమాల ననుసరించి వేటికైనా యౌవనంలో కలుగుతుంది విజృంభణము. ఇది ఆనియమాలకు విరుద్ధమైంది కాబట్టే మొదలు పుట్టేపుట్టడంతోటే ముల్తాన్ నగరాన్నంతా భగ్గుమనిపించింది. అక్కడినుంచి వుండుండిగాక వుత్పాతాలతో, మధ్యమధ్య రెండుమూడు నెలల అవకాశాలతో పంజాబులోని ముఖ్యముఖ్య పట్నాల్లో చెలరేగడం మొదలెట్టింది. క్రమక్రమంగా షహారన్పూర్, ఢిల్లీ, రేవాడీ, అమృతసరం, గుజరాన్వాలా, కోహాట్, రావల్పిండీ మొదలైన నగరాల్లో హిందూ మహమ్మదీయుల కిద్దరకూ ఉండే సౌఖ్యాలూ సఖ్యాలూ అన్నీ స్వాహా అయిపోయినాయి. కేవలం ముప్పైమైళ్ల దూరంలో ఉండడంవల్ల అమృతసరం తగులబడినప్పుడు అక్కడ చెలరేగిన అగ్నిజ్వాలలసెగ లాహోరుకూడా తగిలింది కాని ఇంతవరకూ ఇక్కడివారికి దేవతాసాక్షాత్కార భాగ్యం లభించింది కాదు. ఇంతకూ లాహోరువాళ్లు వట్టి నిర్భాగ్యులు. ఈలాటిపిరికితనం రాజధాని వాసులకు అవమానకరం గూడాను. పేరు ప్రతిష్ఠా లేని నగరాలన్నీ పేపర్లలో బడి పైకివచ్చి నలుగురినోళ్లలో బతుకుతూవుంటే ఈ మహాపట్నం చచ్చినదానిలాగు పడివుండడమేమిటి? నిజంగా ఇక్కడివాళ్లంతా నామర్దాలే– అని కలహానికి కాలు దువ్వుతూ ఉండే హిందూ ముసల్మాన్ గుండాలు కొందరు ఉక్కిరిబిక్కిరై ఉసూరు మంటూ ఉండేవాళ్లు. మనుష్యుల మొగాలమీద నిష్కల్మష భావమనేది కనబడేదే కాదు, ఎక్కడ మాయమై పోయిందో. ఏమొగం జూచినా ఏదో అనుమానం, భయం, ఆవేగం, అసంతుష్టి, దైన్యం వీటిని సూచిస్తూ ఉండేది. ఈ కలహాగ్నిహోత్రుడు దేశంలో కాలుపెట్టి జనులందరి మొగాలపై తాండవమాడే కలాకాంతులతో గూడిన ఆనందరసాన్ని పీల్చేశాడా అనిపించేది. ఎటువైపు చూచినా చిన్నబోయిన మొగాలే. అంతకుమునుపు ఏప్రకారం ఉన్నప్పటికీ హిందూ మహమ్మదీయు లిద్దరూ బజార్లో ఎక్కడైనా కలిశారంటే ఇద్దరి మొగాలూ వివర్ణాలై నల్లబారుతూ వుండేవి. వ్యక్తిగతమైన విరోధంగాని, మనస్పర్ధగాని ఏవిధమైనది లేకపోయినప్పటికీ, అంతవరకూ ఒకరి నొకరు ఎరుగకపోయినప్పటికీ ఏం చిత్రమోకాని హిందూ మహమ్మదీయులు ఎదురుపడ్డారంటే ఇద్దరి మొగాల్లో అవిశ్వాసభావం ప్రత్యక్షమౌతూ ఉండేది. ఈలాటిరోజుల్లో మే నెల రెండవతారీఖునాడు విద్యార్థు లిద్దరు రావీనదీతీరమీదుగా లాహోరువైపు వస్తున్నారు. సాయంకాలం షుమారు ఆరుగంటలై ఉంటుంది. ఇద్దరి చేతుల్లో సంస్కృత గ్రంథాలున్నాయి. సంగతి సందర్భాలను గుర్తెరిగిన వాళ్లకి వీళ్లను చూడడంతోటే విద్యార్థులనిన్నీ, పగలంతా ఏరావీ తీరాన్నో చదువుకొని సాయంకాలానికి ఇండ్లకు తిరిగి వస్తున్నారనిన్నీ తెలియకపోదు. ఇద్దరికీ రెండు మూడేళ్ల వార ఉండవచ్చు. పదిమూళ్ల పంజాబీ ధోవతులను ఒకచివరనుంచి కట్టుకొని రెండోచివరను మడతపెట్టి తొడుక్కున్న షర్టుమీద ఉత్తరీయంగా వేసుకొన్నారు. ఇంతకుతప్ప వేరే ఉత్తరీయాల్లేవు. తలలమీద సోకుగా చుట్టుకొన్న పాగాలున్నాయి. కాళ్లకు నరగాబీలు. ఒకచేతిలో పుస్తకాలకట్ట; రెండోచేతిలో చిన్న తువాలా. వీళ్లిద్దరూ చిన్న రావీవంతెన దాటి అక్కడే దగ్గరలో రోడ్డుప్రక్కగా ఉన్న వైరాగీమందిర ద్వారానికి ఎదురుగా రావడంతోటే గుళ్లోనుంచి మరో విద్యార్థి చప్పున బయట కొచ్చిపడ్డాడు. ఇతని వేషం వైఖరి అంతా పై వాళ్లలాగే ఉంది. ఇతడు కనపడడంతోటే పై విద్యార్థు లిద్దరు–

“ వంశీ ! నీవు ఇవ్వాళ రైలు వంతెన దగ్గరికి వస్తానన్నావే! అక్కడి సమాచారం ముందుగానే తెలిసిందా ఏమిటి, రావడం మానేశావు? నీకోసం చాలాసేపు ఎదురుచూశాం. ”

అని అడిగారు. అప్పుడు వాళ్లకీసంభాషణ జరిగింది:

"శావాలనే, మిమ్మల్ని దోవలో కలుసుకొందామనే మన మందిరాన్నుంచి బయల్దేరాను! కాని మీయిద్దరి జాడా ఎక్కడా కన్పించిందికాదు. ఇక్కడికి వచ్చేసరికి ఎండ మహాతీవ్ర మనిపించింది. మీరు దొరకనే లేదు. ఒక్కడినీ రావడానికి పాలుమాలి ఈగుళ్లో చొరబడ్డాను."

"ఇవ్వాళ మీ కేం పేపరైంది?"

"వికల్పం. మీకో?"

"మాకు ఇవ్వాళ సాహిత్యదర్పణ మైపోయింది. రేపూ, మావికల్పం."

"మీ దేం వికల్పం?"

"ముక్తావళీ. నీదో?"

"కావ్యప్రకాశం"

"బాగా రాశావా?"

"ఏదో రాశాను. అసలు గ్రంథములోని తాత్పర్యం గ్రహించడం ఎల్లా ఉన్నా మా పండితులు గారు ముఖ్య విషయాల మీది శాస్త్రార్థాలన్నీ వల్లన వేయించారు. వాటినే అక్కడ దింపేసి వచ్చాను. ఇక ఇందులో తప్పిపోవడ మంటూ ఉండదట లే."

"ఎంచేత?"

"పేపర్లని దిద్ది మార్కు లిచ్చేవాళ్లకీ ఇలా రాయడమే ఇష్టం. స్వబుద్ధిని ఉపయోగించి తమ చిత్తానికి నచ్చేలాగు రాసేవాళ్లంతా ఫేలే అవుతుంటారు."

"ప్రశ్నలకు జవాబు రాయడానికి తమ బుద్ధిని వినియోగించి రాయాలి గాని భట్టీవేయడం పనికిరా దంటారే!"

"ఈలాగని పైకి చెప్పడం మటుకే. కాని అసలు రహస్యం వేరు."

"అంటే?"

"మీ కింకా బహిరంగాలేకాని అంతరంగాలు తెలియని లాగున్నాయి. తప్పకుండా తెలిసికొని ఉండాలి. చెబుతా వినండి. ఇంగ్లీషు దొరలు ఇక్కడికి రాకపూర్వం మనదేశంలో శాస్త్రాధ్యయనం మరోలా ఉండేది: ఆకాలంలో ఒక్కొక్క శాస్త్రాన్ని రెండు మూడేళ్లు బాగా చదువుతూ ఉండేవారు. ఆ పరిశ్రమమూలాన్ని వారికి గ్రంథాల్లోని మర్మాలు కూడా అవగత మవుతూ వుండేవి. కాని ఇప్పటి కాలేజీల పద్ధతి వచ్చిన లగాయతూ ఆ ప్రాచీన పద్ధతులని మార్చుకోవలసి వచ్చింది."

"ఎందు నిమిత్తం?"

"రెండుమూడుసంవత్సరాల్లో చదవగలిగే గ్రంథాల్ని పద్యాల్లింటిని ఇప్పుడు ఒక్క సంవత్సరంలోనే పూర్తిచేయాలాయెను. మరి ఏంచెయ్యాలి! ముఖ్యమైన శాస్త్రార్థాలన్నింటిని వల్లెవేయించి పాస్ చేయిస్తారు పండితులు. ఆక్రమాన్ని పాసయినవాళ్లే ఇప్పుడు మన పరీక్షకులు. వీళ్లు మనం రాసి యిచ్చిన పేపర్లను చూసేటప్పుడు వాళ్లు వల్లించి ఉన్న ముక్కలు వచ్చాయా లేదా అని చూస్తారుగాని ఇది ప్రశ్నకు తగ్గ జవాబు అవునా కాదా అనిచూడరు. నానాకష్టాలు పడి, ఆరోగ్యాన్నికూడా చెడగొట్టుకొని, పశువులాగు చదివి, పరీక్షాభవనంలో కూర్చొని మనం రాసేదాన్నంతా పరికించి చూచి మార్కు లిస్తారనుకొన్నావా ఏమిటి ఈచండాల మార్కులు! వేలకొలది విద్యార్థులు వేర్వేరుగా రాసే జవాబులన్నింటిని బాగా పరిశీలించి మార్కు లివ్వాలంటే ఒక్కనాట్లో చావడూ? వీళ్ల కంతతీరిక ఎక్కడ? ఓపిక ఎక్కడ? వేలకువేలు పేపర్లని తిరగెయ్యాలి నాలుగయిదు వారాల్లో."

"బాగా చూడ గలిగి నన్ని పేపర్లనే తీసుకుంటే?"

"ఫీసు తగ్గిపోదూ మరీ-ఆలా నెప్పటికీ కాదు. అంచేతే పరీక్షకుడు పేపరు తెరచినాడంటే చేతివేళ్లు మెషీనులాగు పనిచేసి కాగితాల్ని తిరగేస్తుంటాయి. ఆసమయాన్ని పరీక్షకుని స్నాప్‌షాట్ దృష్టుల్లో ఆయన అంతఃపూర్వం వల్లించిఉన్న పదాలూ, వాక్యాలూ, ఏవైనా ముక్కలూ పడ్డాయా అంటే సరే-లేకపోతే నీపనినిండా గ్రాసుమార్కులే."

"మేమింకా వినలా-ఈలాగని."

"మీది డిగ్రీపరీక్ష కాదుగా-వచ్చేసంవత్సరం అన్నీ తెలస్తాయి."

"అయితే డిగ్రీలవల్ల లాభం లేదనా? నీ అభిప్రాయం."

"ఎందుకు లేదూ? ఉంది.

"ఏవిధాన్ని?"

"ఏదైనా స్కూల్లోనో కాలేజీలోనో నౌకరీ దొరికితే నాటి-మళ్లీ శిష్యులచేత ఏకరువు పెట్టించడానికి పనికొస్తుందా! ఇంకోలా సేవావృత్తిని స్వీకరించినప్పటికీ కొన్నాళ్లు అలవాటైన తరువాత రాయడానికీ, చదవడానికీ, అధికారియిచ్చే ఆర్డర్లను గ్రహించడానికి అవసరంపడితే వారితో మనవిచేసికోడానికి తగిన యోగ్యత తప్పకుండా వస్తుంది. ఇంతకంటే మన కీచదువుతో పనేముందీ హాయిగా రెండుపూటలూ కడుపు నల్లబడుతూవుంటే ఎవడైనా వీపేరైనా ఎత్తేవాడేనా? దానికోసమే కాదూ ఈ అగచాట్లన్నీ ఇక గాల్లో ఎగరాలనే గొప్పగొప్ప ఆకాంక్షలు మన కెప్పుడూ కలకలగవు. ఆలాటిగొంతెమ్మకోర్కెలను మనస్సుల్లో పెట్టుకోడం నవాళ్లకి ఆరో మహాపాతకం. సరే పరీక్షలమాట ఉండనీ- ఇది కామానవు, మనం ఇవ్వాళా మానం-మీరు నన్ను చూడగానే 'నీ కక్క-సమాచారం తెలిసిందా ఏమిటి?' అని అడిగారు. సమాచార మేమిటి రాపీదగ్గర ఏవైనా విశేషాలు జరిగాయా?"

"విశేషాలున్నాయని కాదు మాఅభిప్రాయం. లేవని—ఆసంగతే నీకు తెలిసిరాలేదా అన్నాము. ఇదివరకు పరీక్షలరోజులు వచ్చాయా అంటే కైలువంతెన దగ్గరి కట్టమీద ఎక్కడజూచినా విద్యార్థులే ఉండేవారు. అంతేగాకుండా వూళ్లో అమ్మకుబోని నచ్చురకం పండ్లనీ, పాతమిఠాయీలనీ విద్యార్థుల కంటగట్టి డబ్బు పోగుచేసుకొందామని పండ్లవాళ్లు, మిఠాయిఅమ్మేవాళ్లు వచ్చేవాళ్లు. వీళ్లందరితో గలసి ఆస్థలమంతా మనుష్యులతో కిటకిటలాడుతూ వుండేది. ఇవ్వాళేముంది? మాలాగే దారితప్పివచ్చిన నలుగురైదుగురు విద్యార్థులు దప్ప ఇంకెవ్వరూ లేరు—కట్టంతా బావురుమంటూ ఉంది. మాకుగూడా ఎలాగో అనిపించి తిరిగి వద్దామనుకొన్నాంగాని ఎండచేత రావడానికి బద్ధకించాం. ఇక ఇంతదూరం రానే వచ్చాంగదా అని అక్కడే కూర్చొని కాయితాలు తిరగేసివచ్చాం. కాని ఇవ్వాళంతా ప్రొద్దున దన్నమాటే—నీసంగతేమిటే—గుళ్లో బాగా చదువు సాగిందా? అక్కడేమీ విశేషాలు లేవు గామా?"

"గుళ్లో ఏం విశేషాలూ? లాహోరుసిటీలో జరుగుతున్నాయి విశేషాలన్నీ. అందుమూలాన్నే కావచ్చు రావి దగ్గర జనసమ్మర్దం గావడం—ఒకగంటైంది. సయ్యద్ మిట్ఠాబజారునుంచి అయిదారుమంది గృహస్థులు స్నానం చెయ్యడానికని వచ్చారు. వాళ్లు బావాజీతో చెప్తూ ఉంటే విన్నాను—మూడునాలుగుగంటలప్పుడు డబ్బీబజారులో సిక్కులకీ ముసల్మానులకూ గొప్ప పోట్లాటైందట. నిముషంలో ఇటువేపు యాభైమంది సిక్కులు, అటువేపు అరవైమంది తురకలు పోగయ్యారు—క్షణంలో అంగళ్లన్నీ మూసేశారు. ఇంతలోకే ఎవళ్లో టెలిఫోన్ జేశారు. చేతులు చేతులు కలియడం మొదలైందట. కాని నాలుగైదు నిముషాల్లోనే పోలీసుకమీషనరు, సూపరింటు, డిప్యూటీ కమీషనరు, మేజిస్ట్రేటు, పోలీసుజవాన్లు గుర్రాలమీద పరుగెత్తుకొని వచ్చి మూకలను ఇవతలా అవతలాతో లేశారట. ఇప్పుడా బాజారులో ఎక్కువమంది పోలీసువాళ్లని కాపలా ఉంచారనిన్నీ, అయినాగాని? అందరూ పారిపోయినప్పటికీ రెండుపక్షాలవారు ఉద్రేకంతో ఉన్నారనిన్నీ, సమయం దొరికితే మళ్లీ ఓమాటు ఘోరాయించడానికి తయ్యారుగా ఉన్నారనిన్నీ చెప్పారు."

"ఆపోట్లాట కలగడానికి కారణమేమిటి?"

"కారణమేమిటి? వీటిని పోట్లాటలనడంగూడా తప్పే. ఇవి న్నీ ఒకవిధమైన తమాషాలు. ఇవ్వాళ పొద్దుని పదిగంటలప్పుడు మనం పేపరు ఇచ్చి యూనివర్సిటీహాల్లోనుంచి బయటికి రావడంతోటే మాల్ రోడ్డుమీద మ్యూజియానికి ఎదురుగుండా కోతులవాడు కోతులను ఆడించి చూడడానికి చుట్టూమూగిన వాళ్లదగ్గర డబ్బు పోగుజేశాడు చూశారు గాదూ?" వాడిచేతిలో పేంబెత్తముంది. ఆబెత్తం సైగను బట్టి కోతులు తమాషాచేస్తూ వచ్చాయి. వాడా బెత్తాన్ని కుడిప్రక్కకు ద్రిప్పేటప్పటికి కోతులన్నీ రెండుకాళ్లమీద నిలచి పరస్పరం చేతులను పట్టుకొని మహాఠీవిగా కులుక్కుంటూ నడవడం మొదలెట్టాయి—బెత్తాన్ని వాడు ఎడమవైపు ద్రిప్పేసరికి పార్టీలుపార్టీలుగా ఏర్పడి గుర్రుగుర్రు మనుకొంటూ మహాభీకరంగా పోట్లాడడం మొదలెట్టాయి. అప్పటి వాటి మొగాలమీది ఉద్రేకం, ఉత్తేజం, వాటిపోట్లాటా చూస్తే ఇవన్నీ పరస్పరం కరుచుకొని రక్కుకొని చస్తాయేమో అని భయం కలిగింది. ఇంతలోనే వాడు బెత్తాన్ని కింద కొట్టాడు. చప్పున కోతులు పోట్లాడడం మానేసి మొగాలెత్తుకొని ఆకాశంకేసి చూస్తూ కండ్లను మిటమిట లాడించాయి—తరువాత బెత్తాన్ని పైకెత్తితే అవన్నీ నేలకేసి మొగాలు ద్రిప్పుకొన్నాయి. ఆఖరున వాడా బెత్తాన్ని వలయాకారంగా విసరేటప్పటికి అవి రెండుకాళ్ల మీద నిలచి రెండుచేతులతో చుట్టూ పోగై ఉన్నవాళ్లందరికీ సలాములుచేశాయి. ఇవిచేసే తమాషాలవల్ల మనకందరికీ చాలా ఆనందం కలిగింది. ఆడించేవాడికి బాగా పైసాలు దొరికాయి. ఆకోతులపోట్లాటను పోట్లాట అంటారా? తమాషా—అలాగే యీ మనపోట్లాటలు. వీటికారణాలూ వాటికారణాలంటివే. తక్కిన ఏకార్యాలకైనా కారణాలుండితీరాలిగాని యీ మనవివాదాలు కారణం లేకుండానే అవుతూవుంటాయి. ఒకవేళ దేనికైనా కల్పించినప్పటికి అది అందులకు కారణమై ఉండదు. నాకు తోచినంతలో వీటికి అసలు కారణమేదైనప్పటికీ గౌణకారణం మాత్రం మన రెండుపక్షాలవారి హాస్యం, దురాగ్రహం. అంతేకాక ఈకలహాల్లో హిందువులుగాని, మహమ్మదీయులుగాని పెద్దమనుషులైన వాళ్లెవరూ చేయిచేసుకొన్నట్టు కనబడదు. అనామకులైన నీచులు, పోకిరీలు, మోసగాళ్లు, గుండాలు తన్నుకొని కల్లోలంజేయడం. జగడమంతా అయినతర్వాత ఎవరితమ జాతివాళ్లని పక్షపాతం కలుగజేసికొని పెద్దమనుషులైనవాళ్లూ రంగంలోకి దిగడం, సభలుచేయడం, లెక్చర్లు కొట్టడం, డబ్బువసూలుచేయడం, ఖర్చుచేయడం: అన్నీ బులపాటాలూ తీరినతర్వాత మళ్లీ యథాపూర్వం శాంతించడం—మానగరపువంతుకూడా అయిందిగదా అని సంతోషించడం."

"ఏమిటో! ఈవెధవ కొట్లాటలన్నీ నీ—మనయింటికి మనమే నిప్పంటించుకోవడం—తెలిసికూడాను."

"జరిగినంతకాలం జరగాలి—ఆపడానికి చేసే మనవాళ్ల ప్రయత్నాలన్నీ వ్యర్థమే అవుతూవున్నాయి. ఇంతకూ దేనికైనా సమయం రావాలి."

ఈలాగు మాట్లాడుకొంటూ సిటీని జుట్టుకొనిఉన్న గోల్ బాగు అనే తోటలో ప్రవేశించారు. క్రమంగా కాశ్మీరద్వారము, భాటీద్వారము, మోరీద్వారము, హారీద్వారములు గడచిపోయినాయి. లోహారీద్వారము దాటి కొంచెము దూరం వెళ్లేసరికి శీతలామందిరంలోనుంచి జాగంటలచప్పుళ్లు వినవచ్చాయి. వీళ్లుముగ్గురూ ఒక్కక్షణంలో పరుగెత్తి మందిరద్వారంలో చేరారు. అమ్మవారి హారతిసమయం. విద్యార్థులప్పుడక్కడ తప్పకుండా ఉండి తీరాలి.

౨

ఉత్తరహిందూస్థానంలో మందిరమంటే దేవాలయం. లాహోరులోని శీతలామందిరం అమ్మవారిగుడి. అక్కడివాళ్లంతా ఆదేవిని దుర్గఅని పిలుస్తారు. ఇప్పుడీ గుడినిగురించీ, నాలుగువైపులా దీని నానుకొని ఉన్న లాహోరుభాగమునుగురించీ కొంచెం వివరంగా రాస్తాను. లేకపోతే మూడో ప్రకరణంలో రాయబోయే సంగతులు తెలియవు. ప్రస్తుతం సిటీఅని పిలవబడే రంజిత్‌సింహునాటి పురాతనలాహోరు పట్నానికి దక్షిణంగా ఉంది ఈగుడి. ఆకాలంలో గుడిగా పేరూలేకుండా ఉండేదట. ఒకసన్న్యాసి అందులో ఉంటూ ఉండేవాడట. దీనికి తూర్పుప్రక్కని షాల్మిదరవాజా అని, పడమటివైపున లోహారీదర్వాజా అని పట్నంలోకి పోవడానికి రెండుద్వారాలున్నాయి. ఈ లోహారీదరవాజానుంచి గుడికి పడమటగా తిన్నగా ఒక్కమైలు దక్షిణం పోయినామంటే పురానా అనార్కలీబజారు వస్తుంది. ఇతిహాసప్రసిద్ధమైన అసలు అనార్కలీబజారు ఇదే. పూర్వం ఈమందిరానికి చుట్టుప్రక్కల దూరదూరంగా తోటలు, తోపులు పొలాలు ఉండేవి. వాటి తరువాత అంతా అడవులమయమే. గుడిని ఆనుకొని శ్మశానాలు, గోరీలు ఉండేవని చెప్పుకొంటారు. అందుకు తార్కాణంగా యిప్పుడు ఈమందిరం వెనకాలగా ఉన్నతోటలో దున్నితే ఎముకలు, పుర్రెచిప్పలు, బయటపడుతూవుంటాయి. మన్నంతా బూడిదలాగా నుంటుంది. కాని యిప్పుడీమందిరం బొత్తుగా మారిపోయింది. ఇప్పుడు దీనితో సామాన్యపు రాజవాడలు సరితూగలేవు. ఇంతటి ప్రసిద్ధమైన మందిరం ఇంతటి ఆదాయముగలదీ లాహోరులో ఇంకోటి లేదు. ఇప్పుడు దీనికి సంవత్సరానికి నికరాదాయం లక్షరూప్యాలేలకంటే యెక్కువగా ఉంటుంది. ఇంగ్లీషువారు పంజాబును లోబరుచుకొని స్థిర్వ్యవస్థను చేసి పెద్దదుర్గంలాటి స్టేషన్ కట్టించారు. దాంతో లాహోరుపరిధితోపాటు ఈమందిరందశకూడా తిరిగిపోయింది. దీనికి నాలుగువైపులా ఉన్నతోటలూ, తోపులూ అరణ్యాలూ సుందరవిశాల భవనాలక్రింద మారిపోయినాయి. ఉత్తరాన్ని సిటీ ఉండనేఉంది. తక్కిన మూడువైపులాకూడా నాలుగైదుమైళ్ల దూరానికి మించిన పట్నం పెరిగింది, ఇంకా పెరుగుతూఉంది. పాతఅనార్కలీ బజారును ఇప్పుడెవ్వరూ తలచుకోనే తలచుకోరు. ఈ మందిరానికి ఫర్లాంగుదూరంలో పడమటగా వెలసిన అనార్కలీబజారే ప్రస్తుతం లాహోరు నగరానికంతా అలంకారభూతం. ఈ పురాతన నూతన అనార్కలీలు కలిసినచోటినుంచి అడ్డంగా తూర్పునుంచి పడమటికి మాల్‌రోడ్డు వ్యాపించి ఉంది. ఇది రావీనదిమీదుగా వచ్చే పెషావరు ఢిల్లీ గ్రాండ్ ట్రంక్‌రోడునుంచి చీలి పట్నంమధ్యగుండా షుమారు తొమ్మిదిమైళ్లు ప్రయాణంచేస్తూ లాహోరు కంటోన్మెంటుకు పోయింది. ఈరోడ్డుకూడా చాలా సుందరమైనదే. మనోహరవస్త్రాలంకార విభూషిత యగు హిందూవధువు అనార్కలీ; పాశ్చాత్య వధువు మాల్‌రోడ్డు. ఈరెండూ కలిసినచోట పూర్వపాశ్చాత్యసంకరం. లాహోరులోని ముఖ్యసార్వజనికభవనాలన్నీ ఈరోడ్డుమీదే వున్నాయి. రావీనదిదగ్గరనుంచి బయల్దేరామంటే క్రమంగా పోస్టు ఆఫీసు బిల్డింగులు, చిన్నరావీవంతెన, మ్యో హాస్పిటల్ భవనాలు, బాదుషాహిమసీదు, గురుదత్తభవనాలు, ఇస్లామియా హైస్కూల్ బిల్డింగులు, సెంట్రల్ ట్రైనింగ్ కాలేజిసౌధాలు, గవర్నమెంటుకాలేజి, కంపెనీపార్కు, యూనివర్సిటీభవనాలు, మ్యూజియం, జనరల్ పోస్టాఫీసు, హైకోర్టుబిల్డింగులు, లారెన్సుగార్డన్సు, జూ, గవర్నమెంటుహౌస్, గవర్నర్ బంగళాలు, ఏచిసన్ కాలేజి బంగళాలూ ఇవన్నీ పది పన్నెండు మైళ్ళదూరం వరకూ వ్యాపించి ఉన్నాయి. ఇవి గాక వీని మధ్య మధ్య గొప్పయూరోపియన్ ఘరములూ, బాంకులూ, హిందువుల వ్యక్తిగత వ్యాపార స్థానాలూ ఉన్నాయి. ఈలాగు పట్నం మితిమీరి అభివృద్ధి పొందడంచేత ఇప్పుడీగుడి లాహోరు యొక్క హృదయస్థానాన్ని ఆక్రమించింది. ఇంతవరకైన మహాంతులు కూడా దూరాలోనున్న గలిగి గుడికి చుట్టుప్రక్కలా ఫర్లాంగుల కొలదీ వ్యాపించి ఉన్న తమ నివేశనస్థలాల్లో దివ్యమైన భవనాలను కట్టించి పదిలారు. అమ్మవారిగర్భగుడి, దాన్ని ఆనుకొని ఉండే సౌధాలూ గాక దీనికి చెందిన మేడలు మిద్దెలు రెండుమూడుఫర్లాంగుల పర్యంతం వ్యాపించి వున్నాయి. నాలుగు వీటినుంచి అద్దెలమూలంగా అరవై డెబ్బై వేలు వస్తాయి. మందిరానికి ఎదురుగా అనార్కలీ నుంచి నైలు స్టేషనుకు పోయే హైరోడ్డు ఉంది. ఈ రోడ్డుమీదుగా సమాంతరంలో సిటీకి దిగువగా గోల్‌బాగ్ రోడ్డు ఉంది. ఈ గోల్‌బాగ్ సిటీని ఆనుకొని తూర్పు దక్షిణ పడమటి పార్శ్వాల నాక్రమించి వలయాకారంగా ఉంటుంది. ఈ ఆకారాన్ని బట్టే దీనికి గోల్‌బాగని పేరువచ్చింది. ఇది పూర్వం సిటీ చుట్టూ ఉండే అగడ్త. ఇంగ్లీషువాళ్లు ఈకందకాన్ని పూడ్పించి తోటకింద మార్చి మధ్యగుండా కేవలం మనుష్యులు నడవడానికి రోడ్డు వేయించారు. ఈరోడ్డు రెండువైపులా ఫర్లాంగు ఫర్లాంగు దూరంలో చిన్నచిన్న కాలిబాటలను వేయించి తోటనంతా ప్లాట్లుగా విభాగం చేశారు. ఈ తోటంతటా ఎప్పుడూ గజంవెడల్పు నీళ్లకాల్వ పారుతూ ఉంటుంది. ఈకాలవ నీటిని ఒక్కొక్కరోజు ఒక్కొక్క ప్లాటులోకి వదుల్తూవుంటారు. ఇందువలన ప్లాట్లన్నీ ఎప్పుడు చూసినా పచ్చని గడ్డితో నిండి మహా సుందరంగా ఉంటాయి. అప్పుడప్పుడు ఈగడ్డిని మెషీన్‌తో కోస్తూ ఉంటారు. ఇవిగాక అనేకరకాల పూలచెట్లూ, తీగెలూ, ఫలవృక్షాలూ ఈ తోటయొక్క అందాన్ని రెట్టింపు జేస్తూ ఉంటాయి.

సాయంకాలమప్పుడు, ముఖ్యంగా ఎండాకాలంలో, ఈ గోల్‌బాగులోని పచ్చిక బయళ్లన్నీ మనుష్యులతో నిండిపోతాయి. కొన్నిచోట్ల రాజకీయసభలు, కొన్నిచోట్ల సాంఘికసభలు, కొన్ని స్థలాల్లో సాధువుల ఉపన్యాసాలు, మరికొన్నిచోట్ల ఫకీర్ల సంభాషణాలు. పండితులు పురాణాలు చెబుతూవుంటే, శ్రోతలు వలయాకారంగా కూర్చొని వింటూ వుంటారు మరికొన్ని స్థలాల్లో. మరికొన్ని ప్రదేశాల్లో కళ్లులేని సిక్కుపాటకులు హార్మోనియం ముందు పెట్టు

కొని వాయిస్తూ శ్రావ్యంగా పాడుకూవుంటే వింటూ ఉంటారు అనేకమంది. బలిగుడు ఆడేవాళ్ల జట్టే లింకోవైపు. చంటి బిడ్డలని మెత్తని గడ్డిమీద ఆడుకోడానికి వదలి పెడితే వాళ్లు బోరగిలపడీ, మోకాళ్ల మీద నిలచీ గడ్డిపోచలిని గుప్పిడితో బట్టికొని లాగుతూవుంటే వాళ్లని ఓరకంట చూస్తూ గుంపులు గుంపులుగ జేరి ముచ్చటలాడుతూ వుండే యువతులగు తల్లులు మరికొన్ని ప్రదేశాల్లో– ఈలాగు సాయంకాల మైదుగంటలయిన పిదప గోల్‌బాగ్ ప్లాట్లన్నీ ఉత్సవాలతో నిండి కలకల్లాడుతూ వుంటాయి. * అమ్మవారి దర్శనానికి లోపలికి వెళ్లాలంటే ముదలు రెండు పెద్దద్వారాలని దాటాలి. ఇందులో మొదటిది ముఖద్వారం. ఈద్వారంమీద నౌకమేడ–దానిమీద గోపురాలు–ముఖద్వారం తరవాత మరోవిశాలమైన ద్వారముంది. ఈరెండువరవాజాల్లో దృఢమైన తలుపులున్నాయి. రాత్రి ఏడు గంటలు కావడంతోటే ద్వారాలతల్పులను మూసివేసి వాటిమధ్య భాగంలో ఉండే కిటికీల్లాంటి చిన్నతల్పులని 9 గంటలవరకు తెరచి వుంచుతారు. ఆసమయంలో తీయకుండా పహారా వుంటుంది. ద్వారాల్ని దాటి లోపలికి పోవడంతోటే ఎదురుగుండా దేవీమందిరం. ఈదేవీమందిరం సంగమర్మరపు పలకలతో గట్టబడింది. గోడల్లో నాలుగైదుమూళ్ల అద్దాల్ని పొదిగి బిగించారు. అదిగాక గోడలమీదభాగంలో అనేకవిధాలచిత్రాలున్నాయి. ఈ దేవీమందిరం సరోవరంలోని కమలంలాగు మహాసుందరంగా ఉంటుంది. ఈమందిరానికి నాల్గువేపులా పదిపన్నెండు గజాలమేర ఖాళీప్రదేశం. అక్కడ నాపబండలను పరిచారు. మందిరానికి ఎడమవైపు రెండంతస్తుల గదులు చాలా ఉన్నాయి. వాట్లల్లో గుడియొక్క మహంతులవారూ, ఎప్పుడూ అక్కడే ఉండేసాధువులూ వుంటారు ఈగదులను ఆనుకొని పాకశాలలు కొఠార్లు ఉన్నాయి ఈభోజనశాలలో అతిథులు, అభ్యాగతులు, వైరాగులు, బ్రాహ్మణులు, భిక్షుకులు అంతా గలిసి నూటికంటె ఎక్కువ మంది రోజూ రెండుపూటలా భోంచేస్తూ ఉంటారు. ఇందు కయ్యే ఖర్చంతా మందిరాదాయంనుంచే. దేవీమందిరానికి కుడివైపు శివాలయం; దానికి కుడిప్రక్కగా మరికొన్నిభవనాలున్నాయి. వీనిలో ఉత్తరంగా ఉన్నది చాలావిశాలమైన మూడంతస్తుల మేడ. నేలమీది గదుల్లో, రెండవయంతస్తులోని ముందరిభాగపుగదుల్లో విద్యార్థులుంటారు. గదికి ముగ్గురు నలుగురుచొప్పున యాభై అరవైమంది సుఖంగా ఉండడానికి దగిన గదులున్నాయి. వీట్లలో ఎప్పుడూ తక్కువకుండా యాభైమంది విద్యార్థులుంటారు. వీళ్లీ మందిరములోని పాఠశాలలో సంస్కృతము జదువుకొని పంజాబు యూనివర్సిటీ పరీక్షలకు తయ్యారవుతూ ఉంటారు. కాని పరీక్షలు జరిగేదినాల్లో మరినలభై యాభైమంది విద్యార్థులు పంజాబులోని అన్యప్రాంతాలనుండి వస్తారు. ఈ పరీక్షలు పంజాబు యూనివర్సిటీకి సంబంధించినవి. ఓరియంటల్ ఫాకల్టీ పరీక్షలనిగాని, ఓరియంటల్ టైటిల్సనిగాని వీటిపేరు. ఇవి అరబ్బీ, ఫార్సీ, సంస్కృతము, ఈభాషల్లో జరుగుతాయి. సాధారణంగా అరబ్బీ, ఫార్సీభాషలపరీక్షలకు మహమ్మదీయులు, సంస్కృతానికి హిందువులూ వస్తూవుంటారు. ప్రతిసంవత్సరం సంస్కృతం నిమిత్తం మూడునాల్గువందల మంది విద్యార్థులు నానాప్రాంతాలనుండి వస్తారు. ఈ వచ్చినవాళ్లలో ఎక్కువమంది రైలుస్టేషన్ దగ్గర ఉన్న మూలరాజు మందిరంలో బసచేస్తారు. తక్కినవాళ్లు శీతలామందిరంలో. ఈ రెండుచోట్లా బసచేసేవాళ్లకు ఒక్కవారం పర్యంతం ఉచితంగా ఉండడానికి స్థలం, రెండుపూటలా భోజనం దొరుకుతుంది. ఈఏర్పాట్లనుబట్టే శీతలామందిరంలోగూడా కొత్తవాళ్లు చాలామంది దిగారు.

ఇంటిలో ఇప్పుడు వీళ్ల సంగతి వదలి మళ్లీ రాస్తాను. రెండవయంతస్తులోని గదులకు వెనుకభాగాన్ని విశాలమైన శాలలున్నాయి. వాట్లల్లో పండితులు విద్యార్థులకు పాఠాలు చెబుతారు. ఈ మేడయొక్క మూడోఅంతస్తుమీద ఒక్క కాపురానికి దగిన గృహ ముంది. అందులో ముఖ్యాధ్యాపకు లుంటారు. అధ్యాపకులకూ, విద్యార్థులకూ మరో భోజనశాల ఉంది. దీనిఖర్చంతా మందిరాదాయంనుంచే. శివాలయానికి తూర్పు దక్షిణ పార్శ్వాల్ని మరికొన్ని మేడలున్నాయి. వాటిలో అభ్యాగతులైన సాధువులూ, దేవీదర్శనం నిమిత్తం వచ్చి కొన్నాళ్లపాటు ఉండే గృహస్థులూ బసచేస్తూ ఉంటారు.

ఇక ఈ దేవీదర్శనానికి ఒక్క హిందువులే కాదు, సమస్తవర్ణాలవారు వస్తారు. విగ్రహారాధనం వేదవిరుద్ధం, దాన్ని చేయడం మహాపాపం అని చెప్పే ఆర్యసమాజకుల యువతులు, ఏకేశ్వరోపాసనం మనం చేయదగింది, ఈబొమ్మలపూజలన్నీ అనాగరికులవని బోధించే బ్రహ్మసమాజకుల భార్యలు, దేవునిదప్ప మరొక్కరిని పూజించడం దోషమని వాదించే దేవసమాజకుల స్త్రీలు, హిందూదేవాలయాల్లోకి పోవడానికి సమ్మతించని జైనులకాంతలు, సంఘసంస్కర్తల ధర్మపత్నులు తమతమభర్తలు కార్యాంతరాలనిమిత్తం ఇల్లు వదిలిపోవడంతోటే బిడ్డలని జంకబెట్టుకొనివచ్చి అమ్మవారిని దర్శించి వారితీర్థప్రసాదాలను దీసికొని పోతూ వుంటారు. లేకపోతే యేవేళ అమ్మవారు పోసి చంద్రబింబంలాంటి తమబిడ్డలు కురూపులైపోతారో అని భయం. భయంచేతనే భక్తి ఎక్కువ. ముసల్మాన్ స్త్రీలుకూడా దేవిని దూరాన్నుంచి దర్శించి పాదతీర్థం మొగాలని కొట్టించుకొనిపోతారు. వీరికి గర్భగుళ్లోకి పోవడానికి వీలులేదు. గర్భగుడివెలుపల వీరినిమిత్తం ఒక కిటికీ ఏర్పాటై ఉంది. అక్కడికి వచ్చి ముసల్మాన్ యువతులు బిడ్డలనెత్తుకొని నిలుచుంటే పూజారి అమ్మవారి పాదోదకం తీసికొనివచ్చి వాళ్ల మొగాల మీద జల్లి వాళ్లిచ్చే ముడుపులను పోగుచేసికొని పోతూవుంటాడు. ఈ మందిరానికి పురుషులుకూడా వస్తూనే ఉంటారు. కాని స్త్రీలసంఖ్య అపరిమితము. మార్చి ఏప్రిల్ నెలల్లో గొప్ప ఉత్సవాలు జరుగుతాయి. ఆరోజులలో రావడానికీ పోవడానికీ సందుదొరకదు. ఈఉత్సవాలు మొదలైనవానివల్ల అనేకవేల రూపాయల ఆదాయం.

* ముఖ్యంగా శీతలామందిరానికి ఎదురుగుండా ఉండేభాగంలో రోజూ తిరణాల్లాగే వుంటుంది.

జేగంటలూ గంటలమోతలూ చెవిలో బడడంతోటే మన విద్యార్థులు ముగ్గురూ ఒక్కపరుగులో ముఖద్వారం జేరారు. అప్పటికే సగంహారతి కావచ్చింది. దాన్నిగనిపెట్టి వీళ్లు మళ్లీ క్షణంలో తమగదులకాడికి బరుగెత్తి పుస్తకాల్ని కిటికీల్లోనుంచే లోపలికి గిరాటుపెట్టి వచ్చి హారతిలో కలుసుకొన్నారు. ఇంతలో హారతి సమాప్తమైంది. వెంటనే ఇంతలా అంతలా ఉన్నవిద్యార్థులందరూ అమ్మవారియెదట రెండుపంక్తులుగా నిలబడి ముదలు దేవ్యపరాధస్తోత్రశ్లోకాలను పఠించారు. అందరూ ఒకేస్వరంలో రాగందీసి పఠిస్తూవుంటే వినేవాళ్లకి మహా ఆనందం కలుగుతుంది. ఈస్తోత్రాలను పూర్తిజేసి గర్భగుళ్లోనుంచి బయటికి వచ్చి ఎవరికి నోటకివచ్చిన శ్లోకాలను వాళ్లు పఠించుకొంటూ ప్రదక్షిణాలు చేశారు. ఇది కావడంతోటే దేవికి ప్రణామాలుచేసి శివాలయం ఎదటికి వచ్చి పూర్వంలాగే బార్లుదీరి నిల్చొని అందరూ వినాయకస్తోత్రాలు, శివస్తోత్రాలు పఠించారు. ఇది ముగియగానే మహాదేవునికి వందనాలుచేసి వీళ్లు మహంతుగారి దగ్గరకు బరుగెత్తిపోయి వారిపాదాలకు నమస్కారంజేసి, అంతకు బూర్వమే యక్కడజేరి మహంతుగారి ప్రక్కని కుర్చీలమీద కూరుచున్న అధ్యాపకులకు దండంపెట్టి వారియెదుట నేలమీద కూర్చున్నారు. దర్శనానికివచ్చిన గృహస్థులు మరో ప్రక్కను గూర్చున్నారు. ఏదో సంభాషణ అవుతూవుంది. మహంతుగారు ఖులాసామనిషి; మంచి ఉదారబుద్ధి కలవారు. ఎల్లప్పుడు ప్రసన్నవదనంతో ఉంటారు. వీరి అన్నక్షేత్రంలో రోజూ భోంచేసేవాళ్లు నూరుమందికి తక్కువగారు. దగ్గర ఉన్నవాళ్లు కొందరు ఇంతఖర్చు ఎందుకని ఏమంటూ ఉంటారు. కాని వీరు వాళ్లమాటల్ని లక్ష్యమేచెయ్యరు. విద్యార్థులమీద చాలాప్రేమ. ఖులాసా పుట్టిందంటే నూరు నూటయాభై రూపాయలు ఖరీదుచేసే పండ్లబుట్టలు ఒక్కనిమిషంలో వచ్చిపడతాయి. చూస్తూ చూస్తూవుండగానే విద్యార్థులు తొట్లాతొక్కలూ మిగల్చేస్తారు. ఒకొక్కసమయంలో క్షీరాన్నాలు, మోహనభోగాలూ ఎగురుతూ వుంటాయి. కాని వీరిది మహానిర్లక్ష్యస్వభావం. తమమీద కేదైనా విపత్తు వస్తుందని తెలిసినప్పటికి వచ్చినతర్వాత తంటాలు పడతారే. కాని ముందుగానే తప్పించుకోడానికి ప్రయత్నంజేసే స్వభావంకాదు. గృహస్థులు వీరితో మాట్లాడుతూ ఉన్నది డిబ్బీబజారు విషయము. వీళ్లేదో సలహా ఇస్తూవుంటే మహంతుగారు దానిని పాటించడంలేదు. వీరు నిర్లక్ష్యంగా నవ్వుతూ "ఇలాంటి విదవర కెన్నో జరిగాయి—కొత్తగాదు. ఇప్పుడంతగా మనతలమీది కేం వచ్చింది?" అన్నారు.

"నిజమే కానిండి—వాటికీ వీటికీ చాలా భేదాఉంది. మేంగూడా అన్నీ చూస్తున్నాం కాదూ. కాని ఇవ్వాళ సాయంకాలం వైఖరి చూస్తే ఏదో గొప్పఉపద్రవం అయ్యేలాగే కనిపిస్తోంది. ఏలాగైనా మన ప్రయత్నంలో మనం ఉండడం మంచిది. మనం కలహానికి దిగకపోయినప్పటికీ ఒకవేళ మనమీది కేదైనా వస్తే తప్పించుకోనైనా వద్దా?"

"ఎవళ్లో సిక్కులూ తురకలూ పోట్లాడుకుంటే మనకు వచ్చిన భయమేమిటి? మనకూ తురకలకీ ఏమైనా విరోధం ఉందా—మీరన్నలాగు జరుగుతుం దనుకోడానికి? ఎంతమంది తురకాళ్లు వస్తూవుంటారో చూశారా మన దేవికి మొక్కడానికి?"

"మీరాలాగు సెలవిస్తే మే మేం జెప్పాలి? వీళ్లమీద మీకింతటి నమ్మకం ఏలా కలిగిందో తెలియడంలేదు. వీళ్లు సిక్కులనీ మనల్నీ వేరువేరుగా చూస్తారా? కాఫర్లంతా ఒకటే వీరిదృష్టికి. తప్పెవళ్లదైనా, విరోధం ఎవళ్లతో ఉన్నా దాన్నంతా ఆలోచించరు—ఎవళ్లు చిక్కితే వాళ్లమీదే చూపిస్తారు తమ శౌర్యాన్ని. ఇంతవర కెన్ని పోట్లాటలో అయ్యాయి—వాటి[illegible] మన మేం వింటున్నాం? కలహాలు తగ్గిపోయింతర్వాతగూడా ఎవడైనా బ్రహ్మచారంచాలక ఒంటరిగా దొరికాడంటే వాడిభరతం పట్టిస్తున్నారు."

"అయితే ఇప్పుడు మీసలహా ఏమిటి? ఏం చెయ్యమంటారు చెప్పండి."

"చేసే దేముంది? ముందుగానే ఠాణాలో రిపోర్టుచేసి ఇరవై ముప్పైమంది పోలీసువాళ్లను పిలిపించి రేపుపగలంతా మందిరంలోపలా బయటా కాపలా పెట్టించండి. సాయంకాలందాకా ఉండి వెళ్లిపోతారు. ఇందులో మనకు వచ్చే నష్టమేమిటి?

బిగ్గగా నవ్వుతూ "మంచిబహద్దర్లే బయల్దేరారా—[illegible]—ఇలాంటి [illegible] అర్ధసంతా [illegible]—చప్పుడే! ఏమో వస్తుందని ముందుగానే వెళ్లి పిలిపించుకోవాలి! నామాటనుగూడా కొంచెం వినండి. మనదుర్గ అనుగ్రహం ఉన్నంతవరకూ మన కేం భయం లేదు. నాకు బాగానమ్మకం—మీరుమాత్రం నిశ్చింతగా ఉండండి. చూద్దాం, మనమందిరాని కేం ముప్పు వస్తుందో."

గృహస్థులకిక మాట్లాడడాని కేమీతోచిందికాదు. మహంతుగారి పట్టుదలవాక్యాలవల్ల వీళ్లకోమాదిరి సంతోషంగూడా కలిగింది. ఇంతలో విద్యార్థుల భోజనానికి గంట వినవచ్చింది. ఒక్కక్షణంలో వాండ్లాస్థలాన్ని ఖాళీచేసి తిన్నగా భోజనశాలలో చేరారు. తరువాత గృహస్థులుకూడా మహంతుగారికి ప్రణామాలుపెట్టి వారిసెలవు తీసికొని ఎవళ్లదోవని వాళ్లు వెళ్లారు.

క్రమక్రమంగా తొమ్మిది పది పదకొండు గంటలైంది. నగరమంతా క్రైస్తవుల ఆంధకారపు [illegible] క్రింద నూరుతూ ఉంది. అనార్కలీ బాజారులో, సిటీవీథుల్లో మిఠాయి దుకాణాలు, తమలపాకు బీడాల దుకాణాలు మాత్రం తెరచి వున్నాయి. కాని వాటిదగ్గర అంత అలజడి ఏమీ లేదు. అప్పుడప్పుడు రసికశిఖామణు లెవ్వరో వచ్చి మిఠాయీలనీ, బీడాలనీ, కొనుక్కొని పోతూవున్నారు. అత్యంత ప్రకాశమానము లైన ఎలెక్ట్రిక్ దీపకాంతులు ఉపరిభాగాన్ని ప్రసరిస్తూ వున్నందు వలన చూసేవాళ్లకి నగరాధిదేవతయొక్క శిరోభాగమున జాజ్వల్యమానముగ వెలుంగు తదీయచ్ఛాయామండలమా అని

పిస్తూ ఉంది. ఇద్దరిద్దరు లేక ముగ్గురూ కలసి పోలీసువాళ్లు డ్యూటీని నిర్వర్తిస్తూ ఉన్నారు. వీళ్ల కుడిచేతుల్లో పొడుగుపాటి దృఢమైన లాఠీ కర్రలు, ఎడమ భుజాలమీద కంబళ్లు ఉన్నాయి.

శీతలామందిరమంతా విద్యుద్దీపాలతో వెలిగిపోతూ ఉంది. మహంతుగారి నిశ్చింతస్వభావము అందరికీ తెలిసిందే. సమస్తమూ పరిత్యాగముచేసిన వీరివంటి వారికి ఈ అనిత్యసంసారపు గొడవతో పనేముంది? వేళ కింతవల్ల కడుపులో బడితే చాలు. ఇక లోకమంతా అటు ఇటైనా వీరి కేమీ చింతవుండదు. పదకొండు గంటలకు కొంచెం పూర్వమే వీరు శయనమందిర మాక్రమించారు. ఇప్పుడు నిద్రాదేవి ఉపగూహనాల్లో వీరికి దేహస్మృతే లేదు. ముఖద్వారాల దగ్గర వున్న పహరావాళ్లు డయిటెన్ హ్రీకేనులాంతర్లని వెనుక బెట్టుకొని కునికిపాట్లు పడుతూ కూర్చొన్నారు. వీళ్లకు నిద్ర ఎక్కువ అవుతూ ఉన్నట్లు గన్పిస్తుంది. వీళ్లు నేలమీద కూర్చున్నారు. తలలు మెల్లగా వంగుతూ వంగుతూవచ్చి టక్కున నేలమీద తగిలేటప్పటికి చప్పున మళ్లీ కళ్లు దెరచి తలలు పైకెత్తుతూ వున్నారు. తక్కిన నౌకర్లుగూడా పగలంతా పనిపాటలు చేసి వున్నవాళ్లు కావడం చేత పక్కలమీద వాలంగానే అప్రయత్నంగా తెలియకుండానే మైకంకమ్మింది. కళ్లు మూతలు బడిపోయినాయి. కాని పరీక్షావిద్యార్థులు మాత్రం ఇంకా మేలుకొనే ఉన్నారు. తెల్లవారితే మూడో పేపరు. అందునిమిత్తం వచ్చేనిద్రను చాల కష్టంమీద అదుముకొంటూ పుస్తకాలను తిరగేస్తూ ఉన్నారు. పన్నెండైంది. ఒంటిగంటకూడా కానచ్చింది. పట్నమంతా గొత్తిగా మాటు మడిగి పోయింది. నాల్గు వేపులా నిశ్శబ్దరాజ్యం. అలాంటి నితాంత నీరవమైన సమయంలో ఉన్నటులుండి హఠాత్తుగా హైగ్రౌండుమీద గుర్రముకటి వాయువేగంతో పరుగెత్తినలాగు ధ్వని వచ్చింది. మేలుకొని ఉన్నవిద్యార్థులు అర్ధరాత్రివేళ అలా పరిగెత్తడ మేమిటా అని ఆలోచిస్తూ ఉండగానే మరికొంత గుర్రాలు గంయ్యిమని పరిగెత్తాయి. వెంటనే లేచి వీళ్లు పాఠశాలలో ఉన్న కిటికీల దగ్గరకు పరుగెత్తుకొని పోయి చూసేసరికి రిజర్వుపోలీసు సోల్జెర్లతో నిండి వున్న రెండుమూడు మోటారు బస్సులు గాండ్రిస్తూ పరుగెత్తాయి. కొంచెం పైగా ఉన్న గోల్ బాగ్ రోడ్డుమీదుగా పడిపోను ఇరవై మంది పోలీసువాళ్లు అమితవేగంగా పరిగెత్తారు. వీళ్లంతా చూస్తూ చూస్తూ ఉండగానే శాల్మీ దర్వాజా గుండా సిటీలో ప్రవేశించి అంతర్ధాన మైనారు. ఏకారణంచేత ఎక్కడికి వెళ్లారో తెలియదు. అప్పుడు బయటికి పోవడానికా వీలులేదు. ద్వారాలన్నీ తాళాలతో వున్నాయి. కాని సిటీలో ఎక్కడనో బాగా గందరగోళమై వుంటుందని ఊహించుకొని గదుల్లోకి తిరిగి వచ్చి పక్కలమీద శరీరాలను వాల్చారు. కండ్లుమూసుక పొయ్యాయి. ఈపరీక్షలకని వీళ్ల కన్నాళ్లనుంచో కంటినిండా నిద్రే లేదు. పాపం వొళ్లెరుగని నిద్ర వచ్చింది ఈక్షణంలో. తర్వాత ఏం జరిగిందీ వీరికి తెలియదు. కాని సమస్త బ్రహ్మాండాన్ని నిద్ర ఆవేశించి నప్పటికీ మేలుకొని ఉండేది ఒక్క కాలమే. ఈ కాలపురుషుని గతివిన్యాసం మహావిచిత్రమైంది. దీనికి నిరోధమనేది లేనేలేదు. ఈ పురుషుని కెప్పుడూ ముందుచూపేకాని వెనుకచూపు లేదు. లక్షలకొలది పుట్టినా గిట్టినా సరే; భూకంపాలుద్భవించి స్థలం జలంగా, జలం స్థలంగా మారిపోయినా సరే; జ్వాలాముఖీ పర్వతాలు పగిలి చుట్టూ ఉండే గ్రామాలూ నగరాలూ నామనష్టమై పోయినా సరే; మహాభయంకరసంగ్రామాలై రాజ్యాలకు రాజ్యాలు తల్లక్రిందులై పోయినాసరే; యీ మహాపురుషుని అడుగు ముందు పడుతూనే ఉంటుంది కాని ఆగదు. తృణకల్పులమైన మనకు ఉద్వేగం, ఆతంకం, విషాదం, మనోవ్యథా కలిగించి బుద్ధినికూడా చలింపజేసే భయానకఘటనాలన్నీ ఈ కాలవిశ్వరూపుని పాదాల కింద గడ్డిపరకల్లాగు ఊరుపేరు లేకుండా నలిగి పోతూ వుంటాయి. అట్టి యీ మహాకాలుని ముందు ఆరాత్రి లాహోరు బజారుల్లో జరిగిన సంగతు లో లెక్కా? రాత్రి గతించిన వాట్లో లెక్కైంది. మేనెల మూడో తారీఖు ప్రవేశించింది. నగరమంతా యథాపూర్వం నానా వినధ్వానాలతో నిండిపోయింది. మైమరచి నిద్రించిన విద్యార్థులు గూడా లేచి తొందరతొందరగా నిత్యకృత్యాలూ, స్నానాలూ జేసికొని పరీక్షానివర్తిని హాలుకు బోవడానికి తయ్యారైనారు. హాలుకు పొయ్యేముందు వీరందరికీ ఖుట్టీ లస్సీ దొరకింది. ఖుట్టీలస్సీ అంటే పంచదారకలిపిన తియ్యని చిక్కనిమజ్జిగ. ఈ దేశంలో చలికాలమందు అపరిమితమైన చలిఅయినప్పటికీ ఎండాకాలంలో ప్రచండమైన వేడిమికూడా పెద్దల్ని జ్ఞాపకంచేయిస్తూ వుంటుంది. అందుచేత ముఖ్యంగా పంజాబీలూ, సింధీలూ వీళ్లైతే నన్నిసార్లు సర్దాయీలు, ఖుట్టీలస్సీలు, మీఠీలస్సీలు, మగ్గస్తులు ఎగబోస్తూ వుంటారు. ఎన్నిసార్లు తాగినా వద్దనిపించదు. దాహానికి తగినలాగు పొట్టనుకూడా ఎందుకియ్యలేదా అని దేవుడిమీద మహాగం కోపం వస్తుంది. మిష్టద్రవాల్ని కుతికల బంటిగా ఎక్కించి నప్పటికీ దాహం తీరదు. నాలిక లాక్కోపోతూ ఉంటుంది. ఇంకా తాగాల్ననే అనిపిస్తుంది. వీటన్నిటిలో ఖుట్టీలస్సీ ముఖ్యమైంది. దీన్ని తాగి ఏపనికైనా వెళ్లితే ఆపని తప్పకుండా నెరవేరుతుందని అక్కడివాళ్ల అభిప్రాయం. ఆకారణాన్ని పరీక్షలకు గాని, ప్రయాణాలకు గాని, మరి యేశుభకార్యాలకుగాని వెళ్లేముందు చిక్కని మజ్జిగలో పంచదార కలిపి తాగిస్తారు. మహంతుగారి అనుగ్రహంవల్ల విద్యార్థుల కందరికీ పుష్కలంగా దొరికింది లస్సీ. తాగి తేన్చుకొంటూ బయల్దేరారు పరీక్షాభవనానికి పోవడానికి. దారిలో వీళ్లకు అనార్కలీ తగులుతుంది. ఆబజారులో ప్రవేశించేటప్పటికి అక్కడున్న వాళ్లందరూ గుంపులు గుంపులుగా కూడి మాట్లాడు కొంటున్నారు. అందరిమొగాలూ విపరీతంగా మారిపోయి ఉన్నాయి. విచారిస్తే రాత్రి సిటీలోని డబ్బీబజారులో కొందరు ఖూనీలు జరిగా యనిన్నీ, అందుచేత తురకలు హడతాలు చేస్తారనిన్నీ తెలిసింది. కాని పరీక్షకు వెళ్లాలనే తొందర మీద ఆవిషయాన్ని గురించి ఎక్కువగా మాట్లాడడానికి వీల్లేక వీళ్లు తిన్నగా యూనివర్సిటీకి బరిగెత్తి హాల్లో చేరుకొన్నారు. ప్రశ్నపత్రాలు

చేతికందాయి. రాయడం మొదలెట్టారు కాని మనసుకి స్తిమితం కుదిరింది గాదు. ధ్యానం పరిపరివిధాల పోయింది. బజార్లో విన్నదాని మీద అభిలాష ఎక్కువైంది. మనస్సును బిగబట్టుకొని రాస్తూ వుండేవాళ్లు; కాని తెలియకుండా దప్పున పరుగెత్తేది వీధిలోకి. ఈప్రకారం తికమకలౌతూ రాశారు. మూడుగంటలూ నిమిషంలాగు ఎగిరిపోయ్యాయి. పదిగంటలయ్యేసరికి పేపర్లను ఇచ్చి బయటికి వచ్చేటప్పటికి మాల్‌రోడ్డంతా పోలీసులమయంగా గాన్పించింది. సోల్జర్లూ, సిపాయీలూ గుర్రాలమీద పహారు చేస్తున్నారు. అనార్కలీలోకి వచ్చేటప్పటికి అక్కడా ఇదేదృశ్యం కన్పించింది. షాపులన్నీ వేసున్నాయి. సాధారణంగా పదిగంటలు కొట్టకపూర్వం ఎవరూ దుకాణాలను తెరవనే తెరవరు. కాబట్టి పొద్దున వెళ్లేటప్పుడు హడతాలు అవుతుందని కాని, కాదని కాని నిశ్చయించుకోడానికే వీలైంది కాదు. కాని, ఇప్పుడో, పది దాటింది. ఈపాటికి షాపులన్నీ తెరిచి వుండాలిసింది. అలాగు లేవు. తురకల షాపులన్నీ మూసివున్నాయి. తెరిస్తే తమవాటిని ఎక్కడ లూటీచేస్తారో అని హిందువులుకూడా దుకాణాల్ని కట్టిపెట్టారు. అనార్కలీ ఈచివరనుంచి ఆచివరవరకూ ఏడెనిమిది దుకాణాలు మాత్రం తెరచి వున్నాయి. ఇప్పుడు సంగతులన్నీ బాగా తెలిశాయి. గతించినరాత్రి పన్నెండు దాటినతర్వాత షిబ్బిబజారులో ఇద్దరు తురకాళ్లని సిక్కులెవరో నరికేశారట. అందుచేత మహమ్మదీయులంతా మండిపడి పోతున్నారు.

ఈ రోజుల్లో ఇంకోతమాషా జరుగుతూ వచ్చింది.

ఏ ప్రయివేటు కారణాలచేత ఖూనీలు జరిగినా వాటిని మతసంబంధమైన మరణాలుగానే భావించి చచ్చినవాళ్ళని ధర్మవీరులని ప్రకటనలు చేస్తూ వుండేవాళ్లు. ఈలాగు వూరూ పేరూ లేనివాళ్లెందరో శహీదులయ్యారు. శహీదులంటే ధర్మంకొరకు ప్రాణం విడిచినవాళ్లు. అందుచేత ఇప్పుడు ఈ చచ్చినవాళ్లిద్దరూ శహీదులనిన్నీ, వాళ్లని పట్నమంతా ఊరేగించి దఫనంచెయ్యాలనిన్నీ పట్టుబట్టారు తురకలు. ఇదివరలో హిందువులు, ముఖ్యంగా ఆర్యసమాజంవాళ్లు ఈలాటి ధర్మవీరులను కొందరిని ఊరేగించి దహనంచేశారు, కాని ఆసమయంలో విశేషాలేమీ జరిగాయి కావు. ఈలాగే యివ్వాళకూడా అవుతుందనుకోవాలి. అందుకనే ఈ అడావిడీ అంతా అనుకొని విద్యార్థులు తమ తమ నివాసాలకు జేరుకొన్నారు. మధ్యాహ్నం భోజనాలయ్యాయి. భోజనాలు కావడంతోటే మర్నాటి పరీక్షకు గావలసిన గ్రంథాలను చంకపెట్టుకొని ఏరావీతీరానికో, ఏతోటల్లోకో ఏయితరమందిరాలకో పోతూవుండేవారు. అక్కడ ఏకాంతంగా ఉండే ప్రదేశాల్లో కూర్చొని ఎండ చల్లబడేదాకా చదువుకొని తరువాత కుటీరాలకు జేరుకోడం అలవాటు. కానీ పట్నమంతా హడతాలని అడావిడిగా ఉన్నందువల్లా, తురకల ఊరేగింపు సమయాన్ని ఏంగందరగోళాలు జరుగుతాయో అని కొందరు బయటికి పోవడం మానేశారు. మరికొందరు ఊరేగింపు చూడాలనే అభిలాషతో వెలుపలికి పోలేదు. ఏలాగైతేనేం ఒకర్ని జూచి ఒకరు అందరూ బయటికి వెళ్లడం మాని ఆమందిరంలోనే యిటూఅటూ సర్దుకొన్నారు. గర్భగుడిచుట్టూ ఉన్న వసారాలో కొంతమంది, అక్కడికి వెనుకభాగంలో ఉన్నతోట్లో కొందరూ చేరి చదువుకోడం మొదలెట్టారు. ముఖ్యాధ్యాపకులు మూడో అంతస్థుమీద కూర్చొని కొందరు విద్యార్థులను మర్నాటి పరీక్షకు తయ్యారుచేస్తూ ఉన్నారు. రెండవ మేస్టరు పాఠశాల్లోనే కూర్చొన్నారు. ఆయన విద్యార్థులేవిషయాన్నైనా అడిగితే వాళ్లకు సమాధానం చెబుతున్నారు. అంతటా మహాశాంతంగా ఉంది. రెండు గంటలైంది. తురకల ఊరేగింపు వస్తుందని తెలిసింది మందిరంవాళ్లకందరికీ. వెంటనే ఇక్కడా అక్కడా కూర్చొని చదువుకోడానికి పోయిన విద్యార్థులూ, మందిరంలోని నౌకర్లూ, దేవీదర్శనం నిమిత్తం బయటినుంచి వచ్చిన వాళ్లూ అందరూ ఊరేగింపు చూడడానికి ఎగబడ్డారు. మూడో అంతస్థుమీద నిల్చున్నవాళ్లకు శాల్మీ లోహారీదర్వాజాల పర్యంతం గోల్‌బాగ్‌లో గాని హైకోర్టుమీదగాని ఏం జరిగినా బాగా కనబడుతుంది. అందువల్ల ఎక్కువమంది అక్కడే పోగయ్యారు. పాఠశాల్లోని కిటికీల దగ్గర సందులేదు. ముఖద్వారం ఒకరెక్క వేసిఉంది. రెండో రెక్కను గూడా సగందాకా మూసి వుంచి ముప్పైనలభైమంది [illegible] మూసి నిల్చున్నారు. ఇదేప్రకారం ఆరోడ్డుకు రెండువైపులా ఉన్న మేడలన్నీ మనుష్యులతో నిండిపోయ్యాయి. ఇంతలో శాల్మీదర్వాజా దాటి బయటికి వచ్చిన ఊరేగింపులోనుంచి "లాఇలాహీ ఇల్లల్లాహ" అనే రక్తకేకలు వినవచ్చాయి. అందరికంటే ముందు [illegible] దర్శనమైంది. వీరి వెంటే రెండుమూడువేలమంది తురకలూ, తరువాత శవాలూ, వీటివెనకాల మళ్లీ ఇరవైవేలమంది మహమ్మదీయులు. ఇందులో ఈశవాలకి ముందూ వెనకా ఉన్న మూడునాలుగువేలమంది తురకలూ ఒక్కధ్వనిగా "లాఇలాహీ ఇల్లల్లాహ" అని అరుస్తున్నారు. మధ్యమధ్యకూడా పోలీసువాళ్లున్నారు. అందరూ తురకలే. క్రమక్రమంగా శవాలు మందిరంఎదటికి వచ్చాయి. ఇప్పుడు మందిరాన్ని [illegible] అనతలా శాల్మీలోహారీల మధ్యభాగమంతా మహమ్మదీయులే. అసలే వీళ్ల కేకలు ఆకాశాన్నంటుతూ ఉన్నాయి అప్పుడు లాఇలాహీ తప్ప వేరేశబ్దం వినరాలేదు. మందిరముఖద్వారంలో ఉన్నవాళ్లంతా తన్మయులై నోళ్లు తెరుచుకొని చూస్తున్నారు

మందిరం ఎదటికి రావడంతోటే వీళ్ల కేకలు పదిరెట్లెక్కువయ్యాయి. కేకలు ఎక్కువ కావడంతోపాటు అరిచేవాళ్లకు ఆవేశం పెరిగింది. మొగాలు ఎర్రబారాయి. చూస్తూచూస్తూ ఉండగా మెరుపు తళుక్కుమన్నంత వ్యవధానంలో ఈఆవేశమెక్కిన తురకల గుంపొకటి ముఖద్వారానికి పదిగజాలముందుగా రోడ్డుమీద ఉన్న సోడాలిమ్నేడ్ దుకాణంమీద పడింది. వెంటనే ముఖద్వారంలో పోగైఉన్న హిందువులందరూ ఒక్కపెట్టున లోనికి విరుచుకొని పడ్డారు. మహంతుగారు ఉన్నది ఈగుంపులోనే. వీళ్లంతా రెండో

చెన్నపురి బ్రహ్మసమాజ స్త్రీశాఖా భాద్రోత్సవసమావేశము

మద్యపాన నిషేధప్రచారమునకైన స్త్రీల సమావేశము-చెన్నపురి

శ్రీ మోరోపంతు జోషీగారికి 'మదరాసులీగు' వారి విందు

చెన్నపురి క్రైస్తవ యువతీసంఘము వినోదప్రదర్శనమున పాల్గొన్నవారు

సేవాసదన సంఘసభ్యులు—చెన్నపురి

కెక్కడను చూసి అతిప్రయాసంమీద గొళ్ళెం తగిలించారు. ఇంకా గొళ్ళెం తగిలించడం పూర్తిగానేలేదు. సోడాలెమ్నేడ్ సీసాలు వడగండ్లలాగు ద్వారంమీద పడడం మొదలెట్టాయి. ఒకమాదిరి తలుపులే అయితే క్షణంలో ఎగిరిపొయ్యేవి కాని లోహంలాటివి కాబట్టి బయటివారితోపులకూ, సీసాలప్రహారాలకూ తాళుకొన్నాయి. ఇంతలో సీసాలజడివాన మందిరంమీద అన్నిప్రక్కలా కురియడం మొదలైంది. నాలుగైదు నిమిషాల్లో లెమ్నేడ్ షాపుఖాళీ. తరువాత చేతి కందిన వానినల్లా మందిరంమీద రువ్వడంమొదలెట్టారు తురకలు. బయట ఊరేగింపు నిలచిపోయింది. లాఇలాహీ కేకలు మరింత మిన్నుముట్టుతున్నాయి. ఇప్పుడు కేవలం ముఖద్వారంమీదే కాదు ఆక్రమణం. ఇటూఅటూఉండే మందిరానికి సంబంధించిన మేడలమీదకూడా మొదలైంది. ఇంక కొన్ని నిమిషాల్లో ఏమౌతుందో తెలియదు. లోపలివాళ్లకు ఏంచెయ్యాలో పాలుపోకుండా ఉంది. మహాంతులవారు మందిరమంతటా పరిగెత్తడం మొదలెట్టారు—పాపం వారి మొగ మిప్పుడు ఉత్కంఠాపూర్ణమైంది. వీరికే కాదు. లోపల ఉన్నవాళ్ల మొగాలన్నీ భయోద్రేకంతో నిండిపొయ్యాయి. మహాఆందోళనంగా నాలుగుమూలల పరుగెత్తుతున్నారు. క్రింది అంతస్తులో నేలమీద ఉన్నవాళ్లందరూ కింకర్తవ్యతామూఢులై కంగారు పడుతున్నారు. ఇంతలో హఠాత్తుగా మూడో అంతస్తుమీదనుంచీ, పాఠశాలకిటికీల్లోనుంచీ బయట ఆక్రమణం చేస్తున్న తురకతండాలమీద ఇటికరాళ్ల వాన కురియడం ఆరంభించింది. ఈవిపత్సమయంలో ఏమి చేయడానికీ పాలుపోక కొట్టుకొంటూఉన్న విద్యార్థులు లోనగువారికి తురకలే పథప్రదర్శకులై మహోపకారం జేశారు. ప్రాణాలను రక్షించుకోడానికి వేరేమార్గం గానక లోపలివాళ్లందరూ బయటితురకల మార్గం అవలంబించడానికే నిశ్చయించుకొన్నారనుకొంటాను. లోపలనుంచికూడా బయటివాళ్లమీద రాళ్ల వాన ఆరంభించింది. వాటిని దీసికొని తురకలు మళ్లీ మందిరంవాళ్లమీద రువ్వడం మొదలెట్టారు. కాని ఎత్తుగా ఉండడంవల్ల పైవాళ్లకు తగిలేవికావు. మీదినుంచి వచ్చే ఇటుకలప్రహారాలుమాత్రం క్రిందగుంపులో పడడం మూలాన్ని ఎవరికో ఒకరికి తగులుతూవచ్చాయి. ఈపని ఆరంభమైన రెండుమూడు నిమిషాల్లో మందిరంముందరి భాగమంతా ఖాళీఅయిపోయింది. వెలుపలినుండి కురిసే యిటుకలవర్షం స్తంభించింది. తురకలమూకలు ఆక్రమణం మాని మందిరంలోనుంచి వచ్చేఇటుకలను తప్పించుకోడానికి దూరంగా పోయి నిలుచొని పండ్లుకొరకడం మొదలెట్టారు. ఇంతలో పోలీసుసిబ్బంది పోగైంది. సబ్‌ఇన్‌స్పెక్టర్లందరూ గుర్రాలుదిగి మందిరంముందు చేరి తలుపులు తెరవమన్నారు. పోలీసువాళ్లు వచ్చారనే ధైర్యంతో లోపలివాళ్లు తలుపులు తెరచారు. ఇంతవరకూ ఏలాగో ప్రాణాలని రక్షించుకొన్నాము; ఇక మనరక్షకులు వచ్చారు. మనలని తప్పకుండా రక్షిస్తారు. అని సంతోషపడ్డారు గుళ్లోవాళ్లందరూ. కాని తలుపులు తెరవంగానే వీరనుకొన్నదానికి భిన్నంగా జరిగింది. పోలీసువాళ్లు లోపల ప్రవేశించి ఊరేగింపుమీద రాళ్లువేశారనే నేరం మోపి అక్కడ ఉన్న వాళ్లందరినీ అరెస్టుచేయడం ప్రారంభించారు. పాపం మందిరంవాళ్లు ఒకచావునుంచి తప్పించుకొంటే మరోచావు వచ్చింది. గుడి తురకలచేతుల్లో పడడం తప్పిపోయి పోలీసుచేతుల్లో బడింది. నలుగురైదుగురు తప్ప తక్కినవాళ్లంతా పడమటికి ముక్కినవాళ్లే. తమవాళ్ల కోట్లో పడడానికి తీర్మానమైన చెరకుముక్క నీమందిరంవాళ్లు ఎగరగొట్టేశారు కదా అని వీళ్లకు కాఫర్లమీద కోపం రావడం స్వభావానికి విరుద్ధం గాదు. కాని ఈఉక్రోషాన్ని లోలోపల మింగుకోవలసిందేకాని బయటికి వెల్లడిచేయడం ఏలాగా? ఏప్రకారమైతేనేమి, వీళ్లు నోళ్లులేని విద్యార్థులమీద చేయిజేసుకొనీ, గదులు వెదకాలనేనెపంతో తలుపులను బద్దలుకొట్టీ, కిటికీలను పొడుజేసీ, పీఠాలను నాశనంజేసీ, తమకసిని దీర్చుకొన్నారు. మూలమూలలా వెదకి అయినవాళ్లనీ కానివాళ్లనీ కంటికి గనబడ్డవాళ్లందరినీ పట్టుకొనివచ్చి ఒకచోట గర్భగుడికి ప్రక్కగానె కూచోబెట్టారు. ఈరక్షకవర్గంవారి అంతర్యామిత్వము, సర్వజ్ఞత్వము ఎంతని పొగడాలి! ఏంజరుగుతుందో చూద్దామని అక్కడికి కెవరైనా వస్తే యీసర్వజ్ఞులు వాళ్లనుగూడా గుళ్లోవాళ్ల కిందగట్టి పట్టుకొన్నారు. తమప్రాణాలనిమిత్తం ప్రయత్నించిన యీమహాపరాధులచుట్టూ ఈఅంతర్యామిలపహారా. నిజం విచారింపగలిగేవాళ్లుంటే ఆసమయాన్ని ఈరక్షకభటులున్నూ, వీరి అనుయాయులున్నూ గావించిన దుర్నయాలూ, దుండగాలూ గుళ్లోవాళ్లు చేసినదానికంటె వందరెట్లెక్కువని గ్రహించియుంటారు—కాని విచారించే దెవరు? వీళ్లు చేయడం మొదలిడింది న్యాయంకాదని ఎందరో వాదించారు. అందువల్ల లాభం లేక పోగా వేడుకొన్నారు. కాని వీళ్లకు వినాలనివుంటేగా! ఎవ రెంత బతిమాలుకొన్నా ససేమిరా. ఆఖరికి ఈపట్టుకొన్నవాళ్లందరినీ అనార్కలీ జైల్లో ప్రవేశపెట్టాలనుకొన్నారు. పాపం, వీళ్లలో అధ్యాపకులూ, మందిరం విద్యార్థులూ, పరీక్షలకు వచ్చినవాళ్లూ, దేవీదర్శనానికి వచ్చినగృహస్థులూ, హఠాత్తుగా వచ్చి చిక్కుబడ్డవాళ్లూ నూటముప్పై మందికంటె ఎక్కువగా ఉన్నారు. తురకలకు బదులుచెప్పడం వీళ్లు చేసింది అపరాధమే అయినయెడల అట్టిఅపరాధులు వీరిలో కేవలం కొద్దిమందే; నిరపరాధులే యెక్కువ. కాని అందరినీ ఒకేచత్రంతో తోలారు. మహాంతులవారిని మాత్రం మంచిదీర్ఘాలోచనజేసి వదిలారనుకొంటాను. వీరినిగూడా పట్టుకెళ్లితే తరువాత జరిగే తంతు అంతా ఏలాగు జరగాలి?

షుమారు ఏడుగంటలయింది. దీపాలన్నీ వెలుగుతున్నాయి. మామూలుగా ఈవేళటప్పుడు అనార్కలీని చూస్తే నిజంగా అనార్కలీని (దానిమ్మకలిక) చూసినలాగే ఆనందం కలుగుతుంటుంది. పగలు పనిపాటలకు వెళ్లినవాళ్లంతా ఈసమయాన్నే పోగవుతారు, కావలసిన సామాన్లను కొనుక్కోడానికి. మేములుకూడా, తమవాళ్ల లిమిటెడ్ షాపుల్లోకి వెళ్లితే వస్తువుల కెక్కువఖరీదు ఇవ్వవలసివస్తుందనీ, వల్లవాళ్ల షాపుల్లో వాళ్లుచెప్పేధరలకుగాక సగానికి దింపి యీవస్తువును కొన్నప్పటికీ అక్కడకంటె చౌగ్గా ఉంటుందనీ, అనార్కలీకి దర్శన

మిస్తూవుంటారు. అవీగాక, నల్ల వాళ్ల షాపుల్లో దొరకే సలాంబిస్కట్లూ, వినయసత్కారాలచాపాతీలు దొరస్సాకు వాళ్ల వాళ్ల షాపుల్లో దొరకవు. అందువల్ల బజారంతా టాక్సీలూ, మోటారుసైకిళ్లూ, జట్కాలు లోనగువానితో నిండివుంటుంది. జనసమ్మర్దము మూలాన్ని వీధిలో రావడంపోవడంకూడా కష్టంగా ఉంటుంది. ఎలెక్ట్రిక్‌గాసు దీపాలు వీధినంతా పగటికింద మార్చేస్తాయి-అట్టి యీసుందరమైనవీధి మే నెల మూడవతారీఖు సాయంకాల మేడుగంటలవేళ శోకాగ్రయగు యువతీ ముఖంలాగు కళావిహీనమైపోయింది. సినిమామందిరాన్ని పోలీసువాళ్లాక్రమించుకోగానే అక్కడనుంచి మరల ముందుకుసాగిన శిహీదుల యూరేగింపు ఈ వీధిగుండానే పోయింది. అందుకు తగిన చిహ్నాలు బాజారంతటా అగపడుతూ వున్నాయి. ఒక్కషాపైనా తెరచిలేదు. రోడ్డుమీద పోలీసువాళ్లుతప్ప ఇంకెవ్వరూ లేరు. కొన్నిషాపులముందు తుత్తుమురుగా పగిలిపడివున్న లిమొనేడ్ సోడాలు సీసాలముక్కలూ, మరి కొన్నింటిముందు తలక్రిందుగా క్రోయబడి చెల్లాచెదరుగ బడివున్న పగిలిన జాచ్చేక్కపెట్టెలూ,లూటైనకాఫీహోటళ్లూ పీటినన్నింటిని జూస్తే ఎంతలో ఎంత సుందరమైనవీథికి ఎట్టిపాటు నచ్చిందని దుఃఖం పొంగి వచ్చింది. ఈసందర్భంలో గొప్పగొప్పషాపుల కేమీనష్టం లేదు. వాళ్లు ముందుగానే మేలుకొని తగినయేర్పాట్లు చేసుకొన్నారు. ఎటు వచ్చీ పాడైనవి లిమ్మోడ్ సోడాషాపులూ, తమలపాకుచీరాలదుకాణాలూ, కాఫీహోటళ్లూ, హోటళ్లూ. ఈసమయంలో మరోతమాషా జరిగింది. అసలు తప్పుచేసినవాళ్లు కాలికి బుద్ధిచెబితే పారిపోక నిలుచున్న నిరపరాధులనే పట్టుకోవలసివచ్చేది పోలీసువాళ్లకి. సంగాజరిగే సమయంలో రెండుపక్షాలవాళ్లూ ముక్కలూచెక్కలుగాను తన్నుకొనేవాళ్లు. ఇంతలో పోలీసువాళ్లు వస్తున్నారని తెలియడంతోటే బయటివాళ్లు పటాపంచలయ్యేవాళ్లు,గుకాండార్లు,వాళ్ల నౌకర్లూ నిలవిసారయ్యేవాళ్లు. లూటీచెయ్యడానికొచ్చిన బయటివాళ్లంటే పరిగెత్తుతారుగాని అసలు షాపులవాళ్లు ఏలాగూ పరిగెత్తేదీ? ఫలానిషాపులో దంగా జరుగుతూ ఉందని గుర్తుపెట్టుకొని వచ్చే పోలీసువాళ్లు షాపును సమీపించి అక్కడ పారిపోక నిలుచున్నవాళ్లే పోట్లాడుకొంటూ తామగటికి రాగానే మానేశారని వాళ్లనే అరెస్టుచేశేవాళ్లు. పారిపోయేవాళ్లు వీళ్లకంటికి అగపడరా అంటే అగపడతారు. వాళ్లెవరైందికూడా తెలుసు. కాని పరిగెత్తినవాళ్లని పట్టుకోవడం ఏలాగా? వాళ్లవెంటబడి సందుగొందులన్నీ తిరగమంటారా ఏమిటి- సునాయాసంగా పట్టుకోడానికి కావలసినంతమంది ఎదట నిలబడివుంటే? పోట్లాట అయిన రెండుమూడురోజులతర్వాత అనార్కలీజైల్లోకి పోయిచూస్తే నూటికితొంభైమంది షాపులవాళ్లూ,హోటలువాళ్లూ,వాళ్ల నౌకర్లూ, వీళ్లే కనిపించారు. శీతలామందిరంవాళ్లు పట్టుబడిందీ ఈలాగే. బయటివాళ్లు బయట పరిగెత్తితే లోపలివాళ్లు లోపల పట్టుబడ్డారు. వీళ్లందరినీ షుమారు ఎనిమిదిగంటలకు అనార్కలీజైల్లో ప్రవేశంజేయించి, ఒకగంటవరకూ బయటవసారాలో కూర్చుండబెట్టి, తరువాత వీళ్లు తమగదులను ఖాళీచేసి యిచ్చి అతిథిసత్కారపుణ్యాన్నిమటుకు కాజేశారు. ఆరాత్రి అక్కడున్నవాళ్లందరూ మందిరంవాళ్లే. ఒకరూ ఇద్దరూ అయితే కష్టమనిపించేదేమో. నలుగురితోచావు పెండ్లితో సమానం. ఇంతమందిలో కష్టమేమిటి? ఆవేళ కారాగారాన్నే మందిరమని భావించుకొన్నారు. కాని మందిరంలోలాగు భోజనం దొరికింది కాదు. విద్యార్థులకు మర్నాటి పరీక్షచింత పట్టుకొంది. పాపం, వీళ్లకు సంవత్సరం పాడైందన్నమాటే.ఏమైతేనేం-పన్నెండుగంటలవరకూ గప్పాలుకొట్టుకొంటూ కాలం గడిపి తరువాత అందరూ నిద్రాదేవికి వశులయ్యారు.

మర్నాడు తెల్లవారేసరికి లాహోరు స్థితిగతులు భోరస్తుగా మారిపోయినాయి. కడచినరాత్రి జరిగిన బీభత్సకరములైన దౌర్జన్యాలను గూర్చి విస్తారంగా వ్రాయడం అనవసరం. తరువాత ప్రకటితమైన "ప్రతాప" అనే లాహోరులోని ఉర్దూదినపత్రిక శీతలామందిరానికి ఎదురుగుండా శాస్త్రీలోహారీదర్వాజాలమధ్య ఉన్న గోల్‌బాగ్ గోష్ఠ ఆనాటిరాత్రి శ్మశానభూమిగా మారిందని వ్రాసింది. దీన్నిబట్టి ఆదౌర్జన్యాల పరిమాణాన్ని కొంచెం గ్రహించుకోవచ్చు. జైల్లోకి వెళ్లిన వాళ్లే నిశ్చయంగా కాలాన్ని వెళ్లబుచ్చారు. మందిరంలో మిగిలిన ఇద్దరు ముగ్గురూ ప్రాణాల్ని అరచేతుల్లో బెట్టుకొని గడిపారు రాత్రి అంతా. ఎప్పుడూ నూరు నూటయాభైమందికి తక్కువ కాకుండా ఉండే ప్రదేశంలో, నాలుగువైపులా మహాగంభీరగోరంగా ఉన్నసమయంలో ఇద్దరు ముగ్గురు బిక్కుబిక్కుమంటూ ఉండాలంటే, వాళ్లస్థితి అనుభవించినవాళ్లకే గాని ఇంకొకళ్లకు తెలియదు. తలుపులన్నింటినీ బిగించి, ప్రాణాల్ని భగవంతుడికి కర్పించి కూర్చున్నారు, నిద్రకు తిలాంజలి ఇచ్చి. రాత్రంతా మందిరానికెదురుగుండా తన్నులు తినేవాళ్ల ఆక్రందన రోదనాలు దెబ్బలు మాసుకొన్నా వినిపిస్తూనే ఉన్నాయి. ఇన్ని చెవులి బయటికి రానివాళ్లే అదృష్టవంతులు. విధిలేక రావలసివచ్చిందా, తన్నులు తిన్నారన్నమాటే. తన్ను లేమిటి- ఫిడీలని చెడావుదెబ్బలతో వీపంతా బద్దలై నెత్తురు కారుతూఉంటే తల దిమ్మెక్కి క్రిందపడిపోయేవాళ్లు. అంత అకింద బడ్డవాళ్ళని మరినాలుగు తన్నులుతన్ని ఏపులేకుండా బరిగెత్తేవాళ్లు గుండాలు. ఈతన్నేవాళ్లూ, తన్నులు తినేవాళ్లూ,హిందువులా తురకలాఅంటే ఆసర్వేశ్వరుడికే తెలియాలి. కాని మర్నాడు తెల్లవారంగానే రాత్రి మావాళ్లని హిందువులు చావగొట్టారని తురకలూ,వీళ్లే మావాళ్లని చావబాదారని హిందువులూ మొదలు బెట్టుకొంటారు. ఆకాళరాత్రి ఇలాటి ఘటనల్లోటే సెలవుపుచ్చుకుంది. తెల్లవారింది. చేతులతిమ్మిరి తీరేట్లాగు కావలసినంత పని దొరికిందిగదా అని చాలాసంతోషించారు పోలీసువాళ్లు. నాలుగోతారీఖునాడు లాహోరు నాలుగుమూలలా విజృంభించింది హిందూ మహమ్మదీయుల తాండవ సంరంభం. పొద్దున్నే లేవగానే వందల కొలది పోలీసువాళ్లు బార్లుగట్టి వెళ్లారు, రాత్రంతా మహాజాగ్రత్తతో నగరరక్షణము చేసిన రక్షకభటులను విడిపించడానికి. కేవలం కాపలా నిమిత్తం కొద్దిమంది మాత్రమే జైల్లో నిలచిపోయ్యారు. ఋంఖర్మ,

నుంచి వచ్చిన విద్యార్థులు తెల్లవారంగానే లేచి ఎలాగో ఒకలాగు అవసర కృత్యాలను దీర్చుకొని- ముఖ్యంగా పరీక్షకు పోవలసిన వాళ్లు- ఎవళ్లయినా వచ్చి విడిపించుకొని పోతారా దైవమా అని వాకిళ్ల గుండా ఎదురుచూస్తూ కూర్చున్నారు. కాని వీళ్ల కోర్కెలేమీ ఫలించాయి కావు. పది గంటలు కొట్టారు. పాపం, కొందరి కళ్ల వెంట నీళ్లు కారడం మొదలెట్టాయి. జైల్లోకి రావలసివచ్చిందే అని వీళ్లకు లేశమాత్రమైనా దుఃఖము లేదు. సంవత్సరం పొడుగూనా నానాకష్టాలూపడి నిద్రాహారాలు కూడా త్యజించుకొని చేసిన ప్రయత్నమంతా ఒక్కగడియలో బూడిదలో కలిసిపోయిందిగదా అని పట్టరాని దుఃఖము వచ్చింది. కాని ఎవరేం చెయ్యగలరూ! గుండ్రాళ్లవంటి హేమాహేమీలందరూ ప్రవాహవేగానికి తట్టుకోలేక కొట్టుకొని పోతూవుంటే ఈ పిల్లాటి విద్యార్థులేం లెక్క? వీరి పరీక్షలేం లెక్క? అక్కడ పరీక్షాభవనంలో హాజరైన విద్యార్థులందరూ పమ్మెకట్టి డెస్కులకు ఎదురుగా లేచి నిలుచొని, పట్నంలో నిన్న జరిగిన ఉపద్రవంవల్ల తమతోటివాళ్లు చాలామంది పోలీసులచేత బట్టుబడి రాలేకపోవడంవలన పరీక్షను మరోదినానికి మార్చమని అధికార్లతో ఎదిరించి మాట్లాడి పేపర్లను రాయడం మానేశారు. కాని హఠాత్తుగా సంభవించినందువలన అప్పుడేలాటి ప్రయత్నం చెయ్యడానికి అధికార్లకు వీల్లేక పోయింది. ఒకవేపు రాయడం మాని విద్యార్థులందరూ నిలుచున్నారు. అక్కడ ఉన్నవాళ్లకు ఏంచెయ్యడానికీ తోచకుండా ఉంది. పరీక్షకు ఆలస్యమైపోతూ ఉంది. ఇంతలో టెలిఫోను ఇచ్చారేమో, రిజిస్ట్రారుగారు ప్రత్యక్షమయ్యారు. వారు ఆరోజున అప్పటికే తక్కిన కేంద్రాల్లో పేపర్లు బయలుపడి పోతాయి కాబట్టి ఆనాటికి మాత్రం తానేమీ చేయజాలననిన్నీ, తక్కిన రెండురోజుల పరీక్షనూ పది హేనో తారీఖు వరకూ మార్చుతాననిన్నీ వాళ్లని శాంతంజేసి కూచోబెట్టారు రాయడానికి. అలాగే జరిగింది. కాని లాభం లేకపోయింది. రెండునెల్ల తర్వాత పరీక్షా పరిణామాలు బయటపడ్డప్పుడు పట్టుబడ్డవాళ్లలో చాలామంది తప్పిపోయింది యీనాలుగో పేపర్లోనే. వీరందరికీ రాత్రి శివరాత్రిగానే కడచిపోయినందున మర్నాడు తెల్లవారింది మొదలుకొని కడుపులో ఎలకలు పరిగెత్తడం మొదలెట్టాయి. పదిగంటలయ్యేటప్పటికి పోలీసుసార్జెంటు ఇద్దరు ముగ్గురు జవాన్లతో వచ్చి సెనగపప్పు పంచిపెట్టడం మొదలెడితే వాటినే వీళ్లు అమృతోపమానంగా గ్రహించి ఉదరపూజను ఆరంభించారు. రాత్రి మేలుకొన్నంతవరకూ, తెల్లవారిన తర్వాత పోలీసువాళ్లు బయటికి వెళ్లేపర్యంతం వాళ్లీ మందిరమంతలిని నిష్ఠుర వాక్యాలతో ఎత్తిపొడుస్తూనే వచ్చారు. కాని వాటికి వీళ్లు జవాబియ్యక పోవడమే కాక అవసర ప్రహారాలవల్ల వీళ్లకు కోపోద్రేకాలు గూడా కలిగాయికావు. ఇదంతా సార్జెంటు కనిపెట్టే వున్నాడు. వీళ్ల మాటలూ వ్యవహారాలూ చూచి వీళ్లుపట్టి అమాయికలనుకొన్నాడు. కాని మందిరం మీద ఆక్రమణం జరిగేటప్పుడు వీళ్లు ఇటికరాళ్లతో తురకల తలలు ఎగరకొట్టడం జ్ఞాపకానికి రాగా ఇతనికటూ తోచకపోయ్యేది. చిట్టచివరకు వీళ్లను అమాయికులనే నిశ్చయపరచుకొన్నాడు. సెనగలను పంచిపెట్టేటప్పుడు వీళ్లు మహానందంతో ఎగబడి తీసికొని తినడాన్ని చూచి యీయన తనభావాన్ని బయటపెట్టాడు: ఎంతమందినో ఖైదీలను బట్టుకొని వచ్చాంగాని ఇంతసంతోషంగా సెనగలను గ్రహించిన వాళ్లని యింతవరకూ ఎక్కడా చూడలేదు- అని మెచ్చుకొన్నాడు.

వీళ్లందరూ అనార్కలీ జైల్లో ఉన్నారని మహంతుగారికిగాని, లాహోరు నివాసులకుగాని ఆనాటి మధ్యాహ్నమువరకు తెలిసింది కాదు. నాలుగో తారీఖు ఉదయం వీళ్లు పట్టుబడ్డ సమాచారం పట్నం అంతటా తెలిసిపోయింది. అప్పుడూ వాళ్లనే కనుంది అనేక స్థలాల్లో ఉన్న జైళ్లకు పోయి విచారించడం మొదలెడితే రెండు ఘస్రాములు దాటిన తర్వాత తెలిసింది, మందిరం వాళ్లంతా అనార్కలీ జైల్లో ఉన్నారని. మహంతు పంపిన మనిషి వచ్చి భగీరథ ప్రయత్నాలు చేస్తే మూడుగంటలవేళకు లోపలి కల్లిలనువాళ్లని చూడవచ్చుననిన్నీ, వాళ్లకు కావలసిన తినుబండారాలు దీసుకొచ్చి ఇవ్వొచ్చుననీ ఉత్తరువు దొరికింది. ఆయన లోపలి కల్లి వాళ్లందరినీ చూసి ఓదార్చి భోజనాల యేర్పాట్లు చేయడానికి మళ్లీ మందిరానికి వెళ్లాడు. ఏలాగైతేనేం, సాయంకాలమయ్యేసరికి అందరికీ భోజనాలు దొరికాయి. ముఖ్యాధ్యాపకు లక్కడ ఉన్నంతకాలం ఉపవాసం చెయ్యాలనుకొన్నారు కాని చాలా మంది చెప్పిన మీద రెండోనాటినుంచి పాలు పుచ్చుకున్నారు.

వీళ్లకు మొదటినాడు కొంచెం కష్టం కలిగింది కాని తర్వాత ఇంటికంటే అక్కడే హాయనిపించింది కొందమందికి. దానికి కారణమేమంటే, నాలుగో తేదీ ఉదయంనుంచి జైలుకు రిక్రూట్లబాచీలు రావడం మొదలెట్టి ఆరో తారీఖు సాయంకాలంవరకూ వస్తూనేవచ్చాయి. ఈ రెండురోజుల్లోనే వీరిసంఖ్య మూడువందలైంది. ఈవచ్చినఉమ్మేదువార్లంతా పైప్రకరణంలో వర్ణించినలాటివాళ్లే. వీళ్లుపట్టుబడ్డవిధానాలు కూడా అవే. వందలకొలది జైల్లో ఉన్నప్పటికీ పట్నంలో అత్యాచారాలు తగ్గాయికావు. బయటజరిగే ఉపద్రవాల్నీ, జైల్లో ఉన్నవాళ్ల వ్యవహారాల్నీ పరకాయించి చూస్తే తోడేళ్లని విచ్చలవిడిగా వదలిపెట్టి గొర్రెలనీ, మేకల్నీ పోగుచేస్తున్నారా అనిపించేది. ఈ తోడేళ్లనే బంధిస్తే ఒక్కగంటలోనే ఉపద్రవాలన్నీ అణగిపోయ్యేవి. కాని ఏం చెయ్యాలి? పోలీసులకు వశమైందికాదు. అదీకాక, ఒక్కరోజులోనే తమాషా అంతా అయిపోతే ఇక తర్వాత మజా ఏముందీ? ఈసమాచారాలన్నీ లాహోరులో అందరికీ బాగా అవగతం కావడంతోటే జైల్లోవాళ్లందరూ ధర్మవీరులయ్యారు. వెంటనే సిటీలోని షాహుకారొకడు జైల్లోవాళ్లకందరికీ రెండుపూటలా భోజనం పంపడానికి నడుముకట్టాడు. ఇతన్నిచూచి మరిఇద్దరుసేట్లు ముందుకొచ్చారు. మందిరాన్నుంచి భోజనంరావడం ఇదివరకే మొదలైంది. పొద్దున్నే పాలు.

పదకొండుగంటలకు భోజనం. రెండు మూడు గంటలప్పుడు ఫలహారాలు. రాత్రి మళ్లీ భోజనం. ఇప్పుడు వీళ్లుండేది జైల్లా, అత్తగారింట్లా? లాహోరు వాసులు మామల్లను చేసుకోకుండానే ఏర్పడ్డ కొత్తరకపు అల్లుళ్లు వీళ్లిప్పుడు. ఈవిపరీతజామాతృగౌరవంలో [illegible] శ్రీమంతులు మొదలుకొని పని పాటలు చేసుకొనేవాళ్ల పర్యంత మున్నారు. భాగ్యవంతుల ఆకలి మందగించింది. వీళ్లకు స్వేచ్ఛయిలమీద మనసుపోయి అన్నం సయించేది కాదు. కాని యీసంసారపు జంజాటాలన్నీ లేనివాళ్ల ఆకలి ద్విగుణం త్రిగుణమైంది. పైవాళ్లవంతువంతుగా ఈరెండోవాళ్లే చెల్లిస్తూవచ్చారు. దొరికినన్నిసార్లు సమృద్ధిగా ఆరగించారు. మొదట్లో పెద్దలు కొంచెం కఠినంగా ఉన్నప్పటికీ పుష్టివాళ్లంతా ఖైదీలపక్షం అవలంబించింది మొదలుకొని పోలీసువాళ్లు కూడా సల్లబడ్డారు. ఏలాగైనా మాట నెగ్గించుకోవాలని పోలీసులు చాలా ప్రయత్నించేవారు. పట్టుకొని వచ్చిన వాళ్లలో కొందరిని అదిరించి బెదిరించి నేరాన్ని ఒప్పించి తమ పక్షం చేసుకోవాలని చాలా ప్రయాసపడ్డారు. కాని కార్యం లేకపోయింది. ఇక బొత్తిగా తూష్ణీంభావం తాల్చి [illegible] దేలాగని వీళ్ల కేసులు మొకద్దమాలు చేశారు పట్టుకొచ్చినవాళ్లందరిమీదా. పోలీసువాళ్లీవిధాన్ని తంటాలుపడుతూ ఉన్నా జైల్లోవాళ్ల పరిస్థితి పెరుగుమీగడలతో గడచిపోతూవచ్చింది. మరి రెండు రోజులు దాటిన తర్వాత వీళ్లమీదఉన్న ముసల్మాన్ పహారాకు బదిలీఅయి ఆస్థలాన్ని హిందూసిక్కు పోలీసు లాక్రమించారు. ఇందువల్ల నూతనజామాతలకు మరికొన్ని అవసరసౌకర్యాలు దొరికాయి. ఇప్పుడు కేవలం స్థలంగాని స్థలంలో ఉన్నామనే చింతేగాని వీళ్లి కేవిధమైన బాధలూ లేవు. యూనివర్సిటీహాల్లో జరిగినసంగతులు తెలియగానే విద్యార్థులు చాలా సంతోషించారు. తప్పకుండా మొత్తం మార్కులు సంపాయించి పాసౌతా మనుకొన్నారు అప్పటికి. కాని పరిణామం పైనరాసినలాగే తేలింది తరువాత. పిదప రెండు రోజుల్లో పోలీసు వేటగాళ్లలో కూడా కొన్నిమార్పులు జరిగాయి. అంతవరకూ గొర్రెలూ మేకలూ మాత్రమే వస్తూఉండేవి గొయ్యికి; వేటగాళ్లలో మార్పులు జరిగిం తర్వాత తోడేళ్లుకూడా రావడం మొదలెట్టాయి. ఇవన్నీ ఇలా ఉండగా, మార్షల్‌లా భోగవారు లాహోరు నాలుగునెలల పర్యంతమూ తమ ఆధీనంలో ఉంచుకోడానికి మక్కువగా ఉందని వారి యభిలాషను వెల్లడించారు. ఈవార్త చెవిని బడేసరికి హిందూ మహమ్మదీయ సుండాల నడుములు విరిగిపోయాయి. కుంగిపోయి భూమిమీదబడి రోదనంచేయ సాగారు వీళ్లు. అంతపర్యంతం అనుభవించిన ఆనందమే తమప్రారబ్ధంలో ఉందనుకొన్నారు. కృతయుగం పోయి కలికాలం వచ్చిందని భావించారు. పన్నెండు నూట ఎనిమిది గంటలు గావడంతోటే సర్ మార్షల్‌లా భోగవారు మెజిస్ట్రేట్ మొదలైనవారి బహురూపులై విహరించడం మొదలిడే సరికి,పాపం, తోడేళ్లకు ప్రోత్సాహించినదుర్గతి ఏమని చెప్పాలి? మొగాలైనా పైకి చూపించడానికి వీల్లేకపోయింది. ఈమార్పులన్నింటిమూలాన్ని లాహోరు మళ్లీ కొంచెం శాంతి ముఖానికి తిరగడం ఆరంభించగానే పట్టుబడ్డ వాళ్లని జామీన్లమీద వదలడం మొదలెట్టారు సర్కారువాళ్లు. ఏదో పోలీసువాళ్లు అరెస్టుచేసి కేసుచేశారుగదా, కొంచెమైనా తంతు జరపకుండా వదిలిపెడితే గౌరవంగా ఉండదని, ఫలాని ఫలాని నాడు వచ్చి పోలీసుకచేరీలో దర్శన మివ్వమని ఆజ్ఞాపిస్తూ వదిలారు వీళ్లని సర్కారువారు.

మహంతుగారు ఇందు కోసం మొదటినుంచే కనిపెట్టుకొని ఉన్నారు కాబట్టి ఈసమాచారం తెలియగానే చప్పున వచ్చి పన్నెండు వేలరూపాయల జామీను ఇచ్చి తమవాళ్లనందరినీ విడిపించుకొని వచ్చారు.

ఇక వీరికి ద్రవ్యాని కేం తక్కువ, మందిరందక్కింతర్వాత? ఇద్దరు హైకోర్టువకీళ్లని తగిలించేటప్పటికి ఛిన్నభిన్నమై దూదిపింజల్లాగు ఎగిరిపోయింది కేసూగీసూ. అసలు ఇక్కడ కేసేమిటి? ఇదీ ఒక తమాషాగామా? అన్నదమ్ములబంధువులాట. ఈసమయాన్ని పైగంబరు భక్తుడొకడు గుళ్లోనించి రాళ్లు వేసినవాళ్లని గుర్తిస్తానని బయల్దేరాడు. అంత ఈకేసుకు సంబంధించిన వాళ్లయితేనేం, సంబంధించని వాళ్లయితేనేం, మూడువందలమంది కట్టగట్టుకొని వెళ్లారు ఐడెంటిఫికేషన్ నిమిత్తం. వరుసలు దీరి ఈమూడువందలమందీ నిలుచుంటే ఆగుర్తించే పెద్దమనిషి వచ్చి వీరిందంతా కేసుకు సంబంధించని వాళ్లనే. కేసు వెంటనే కొట్టేశారు. మహంతులవారికి అపరిమితానంద మైంది. ఇప్పుడు వారి దగ్గరికి ఎవరైనా వెళ్లారంటే దుర్గాదేవే తురకల ఆక్రమణాన్ని తప్పించిందనీ, కేసులో గెల్పించిందనీ నవ్వుతూ సెలవిస్తూఉంటారు; సందేహముండదు. కాని ఆనాడు విద్యార్థులమూలాన్ని శీతలామందిరం నిలిచిందని లాహోరువాళ్లంతా అంటారు.

౧

మందమలయానిలంబులు మలయుచుండ-నిన్నమాపట నాప్రశాంతిమయ గగన
తటినియందున శశికళా తరణి నెక్కి-చెలిమికాండ్రతో గానంబు సేసికొనుచుఁ
బోయియున్నది నీవు కావోయి సఖుఁడ!-అదిగో! నిన్నటిరాత్రి మేఘాశ్వ మెక్కి-
తారకాగణోద్యాన రథ్యలను స్వారి-చేయుచున్నది నీవు కావోయి సఖుఁడ!

మొన్న పున్నమనిసయందుఁ బొడుపుఁగొండ-శిఖరమునఁ గూరుచుండి రసికత వెలయఁ
బశ్చిమాశాంగనామణిపైని మల్లె-చెండు విసరిన దీవెకా! చెలిమికాఁడ!
పాఱఁజూచితిఁ గనుచూపుమేర నుండి-ఈమహాకాంతి యెచ్చటి దెవరు లేరె!

౨

ఆకసంబునఁ జంద్రుఁడా, యస్తమించె-దారకాబృందమా, వారిదముల డాఁగె
నీమహాకాంతి యెచ్చటి? దెంతమధుర - మెంత హృదయంగమంబయి యింపు నింపుఁ
దావకీనతనూవల్లి కావిలాస-పూరమా? కాక త్వత్కృపా క్షీరసింధు
ధవళభంగములా? లేక తావకమగు - నరసరమణీయ మందహాసంబొ? దేవ!

౩

శాద్వలమునకు సాయాహ్న సమయమందు - నేఁగుదెంతువు నీ వని యెప్పటివలెఁ
బోయి కూర్చుండితిని బ్రొద్దుపోవుదాఁక - నీవు రాలేద కారణం బేమొ? సఖుఁడ!

వేగుఁజుక్కల వాహ్యాళి కేఁగునపుడు - నాదుగదివద్ద కరుదెంచి నన్నుఁ బిలుతు
వనుచు నీకయి వేచియుంటిని చిరంబు - నీవు రాలేద కారణం బేమొ? సఖుఁడ!

వచ్చి భోజనవేళకుఁ బ్రక్కఁ గూర్చుండి ముచ్చటలాడుచు నుందు వనుచుఁ
గాచుకొనియుంటి నే నొంటిగంటదాఁక - నీవు రాలేదు కారణం బేమి? సఖుఁడ!

౪

శాంతిపాలిత మానంద కాంతి దీప్త - మయిన మామకహృదయ సౌధాంతరమున
శేయుఁ బవలును సంధ్యయుఁ బ్రీతిగదుర - సఖుఁడ! నీతో వసింప నిష్టంబు గలదు.

త్వద్విమానంబు నాదు సౌధంబుపైకిఁ - బట్టుమోయీ! సమర్పింతు స్వాగతంబు
నచలితానందమయహృదయంబుతోడ - బాష్పజలపూర్ణ నేత్ర కుంభములతోడ.

౫

ఓ అయస్కాంతమా! సుఃఖోత్కరంబు - మణిసముచ్చయమునుజేసి గణనఁగొనవు
నాయయఃఖండమందు ననశ్వరమగు-ప్రేమ నీకెట్లు గలిగె సర్వింపఁజాల.

ఓయి! వైణిక వాంశిక గాయకాళి - చూపి తమతమ సంగీత నైపుణంబు
నిన్ను నానందపఱచుచు నున్న నేల - నాదుకూనరాగము విను నాదరంబు?

ఓ మహారాజ! రజతసముజ్జ్వలములుఁ - గాంచనములగు పాత్రముల్ కలిగియున్న
నాదు మట్టిగలంతియమీఁదమాత్ర - మేల యవ్యాజకృప గల్గె? యెఱుఁగఁజాల.

౬

అలలు కాలసర్పము పడగలవిభాతిఁ - బైకి నాల్కలు క్రోయుచు వచ్చుచుండె;
యమునిసైనికసందోహ మనఁ దిమింగి-లాది జంతువుల్ తిట్టుముట్టాడుచుండెఁ;

గుటిలమృత్యుదేవత కంఠ కుహరము లన - నెసఁగు నావర్తములు వివరించి యుండె
జవ్వనను బలివేయు కసాయి యొకఁడు - వాఁడికత్తితోఁ బైనుండి వచ్చుచుండె

ఓయి యమృతశకుంతమా! యొక్కమారు - వెలయు నపరంజిరెక్కలు విప్పి వచ్చి
పైని వ్రాలి నీకాళులలోన నన్ను - గ్రుచ్చుకొనిపోయి కాపాడఁ గోరినాఁడ.

౭

నిన్ను ముద్దాడుచున్నట్లు నిశ్చయించి - నాకుమారుని ముఖచుంబనంబు సేతు;
నిన్నుఁ గౌఁగిలిగొనునట్లు నిశ్చయించి - నాప్రియాలింగనంబు నొనర్తు దేవ!

౮

నాయికానాయకప్రతినాయకులయుఁ - దొడరి చేటీకిరాతవిదూషకులయు
భూమికల నీ వొకండవ పూని పూర్ణ-నాటకముఁ జిత్ర మాడుచున్నావు దేవ!

౯

వేయికన్నులతోఁ గనిపెట్టుచుంటి - నెపుడు తప్పించుకొనుచుఁ బోయెదవొ నాదు
వజ్రపుం గోటనుండియు బయలి కనుచు?-నెటులఁగ నేత్రోవ వెలికిఁ బోయితివొ? దేవ!

౧౦

గుడి కట్టించి యమూర్తిమంతుఁడగు నీకున్ మూర్తిఁ గల్పించి యే
ర్పడ నో దేవ! పసిండిగువ్వలువలం బైఁ గప్పి పూదండలన్
మెడలో వైచి సహస్రనామములతో నిన్నుం బ్రశంసించుచుం
గడుబత్తిం గుసుమంబులన్ దళములన్ గావించెదన్ బూజలన్.

౧౧

కడుఁబాగచూరి నల్లఁబడి కాంతి యడంగిన గాజుగొట్టమున్
గడిగియు నిటిలో విమలకాంతియుతంబుగఁ జేసియున్న న
ప్పుడె మసిబాఱి నల్లఁబడిపోవుచు దివ్వెవెలుంగుఁ దగ్గఁ జే
సెదు; నిది స్నేహదోషమున చేసితియొ? యెట్లిఁకఁ గాంతు వస్తువున్?

౧౨

ప్రాహ్ణ సాయాహ్న వేళలఁ బ్రత్యహంబు - నేస్తులం జూడఁబోయెదు నీదుదారి
మధ్యనున్నది యో ప్రభూ! మద్గృహంబు-కాన దయసేయఁగా దప్పు గాదు నీకు.

౧౩

తరుల చిగురాకు కదలికం దాలఁ గాంచి - వాని చల్లని నీడఁ బూఁబానుపుపయి
శాంతముగ నీవు పండ నిశ్శబ్దముగను - నాకుఁ దెలుపుచునున్న చందమున భ్రమసి
గట్టులను బుట్టలను దాఁటి కాల్వ లీఁది - పోయి కని యాత్రమునఁ దెల్లఁబోయినాఁడ.

౧౪

నీమహాసౌధపున్ ద్వారభూమికడకు - వచ్చి గొంతెత్తి పిలిచితిఁ బలుతడవలు
'ఓ' యనెడుమాట వినఁబడ దొక్కటియును - ఉంటివో లేదొ తెలియరా దింట నీవు.

౧౫

నడిరే యయ్యెఁ బ్రగాఢనిద్రఁగొనియున్నా రింటివారెల్ల రి
ప్పుడు శాంతించెను వృక్షమర్మరరవంబుల్ ఝిల్లికారావముల్
తడవుం జేయక రమ్ము! మిత్రమణి! మత్సౌధంబుపైఁ జేరి హా
య్పొడు మోదమ్మున నల్పు కొంద మనసతీణంబుగా మంత్రముల్.

౧౬

వినియు నాజీవితగ్రంథమును బుధేంద్ర! - దోషముల్ సవరించి తద్గుణాలవంబుఁ
బెంపొనర్చి రసస్ఫూర్తి వెలయఁజేయు - మంకితమొనర్తు నీకు నత్యాదరమున.

౧౭

ఆకాశం బది వంచి శీర్షము నమస్కారం జేయు; భూదేవి యా
శాకాండంపుఁ గరంబు లెత్తి మనవిం జల్పుల్; గిరిశ్రేణి దం
డాకారంబుగ వ్రాలి మ్రొక్కెడు; సమస్తార్థుల్ భవత్ప్రార్థనా
శ్లోకౌఘంబు జగత్ప్రభూ! తగఁ బఠించుం బ్రోచ్చకంఠంబులన్.

౧౮

పూవులుం బండులుంగల తీవెలగమిఁ - జుట్టుకొన్న పూఁజవికె మేల్కట్టుక్రిందఁ
బఱచియుంటిని రత్నకంబళ మొకండు; - విశ్రమింపుము విచ్చేసి వేగ దేవ!

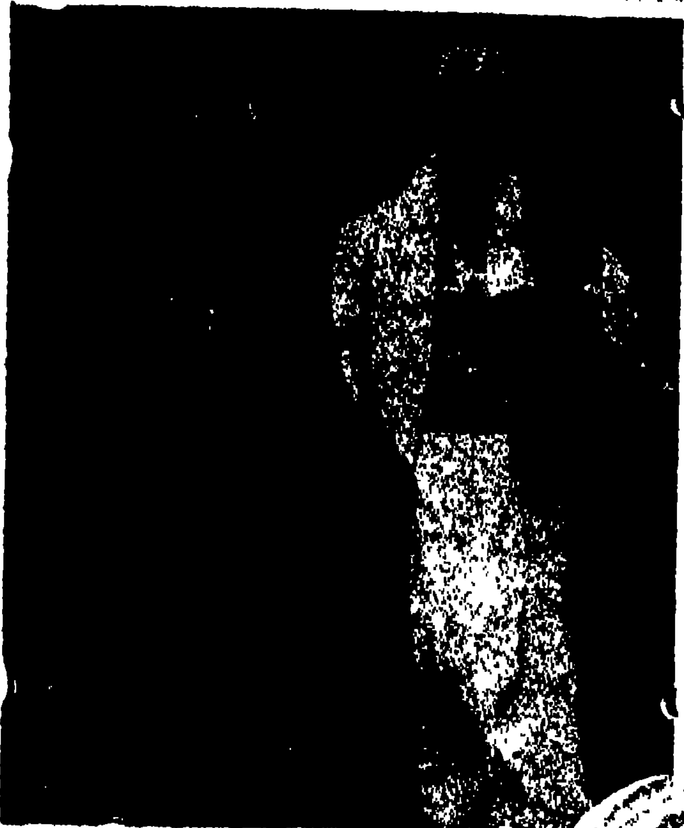
అల తరంగడోలికల నుయ్యాలలు లూఁగు - రాజహంసలు శతపత్త్రరాజియుఁ గం
మానసరోవరమం దొకమంటపంబుఁ - గట్టితిమి యధిష్ఠింపు మక్కడను దేవ!

౧౯

నెలయేఱులార మీసలలితసలిలంబు - భక్తియుక్తంబుగాఁ బాద్య మిందు!
లతలార! మీ మృదుళములైన పుష్పమం-జరుల నర్ఘ్యంబు లొసంగుఁడమ్మ!
తరులార! మీదివ్యతరఫలబృంద మా-హార మర్పింపుఁ డాప్యాయనముగ!
పతగంబులార! మీ స్వాదువాక్కులతోడ - క్షేమవార్తలను బ్రశ్నింపుఁడయ్య!
ఆజగత్ప్రభుఁ డీదినం బతిథియగుచు - నాకుటీరంబునకు వచ్చు నను దరింప
హర్షసమ్మూఢచిత్తుండ నై తెలియక - ఆతనికి నపచారంబు నేతునేమొ?

౨౦

ఎచ్చటెచ్చటనో దేవ! యెఱుఁగకుండ - దాఁచియున్నావు నా పదార్థముల నెల్లఁ
బెద్దకాలంబునుండియు వెదకి వెదకి - విసుఁగు పుట్టెను గాని కాన్పింప దొకటి.

శ్రీ పెండెం వెంకట్రాయలుగారు

శ్రీరామసేవ దళోద్యమము, నిజాం ప్రాంతము

శ్రీ వనమాల నారాయణదాసుగారు

శ్రీ [illegible]

౨౧

నాదుదీపంబు తైలశూన్యమని కాని - కాలపరిమాణ మింతని కాని తెలియ;
దాని నిర్వాణకాలంబు దగ్గఱించి-నట్టు లున్నది మినుమినుకు లాడుచుండె:
నావిధుల నొక్కఁడేని నొనర్ప లేదు - ప్రభువు కేమని ప్రత్యుత్తరంబు నిత్తు?

౨౨

నిదుర మేల్కాంచి మున్నున్న నెలవుఁ దప్పి-కలుషభూయిష్ఠము భయానకము జుగుప్సి
తంబు నగు నొక్కయంధకూపంబునందుఁ-బడి యునికిఁగంటి;సత్యమో,స్వప్నమొకొ!

౨౩

గగననైల్యంబు, శశికళంకంబు, వార్ధి - లవణభావంబు, హాలాహలంబు చేదు,
మాదు హృదయమాలిన్యంబు మాయ దెట్లు?-మాపుదివ్యౌషధి నొసంగుమా మహాత్మ!

౨౪

ఏతీర్థంబులఁ గ్రుంకులాడితినో! ము న్నే వేల్పుఁ బూజించి సం
ప్రీతుం జేసి వరంబులం గొనితినో! వేదంబులన్ నాల్గిటిన్
నేతూరుల్ పఠియించినానో! నరయోనిం జన్మముం బొందఁగన్
భూతవ్రాతమునన్ శుభేంద్రియగణంబుం బొంది శోభిల్లఁగన్.

ఉత్తరకాలమం దిటులె యుత్తమజన్మముఁ బొందఁ జేయనే
సత్తప, మెట్టిహీనమగు జన్మము కల్గునో యింక నాకు సం
చుత్తలపాటులో హృదయ మూఱటఁ గాంచక కూరుచుండి వె
ఱ్ఱెత్తినరీతి నేడ్తు జను లెల్లరు నర్థము గాక చూడఁగన్.

౨౫

అతటంబులైన నాజీ-వితగతదుఃఖప్రవాహ వితతుల తత్త
ద్గతు లెన్నని వినిపింతును?-నితాంతమును విసువు పుట్ట నీకును దేవా!

మఱ్ఱిచెట్టు

క్రొత్తపల్లి సూర్యరావు గారు

సీసమాలిక

జయ వృక్షమూర్ధన్య జయ వట విజయాభన
మహోన్నత విశాల వర్ణనీయ!
సుగుణాఢ్య నిన్ జూడఁ జోద్యమగా నే మని
నుతియింపఁ దగునో నామతికిఁ దోఁప
దైన నొక్కింత నాయందలి తలంపులు
వెలిపుచ్చెదను విను వీను లొగ్గి
నిన్నుఁ గాంచినఁ దపోనియతులమూఁడ్కిఁ గా
న్పింతువు మునుచూడ్కి నిల్చియుంట
జడలు దాల్చుట నెండ జడి సీతు నోర్చుట
ప్రాన్పడియుండుట మహిని బాద
మూనియు నూనకయుండుట నిఖిలలోఁ
బక్షులు గూండ్లిడి వసతి చేసి
కొనియున్న మిన్నకయునికినిఁ; బురుషో త్త
మునిభంగిఁ గాంచెద నిను నొకతఱి
బహుశీర్షముల బహుపాదమ్ములను బహుకోటరాక్షులు గల్గి కుశలఖశల
సంవ్యాప్తి నొప్పిన సకలజంతుశ్రేణిఁ దరులతాగుల్మాది దాల్పఁ జూచి;
యాదిమూలము గాన కంతంబు లేదు నీ కని విష్ణురూపుగా ననుకొనియెద
తులసిపోలికి నీవు వెలసితి సర్వతీర్థసమృద్ధి మూలతీర్థకరుఁ డైన
పరమేశ్వరుఁడు నీదు ప్రకటమూలంబున వసియించి జ్ఞానసంపన్నులుగను
మానులఁ జదివించి మంతుకెక్కించుట బోధిద్రుమం బను పూత నామ
మును నీవ తాల్పఁగాఁ జను రావి కెట్లబ్బె బోధమూర్తి యగు నా బుద్ధదేవుఁ
డును నీదుమూలంబున నె కదా పేర్గాంచె రావి యెట్లో వృక్షరాజ మయ్యె
నక్షయవటసమాఖ్యయె చాలు నీ గౌరవంబున కెందఱు పాంథు లెపుడు
నీనీడ బ్రదికెనరో నేను జెప్పఁగావలయునా; గోపకావలిని గూడి
యుండ గోవులు నీదు నుత్తమచ్ఛాయను భాండీరవటము నా భావమందుఁ
బాదుకట్టుచున్నది; భూమిపైఁ దారాపథంబు ప్రాలకయుండఁ ద్వచ్ఛిరోగ్ర
మున మహాబిలముగా నొనరించి బోటొగ్గువడువునఁ బెరిఁగెదు పొడవుగాను
దిక్కులు సంకోచదృష్టిఁ జేరకయుండఁ దతము గాంతువు దిగ్వితానములకు
భూతసంతతికి నీవే తావుగా నుండు పర్ణశాలవు వనవాసులకును
సుమనోభిరామ లౌచును లతాలలితాంగు లెపుడుఁ బైఁ బ్రాఁకఁగా భృంగగీతి
కలు శుకశారికావిలసదాలాపము ల్వెలయ శృంగారంబు లలవరింతు

వెజ్జుకైవడి బహువిధవైద్యసామగ్రి నీ వొసంగెద వూడ యిగురు పాలు
పట్ట వేర్పండ్లను బత్రమ్ము లిట్టి యుత్తముండవు నుపకారతత్పరుండవు
ఉత్తరంబున గయ నున్నావు దక్షిణమధురలో నున్నావు మఱియుఁ దూర్పు
నను [1]దత్తురాజేరునను బడమర [2]బ్రహ్మపురమున [3]దుప్పలపూఁడిలోన
నున్నాఁడ వింతటి యుద్ధతుండవు నీవు నీపాద యద్భుతరూప మయ్యెఁ
జీమతలను బోలు చిన్న బీజమునుండి వెడలితి వెట్లొ పెరిఁగి పెరిఁగి
యింతవాఁడవు నేఁటి కంతవాఁడవు గాఁగ మెలమెల్లగా వచ్చి మేటి వైతి
ఎక్కడఁ బడవైన నక్కడఁ బాఁతుకొందువు గాన నతియుండవు నిజంబు
వలపు లెచ్చట నుండు వావు లచ్చట నుండ వెం దుండుఁ బ్రేమ దా నందు లేదు
సమవయోరూపవిచార మందురు "నిట్టతాడు శాఖాహీనుఁ దవిలి కౌఁగి
లించికొందువు విడలే"[4] వతంతో నీవా యంతంబు గనుదాఁక నహరహంబు
నిక్కంపుఁ గామినినిం గాఁగ నెంతు నిన్నీరీతి చర్యలనెల్లఁ జూచి
చేవ నీలో లేదు స్నేహగుణము కానరాదు నిమేను వ్యర్థ మను జగము.
నిన్నాశ్రయించిన నిఖిలభూతంబులఁ గాపాడెదవు కోఁతిగాండ్రఁ బెంతు
మొక్కమోటిక నీవు మొలిచిన నేమన వేటికో నీబిడ్డ నింతదానిఁ[5]
బాదలనీయవు దాని పాడ నీకుఁ గిట్టదా మామిడిక్రింద సోమరులు లేరె
శిశిరర్తువున మున్నుఁ జేసిన దుష్కృతంబులను గాగాకులపోల్కి మల్చి
నిష్కళంకాకృతి నగడెద వేఁటేఁట ననిచి చిగిర్చి విన్నాణముగను
నిన్నంతెఁ గాంచిన నే నెంతుఁ దక్షక విషదగ్ధమైనంత విప్రవరుని
మంత్రప్రభావత మరలఁ బ్రాంపెరిగొన్నసట్టి యూనాఁటి నీ యందమెల్ల
నీ యాకుకంటె నెన్నియొ రెట్లు పెద్దగాకులు లేవె వెదుకఁ దేకు మొదలైన
చెట్టుల, నీయందు స్నిగ్ధత గలదు నీ సుగుణంబులట్లు యాచొప్పఁబట్టి
వెదకి యక్కాతమున విష్ణుదేవుఁడు నిను మ్రాఁకులపర్ణంబున మిసిమిదేఱు
కలశవారాన్నిధిఁ గరువలి తిండి పాన్పునకంటె మిక్కిలి భోగలీల
నుండు; నీయాకుల నొప్పు విస్తరి వెండిపళ్లెరమును మించి స్వచ్ఛముగను
నుండినఁ బిత్తృతృప్తి నుజ్జగించుట కాని కేఁగివచ్చినవార లెల్ల విడుట
నీదు పైఁజెప్పిన నిర్మలభావమ్ములనుబట్టి యెంగిలి చనదు చేయు
నని కాని లోచ్చని యూరని కా దనుకొందును, న్యగ్రోధకుజము, నేన్య
మునకు నీ విచ్చెద వనుపుగఁ గాఁడి, బండికిఁ దోల్పుఁ గమ్మి యోటికి నిలిద్ది
యోటని మంచపుఁగోటిని బట్టలఁ గొడుగుఁగామను పీఠగమ్మమునకు
బురదకమ్మని విప్రపుంగవులకు నీవు కల్పకంబువు గాఁగఁ గానఁబడెదు
బేతాళముల కుపమాతవు బ్రహ్మచారుల కనధ్యయన దాతల నొకఁడవు

---

1. విశాఖపట్టణము జిల్లాలో. 2. ఏనాము సమీపమున. 3. అనువర్తి స్టేషనుకుఁ దాపున—అక్కడఁ బెద్దమఱ్ఱులు పేరుపడినవి గలవు. దుప్పలపూఁడి మఱ్ఱి, బ్రహ్మపురి మఱ్ఱి యని చెప్పుకొందురు; చూడఁబోదురు. 4. ఎదుటిపుటలోని బొమ్మను చూచునది. 5. మఱ్ఱిచెట్టుక్రింద మఱ్ఱిమొక్క దొరకదనియు, దొరకిన నదియే గొప్పవైద్యములో నుపయోగించుననియుఁ జెప్పుదురు.

నిన్నుఁ జూచిన మహనీయులకును నీదు నీడ సద్గోష్ఠిని నెఱప మనసు పుట్టు; నీఛాయను బోధింత్రు బాలురకును బడియొజ్జలు కుటశిరోమణీ! నిన్నుఁ గాంచిన నానంద మగు సర్వజీవులకును బాడఁ, జేరి యాడ, వేఁడ దేవుని, గుంపు గూడ నేపనికిని సజ్జనులను గాంచి నలుపఁ బోడము సజ్జనకును నొక్కయప్పుడు గాకున్న నొక్కయపుడు మంచియూహ; త్వాదృశులును సన్మార్గదర్శులు చెట్లు పుట్టలు శిలలు మృగంబులుఁ జిత్తశుద్ధి కారణంబులు గావె కలికాలమున మతభేదమానసులకు విశ్వదృష్టి నొదవును వేదాంత మొక్కప్పు డీశ్వరు నుతియింపఁ దన యపకృతులఁ దెగడి కొనఁగ జగము గురువు కొందఱ కారీతి - నిన్ను గురువుగాఁగఁ గొన్న నెఱుఁగ వచ్చు దైవమహిమ వ్యవహారరీతులు - సరసరంజనంబుఁ జలుపవచ్చు.

భిక్షాందేహి

గుండిమెడ వేంకటసుబ్బారావు గారు

ధనికులార! నిర్భాగ్యసత్కవుల మేము
వచ్చితిమి బిచ్చ మడుగ మీద్వారములకు!
ఇచ్చి సెల వీయుఁడయ్య! లేదేని త్రిభువ
నావనుం డైన జగదీశుఁ డాగ్రహించు!

వలదు మాకు కుటుంబపరిపోషణార్థ మ
క్షయము లౌ ధనధాన్యసంచయములు
వలదు మా కిచ్ఛానివాసంబునకు నూత్న
మణిమయాభోగ రాణ్మందిరములు
వలదు మాకు శరీరపరిరక్షణము నిమి
త్తం బమూల్యములు రత్నాంబరములు
వలదు మాకు వినూత్నకళల నాపాదింప
పోలుపారు సౌవర్ణభూషణములు
వలదు మా కిట్టి దుర్భిక్ష వలదు, వలదు;
తగవు మా కివి, పడవు మాతత్వములకు;
కవుల మేము, దారిద్ర్యలోకంబునందు
సౌఖ్యమును బొందెడు విచిత్రజాతి మాది!

సదమలానంద నవసుధాసారనిధుల
గర్భములఁ దాల్చు నీలమేఘముల మేము!
మీ కృపాదృష్టి యను గాలి సోఁకెనేని
కురియుదుము ధాత్రిపై సుధాకుంభవృష్టి!

ఆత్మసుఖముఁ గోరి యర్థింప మేనేళ
లోకసుఖమె సుకవి లోక సుఖము
మా కొనర్చు మేలు లోకం బనుభవించు
నాయు బిచ్చ మిచ్చి పంపరయ్య!

సుకవీంద్ర సహవాస సుఖముఁ బొందనివాని
ధన మేల? వాని యార్జన మదేల?
కవిరాజ సన్మాన గణుతిఁ గాంచనివాని
ధన మేల? వాని యార్జన మదేల?
కవిచంద్రచంద్రికా కలన మబ్బనివాని
ధన మేల? వాని యార్జన మదేల?
కవిరక్షణోద్యోగకాంక్ష కల్గనివాని
ధన మేల వాని యార్జన మదేల?
ఆదరామృత బిందు భిక్షార్థు లగుచు
పంచఁ జేరి సత్కవులు ప్రార్థించుచున్న
కంటఁ జూడని పాపిష్ఠఘాతుకాత్ము
ధన మదేల? యార్జన మేల? తను వదేల?

సత్కవుల దుఃఖపెట్టంగఁ జనదు మీకు
వారి వేఁడినిట్టూరుపుల్ భవదనంత
వంశనాశంకరోద్భూత ప్రళయ దహన
దారుణజ్వాల లగుఁ జుడీ ధనికులార!!

౮. చరిత్ర

*బుక్కరాయని విద్యానగరము—నాఁటి యన్యదేశ పరిస్థితులు

సీరిపి ఆంజనేయులుగారు,

1. బుక్కరాయఁడు రాజ్యారూఢుఁడగుట.

హరిహరుని వెనుక నాతనితమ్ముఁడగు బుక్కరాయఁడు క్రీ. శ. ౧౩౫౧ వ సంవత్సరమున విద్యానగర సింహాసనము నధిష్ఠించెను.

సామ్రాజ్యలక్ష్మీం అధిగమ్య తస్మాత్
శ్రీబుక్కరాజో విజయోర్జితశ్రీః;
గతో భూతభావి క్షితిపాలజాలం
అత్యక్రమీత్ విక్రమవైభవాభ్యామ్.

సంగ్రామ సర్వస్వ .... సమునతీ నిష్కంటకో .... ంటికా
నిశ్శేషీకృతదీక్షిభిర్ అమితోత్సర్గైర్విసర్గైశ్చతా;
జాతస్ఫీతజనోత్సవో జనపద స్సంపత్సమృద్ధా స్సదా
యస్మిన్ బుక్కమహీపతౌ సముభవత్ విశ్వంభరాం గక్షకే.

* * * *

యత్తుంగభద్రాంచిత పాదపీఠం
భద్రాసనం భాసురి హేమకూటం;
క్షోణీజనానాం పరిరక్షణార్థం
తస్మిన్ విరుపాక్ష ఇవాధ్యతిష్ఠత్.

—ఎపిగ్రాఫియా కర్ణాటికా, సంపు. వి. సం. ౨౫౬, పుట ౫౨౧.

నాఁటి విద్యానగర వైభవమునుగూర్చి కుమారధూర్జటి యిట్లుఁగ నభివర్ణించెను. అందుండి రెండు పద్యములు—

సీ. శ్రీరమారమణ విహార హారిగృహంబు
బహుశోభనాన్విత ప్రత్యహంబు
పతిత పౌరజనాచరిత విస్తృతమహంబు
గుర్వాగనితరంగ ఘూర్ణహంబు
క్రీమహాగత్సను గంధ సహిత గంధవహంబు
దీపితారాతి గర్వాపహంబు
నాయికా నాయకోన్నతి రహఃకలహంబు
సర్వవస్తువ్రాత సంగ్రహంబు
మహిని గహిమిలు నాగ పంపానగీత
రంగసంఘ ఘుమంఘుమారవ విధూత
జాహ్నవీనిమ్నగా సుధా సాగరంబు
విజయనగరంబు సుజనసంవిత్కరంబు.

సీ. మధురసాధిక సుధా మధురసాలోల్లస
న్మధురసావల్లరీ మహిమతోడ
సురసాలతుల్య భాసురసాలవనముఖ్య
సురసాలజంబీరతరులతోడఁ
బున్నాగ హితమూన పున్నాగసంపర
త్పున్నాగకైతవ స్ఫురణతోడ
బాలికారమణీయ పాలికావన మధు
పాలికాసార సంపదలతోడ

---

* నే నీవ్యాసమున బుక్కరాయని విద్యానగరమును గూర్చిమాత్రమే వర్ణింపఁబూనక, రాయని సామ్రాజ్యమును, బరిపాలనాదికములను గురించి సంక్షేపముగఁ దెల్పుచు, నాఁటియన్యదేశపరిస్థితులఁ గొన్నిటిని సూచించినాఁడను. వాని నొండొంటితోఁ బోల్చిచూచుట పాఠకులధర్మమయి యున్నది పదునాల్గవ శతాబ్దమునందలి ప్రపంచచరిత్ర ముఖ్యాంశములు విలోకించి, నాఁటి విద్యానగర సామ్రాజ్యపరిస్థితుల నింకను గాఢముగఁ బరికించుచో, నాకాలపు ప్రపంచచరిత్రమున విద్యానగరమున కెట్టిస్థాన మీయఁదగియుండునో యది చరిత్ర గ్రాహకులకు సుబోధము కాఁగలదు. ప్రౌఢదేవరాయనియు, కృష్ణదేవరాయనియు, రామరాజుయొక్కయు పరిపాలనమున విద్యానగర సామ్రాజ్య మత్యున్నతదశలో నుండినది; గాన నప్పటి రాజ్యాంగవిషయముల నన్యదేశపరిస్థితులతోఁ బోల్చిచూచిన, మిగుల స్వారస్యముగ నుండనోపు. ఈవ్యాసరచనమున 1. Bellary District Gazetteers, 2. The Never to be Forgotten Empire, 3. Humpi Ruins, 4. An Advanced History of Great Britain, Book III by T. F. Tout, 5. History of Europe 6. వీరేశలింగము పంతులుగారి యాంధ్రకవుల చరిత్రము, 7. మహమ్మదీయమహాయుగము-అనుగ్రంథము లేదును సాధనములుగ నుండి నాకుఁ దోడ్పడినవి; కనుక నీగ్రంథకర్తలకెల్ల నేను గడుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

సీ. ఆ.

మల్లికా వల్లికా గిరి మల్లికామ
తల్లికలతోడఁ దాళహింతాలకదళి
కా వకుళసంఘములతోడ ఘనత మీఱు
నార! విద్యానగర మహోద్యానతతులు.

ఈ విద్యానగరపట్టణము నిర్మించుటలో హరిహరుఁడే ప్రాధాన్యము వహించియున్నను, దానిని వెలకొల్పుటయందును, సామ్రాజ్యమును విస్తరింపఁజేసి రాష్ట్రవిభాగముల నొనర్చుటలోను బుక్కరాయఁ డత్యధిక ప్రయాస వహించియున్నందున, నీతఁడు కిరీటధారి యగునప్పటికి విద్యానగరసామ్రాజ్య మత్యంత బలవత్తమస్థితి నందియుండెను.

2. మంత్రులు

బుక్కరాయనికడఁ గేవలము సూక్ష్మబుద్ధిగల సమర్థులైన మాధవాచార్యుఁడు, మాధవమంత్రి, బచ్చరాజు, ముద్దప్ప, బసవదండనాథుఁడు, అనంతసాగరుఁడు మొదలగు మంత్రులు పలువు రుండిరి.

౧. మాధవమంత్రి—విద్యారణ్యస్వామియని ప్రసిద్ధినొందిన మాధవాచార్యుఁడును నీమాధవమంత్రియు నొక్కరేయనుట యనేకుల భ్రమ: కాని మాధవాచార్యుఁడు వేఱు; మాధవమంత్రి వేఱు. ఇరువురకును దండ్రులు వేఱు. వారిశాఖలును, గోత్రములును విభిన్నము. మాధవమంత్రియు విద్వాంసుఁడే యైనను మాధవాచార్యునకుఁ దుల్యుఁడు గాక రెండవతరగతిలోనివాఁడై కన్పట్టును. మాధవమంత్రి సారస్వత శైవబ్రాహ్మణుఁడని తెలియుచున్నది. ఈతఁడు క్రియాశక్తిపండితుని శిష్యుఁడఁట. ఇతఁడు హరిహరుని మూఁడవ తమ్ముఁడగు మారభూపతి యొద్దసహితము మంత్రిగ నుండినవాఁడు. ఈయమాత్యవరుఁడు చంద్రకూటమును (చంద్రగుత్తిని) రాజధానిగఁ జేసికొని, పదునెన్మిదిమండలముల రాష్ట్రమగు నాగరఖండమును రాజప్రతినిధివోలెఁ బరిపాలించెను. ౧౩౬౮ వ సంవత్సరప్రాంతమున నీవీరుఁడు గోవానగరమును (మహమ్మదీయులను దఱిమి) వశపఱుచుకొనెను. కేవలము రాజ్యాంగ వ్యవహారములయందే కాక యీతఁ డాధ్యాత్మిక విషయములయందును నిపుణుఁడు; కావుననే యుపనిషద్ధర్మపాలనకుశలుఁడయి వేదపండితుఁడన విలసిల్లెను. ఈయశోవంతునకు భువనైకవీరుఁడనియు, నుపనిషన్మార్గప్రవర్తకాచార్యుఁడనియు బిరుదము లున్నట్లు ఎపిగ్రాఫియా కర్ణాటికా (స. ౮, సంఖ్య ౩౭౫ గల) తీర్థహళ్లిశాసనము నుడువుచున్నది. ఈతని శైవామ్నాయసారము, మాధవనిదానము నేఁటికిని మనదృక్పథమునఁ బడుచున్నవి.

౨. అనంతసాగరుఁడు — ఈతఁడును బేరొందిన ప్రధాని. పెనుగొండకు బలాఢ్యమైన దుర్గమును నిర్మించినవాఁడు. బుక్కరాయని యొకకుమారుఁడగు భాస్కరరాయఁడీమహాప్రధాని పేరుననే యనంత సాగర మను తటాకమును త్రవ్వించెను.

3. బచ్చరాజు—మంత్రులలో నత్యంతభక్తి గలిగి స్వామికార్యనిరతుఁడును, భగవదారాధనతత్పరుఁడును నయి కీర్తిమంతముగ దేశసేవ యొనరించినఘనుఁడీబచ్చరాజు. ఈమహాభాగుఁడు బుక్కరాయసముద్రము, కీర్తిసముద్రము, మాలవ్వచెఱువు, నాగవ్వచెఱువు, బచ్చప్పచెఱువు మొదలగు తటాకములను నిర్మించి, చౌడప్పకాలువను త్రవ్వించెను. ఇట్టి ఘనకార్యములవలనను, 'బచ్చన్న', 'కంపన్న' యను నావములతో నారామములు వేయించి వాని నభివృద్ధినొందించుటచేతను నీతఁడు మిగులఁ బ్రసిద్ధినొందెను. ఈయశోధనుఁడు మల్లికార్జునస్వామిప్రతిష్ఠ చేయించి, రెండవహరిహరుని కాలమున ౧౩౮౧ లో దన ధర్మపత్నితోడ తుంగభద్రానదీతటమున స్వర్గారోహణ మొనరించినట్లు తెలియుచున్నది.

౪. తదితరులు—దూరదృష్టిగలిగి స్వధర్మములను జాలఁజాతుర్యముతో నిర్వహించుచు, వాసికెక్కిన మంత్రులలో ముద్దప్ప యొక్కఁడు. అందఱిలోను బ్రముఖుఁడు మాధవాచార్యుఁడు. రాయఁడు రాజకీయ సారస్వత విజ్ఞాన విషయములందును, బరిపాల వ్యవహారములయందును ముఖ్యముగ నీమాధవవిద్యారణ్యుని యభిప్రాయమే శిరసావహించుచుండెను.

3. సారస్వతము

బుక్కరాయని పరిపాలనమున సంస్కృతాంధ్ర భాషల కెంటికిని సమానమగు నాదరణ ముండెను. ఈ మహాప్రభుఁడు సాయమాధవులను బ్రోత్సహించి, స్వీయనామాంకితముగ వారిచే వేదముల భాష్యములు వ్రాయించెను. ఇవి సాయనవేదభాష్యము లను పేరు భారతలోకమున మిగుల విఖ్యాతిఁ గాంచినవి. మాధవమంత్రియు నీభూజానియాదరణమువలననే పెక్కుకృతులు రచించుట.

బుక్కరాయనికాలమున సుప్రసిద్ధాంధ్రకవియగు నాచనసోముఁడు విద్యానగరమునుండి యనేకాంధ్ర ప్రబంధములను విరచించెను. పెంచుగలదిన్న దానశాసనమువలన నీకవి యాపస్తంబసూత్రుఁడనియు, భారద్వాజ గోత్రుఁడనియు, యజుశ్శాఖీయుఁడనియు, సకలాగమవేదియనియు, అష్టాదశపురాణాభిజ్ఞాతార్థవేదియనియు, భాషాకవిత్వనిర్మాణధౌరేయుఁడనియుఁ దెలియుచున్నది.

"పంపాయాం భాస్కరక్షేత్రే విరూపాక్షస్య సన్నిధౌ,
ఆపస్తంబాఖ్యసూత్రాయ భారద్వాజాన్వవాయినే. ౧
యాజుషాణాం వరేణ్యాయ సకలాగమవేదినే,
అష్టాదశపురాణానా మభిజ్ఞాతార్థవేదినే. ౨
అష్టభాషాకవిత్వ శ్రీవాణీ విజితసంపదే,
సోమాయ నాచనాంభోధేః సోమ యామితతేజసే". ౩

ఈతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడగు నాచనకుమారుఁడు. సోమనాథుని వాసస్థానము 'బళ్లారి మండలమునందలి యేదో యొకగ్రామముగఁ దోఁచుచున్న' దని శ్రీవీరేశలింగము పంతులు వ్రాసెను. కాని బుక్కరాయనివలన నాచన సోముఁడు పొందిన యగ్రహారము

లనంతపురమండలమునందలి గుత్తి పెనుగొండ భాగములకు సంబంధించిన వగుటచే, నీకవి నెల్లూరి మండలమునకుఁ జెందినవాఁ డనుటకంటె ననంతపురమండలవాస్తవ్యుఁడుగ నుండునని యూహించుట కెక్కుడు వీలున్నది. బుక్కరాయఁడు గుత్తిప్రాంతమునం గల 'పెంచుకలదిన్నె' యను గ్రామమునకు 'బుక్కరాయపురము' అని పేరుపెట్టి, దాని నీకవికిని, మతియైదుగురు బ్రాహ్మణులకును నొసంగినట్లు పైదాన శాసనము నుడువుచున్నది.

"గుత్తి దుర్గాభిధే రాజ్యే కోసూరాఖ్య మహీతలే,
పెన్నమాగాణివిఖ్యాతే సర్వసస్యోపశోభితే. ౨౩

కోసూరు నాగమల్లాఖ్య దిన్నాభ్యా మపి పశ్చిమం,
గ్రామోత్తమా ద్వేలు వంకూగోః ప్రాచ్యాద్దిశి సమన్వితం.

ఊరచింతల నామ్నశ్చ గ్రామా ద్దక్షిణ సంస్థితం,
వంగలూరిక్కడు తాళాభ్యా ముత్తరాశా ముపాశ్రితం ౨౪

పినాకినీతటే పెంచుకలదిన్నాహ్వయం పురా,
బుక్కరాయపురాఖ్యాత ప్రతినామ్నాచ శోభితం. ౨౫

నిధినిక్షేప సంయుక్తం జలపాషాణసంయుతం,
అక్షిణ్యాగామి సహితం సిద్ధసాధ్యసమన్వితం. ౨౬

అష్టభోగ మిదం సర్వస్వామ్య మాచంద్రతారకం,
సహిరణ్య పయోధారాపూర్వకం దత్తవా న్ముదా. ౨౭

శ్రీమన్నాచన సోమాఖ్య మహాకవిసగోఽప్యగ,
రాజాన మాశివం చైవ చిరజీవీ భవత్వితి." ౨౮

సోమన కవితాపటిమ తెలుఁగొత్త నుత్తరహరివంశము ప్రౌఢశైలిని రచించెను. వసంతవిలాసాది ప్రబంధ చంద్రికలను సయితి మీకవిసోముఁడు వెలయించినట్లు తెలియుచున్నది. 'సర్వజ్ఞ' యను బిరుద మీబుధవర్యునకుఁ గలదు. ఉత్తరహరివంశమునుండి శైలికి—

మ. తనఘోరధ్వనిచేఁ గలంగఁబడు తత్సైన్యంబు దైన్యంబునం
దునుకొందం బరిఘంబుపై విసరుమన్ దుర్వారుఁడై పైపయిన్
మునుఁగంబాలు శరాసిముద్గరగదా ముఖ్యాయుధశ్రేణిచేఁ
గినియన్ జేసిన వేసవిన్ రవి నిరిన్ గ్రీడించు చందంబునన్.

శా. సేలన్ గొంచలు మింటఁ గొందలు గజానీకంబుఁ గీలాలము
జ్జాలంబుం బురుడింప నంచితమదోత్సాహంబు దేహంబులన్
జాలన్ గ్రాల నిశాతహేతిలతికా సౌదామినీదామభి
మాలంకారము దీరమున్ దెలుప నుద్యద్విక్రమ క్రీడతోన్.

4. మతము

బుక్కరాయఁడు వైదికసిద్ధాంతములయెడఁ గేవల విశ్వాస తత్పరుఁడైనను మతాంతరులను సమదృష్టి నారసెను. తాను శైవుఁడయ్యుఁ దనరాష్ట్రమున వైష్ణవులయు, జైనులయు మతవ్యాప్తి ధారాళముగ నవకాశ మొసఁగెను. తన్నాశ్రయించిన మహమ్మదీయుల నెడఁగూడ బరమాదరభావమునఁ జేరఁదీయుచు, వారిని స్నేహభావమునఁ గాంచుచుండెను. క్రీ. శ. ౧౩౬౮ లో జైనులకును, వైష్ణవులకును గల్గిన మతవివాదసందర్భమున నీ ప్రభుఁడు మతనాయకులనెల్లర నాహ్వానించి, వారి చిక్కుట్లు దిద్ది, తనహితోపదేశమువలన వారిని శాంతిశీలురనుగ నొనర్చి, సామ్రాజ్యమున నెవ్వరును జాతిస్పర్ధల కెడ మీయక వర్తింపవలసినదని శాసించెను. ఈహేతువున వైదిక మతావలంబులకు మాత్రమే కాక మతాంతరుల సుస్థిరసుఖజీవనమునకును విద్యానగర మాధారమై వెలసెను.

5. భామినీ సుల్తానుల ప్రతిఘటనము

ఒకవంక విద్యానగరసామ్రాజ్య మభివృద్ధి నొందుచుండ, వేఱొకవంక భామినీరాజు లీర్ష్యగొని దానియున్నతి నడఁగఁద్రొక్కుటకై ప్రబలతరప్రయత్నములు గావించుచు, నిష్కారణకలహములఁ గల్పించుకొని, తఱుచు విద్యానగరముపై దండెత్తుచుండిరి. భామినీ సుల్తానుల యీవిద్వేషతుషాగ్ని నూఱునలువది సంవత్సరములకాల మేకధగణిని బొగయుచుండెనది.

6. యుద్ధములు*

బుక్కరాయఁడు భామినీ సుల్తానులతో రెండుపర్యాయములు పోరవలసివచ్చినది. ఇందు మొదటి పోరాటము ౧౩౬౬ లో మహమ్మదుషాతోను, రెండవది ౧౩౭౫ లో ముజాహిదుషాతోను, సంభవించెను. భామినీరాజులు విద్యానగరముతో జగడముపెట్టుకొనిన యీరెండుతడవలును బొందినప్రయోజనము కానుపీసమేనిఁ గలుగ దయ్యెను. వారు విస్తారముగు సైన్యముఁ గోలుపోయి విశేష వ్యయప్రయాసములకుఁగూడ లోనైరి. రెండవవాఁడగు ముజాహిదుషా రెండు మారులును దనతెగువకుఁ దగినపరిభవమే పొందెను. బుక్కరాయఁడీరెండుదండయాత్రలలో మిగుల గాసిఁజెందెనని ఫెరస్తా తెల్పుచున్నాఁడు; కాని యట్లు బాధనొందఁదగిన ప్రమేయమే బుక్కరాయనికిఁ గలుగలేదు. రాయఁ డసాధారణపురుషుఁడు, నప్రతిమ వీరాగ్రేసరుఁడు నగు మహాయోధుఁడు.

7. రాయని విక్రమస్ఫూర్తి

ఈ విషయమున శాసనము లేమి చెప్పుచున్నవో తెలుసుఁ జూతము. ఎపిగ్రాఫియా కర్ణాటికా (౨౫౬ వ సంపు. జి. డి. ౪౬ వ సంఖ్యగల) తామ్రశాసనము బుక్కరాయని విక్రమమునుగూర్చి యిట్లు తెల్పుచున్నది:

"బుక్కరాయో భవ చ్ఛ్రీమాన్ భుజార్జిత పరాక్రమః,
మేదినీవ ప్రజాయేన స్వపుత్రా ఇవ రక్షితాః. ౧౩

* ఈయుద్ధములఁగూర్చియు, నితరవిషయములను గుఱించియు విపులవివరణములు 'విద్యానగర చరిత్రము'నఁ గాంచనగును.

రాజరాజభుజంగో యః పరరాజ భయంకరః,
హిందురాయ సురత్రాణ ఇత్యేతై రుపశోభితః." ౧౪

హిందూరాజ శిరోమణియనియు, తీవ్రశాసనుఁడనియు, శత్రు రాజహంతకుఁడనియు, నసత్యవాదులపట్ల యమసదృశుఁడగు నాయకుఁడనియుఁ, బ్రాక్పశ్చిమదక్షిణ మహాసముద్రాధీశుఁడనియుఁ, బ్రాచీన శాసనము లీప్రతాపాఢ్యునిఁగూర్చి నుడువుచున్నవి; మఱియు నీతఁడు ప్రతిబద్ధమగు ధైర్యసాహసోత్సాహాదిగుణనిధియనియు, సంగ్రామరంగమున గోపాలకధారాసమ్రాట్టై యఖండితబాహువిక్రమము నెఱపు వీరాధివీరుఁడనియు, నాహవక్షోణిని గాలాంతకునివలె విజృంభించుచుఁ బరిపంథి యోధుల నెగుకొట్టినపు డాతని తీక్ష్ణప్రతాపాగ్నికిఁ దురుష్క సుల్తానుల నవనాబ్జములు వాడి వత్తలగుచుండుననియు, విరోధిరాజులు ముఖావలోకన మాత్రముననే నడఁకిపోవుచుండిరనియుఁ దెల్పు నాధారము లెన్నియో కలవు. అందొక్కటి—

"భంగాఃకళింగా మితశౌర్యవిస్త్రస్తాంగా విభిన్నాంగి విఘూర్ణనేత్రాః;
ఆంధ్రాశ్చ రంధ్రాణి విశంతి యస్య, బాహాగ్రఖడ్గేన వికీర్యమాణాః.
తురుష్కాశ్శుష్కవదనాః పాండ్యభూపాః పలాయితాః,
స్వభుజాగ్నితపోర్యేణ తస్మిన్ రాజ్యం ప్రశాసతి."

ఇట్టి వీరవతంసమునకు ఫెరస్తా రచించిన భామినీసుల్తానుల చరిత్రమున సారులకనుపడు చోటఁ దావు లేకపోవుట విపరీతవిషయము గాకుండునా? ఈవీరుఁ డుగ్రానివేలుబడి సమయముననే తురుష్కులను గెలిచి, తుంగభద్రానదికి దక్షిణముననున్న రాష్ట్రమంతయును, దూర్పున నోఢ్రకళింగ దేశములను జయించెను. ఈశూరాగ్రేసరుఁ డాంధ్రకాంభోజ కొంకణఘూర్జర తురుష్కరాజులకు పోటుబల్లెమయి యుండెను. ఇతఁడు బల్లాలరాజులకును, నోరుగంటి ప్రభువులకును, దక్కన సామంతనృపతులకును నండయై, వారియున్నతిని బోషింప సన్నివిధములఁ బ్రయత్నింపఁజొచ్చెను. దక్షిణదేశమునందలి రాజులందఱును గల్పకమువలెఁ దమకు రక్షకముగ నుండెడి యీవిద్యానగరపాలకుని పురోభివృద్ధియే నిరంతరము నభిలషించుచుండిరి.

8. రాజ్యవ్యాప్తి

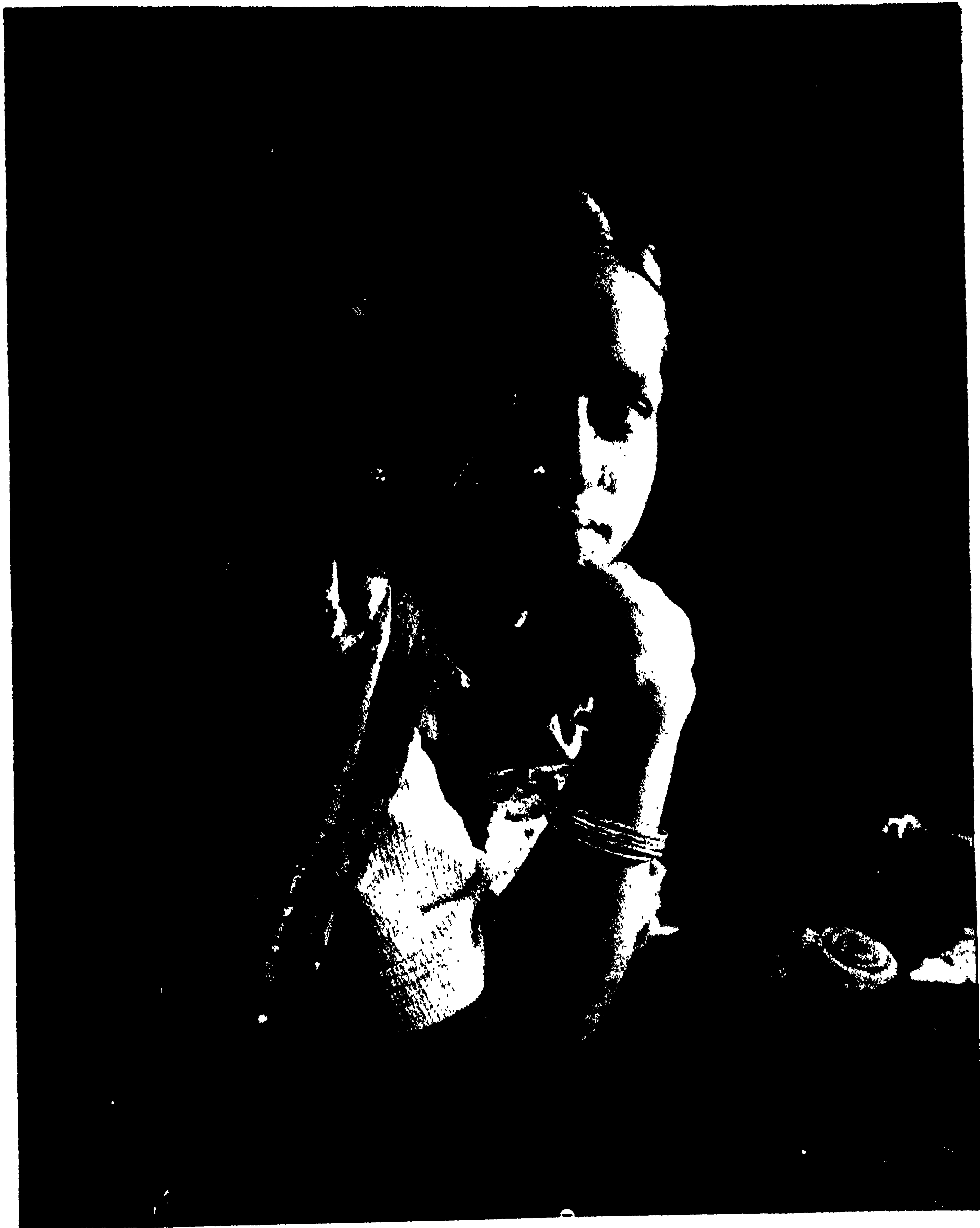
ఫెరిస్తా రాయని సత్త్వహీనునిగఁ జిత్రించినను, రాయఁడు తన రాజ్యము నలుదెసలకు వ్యాపింపఁజేసెననియు, నాతనికాలమున విద్యానగరరాజ్యము భామినీరాష్ట్రమునకంటె సర్వవిధముల నుత్కృష్టదశయం దుండెననియు నాతఁ డంగీకరించుచున్నాఁడు; వెండియు నొరిస్సా కొలంబో మలబారు రాష్ట్రములయు, సింహళము మొదలగు ద్వీపములయు నృపు లీప్రభుని కనర్ఘములైన కానుక లేటేటఁ బంపుచుండి రనికూడ నాతఁడు వ్యక్తపఱచుచున్నాఁడు. సమకాలికులగు ప్రభువులందఱిలోను బుక్కరాయఁ డెల్లవిధముల నద్వితీయుఁడై విలసిల్లెనని చరిత్రములు రూఢిగఁ దెల్పుచున్నవి.

9. నాఁటి భారతదేశభాగములు

బుక్కరాయని రాజ్యాంగ వ్యవహారములనుగుఱించి వర్ణించుటకుముందు నాఁటియన్యదేశపరిస్థితుల నిట సంగ్రహముగ నివేదించెదము. ఆదినములలో భారతదేశమున దక్షిణమునందు భామినీ విద్యానగర రాజ్యములును, నుత్తరహిందూస్థానమున మేవాడ ఢిల్లీ రాజ్యములును బలవత్తరదశలో నుండినవి. కృష్ణానదికి దక్షిణమునఁగల రాష్ట్రభాగములన్నియు, భుజబలరాయఁడగు బుక్కరాయని బాహాటోపకారణమున నన్యరాజులవలని యొత్తిడినిగూర్చి కలనైనఁ దలఁపక నిర్విచారముగ నుండి, సుఖజీవనము చేయుచుండెను.

౧. భామినీరాజ్యము—వింధ్యకుదిగువ 'హసన్ గంగూ భామినీ' యను తురుష్కసరదారునివలన స్థాపింపఁబడిన భామినీరాజ్యము దక్కనునందలి హిందువులకును, హిందూరాజ్యములకును బ్రక్కలోని బల్లెమయి యుండినది. బుక్కరాయఁడు రాజ్యరూపాఁ డనుటకు మూఁడేండ్లకు ముందు ౧౩౪౭ న నీరాజ్యము నెలకొనిన దనుటవలనఁ గ్రొత్తయునుకులో భామినీప్రభుల హెచ్చుటె స్వరాజ్యములోని యన్యజాతి జనులకును, బరిసరమండల ప్రజలకును బహుళవేదనాకరమై దుస్సహముగ నుండెను. ఆవసీరులు తమరాష్ట్రమునందలి మతాంతరులఁ గడకంటఁ జూచుచు నాప్రజ లెట్టియల్పాపరాధముఁ గావించినను వారిని గ్రూరశిక్షలకు గుఱిచేయుచుండిరి. బుక్కరాయని సమకాలీనుఁడగు మహమ్మదుషా తనపాలనమునఁ జెల్లుబడికై నుండిన వెండి నాణెములు కరఁగించిన హేతువున, నసంఖ్యాకులగు హిందువులను గఠినదండనల పాలుగావించెను. తనరాజ్యపుఁ బొలిమేరలలోనుండు నోరుఁగల్లు, ఓఢ్రము మొదలగు రాష్ట్రములపైఁ బడి, జనులను బాధించి, వారిసంపదలెల్లఁ గొల్లఁగొని వెళ్లుచుండువాఁడు. ఇట్టి యాతనిదాడి సైపఁజాలక యోరుగంటిరాజు నాల్గులక్షలరూపాయల విలుగల రత్నఖచితకనకాసనముఁ జేయించి యిచ్చెనఁట. ఇట్టి కారణములచే నాప్రాంతవాసులు శాంతియనునది లేక, యెప్పు డేమి యాపద మగునో యని దిగులు చెందియుండిరి.

౨. మేవాడరాష్ట్రము—రాజపుత్రస్థానమున మేవాడరాష్ట్ర పాలకుఁడగు హమీరుఁడు బుక్కరాయని సమకాలీనుఁడు. హిందూదేశభాగములలో నీమేవాడరాజ్యము చాలఁ బురాతనమైనదియు, నద్వితీయమైనదియు. నాఁటి సంస్థానములలో నెల్ల శిరోభూషణముగ వెలసిన చిత్తోడుదుర్గము దీనిప్రధాన నగరము. ౧౩౦౩ వ సంవత్సరమున నల్లాయుద్దీను చిత్తోడుదుర్గము ముట్టడించి మేవాడరాజ్యమును హరించిన గాథ చరిత్రప్రపంచమునఁ జాలఁ బ్రాముఖ్యమైనవిషయము. ఆసందర్భమున రాజపత్నులు, కన్యలు మొదలగు సాధ్వీమతల్లు లెల్లరు మానరక్షణార్థమై వీతిహోత్రునకుఁ దృణములవలెఁ దమప్రాణముల నర్పించిరి. రాజ్యసంరక్షణమునకై వేలకొలఁది రాజపుత్రవీరయోధుల క్షాత్రవసమరాంగణమున ప్రతాపవనానలాభీలకరాళకీలలఁ గౌగిలించుకొని కరఁగిపోయిన విషయము మఱవఁగానిది. ఆ సమయమున

తీయని తలంపులు

ఛాయాచిత్రకారుడు: శ్రీయుత యమ్. కె. రంగస్వామయ్యంగారు, చెన్నపురి.

విచారార్పణ విరామము

ఛాయాచిత్రకారుడు : శ్రీయుత యమ్. కె. రంగస్వామయ్యంగారు, చెన్నపురి.

మేవాడ సామ్రాజ్యాధినాథుఁ డగు లక్ష్మణసింహుఁడు, నాతని పదు నొకండుగురు పుత్రులు వీరస్వర్గ మలంకరింపఁబోయినది. ఈ లక్ష్మణ సింహుని ప్రథమసుతుని కుమారుఁడే పైనఁ బేర్కొనిన హమీరుఁడు. యుద్ధావసానమున నీ హమీరుఁడు జీవించియున్నను సామ్రాజ్యము తురుష్కుల యధీనమగుటచేఁ, దాను కేల్వాడలో నజ్ఞాతవాస మొనర్పవలసివచ్చెను. అయిన నా వీరుఁ డధైర్యము నొందక యచ్చటి వనాటవికులగు భిల్లుల సైగువేలమందిని గూర్చుకొని, తురుష్కుల పరగణాలపైఁ బడి పట్టణములఁ గొల్లగొనుచు, వాని నొక్కొక్కటిగ నాక్రమింపఁ దివిరెను. ఇవ్విధమున నాతఁడు రాజ్యసంపాదనమునకై బహువిధంబులఁ బ్రయత్నించుచు మహమ్మదీయులకుఁ బ్రబలప్రతిస్పర్ధియైనను, నాఁటి ప్రతినిధియగు మాలవదేవునితో మైత్రిసల్పి, యాతనికుమారినిఁ బరిగ్రహించి తిన్నగ నాదుర్గము సయితము గైకొనెను. ఇది తెలిసి యప్పటిఢిల్లీశ్వరుఁడగు మహమ్మదుఖిల్జి హమీరునిపైకి రాఁగా, చిత్తోడపనాథుఁడు బూంది, గ్వాలియరు, జయపురము, జోధపురము మున్నగు సంస్థానాధీశులను దనవంకకు మరల్చుకొని, వారితోఁ గూడి దురుష్క సైన్యము నోడించి, ఢిల్లీశ్వరుని బట్టి మూఁడుమాసములకాలము చెఱలో నుంచెను. హమీరుప్రభుమార్తాండుఁ డిట్లు మాసిపోయిన సిసోదియా సంశజుల కీర్తిజ్యోత్స్నలను రాజపుత్రస్థానమున మరల నెలకొల్పుటకై సల్పిన పరిశ్రమ మింతంత కాదు. ఇందుకొఱ కాతఁడు తనజీవిత కాలమునఁ జాలభాగము వినియోగింపవలసినది విధిగ సంగర్హించెను. అతఁ డనవరతము సమరవిహారము సలుపుచు ఢిల్లీసామ్రాజ్యములపకుఁ దన రాజ్యమును వ్యాపింపఁజేసెను! మేవాడరాష్ట్ర మిమ్మెయి నిరంతరము కలహార్ణవమున మునుఁగుటచే, నశాంతజీవనమున కష్టనష్టము లను తరంగములనడుమ నటు నిటు లూఁగులాఁడవలసిన పరిస్థితి నాఁటి రాజపుత్ర ప్రజాతతికిఁ దప్పని సరిగఁ బ్రాప్తించి యుండెను; గాన నానాఁడు మేవాడ రాజ్యసౌఖ్యము సన్నగిలియుండె ననఁదగును.

3. ఢిల్లీసామ్రాజ్యము—బుక్కరాయని సమయమున నుత్తర హిందూస్థానము 'ఫిరోజు తుఘలకు' అను నాతని పరిపాలనమున నుండెను. ఆపాదుషా తన పినతండ్రియగు మహమ్మదు తుఘలకు నిర్మించిన కఠోరశాసనముల నెల్లఁ దొలఁగించి ప్రజాహితమున కత్యావశ్యకములగు కైంకర్యముల నెన్నింటినో కావించి గొప్పరాజని పేరొందినను, నాతని మతవిద్వేషము మాత్రము హిందువులకు దుస్సహమయ్యెను. హిందువుల మతగ్రంథములను, వారి దేవసదనములను, విగ్రహములను ఫిరోజు పాడొనర్చుటయే కాక, యాతఁ డొక్కొక హిందువునకును జుట్టుపన్ను విధించెను. దానిఁ జెల్లింపక యెందఱో ప్రాణములను గోల్పోయిరి. కాని పాదుషా పన్ను గ్రహించుటను మాత్రము మానఁ డయ్యెను. నాస్తికమత మవలంబించుట లంచమును గ్రహించుటనువలె నపరాధము క్రిందఁ బరిగణించి, యట్టి మతావలంబులకు శిక్ష విధించుచుంటినని ఫిరోజు స్వీయచరిత్రమున వ్రాసికొనెను. ఇట్టి నిరంకుశాధికారపూర్వకమగు మతవిద్వేషము దావవహ్నివలె దహింపఁజొచ్చుటచే, మతాభిమాన నిరతులగు హిందువు లనేకు లభిజనము వీడి, శాంతికరజీవనమునకై విద్యానగరమునకుఁ దరలుచుండిరి.

10. యూరపు

౧. సారసన్ సామ్రాజ్యభాగము:—పదునాల్గవ శతాబ్దమున యూరపు ఖండమునం దత్యున్నతస్థితిలో నుండిన రాష్ట్రములలో 'సారసన్' మహాసామ్రాజ్య భాగమగు స్పెయిన్ ముఖ్యమైన దనవచ్చును. ఒకటవ శతాబ్దమున నిది (స్పెయిన్) పోర్చుగల్ రాష్ట్రముతోఁ జేరి 'ఐబిరియన్ భాగము' (Iberian Plc) అనుపేర రోమకసామ్రాజ్యమున నంతర్గతమయి యుండి, నాల్గువందల సంవత్సరముల కాలము సామాన్యాభివృద్ధి నందుటయుఁ, దరువాత విసీగాత్తుల (Visigoths) వశమయి యారేడు శతాబ్దములలో నుత్కృష్టదశ నందుటయు యూరపు చరిత్రపాఠకుల కెల్లరకును విస్పష్టమే. అంతకు రెండుశతాబ్దములకుఁ బూర్వమే ఫ్రాంసు (France) దేశము నాక్రమించి, రోమకసామ్రాజ్యమునుండి దానిని విడఁదీసికొనిన ఫ్రాంకులు స్పెయిన్ రాష్ట్రమును విసీగాత్తులనుండి లాగ యత్నించుటచే నల్లకల్లోలములు ప్రబలె ననుటయుఁ గ్రొత్త కాదు. ఏడవశతాబ్దారంభములో రోమకసామ్రాజ్య ప్రభుఁడగు 'జస్టినియన్' విసీగాత్తుల బారినుండి స్పెయిన్ దేశము నూడఁదీయఁ బ్రయత్నించుటయు, నాతఁడు మరణింపఁగనే విసీగాత్తుల మరలఁ జెలరేఁగుటయు సుప్రసిద్ధాంశము. ఏడవ శతాబ్దాంతము వరకు నిట్లు స్పెయిన్ విషమ పరిస్థితులకుఁ దావలమయి యుండినను, దదభివృద్ధికి మాత్రము లోపము గలుగలేదని యూరపు చరిత్రవలన మనకు గ్రాహ్య మగుచున్నది. ఎనిమిదవ శతాబ్దారంభము(౭౧౧)లో నరబ్బీలు మహమ్మదీయ మతమును వ్యాపింపఁజేయుచు, నాసియా పశ్చిమరాష్ట్రములనే కాక యాఫ్రికా యుత్తర భాగమునంతయును లోఁబఱచుకొని, యావల జిబ్రాల్టరుసంధిని దాఁటి, స్పెయిను జొచ్చి, దానిని స్వవశ మొనర్చుకొనిరి. అరబ్బీ లిట్లు సాధించిన రాష్ట్రముల మొత్తమే పైనఁ బేర్కొనిన సారసన్ మహాసామ్రాజ్యము. ఇది మహమ్మదీయఖలీఫాల పాలనమున ౧౪౯౨ వరకు రమారమి ఏడు వందల యేండ్లకాలము క్రమోన్నతి నందినది. పదవ శతాబ్దానంతరము కలహములు పైకొని యాందోళనములు పయింబయిని హెచ్చిల్లుటచే, నన్యదేశముల రాపిడి నుండి తొలఁగి తనవ్యక్తిత్వమును, బ్రతిభను నిలుపుకొనుట కొఱకీ సామ్రాజ్యము స్వసంరక్షణార్థము సైన్యసన్నాహ వ్యాపారమున మగ్న మగుటవలన నాగరకతాభివృద్ధికిఁ గాని, కళాభివృద్ధికిఁ గాని చేయఁదగినంత కృషి యది చేయఁజాలక పోయెను. అయినను నాఁటి సామ్రాజ్యపాలకులు యూరపు నాగరకతకు బీజార్పణ మొనర్పఁ గలిగిరని మాత్రము చెప్పక తప్పదు.

౨. ఆంగ్లదేశము—నాగరకతయం దేమి, యైశ్వర్యమున నేమి, నేఁడు ప్రపంచమున నసాధారణ వైభవమున విలసిల్లెడి యాంగ్లభూమి

కూడ బుక్కరాయని కాలమున నుత్కృష్టదశలో నుండె ననుటకుఁ గాదు. ఆదినములలో (౧౩౨౭ నుండి ౧౩౭౭ వరకు) నాంగ్లభూమిని పాలించుచుండిన రాజు మూడవ యెడ్వర్డు. వాఁడు సమరాందోళన మొకవైపునను, దారిద్ర్య దేవత వేఱొక వంకను ప్రజలపై స్వేచ్ఛాధికారము సల్పఁగడంగనవి. అంగులకుఁ దోడుగఁ బ్రభుఁడు ఫ్రెంచి దేశముపై దండయాత్ర సాగింపఁ దలంచి, ప్రజపైఁ గ్రొత్త పన్నులు విధించెను. వానిని జెల్లింప లేక యొక భాగము వారు తిరుగఁ బడిరి. 'బ్లాక్ డెత్' (Black Death) అను రోగము దేశమును దుడిచిపెట్టఁజొచ్చెను. ఆంగ్లదేశమున మూఁడవ వంతుజను లావ్యాధికి బలియైరి. ఇదిగాక ౧౩౬౧-౬౯ సంవత్సరముల నడుమ మహామారి (Plague) వలన ననేకులు ప్రుగ్గిరి. శేషసంఖ్యగా నగ్మ నడపులు కావార్యుఁడే కల్లుపయ్యెను పనివారు లభింపక పోయిరి. కూలి హెచ్చెను. వస్తువుల వెల లపారముగఁ బెరిఁగెనవి. ప్రభుత్వము వారు ధర లెప్పటివలె నుంపఁజూచియు విఫలప్రయత్నులైరి. సేవకులు సరిగాఁ బనిచేయుటలేని యజమానులును, యజమానులు దయతో చూపరని సేవకులును నగవులాడుచుండిరి. పనివారికి తృప్తియౌయఁ జాలనిస్థితికి యజమానులు వచ్చిరి. పరాసుభోగముల హక్కులు తగ్గింపఁ బడెను. వారు మోగులవలె తృప్తింపలేనని కొందఱును, భోగముల ననుభవింపవచ్చునని మఱికొందఱును బట్టి పల్లార్చుచుండిరి. ఇట్లే యేవిధముగఁ జూచినను నింగ్లండు కేవలము సారహీనమై యరాజకస్థితిలో నల్లాడు చుండెను.

11. బుక్కరాయుని విద్యానగర రాజ్యాంగ పరిస్థితి

బుక్కరాయఁడు దక్షిణ దేశము నందలి కలహశీలురగు రాజుల నెల్లరఁ బోలఁగొని సామంత ప్రభువులఁ గ్రమ పద్ధతిలోఁ ద్రిప్పెను. ఈతఁడు తనసోదరులను, మేనల్లుండ్రను, పుత్రులను, సమీప బంధువులను మాత్రమే ప్రధానోద్యోగములకు వినియోగించు చుండెను. రాజ్యపరిపాలనమున కొక సుస్థిర స్వరూప మేర్పడినది యీప్రభుని కాలముననే. ప్రజాపాలనమును, స్వసైన్య వ్యాపారములను మిగుల సమర్థతతో నిర్వహించుటలోఁ బేరొంది, యీవిషయమునఁ బ్రపంచమునకే యాదర్శప్రాయుఁడైన నాయకుఁ డీతఁడు. ఈతని పాలనమున నాసామ్రాజ్యమునందంతటను బావులు, చెఱువులు, గొప్ప గొప్ప కాలువలు, వంతెనలు నసంఖ్యాకములుగ విస్తరిల్లెను. ఎందుఁ జూచినను వ్యవసాయాభివృద్ధికిఁ దగిన సౌకర్యములను విరివిగఁ గల్పించి, కృషిని సర్వవిధముల వృద్ధినొందించి కాఁపులకెల్ల నోముపంట యైన మహారాజితఁడు. ఈ సరకొండపూస్థానమునఁ బెక్కు తటాకములను, కాలువలను వెలయించి, వానిసాయమున నచ్చటి వ్యవసాయమును పెంపొందించుటలో ఢిల్లీశ్వరుఁడగు ఫిరోజుతుఘలకునకు విద్యానగరాంధ్ర రాజ్యముల యందలి తటాకములు, కాలువలు, వానివలని యుపయోగములునే మార్గదర్శకము లయ్యెను. తత్పూర్వము ఢిల్లీప్రాంతమునఁ గాలువల నిర్మాణపద్ధతియే లేకుండినది. అందువలన వ్యవసాయమునకుఁ గల్గు ప్రయోజన మచ్చటివారు పొత్తిగ నెఱుంగకుండిరి. విద్యానగర సామ్రాజ్యమునఁ బంటనేలలకు భూస్వభావము ననుసరించి 'తరము' లేర్పఱుపఁ బడినవి. రైతులు శ్రమలేశమేని లేక పన్నుల నొసఁగుచుండిరి. సామ్రాజ్యమునఁ బ్రజాసంఖ్య సమృద్ధిగ నెలసెను. జనులందఱు నిత్యకల్యాణముఁ బచ్చతోరణములై తామరతంపరగా నల్లసిల్లుచుండి రనియు, వారు సక్రమ న్యాయ పరిపాలనమునకు లోనై యేవేళను నలుపులువాడక యానందకర జీవనమున సంతృప్తులై మెలఁగుచుండి రనియు, న్యూనిజ్, ఫెరిస్తా మున్నగు చరిత్రకారుల వ్రాఁతలు తెల్పుచున్నవి. రాజు పేరను, నాతని సన్నిహిత బంధువులలో నొక్కొక్కరి పేరునను సర్వసాధారణముగ నంతటను నసంఖ్యాకములగు పుంటలు, గ్రామములు, పట్టణములు హెచ్చెను. రాయని యేలుబడియందాతని రాష్ట్రమున నైహిక విద్యకే కాక యాధ్యాత్మిక విద్యకుఁ గూడఁ బెక్కుపాఠశాలలు నెలకొనెను. విద్యానగరము నానాతీర్థముల కిక్కయై, హిందూదేశమునఁ గేంద్ర వర్తక స్థానమై, వాణిజ్యమున నన్ని రాజ్యములతోడను మిక్కుటమగు సంబంధము గల్గించుకొని, మహత్తరాభివృద్ధిని బొందెను. మరియు నది సమస్త వస్తువులకు స్థానమై, సర్వ సంపదలకు సదనమై, తోడిరాష్ట్రములలో నెల్ల నన్నివిధముల సిగబంతియై చెలువారుచు, భారతదేశమున ముఖ్యముగ మహమ్మదీయ సుల్తానుల దృష్టిని సమాకర్షించెను.

12. బుక్కరాయని చరమదశ

క్రీ. శ. ౧౩౩౬ లో విద్యానగరము పునరుద్ధరింపఁబడిన సమయమున బుక్కరాయఁడు కౌమార దశలో నుండి, సేనానాయకత్వము వహించి, శౌర్యనిధియై, సామ్రాజ్య సంస్థాపనానంతరము నలుపది సంవత్సరములకుఁ బైననే వీరవరుల కుచితమగు నుత్కృష్ట జీవనముఁ బొందెను. స్వర్గస్థుఁ డగునప్పటి కీనృపాలుఁడు కడువృద్ధుఁడు. ఈదీర్ఘ కాలములో నీతఁ డొకదండనాథుఁడుగ నుండి, తొల్లి చిన్నరాష్ట్రముగ నుండిన విద్యానగరము నేఁటేఁట వృద్ధినొందించి, కోటానకోట్ల ద్రవ్య మాదాయము వచ్చు మహాసామ్రాజ్యముగ మార్పువైచెను. ఈ ప్రభుచంద్రుఁ డిట్లు తన సామ్రాజ్యమును మహోత్కృష్ట దశకుఁ దెచ్చి, క్రీ. శ. ౧౩౭౭ వ యేఁట ఫిబ్రవరి నెల చివరనో, మార్చి నెల మొదటనో యస్తంగతుఁ డయ్యెను.

సిసిలీ

రంగనాయకులు గారు (ఆక్సుఫర్డు)

క్రీస్తాపత్రికయందు దీమధ్య నొక్కరు, ఇటాలియను ప్రజలు, ఎటుల స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించు కొనినది నెఱిగియుండిరి. ఇటలీ ప్రజల స్వాతంత్ర్యరథపుమోకుల లాగుటకు, అనేక యోధులు కాలక్రమేణ వచ్చుచుండిరి. అందు మాజ్జినీ, గారిబాల్డీ, కావూరు, విక్టరుఎమ్మాన్యుయేలు అనువారు సుప్రసిద్ధులు. వారిలో గారిబాల్డీ, యనువారు స్వాతంత్ర్య మహామృతమును తన ప్రజలకు సంపాదించుటకై కంకణము గట్టుకొని స్వతంత్రముగ నొక బలగమును దక్షిణ-ఇటలీయందు బయలుదేరదీసి ఈభాగమున కప్పుడురాజైన నేపుల్సురాజును అనేకమారు లెదిరించుచు, ఓడించుచు, తానోడినప్పుడెల్ల "సిసిలీ" యను ద్వీపమునకు పరుగెత్తి, దాగొనుచు, చాల శ్రమ కల్గించెను. క్రమముగా గారిబాల్డీ బలగము వృద్ధియయ్యెను. "సిసిలీ" ద్వీపము నేపుల్సురాజ్యము నుండి విడివడి, ఆయన పరిపాలన క్రిందికి వచ్చెను. అంతట, గారిబాల్డీ సిసిలీ ప్రజల సాయముతో, దక్షిణ ఇటలీపై దాడివెడలి, నేపుల్సురాజ్యమును వశపరచుకొని, ఇటలీస్వాతంత్ర్యపతాకమును బాతి, అంత రోముమహానగరమును వశపరచు కొనుటకై తన సైన్యమును నడుపజొచ్చెను. కావూరు మహామంత్రి సలహాపై, ఎమ్మాన్యుయేలు మహారాజు గారిబాల్డీని దక్షిణ ఇటలీయందు కలుసుకొని గౌరవించి అతనిక్రిందనున్న రాజ్యమునంతను తనకు ధారాగతము జేసుకొనెను. దానితో, ఇటలీదేశమంతయు పీడ్మోంటురాజైన ఏమ్మాన్యుయేలు క్రిందకు వచ్చి, ఏకరాజ్యమై పరదేశీయుల పరిపాలనమునుండి విడివడి స్వతంత్ర జాతీయప్రభుత్వమును బొందెను. అట్టి మహాకార్యమునం దెక్కువగా సాయపడిన "గారిబాల్డీ"కి వాసస్థానము ఈ "సిసిలీ" ద్వీపము. ఆమహావీరుని అనుసరించి, ఇటలీకి స్వాతంత్ర్యామృతకలశమును అడుగకయే, ప్రతిఫలము గోరకయే తమ వేలకొలది ప్రాణముల సమర్పణ మొనర్చినపిమ్మట, లక్షలకొలది ధనము వెచ్చించిన పిమ్మట దేశమాతకు కానుకగా అత్యధికభక్తితో నేపుల్సురాజ్యము నిచ్చిన మహావీరులు ఈ "సిసిలీ" ద్వీపవాసులు. ప్రతి ఇటాలియను ఈద్వీపము గాంచినప్పు డత్యుత్సాహయుతుడగు. సిసిలీ ప్రజలయం దప్పటి నుండి ఇటాలియను ప్రజల కత్యంతప్రేమ, భక్తి, నమ్మకము కలవు.

ఈ "సిసిలి" ద్వీపము ప్రక్కగా, "మెస్సిని" జలసంధి ద్వారా, ఇప్పటికి నాల్గుమారు లిదివరకె వెళ్లియుంటి. ఐదవసారి కూడ ఈద్వీపముజూచి నత్యుత్సాహము అప్రయత్నపూర్వకముగ కల్గుచున్నది. వీరులకు జన్మస్థానమగుటయే కాక, పాశ్చాత్య ఖండమునందెల్ల ప్రఖ్యాతి గాంచిన భయంకరమగు, "ఎట్నా" యను నగ్నిపర్వత మిందు కలదు. ఈఖండపు ప్రజలకందరకు ప్రేమపాత్రము, రుచియుతమునగు ద్రాక్ష యీద్వీపమునందలి ప్రధానమైనపంట. ద్రాక్షసారాయి యనపాడుసారా అత్యంతప్రీతికరమై యుండెడిది. ఫ్రాన్సు, ఇటలీ, సిసిలీలయందు ప్రతివారీసారాయిని అధికముగ త్రాగి, ఆనందించు చున్నారు. ఒకప్పు డింగ్లండుకు ప్రధానమంత్రియైన "డిస్రైలి" యనువారు ఈదేశములవారికి ఇంగ్లీషువారు గొప్ప-ఇనుములనిచ్చి వీరి యమృతమగు "ద్రాక్షసారాయి" తిరిగికొను పదుపాయము లున్న ఎంతయో సుఖ మనెను. అట్టి సుఖప్రదమగు ద్రాక్షసారాయి ఈ ద్వీపముయొక్క ప్రధానమైన పంట! వ్యవసాయమా, కొల్ల. నరిపండదు కాని, కూరగాయలు సమృద్ధి. కొన్ని, గోధుమలు పండును. ఇచ్చటి గోవులు ప్రసిద్ధిగాంచినవి. గోవులకు పలయు పచ్చిక బయళ్లు శృంగారదేవత కాభరణములు.

ఇంగ్లీషుదేశపుప్రధానకవు లెల్లప్పు డిటలీయందు తమకాలము గడపుచుండెదరు. పాశ్చాత్యదేశములకవు లనేకులు, తమజీవితములందనేకమారు లిటలీదేశమునందు విహారముల నొనర్చెదరు. అందు, సిసిలీ ద్వీపము వారందరికీ అత్యధికప్రేమపాత్రము. "సృష్టి" తన యాభరణముల నన్నిటి నిచ్చట బెట్టి సముద్రమునందు స్నానమునకై దిగి, మహారాయొడారిపై నేలి, తిరిగి తనయాభరణముల గైకొనమరచినదా యనునట్లు ఈద్వీపము తళతళమనుచుండును. మాపైపున 20 మైళ్లపొడవుగ ద్వీపముయొక్క యొకతట్టు కన్పట్టుచున్నది. ద్రాక్షపండ్లను పండింతురుగాన, కంచెలను ఒకదానివెంట మరొకటిగా భూమినంతట వేసియున్నారు. సముద్రపుటెవెలునుండి భూమి క్రమముగా గొప్పపర్వతములుగా పైకి లేచుచున్నది. అందువలన, ఈ పెండ్లిపందిళ్లు ఒకదానిపై నొకటిగా నున్నట్లు, సృష్టియొక్క పూలహారముల వేలాడుచున్నట్లు, పచ్చనితోరణముల సృష్టియొక్కవివాహమునకు కట్టినట్లు పైకి లేచుచున్నవి. ఎత్తైన చెట్లు లేవు. గుబురుగానున్న యడవులు లేవు. కొండయంతయు సేద్యము చేయబడినది. ఎల్లెడ పచ్చనికంబళులతో సృష్టి శృంగారింపబడినదా యనునట్లున్నది. ఒక్కకొండయనరాదు. వర్షములు కురియుటచే

కరగి రాయి పగిలి గుడకు గోపురములవలె ఒకదానివెంట మరొకటిగా ఒకదానిప్రక్క మరొకటి పైకిలేచుచు, అన్నియు గోపురప్రాకారములవలె పైకి కొండలవలె లేలుచు, తమమూడుముఖములందు రెండు మొగములమాత్రము కన్పరచుచు సృష్టివివాహమునందు పచ్చికముద్దలు భగవంతుని పూజించుటకై బ్రాహ్మణులు చేసిపెట్టిరా యనునట్లున్నవి. సృష్టికికూడ ముత్యాలహారములు ఇష్టమే! కాని, ఇంకను అనాగరకస్త్రీయందు గుండుపూసలనకాబోలు లంబాడీస్త్రీ మెడయందున్న పూసలగుంపులు నదుసలవలె ఈద్వీపమునందీప్రక్క వనగోపురములనంటి నెత్తినుండి రాలు ముత్యములసముదాయముతో ఏర్పడిన మహానదులు చికిబికిగా వంకరటింకరగా అన్నిభాగములనుండి వచ్చి త్వరత్వరగా "సృష్టి"యొక్క యానందబాష్పఫలితమగు సముద్రమునందు జేర పరుగిడుచున్నవి. వంతెనలు అనేకములు సముద్రతీరమువద్ద కన్పడుచున్నవి. అచ్చటచ్చట సీమరేగుపండ్లు, చెర్రీ పండ్లతోటలు తెలు గుబురైన నెత్తులద్వారా దగ్గరనున్న గొర్రెలగుంపుల దిగ్భ్రమింగబోవు తోడేలులవలె కన్పట్టుచున్నవి. అన్నిటిమధ్య అన్నిటిపైన నీలుదిక్కినచోట్ల నెల్ల రాయియను భేదముగాని, పట్టణమను భేదముగాని యెరుంగక, పచ్చని మృదువగు బాలునిమొగపు సుఖవర్చస్సుతో పచ్చిక పెరుగుచు, కోపమనునది యెరుంగదా యనునట్లు, తేజముయొక్క యవతారమా యనిపించునట్లు బాలసూర్యకిరణములను నాభరణములతో తెల్లగా, నల్లగా, పచ్చగా, తియ్యగా, కమ్మగా నవ్వును ప్రకాశించుచున్నది.

మేఘములు పర్వతశిఖరములపై నాడుచున్నవి. తమ మోహపరవశతచే ఇతరు లున్నారే యను భయము మాని, ఆబోసినెత్తులు కల్గి దిసమొలతో నున్న మాంసము లేక, నెత్తురు లేక, కళారహితమై రాత్రిని వెక్కిరించుచున్న ఆకొండశిఖరములకంటె అత్యధికముగ శృంగారవంతమై యొయ్యారయుతమై "రారమ్మని" పిల్చుచు, ఈరత్నకందరములకంటె మీబోసికోటివా రందమగువారాయని హాయలు చేయుచున్న నృత్యములను, పచ్చికలను, తివాసీలను, శృంగారాంధదేవతల "కలంచునే సతులమాయల్ ధీరచిత్తంబులన్" అన్న పెద్దనకు జాస్తికిం దెచ్చునట్లు "కాకిబిడ్డ కాకికిముద్దనునట్లు" "నా కన్నులతో నాప్రియురాలి గాంచిన నీకుమోహముగునా" యనునట్లు ద్రోసిపుచ్చి ఆదిక్కుమాలిన కొండనెత్తులతో చెల్లాట లాడుచు జలకమాడుచు కుస్తీలబట్టుచు ఒకరినొకరు దాచుకొనుచు ఒకరితో నొకరు దాగుడుమూత లాడుచు మోహతత్వప్రభలయం దానందము బొందుచుండుట ఎల్లభాగములందు గన్పడుచున్నది. "ప్రేమ ముందు రంగుభేదములు, జాతిభేదము లుండజాలవు." "(Love nows no colour, no bar of nationality)" యనునట్లు తెల్లగ స్వచ్ఛందమైన ముత్యములవలె నున్న యీ మేఘములు అసహ్యముగ కన్పడు నీశిఖరముల ప్రేమించు టత్యద్భుతముగ నున్నను, సృష్టివైచిత్ర్యములం దిదొక భాగముమాత్రమేకదా.

రైళ్లు అటునిటు పరుగెత్తుచున్నవి. మాబోటును వెక్కిరించుచున్నవా యనునట్లు అతివేగముగ బోవుచు మాటిమాటికి కూతల నిడుచున్నవి. అనేక "టౌను"లు భాగభాగమునందు కన్పట్టుచున్నవి. ప్రతి గోపురము చుట్టు నిండ్లు కలవు. గోపురపైభాగములం దండ్లున్నవి. పట్టణములు, గ్రామములు మాత్రమే గుంపులుగుంపులుగా నున్నవని తలంపరాదు. ప్రతిపొలమునందు దాని రైతు తనయిల్లు కట్టుకొని నివసించుచు సాగుచేసుకొనుచున్నాడు. అందువలన దేశమునందెల్లెడల ఇండ్లు కన్పడును గుంపులుగుంపులుగా నుండుట పత్తనములందే. ఇటులు ఎల్లెడ యిండ్లుండుటయు వానిపైనున్న యెర్రని పెంకులు వాని కిటికీలయద్దముల తళతళలు ఇంటిచుట్టు నున్న చిన్నిచిన్ని పండ్లచెట్లు అన్నియు కలిసి దేశమును అద్భుతముగ కన్పరచును.

మోటారులు పరుగెత్తుచున్నవి. పైనుండి క్రిందకి వచ్చు పదులకొలదిరోడ్లు నదులవలె కన్పడుచున్నవి. ఇండ్లనుండి వెలికివచ్చు పొగలు దేశమునం దెల్లెడల చిన్నిచిన్ని ఎటాన్లున్నవా యనిపించుచున్నవి. ప్రజలుకాని, పశువులుకాని కానరారు! అకస్మాత్తుగా రాత్రికాలమునందు తనరూపును క్రొత్తవిధముగా మార్చినందులకయి "సృష్టి" కోపమునది ("Sleeping Sickness") "నిద్రరోగము" ద్వారా నంపెనా యని తోచుచున్నది. "వ్వైల్సు"నందు ప్రఖ్యాతిగాంచినక్రసత్తుల దాతృత్వముద్వారా యేర్పడిన జగద్విఖ్యాతమగు "కళ" వైచిత్ర్యముల మహాచిత్రకారులు చూపెట్టుచు వ్రాసిన పటముల జాగ్రత్తగ రెండుమారులు వెళ్లి చూచియుంటి. ప్రపంచమునందెల్లెడల తెలిసిన ఫ్లారెన్సు, మిలానో, బోలానియా, పట్టణములందలి పటముల, రోమునగరపటముల పరీక్షించితి. ఇంగ్లండునందనేక పిక్చరుగాలరీల జూచితి. సినిమాలయందు సృష్టిబొమ్మల నానందించితి. కాని, మాబోటుయొక్క అడుగు డయామీటరు కల్గిన పోర్టుహోలునుండి చూచినప్పుడు కన్పడు యీదృశ్యమువంటిది ఏపటమునం దిప్పటికి గాంచియుండనను. ఇక "డెక్కు" పైనుండి చూచునప్పుడు కన్పడు శృంగారదేవతాస్వరూపము, సృష్టియొక్క చిద్విలాసము, భగవంతుని యద్భుతమును అసమానచిత్రకారులుమాత్రమే, ప్రపంచచారిత్రమునందు కొలదిమారులే చూపగలరు.

వేల్సుదేశమునందున్న పర్వతములు వీనివలె నుండవు. అచ్చట గొప్పగొప్పచెట్లుండును. త్వరితముగ ప్రవహించునదు లచ్చట గలవు. పచ్చిక యింత సమృద్ధిగ నుండదు. మేఘము లింతప్రేమపూర్వకముగ శిఖరములతో పెనుగులాడవు. స్విట్జరులాండుదేశము నందలి పర్వతములు వీనికంటె ఎత్తయినవి. మంచుతో నిండి, తెల్లగ కైలాసపర్వతములవలె నుండు. సెలయేరులు గంభీరముగ, గుభగుభధ్వానములతో ప్రవహించుచుండెను. తుంపురులు, అధికముగ లేచుచుండును. ఆపర్వతములు, వీనివలెక్రమముగ లేచుటకుమారు, తటాలున, పైనుండి దిగజారును. పర్వతములుగా జూచిన, స్విట్జర్లండుపర్వతము లెక్కువ శృంగారమైనవి. ఇక మనపడమటికనుమలు, బొంబాయికి చేరుటకు ముందు, అత్యద్భుతముగ కన్పట్టును. ఆ సెలయేరుల నింకను మరువజాల

కున్నాను. ఆచల్లనిగాలి, ఆ మేఘములవిలువ, ఆ నెమ్మదిగ, మొగము వాల్చినట్లున్న, సూర్యుని చల్లవానినిగా జేయుచున్నట్లున్న వాయు ప్రవాహము, అపురూపము. కాని, ఆపర్వతములు కూడ తటాలున క్రిందకు దిగజారును. ఈ 'సిసిలీ' యందున్నట్లు పట్టణములు, పర్వతములు, నదులు, రోడ్లు, సముద్రము, రైలుమార్గములు, వృక్షములు, పచ్చిక, మేఘములు, శిఖరములు, అన్నియు నొక్కదృశ్యమునందు, గారడీవాని తెరవలె, అద్దకపువాని మాయవస్త్రమువలె, సృష్టిని సృజింపకల్గిన చిత్రకారుని మహాపటమువలె, సూర్యునికిరణములచే సృజింపబడిన అత్యద్భుతనాటకమువలె, దేవతలచే శృంగారింపబడిన సృష్టిదేవతయాసనమువలె హృద్యమై, శోభాయమానమై, విచిత్రమై సైజమై, మరి తేజోమయమైయుండుట కానము.

ఈ 'సిసిలీ'ని గడచితిమి. గంటసేపు ప్రయాణము చేసితిమి. అంత కొన్ని దీవులవరుసలు ముమ్మొదుర్కొనుచుండెను. దూరమునసున్న యా కొన్ని ద్వీపములు ఒకదానినొకటి తాకుచున్నట్లు కన్పడుచుండెను. దగ్గరకుబోయినకొలది, వానిమధ్య సముద్రము, 10, 20, 40 మైళ్ల వెడల్పున్నట్లు కానవచ్చె. బాల్యమున, కోటప్పకొండకు వెళ్లగా, దూరమునసుండి, నాదెళ్లనుండి చూచుచున్నప్పుడు, కొండపై ప్రజలు నొగ్రెలవలెను, కొండ మైలుదూరములో నున్నట్లు నుండెను. ఈసమయము ప్రాతఃకాలము. "స్ట్రాంబులి" యను ద్వీపము కన్పడెను. నెత్తిపై శిఖరమా యనునట్లు పొగ కానవచ్చెను. దగ్గరకు జేరుచుంటిమి. కొంద రట్టిద్వీపముపై ప్రజ లెవరైన, నివసింపసాహసింతురా యని యడిగిరి. వారికి నేను, అచ్చటరెండు బస్తీలున్నవని తెల్ప ఆశ్చర్యమందిరి. దగ్గరకుచేరితిమి. ఒక బస్తీ కానవచ్చెను. నెత్తిపై అగ్ని, పొగ, దుమ్ము లేగుచుండెను. ఇయ్యది యగ్నిపర్వతము, భీకరమైనది. ద్వీపమంతయు నొక దీపము లాగు సముద్రమునందు కానబడుచున్నది. కిరసనాయిలుబుడ్డుల వెలిగించినవానికి ఈ ద్వీపము త్వరగా దీపములా గున్నట్లు తోచును. ఇందు కొంతభాగమంతయు, అగ్నిపర్వతమునుండి వెలికివచ్చుచున్న Lava అను అగ్నిప్రవాహముచే కప్పబడియున్నది. ఇప్పుడందు అగ్ని కానరాదు. నుసియైన పర్వతశిలచే బయలుదేరిన అగ్నిప్రవాహము చల్లారిన పిమ్మట అనుసిమాత్రము కన్పడు. అయ్యది ఈ భాగమునందంతట నిండియున్నది. ఇరుప్రక్కల రెండు కొండభాగములు లావా భాగము వంకకు దిగజారుచున్నవి. తక్కిన పర్వతభాగములందు వ్యవసాయము, వ్యాపారము సాగుచున్నవనియు, ప్రజలు గృహముల నిర్మించుకొని, సుఖ మనుభవింతుమను నమ్మకముతో నున్నారనియు తెల్లము. ఆ భాగమున, "సిసిలీ" యందున్నట్లే, ద్రాక్షారామములు, పండ్లతోటలు, పచ్చికబయళ్లు శృంగారదేవత కభిషేకము నొనర్చుచున్నవి. ఈలావా వంకకు దిగజారు భాగముల కిరుప్రక్కల రెండు బస్తీలు కలవు. వేలకొలది యిండ్లు; వేలకొలది ప్రజ లున్నారు.

ఈ ద్వీపమునకు మైలుదూరములో ఒక చిన్నిద్వీపము కలదు. దూరమునసుండి చూచిన, ఒకయోడయొక్క తెరవలె నుండును. దగ్గర నుండి, ఒకనందివలె కన్పడును. దానిపై నొక ప్రభుత్వపతాకము కలదు. మన స్ట్రాంబులి ద్వీపముదగ్గరలో నున్న యితర ద్వీపములు చూడవను. సూర్యుడు, తూర్పునందున్న యొక ద్వీపముయొక్క నెత్తిపై, గొప్పయాభరణముగ నున్నాడా యనిపించును. క్రిందటి పర్యాయము ఆద్వీపముయొక్క నెత్తినుండి మేఘములద్వారా యన్ని వైపుల కప్పబడి, "స్ట్రాంబులి" వైపున తెరువబడియున్న సూర్యుడు, హృదయానందకరముగా గన్పట్టుచుండెను. నాటకశాలయందు, నటకునిపై పైనుండి త్రిప్పిన విద్యుద్దీపకిరణములవలన కల్గు తేజమువలె ఇటులు మేఘములబారినుండి తప్పించుకొని, స్ట్రాంబులిద్వీపమునందున్న పచ్చికబయళ్లపై మోహమున త్వరత్వరగావచ్చి ప్రాలుచున్న సూర్యకిరణముల చెల్లాటలుండెను. మిక్కిలి మృదువుగా వెండినీరును, బయళ్లపై పల్లెలయనున చీకటినిమేషము, అప్పుడే బయటికివచ్చిన చిన్నెలాయని మరొకనిమిషము భావములు తట్టుచుండెను. పైనుండి గొలుసుతో నౌటును పల్లగా త్రిప్పుచుండిరి. కిరణములు, పక్షపాతరహితముగ, పల్లగ, అన్నిపచ్చికబయళ్ల ముద్దిడుకొన ఒకరినుండి మరొకరివద్దకు కదలుచుండెను. నూకన్నులు వానిచెల్లాటల గమనింప తిరుగుచుండెను. క్రమముగా, క్రొత్తక్రొత్తబయళ్లు నూత్నకాంతులనుబొందుచు, తెల్లని నవ్వులతో, తేలికహృదయముతో, నవ్వుచున్న కన్నులతో, రాలుచున్న యానందబాష్పములాయను పంచుకళలములతో, నేత్రానందకరముగ, నవమోహనముగ కన్పట్టుచుండెను. ఇంతలో, వెనుక విడబడుచున్న ప్రియురాండ్రు, ప్రియులు దూరమైనకొలది తమసుఖమును, మోహమను మాయద్వారా యేర్పడిన తేజమును, చల్లచల్లగా బాయుచు దుఃఖభాజనమైన జీవితము నెదుర్కొన, తమసుఖమగు నుడుపుల వీడ్కొల్పుచు, తమ శృంగారసంపదను, వీడలేక వీడుచు, జీవరహితములగుచుండెను. నూకన్నులు, కిరణములు వాని ప్రియురాండ్రు, వారి గుసగుసల, ముద్దుముద్దుల జూచుచుండెనే కాని, అప్రయత్నముగ, వీడ్కొల్పబడిన యీదుగపృష్ఠుల జూచి నుత్సహించుట లేదు. ప్రయత్నపూర్వకముగ నే వానిజూచి, అప్పు టందమునుగని లేదాయెను. అంతకుముందే, ఏల నేను వానినంత యధికముగ ప్రేమించితినో నాకు తెలియదాయెను. అట్టి సామాన్యదృశ్యముల నేల కొనియాడితినో తోచను. పైగా నిమిషముక్రింద నద్భుతముగ నున్నవని తెల్పి మైమరుపజేసి, హృదయమును సుఖపరచిన కన్నులే ఈనిముసమందు విచారపు ప్రపంచము నేల జూపెట్టుచున్నవో దురూహ్యము. భర్త పరదేశవాసు డైనప్పుడు, స్త్రీలు తమశృంగారము దాచిపెట్టు కొందురని తలంతుమా? భర్త, భార్య యిద్దరు కలిసినప్పుడు కల్గు నిండుతేజము ఒకరినొకరు బాసినప్పుడు తగ్గిపోవునందుమా? ఇద్దరు కలిసిన పిమ్మట ప్రత్యేకభావము, ప్రకటన, ప్రభావము కల్గునుగాన, ఎవరికి వారు, వెనుకటిమాదిరిగా గూడ నుండరుగాన, తత్వము మారుగాన, విడబాసి

నప్పుడు, ప్రథమమున నున్నట్లు గూడ నుండ రందుమా ? ఆపచ్చిక బయలే యొయ్యారములతో, నృత్యగానములతో సొంపు ఇంపులతో సుఖమందిన పెండ్లికూతురు లాగు కిరణప్రభావములచే కన్పడును. అంతియే కాదు. చూచువాని కన్నులుకూడ శృంగారము సృజించుచున్నవి. వాని హృదయము కూడ, శోభను వృద్ధిచేయుచున్నది. హృదయము, కన్నులు, కిరణములు, పచ్చిక, ఆపర్వతప్రదేశము అన్నియు చేరి అద్భుతమూర్తిని, అనుప్రదర్శనమును, కలుగజేసినవి. నేను కవినికాను. లేనిచో, నాయుత్సాహము, నాసుఖము, నా దాస్యమగు సంపూర్తియగు అత్యద్భుతమగు ఆత్మసంతృప్తి ఎన్ని యామోఘములగు పద్యములద్వారా, వెలువడెడిదో చెప్పనలవి కాదు. అటులనే, వివిధప్రజలకు వివిధవిధములుగా ఈదృశ్యమే తోచియుండును. నాకు తట్టిన సామ్యములు ఇతరులకు అరుచికరముగాను, అసభ్యముగాను ఉండి యుండును. ఆకాసముపై నున్న నాకు స్వర్గసమానమై నుండిన మరొకనికి నరకమువలె నుండును. మే మిద్దరము తగవులాడిన ఫలితమేమి ? సరేకాని, నెత్తిపై కుంపటి పెట్టుకొని, జీవింపగా రున్నారా? ఇంట్లో త్రాచుపాము పెట్టుకొని, పక్కలను బల్లెము పెట్టుకొని భార్యవద్ద ఆప్తప్రాణస్నేహితుని పెట్టి ఏరైన శాంతితో సంతృప్తితో భయరహితముగ నుండగలరా ? కూరంచు బస్తీలయందున్న ప్రజలకు నెత్తిపై నున్న యీ యగ్నిపర్వతము, ప్రక్కన మైళ్లకొలదిగా నున్న లావా యగ్నిప్రవాహము ఎంతభయంకరమైనది చెప్పకయే చెప్పుచున్నది. ప్రతిదినము, ప్రతివాడు, నెత్తియెత్తి చూచిన అగ్నిపాతె కాననగు. ఎప్పుడేమివచ్చి పైనబడునో ? ఎప్పుడు అగ్నిప్రవాహము బయలుదేరునో ? కాని, వారు నివసించుచునే యున్నారు. "అంతా దైవ మయం" అను భగవద్భక్తియందు నమ్మక ముంచుచున్నారా ?

ఈద్వీపములన్నియు, ఒకప్పుడు కలిసియుండెడివి. ఎందులకు, ఎప్పుడు విడిపడి పోయినవో జ్యాయాలజీ యను శాస్త్రము చదివిన వారికే తోచును.

ఆ ప్రక్కన ఉన్న ఆజండాగల చిన్న పర్వత మెన్నిశతాబ్దముల క్రితము విడిపడినదో ఇంక నెన్నిశతాబ్దము లిట్లేయుండునో ! చుట్టును అపారమైన సముద్రము. ఎంతటి నిప్పునైన యార్పగల నీరు. మధ్య నీయగ్నిపర్వతము ఎల్లప్పుడు నిప్పును గ్రక్కుచుండుట, ఆశ్చర్యకరమైన విషయముగదా ! మైలో, రెండుమైళ్లో లోతున సముద్రముండు. దానిక్రింద భూమి కలదు. ఈద్వీప మాభూమితో సంబంధించి యున్నది. కాన ఈనిప్పు ఆభూమిలో నుండి, ఎప్పట నుండియో బయలుదేరుచున్నది. భూమిలోపల నుండుచున్న ద్రవపదార్థమైన లావాయనుప్రవాహము కలదు. అయ్యది సూర్యుడు, చంద్రుడు, భూమి ఇతర గ్రహముల నున్నగల పరస్పర ఆకర్షణశక్తుల ననుసరించి అప్పుడప్పుడు, ఒక్కొక్కచోట క్రొత్తమార్గముల నవలంబించుచుండును. అందువలననే కొన్ని పర్వతములు మాయమగుట; క్రొత్తపర్వతములు లేచుచుండుట; ఇదివరకు లేనిచోట నగ్నిపర్వతములు వచ్చుచుండుట కలుగును. ఒకప్పుడు, సింధు పంజాబుదేశము లున్నచోట సముద్ర ముండెడిదట. ఇంగ్లండు, ఐర్లండు యూరపుఖండముతో కలిసి యుండెడివట. అటులనే ఈద్వీపము లన్నియు కలిసి యుండి, సిసిలీ ద్వీపముతో నేకమై ఇటలీదేశముతో కలయిక గొంది యుండనోపు. పైగా ఒకప్పుడు సహారా యెడారి యంతయు సముద్రమయమై యుండెడిదట. ఎప్పటి సముద్రము వెనుకకు వచ్చెనట. అప్పు డానీరంత యెచ్చటికి బోయెనో ? ఈదేశము నిటుల పగులగొట్టెనా ? జియాలజీశాస్త్రముపై మన తెలుగున ఏపుస్తకము లేకుండుట విచారకరమైన విషయము.

సిసిలీ సారవమునున్నది. ఇచ్చటి నుండి యందముగ లేదు. అటులనే యిక నీవ్యాసము గూడ పెద్దదగుకొలది రుచి తగ్గునను భావమున ముగించుచుంటిని.

నూర్జహాను

ప్రతివాది భయంకరం పార్థసారథిగారు

ప్రపంచచరిత్రయందు, నూర్జహాను తన యనన్యసామాన్య గుణగణాధిక్యముచే నొక యపూర్వస్థానము నాక్రమించి, తన నామమును జిరస్థాయిగా నొనరించుకొనియున్నది. ప్రపంచమందు రాజ్యపరిపాలనాధురంధరలగు స్త్రీ చక్రవర్తినులే నాలనరుదు. ఆస్వల్పసంఖ్యాకులందును, నూర్జహాను, అసామాన్యమై, యపూర్వమై, సర్వతోముఖమై వెలసి, తన చాతుర్యవిశేషముచే నెల్లర హృదయము నాకర్షించుచున్నది. ఎలిజబెత్ రాణి నిరుపమాన రాజ్యతంత్రప్రావీణ్యముచేతను, మెరీయా థెరీసా రాణి యుద్ధకౌశలముచేతను, విక్టోరియా మహారాజ్ఞి శాంతిస్థాపనసామర్థ్యముచేతను, నైరోపాదేశమం దన్నికగనియున్నారు. రాణీ దుర్గావతి, చాంద్‌బీబీ, ఝాన్సీ లక్ష్మీబాయి మొదలగు రాజ్ఞీమణులు కేవల స్త్రీసామాన్యాధికమే కాక పురుషాతీతమైన యుద్ధకౌశలముచేతను, రజియా బేగము, రుద్రాంబ, తారాబాయి, ఆదిగాగల రాజ్ఞీమణులు రాజ్యపరిపాలనాధౌరంధర్యముచేతను హిందూదేశమందు ప్రఖ్యాతి కెక్కియున్నారు. ఇవేకాక, క్లియొపాట్రా, ఇజబెల్లా, కేథరైను నంటి మహారాణుల చరిత్రలు నిత్యస్మరణీయములైనవి. కాని, యీ మహారాణుల నెల్ల మించి యున్నతస్థానమును నూర్జహా నాక్రమించియున్నది. అంగుళకుంగల కారణము వారలెల్ల నేదోయొక్కొక విషయముననే ప్రావీణ్యమునొంది ప్రఖ్యాతి జెందియుండ, నూర్జహాను ధౌరంధర్యము సర్వతోముఖమై, యిందు గల దందులేదను సందేహమున కెడమిడక, నిఖిలవిద్యాపారంగతురాలై, సకలరాజ్యతంత్రమర్మముల నెఱింగి, సర్వజనానురంజకముగ రాజ్యమేలియుండుటయే. కాని నూర్జహాను నామమే యెఱుగనివారనేకులు ప్రపంచమం దుండుటయే కాక, విశేషించి భరతఖండమందే యట్టి వారుండుట యెంతయు శోచనీయము.

జహాంగీరు పాదుషా జీవితమందెల్ల నూర్జహానుతో నాతని వివాహమే కడుంగడు ప్రముఖమగు విషయము. పదునైదు వత్సరములు నిర్వక్రప్రజ్ఞతో సకలరాజన్యమాడామణియై మొఘలుసామ్రాజ్యమునందెల్ల నూర్జహాను ప్రాముఖ్యమును బ్రఖ్యాతిని వహించెను. కాని యామె జన్మచరిత్ర యంతయు ఎన్నియో వింత విషయములతోడను విపరీతకథలతోడను నిండియున్నది. 'డౌ'గారి "హిందూస్థానచరిత్ర" యను పుస్తకమునందును, నితరాంగ్లేయ చరిత్రలు కొన్నిటియందును, విశేషించి జాతీయవాఙ్మయములందును, నీక్రింద వివరింపబడు కథ నూర్జహాను బాల్యమును గూర్చి చెప్పబడియున్నది.

బాల్యము

తార్తారీ దేశమం దున్నతవంశజుడును, విద్యాధికుడును, గౌరవనీయుడు నగు ఖ్వాజాఘియస్ బేగనునొకడు సమానదశయందున్న యొక వనితను బెండ్లాడి జీవితము గడుపుకొనుచు, గాలవశమున దుర్భరదారిద్ర్యదేవతకు గుఱియై కుటుంబ గూసులేక జీవితాధారమును గల్పించుకొను నాశతో హిందూదేశమునకు నిండుచూలాలగు తన ప్రేయసి నొక బక్క గుఱ్ఱముపై నెక్కించి, ప్రక్కను దా నడచుచు బయలు వెడలెను. ఇట్లు పయనమై నడచుచుండ గొలది కాలములోనే యాతని కడ నున్న కొంచె స్వల్పధనము వ్యయమై పోయెను. అందుచే ఘియస్ బేగు నిర్జనమై కడుబీభత్సమును గొలుపు మహారణ్యముల బ్రవేశించు నంతరాదకును, భైక్షుకవృత్తిచే జీవితము గడుపుకొనెను. హిందూదేశమును, తార్తారిదేశమును విడజేయు నిశ్చలనిత్యశాంతిభూతములగు హిమాలయప్రాంతముల గనుటకు దండి లేక, మూడుదినము లుపవాసముతోనే పయన మొనర్చి, నాలవనాటి ప్రయాణమున మార్గశ్రాంతయై యున్న స్థితిలో ఘియస్ బేగు సతి సర్వశుభలక్షణసమన్విత యగు నొక శిశువును గనెను. అంతి సమపోషణమున కేమైన లభించుచునను వ్యర్థమనోరథముతో గొన్ని యామము లట బాంధులకై యెదురు చూచి మార్తాండుడస్తమయసమయము సమీపించుచుండుటచే వారచ్చోటు విడువవలసిన వారైరి. ఎటు మాచినను హృదయవిదారకములగు వన్యమృగేంద్రముల భీకరగర్జనము లొడలు కంపింప జేయుచుండెను. ఆచిన్ని బిడ్డను దమతో గొనిపో శక్తిలేక, యొకతరుచ్ఛాయ నాబిడ్డను వదలి, యాకులములతో గప్పి విధిలేక, నడువ గాళ్ళాడక, ఆ దంపతు లాస్థలము నెట్టెట్లో పాసి చనిరి. అట్లా బిడ్డను దిగనాడి, చూపుమేర దూరము దాటి పోయినంతనే దుఃఖాధిక్యముచే మూర్ఛితయగు తన ప్రియురాలిం గాంచి మనసు నిలువక ఘియస్ బేగు తిరుగ నాబిడ్డను విడిచిన స్థలమున కేగుసరికి యాబిడ్డను నల్లత్రాచొకటి చుట్టుకొనియుండెను. కొంతదూరమునుండియే ధ్వనిచేయ సర్ప మాబాలికను విడిచిపోయెను. తోడనే బిడ్డ నెత్తుకొని ఘియస్ బేగు తనభార్యతో నెట్లో లాహోరు చేరెను. అచ్చట చిరపరిచితుడగు నొకమిత్రుని సహాయముచే నక్బరు నాస్థానమున నొక యుద్యోగమును సంపాదించి,

క్రమక్రమముగా నభివృద్ధిఁబొందెను. మెహ్రున్నిసా యని నామకరణ మొనర్పబడిన యాముద్దులబిడ్డ పెరిగి పెద్దదయి యంతఃపురస్త్రీల నెల్ల దలదన్ను సౌందర్య ముట్టిపడ, గాన, నృత్య, సాహిత్య, చిత్రలేఖ నాదికళలయం దనుపమానపాండిత్యము నార్జించి కడుంగడు వన్నె కెక్కెను. యువరాజగు సలీము (జహాంగీరు)ను జూచిననాటనుండియు నాతనిపై ననురాగ ముదయింప నాతని వశీ మొనర్ప యత్నించుచు నొకనాడు రాజసభలో నృత్యమునందు దన యసమానపాండిత్యమును వెల్లడిచేయ రాజకుమారుడు సమ్మోహితుడాయెను. ఈ విషయము నెఱింగి సకల భారతభూమి నేలెడి చక్రవర్తి తనయుఁ డొక సామాన్యురాలిని వివాహమాడుట కిచ్చగింపక, యక్బరు పాదుషా యామెను ఆలీకులీయను షేర్ ఆఫ్ఘనునకు వివాహము జేయించెను! సలీము షేరాఫ్ఘనుని దుదముట్టింప నన్నియేని విశ్వప్రయత్నము లొనరించెను. షేరాఫ్ఘనునికి సింహ శార్దూలాది వన్యమృగములతో ద్వంద్వయుద్ధము గల్పించెను. కాని షేరాఫ్ఘను నిట్టి మహోపద్రవములనుండి నిత్యవిజయముచే రక్షింపబడుచు వచ్చెను. బర్ద్వానమున నున్న షేరాఫ్ఘనుని గృహము జొచ్చి యాతని గడతేర్పుడని సలీము రహస్యముగ బంపిన నలువదిమంది ఘాతకులను షేరాఫ్ఘనుని హస్తముల మడిసిరి. తుదకు వంగదేశమునకు రాజప్రతినిధియు, సలీము పెంపుడు తల్లి కుమారుడునగు కుతుబుద్దీను వలలో జిక్కి, యంత్యసమయమున దనతోపాటు తనస్థైర్య యసువులగూడ గొనిపోయెను. మెహ్రున్నీసా రాజభటులచే నంతఃపురమునకు జేర్పబడి, మరణకాలమున షేరాఫ్ఘను, మెహ్రున్నీసా సలీమును వివాహమాడుట కనుమతి నొసంగననియు, నందుచే సలీమును వివాహమాడెననియు ననేకాసత్యముల జెప్పెదరు. కాని సలీము తనసోదరుని మరణముచే మిక్కిలి ఖిన్నుడై, యామెను గన్నెత్తియైన జూడనని నిర్ణయించుకొని, తనతల్లికి సపర్యలజేయ నామెను నియోగించెను. ఎట్టకేలకు నతివినుతాకారియగు మెహ్రున్నీసా మాయోపాయములకు లోంగ, నాలుగుసంవత్సరములు గడచినతరువాత, నామెకు పాదాక్రాంతు డాయెను. ఈకథ కడుంగడు నుత్సాహకరముగ నున్నను జరిత్రాత్మకమైన సత్యమును జూచుటలేదు.

ఇట్టి వింతవిషయముల కెడమీయక, నిజస్థితిని జక్కగా బరిశోధనజేసిన చరిత్రకారు లీవిధమున దెలుపుచున్నారు:— పర్షియా దేశమందు ఖోరాసానను పరగణాను బరిపాలించుచుండిన బెగ్లారుబేగీ యను సుల్తానుకడ ఖ్వాజామహమ్మద్ షరీ ఫనునతడు ప్రధానమంత్రిగా నుండి, సుల్తాను మరణానంతరమాతని కుమారుడగు ఖాజక్ ఖానుని కడ గూడ నాయుద్యోగమునందే యుండెను. ఆసుల్తాను మరణానంతరము షాతామస్పుచే యాజక్ పరగణా యొక్క వజీరుగా నియమింపబడెను. అటుపిమ్మట 1577న సం॥మున నాతడు మరణించెను. అతడు మరణించిన నాటనుండియు నాతనివంశము కష్టముల పాలాయెను. అతనికుమారుడు మిర్జాఘియాసుద్దీను మహమ్మదు (ఘియాసుబేగు) తనదేశమందు జీవనోపాధిలేక, హిందూదేశమునకు వెడల నిశ్చయించి, మహమ్మదుషరీఫు, అబుల్ హాసన్ అను ఇరువురు కుమారులతోడను, గర్భవతియగు తనయిల్లాలితోడను, మాలిక్ మాసూదను నొకవర్తకునితోపాటు బయలువెడలెను. పర్షియా దేశమునుండి హిందూదేశమునకుగల మార్గము కడుంగడు కంటకమై యుండెను. ఇలువెడలిన కొలది దినములలోనే ఘియాస్ బేగు అశ్వములన్నియు మార్గాయాసమున మడసిపోయి, రెండుమాత్రము మిగిలెను. ఖాండహారు చేరునరికి ఆతనిభార్య ప్రసవించి యొకకుమారికను గాంచెను. ఘియాస్ బేగునకు ఆలుబిడ్డలకు వలయు నావశ్యకముల సహితము సమకూర్ప శక్తి లేకుండెను. వారి దీనస్థితి గాంచి మాలిక్ మాసూ దెంతయు గరుణించి, వారికి వలసినదంతయు నిచ్చి గౌరవించెను. అందుమూలమున వారిరువురకును మంచి స్నేహ మేర్పడెను. హిందూదేశము జేరినంతనే మాలిక్ మాసుద్ తన మిత్రుని అక్బరు ఆస్థానమునకు దీసుకొనిపోగా, నక్బరు వానిని దన కొలువులోనికి గైకొనెను. ఘియాసుద్దీను విద్యాధికుడు; పండితుడు; విశేషసంపత్తి గలవాడు. మదమాత్సర్యక్రోధముల కన్నడు నెడమిచ్చెడివాడు కాడు; అతనిహృదయము వినిర్మలము, దయామయము నైనది. కార్యదీక్ష, కార్యాచరణాసక్తి పూర్ణ్యము, వీనికి గడుంగడు నధికము. అతనికింగల యోగ్యతాదీక్ష ప్రత్యేకించి యెన్నదగిన విషయములు. అట్టి సద్గుణసంపదల కాలవాల మగుటచే క్రమక్రమముగా పెద్దపెద్ద యుద్యోగముల జేయుచు, 300 యశ్వపుదళమునకు మనసబుదారుడై, తుదకు కాబూలునకు దివానాయెను.

వివాహము

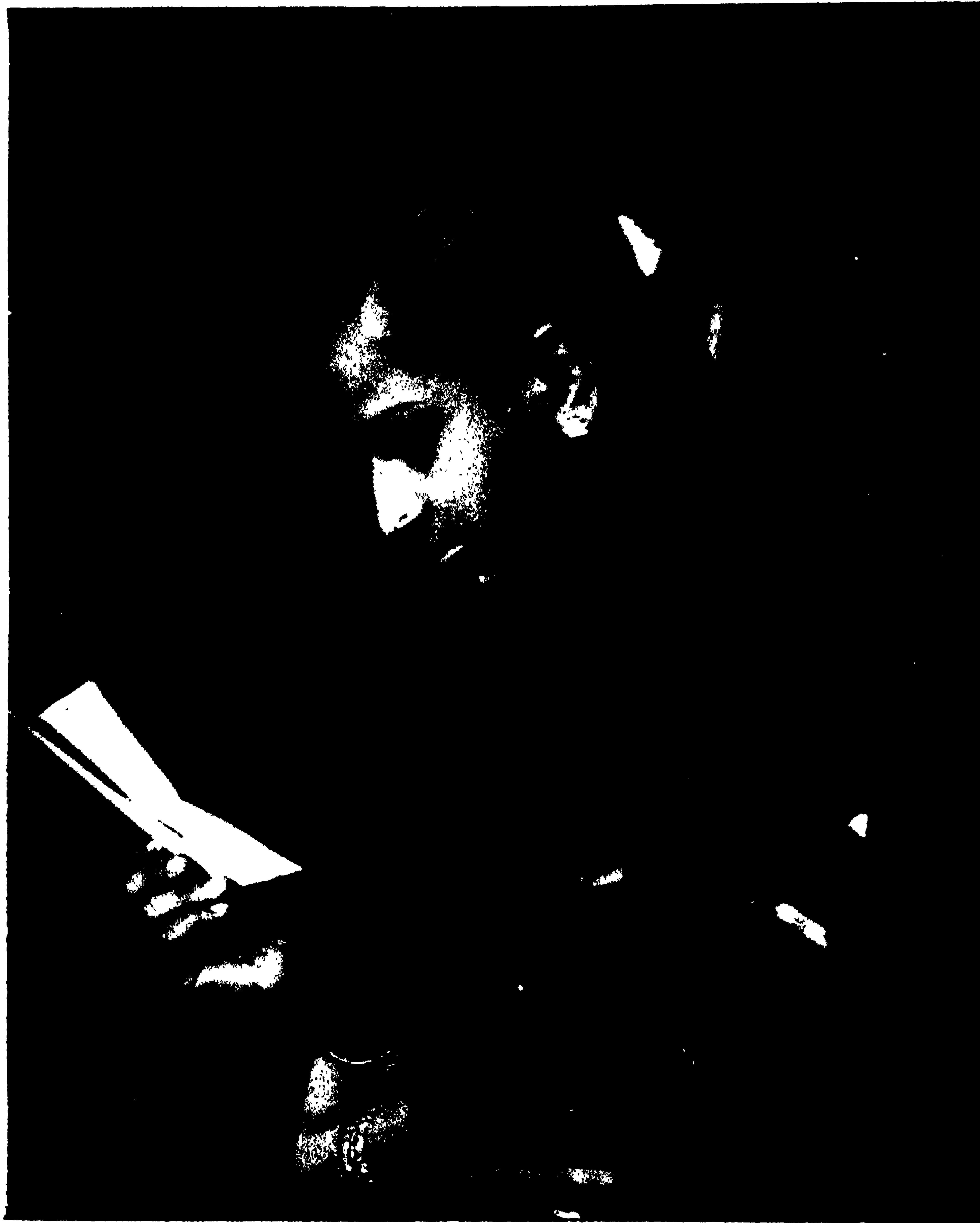
ఇంతలో ఖాండహారులో బుట్టిన మెహ్రున్నీసా పదునేడవయేటనే సకలకళాప్రవీణురాలై, సౌందర్యరాశియై, యంతఃపురకాంతలం దెల్ల వాసిగాంచెను. పదునేడవయేట ఆలీకులీ ఇస్తజ్లూ యను పారసీకునకు వివాహ మొనరింపబడెను.

ఆలీకులీ పర్షియా రాజగు రెండవ షా ఇస్మాయిల్ కడనంగరక్షకుడుగ నుండి, తనచక్రవర్తి చంపివేయబడినపు డాదేశమును విడువవలసిన వాడాయెను. ఇట్లు బయలుదేరి ఖాండహారుద్వారా ముల్తాను జేరి, అబ్దుర్ రహీముఖానుని సైన్యమున బ్రవేశించి థాథా యాక్రమణసమయమున నద్వితీయపరాక్రమమును, సాహసమును వెల్లడించెను. అతని ధైర్య స్థైర్యములకు మెచ్చి అక్బరు ఆలీకులీ నొక మనసబుదారునిగా నొనర్చెను. కొలదికాలములోనే యాతడు మెహ్రున్నీసాను వివాహమాడెను. 1599వ సం॥మున సలీము ఆధిపత్యమున మీవారుపై దాడి వెడలుచున్న సైన్యమం దొక ముఖ్యోద్యోగిగా నియమింపబడెను. ఆలీకులీ, యొకానొకసందర్భమున నిరాయుధుడై యుండియు, నొక వ్యాఘ్రమునుజంపగా నాతని శక్తిసామర్థ్యముల కచ్చెరువంది యువరాజాతనికి షేరాఫ్ఘన్ (వ్యాఘ్రహంత) అను బిరుదము నిచ్చి సన్మానించెను. అటుపిమ్మట సలీము తనతండ్రిపై తిరుగుబాటు గావించినపుడు, ప్రథమమున సలీము ననుసరించియు, షేరాఫ్ఘను అక్బరునంకకు దిరిగి

పెన్న దాటుట

ఛాయాచిత్రకారుడు: శ్రీయుత యమ్. కె. రంగస్వామయ్యంగారు, చెన్నపురి.

వలపుకమ్మ

ఛాయాచిత్రకారులు: శ్రీయుత యస్. కె. గంగస్వామయ్యంగారు, చెన్నపురి.

పోయెను. కాని సలీము పాదుషా యైనంతనే, తనమిత్రుఁ డొనరించిన ద్రోహమును మనసున నుంచుకొనక, వంగదేశమున నున్న బర్ద్వానను జాగీరు నిచ్చి, వంగదేశమున పెద్ద యుద్యోగినిగా నొసరించెను.

కొంతకాలమునకు వంగదేశము రాజద్రోహములకును, తిరుగుబాటులకును మూలస్థానమాయెను. షేరాఫ్గనుకూడ వాటిలో పాల్గొనుచుండునేమోయని యనుమానించి, వానిని పంపవలెనని జహంగీరు షేరాఫ్గనుని ఢిల్లీకి రమ్మని వార్తనంపెను. అతఁ డాయాజ్ఞ నుల్లంఘించి రాజదర్శనము చేయఁడాయెను. అందుచే వంగదేశపు రాజప్రతినిధియగు కుతుబుద్దీనుఖానునకు షేరాఫ్గనుని ఢిల్లీకి బంపవలసినదనియు, నతఁ డొప్పటికిని రాజాజ్ఞ మన్నింపఁడేని, యాతని బంధించి పంపవలసినదనియు 'ఫర్మానా' రాఁగా, కుతుబుద్దీనుఖాను బర్ద్వానునకు బయలుదేరెను. కుతుబుద్దీను తనతో వచ్చి మాటాడుమని తెలియఁజేయ, షేరాఫ్గను నిరువురు బంటులుమాత్రము వెంటరా నాతనికడ కేగెను. అతఁడు కుతుబుద్దీనును సమీపింపఁగనే రాజసైనికులు షేరాఫ్గనుని ముట్టడించిరి. వెంటనే షేరాఫ్గనున కావేశము జనించి యొరనుండి కత్తినూడఁ బెరికి కుతుబుద్దీనునిపైఁబడి యాతని క్షతగాత్రుని గావించెను. ప్రాణోపద్రవకరమగు దెబ్బతినియు, కుతుబుద్దీను ఆద్రోహిపై లంఘించెను. ఇంతలో నంభాఖాను మొదలగు సైనికులు షేరాఫ్గనుని చుట్టుముట్టి ముక్కలు ముక్కలుగా ఖండించివైచిరి. కుతుబుద్దీను పండ్రెండు గంటలుమాత్రము జీవించి ప్రాణములు గోల్పోయెను. కుతుబుద్దీను మరణము జహంగీరు నతివిషాదసముద్రమున ముంచివైచెను. తనప్రియపుత్రునిగను, దయామయుఁడగు సోదరునిగను, నమ్మినమిత్రునిగను బరిగణించు కుతుబుద్దీను మరణమునకు గారకుఁడగు షేరాఫ్గనుని హత్యకై పరితపించుటకు జహంగీరంతటి దయామయునకు గూడ మనసు సాఁగమినది కాదు.

షేరాఫ్గనుని భార్యయగు మెహరున్నీసా, కుమారితయగు లాడిలీ బేగము రాజాంతఃపురమునకు దోడ్కొనిపోఁబడిరి. మెహరున్నీసా రాజమాతయగు సుల్తానా సలీమా బేగమునొద్ద పరిచారికగ నియమింపఁబడెను. 1611వ సం॥ములో నొకనాఁ డున్నట్లుండి, జహంగీ రామెను జూచుట సంభవించెను. ఇంతవరకు నామె నాతఁ డెన్నఁడును జూచియుండలేదు; ఆమెను గోరియుండలేదు. కాని యా ప్రథమవీక్షణముననే సమ్మోహితుఁడై, యామె పరిపూర్ణాంగీకారముతో నామెను వివాహమాడెను. ఇది జహంగీరు మెహరున్నీసాలనుగూర్చిన నిజచరిత్ర.

కొన్నికథ లక్బరుజీవితకాలమునందే జహంగీరు మెహరున్నీసాను ప్రేమించినట్లును, అక్బరు, యువరాజొక సామాన్యకాంతను వివాహమాడుట కిష్టగింపక, అలీకులీ కిచ్చి వివాహమొనర్చినట్లును, అందుమూలమున విఫలమనోరథుఁ డగు రాజకుమారుఁడు తా సింహాసన మధిష్ఠించినంతనే, షేరాఫ్గనుని జంపించి మెహరున్నీసాను వివాహమాడ యత్నింప, నాయతివ తన భర్తను జంపించిన ఆదుర్మార్గుని ముఖమైన నాలుగు వత్సరములు చూడదాయెననియు, తుదకు బాదుషా ప్రయత్నములకు లొంగి యతనిని బరిణయమాడెననియు దెలుపుచున్నవి. అనేకులగు యూరోపీయ చరిత్రకారులీయపవాదము నాధారముగఁ గొని తమ చరిత్రల నిట్టిసంగతులతో నింపియున్నారు. జహంగీరు తన స్వీయచరిత్రమం దీవిషయమును గూర్చి యేమియు వ్రాయకుండుటయం దాశ్చర్యమేమియు లేదు. కాని జహంగీరే షేరాఫ్గనుని చంపించియుండినచో, షేరాఫ్గనుని విషయమై లేశమైన నుడివియుండెడివాఁడు కాఁడు. అట్లు కాక, జహంగీరు షేరాఫ్గనుని జీవితవిషయ మనేకపర్యాయములు వ్రాసియున్నాఁడు.

షాజహానుని యాస్థానమున నుండి యాకాలపు చరిత్రలను వ్రాసిన మొతమిదుఖాన్, ఖాంగ[illegible]స్సీను, నూర్జహానునకు విరోధులయ్యు, నూర్జహాను విషయమై యిట్టి యవినీతికరములగు నంశముల నుడివియుండలేదు. వీరేకాక షాజహాను రాజ్యమందున్న అబ్దుల్ హమీద్ లాహోరీయను చరిత్రకారుఁడొకఁడు నూర్జహాను చరిత్ర వ్రాసియు, నామెకాని, జహంగీరుకాని, షేరాఫ్గనుని మరణమునకు మూలకారకులని నిర్వచించియుండలేదు.

కాని వితండవాదులు కొందఱు "ఆ యాస్థానమునందే రాజసన్మానముల నంది, రాజపోషణము నందుచు, నారాజకులమునకే కళంకము నాపాదించుట కేరును సిద్ధపడరు. అందుచే సమకాలికులగు మహమ్మదీయ చరిత్రకారులెల్లరు నూర్జహాను జహంగీరుల సత్యమును గప్పిపుచ్చి" రని వాదింపవచ్చును. కాని, విదేశీయ యాత్రికులకుగూడ నీపాక్షికబుద్ధి యుండవలసిన యగత్యము లేదు కదా. మీఁదు మిక్కిలి, యూరపు దేశీయ చరిత్రకారులెల్లరు నేపెద్దమనిషి విషయమైనను నిందావాక్యముల వినుటయే తడవుగా, సత్యాసత్యవిచక్షణ కెడమీయక, వానిని తమచరిత్రలయందు బొందుపుచుండెడివారు. జహాంగీరునకును, నాతని సవతితల్లికిని నిషిద్ధమగు గుహ్యసంబంధములు కలవనియు, నూర్జహానునకును నామె సవతికుమారుఁడగు షాజహానునకు నట్టి సంబంధములు కలవనియు, గూడ స్పష్టముగా జాటుటకు సిద్ధపడినట్టి చరిత్రకారులుగూడ జహాంగీరు నూర్జహాను నిమిత్తమై షేరాఫ్గనుని జంపించెనని యెందును జెప్పియుండలేదు.

హాకిన్సు షేరాఫ్గనుని మరణానంతరము మొఘలాస్థానమును జేరి, మనసబుదారుఁడై, యెల్లరతో గలసిమెలసియుండి, జహాంగీరు నూర్జహానుల వివాహమైన కొంతకాలమునకు ఆగ్రా విడిచి వెడలెను. హాకిన్సునకు తుర్కీభాషయందు బరిచయము మెండుగ నుండుటచే జరిత్రాంశముల సేకరించుట యితనికి సులభసాధ్యమాయెను. నూర్జహాను మహోన్నతపదవియందుండి యెల్లరస్తుతికి బాత్రయైయున్న సమయమున, సర్ థామస్‌రో, ఎడ్వర్డుటెర్రీ యను నిరువురు యూరోపీయులు మొఘలు ఆస్థానమున అనేకవత్సరము లుండిరి. విలియంఫించ్ అను మరియొక సూక్ష్మబుద్ధిశాలి యీకాలముననే హిందూదేశమును దర్శించెను. పీట్రోడెల్లావేలీయను మరియొకఁడు తనసంచారమునంతయు గ్రేవ

లము పశ్చిమతీరమందే గడపినను, ఢిల్లీ చక్రవర్తియగు జహంగీరు పాదుషానుగూర్చి విశేషముగ వినియుండుటచే తాను విన్నసంగతులెల్ల దన చరిత్రయందు నింపెను. మెహరున్నీసా నపహరించుటకై షేరాఫ్ఘనుని జహంగీరే చంపించెనను. విషయము నిజమగుచో వీరియందొక్కరైన నాసంగతిని దమ గ్రంథములందు దెలుపకపోవుట యెంతయు శోచ్యముగ నున్నది. ఒక్కడైన నావిషయ మణుమాత్రమైన సూచనకూడ జేయలేదు. నిజముగ నట్టి యకార్యమే జరిగియుండినచో దేశమెల్లెడ నీవిషయము ప్రాకియుండెడిది. లోకుల నోళ్లు మూయ నెవరిశక్యము? అట్టితరి నిట్టివింతవిషయముల నెఱుంగుటయే పరమావధిగ నెంచుకొని, దేశసంచారము సలిపిన, విదేశయాత్రికు లెట్లీవిషయమును జర్చింపకుండుట సంభవించును?

ఇదికాక జహంగీరురాజ్యమందు "ఈస్టుఇండియాకంపెనీ"వారు తమదేశమున కంపినలేఖలు వేనవేలు గలవు. ఆలేఖలయందు కేవలము తమ వర్తకసంబంధములగు విషయములు మాత్రమేకాక, రాజకీయవిషయములనుగూడ దెలియపరచుచుండిరి. ఆ లేఖలందు ఖుస్రూమరణమును, ఖుర్రము తిరుగుబాటును, మహబత్ఖానుని చర్యలును వర్ణింపబడియున్నవి. కాని యొకలేఖయందైనను జహంగీరు మెహరున్నీసా యందలి మోహావేశమున షేరాఫ్ఘనుని చంపించియుండెనని వ్రాయబడియుండలేదు. "సర్ థామస్ హెర్బర్టు" జహంగీరుని రాజ్యపాలనమున గడపటిదినములలో హిందూదేశమున కేగెను. అటుపిమ్మట (జహంగీరు మరణానంతరము) పీటర్ ముండీ యను మరియొక యాత్రికు డేగుదెంచెను. వీరిరువురును, నూర్జహాను జహంగీరుల విషయమై యనేకగాధలను జెప్పిరి కాని, వారి వివాహవిషయికముగ, కొందరాంగ్ల చరిత్రకారు లాపాదించెడి యపనింద మోపియుండలేదు. ఒకతరము గడచిన తరువాత బెర్నియరను మరియొకడు ఢిల్లీకేగి యచ్చట రాజసభయందెల్ల స్నేహమును సంపాదించెను. ఇతడు షహజహాన్, జహనారా, రోషనారా మొదలగు వారికొందరి విషయమై చెప్ప నలవికాని నిందావాక్యములను వచించి యున్నాడు. ఇతడును, జహంగీరు నూర్జహానుల విషయమై వ్రాసినను షేరాఫ్ఘనుని మరణవిషయికముగ నింద నెత్తుకొనలేదు. ఇట్లు సమకాలికుల సాక్ష్యము లేశమాత్రమైన లేనికారణముచే జహంగీరుని యపవాదము నిరాధారమని త్రోసివేయ దగియున్నది.

ఇంతేకాక, యీకథ కొన్ని స్పష్టము లగు చరిత్రాంశములకును, మానవసహజధర్మములకును, భిన్నముగ నున్నట్లు దోపట్టును. ప్రథమమున, నక్బరు, సలీముమెహరున్నీసాల వివాహమున కభ్యంతర పెట్టుటకు దగుకారణమేదో యూహింప వీలుగాకున్నది. మెహరున్నీసా వాసికెక్కిన పారసీకవంశమున జనించిన సర్వశుభలక్షణసమన్విత యగు కన్యారత్నము. ఆమెతండ్రి ఢిల్లీపాదుషా యుద్యోగులందెల్ల నున్నతస్థానము నాక్రమించి యుండెను. హీనవంశరాజులను సనుమానమా—లేదు. సౌందర్యవతి కాదను సంశయమా—నిండుపున్నమ చంద్రుని ధిక్కరించు నామె యసమానవైభవము గుంగల, దానికవకాశమే లేదు. విద్యావతి కాదందుమా—చతురముగ గవిత్వము జెప్పి యెల్లర మెప్పింపజాలిన యామె నెట్లు విద్యావతి కాదందుము? కళావిహీన యందుమా—సకల కళాప్రవీణురాలగు నామె కెవరు సాటి? ఇక, మొఘలులు స్వకవర్గులు సమానహోదా కలవారినే కాని యితరుల వివాహమాడరను నియమమా—లేదు. ఏకపత్నీవ్రతమా—యంతకు మున్నే యున్న. అట్టితరి నక్బరు తన తనయుడగు సలీము మెహరున్నీసాను వివాహమాడుట కేల యభ్యంతరపెట్టవలయు? అక్బరున కీసంబంధమున కభ్యంతర మొనర్పదగు నవకాశమే లేదు. ఒకవేళ నక్బరు తన తనయుడు మెహరున్నీసాను వివాహమాడుట కిష్టగింపక ఘియసుద్దీను నాతని తనయను షేరాఫ్ఘనున కిచ్చునట్లు బలవంతపరచె నను వాక్యమును నమ్ముటకు వీలులేదు. ఏలయన—జహంగీరు నూర్జహానుల కట్టి యన్యోన్యానురాగము కలదనియు, వారికి వివాహము జరుగనీయక తానే మెహరున్నీసాకును షేరాఫ్ఘనునకును వివాహము చేయించియుండెననియు, నూర్జహానుపై సలీమునకుగల ప్రణయమపారమనియు నక్బరు తెలిసియే యుండినచో 1599 వ సం॥రున (అనగా మెహరున్నీసా వివాహానంతరము) షేరాఫ్ఘనుని సలీమున కంగరక్షకునుగ నేల నియమించుట సంభవించును? ఒకవేళ యట్లు నియమించినచో, సలీము షేరాఫ్ఘనును నట్లు గౌరవించి ప్రేమించుట యెట్లు తటస్థించును? తావలచినకన్యకను బెండ్లాడినవాని నింత లాలించుట యసంభవము. జహంగీరు, అక్బరు మరణానంతరము, ఢిల్లీ సింహాసన మధిష్ఠించినంతనే అలీ కులీ కొకజాగీరు నిచ్చి, పలువిధముల గౌరవించెను. నిజముగ మెహరున్నీసా నెట్లయిన వివాహమాడ యత్నించినవాడైనచో జహంగీరు షేరాఫ్ఘనునితో నింత యుక్తివిహీనముగ మెలగియుండునా? అన్నిటికంటె ముఖ్యమగువిషయము మరియొకటి కలదు. నూర్జహానువంటి అభిమానవతి, తనభర్తను చంపించిన దుర్మార్గుని వివాహమాడుటకును, నాతనితల్లికి సపర్యలొనర్చుటకును నొర్చెడి పౌరుషహీనురాలు కాదు. జహంగీరును వివాహమాడిన పిమ్మట, వారి యన్యోన్యానురాగముల బ్రతిచరిత్రకారుడును వేనోళ్ల బొగడియున్నాడు. ఆత్మగౌరవముగల యొకయువతి, యందును మెహరున్నీసా, భర్తృఘాంతకు నట్లు ప్రేమించుటయు, గౌరవించుటయు నచింతనీయము. ఈ విషయములనెల్ల జర్చించిచూడ జహంగీరు మెహరున్నీసా యెడగల మోహావేశమున షేరాఫ్ఘనుని జంపించెనను కొందరాంగ్లేయ చరిత్రకారుల యభిప్రాయము కేవల మసత్యమని స్పష్టమగుచున్నది.

అనేకులు, మెహరున్నీసాను దనకుదెచ్చియిచ్చుటకే జహంగీరు కుతుబుద్దీనును, నియోగించెనను స్వకపోలకల్పితములగు ఊహలకు లోనై యున్నారు. కాని యీయూహల కే విధముగు నాధారమును గన్పింపదు. ఇంతకుమున్నే వంగదేశమునకు రాజప్రతినిధిగ నున్న రాజామాన్సింగును, సలీమును కలహించియుండిరి. అక్బరెట్లో వారలకు

పంక్తి కుదిర్చెను. కాని అక్బరు మరణించిన శీఘ్రకాలములోనే జహంగీరు మానసింగు నుద్యోగపదవినుండి తప్పించుట స్థిరము. 'సేహా, శేపా'యను విషయముమాత్ర మనుమానము. ఖుస్రూ తిరుగుబాటణచి వేయబడినంతనే, జహంగీరు మానసింగు నుద్యోగమునుండి తీసివైచెను. ఆయుద్యోగమునకు జక్రవర్తి కనుకూలుడును,విధేయుడు నగువాడెవడో నియమింపబడు ననుట నిర్వివాదాంశము. అట్లే చక్రవర్తికి గడుంగడు ననుకూలుడగు కుతుబుద్దీను వంగదేశపు రాజప్రతినిధిగ నియమింపబడెను. అంతయేకాని, కేవలము నూర్జహాను నపహరించు నుద్దేశ్యముతో జహంగీ రాతని, నియమించియుండలేదు.

ఇక వారికొందరు షేరాఫ్ఘనుని రాజభక్తి ననుమానించుట, చక్రవర్తికి బాడికాదనియు, సహేతుకముగ లేదనియు, కేవల మన్యాయముగ దోచుచున్నదనియు జెప్పెదరు. కాని, యిందుగూడ నాశ్చర్యకరమగు విషయ మెద్దియు లేదు. ఏలయన నీసమయమున వంగదేశము రాజకీయాందోళనములకును, నల్లరులకును, దిరుగుబాటులకును, మూలస్థానమైయుండెను. ఇంతకుమున్నే ఉస్మానొక తిరుగుబాటు గావించెను. ఎటుజూచిన నల్లరులు ప్రబలియుండెను. అల్లరు లంటుజాడ్యమువలె నలుదిశల వ్యాపింప దొడంగెను. అట్టితరి జక్రవర్తి కడు జాగరూకతతోడను, మెలకువతోడను, సంచరింపవలసియుండెను. ఈ సందర్భమున నొకమారు తిరుగుబాటు గావించిన యొకపారసీకయువకుడగు షేరాఫ్ఘను మరల తిరుగుబాటు గావించునేమో యను ననుమానము మానవుడగు ప్రతివానికిని జనింపకమానదు. అందుచే నట్టి యల్లరులేవియు రాకుండజేయుటకై షేరాఫ్ఘనుని మరియొకచోటుకు మార్చు నుద్దేశ్యముతో ఢిల్లీకి నాతనిని చక్రవర్తి పిలిపించుటయందును వింత యేమియు లేదు. ఇక విషాదకరములగు షేరాఫ్ఘను, కుతుబుద్దీను మొదలగువారి మరణములు, షేరాఫ్ఘనుని పెంకితనమువలనను, కుతుబుద్దీనుని యుక్తివిహీనతచేతను సంభవించెనుకాని, జహంగీరుప్రేరణ మిందు లేశమాత్రమైన లేదు.

భర్త మరణింపగనే భార్య సహజముగ దనపుట్టినింటివారికడ కేగునుగదా! ఆధర్మము ననుసరించియే, మెహరున్నీసా తనసోదరుడును, దండ్రియు నుద్యోగముజేయుచున్న ఢిల్లీనగరమునకు గొంపోబడెను. ఢిల్లీ ప్రవేశించిన తరువాత రాజమాత పరిచారికగ నుండుటయందును, హఠాత్తుగ జక్రవర్తి కంటబడుటయందును, దునను పరిణయమాడుట యందును నాశ్చర్యజనకమగు విషయ మెద్దియు లేదు.

జహాంగీరుని మరణానంతరము రెండు తరములు గడచిన వెనుక శృంగారమగు కథయొండు జహంగీరు మెహరున్నీసాల వివాహమునుగూర్చి కల్పింపబడెను. మహమ్మద్ సాదిక్ తబ్రీజీ, ఖాఫీఖాన్, షుజనరాయ్, మొదలగు మరికొందరు చరిత్రకారు లీకథను ప్రాముఖ్యమునకు దెచ్చిరి. సలీము మెహరున్నీసాలు బాల్యమున గలసి యాడుకొనెడివారనియు, వయసువచ్చినపిమ్మట నొకనాడు సలీము మోహావేశమున మెహరున్నీసానుదన బాహువుల బంధించెననియు, నామె దొట్లో విడిపించుకొని యంతఃపురకాంతల కీయుదంతము నెరుగజెప్పె ననియు, నక్బరీసంగతి విని తనకుమారుడామెను వలచుట కిచ్చగింపక యామెను షేరాఫ్ఘనున కిచ్చి వివాహముజేయించెననియు, గొంతకాలమునకు (జహంగీరు చక్రవర్తియైన పిమ్మట) దాను బాల్యమునుండియు ప్రేమించెడి మెహరున్నీసాను దనకు దెచ్చియప్పగించుటకై కుతుబుద్దీనుని నియోగించెననియు, షేరాఫ్ఘనున కీరహస్యము తెలిసి తన జాగీరునకు వెడలిపోయె ననియు, నటుపిమ్మట రాజభటులకును షేరాఫ్ఘనునకును జరిగిన ద్వంద్వయుద్ధమందు జీవములతో బయటపడి యంత్యకాలమున దన భార్యనుగూడ దుదముట్టింప నామెగృహమున కేగ ననియు, నంత నాతని యత్తగారు గుమ్మమున నడ్డముగ నిలచి, మెహరున్నీసా లోన నాత్మహత్య నొనరించుకొనె నని చెప్పి యాతని మోసగించెననియు, నందులకు దృప్తిజెంది యాతడు మరణించె ననియు వ్రాసియుండిరి. ఈగాథ వెంటనే కార్చిచ్చువలె దేశమంతట నలముకొనెను. 17 వ శతాబ్దపు ప్రథమవత్సరమున నెవరు నెరుంగని యీయసత్యగాథ శతాబ్దాంతమున బ్రతియాత్రికుని చరిత్రయందు నెక్కెను. పారసీక చరిత్రకారులు కొందరీ యుదంతమున కనేకవన్నెచిన్నెల గూర్చి యానందకరముగ దయారుచేసియున్నారు. రసపుత్రకవులు నిజచరిత్రను జాట ప్రయత్నించినట్లు గన్పించును. కాని ఇటలీదేశపు యాత్రికుడగు మేనుక్కి యీగాథ కింకను గొన్ని యూహాపోహల గల్పించి కడు రసవంతముగ నొనర్చెను.

18వ శతాబ్దమున నిజచరిత్ర నెవరును దెలిసికొనకుండునంతటి నైపుణ్యముతో, డౌ మొదలుగాగల యాత్రికులావిషయమును మహారసవంతమగు నొక నాటకకథవలె తయారుచేసిరి.

19వ శతాబ్దమున ఎలిఫిన్‌స్టన్ను, ఖాఫీఖాన్ వ్రాతల నాధారముగ గొని, దేశదేశముల నీయసత్యగాథను జాటియున్నాడు. ఈచరిత్రకారుల యుదంతమును గట్టిపెట్టి,సమకాలికుల వ్రాతల నాధారముగ గొని చర్చించితిమేని జహంగీరు నూర్జహానుల నిజస్వచ్ఛచరిత్రలు బయల్పడ గలవు.

నూర్జహాను స్వభావశీలములు

ఆమె రెండవ వివాహ మగుసరికి ముప్పదినాలుగేండ్ల ప్రాయము గడచినను, నూర్మహల్ (అంతఃపురజ్యోతి) లేక నూర్జహాన్ (భువనైకజ్యోతి) యను నామములచే ప్రసిద్ధివడసిన మెహరున్నీసా, తన సహజసౌందర్యము నిసుమంతేనియు గోల్పోలేదు. సౌందర్యవిషయమున నామెకు లోటేదియు గాన్పింపదు. పారసీకదేశపు సహజసౌందర్యవిలాసమున కొకవింతసోయగము, కాంతి, చిదానందస్వరూపము, అత్యద్భుతబుద్ధికుశలతచేరి యామె నొకయపూర్వవ్యక్తిగా నొనరించెను. అనేకచిత్రకారు లామెరూపమును జిత్రించి తరతరములుగా నామె స్వరూపవిభవవిలాసాదుల నానందింప నవకాశ మొసంగియున్నారు. "పల్లవసదృశ మగు శరీరసౌకుమార్యము, కోలముఖము, విశాలనయనములు, ముద్దులొలుకు చిన్నిపెదవులు, విశాలఫాలభాగము నామెసౌందర్యమునకు వన్నెదెచ్చె"నని కొందరు చరిత్రకారులు వర్ణించియున్నారు ఆమెశరీర మారోగ్యవిషయమున గడుంగడు ప్రశంసనీయ మైనది,

అశ్వారోహణమందును, మృగయావినోదములందును అనుపమానపాండిత్యముగల మానినీమణి. గురితప్పి యేయుగని యస్త్రపాండిత్యచతుర.

అతిసూక్ష్మబుద్ధి, నూతనవిషయాన్వేషణాసక్తి, శీఘ్రగ్రహణకౌశలము, సర్వతోముఖవిజ్ఞానము నామెకు బాల్యమునుండియు నలవడెను. ఈ సహజవిజ్ఞానమునకును, కౌశలమునకును, విద్య తోడ్పడి యామె నసమానురాలినిగా నొనర్చెను. పార్శీ భాషయం దామెకు గల పాండిత్య మనుపమానము. అతిసొగసుగ, కడుమృదులముగ, బద్ధియముల నల్లుటయం దపారశక్తిగల కవయిత్రి, నూర్జహాను. ఆమృదుమధురములగు పద్యముల విని, జహాంగీరు పాదుషా మాత్రమే కాక, సంస్థానకవులెల్ల రచ్చెరువందుచుండెడి వారని చరిత్రకారులమూలమున దెలియుచున్నది. స్త్రీజనములకు వలయు సద్గుణము లెల్ల నామెయం దిల్లుగట్టుకొని యుండెనన్న నతిశయోక్తి కానేరదు. 1613 వ సం. మున సుల్తానాసలీమా బేగము మరణించినపుడు పాదుషాహీ బేగముపదవిని నూర్జహాను పొంది, సామ్రాజ్యమునందలి స్త్రీలయందెల్ల నగ్రగణ్యురాలై, భిన్నభిన్నవర్గములు గల స్త్రీసంఘములకు నేతయై, నూతనాలంకారవిధులను సృష్టియించి, సకుటుంబ రాజవంశ్యముల మార్గదర్శియై ప్రఖ్యాతి నడసెను. వస్త్రాలంకారాదులయందు నూతనమార్గము ద్రొక్కి, సుందరాంగులకెల్ల క్రొత్తసొగసులు నేర్పెను. ఇప్పటికిని, మహమ్మదీయులు కొందరు, వివాహసమయమున నూర్మహాలీ (నూర్మహాలుచే నని పెట్టబడిన గుడ్డలకవుచే) వాడుచున్నారు. ఇదికాక, యామె యుపయోగించెడి, దుదామి, పంచతోలియా, బాదలా, కినారీ, ఫార్శీరాం దనీలు నేటికిని ప్రఖ్యాతి గాంచియున్నవి. ఆమె నూతనవిధములగు నాభరణములు, నూతనవిధములగు గృహాలంకారములు, నూతనవిధములగు నుత్సవములు సృష్టియించెను. ఆమె మరణించిన సుమారు నూరు సంవత్సరముల తరువాత హిందూదేశమును దర్శించిన ఖాఫీఖా నామె సృష్టియించిన నూతనవస్త్రాలంకారాదుల దేశమంతయు ననుకరించెనని వ్రాసియున్నాడు.

ఆమె మానస మెంత విలాసయుక్తమో, యంత దయామయమైనది. "కష్టజీవులకు, దిక్కుమాలిన వారికి నామె కల్పతరువువంటిది" యని మహమ్మదీ హాదీ వ్రాసియున్నాడు. ఇతరుల పీడించుట యనునది యామె యెరుగనే యెరుగదు. నిరంతరమును దురదృష్టజీవుల నుద్ధరించుటకై తనయావచ్ఛక్తిని వినియోగించెడిది. తల్లిదండ్రులు లేని పిల్లలెవరైన దనయొద్దకు వచ్చిరేని, వారిని పెంచి, పెద్దజేసి, వివాహ మొనర్చెడిది. ఆమె రాజ్యమునరించిన సుమారు పదునారు సంవత్సరములయందును బంధుహీన సంఖ్యాకులను కన్యల పరిణయమును గొప్ప మూల్య కానుకలతో సహా జరిపించెను. సామాన్యదానముల లెక్కించి చెప్పుటకు మానవమాత్రునకు సహజముగ సాధ్యముకాదు.

ఆమె స్వభావగుణములయం దన్నిటను, నత్యధిక మగు బుద్ధిసూక్ష్మత యామె జీవితమునంతయు జాటుచున్నది. అత్యధికవిలాసవతి. అత్యధికగుణాఢ్యయు. జహాంగీరు పాదుషా నత్యధికముగ ప్రేమించెను. అతడు మరణించినపు డత్యధికముగ విలపించెను. మిత్రుడై యుండెనంతకాలమును ఖుర్రమును యువరాజ గౌరవస్థానమునకు బాత్రునిగ జేసెను. శత్రువైనంతనే ధూళికన్న లోకువగ నొనరించెను. అధికారమునం దున్నంతకాలము నేకచ్ఛత్రాధిపత్యముగ సర్వము నేలెను. అధికారము తొలగినంతనే సన్న్యాసినివలె సర్వము త్యజించెను.

నూర్జహా నత్యాశాపరురా లనుటయందు విశేషముగా నైపరీత్యముగాని లేదు. సర్వతంత్రస్వతంత్రత నార్జించి యత్యధికచాకచక్యముతో నఖిలవిషయముల దానె నడపుచు, సర్వాధికారమును దనహస్తములందే యిమిడించుకొన యత్నించిన యసమానకార్యాచరణధురీణ యామె. అధికారవాంఛను దనెస కార్యాచరణకౌశల మామెకు నన్నిదచ్చెను. ప్రతివిషయము నామె స్వయముగ, సావధానముగ, సవిమర్శగ జర్చించెడిది. అతిసులభముగ రాజకీయసూత్రముల నెల్ల గ్రహించెడిది. ఆమె విరోధులు సూడ, నెట్టి దురూహ్యవిషయమైనను, నూర్జహానుకడ దెల్పినంతో వెంటనే విస్పష్ట మొనరింపజాలిన శక్తిమతి యని పొగడియున్నారు. బుద్ధిసూక్ష్మతకుడగిన మన స్థైర్యము, గాంభీర్యము నామె కొక నూతనశక్తి నొసగూర్చెను. ఆమె యేకార్యము జేయదలచినను దన శక్తిసామర్థ్యముల నెల్ల వినియోగించి కష్టపడెడిది. ఎట్టి యాపత్సమయములందైనను మనశ్చాంచల్య మెరుగని జాణ. అవసరమునకు సగరనయ్యాహాల బన్నుటయం దనుపమానసమయస్ఫూర్తిగల చతుర. కలవరమంది పరువులెత్తు గజముపై నదిమధ్యమునందుండి, యొక కేల దాలుపుని యరిజనపరంపరల నష్టగించుచు, రెండవ హస్తమున ఖడ్గమును బూని, నిర్భీతిగ రణరంగమధ్యమున నిలిచిన యసమాన శౌర్యవతి నూర్జహాను. ఒక్కసేనికునిచే భర్తృసమేతముగ బట్టుబడి, సర్వస్వాతంత్ర్యమును గోల్పోయినప్పు డామె చూపిన సాహసము, కార్యసాధనానైపుణ్యము వర్ణనాతీతము. జన్మతః యేర్పడిన సహజగాంభీర్యమును సూచించుటకో యన స్త్రీలలో నొక మూలబంధించి వైచిన మొఘలుల సద్ధాసనతి నతిక్రమించి సింహాసనముపై నిండుకొలువున గూర్చుండి, గొప్పవిషయముల స్వయముగ విచారించుచు, రాజ్యపాలన మొనరించిన యసమానప్రతిభ. కడుధైర్యవతియై, దయామయియై, విలాసవతియై, దానశీలయై, ప్రేమామయియై, యధికారవాంఛితయై, హృద్వికసనకారిణియై, యుల్లాసవతియై, సంతతానందజనకయై, సహజసౌందర్యవతియై, యమోఘగాంభీర్యవతియై, జహాంగీరు చక్రవర్తి నామె యెల్లవిధముల మెప్పించెను.

జహాంగీరు నూర్జహానును వివాహమాడునప్పటికి, నలుబదిమూడు వత్సరముల ప్రాయమున నుండి, విశ్రాంతికై యెదురుచూచుచుండెను. అట్టిసమయమున, దన్నతిగాఢముగ వలచి, తనచే నత్యధికముగ బ్రేమింపబడి, తన మానసము బూర్తిగ నాకర్షించి, తన పరిపాలనవిధానమునే యనుసరింప నిశ్చయించుకొని, తన్ను సర్వవిధముల దృప్తిపరచి సమ్మోహితునిగ జేసి, తన్ను రాజ్యభారమునుండి తప్పింప శక్తిసామర్థ్యములుగల నూర్జహానుకు సర్వస్వాతంత్ర్యమును జహాంగీరిచ్చుటలో నాశ్చర్య మేమియును లేదు. కాలము గడచినకొలదిని, జహాంగీరునకు విశ్రాంతివాంఛ యధికముకాగా, నూర్జహాను కధికారగౌరవము, శక్తి యుక్తి

కృతమాయెను. దినదినము నామె కనుభవము వృద్ధియాయెను. మానవుల కధికారవాంఛకన్న మిన్నయగున దెద్దియు గాన్పింపదు. అట్టితరి సర్వ రాజ్యాధిపత్యమును నూర్జహాను తనయుర చేత నిరికించికొనెననుటయం దాశ్చర్య మేమియు లేదు.

జహాంగీరురాజ్యమున నూర్జహానుస్థానము

నూర్జహాను రాణి యైనంతనే, యామె బంధువు లెల్ల రున్నత పదవుల నియోగింపబడిరి. ఆమెతల్లి యగు అస్మత్ బేగమున కంతఃపురమున మితిలేని యధికారమును గౌరవమును లభించెను. ఆమెతండ్రి మిర్జాఘియాస్ బేగు ఢిల్లీ సామ్రాజ్యమున వంతటను గొప్ప యుద్యోగి యాయెను. కాని, వీరిరువురు జీవించియుండినంతకాలమును, పదుకొమారితకు నలయు సలహాల నొసగుచు క్రోధ, మద, మాత్సర్యములవలన గలుగు నుద్రేకముల నెల్ల దమశక్తికొలందియు వినియోగించి, యణచుచు, నామె సద్గుణములకు మరింత వన్నె దెచ్చిరి. ఆమె సోదరు లిరువురును కూడ నున్నతపదవులను బొందిరి. వారిరువురి యందును అసఫ్ ఖా నధిక గౌరవము బొందెను. అసఫ్‌ఖానని కొమారితయగు అర్జుమన్బాను బేగమును, నూర్జహాను, జహాంగీరు కుమారులయందెల్ల సత్తముడు, నిపుణుడు నైన ఖుర్రమున (షాజహాను) కిచ్చి వివాహము నొనరించెను. ఈ అర్జుమన్బాను బేగమే, ఖుర్రము పాదుషా యైనతరువాత ముంతాజమహలను నామముతో ప్రఖ్యాతి వహించిన నారీశిరోరత్నము. వివాహకాలమునకు ఖుర్ర మిరువదివత్సరముల ప్రాయమున నుండెను. అప్పటికే రాజ్యతంత్ర ప్రవీణుడై జహాంగీరు చక్రవర్తి కుమారులయందెల్ల శక్తిసామర్థ్యములు గలవాడని ఖుర్రము మన్నన వహించెను. జహాంగీరు మరణించిన తరువాత సింహాసన మధిష్ఠించుటకు కాతడే తగియుండెను.

చక్రవర్తికి బట్టపురాణి యైనంతనే, రాజ్యపాలనాభారమంతయు నూర్జహాను స్వతంత్రముగను, స్వయముగను వహించెను. ఆకాలమున దానే స్వయముగ సింహాసన మధిష్ఠించి, న్యాయసభల నలంకరించి, రాయబారులతో స్వయముగ మాటాడి, యుద్ధసంధివిషయముల దానే చర్చించుకొని రాజ్యపాలన జరిపెను. నాణెములపై గూడ నామె నామము కాన్పింపజొచ్చెను. సర్వరాజ్యాధిపత్యమును సమస్తముల నిమిష్టి, యతినిపుణముగ, తనతల్లిదండ్రుల సహాయమున, నల్లకల్లోలములు గలుగకుండ పాలించెను. తాను రాజ్యభారము వహించిన 1611 వ సం॥ము మొదలు 1622 వ సం॥ము వరకు శాంతియుతముగ గడచిపోయెను. కాని 1622 వ సం॥ముతో బరిస్థితులు మారజొచ్చెను. నూర్జహాను బంధువు లెల్ల రున్నతస్థితులకు వచ్చుట, చక్రవర్తి కామెపైగల విశేషాదరము, నన్నిటిని మించిన యామెయధికారమును గాంచి సహింపజాలక సామంతులు గొందరు మాత్సర్యపూరితులై యామెయధికార మణగింప యత్నించిరి. అట్లు తిరుగుబాటుగావింప యత్నించువారి యందు మహబత్‌ఖాను ప్రముఖుడాయెను.

మహబత్‌ఖాను జన్మచే రాజపుత్రు డయ్యు నున్నతోద్యోగవాంఛచే మహమ్మదీయు డాయెను. కాని ధైర్యస్థైర్యముల కొనలేనివాడై రసపుత్రమహమ్మదీయుల కిరువురకు నాదర్శప్రాయుడై యుండెను. అనేకమార్లు మహబత్‌ఖాను, జహాంగీరును, నూర్జహాను కంతటి యధికార మీయవలదని యనేకవిధముల మనవిచేసెను. కాని జహాంగీ రాతని వాక్యముల నన్నిటిని చెవిని బెట్టడయ్యెను. అందుచే మహబత్‌ఖాను విసుగుజెంది ఖుస్రూతో గలసి యాతనికి బట్టముగట్ట నిశ్చితుడాయెను. ఇందుమూలమున మహబత్‌ఖాను నూర్జహానులకు వైర మధికమాయెను.

ఇంతలో రాజ్యపరిస్థితు లన్నియు మారెను. పర్షియాచక్రవర్తి ఖాందహారు నాక్రమింప యత్నించుచుండెను. ప్రాక్పశ్చిమతీరములందు పోర్చుగీసువారి దుర్నయము లధికమాయెను. మక్కాకు బోవుయాత్రికుల నడ్డగించి వారిధనములనెల్ల గొల్లగొట్ట మొదలిడిరి. ఒక సమయమున చక్రవర్తి నావలనుగూడ నడ్డగించి సుమారు నూరులక్షలు విలువగల యాస్తిని స్వాధీన మొనర్చుకొనిరి. అందున, నూర్జహా నాంగ్లయనావికాధిపతి యగు రోస్టను సహాయమును బడసి పోర్చుగీసువారి నోడించెను. ఆనాటినుండియు పోర్చుగీసువారి బలము క్షీణింప, ఆంగ్లేయులు వృద్ధిగాజొచ్చిరి. ఆంగ్లేయులు సూరత్ మొదలగు పట్టణముల వర్తకశాలలను కోటలను నిర్మించుకొని తమబలము నభివృద్ధిపరచుకొన మొదలిడిరి. ఆంగ్లేయులకు సదుపాయములు గలుగజేసి వారి నభివృద్ధికి దెచ్చిన దనసామ్రాజ్యమునకే మోసము కలుగుట తప్పదని నూర్జహాను గ్రహించి 1616వ సం॥మున పోర్చుగీసువారితో సంధి గావించుకొనెను. ఈసమయముననే వంగదేశమున ఉస్మాను లను నాఫ్ఘనులు తిరుగుబాటు గావించి యల్లకల్లోలములకు మూలకారకులైరి. అందుచే వారి నణచుటకై నూర్జహాను తోడరుమాలను రసపుత్రనాయకుని బంప నతడాయాందోళనము నణగద్రొక్కెను. కాని వెనువెంటనే ఆఫ్ఘనుప్రముఖులకు గొందరకున్నతోద్యోగముల నొసంగి గౌరవించుటచే నూర్జహాను నెడ వారికి భక్తివినయము లధికముగా గుదిరెను. ఇట్లాఫ్ఘనుల సాధువుల నొనరించి తనయనుచరులుగ నొనరించుకొనుటయందు నూర్జహాను చూపిన రాజ్యతంత్రప్రావీణ్య మనుపమానము.

అప్పటినుండియు నూర్జహాను శత్రుత్వమంతయు మహబత్‌ఖాను నెడను, ఖుర్రము తోడను వైరములతో నిండియుండెను. 1616వ సం॥మున దక్షిణదేశమున అహమ్మదునగరు బీజపూరుల జయించుటకై నూర్జహాను ఖుర్రమును బంపెను. ఖుర్రము దక్షిణాపథము ప్రవేశించినంతనే జయలక్ష్మి యాతనిని వరించెను. తనకు పూర్వ మంపబడిన యుద్యోగీయుల నెల్ల నోడించిన మాలికాంబరను గడగడ వడకించి సంధి కుదుర్చుకొనెను. బీజపూరుసుల్తాను హృదయమున భీతిగలిగించి, తనకు లాభకరమగు షరతులతో సంధిగావించుకొనెను. దక్షిణదేశమందు షాజహాను నధికారము, పలుకుబడియు నంతకంత కధికము గా జొచ్చెను. ఈవిషయము నెరింగినంతనే నూర్జహా నసూయాపూరితురాలాయెను. ఖుర్రమున కధికార మధికమైనచో సైన్యముల గూర్చుకొని జహాంగీరు నోడించి యాతని జీవితకాలమందే సింహాసన మాక్రమించి యితరసోదరుల నెల్ల చెలమట్ట మొనరించునేమో యను భయ మామె

నావరించెను. జహాంగీరు కడపటి కుమారుడగు షహరియారునకు, నూర్జహాను, తనకు షేరాఫ్ఘనునివలన గలిగిన కొమారిత నిచ్చి వివాహము గావించి యుండుటచే నాతనికే పట్టముగట్ట నిర్ణయించుకొనెను. అన్నిటి కంటె నధికముగు తనయధికారమే తగ్గిపోవునేమో యను భీతి యామెను పీడింపజొచ్చెను. ఈసమయమునకు మున్నే యామె తలిదండ్రులు మరణించిరి. అంతమూలమున నామె మహాబత్ఖానునితో సంధిగావించుకొని, యాతనిని దన మాయోపాయములచే దనవంకకు ద్రిప్పికొని ఖుర్రమున కధికారాధిక్యత కలుగకుండ విశ్వప్రయత్నము లొనరింప మొదలిడెను.

ఇట్టిసమయమున నన్నటులుండి జహాంగీరు రోగపీడితు డాయెను. జహాంగీరు మరణించిన, ఖుర్రము రాజ్యమునకువచ్చిన, దనగతి యేమగునో యనుభీతి యామెను బీల్చి పిప్పిచేయ మొదలిడెను. ఎటులైనను ఖుర్రమును సింహాసన మధిష్ఠింపకుండజేసి, తనయల్లుడగు షహరియారునకు బట్టముగట్ట నిర్ణయించుకొనెను. జహాంగీరు రోగపీడితుడుగ నున్న వార్త వినినంతనే ఖుర్రము ఖుస్రూను జంపించివైచెను. ఖుస్రూమరణము నాధారముగగొని నూర్జహాను, జహాంగీరు మనస్సున ఖుర్రముపై, నసహ్యతబుట్టించి ఖుర్రము నతని కాధారభూతమగు దక్షిణదేశమును విడచి ఖాందహారునకు రాజప్రతినిధిగ బోవునట్లు నియమించెను. కాని ఖాందహారునకు బోవుటకు ముందు ఖుర్రము నాలుగుషరతులు కోరెను. మొదటిది సర్వసేనాధిపత్యము దనకే యొసంగుట. రెండవది, పంజాబు దేశమంతయు దన కిచ్చివేయుట. మూడవది, తనకుటుంబరక్షణ నిమిత్తమై రణస్తంభపురము నాతని స్వాధీన మొనర్చుట. నాలవది, వర్షాకాలాంతమువరకు దన్ను దక్షిణదేశమందే యుండనిచ్చుట. ఈ తుది కోరికయందాతని యభిప్రాయ మేమన, దక్షిణదేశమును విడునంతలో దక్షిణమున దన యధికారము స్థిరముగ స్థాపించుకొనుటయే. ఈవిషయమునంతయు నెఱింగినంతనే చక్రవర్తి కుమారుని ప్రవర్తనకు విసుగుజెంది తత్క్షణమే బయలుదేర వర్తమానమంపెను. పరిస్థితు లిట్లుండ, ఖుర్రము నూర్జహానుల పరిచారకులు కలహించి ద్వంద్వయుద్ధ మొనర్చుకొనిరి. ఇది యాధారముగ నొనరించుకొని ఖుర్రము దురుద్దేశముతో నున్న ట్లనుమానించి చక్రవర్తిచే ఖుర్రముస్వాధీనమందున్న తగడికేనున్న పరగణాలనన్నిటిని స్వాధీన మొనర్పవలసినదిగా నాజ్ఞాపత్ర మంపించెను. అందుచే ఖుర్రము తన ప్రవర్తనకు బరితపించుచున్నటుల నటించుచు క్షమాపణపత్ర మొండు తన తండ్రి కంపెను. కాని నూర్జహా నాయుత్తరము దెచ్చిన వార్తాహరుని జహాంగీరు కడకు బోకుండజేసి తనస్థితిని గూర్చి విచారింపదొడంగెను.

ఆమెకు దోడునీడగ సహాయ మొనర్చిన తలిదండ్రులు చనిపోయిరి. తనసోదరుడగు అసఫ్ఖాను నమ్మదగియుండక యటునిటు జలింపజొచ్చెను. ఇక జేయున దేమియు గన్పించలేదు. కాని నూర్జహా నంతటితో విడచు భీరువు కాదు. వెంటనే మహాబత్ఖానునకు వార్తనంపి, యాతని నత్యధికబిరుదములు, గౌరవములు మొదలగు వానితో సన్మానించి, తనవశ మొనర్చుకొనెను. మహాబత్ఖాను కోరికప్రకారము, అసఫ్ఖా నాస్థానమునుండి పంపివేయబడెను. ఇక కార్యము మించినదని యెఱింగి ఖుర్రము తిరుగుబాటు గావించెను.

ఖుర్రమునకు దక్షిణదేశమందలి ప్రభువులెల్లరు సాయమొనర్చి రతడు సైన్యసమేతుడై 1623 వ సం॥ మున ఆగ్రానగరమును జేరెను. నూర్జహాను సర్వసైన్యాధిపత్యమును మహాబత్ఖానుని హస్తగతం దుంచెను. బిలిచ్పూరనుచోట నిరుసైన్యములునుగలసికొని ఘోరయుద్ధ మొనరించుకొనిరి. అందు ఖుర్ర మోడింపబడుటయేగాక, యతని దక్షిణహస్తమగు విక్రమాదిత్యుడు హతుడాయెను. తన సైనికులు కూడ నాతని విడువదొడగిరి. ప్రాణరక్షణార్థమై ఆశీర్ఘరు కోటకు ఖుర్రము పలాయనుడాయెను. మార్గమధ్యమున తిరుగ నూర్జహాను సైన్యములచే రెండుమార్లోడింపబడెను. చేయునదిలేక, ఖుర్రము అసమ్మనునగరమున మాలికాంబరు శరణముజొచ్చెను. అంతటితో మహాబత్ఖాను వానిని వెన్నంటుట మాని, వంగదేశమును జయింప మొదలిడెను బర్ద్వాను నాక్రమించి, ద్రోహులనెల్ల రాజమహాలునొద్ద నోడించి క్రమముగా వంగదేశము, ఒరిస్సాదేశము నాక్రమించుకొనెను. అలహాబాదు, జాన్పూరులగూడ స్వాధీనపరచుకొనెను. మరల ఖుర్రము వంకదిరిగి యాతనినోడించెను. అటుపిమ్మట మాలికాంబరు నణగింప మహాబత్ఖాను బీజపూరు సుల్తానుతోగూడి విశ్వప్రయత్నము లొనరించుచుండెను. ఈసమయమున ఖుర్రము శరీరమందు రుగ్మత ప్రవేశించెను. అందుచే, ఖుర్రము, మరణమునకు సిద్ధముగనున్న తనతండ్రి కొక క్షమాపణపత్ర మంపెను. చక్రవర్తి శయ్యపైనుండి లేవజాలకుండుటచే నపత్రము నూర్జహాను హస్తముల బడెను. మహాబత్ఖానుని యధికారము నానాటికి వృద్ధిగాంచుట నూర్జహానున కిష్టము లేకుండెను. అందుచేనామె ఖుర్రము క్షమాపణ నంగీకరించి, యాతనిని దనపక్షమున జేర్చుకొనెను.

మహాబత్ఖానునకు, ఖుర్రము రాజ్యమునకు వచ్చుట యిష్టము లేదు; ఎట్లైనను పార్వేజును, సింహాసన మెక్కించి, తన యధికారమును నిరంకుశముగ జాటుకొన మహాబత్ఖాను యత్నించుచుండెను నూర్జహాను, తనయల్లుడగు షహరియారునకు బట్టముగట్ట నిశ్చయించెను. షహరియారు రాజ్యమునకు వచ్చెనా, మహాబత్ఖానునకు లేశమాత్రమైన నధికారముండుట కవకాశము లేదు. అందుచే నూర్జహానుపై మహాబత్ఖానున కసూయ యధికమాయెను. ఒండొరుల మనములు కలియవప్పుడెంత స్వల్పవిషయమైనను వైరము, నుద్రేకము దెచ్చుట సహజమేకదా. ఈసమయముననే మహాబత్ఖానుని యల్లు డొక తప్పిద మొనరించి, క్షమాపణ వేడుటకై యాస్థానమున కేగ నచట యతడవమానపరుపబడెనట. ఈ యవమానమును సహించలేక మహాబత్ఖాను తిరుగుబాటు గావించి సైన్యముల గూర్చుకొని యుద్ధసన్నద్ధుడాయెను. శరీర మస్వస్థతగ నుండుటచే, పంజాబుదేశమున నారోగ్యముగ నుండునని యెంచి, చక్రవర్తి యచట నివసించుచుండెను. మహాబత్ఖాను వెంటనే పంజాబునకు సైన్యసమేతుడై వెడలి చక్రవర్తిని ముట్టడించెను. సామ్రాజ్ఞి, తనపరివారముతో బాటు నదినిదాటి యావలిగట్టునకు బోవుచుండగా నీవలి వైపున దాటుటకు సిద్ధముగనున్న చక్రవర్తిని మహాబత్ఖాను చుట్టుముట్టి పట్టుకొనెను. నూర్జహానుమాత్ర మావలిగట్టునకు జేరిపోయెను. చక్రవర్తి మహాబత్ఖానుచే బంధితుడైనవార్త వినినంతనే, యామె మహాబత్ఖానునితో

ఘోరరణము సలిపి, యెట్టకేలకు పరాజితురాలాయెను. బలవంతముగ యుద్ధమం దోడించి మహబత్ఖాను నణచుటకు శక్తిలేదాయెను. ఇకమిగిలిన దామెకు జన్మతః సిద్ధించిన యుక్తి. తనంతదానె, భర్తను విడచి జీవింప జాల ననియు భర్తతోగూడ దానును బందీకృతయై యుండెదననియు, మహబత్ఖాను హస్తముల జిక్కెను. విరోధి శిబిరముజొచ్చినంతనే మహబత్ఖానుని సైన్యమందలి రసపుత్రులకును, మహమ్మదీయులకును వైరము గల్పించి, మహమ్మదీయసైనికు లందరను దనవంకకు ద్రిప్పికొని, మహబత్ఖానును బంధించుట కొక తంత్రమును బన్నెను. ఈ రహస్యము నంతయు నెరింగి మహబత్ఖాను ప్రాణావశిష్టుడై పలాయను డాయెను. ఇంతకుమున్నె పార్వేజు మరణించెను. అందుచే నూర్జహాను నోడించి షహరియారును రాజ్యమునకు రానీయకుండ జేయుటకై ఖుర్రము గొప్పప్రయత్న మొనరింపబూనెను. అప్పుడు నూర్జహాను మరల మహబత్ఖానుని బిలువనంపి యెట్లో యాతని మోసగించి, యాతడు ఖుర్రము నోడించుటకును సర్వసైన్యాధిపత్యము నాతని కిచ్చుటకును మరతుల నేర్పరచుకొని సంధి కుదుర్చుకొనెను. అట్లే మహబత్ఖాను సైన్యసమేతుడై ఖుర్రము నోడించుటకై వెడలుచుండ, 1627 వ సం॥ మున అక్టోబరు 28 వ తేదీని జహంగీరు మరణించినట్లు మార్గమధ్యమున నాతనికి దెలియవచ్చెను. ఇంతలో మొదటినుండియు దనకు విరోధియు, ఖుర్రము శ్వశురుడునగు అసఫ్ఖానుని గలసికొని, యొండొరులు సఖ్యపడి, ఖుర్రమును, షహజహాన్ బిరుదముతో సింహాసన మెక్కించిరి. ఈవిషయము నంతయు చారుల మూలమున నెఱింగి, నూర్జహాను, తన యధికార మిక సాగదని గ్రహించి, సర్వసంగపరిత్యాగ మొనర్చి, రాజ్యకాంక్ష లేక, యంతఃపురమున నేకాంతయొక మూల సన్న్యాసినివలె, భర్తృనామస్మరణముతో దనజీవితమును గడపుచు 1646 వ సం॥ మున గాలధర్మము నొందెను.

జహంగీరు, సింహాసన మధిష్ఠింపకమున్నె, మరభ్యాసములకు లోనై, తన్నతిగారాబముతో బెంచిన తనతండ్రి మనస్సును జాల నొప్పించెను. తాను రాజ్యాధిపత్యము వహించిన రెండుసంవత్సరముల లోనే ప్రజలు కొంచ మాతని పరిపాలనవిధానమున కసంతృప్తి నొంది ఖుస్రూను రాజుగ నొనరించుటకై యల్లరులుచేయ మొదలిడిరి. సింహాసన మధిష్ఠించునప్పటికే, "తెలివిగల త్రాగుబోతు" అను బిరుదముచే బ్రఖ్యాతివడసిన జహంగీరే స్వయముగ దన జీవితాంతమువరకు రాజ్యపాలన మొనర్చియుండినచో మొఘలుల వంశచరిత్ర యెట్లు పరిణమించి యుండెడిదో, దురూహ్యము. అట్టి విపత్తున బడకుండ, రాజ్యక్షయము లేకుండ, దేశమందు శాంతిని నెలకొల్పి ప్రజల రక్షించుటకవతరించిన దేవతవోలె నూర్జహాను సకలరాజ్యభారము దనపై వైచుకొని జనానురంజకముగ బాలించెను. ఎట్టిప్రతిభాశాలి కామన్న సకలభారతభూమి నేలు చక్రవర్తి నొకనిని దన పాదాక్రాంతునిగ జేసుకొని, రాజ్యభారమంతయు వనకు విడచునట్లుచేసి, దేశమును మహావిపత్తునుండి తప్పించెనో చదువరులే యూహింతురుగాక! ఇక నట్టి శక్తిమతి రాజ్యమందుగూడ నెందులకు దిరుగుబాట్లు, నల్లరులు గలిగెనని ప్రశ్నింపవచ్చును. జహంగీరు మరణసమయమున గలిగిన యల్లకల్లోలములు, నూర్జహానే కాక, మరి యే యితరచక్రవర్తి (యెంత ప్రఖ్యాతుడైనను) యధికారమందున్ననుగూడ సంభవింపక తప్పదు. కాని యాయల్లకల్లోలముల నల్ల సామ్రాజ్యమును సంక్షోభపరచకు గడుంగడు శక్తిసామర్థ్యములతో నణచిన ప్రఖ్యాతి నూర్జహాను నెన్నడును విడువదు. నూర్జహానే రాజ్యభారము వహింపకున్నచో మొఘలువంశచరిత్ర యెట్లు మారియుండెడిదో కదా! ఎన్నియుద్ధములు జరిగినను, నెన్ని తిరుగుబాట్లు సంభవించినను, ప్రజల క్షేమమాత్రము నష్టము రానీయకుండ రాజ్యపాలన మొనర్చుటయందు నూర్జహాను చూపిన ప్రజ్ఞావిశేష మత్యధికశ్లాఘనీయము. ఏది యెట్లున్నను జహంగీరే స్వయముగ రాజ్యభారము వహించినచో రాజ్యము క్షీణించెడి దనుమాట మాత్రము రూఢి.

కాని యంతమాత్రమున నూర్జహానొక స్త్రీరూపము దాల్చిన పురుషునిగనో, మానవరూపము దాల్చిన రక్కసిగనో తలచుట కవకాశము లేదు. నూర్జహానుగూడ నితరులవలెనే యొక సామాన్యస్త్రీ. స్త్రీ సహజమగు ప్రేమ యామెకుబుట్టినిల్లు. దయాధర్మములు రెండు నీమెకు హస్తములు. ఈమె నిర్భాగ్యుల పాలిటి కల్పతరువు. రణనీతివిశారద. అస్త్రప్రాంశిత్యచతుర. సకలవిద్యాప్రవీణ. రాజ్యతంత్రజ్ఞానకుశల. కాని, యిట్టి యత్యద్భుతసద్గుణముల కాలవాలమగు నూర్జహానుకూడ స్త్రీసహజమగు నధికారవాంఛ, యాత్మశ్లాఘ, యసూయ మొదలగు హీనగుణములకు బానిసయై యుండెను. అంతమాత్రమున నామె జీవితము నా నీచగుణములు, హీనముగ నొనరింపజాలవు. సర్వకాలము నామె యొనర్చిన సత్కార్యము లితరలోటుబాట్లను గప్పిపుచ్చును. ఆమె సద్గుణరాశియం దామె లోటుబాట్లు ప్రత్యేకించి యెన్నదగినంతటివి కావు.

నూర్జహాను జీవితము నంతయు సావధానముగ బరిశీలింపగా స్త్రీలుగూడ రాజ్యపాలనకు వలయు సామర్థ్యము గలవారనియు, గొన్ని సమయములందు బురుషులకు మించిన కార్యములగూడ నొనరింపగలరనియు స్పష్టమగుచున్నది. ఒకవంక సవతికుమారునివలన గలుగు బాధల సవరించుకొనుచు, మరియొకవంక సామంతుల తిరుగుబాటుల నడగించుచు, భర్తమనస్సు నొవ్వకుండ, రాజ్యవినాశనము లేకుండ, యుక్తియుక్తముగ బ్రజలకు గష్టములు రానీకుండ రాజ్యమేలి యెల్లర మెప్పువడసిన ప్రతిభాశాలి, నూర్జహాను. ఆయత్యద్భుతసాహసము, మనఃస్థైర్యము, కార్యాచరణాసైపుణ్యము, కార్యదీక్ష, సూక్ష్మబుద్ధి, రాజ్యపాలనచాతుర్యము, సకలకళాప్రావీణ్యము, ఆ గాఢప్రణయము, నమోఘమగు పతిభక్తి, దీనజనరక్షణ, పరమకారుణ్యబుద్ధి, యాదిగాగల సర్వశుభలక్షణములు నూర్జహానను నొక్కనామమున నిరంతరమును ధ్వనించుచుండును గదా!

తూము లక్ష్మీనరసింహదాసు

మిన్నికంటి గురునాథశర్మ గారు

౧

శ్రీరామ రామ యనుచు న, న్నారత మత్యంత పావన స్థిరభక్తి
ప్రేరణఁ బఠించు పుణ్యు న్నుదారుని తూము నరసింహదాసుని దలఁతున్.

ఐహికభోగాసక్తుల సాహచర్యాధిక్యముచేఁ బ్రాచ్యులకును భగవద్భక్తి సన్నగిల్లుచున్నది. పాశ్చాత్యవిద్యలు మించుచున్నవి. ప్రత్యక్షప్రమాణమే ముఖ్యమగుచున్నది. "అప్రత్యక్షాణ్యగ్రాహ్యాణి" యన్నట్లు కంటికిఁ గానరాని దేవతల మహిమాతిశయముల నమానుష కార్యముల సందేహించి తిరస్కరించుచున్నారు. "మురారే స్తృతీయః పంథా" యన్నట్లు విపరీతమైనను నవీనమార్గము ద్రొక్కుటయే యశస్కరమై నాస్తికత ప్రబలుచున్నది. అనుయాయులుఁ దోడగుచున్నారు. కావున ధర్మమతాంతరములు విజృంభించుచున్నవి. పూర్వమువలె నేడు భారతమాత భగవద్భక్తులఁ గడుపునిండఁ గనఁజాలకున్నది. అట్లయినను, ఏ దేవుని సేవించిననేమి? ఏ మంత్రము నుపాసించిననేమి? ఏ యోగమవలంబించిననేమి? వేమనయోగి, రామదాసు, తుంగదుర్తి బుచ్చయ్య, తూము లక్ష్మీనృసింహదాసు, త్యాగరాజు, బ్రహ్మముగారు, సిద్ధప్ప, నాసరుగారు, పరశురాముల నరసింహదాసు, వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు మొదలగు భక్తవర్యులు నేటికిని బూజింపఁబడుచున్నారు. నిన్న మొన్న మాత్రము కన్నులు తెఱచి వేమన్నయోగినిగూర్చి పరిశీలించుచున్నారు. త్యాగరాజుం గడవుచున్నారు. కాని మిగిలిన భక్తవర్యుల చరిత్రముల సమగ్రముగఁ బరిశోధించుచున్నట్లు కన్పింపదు. "భక్తవిజయము" నాఁబరగు గ్రంథమాత్రము మహారాష్ట్రభాషాగ్రంథమూలక మగుటంజేసి ఆంధ్రదేశభక్తుల చరిత్రములందుఁ జేరదయ్యె. ఆంధ్రభక్తుల చరిత్రమును రచించుటకు 'ఆంధ్రవాల్మీకి" శ్రీయుత వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు పూనుకొనెదమని యొకమారు సెలవిచ్చియుండిరి. ఎవరెఱింగిన భక్తులనుగూర్చి వారు ప్రకటించుట సమంజసమని నేనొక వ్యాసమును వ్రాయఁబూనితిని.

భక్తిలత కాలవాలమును సంగీతసాహిత్యముల కునికిపట్టును ప్రసిద్ధమును బవిత్రమును నగు "తూము"వంశమున లక్ష్మీనృసింహదాసుగారు క్రీస్తుశకము 1790 ప్రాంతమున నప్పయామాత్యునకును వెంకమాంబకును నవతరించిరి. వీరు గోలకొండ వ్యాపారులు. ఆపస్తంబసూత్రులు, యజుశ్శాఖాధ్యాయులు. వసిష్ఠశక్తి పరాశరత్రయార్షేయులు. పరాశరగోత్రభవులు.

లక్ష్మీనృసింహదాసుగారి తాతగారు వేంకటకృష్ణయ్యగారు. వీరు గుంటూరుమండలము నందలి పొన్నూరు గ్రామమున నివసించుచు భావనారాయణస్వామిని సేవించుచుండిరి. వీరి కప్పయామాత్యుండు జనించి బుద్ధిబలముతోఁ గూడ దేహబలమును వహించి రాజగౌరవము నొందుచు వెంకమాంబను పెండ్లాడి తమ కాపురమును పొన్నూరును విడిచి గుంటూరు పట్టణము జేరి స్వగృహమును నిర్మించికొని కాపురముండెను. హరిభక్తిపరాయణులగు నా పుణ్యదంపతులకు మన లక్ష్మీనృసింహదాసు, కృష్ణదాసు నాఁ బుత్రరత్నద్వయమును రుక్మాంబాయి నాఁబరగు పుత్రికయు జనించిరి. రుక్మాంబాయిని ...వారి వంశమున కిచ్చి పరిణయ మొనర్చిరి.

ఆ లక్ష్మీనరసింహదాసు, కృష్ణదాసు నుచితసంస్కారము లంది సాంధ్రగీర్వాణవిద్యల నభ్యసించి రామభక్తులై యుండిరి.

పిదప సంప్రదాయవంశజాత, సద్గుణమణి యను "లక్ష్మీబాయమ్మ'ను లక్ష్మీనరసింహదాసు, సీతమ్మయను బాలికను కృష్ణదాసు పరిణయమైరి. భగవద్భక్తశిఖామణి యనఁదగు నీ లక్ష్మీనరసింహదాసునకు సంతానము లేకపోయెను. సాధారణముగా భగవంతుఁడు తన దాసులకుఁ గొడుకు నొసంగకుండు నేలనో?

ఈ భక్తుఁడు పరమపదముఁ జేరిన వెనుక లక్ష్మీబాయమ్మగారు మఱఁదికొడుకును రామదాసనాముని పెంచి వైదేహి యను కన్య నిచ్చి వివాహము చేసెను. వారలును నిస్సంతానులైరి. వైదేహమ్మయు భర్తృమరణానంతరము తూము లక్ష్మయరాయ నాముని పెంచుకొనియె. అతని కొడుకు [illegible]చంద్రుఁడు భద్రాద్రి నేటికిం గలరు.

మన లక్ష్మీనృసింహదాసుగారు బాల్యమునుండియు రామభక్తులై నడచుచున్నను నడుగడుగునకు రామరామ యనియు, మాటలాడుచున్నను మాటమాటకు రామరామ యనియు మదిలో ననుకొనుచుండువాఁడు. పువ్వు పుట్టుటతోడనే పరిమళించును.

తన కిర్వదేండ్లు వచ్చినపిదపఁ దండ్రి స్వర్గస్థుఁడగుటచే [illegible] భార మధికమైకలంపఁ బొన్నూరులోఁ జేష్కారు వేతనమున దినము

ఆదిఆంధ్రీయమహాజనసభ, బెంగుళూరు

శ్రీ రాయప్రోలు సత్యనారాయణగారు

శ్రీ తుంగల రామారావుగారు

శ్రీ నాగుల్కొండ వెంకటాచలంగారు

శ్రీ కేపాక వెంకటరత్నంగారు

శ్రీ కందాడై భాష్యాచార్యులుగారు

శ్రీ పెండెం అప్పలస్వామిగారు

శ్రీ ముల్లెన్ కన్యగారు

శ్రీ కమలామీనన్ కన్యగారు

క్యాంప్ బెల్ హారిస్ సతిగారు

భారతమహిళాసమాజము, అబలాజన పఠనమందిరము–గుంటూరు

ఆర్. యస్. కృష్ణస్వామి అయ్యరుగారిసతి [illegible]

గడుపుచుండినను రామభజనము, నతిథ్యభ్యాగతులసేవ, యాంధ్రకవితారాధనము మాత్ర మేమరకుండెను. అట్టులెన్ని దినములో జరుగలేదు. దాస్యము స్వాతంత్ర్యము నడంచునుగదా. రామసేవ కుద్యోగధర్మ మంతరాయ మగుచుఁ దృణంబుంబోలె దాని విసర్జించి సమర్థుఁడగు గురువునొద్దఁ దారకమంత్రమును గైకొని తనయింట రామమందిరమును నిర్మించి సీతారామాదివిగ్రహముల నిల్పి నిత్యము భజించుచు, నిరంతరము గద్యపద్యాదులచేఁ బొగడుచు నెన్నియోని శతకంబుల గేయంబుల రచించి ప్రసిద్ధుఁడై యుండెను.

౨

అన్నదానంబు పునర్జన్మహేతువని వాదించు లోభులకును, నాచారశూన్యులై "అహం బ్రహ్మాస్మి" యని వాదించు దాంభికులకును, కుపథగాములై పుణ్యపాపంబు లాత్మ కంటవను పండితమ్మన్యులకును చెప్పఁజాలముగాని ముక్తికి భక్తియు భక్తికిఁ దీర్థసేవయుఁ గారణములు గాకపోవు. తా మెందుం గొఱగాక భక్తులం జూచి యోగుల మాత్రము పొగడియు యోగులంజూచి జ్ఞానుల నేకొండాడియుఁ దదితరుల దూషించువారు తీర్థయాత్రాపరుల గేలిసేయుదు రేటు? శివశర్మాదులు తీర్థయాత్రలఁ గృతార్థులు గాలేదా? నేఁడు ధూమశకటాదులవలన సుదూరమ్మైనను దాపగుచున్నది కాని పూర్వము కాశికేగుట కాటికేగుట సమానమఁట. రైళ్ళలోఁ గూరుచుండి యనాయాసముగా యాత్రల సేవించిన ఫల మొకవేళ నంత లేకుండునేమో కాని కాలినడకతో వివిధ శ్రమల కోర్చి కష్టసుఖంబుల ననుభవించి యనేక గ్రామప్రజల యన్యభాషాసల్లాపసంభాషణాదుల నాలకించుచుఁ జేయు యాత్ర భూతదయను లోకజ్ఞానమును సౌభ్రాత్రమును భక్తిని బెంపొందింపఁ జేయకపోదు. ఫలము గల్గకపోదు. అట్లగుటవలననే కాఁబోలు యాత్రసల్పి వచ్చినవారిని స్వపౌరులు మేళతాళంబుల నెదుర్కొని మహావైభవంబున నింటికి గొంపోయెదరు.

సీ. పాడిదగ్గు కంఠంబుఁ బొరివుచ్చకయమున్న
తల ప్రకంపంబుఁ బొందకయమున్న
బొమలు కన్నులమీఁదఁ బొదలి వ్రాలకమున్న
పొగ నేత్రముల కడ్డు వోరకమున్న
శ్రుతిపుటంబుల శక్తి సురిఁగిపోవకమున్న
వళు లాననమునఁ బర్వకయమున్న
హృదయంబులో జాగ పదను దప్పకమున్న
గాత్రంబు శిథిలంబుగాకమున్న
పండ్లు వేర్వ్యాసి కదలు చూపకయమున్న
కాకి కడకంటిపై చూపు రాకమున్న
కాలు నే యాడు తజియుండ కదలవలయుఁ
దీర్థసేవకు దేహ మస్థిరముగాన. (కాశీ)

అని తలపోసి మనదాసుగారు క్రీ. శ. 1818-19కి సరియగు బహుధాన్య సంవత్సర కార్తికమున శ్రీరంగమున కేగి రంగనిం గడు సుప్రాంగుచు సేవించి "శ్రీరంగశాయి తారహారము" అను మకుటము గల సీసపద్యముల నిర్వదేఁడింటిని సమర్పించి తిరిగి యిలుసేరెను. వీ రే దేవు నెప్పుడు దర్శించినను బద్యములతోఁ బొగడక మగిడిరాలేదు.

కాశీయాత్ర క్రీ. శ. 1820-21

తన మాతృదేవత యగు వేంకమాంబను, నర్ధాంగియగు లక్ష్మీబాయమ్మను సోదరుఁడగు కృష్ణదాసును నుచితవాక్యముల సమాధానపఱిచి విక్రమ సం॥ చైత్ర శు ౧ శనివారము రేవతీనక్షత్రమున గుంటూరునుండి కతిపయాప్తమిత్రులతోఁ గదలి యమరావతి కేగి కృష్ణాస్నానమునఁ బవిత్రుఁడై భర్గం గొనియాడి దుర్గమారణ్యమార్గముల ననర్గళ భక్తిపరవశుఁడై నడచుచుఁ గ్రమముగా భద్రాద్రి కేగ శ్రీరామచంద్ర మూర్తిని దర్శించి

సీ. అర్థి కిచ్చినధనం బపుడే మఱచె దట
పదిల మోహో రామ! బహుపరాకు
అపకార మొనరించు నతని మఱచెదట
పదిల మోహో రామ! బహుపరాకు
మఱచుట నీ కింత మతి సహజంబట
పదిల మోహో రామ బహుపరాకు
మహి నున్న నీగతి (?) మఱచెద వేమొకో
పదిల మోహో రామ బహుపరాకు
పద్మజాతు! రమాధీశ! బహుపరాకు
భక్తనరసింహపోషక! బహుపరాకు
భద్రశైలా! పరిస్థిత బహుపరాకు
భక్తమందార రఘువీర బహుపరాకు.

ఇట్టి యనేకపద్యంబులఁ బరాకు దెలిపి మఱలఁ బయనంబై దినక్రమంబున నశ్వారావుపేట, కొవ్వూరు, రాజమహేంద్రవరము, నావలఁ బిఠాపురముం జేరి కుంతిమాధవుఁ బూజించి సింహాద్రి కేగ వరాహనృసింహస్వామికి మ్రొక్కి కూర్మపురముఁ జేరి ...లీశ్వరుని భావించి జగన్నాథముఁ దొరసి మార్కండేయాదిపుణ్యతీర్థంబులఁ గ్రుంకి జగన్నాథుని బిల్వమహిమకథల వినుచు నాతనికి నమస్కరించి

పంచ.— పరాకు శ్రీరమాంగనాస్య పద్మపద్మబాంధవా
పరా కనంతపద్మజాండ భారపూరితోదరా
పరాకు భక్తహృన్నివాస భవ్యదివ్యవిగ్రహా
పరాకు దేవమౌళిరత్న భాసితాంఘ్రిపంకజా.

అని పొగడి యందు పంచరాత్రంబులు వసించి యటుగదలి బహుకష్ట ప్రయాణంబుల జాజిపురంజేగి యన్నదిని పైతృకక్రియల నిర్వర్తించి మార్గశీర్షమ్మున నలసి కాశీదర్శనభాగ్య మున్నదో లేదో యని చింతించి రేయి యగుడు నిద్రింప స్వప్నంబయ్యెనఁట.

సీ. బ్రహ్మాదులకునైన బసయ సాధ్యముకాని
యప్రతిహతశక్తివైన నీవు
దురితాత్ముఁడంచు నన్ ద్రోయఁగాఁ జూడక
యతిదీనుఁ డీశేఁడం చాత్మ నెఱింగి

జాలిజనించి కాంచోలు నాపైని నీ
నిర్హేతుక ప్రేమ నెగడఁజేసి
స్వప్నగోచరుఁడవై భవమెల్ల తీర్చి తీ
మేలు నా కరయ వేవేలుగాదె
ప్రాంతమున నాదుపట్ల నొక్కింతకరుణ
నీకుఁ గల్గిన రేపుఁ ద్రిలోకములను
సాకు సముఁ డుంపఁగలఁడే యనాథ రక్ష
దశరథకుమార రామ భద్రాద్రిధామ!

గీ. వెలుపకు మటంచు నన్నిట్లు వెన్నుఁ జఱచి
దయ దలిర్పంగఁ జెప్పెడి దాత లెవరు?
తల్లి దండ్రులు గురువులు దైవమీవె
దశరథకుమార రామ భద్రాద్రిధామ!

అహా! నృసింహదాసా? ఎంతధన్యుఁడవోయి! శ్రీరామచంద్ర మూర్తి హస్తస్పర్శభాగ్యము నందితివి. పూర్వపు భక్తుల స్వప్నంబు లట్టివి. వారి విశ్వాసంబు నట్టిది. నేనును నావిలికోలను సుబ్బారావుగారు, నప్పాదాసుగారు మొదలగువారికి స్వప్నసాక్షాత్కారాదికము గలదు. అయినను నట్టివానిని నమ్మక పరిహసించు మూఢులును లేకపోలేదు. ఎవరికి లోటు? కావుననే దాసుగారు

గీ. శ్రీమజంబని కొందఱు పెద్దలెల్ల
నన్ను నిందింతురా తప్పు నాదికాదు
దాసుఁ డనుపేరుఁ బెట్టించి ధరణియందుఁ
ద్రిప్పి రక్షించు దీక్షకా దేవదేవ.

అనియు నంత నిలువక,

గీ. మించి జనములెల్ల మెచ్చుకొలుపు వ
ర్తింపఁజాల లయకు సొంపుమీర
నెసఁగి పాపసేర నిల నప్రపయోజక
తనువు డీనిఁ ద్రోచు దాత వీవె.

క. హరి నీ యడుగుందమ్ముల
నరపి మదిం గంటి నింక నరివర్గము శ్రీ
జెలువను జామి.........................

అని నమస్కరించి పొగడి పాదచారియై క్రమముగా బుద్ధగయ కేగి ఫల్గుణీనది దర్శించి స్నానసంధ్యాదులను పైతృకవిధులను నిర్వర్తించి యందందుంగల పుణ్యతీర్థముల మెట్టుచు రామనామస్మరణము పలుపుచుం జని చని దూరంబునం గాశిం గని

సీ. రజతాద్రి యిచటికి రాఁబోలునేమొకో
కాదు కాశీసౌధకాంతిగాని
... ...
... ...

అని వర్ణించుచు సంతోషాతిశయమున నృత్యముసేయుచు,

గీ. పాంచభౌతిక దేహంబుఁ బాసి జీవుఁ
డరుగునప్పుడు సవ్యకర్ణాంతరమునఁ
తారకబ్రహ్మమంత్రంబు దయ నొసంగు
హరుని కాఁపురమగు కాశి నరయఁగంటి.

అని యుప్పొంగి దరియంజని హృదయపీఠి విశ్వేశ్వరు నిలిపి భావకుసుమంబులఁ బూజించి జాహ్నవీ విమలతోయావగాహనంబునఁ బవిత్ర దేహుండై యవ్వలిపురి నొక భూసురావాసమున నతనియింట వసించి భక్తితాత్పర్యవిశేషంబుల నిత్యము విశ్వనాథుని సేవించుచు బిందుమాధవు భావించుచు భవానిని సన్నుతించుచు దండపాణిని విమర్శించుచుఁ దుండిని గొల్చుచు భైరవుని బిల్చుచుఁ గ్రమక్రమముగా నర్వదినాలుగు ఘట్టముల నధిక శ్రద్ధఁ బరిశీలించి పవిత్రుండై కృతార్థుఁడనైతినని హర్షించి పితృతర్పణాదులొనరించి విడువలేక విడువలేక యగస్త్యునింబోలెఁ గాశి విడిచి పశ్చిమముగాఁ జని ప్రయాగను గాంచి తనయందుంబోలె గంగాయమునాసరస్వతుల నందుం దర్శించి త్రివేణీసంగమంబున స్నానాది కృత్యంబు లాచరించి తక్కుంగల విశేషమ్ము లారసి జన్మమ్ము సఫలమ్మయ్యెనని భావించి దీర్ఘప్రయాణమ్ముల దస్సివనాఁ డునుటచే నటు పైకిఁ జనలేక వెనుకకు మఱలి తన మాచిన మహిమల మనంబునం దలంచుచుఁ గొన్నిదినంబులకు గుంటూరున కేఁగుదెంచి తన తల్లియగు వేంకమాంబ పాదపద్మములపాలి తాఁదెచ్చిన గంగాజలంబుల నామె నభిషేకించి యాత్రాప్రసంగముల నుగ్గడించుచు బంధువులతోఁ గూడఁ గొన్నిదినంబులు గుంటూరున గడపెను.

అంత శ్రీరామకల్యాణ నిరీక్షణ కౌతూహలాయత్త చిత్తుండై తమ్ముఁడగు కృష్ణదాసుం దోడ్కొని బంధువుల వీడ్కొని కనువేడ్కతోఁ గదలి వృషసత్సర చైత్రశుద్ధనవమికి భద్రాద్రిని జేరి గౌతమీ పూతజలంబుల స్నాతుండై శ్రీరామునకు హృదయమిచ్చి సీతాదేవికిఁ గానుకలిచ్చి హనుమకు మ్రొక్కులిచ్చి స్వామిసన్నిధి నిలిచి యంజలిబంధుండై

సీ. గయయందు నిప్పాపి కసురులకు ధరావంఘ్రి
నీక్షింపఁజేసిన దీనకావె?
గంగాపవిత్రతే కలుషాత్మునేతఁ జే
యించి రక్షించిన దీనకావె?
కలయందు నగ్నకాకారివై వీనికి
ధృతి నెసకొల్పిన దీనకావె?
మఱల నిప్పాపి నీ చరణసన్నిధిఁ జేర్చి
యింపుఁగావించిన దీనకావె?
ఇంక దక్షిణదిగ్యాత్ర లెటుల వీని
వలనఁ జేయింపఁగా మదిఁ దలఁచినావో!
భారమెల్లను నీదె దివ్యప్రభావ
దశరథకుమార భద్రాద్రిధామ రామ.

ఈరీతి నా భగవంతుని బొగడి యతని యంఘ్రుల హృదయంబు స్థాపించుకొని మఱల గుంటూరు చేరె.

అంతఁ దనువస్థిరమనియు సత్కార్యాచరణము సేమర రాపవిత్ర నిజజననికిం గళత్రమునకుం బోధించి తమ్మునికి ధైర్యంబుఁ గొల్పి

నుండియు శ్రీరామునిపై భారంబువైచి రామేశ్వరాదిదివ్యక్షేత్రంబుల వీక్షించు తమకంబున ఖరవత్సరాషాఢశు ౨ (క్రీ. శ. 1831-32) దినంబున గుంటూరునుండి నిర్గమించి పొన్నూరుఁజేరి శ్రీభావనారాయణ స్వామిని గీర్తించి బాపట్లకేగి యందలి స్వామిని బొగడి యుబ్బుచు నిట్లు తా విడిసిన ప్రతిస్థలముల నుండు స్వాములను సర్వించి మ్రొక్కుచు ననుదినప్రయాణమ్ముల నెల్లూరికేగి పెన్నలోఁ గ్రుంకులిడి యందలి దివ్యాలయంబుఁ జూచి యచ్చెరువొంది రంగనాథుని సేవించి యాతనిం బొగడి తిరువళ్లిక్కేణి డాసి పార్థసారథి సర్వించి చెన్నపురినుండి కపిలి రొయిడనెడ వర్షంబులఁ దడియుచు గడగడ వడఁకుచు నెండకుఁ గందుచు క్షుత్తృష్ణలకు సోలుచుఁ గాలినడకలకు బడలుచు నొడలు కృశింపఁ బయనములు సేయుచుఁ జిదంబరముఁ గరము మురియుచు సరసి యందలి పుష్కరిణీతీరమునఁగల నానావిధభక్తులఁ బలుకలెసఁగఁ బరికించి గగనలింగముం గని ప్రణమిల్లి బిల్వపత్రంబులం బూజించి శివకాళి కరిగి శంకరునకెఱఁగి గౌరీసుయోగంబునం గాంచి పంచనటము వీక్షించి కావేరిం దర్శించి కాయంబు ముంచి మధ్యార్జునంబున మహేశ్వరు సర్వించి కుంభకోణమున ద్వాదశతీర్థంబులం గ్రుంకి కుంభేశు శంభో హర హరా! యని యర్చించి యచటియుం గల దేవతలను సేవించి పంచనాథమున భవుని భక్తితోఁ బూజించి యందు దాకాలమున నున్న పరమభక్తుండగు శ్రీత్యాగరాయలవారి మహిమముల విని యచ్చెరువంది వారిం దిలకించి వారి సంగీతకీర్తనములఁ దన్మయుండై

సీ. కేవలానందసంకీర్తనావళి వింటి
భావసిద్ధియు శుద్ధభక్తిఁ గంటి
భక్తులు శిష్యులు బలసి కొల్వఁగఁ గంటి
వాఙ్మాధురీవైభవంబుఁ గంటి
వినయసత్సంపద్వివేకముల్ కనుఁగొంటి
శ్రీరామపదభక్తి చెల్వఁ గంటి
నిజాన కందఁగరాని యనుభవంబును గంటిఁ
దన్మయత్వం బాత్మఁ దనరఁ గంటి
సరసి కనుఁగొంటిఁ ద్యాగరాయార్యవరుని
నీ లసద్గుణపుంజ మిం కెన్నిదైన
దివ్యమహిమాతిశయములు దేజరిలుటఁ
గంటి హర్షాబ్ధి నోలాడుచుంటి మదిని.

గీ. రామపదభక్తికి త్యాగరాయవరుని
సములు గానేర రెవ్వ రిక్ష్మాతలమునఁ
బ్రేమ నా ఘను డొకసారి పిలిచెనేని
రాముఁ డోహో యటంచు మార్పలుకునంట.

గీ. అట్టిఘనుని యాజ్ఞ నంది యచ్చోటు వాసి
కడురయంబుతోడఁ గదలిసాగి
పరఁగ రాజిలు నవపాషాణమహిమంబు
నాలకించి ముందు కరిగియరిగి.

తరువాత నవగ్రహశిలలను జక్రతీర్థము సేత్వారంభస్థలము వీక్షించి యచటి క్షారవాదితీర్థముల సర్వకృత్యము లాచరించి శాశ్వతసౌఖ్యప్రదము ననశ్వరమునగు రామేశ్వరము సముత్సుకత నవ్వీక్షించి మహోన్నతంబై విచిత్రశిల్పవిభ్రాజితంబై కైలాసంబు విలాసంబు డంబు విడంబించు దేవాలయంబు హర్షంబువొదలఁ దిలకించి పులకితాంగుండై బిల్వాదిపూజాద్రవ్యంబుల రామలింగేశ్వరు నర్చించి "కాశికాపురి నుండి గంగఁ దెచ్చితిని. ఈశ! దీనిని గ్రహియింపఁగదయ్యా" అని తజ్జలంబుల నమకచమకాదుల నభిషేకించి

గీ. అన్య మెఱుఁగక దేవ! యహర్నిశములు
దైన్యమున నీపదంబులఁ దలఁచి సుజన
మాన్య మా పరమార్థసంపద లభించి
ధన్యమతి నైతి నీదగు దర్శనమున.

కం. అంగములో సగ మంగన
కుం గడమ సగంబు భక్తకోటి కొసఁగి తె
బ్బంగి నిను గానవచ్చు భు
జంగాద్యవిభూష గోపసంగవిదూరా.

మొదలను పద్యంబులం బొగడి హనుమదాదుల కెఱఁగి మఱియు నందలి యిర్వదినాలుగు తీర్థంబులఁ గృతస్నానుండై గంధమాదనపర్వతంబుఁ బొమ్ముట్ట నధిరోహించి సింధుబంధను శ్రీపాదంబుల స్మరించి పిదప సేతుమాధవు పదంబుల మూర్ధంబుసోక మ్రొక్కి యుభయసాగరసంగమంబున నుచితవిధులు నిర్వర్తించి యందు దినత్రయం బుండి పిదప సీతాకాంతరాముల సేవించి యందుఁ జింతలపాటి లక్ష్మీనారాయణాఖ్య భూసురగ్రామణి వేడుకలు మెయి రామకథ విన్పించి మఱల సేతుమాధవు దర్శించి,

సీ. తగఁ బ్రయాగపురి మాధవుఁడు నీక్షేమంబు
నడిగినాఁడని తెల్పు మనియెఁ బ్రీతి
జాహ్నవి నీ పాదజలజంబులకు మ్రొక్కె
యమున నీదాన నే ననుచుఁ బలికె
సరసరస్వతి నిన్ను బహుగతుల్ వినుతించె
నన్నపూర్ణ నమామి యనుచుఁ బలికె
కాశీశ్వరుఁడు నిన్ను ఘనముగా వినుతించెఁ
దక్కు సురల్ నీవె దిక్కటనిరి
భైరవుఁడు నంది మేము నీ బంట్ల మనిరి
వినఁగదే యుత్తరక్షితి విషయము లివి
తెలిపినాఁడ నిఁ స్థితిఁ జెలివిమీర
సేతుమాధవ వినవయ్య చిత్తమలర.

ఉ. కోరికదీరె నీ చరణ కోమల యుగ్మము నాశ్రయించుటన్
గోరికదీరె గంగ నిటఁ గూరిమి లింగని కొప్పగించుటన్
గోరికదీరె సేతువునఁ గొంకక స్నానము లాచరించుటన్
ఊరికిఁ బోయివత్తు దయయుంచుము నీమది సేతుమాధవా.

అని నమస్కరించి కోటితీర్థంబుఁ గరంబు ముదంబునం గ్రహించి తదనంతరము దర్భశయనముఁ జేరి శ్రీరామునకుం దండప్రణతుండై శ్రీరంగముఁ జేరి,

సీ. ప్రాకారసప్తకప్రకరంబుఁ గనుఁగొంటి
నదియె వైకుంఠమం చలరుచుంటిఁ
బ్రాగ్దిశ గోపురత్రయమును బొడఁగంటి
దక్షిణంబున రెండు దనరఁగంటి
పశ్చిమమున మూఁడు ప్రజ్వరిల్లుటఁ గంటి
నుత్తరంబున నాలు నుంటఁ గంటి
నిరువదియొక్క గోపురముల నిటు గంటి
నామధ్య స్వర్ణాలయంబుఁ గంటి
....
నందుఁ గోట్యర్కదివ్యప్రభాళి యనఁగ
వెలుఁగుచుండెడి శ్రీరంగవిభుని గంటి.

సీ. ధగధగదీప్తులఁ దరుణార్కరుచి మించు
ఘనకిరీటము తలఁ గ్రాల గంటి
సన్మణిస్థగితభాస్వత్ప్రసూనాగము ల
వక్షస్థలంబునఁ బరఁగఁ గంటి
విద్యుత్సహస్రకోటిద్యుతు లీనెడు
మేఖల నడుమున మెరయఁ గంటి
స్వర్ణవస్త్రద్యుతి సహజసోమవినీల
కాంతు లాచ్ఛాదించి క్రాలఁ గంటి
చంద్రసూర్యద్యుతుల మించు శంఖచక్ర
ముఖరదివ్యాయుధోత్కరములు కరములఁ
దనరఁగాఁ గంటి నిటు వంటి ఘనతరాంగు
సంగదూరుని శ్రీరంగశాయిఁ గంటి.

ఈ మొదలగు ననేక పద్యంబుల నాతనిఁ బొగడి జంబుకేశ్వర మేగి యంబులింగంబున కభివాదనంబులు పొనర్చి కంచిని గాంచి పురవైభవము నభివర్ణించి,

ఉ. ఆఁకలి గొన్న యట్టి నరుఁ డన్నముఁ గైకొను మాడ్కిఁ బేదవా
రాకలుఁ బ్రాప్తమౌనటులు గోరికి నొసఁగ నిచ్చినట్టు లు
ద్రేఁకపు రెండ మాఁగనముఁ జరించెడువానికి నీడ లభ్యమౌ
నాకరణిం గరీంద్రవరదాంఘ్రులఁ గంటి మహాభిలాషినై.

కం. దవ్వులఁ గని నాయంబో, నవ్వేంకటవార లక్ష్మి నిలుపఁగనే
నివ్వెఱపడియుండఁగ నన్నివ్వన నొక వైష్ణవుండు చేర్చెక లోనన్

అవల నృసింహదాసు వరదరాజస్వామిని దర్శించి హర్షాతిశయమునఁ బులకలు నశ్రులు నొలకఁగాఁ బరవశుండై పుడమిపైఁ బడి యంత లేచి మస్తకమున హస్తములు మోడ్చి హస్తిగిరిని స్తుతిభక్తిఁ బ్రస్తుతించి తదితరస్థలములఁ దిలకించి మఱునాఁడు తిరుపతి కేగ నొకవింత జరిగెను.

అట్లు మన రామలక్ష్మీనరసింహదాసు తిరుపతిఁ జేరి వేంకటేశ్వరుని మదిని దలముకొలిపి ధ్యానించుచుండ నొకవైష్ణవుం డరుదెంచి "నీ తాతతండ్రుల ప్రేమ కృపా బడుల నెల్లఁ దీర్పఁగలిగినచో కొంత సౌఖ్యము లేకున్న నెక్కడిసుఖము" అని పలికి యల్లనల్లన జని యతఁడు శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామియే యని తలంచి దాసు పరికించునంతలో నదృశ్యుఁ డయ్యెను. అంత దాసు నివ్వెఱపడి ఓరా! వేంకటేశ్వరా!

గీ. తాతనాటిఋణము దలఁచి లెక్కలు తీసి
ప్రీతి మాని బిరుదు ఖ్యాతి మాని
కఠినవృత్తిఁ దాల్చి కడలిరా వల దంటి
విటులఁ బల్క నీకె యొప్పెఁ గాక.

గీ. కాసుపై నాసఁ జేసి యీకరణి భక్త
గణములను బాధపెట్టుట గుణము కాదు
తగదనుచుఁ బల్క నీ సరి దైవ మేఁడి?
యెక్కరుఁడ వౌట నీ కిటు లొప్పె నౌర.

గీ. వాడు కోర్కి విత్తపటల మార్జించియు,
బాగుపా కొసంగు ఫల మదేమి?
కడుపుకైనఁ గనవు కాసింత వేరికి
బీదజనులయందు బింక మేల?

గీ. నీ కొసంగక సిరి మాకు నిల్చు టెట్లు
మాదుసర్వంబు నీదియ కాదె? దేవ!
యష్టమే నీదుచేతికి నాటనమాత్ర
మిచ్చి తనయును గొనరావె, యిచ్చయున్న?

గీ. కొండపైకి వచ్చి కోర్కె లేమియున్నఁ
గోరువాఁడ నంచుఁ గొంకఁగ దరి
భీతిఁ జెందినావొ? పిలిచినఁ బలుకవు
తెలిసె నీదుగుట్టు తెల్లముగను.

గీ. వేంకటాద్రినిలయ వేగరపఁబోకు
ఋణముదీర్తు నీకు నెల్లి నేఁడు
నింతవాఁడవౌట రామ్మెగిన భద్రాద్రి
విడిచి యేల వత్తు ప్రీతి నిటకు?

గీ. తనువు నీసొమ్ముగా ముందె ధారవోసి
యున్న నాయెడ నరసిర లందనగునె?
మంచిచెడ్డలు నీవు నే నెంచనేల?
ప్రోచితో మ్మంబువులఁ బకఁబ్రోచికొమ్ము.

కం. సెలవిచ్చినఁ బనివినియెద
నిజమన్నను సముఖమందు నిలిచెద మదిలోఁ
గలవార్తఁ దెలుపకుండినఁ
దలఁచు కెటుల వైష్ణవోక్తిఁ దగ నీతిథిగాఁ.

గీ. తొంగిచూచియు నలమేలుమంగతాయి
తాపు రానోడె నీ గట్టితనము గాంచి
కాసు తనయునికన్నను ఘనమటంచు
వింగు నది యుటె నిజముగా వెలసె నేఁడు.

గీ. ఓర గోవిందరాజైన ననుజుతోడ
వీఁడు మనవాఁడు చూచి కాపాడు మనఁడు
ఓర యిటువంటి వేళ మీ యవని నొప్పు
మతియొకట నుండ దీక్ష వేయిమాట లేల?

ఇట్లనేక విధముల నిష్ఠురోక్తులు పలికి యార్తిమెయి నిద్రించుచుండ.

సీ. రజతాద్రికాంతి నిరాకరించెడి మేని
చందంబుఁగల్గు నశ్వంబు నెక్కి
మల్లెపూలంగిపై మణులకట్టి బిగించి
వల్లెవాటుగ ఖండువా నమర్చి
మణిమయ మకుటంబు మస్తకంబునఁ దాల్చి
దండిసొమ్ములు మెయినిండఁ దొడిఁగి
ఎడమచేతను కళ్లె మిరవొందఁగాఁ బట్టి
తక్కినచేత శెత్తంబుఁ దాల్చి
కులుకునడకలు దుముకులు కొసరు కొసరు
మాపులును గల్గి జనములు చోద్యమంద
దాపు కేతెంచి నరసింహదాస! యిందు
రమ్మనఁగ నేను నతనిఁ జేరంగఁ జేగి.

నమస్కరించి నిలువంబడి యద్భుత సంభ్రమంబున మందహాససుందర
ముఖారవిందుండై యా శేషాచలుఁడు.

గీ. నీవు మావాఁడ వనిక దా నిజముదెలిసి
నాదు విధ దాఁట నేరక్క గాదుగానఁ
బర్వతం బెక్కవలదని పల్కినాఁడఁ
గూడదను పనిఁ జేయంగఁ గోరనేల!

పంచచామరము—

నగంబుఁ జూచు కోర్కె నీమనంబునందుఁ గల్గినన్
... ... రమ్ము ... ...
... ...

క. అని శైలమునకు నడుఁడో, జ్ఞానినని నుపంగఁ గంటి గోగర్భంబున్
ఘనపాపనాశనంబున్, గనగంగాధార మున్నగా సర్వంబున్.

మఱియు మరి పెంపు పెంపుమెయి,

సీ. నీలఘనాఘననిరుపమ దేహంబు
నంద బీతాంబరం బమరువాని
నరిదరశార్ఙ్గగదాదిసాధనములు
హస్తచతుష్కమం దమరువాని
రవికోటిదీప్తి నిరాకరించెడు కాంతి
గల కిరీటము తలఁ గల్గువానిఁ
గస్తూరివాసనల్ గ్రమ్మెడు మెయినిండ
సొమ్ములం దాల్చిన సొగసువాని
వక్షమున శ్రీమహాలక్ష్మి వరఁగువాని
ఘటకపు రత్నకాళ్లె జీరాడువాని
వేంకటాద్రీంద్రనిలయు శ్రీవేంకటేశుఁ
గాంచి సేవించి యిట్లు వచించినాఁడ.

* * *

అని యెన్నియో రీతులం బొగడి మతియుం గల విచిత్రంబులం జూచి,

గీ. అవ్వనటియఁ జూచి యాశ్చర్యమొందుచు
నాజ్ఞవడసి యమ్మహాద్రి డిగ్గి
మతియుఁ గల్గుచోట్ల మహిమమెల్లను గాంచి
మేలుకొంటి నంతఁ జాలవేడ్క

ఇట్లు మేల్కొని యిది సత్యమా? అసత్యమా? యని తలంచు
చుండ ఘ్రాణతర్పణంబుగా సుసౌరభ మేతేర నది యేమని యన్వేషిం
చుచో నాళయ్యపై శ్రీవేంకటేశ్వరుని పాదచిహ్నము సురభిరజోలేశ
ముండం గాంచి దాసు విస్మితుండై లేచి తోడివారలకుం జూపి యాహరి
పాదరేణువులఁ దలపై ధరించియు నాఘ్రాణించియుఁ గన్నుల నద్దుకొని
యు భగవత్కృప గల్గెనని హర్షాత్ముఁడై తృప్తుఁడై నిమీలితనే
త్రుఁడై స్వప్నగోచరపురుషుని భావబలంబునం బరికించి యానందాతి
శయంబున నృత్యంబుచేసె.

అంతటఁ గనులువిచ్చి తోడివారి సొగసులకు లజ్జించుచు నవ్వేళప్పు
ని వింతచెయ్వుల నంతరంగంబునఁ జింతించుచు నటనుండి కదలి యల
మేలుమంగను సేవించి గోవిందరాజుల కానందంబున నమస్కరించి

సీ. శ్రీపాదరేణువు "చిన్నంవరా" యంచుఁ
బల్కు వైష్ణవపరిభాష వింటి
స్వామిప్రసాదసంప్రాప్తంబుఁ గోరిన
వెల చాలహెచ్చను విధముఁ గంటిఁ
గడ కాస్థలపు మన్ను కా సివ్వకుండంగఁ
జిక్కఁబో దనువార్తఁ జేరి వింటి
వింతవింతలుగల వెలలేని పటములఁ
గన్నులపండువుగాఁగఁ గంటి
భక్తి యొంటియున్నఁ దైకంబు లేదని
సర్వసాక్షియైన స్వామి కొలుక
గాన నతఁడె నన్నుఁ గని బ్రోచు వేల్పని
యాపురంబుదాటి యవలి కరిగి.

కాళహస్తి దాసి యా స్వామిని బ్రార్థించి తొంటిమార్గమున
మఱలఁ బొన్నూరువచ్చి యావల గుంటూరు ప్రవేశించి వేడ్కతోఁ
దల్లి కాలఁగి, మ్రొక్కినయనుజాని దీవించి భార్య సపర్యల నంగీకరించి
జననికై తెచ్చిన కోటితీర్థంబున నామె నభిషేకించి మాధవప్రీతిగా
సమారాధనాదికము నిర్వర్తించి ఫలము రామార్పణమని యాత్రాదిశే
షంబులఁ దనకష్టసుఖంబుల నందఱకుం దెల్పుచునుండె, "పోయి సేవింప
లేకున్నఁ బుణ్యతీర్థమహిమ వినుటయు నఖిలకల్మషహరం" బని తీర్థ
మాహాత్మ్యములఁ దెల్పుచునుండె. ఈ యాత్ర వృషవత్సర ఫాల్గుణ
శుద్ధపాడ్యమికి సమాప్తమయ్యెను.

అంత శ్రీరామనవమికి మరల భద్రాద్రికేగి వచ్చెను.

ఇట్లే నృసింహదాసు నిరంతర ప్రయాణములచే నారోగ్యము చెడిపోవఁగాఁ గొన్ని దినంబులు వ్యాధిబాధ ననుభవించుచు "స్వామీ! ఒకచోఁ బడియుండి నిరంతరము నిన్ను స్మరించుటకా యిట్లు కదలలేని దశను గల్గించి"తని రాముని స్మరింపుచుఁ గొంతకాలంబునకుం దేరుకొని క్రీ. శ. 1826-27 వ్యయవత్సర పుష్య శు ౨ నాఁడు బయలుదేరి యుత్తరంబుగాఁ జనిచని యయోధ్యకేగి యా యా పుణ్యస్థలముల సభక్తికముగ నారాధించి సరయువున గ్రుంకులిడి పితృతర్పణ మొనర్చెను. వంశమును బవిత్రమొనర్చుటకుఁ జాలఁడా యొకఁడు? అట్లయోధ్యఁ గొన్ని నాళ్లుండి హరిద్వారమున కరిగి యటనుండి బదరికావనంబునకేగి నారాయణుం దర్శించి మ్రొక్కులిడి యా క్షేత్రమహిమముల వర్ణించి మరలి కొల్లడల బహుకష్టప్రయాణమ్ముల సర్వజిద్వైశాఖ శు ౧౧ నాటికి గుంటూరు చేరెను.

మరల భద్రాద్రి కేగి వచ్చెను.

3

ఇట్లెన్ని యాత్రలు చేసినను దనివి సనక యా భక్తాగ్రేసరుండు గరుడోత్సవంబు దర్శించు నాసమెయి విరోధివత్సర వైశాఖమునఁ గొందఱు భక్తులతోఁ గదలి కంచి కేగి స్వామిని సేవించి మరలి చెన్నపురికి రాఁగ వైదికబ్రాహ్మణుఁడును, మురికినాఁడను శాఖకుం జెందినవాఁడును, ధనాఢ్యుఁడు భక్తుడునగు నాగెండ్ల వరదరామదాసు వీరి నాహ్వానించి యుచితసేవలఁ దృప్తుల జేసి తారకమంత్రరాజ ముపదేశ మొంది తనయింట మాసత్రయం బుంచుకొని నిరతంబు రామకథ వినుచుఁ బిదప నాలుగువేలరూప్యములతో నరసింహదాసుగారి పాదపూజచేసి స్వామీ! మీ రింకొకమారు వేంచేసి నాకు భద్రాద్రిరాముని దర్శనభాగ్యము లభింపఁజేయవలయునని ప్రార్థించి, వీడ్కొలుపఁగా నరసింహదాసుగా రాతని భక్తిశ్రద్ధల కలరి యిది యంతయు నా శ్రీరాముని కారుణ్యాతిశయమని తలంచి గుంటూరున కేతెంచి మూఁడుతరంబుల నుండి పెరుగుచున్న ఋణమ్ము నా నాలుగువేల రూప్యిక లొసంగి నిశ్శేషముగాఁ దీర్చి ఋణవిమోచన సంతర్పణ మొనర్చి మరల చెన్నపురి కేగి వరదరామదాసుం దోడ్కొని విక్రుతిసంవత్సర చైత్రమాసమున బయలుదేరి శ్రీరామనవమి శుభయముల భద్రాద్రిని సముత్సుకత సందర్శించి ఇచ్చట నిచ్చలు నుండువారిది గదా భాగ్యమని తత్తర్యాలం గొనియాడి శ్రీరాముల సేవించి తిరిగి గుంటూరు వచ్చిరి.

అంత వరదరామదాసుగారు నరసింహదాసుగారిని సకళత్రముగఁ జెన్నపురికిం గొంపోయి యచట నాలుమాసము లుండి వైరాగ్యసంపత్తిచేఁ జెన్నపురి నుండ నిచ్చగింపక తన యావద్వస్తు వితతిని శిశుటాశ్యాదులపైఁ బూన్చి కదలి విక్రుతిసంవత్సర కార్తికమున భద్రాద్రి కరిగి కాఁపురముండి నిరతము రాము సేవించుచు నృసింహదంపతుల సంభావించుచు నా వరదరామదాసు దంపతులు సంతోషమునఁ గాలముఁ బుచ్చుచుండిరి.

౪

భద్రాద్రి శ్రీరాములకుఁ గైంకర్య ముసేయువారు ధనాశా పీడితాత్ములై శ్రీరాములవారి ధనము హరించుచుఁ దత్తత్కాలోచిత సేవల సలుపక యేరినిం జేరికిఁగొనక సంచరించుటం జూచి నృసింహదాసు శ్రీరామచంద్రా! నీకు సేవలు సక్రమముగా జరుగుటలేదు నే నెట్లు సహింపఁగలను? అని విచారించి నిద్రింపఁగా నారేయి స్వప్నమున నొకవైష్ణవుం డరుదెంచి "నృసింహా! వగ పేల? చందూలాలు దర్శింపం బొమ్ము, అన్నియుం జక్కనగు"నని పలికి చనిరెను. అంత దాసు మేల్కాంచి వరదరామదాసుతో స్వప్నవృత్తాంతముఁ జెప్పి శ్రీరామాజ్ఞగా భావించి సభక్తి నమస్కరించి హైదరాబాదునకు బయనమై చనిరెను. భక్తుల భావంబులు భగవంతుని కెఱుక. భగవంతుని భావంబులు భక్తుల కెఱుక.

ఆ కాలమున నిజాం రాజ్యము నసు నాసరద్దౌలా నవాబుగా నుండెను. హైదరాబాదే రాజధాని. అతనికి మహారాష్ట్రబ్రాహ్మణుఁడును, ధర్మాత్ముఁడును, పండితాసనుండును, సద్వృష్యుండును, సన్మార్గప్రవర్తకుండును, సమగ్రుండునగు చందూలాల్ ప్రధానామాత్యుఁడుగా నుండెను. పుణ్యాత్ముఁడగు నామంత్రి కొకనాటిరేయి కలలో రాముఁడు కన్పడి "ఓరీ! నృసింహదాసు నీచెంత కేగుదెంచు, అతని యిష్టము నెఱవేర్పుము." అని పలికి యదృశ్యుండు కాఁగ మేలుకాంచి యద్భుతంపడి తనజన్మము సఫలమయ్యె నని తలంచి శ్రీరామచంద్రు ధ్యానించి "ఎప్పుడు నృసింహదాసు వచ్చెంచునో? శ్రీరామున కాదాసుమీఁద నింతప్రేమ యుంట కా మహాత్ముఁ డెంత తపస్సు చేసెనో కదా! నృసింహదాసు కారణమున నేనును కృతార్థుఁడనైతి. ఆ దాసు చరణంబుల నెన్నఁడు చూడ గలుగునో?" అని తలంచి దినంబులు పుచ్చుచుండ శ్రీ లక్ష్మీనృసింహదాసు కతిపయదినంబులకు హైదరాబాదున కేగి సంధ్యాకాలము మందిరంబున కానందంబునం జరియం జను సులభోపాయంబున లోనికరిగి రాజాధిరాజ సలాం మొందు మ్రొక్కి . నరసింహదాసనన్నాముండు" నని చెప్పినంత

" దగ్గర గద్దెను దిగి డాయవచ్చి
బిగ్గఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి విసఁ జందులాలు
శ్రీరామచంద్రు సత్కృపఁ గాంచినట్టి
భూరిసత్తాపసపుంగవు నిన్నుఁ
గంటిఁ గన్పండువుగా నేఁడు దేవ!
బంటునై నీకు నే పనిసేయువాఁడ
నమ్మి నా యిలు పావన మ్మొనరింప
రమ్మంచు నంతఃపురంబులోపలకుఁ
గొని చని పదములకును జాగి మ్రొక్కి
ఘనతరకరుణ నన్గనఁగదే యంచుఁ
గలలోన రాముండు కరుణ నేతెంచి
తెలిపిన వద్వార్తఁ దెలియఁగాఁ జెప్ప

శ్రీరామ నవ్యాజకృప రాజిలుటకు
భూరిహర్షావేశమునఁ దన్ను మఱచి
ఆనందబాష్పంబు లధికమై కాఁగ
మేనెల్లఁ బులకలు మెండుగాఁ జార
గద్గదకంఠుఁడై కను నోట మాట
లుద్గమింపక చేష్ట లుడిగి యొక్కెడకు
నల్లనఁ దెలివొంది............
నీరజోద్భవుఁడైన నెఱిఁ గాంచరాని
శ్రీరామచంద్రు వీక్షింపఁగల్గితివె?
ఘనతర సత్తపః కలితుని నిన్నుఁ
గను మాత్రఁ బాపముల్ గడతేరు నన్న."

అని యుచితాలాపంబులఁ గొంతప్రొద్దు గడపి వంమాలాలు ప్రార్థింపఁగా వానికిఁ దారకమంత్ర ముపదేశించి యొక నాఁడు తాఁ వచ్చిన కార్యంబుం దెలిపి రామకైంకర్యము సక్రమముగా జరుపుటకుఁ దదధికారము నాకింసన,

"నీకొక్క దేవళంబేల...
భద్రాద్రి పాల్వంచ పరగణాలెల్ల
భద్రంబుగా నీవు పాలింపఁదగుదు
నా యుర్వికెల్ల నీ వధికారమూని
చేయుము న్యాయ సంసిద్ధిఁ బాలనము
రాజితమైనట్టి రాజాబిరుదము
నేఁ జెల్వుగా నిదె నీ కొసంగితిని
చెలఁగి నిక 'రాజానృసింహదా' సంచుఁ
బిలుతు రింకటినుండి......"

అని దాసు.గారు నిరాకరించుచున్నను "ఒక్క శాసనంబ్బట్టె లిఖించి
మనమార నా మహామహుల కొసంగె......
మఱియు నొంటెలు రెండు మత్తేభయుగము
తురగవతుష్క మెంతో భక్తి నొసఁగె
పరిషేషుధాయిాలు పరిగంచు నేల్వ......"

లు నరసింహదాసున కొసంగి మహావైభవంబున సాగనంపె.

అంత నద్దాసవర్యుండు ఖరసంవత్సర ఆషాఢ బ ౧౮ నాటికి భద్రాద్రిఁ జేరి సర్వము రామార్పణమ్ము నేసి నాటినుండి భద్రాద్రి తాలూకా కధికారియై మంత్రిదర్శన మగుటయు నీయధికారము లభించుటయు నంతయు రామచంద్రా! నీ కృపాతిశయమున నే యని తన లోఁ దలంచి నమస్కరించి యమ్మహావైభవంబునం దగుల్కొనక "లోక సంగ్రహార్థంబు కర్మాచరణంబు చేయుఁగతి మనంబునఁ గామమోహితులుగాక యర్థిమై యుక్తకర్మంబు లాచరించి ప్రకృతిసంబంధమును బాసి భవ్యనిష్ఠఁ దనిలియుం" డెడి యుత్తముల భంగిఁ బ్రవర్తించును శ్రీరామకైంకర్యములు సక్రమముగాఁ బ్రతినిత్యము నెఱవేరుచుండున ట్లాపాటించె. అప్పటి భద్రాద్రి వైభవంబు వర్ణింప నలవిగాకుండె.

దేవాలయాధికార మిమ్మనఁ జందూలాలు భద్రాద్రితాలూకాక యధికార మిచ్చె. రామకైంకర్యము నిమిత్త మకోద్యోగమును స్వీకరింపవలసిన వాఁడయ్యె. లేకున్న భక్తుఁడగు విరాగికి గశాంతైశ్వర్య మేల?

"రాముని కుదయాది రాజిలఁదగిన
శ్రీసుద్విఘుల కొప్ప చెల్వంపుఁగృతులు
గద్యపద్యాదులు కడు హృద్యములుగ
విద్యాగసప్రౌఢి వెలయఁ గావించి
శ్రీరామ సత్పదాంచిత పూజలందుఁ
గోరికలార నెక్కొనఁగ స్థాపించెఁ
బాడుచుం ద్రెల్ల రిప్పటికి వాకృతులు
వేడుక నా రఘువీరు సన్నిధిని."

ఇట్లుండ నా కాలంబున క్షామంబు సంభవించె. నందన కఱవు నేటికిం బ్రసిద్ధంబ కదా? అప్పుడీదాసుగారొనర్చిన సేవ యపారము. భద్రాద్రియం దీతఁడున్న సత్రము నెలకొల్పుటచే బ్రతిగ్రామ ప్రజలు నిపటికే రోఁశేగ

"ఎందఱు వచ్చిన లేమిపో యంచు
సందఱ కొనరించె నన్న దానంబు
శిశువులకును బాలు చేరి యిప్పించెఁ
బశుసమితికి మేఁతఁ బాటించి కూర్చె
వారమునకు నొక్కపరి తల గడుగు
లారంగ స్త్రీబాలకాళి కమర్చె
మాలమాదిగల కేమరక యన్నంబుఁ
జాలుఁ జాలనఁగ లెస్సగ సమకూర్చె
ముమ్మార్లు భోజనంబులు చేయువారు
ముమ్మార్లు తిను విధంబున నమరించె
పాత్రలు చాలక బలుగచ్చుగుండ్లు
చిత్రంబుగాఁ గట్టి చేర్చెఁ బక్వములు
ఆనాఁడు కట్టించినట్టి కుండంబు
లీనాటికిని నిల్చి యొసఁగు భద్రాద్రి"

ఇట్లు విజయవత్సర శ్రావణమువఱకు జనులఁ బోషించె. అంత వర్షము గురిసె, జనము మురిసె, సుభిక్షము గరిసె.

ఎట్టివారికిం బూర్వకర్మానురూపఫలం బనుభావ్యంబ. నాగిండ్ల వరదరామదాసు గారికి క్షయరోగము సంభవించె. నానాటికిం గృశించుచుండె. "కాయంబు బుద్బుదప్రాయంబనియు, నైశ్వర్యంబు నశ్వరం బనియుఁ, జావు కాయమ్మన తావనియు

"నినుఁ జెన్నపురినుండి నే భద్రగిరికి
ఘను రామసేవలకై తెచ్చినట్లు
వైకుంఠమునకు నొప్పఁగ నిన్నుఁ గొంచు
పోయెదననియు, నిది రామాజ్ఞ"

చెలువకు మనియు నృసింహదాసతని మాఱడించి తత్సన్నాహంబున నుండ వరదరామదాసు భార్యయుఁ దల్లియు మేమును మీ వెంట వచ్చెదంతు మన వల్లెయని తనభార్య లక్ష్మీబాయమ్మ నాకును సెలవిండు; మిముఁ బాసి ధర నిల్వనేరననఁ గొంతవట్టు విచారించి నీకు భగవదాజ్ఞ లేదు; భూమియం దుండు మని చెప్పి మఱియుం గొందఱుభక్తులు మమ్ము మీతోఁ గొంపొండు శ్రీరామునితో సాకేత పౌరు లరుగించినట్లు మీతో వచ్చెదంతుమన మీమీ యిచ్ఛఁ బోవ్వనఁ జేయుఁడు; విధిని మాత్రము దాట నేరితరముగా దని పల్కె. ఆహా! మనభక్తాగ్రేసరుని యం దెంత విశ్వాసమో యానాటిప్రజకు!

దాసు తనయింటఁగల స్వర్ణరజతమయాది సర్వవస్తువులకు జాబితాలు వ్రాయించి రామాలయముం జేర్పించి వలసిన వస్తువుల వలసిన వారి కొసంగి

" ఏమియు లేకుండ నిల్ చూఱవిడి చి
యామీఁద రాజకీయప్రసంగములు
దేశపాండ్యాలకుఁ దెలియబోధించి
వ్రాసిగా సచ్ఛిలాన్వయ శాసనముల
పైని శ్రీరాము సర్వస్వర్ణరత్న
మానితాభరణముల్ మఱి యిన్నఁదగిన
స్థిరచరాస్థుల పేర్లు చేర్చి చెక్కించి
సరగఁ గోవెలయందు స్థాపనచేసి".

మఱియు వరదరామదాసు నాలుసెలల పుత్త్రి దాసి చేతులం దుంచి సాకుమని చెప్పి తనయొద్దనున్న తమ్మునికుమారు రామాఖ్యుని దీవించి మహాప్రస్థాన మహోల్లాసంబున నుండునంత వరదరామదాసు విగతాసుండయ్యె.

అంత జనులందఱు విస్మయస్వాంతులై చూచుచుండంగ వారిపై మనసుబును దిరముకొలిపి వరదరామదాసు శవంబును వెంటఁదీసికొని, కాళ్ళకు గజ్జలుగట్టి చేతఁ దాంబురఁ బట్టి కంఠంబు లెత్తి భక్తులతోఁ గలిసి పాడుచు నృత్యంబుసేయుచుఁ గదలి

కాంభోజి రాగము

"పోయెదమయ్యా! వైకుంఠమునకు పోవుచున్నాము॥ పో॥
శ్రీ రఘుపతిని దలఁచి భక్తశ్రేణులకు దండములు పెట్టి॥ పో॥
మోదముతో గోదావరి-నాధారము చేసికొని
సాధుజనులవెంబడి మేము-సరగున శ్రీరాములజాడ॥ పో॥
కూరిమి రాముఁ డిచ్చిన-భూరిసంపద్వ్రాత మెల్ల
కోరికలారఁ గ్రమ్మర శ్రీరాముని సన్నిధిఁజేర్చి॥ పో॥
కోరి యీశరీరముల-శౌరి కర్పణము సేయఁ
శ్రీరామభక్తులును-నారసింహదాసుఁడనౌ నేమును॥ పో॥

ఆదితాళము

అడుగో కోదండపాణి-అడుగో భద్రాచలేశుం॥ డదుగో॥
అళిసముదయముల-నదలించెడు బల్
తళుకు ముంగురుల-చెలువులు గలవాఁ॥ డదుగో॥
చందురు రుచి కడు-మందముచేసెడి
పొందు గలుగు మో-మందము గలవాఁ॥ డదుగో॥
తీరుగ కస్తురి-తిలకము మెఱయఁగఁ
జాల భ్రూయుగపు-సైగలు గలవాఁ॥ డదుగో॥
వెన్నెల నీనెడు-సన్నపు నగవులఁ
జెన్నలరెడు నా-పన్నరక్షకుం॥ డదుగో॥
కంబుకంఠము స-ఘనరుచి గల ర
త్నంబు మెఱయు శ్రీదశరథరాముం॥ డదుగో॥

... ...
... ...
... ...

వాసిగ భద్రగి-రీశుఁ డనుచు భువి
గ్రాసిలు నరసింహ-దాసునేలువా॥ డదుగో॥

అని పెక్కు తెఱంగులఁ బాడుకొనుచుఁ (క్రీ-శ-1833-34) విజ[య] సంవత్సర భాద్రపద కృష్ణచతుర్థీ సౌమ్యవాసరమున రవి పశ్చిమాద్రిఁ జే[రు] తఱి గోదావరీనదిం జేరి పడవపైనెక్కి భక్తబృందముతో భజనసలుపు[చు] నితరజను లీ యద్భుతముం జూచి కొన్ని పడవలపై నెక్కి వచ్చుచుఁ [ప]రివిధములఁ దలంచుచుండ గోదావరివారి సముత్సాహంబునం [జో]తరంగహస్తంబులం బిల్చుచుండ "జయ రమారమణ గోవిందా హరి" [యను] రావంబు భూనభోంతరంబులు నిండుచుండ, వేలకొలంది జనంబు[లు] నదియొడ్డున బరివేష్టించి ప్రతీక్షించుచుండ, నదీమధ్యకరిగి ముందు వ[రద]రామదాసు కళేబరము గంగలోఁగలిపి రామరామారామరామా యం[చు] నా గోదావరీతరంగంబులఁ గౌఁగిలించుకొని నృసింహదాసానదం[డు] దదృశ్యుఁడయ్యె. మిగిలిన పదునేడుగురు భక్తులు గుంపులున నాగో[దా]వరిలో దుమికిరి. అంతలో

"...వింతగా నొక్క దివ్యవిమలతేజంబు,
ఘనతరదివ్యప్రకాశంబు మించి
జనములు చూడంగఁ జని వియద్గతిని."

జనులంద ఱది నృసింహదాసు తేజంబని తలంచి యద్భుత మం[ది] సజ్జనులతోఁ గలసిమెలసి తిరుగువారు పవిత్రులగుటకు సందియ[మే] అట్టిపవిత్రుల కిట్టిదివ్యసంవర్ధన మబ్బుటకేమి? భక్తులందు గ్రామం నునికి గల్గుటయుఁ బూర్వసుకృతపరిపాకమున నే.

అంత నృసింహదాసు భార్య లక్ష్మీబాయమ్మగారు తరుఖ ధారమునఁ దేలియాడుచుండ నామెయు, పిచ్చయాఖ్యుండను భక్తుఁ ద్రష్టలచే రక్షింపఁబడిరి. మిగిలినవారి శవంబుల వెదకి వెలుపలికిం [దెచ్చిరి] కాని యెంతవెదకినను వరదరామ నృసింహదాసుల శరీరములు మా[త్రము] కన్పింపవయ్యె. సరయూనదిలోఁ గలిసి యా భక్తబృంద ము

రాముఁడు మునిఁగి వైకుంఠమున కేగినట్లు నృసింహదాసే గాననియు, రాముఁ డీతని కెల్ల వేళల నెడబాయక చూచుచుండుననియు, పలయు సర్థంబు స్వప్నంబున బోధించుచుండుననియు, నిట్టివారి మహిమము లే భగవదాస్తికత నెల్ల డించుననియు,ఁ దొల్లిటిగోపన్నయే యత్యంత కష్టకాలము ననుభవింప నిట్లు పునరుద్భవించె నేమో యనియు నిట్టి భక్తజనములవలనఁ గదా ధరాతలము నిలిచియున్నదనియు, నేటికిని జను లనుకొనుచుండిరి.

పిదప లక్ష్మీబాయమ్మగారు ముప్పదేండ్లు జీవించిరి. ఈ వార్త చందులాలాలకించి రైయిదుగ్రామము లామెకొసంగి గురుభక్తి ప్రకటించెను.

వ్యాస విస్తర భయగ్రస్తుఁడనై సంక్షేపముగా వ్రాసితిని.

ఈ వ్యాసము ముగించుచు నింక రెండుమాటలు వ్రాయకుండఁ జాలను.

కలఁడుగదా యీ లక్ష్మీనృసింహదాసుగారికి తమ్ముండు కృష్ణదాసు సంగీతశాస్త్ర ప్రవీణుండు. అతని కుమారుండు రామాక్షీధానుండు సద్గుణుండు కలండు.

ఆ రామార్యునకు జానకమ్మ యను మా చిననాయనమ్మ నిచ్చి పెండ్లిచేసిరి. ఆ జానకీరాముల కేడ్గురు పుత్త్రులు జనించినను నొక్క సీతారామయ్యపంతులు మాత్రమే సజీవులై యుండిరి. వారి కమ్మగారన్నంబుతోఁ గూడ నపరంజిరేకుల నారగింపఁ జేసెడిదఁట. కావుననే బంగారువంటి శరీరచ్ఛాయయు మేల్మి గొనంబులం గలిగి చక్కదనాల కిక్కయైరి. అట్టి సీతారామయ్యపంతులుగారు సంస్కృతాంధ్రములనే గాక హిందూస్థాని యందును ప్రావీణ్యము సంపాదించి "తాలూకా హెడ్ అకౌంటెంటు" పదవి ననుభవించి శ్రీరామభక్తుఁడై భక్తకల్పద్రుమాద్యనేకగ్రంథముల రచియించి తనివిసనక తమ వంశతిలకుఁడగు "శ్రీరామ లక్ష్మీనృసింహదాసు చరిత్రము" నాబాలగోపాలము పఠించుటకు ముఖ్యముగా స్త్రీలు పాటవలెఁ బాడుకొనుటకుఁ దగినట్లు ద్విపదకావ్యముగా రచించిరి. నా యీ వ్యాసమునకా మాబాబుగారి గ్రంథమే యాధారము. వారును వారి తండ్రిగారివలనఁ బితామహపవిత్రకథల విన్నవారగుటచే నిందతిశయోక్తులుగాని కల్పనలుగాని చేరలేదు. మఱియు శ్రీ లక్ష్మీనృసింహదాసుగారు స్వయముగా రచించిన పద్యముల నిం దుదాహరించుటచే నాసందియమున కవకాశము లేనేలేదు. ద్విపదను మాత్రము మాబాబుగారి గ్రంథమునుండి కైకొంటిని. వారికవితాశైలి అనర్గళధారాప్రవాహము వర్ణింప నేనెంతవాఁడను? చదువరులారా, మీదే యాభారము. వినుఁడు

"ఆ కాలమందుఁ బ్రయాణముల్ సేయు
సౌకర్యము లెట సెసంగకయుండె
ధూమశకటము లెందుఁ దనర్పవపుడు
భీమకానన పరివృత మీధరిత్రి
క్రూరభల్లూకశార్దూలవరాహ
వారసంచార దుర్వార వనములు
చోరసంఘములు నిల్చు విపత్పథములు
ఘోరదవాగ్ని వెల్గు ధరాధరములు
కంటకసర్ప సంకటదుఃస్థలములు
నుంట కిరవ్వొసఁగని యూళ్లు పురములు
జల మెందు లేని దుష్టప్రదేశములు
నిలువనీడ యొసంగని జనవ్రజములు
పలుకులు తెలియని భాషాంతరులును
వెల కేదియేని లభింపని యూళ్లు
కలిగి యకాలదీర్ఘ ప్రయాణములు
సలుపు టత్యంతదుస్తరములైయుండె.
నట్టిదుష్కాలంబునం దీమహోత్సుకోత్కృష్టములైన సెంగక ఘృతిని
భరతఖండమున నేపారెడి ఘన్య
తరయాత్రలన్నియుఁ దవిలి కావించె."

ఇట్టివానిం గన్న గుంటూరు గదా ధన్య.

"చిన్నతనమునుండి శ్రీవిష్ణుభక్తి
హృన్నిలయంబునం దెసగించె నితఁడు
ఉద్యమింపక పాలనోద్యోగ ముడిగి
వేద్య మంచెంచె శ్రీవిభుపాదసేవ
కడుబీద యయ్యును గడుపుకక్కుర్తిఁ
బడి యన్యులను వేడఁ బాల్పడకుండె
పుణ్యయాత్రలకల్లఁ బోరాగాల్నడల
గణ్యుఁ డీతఁడు భక్తగణములం దెల్ల
చందులాల్ స్వప్నంబునం దచ్యుతుంపు
సంధించి పల్కనే సగగ నాగతని
ఘనతరరాజ్యాధికార మీలీలఁ
దనరునే త్రుటి నెట్టిదాసులకైన
"తన మాహాత్మ్య మంతయు రాఘవునకు
ఘనభక్తి నర్పణ గావించెఁ గాని
యను వొప్పనొక గవ్వయైన నిజాప్త
జనులకు నిచ్చెనే సంగిరా యితఁడు
భక్తి యీపురుషరూపంబు ధరించి
వ్యక్తంబుఁ జేసె సవ్యర్తనంబులను
నలువదేండ్లీతఁ డెంతయు గాఢభక్తిఁ
బలుకష్టముల కోర్చి వసుధపై మనిరా
అనఘుఁ డియ్యతని శుభాఖ్య స్మరించు
జనులు నిర్గతపాపసంఘులై యుంద్రు."

ముత్యాలు

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు (కవితానమితి)

౧

చివురు మేసిన కోయిలే చిన్నిచిన్ని
గీతములఁ జేయ మధురసంగీతరచన
ఫలరసాలను ద్రావు నీ చిలుకకొదమ
పాడదేమమ్మ, పెదవుల పవడ మదర?

౨

ఈ ప్రశాంతనిశావేళ నెచటి దచటఁ
బ్రకృతి గంభీరగళమె నిద్రను మునుంగ
విపినవీథిని దిరుగాడు వెఱ్ఱిలేఁటి!
ఎగయు కంఠాన శ్రుతిఁ గూర్తు వెవనికొఱకు?

౩

సుధల వెదఁజల్లు నీ తెలిచుక్క వెలుఁగె
యనుభవింపని మోహశూన్యంపు టెడఁద
యీ జగత్సీమ-ఓ శశీ! యేల గోరి
యొలుకఁబోతువు పండువెన్నెలల తళుకు?

౪

ఎనసినంతన నులివెచ్చఁదనము లేని
చెలితి కౌఁగిలి-క్రొవ్వాడి వలపు చెమ్మ
లిగిరిపోయిన హృదయ-మిం కేల నాకు?
వట్టి గుసగుసలో మందపవన! యిట్టి
(?) మార్గశిర నిశాపర్యంక మధ్యమందు!

౫

మోహవనవాటి నెన్నెన్ని పూలు లేవు?
వెదకి తెచ్చితి నచటి చాంపేయసుమము
కోరికలు దీర మనసార నారగింపఁ
దేని లేదని యలిగి గద్దింతు నెవని?

౬

గడగడ వడంకు నా కనికరపు టెడఁదఁ
గూర్చు కన్నీటిముత్యాల క్రోవ లెల్ల
నిగిరిపో వేఁడియూర్పులు జుగులుకొల్పి
చిన్నపోయితిఁ గపగంటఁ జెమ్మ లేక!

౭

కమ్మని రసమ్ముఁ జిలుకు రాగమ్ము మేసి
కోనకడ కేఁగె మధుమాన కోకిలమ్ము!
రంగవల్లుల నిడి భవత్ప్రాంగణమున
ముదురుటాకుల తోరణములు రచించి
వేచియున్నావె ముసలి పెండ్లికొడుక?

౯

కడలి వెలుఁగొందు తళుకునిక్కడల నలరు
నాణెముత్యాలు కడలిగర్భాన డాఁచి-
యేల గురియింతు వి ట్లుషనెపఁ గదల్చి,
యడఁగిపోయెడు మంచు ముత్యముల జల్లు?

౯

జాలు జాలుగ విరియు నీ పూలవేళ
నెగుడుదిగుడులఁ జిన్నవోయినది బీడు!
నందనోద్యాన కుసుమసంతతులు మాని-
పులకరింపంగఁ దంగేటిపొదలు లేవె?

౧౦

ఫలరస మ్మయి తేనియ పలుచఁబారె-
కండ యై రేకు రేకునఁ గలసిపోయె-
వలపు చలి యయి లోలోన నిలిచి పోయె-
నలరుపై నేలఁ గనులు మోహమ్ము విడవు?

౧౧

జాలిచేఁ దూలి తొలిరహస్యముగ నెన్ని
వేఁడియూర్పులు నీమెద విడిచినానో
వడవడ వడంకు కౌఁగిలిపట్టు వీడి
మఱచితే నన్నుఁ గరువలీ, కరుణ మాలి?

౧౨

చిక్కిపోయిన నా తెలిచుక్క లంటి
దొరలు కన్నీటిధార ముద్దుల హరించి
యవల నీవల గుసగుస లాడి యాడి-
దండడించెడు నిట్టి నిదాఘువేళ
మఱచితే నన్నుఁ గరువలీ, కరుణమాలి?

౧౩

మురిపెములఁ జల్లు నీ తొలిప్రొద్దులోఁ
బూరికొన నాడు మరకతమ్మును దెమల్చి
కోసికొని డాఁచికొంటి సక్కన గదించి-
ఇంతలోనన జాముప్రొద్దెక్కిపోయె!
నవసిపోయిన యొంటితృణమ్మె మిగిలె!

౧౪

పనలు తీవియ సాగించు పడమటికొన
విడిన సంధ్యాప్రసూనమే వడలిపోయె!
అదరు తారకాతుహినకణాళి నిట్లు
దాఁటి యెటు పోవు నీ రేయి తేఁటికదుపు?

౧౫

పెదవిఁ దడుపని యీ తేనెపెరఁ గదల్చి
యీఁగపోటునఁ దూఁటువోయినది మేను-
తపము గైకొని మధుపగీతమున మునిఁగి
తేఁటినై నేను కన్నులు తెఱచువేళ
పూవు లన్నియు వసివాడిపోవునేమొ!

౧౬

వెగటుఁదనమునఁ గెమ్మోవి విఱుచుఁ జివురు
చిఱునగవులోన నెగతాళిసేయుఁ బూలు
క్రించుఁదనమున లత తల వంచికొనును
నిలువుపాటునఁ దరులు కన్నీరు రాల్చు
నదరు బెదరుల నను నేన యరసికొందు!

౧౭

చివురుదొన్నలఁ బూరేకు చిప్పలందు
వన్నియలు గూర్చి లేప్రొద్దు చిన్నిరేక
కుంచియలు కట్టికొనెదు నీ కొమరుఁ జూచి
కోకిలము రెక్కఁ జిత్రించుకొందు వంచు
సంతసించితి! నిది యేటి జాణతనము!
ప్రకృతిలోఁ గల క్రొందళ్కు వన్నె లెల్లఁ
గలిపి యీ యాకు చిలుకకే పులిమినావు!

౧౮

చిక్కువడి తారహారముల్ చెదర దెసల
కారు చీఁకట్ల కుచ్చెళ్ళు గంతు లిడఁగ
సందెమోమున మసిఁ బూసి సందడించు
నీ యమావాస్యరాత్రి యిం దెవనికొఱకు?

౧౯

నవరసవిహీన వేణుదండంబునుండి
చల్లుచున్నావు గానరసమ్ము నీవు!
తరుణమధురసపూర్ణేక్షుదండ మంది
పాడలే నేను తందనపదము నైన!

౨౦

సోగమే నేల? నీ వన్నెసొగసు లేల?
తళుకు లేలను? క్రొవ్వాఁడి వలపు లేల?
వెట్టిదానవు సుమ్ము చాంపేయ సుమమ?
తేనె గల పూల నెఱుఁగదే తేఁటికొదమ?

సత్య మాడంబరము లేక సంచరించు
కతమునన్ దాని నెల్లరుఁ గానలేరు;
కోరి యత్నించువో నీదు కుమ్మమునసె
దానిఁ గనుఁగొందు వీవు ప్రత్యక్షముగను.

కొండకోదులతోఁ జల్లి గుడుచుచుండు
బాలబాలికల గ్గూడి లీల నాడు
ధరణిపుల కిరీటమ్ములఁ దన్నుచుండు
సంయమీంద్రులతోఁ గూడి స్వస్తిఁ జెప్పు.

అద్ది బీజస్వరూప మయ్యది యెరింగి
యెవ్వఁ డద్దానిఁ గొని తన హృదయసీమ
యందు నాటునో యతని సర్వాంగములు వి
రాగ రేఖావిలాసపాత్రంబు లగును.

బలవిహీనముగాఁ గనుపట్టుఁగాక
యెముక వజ్రాయుధంబయి యెసఁగునటుల
సమయమున కనువగు జవసత్వములను
సత్యమే నీకు జేకూర్చు సంతతంబు.

సూర్యకాంతము రవి దిక్కుఁ జూచునటుల
నెంతదగ్గరైన వాన కోయిల యిలఁబడు
నీర మానక వానకై నిలుచునటుల
నాత్మ సత్యంబు నాశించు ననవరతము.

పిడుగు దనమీదఁ బడినను బుడమిలోన
నొక్కయడుఁగైన నిపదుగా యుర్విధరము;
చేతనాచేతనంబులు స్వీయపథము
లను ననుసరింప మనుజుఁడా! లాతిపథము

మానుమా! నీవు నాత్మాచ్ఛమార్గమందు
సంచరించుము, దాన మోక్షంబు గలుగు.
ఆత్మకు విభిన్నమౌ పరమాత్మ లేదు;
సత్య మాత్మస్వరూపము; సత్యభిన్న

మైవతము శూన్యమగు; నసత్యప్రవక్త
లగుదు రిల శూన్యవాదు, లీ వట్టివారి
సంగతిని మన నాత్మవంచకుఁడ వగుదు.
పరమపాపాత్ములైనను మరణముఖము

జొచ్చుతరి సత్యమాడుచుం జచ్చుచుంట
నరయ నాత్మస్వరము సత్య మంట నిజము;
మనుజుఁడా! వద్దు నీ కనుమానమిందు.
నీస్వభావసంగీతము నీవుపాడు

మంతియేఁగాని నీ వసత్యానులాప
గీతములు పాడఁబోకు; నీ గీతములను
మెచ్చుకొనుకాల మిలలోన వచ్చుదనుక
కోకిలంబటు మౌనముఁగూరి యుండు.

కాకి కలకాలమొకరీతిఁ గావుకావ
టంచుఁ గూయుచునే యుండునటుల నెపుడు
నీవు సత్యస్వరూపము కావటంచు
సత మసత్యప్రకృతి భువిఁ జాటుచుండు.

అల వివేకవసంతకాలావసరము
నందు నీ పరమరహస్య మరయనగును
ఘనతరులు—శ్రుతిసమ్మతఖ్యాతి నీవు
సత్యగానము జేయుము సంతతంబు.

గోకులాష్టమి

శ్రీమతి తల్లాప్రగడ విశ్వసుందరమ్మ గారు

౧

నిను గాంచిన జనని దేవకియు
నిను బ్రోచిన జనకుడు వసుదేవుడు
నిను బెంచిన యా గోపీదేవియు
నిను గాచిన యా నందగోపకుడు
నేమిటి జేసిరొకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౨

నీవు జనించిన మధురానగరము
నీవు పెరింగిన రేపల్లెయు మరి
నీ వభివృద్ధిని గాంచిన బృందయు
నీవేలిన యా ద్వారావతియును
నేమిటి జేసెనొకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౩

చిన్నతనంబుననుండియు నిన్నతి
సన్నుతి కెక్కిన ప్రేమంబున గని
మన్నన కెక్కిన నీ ప్రేమాంబుధి
గొన్నది గోపక సోదరీమణియు
నేమిటి జేసెనొకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౪

నిన్ను నెదిర్చిన రజకాన్వయమణి
నిన్నర్చించిన మాలాకారుడు
నిన్ను నుతించిన సుమాలావికలును
నిను ప్రేమించిన దాసీమణియును
నేమిటి జేసిరొకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౫

నీతో బోరిన చాణూరుండును
నాతుక పూతన నళినదళాక్షియు
నీతో బోరిన కంసక్షితిపతి
నీకృప గాంచిన సకలజనంబులు
నేమిటి జేసిరొకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౬

నీవు జనించిన భారతవర్షము
భావుకభాగ్యసమన్వితమై కడు
గోవుల గాచెడు గోపాలుడవై
భువిలో భూతదయత్వము జాటగ
నేమిటి జేసెనొకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౭

నీ వూదిన పిల్లనగ్రోవియు
నీవు జరించిన నిఖిలస్థలంబులు
నీవు ప్రేమచే గాచిన గోవులు
నీవు జనించిన గోకులాష్టమియు
నేమిటి జేసెనొకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౮

భావ్యంబై బహుజనులకు నిలలో
సేవ్యంబై సంస్మరణీయంబై
నేడును నాడును వేలావలయిత
హిందూజనుల హృదంతరమందున
వెలిగెడి నష్టమియే భూమిని జెలగెడి నీదినమూ.

మణిపాయ

ఆనందకృష్ణ [కవికుమారసమితి

ఆ వసంతదినాంతసంధ్యావసాన
సాంద్రరాగారుణచ్ఛవి(?)స్రోతసలిల
నిర్మలప్రేమక్రీడితానిలకుమార
హాసపరిహాసముల కోడి మోసపోతి.

* * * *

నావలెనె యామె గ్రహియించె ; సతతపునీత
కుటిలకుంతలములు చిక్కుగూడుకట్ట
శల్యపంజరమట్టుల సన్నగిల్లి
మిలమిలని జారు మణిపాయ సలిల మలసి.

* * * *

ఆపుకోలేని ధ్యానసల్లాపములను
'అపుడు—అపు' డంచు నాతోడ జపము సల్పు,
నాపయిం బ్రేమ పదముల నంటవచ్చు
విఫలవాంఛాత్రపాభరవివశయగుచు.

* * * *

కనులనీరొల్క లోలోన కనలిపోయి
దీర్ఘహృదయపటంబును దేలవైచి
సహజలావణ్యరూపవిషాదకలిత
కుముదవదనంబుతో వ్రాలి క్రుంగిపోవు.

* * * *

దినము నవ్వేళ కచ్చట జనుచునుండి
నా శిథిలవీణ నామెకు బాడనిచ్చి
నాదుప్రియురాలు-మణిపాయ-నాదతరగ (?)
డోలికల నోలలాడుచు సోలిపోదు.

* * * *

ఆనిశీథుల మణిపాయ నేను కలసి
గాఢపరిరంభణంబునం గలలు గనుచు
ప్రేమరాజ్యవిహారముల్ వెదలుచుండి
యాలో నిద్దుర మేల్కొందు మకట! విధిని.

* * * *

మా సుఖము చూడలేనట్టి మాయ యింద్ర
సవతిపోరుగం దోచె మా జక్కవలకు
ఓర్వలేనట్టి సవతి నా యువిద నిట్టె
పట్టుకొనిపోయి సంద్రాన పాఱవైచె.

* * * *

ఇప్పటికిగూడ నచ్చోటి కేగినపుడు
నాహృదయరాజ్యలక్ష్మి నినాదసాధు
పూతసంగీత మొక్కింత పోల్చుకొనుచు
కనుల నశ్రులు రాల్చక కదలలేను.

వేడుకోలు

వెలువోలు సీతారామయ్యచౌదరి

దివ్యమై నిత్యమగుచును దేజరిలెడు
నీయనంతశక్తి మదీయనేత్రయుగళ
మునకు సాక్షాత్కరించుత ననవరతము
భవ్యభవదీయసుస్వరూపంపుఛాయ
మద్హృదయమున ననుభూతమయి నెగడుత
మధురమగు నీసునామము మామకీన
గానము, శ్రుతి, గురుమంత్రము నయి నిలుత
తావకీనధ్యానంబె మద్ధర్మమును సు
కర్మమును బురుషార్థమై క్రాలుగాత
యుష్మదీయవిజ్ఞానసుజ్యోతికలన
మద్హృదిని దీప్తి బ్రసరించి మనుత సతము
నమలమైయొప్ప మీ ప్రణయంబు నాకు
నాత్మధారకు ప్రాణాధారమయి వెలయుత
నాథ! మీదు సౌందర్యమున ననుగుణము
గను మదీయజీవనము సౌఖ్యములం గాంచి
సత్యశాంతశివంబుల సరళశుద్ధ
సుస్వరూపంబగుచు వెల్గుచుండుగాత.

మఱదీ! లక్ష్మణ! నిన్ను నే మఱవఁగలనె?

గున్నేపల్లి అక్కులింగము

(గీతములు)

సిరుల నెడఁబాసి 'పితృసమో జ్యేష్ఠ' యనెడి
పెద్దల మృదూక్తిఁ దలఁదాల్చి ప్రేమమీఱ
ఘోర వనవాసమునను బాల్గొంటి వౌర!
మఱది! నీదు సౌభ్రాత్రమ్ము మఱవఁగలనె?

సర్వవిధముల నంగరక్షకునిభోలెఁ
దండకారణ్యభూముల నిండుభక్తి
గొలిచి నగరసౌఖ్యోన్నతిఁ గూర్చినావు!
మఱది! నీదు సేవాసక్తి మఱవఁగలనె?

శ్రమదలంపక నాఁడు నీసంతరించు
నాటవికవస్తువైభవ మ్మలర నవుర!
పర్ణశాలసైతము దివ్యభవన మయ్యె
మఱది! నీకౌశలపుఁబెంపు మఱవఁగలనె?

రమణగొల్పెడి పూవుటీరములఁ జొచ్చి
పరిమళము నివ్వటిలిన క్రొవ్విరులఁ దెచ్చి
ప్రియముపాటిల్ల నాకు నర్పించినావు
మఱది! నీయాదరపుఁగల్మి మఱవఁగలనె?

అరసి తెచ్చిన వన్యఫలాళియందు
నీయనేర్చితి నాకెంతొ యిష్టమనుచు
దోరపండుల నెంచి తోడ్తో నయారె!
మఱది! నీయింగితజ్ఞత మఱవఁగలనె?

అకట! నిను బేలనై తూలనాడునపుడు
నాదు కఠినోక్తులకు నెంత నవసినావొ?
యించుకేనియుఁ గినుక వహింపవైతి
మఱది! నీశాంతభావమ్ము మఱవఁగలనె?

కడకుఁ జేదోడువాదోడుగా మెలంగి
గహనమునఁ బట్టణమ్మున గౌరవమున
నీప్సితార్థమ్ములనుగూర్చి యొసఁగినావు
మఱది! నీ సద్గుణోన్నతి మఱవఁగలనె?

నెమ్మిమై మఱఁదులు వధూనికలఁ గాంచి
గౌరవింతురుగాత నీకరణి నెపుడు
నవని నీవృత్త మాదర్శమగునుగాత!
మఱఁది! లక్ష్మణ! నిన్ను నే మఱవఁగలనె?

పాండువంశ ప్రతిష్ఠ

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

(నా యాంధ్రభవిష్యపర్వము లోనిది)

జనమేజయభూవరసం - దనులం దెవ్వాఁడు పాండునందనకులవ
ర్ధనుఁడయ్యె? సర్పయాగం-బున కవ్వల నెవ్వఁ డేమి పొనరిచెఁ జెపుమా!

అనఁగన్ సూతసుతుండు వారి పరమాహ్లాదంబు నీక్షించి యి
ట్లను నాకవ్వడి పౌత్రజుండు కనెఁ గాశ్యాదేవియందున్ యశో
ధనుఁడై యన్వయవర్ధనుండయిన చంద్రాపీడుఁడున్ బ్రహ్మవి
ద్యను బూర్ణుండయి యాత్మవేత్తయగు సూర్యాపీడుఁ డన్పుత్రులన్.

కలిగిరి చంద్రాపీడున - కలఘులు నూర్వురు కుమారు లన్వయకరులై
వెలసిన వారలఁ దొలివాఁ - డిల నేలెను సత్యకర్ణుఁ డిభపురపతియై.

వారాణసపురపతి యా - శూరాగ్రణి యఖిలరాజ్యసుఖముల గనియున్
బేరొందియాగవిధులన్ - జేరెను సతిఁగూడి తపము చేయఁగ వనమున్.

ఆనరనాథసూనుఁడు మహాహవవీరుఁడు శ్వేతకర్ణభూ
జాని యదూద్వహుండగు సుచారుని పుత్రిని మానినీమణిన్
మానినిఁ బెండ్లియై మనుజమానితుఁడై భువి నేలియేలి సం
తానము లేమి నేలుబడిఁ దద్దయు రోఁత జనించినంతటన్.

ధరణిరాజ్యంబు మంత్రులపరము చేసి - యెల్లభోగంబులను మది కెడము చేసి
నీడవలెఁ దోడవచ్చు మానినియుఁ దాను - భక్తిమార్గంబునం దపోవనము చొచ్చె.

వనగతుఁడైన యాతఁ డతిభక్తి మహేశసపర్య, లామె య
జ్జనపతిపాదపద్మపరిచర్యలుఁ జేయుచు నుండునంత య
య్యనుపమశీల మానినికి నయ్యెను గర్భము దైవయుక్తి నం
తన నవమాసముల్ గడచెఁ దత్సమయంబున శ్వేతకర్ణుఁడున్.

మానసమతి వైరాగ్యము - పూనఁగ నిజవంశపూర్వపురుషుల త్రోవన్
మానితమైన మహాప్ర - స్థానము చేయంగఁ దలఁచి చయ్యనఁ గదలెన్.

తనగతి చూడ కట్లు మమతారహితాత్మత నేగుచున్న భ
ర్తను వెడఁబాయనోపక భరంబగు గర్భముతోన యాతనిన్
వెనుకొని మానినీసతి వనిన్ గిరికుంజమునందు గాంచి పు
త్రుని విడనాడి పాండవులతోఁ జను ద్రోవది కైవడిం జనెన్.

పతిభక్తిపేర్మి నపత్యమోహంబును విడనాడి తనతల్లి వెడలినంత
నెండ తాఁకునఁ గంది యేడ్చు నక్కసుగందు గతి కచేతనములుఁ గరఁగెననఁగ
నంబుదంబులు నీడ నతనిపైఁ బట్టెపెడిసమయమం దాదారిఁ జనుచునున్న
శాంతచిత్తులు శ్రవిష్టాపుత్రులగు పిప్పలాదుండు కౌశికుఁ డనెడివారు

కూర్మి నబ్బాలుఁ గొనిపోయి కొండకాల్వ - బండపై నిడి కడుగుచు నుండ వాని
ప్రక్క లారాతిరాపిడిఁ బొక్కి యల్ల - నల్లవాత్క్రమంబుగ నల్లవాటె.
అప్పు డజపార్శ్వముల యట్టు లతనిప్రక్క - లెసఁగ నజపార్శ్వుఁడను నామ మిడి యతనిని
వారు గొనిపోయి వేమకవనిత కిచ్చి - రామెయును బెంచె నాత్మజప్రేమ నంత.

వేమకిపుత్రుఁడై పెరిఁగి పెద్దయి యాతఁడు, కానఁ దన్ను ము
న్నోమినవారు మంత్రులుగ నున్న తపూరుకులక్రమాగత
శ్రీమహితాత్ముఁడై గుణగరిష్ఠత భూతల మేలెఁ దన్మహా
థామునివంశ మాతన్నిప్రధానుఁ వంశము నిండి నెల్లెడన్.

పాండువంశప్రతిష్ఠ యిట్లుండెఁ గాక - పౌరవాన్వయనిష్ఠ నుపన్యసించి
పద్యమొకటి యయాతి చెప్పండె తొల్లి - దానిఁ జదివెద వినుఁడు మేధావులార !

శ్లో. అచంద్రార్కగ్రహా భూమి - ర్భవేదపి న సంశయః
అపౌరవా న తు మహీ - భవిష్యతి కదాచన.

భారతీయ చిత్రకళ

శ్రీ మంత్రవాది వెంకటరత్నం గారు

శ్లో॥ కలానాం ప్రవరం చిత్రం ధర్మకామార్థమోక్షదమ్ । మాంగల్యం ప్రథమం చైతత్ గృహే యత్ర ప్రతిష్ఠితమ్ ॥—(మార్కండేయః)

౧

మంగళప్రదమైనది, చతుర్విధపురుషార్థముల నొసంగునది చిత్రకళ. దేశాభ్యుదయకళ్యాణమునకు పట్టుతోరణము, పండిత పామర హృదయానందదాయకము, జాతీయౌన్నత్యమందలి జీవశక్తుల రసప్రపంచమున కంకితమిచ్చునది చిత్రకళయే.

భూభాగమునం దేజాతియు కన్నుదెరువని కాలమందు నేటి నాగరికసీమలన్నియు గాఢాంధకారమున నిద్రించుతరి భారతాంబ విశ్వకిరీటమైన హిమగిరి నెక్కి తన యశశ్శౌన్నత్య జగన్మోహన నృత్యమున స్వర్గసేవతయై ప్రకాశించినది. ఆధ్యాత్మికరసావేశమున కళాగర్భమై విలసిల్లినది.

చిత్రవిద్యోత్పత్తికి ఆధ్యాత్మికగసపోషణ మిచ్చిన ప్రాగ్దేశీయుని యౌచిత్య మెంతయు శ్లాఘనీయము. నారాయణముని తపశ్శక్తి దేవతల భయభ్రాంతుల జేసెను. అప్సరాంగనల హావభావవిలాసములకు తపోబలము చలన రహితమాయెను. లజ్జితలై వెడలజూచు దేవకన్య లచ్చెరువొంద నారాయణముని తన యూరువునందు నవరూప లావణ్యరాశియగు నొక నారీమూర్తిని చిత్రించి జీవముబోసెను. ఊరువునందు బుట్టి యుర్వి కంకితయైన యా లావణ్యవతి యూర్వశి. వేదప్రఖ్యాతుడగు పురూరవు డామెను పరిణయమాడెను. సుప్రసిద్ధ భారతకురుకుల మీదంపతుల కుద్భవించెనని ఋగ్వేదము నందొక ఋక్కు దెల్పుచున్నది.

ప్రథమ చిత్రసూత్రకర్తయగు నారాయణముని విశ్వకర్మ కుపదేశించెను.

కం. ఆ విశ్వకర్మ నిర్మిత-దేవవిమానుండు నిఖిలదివ్యాభరణ
శ్రీవిరచన పరితోషిత-దేవుడు శిల్పప్రజాపతియు నై నెగడెన్.
—(ఆం. మ. భారతము, ఆది. 3 ఆ.)

విశ్వకర్మ తానేర్చిన చిత్రసూత్రములచే నరపశుపక్ష్యాది సకల జీవమయ అనంతవిశ్వగోళమును చిత్రించి చిత్రకళకు ప్రియజనకుడాయెను.

* * * *

ప్రపంచమునం దనేకకళాసాంప్రదాయము లాయాదేశముల వ్యక్తిత్వముల బయల్పరచినవి. పూర్వపాశ్చాత్యకళలందు పూర్వకళాసాంప్రదాయములే ప్రాచీనములని తెలియనగును. ఇందలి సత్యమును మారముజేయ "విన్సెంట్ స్మిత్" మొదలగు పాశ్చాత్యపండితులు ప్రయత్నించిరి గాని వారివాదములు హేతురహితము లగుటంజేసి వీగిపోయినవి.

పాశ్చాత్యసీమలం దత్యంతప్రాచీనసీమ ఐగుప్త (Egypt). ఐగుప్తకళాసాంప్రదాయములు క్రీ॥ పూ॥ ౫,౦౦౦ సం॥ నాటివి. ఐరేనియా మొదలగు దేశీయకళలు క్రీ॥ పూ॥ ౩,౦౦౦ సం॥ నాటివై యుండవచ్చును. అటుపై పారశీకకళలు తలలెత్తెను. క్రీ॥ శకారంభము నుండి యవన (Greek) రోమక (Roman) కళ లభివృద్ధిగాంచినట్లు ఇతిహాసములు చాటుచున్నవి. ఇట్టిచో సృష్ట్యాదినుండి మిక్కిలి యున్నతదశను పొందిన భారతీయకళలకు యవనకళ లాదర్శమైనవను పాశ్చాత్యవాద మెంత విచిత్రముగ నున్నదో తెలియనగును. "స్మిత్తు"గారు యవనకళలు హిందూదేశమునందు అలెగ్జాండరు దండయాత్రవలన వ్యాపింపబడుటంజేసి హైందవకళల కాదర్శము లైనవని వ్రాసిరి. హిందూ యవనదేశములకు ఆదినుండి రాకపోకలు గలవు. శ్రీ మహాభారతమునందు యవనులగాథ లనేకము లున్నవి. క్రీ॥ పూ॥ ఆరవ శతాబ్దమందు పైథాగరస్ వంటి యవనపండితు లనేకులు హిందూదేశమందు జ్ఞానసుధ సేకరించుచుండిరి. క్రీ॥ పూర్వమునం దెన్నాడో బౌద్ధమతము పాశ్చాత్యదేశములలో ప్రవేశించినది. అట్టిచో స్మిత్తుగారు అలెగ్జాండరు దండయాత్రవలననె హిందూయవనదేశములకు పరస్పరము రాకపోకలు కలుగుట, హిందూకళలు యవనకళల నాదర్శము జేసికొనుట తటస్థించెనని వ్రాయుట ఎట్టిదో తెలియదు.

1 'But the Greeks no more created Indian sculpture and painting than they created Indian philosophy and religion. Their aesthetic ideals were essentially different from those of India and they never at any time imposed them upon Indian art, which in its distinctive and essential character is entirely the product of Indian thought and Indian artistic genius.

1. E. B. HAVELL

హిందూకళలు ప్రపంచమునందు తదితరకళలకు దోవజూపిన వనిన ననవచ్చును. భారతీయకళలు మిక్కిలి ప్రాచీనము లగుటయే ఇందులకు ప్రబలతరకారణము. వేదములందు చిత్రకళా ప్రశంస లున్నవి. వేదము లేనాటివి? క్రీ. పూ. ౧౦,౦౦౦ సం॥ నాటివని బాలగంగాధరతిలక్ వ్రాసెను. ఇంతకంటెను ప్రాచీనములు గావచ్చును.

క్రీ. శకారంభమునకే హిందూకళ పూర్వదేశమందు యవ, బ్రాహ్మ, సింహళ, శ్యాము, త్రివిష్టప, చీనా, జపాను, మధ్యఆసియా దేశములకే కాక మిక్కిలి దూరదేశములకును పాశ్చాత్యదేశములకును వ్యాపించినది. 1 క్రీ. పూ. ౬౭ సం॥న చీనారాజగు "మింగ్టి"యను నతడు హిందూదేశమునుండి "కాశ్యపమతంగు"డను బౌద్ధసన్యాసిని మతప్రచారమునకు పిల్పించుకొనెను. బౌద్ధసన్యాసి హిందూ బౌద్ధకళా సాంప్రదాయముల మతముతోపాటుగ చీనాలో ప్రచారము చేసెను. చీనానుండి కళలు జపాను జేరెనని తెలియుచున్నది.

2 "At the beginning of the Christian era and for centuries previously when the classic art of Europe had already passed its zenith India was drawing in towards a great flood of artistic culture from western Asia......Out of those eclective influences joined with the old indigenous traditions Indian religious thought quickly formulated a new synthesis of art which in its turn became the source from which other great currents followed..............In those early centuries of the Christian era, and from this Indian source came the inspiration of the great schools of Chinese painting which from seventh to the thirteenth century stood first in the whole world...............................From the sea ports of her eastern and western coast India sent streams of colonists, missionaries and craftsmen all over southern Asia, Ceylon, Siam and far distant Kambodia, through China and Korea. Indian Art entered Japan about the middle of 6th century. About 603 A. D. Indian Colonists from Gojarat brought Indian Art into Java, and at Borabudur in eighth and ninth centuries Indian art achieved its greatest triumphs."

* * * *

౨

"Arts for India are not to please but to manifest."

ప్రపంచమునందలి కళలన్నియు రెండు విధములుగ నున్నవి. వాస్తవకళలు(Realistic Arts), మానసికకళలు (Idealistic Arts): స్థూలప్రపంచమునందలి ప్రకృతి యనుకరణములు వాస్తవకళలు. సూక్ష్మప్రపంచమున, మానసికోపాసనమున జ్ఞానచక్షువునకు గోచరించునవి మానసికకళలు.

ప్రపంచమంతయు భగవంతుని మాయాబింబము. ప్రకృతి సహస్రములైన తేజములతో ప్రకాశించుటచే మానవుడు మాయను దెలియజాలకున్నాడు. ప్రకృతి యతని దనలో లయింపజేసికొనుచున్నది.

లెక్కలేని తేజములతో ప్రకాశించు ప్రకృతియొక్క యంతరంగ అగోచర తేజమును బహిర్గతముజేసి, మాయను తొలగించి భగవంతుని ప్రత్యక్షపరచుటకే కళ లేర్పడియున్నవిగాని, చంచలములైన శారీరకానందముకొరకు మాత్రము గాదు. అవ్యక్తమై, లయబద్ధమగు రసభావనిరూపణమే కళ యనబడవలయును. కళలు ప్రకృతి యనుకరణములు గాజాలవు. భగవన్నిరూపణమె కళల ముఖ్యవిధి. ప్రపంచమునకు కళలు దేవమాతలని ప్రాచ్యదేశీయుల నమ్మకము.

పాశ్చాత్యదేశములందు కళలు ఐహికసుఖములకై యుపకరించుచున్నవి. ప్రకృతినిరూపణమె వారికళల కగ్రస్థానమునుచున్నది. కాని కళల యాదర్శ మది కానేరదు.

"Art seems to reach its highest to go deepest which all that is small and common is excluded.'

—E. B. HAVELL.

ప్రకృతిప్రాధాన్యము లగుటచే పాశ్చాత్యకళలు స్థూలప్రపంచమునకే చెందియున్నవి. వారి మతమునకు కళలకు సంబంధము లేదు. కాని ప్రాచ్యదేశములందు కళలు మతాంతర్గతములు. మతి నిర్మాణమె కళల పని.

* * * *

ఆదియందు దార్యులు ప్రకృతి యారాధకులై, సృష్టిలోని వివిధ స్వరూపములకు దివ్యత్వమిచ్చి పూజించెడివారు. క్రమముగ ప్రకృతికి పరుం డీశ్వరుడని గ్రహించి, ఈశ్వరారాధకులైరి.

పురుష-ప్రకృతుల సంయోగస్వరూపమె ఈశ్వరస్వరూపము. అందుచే హిందూమతమునకు, కళలకు, సారస్వతమునకు పురుష-ప్రకృతులు రెండును ఆదర్శమై పోయినవి. ప్రపంచరంగస్థలనిర్మాణమునకు ప్రకృతిని-జీవితాదర్శమగు మోక్షమునకు పురుషుని ప్రయోగించుచుండిరి. పురుషుడు ప్రధానాంగము. ప్రకృతి యుపాంగము.

"Nature is to art, as body is to soul."

—OKAKURA KURZO.

ఆత్మకు శరీరసంబంధ మెట్లో కళకు ప్రకృతి సంబంధ మట్లు. ప్రకృతి యనుకరణ కళ కానేరదు. ప్రకృతివినా పురుషునికి ప్రాధాన్యము లేదు. రెండును గలియుటచే (సమన్వయము జేయుటచే) కళలెగాక అనంతవిశ్వభాండ ముద్భవిల్లుచున్నది.

---

1. Indian Painting, by Percy Brown. 2 Indian Sculpture and Painting, by E B. Havell.

"True art can be compared to a lily which springs from the ground, is in touch with nature, and yet is quite high above it. So art must be in touch with nature and where that is gone art degenerates. Yet it must be above nature.'

—SWAMI VIVEKANANDA.

భారతీయకళ యంతయు మానసికకళ(IdealisticArt) యనుటకు వీలులేదు. రాజపుత్ర – మొగలాయి కళాసాంప్రదాయములు వాస్తవకళయందు ఉత్కృష్టతను జాటుచున్నవి. మనుష్యచిత్రరచన (Portraits) యా కళలందు చక్కగ నిరూపింపబడినది. పాశ్చాత్య సాంప్రదాయములు హిందూకళతో మిళితము లగుటచేగాని, పాశ్చాత్య కళానుకరణమునగాని యీనూతనసాంప్రదాయము లేర్పడినవి. పారశీక–యవన–మొదలగు కళలీకాలమునకు పూర్వమునుండి హిందూదేశమున ప్రచారమునందు దున్నవి. ప్రాచీన హైందవ చిత్రశాస్త్రమునకు పై సాంప్రదాయములు భిన్నములైనవి. కాలమె మారినందున కళలు సహితము మారియుండును.

పాశ్చాత్యచిత్రకారులలో సహితము ప్రాచ్యకళాసిద్ధాంతముల ననుకరించినవారు లేకపోలేదు. పాశ్చాత్య-ప్రాచ్యకళల తిరుగుబాటుకు కారకులైరి యు–విల్లియంమారిస్–ఎడ్వర్డుబరన్ జోన్సు మొదలగు చిత్రకారులు మానసిక నిరూపణమె కళల ముఖ్యోద్దేశమను సిద్ధాంతమును స్పష్టపరచిరి. వీరినిరూపభావరచనమును పలువురు నిందించినపుడు బరన్ జోన్సు వాస్తవకళనుగూర్చి ఇట్లువ్రాసెను;

"Realism? Direct transcript form of nature. I suppose by this time the 'photographic' artist can give us all the colours as correctly as the shapes. People will begin to find that the realism they talk about is not art at all but science; interesting no doubt as a scientific achievement but nothing more.

The object of art must be either to please or to exalt. I cannot see any other reason for it at all. One is a pretty one and the other a noble one." [1]

*   *   *   *

౩

శ్లో. రూపభేదః ప్రమాణాని భావలావణ్యయోజనమ్,
సాదృశ్యం వర్ణికాభంగ మితి చిత్రం షడంగకం.

ప్రాచీన భారతీయ చిత్రరచనకు మూలములైన సూత్రము లారు.

౧. రూపభేదము (The knowledge of appearance). ౨. ప్రమాణము (Correct perception, measure and structure). ౩. భావము (Action of feelings on forms and poses). ౪. లావణ్యయోజనము (Infusion of grace, artistic representation). ౫. సాదృశ్యము (Similitude or likeness in nature). ౬. వర్ణికాభంగము (Artistic manner of using colours). పై లక్షణములందేయొక లక్షణము లోపించినను చిత్రర్వు వికృతరూపమును దాల్చును. "అశాస్త్రీయముగ చిత్రర్వుల రచించు శిల్పి కారుణీకుం"డని శుక్రుడు చెప్పియున్నాడు. ఎట్లున్నను అట్టి చిత్రములు ప్రపంచమునకు నిష్ప్రయోజనములు. చిత్రలక్షణములన్నియు భావసూత్రముపై నాధారపడి భావనిరూపణలక్షణమును ప్రధానము జేయుచుండును. భారతీయకళలందు భావమె ప్రధానముగదా.

౧. రూపభేదము

చిత్రరచనయందలి ప్రథమసూత్రము రూపభేదము; రూపముల యొక్క తారతమ్యమును దెలిసికొనుట. భారతీయచిత్ర శిల్పరచనయందు మూర్తులైదురకములని తెల్పిరి.

౧. బాలమూర్తి (౫ తలముల ఎత్తు). ౨. కుమారమూర్తి. (౬ తలములు) ౩. నరమూర్తి (౧౧ తలములు). ౪. క్రూరమూర్తి (౧౨ తలములు) ౫. అసురమూర్తి (౧౬ తలములు.) తలము అనగా, 'తల' యొక్క నిలువుకొలత యని తెలియనగును. ఇట్టి కొలతలు కృతయుగమందుండెను. కలియుగమునాటికి నరమూర్తి ౫ ౬ తలముల ఎత్తు. ఎంత క్షీణించినదో తెలిసికొనవచ్చును.

నరమూర్తిని మరల నాలుగు విధములుగ విభజించి ఒక్కొక్క రకమును బహుజాగ్రత్తగ వర్ణించి భేదము నిరూపించిరి.

అటులె నారీమూర్తియొక్క కొలతనుగూడ నిరూపించిరి. "నవతలస్మృతి దేవి" యని శుక్రుడు వ్రాసెను. అనగా నారీమూర్తి తొమ్మిది తలములు; పురుషమూర్తికంటె ఒకతలము తక్కువ ఎత్తు. నారీమూర్తియందు నాల్గురకములు గలవు. ౧. పద్మిని, ౨. శంఖిని, ౩. చిత్తిని, ౪. హస్తిని. ఈ విధముగ విభజించి వీరి పరిమాణముల నిరూపించి రూపముల యందలి భేదమును చక్కగ నిరూపించిరి.

౨. ప్రమాణము

ప్రమాణమును గూర్చి శుక్రనీతిసారమున ప్రతిలక్షణమందును, భృగుసంహితయందును చక్కగ నిరూపింపబడి యున్నది. మూర్తియొక్క తలములు హెచ్చుకొలది అవయవముల వృద్ధిగూడ నుండును గదా. ప్రమాణమునందు చిత్రశిల్పకళలకు భేదముండును. నరమూర్తి ప్రమాణమును శుక్రుడు వర్ణించియున్నాడు. శుక్రనీతిసారము జూడనగును.

౩. భావము

ప్రాచ్యకళలు భావనిరూపణము కు గాన భావలక్షణము మిక్కిలి ప్రధానమైనది. భావమునగా రసము. రసములు తొమ్మిది.

1. Memories of E. B. Jones (by) Lady Burne Jones, 1904.

రసాత్మకమైనది కళ. భావము రెండువిధములుగ గోచరింపబడును: బహిరంగ స్వరూపమునందు, అంతరంగమునందును.

బహిరంగభావనిరూపణమునకు అవయవముల యందలి వంపులు, హస్త-నేత్రవిన్యాసములు ప్రధానములు. శరీరమునందు గల్గు వంపులు నాల్గురకములు. ౧. సమభంగము. మూర్తి నిలువుగ నిట్రముగ నిలిచి యున్నపుడు గల్గును. ౨. అభంగము. అనగా తలయొద్దనుండి పాదములవరకు నిర్ణయించుటకు వీలుగాని వంపు గల్గియుండును. ౩. త్రిభంగము శరీరమునందలి మూడువంపులవలన గల్గును. ఉత్తమ జాతి స్త్రీలందును, ఉత్తమజాతి పురుషులందును త్రిభంగము సహజముగ నుండును. కృష్ణుని వర్ణించుతరి "త్రిభంగిగ నిల్చి" "ముమ్వంకలం బోవగా" యని వ్రాయుదురు. ఇందలి భావమ్మే త్రిభంగమై యున్నది. ౪. అతిభంగము: లెక్కలేనివంపులు శరీరమునందు గల్గుటచే అతిభంగ మేర్పడు. యుద్ధశూరులందును, శివుని విశ్వనాట్యమందును మన మీలక్షణము జూడగలము.

తదుపరి హస్తనేత్ర విన్యాసములతో బహిరంగస్వరూపమునందలి భావమును నిరూపింపనగును.

అంతరంగభావమును వర్ణములద్వారా గోచరింప జేయుదురు. వర్ణికాభంగమును జూడనగును.

౪. లావణ్యయోజనము

చిత్తరువునకు లావణ్యమిచ్చువాడు చిత్రకారుడు. చిత్రకారుడే దేశమునకు, ఏజాతికి సంబంధించిన నాదేశముయొక్క, ఆజాతియొక్క లావణ్యము లాతడు చిత్రించును. దానినే చిత్రకారుని (Technic) వ్యక్తిత్వ మందురు. చిత్రకారుడు దేవతాచిత్తరువుల రచించునపుడు నవయౌవనులుగ చిత్రింపవలయునని శాస్త్రము. శరీరమునందు నరములుగాని, కండరములుగాని, ఎముకలు గాని బహిర్గతములు కాకుండ శరీరము బలిష్ఠముగను, నున్నగను, సున్నితముగను ఉన్నట్లు చిత్రింపవలయునని సిద్ధాంతము. శ్రీకృష్ణ, గణేశ మొదలగు బాలకుమార మూర్తుల కీసిద్ధాంతములు వర్తింపవు. ఆ చిత్రములకు ప్రత్యేకలక్షణము లివ్వబడియున్నవి.

ఎంత లక్షణయుక్తముగ చిత్రించినను బొమ్మ అందముగ లేకున్న నిష్ప్రయోజనము. చిత్తరువునందలి భావ మెంత ప్రధానమో యంతకంటెను ప్రధానమైనది లావణ్యము. లావణ్యము వినా ప్రపంచమె శూన్యము.

౫. సాదృశము

కావ్యములందలి యుపమానములను గైకొని యావిధముగ చిత్రించుట సాదృశలక్షణ మనబడును. కావ్యాంతర్గత శిల్ప మిదియె. కవులు ఉపమాలంకారమును సాధారణముగ ప్రకృతిరూపమున మార్పు జెందని వస్తువులతోడనే సమన్వయించిరి. మీనములు, పక్షులు, పువ్వులు, గ్రుడ్లు మొదలగువానితో పోల్చిరి. మీనాక్షి, కంబుకంఠి పద్మాక్షి మొదలగుమాట లందలి యుపమానముల ప్రకారము చిత్రించుటె సాదృశలక్షణము.

మనుష్యుని తలను కోడిగ్రుడ్డుగను, నాసికను చిలుకముక్కుగ తిలపుష్పముగ, పెదవుల తుమ్మిపూవుగ మంకెనపూవుగ, జఘనములు హస్తములు అరటికంబములుగ, వక్షము వృషభతల, సింహవక్షముగ, పాదములు, అరచేతులు కమలములుగ కవులు వర్ణింతురు. ఈ పోలికల గైకొని చిత్రములకు ప్రకృతిరమణీయతనిచ్చుటకె సాదృశలక్షణ మేర్పడియున్నది.

౬. వర్ణికాభంగము

వర్ణికాభంగ మనగా వర్ణరచనము. వర్ణములు మూడు: ఎరుపు, నీలము, పసుపు. ఈ మూడు ప్రకృతివర్ణములనుండి సప్తవర్ణములు గల్గును: ఊదా, నీలి, నీలము, ఆకుపచ్చ, పసుపుపచ్చ, నారింజపండు రంగు, ఎరుపు. ఈవర్ణముల మిశ్రమమున లెక్కలేనన్ని రంగులు వచ్చును.

వాస్తవకళయందు వర్ణములు బాహ్యలావణ్యమునె చిత్రించును. మానసికభావ నిరూపణకు భారతీయులు వర్ణముల నుపయోగింతురు.

సాత్విక, రాజస, తామసములు భగవంతుని ప్రకృతిగుణములు. సాత్వికమును రెండురకములుగ నిరూపించిరి. శుద్ధసత్వము: శుద్ధసత్వమునకు తెలుపువర్ణము (ఉదా) శివుడు తెల్పు. కైలాసము తెల్పు. నంది తెల్పు సరస్వతి తెల్పు ఆమె వసనములు తెలుపు. పద్మము తెలుపు. హంస తెలుపు. ఇట్లు తెలుపువర్ణము శుద్ధసత్వమునకు చిహ్నము జేసిరి.

సాత్విక రాజస తామసములు మూడు గల్గిన మూర్తులను నీలవర్ణముతో చిత్రించిరి. శ్రీవిష్ణు, మహాకాళి, రాము, కృష్ణ, మొదలగు మూర్తులన్నియు నీలవర్ణమున నిర్మించిరి. రాజసచిహ్నము ఎరుపు. తామసమునకు నలుపు నుపయోగించిరి. నలుపు మ్లేచ్ఛచిహ్నము గద.

సూర్యమండలము తెల్పు అనగా శుద్ధసాత్వికమూర్తి యనిగదా. సూర్యదేవతయగు గాయత్రిని "ముక్తావిద్రుమహేమ నీలధవళచ్ఛాయైః" యని వర్ణించిరి. సూర్యకాంతియందు సప్తవర్ణములు గలవు. అనగా సప్తగుణ ప్రధానమైనది సాత్వికము. అందును శుద్ధసాత్వికము.

పరిపక్వహృదయమును, అతీతమూర్తిని, నిరూపించుటకు ఆకుపచ్చవర్ణము నుపయోగించిరి. ఆకుపచ్చ, పసుపుపచ్చ వర్ణములు (మహమ్మదీయులకు) రాజసచిహ్నములు. నారింజపండువర్ణము (కాషాయ రంగు) అగ్నిచిహ్నము. శ్రీరామతీర్థస్వామిని జపనీయులు, హిందూ సన్యాసి కాషాయవస్త్రధారణమునుగూర్చి యడిగినపుడు, హిందూ సన్యాసి శారీరసౌఖ్యముల నగ్ని కర్పించినాడను నుద్దేశ్యముతో అగ్నివర్ణకషాయమును ధరించు ననెను. భావము ననుసరించి వర్ణముల నుపయోగించు లక్షణము ప్రాచ్యులదై యున్నది. దట్టముగ కండ్లు మిరమిట్లు పోవునట్లు రంగుల పూయుట పాశ్చాత్యలక్షణము. వెలుగునీడలు వర్ణపు దట్టములలో వారి కళలు ప్రఖ్యాతములైనవి. పలుచని వర్ణముతో భావ

పోషణమును జేయుచు, ప్రకృతిని సహితము పోషించుకొనుచు ప్రాచ్యకళ పెంపొందినది. అజంతా గుహాలయములయందలి వర్ణములు మిక్కిలి ప్రకాశవంతములు కాకుండుటచేతనే యందలి భావములు బహుసున్నితముగ గోచరించుచున్నవి. భావమును బహిర్గతము జేయునది రంగులపసగాదు. బహుసున్నితమైన సామాన్యరేఖల వలననె భావము చక్కగ నిరూపింపనగును. అజంతాచిత్రములందు సామాన్యరేఖలె ప్రధానములుగ నున్నవి.

*   *   *   *

భారతీయుల కళలన్నియు కాలగర్భమున దాగిపోయినవి. కొన్ని పరరాజ్యములకు గొనిపోబడినవి. అచ్చటచట శిథిలములైయు సున్నితముగ గాన్పించు శిల్పములు, చిత్తరువులు భారతీయ పూర్వోన్నత్య కళాసాంప్రదాయములకు నిదర్శనము లగుచున్నవి. ప్రాచీన గీర్వాణగ్రంథములు శాస్త్రనిరూపణమున కాదర్శము లగుచున్నవి.

క్రీ॥ పూ॥ ౫వ శతాబ్దమునాటి శిశునాగ వంశజుల కుమారగ జాతశత్రువుయొక్క కొన్ని విగ్రహములు; క్రీ॥ పూ॥ రెండవశతాబ్దమందలి జోగిమరాగుహల యందలి చిత్రములు; మధుర, సారనాథ్, గయ, కాశి, భార్హత్, సాంచి, తక్షశిల, నలంద, అమరావతి, ఉండవల్లి, భట్టిప్రోలు, ఘంటసాల, జగ్గయ్యపేట, చినగంజాము మొదలగు ప్రదేశములందలి బౌద్ధ స్తూప, ఆరామవిహారములయందలి శిల్పములు; అజంతా, ఎల్లోరా, కార్లె, ఎలిఫెంటా గుహాలయములందలి చిత్రశిల్పములు; దక్షిణహిందూదేశమునందలి దేవాలయ గోపురారామప్రాకారములందలి ద్రవిడశిల్పములు మరి యనేకప్రాచీన ఐతిహాసిక శిథిలము లన్నియు పూర్వహిందూ శిల్ప చిత్రకళల కాదర్శములు. భారతమునందలి మయసభాభవనము ప్రాచీనభవననిర్మాణమునకు చిహ్నము. ఉషాకన్య చెలికత్తె "చిత్రరేఖ" ఊహాచిత్రము భారతీయచిత్రరచనకు సాక్ష్యము. ఉత్తరరామాయణమునందలి ప్రథమాంకమునందలి, శాకుంతలమునందలి షష్ఠాంకమునందలి చిత్రకళాప్రశంసలు పూర్వరాజుల చిత్రకళా ప్రవీణతను, మన్ననలను నిరూపించుచున్నవి.

శివుని విశ్వనాట్యమూర్తి (నటరాజు) చాలదా ప్రాచీనభరత చిత్ర శిల్పశాస్త్రముల యుత్కృష్టతను రసప్రపంచమున కంకితమిచ్చుటకు!

హైందవకళకు యోగబుద్ధుని ప్రతిమయే యాదర్శము. కమలాసనాసీనుడై, ప్రశాంతనిర్మలానంద మందలి తన్మయత్వమున నిమీలితనేత్రుడై ప్రపంచమునకు దూరమగు యోగము నాచరించునట్లు సృజించిన ప్రాచ్యశిల్పియొక్క యసమాన కళాకౌశల్యము యుగయుగాంతములకైనను ప్రపంచమున కాదర్శమై యుండవలసి యున్నది.

కడసారి

ప్రతివాదిభయంకరం రంగాచార్యులు గారు

ఇది యొకసారి కాదటుగు; టీవ మెరుంగుదు నెన్నియెన్ని నా
మది నగలించు చీకటులమాంతముగా దగిలించిగ్రమ్మి వైచి యా
కదలగరాని దారుల యగాధసుదూరత లీదియీాది నీ
పదముల జేరి'పాడు'మని బాష్పము లెన్నిటి వ్యర్థపుచ్చితిన్.

నీ నయనప్రభల్ కురియు నీరవనృత్యము లానియాని తం
త్రీ! నిశితాశ సిరసిలి నిర్భయమైనది నామనస్సు; కా
నీ, నిరతప్రయాణదయనీయపరిశ్రమ మద్ది నేడు నీ
గానపు కౌగిలింతలకుగా కడసారిగ వచ్చి వేడెదన్.

మరి నాయాశయు వేడబోవ దిక; యుష్మద్గానమాధుర్యముల్
పరిహీనంబులు నాకు నింక; నిదియే పాడంగ నా వేళ;నన్
పరిహాస్యం బొనరించె దేని, విను, మనైల్క రాశ్యసంఘాతవి
స్ఫురితారుణ్యము బాష్పజాలము జగంబుల్ ముంచివైచున్ ప్రభూ.

అజంతా చిత్రకళ

కే. నరసింహాచారిగారు

ఒక దేశము యొక్క చిత్రకళ యాదేశము యొక్క జీవకళవంటిది. జీవయుతుడగు శరీరి యెట్లు తేజోవంతుడుగను, ప్రతిభావంతుడుగను విరాజిల్లుచుండునో యట్లే యొక దేశము తన చిత్రకళయొక్క ప్రాశస్త్యమువల్ల ప్రకాశించు చుండును. చిత్రకళ దేశముయొక్క జ్ఞానసంపకను ప్రతిఫలింప జేయు నద్దము.

భారతమాత ప్రస్తుతమున తన నైసర్గికమగు చిత్రకళచే సంస్కృత కాక పరదేశానత కేవల కృత్రిమ రత్నప్రతిపాదిత ప్రతిభాయుతమై యున్నను, పూర్వము జాతిరత్నమువంటి తన నైజకళాలంకారములచే భూషితమై యుప్పెడిది. అట్టి జాతిరత్నోపమ మగు మన దేశచిత్రకళ యనేక ప్రదేశములలో స్థాపితమై యున్నది. అజంతా ఎల్లోరా, నాసిక, గాంధార, అమరావతి సాంచి మొదలగునవి యందు సుప్రసిద్ధములు.

అనేకశతాబ్ద ప్రవర్ధమాన మగుచు వచ్చిన చిత్రకళాదేవి యొక్క వివిధగతు లొక్కచోటనే ప్రదర్శింపబడి యుండుటవలన అజంతా తక్కిన యన్నింటికన్న ప్రసిద్ధ ప్రదేశమని కొనియాడ బడుచున్నది.

పాశ్చాత్య చిత్రకళ కేవల మైహికము. కల్పనా చమత్కృతికిని, ఆముష్మిక చింతకును, అవకాశ మొసగజాలదు. ఐహికస్వభావము ననుసరించియే యుండవలసినది కాన దానికి శృంఖలలు మెండు. స్వేచ్ఛ చాలదు. భావప్రపంచమున స్థానములేదు. భౌతిక ప్రపంచమునను పరిమితవ్యాప్తియే దీనికి, భారత చిత్రకళకన్నో మైహిక స్వభావానుగుణముగ నుండవలెనను నిర్బంధము లేదు. స్వేచ్ఛ యపారము. శిల్పులును, చిత్రకారులును కళారంగమున విచ్చలవిడి సంచరించగలరు. చిత్రకళా ప్రపంచమున వారు పెట్టినది బిక్ష. అప్రతిహతమును నపారమును నగు కల్పనా చమత్కృతి మాత్రమె కాక చారిత్రక విషయము గూడ వారిచే ప్రదర్శింపబడి యుండెను. అందువలన వారి చిత్రకళ ప్రస్తుత చరిత్రకారులకు గూడ నాధారమై యుపయోగపడుచున్నది.

అజంతా చిత్రరంగమును మూడు భాగములుగ విభజింప వచ్చును. 1. చారిత్రక ప్రకరణము. ఇందు మూలమున నాయా కాలపు చరిత్రమును, ఆచారనాగరికతలును తెలిసికొననగును. 2. భక్తి ప్రకరణము. 3. కల్పనా ప్రకరణము. ఈమూడు ప్రకరణములందును నవరసములు ద్యోతకములగుచుండును. ప్రతిచిత్రమును, ఔచిత్య విరోధము లేక సకలాలంకార సమన్వితంబై యొప్పుచుండును.

పాశ్చాత్య చిత్రములందు, ఏదేనొక్క విషయము ప్రధానముగ గణించి, దానికిమాత్రము ప్రాముఖ్యము నొసగి (Bringing the main character alone into the forefront and throwing the rest into the background and indistinctness) తక్కిన భాగముల నుదాసీనభావమున జూచుట యాచారము. భారత చిత్రమున నట్టి లోపముండదు. నాటకరంగమున ప్రతిపాత్రమును, తత్తదుచితస్థానమాక్రమించి నాటకమునకంతయు రక్తిగొల్పునట్లు భారతచిత్రకళారంగమున గల ప్రతివిగ్రహమును చక్కగా చిత్రింపబడి చిత్రమునకు సౌందర్య మొసగూర్చు చుండును. (Every detail is shown with interest and earnestness and every character is portrayed with all its importance. (ప్రభవ సం. సంచిక, పుట 176 చూడుడు.)

చిత్రసౌందర్యమునకు అందలి పాత్రలను చక్కగా చిత్రించుటమాత్రమే కాక యితరశృంగార మావశ్యకము.

ప్రతిచిత్రమునకును చుట్టు నేదో యొకయలంకార చిత్రమును చిత్రించుటయందు భారతీయు లద్వితీయులు. వారి యలంకార చిత్రములు (Conventional designs) వారి కల్పనా చమత్కృతిని వైవిధ్యముల జాటుచున్నవి. (ప్రభవ సం. సంచిక, పుట 177.)

ఈసంచికయందు చేర్చిన చిత్రముల వివరము.

మొదటిచిత్రము: రాజసమావేశము

ప్రథమ గుహాలయమున వెనుకటి గోడపైనున్నది. ఇదియొక చరిత్రవిషయిక చిత్రము. ఇరువురు రాకొమరులు మంతనమున నున్నవారు. అందొకడు నాగరాజు. వెనుక భాగమున నొకతార్తాహరోద్యోగి యున్నాడు. ఇరువురు రాకొమరులును తమ పరిమిత పరివారసమేతముగ నొక మంటపమున నాసీనులైయున్నారు. కొందరు సేవకులు పళ్లెరములు నుపహారములు గొని నిలిచి యున్నారు.

రెండవచిత్రము: హంసవేట—హంసజాతకము

ద్వితీయ గుహాలయమున నున్నది. వారణాశి రాజగు బ్రహ్మదత్తుని యాజ్ఞానుసారముగ కొందఱు బోయలు మానస సరోవరము నందలి బంగారుహంసను బట్టుకొన యత్నించు చున్నారు. ఈ చిత్రము స్వభావానుగుణముగ నున్నది. బోయవాడొకడు మోకాలిబంటి నీట నిలిచి హంసల నాకర్షించు చున్నాడు.

మూడవచిత్రము: మరణావస్థ

పదునారవ గుహాలయమున నున్నది. ఒక రాకొమరిత మరణవేదన పడుటయు పరిచారిక లామెకు సకలోపచారములు జేయుటయు చక్కగా చిత్రింపబడి యున్నది. ప్రతి పరిచారిక ముఖమునను దుఃఖము ద్యోతకమగుచున్నది. విషయానుగుణ్యముగ పాత్రపోషణము చేయుట అజంతా చిత్రకారుల కతి సులభము. కుడిప్రక్క నిద్దరు సేవకులు పానపాత్రములగొని రాకొమరిత స్థితిని గురించి చింతిల్లుచున్నారు.

నాలుగవచిత్రము: సంభాషణ

ప్రథమ గుహాలయమున నున్నది. ఇరువురు పరిచారకులు తమలో తామేదియో సంభాషించు కొనుచున్నారు. వారు కూర్చుండిన రీతియు, వారి ముఖమునందలి భావసూచనయు తచ్చిత్రకారులను ప్రశంసాపాత్రులచేయక మానవు.

అయిదవచిత్రము: వనవిహారము

పదునేడవ గుహాలయమున నున్నది. ఇరువురు స్త్రీలు వనవిహార మొనరించు చున్నారు. ఆభరణ విహీనలై యుండుటంబట్టి స్త్రీలు సామాన్యలని కాని, సన్న్యాసినులని కాని తోచును. వనమున దుస్సాధములగుసింహాది మృగములును, అతి సాధువులగు హరిణములు, వానరములు, నెమళ్లును కనబడుచున్నవి. నానా విధములగు వృక్షములు ఫలభరితములై యున్నవి.

ఆరవచిత్రము: తామరకొలను

తామరలు తరంగములపై నూగులాడుట కడు రమణీయముగ నున్నది. తామరలనడుమ కలువలునిలిచి తామరల నృత్యములకు తాళములు మేళవించురీతి తల లూపుచున్నవి. తామర లిటునటు ప్రాలియుండుట తరంగ చలనమును సూచించు చున్నది.

ఏడవచిత్రము: పాద కమలములు

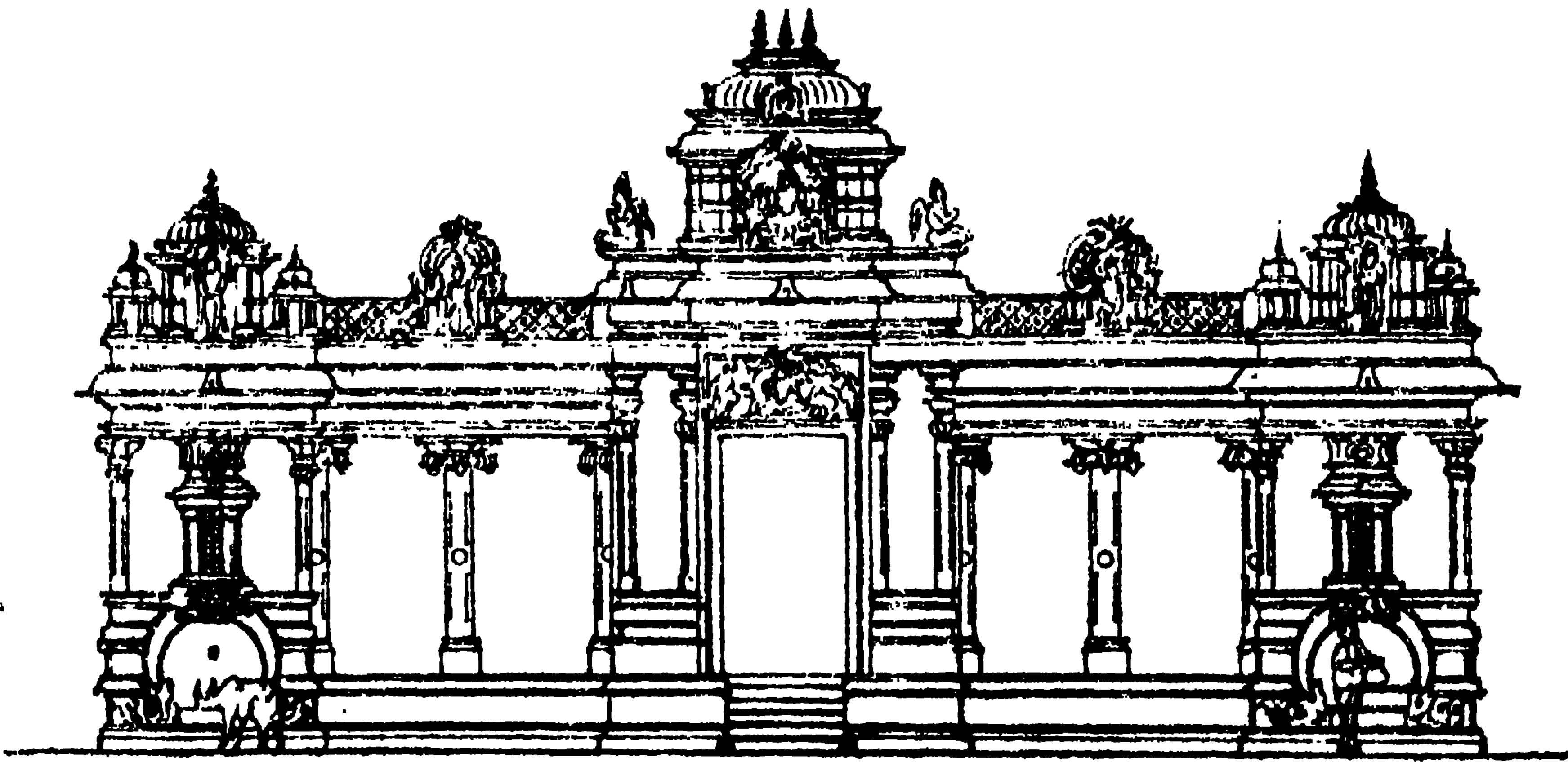
ఈ చిత్రమున కవులు వర్ణించు పాద కమలముల లోని పాద, కమలముల అభేదరూపము ప్రతిపాదితమైనది. వ్రేళ్ల కొనలవంపులు పుష్పదళములతో సారూప్యము బొందినట్లుండుట చిత్రమునకు సౌందర్యము నొడగూర్చుచున్నది.

ఎనిమిదవ చిత్రము: తత్త్వబోధ—విశ్వంతర జాతకము

పదునేడవ గుహాలయములో నున్నది. విశ్వంతరుడను రాకొమరుడు మితిమీరిన దానతత్పరుడై తన పట్టపుటేనుంగును సహితము కొందరు భిక్షువేషధారుల కిచ్చెను. ప్రజలందులకు కినిసి విశ్వంతరుడు ప్రజాపాలనార్హుడుకాడని, తపోనిష్ఠ నుండదగినవాడని, అతనిని వనములకంపుమని రాజగు సంజయుని కోరిరి. రాజంత తన ప్రధానమంత్రిని విశ్వంతరుని పాలిపింక బుద్ధిగరపుటకు యత్నింపగా విశ్వంతరుడు ప్రధానమంత్రికి దానము కన్న తనకేదియు గొప్పకాదనియు, తన ప్రాణము సహితము యాచకుని కీయ సంసిద్ధుడననియు దాన మహిమను బోధించు చున్నాడు.

శ్రీ సత్యజ్ఞాన మందిరము

శ్రీ ఉత్తరాది మఠము, 13, సింగరాచారి వీథి, తిరువల్లికేణి, మదరాసు.

ఈ ఉత్తరాది మఠ భవనము శ్రీ మధ్వాచార్యులవారేర్పరిచి ఉత్తరాది మఠమునకధిపతులగు స్వాములవారి ఆధీనమునందున్నది. ఈ భవనమున శ్రీమదాంజనేయస్వామివారి దేవళ మున్నది. ఇపుడు పీఠాధిపతులుగా నున్న శ్రీ సత్యధ్యాన తీర్థభగవత్పాదాచార్యుల వారికి ఆధిపత్య మిచ్చినవారును రాజమహేంద్రవరమున భౌతిక శరీర మును త్యజించిన వారునునగు శ్రీ సత్యజ్ఞాన తీర్థ భగవత్పాదాచార్యుల వారి బృందావనము గూడ నీభవనమునందున్నది. ఇచట ప్రతి దినము ను, పూజాస్నాన కార్యాదులును ధూపదీప నైవేద్యాదులును పురాణ శ్రవణము, హరికథా కాలక్షేపములు హరినామ సంకీర్తనము, శ్రీరామ నవమి మున్నగు జాతీయోత్సవములు, మధ్వ నవమి మున్నగు పుణ్యది నోత్సవములు, గొప్పపండితుల వలన ఉపనిషత్ప్రవచనములు మున్నగునవియు జరుగుచుండును. ఈ భవన మిపుడు శీర్ణస్థితికి వచ్చి యున్నది. శ్రీసత్యజ్ఞాన తీర్థుల జ్ఞానభక్తి వైరాగ్యాది మహిమాతిశయ ములు మధ్వమతస్థుల కందరికిని తిరుపతి మహంతుగారికిని గూడ తెలి సియే యున్నవి. మధ్వమతస్థులను స్త్రీలును, పురుషులును ఇతరులును గూడ వందలకొలదిగా మఠమునకు వచ్చి శ్రీ స్వాములవారి బృందావ నము కడ సేవజేసియు, పురాణాదులవినియు కృతార్థు లగుచుందురు. ఈ భవనమును, దేవాలయమును మరల పెంచికట్టుటకును ఉపన్యాస మందిరమును గ్రంథాలయము నేర్పరుచుటకును నిశ్చయింపబడి పని ప్రా రంభింపబడినది. మందిరమునకు వెనుక భాగమున పాకశాల పూర్తియై నది. ఉడిపిలో శ్రీ మధ్వాచార్యులవారు ప్రతిష్ఠించిన శ్రీ బాలకృష్ణు ని సేవజేయుటకు శ్రీ మధ్వాచార్యులవారిచే నేర్పరుపబడిన అష్ట మ ఠములలో నొకటి యగు శ్రీ పుత్తిగె మఠాధిపతు లీమధ్య చెన్నపురికి వచ్చినపుడు ఈ పాకశాలకు శుద్ధి పుణ్యాహవాచనమును జరిపిరి. ఆ నాడు అచటనే శ్రీవారిభిక్ష నిమిత్తము మహా నైవేద్యము సిద్ధపరుప బడినది. ఇపుడు ముందు భాగమున పని ప్రారంభింపబడెను. ఫునాదు లు పూర్తియైనవి. శ్రీ ఉత్తరాది మఠాధిపత్యము నిపుడు వహించి యున్న శ్రీ సత్యధ్యాన తీర్థ భగవత్పాదాచార్యులవారు ఈ భవన నిర్మాణము నిమిత్తము చాల దీక్షబూని అత్యధికముగ ధన సహాయము చేయుచున్నారు. ఈ నిధికి యిప్పటికి 1163-5-3 చేరినవి. ఇందులో శ్రీ సత్యధ్యానతీర్థ భగవత్పాదాచార్యస్వాములవారును, చెన్నపురి లోని వారి ఏజెంటును సుమారు 800 రూపాయిలు యిచ్చియున్నా రు. కీ. శే. కొమూరు రామచంద్రరావు, బి. ఏ., బి. యల్. (హైకోర్టు వకీలు) గారి భార్య మాతు శ్రీ కొమూరి జానకీబాయమ్మగారు 2000 రూపాయల నొసంగిరి. తక్కిన మొత్తమును పలువు రొసంగియున్నా రు. ఆంధ్ర దేశమునందలి ధార్మికులందరును ముఖ్యముగా మధ్వమతస్థు లందరును శక్తినంచన లేకుండ యీనిధికి ధన సహాయము చేసి వారి గు రువుల అనుగ్రహమునకు పాత్రులగుదురుగాక! ధనమును పంపగోరు వా రీ గ్రింది రెండు చిరునామాలలో దేనికైనను పంప ప్రార్థితులు. నిర్మిం పబడుచున్న ఈ భవనముయొక్క పటమిందున్నది.

బాంకి:—1. ఎస్. ఎం. ఎస్. జె. (శ్రీ మన్మధ్వ సిద్ధాంతో న్నాహినీ)నిధి లిమిటెడు, కారు స్ట్రీటు, ట్రిప్లికేను, మదరాసు.

ట్రస్టీ:—2. డాక్టరు, పి. కే. కృష్ణారావుగారు, ఎల్. ఎమ్. ఎస్. కల్యాణీనివాసు, మైలాపురు, మదరాసు.

ఇట్లు విన్నవించు విధేయులు,

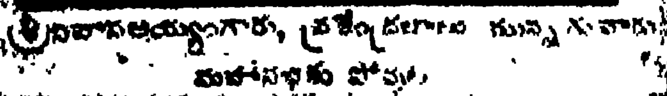
టి. వి. నరసింగరావు, ఎం.ఏ., ఎల్.టి., ప్రెసిడెన్సీకాలేజి మదరాసు.

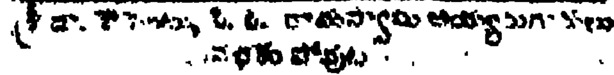
అడ్రెసు:—సత్యానందరామాచారి, కంట్రాక్టరు, కాబినెట మేకరు, గవర్నమెంటు ఆక్షనరు, ట్రిప్లికేను.

కార్యదర్శులు,

౪౩వ అఖిలభారత జాతీయ మహాసభ-కలకత్తా

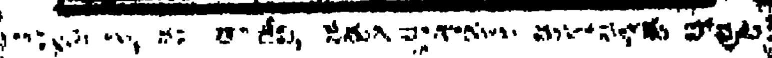

తెలుఁగు బ్రాహ్మణుల తెగలు

విద్వాన్ గరిమెళ్ల సోమన్నగారు, యం.ఏ., యల్.టి.

తెలుఁగు బ్రాహ్మణులలోని తెగలు వాసములను బట్టియు, వృత్తులనుబట్టియు, వైదికమతశాఖలను బట్టియును గలిగినవి. తెలగాణ్యులు తొలుత అచ్చతెనుఁగునాటివారు. వేఁగినాటివారు వేఁగి దేశములోనివారు. కాసలనాటివారు కోసలదేశమునుండి వచ్చిరని ప్రతీతి కలదు. కాని ఇది సహేతుకమని తోఁచదు. వెలనాటివారు వెలిగనుండు దేశమువారనియు, లేక తెల్లదేశము వారనియుఁ జెప్పఁబడును. వీరు వైదర్భులన్న వాడుక కలదు. వేఁగినాడు ఏలూరిప్రాంతము. ములికినాటివారి ప్పటి నైజాం దేశమువారని చెప్పుట కలదు. ముల్క అనఁగా ఉరుదుభాషలో దేశము అని అర్థము. ద్రావిడులు ద్రవిడదేశమునుండి వచ్చినవారు. కరణకమ్మలు కర్ణాటకదేశవాసులు.

నియోగులు వేపార్లను వృత్తులనుబట్టి యాపేళ్లను బడసిరి. వైష్ణవులు, మాధ్వులు,స్మార్తులు అను భేదములు మతానుసారములు.

ఋగ్యజురాది వేదశాఖలవలన ఋగ్యజురాది శాఖాధ్యాయులు ఏర్పడుదురు.

ఇట్లు బహువిధముల విభాగమును జెందియున్న తెలుఁగు బ్రాహ్మణులు తమశాఖలలోనే పెండ్లిండ్లు చేసికొందురు కాని శాఖాంతరవివాహము కావింపరు. వీరిలో శిష్టులు శాఖాంతరులతోఁ గలిసి భోజనము చేయరు.

హవ్యకవ్యములలోను, ఆహారాచారములలోను భేదములేవియు లేకున్నను ఈ వేర్వేఱుతెగలవారు ఒకరితో నొకరు వివాహాది సంబంధములను గల్పించుకొనరు. ఇది గొప్ప వైపరీత్యము.

ఇంటఁ దెనుఁగు మాటాడువారు తెనుఁగువారని మనము సంకేతము పెట్టుకొనవచ్చును. ద్రావిడులును మాధ్వులలోఁ గొందఱును తమస్వభాషలను మఱచి అంతకన్న మిన్నయగు ఆంధ్రమునే యవలంబించిరి కావున వీరును ఆంధ్రులే యగుదురు. రోడ్డులు రైళ్లు మున్నగు సౌకర్యములు లేకుండిన పూర్వకాలములలో నూఱుమైళ్ల దూరమున నుండినవారు వైదేశికులుగనే యెన్నఁబడుచుండిరన్న వింత కాదు. ముందటికాలములలో దూరదేశస్థుల కులగోత్రములు సాధారణముగ సంశయాస్పదములగుటచే నేనాటివారు ఆనాటనే సంబంధములను గలుపుకొనుచుండిరి. ఈ నిర్ణయమును ఏలేశ్వరోపాధ్యాయుఁడు స్థిరపఱిచె నందురు. ఈ విభాగములు అకస్మాత్తుగ పుట్టియుండవు. వృత్తిగతభేదములును గూడ ఇటులనే క్రమోత్పత్తిని పొందియుండును. మతమూలకమగు భేదములు- రామానుజీయ మాధ్వాదులలోనివి- విస్తరించియున్నవి. వీరిలో పెక్కువిభాగము లున్నవి.

భిన్నశాఖలలో సమానగోత్రు లుందురు. అగాధమగు గోత్రవిషయము మన ప్రసంగమునకు తోడ్పడదు.

ఈశాఖాభేదములు పెక్కువందల యేండ్లనుండి పాటింపఁబడుచు వచ్చుచున్నందున ఒక్కొక శాఖవారికి కొన్నికొన్ని విశిష్టలక్షణములు ఏర్పడినవి. కులక్రమాగతముగ నీలక్షణములు చూపట్టుచుండెడిని. నానాదేశములవారితో సాంగత్యమును, సులభప్రయాణములును, సంకులసహవాసమును గల యీదినములలో నిట్టిలక్షణములు చాలవఱకు రూపుమాసినను వానికి అంతము కలుగలేదు. ఇవి పూర్తిగ నశించి ఆంధ్రబ్రాహ్మణులందఱు నొక్కజాతిత్వమును బొందుటకు ఇంకను కొన్నివం

దల యేండ్లు పట్టును. సహవాసమేగాక సహబాంధవ్యము కూడ ప్రబలినకొలఁది పరస్పర పరిహాస నిందా మాత్సర్యములకు కారణములగు శాఖీయవైలక్ష్యములు అడుగంటి శాకాహార వైదికధర్మానుసర ఆంధ్రభాషా వ్యవహారాదులగు ముఖ్యసాధనములు ఐక్యమును కలుగఁజేయును. అనవసరమగు శాఖాభేదములు నశింపఁజేయుట వివేకము గదా.

ఇప్పటివఱకును జరిగి వచ్చిన ప్రత్యేక శాఖీయలక్షణముల ఆవిర్భావములను పరికించిన వినోదము కలుగును.

తెలగాణ్యుల గుణాతిరేకమును, వేఁగినాటివారి వికటసన్యాసమును, కాసలనాటివారి పీనవు వ్యవహారమును, ముఱికినాటివారి ముగ్ధత్వమును, ద్రావిడుల ధార్ష్ట్యమును, నియోగుల గూఢత్వమును, వెలనాటివారి వెట్టియును, పరిహాస ప్రసంగములకు వచ్చుచుండును. ఇవి నానాఁటికిఁ దగ్గిపోవుచున్నను వీనివలన శాఖల సమ్మేళనము కాకున్నది. ఒకశాఖవారు మఱియొకశాఖతో సంబంధము చేయుచో క్రిందిసంతతివారు ఇట్టిపరిహాసములకు దిగరు.

ఐక్యము కావలసిన యీదినములలో నిట్టి నామమాత్ర భేదములచే సంఘము చీలిపోవుట యనర్థహేతువు.

బ్రాహ్మణులలో వలెనే కాపులలోను గూడ వందలకొలఁది విభాగములు ఏర్పడియున్నవి. ఆహారాచారములు సమానమగునప్పుడు వివాహాదిసంబంధములుండుట న్యాయము. క్షత్రియులలోను, కోమట్లలోను ఇట్టి విభాగములు తక్కువగ నున్నవి. వీరిసంఖ్య స్వల్పము, కావున వీరిలో ఐక్యము కలుగుట సులభము.

విద్యాసంపత్తిగల బ్రాహ్మణులును, ఇతరవర్ణములవారును, అనవసరములును నామమాత్రములును అగు భేదములను మాని కలిసిమెలసి జాతీయైక్యతకు తోడ్పడుట యొప్పును. వీరినిజూచి జనసామాన్యము నడచును.

విశ్వసోదరత్వము

శ్రీతత్వానందస్వామి

శ్లో. సర్వభూతస్థ మాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని, ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః.
యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర సర్వంచ మయి పశ్యతి, తస్యాహం న ప్రణశ్యామి స చ మే న ప్రణశ్యతి.

తాత్పర్యము

[సర్వభూతములందును సమదర్శిత్వముగలవాడు నిరంతర బ్రహ్మనిష్ఠతో గూడినవాడై సమస్తభూతములందు తనను, తనయందు సమస్తభూతములను చూచుచుండును.

ఎవడు సమస్తభూతములందు నన్ను (బ్రహ్మను) జూచుచున్నాడో, నా యందు (బ్రహ్మమునందు) సర్వభూతములను జూచుచున్నాడో యట్టివానికి నేను కనబడకుండను, నాకతడు కనబడకుండడు. (భగవాన్ శ్రీకృష్ణవచనము)]

ఈ రెండు శ్లోకములును నరుని జీవనపరమావధిని విశదము చేయుచున్నవి. పాశ్చాత్యుల పరిణామసిద్ధాంతము అనగా ప్రకృతిశాస్త్ర సాహాయ్యమున దేల్పగల సిద్ధాంతము, జీవియొక్క పరమావస్థయందు నిగూఢమైయున్న సర్వశక్తులను బూర్ణముగ బ్రకటించుట యని తెలుపుచున్నది. పాశ్చాత్యులు చేతనములందే సంకల్పశక్తియు ప్రయత్నశీలమును గలదని నమ్ముదురు. అచేతనములందు బరిణామము స్వతస్సిద్ధము కాదు. కావున ప్రాణములేని పదార్థరాశి యంతయు జీవుల యుపయోగార్థము సృష్టియయ్యె ననియు, ఆ పదార్థరాశిని జీవులు తను యిష్టమువచ్చినరీతిని నుపయోగించుకొని క్రమేణా ఉన్నతదశలను బొందవలయు ననియు వారు నుడువుదురు. ఈ పరిణామక్రమమున, నచేతనములు జీవుల శరీరములందు బ్రవేశించి, వానితో సారూప్యమును బొంది సజీవము లగుట జూచుచున్నాముగదా! ఇటుల కాలము గడువగా నెన్నడో సర్వమును చైతన్యమయ మైపోవలసి వచ్చును. ప్రస్తుతము జీవకోటిలో నగ్రస్థానము వహించియున్న మానవునిగూర్చి పర్యాలోచింతము. చేతనము లచేతనములను దమకొఱకై స్వాధీనము జేసికొని నిరాఘాటముగా వినియోగించుకొనుచు స్వవృద్ధిని సాధించుకొనినటులనే, జీవులలో నుత్తము లధములను నిర్జించి తమ యుపయోగార్థమై వినియోగించుకొనుటయు ప్రకృతిలో గానంబడుచున్నది. చిన్నిచేపలను పెద్దచేపలు, చిన్నిపురుగులను బక్షులు, క్షుద్రజంతువులను మృగములు చంపి, తిని వర్ధిల్లుచున్నవి. ఈ ధర్మమే మానవకోటిలోను బ్రకటితమగుచున్నది. బలహీనులను బలవంతులు, ధనహీనులను ధనవంతులు, అధికారహీనుల నధికారవంతులు, బుద్ధిహీనులను బుద్ధిమంతులు పీడించి స్వీయాభివృద్ధిని జూచుకొనుచున్నారు. బలము, ధనము, అధికారము, బుద్ధి యనువానిలో నుత్తరోత్తరము శ్రేష్ఠతరమందురు. దయాదాక్షిణ్యములు పరిణామవృత్తియందు జోటివనగునని పాశ్చాత్యులంగీకరింపరు. నరుని ప్రాధాన్యము, తన శక్తియుక్తుల నత్యంతమును బ్రయోగించి, చేతనైనంత యుద్ధతిని సాధించుటలోనే ప్రకటితము కావలయును; అట్టి బలప్రయోగ మవసరములేని సామ్యావస్థ యుండవచ్చును, అప్పుడు దయాదాక్షిణ్యాది శాంతిగుణములానుషంగికములుగ వినియోగమునకు రావచ్చును అందురు.

ఒక పాశ్చాత్యతత్వవేత్త నరహృదయమును బరిశోధించినవాడై దయాదాక్షిణ్యములు గలిగి వర్తింపుము, క్షుద్రజీవుల హింసించరాదని తలచెను. మాంసాహారమును విసర్జించెను. తోడివారెల్ల వీనిని హేళన చేయసాగిరి. చాలకాల మోర్చుకొనినాడు. ఒకసమయమున నీతడు సముద్రప్రయాణము చేయుచుండెను. సముద్రమునగల విచిత్రముల బరిశీలింపసాగెను. చిన్న చిన్న పురుగులను చిరుచేపలును, చిరుచేపలను బెద్దచేపలును, వీనిని తిమింగిలములును దినుట గనిపెట్టినాడు. వానికంతట నొక క్రొత్త స్ఫురణ కలిగినది. క్షుద్రతరజీవు లుత్తమతర జీవుల కాహారమగుట ప్రకృతిధర్మము. కావున ప్రకృతిం గల జీవులలో నత్యుత్కృష్ట పరిణామమును బొందిన నరుడు తక్కినవానినెల్ల భక్షింపవచ్చును, అని నిర్ధారించినాడు. వెంటనే మత్స్యములను కూర వండించుకొని తిన నారంభించెనట.

భౌతికశాస్త్రనిష్ఠితమగు పరిణామసిద్ధాంతము ననుసరించి యింతవఱకు సత్యమే. నరునకు దక్కిన జీవకోటినెల్ల, యింతేల, జగమున జూపట్టు సర్వమును స్వాభివృద్ధికై వినియోగించుకొను నధికారము గలదు. దీనిని భారతతత్వవిదులును నొప్పుకొని యుండిరి. కాని నరుని పరిణామయాత్ర ప్రపంచమున జూపట్టువానినెల్ల నిర్జించుటతోడను, భూతకోటి యొసగగల యానందము ననుభవించుటతోడను ముగియుట లేదని మన ఋషిసత్తములు కనిపెట్టిరి. పశువునకు దిండియు, నరుకలిమియు బ్రకాశము గూర్చుననిరి. పశువు తాను తిన్నదాని సౌఖ్యమునే యనుభవింపజాలును గాని, యజమాని తనకై కూర్చి, చేర్చిపెట్టియున్న దానిని జూచిగాని, స్మరించిగాని యానందమును బొందజాలదు. కొన్ని

మృగములు తమ సంతానమును సయితము నావలకు నెట్టివేసి యవి తిను వానిని బలాత్కారముగ లాగికొని తినును. ఇది కేవల మృగస్వభావము. మానవులందును నిట్టివారు కలరుగాని, యెంత నికృష్టనరుడయినను, నొకానొకప్పుడైన నితరుల సానందమును బంచుకొను స్వభావము ప్రకాశమునకు వచ్చుచునే యుండును. రాక తప్పదు. ఇది నరుని విశేష లక్షణము. భువిలో నెల్లెడల నన్ని జాతులందును మనుష్యస్వభావము కేవలస్వార్థపరతను దాటియె యుంట గోచరించును. అడవిమనుష్యులందు సయితము స్వకుటుంబమును, స్వసంఘమును నభిమానముతో జూచుట, వారికొఱకై స్వార్థత్యాగము జూపుట సహజముగ గోచరించును. నాగరికుల సంగతి చెప్పవలయునా? సామాన్యుల యభిమానము సజాతీయులవఱకే వ్యాపించును. ఉత్తముల యభిమానము నరసంఘము నంతటిని నిముడ్చుకొనును. ఉత్తమోత్తములు సర్వభూతచయమును, చరాచర చేతనాచేతన భేదమును గూడ నధిగమించి సర్వత్ర ప్రేమను ప్రసరింపజేతురు. బ్రహ్మవేత్త లట్టివారు. వీరు నరసంఘమునకు తల మానికము వంటి వారు. వీరియందు స్త్రీపురుష పక్షపాతముగాని, స్వజన పరజనవ్యత్యాసములుగాని చూపట్టవు. సమస్తభూతకోటిని దమను వలెనే జూచుకొందురు. అంతేల, సమస్తభూతజాలమునందును నద్వైతపరబ్రహ్మమును సాక్షాత్కారము జేసికొందురు. ఇదియే పరమగమ్యము. అన్నిట దనను, దనయం దన్నిటిని సాక్షాత్కారము చేసికొనుట యిదియే.

అటువంటి మహామహుల పవిత్రబోధల ననువదించునప్పుడును, కొన్నియెడల, సంకుచితహృదయులగు విద్వాంసులు స్త్రీపురుష భేదములను గోరంతలను గొండంతలుగ జేసి గ్రంథముల వ్రాసియుండిరి. ఇంకను వ్రాయుచుండిరి. అటుల జేయుటకు సత్యమునుండి దృష్టి చలించుటయే హేతువు. కొందఱు స్త్రీలకు ప్రత్యేకాత్మయే లేదు, భర్తల గతియే స్త్రీలకు ప్రాప్య మనియు, పెండ్లి కాక మరణించినవారు కడుపాపులు గాన రౌరవాదినరకములే వారికి నివాసములగు ననియు వ్రాసిరి. అధ్యాత్మతత్వమును జక్కగ గ్రహించి, పాటింపనివారి భావము లివి. నరునకు కైవల్యము పరమప్రాప్య మనియు, నది స్త్రీపురుషులకు సమముగ సాధ్యమనియు తత్వకోవిదుల స్థిరాభిప్రాయ మైయున్నది. అవయవ భేదములబట్టియు, కొలదివిశిష్టగుణములబట్టియు ప్రాకృతజీవనమున గించిద్భేదములు గాన్పించినను, ఆధ్యాత్మికజీవనమున సరిసమాను లనుట తథ్యము. విద్యలకెల్ల సరస్వతి యధిష్ఠానదేవత యని బోధించిన ఋషిసత్తములు స్త్రీలయెడ నలసభావమును జూపగలరా? త్రిమూర్తులును దమతమశక్తులను స్త్రీదేవతల రూపము నందించి వారిద్వారమున లోకపాలనము గావింతురని బోధించిన మానివరులు స్త్రీలను హేయముగ జూడగలరా? స్త్రీలను మహాసభలలో మధ్యవర్తులనుగ నంగీకరించి మహాతత్వచర్చలను జరిపిన బుధవరేణ్యులు స్త్రీలను తూష్ణీంభావముతోడ నైన దలంపగలరా? అందుచేతగదా సమస్తదేవతల నాహ్వానించి పూజించునప్పుడు ముమ్ముందు వారి భార్యలను చేర్కొనుచుందురు. వాణీహిరణ్యగర్భాభ్యాం నమః, ఉమామహేశ్వరాభ్యాం నమః అందురుగదా! మనయిండ్లలో వ్రతములు, నోములు, నిత్యనైమిత్తికకర్మలను నడుపునప్పుడు ముందుగ బుణ్యాంగనలను గాదా బూజింతుము? నిజమును గమనించుచో స్త్రీలయెడ నొకింత గౌరవాధిక్యమునే మన పెద్దలు విధించిరి. ఇతరదేశములందు నిటులే యున్నది. అది సాంఘికాచార, రాజకీయసంస్థలందు ప్రకటిత మగుచున్నది.

కాని యాధునికనాగరికమున, పశుబలమునకు నైతికాధ్యాత్మికబలములు జోహారొనర్చు కాలమున, మన స్త్రీలకు నిమ్నదశ ప్రాప్తించి నదనుట నిజము. ఇది సనాతనధర్మము కాదు. పూర్వపు గ్రంథములందును స్త్రీజాతి నరు నధోగతికి దెచ్చుటలో ప్రధానకారణముగ నిర్ణింపబడియున్న దేల యని శంకింతురు. కేవలలింగభేదమును పాటించి వివరణములు చేయువలసిన సందర్భములందు తప్ప, సర్వత్ర పురుషునే నరజాతి కంతకును ప్రతినిధిగ చేర్కొనుట సామాన్యధర్మము. ప్రపంచమున నెల్లెడలను నిట్లే జరిగినది. కావున ధర్మార్థకామమోక్షము లను పురుషార్థములం దెల్లెడల స్త్రీకిని పురుషునితో సమానాధికారము గలదనుట స్పష్టము. మగవారిలోనే వారివారి శరీరావయవదార్ఢ్యమునుబట్టియు, బుద్ధికుశలతనుబట్టియు, నైతికాధ్యాత్మికప్రభావమును బట్టియు కర్మభేదమును విధించునటుల, కొన్ని విశిష్టలక్షణభేదములను బట్టి స్త్రీపురుషులు నిర్వహింపవలయు కార్యములందు భేదము లుండుట న్యాయము, ననివార్యము నగును. కాని చతుర్విధపురుషార్థములందును నేపాటిభేదమును లేదు. అయినను వైరాగ్యప్రకరణములందు పెక్కుగ్రంథములలో స్త్రీనింద స్ఫుటముగ గోచరించుట కలదు. పైన వివరించినటుల సంఘనీతుల ప్రస్తావించుపట్ల మానవజాతికి ప్రతినిధిగ మగవానిని చేర్కొనుట సహజము గాన, నరుని పతనమునకు స్త్రీ హేతువైనట్లు వర్ణించువో నట్లు చేసియుండిరి స్త్రీని ప్రతినిధిగ గొని వ్రాసినయెడల బురుషుని సయితమటులనే వర్ణించియుందురు. అనివార్యమగు స్థలములందుదప్ప సాంఘికరాజకీయశాసనములందెల్ల నరుడన్న నారియనియు నర్థముచేసికొనక తీరదు. తన తోడి మానవుని స్వాస్థ్యమును భంగపఱుపగూడ దనిన, స్త్రీస్వాస్థ్యమును భంగపఱుపరాదను నియమ మందు లేదనవచ్చునా? అటులనే మోహనివారకముగా త్వక్చక్షుః శ్రోత్రాదులను హేయములుగ వర్ణించుపట్టుల స్త్రీని చేర్కొనినంతమాత్రాన,వివేకము కొఱవడిన కొందఱు స్త్రీల ననాదరముగ జూచుటయు, ఘోరశత్రువులని వచించుటయు నక్రమము. స్త్రీల చక్షుఃశ్రోత్రాదులు మోహజనకము లగుచో, నట్టికన్నులు, చెవులు గల పురుషులు స్త్రీలమోహమునకు గారకు లగుట లేదా? స్త్రీలశరీరములు మాత్రము రక్తము, మాంసము, నెముకలు, చీము, మలనాళములతో గూడియున్నవనిన పురుషుల తనువులు నటుల లేవా? వజ్రములు, బంగారు, సుగంధద్రవ్యములతో నిర్మితములై, యట్టి ద్రవ్యములతోడ

ప్రవర్ధనము గాంచు పురుషశరీరములు గలవా? పశుభావముతో వర్తించి విషయలోలురగుచో, స్త్రీలు పురుషుల కంతటియపకారులో, పురుషులును స్త్రీల కంతటియపకారులే యగుదురు. పురుషార్థసాధనమున నుపకరింతురేని పరస్పరము గురుప్రాయులగుచు, మగవారెంత మాన్యులో యాడువారు నంత పూజనీయులే. అన్యముగ దలచుట దురహంకారమనదగును.

అనివార్యములగు భేదములు, నరులందు స్త్రీపురుషవివక్షత లేకయే కానంబడుచున్నవి. వానిని పాటించియే సంఘనిర్మాణమున వర్ణవ్యవస్థ యేర్పఱచిరి. ఆశ్రమవ్యవస్థ ఒకేనరుడు తనజీవితమున వేర్వేఱవస్థలం దెట్లు వర్తింపవలయునో తెలుపును. ఇది యెల్లజనులకును సమానమే. అయినను వ్యష్టియొక్క గుణభేదములనుబట్టి కొన్నిమార్పులుండవచ్చును. సమష్టిసంఘవ్యవస్థయగు వర్ణమునుగూర్చి విచారింతము. పశువులందు స్వార్థపరత్వమును, పరస్పరస్పర్ధయు, హింసయు సహజములైయుండ, నరునందు పరస్పరసహకారము, మైత్రి, కరుణ మున్నగు లక్షణములు సహజములుగ నుండును. కొందఱియం దివి మందప్రకాశము గలవిగ నుండును; మఱికొందఱియం దివి స్ఫుటముగ బ్రకాశించుచుండవచ్చును. వీనిని ప్రవర్ధనము గావించుకొని దైవత్వమును సంపాదించుట మానవధర్మము. తమతమ గుణగణముల కనుసరణములగు ధర్మసాధనల నేర్పఱచుకొని, పరస్పరస్పర్ధలు లేక, పరస్పరసహకారముగలిగి జీవనము గడపుటకే వర్ణవ్యవస్థను ఋషివరులు నియమించిరి. సమష్టిదేశక్షేమమును, వ్యష్టిమోక్షమును నొకదానికొకటి ప్రతిబంధకముగాకుండ చేకూరుటకు వర్ణవ్యవస్థ మిగుల నుపకరించును. ప్రతివాడును దన పూర్వుల వృత్తి ననుసరించి జీవనముచేయుట ప్రధానసూత్రము. సామాన్యముగా దండ్రివృత్తి కొమారునకు సులభముగ నలవడును. జీవనమునకై విశేషశ్రమ లేకుండను నానందముతోడను పనిచేయువానికి బుద్ధివికాసము నొందును. పరమార్థచింతనమున కవకాశము మెండుగ లభించును. అతితృష్ణ పీడింపదు. ఎవని సహజగుణముల ననుసరించి వాడు వృత్తిజేయునో, నుత్సాహము పెంపొందును. పని లతికౌశలముతో నెఱవేరి యానందము నొసగును. తాను చేయు పనులను శ్రేష్ఠముగ నొనర్చుటచే గల్గునానందమే సత్యమైనది. ధనార్జనముచే గలుగు నానందము కృత్రిమమైనది, అతి సంచలమైనది. ఈనాడు సర్వజీవన వ్యవహారములును డబ్బుతో సంబంధపడుటచేతను, ధనసంపన్నత ననుసరించి గౌరవపరిమితు లేర్పడుటచేతను మానవజీవితము కృత్రిమమై చెడినదని విజ్ఞులెల్లరు గమనించియున్నారు. పూర్వకాలమున నెందఱెందఱో విద్యాధికులు పేదరికమును గౌరవభూషణముగ నెంచి తమ బుద్ధివిశేషము నాధ్యాత్మికతత్త్వాన్వేషణమున వినియోగించియుండిరి. ఎందఱో శిల్పులు తమచిత్రరచనలచే రారాజులను మెప్పించి, నగరములను, బుణ్యక్షేత్రములను దివ్యముగ నలంకరించి, కాసునైన గూడబెట్ట నెంచరైరి. క్షత్రవీరు లెందఱో ధర్మరక్షణార్థమై ప్రాణముల నర్పించి కీర్తి వహించిరేగాని ధనరాసులపై దమ గణ్యతను నిలుపజూడలేదు. వైశ్యులు సహా తాము సంపదలను సమకూర్చినను వానిని దానధర్మములకును, దేశక్షేమమునకును వినియోగించిరేగాని వ్యష్టిభోగములకై కూడబెట్టినవారు కారు. ఆనాటి శూద్రులును దమకు హైన్యము గలిగెనని యెన్నడును శోకింపక, దేశాభ్యుదయమునకై తమ బలోన్నతుల నర్పణముచేసిరి. ఈనాడైనను ధనము, అధికారము, కృత్రిమబిరుదములు దూరముగ నుంచి, నరుని యోగ్యచరితలే గౌరవమునకు ముఖ్యాధారములుగ నంగీకరించితిమా, తక్షణమే దేశశాంతియు, లోకశాంతియు చేకూరుటేగాక ప్రతినరుడును నత్యంతసంతుష్టితో దనలో నిగూఢమైయున్న విశిష్టప్రతిభను బ్రకటించి సత్యమగు నానందమును బడయగలడు. అప్పుడు వృత్తులన్నింటికిని సమానగౌరవమే యుండును. చాకచక్యప్రదర్శనమును, పరోపకారపారీణతయు, ఉన్నతభావప్రకటనమును మాత్రము గౌరవమునకు లక్ష్యములు కాగలవు. అప్పుడు ప్రతివాడును తనతండ్రివృత్తినే యవలంబించుట తన ప్రతిభావిశేషమును బ్రకటించు మార్గమని తెలిసి యత్యున్నతిని సాధింపగలడు. సమష్టిని దేశమంతయు తేజోవంతములగు సంఘములతో చెన్నొందగలదు. వ్యష్టి సమష్టిని దనలో నిముడ్చుకొని నట్లగును.

ఒకరి నొకరు గౌరవించుట యనగా నొకరు చేసిన కార్యముయొక్క శ్రేష్ఠతను గమనించి, యందుచేత మనస్సున పొడమిన భక్త్యానందముల వెలువరించుటే గాని,యొకరు తన నీచత్వము నంగీకరించుటయు, వేఱొకరు తన యాధిక్యమును జూపి యితరుల నిరసించుటయు నని భావము కాదు. శ్రీ వివేకానందస్వాములవారు సెలవిచ్చినటుల వీధులను నిర్మలముగ నూడ్చునతడు సింహాసనాధిష్ఠితుడై ధర్మపాలనమున నేమరు ప్రభువుకంటెను సంఘబోధకుడై విద్యాప్రచారము చేయ నసమర్థుడగు నుపదేష్టకంటెను శ్రేష్ఠతరుడనియు, హెచ్చు గౌరవనీయుడనియు గ్రహింపవలయును. మఱియు వీరందఱును దమ తమ విధుల జక్కగ నెరవేర్చినచో సమానముగ గౌరవార్హు లగుదురు. ఒకరు వేఱొకనికంటె నధికుడనని యెదుటివానిని హీనునిగ జూడ నొల్లదు. ఎవరిధర్మము వారిది. వారివారి ధర్మమును జక్కగ నిర్వహించువారు సర్వపూజ్యులు. ఇట్టి సందర్భమున నెవడును తన వంశానుగత వృత్తిని నిరసించి యన్యవృత్తిని బూను నవసర ముండదు. సకృత్తుగా దన తండ్రివృత్తి కనర్హుడగువాడు గావచ్చును. అతడు తన కనుకూలమగు వృత్తిని బూని గౌరవభంగము లేకయే జీవింపవచ్చును. సామాన్యముగా నెవడును వృత్తిని మార్చుకొన నెంచడు. దేహకష్టసుఖముల పాటించి వృత్తిని మార్చుకొను నుత్సాహము సహజముకాదు. ధనము, అధికారము, కృత్రిమగౌరవము మున్నగునవి దుష్ప్రేరణకు మూలములగుచో మాత్రమే, యట్టి స్పర్ధలు సంఘటిలును. సంపద లేవి యున్నను నవి సమష్టిసంఘమున కుపకరించునవిగ నుండవలెను; వ్యష్టి వాని కధిపతిగ నుండరాదు. అప్పుడు ఒకవడ్రంగి కమ్మరి గావలయు ననిగాని, కమ్మరి

బడిపంతులు కావలయు ననిగాని, బడిపంతులు వర్తకము చేయవలయు ననిగాని, వర్తకుడు రాజకీయోద్యోగి కావలయు ననిగాని, రాజకీయోద్యోగి వ్యవసాయకుడు గానెంచుట గాని, వ్యవసాయకుడు సంగీతసాహిత్యముల గడించవలయు ననిగాని సహజపరిస్థితులలో నేర్పడవు. అట్టిమార్పులవలన నెవరును లాభ ముం[డ]ని తలపరు. ఒక్కకుటుంబములోని సోదరులు పరస్పరప్రేమ, సుశీలము నున్న యెడ, కష్టసుఖములమితో స్పర్ధలకు నగి యొకరినొకరు నిందించుకొనుట జూడము. పొలములలో కాయకష్టముచేయు సోదరుని నింటికడ కూర్చుండి పెత్తనము చేయు మనిన నొడంబడడు. ఎందువలన? అతనికి దాను చేయు పనిలో హాయి గలదు. హీనత లేనిపట్ల, పెత్తనముచేయు పనికై మార్పుకెంద నుత్సహింపడు. కాయపుష్టిగల్గి నిరాడంబరుడగు వానికి మోటారుకారులో విహారములు సల్పుట యసహ్యముగ నుండును. బలహీనుడై తనయశక్తతను గప్పిపుచ్చుటకు మోటారులలో దిరుగాడు నతడు గుట్టు వెలువడుచో దలవంచుకొనక తీరదు. ప్రతివారును చేయు పని తనకును, సంఘమునకును ప్రయోజనకరముగ నున్నదా లేదా? ధర్మవిరుద్ధముగ లేదుగదా? ఆత్మవిస్ఫురణకు దోడ్పడుచున్నదా? అను విమర్శనకుమాత్రమే నిలువవలసియుండును. కృత్రిమపు తారతమ్యము లుండనగదు. పేరులచేత వృత్తులందు గౌరవాగౌరవములను ప్రవేశపెట్టుట యవివేకము.

చిన్నకథ యొకటి కలదు. ఒక యూరిలో జనసంఖ్య హెచ్చైనది. చోటు చాలుటలేదు. చుట్టుపట్టులను తగినయవకాశములు లేవు. ఒకబుద్ధిమంతుడు దూరముగా బోయి యొకలంకలో నూతనముగా నొక యధినివేశమును నెలకొలుప నుద్దేశించి తనయూహను గ్రామములోని వారికి దెలిపెను. వీనికడ కొక మేధావి వచ్చి, "నేను మీ యధినివేశమున బరిపాలకుడనుగ నుండి, యందలి పనిపాటుల విమర్శింపుచు, మీ క్షేమలాభముల నరయుచుందు"నని చెప్పెను. అందు కాయన "నాతో వచ్చువా రందఱును న్యాయముగ సమష్టిక్షేమమునకై పాటుపడెడి వారుగ నుండవలెను. ప్రాల్మాలికలు, మోసములు చేయువారలను నేను దీసికొనిపోను. కావున నీవంటి యుద్యోగి యవసరము లే"దనెను. ఇంకొకడు వచ్చి, "నేను బలశాలిని, ధైర్యముగలవాడను. ఎటువంటి సాగరుబోతునైనను నడంపగలను. కనుసన్నచేత నే నెల్లరను విధేయులను జేతును. మిమ్మందఱ రక్షింపుచుందు"ననెను. వీనినిగూడ నంగీకరించక, "యధినివేశములో మేము పరస్పరము కొట్లాటలు జరుపుకొనము; అట్టి దురవస్థ మూడినప్పుడు నిన్ను కోరుకొందు"మని జవాబు చెప్పినాడు. మూడవవాడు వచ్చి, "నేను మీరు పండించు పంటను దగురీతిని రక్షించి మీకు వలయుదానికి మించినపంటను దూరప్రదేశములకు గొనిపోవుచు, మీకు వలయువాని నచ్చటినుండి తెచ్చిపెట్టుచు నుపచారము చేతును" అనెను. అందు కాయన "మేము పండించు సర్వమును నీయధీనము చేతుము. దాని రక్షణకు నీవు బాధ్యుడవై యుండవలయును. అదంతయు నీ దను భ్రాంతిని బొందదగదు. మాతోపాటు నీవును యథేచ్ఛగా ననుభవింపుము. ఇందు కొడంబడిన నీవు రావచ్చు"ననెను. నాలవవాడు వచ్చెను. "నేను బలముగలవాడనే కాని బుద్ధిపాటవమును నాకు భగవంతు డొసగలేదు. ఎవరేపని చెప్పినను శక్తివంచన లేక చేసెదను. మీతోపాటు సర్వవిధముల నాదరించిన సత్తు"ననెను. "సోదరా! నీవే కాదు. ఇట్టివా రనేకులు కావలెను. అధినివేశాభివృద్ధి మీవంటివారిపై నాధారపడియుండును. నీకు గౌరవమునకు మా యధినివేశమున నేపాటికొఱతయు నుండదు. రమ్మర"మ్మనెను. ఇంకొకడు వచ్చెను. "నేను మీకు వలయు సమస్తోపకరణములను నిర్మించెదను. మీ మీ కర్మలందు సదుపాయముల నెల్పుచుందును; నూతనవిషయముల గనిపట్టుచుందును. కాని నామాట నొప్పున నాతో సహకారము సలుపువారు కొందఱు కావలసియుందు"ననెను. అందు కాయన "సోదరా, మేమందఱమును నీకు సహకారము చేతుము. నీవు లేనిచో మేమేమి చేయగలము? కాని యెన్నడును మాపై నహంకారమును జూపవలదు. మాకు తోడునీడవై మాతోపాటు సుఖముల బడయుము. ర"మ్మనెను. ఇంకొకడు వచ్చెను. "నేను వైద్యుడను. మీకు రోగములు వచ్చినప్పుడు కాపాడెదను. నేను దాపున నుండిన మీ కనేకవిషయముల ధైర్యము కలుగును. అధినివేశమునకు ప్రాణదాతనై యుందు"ననెను. అందు కాబుద్ధిశాలి "నాయనా! సోమరులకు నీ యుపయోగ మెంతయు గలదు. మాలో మితిమీరి తినువారు, పనిపాటులు మాని వ్యర్థముగ జీవించువారు, రోగముల కాస్పదులగువారు నుండరు. కావున నిన్ను దోడ్కొని పోజాల"ననెను. ఇట్లు కొందఱు నూతనసంఘముగ నేర్పడి యొకయధినివేశమును స్థాపించి చిరకాలమునకే మహోచ్ఛదశకు వచ్చిరట. స్వార్థపరతయు, పరస్పరనిరసనలును, సోమరితనమును లేక యాదర్శప్రాయులుగ నుండిరట.

పూర్వఋషులచేత నిట్టి పరస్పరసహకారధర్మముపైన వర్ణవ్యవస్థ నిర్మింపబడినది. గుణకర్మలను బట్టి కార్యములందు భేదములున్నను గౌరవభాజనములందు వ్యత్యాసములు లేవు. శక్తియుక్తులు హెచ్చుగ నున్నకొలదిని హెచ్చుబాధ్యత వహించి శ్రేష్ఠతరసేవ యొనర్చుటే దీనికి సూత్రము. ఇట్టిబాధ్యత గుర్తింపబడినచో తృష్ణాపిశాచమున కవకాశ ముండదు. తృష్ణ లేక యపకృతులు సాగవు. అపకృతులు లేనిచో క్రోధమున కవకాశ ముండదు. సర్వమును ప్రేమమయమై విరాజిలును. క్రీస్తు తర్వాత నెవ రధిపతులుగ నుండవలయునని వానిశిష్యులలో వివాద గలిగినప్పుడు, "మీలో నెవ డందఱికంటె తుదను తనమేలును జూచుకొని, సమష్టిసందఱకు హెచ్చుసేవ చేయగలడో వాడు మీలో నధిపతి యగుగాక" యని బోధించినాడు. ఇట్లొక్కొక్క జనశ్రేణియు జక్కబడెనేని, కొన్ని జనశ్రేణులు రాష్ట్రములుగను, రాష్ట్రములు సామ్రాజ్యములుగను, సామ్రాజ్యములు విశ్వమానవకుటుంబముగను నేర్పడి పరిపూర్ణానందములో ప్రకాశించును. పాశ్చాత్యదేశములం

దెల్లెడల నిప్పుడ వర్ణవ్యవస్థానిరూపణకై కృషి చేయబడుచున్నది. కాని వారు నైతికబాధ్యతపైన గాక సంపద నార్జించు కోరికమీద నిర్మాణమును సాగింప నెంచుటచే కృతకృత్యులగుటలేదు. వారి ననుకరించి భారతీయులు కొందఱు సంఘనిర్మూలనమునకు గడంగుచున్నారు. ప్రేమ నాధారముగ జేసికొని, త్యాగముతో వర్తించినయెడల నీపేరులే యున్నను మానినను, వర్ణనియమములు ప్రతి జనసమాజమునందును నెలకొని, యత్యంతశుభదాయకములు కాగలవు. విశ్వసోదరభావమే దీనికి మూలసూత్రము. సమానసంపదలును, నధికారములును గావు.

ప్రతివాడును భాగ్యభోగ్యముల కాసించి, యున్నతపదవిని గోరుచున్నాడేగాని, యున్నతపదవి నధిష్ఠించిన కొలదిని హెచ్చుబాధ్యతను వహించి సేవచేయుదు ననువాడు కానరాడు. తన స్వధర్మమును శక్తికొలది నెఱవేర్చెనా యను చింతను విడిచి, నాకింతకంటె హెచ్చు లాభము వచ్చు నుపాయము లేదాయని ప్రతివాడును తలపోయుచున్నాడు. అనగా తనలో విశ్వమంతయు నిముడ్చుకొనవలయునని యత్యాశయేగాని, విశ్వమునంతటిలో దాను నిండియుండ గోరుట లేదు. వ్యష్టిదృష్టిలో సమష్టిదృష్టిని లయముచేయు యత్నము జరుగుచున్నది గాని, వ్యష్టిని సమష్టిలో లీనముచేయు సద్భావము చూపట్టుట లేదు. సమష్టి సంకుచితము చేయబడుచున్నది గాని, వ్యష్టి వికాసము నందుట లేదు. నే నెంత కూడబెట్టుకొని, దాని నితరులకు గొరకకుండ సేయగలనా యను తలంపేగాని నావలన నెందఱెందఱు బాధపడిరి? యను విచారము లేదు. పరదేశములనుండి సంపదలను గొనిరా వీలులేని భారతదేశమువంటి దేశములో ధనాఢ్యులు, నధికారధూర్వహులు పెరుగుచుండి రనగా వేనవేలుమంది యింకను దారిద్ర్యములో నడగద్రొక్కబడుచు, స్వాస్థ్యహీను లగుచుండిరని యర్థము. ఈవైఖరి వర్ణధర్మమున కెంతయు వేరుపురుగు వంటిది. విశ్వసోదరభావమును సంకురదశయందే దిగమ్రింగును.

ఒకసంఘమున నెంతమంది త్యాగులు, కరుణాపరు లుండిన నదంత ప్రకాశించును. ధనకాంక్షులు, పరపీడకులు నెంత హెచ్చుగా నుండిన నంత కృశించును. గుణములు, కర్మలే ప్రధానములు గాగల సంఘనిర్మాణము దైవీయము, తద్వ్యతిరిక్తమైన సంఘము కేవల మాసురము. "చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మవిభాగశః" అనుటలో భగవంతుని పక్షపాతముగాని, నిష్కారుణ్యముగాని లేదు. ప్రతివానికిని ఆత్మవికాసమున కత్యంతానుకూలనియమమును సమకూర్చితి నని చెప్పియున్నాడు. ఆయన స్వధర్మనిర్వహణమునే సంఘపు పునాదిగా జేసి, లాభాలాభములు విచార్యములు గావని బోధించి యట్టి యపోహను తొలగించి యున్నాడు. "కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన". ఎన్నడును ఫలాపేక్ష వలదని నొక్కిచెప్పి యున్నాడు. సర్వసృష్టితో మను నైక్యమై, పరిపూర్ణపరమాత్మయం దైక్యము గాంచవలయు నరసత్తముడు ఫలమునుగూర్చి యేమి గణితము వేయగలడు? ప్రయత్నము సమర్థమును, తీవ్రమును, నిర్దుష్టమును నై యుండవలయును. విశ్వసోదరభావసాధనయే యిది.

"ఓం సర్వేఽత్ర సుఖినస్సంతు సర్వే సంతు నిరామయాః,
సర్వే భద్రాణి పశ్యంతు మా కశ్చిత్ దుఃఖ మాప్నుయాత్".

తా. ఎల్లెడల సుఖ మబ్బుగాక. అందఱు నారోగ్యముగ నుండ్రుగాక. అందఱు సుఖముల గాంత్రుగాక. దుఃఖ మెంతమాత్రమును పొందకుండ్రుగాక.

సోదరసోదరీరత్నములారా! అనుక్షణము దీనిని సంస్మరింపుచు మీ జీవితముల ధన్యముల గావించుకొండ్రుగాక! వర్ణవ్యవస్థయొక్క పూర్ణఫలము ననుభవింత్రుగాక. విశ్వసోదరభావము సర్వత్ర ప్రకాశించుగాక.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

పద్మిని

చల్లా లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి గారు

అరరె! భవన్మనోహర సహస్రనిశాతకర ప్రహార దు
స్తరపరితాపమంది వెలుచన్ మదకుంజర మంబుజాక్షు నె
త్తెఱఁగున మీఱనేకరఁ దదీయ మనోరమవై చెలంగుచున్
జెఱుపఁదలంచిరా; కమలినీ! వెసఁ దత్కర మంద నేర్చితే!.

కమలధవుండు నీ నడతఁ గన్గొని యేమితలంచు నొక్కొ! నీ
రమణుఁ డెఱుంగమిన్ గజకరగ్రహణ ప్రభవానురాగ సం
భ్రమమునఁ జొక్కి నిక్కెదవు పద్మిని! నీదు ప్రవర్తనంబు లో
కమునకు వెల్లడించి కులగౌరవముల్ నశియింపఁ జేయుచున్.

ఎంతటిదానవే కమలినీ! యిటులన్ బరపూరుషాళికిన్
స్వాంత మొసంగి వేశ్యగతి బాపురె! నీదుప్రభావమేని నో
రంత యెరుంగవయ్యొ! కమలాలయ కీవు గృహాంబ వద్దియున్
సుంతయటుండ; నంబురుహసూతికిఁ దల్లివికావె చెప్పుమా!.

ధృతిఁబోనాడి సరోజినీ! పడుపువృత్తిన్ బూన ; వేడ్కన్ మధు
వ్రతమన్ వేడుకకాదు, ద్రావకసుధాపానం బపేక్షించి; నీ
రతిగోరన్ మొగమోడి ప్రాణపతినిన్ రంజింప కీవే [1] యధః
పతనంబెంచియు జారు రేయిబవలున్ బాటింపకన్ గూడవే!

"ధవుఁ డరుదెంచె"నంచు విని తత్తరమందుచుఁ గృత్రిమంపు లే
నవు విరజిల్లుచున్, దగు వినమ్రతఁ జూపుచు నూర్పులూర్చుచున్
ధవుని గమించు జారిణి విధంబున ; నీ మగఁ డేగుదెంచఁగా
నవుచు, వియోగపుంబాగల నన్ నిగుడించెదు తేంట్లఁ బద్మినీ!.

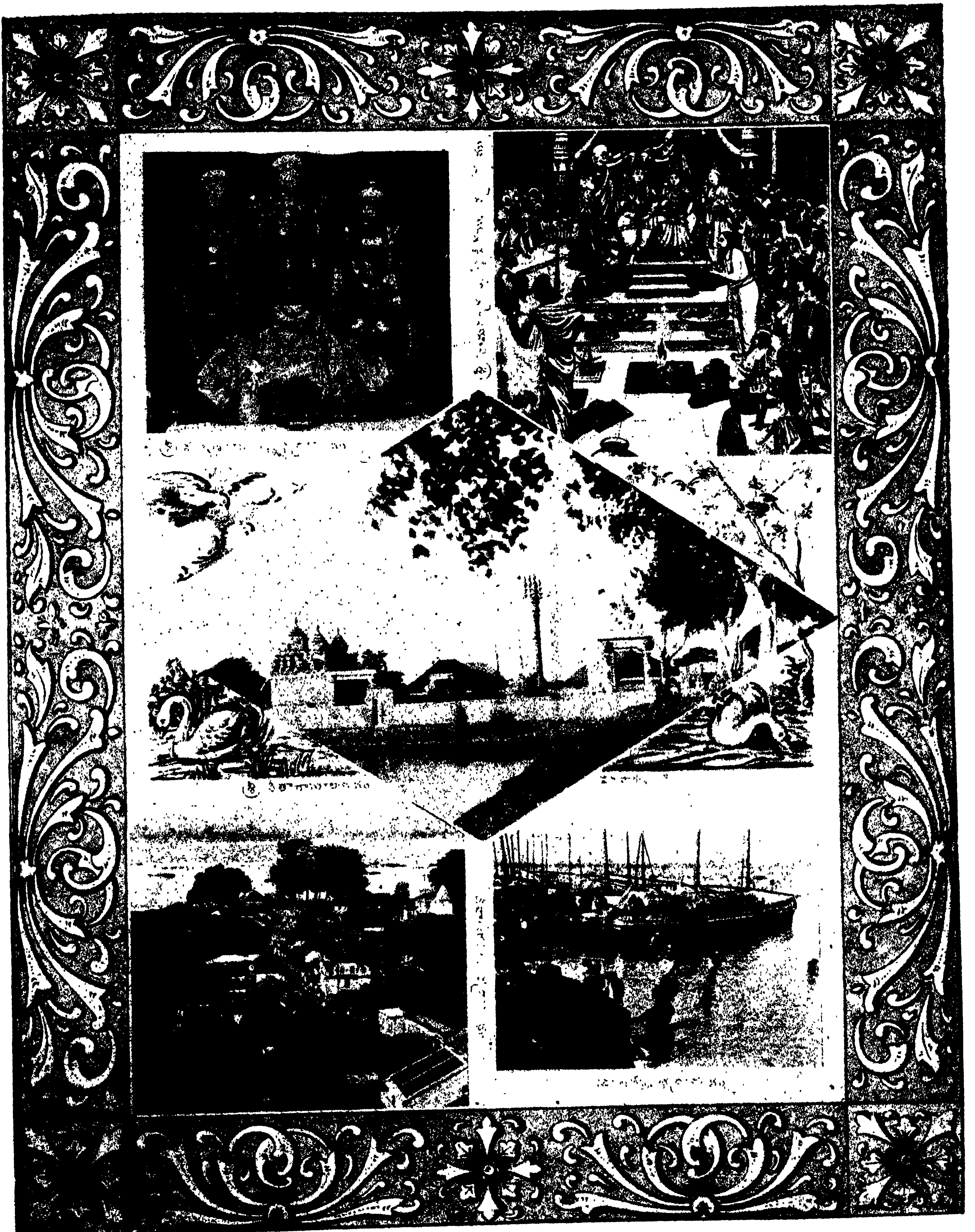
[2] ఎంతటిదాన వైతివె భళీ! నళినీలలితాంగి పద్మినీ
కాంతుని మోసగించితివి కాపురముండెడి లచ్చికండ్లకున్
గంతలు గట్టనేర్చితివి కంజభవుం డిది కానఁడిందుకే
"యింతుల నమ్మరా"దని వచించెడి పెద్దలపల్కు కల్లయే.

"గురునకుఁ బంగనామమిడఁ గోరిన చందురు డిప్డు మ [3] ద్వసు
స్ఫురణను వృద్ధిఁ బొంది ననుఁ జూచె నగౌరవవృత్తి" నంచు న
ల్కరవి, సుధాంశుపాతము దలంపఁగఁ బద్మిని! చంద్రుఁ డట్ల భా
స్కరునకుఁ గోరె; "ధాత్రి నొకకాంతకు నిర్వురు బోరు కైవడిన్."

ఉపసంహారము అలుక వహింపకమ్మ! నిను నారడిబెట్టితినంచుఁ బద్మినీ!
కల దొక విన్నపంబు విను కౌరవముఖ్యుఁడు దండ్రి సెప్పు ప
ల్కుల వినకున్న, వాని విని లోకము నీతి గ్రహించెగాదె! య
ట్టులఁ దలపంగ నీ కివి కఠోరములైనను నీతులే గదా!.

---

1 అధఃపతనము=అస్తమానము. అనగా సూర్యుఁడస్తమించిన వెంటనే పద్మము ముకుళించుకొనును. అట్టితరత్రదప పానమత్తతచే నందు తుమ్మెదలు బంధింపఁబడి యుండునఁట. 2 ఈపద్యము మదీయ కల్యాణరాధామాధవనాటకమునుండి సంగ్రహింపఁ బడినదని మనవి. 3 వసు శబ్దము, ధనమందును, కిరణమందును వర్తించునని యూహింపఁదగు.

హిందీ కుటీరాష్ట్రమవార్షికోత్సవము, కాకినాడ

శ్రీరామ రాత్రిపాఠశాల, విశాఖపట్టణము

దైవందిన్నె : వేంకటేశ్వరుఁడు

దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి గారు

పదిమందిలో పచ్చపచ్చఁగా నుండక కొండలఁబడియుండు కొదువ తీఱ
"కడుబీదనని మొట్టలిడిన పీడక నెత్తి బొంచ్చెనఁ గొను" నన్నమచ్చ మాయ
"గొఱిగించి చెప్పతోఁ గొట్టించి నామమ్ము దిద్దించు" నను నప్రతిష్ఠ వోవ
"లోక మచ్చెరువంద లోభినై వడ్డికాసులఁ గూర్చు" నన్నట్టి కొల తొలంగ
తిరుపతి నగంబునందుఁ గాపురము మాని - ప్రీతి నేఁటికి నిందు జేరితివటోయి!
శ్రీయువతి వెంటఁగొని? రామరాయచిత్త - శరణ! జగదీశ! వేంకటేశ్వర నమోస్తు.

పరపతిచెడి తిరుపతివిడి - నరపతియగు రామవిభుని నగరమునకుఁ గా
పురమును మార్చితివో; శ్రీవర! సర్వవ్యాపకతను పాటించుటయో?

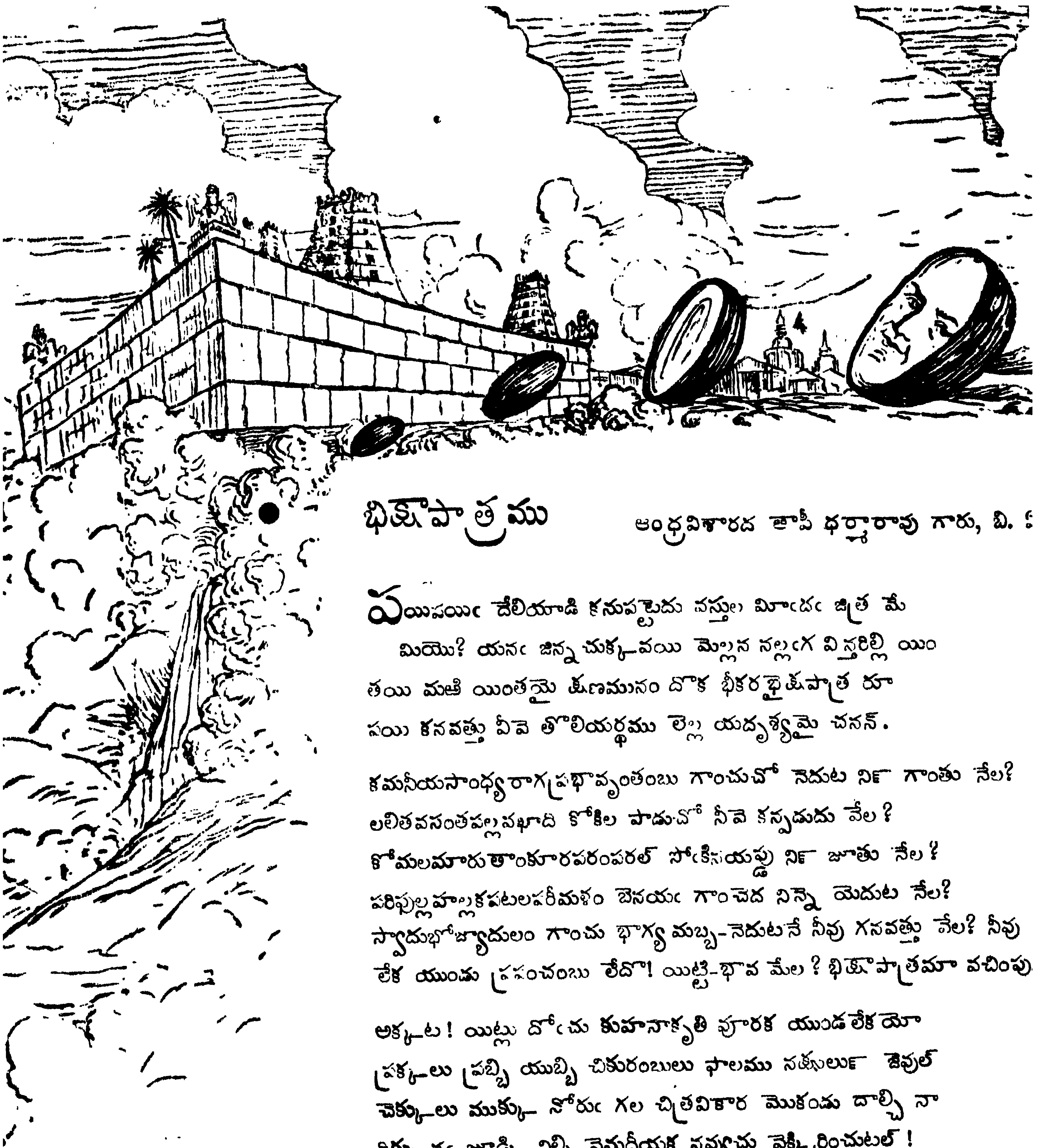
ధరణి బీటలువోవ బెరయు బీరెండలు నిండారు పండువెన్నెలలు గాఁగ
పల్వలంబులఁజిక్కు పంకిలజలములు కమనీయగంగోదకములు గాఁగ
బడెబడె సుడిసి వీచెడు వడగాడ్పులు మెల్లని చలువతెమ్మెరలు గాఁగ
దురుసుగ్రామీణుల త్రోవ్రోపు త్రొక్కుడి సురకోటి నోరసెడి కరణిగాఁగ
భవవినాశక! భవదీయపాదపద్మ - భక్తితాత్పర్యమునఁ బారవశ్యమెనసి
తనిసితిమి, తండ్రి! నీమహోత్సవమునందు - వేంకటేశ! అనంతరవిప్రకాశ!.

మలినపదార్థసంకలితమ్ములౌ పాడుకిడల్లె విపణిమార్గమ్ములయ్యె
కర్కశపాషాణకంటకావృతములౌ నిమ్మలు నాట్యరంగమ్ములయ్యె
సూకరఘుర్ఘురవ్యాకీర్ణ కశ్మలస్థలములు సంగీతశాలలయ్యె
పూతిగంధంబులఁ బొలుచు బీదల కుటీరమ్ములే, యంతఃపురమ్ములయ్యె
చిన్నపురమయ్యె దైవముదిన్నెపల్లె - విమలమతి, నీకు మా రామవిభుడు జరుపు
తేరుతిరునాళ్ల సంబ్రంపు దినములందు - విగతభవపాశ! జగదీశ! వేంకటేశ!.

నిను దివ్యరథమున నిండుభక్తిని నిల్పి తానంతఁ బ్రోదకత్వము వహించు
నిన్నుఁ బల్యంకిక నీటుగా నెక్కించి తానంత వాహకత్వము వహించు
నిన్ను భూషణముల నెఱి నలంకృతుఁ జేసి తానంత సత్కవిత్వము వహించు
నిను నిండుకొల్వున నినుపార నెంకొల్పి తానంత గాయకత్వము వహించు
నీకు భక్తుండు, మఱియును మాకు సఖుఁడు - రామరాణ్మౌళి, తన్నృపరత్నమునకు
చిరసుఖైశ్వర్యములు దయసేయుమయ్య - విశ్వవిశ్వేశ! మా తండ్రి వేంకటేశ!.

---

* శ్రీగద్వాల ప్రభువులకు వియ్యంకులును, మహైశ్వర్య విరాజితులును, దేవ బ్రాహ్మణ భక్తితత్పరులును, కవిపోషణ బద్ధకంకణులును, స్వయము కవులును, రసికావతంసులును, నగు మ-రా-రా-శ్రీ ఆర్. రామరెడ్డిగారు బళ్లారిజిల్లా, దైవముదిన్నె యను గ్రామమున జరిగించు శ్రీలక్ష్మీ వేంకటేశ్వర కల్యాణోత్సవము సందర్భమున వాకుపుగా వచ్చుడప్పుడు రచించిన పద్యములు.

భిక్షాపాత్రము

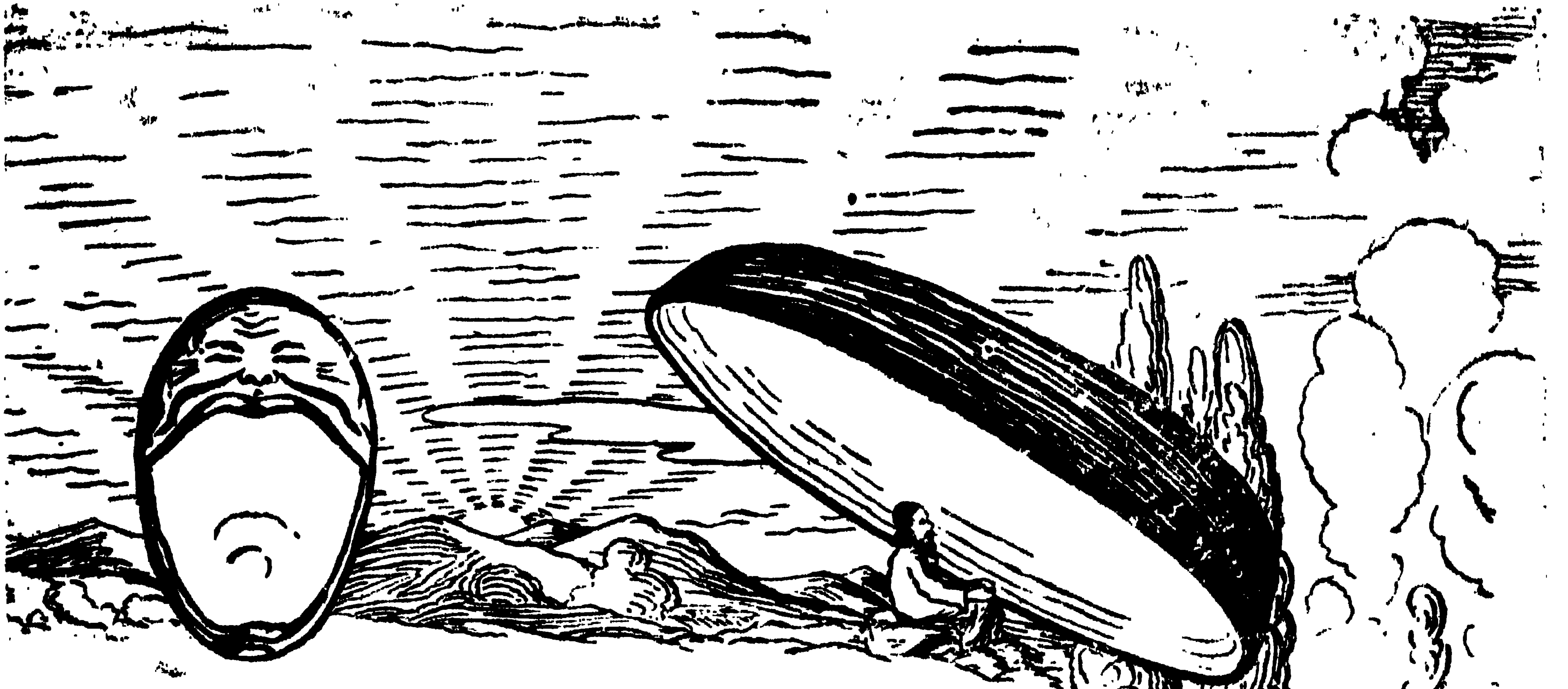
ఆంధ్రవిశారద తాపీ ధర్మారావు గారు, బి.

పయిపయిఁ దేలియాడి కనుపట్టెడు వస్తువు మీఁదఁ జిత్ర మే
మియొ? యనఁ జిన్నచుక్కవయి మెల్లన నల్లఁగ విస్తరిల్లి యిం
తయి మఱి యింతయై క్షణమునం దొక భీకరభైక్షపాత్ర రూ
పయి కనవత్తు వీవె తొలియర్థము లెల్ల యదృశ్యమై చనన్.

కమనీయసాంధ్యరాగప్రభావృతంబు గాంచుచో నెదుట నిన్ గాంతు నేల?
లలితవసంతపల్లవఖాది కోకిల పాడుచో నీవె కన్పడుదు వేల?
కోమలమారుతాంకూరపరంపరల్ సోఁకినయప్డు నిన్ జూతు నేల?
పరిఫుల్లహల్లకపటలపరీమళం బెనయఁ గాంచెద నిన్నె యెదుట నేల?
స్వాదుభోజ్యాదులం గాంచు భాగ్యమబ్బ-నెదుటనే నీవు గనవత్తు వేల? నీవు
లేక యుండు ప్రపంచంబు లేదొ! యిట్టి-భావ మేల? భిక్షాపాత్రమా వచింపు

అక్కట! యిట్లు దోఁచు కుహనాకృతి వూరక యుండలేక యో
ప్రక్కలు ప్రబ్బి యుబ్బి చికురంబులు ఫాలము నక్షులున్ జెవుల్
చెక్కులు ముక్కు నోరుఁ గల చిత్రవికార మొకండు దాల్చి నా
దిక్కునఁ జూడ్కి నిల్పి వెనుదీయక నవ్వుచు వెక్కిరించుటల్!

వ్రాసి కట్టలు గట్టి దాచిన గ్రంథాళి వెల్లనౌ మషిఁ జూపి మెల్ల నగుదు
వ్యూహాల నిర్మించు నుత్తమపత్రిక లిట్టివా? యని చూపి మిట్టి నగుదు
వాంధ్రముద్రణదోష మడఁగింపఁ దలపెట్టు పరికరంబులఁ జూపి మురిసి నగు
వనలికాలము క్రింద నపహృత మగు విత్త మత్తకుండ్రఁగఁ జూపి మొత్త నగు

సజ్జనాప్తసంపోషణ సత్క్రమవ్య-యాధరీకృత కష్టసమార్జితాల్ప
వేతనముఁ జూపి యుడిలెల్ల విఱుగ నగుదు-వేల భిక్షుకపాత్రమా కేలి సేయ?

నన్నుఁ గని వెక్కిరించు యతనంబున ఫాలము గడ్డ మేడకో
చనెఁ గనుదోయి! మూఁతవడె నన్నగిలెన్ బెనుజెక్కు లొయ్యనో
య్యన కడుబోసిన్నై వికటహాసము నూనెను నోరు క్రూరపుం
దను పదె మిన్కుమిన్కునఁ గనంబడు చిత్రము నీదుచూపునన్!

మాయానిస్తుల వక్రభావ వికస న్మందస్మితాభీల మా
నా యాస్యం బిది యేమి యొక్క త్రుటి బ్రహ్మాండంబు లన్నింటినిన్
మాయింపన్ జను కాలగహ్వర మనన్ వైశాల్యమున్ బొంది నా
చాయన్ వచ్చును! మ్రింగుదానిఁబలె? భిక్షాపాత్రమా చెప్పుమా!

అటు చనుదెంచి నన్నును మదార్తినిఁ గూడ నొకేక్షణంబునన్
గుటుకున మ్రింగి మేలు సమకూర్చెద వంచుఁ దలంచుచుండ నా
పటుతరదుర్భగత్వపు ప్రభావము చేతనొ యేమొ నీవునున్
దటుకున నిల్చి చూపెదవు తర్జని భర్జన భీకరాకృతిన్.

రమ్మందువు చేరఁగఁ గై-కొమ్మందువు నిన్ను "భిక్షుకుం జను మదె పా
త్ర"మ్మందువు పరయత్నము-వమ్మందువు పొందు వైభవ మ్మందు విలన్.

శిక్షాబుద్ధులు లేరె యెయ్యెడను వాసింగాంచు సత్పాత్రతా
రక్షాదీక్షులు లేరె సత్కవిదరిద్రక్లేశనిర్మూలనా
దక్షుల్ లేరె వదాన్యశేఖరపవిత్రంబైన యాంధ్రావనిన్
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!

అక్షిద్వంద్వ పటుత్వమంతయును మాయం గాన, నంగంబులన్
దక్షత్వంబు నశింపలే, దతుల మేధశ్శక్తి వైదుష్య స
ద్వీక్షాపేక్ష తొలంగ, దాంధ్రజననీ ప్రేమార్థయుం డింద, దో
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!.

అక్షయ్యంబుగ నుబ్బి తొట్టికొను నూహావీచికల్ గల్గి పుం
ద్రేక్షుస్యంది సుధారసామలగుణాహీనార్థపూరాప్తిఁ బ్ర
త్యక్షోదారమహాశయంబయి కవిత్వం బుండ క్షీరాబ్ధియై
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ భీభత్సముం జూపుదో!.

అక్షీణవ్యథఁ గుంది బంధుగులకై యర్థించులే న్యాయ పూ
పక్షం బందు ర దేల? దాతకు నిజాస్త్రవ్రాత కష్టావళుల్
చక్షుర్గోచరమై మెలంగమిఁ గదా! సాహస్వాంతం బట్టిదే ?
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!.

నిక్షేపం బన భావ ముండఁ గృతి దానిం గూర్పఁగా నెంచుచో
ద్రాక్షాపాకమ్ముదూక్తు లుండ రససామ్రాజ్యంబు దెల్గుండఁగా
లక్షింపన్ జుమ నిన్ను లేఖిని కరాలగ్నంబుగా నున్నచో,
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!

అక్షుద్రశ్రమ నాంధ్రవాఙ్మయచిరోదంచత్ప్రభోజ్జీవనా
పేక్షన్ యత్నము సేసి పొందియుఁ గలా విస్తార సౌముఖ్యమున్
గుక్షిం జూపెడు కష్టనింబలెన నేనుం బోయి యాచింతునే ?
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!

ఈక్షామాత్రన భవ్యభావహృదయాభీష్టంబు లక్షింపఁగా
దక్షుల్ దానకళావిశారదులు సత్యప్రాభవోదారు లాం
ధ్రక్షాత్రోచితబుద్ధిఁ గొంద ఱిల నుండ న్నన్ను తాడింతువే?
భిక్షాపాత్రమ యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపెదో!.

పక్షిశ్రేణులఁ గీటకావలి మృగవ్రాతంబునుం జూపులన్
రక్షింపంగ వలంతియై సుగుణధైర్యంబుల్ పరీక్షించు ని
ష్పక్షాత్ముండు దయామయుండు ననుఁ గావన్ గల్గ ని న్నెంతునే?
భిక్షాపాత్రమ యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపెదో!.

ప్రకృతిచికిత్సా సిద్ధాంతము

భిషగ్వర, దంతులూరు శ్రీరామచంద్రరాజు గారు

ఈ ప్రకృతిచికిత్సావిధానము తొలుత జర్మనీ దేశస్థుడగు డాక్టరు లూయీ కూనే మహాశయునిచే గనుగొనబడి జర్మను భాషయం దీతనిచే గ్రంథరూపమున బ్రకటింపబడి అతని జీవితకాలముననే యేబదిమాఱులు ప్రకటింపబడి నేటికి వివిధభాషలయందు తర్జుమా గావింపబడియున్నది. దీనిని బట్టియే యీ ప్రకృతిచికిత్స లోకమున కెంతటి యుత్సాహము కల్గించినదో తెల్లము కాగలదు.

ఈ చికిత్సావిధానమున నితరచికిత్సలయందు వలె రోగనిరూపణము గాని, యౌషధసేవనము గాని లేకయే రోగనివారణోపాయము దెలుపబడినది.

రోగములు స్థానభేదముచేగాని, రూపభేదముచే గాని, వివిధనామములు గల్గియున్నను, ఆ రోగము లన్నిటికి దోష మొక్కటియే యనియు, నాదోష మెంత ప్రాబల్యముగ నుండిన రోగ మంత యధికముగ నుండుననియు, నా దోషమును మొదలంట రూపుమాపుట వలన రోగము నశించుననియు, నీచికిత్సాసిద్ధాంతము.

రోగహేతుకమగు దోషము కలుగుటకు బ్రకృతి విరుద్ధములగు నాహారవిహారములే కారణము. ప్రకృతి విరుద్ధములగు నాహారవిహారముల మూలమున, శరీరమందలి యవయవములు (ఆమపక్వాద్యాశయములు) తమతమ పనుల (మలమూత్ర స్వేదాది బహిష్కరణము) నిర్వహింపజాలకపోవుటచే నా చెడుపదార్థముశరీరమందు క్రమక్రమముగా ఘనీభవించి రోగముల గలిగించుచుండును.

దీనినిబట్టి విచారింప సమస్తరోగములకు కారణము శరీరమున ప్రకృతివిరుద్ధపదార్థము చేరుటయే యనియు, అట్టి పదార్థమే దోషమనియు, తెలియుచున్నది. సర్వరోగములకు గా ర ణ మొకటియే యనియు, రోగకారణ మొకటియే యగుటంజేసి చికిత్సకూడ నొకటిగానే యుండవలయుననియు, నీమహాత్ము నభిప్రాయము.

అట్టి చికిత్సయే ప్రకృతి చికిత్స. ఈ చికిత్సయందు గటి బాష్పాతప జననేంద్రియ స్నానములే దివ్యౌషధములుగను, నుద్రేక జనితములగు లవణాదివ్యంజనమిళితములు కాని స్వాభావికపదార్థసేవనమే పథ్యముగను జెప్పబడినవి. ఇట్టి ప్రకృతిచికిత్స నొందుటవలన రోగకారణమగు దోషపదార్థము శరీరమునుండి కరగి, బహిర్గతమై, రోగముల మొదలంట నశింపజేయును. అందు బాష్పాతప స్నానములవలన రోగపదార్థము చెమటరూపమున రోమకూపములనుండి బహిర్గత మగుచుండును. కటి లింగ స్నానములవలన రోగపదార్థము పొత్తికడుపున జేరి మలమూత్రముల నాళములగుండ బహిర్గత మగుచుండును. మరియు నీచికిత్సవలన రోగపదార్థముయొక్క హెచ్చుతగ్గులనుబట్టి కొందఱకు స్వల్పకాలమునను గొందఱకు దీర్ఘకాలమునను రోగశాంతి యగును.

చతుర్విధస్నానములయొక్క పద్ధతులు

౧. బాష్పస్నానము.

తేగిసాలో సగమువరకు నీళ్లుపోసి, మూతవేసి, ఆవిరి వచ్చువరకు కాచి, ఆవిరి వచ్చిన వెంటనే రోగి వస్త్రవిసర్జనము గావించుకొని, మంచముపై గాని పేముకుర్చీపైగాని కూర్చుండి, కండ్లకు వేడి తగులకుండునటుల తడివస్త్రముతో కండ్లను గట్టుకొని, ఆవిరి బయటకు పోకుండునటులు ముదుకవస్త్రమును గప్పుకొని, యా యావిరిపాత్రము కుర్చీకింద నుంచి రోగియొక్క సహనశక్తి ననుసరించి పాత్రపై గప్పియుంచిన మూతను కొంచె కొంచె

ముగా తొలగించుచు రోగము ననుసరించి పదిహేను లగాయతు ముప్పది నిమిషములవరకు ఆవిరిపట్టుట.

పరా—నీటియొక్క వేడి తగ్గి ఆవిరి కొలదికాలము ననే తగ్గును కనుక రెండవ పాత్రము పొయిమీద నుంచి ఆవిరి వచ్చునటుల సిద్ధముగా నుంచుట, లేక కుర్చీక్రింద నున్న పాత్రను "స్టౌ" మీద నుంచుట.

౨. ఆతపస్నానము

సూర్యరశ్మియందు వెల్లకిల బరుండి శిరస్సు, ముఖము, పొత్తికడుపు, వీనికి రశ్మి సోకకుండునటుల పచ్చని యాకులచే గాని తడి గుడ్డతోగాని కప్పియుంచి, పలుచనివస్త్రముచే శరీరమంతయు గప్పుకొని, బాగుగ చెమటపట్టువరకు ముప్పది లగాయితు అరువది నిమిషములవరకు నుండుట.

3. కటిస్నానము

తొట్టియందు నీళ్లను పోసి, కటిప్రదేశము మునుగునటుల కొంచెము వెనుకకు వ్రాలి కూర్చుండి, పొత్తికడుపును (ఇరుప్రక్కల నుండు గజ్జయెముకల వరకు) ఒక వైపునుండి మఱియొకవైపునకు ముదుకబట్టతో ఆగక వయస్సురోగము ననుసరించి అయిదునుండి ముప్పది నిమిషములవరకు త్వరత్వరగా రుద్దుచుండుట.

४. లింగస్నానము

తొట్టిలో నొక కోళ్లబల్ల నునిచి, బల్లపైని నాలుగంగుళములవరకు నీరుండునటుల పోసి, రోగి వస్త్రవిసర్జనము గావించుకొని,యాబల్లపై గూర్చుండి లింగముయొక్క పోకకు, నీరు తగులకుండునట్టుల ఎడమచేతి వ్రేళ్లతో లింగాగ్రచర్మమును ముందుకు లాగి పోకను గప్పి పట్టుకొని నీట మునుగునట్లుంచి, ఆచర్మమును రోగము, బలము, వయస్సు ననుసరించి పది లగాయతు అరువది నిమిషముల వరకు కుడిచేతితో మెత్తని ముదుకబట్టచే మృదువుగా రుద్దుచుండుట.

ఆహారము

సులభముగ జీర్ణము గాదగిన పదార్థముల నెంత వరకు జీర్ణశక్తి కలిగియున్నదో అంతవరకు దినుట. రసవంతములగు పండ్లు, పచనముచేయబడిన కాయ, ఆకు, దుంపకూరలు, ధారోష్ణములు (గుమ్మపాలు) మొదలగు పదార్థములను దినుచుండుట. గ్రుడ్లు, చేపలు, సారాయము, మసాలాలు, మొదలగు ప్రకృతివిరుద్ధపదార్థముల బహిష్కరించుట.

సంభోగము

ప్రధానముగ జీవనశక్తిని నశింపజేయునది యగుటచే సంభోగక్రియను మొదలంట మానవలసి యుండును. అటుల సాధ్యము కానిచో, బలము ననుసరించి అధమము పదిహేనుదినముల కొకసారి కూడవచ్చును.

ఈచికిత్స నొందు కాలమున శరీరాంతర్గతమైయుండిన దోషము బహిర్గతమగుచు తాత్కాలికబాధలు గలిగిన గలుగవచ్చును. అట్టి సమయమున భయపడి చికిత్స నిలుపక చేయుచుండిన ఆబాధ లన్నియు స్వల్పకాలముననే శాంతించి రోగమును మొదలంట రూపుమాపును.

వాత పిత్తకఫముల తత్వము

భిషగ్రత్న మధునాపంతుల సత్యనారాయణమూర్తిగారు

ఏను నా చెప్పంబోవు విషయము ప్రాచీనగ్రంథములయందు ప్రస్తావింపబడినదియే గాని, నా స్వకపోలకల్పితము గాదు. కాని, యీ పూర్వశాస్త్రములయం దొకచోట విస్తరించి చెప్పబడలేదు.

ఈ విషయము వైద్యులకే యూహింపరానిది. ఇతరులమాట యేల? అయినను వాత పిత్త శ్లేష్మము లను మూడుమాటలు మాత్రము ప్రజలందఱకును దెలిసిన విషయమే.

ఆయుర్వేదవైద్య లోకమెల్లగిని పరీక్షించునపుడు వాత పిత్త శ్లేష్మములలో నొకటిగాని రెండుగాని మూడుగాని తిన్నగా లేవని చెప్పువుందురని మన మెఱింగియే యున్నాము.

కాని, అక్కటా! ఈ మూడుదోషముల మర్మమును చక్కగా విప్పిచెప్పగల పండితు డొక్కడును లభింపడు. కావున నక్షరాస్యులు కాని పామరులుదక్క నాగరికులగు జను లెవ్వరును నీ విషయమును నమ్ముటలేదు. కాన పామరులకును, విశేషించి పండితులకును, వీని యందు విశ్వాసము గలుగజేయుటకై ప్రయత్నము చేయవలసి యున్నది.

వైద్యులు వాత పిత్త శ్లేష్మములు మూడును దోషములని వ్యవహరింతురు. ధాతువులను దూషించునవి, యన పాడుచేయునవి, కాన దోషము లని వ్యవహరింపబడును. అని దోషశబ్దమునకు వ్యుత్పత్తి.

వాత పిత్త కఫములు దేహధారణమునకు హేతువులని చెప్పుదురు గదా? అవి దేహమును పాడుచేయుట యెట్లు అని ప్రశ్నింతురేమో వినుండు.

రోగమును బుట్టింప హేతువులగు సూక్ష్మములుగాని, స్థూలములుగాని బాహ్యములగు భూతవిశేషములు కొన్ని శరీరమునందు ప్రవేశించి వాత పిత్త శ్లేష్మములలో నొకదానినిగాని రెంటినిగాని మూటినిగాని చెఱచి వైషమ్యమును గలిగించును. తరువాత నట్లు వికృతిఁబొందిన దోషములు శరీరమునందలి సప్తధాతువులను, పాడుచేయును. కాన నవి మూడును దోషములని చెప్పంబడును. ఎట్లన— మన శరీరమునందలి ధాతువులలో నొకటియగు యెముక విరిగినదై మన శరీరమునకు శల్యమై బాధించును. అట్లే, దేహధారణకారణములే వివిధములగు వికారములను బొంది శల్యములనలె దేహమును బాధ చేయగడఁగును. కావుననే స్వస్థుడుగా నున్నపుడు దేహధారణమును జేయునవిగాన ధాతువులనియు, వైషమ్యమును బొందినపుడు శరీరమును బాధించేయునవిగాన దోషములనియు, వాత పిత్త శ్లేష్మములు మూడును పేర్కొనబడుచున్నవి.

అట్లయ్యును నవికృతావస్థయందు గూడ దోషములనియే కాలక్రమమున వ్యవహరింపబడి తఱచుగా దోషములను నామముతోనే ప్రసిద్ధములైనవి.

కొన్నిచోట్ల నొకానొకప్పుడు ధాతువులనియు జెప్పంబడును.

వాత పిత్త శ్లేష్మములయొక్క స్వరూప మెట్టిది? శరీరమునందవి యెచ్చోట నుండును? ఇవి ఏయే కార్యముల జేయును? అని విచారింపవలసి యున్నది.

జగమునందు సర్వత్ర వీచుచున్నట్టిగాయు, ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసరూపమున ప్రతిక్షణమునను మనకు బరిచితమైనట్టిదియునగు, ఏ వాయువు గలదో యట్టిదే వాతమనియు, వమనాదులయందు గన్పట్టు పచ్చని ద్రవపదార్థ మేది కలదో యదియే పిత్తమనియు, శ్లేష్మము ప్రకోపించినప్పుడు మన నాసికనుండి వెలుపడునట్టిదియే కఫమనియు పామరజనులవలె పండితులుగూడ నభిప్రాయపడుచున్నారు.

వాతపిత్తశ్లేష్మముల రూపము లట్టివియే యైనచో నాడీపరీక్ష చేయునపుడు (మణిబంధమునందు వ్రేళ్లుంచి చూచినపుడు) వాత పిత్త శ్లేష్మముల గతివిశేషమెట్లు తెలియును? అట్టి యాకారముగల వాత పిత్త శ్లేష్మములకు నిట్టినాడులయందు ప్రవేశ మెట్లు గలుగును? అను ప్రశ్నము గలుగును. దానికి సమాధానము సయుక్తికముగను ననుభవసిద్ధముగను జెప్పగల విద్వాంసులు విరళముగ నున్నారు. శాస్త్రజ్ఞు లెవ్వరును వాత పిత్తశ్లేష్మముల స్వరూపము వెనుక జెప్పిన విధముగా నుండునని యెుకప్పుడును జెప్పరు.

బాగుగా బరిశీలించి చూడగా వాతపిత్తశ్లేష్మములు మూడు దోషములును మూడు శరీరశక్తులుగా దెలియవచ్చుచున్నవి. రక్తము గూడ నాల్గవదోషముగా పరిగణింపబడుచున్నది. కావుననే యచ్చట రక్తముగూడ వికృతినిబొంది, వాతపిత్తశ్లేష్మములు వికారమును బొంది వ్యాధులను గలిగించునట్లుగా స్వతంత్రించి వాతరక్తాదులగు రోగములను గలిగించునని వైద్యగ్రంథములయందు పఠించుచున్నాము. కావుననే తరుచుగా రక్తమునకు ధాతుత్వమును, కదాచిత్కముగా దోషత్వమును శాస్త్రమునందు వ్యవహారము గలదు.

ఇప్పుడు శక్త్యాత్మకములగు వాతపిత్తశ్లేష్మములను మూడు దోషములవలన శరీరమున కేమి యుపయోగము గలదు? అను ప్రశ్నకు సమాధానము జెప్పవలసి యున్నది.

రసరక్తాదులగు సప్తధాతువులచేతను శరీరము నిర్మింపబడిన దని మన మందఱము నిశ్చయించుచున్నాము. అపాయమును జేయు బాహ్యపదార్థములచేతగాని మఱి యే యితర హేతువులచేతగాని సప్తధాతు

మహాంభువ శరీరములకు విపత్తులు గలిగినచో నీవాతపిత్తశ్లేష్మములను మూడుదోషములును శరీరమును పోషించుటకును కాపాడుటకును భగవంతునిచే నేర్పాటు చేయబడినవి. రసరక్తాది సప్తధాతువులకు ననుకూలము గానిదియు, అత్యంతము విరోధమైనట్టిదియు నగు ద్రవ్యమేదేని దేహమునందెట్లో ప్రవేశించినచో నపుడే వాతపిత్తకఫములలో నొకటిగాని రెండుగాని మూడును కలిసికాని శత్రువగు నాద్రవ్యమును బయటికి ద్రోసివేయుటకై ప్రతిపదమందును ప్రయత్నించును. ఇట్టిరోగ దేహమునందు ప్రవేశించి రోగహేతువులైన బాహ్యపదార్థములు బలహీనములైనవి యైనచో, దోషములని వ్యవహరింపబడు వాతపిత్తశ్లేష్మములను శక్తులు మూడును వానిని వెలుపటికి ద్రోసివేసి రసరక్తాది సప్తధాతువులను లెస్సగా బరిపాలించును. అట్లుగాక దోషములే దుర్బలమైనచో దేహమునందు జొచ్చి శత్రువులైన బాహ్యపదార్థములే వీర్యవంతములై తమ్మును ద్రోసివేయజూచు వాతపిత్తశ్లేష్మములతో బోరాడి వానికన్యోన్యవైషమ్యము గలిగించి విషములగు నాదోషములతోగూడ క్రమముగా సప్తధాతువులను బాధచేయును.

రోగారంభమునకు హేతువులగు బాహ్యద్రవ్యములు శరీరమున ప్రవేశించి, మొట్టమొదటను సర్వదా రక్షించుటకు సిద్ధములై యున్న శక్తిత్రయాత్మకములగు దోషములకు వైషమ్యమును గలిగించుటజేసి, సర్వరోగములు పుట్టుటకు ముందు వాతపిత్తశ్లేష్మములే వైషమ్యమును బొందునని తేలినదిగావున, ప్రతిరోగమునందును ముఖ్యముగా వాతపిత్తశ్లేష్మముల స్థితిగతులే పరీక్షింపబడవలయునని శాస్త్రములు ఘోషించుచున్నయవి.

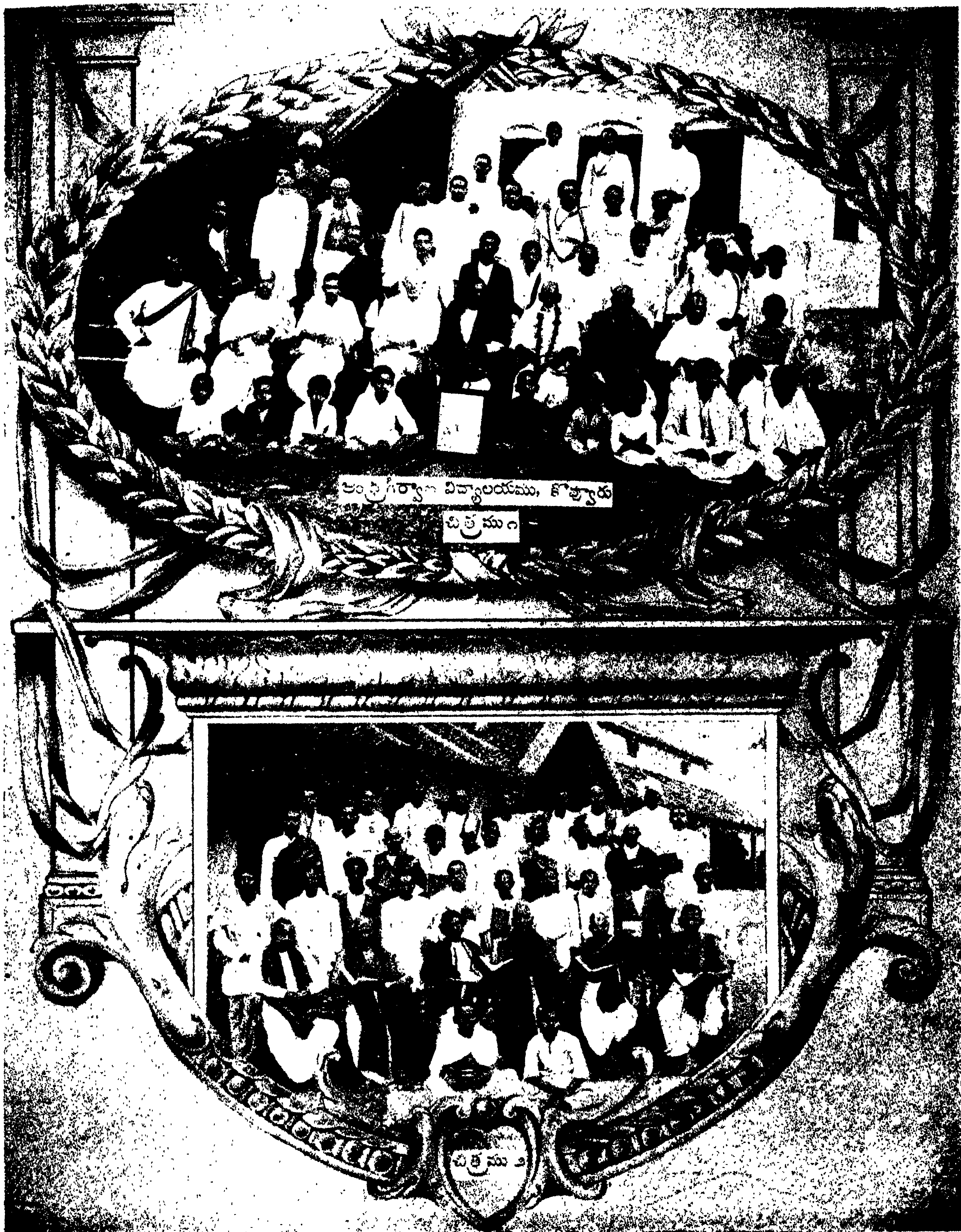
శరీరము పంచభూతములచేతను నిర్మింపబడిన దను విషయము సర్వశాస్త్రములకు సమ్మతమైనదిరా; ఈ దేహమునందు పృథివ్యాది భాగము లేవి యేవి? వానివాని పను లెట్టివి? యను ప్రశ్నములకు సమాధానము చెప్పినచో, వాత పిత్త కఫముల మూటియొక్క తత్త్వము చాలవరకు చెప్పినట్లే యగును.

శరీరమునందలి సప్తధాతువులును చాలవరకు పృథివీభూతముయొక్క యంశముచేతనే నిర్మింపబడినవి. ఏలయనగా, ఆకారముగల సకలపదార్థములును పృథివీభాగములుగానే శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుదురు గదా? రసరక్తాదులగు రెండు మూడు ధాతువులు జలాంశముచే నేయబడినవని చెప్ప గొందరు సాహసింపవచ్చును గాని సూక్ష్మదృష్టితో బరిశీలించి చూచినచో, నాకారము గలుగుట, గంధము గలుగుట మొదలగు లక్షణములచేతను, మరికొన్ని యితరసూక్ష్మాంశములచేతను రసరక్తాదులుగూడ ద్రవద్రవ్యములవలె వెలుపటికి కనుపట్టుచున్నను పృథివీవికారము లని పక్షపాతములేని పండితులకు చెప్పకతప్పదు.

అట్లయినచో నధికములగు పృథివీభాగములచే జేయబడిన సప్తధాతువులను మిగిలిన నాలుగుభూతములకును సాధారణములగు సంబంధమేమి యని మీ రడుగవచ్చినచో, ఔను; ఘనములు, బంధములు నగు పృథివీభాగములచే నావిర్భవించిన సప్తధాతువులకును దమతమ పనులను జేసికొనుటకును, తమ్ము నాపదలనుండి తప్పించుకొనుటకును స్వాతంత్ర్యము లేమింజేసి, వానిని బరిపాలించుటకును వానిపనులను నిర్వహించుటకును జలాంశముచే కఫమును, తేజోభాగముచే పిత్తమును, వాయుభాగముచే వాతమును పుట్టింపబడినవి. కావుననే జలసంబంధములగు గుణములు శ్లేష్మమునకును, తేజస్సంబంధములగు గుణములు పిత్తమునకును, వాయుసంబంధములగు గుణములు వాతమునకును వైద్యశాస్త్రమునందు జెప్పబడినవి. ఇందులకై చరకమునందలి వాతకలాకలీయాధ్యాయమును జూడవచ్చును. ఇక నైదవదియగు ఆకాశముయొక్క యంశముచే నేది నిర్మింపబడినదో తెలుపవలసియున్నది.

అతిసూక్ష్మమును, శూన్యాకారమును నగు నాకాశముయొక్క యంశముచే సూక్ష్మమునకంటె సూక్ష్మమైనదగు మనస్సను నింద్రియము నిర్మింపబడినదని తలంతుము. పృథివీవికారములగు సప్తధాతువులయొక్క పరిపాలనముకొరకు వాతపిత్తకఫములవలె నాకాశవికారమగు మనస్సునకు సత్త్వము, రజస్సు, తమస్సు అను మూడు సూక్ష్మభాగము లుదయించినవి. సప్తధాతుమయంబగు దేహమునకు, మనస్సునకు నెట్టిసంబంధము గలదో వాతపిత్తకఫములకు, సత్త్వరజస్తమోగుణములకు నట్టిసంబంధము గలదని మనము తెలిసికొనుచున్నాము. ఈకారణముచేతనే మనుష్యుల ప్రకృతులను జెప్పునప్పుడు వాతప్రకృతి తమోగుణభూయిష్ఠుడనియు, పిత్తప్రకృతి రజోగుణభూయిష్ఠుడనియు, శ్లేష్మప్రకృతి సత్త్వగుణభూయిష్ఠుడనియు వివరింపబడియున్నది. ఇందులకై సుశ్రుతశారీరమునందలి నాల్గవయధ్యాయమును జూడవచ్చును.

శరీరమందలి నాడీమండలముద్వారా మనస్సునకును దెలియని వివిధములగు ప్రేరణభేదములచే సకలకార్యములును జేయబడుచున్నవి. ఆపనులన్నియు వాతమను పేరుగల యొకానొక శక్తిచే చేయబడుచున్నవని యూహింతుము. నాడులయందు చైతన్యప్రధానముచే శీఘ్రముగా పరుగెత్తు నొకానొక విషయమే వాతమని పిలువబడుశక్తివిశేషమని యూహింపబడుచున్నది. ఆయావిషయములను దెలుపుటలో నతిశీఘ్రముగా నాడులగుండా బరుగెత్తుటంజేసియు, వెంటనే కార్యము లతివేగముగా జేయబడుటంజేసియు నీశక్తి వాతమనియు, వాయువనియు జెప్పబడుచున్నది. 'వా' ధాతువునకు గంధము, గతి యని రెండర్థములు గలవు. గంధమను నర్థముచే నాయావిషయములను దెలిసికొనుటయు, గతి యనునర్థముచే నవయవముల నాయాయుచిత కార్యములయందు బ్రవర్తింప బ్రేరేపించుటయు నను రెండువిషయములును సంగతములయ్యెను. ఒకానొక శరీరప్రదేశమునందు ఏదియో తాకిన తోడనే వాయువను పేరుగల శక్తి బుద్ధియొక్క మూలస్థానమునకు నావిషయములను గొనిపోయి, [illegible] పని జేయుటకై మరల బుద్ధియొక్క మూలస్థానమునుండి సందేశములను

ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాలయము, కొవ్వూరు
చిత్రము ౧
చిత్రము ౨

గొని తెచ్చి యాయా యవయవములకు నిచ్చును. అదియే వాతనామ ముగల శక్తి.

మనము తిను పదార్థములను జీర్ణముచేయుటకై ప్రేగులనడుమ జాఠరాగ్ని యను పేరుగల యొకానొక వేడిమి యావిర్భవించును. అదియును, రక్తముగుండా సర్వావయవములను వ్యాపించియున్న శరీర సంబంధమగు మఱియొక వేడిమియును, రెండును, గలసి పిత్తమని వ్యవహరింప బడుచున్నవి. శరీరసంబంధమగు వేడిమినే యింగ్లీషులో 'ఎనిమల్ హీట్' అని చెప్పుదురు. పిత్తదోషమని పిలుపబడు నీశక్తి సప్త ధాతువులయందును, శరీరమున కావశ్యకములగు పదార్థములయందును ఆయా భాగములను పక్వముజేసి ధాతువులను వానికి వానికి దగిన పక్వాశయములం దుంచి శరీరమును గాపాడుచున్నది.

మనశరీరమునం దనేకములగు స్రోతస్సులయందు బ్రవహించుచు పాండువర్ణమయి 'లసీక'యను పేరుతో వ్యవహరింపబడు ద్రవద్రవ్యమే కఫమని నిశ్చయించుచున్నాము. ఏలయన, వైద్యకమునందు కఫమునకు చెప్పబడిన తెలుపు మొదలైన గుణములు దీనికి గలవు గావునను, శరీర సంరక్షణమునకయి ధాతువులయొక్కయు, బాహ్యాంతరావయవముల యొక్కయు, పనులను నిర్వర్తింపుటకై యొక్క శక్తి యుండవలయు ను దీనికే కఫత్వము జెప్పకతప్పదు. ఆ లసీక శరీరమునందు జొచ్చిన ప్రతికూలపదార్థములను బలాత్కారముగా నవలకు ద్రోసివేయుటకయి ప్రయత్నించును. లేక తాను వానిని లోపలనే యుంచి హరింపజేయును; లసీక యను కఫమున కట్టిగుణము గలదు గావుననే ప్లీహరోగము నందును, ఇతరములగు విషవ్యాధులయందును ఆయా రోగములకు కారణములైన విషక్రిమిసంబంధములగు పదార్థములను బట్టి తీసికొనివచ్చి గజ్జలు మెడలగు వానియందు లేచిన శ్లేష్మగ్రంథులయందు చేర్చి, వానితో యావచ్ఛక్తి పోరాడి వెడలద్రోయ జూచును.

ఇక శరీరసంబంధములగు పనులు చేయుటలో దోషత్రయమునకు నుగల హెచ్చుతగ్గులను దెలిపి యీవ్యాసమును ముగింతును. దోషత్రయమునందును వాతమునకు బ్రబలత్వము గలదని యాయుర్వేదవైద్యుల కెల్లరకును దెలిసినవిషయమే. పిత్తకఫములుగూడ స్వయముగా శరీరకర్మములను గొన్నింటిని జేయుచున్నమాట నిజమే. అయినను సప్తధాతువులనువలె కఫపిత్తములనుగూడ నియోగించునది వాతమే యని శాస్త్రములచేతను, ప్రత్యక్షప్రమాణముచేతను గూడ మేము తెలియుచున్నాము. బుద్ధికిని, నింద్రియములకును వాతమే నియోక్త యని చెప్పగా నిక కఫపిత్తములను నియోగించునది వాతమని వేరె చెప్పవలయునా? వాత మొక్కటియే యావశ్యకములగు పనులయందును కఫపిత్తములను నర్త్యోయాశయములగుండా నడుపుచున్నది. కఫపిత్తములకువలె సప్త ధాతువులకును నాయాపనులయందు సాహాయ్యము జేయుచున్నది. కావుననే కఫపిత్తములను, సప్తధాతువులను, సకలశరీరమును గూడ దనయధీనము జేసికొని స్వాతంత్ర్యముతో స్వయముగా బరిపాలించుచున్నది. కావుననే

శ్లో. పిత్తం పంగు కఫః పంగుః, పంగవో మలధాతవః;
వాయునా యత్ర నీయంతే, తత్ర గచ్ఛంతి మేఘవత్.

అని పఠింపబడినది.

ఆంధ్రదినపత్రిక

ఆంధ్రదినపత్రిక	పొరుగూరివారికి	చెన్నపట్నంవారికి
సంవత్సరమునకు	౨౪-౦-౦	౨౦-౦-౦
ఆరుమాసములకు	౧౨-౦-౦	౧౦-౦-౦
మూడుమాసములకు	౬-౪-౦	౫-౪-౦
మాసమునకు	౨-౨-౦	౧-౧౨-౦

వారపత్రిక

వారపత్రికకు సంవత్సరచందా	౪-౦-౦

వారపత్రిక సంవత్సరమునకు తక్కువ కాలమునకు పంపబడదు.

సంవత్సరాది సంచిక

దినపత్రిక చందాదారులకు	౧-౦-౦	వారపత్రిక చందాదారులకు	౧-౪-౦
చందాదారులు కానివారికి	౨-౦-౦	పాతసంచికలు సంచిక ౧ కి	౧-౦-౦

సంచికల సంపుటకు తపాలఖర్చులు ప్రతి ౧ కి ౦-౪-౦

సూష్లరు సూక్ష్మ వైద్యము

సోన్నాడ వెంకటరావుగారు, బి. ఏ., హెచ్. యం. బి.

మానవుని భగవంతుడు ఎందుకొరకై సృజించినాడో చెప్పుట చాల కష్టము. అయినను ఒక సంగతి మాత్రము స్పష్టముగా కనబడుచున్నది. ప్రతి జీవమును, అందులో మనుష్యుడు ఎక్కువగాను, నిర్విచారము గాను, సౌఖ్యము గాను జీవింపవలెనని కోరుచుండును. కాని సుఖజీవనమే పరమావధి గాని కష్టజీవనము అవాంఛనీయమని యెల్లరును ఎరుగుదురు.

సౌఖ్య జీవనమున కాధారములలో ముఖ్యమైనది ఆరోగ్యము. ఆరోగ్యము లేనిదే సౌఖ్య మెప్పుడును నుండదు. ఆరోగ్యము ప్రతి మనుజునికిని జన్మహక్కై యున్నది. ఈ ప్రపంచములో యెవ్వడు, తాను రోగిననియు బాధపడుచున్నాననియు దుఃఖించుచుండునో, వాడు అశక్తుడనియు, అప్రాజ్ఞుడనియు, అట్టివానిని క్షమింప వీలులేదనియు ఆధునిక అమెరికను ప్రకృతిశాస్త్రవేత్తయయిన బెర్నారు మాక్ఫడనుగారు(Be narr Macfadden) చెప్పుచున్నారు.

మానవుడు ప్రకృతిమాతయొక్క పుత్రుడై యుండి, భగవత్స్వరూపమైన ప్రకృతిలో నుండి జనించినాడు. తుదకు ప్రకృతిలోనే కలసి అంతరించుచున్నాడు. అయితే ప్రకృతిజీవనము చేయుటకు బదులుగా అవివేకియై వికృతి జీవనము చేయుచున్నాడు. స్వాభావిక జీవనము చేయునంత కాలము మానవునికి ఏవిధమైన రోగమును కలుగదు. ఏ బాధయును, రోగమును కలుగకుండ జీవనము చేయుటయే ప్రాజ్ఞుని లక్షణము. Prevention is always better than cure.

కాని నాగరికతా పిశాచ నిరంకుశ ప్రభుత్వములో ప్రకృతి జీవనమును, రోగనిరోధమును అసాధ్య మయిపోయినవి. కృత్రిమజీవనము, కృత్రిమాభ్యాసములు, కృత్రిమపద్ధతులు, కృత్రిమాహారము, అన్నియు అస్వాభావికములై పోయి, ఆరోగ్యము పోయి, అనారోగ్యమే పరిపాటయిపోయినవి. ఈ అస్వాభావిక జీవనము దినదినమును అనేక రకముల వ్యాధులను జనింపచేయుచున్నది. మానవ ప్రపంచములో నూటికి తొంబదికన్న యెక్కువగా అనారోగ్యవంతులై యున్నారు. రోగము లెక్కువైన కొలది వైద్యులు లెక్కువగుచున్నారు. అయినను రోగములు మరింత హెచ్చుచుండుటయే గాని తగ్గుచుండుట లేదు. భావికాలములో సాధారణ మనుష్యులకు జీవనమే గడుచుట కష్టమైయుండి, సంసార సముద్రములో దారాపుత్రాదులతో తీరలేక మునుగుచు తేలుచు కొట్టుకొనుచుండగా, ఆరోగ్య విషయము గురించి యోచించుటకు సావకాశము లేదు, బీదసాదలకు వైద్య మెట్లు దొరకును? వైద్యుడు ధనవంతులతో గాని, బీదవాండ్రతో మాటాడునా? వైద్యుల కివ్వవలసిన ఖర్చును, మందుల విలువయును భరించుట కష్టము గాన అనేకులు తీవ్ర వ్యాధుల ననుభవించుచు మూలుగుచున్నారు. హోమియోపతి వైద్య స్థాపనాచార్యుడైన హానిమనుగారు తను "ఆర్గనను" లో వివరించినట్లు, రోగములను త్వరితముగను, శాశ్వతముగను కుదుర్చుటయే గాక, బీదసాదలకు సహితము అందుబాటులో నుండునదే సరియయిన వైద్యము. ఇప్పుడు ప్రభుత్వమువారు ఆదరించుచున్న "అల్లోపతి" వైద్యమునకు పై లక్షణము లేవియు లేనందున హానిమనుగారు తమజీవిత మంతయు ధారవోసి "హోమియోపతి" వైద్య శాస్త్రమును నిర్మించినారు అయితే హోమియోపతి వైద్యము అన్ని విధముల మిక్కిలి యుత్కృష్టమైన వైద్యమే అయినను, శాస్త్రము మిక్కిలి విశాలమై యుండుట చేతను, విస్తారము కృషిచేసి, అనేక గ్రంథములు చదివినగాని అందలి మూలమును గ్రహించుట కష్టము. అందుకు ప్రత్యేక శిక్షణము పొందిన గాని హోమియోపతి వైద్యము సులభము కాదు.

హోమియోపతి వైద్యము కన్న అనేక రెట్లు మిక్కిలి సులభగ్రాహ్యముగా నుండునట్లును, బీదసాదలకు చౌకగా నుండునట్లు, వైద్యుని సహాయ మవసరము లేకుండ ప్రతి పురుషుడును, స్త్రీయును సహితము గ్రహింపగలిగి తమ వ్యాధులను తాము నివారించుకొన గలుగుటకు వీలుగా నుండు వైద్య శాస్త్రమును జర్మనిలోని ఓల్డెను బర్గ్ నాస్తవ్యులు, సూష్లరుగారు నిర్మించినారు

సూష్లరుగారి వైద్య శాస్త్రములోని మూలము, పద్ధతులు సాంప్రదాయములు, రోగ నిదానము, వైద్య విధానము, అన్నియు సులభ గ్రాహ్యములు. వీరి శాస్త్రములోని వస్తుసముదాయ మంతయు పండ్రెండులవణములలోనే యిమిడి యున్నది. ప్రపంచములో మానవ శరీరము నావరించియున్న రోగము లన్నియు నీద్వాదశలవణముల ప్రయోగము వల్లనే కుదురునని సూష్లరుగారి శాస్త్రము. నా యొక్కయు, నా మిత్రుల యొక్కయు అనుభవమును బట్టి గూడ, సాధారణముగా కుదురుటకు సావకాశమున్న వ్యాధులన్నియు ఈ ద్వాదశలవణములవల్ల కుదురుచున్నవి. మిక్కిలి ధనవంతులు గాని సాధారణ సంసారులు, వైద్యుల ఖర్చులు భరించలేని సామాన్య గృహస్థులు సూష్లరు వైద్య మవలంబించుటవలన వ్యయ ప్రయాసల నుండి తప్పించుకొన గలరు. ప్రతి మనుష్యుడును తనకు తాను వైద్యుడై తన రోగ నివారణ చేసుకొన గల్గును.

షూస్లరుగారి వైద్యము జీవరసాయన శాస్త్రము (Biochemistry) తో కూడియున్నది. షూస్లరుకు పూర్వము అనేకులు రోగ కారణములును, రోగ తత్వమును విమర్శించుచు, అనేక సాంప్రదాయముల నేర్పరచినారు. అందులో "విర్చో"గారి జీవాణువునకు సంబంధించిన రోగలక్షణ శాస్త్రము (Cellular pathalogy) షూస్లరుగారి మనస్సు నాకర్షించినది. ఈ జీవాణువు సాంప్రదాయమును డాక్టరు మోల్స్కాటుగారు తమ "జీవచక్రము" (Cycle of Life) అను గ్రంథములో వివరించి యున్నారు. షూస్లరుగారు ప్రసిద్ధి గాంచిన వైద్యులై యుండుట చేతను, రోగ విమోచన విధానములలో పరిశోధనలు చేయుచుండుట చేతను, డాక్టరు విర్చోగారి యొక్కయు, మోల్స్కాటుగారి యొక్కయు సాంప్రదాయములను స్వీకరించి పరిశోధించి, తమ నూతన శాస్త్ర విషయమును నిర్మించినారు.

తమ పరిశోధనా ఫలితముగా, జీవాణువే మానవ శరీరమునకు మూలాధారమని నిశ్చయించినారు. షూస్లరుగారి సిద్ధాంతముల ప్రకారము శరీరములో నింద్రియ పదార్థమును (organic matter), అవయవముల సంబంధము లేని నిర్జీవ పదార్థము (Inorganic matter), జలము మొదలగు పదార్థములు కలిసియుండు ననియు, నిర్జీవ పదార్థములైన సున్నము, పొటాషియము, సోడియము, లోహము, మగ్నీషియముల యొక్క లవణములు శరీరములోని ప్రతి కోశము యొక్కయు జీవాణువులలో ఒక నిర్ణీతమైన పరిమాణములో నుండుననియు పరిశోధింపబడినది. ఈ నిర్జీవ పదార్థములు, అనగా, లవణములు లేనియెడల, ఇంద్రియ పదార్థము (organic matter) నిరుపయోగమై పోవును. ఈ కోశ లవణములు ఇంద్రియ పదార్థముతో కలసి, శరీరము అహోరాత్రములు పని చేయుచుండుట వలన అరిగి పోయి, క్షీణించి నశించుచున్న అవయవములను, శక్తులను, నరములను, కండరములను తిరిగి పునరుద్ధరింప జేయుచు, ఎప్పటి కప్పుడు శరీరమును యథాస్థితి లోనికి వెంటనే తెచ్చుచుండును. శరీరములోని శ్వేత ధాతువు (Albumen), చక్కెర, చమురు పదార్థము, జలము, తాంతవము (Fibrine) మొదలైన పదార్థములతో ఈ జీవాణుల లవణములు ప్రతి నిమిషమును అరిగిపోవుచున్న కోశములను బలపరచుచు శరీరమును శిథిలము కాకుండ కాపాడుచుండును. కనుక ఈ కోశలవణములు లేక జీవాణులవణములు నిర్ణీతమైన పరిమాణములలో నుండునంత కాలము మాత్రమే దేహారోగ్యము సరి అయిన స్థితిలో నుండునని షూస్లరుగారు గ్రహించినారు. ఈ కోశలవణములు సరియయిన పరిమాణములలో లేనప్పుడు, ఇంద్రియ పదార్థము నిరుపయోగమై, వృథాగా స్తంభించి నిలిచిపోవును. అవయవములు వాటి పనిని చేయలేక ఊరకుండును. విషమములయిన రోగము లుద్భవించును. షూస్లరు సిద్ధాంతము ప్రకారము రోగమునకు కారణము జీవాణులవణములు లోపించుటయే.

షూస్లరుగారు తమ పరిశోధనలవలన మానవ శరీరములో ఇంద్రియ పదార్థములైన శ్వేతధాతువు, తాంతవము, శ్లేష్మము, చక్కెర, చమురు పదార్థము, జలమును గాక, ప్రతి కోశమందును, ప్రతి జీవాణువునందును సున్నము, పొటాసియము, సోడియము, లోహము, మగ్నీషియము అనువాటి యొక్క లవణములు అన్నియు పండ్రెండు లవణములు కలవనియు, ఈ లవణములలో నేది లోపించినను తత్సంబంధమైన వ్యాధి జనించు ననియు సిద్ధాంతము చేసినారు.

ఈ లవణములు: 1 ఫెర్రంఫాస్ఫారికం, 2 కాలీమ్యూరియేటిక, 3 కాలీ సల్ఫూరికం, 4 కాలీ ఫాస్ఫారికం, 5 కాల్కేరియా ఫాస్ఫారికం, 6 కాల్కేరియా సల్ఫూరికం, 7 కాల్కేరియా ఫ్లోరికా, 8 నేట్రం ఫాస్ఫారికం, 9 నేట్రం మ్యూరియేటికం, 10 నేట్రం సల్ఫూరికం, 11 మగ్నీషియా ఫాస్ఫారికం, 12 సిలీషియా అనునవి.

ఈ శాస్త్రము శరీరములో అంతర్భాగములు, అందలి వస్తుసముదాయములు, వాటి కూడికల వివరములును తెలియజేయునది గాన జీవరసాయనశాస్త్రము (Biochemistry or chemistry of life) అని పిలువబడును. పైన ఉదహరించిన ద్వాదశ లవణములును జీవరసాయనశాస్త్రములో షూస్లరుగారు విమర్శించి స్థాపించినారు గాన వీటిని షూస్లరుగారి కోశలవణములు లేక జీవాణులవణములు (Schuessler's Tissue or cell salts) లేక (BiochemicSalts) లేక ద్వాదశ కోశ లవణములు అను పేర్లతో పిలుచుచున్నారు.

షూస్లరుగారు తమ నూతన వైద్య విధానము వలన రోగ ప్రపంచమున కెంతేనియు మేలు చేసినారు. ఈ వైద్యము బీదలకు వరప్రసాదము. షూస్లరు లవణములు అన్నియు ఒకే మోతాదుగా నుండును. అల్లోపతి యనబడు ఇంగ్లీషు మందులకన్న అనేక రెట్లు, అనగా వంద రెట్లయినను చవుకయని చెప్పవచ్చును. మరియు అంతకన్న ఎక్కువ బాగుగా పని చేయును. వీటి ప్రయోగములో పొరబాట్లు కలిగినను ఏమియు వికటించదు. మోతాదు ఎంత యెక్కువయినను ప్రమాదించదు. ప్రపంచములో నింతకన్న నెక్కువ సురక్షితమైనట్టియు, తక్కువ ప్రమాదకరమైనట్టియు మందులు లేవు.

హోమోపతి వైద్యశాస్త్రమునకును, జీవరసాయన వైద్యశాస్త్రమునకును మూలములో నే భేద మున్నది. హానిమనుగారు తమశాస్త్రమును సారూప్యసాంప్రదాయము (Law of Similars) మీదను, షూస్లరుగారు తమశాస్త్రమును శరీరములో తెంచిన కోశలవణములను సర్దుబాటు చేయుట వలన రోగనిముక్తి చేయగల్గుట (Supplying the Pathological difficiencies) యను సాంప్రదాయము మీదను నిర్మించినారు.

రోగనిదానమునకు ఏమియు యంత్రములు గాని, పనిముట్లు గాని మరి యే భేషజములు గాని అవసరము లేదు. రోగమును, రోగిని పరీక్షించి రోగకారణ మేమి? రోగియందు ద్వాదశలవణములలో యేలవణము లోపించుటవలన యీవ్యాధి కలిగినది? అనుసంగతి జాగ్రత్తగా యోచించి, లోపించిన లవణములను సరిగా గుర్తించుటయే రోగనిదానమైయున్నది. చికిత్సావిధానము కూడ మిక్కిలి సులభమైనది. రోగనిదానముచేసి, రోగిని పరీక్షించి, లోపించిన లవణములను సర్దుబాటు చేయుటయే ఈశాస్త్రములోని చికిత్సావిధానము. ప్రతిరోగమును ఏ కోశలవణ లోపమువల్ల కలిగినదో గ్రహించవలెను,

రోగియొక్క శరీరములో లోహభాస్వరము లోపించిన దనుకొనుడు! అది మనము గ్రహించుటెట్లు? రోగియొక్క శరీరములోని రక్తము పలుచబడినట్లును, రోగి రక్తహీనముగా కనబడినపుడును, జ్వరముచే బాధపడుచున్నపుడును, రోగికి లోహము ప్రయోగించవలసియున్నదని గ్రహించవలెను. ఇట్లే ఎముకలసంబంధమైన రోగములు కలిగినప్పుడు సున్నము లేక కాల్షియము లవణము అవసరమని గ్రహించవలెను. ఇట్లే మజ్జాతంతువుల కోశములలో (nerve-cells) జబ్బుగానున్నయెడల మగ్నీషియాఫాస్ఫారికం వాడవలెను. మరియు కండరకోశములు (muscle-eclls) లో కాలిఫాస్, నేట్రం, ఫెర్రం లవణములు, కాలీమూరును, ఉన్నవనియు, త్రికాస్థికోశములు (cartila-ge-cells) అమత్వవకోశములు (mucous-cells) లోను, ఇతర ద్రవ ఘన పదార్థములలోను నేట్రంమూరు ఉన్నదనియు నెరుగవలెను. ఇట్లే యేయేలవణము ఏయేకోశములోను, అవయవములోను, కండరములోను ఉన్నదియును, ఏ అవయములో, శరీరములోని యేభాగమందు, ఏపదార్థమందు ఏలవణములు సహజస్థితిలో నుండునదియు నెరిగినచో దానినిబట్టియు, రోగస్థానమునుబట్టియు, రోగబాధలను, లక్షణములనుబట్టియు ద్వాదశలవణములలోను లోపించినట్టిదానిని సులభముగ గుర్తించగలము.

రోగియందున్న లవణలోపమును గ్రహించిన పిమ్మట మిగిలిన చికిత్సాపద్ధతులు సులభమే. హోమియోపతి వైద్యములోవలెనే, ఈ లవణములుకూడ స్వల్పమోతాదులలోనే యియ్యవలెను. షూస్లరుగారు సాధారణముగా ఈలవణములు 6 X వాడుచుండెడివారు. ఫెర్రంఫాస్, కాల్కేరియా, ఫ్లోరికాలు మాత్రము 12 X లో ఉపయోగించుచుండిరి.

పథ్యపానములు మొదలగు విషయములన్నియు అన్నివైద్యములందు నొకేరీతిగా నుండును. సాధ్యమైనంతవరకు ప్రకృతిమార్గము నవలంబించి సాత్వికాహార నియమములు పాటించిన మేలు కలుగును. ఈద్వాదశలవణముల సంగతి నీక్రింద కొంచెము సూచించెదను.

1. కాల్కేరియా ఫ్లోరికా—ఎముకలు, దంతములు, చర్మము, దేహములోనుండి సాగుచుండెడు మృదువైన తంతువములలో నుండును. ఈ లవణము లోపించినప్పుడు దంతరోగములు, చర్మరోగములు, కదుములుకట్టుట, గవదబిళ్లలు, తిత్తులు వాచుట, కంటిలోపువ్వు, పంటియిగుళ్లు ఉబ్బుట, మూలశంక, స్త్రీమర్మావయవము స్థానముతప్పుట, మొదలగు అనేకరోగములు కలుగును.

2. కాల్కేరియా ఫాస్ఫారికా—ఇది అన్ని జీవాణువులలోను, ముఖ్యముగా ఎముకల (bone-cells) లోను నుండుటవలన దీనిలోపమున, క్షణక్షణమును మార్పుచెందు జీవాణువులను బాగుచేయుటయు, క్రొత్తజీవాణువులు తయారు చేయుటయు ఉండదు. రక్తవిహీనము, అజీర్ణము, ఎముకలు బలపడకపోవుట, చిన్నబిడ్డల రికెట్సువ్యాధి, తిమ్మిరిరోగము, ఈడ్పులు మొదలగు వ్యాధులలో ఈలవణము అమోఘముగా పనిచేయును. ఇది గొప్ప బలవర్ధకౌషధము (Tonic),

3. కాల్కేరియా సల్ఫ్యూరికా—ఈలవణలోపమున వ్రణముల కురుపులు మొదలగు చర్మవ్యాధులును, శరీరమందలి పసుపురంగు విసర్జనములును, కర్ణరోగములును, రాచపుండు మొదలగు రోగములు గలుగును.

4. ఫెర్రం ఫాస్ఫారికా—ఇది దేహమందలి కండరనిరక్త... లోను, యెర్ర రక్తకణములలోను ఉండును. ఇది లోపించిన యెడ జ్వరము, ఉష్ణము, వాపులు, రక్తహీనము, దగ్గు, అజీర్ణము, మే... వాతము, రక్తస్రావములు, రొంపలు, అతిసారము, చెవిపోటు మూలశంక, తలనొప్పి, గుండెదడ, నరముల సలుపు, బెణుకుల గాయములు, దంతముల యిగురు ఉబ్బులు, ఊపిరితిత్తుల రోగము మొదలగు రోగములు కలుగును. ఇది సాధారణముగా అన్ని వ్యాధులలోను ప్రథమావస్థయందు పనిచేయును. దీనినే "శేసిమేకరు" గా సర్వరోగనివారిణి (universal remedy) అని యున్నారు.

5. కాలీమూరు—ఇది దేహములో అన్ని జీవాణువులలో ఉన్నది. దేహమందలి తంతువపదార్థముతో గూడి పనిచేయును ఇది తెల్లని దేహవిసర్జనము లున్నప్పుడు ఎక్కువగా పనిచేయు ఫెర్రంఫాస్ ఉపయోగించిన పిమ్మట రోగములో ద్వితీయావస్థ ఇది సాధారణముగా ఉపయోగించును. కర్ణరోగములలోను, కర్ణ... వములలోను, చెవులు ఘుడియలుపడుట, చెవిలో హోరు... దగ్గులు, గొంతుక బొంగురుపోవుట, కాలేయము మందము... యుట మొదలగు వ్యాధులలో పనిచేయును.

6. కాలీఫాస్ఫారికం—ఇది నాడులలోను, మెదడులో నరములలోని ద్రవములందును, రక్తమందలి తెల్లజీవకణముల (wh... corpuscles)లోను యుండును. ఇది లోపించినప్పుడు కలుగు మన... ధులు, హిస్టీరియా, అనిద్ర, పిచ్చి, పక్షవాతము, టైఫసు విషజ్వరము, శరీరమందలి రక్తము విషపూరితమగుట మొదలగు వ్యాధులలో ని... పనిచేయును. ద్వాదశలవణములలో నిది చాలగొప్పది. అన్ని మానసి... రోగములలోను పనిచేయును. మూర్ఛ, విచారము, జ్ఞాపకశక్తి ... వుట, సంధివాతము, పురుషేంద్రియ నీరసము, టైఫాయిడ్డు, ... కము, ఉబ్బసము, వ్రణము, చెముడు, అతిమూత్రము, కలరా, అ... సారము, రక్తస్రావము, శరీరవిషపూరితవ్యాధులు మొదలగు అన్ని రోగములలోను ఇది చాలా పేరుపొందిన మందు. ఇది మెదడును బలపరచును.

7. కాలీసల్ఫ్యూరికం—ఇది ... యిలందు నుండును ఇదిలోపించినప్పుడు ...సము, మందముగా బరువుగా నుండుట, ... నొప్పి, అవయవములలో నొప్పులు, తలత్రిప్పును కలుగును. గదు... లోను, ఇంటిలోను ఉన్నంతకాలము బాధగానుండును. రొంప... పొంగు, శ్వేతధాతు రోగములు, ఉబ్బు, ఉబ్బసము, కర్ణరోగము ... కోరింతదగ్గు, సవాయి, క్షయ, కుసుమ, అజీర్ణము, అతిసారము మొద... లగు రోగములలో నిది పనిచేయును,

[illegible] ఫాస్ఫారికా—ఇది కండరములు, మెదడు, రక్తజీవాణువులు, వెన్నెముక, నరములు, ఎముకలు, దంతములలో నున్నది. ఇది లోపించుటతోడనే ఈడ్పులు, పక్షవాతములు కలుగును. రోగి వేడిమివల్లను, గట్టిగా అదిమి బాధనొందుచోట పట్టుకొనుటవల్లను ఉపశాంతి బొందును. నరములబాధ, దంతములసలుపు, మూర్ఛ, శూల, వణకు, కాలుచేతులు కొట్టుకొనుట, ఎక్కిళ్లు మొదలగు వ్యాధులలో నిది చక్కగాపనిచేయును.

౯. నేట్రంమూరు—ఇది సముద్రలవణము. ఈలవణము జలము నాకర్షించును. ఇది లోపించుటవలన జీవాణువులలోని కాకర్షింపబడవలసిన జలము ఆకర్షించబడక, నిలిచిపోవుటవలన ఉబ్బు, నంజు మొదలగువ్యాధులు కల్గును. రోగులు త్వరలో అలసిపోవుట, చేతులు కాళ్లును చివర మిక్కిలి చల్లగానుండుట, ఉప్పు ఎక్కువగా తినవలెనని యుండుటయు ఈలవణము లోపించినదని గుర్తించుటకు సూచనలు. ఆహారము పుష్టిని కలుగజేయలేకపోవుట, కృశించుచుండుట, కళ్లంట నీరుకారుట, రొంప, నోట నీరూరుట, గుండెదడ, నలిజ్వరము మొదలగు వ్యాధులకు నేట్రంమూరు దివ్యౌషధము. స్త్రీలవ్యాధులు క్షయ, రొంప, దగ్గు, తెల్లకుసుమ, అతిసారము, విరోచనబద్ధము, మేహవాతములో నిది ఉపయోగించెదరు.

10. నేట్రంఫాసు—ఇది కండరములు, రక్తము, నరములు, మెదడు, జీవాణువుల మధ్యనుండు ద్రవములలోను నుండును. ఈలవణము దేహములో తగ్గినయెడల, శరీరములో పుల్లని ఆమ్లపదార్థము (Acid substance) బయలుదేరును. పుల్లని త్రేన్పులు, వాంతులు, పసిబిడ్డల విరేచనములు, అజీర్ణము, మేహవాతము, బంగారమువంటి రంగుగల విసర్జనములు, నాలుక పచ్చగానుండుట, అజీర్ణము కలుగును. కడుపులో ఆంబము, అజీర్ణము, వికారము, నులిపురుగులు, గుండెదడ, శీతజ్వరము, స్త్రీలవేవిళ్లు, ఇత్యాదిరోగములలో నిది చెప్పినమందు.

11. నేట్రంసల్ఫ—ఇది శరీరములోనున్న, పనికిరాక స్తంభించిన అనవసరపదార్థమును, యెక్కువనీటిని బయటకు పారద్రోలు లవణము. ఇది లోపించినప్పుడు నాలుక పచ్చగాను, ఆకుపచ్చగాను, యుండును, విసర్జనములు కూడ నదేరంగు కలిగి యుండును. నోరు చేదుగానుండుట, చేదుగానుండు పసరువాంతులు, పైత్యజ్వరము, పైత్యము, కాలేయము నొప్పిగా నుండుట, కామెర్లు, అతిమూత్రము, అతిసారము, చలిజ్వరము, తలత్రిప్పు మొదలగు వ్యాధులలో నేట్రంసల్ఫ ప్రయోగించవలెను. వర్షకాలములోను, తేమగా నున్నప్పుడు ఎక్కువ ఉద్రేకముగానుండు రోగములకు నేట్రంసల్ఫ మంచిమందని కనుగొనబడినది.

12. సిలీసియా—ఇది చర్మము, తలవెంట్రుకలు, గోళ్లు మొదలగువానిలో నుండును. ఈలవణము లోపించినప్పుడు, చీముపట్టుటయు, సదా చీముకారుచుండుట [illegible] జరుగును. గోళ్లు పిప్పిగా నుండుటయు, పెళుసుగా నుండుటయు, తలవెంట్రుకలు ఊడిపోవుటయు, చెమట దుర్వాసన చెందుటయు, పాదములు, చంకలును చెడ్డవాసనపొందుటయు, శీతలవాయువు భరించలేకుండుటయు గుర్తించినప్పుడు సిలీసియా లోపించినదని గ్రహించవలెను. ఇది రాచపుండ్లు, కురుపులు, మేహవాతము, చీముకారుచు, అంతకును కుదరని కురుపులు, పాదములచెమట, కను రెప్పలమీద పుండ్లు, గోరుచుట్లు, తలనొప్పి, కాలుబొబ్బలు, ఇత్యాదిరోగములలో విశేషముగా పనిచేయునని సూష్లరుగారి అభిప్రాయము.

ఈద్వాదశలవణములను గురించి వ్రాయవలసిన అంశములు ఇంకను అనేకముగా యున్నవి. అన్నియు విపులముగా వ్రాయుటకు ఒకగ్రంథము ప్రత్యేకముగా వ్రాయవలెను. ఈవ్యాసములో నావకాశము లేదు.

ఇంకను విశేషముగా వీటినిగూర్చి తెలిసికొనగోరువారు సూష్లరుగారి Abridged Therapy, Carey's Biochemistry, Chapman's biochemistry, Vondergoltz Tissue Salts, Anshutz గారి guide to Tissue Remedies అను గ్రంథములు చదివిన యెడల సూష్లరుగారి శాస్త్రమూలమును గ్రహించగలుగుదురు.

సూష్లరు వైద్యమునుగురించి యెంతేనియు ప్రశంస చేయవలసియే యున్నది. సూష్లరు తనశాస్త్రమువలన ప్రపంచమునకు మహోపకారము చేసియున్నాడు. సూష్లరుఔషధములు స్త్రీలుసహితము స్వేచ్ఛగా వాడవచ్చును. వైద్యమంతయు పండ్రెండు లవణములలో నిమిడ్చెను. వైద్యమున కాధారమైన సూత్రములు, స్వల్పకృషితో బోధపడగలవు. జీవాణుసహితము కానగలదు. సూష్లరుమందులు అల్లోపతి మొదలగు నితరవైద్యములవలె క్రొత్తరోగములను తెచ్చిపెట్టవు. ద్వాదశలవణములును దేహముయొక్క స్వాభావికస్థితిలో దేహములో కలిసియుండుటచే, శరీరమున కన్యపదార్థము గాక స్వాభావిక పదార్థమే అయియుండుటవల్ల ప్రకృతిసూత్రములనుగూడ ననుసరించి యున్నవి.

అన్నివిధములను శ్రేష్ఠమైన ఈవైద్యవిధానమును ప్రతిసామాన్యగృహస్థుడును అవలంబించి, యెవరిగృహమునకు వారే వైద్యులైయుండి భేషజములతో రోగులను మోసపుచ్చు డాక్టరుల బాధలనుండి తప్పించుకొనగలరనియు, అందుకొరకై ఈశాస్త్రమందు అభిరుచి కలిగించుటకును ఉద్దేశించి ఈవ్యాసము రచించితిని. ఈవైద్యవిధానమందు నేనును నామిత్రులను మరికొందరును కొన్ని పరిశోధనలు చేయుచున్నాము. మరియొకతరుణమున విపులముగా మా పరిశోధన ఫలితములను ఆంధ్రప్రపంచమునకు తెలియజేయగలమని నమ్ముచున్నాము.

హోమియోపతి

డాక్టరు లంక రామారావుగారు, హెచ్. యం. బి.

ప్రపంచము యొక్క సృష్టిజాల మంతటిలోను ఉత్కృష్టమైనది మానవజన్మము. సర్వలీలామయుడగు భగవానుడు ఏమహదాశయముతో ఈమానవుని సృష్టించినాడో, అట్టి మహదాశయము నితడు నెర వేర్చినప్పుడే యితని జన్మము సార్థకమగును. ఇట్టి ఆశయమును నెర వేర్చుటకు ప్రతిమానవుడును అతిపరిశుద్ధముగాను, నిర్మలముగాను, యుక్తాయుక్త విచక్షణ జ్ఞానము గలవానిగాను, దృఢశరీరుడుగాను నుండవలెను. ప్రకృతికి వ్యతిరేకమైనట్టియు, అస్వాభావికమైనట్టియు నడవడికలచే ఉత్కృష్టకార్యములు చేయుతగిన యీమహాశక్తి అల్పుడై పశువుకన్నను హీనముగా నగుచు శరీరదార్ఢ్యమునుగూడ గోల్పోవు చున్నాడు. ఎట్టికార్యము చేయుటకునైనను మానవుడు ముఖ్యముగ ఆరోగ్యవంతుడై యుండవలెను. అమూల్యమైనటువంటి ఆరోగ్యమును చెడగొట్టకొనిన మనుజుడు ఈప్రపంచమున ఏమి చేయగలడు? ప్రస్తుత పరిస్థితులలో సామాన్యముగా ప్రతివారును విషయలోలురై, యింద్రియములను స్వాధీనపరచుకొనలేక అనేకదుస్థితులకు లోనగుచున్నారు. మిక్కిలి శీతలదేశవాసులగు పాశ్చాత్యులు అవలంబించు పద్ధతులు ఉష్ణదేశవాసులమగు మనము అభ్యసించిన ఎట్లు సరిపడును? అందుచే మనము అనేకరోగములకు పాల్పడుచు బలహీనుల మగుచున్నాము. మన పూర్వులో, యిట్లుగాక, చక్కని నియమములతో నడచుకొని, దృఢశరీరులయి, చిరంజీవులుగా వర్ధిల్లిరి. ఏకారణముచేనైనను ఆరోగ్యము చెడి నప్పుడు మనము అవలంబించు విధాన మెద్ది? ఎయ్యది ప్రకృతితో ద్వైతపడనట్టిదియు, నిరపాయకరమైనదియు, త్వరగలో ఆరోగ్యమును కలుగ జేయునదియు నగు వైద్యవిధానము? ఇదియే ప్రథమమున ప్రతిమనుజుడును ఆలోచింపవలసిన ముఖ్యవిషయము. ఇట్టి ఆలోచన ఏదియును చేయకయే సమీపముగా నుండు ఏఅల్పజ్ఞానియగు వైద్యునితో కబురు పంపించుట, అతడు రోగమును సరియగు నిరూపణ జేయకయే నాడి పూర్వులు ఇటుల వాడిరను ప్రణాళిక ననుసరించి అతడేదియో మందు నిచ్చుట; దానివలన నివారణ కాక రోగము మరింత బలపడి నప్పుడు ఏడాక్టరుగారినో అర్జంటుగా తెప్పించుట, ఆయన వెంటనే అస్వాభావికముగ సూదులతో రక్తములోనికి విషపదార్థమును ఎక్కించుట, ఇటుల రివాజుగా జరుగుచున్నదిగాని ప్రథమముననే బాగుగ యోచించి ప్రకృతికి వ్యతిరేకము కానట్టియు, శాస్త్రసమ్మతమైనట్టియు వైద్యవిధానమును అవలంబించుట లేదు.

ప్రపంచములో సర్వమానవకోటికి సరిపడునదియు, ప్రకృతికి సంబంధించినదియు, చక్కని శాస్త్రసంబంధమైన మూలసూత్రములచే కనిపెట్టబడినదియు, నిరపాయకరమైనదియు నగు వైద్యవిధాన మెద్దియన జర్మనీదేశీయుడును, గొప్ప తత్వ, రసాయన వేత్తయు, గొప్ప అల్లోపతీ డాక్టరు నగు శ్రీ శామ్యుయల్ ఫ్రెడరిక్ హానిమను అను మహనీయునిచే సుమారు 150 సం॥ క్రిందట కనిపెట్టబడిన హోమియోపతి అను వైద్యవిధానము. ఇది కనిపెట్టబడిననాటినుండియు పాశ్చాత్యదేశములలోను, మనదేశమందు బెంగాలు మద్రాసు ఉత్తరహిందూస్థానమందును నేటివరకు దినదినాభివృద్ధి గాంచుచునే యున్నది. ఈశాస్త్రమును కనిపెట్టకపూర్వము వైద్యవిధానములు ఎటు లుండెనో మనము తెలుసుకొనవలసి యున్నది. అల్లోపతి విధానమునందు అప్పటిరోజులలో ఒక్కొక్క రోగమునకు 30 లేక 40 మూలికలను కలిపి యిచ్చుచుండెడివారు ఇది అయినను డాక్టరు స్వహస్తముతో యిచ్చుటకు వీలులేదు. ఈయన ప్రిస్క్రిప్షను వ్రాసిన తరువాత దానిని ఒకరసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు సరిచూచివేయుచుండెను. పిచ్చివాండ్రను రోగులని తలంచక అతిక్రూరముగా బాధించుచుండెడివారు. శరీరమునందు ఎక్కడనైనను వాపులుగాని, వ్రణములుగాని బయలుదేరినప్పుడు వాటికి జలగలను ఎక్కించి రక్తమును తీసివేయుచుండెడివారు. జ్వరముగాని, రక్తపుపోటు (Blood Pressure) గాని వచ్చినప్పుడు కొంతరక్తమును తీసివేయుచుండెడివారు. ఇటువంటి ఘోరకృత్యములను హానిమనుగారు సహించలేక వైద్యశాస్త్రముయొక్క లోపమునుగురించి విమర్శన ప్రారంభించినారు. కొంతకాలము విమర్శించిన పిదప పిచ్చి అనునది ఒకరోగ మనియు, దానిని ఔషధములచే నివారణచేయవచ్చు ననియు చెప్పి, అటుల కొన్నిటిని నివారణచేసి లోకమునకు చూపించినారు. నాటినుండియు పిచ్చివాండ్రను బాధించక రోగులని భావించి వైద్యముచేయుచు, ప్రతిరోగమునకును చాల మూలికలను కలుపుట మానివేసి నాలుగైదు మూలికలనే కలుపుచు, రక్తపుపోటు అధికముగా నున్నప్పుడు రక్తమును తీసివేయుట మాని ఔషధములచేతనే దానిని నివారణచేయుచున్నారు. వైద్యవిధానమునందు గొప్పమార్పులు ఇతడు చేయుటచే మిక్కిలి ప్రఖ్యాతి గణించినాడు. కాని ఇతడు కనిపెట్టిన నూతనవిధానమగు హోమియోపతీ మందులు వాడుటకు లైసెన్సు ఇచ్చినారుకారు. అందుకొరకు ఇతడు అనేకకష్టముల కోర్చి తుదకు ప్యారిసు నగరమున

త్వ ఔషధములు తాను వాడుక చేయుటకు లైసెన్సు పొంది, అనేక అసాధ్యములైన రోగములను కుదిర్చి ఈశాస్త్రముయొక్క గొప్పతనమును లోకమునకు వెల్లడిచేసినాడు. ఈసమయములోనే యీశాస్త్రమునకు ప్రమాణమగు ఆర్గనాన్ అను పవిత్రగ్రంథమును వ్రాసినాడు. ఈతనికి పూర్వమందు రోగమును నిరూపించుటయే కష్టముగా నుండెడిది. రోగోత్పత్తికి కారణము అనేకులు అనేకవిధములుగా చెప్పుచుండెడివారు. కొందరు శరీరాంతర్భాగములయందు అన్యపదార్థసమ్మేళనమనియు, కొందరు శరీరమందుండు లవణములు లోపించుటచే కలుగుచున్నవనియు, కొందరు రక్తములోను, మెదడులోను కలుగు మార్పులచే కలుగుచున్నవనియు, కొందరు విషక్రిములచే కల్గుచున్నవనియు, కొందరు వాత, పిత్త శ్లేష్మప్రకోపముచే కలుగుచున్నవనియు నేటికిని చెప్పుచున్నారు. అందుచే వారివారి యభిప్రాయానుసారముగా వారి బుద్ధికుశలతకొలది ఒక్కొక్క క్రొత్తవిధానమును కనిపెట్టి లోకమునకు వెల్లడిచేసినారు. కాని యేశాస్త్రమును ఈ హోమియోపతీశాస్త్రమువలె అతినిర్దుష్టమయినదియు, నిరపాయకరమైనదియు ప్రకృతికి సంబంధించినదియు నగు మూలసూత్రముపై నిర్మింపబడి యుండలేదు. ఆకారణముచేతనే ఒక్కొక్క బుద్ధిమంతుడు బయలుదేరినప్పుడెల్లను ఏవియో కొన్ని మార్పులు చేయుచు నూతనవిధానము కల్పించుచున్నారు. అటువలెగాక యీహోమియోపతి వైద్యవిధానము ప్రథమమునుండియు తగిన శాస్త్రసమ్మతమగు పద్ధతులపైన నిర్మింపబడినది. కాన నేటివరకు ఏవిధమైన మార్పులు లేకయే దినదినాభివృద్ధిగాంచుచున్నది. ఈశాస్త్రమున నుండిన "లా" ఏది యన, ఆరోగ్యవంతుడగు మానవుడు ఏమూలికను దానిసహజస్వరూపమున ఎక్కువ మోతాదులో తీసికొనిన ఏయేలక్షణములను పుట్టించునో అట్టి లక్షణములకు ఆమూలికనే అణుస్వరూపమున నిచ్చిన నివారణచేయును.

దీనినే సారూప్యమందురు. అనగా లా ఆఫ్ సిమిలర్సు, ఇందుకు వ్యతిరేకముగా అల్లోపతి విధానమునందు వాడెదరు. ఎటులన, విరేచనబద్ధమునకు భేదిమందులును, నిద్రలేమికి మత్తుమందులును, అత్యుష్ణముగా నున్నప్పుడు అతిశీతలోపచారములును చేయుచుందురు. అవి ప్రథమావస్థలో (Primary action) లో కొంత పనిచేసినను ద్వితీయావస్థ (Secondary action) లో రోగమును, మరింత బలముచేయుచున్నవి. ప్రథమమున కలిగిన సుగుణమునకే సంతసించుచుంటిమిగాని తరువాతనేమి జరుగుచున్నదియు యోచించుటలేదు. ఈహోమియోపతీవిధానమునందు అన్ని ఔషధములను ఆరోగ్యవంతులగు మానవులు వాడి వాటియొక్క నిజతత్వమును వస్తుగుణదీపికగా వ్రాసినారు. ఇటు లేవైద్యవిధానమునందును మూలికలు రుజువుచేయబడలేదు. అల్లోపతీవిధానములో ఈ ఔషధములన్నియు కుక్కలు, పిల్లులు, కుందేళ్లు మొదలగు జంతువులమీద వాడినవియు, రోగములకు వాడి వాటి అనుభవము కనిపెట్టినవియు గాని ఇటు లారోగ్యవంతులగు మానవులు ఋజువుచేయ లేదు, రోగము వచ్చినప్పుడు శరీరము పైభాగమునకు కనుపించులక్షణములు కొన్నియును, మానసికలక్షణములు కొన్నియును ఉండును. నోరులేని జంతువులమీద మూలికలను ప్రయోగించిన వాటి బాధలుగాని, వాటియొక్క మానసికలక్షణములుగాని మన మెటుల గ్రహింపగల్గుదుము? ఆ కారణముచేతనే యీఅల్లోపతికి లా లేదు. హోమియోపతిలో నీవు ఎటుల రోగమును కుదర్చగలవని ప్రశ్న జనించినపుడు ఇదివరలో రుజువుచేసిన మూలికలయొక్క లక్షణములు గమనించి, ఆరోగముయొక్క లక్షణములకు సరిపడు మూలికను ప్రయోగించిన ఆరోగ్యమును తప్పక నివారణచేయును అని దృఢముగా చెప్పగలము. కాని అల్లోపతిలోవలె దానికి విరుద్ధముగా నుండు లక్షణములుగల మందును ప్రయోగించిన నెటుల కుదుర్చును? అటులనిన ఆవిధానములో రోగము లేమియు కుదురుటలేదా అని ప్రశ్న జనింపవచ్చును. సాధారణముగా ఈ విషపదార్థప్రయోగముచే రోగములు తాత్కాలికముగా ఉపశాంతి చేయబడుచున్నవిగాని కుదురుటలేదు. ఒకవేళ ఏదైనను కుదిరినయెడల ఆమూలికలలో కొన్నియైనను సారూప్యలక్షణము లుండినవలెనుగాని ప్రత్యేకమైన రూప్యలక్షణములవలనగాదు. హోమియోపతి వైద్యవిధానమునుగురించి కొంత తెలిసికొనవలె నన్నప్పుడు శ్రీహానిమనుగారు వ్రాసిన పవిత్రగ్రంథమగు ఆర్గనాన్‌లో వ్రాసిన కొన్ని మూలసూత్రములనైనను తెలుసుకొన్నగాని మనము వారి అనుచరులము గానేరము. ఆయన ప్రథమమున మొదటి సూత్రములో వైద్యునియొక్క ముఖ్యమగు ధర్మమేమి యనునది వ్రాసినారు. వైద్యునియొక్క ప్రధానధర్మము రోగులను ఆరోగ్యవంతులుగ జేయుటయే. దీనిని రోగమును కుదుర్చుట యందురు కాని ప్రస్తుతము మన డాక్టరు సోదరులు చేయుచున్నట్లు మావైద్యవిధానమే గొప్పదనియు, మేమే పండితులమనియు చెప్పుచు రోగములకు పెద్దపెద్ద పేర్లనుపెట్టి రోగులను గాబరాచేసి డబ్బులాగుట వైద్యుని ధర్మము గాదు. మరియును అటువంటిధర్మము తెలిసిన వైద్యునియొక్క వ్యాధినివారణ ఎటు లుండవలెననిన, అతివేగముగాను, సాత్వికముగాను, నిరపాయకరముగాను, శాశ్వతముగాను నుండవలెను గాని శరీరోపరిభాగమందు కాన్పించు లక్షణములను ఏదైన విషపదార్థ సంపర్కము కల్గిన ద్రావకములచేతను, ఆయింటుమెంట్లచేతను, కత్తిచేతను రూపుమాపుచేయుట వ్యాధినివారణ యనబడదు.

దానిని లోపలికి త్రోసివేయుట యందురు. అనగా రోగములు తాత్కాలికముగ అణచిపెట్టబడుచున్నవి. తరువాత వైద్యునియొక్క ధర్మములలో ఇంకనొకటి యేమనగా, ప్రతిరోగములోను కుదర్పవలసినది ఏది? అనగా రోగనిదానమును, ప్రతిమూలికయొక్క తత్వమును, అనగా ఏయేరోగలక్షణములకు ఏయే ఔషధము పని చేయునో దానిని తెలిసికొని ఆరోగమునకు సరిపడు ఔషధమును వెదకుటయు, దానిని ఎంతమోతాదులోను, ఎంతకాలములోను వాడవలసినదియు తెలుసుకొని వైద్యముచేయునప్పుడే ఆతడు శాస్త్రసమ్మతముగా చేయుచున్నాడని యోచింపవలెను. ఇదివరలో రోగోత్పత్తికి

కారణము అనేకులు అనేకవిధములుగా చెప్పిరని వ్రాసియున్నారు కాని శ్రీహానిమనుగారు రోగ మనగా శారీరకముగాను, మానసికముగాను కలుగు మార్పే యని నుడివినారు. అనగా ఆరోగ్యవంతుడుగా నున్నప్పు డుండు పరిస్థితులను, జబ్బుగానున్నప్పు డుండు పరిస్థితులను రోగి స్వయముగా గ్రహించుట. తనస్నేహితులును, వైద్యుడును పైకి కనబడు లక్షణములను పరికించుట. ఈ అన్ని లక్షణములయొక్క సముదాయమే రోగమని చెప్పినారు. మరియు శరీరాంతర్భాగమందు కలిగిన మార్పులను ననుసరించుటకయి చైతన్యశక్తి (Vital-force) చేయు ప్రయత్నమే బాహ్యమునకు రోగచిహ్నములుగా కాన్పించును. అట్టి చిహ్నము లన్నియు కలియుటయే రోగ మనబడుచున్నది. ఇప్పుడు చైతన్యశక్తి యన నేమి, దానిపని యేమి యనగా, శరీరాంతర్భాగముల నన్నిటిని (Material Body) ఒకవిధమైన ఆధ్యాత్మికశక్తి పరిపాలించుచుండును. అటుల పరిపాలించుటచేతనే అన్ని అవయవములు క్రమశిక్షణలో నుండి సరియగుపనిని నెరవేర్చుచున్నవి. అటువంటి ఆధ్యాత్మికశక్తి లేకపోయిన నీశరీరావయవము లన్నియు నిష్ప్రయోజనములు, గనుక వానికి పరస్పరసంబంధము కలదు. ఆకారణము చేతనే రోగము వచ్చినప్పుడు ప్రథమమున మార్పుచెందునది యీఆధ్యాత్మికశక్తియే. రోగభూయిష్ఠమైన యీచైతన్యశక్తి యీస్థూలశరీరమును ఎటుల పాలించగలదు? అందుచేతనే యీస్థూలశరీరములో నున్న కొన్ని అవయవములుకూడ జబ్బుపడినవాటియొక్క విధ్యుక్తధర్మములను నెరవేర్చలేక యున్నవి. అప్పుడే శరీరము రోగభూయిష్ఠమైనదని చెప్పబడుచున్నది. కనుక రోగమనిన శరీరాంతర్భాగములయందు కల్గిన మార్పులను ఆధ్యాత్మికశక్తి బాహ్యరూపమున వెలువరించు చిహ్నము లేకాని యితరవైద్యులు తలంచునట్లు ఈశరీరమునకుగాని, జీవాత్మకుగాని సంబంధములేక లోపల నేదియో దాగియున్నదని చెప్పుట అసంభవమై యున్నది. రోగనివారణయందు మనము ముఖ్యముగ గమనింపవలసినది యీ ఆధ్యాత్మికశక్తిని మార్పుచేయగల ఔషధములను ప్రయోగించుట, అనగా రోగమునకు ఏలక్షణములు గలవో అట్టిలక్షణములుగల మూలికనే ప్రయోగించినగాని యీచైతన్యశక్తిని మార్పుచేసి రోగనివారణ చేయదు. రోగలక్షణములకు వ్యతిరేకలక్షణములుగల మూలికను ప్రయోగించిన రోగమును నివారణచేయలేకపోవుటయే గాక తాత్కాలికముగా అణచిపెట్టుచు ఇంకను కొన్ని క్రొత్తలక్షణములు పుట్టించుచున్నది. హోమియోపతీలో మనము మూలికలచే కల్పించుచున్న రోగలక్షణములు అసలురోగమునకు ఏలక్షణములు గలవో సమముగా అటులే యుండవలెనుగాని వాటికన్న కొంచెము బలవత్తరముగా నుండవలెను. రెండు సమానవస్తువులు ఒకచోట నుండుటకు వీలులేకపోవుటచేత, బలవంతుడు బలహీనుడని లాగివేయునట్లు ఈకల్పితరోగము అసలురోగమును లాగివేయును. కాని మనము కల్పించిన రోగము క్రమేణ దానంతట యదియే బలహీనమై ప్రకృతిచే త్రోసివేయబడుచున్నది. కనుక మనము ఏరోగమునైనను కుదర్చవలెనన్నప్పుడు రోగమునకు ఏలక్షణములు గలవో అట్టి లక్షణములుగల మూలికనే ప్రయోగించవలెను. అందుకు వ్యతిరేకముగా వాడిన రోగనివారణ కాకపోవుటయేగాక రోగము మరింతబలపడి దీర్ఘవ్యాధిగా మారును. అన్నివైద్యవిధానములలోను చాలకష్టసాధ్యమైనది దీర్ఘరోగములను నివారణచేయుటయే. ఏలయన వీటియుత్పత్తి గ్రహించుటయే కష్టసాధ్యము. తరుణవ్యాధులలోవలె వీటికి రోగచిహ్నములన్నియు బయటికి కనబడవు. చిరకాలముగుటచే అవన్నియు అణచిపెట్టబడును. ఏవియో కొన్నిలక్షణములు మాత్రమే కనుపించుచుండును వీటినివారణయందు మనము ముఖ్యముగ గమనింపవలసినవి ఏవన, వీటియొక్క ఉత్పత్తిక్రమమున్ను, రోగము ప్రారంభించిన నాటనుండియు ఏవిధముగా నడచినదియు, ఏయే మందులు వాడినదియు, రోగియొక్క మానసికలక్షణములున్ను, రోగియొక్క ప్రవృత్తిన్ని, సాంసారిక వ్యవహారములున్ను, ఆహారవిషయములును మొదలగునవన్నియు రోగివల్లను, అతని బంధువులవల్లను, స్నేహితులవల్లను మనము పూర్తిగా తెలుసుకొనవలెను. శ్రీ హానిమనుగారు ఈ దీర్ఘరోగముల ఉత్పత్తికి ప్రధాన కారణభూతములు మూడు మహోపశాంతములు గలవని చెప్పినారు. అవి ౧. సోరా, ౨. సిఫిలిసు, ౩. సైకోసిసు. ఈ మూడింటిలో ఏదయినను ఒకటైన లేకుండగ ఏవ్యాధిగాని దీర్ఘరోగముగా మారనేరదు. ఈగొప్పరహస్యమును ఇతడు తప్ప ఇతరులెవరును ఇంతవరకు గ్రహించలేదు. హానిమనుగారు వీటిని వర్ణించుచు సోరానుగురించి చెప్పుటలో వేయితలలుగల మహోపద్రవభూతమని వర్ణించినారు. సోరా అనగా సమస్తచర్మవ్యాధులకు కారణభూతమైనది. సిఫిలిసు అనగా సవాయివలెను, సైకోసిసు అనగా సెగవలెను ఉండునుగాని అవియు ఇవియు ఒకటి గానేరవు. వాటిలక్షణములు, వీటిలక్షణములు చాలవరకు సమముగా నుండును. ఈ త్రిమూర్తులు మానవశరీరమును ఆవహించి అనేక దీర్ఘరోగములకు పాల్పడచేయుచున్నవి. హానిమనుగారు ఈ రహస్యమును కనిపెట్టియుండుటచేతనే యీ వైద్యవిధానమునందు అనేకదీర్ఘరోగములు కుదర్చబడుచున్నవి. ఈ విధానములో రోగమునకు మూలకారణ మేదియో గ్రహించి వానిని నిర్మూలించుటకు వైద్యము చేయుదురు గాని పైకి కాన్పించు ఏవియో కొన్ని బాహ్యచిహ్నములను రూపుమాపుచేసి రోగము నివారణమైనదని చెప్పరు. ఈ వైద్యవిధానములో అన్నిమందులున్ను అన్నిస్వరూపములలో వాడుదురు గాన నిరపాయకరములు. ప్రతి ఔషధమున్ను ఎంత తక్కువమోతాదులో వాడిన అంత ఎక్కువపని చేయును. ఔషధము మోతాదు ఎంత తగ్గిన అంత పరిశుద్ధముగా నుండును. అణుస్వరూపములోనికి వచ్చునప్పుడు మూలికయొక్క నిజమైన తత్వము ఏదో నిలిచియుండి, దానియొక్క విషమపరిస్థితి అంతయు పోవును. ఈవిధానమునే ఆయుర్వేదమందు శుద్ధిచేయుట యందురు. అణువులయందు మహచ్ఛక్తియున్నదని మన పూర్వులున్ను, ప్రస్తుత రసాయనశాస్త్రవేత్తలున్ను చెప్పుచునే యున్నారుగదా! అదియునుగాక మనశరీరోత్పత్తికి కారణభూత

(బహుమతులు పొందిన శిశువులు)

మైనది ఒక జీవాణువు (Cell). దానిని దుర్భిణియంత్రముతో గాని చూడలేము. ఆజీవాణువే రెండుగాను, నాలుగుగాను ఇట్లు అనేకవేలు లక్షలుగా ఒకనిమిషములో అగుచున్నది. ఇట్టి కొన్ని జీవాణువుల సముదాయమే ఒకకోశము (Ti-sue). ఇటుల కొన్ని కోశములు కలియుటచే ఒక అవయవము (Organ) అగుచున్నది. ఇటుల వివిధములైన అవయవముల సంఘటనమే శరీరము. కనుక జీవాణువే శరీరోత్పత్తికి మూలకారణము. జబ్బుచేసినప్పుడుకూడ ప్రథమమున చెడునది యీ జీవాణువే. ఇది యెటుల ఉత్పత్తియగునో అట్లే లయమగుచుండును గాన మనము రోగనివారణయందు ఉపయోగించు ఔషధము ఆజీవాణువును ప్రథమమున పరిశుద్ధము చేయగలయునదిగా ఉండవలెను గాన మనము ఉపయోగించు మందుకూడ అతిసూక్ష్మముగా నుండిననేకాని జీవాణువులను బాగుచేయనేరదు. ఎక్కువ మోతాదు ఇచ్చిన ఈ జీవాణువులన్నియు ఈ ఔషధము తీవ్రతచే అణచిపెట్టబడును గాని బాగుపడనేరవు. కనుక ఏ ఔషధమైనను అతిచిన్న మోతాదులు వాడినప్పుడే యెక్కువ గుణము చేయును.

కాన నో ఆంధ్రసోదరులారా! ఏవైద్యవిధానమున రోగములు నిశ్శేషముగాను, త్వరగాను, సౌమ్యముగాను కుదుర్చబడుచున్నవో, యేవైద్యవిధానము అన్నివిధానములకంటెను శాస్త్రయుక్తమగు నిబంధనలపై నడపబడుచున్నదో, యే వైద్యవిధానము నిరపాయకరమగునదియు, ఇతర దుర్గుణములు పుట్టింపనిదియునో యే వైద్యవిధానము కడుబీదలకుకూడ లభ్యమగునంతటి చౌకయైనదో, యే వైద్యవిధానము అరుచి పుట్టింపక మిక్కిలి తియ్యనిమందు గలదో చక్కగ యోచించి దానిని అవలంబించి మీశరీరారోగ్యము కాపాడుకొనగలందులకు వేడుచున్నాను.*

* ఈ వైద్యవిధానమును మిక్కిలి వ్యాప్తము చేయు నుద్దేశ్యముతో మేము ఈ గ్రామమున ఒకకాలేజీ స్థాపించి ఉచిత విద్యను నేర్పుచున్నాము. ఇంగ్లీషు రానివారికొరకై మేము ఆంధ్రమున "సారూప్యౌషధశాస్త్ర"మను నొక తెలుగు గ్రంథమును వ్రాసినారము. కాన ఆంధ్రసోదరులందరు మాఉద్యమమునకు తోడ్పడి మమ్ము ప్రోత్సహింపగలందులకు కోరుచున్నాము.

కాలామృత గ్రంథకర్త

కావ్యతీర్థ మద్దులపల్లి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

ప్రకృతము ప్రచారములో నున్న జ్యోతిష గ్రంథములలో నాంధ్ర దేశమందు వాస్తుముహూర్తభాగములవిషయమై కాలామృతము విశేషము వాడుకలో నున్న దనుటకు సందియము లేదు. ఇతర జ్యోతిష గ్రంథములలోఁ గొన్నిటికంటె నిది సారళ్యముగా నుంటనో, లేక సారళ్యముగా నున్నకొన్నిటికంటెఁ గొంతవఱకు విశేషాంశములను సాకల్యముగాఁ దెల్పుటచేతనో జ్యోతిశ్శాస్త్రవాసన గల ప్రతివారికిని అక్షరాభ్యాస మిదిగానే గన్పడుచున్నది. కొందఱు జ్యోతిషపండితులు ఉత్తరోత్తరగ్రంథకర్తృత్వం బట్టి ముహూర్త మార్తాండము, చింతామణి మున్నగు ప్రౌఢగ్రంథములం జూచి దీని నొక చిన్నచూపు చూచుచుండుట గలదు. మీఁదుమిక్కిలి తమకు దీనియందుఁ గల యనాదర భావముతోడనో, యాథార్థ్యమే తెలియుటచేతనో కాలామృతము వ్రాసినది కంసాలియని వ్యంగ్యముగా నర్థసూచన యగునట్లు కాలామృతకారకుఁడు అని హేళనగూడఁ జేయుట గలదు; కాని యట్టివారి భావ మాలోచించి చూచినచో సత్యమునకు దూర మయ్యెడు.

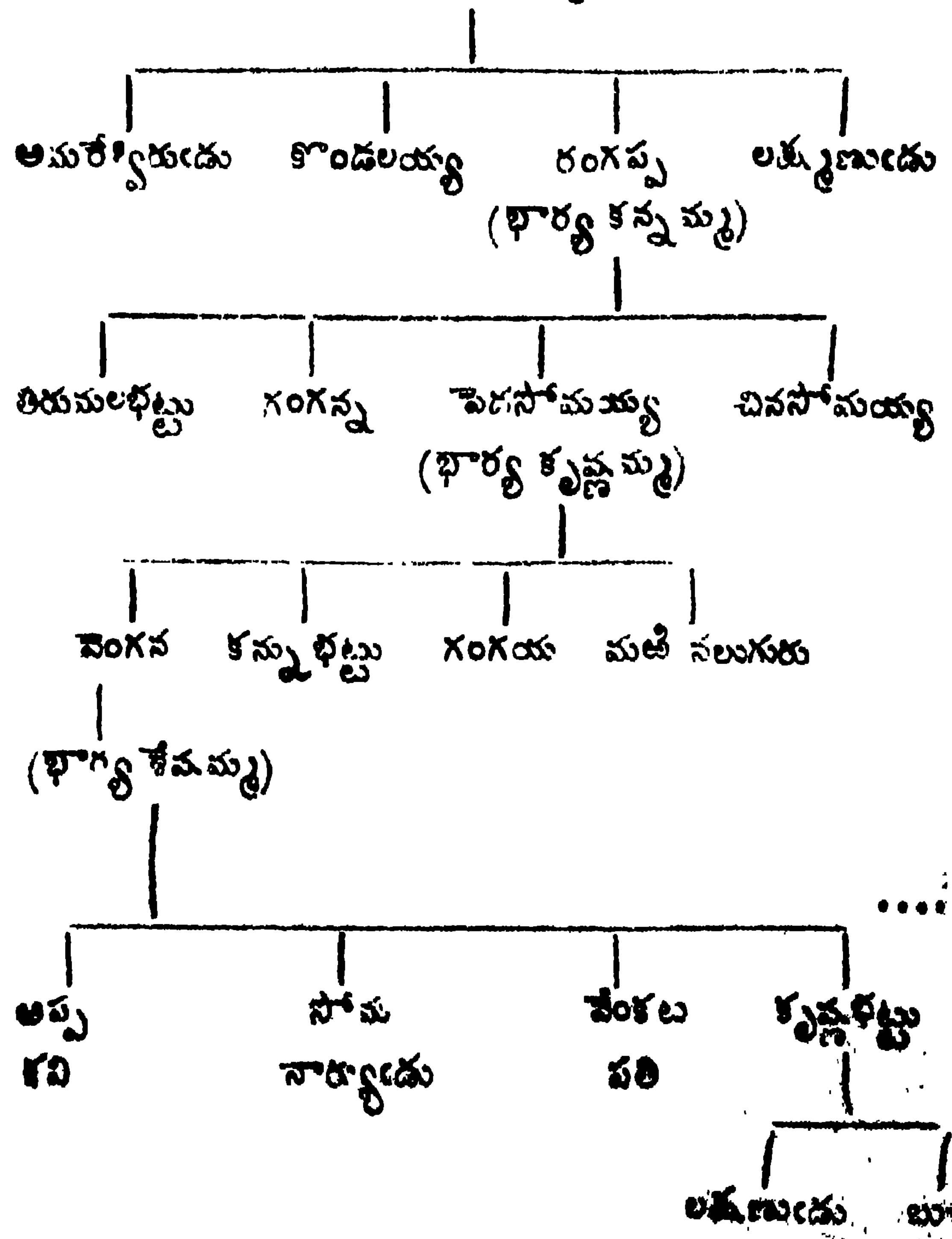
నిజమున కాగ్రంథకర్త యెవ్వరనదియు నింతవఱకుఁ దెలిసినది గూడఁ గాదనవచ్చును. గ్రంథకర్తృత్వవిషయమై మన జ్యోతిషపండితులుగూడ నంతగాఁ బ్రయత్నించినట్లును నగపడినట్లు తోఁపదు. ఈ యజ్ఞాతకర్తృత్వము వ్యాఖ్యాతకాలము నాటికే యున్నట్లున్నది. వ్యాఖ్యానారంభములో 'అస్తి తత్రభవాన్ స్వచికీర్షితస్య గ్రంథస్య...' అని కవినామము చేర్పకయే వివరించుటంబట్టి వ్యాఖ్యానము నాఁటికిని నీగ్రంథము వ్రాసిన కవి యెవ్వరైనదియు వ్యాఖ్యాతకే తెలియలేదనుట స్పష్టము. గ్రంథాదినిగాని, యంతమునఁగాని యెచ్చటనేని కవి తన ప్రస్తావ మెత్తినవాఁడు గాఁడు. అచ్చువేయ నారంభించినదాదిగ నింతవఱకు నచ్చుపడ్డ గ్రంథములలో గ్రంథకర్తృనామము వేసినట్లు గాన్పింపదు. మొదట నచ్చువేయ నారంభించినవారికి దొరకిన వ్రాతప్రతిలో లేకుండెనో యేమో! గతానుగతికత్వముగా నింతవఱకును నది యట్లే నిలిచిపోయినది. జిజ్ఞాసువుల కాగ్రంథకర్త యెవరో యను జిజ్ఞాసయట్టె యుండిపోయినది. కొంతమంది శాస్త్రవాసనాశూన్యులయ్యుఁ బండితమ్మన్యులయిన జ్యౌతిషికబ్రువు లాగ్రంథము వ్రాసినది

'శ్రీమచ్చింతల పాటివంశజలధౌ
శ్శీతాంశునా... శ్రీమద్వేంకట......'

అను వ్యాఖ్యాత వ్రాసికొనిన శ్లోకములంబట్టి అచింతలపాటి వేంకటాధ్వరియే యని చెప్పఁగా విందుము. కొందఱు మహాశయులు కవితాలాలిత్యమునుబట్టి కాఁబోలు, కాళిదాసు వ్రాసెనని చెప్పఁగాను విందుము. కాని–అంత చిటికెల పందిలియే.

ఇదియే జిజ్ఞాసపడి నేను గొంత విమర్శనబుద్ధితోఁ జూచుచు రాఁగా రాఁగా, అప్పకవీయములోఁ జతుర్థాశ్వాసమునఁ గ్రంథాదిగణప్రశంసలో "అథర్వణవేదంబున మగణంబు వసుమతీదేవతాకంబుగాన శివప్రదంబని ... కాలామృతమునందు 'శ్రీమద్వేంకటనాయక' మ్మని మదీయాన్వయప్రభవుం డగు తిరుమల భట్టారకుండును" అని యప్పకవి యుదాహరించి యున్నవాఁడు. దీనిఁబట్టి కాలామృత గ్రంథకర్త యప్పకవివంశములోనివాఁడని తెలియుచున్నది. ఇక్కవి చంద్రుఁడాంధ్రమండల మండనాయమానుఁ డనుటవలన మాతృభూమికిఁ గొండొక గౌరవము నిలుపఁ బెట్టినవాఁడని సంతసింప వలసి యున్నది.

తిరుమల భట్టారకుఁడు అప్పకవికిఁ దాతసోదరుఁ డైనట్లు లప్పకవి వ్రాసికొన్న కర్తృవంశావతారమువలనఁ దెలియుచున్నది.

అప్పకవి తాతముత్తాతలనాఁటినుండియు ఆవంశములోఁ బరంపరగా విద్వత్పండితు లయి యుండువా రని యప్పకవీయములోని పీఠిక వలన విశద మయ్యెడు. అది పండిత కుటుంబము; రాజాస్థానములయందు వాదోపవాదములలో గెల్చి యగ్రహారాది బిరుదములను సంపాదించిన విద్వచ్ఛూరులు గల వంశము.

మన తిరుమల భట్టారకునకు ద్వితీయసోదరుఁడును, అప్పకవికిఁ దాతయు నగు పెదసోమయ

సీ. కొట్టించె నెవ్వఁడు గురువాపి వ్రప్రద
    క్షిణభాగమున రొంపిచెర్లలోనఁ
  బెట్టించె నెవ్వఁడు పృథుతరారామంబు
    గుడిపాటికడ వినికొండత్రోవ............

అని యప్పకవి చెప్పినట్లు రొంపిచెర్లలోఁ బెద్దనూయి త్రవ్వించినట్లును, గుడిపాటిలో వినుకొండకుఁ బోవుమార్గమందుఁ బెద్దవనము వేయించినట్లును దెలియుచున్నది. రొంపిచెర్ల నరసారావుపేట తాలూకాలో నున్నది. గుడిపాడును ఆప్రాంతములనే యుండవలెను. గుడిప్రూడి యని సత్తెనపల్లి తాలూకాలోఁ గలదు. గుడిపాడనునది యేదో! రొంపిచెర్లకు సమీపములో నుండియుండ నగు. కావున పెదసోమయ యీప్రాంత వాసిగా నుండవలయును. దీనిం బట్టి తిరుమల భట్టును నీప్రాంతముల వాఁడే యగును. కనుక నీతని జన్మస్థానము నరసారావుపేట ఖండము.

తిరుమలభట్టారకుఁడు అప్పకవికిఁ దాత సోదరుఁ డగుటవలనను అప్పకవి క్రీ. శ. 1659 సం. రముల ప్రాంతమునాఁ డగుటవలనను, క్రీ. శ. 1580 సం. ర ప్రాంతమున నుండవచ్చును. అనఁగా నిప్పటికి రమారమి నాల్గువందలయేండ్ల క్రిందటివాఁ డనుట స్పష్టము.

అప్పకవి చెప్పినప్రకారము కాలామృతము కామనూరి తిరుమల భట్టారక ప్రణీతము అని నిశ్చయించుటకు సంశయము లేదు. కావున నిఁకముం దచ్చువేయు భాషోద్ధారక మహాశయులు, జ్యోతిశ్శాస్త్రిపయోనిధిని మథించి కాలామృతము నుద్ధరించి పండిత పామరలోకమునకుఁ బంచిపెట్టిన పురుషోత్తముఁ డగు నప్పవిత్రజన్ముని నామధేయమును ఆంధ్రలోకమునకుఁ బరిచితముం జేయుటయేకాక, మనవారి భాషాప్రపంచములో నింతవఱకును గల విషమాశయములను దూరీకరింతురుగాత మని కోరుచు నిప్పటికి నా తెలిసినవిషయ మాంధ్రలోకమునకుఁ దెలియపఱచుకొన్నాఁడ.

ఆంధ్ర గ్రంథమాల

5. **నీతినిధి :** ఇది యొక యుత్కృష్టనీతిగ్రంథము. ఇది తొలుదొల్తవే రెండు లేండ్లకు ముందొక భారతీయుడను నొక పండితునిచే తిబేతుభాషయందు రచియింపబడి పదపడి యనేకభాషల బరివర్తితమై వ్యాప్తిని గన్నది. అనువాదకులు: శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ౧-౮-౦

6. **త్యాగరాజస్వామిచరిత్రము (పద్యకావ్యము) :** శ్రీ పసుమర్తి కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి కృతము. శ్రీరామభక్తాగ్రణియు, గాయకపితామహుడు నగు శ్రీ త్యాగరాజుగారి చరిత్ర మిందు సరసముగ వర్ణింపబడినది. సందర్భానుసారముగ త్యాగరాజుగారు రచియించిన కృతులును నిందుఁ జేర్పబడినవి ౦-౧౦-౦

7. **ధమ్మపదము (వచనము) :** బౌద్ధమత ధర్మప్రబోధకగ్రంథ మగు 'త్రిపిటకము' నందలిది. బౌద్ధమతధర్మతత్త్వము లిందు జక్కగా బ్రతిపాదింపబడినవి. అనువాదకులు: శ్రీ కిళాంబి రంగాచార్యులుగారు, యమ్.ఏ., యల్.టి. ౦-౧౦-౦

8. **భీష్ముడు (అయిదంకముల నాటకము) :** నార్వేదేశపు కవిశిఖామణి యగు ఇబ్సను గారి బ్రాండు అను నాటకమున కనువాదము. అనువాదకులు: శ్రీ పొణకా పిచ్చిరెడ్డిగారు, బి.యే. (ఆనర్సు) ౧-౦-౦

9. **జీర్ణవిజయనగరచరిత్రము :** శ్రీ కుందూరి ఈశ్వరదత్తుగారు, బి. యే. శ్రీ కృష్ణదేవరాయ సామ్రాజ్యలక్ష్మీపీఠ మగు విద్యానగరము (హంపిశిథిలములు)యొక్క ప్రాచీనచరిత్రము, ప్రకృతజీర్ణస్థితియు నిందు వర్ణితము లైనవి. ౧-౮-౦

ఆంధ్రపత్రికాకార్యాలయము, నెం. 6, 7 తంబుశెట్టి వీథి, మద్రాసు.

శృంగార హాస్య కరుణ రస ప్రసారకము

మనఃపరిణామనిరూపకము

వీరరస ప్రధానము

వాల్మీకి నాటకము

నవరస ప్రవాహము

భక్తి వైరాగ్య శాంతి ప్రబోధకము

రాజకీయ సాంఘిక వైవాహిక సాంసారిక వేదాంత సారస్వ తా ద్యైహి కాముష్మిక
వివిధ ధర్మ తత్త్వ విచార ప్రచురము.

అపూర్వసంఘసంస్కరణ వసంతసేనాది కావ్యకర్త యగు

కాళ్లకూరి గోపాలరావు గారు రచియించినది

శ్రీమద్దేశోద్ధారక

కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులు గారు

అనుగ్రహపూర్వకముగ అంకిత మందినది.

కిరాతవనితను వరించి చోరుఁడై లోకకంటకుఁ డైన ప్రాచేతసుఁడు రాజగుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండ, వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులు సంభాషణాభిమంత్రణంబుల నతనిని సంస్కరింతురు. ప్రాచేతసుఁడు తత్ప్రభావమువలనను గృహచ్ఛిద్రాదులవలనను విరక్తుఁడై, పశ్చాత్తప్తుఁడై, తారకమంత్రజపంబునఁ దరించి, వాల్మీకి యన మరల బ్రహ్మర్షియై, భక్తిప్రతిష్ఠాపనాచార్యుఁడై, జీవకారుణ్యమూర్తియై, కవియై, తుదకు సరస్వతీప్రసాదమునను నారదాదేశమునను శ్రీమద్రామాయణకర్త యగును. ఈ కథ యిందేడంకములలో నతిరమ్యముగ నభివర్ణింపఁబడినది.

సంస్కృతాంగ్లనాటకవిధానములందలి ప్రధానసంప్రదాయములు పాటింపఁబడినవి.

వెల రు. 1-0-0

The Only Psychological
DRAMA
In Telugu Literature

పోస్టేజి వేఱే

ప్రకాశకులు: విశల్యా డిపో, 4, ఆచారప్పన్ సందు, జార్జిటవును, మదరాసు

౮. వేదాంతము

ముక్తి విచారణ

కొటకెలపూడి యజ్ఞేశగారి నరసన్న గారు

శ్లో. *సందేహం తద్వర్గఘనసంఖ్యా దోర్మూర్తి మన్మహః, రాశ్యోర్ఘాత వ్యాతేవర్గ యోగో నయుతివర్గకే. ౧
శ్లో. శ్రీరామాంఘ్రిసరోజ వందనరతం వాణీకటాక్షాగత శ్రుత్యంతార్థరహస్య భావితధియం కోదండరామాహ్వయమ్;
గీర్వాణాంధ్రకవిత్వకల్పిత బహుగ్రంథవ్రజం పండితం, శ్రీమత్కొటకెలపూడి వంశ్య మనఘం వందే స్మదీయంగురుం. ౨

౧

సర్వలోక రక్షకుడగు సర్వేశ్వరుడు మనకు దయచేసిన వేదములందును, తదనుసరణములగు స్మృతి పురాణేతిహాసాదులందును ప్రవృత్తియు, నివృత్తియు అను రెండుమార్గములు గలవు.

ప్రవృత్తిమార్గమునందు ప్రవర్తించువారు ప్రకృతబద్ధులై సంసారసాగరమునబడి భ్రమించుచుందురు.

నివృత్తిమార్గమునందు సంచరించువారు నిర్విషయులై సంసారమునుండి విముక్తులగుచు మోక్షమును పొందుదురు.

ప్రవృత్తికి ప్రకృతిశాస్త్రాదులును, నివృత్తికి వేదాంతశాస్త్రాదులును ప్రధానములై యున్నవి.

అందు చతుర్విధ పురుషార్థములలో ధర్మార్థకామములను ప్రతిపాదించునవి ప్రకృతిశాస్త్రాదులు, మోక్షమును ప్రతిపాదించునవి వేదాంతశాస్త్రాదులు.

పురుషార్థ చతుష్టయములో నాలుగవదగు మోక్షమె పరమ పురుషార్థము.

తదితరములగు త్రి పురుషార్థములును అనిత్యము లగుటవలన ఉత్తమ పురుషార్థములు కావని.

శ్రు. తద్యథేహ కర్మచితో లోకక్షీయతే ఏకమేవాముత్ర
పుణ్యచితో లోకక్షీయతే

అను శ్రుతి వ్యక్తపరుచుచున్నది.

శ్రు. నచ పున రావర్తతే

అను శ్రుతివలన చతుర్విధ పురుషార్థములలో మోక్షము ఉత్తమ పురుషార్థమనునది సువ్యక్తము. అందువలననే శ్రీ వేదవ్యాసులవారు బ్రహ్మసూత్రములలో

సూ. అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా.

అను సూత్రమును ముందుగ విశదపరచిరి; కాన అందును గూర్చి విచారించెదము.

మోక్షమనగ సంసారబంధమునుండి విముక్తిని పొందుట. ఇది సర్వమత సంప్రతిపన్నము. మోక్షవిషయములో వివిధములగు మతములు గలవు. అందు వేదశాస్త్రేతిహాస పురాణాదులను ప్రమాణముగ పరిగ్రహించి ప్రవర్తించుచున్న భారతీయులు ద్వైతాద్వైత విశిష్టాద్వైతములను మూడుమతములును ప్రస్థానత్రయమునకు సమన్వయించి యున్నందున శ్రేష్ఠతరములుగ గ్రహించి అందు అద్వైతులు కించిజ్ఞత్వ సర్వజ్ఞత్వాదిలక్షణములుగల జీవేశ్వరులకు "తత్వమస్యాది" మహావాక్యములచే అభేదత్వమును ప్రతిపాదించుచు,

శ్రు. ఏకమేవా ద్వితీయం బ్రహ్మ.

అను శ్రుత్యాదులనుబట్టి బ్రహ్మచైతన్యముకన్న సత్యమైనదేదియు లేదనియు, బ్రహ్మజ్ఞానమువలన ఆత్మానుసంధానము చేయుచు

---

*ఇష్టసంఖ్యలు 6,9.

రాశిఘాతం $6 \times 9 = 54$.

రాశి వర్గం $6^2 = 6 \times 6 = 36$.

,, ,, $9^2 = 9 \times 9 = 81$.

వర్గయోగం $6^2 + 9^2 = 117$.

యుతి $6 + 9 = 15$.

యుతివర్గం $15^2 = 15 \times 15 = 225$.

యుతివర్గమునకును, వర్గయోగమునకును అంతరాయము $15^2 - (6^2 + 9^2)$ } $225 - 117 = 108$.

రాశిఘాతముచేత అంతరాయమును హరించగా $108/54 = 2$.

లబ్ధం $= 2$.

తద్వర్గం $= 2^2 = 2 \times 2 = 4$.

తద్ఘనం $2^3 = 2 \times 2 \times 2 = 8$.

తద్వర్గఘనసంఖ్యాదోర్మూర్తిము న్మహః వందేఽహం.

నాలుగుబాహువులు, అష్టమూర్తులు గల దేవుని-

స్వస్వరూపానందమును పొందుటయే ముక్తియనియు నుడివెదరు. ఇట్టి మోక్షము బ్రహ్మజ్ఞానమువలన సిద్ధించుననియు, ఇతరమార్గములవలన సిద్ధించదనియు

శ్రు. తమేవం విదిత్వాతి మృత్యు మేతి
నాన్యః పంథా విద్యతేఽయనాయ
బ్రహ్మవి దాప్నోతి పరం.

అను శ్రుతులు ప్రతిపాదించుచున్నవి. కాన ముముక్షువు బ్రహ్మమును దెలిసికొనవలెను.

శ్లో. అధ్యారోపాపవాదాభ్యాం జ్ఞాతవ్య స్తత్వ నిర్ణయః.
శ్రు. న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగే నైకేన అమృతత్వ మానశుహు.

అను శ్రుత్యాదుల వలన బ్రహ్మము అధ్యారోపాపవాదముల వలననే గాని తదితరములచే దెలియబడదు గాన నవి యవశ్యము దెలిసికొనవలసి యున్నది.

అధ్యారోపమన రజ్జువునందు సర్పమువలె, శుక్తియందు రజతమువలె, స్థాణువునందు పురుషునివలె నిష్ప్రపంచమయిన ఆత్మవస్తువునందు ప్రపంచము నారోపించుట. ఇది వస్త్వజ్ఞానము వలన సంభవించునది. ఈ యజ్ఞానమే అవిద్యా, అవ్యక్తము, గుణసామ్యము, మూలప్రకృతి, మాయా అని వ్యవహరింపబడుచున్నది.

మూలప్రకృతియన సత్వరజస్తమోగుణములయొక్క సామాన్యావస్థ. ఇందు సృష్టికి పూర్వము అనంతకోటిజీవులు స్వస్వకర్మవాసనలతో జంతుపిండమునందలి సువర్ణ రేణువులవలె లీనులయియుండిరి. ఈ మూల ప్రకృతి సృష్టికాలమునందు పరిపక్వ జీవకర్మవశమువలన మాయా, అవిద్యా, తామసీ అను మూడువిధము లయినది.

అందు మాయ శుద్ధమయిన సత్వగుణము ప్రధానముగ గలది. అందు సృష్టికి పూర్వము విద్యమానమగు బ్రహ్మ చైతన్యము ప్రతిబింబించినదై ఈశ్వర సంజ్ఞచే నొప్పుచున్నది ఈ యీశ్వరునినే అవ్యాకృతుడనియు, అంతర్యామియనియు వ్యవహరించుచున్నారు. ఈ యనకయే జగత్స్రష్ట.

పరిపూర్ణ బ్రహ్మచైతన్యరూపముచే తామసీయం దవచ్ఛిన్నమైన ఈయీశ్వరుడే స్వోపాధి ప్రాధాన్యముచే జగత్తునకు ఉపాదాన కారణమును, స్వప్రాధాన్యముచే నిమిత్తకారణమును అయెను. జగత్తునకు ఉపాదానకారణమును, నిమిత్తకారణము నగు మాయాప్రతిబింబిత బ్రహ్మచైతన్యమునకే ఈశ్వరుడని వ్యవహారము.

ముందు చెప్పిన అవిద్య రజోగుణము ప్రధానముగ గలది. అందు ప్రతిబింబించిన చైతన్యమే జీవసంజ్ఞతో నొప్పుచున్నది. ఈయవిద్య అనేకప్రకారము లగుట వలన తత్ప్రతిబింబిత చైతన్యులగు జీవులు సంఖ్యాతీతులయిరి. ఇది ప్రతిబింబపక్షము.

అవిచ్ఛిన్న పక్షమునందు మాయావిద్యావచ్ఛిన్న చైతన్యమునకే వ్యుత్క్రమముగ జీవేశ్వరు లనుసంజ్ఞ. అనగ, మాయావచ్ఛిన్న చైతన్యము ఈశ్వరుడు, అవిద్యావచ్ఛిన్న చైతన్యము జీవుడు.

శ్లో. అనాద్యనిర్వాచ్య మపీహ కారణం,
మాయాప్రధానంతు పరం శరీరం.

జీవేశ్వరులకు వ్యుత్క్రమముగ మాయావిద్యలు కారణ శరీరములయి యున్నవి. అందు వ్యష్టిరూపము అవిద్య, సమష్టిరూపము మూలప్రకృతి. జీవేశ్వరులకు ఈశరీరమునం దునికియే సుషుప్త్యవస్థ. ఈశరీరమె ఆనందమయ కోశము.

ఈశ్వరుని యొక్క యీక్షణవశమువలన తమోగుణ ప్రధానమయిన మూల ప్రకృతి విక్షేపశక్తియు, ఆవరణశక్తియు అను రెండు విధము లయినది.

శ్లో. రూపేద్వే నిశ్చితే పూర్వం మాయాయాః కులనందన,
విక్షేపావరణే తత్ర ప్రథమం కల్పయే జ్జగత్,
లింగాద్యా బ్రహ్మపర్యంతం స్థూల సూక్ష్మాది భేదతః.

అనరీతిని విక్షేప శక్తి స్థూల సూక్ష్మాది భేదమువలన లింగశరీరము మొదలు బ్రహ్మపర్యంతముగల ప్రపంచమును కల్పించినది. ఎటులనిన: ఈవిక్షేపశక్తి ముందుగ సూక్ష్మాకాశమయినది. ఆయాకాశము వలన వాయువును, అందువలన అగ్నియు, అగ్నివలన ఉదకమును, ఉదకమువలన పృథ్వియు ఉత్పన్నములయినవి. ఇవియే సూక్ష్మభూతములు. వీనినె అపంచీకృతము లనియు, పంచతన్మాత్రలనియు వ్యవహరించుచున్నారు. ఈసూక్ష్మాకాశాది పంచభూతములయొక్క సత్వగుణాంశములవలన శ్రోత్రత్వక్చక్షుర్జిహ్వాఘ్రాణము లనెడు జ్ఞానేంద్రియ పంచకమును సత్వగుణసమష్టివలన అంతఃకరణమున ఉత్పన్నములయినవి. అందు అహంకారము మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము అనునాలుగు విధములు. అందు బుద్ధియం దహంకారమును, మనస్సునందు చిత్తమును అంతర్భూతములై యున్నవి.

ఆకాశాది సత్వగుణ సమష్టివలన ఇంద్రియాధిష్ఠాన దేవతలును, రజోగుణాంశములవలన వాక్పాదపాణిపాయూపస్థ లనుకర్మేంద్రియ పంచకమును, రజోగుణ సమష్టివలన ప్రాణమును ఉత్పన్నములయినవి. అందు ప్రాణము ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానములను అయిదు విధములు.

శ్లో. సూక్ష్మం మనోబుద్ధి దశేంద్రియై ర్యుతం,
ప్రాణై రపంచీకృతభూతసంభవం;
భోక్తుం సుఖాదేరపి సాధనం భవే
చ్ఛరీర మన్య ద్విదు రాత్మనో బుధాః.

అనరీతిని జ్ఞానేంద్రియ పంచకమును, కర్మేంద్రియ పంచకమును, ప్రాణపంచకమును, మనోబుద్ధులును కలిసి సూక్ష్మశరీర మనబడు

చున్నది. దీనినే లింగశరీర మనియెదరు. ఇదియే భోగములకు సాధనము, జీవేశ్వరులకు ఈశరీరమునం దునికి స్వప్నావస్థ. ఈశరీరమునందే విజ్ఞానమయ, ప్రాణమయ, మనోమయ కోశములు గలవు.

తమోగుణప్రధానములగు సూక్ష్మాకాశాది భూతములయొక్క స్వార్థాంశమును నాలుగు విధములుగ విభజించి అందొక్కొక్క భాగమును తన యర్ధభాగమున విడిచి యితర భూతార్ధభాగములందు వేరువేరుగ కలుపుట పంచీకరణము. అనగ ప్రతిభూతమునకు తనసంగోరులో ఇతర భూతములలోని ప్రతిభూతముయొక్క మిగత సంగోరులో నాలగవ భాగము కలియునది పంచీకరణ మనబడును. ఇటుల చేయబడిన భూతములు పంచీకృతము లనబడును. వీనినే మహాభూతము లనియెదరు.

శ్లో. రసాదిపంచీకృతభూతసంభవం,
భోగాలయం దుఃఖసుఖాదికర్మణాం;
శరీర మాహు ర్దురితాది కర్మజం,
మాయామయం స్థూల ముపాధ మాత్మనః.

అనురీతిని ఈ మహాభూతములవలననే బ్రహ్మాండ సృష్టి క్రమోపన్యాసమునందు వివరించిన ప్రకారము బ్రహ్మాండమును తదంతర్గతాకాశమునందు భూ, గ్రహ, నక్షత్ర, తారాది గోళములును, ఈగోళములందలి జరాయుజాండజస్వేదజోద్భిజ్జములగు చతుర్విధస్థూలశరీరములు, అన్నాది భోగ్యవస్తువులును సృజింపబడినవి. జీవేశ్వరులకు ఈస్థూలశరీరమునం దునికి జాగ్రదవస్థ. ఇదియే అన్నమయకోశము. ఈస్థూలకారణశరీరములో నొక్కొక్కశరీరము సమష్టియనియు, వ్యష్టియనియు రెండు విధములు. అందు కారణసమష్ట్యుపాధికుడు ఈశ్వరుడు; వ్యష్ట్యుపాధికుడు జీవుడు. అందు కారణ సమష్టిచే ఈశ్వరుడు, కారణవ్యష్టిచే ప్రాజ్ఞుడును, సూక్ష్మసమష్టిచే హిరణ్యగర్భుడును, సూక్ష్మవ్యష్టిచే తైజసుడును, స్థూలసమష్టిచే వైశ్వానరుడును, స్థూలవ్యష్టిచే విశ్వుడును అని జీవేశ్వరులకు అవాంతరభేదములు కలవు. అనగ, ఈశ్వరునకు కారణసూక్ష్మస్థూలసమష్టులవలన ఈశ్వర, హిరణ్యగర్భ, వైశ్వానరు లనుసంజ్ఞలును, జీవునకు కారణ సూక్ష్మ స్థూల వ్యష్టులవలన ప్రాజ్ఞ, తైజస, విశ్వ లనుసంజ్ఞలును కలిగినవి. ఈయీశ్వరుడే సత్వరజస్తమోగుణము లను ఉపాధులచే బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రరూపముల నొంది సృష్టిస్థితి సంహారములను చేయుచుండెను. బ్రహ్మకు విరాట్పురుషునియందును, విష్ణువునకు హిరణ్యగర్భునియందును, రుద్రునకు ఈశ్వరునియందును అంతర్భావము. ఇటుల చరాచరాత్మకమయిన ప్రపంచము విక్షేపశక్తివలన ఉత్పన్నమయినది.

ఈప్రపంచోత్పత్తిని గూర్చి భాస్కరులవారు

శ్లో. యస్మాత్ క్షుబ్ధప్రకృతిపురుషాభ్యామహాంసస్య గర్భో,
హంకారోభూత్ ఖగుణవియదాశ్వత్థ స్తస్మాదహంకారో యతశ్చ,
బ్రహ్మాండం యజ్జఠరగమహీపృష్ఠనిష్ఠాద్విరించే,
ర్విశ్వం శశ్వ జ్జయతి పరమం బ్రహ్మతత్త్వ మాద్యం.

సిద్ధాంత శిరోమణియం దిటుల వచించిరి. ఈక్రమము బ్రహ్మాండ సృష్టిక్రమోపన్యాసమునందు వివరించితిని. ఇది నిష్ప్రపంచమగు బ్రహ్మమునందు కల్పించుట అధ్యారోపము. ఇది విక్షేపకార్యము. ఇందువలన మనకు మాయాప్రతిబింబితచైతన్యము ఈశ్వరుడనియు, అవిద్యాప్రతిబింబితచైతన్యము జీవుడనియు, మాయాకల్పితము ప్రపంచమనియు, నిర్వికల్పమగు బ్రహ్మమునందు ప్రపంచకల్పనము అధ్యారోపమనియు తెలియబడుచున్నది.

శ్లో. అపరం త్వఖిలం జ్ఞానరూప మావృత్య తిష్ఠతి.

అనురీతిని రెండవదగు ఆవరణశక్తి ఆత్మజ్ఞానియగు ఈశ్వరుని విడిచి తదితరములయిన జీవులకును, పంచకోశములకును, ఆత్మకు భేదము కనబడకుండ అంధకారమువలె ఆవరించినది.

ఆవరణశక్తి కార్యములు అసత్త్వావరణమనియు, అభానావరణమనియు రెండు విధములు. వస్తువు లేదను వ్యవహారకారణము అసత్త్వావరణము; వస్తువు ప్రకాశించలేదను వ్యవహారకారణము అభానావరణము. ఇవియే మోక్షము సిద్ధించకపోవుటకును, సంసారవృక్షమునకును మూలకారణములయి యున్నవి.

శ్లో. అనాత్మని శరీరాదా వాత్మబుద్ధిస్తు యా భవేత్,
సైవ మాయా తయై వాసౌ సంసారః పరివర్తతే.

తాను కానటువంటి శరీరాదులయందు తానను బుద్ధియె మాయ. అందువలననె సంసారము ప్రవర్తించుచున్నది.

శ్లో. దేహస్తు స్థూలభూతానాం పంచతన్మాత్రపంచకం,
అహంకారశ్చ బుద్ధిశ్చ ఇంద్రియాణి తథా దశ,
చిదాభాసో మనశ్చైవ మూలప్రకృతిరేవచ,
ఏత త్క్షేత్ర మితి జ్ఞేయం దేహఇ త్యభిధీయతే.

పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశములనెడు భూతపంచకమును, శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములనెడు పంచతన్మాత్రలును, బుద్ధ్యహంకారములును, త్వక్చక్షుఃశ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణంబులను జ్ఞానేంద్రియ పంచకమును, వాక్పాణిపాదపాయూపస్థలను కర్మేంద్రియ పంచకమును, మనశ్చిదాభాసమూలప్రకృతులును కలసి క్షేత్ర మనబడును. దీనినే దేహ మనియెదరు.

శ్లో. దేహ ఏవహి సంసారవృక్షమూలం దృఢం స్మృతం,
తన్మూలం పుత్రదారాదిబంధ భేదే న్యథాత్మనః.

దేహమే సంసారవృక్షమునకు మూలము. ఇదియే ఆత్మకు పుత్రదారాది సంబంధమగు దుఃఖమునకు కారణమయియున్నది. ఇందువలన జీవునకు తాను పరమాత్మస్వరూపియను జ్ఞానము పోయి, దేహాత్మభ్రమ కలిగి, అందువలన పుత్రదారాది సంబంధమగు దుఃఖములు కలుగుచున్న

వని తెలియబడుచున్నది. ఇది ఆవరణశక్తికార్యము. ఈ యసత్త్వాభావావరణములు రెండును నశించినగాని మోక్షము సిద్ధించదు. ఇవి తత్త్వజ్ఞానమువలనగాని నశించవు.

తత్త్వజ్ఞానము పరోక్షము, అపరోక్షము అను రెండువిధములు.

శ్లో. మూలప్రకృతి రవికృతి ర్మహదాద్యాః ప్రకృతివికృతయ స్సప్త,
షోడశకశ్చ వికారో న ప్రకృతి ర్న వికృతిః పురుషః.

సత్త్వరజస్తమో గుణానాం సామ్యావస్థా మూలప్రకృతిః। మహదహంకారపంచతన్మాత్రాఖ్యానాం ప్రకృతి వికృతీనాం సప్తానాం మధ్యే అధ్యవసాయహేతు ర్మహత్తత్త్వం । అభిమానహేతు రహంకారః। శబ్దస్పర్శరూప రసగంధాత్మకాని పంచతన్మాత్రాణి పృథివ్యాది పంచమహాభూతానా మేకాదశేంద్రియాణాం లక్షణాని ప్రసిద్ధాని। న ప్రకృతి ర్న వికృతిః పురుష శ్చిదాత్మకః ।

పురుషుడు చిత్స్వరూపిగాని ప్రకృతియు, తద్వికృత్యాదులగు మహదాదులును కావు.

శ్లో. ఏ తై ర్విలక్షణో జీవః పరమాత్మా నిరామయః.

జీవుడు ప్రకృత్యాదులకు విలక్షణుడును, పరమాత్మయు అయియుండెను.

శ్లో. ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్.

ఆనందమే బ్రహ్మము. అనగ బ్రహ్మము సచ్చిదానందస్వరూపి.

ఈప్రకారము శ్రుత్యాదులచే ప్రతిపాదితములును, సద్గురూపదేశములును అగు వేదాంతవాక్యములను వినుటవలన కలిగినజ్ఞానము పరోక్షజ్ఞానము.

శ్లో. తస్య జీవస్య విజ్ఞానే సాధనాన్యపి మే శ్రుణు,
జీవశ్చ పరమాత్మాచ పర్యాయే నాత్మభేదధీః,
మానాభావ స్తదా దంభహింసాది పరివర్తనం,
పరాక్షేపాదిసహనం సర్వత్రావక్రతా తదా,
మనోవాక్కాయసద్భక్త్యా సద్గురోః పరిసేవనం,
బాహ్యాభ్యంతర సంశుద్ధి స్థిరతా సత్క్రియాదిషు,
మనోవాక్కాయదండశ్చ విషయేషు నిరీహతా,
నిరహంకారతా జన్మ జరాద్యాలోచనం తథా,
అరక్తిస్స్నేహశూన్యత్వం పుత్రదారధనాదిషు,
ఇష్టానిష్టాగమే నిత్యం చిత్తస్య సమభావతా,
మయి సర్వాత్మకే రామే హ్యనన్యవిషయా మతిః,
జనసంబాధరహిత శుద్ధదేశనిషేవణం,
ప్రాకృతై ర్జనసంవాసే హ్యరతి స్సర్వదా భవేత్,
ఆత్మజ్ఞానే సదోద్యోగః వేదాంతార్థావలోచనం,
ఉక్తై రేతై ర్భవేద్ జ్ఞానం విపరీతై ర్విపర్యయః.

ఇట్టిజ్ఞానసాధనములగు గుణములుగల పురుషునికి పరోక్షజ్ఞానము వస్తువు లేదను వ్యవహారకారణమగు అసత్త్వావరణమును నశింపజేయును. ఇట్టిగుణములు లేనియెడల పురాణ ప్రసవాతి శ్మశాన వైరాగ్యములవంటిది యగును.

శ్లో. బుద్ధిప్రాణో మనోదేహాహంకృతిభ్యో విలక్షణః,
చిదాత్మాహం నిత్యశుద్ధో బుద్ధ ఏవేతి నిశ్చయం,
యేన జ్ఞానేన సంవైతి తద్జ్ఞానం నిశ్చితంచ మే.

తాను బుద్ధ్యాదులకు విలక్షణుడనును, చిత్స్వరూపుడను, నిత్యశుద్ధుడను అను నిశ్చయము దేనివలన కలుగునో అజ్ఞానము నిజమైన జ్ఞాన మనబడును.

ఇట్టిపరోక్షజ్ఞానమే శ్రవణ మనబడుచున్నది. ఇందువలన

శ్రు. సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ.

సత్యమైనదియు, జ్ఞానమయమును, ఘహరమువలె పరిమితి లేనిదియు నగు బ్రహ్మము నిశ్చయముగ నున్నదను దృఢవిశ్వాసము కలుగును.

శ్రవణము వలన సంశయమును, మననముచే అసంభావనయును, నిదిధ్యాసచే విపరీతభావనయును నివర్తించి దేహాత్మజ్ఞానమువలె బ్రహ్మమే ఆత్మయని కలిగిన జ్ఞానము అపరోక్ష జ్ఞానము.

శ్లో. విజ్ఞానంచ తథై వైత త్సాక్షా దనుభవే ద్యథా.

శ్రవణాదులవలన అనుభవమునకు వచ్చిన ఈ యపరోక్షజ్ఞానమే విజ్ఞాన మనబడుచున్నది.

శ్లో. ఆత్మా సర్వత్ర పూర్ణః స్యా చ్చిదానందాత్మకోఽవ్యయః,
బుద్ధ్యాద్యుపాధి రహితః పరిణామాది వర్జితః,
స్వప్రకాశేన దేహాదీన్ భాసయ న్ననపావృతః,
ఏక ఏ వాద్వితీయశ్చ సత్యజ్ఞానాది లక్షణః,
అసంగ స్స్వప్రభు ర్ద్రష్టా విజ్ఞానే నావగమ్యతే.

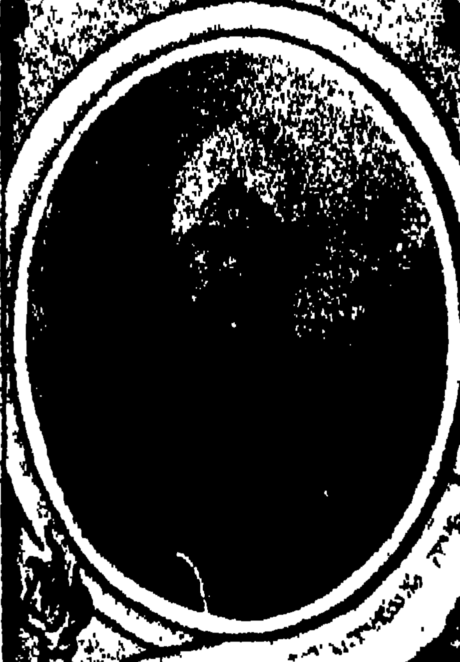
విజ్ఞానమువలన పరమాత్మ సర్వపరిపూర్ణుడును, సచ్చిదానందస్వరూపియు, బుద్ధ్యాద్యుపాధులును, నాశమును, పరిణామాదులును లేనివాడును, సత్యజ్ఞానాది లక్షణుడును, సంగము లేనివాడును, తనకన్న వేరు లేనివాడును, తనకు తానే ప్రభువును, ద్రష్టయును అయి, తన ప్రకాశముచే దేహాదులను ప్రకాశింపజేయుచు తానొక్కడే ప్రకాశించుచుండె నని తెలియబడుచుండును. ఇందువలన వస్తువు ప్రకాశించలేదను వ్యవహారకారణమగు అభానావరణము నశించును.

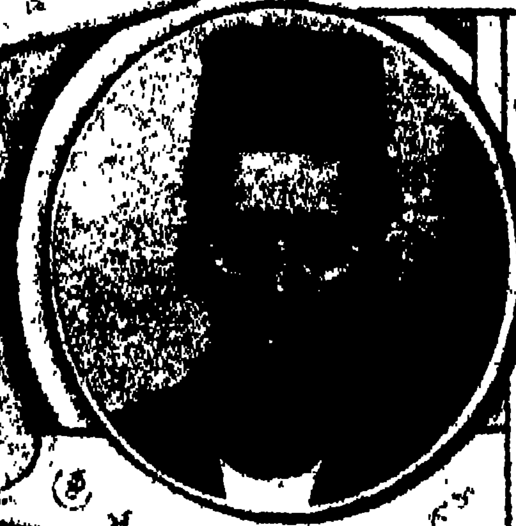
ఈప్రకారము పరోక్షజ్ఞానము వలన బ్రహ్మము లేదను వ్యవహారకారణమగు అసత్త్వావరణమును, అపరోక్షజ్ఞానము వలన బ్రహ్మము ప్రకాశించలేదను వ్యవహారకారణమగు అభానావరణమును నశించి, అనర్థనివృత్తియు, ఆనందావాప్తియు అగుచున్నవి. ఇందువలన,

శ్లో. అజ్ఞాన మావృతి స్తద్వ ద్విక్షేపశ్చ పరోక్షధీః,
అపరోక్షమతి శ్శోకమోక్ష స్తృప్తి ర్నిరంకుశా.

అను సప్తావస్థలు సిద్ధించుచున్నవని తెలియబడెను.

శ్రీ బులుసు సాంబమూర్తిగారు

ఈయవస్థలలో మొదటి మూడును బంధమునకును, మిగత నాలుగును మోక్షమునకును కారణములై యున్నవి.

శ్లో. శ్రూయతే దృశ్యతే యద్య త్స్మర్యతేవా నరైస్సదా,
అసదేవహి తత్సర్వం యథా స్వప్నమనోరథః.

ఏది చూడబడుచున్నదో, వినబడుచున్నదో, స్మరింపబడుచున్నదో యావత్తును స్వప్నమనోరథములవంటిది గాని సత్యమైనది కాదు.

ఇట్టిమిథ్యాస్వరూపమయిన ప్రపంచము ఆకాశమువలె నిర్మలమైన బ్రహ్మపై తన్యమునందు కల్పించుట అధ్యారోపము.

శ్లో. మాయయా కల్పితం విశ్వం పరమాత్మని కేవలే,
రజ్జౌ భుజంగవ ద్భ్రాంత్యా విచారే నాస్తి కించన.

అనురీతిని కారణము వినా కార్యము లేదను బోధవలన శుక్తియందు రజతమువలె, రజ్జువునందు సర్పమువలె, స్థాణువునందు పురుషునివలె బ్రహ్మమునందు ప్రపంచము లేదనునిషేధము అపవాదము.

శ్లో. అధ్యారోపాపవాదాభ్యాం జ్ఞాతవ్య స్తత్వనిర్ణయః.

అధ్యారోపాపవాదములచే తత్వ మిట్టిదని తెలిసికొని, యాతత్వ విచారణవలన బ్రహ్మముకన్న వ్యతిరేక మేదియు లేదనియు, ఆబ్రహ్మము నేనే యనియు తెలియుట బ్రహ్మజ్ఞాన మనబడును. ఇట్టి జ్ఞానము కలవాడే బ్రహ్మమును తెలిసినవాడు.

శ్రు. బ్రహ్మవి దాప్నోతి పరం.

అను శ్రుతి బ్రహ్మజ్ఞాన సంపన్నుడు మోక్షమును పొందుననియు,

శ్రు. బ్రహ్మవి ద్బ్రహ్మైవ.

అను శ్రుతి బ్రహ్మజ్ఞాని బ్రహ్మమేయనియు, అనగ బ్రహ్మస్వరూపి యనియు వ్యక్తపరుచుచున్నది.

ఇట్టి బ్రహ్మజ్ఞానినే జీవన్ముక్తుడనియెదరు.

శ్లో. ఆచార్యశాస్త్రోపదేశా దైక్యజ్ఞానం యథా భవేత్,
ఆత్మనో ర్జీవపరయో ర్మూలావిద్యా తదైవహి,
లీయతే కార్యకరణై స్సహైవ పరమాత్మని.

అనురీతిని బ్రహ్మజ్ఞానికి సద్గురూపదేశములగు తత్వమస్యాది వాక్యవిచారణచే మాయావిద్యోపాధుల వలన జీవేశ్వరులకు గలకించిజ్ఞత్వ సర్వజ్ఞత్వాది లక్షణములు తొలగి బ్రహ్మైక్యానుసంధానమువలన

శ్రు. సోహం బ్రహ్మాస్మి.

అను శ్రుత్యుక్త ప్రకారము బ్రహ్మాత్మైక్యజ్ఞానము కలుగునట్టుల జీవాత్మ పరమాత్మలకు గల మూలావిద్య కార్యకరణములతో పరమాత్మయందు లీన మగును.

దీనినే ఆత్యంతిక ప్రళయమనియు, తురీయ మనియు నందురు. ఈప్రళయమును గూర్చి భాస్కరులవారు

శ్లో. దినేదినే య న్నిద్రియతేహి ధాత్రె
ర్నైవందినం తం ప్రళయం వదంతి,
బ్రాహ్మం లయం బ్రహ్మదినాంతకాలే
భూతాని యద్బ్రహ్మతనుం ప్రజంతి.
బ్రహ్మాత్యయే య త్ప్రకృతిం ప్రయాంతి
సర్వాశ్యుతిః ప్రాకృతికం కృతీంద్రాః,
లీనా స్థితః కర్మపుటాంతరత్వా
త్పునర్భవాయంతే ప్రకృతే ర్వికారాత్.
జ్ఞానాగ్ని దగ్ధాఖిల పుణ్య పాపా
మన స్సమాధాయ హరౌ పరేశే,
యద్యోగినో యాంత్యనివృత్తి మస్మా
దాత్యంతిక స్త్వతి లయశ్చతుర్థా.

అని సిద్ధాంత శిరోమణియందు చెప్పిరి.

ఈవిషయము కాలస్వరూపోపన్యాసమున నుదాహరించితిని.

ఇందు జ్ఞానము కార్యకరణములతో మూలావిద్యను నశింపజేసి కటకరేణువువలె తాను నశించును. ఇదియే నిర్వికల్పసమాధి. ఇందు జ్ఞానము, జ్ఞేయము, జ్ఞాత అను భేదములు లేక, ఆనందమయుడై యుండు బ్రహ్మమే స్వస్వరూపములగు సచ్చిదానందములతో వెలుగుచుండును. కావున బ్రహ్మపై తన్యమునకు

శ్లో. అచింత్యావ్యక్తరూపాయ నిర్గుణాయ గుణాత్మనే,
సమస్తజగదాధారమూర్తయే బ్రహ్మణేనమః.

నిర్గుణాయేతి. నిర్గతా గుణాః సత్వరజస్తమోరూపా యస్మాత్ తస్మై గుణాతీతాయేత్యర్థః.

అని సూర్యసిద్ధాంత మందు నిర్గుణత్వమును,

శ్రు. ఏకమే వాద్వితీయం బ్రహ్మ.

అను శ్రుతియందు అద్వితీయమైన ఏకత్వమును,

శ్రు. ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్.

అను శ్రుతియందు ఆనందమయత్వమును ప్రతిపాదింపబడి యున్నవి. ఈగుణానందము అనుభవమువలననే గాని వేరుగ తెలియునది కాదు. దీనినే స్వానుభవానుభూతి యనియెదరు.

శ్లో. సావస్థా ముక్తి రిత్యుక్తా హ్యుపచారోయ మాత్మని.

ఈయవస్థనే ముక్తియని యందురు. ఇందు సంసారబంధమునకు కారణమగు అజ్ఞానము తనకు నాశకారియగు జ్ఞానముతో విముక్తమగుటవలన నీయవస్థను ముక్తావస్థ యని వ్యవహరించిరి. దీనినే విదేహముక్తి యనియెదరు. ఇటుల అద్వైతులు నుడివెదరని విశదీకరించుచు స్వాధకు,

పాతంజల యోగసూత్రములు

గొట్టుముక్కల కృష్ణమాచార్యులు గారు

గ్రంథకర్తృ విషయము

పతంజలి క్రీస్తుశకమునకు 2800 సంవత్సరముల పూర్వము కాశ్మీర దేశమున నొకఋషి తపస్సు చేయుచుండ నాతని యంజలి యందు పడినకారణమున పతంజలి యను పేరొందెననియు, నితఁడే పాణిని వ్యాకరణమునకు మహాభాష్యమును రచించెననియు వార్తికకారుడితఁడు గానంబడు. గోనర్ద దేశోత్పన్నుఁ డగుటంజేసి గోనర్దీయుఁడనియు నామాంతరము గలదు.

2. అభిధాన చింతామణియందు, ఇలావృతవర్షమున అంగిరువను పతి యను భార్యయందు పతంజలి యుద్భవించి సుమేరు కటకోటరస్థయగు లోలుప యను యువతిని వరించిన యితఁడే మహాభాష్యమును, యోగసూత్రములును రచించెనని చెప్పఁబడినది.

3. పతంజలి వ్యాకరణ మహాభాష్యము క్రీస్తుపూర్వము 144, 142 సం. రముల మధ్యకాలమున రచితమని రామకృష్ణగోపాల భండార్కరు నుడువుచున్నారనియు, క్రీస్తునకు 25 సం రముల క్రింద పతంజలి పుట్టినాడని లీబరుపండితుడు చెప్పినాఁడనియు, క్రీస్తు పూర్వము 200 సంవత్సరముల కాలమునందుద్భవించి మహాభాష్య యోగ శాస్త్రముల రచించెననియు జాన్ డోసన్ పండితుడు వ్రాసియున్నాడు.

4. పతంజలి పాణిన్యంజలియందు కలియుష్టావింశశ్శతాబ్దంబున సర్పరూపంబున పతనమయి, కాయసిద్ధి ప్రాప్తికై వైద్యశాస్త్రమును, వాక్శుద్ధిరూపమున బ్రహ్మోపాసనాసాఫల్యము నొందుటకు వ్యాకరణ మహాభాష్యమును, మనశ్శుద్ధిచేఁ గైవల్యసిద్ధి నొందుటకు యోగ శాస్త్రమును లోకోపకారార్థము రచించెనని భోజరాజుయొక్క అభిప్రాయమైయున్నది. ఇదియ జనసామాన్యముగా సమంజసమని తోఁచును.

సూత్రవృత్తివివరణము

ఈపాతంజలయోగసూత్రములకు శ్రీవేదవ్యాసమునీంద్రులును, వాచస్పతి మిశ్రులును, ఇంకను గొందఱును భాష్యవ్యాఖ్యాన టీకాదులు రచియించి యుండినను, అందులోనెల్ల శ్రీభోజదేవవృత్తిమాత్రము సుబోధముగను, అనుభవవేద్యముగను, కర్తృమనః ప్రతిబింబముగను నుండియున్నది.

గ్రంథప్రాశస్త్యము

మానవప్రపంచమున సంపాదిత వివేకులు భవతరణోపాయంబునకై యత్నింతురు. అట్టివారికి సాధనములుగా మహాత్ములచే రచింపఁబడిన వేదాంతగ్రంథముల యందు సుగమంబగు నభ్యాసప్రణాళిక లేమిచే మనోవాక్కాయ పారిశుద్ధ్యము గలుగుటలేదు. యోగశాస్త్రము మానవసామాన్య ప్రజ్ఞాతీతసకలశాస్త్రప్రదాయకమగుచు, నాంతరంగికతత్త్వనిర్దేశకంబై, గత్వర చిరస్థాయి వస్తునిర్ణేతృత్వము వహించి, సుసుఖోపాయాభ్యాసంబులు గలిగి, ప్రాణికోటి కత్యంత నిర్మలచిదానందంబు నొసంగునదై యున్నది. స్వల్పసంఖ్యాకసూత్రపుంజముచే నిగతిశయజ్ఞానదంబగుట గమనార్హనీయము.

విషయము

శరీరమందు ఆత్మజ్ఞానముఁ గలుగఁజేయు భ్రాంతిని దొలఁగించుటకుఁగాను పుణ్యపాపమిశ్రకర్మలపరిపాకముచేఁ గలుగుజాత్యాయుర్భోగములు సంతోషమునకును, పాపకర్మపరిపాకముచేఁ గలుగు జాత్యాయుర్భోగములు దుఃఖమునకును కారణములయి యున్నవనియు, సుఖదుఃఖాదులను గలుగఁజేయు కర్మము కాయిక వాచిక మానసిక భేదములచే సదా జరుగుచుండుట వలన అనేక జన్మములు గలుగుచుండుననియు, పుణ్యకర్మము జన్మ జన్మముల యందు వృద్ధి యగుచుండు నను విషయము "తే హ్లాదపరితాప ఫలాః పుణ్యాపుణ్య హేతుత్వాత్" అను పా. 2-14 సూత్రముచే ప్రకటింపఁబడినది. వివేకసంతులకు సుఖభోగసంపలి గుణవృత్తి దుఃఖరూపమే గాన క్లేశాదిస్వరూపజ్ఞానము గల వివేకి భోగసాధన పదార్థమును విషమిశ్రితామృతమునవలెఁ జూచుననియు, నిట్టి దుఃఖము పరిణామ తాపసంస్కార భేదములచే ముత్తెఱంగుల ప్రకటీకృతమయి, స్వానుభూత పదార్థావసానంబున పునస్సంపాదనేచ్ఛా దుఃఖమును, స్వసేవ్యమానవస్తు విరోధావసానేచ్ఛా దుఃఖమును, ఈప్సితపదార్థమిశ్రిత–అనిష్ట పదార్థ స్థితిదుఃఖమును గలుగఁజేయుచున్నది గాన దుఃఖ రూప భోగనివృత్తియే వివేకికావశ్యక మనువిషయము.

"పరిణామతాప సంస్కారదుఃఖైర్గుణవృత్తి విరోధాచ్చ దుఃఖమేవ సర్వం వివేకినః" అను పా. 2-15 సూత్రముచేఁ దెలుపఁబడినది.

ఈ విధంబగు దుఃఖమునకు కారణము సాక్షిరూపుఁడగు చిన్మాత్ర పురుషుఁడు హృదయకుహరమం దుదాసీనుండయి యున్నను, భోగమోక్షములు ప్రయోజనమును, ప్రకాశ ప్రవృత్తి స్థితి స్వరూపము

ను, స్థూలభూత పృథివ్యాదులును, సూక్ష్మభూత గంధతన్మాత్రాదులును, శ్రోత్రాదిజ్ఞానేన్ద్రియములును, వాగాది కర్మేంద్రియములును, బుద్ధ్యాది అంతఃకరణములును కార్యరూపముగాఁగలది యగు దృశ్య పదార్థమునందు పురుషునిచేత నశక్తి ప్రవేశించుట యనునది బుద్ధ్యాత్మ సంయోగమునకును, దుఃఖమునకును కారణమై యున్నదనుటను "ద్రష్టృదృశ్యయోః సంయోగో హేయహేతుః"; "ప్రకాశ క్రియాస్థితిశీలం భూతేంద్రియాత్మకం భోగాపవర్గార్థం దృశ్యం" అను పా. 2-17, పా. 2-18 సూత్రద్వయము ప్రకటించుచున్నది. ప్రస్తుత మనుభవింపఁబడుచుండు దుఃఖము త్యజించుట కసాధ్యమైనదియు, అనుభూత పూర్వ మవిచారణీయమనియు, భావి దుఃఖ మవశ్య విసర్జనీయమనియు "హేయం దుఃఖ మనాగతం" అను పా. 2-16 సూత్రముచే నుడువఁబడినది.

సంసార సుఖస్వరూపమంతయు చిత్తభ్రాంత్యుత్పాదిత మగుటచే వీటన్నిరోధమే ముఖ్యావశ్యకమని తెలుపుచు నందుల కుపాయంబు యోగమేయను నిర్ణయము "యోగ శ్చిత్తవృత్తినిరోధః" అను పా. 1-2 సూత్రమున ప్రకటింపఁబడినది.

ఇట్టియోగము సిద్ధించుట కుపాయంబు లనేకములు వక్కాణించుచు సుఖదుఃఖ మోహాకారమైన ప్రపంచానుభవమును గలుగఁజేయు వృత్తులను ఆవృత్తులకు కారణమైన చిత్తమును లయింపఁజేయుటయే చిత్తవృత్తి నిరోధ మనఁబడుచున్నది. చిత్తముయొక్క వృత్తియన బుద్ధి ఆయా యింద్రియములనుండి వెలుపల ప్రసరించుటయగు. ఇట్లు ప్రసరింపనీయక పోయినయెడల వృత్తులు అంతర్ముఖములయి తమకు కారణమగు చిత్తమునందు శక్తిరూపముగా నుండును. విషయములయందు దోషాదులను కనుఁగొనుటవలన పుట్టెడి వైరాగ్యము విషయములవంకఁ జనులనీయక విముఖత నొందించును. అభ్యాసము లన చిత్తము స్థిరముగా నుండును; కావున చిత్తవృత్తినిరోధము అభ్యాసవైరాగ్యములచేఁ గలుగునని "అభ్యాసవైరాగ్యాభ్యాం తన్నిరోధః" అను సూత్రము వక్కాణించుచున్నది.

అభ్యాసము నిరంతరము ఆదరముతో బహుకాల మాచరించుటయనియు, దీనిచే దృఢస్థితి గలుగుననియు "సతు దీర్ఘ కాలనైరంతర్య సత్కారసేవితో దృఢభూమిః" యను సూత్రముచే ననువదింపఁబడినది. వైరాగ్యము ప్రత్యక్షమగు వనితాది భోగవిషయముల నీలోకమందును, పరలోకంబున శ్రుతిచోదిత రంభాదిభోగ విషయములను అభిలషింపకుండుట యని "దృష్టాను శ్రవిక విషయ వితృష్ణస్య వశీకార సంజ్ఞా వైరాగ్యం" అను సూత్రముచే ప్రకటీకృతము.

అభ్యాస వైరాగ్యములు సిద్ధించుటతోపాటు బ్రాహ్మణత్వాది జాతులు, కాశీరామేశ్వరాదిదేశములు, ఏకాదశ్యాది కాలము, వివాహాది సమయములు మొదలగు నెట్టి సందర్భములలోఁ గాని హింసింపఁ గూడదు, అబద్ధ మాడఁగూడదు, పరద్రవ్య మపహరింపఁ గూడదు, వ్యభిచరింపఁ గూడదు, భోగసాధన వస్తువుల గ్రహింపఁ గూడదను విషయము బోధించు యమాదు లవసర మనునది "ఏతే జాతిదేశకాల సమయానవచ్ఛిన్నా స్సార్వభౌమా మహావ్రతం" అను పా. 2-31 సూత్రముచే ననువదింపఁబడినది.

అహింసాది యమాంగసాధనచేఁ గలుగులాభము లేమనఁగ గలవాఁడను విషయములో సందేహనివృత్తికై అగ్నిష్టోమాది కర్మములు చేయకపోయినను సత్యము పలుకువానికి ఆయా కర్మఫలములు లభించునని "సత్యప్రతిష్ఠాయాం క్రియాఫలాశ్రయత్వం" అను పా. 2-36 సూత్రముచే ప్రకటింపఁబడినది.

అహింసాభ్యాసము చేయువాని సమీపమున స్వాభావిక విరోధజంతువులుగూడ వైరము విడిచి ప్రవర్తించునని "అహింసా ప్రతిష్ఠాయాం తత్సన్నిధౌ వైరత్యాగః" అను పా. 2-35 సూత్రముచే ననువదింపఁబడినది.

పరుల ద్రవ్యము నపహరింపకుండుట నభ్యసించిన దృఢచిత్తునకు తాను ఆశలేనివాఁడైనను అప్రయత్నముగనే సకలస్థలములయందలి రత్నములును అతనికి లభించునని "అస్తేయప్రతిష్ఠాయాం సర్వరత్నోపస్థానం" అను పా. 2-37 సూత్రముచే వివరింపఁబడినది.

ఇంద్రియమును నిగ్రహించు నభ్యాసస్థైర్యము గలవానికి తేజోలాభము, బలము, మేధస్సిద్ధి, ఆత్మజ్ఞానము గలుగునని "బ్రహ్మచర్య ప్రతిష్ఠాయాం వీర్యలాభః" అను పా. 2-38 సూత్రముచే నిరూపింపఁబడినది.

భోగసాధనవస్తువుల నితరులనుండి గ్రహింపనివానికి పూర్వజన్మజ్ఞానము గలుగునని "అపరిగ్రహస్థైర్యే జన్మ కథంతా సంబోధః" యను పా. 2-39 సూత్రముచే జెప్పఁబడినది.

పరిశుద్ధత నభ్యసించువానికి స్వదేహోత్పత్తి కారణములైన మాతాపితృదేహ జన్య శుక్లశోణితరూపముల పర్యాలోచనవలన తన దేహమునందు జుగుప్సయు, పరులను స్పృశించుట కేవల మసహ్యమని యెంచుటయుఁ, బుద్ధి జాగరూకతయు, పాపసంసర్గ విముక్తియుఁ గలుగునని "శౌచా త్స్వాఙ్గ జుగుప్సా పరై రసంసర్గః" యను పా. 2-40 సూత్రముచే ప్రకటింపఁబడినది.

తృప్తివలన నిరతిశయానంద ప్రాప్తియు, సకలదుఃఖ నివృత్తియుఁ గలుగునని "సంతోషా దనుత్తమః సుఖలాభః" యను పా. 2-42 సూత్రముచే నిర్ణయింపఁబడినది.

కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదులవలన చిత్తము పరిశుద్ధినొందుటయు, స్వేచ్ఛానుసారముగా తనదేహమును అణుమహద్రూపములుగాఁ జేయుకొనఁగల శక్తియు, ఇంద్రియాగ్రస్థూలసూక్ష్మవస్తుదర్శనశక్తియుఁ గలుగునని "కాయేన్ద్రియసిద్ధి రశుద్ధిక్షయా త్తపసః" యను పా. 2-43 సూత్రముచే వక్కాణింపఁబడినది.

తన కభిమతమగు దేవతామంత్రమును జపించుటచే దేవతాసాక్షాత్కారమును, ఈశ్వరోపాసనా బలముచే చిత్తనైర్మల్యమును, అందుచే దుష్టసంకల్పరాహిత్యమును గలుగునని "స్వాధ్యాయా దిష్ట దేవతా సంప్రయోగః" యను పా. 2-44 సూత్రముచే ప్రకటితము.

ఈశ్వరునందు అధికమైన భక్తి నుంచుటచే చిత్తమున నేయితర సంకల్పములును లేక నిర్మలమైయుండు సంప్రజ్ఞాత సమాధిసిద్ధి గలుగునని "సమాధిసిద్ధి రీశ్వరప్రణిధానాత్" అను పా. 2-45 సూత్రముచే నుడువఁబడినది.

బహిరింద్రియ వ్యాపార నివృత్తిస్థైర్యములకును, శీతోష్ణాది ద్వంద్వబాధానివృత్తికిని ఆసనసిద్ధి యావశ్యకమని "తతో ద్వంద్వానభిఘాతః" యను పా. 2-48 సూత్రముచే దృఢపరుపఁబడినది.

అంతరింద్రియ వృత్తి నివృత్తికిని, చిత్తమునందలి ప్రకాశావృత మాలిన్యనాశనమునకును ప్రాణాయామ మావశ్యకమని "తతః క్షీయతే ప్రకాశావరణమ్" అను పా. 2-52 సూత్రముచే ప్రస్ఫుటీకృతమయినది.

ఇంద్రియ వశీకరణమును, చిత్తచాంచల్యవిరతియు, ధ్యానమందు చిత్తస్థైర్యమును ప్రాణాయామముచేఁ గలుగునని "తతః పరమా వశ్య తేంద్రియాణాం" అను పా. 2-55 సూత్రముచే విశదీకరింపఁబడినది.

స్వాధిష్ఠానమందుఁగాని, నాభిచక్రమందుఁగాని, మఱియేయితర వస్తువునందుఁగాని చిత్తమును చలనములేక నిలుపవలెననియు, అటుల నిలుపుటయే ధారణయనియు "దేశబన్ధ శ్చిత్తస్య ధారణా" యను పా. 3-1 సూత్రముచేఁ బలుకఁబడినది.

ఎచ్చట ధారణ చేయఁబడుచున్నదో యాస్థలమునకు ధ్యానేతర వస్తువును రానీయకుండుటయే ధ్యానమనఁబడునని "తత్ర ప్రత్యయైకతానతా ధ్యానమ్" అను పా. 3-2 సూత్రముచే ధ్యానలక్షణము బోధింపఁబడినది.

తాను ధ్యానించుచున్నాననియు, ధ్యానింపఁబడు వస్తువు గలదనియు జ్ఞానము లేక మఱచుటయే సమాధి యనఁబడునని "తదే వార్థమాత్ర నిర్భాసం స్వరూపశూన్య మివ సమాధిః" యను పా. 3-3 సూత్రముచేఁ దెలుపఁబడినది.

ధారణయు, ధ్యానమును, సమాధియు నేకత్ర గూడియుండుట సంయమమనఁబడునని "త్రయ మేకత్ర సంయమః" యను పా. 3-4 సూత్రముచేఁ బలుకఁబడినది.

ఇట్టి సంయమమువలన మానవునకుఁ గలుగులాభ మేమి యను సందేహమునకు సమాధానముగా సర్వశక్తులును సంయమముచే సిద్ధించును అను విషయమును ప్రకటించుచు, పంచభూతములను సంయమముచే జయించిన అణిమాది అష్టసిద్ధులును, రూపలావణ్యాది దేహసంపదయు, దేహదార్ఢ్యాదులు స్థిరమై యుండుటయును గలుగునని "తతోఽణిమాది ప్రాదుర్భావః కాయసంపద్ధర్మానభిఘాతశ్చ" అను పా. 3-46 సూత్రముచేఁ జెప్పఁబడినది.

ఇట్టి అణిమాదిసిద్ధులుగాని, యే యితరబాహ్యప్రపంచవస్తుప్రాప్తిశక్తిగాని ఇచ్ఛానుసారము ప్రాప్తించి యుపయోగింపఁబడునే కాని పరమేశ్వర ప్రాప్తిహేతుకములు గావు; సంయమప్రాబల్యముచే చిత్తము వేఱు, చిద్రూపపురుషుఁడు వేఱు ననుభావము గలిగి, చిత్తమునందలి యాత్మభావము నివృత్తియగునని "విశేషదర్శిన ఆత్మభావభావనానివృత్తిః" యను పా. 4-25 సూత్రముచే నిర్ణయింపఁబడినది.

ఇట్టి వివేకవంతునకు బహిర్ముఖకాలమందుఁ గలుగు వాసనలవలన అభిమానములు గలుగుచుండునుగాన నా వాసనలను క్లేశములను వలెనే త్యజించువానికి పుణ్యపాపసంబంధములేని నిరతిశయానందరూపమైన ధర్మమేఘమను సమాధియొక్క మహావర్షము సదా వర్షించుచున్నది; నిరవధిక పరమానందసమాధి గలుగుచున్నది యని "ప్రసంఖ్యానే ప్యకుసీదస్య సర్వదా వివేకఖ్యాతే ర్ధర్మమేఘః సమాధిః" యను పా. 4-29 సూత్రముచే నిరూపింపఁబడినది.

ఈవిధంబున క్రమాభ్యాసముచేయు మానవుఁడు అనంతరము "క్లేశకర్మవిపాకాశయై రపరామృష్టః పురుషవిశేష ఈశ్వరః" యను పా. 1-24 సూత్రముచే నిర్ణయింపఁబడిన పరమపురుషుని సాన్నిధ్యమును క్లేశరహితముగాఁ జేరఁగలిగి సమస్తశుభంబుల నొందఁగలుగును.

ఇతరగ్రంథములలో యోగవిషయము లుపదేశింపఁబడియున్నను సార్వజనీన ప్రబోధకంబగు నీసూత్రగ్రంథము యోగగ్రంథరాజమనుట కెంతయు సాహసింపఁదగును.

పుష్పకోమలీ!

నాదెళ్ల వెంకట్రావు గారు

తొందరతోడ నే నొకఁడఁ ద్రోవను బోవుచునుండ నిర్మలా
నందదసౌరభం బొకటి నాసిక ఘుమ్మనఁ జుట్టుముట్టఁగా
ముందఱ కేఁగలే కిచట ముగ్ధుఁడనై మొగమెత్తి కంటి నా
కందని కొమ్మలందుఁ జెలువందు నినున్ నవపుష్పకోమలీ!

సుందరమూర్తి వైన నినుఁ జూచినయంతనె మానసం బెదో
గందరగోళ మొంది సరిగా నవగాహన గాని భావముల్
సందడిఁ జేయుచుండ వివశంబయి చొక్కెను పూర్వజన్మసం
బంధము నేదొ జ్ఞప్తిఁ గను భాతి విచారమున న్మునుంగుచున్.

కమ్మనివాసనల్ దెసలు గ్రమ్మఁగఁ జిమ్మెడు నెమ్మొగంబు, బల్
కొమ్మలమధ్య నుండుటను కొంచెమె కన్పడుచుండ, మందహా
స మ్మొనరించియుంటివి పసందుగ నందులనుండి, యంతఁ జి
త్రమ్ముగఁ దావకీనసవిధమ్మున నిల్చితిఁ బుష్పకోమలీ!

ఆహా! యేమివిచిత్రమో తెలియరా దానందసందోహముల్
దేహం బంద లిరక్తనాళముల నుద్రిక్తాతివేగంబుతో
సూహాతీతవిహారముల్ సలిపె, నత్యుల్లాసకల్లోలమో
మోహంబో, సకలేంద్రియంబులు వెసన్ మూర్ఛిల్లఁగాఁ జేసెడిన్.

కనుఁగవ నీసురూపమును గాంచుట హర్షముఁ జెందఁగాఁ దగున్
వినుతపరీమళం బనుభవించుట నాసిక సొక్కుఁగాక, తా
మనితరలభ్యసౌఖ్యమును నందఁగ నేటికొ యింద్రియంబులె
ల్లను? భవదీయసన్నిధి విలాసకళామహిమం బనల్పమే!

ఏవిధి ని న్నగ్రహణ మే నొనరింతునొ యన్న తీవ్రవాం
ఛావిల మయ్యె డెంద మకటా! ననుఁ జేరఁగ నిష్ట ముండియున్
నీవును ముందు వెన్కల కనేకవిధంబుల నూఁగులాడుచు
న్నావని తోఁచె సందియము నాదెస మానుము పుష్పకోమలీ.

ఎత్తఱినైన నించుకయు నే నెడఁబాయక ని న్భజించుచున్
మెత్తనికయ్యఁ గూర్చెదను, మిక్కిలిప్రేమను గారవించుచున్
నెత్తిని బెట్టికొందు నవనిం జరియింపఁగనీక, యున్మదా
యత్తము లౌను ప్రాణపవనావళి నా కిఁక బుష్పకోమలీ!

అంగీకారముఁ దెల్పినావు హృదయం బానందముం బొంద, సా
రంగారావరసామృతాధికతరశ్లాఘ్యప్రకారక్రియా
సంగీతచ్ఛలయుక్తిచేత నిఁక నీసామీప్యసాంగత్య మె
భ్భంగిం జేకుఱు నన్నుచింత జలమై బాధించె నెట్లో కదే.

ఏనె భవత్సమక్షమున కేఁగెద నన్న మహీరుహోన్నతా
నూనవిశాలసౌధమున నుంటివి గాదె లతావిలాసినీ
మానిత మధ్యదేశమున మానుగ నే నెటు వచ్చువాఁడ నీ
వే ననుఁ జేరరాదొకొ ఫలింపఁగ గోర్కెలు పుష్పకోమలీ!

వల దెటులో (?) కనెద వంశపుఁగీరితి మాయఁగా మహా
బలుఁడని యేఁగెదో, భ్రమరబంధురబాలకుఁ డంచుఁ గూడెదో
తలఁపఁగ నెవ్వ రింతటి యధఃపతనంబును గోరి కే యటం
చలనత వెన్క లాగునో కటా, నినుఁ గన్న లతాశుభాంగియోన్.

మధుప సదాగతి ప్రముఖమండలి మొందుగఁ జుట్టు ముట్టి నీ
మధుర వయోవిలాసముల మాయకుఁజేయఁగ నొప్పికొంట, మా
నధనుఁడ నైన నే శిరమునం దిడి ప్రోవఁగనుంట, రెంట నె
వ్విధ మది మేలో చూడుమని వేఁడుమ! కూడుము నన్ను వేగమే.

ఏగతి వేఁడిన న్వినక కొంకించుక పట్టును వీడకుండెఁగా
ఞాఁగతనంబుతోడ నవురా! నినుఁ గన్న లతాపురంధ్రి చే
తోగతి మార్చువా రెవరుఁ దోఁచరు నామది కేమి సేయుదున్
వేగ మెఱుంగఁ జెప్పఁగదవే దయతోడుతఁ బుష్పకోమలీ!

ఇత్తఱి నేయుపాయము స్ఫురింపక దుఃఖభరావిలవ్యథా
యత్తమనంబుతోడ భవదాలయసాలముచుట్టు చుట్టు ను
న్మత్తునటుల్ భ్రమించితిని మాటికిఁ గాటపుఁగోర్కెలీగతిన్
రిత్తవడంగఁ జేయునె విరించి యొకించుక జాలి మాలుచున్ !

ఎంతగఁ బాఱఁజూచిన నొకించుక కార్యము లేదు కావునన్
జింతిలఁబోను, దేహములు చెంతకుఁ జేరని ప్రేమయే కదున్
సంతస మిచ్చు నందురు ప్రశాంతపవిత్రతరంబు నౌట, జ
న్మాంత ముదప్రదం బగుచు హాయిని గూర్పదె ధ్యానమాత్రచేన్.

దూరసమాగతంబయిన ధూపముచేతనె రమ్యవాసనా
ఘార మొసంగు నా యగరువత్తివలెం బ్రియవస్తువుల్ ప్రియుల్

దూరగు లైనవేళలనె తోరపు మోదము నిచ్చుచుండువా
రారయ నష్టు వారి మధురస్మృతి డెందముఁ బాయకుండుటన్.

కావునఁ బోయివచ్చెద సుఖం బవుఁ గావుత నీకు నిత్యము
న్నో వివిరి కన్నె! నీదు మృదులోజ్జ్వలసుందరరూపసంపదల్
నీ విలసత్పరీమళము నీ దరహాస వికాసలక్ష్మి నా
భావము నెల్లకాలమును బాయక మోద మొసంగుఁగావుతన్.

మల్లమదేవి

శ్రీ వెంకట కాళిదాస కవులు

జీవమున్ సత్త్వము లేని మా భరతదేశమ్మెల్ల నొక్కుమ్మడిన్
నవరింపంగల తావకీన శుభవర్చస్సుల్ మదిన్ నిల్పి క్షా
త్రవతీ! నీ యనిరూప్యభావనలఁ దోరమ్మైన గీతాలఁ గా
వ్యవిపంచిన్ బలికించుచుండెదరు సుమ్మా భారతీయుల్ సదా!

ఓ వర్చస్విని! నీ సహోదరు సుషుప్త్యున్మీలితస్వాంతమున్
లేవం దీసితి; వాజిలోనికిఁ గదున్ నిర్నిద్రుఁడై యేఁగఁగా;—
ఏవో నాఁటి మహత్త్వముల్ మరల మా యీ యాత్మలన్ జ్ఞప్తి నీ
మా విద్యుత్ప్రతిభన్ సతంబు వెలిఁగింపన్ జేయుచుండున్ సుమీ.

మఱుపుఁ దెరన్ మఱుంగువడి మా హృదయమ్ముల నేఁటిదాఁకఁ జి
త్తరువువలెన్ భవద్విమలతావిభవమ్ములు మాసిపోయె, నా
తెర విడె నేఁడు; మా కనుమతింపును పావన తావకీన దృ
క్సరసిజ నిర్గతాచ్ఛ మధుసారము లీవయి క్షాత్రశాలినీ!

నీవలె భారతీయజననీ గళలంబిత పాశబంధముల్
త్రీవలపోలికన్ సడలఁ దీయఁగఁజాలెడి సోదరీమణుల్
కావలెనంచు దేశము విలాపమొనర్చుచునుండెఁ గాని యా
హా! విధి! యామె కంటితడినైనను నొత్తెడివారు కల్గిరే.

నీ వానాఁడు విశుద్ధవహ్నిశిఖలన్ దేహంబు నర్పింప నీ
పావిత్ర్యమ్ములు మింటి పై కెగసి శోభల్ నింపునత్స్రత మై
యీ వేళన్ భరతావనీహృదయ చిహ్నీభూత హైన్యాంధ వీ
థీ విద్యుల్లతికాగతిన్ మెరయుఁ గాంతిన్ క్షాత్రతేజస్వినీ!

హెచ్చరిక

తుమ్మల సీతారామమూర్తిచౌదరి గారు

దేశహితైక కార్యముల దీక్ష వహించినవాఁడ నంచు, మీ
దేశము మీయశంబును మదిం దలపోయుఁ డొకింత యంచు నా
వేశముఁ గొల్పి జానపదవిత్తము నెంతయు లాఁగి దాని మాం
సాశనవృత్తి స్వార్థమునకై దిగమ్రింగెద వేల సోదరా ?

ఉ. "ఎవ్వఁడు నన్ను మెచ్చు నిఁక నేన ననుం గొనియాడుకున్న" నం
చెవ్వఁడొ మున్ను పల్కినటు లిస్సిరొ! జంకక లోకులెల్లరున్
నవ్వ శతావధాని కవినాథ విశారద రంగసింహ యం
చివ్విధి నీకు నీవ లిఖియింపకు సద్బిరుదాళి సోదరా!

చ. "నలుగురుఁ జెప్పకొండ్రుగద న" న్నను నీచపుఁ గోర్కెతోడ నీ
తెలివిని నీదుపాండితి మదిం దలపోయక నిష్కళంకమూ
ర్తులపయిఁ గాలు దువ్వి కడుఁ దుచ్ఛపువ్రాఁతలు వ్రాసినంత నే
పలువ యటండ్రు గాని నినుఁ బ్రాజ్ఞులు మెత్తురటయ్య సోదరా !

ఉ. రచ్చలలోన మీసములు రంగు దొలంగఁగఁ ద్రిప్పి త్రిప్పి యిల్
సొచ్చినవెన్క యాచకుని జూచి రయంబున మూల డాఁగి పై
పెచ్చు "గృహస్థు లేఁ" డనుచుఁ బ్రేయసితోఁ బలికించి జాతికిన్
మచ్చను దెచ్చిపెట్టి యధమప్రథముండవు గాకు సోదరా.

ఉ. ఎవ్వనితోడఁ గూడి పఠియించితివో, విహరించితో సతం
బెవ్వనితోడఁ గూడి భుజియించితివో చెలికాని వాని నీ
వెవ్వఁడ? వేపురంబు? కుల మెయ్యది? పే రెది? యంచుఁ గూసె నీ
క్రొవ్విన చేష్టలన్ విడిచి కొమ్మధికారిపదంబు సోదరా.

ఉ. కమ్మని భోజనంబుఁ దినఁగన్ మన సొప్పదు నీకు మేలి వ
స్త్రమ్ములఁ గట్ట గిట్టదు వదాన్యతఁ జూపి యశమ్ము నంద లే
శమ్మును గోర్కె లే దిఁక నిజమ్మును బొంకును మాని కూర్చు నీ
సొమ్మది యేల? చిత్తమున సుంత విచారమొనర్పు సోదరా.

ఉ. వంగి నమస్కరించి ధనవంతుల చెంతకుఁ జేరి వారిఁ బల్
భంగుల వేఁడి నిక్కము లబద్ధములున్ బదివేలు సెప్పి య
ప్పం గొనిపోయి పిమ్మట నపూర్వపు టుత్తుల నెత్తి దాతకున్
భంగముఁ జేఁ దలంతు విది పాడి యటంచు నెటు దోఁచె సోదరా?

సంగీతము: స్వరావళి

వింజమూరి వరాహ నరసింహాచార్యులు గారు
(సంగీతవిద్వాన్)

క్రిందటి వ్యాసమున (మా.- ఆం. ప. విభవ సంవత్సరాది సంచిక) భారతీయులు హెల్మహోల్ట్సు, గ్లైసరినా మున్నగు పాశ్చాత్య శాస్త్రవేత్తల కయ్యేడలను తీసికొనవలెనియు, ధ్వనిగూర్చియు, స్వరావళి గూర్చియు వారు పరిశోధనలవలన కనుగొనిన పెక్కు అంశములు కూడ మనవారు తెలిసికొనవలెననియు తెలిపి యుంటిమి. సప్తస్వరములు కనుగొను క్రమముకూడ తెలుపబడెను. ఈవిధముగు స్వరములు ప్రస్తుతము మనశంకరాభరణము (Diatonic major scale) *

స రి గ మ ప ధ ని (ṡ)

4 శ్రు 3 శ్రు 2 శ్రు 4 శ్రు 4 శ్రు 3 శ్రు 2 శ్రు

ఈవిధముగు స్వరావళికి తుల్యమగుచున్నది కావున శుద్ధస్వరావళి యిదియే యని కొందరు తలంచుచున్నారు. కొందరు వింతగ మాయామాళవగౌళయందలి స్వరావళియే శుద్ధమనుచున్నారు. ఇది సరికాదు. శార్ఙ్గదేవుడు, రామామాత్యుడు, సోమనార్యుడు, వేంకటమఖి, అహోబలుడు మున్నగు వాగ్గేయులమతము ననుసరించి శుద్ధస్వరావళి

స రి గ మ ప ధ ని (ṡ)

3 శ్రు 2 శ్రు 4 శ్రు 4 శ్రు 3 శ్రు 2 శ్రు 4 శ్రు

గావున నున్నది. ఇది కొంచెము మించుమించు ఖరహరప్రియ మేళమునకు తుల్యమగుచున్నది. ఈసంగతులన్నియు విపులముగను, క్రమముగను ఇటీవల నేను వ్రాసి ప్రచురించిన "22 శ్రుతులు - స్వరావళి" అను గ్రంథమున చెప్పియుంటిని. శ్రుతులగూర్చిన పెక్కు అంశములు, అవి సన్నములాని అనుదానికి సమాధానములు మున్నగునవన్నియు అట చూడనగును. కావున నీచిన్న వ్యాసమున నవి చెప్పబడవు.

బహుప్రాచీన కాలము నుండియు, ననగా భరతుని కాలము క్రీ. పూ. 4 వశతాబ్దమునుండియు, శుద్ధస్వరావళియందలి సప్తస్వరములు మాత్రమే కాక మరికొన్ని 'వికృతములు' అను పేర మన సంగీతమున వాడబడుచుండినట్లు విదితము. భరతుడు వీనిని "స్వరసాధారణ" మని వచించినాడు. కాని తన గ్రామరాగముల కావ్యములగు జాతులందును, మూర్ఛనలందును వీనిని విరివిగ నుపయోగించినట్లు కాన్పింపదు. అంతర కాకలీ సాధారణముల నల్పముగనైన నుపయోగించుటకు నియమములు కలవు. అవి ఆరోహణమునందే యుపయోగింపవలయుననియు, నప్పటికిని వానిని మధ్యమ, పంచమ, మధ్యపంచమజాతులందు మాత్ర మట్లు చేయనద్దుననియు నతడు చెప్పెను. అనంతరము శార్ఙ్గదేవుడును వీనిని పేర్కొనెను కాని పన్నెండువికృతులు కూడ పేర్కొని తనమతమును వేరుగ నిలబెట్టుచుండెను. కావున వికృతిస్వరములు భరతుని కాలమునుండియు బోధచూపిన వందుము. అంతకు ముందుగల గాంధర్వవిద్యగూర్చి విపులమగు సంగతులు మనకు తెలియుటలేదు. కావున భరతుని కాలము మాత్రము పేర్కొంటిమి.

ఈ వికృత స్వరముల సంఖ్య గూర్చినవాదము నేటికిని ప్రబలముగనే యున్నది. కొందరు ఆట్టివి యేడుస్వరములు మాత్రము కలవనియు, కొందరు తొమ్మిది యనియు, మరికొందరు పదే స్పష్టము అనియు నిట్లు పలువురు పలువిధముల జెప్పుచున్నారు. ఇందుకు పూర్వపు మనవాగ్గేయులును కొంత కారకులనక తప్పదు. శార్ఙ్గదేవుడు 12 వికృతులను వచించుచుండ, క్రీ. శ. 1549 సం. రము నున్న రామామాత్యుడు, దామోదరుడు మున్నగువారు ఏడు వికృతులను మాత్రము గ్రహించి చెప్పిరి. క్రీ. శ. 1609 సం. రమునాటి సోమనార్యుడు తైనారికలె ఏడువికృతులను పేర్కొనుచు మరియూడు స్వరములను కూడ "ప్రాచీన వికృతము"లని చెప్పెను.

ఇందుచే నితనికి 10 వికృతము లాయెను. అనంతర ముండిన వేంకటమఖి, తులజేంద్రుడు మున్నగువారు అయిదు వికృతులే చెప్పిరి. వీని సంఖ్యమాత్ర మిట్లు భిన్నమతములుగ నుండుటయే కాక శ్రుతులయందు వీనిస్థానములును భిన్నములుగనే యున్నవని తెలియవలయు.

ప్రకృతమున వేంకటమఖి సంప్రదాయ మని చెప్పుకొనుచు కర్నాటకగానమున నైదువికృతములనే మనవారు వాడుచున్నారు. అందుచే వీనికి 12 స్వరము లగుచున్నవి. ఇవి కలుగు విధము, వీని స్పందనల విలువలు, అంతరములు మున్నగునవి క్రిందటి సంచికయందలి వ్యాసమున దెల్పితిమి. కాని యీవిధముగు స్వరముల విలువలు గను

* యూరోపియనుల ఘనస్వరావళి (Diatonic scale) ధైవతమందు తప్ప మన శంకరాభరణమునకు సమముగ నున్నది. మన ధైవతము $\frac{27}{16}$ అంతరము కలది. పాశ్చాత్య ధైవతము $\frac{5}{3}$ అంతరము కలది కొంచెము కోమలముగ నున్నది.

నించిన వేంకటమఖిమతమునకు భిన్నముగనే యున్నవి. వేంకటమఖి చెప్పు పంచశ్రుతి ఋషభస్థానము లిప్పటి 12 స్వరములందు కాన వచ్చును. సోమనార్యుడు చెప్పు చతుశ్శ్రుతి ఋషభస్థానములే పై స్థానియందు విదితము. కాని నవీనులు చెప్పునట్లు చతుశ్శ్రుతి ఋషభ శుద్ధగాంధారములు, చతుశ్శ్రుతిధైవత శుద్ధనిషాదములు ఒక్కస్థానమున నుండవు. వేంకటమఖి చెప్పినట్లు పంచశ్రుతి ఋషభశుద్ధగాంధార ములు, పంచశ్రుతిధైవత శుద్ధనిషాదములు ఒక్కస్థానమున నున్నవి. * వేంకటమఖి యొక్క వరాళిమధ్యమ స్థానమున నవీనప్రతిమధ్యమము లేదు. ఇది సోమనార్యుడు చెప్పు ప్రతిమధ్యమస్థానముననే కలదు. ఇందుచే నిప్పటి పద్ధతి పూర్వపుపద్ధతి నతిక్రమించియే యున్న దన వలయును.

ప్రకృతి వికృతి స్వరములు వేంకటమఖి చెప్పినట్లు 12 మాత్రము నవీనులు చెప్పుచున్నారు. ఇందుకు దృష్టాంతముగ వీణయందు ఒకస్థాయిలో 12 సారికలనే వాడుచున్నారు. కాని యీపద్ధతి మన సంగీతమునకు తగియుండక పోవుటయే కాక చాలియుండుట లేదు. ఈ 12 సారికలపద్ధతి ఎప్పుడు వచ్చినదియు తెలియుట లేదుకాని నవీనమైనదే యన వలయును.

శార్ఙ్గదేవుని కాలమున వీణయందు సారికల ననుర్చుపద్ధతి కాక ద్వావింశతి శ్రుతులకు నిరువదిరెండు తంత్రులు మేళగించుటే చెప్పబడియుండెను. సోమనార్యుడు మాత్రము మీపద్ధతిని విపులముగ జెప్పినాడు. ఇతడు చెప్పువిధమున ప్రతిశ్రుతి ఒక్కొక్క సారిక యందు కలుగుటచే 22 శ్రుతులకు 22 సారికల నేర్పరచి యుంచియుండె నందుము. ఎట్లైనను ఈతనికాలమునందలి వీణలు ఇప్పటివానివలె 12 స్వరములనే కాక తక్కినవానినికూడ పలికించుచుండెడివని గ్రహింపనగును. అనగా 22 శ్రుతులు ఏర్పాటుగ జెప్పబడుచుండె నందుము. కావున నవీనసారికా పద్ధతి కొంత నూతనమైన దననలయును. ఇందుకు కారణ మూహ్యము.

అయినను నవీనవీణలందలి 12 సారికలవలన కావలసిన పెక్కు స్వరములను గమకములచే మనవారు స్ఫురింపజేయుచునే యున్నారు. అట్లు కానిది మనరాగకళ పూర్తి కానేరదు. ఏయేరాగమున నేయేస్వరము కలుగుచున్నదియు విద్యార్థులు గ్రహింపలేమి, విద్వాంసులవలె వీరు రాగకళను తీసికొనిరాలేక పోవుచున్నారు. వీరు 12 స్వరముల వలననే యట్లు రాగకళను పోషింపవచ్చునని విరుద్ధాభిప్రాయముతో పోవుచున్నారు. ప్రథమతరగతి విద్యార్థులకు సప్తప్రకృతి స్వరములు గ్రాహ్యమగుచుండ కొంత ప్రజ్ఞావంతులకు వికృతిస్వరములు చేరిన 12 స్వరములు నావశ్యము లగుచున్నవి. విద్వాంసులకు ద్వావింశతి శ్రుతులు ఆవశ్యకములు. పాశ్చాత్యులగానపద్ధతి రాగపద్ధతి (Melody type) కాదుకావున వారు 12 స్వరములతో సంతుష్టులగుచున్నారు. కాని భారతీయసంగీతమున పెక్కుస్వరము లావశ్యకములే. ఉత్తరదేశగాయకులు ఎస్. వి. ఖాళ్కండే, విష్ణుగంబరు మహాశయు లిద్దరుకూడ వీరికి లోబడి యాపద్ధతిని గ్రహించి యున్నవారు. ఇట్లే దుకరీము మున్నగువారు కూడ విస్తారముగ (12 స్వరముల కెక్కువగు) స్వరావళితో గూడిన తమతమపద్ధతులను తెలియించుచున్నారు. కావున మనగానమునకు ద్వావింశతి శ్రుతులు ఆధారము లగుచున్నవని యెంచవలసియున్నది.

శ్రవణేంద్రియమునకు గ్రాహ్యములై రంజకములగు నాదములు పై చెప్పబోవు నిరువదిరెండు కలవని పూర్వమునందేయు భరతాదులు వచించుచుండిరి. తక్కినగాయకు లెల్లరు ఈపద్ధతి ననుసరించుచుండిరి. కాని నవీనులు వింతగ జెప్పునట్లు 24 శ్రుతులు కలవనియు, 44 కలవనియు వారు చెప్పియుండ లేదు. స్థాయియందు 24 శ్రుతులు గ్రహింతుమనుట సమశ్రుతిపద్ధతి (Equal temparamental sysetm) ననుసరించుటే. ఇదిమనభారతీయసంగీతపద్ధతి కాదు. రాగపద్ధతి (Melody type) తెలియని పాశ్చాత్యులచేనిర్మింపబడిన హార్మోనియమునందలి పద్ధతి కావున నట్లు లెంచవలనుపడదు. ద్వావింశతి శ్రుతిపద్ధతియొక్క యుత్కృష్టతను పాశ్చాత్యులు ఆర్. హెచ్. ఎమ్. బోసాంక్వే మున్నగువారు కూడ "తక్కువశ్రుతులు కలిగిన స్థాయి లన్నిటిలో ద్వావింశతి శ్రుతిపద్ధతియే నవ్యమగునది; తక్కిన పద్ధతులందలి పంచమగాంధారములకన్న దీనియందలివే సుకరము లగుచున్నవి. (The system of 22 possesses then, remarkable properties; it has both fifths and thirds considerably better than other cyclical systems having so low a number of notes.)" అని మెచ్చుకొనియున్నారు. ఇదియే మనకు తగియున్నది.

ఈ శ్రుతుల విలువలు, అంతరములు స-ప లేక స-మ పద్ధతి ననుసరించు సంవాదిత్వము (Quintal harmony) వలన నిర్మింపవచ్చును లేక కనుగొనవచ్చునని కొందరిప్పుడు తలంచుచున్నారు. ఇది సరికాదు. మన 22 శ్రుతులు ఒక్క స-ప లేక స-మ పద్ధతుల వలననే నిర్మింపబడక, యీరెండుపద్ధతులును, మరి స-గ పద్ధతియు గూడ చేరిన సంవాదానువాద పద్ధతి (Tertian harmony) వలన కలుగుచున్న వనవలయు. కొన్ని యెడల Septimal harmony పద్ధతి ననుసరించినవియు గలవు. ఈపద్ధతులవలన మనశ్రుతుల నిట్లు గ్రహింతుము:—

షడ్జపంచమ పద్ధతి

స 1	ప $\frac{3}{2}$
ప $\frac{3}{2}$	చ-రి $\frac{9}{4}$, ఒకస్థాయి తగ్గిన,
చ-రి $\frac{9}{8}$	చ-ధ $\frac{27}{16}$
చ-ధ $\frac{27}{16}$	మృదు మ $\frac{81}{32}$, ఒకస్థాయి తగ్గిన,

* ఈసంగతులు నేను రచించిన "22 శ్రుతులు – స్వరావళి" పుస్తకము నందలి చివరిశ్రుతులపట్టికమున గ్రహించునది.

మృ-స $\frac{81}{64}$ — మృ-స $\frac{243}{128}$

మృ-స $\frac{243}{128}$ — వరాళి మ $\frac{243}{148} \times \frac{3}{2} = \frac{729}{512}$, ఇది $\frac{64}{45}$ కు [సమమని యెంచుము.

వరాళి మ $\frac{64}{45}$ — శుద్ధ రి $\frac{32}{15}$, ఒకస్థాయి తగ్గిన,

ద్విశ్రుతి లేక శుద్ధ రి $\frac{16}{15}$ — ద్విశ్రుతి ధ $\frac{8}{5}$

ద్విశ్రుతి ధ $\frac{8}{5}$ — సాధారణ గ $\frac{12}{5}$, ఒకస్థాయి తగ్గిన,

సా-గ $\frac{6}{5}$ — కై-ని $\frac{9}{5}$

కై-ని $\frac{9}{5}$ — ఏకశ్రుతి మ $\frac{27}{10}$, ఒకస్థాయి తగ్గిన,

ఏకశ్రుతి మ $\frac{27}{20}$ — ఏకశ్రుతి రి $\frac{81}{40}$, ఒకస్థాయి తగ్గిన,

ఏకశ్రుతి రి $\frac{81}{80}$ — ఏకశ్రుతి ధ $\frac{243}{160}$

ఏకశ్రుతి ధ $\frac{243}{160}$ — శుద్ధ గ $\frac{729}{320}$, ఒకస్థాయి తగ్గిన,

శు-గ $\frac{729}{640}$ — శుద్ధ ని $\frac{2187}{1280}$ ......ఇట్లు—

ఇట మృదుపద్యమమునద్ద కొంతభేదమును, వరాళి మ. నద్ద కొంత భేదమును గమనింతుము. కొన్ని సవరణలు కూడ చేసితిమి. ఏకశ్రుతి ఋషభము నుండి మిక్కిలి వ్యత్యాసములు కలవిలువలు వచ్చుచుంటచే నిక మానితిమి. ఏకశ్రుతి ఋషభము 81/80 లేక 22 శతాంశములు విలువ గలది మనసంగీతమున గ్రహింప బడుటలేదు.

షడ్జమధ్యమ పద్ధతి

స 1 — మ $\frac{4}{3}$

మ $\frac{4}{3}$ — శుద్ధ ని $\frac{16}{9}$

శుద్ధ ని $\frac{16}{9}$ — శు-గ $\frac{64}{27}$, ఒకస్థాయి తగ్గిన,

శు-గ $\frac{32}{27}$ — ఏకశ్రుతి ధ $\frac{128}{81}$. దీనికి ఒకకోమ విలువ; అనగా $\frac{81}{80}$ లేక 22 సెంట్లు కలిపిన ద్విశ్రుతి ధైవతము $\frac{8}{5}$ వచ్చును.

ద్వి-ధ $\frac{8}{5}$ — ద్విశ్రుతి రి $\frac{32}{15}$, ఒకస్థాయి తగ్గిన,

ద్వి-రి $\frac{16}{15}$ — ప్రతిమధ్యమము $\frac{64}{45}$. కాని ఇది వరాళి మధ్యమ మగుచున్నది. ఇది 10 శ్రుతుల యంతరము కలది.

వరాళి మ $\frac{64}{45}$ — మృదు స $\frac{256}{135}$, అనగా ఇది $455\frac{1}{9}$ చలనములు కలిగి, 1108 సెంట్లు విలువతో నున్నది. ఇది కొంచెము కోమలముగ నున్నది. ఇంతటినుండి విలువలు సామరస్యముగ నుండవు.

శుక్ల సంవత్సరాదినుండి

ఈ మూడు పద్ధతులందలి విలువల ననుసరించి మన శ్రుతుల విలువ లిట్లున్నవి:—

శ్రుతులు	స్వరములు	స్పందనల వ్యత్యాసములతోడి యంతరములు	అంతర మండలి సెంట్లు
షడ్జమ	స	1	0
ఏకశ్రుతి ఋషభము	$రి_1$	$\frac{25}{24}$	70
ద్విశ్రుతి ఋషభము	$రి_2$	$\frac{16}{15}$	112
త్రిశ్రుతి ఋషభము	$రి_3$	$\frac{10}{9}$	182
చతుశ్శ్రుతి ఋషభము	$రి_4$	$\frac{9}{8}$	204
సాధారణ గాంధారము లేక షు-గ	$గ_2$	$\frac{32}{27}$	294
సాధారణ గాంధారము	$గ_1$	$\frac{6}{5}$	316
అంతర గాంధారము	గ	$\frac{5}{4}$	386
తీవ్ర అంతర గాంధారము లేక మృ-మ	$గ_{+1}$	$\frac{81}{64}$	408
శుద్ధ మధ్యమము	$మ_1$	$\frac{4}{3}$	498
ఏకశ్రుతి మధ్యమము	$మ_2$	$\frac{27}{20}$	520
ప్రతి మధ్యమము	మ	$\frac{45}{32}$	590
చ్యుత పంచమ లేక ప్రతిమధ్యమము	$మ_4$	$\frac{64}{}$	610
పంచమము	ప	$\frac{3}{2}$	702
ఏకశ్రుతి ధైవతము	$ధ_1$	$\frac{25}{16}$	772
ద్విశ్రుతి ధైవతము	$ధ_2$	$\frac{8}{5}$	814
త్రిశ్రుతి ధైవతము	$ధ_3$	$\frac{5}{3}$	884
చతుశ్శ్రుతి ధైవతము	$ధ_4$	$\frac{27}{16}$	906
షట్శ్రుతి ధైవతము లేక కైశికి నిషాదము	$ని_2$	$\frac{16}{9}$	996
కైశికి నిషాదము	$ని_1$	$\frac{9}{5}$	1018
కాకలి నిషాదము	ని	$\frac{15}{8}$	1088
త్రిశ్రుతి కాకలి నిషాదము	$ని_{+1}$	$\frac{243}{128}$	1110
తార షడ్జమ	(సం)	$\frac{2}{1}$	1200

షడ్జగాంధార పద్ధతి

స	అంతర గ $\frac{5}{4}$
అం-గ $\frac{5}{4}$	కా-ని $\frac{15}{8}$
కా-ని $\frac{15}{8}$	ప్రతిమధ్యమము $\frac{45}{32}$
ప్ర-మ $\frac{45}{32}$	ద్వి-రి $\frac{135}{128}$. దీనిలో పైకోమా $\frac{81}{80}$ తీసి [వేసిన,
ఏకశ్రుతి రి $\frac{25}{24}$	ఏకశ్రుతి గ $\frac{25}{16}$
ఏకశ్రుతి ధ $\frac{25}{16}$	శుద్ధ గ $\frac{75}{32}$. ఇప్పుడుదాంకి విలువలు సుకగములు కావు.

ఇట త్రిశ్రుతిఋషభస్థానములు, మధ్యమము- ఈమూటివిలువలు పైపద్ధతులందు కాన్పించుటలేదు. వీని నిట్లు చెప్పవచ్చును: (i) త్రిశ్రుతిస్థానము శుద్ధమధ్యమమునకు అంతరగాంధారము, లేక అంతరగాంధారమునకు శుద్ధమధ్యమము అగుచున్నది. కావున దీని విలువ $5/4 \times 4/3 = 5/3$ అగును. (ii) త్రిశ్రుతిఋషభము ధైవతము నకు పంచమవ్యత్యాసమున నున్నది. కావున దీనివిలువ $5/3 \times 2/3 = 10/9$ అగును. (iii) మధ్యమము ఏకశ్రుతిఋషభమునకు శుద్ధమధ్యమ వ్యత్యాసమున నున్నది. ఏకశ్రుతిఋషభము విలువ $25/24$ గ నెంచిన, దీనివిలువ $25/24 \times 4/3 = 25/18$ అగును. దీనివిలువ వివాదాస్పదముగ నున్నది. నాపుస్తకమున దీనివిలువ శార్ఙ్గదేవాది పూర్వపువాగ్గేయుల మతమునను సరించి చెప్పబడెను.

కాని యీమధ్యమమునకు సంబంధించిన ఋషభము ప్రకృతపు కర్ణాటకగానమందు కొంచెము కోమలముగనే యున్నది. కావున నేను ఇటీవల ఈయేకశ్రుతి ఋషభపు విలువ $25/24$ నుండి $81/80$ గ మార్చుటకు సమ్మతించితిని. ఇట్లు మార్చుటకు నాశ్రుతి వీణె యందు పరీక్షించి దృఢపఱచుకొంటిని. ఫిడేలువాద్యమున మహాఘనత కెక్కిన నామిత్రులు శ్రీయుత ద్వారం వెంకటస్వామి నాయుడు గారు, మరి శ్రీమాన్ శ్రీనివాసయ్యంగారు మున్నగువారి సలహాకూడ పొంది యిట్లు చేయ సమకట్టితిని. కాని యిటీవల "హిందూ"పత్రికకు వ్రాయుచు శ్రీయుత సి. సుబ్రహ్మణ్యయర్, బి.ఏ. గారు పైమార్పుకు అంగీకరించలేదు.[1] $81/80$ ఋషభము అంతరగాంధారముతో సరళ ప్రమాణమున గానయోగ్యము (Musical) గా ఉండదని యీయన చెప్పినది సరికాదు. ఏకశ్రుతిఋషభము తోడిరాగమునందు వలె సాధారణ గాంధారముతో జేరివచ్చును. కాని అంతర గ. తో నట్లు రాదు. ద్విశ్రుతి ఋషభము $16/15$ విలువగలది మాయామాళవగౌళ యందువలె అంతరగాంధారముతో జేరివచ్చును. కాని $25/24$ విలువ గల ఏకశ్రుతిఋషభము తోడిరాగప్రయోగము లందు సరళప్రమాణమున లేనందున గానయోగ్యముగ నుండుటలేదు. దీనిని పూర్వికులు ఎంచియుండినను, నవీనగానమున $81/80$ విలువగల ఏకశ్రుతిఋషభమే గ్రాహ్యముగ నున్నది. పాశ్చాత్యశాస్త్రవేత్త "హెల్మ్‌హోల్ట్సు" $81/80$ విలువను గ్రహించి యిది గ్రీకుసంగీతమున గలదని చెప్పెను. ఈ ప్రదేశమునను $25/24$ విలువగల ఋషభమును వాడుటలేదు. కొంచెము తీవ్రమగు $21/20$ విలువగల ఏకశ్రుతిఋషభమే వారు సవరించి వాడుచున్నారు.[2] కావున ఏకశ్రుతిఋషభస్థానముల విలువలు $81/80$, $81/20$ గ నుండవలెను. ఇవియే కర్ణాటకగానమున లక్ష్యములు.

ఇక $27/20$ విలువగల మధ్యమము మనగానమున నంతగా కానము కావున దీనిని మనస్థాయి (Gamut) నుండి తీసివేసి సుకర మును, సుస్పష్టమునగు $7/4$ విలువతోనున్న దేవగాంధారిస్థానము నుంచిన బాగుండును నని నాతలంపు. కాని సదరు సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్ గారు $27/20$ మధ్యమము బేగడరాగమున వ్యక్తమగుటచే నట్లు తీసివేయ వీలు లేదనిరి. ఈమధ్యమము బేగడరాగమందును అంతగా కానము. బేగడరాగమున మధ్యమము దీర్ఘముగ బట్టు నప్పుడు, అనగా "ధపమా, మామాగరి, పమా" ఇట్లు పంచమముతో జేరిన ప్రయోగములందు 'మ' దీర్ఘముగా నున్నప్పుడే $27/20$ మ. కలుగుచున్నది. తక్కిన బేగడరాగప్రయోగములందు "పమరీ, గమ గమరీ, గరిగమపమ" మొదలగు స్థలములందును పై 'మ' కనుపించక $4/3$ విలువగల శుద్ధ 'మ' యే ప్రయుక్తమగుచున్నది. అందుచే $27/20$ మ. మనగానమున నంతగా నావశ్యకము కాదు. ఇది కలుగు పైస్థలము లందు దీనిని గమకములచే స్ఫురింప జేయవచ్చును. కావున దీనిని తీసి వేసి $7/4$ విలువగల సువ్యక్తమగు స్థానమును జేర్చుకొనవలసియున్నది.

కర్ణాటకగానమున మనము పైరీతిగను గ్రహించు సుస్పష్టమగునవి యిరువదిరెండు మాత్రము కాక యిరువదినాలుగు శ్రుతులు కలవనియు, భైరవిరాగమున గల ద్విశ్రుతిస్థానము $128/81$ విలువతో నున్నదానిని, సావేరి రాగమునందలి ద్విశ్రుతి ఋషభము $256/243$ విలువగలదానిని కూడ జేర్చుకొనవలసి యున్నదనియు జెప్పు శ్రీఅయ్యరుగారి వాక్యములు పఠనీయములు కావు. ఈ సంగతులను "హిందూ" పత్రికలో ఖండించియుంటిని. $128/81$ విలువగల ద్విశ్రుతిధైవతము ఈరాగమున నల్పముగ నున్నది. భైరవిరాగప్రయోగము లందు "గపధ, గప, మపధమప" ఇట్లు పంచమముతో జేరినస్థలములందు మాత్రము $128/81$ ధ. కలుగును, తక్కిన యన్నిచోట్లను (1) ధనిస, ధరి, మనిధస, నిధని, సనిధపమ; (2) ధసమధపా, నినిధధ సపా-మొదలగు ప్రయోగములందును ధ. విలువ యీకోమాకాపరిమాణము

1. నవంబరు డిశంబరు నెలలందు బుధవారమున ప్రచురింపబడు హిందూపత్రికలు చూడునది.

2. హెల్మ్‌హోల్ట్సుగారి పుస్తకము చూడునది.

లందు మారుచును, ఆరోహణమందు కొన్నిచోట్ల 27/16 విలువగల చతుశ్శ్రుతికమును, తక్కిన ప్రయోగములందు 8/5 విలువగల ద్విశ్రుతికమును గ్రహింపబడుచున్నవి. కావున భైరవిరాగమున సువ్యక్తమగు శుద్ధ ధైవతము 8/5 ద్విశ్రుతికమే. పైజెప్పిన స్వల్పస్థలమందలి 128/81 ధైవతము గమకములచే స్ఫురింప జేయవచ్చును. ఈప్రత్యేకస్వరము ఆవశ్యకము కాదు. కాని యీస్వల్పవ్యక్తము లగువానివల్ల సరకుచేసిన యోచల ఒక్క భైరవి ధ., సావేరి రి. మాత్రము కాక, పెక్కులు రి, గ, మ, ధ, ని-లనుండి కల్పింపవచ్చును. ఈసంఖ్యానీకములగు స్వరములు స్థాయియందు క్లిష్టము లగుటయే కాక, యసహ్యములుగ గూడ నుండును. 12 స్వరములే వ్యక్తములని చెప్పువారును, ఇన్ని స్వరభేదము లెఱుగని పాశ్చాత్యులును పైయనేకశ్రుతులు గలస్థాయిని కరము హర్షింపరని వేరు చెప్పనక్కరలేదు. స్వల్పభేదములతో నున్నవానివల్ల, అనగా 25/24, 256/243, 81/80, 21/20, 81/80 విలువలతో నున్న ఏకశ్రుతి ఋషభములను, ఇట్లు 25/16, 128/81, 31/20, 63/40, 243/160 విలువలుగల ఏకశ్రుతిధైవతములను గ్రహించుచుండిన మనసంగీతము సుకరము కాదు. మనకనువగు వానినిమాత్రము సంవాదిమొదలగు పద్ధతులనుండి గ్రహించి చెప్పవలయునే కాని సదరుపద్ధతులందలి వానినెల్ల నట్లు చెప్పుట భావ్యము కాదు. సువ్యక్తములును, ముఖ్యములు నగువానిని మాత్రము ఎంచిన మిగిలినవి గమకాదులచే స్ఫురింపజేయబడును. మరియు దక్కువహోడవులు కల వాద్యములలో, ముఖ్యముగా ఫిడేలునందు, పై యనేకస్వరములు పలుకు స్థానములు స్ఫుటములు కావు. కొన్నికొన్ని మిళితములుగనంతటి అల్పదూరముననే యున్నవి. ఇట్లు ముఖ్యముగా 128/81 ధ. యు, 8/5 లేక 128/80 ధ. యు దులక్షభావమున నుంటచే ఫిడేలుతంత్రియందలి వీనిస్థానములు కరము చేరిక నున్నవి.

ఇక 256/243 విలువగల సావేరి ఋషభముకూడ పైసంగతుల వలె ఖండింపబడుచున్నది. ఇది 16/15 కు తుల్యమే. కావున ఈ ఋషభధైవతములు మనస్థాయియందావశ్యకములు కావు.

స్వరముల విలువలు పైవిధమున నంతరములతో జెప్పుటగూర్చి క్రిందటిసంచికలో గొంత చెప్పియుంటిని. తీగయందు ముళ్లు (Nodes) కలిగినప్పుడెల్ల సదరుతీగయొక్క కంపించు భాగములను పోల్చుటే యీ యంతరములు. అంతరములకు (Ratios) తీగపొడవులు విషమప్రమాణమున (Inverse ratio) నుండును. అనగా రెండుమేరులకు మధ్యగల తీగబిగింపును (Tention) మార్చక దానిని భాగభాగములందు తాకి ముళ్లను కలుగజేయునప్పు డుదయించు స్వరముల తీగపొడవులను విషమప్రమాణమున జెప్పబడిన యంతరములే పైన చెప్పబడిన విలువలు. కావున తీగయందు ఆయాస్వరములు కలుగుప్రదేశములు పై భిన్నముల (Fractions) లవములు తెల్పును. కొన్ని ముఖ్యములగు స్వరముల విలువలు ఈవిధమున గమనించునది:—

(1) షడ్జము విలువ:—1; అనగా తీగయంతయు గదలుచుండినప్పుడు కలుగును.

(2) అంతర గాంధారము:—5/4 కావున 4/5 భాగము తీగ కదలునప్పుడును, 1/5 భాగమున ముట్టినప్పుడును కలుగును.

(3) శుద్ధమధ్యమము:—4/3 కావున 3/4 భాగము తీగ కదలునప్పుడును, 1/4 భాగమున తాకినప్పుడును కలుగును.

(4) పంచమము:—3/2 కావున 2/3 భాగము తీగ కదలునప్పుడును, 1/3 భాగమున తాకినప్పుడును కలుగును.

(5) చతుశ్శ్రుతి ఋషభము:—పంచమమునకు పంచమ మగును కావున పైస్థాయియందిది కలిగి, $3/2 \times 3/2 = 9/4$ విలువతో నుండును. మధ్యస్థాయియందు దీనివిలువ $9/4 \div 2 = 9/8$ అగును.

(6) చతుశ్శ్రుతి ధైవతము:—షడ్జతంత్రియందు చ-రి ఎట్టి సంబంధము గలిగియున్నదో యట్లే పంచమతంత్రియందు చతుశ్శ్రుతి ధ. యున్నది. కావున దీనివిలువ $3/2 \times 9/8 = 27/16$ అగును.

(7) కాకలి నిషాదము:—మధ్యమమునకు అంతరగాంధార మెట్టి సంబంధము కలిగియున్నదో యట్లే షడ్జమునకు ఈ నిషాదమును; కావుననే దీని విలువ $5/4 \div 4/3 \times 2 = 15/8$ అగును.

(8) హెచ్చుషడ్జము:—2 కావున $\frac{1}{2}$ భాగమున తీగ కదలునప్పుడు, లేక $\frac{1}{2}$ భాగమున తాకినప్పుడు కలుగును.

తక్కినవానిని ఇట్లు గ్రహింపనగును.

మహామహోపాధ్యాయ

శ్రీ పరవస్తు వేంకటరంగాచార్యులు అయ్యవారలుగారు

ఇ. వి. వి. రాఘవాచార్యగారు

క్రిందటి శతాబ్దమున భారతవర్షమున గీర్వాణ భాషాప్రౌఢసరస్వతి యని జగత్కీర్తి సందిన శ్రీ పరవస్తు వేంకటరంగాచార్యు లయ్యవారలుగారు క్రీ. శ. 1822 వ (చిత్రభాను) సంవత్సరమున నవతరించిరి. "సర్వశబ్దసంబోధిని" యను సంస్కృతాంధ్ర నిఘంటువును నిర్మించిన శ్రీనివాసాచార్యులవారు వీరి జనకులు. రంగాచార్యులవా రప్రతిమప్రతిభాభాసురులు. అసాధారణ ధారణా ధురంధరులు. వీరు తమ 8 వ యేటనే కవితా కన్యకం జేపట్టి "కుంభకర్ణవిజయ" మను గీర్వాణ కావ్య పుత్రికం బడసిరి. వీరు బొబ్బిలిసంస్థానమున మూడువందల పృచ్ఛకులతోఁ బరశ్శతావధానము నొనరించిరఁట. వీరు షట్శాస్త్రములలోను గూలంకషవైదుషీ భూషితులు. వీ రాంధ్రగీర్వాణముల బహుగ్రంథప్రణేతలు. వీరి పాండిత్య రత్నపటలికి నికషాయమాణ మగు "లఘుశబ్దార్థసర్వ"మను సర్వతోముఖనిఘంటువు (Encyclopaedic Lexicon) ప్రకృతము ప్రచురప్రచారములో నున్న (రాజా రాధాకాంతదేవ నిర్మిత) "శబ్దకల్పద్రుమము"కంటెను, (తారానాథ తర్కవాచస్పతి ప్రణీతమగు) "వాచస్పత్యము" కంటెను సత్యుత్తమముగా నున్నది. గీర్వాణ విద్వల్లోక దౌర్భాగ్యముచే నీకోశ మకారాకారాది పదములు గల రెండుసంపుటములవరకుమాత్రము (వాచస్పత్య నిఘంటు పుటల ప్రమాణమున 656 పుటలు) ముద్రింపఁబడెను. అవియు నాంధ్రలిపిలో ముద్రితములు. అనంతశిష్యప్రశిష్యకులకల్పమహీరుహులగు నాచార్యులవారిని మైసూరు, పీఠికాపురము, తుని, బొబ్బిలి, మందస, ఉర్లాము మొదలగు స్వదేశసంస్థానాధీశు లెంతయో బహూకరించిరి. క్రీ. శ. 1887 వ వత్సరమున జరిగిన విక్టోరియా జూబిలీ సందర్భమున "మహామహోపాధ్యాయ"బిరుదము నందిన భారతవర్ష పండితప్రకాండ చతుష్టయములో నాచార్యులవా రొకరు. ఆంధ్రదేశమున "మహామహోపాధ్యాయ" బిరుదము నొందినవారిలో వీరు ప్రథములు. వీరు మహవక్తలు. ససౌరభమగు సువర్ణసుమమువలెఁ, గూలంకష వైదుష్యమునకు, సర్వతోముఖ పాండిత్యమునకుఁ దోడ వీరియందు నిష్కళంక చారిత్రముగూడ నలవడియున్నది. వీరు క్రీ. శ. 1900 సం. నఁ బరమపదించిరి.

చిగురాకుమీఁద ఝంఝానిలము*

యస్. సూర్యప్రకాశరావు గారు

ఒక్కనాఁడు ప్రభంజనుం డుగ్రవేగ
చలిత నిఖిల భూభాగ సంచారుఁ డగుచు
రేఁగి, దుర్గమంబగు హిమాద్రివిపినతరు
మధ్యమస్థలి నాకాశమండలంబు
నొరయు నుత్తుంగ పిప్పల మొండు గాంచి,
యాకుజొంపములనడుమ నలరి యచట
నెండకన్నను వానక న్నెఱుఁగ నట్టి
చిన్ని చివురాకు స్నిగ్ధంపు చెన్ను చూచి
చటులనినదాభ్రవిభ్రమార్భటిని బలికె:

"ఎఱుఁగుదో నన్నుఁ జివురాక! యెఱుఁగవేమొ!
అలఘుజవమున బ్రహ్మాండ మాక్రమించి
యుదధు లేడింటి నుఱ్ఱూఁత లూఁచియూఁచి
బహుళనీరంధ్రనిబిడాభ్రపటలిఁ గలఁచి
సకలకుజనుల నుగ్గు నూచంబు సేసి
యవనిఁ బేరెక్కినట్టి మహాబలుండ
నేను; నేను గానని యణువైన లేదు;
నాకుఁ జొరరాని చీమ కన్నంబు లేదు—
పదిలమై యుంటి నాకంటఁ బడక యెటులొ;
ఐన నేమాయె? నేఁటి కేఁడాదిలోనఁ
బ్రబల ఝంఝా సముద్ధూత పతితఁ జేసి
నిన్నుఁ గొనిపోదు నాపేరు నిక్కమేని."

అని సమీరణుఁడు వలుక నాక్షణంబ
చిన్నిచివురాకు ధృతి దప్పి, విన్నఁబోయి,
గడగడ వడంకి, సొలి, యాక్రందనంబు
సేయఁ దత్తరం బంది లేఁజివురుకొమ్మ
డాసి యోదార్చి యొడలి వడంకుఁ దీర్చి
యనునయోచితనర్మోక్తు లాడి యిరుగు
పొరుగు ముదుసలికొమ్మల కెఱుఁగఁ దెల్పి
గుజగుజలువోయి యందఱుఁ గూడికొనుచుఁ
గులముపెద్దయుఁ దమకెల్లఁ గూర్చు ప్రాపు
మహితజీవనదాత సన్మార్గవర్తి
పిప్పలప్రభుని కెఱుఁగఁ జెప్ప నతఁడు—

అతివిశాలాసనంబున నధివసించి
ధళధళని మెఱయుఁ బ్రవాళముల ధరించి
నవ్యకలకంఠ మధురగానంబు సెలఁగ
నలుగడలఁ జేరి చిగురుకొమ్మలు మరాళ
లలితగతుల నర్తనము సల్పఁ బరిపూర్ణ
సంపద ననుభవించుచు సంతసమునఁ
గొలువులో నుండి, యించుక తలఁ గదల్చి
చిన్నిచిగురాకుఁ జూచి వచించె నిట్లు:
"అమ్మ! చివురాకుపట్టి!! ధైర్యంబు చిక్కఁ
బట్టు; భయము నీ కేల? యభయ మొసంగ
రూఢికెక్కిన పిప్పలు ప్రోల నిలిచి;
అనిలుఁ డొక్కఁడు గాదు దవానలుండుఁ
గూడఁ దోడునీడ యగుచుఁ గూడనిమ్ము
చీరికిం గొనక నిను రక్షించువాఁడ.
నిలుకడ యొకింత లేని వెంగలి యొకండు
లావు మీఱి నామూలబలంబుఁ గనక
యలఁతి యైనట్టి యీ చిన్నిదళము మీఁద
దాడివెడలంగఁ దనమదిఁ దలఁచినాఁడొ!
అనుపమంబైన మామకోదగ్ర బలస
మగ్రబాహుశాఖా విజృంభణము గనఁడొ!"

* ఇది ఆంగ్లవాఙ్మయమునఁ గల అలిగరీ (allegory) ననుకరించెడు వ్యంగ్యకథాంతర్గత మగు చిన్న పద్యకావ్యము. అంతర్భూతమైన కథ పాత్రలచే సూచింపఁబడును. ఇట్టివి సాధారణముగా నీతి, మత, వేదాంతాది కఠిన విషయములు సులభగ్రాహ్యము లగునట్లు బోధించుట కుపయోగించును.

అనుచు నైసర్గగంభీర ఘణితి నుడివి
కరుణ దైవారఁ జివురాకుఁ గాంచి మఱియు,
"నీవు దలఁచినఁ గాక కొంపోవ నెవరి
కైనఁ దరము కానట్టి మహోపరంబు
నొసఁగి నాఁడ; భయంబు దక్కి సుఖము మెయి
మను"మటంచుఁ దన మనికి కనిపెఁ బ్రీతి.

పిదప మవ్వంపుఁగొమ్మలు నొదిగి యరిగి
నెమ్మిఁ దనయిక్కఁ దలిరాకు నెమ్మనంబు
న వలవంత దక్కి దినదినప్రవర్ధ
మాన యోయి పంచబాణుని బాణ మనఁగ
నలరుఁగొమ్మల మధ్యఁ దా నలరె మిగుల.

అంత హిమవంత (?) పిపినాంత మంతఁ గలయఁ
బాఱెఁ జలి నిరాఘాటసంచారి యగుచు;
అతని పరివారమును బోలి యువనిజములు
నిలిచె బహువర్ణసంకీర్ణదళము లగుచు.

పర్ణసంతాన మెల్ల సువర్ణసంగ
తంబు గాఁగ నీక్షించి చిత్తంబులో న
సూయ పొడసూపఁ జిగురాకు వోయి పిప్ప
లప్రభుని గాంచి దీనానులాప యగుచుఁ
బలికె— "తండ్రి! నాదగు దురవస్థ వినుము:
పర్ణముల కెల్ల భూరి సువర్ణభాగ్య
మొసఁగి యిసుమంతయైన నా కొసఁగ కకట
దైవ మెంతటి పక్షపాతంబు సేసె!
కులములోపలఁ దల యెత్తికొనఁగ లేని
యట్టి హీనరూపంబుతోఁ బృథివి బ్రదుకఁ
జాల నే"నంచుఁ గన్నీరు జారవిడుచు
చిన్ని చివురాకు నక్కునఁ జేర్చి పట్టి
నగవు వాయంగఁ బిప్పలప్రభుఁడు వల్కె—

"అమ్మ! తలిరాకుకూన!! ధైర్యంబు నూన
వమ్మ!! యీపాటిదానికై యడర నేల?
పత్రనివహంబు తమతమ వర్ణగతులఁ
బడసె నిజకర్మ పరిపాక ఫలము కతన;
దైవకృత మందుఁ బక్షపాతంబు గలదె?
పృథ్విలోఁ బుట్టి యిసుమంత విసువకుండ
నియతకార్యంబు నెఱవేర్చి నెమ్మనంబు
న నొకచింత విడిచి మహానందమున ము
నింగి నింగి కెగిరిపోవ నేఁడొ రేపొ
పయనమయ్యెడు నీతోడివా రల్లె;
కాన నీవును నీకు నీకాన నేది
విధి విధించెనొ యా యలేని విధి నదియ ప
నియని యనిశంబు సన్మార్గనియతి నెఱప
(?) దాన వాంఛితఫలంబు దాన వొడము".

అనుడుఁ జివురాకు తా నెన్నఁ డట్టివర్ణ
నీయవరసువర్ణావాప్తి నెగడుదాన
నో యటంచు నువ్విళులూరుచున్న తనువు
కరము తూఁగాడ మెల్లన నిరవ్వఁ జేరె.

అది మొదలు గాఁగ నా చిగురాకు హృదయ
వాటిలో వర్ణనాతీత వరసువర్ణ
పర్ణ వర్ణసౌభాగ్య దుర్వార వాంఛ
యొందుదక్క యితరవాంఛ యొందు సొరదు.

తన్మయత్వము నొందిన తలిరుటాకు
సునతపఃస్ఫూర్తి గరిమకతన నసఁగ ని
జాంగభాగంబులందు సత్యలఘువృత్తి
సారసౌవర్ణవర్ణప్రసార మెసఁగె.

బాలభానుఁడు పూర్వాద్రిఁ బ్రాఁకువేళ
నపరభానుఁడొ నాఁ బిప్పలాగ్రమక్కు;
రాత్రి యరుదేర రెండవరాజుఁ బోలి
చీఁకటిని వెల్గు బంగారు చిన్నియాకు.
అట్లు దినరాజు రేరాజు ననఁగఁ దనరి
యెందు వెదకిన నొకమచ్చయైన లేక
తనపథంబున కడ్డేమి తగులనట్టి
యున్నతపదంబు నంటి తా నుండువేళ—

పవనుఁ డేతెంచి యద్దాని పసిమిఁ గాంచి
"నాఁడు సూచిన చివురాకు నేఁడు [illegible]

676

మెఱయుచున్నది మబ్బులో మెఱపుమాడ్కి;
మాటలాడింపఁ దెలియదో మనసువిధము"
అని తలంచి మెల్లనఁ జిన్నియాకుఁ గదిసి,
"ఏను వచ్చెదనంతలో నెంతదాన
వైతి! విలసనం బింత నీయందె కాని
యాకువలయంబునఁ బొడమ దెందుఁ; గాని
ఉన్నసంగతి యొకదాని నున్నయట్ల
తెలుపఁ దలఁచితి నీమేలు దలఁచి సుమ్ము!
ప్రాయ మింతయుఁ గల్గి నీ ప్రాయులైన
వారిఁ గూడి వర్తించుట పాడిగాని
యడవిలో నుంట జాతిమర్యాద గాదు.

కానలో నున్న పర్ణసంతాన మెల్ల
చనుట కానవె నిజనివాసంబు వీడి?
వారలిప్పుడు తమనిజాకార మడఁచి
పరుల కెవ్వరికిని గంటఁబడకయుండి
మెలఁగెదరు వసుధ విభూతి మిగుల మెఱసి.

వారి నందఱఁ జూడంగ వాంఛ యున్న
నాకుఁ గల మహచ్ఛక్తిచే నీకుఁ జూప
నోపువాఁడ; నాతోడ వా రున్నయెడకు
వత్తువే"యన నదియును వల్లె యనియె.

అపుడు ఝుంఝూనిలుండు బ్రహ్మాండభాండ
కర్పరము నిండి యుద్దండ ఘనఘనాఘ
నరవము దిశలఁ బిక్కటిల్ల రభసగతి
నేఁగెఁ జివురాకుపై దుర్నిరీక్ష్యుఁ డగుచు.

తాఁకినంతనె యల్లాడి తనపదంబు
దూలఁ జివురాకు నేలఁ గైవ్రాలఁ దొడఁగె;
పుడమిఁ బడునంతలో నదు మొడిసిపట్టి
మింటిదెస వోయె నుగ్రసమీరణుండు.

పోయి దాక్షిణ్య మను దారిఁ బోక, పఱచి
పఱచి యొకచోటఁ జివురాకుఁ బాఱవైచి,
"ఇదియె! మీవార లెల్ల వసించు తావు
కొలఁదికాలంబులో వారిఁ గలసికొనెదు".

అంచుఁ దనమూర్తి యుపసంహరించి యించు
కంత దాక్షిణ్యము వహించి యనిలుఁ డేఁగ
నిజపదము ద్రెళ్లి చివురాకు నిద్రవోవు
చిన్నవిత్తుల వెచ్చని సెజ్జ యయ్యె.

సఖుఁడా!

జంధ్యాల శివన్నశాస్త్రి గారు

పరులయున్నతి వీనులఁబడినయంతఁ
బటువిషజ్వర మొడలెల్లఁ బట్టి పీల్చు,
ఒరుల కార్యవిఘాతమ్ము నొదవఁజేయఁ
గోరి తనముక్కు బల్మిమైఁ గోసికొనెదు,
తనదు క్షుద్రసుఖాభాసమునకు నొకరి
విమలబహుమూల్యలోకద్వయమును జెఱచు,
జనుల రక్తబిందువు సుధాంజనము పోలెఁ
గనుల కానందబాష్పమ్ము గలుగఁజేయు,
ఒకరిమేలుకు వేఱొక రోర్వలేని
దీనులను సానుభూతి సుంతేని లేని
హేయ హింసా మహాదేవియే కడంగి
సర్వమేకాధిపత్యమ్ము సలుపుచుండు
నీమహాపాపజగతి నిదేమి చిత్ర
మతిపవిత్ర మపార్థివం బైన దివ్య
వస్తు విది యెట్లు వచ్చె నపారదుర్వి
వేక గాఢాంధతమస దుర్విలసితమున
నెట్లు స్వర్గీయ మీ జ్యోతి యేఁగుదెంచె?
సర్పవృశ్చికకోటిదంశనభవన్మ

హానలజ్వాలలందు హిమాంబుమిళిత
సరసచందనరసవృష్టి గురిసె నెట్లు?
క్షితి నవశ్యామిపాలోల గ్నాధ్రరా డ
శుద్ధ మారయ మారయ శోషయాది
పటురటత్కార బధిర దిగ్వలయ మందు
నెటు జనించె విపంచికాహృద్యగీతి?
సఖుఁడ! యే మందు వియ్యది సఖ్య మనియ?

దివ్యమహిమాభిరామమై తెరలు నీని
కిల నుపాదానకారణ మెద్ది చెపుమ?
ధరఁ బరార్థైకఫలగుణాత్మకఁ జెలంగు
నమ్మహాభూతసామగ్రి యరయ నీని
కాదికారణ మనిన న్యాయ్యంబు గాదె?

సకుఁడ! ధన్యుండ నేఁటినుకను నీవు
మాదృశుఁడవైన పార్థివమానవుండ
వనుచుఁ దలపోయు నాభ్రాంతి యంతరించె
చారుతరమైన నీసుకుమారమూర్తి
విశ్వసౌందర్యసారమై వెలయు నాకు.

శివకరము నీదు నామసంస్మృతి మదీయ
హృదయనభమున ధ్రువతారరీతి మెరయు
భయము లే దింక నీప్రేమ వజ్రకవచ
మటులు గాపాడ నురికెద నగ్గినేని

సఖుఁడ! భువి నెందుఁ గనుఁగొన్న స్వార్థసిద్ధిఁ
బడయుటకె నెయ్యు లగుట గన్పట్టుచుండు
క్షుద్రతృణమందు నెయ్య మెక్కుడు వహించు
నీపరార్థత్వ మేమని నే నుతింతు
సఖుఁడ! నే నవ్వ నవ్వెదు సంతసమున,
నామొగ మొకింత వాడిన నపశిరీష
కోమల కపోలములను బ్రుగ్గలను బెడుదు
నేఁడి కన్నీటిబొట్టుల వెట్టిసఖుఁడ!
ఏల నీ కింతమమకార మీతృణమున?

ఒకటఁ గా దన్నిటను గర మూనియుండు
మంత్రణమ్మున మాత్రివై మఱి శరీర
యంత్రణం బాఁప ధన్వంతరగుచు నెపుడు
లేమిడిం గొంగుపసిఁడివై బాములందు
సౌఖ్యసంధాత వగుచును సతము నాదు
జీవితచ్ఛిద్రముల మాటు చేట్ట నందు
బహులరూపుఁడ వౌదు వీశ్వరునిఁ బోలి
ఈశ్వరుని ప్రతినిధి వనియోని లేక
ఈశ్వరాంశమ వని ని న్వచింపరాదె?

ప్రేమరూపకుఁ డీశుఁడు ప్రేమనిధివి
నీవు లోహమ్ము స్పర్శమణిని స్పృశించి
హేమ మగురీతి నేను నీప్రేమజలధి
నొక తరంగమై క్రీడల నొందఁ గలనె!

జోలపాట

కాట్రావులపల్లి రామమూర్తిగారు

జో జో మహాశయ! జో దయాహృదయ!
జో జో యశోమయ! జో యాంధ్రతనయ!
జో జో.

ఆంధ్రదేశీయుండ నని పొంగినావు
ఆంధ్రమాతకు పూజ లర్పించినావు
ఆంధ్రదేశౌన్నత్య మాశించినావు
ఆంధ్రోద్యమముఁ జాటి అలసియున్నావు
జో జో.

సంఘసంస్కరణంబు సాగింప నెంచి
చక్కగా నేఁటేఁట సభలు గావించి
వాదోపవాదాలు బాగుగా సలిపి
ధైర్యంబు చాలక తప్పుకొన్నావు
జో జో.

జాతీయవిద్యాప్రచారంబు కొఱకు
నడుము బిగించి సన్నద్ధుండ వయ్యు

ధనము చేకూరెడు దారి లేకుంటఁ
గునికిపాట్లు పడుచుఁ గూర్చొనినావు

జోజో.

పరదేశవస్తువుల్ పనికిరావనుచు
నిజదేశవస్తువుల్ నిర్మింపఁ దలఁచి
ధనమునకై యెన్నొ తంటాలు చెంది
ఖద్దరుమాత్రము కట్టుచున్నావు

జోజో.

ఆంధ్రుల విశ్వవిద్యాలయంబునకు
శ్రమఁ జెంది చివరకు సాధించినావు
దానితావున కెన్నొ తగవు లాడుచును
కాలంబు నూరకె గడపుచున్నావు

జోజో.

తెలుఁగు తెలుంగంచు దేవులాడెదవు
తెలుఁగుబిడ్డడ నంచుఁ గుఱకుచుండెదవు
తెలుఁగు మాటాడుచోఁ దెల్లఁబోయెదవు
తెలుఁగువేసము వేయ తీరే యెఱుఁగవు

జోజో.

ఆంధ్రమహాసభ లమరంగఁ గూర్చి
ఆంధ్రరాష్ట్రముకోస మర్జిలు వ్రాసి
వారల కంపించి సంతోసమ్ముఁ జెంది
పరుపుపై వెచ్చఁగాఁ బండుకొన్నావు

జోజో.

ధనము నీయింటిలోఁ దగినంత లేదు
ధనము లేకున్న నే పనియుఁ గాఁబోదు
కలలోన నెవరైనఁ గాన్పించి నీకు
వరము లిచ్చెదరేమొ! పండుకొ మ్మింక

జోజో.

జోజో మహాశయ! జో దయాహృదయ!
జోజో యశోమయ! జో ఆంధ్రతనయ!

జోజో.

మల్లిక

విద్వాన్ కె. వి. కోటిలింగం దేవరగారు

చిలుకతొక్క పసారంగు పుట్టము
లలితలతికాంగమున జాఱఁగ
దలిత పీత ఫలాశకంచుక
కలిత వైతివి మల్లికా!

దనలు దొడిగిన నీదు వన్నియ
కనుల కింపగు కమ్మవిల్తుని
మొనలు నూరిన వెండిముల్కుల
దొనల గనివలె మల్లికా!

నెవ్వగల సకి వేయునోళుల
నవ్వినట్టులు పూచి తావుల
త్రవ్వి నింపితి వెల్ల తావులఁ
బువ్వుఁ దేనియ మల్లికా!

కమ్మతెమ్మెర కొంటె కుఱ్ఱఁడు
తుమ్మెదల ముడివిప్పగమింతో
దొమ్మిగా నీ సౌరభస్వము
చిమ్మిపోయెనె మల్లికా!

అందముగఁ గైసేసి వేసఁగి
సందెవేళ మ్మాపాంగసంగతి
నంది యేల కృశించిపోయెదు
మందమతివై మల్లికా!

పలుకవే నెత్తావి కరువలి
గలుకవే పూఁదేనె సోనల
నిలుపవే నీరూపు వెలుఁగున
పొలుపు మీఱఁగ మల్లికా!

వేదకాలమునాఁటి ఇంద్రుఁడు*

ఆరవిల్లి నరసింహాచార్యులు గారు, బి. ఏ.

గాఢతమమును గూర్చి లోకముఁ గలంచు
వృత్రదైత్యు హరించి సవితృని గగన
తలమునను నిల్పి కన్నులుగలఫలంబు
ప్రాణులకుఁ గూర్చె నింద్రుఁ డపారకరుణ.

అల్పలాభంబుఁ గోరిన నధికఫలముఁ
గోరినను మాకు మేలును గూర్చి మమ్ము
నష్టపఱచెడి వైరుల నాశమునకు
వజ్రమును దాల్చు నింద్ర! కాపాడు మమ్ము.

మాకుఁగల కోర్కెలన్ని దీర్చ మంచివానఁ
గురియు నోయింద్ర! నింగిని గుంపులుగఁ జ
రించు మేఘాలనెల్ల భేదించి వర్ష
ముఁ గురియుము; కోర్కెలు (?) రిత్తపుచ్చ వీవు.

కర్మఫలమును సమకూర్పఁ గర్తలయిన
దేవతావళి కైన సందీప్తవజ్ర
ధారి యైనట్టి యింద్రుని దగినయట్లు
ప్రస్తుతింప నశక్యమహా పని యగుఁ జుమి

మానవులకెల్లఁ దద్భాగ్యమహిమకెల్ల
నెవఁడు పరిపాలకుఁ డట్టియింద్రుఁ డొకఁడె
నేత సుమి పంచమనిషాదజాతులకును—
మెలఁగు మనుజులలో వారి మేలుఁ గోరి

మమ్ముఁ గాపాడుటకుఁ గారణమ్ము మాకుఁ
దగిన వైరుల నెదుర నాదరువు సమద
శాత్రవావళిఁ దలపడ సాధనంబు
ఆజిఁ బరవీరులను వారి యశ్వములను
అడ్డుకొనఁ జాలు బలశాలులైన భటుల
సంతరింపఁగఁజాలిన సాధనంబు
శత్రుభయహారమైన విస్తారధనము
విజయసాధన మింద్ర! సంప్రీతి నిమ్ము.

ఇంద్ర! భవదీయరక్షణ నెసఁగు మేము
దృఢతమంబగు భవదీయదివ్యవజ్ర
(?)సాయమున నల్పసైన్యాల శాత్రవులను
ధిక్కరించుచునుందుము ముక్కుమీఱి.

దేహబలమహిమంబున దివ్యసుగుణ
భూషితుం డౌట నింద్రుఁ డశేషమైన
మానవాతీతమహిమఁ డా మాన్య సుగుణ
గణము దేహబలము వృద్ధిఁ గాంచుఁ గాత.

రణములందున జయలాభమును సుతులను
గోరి రెవ్వారు వారల కోర్కెలన్ని
సఫలమొనరించు ధీశక్తి సంఘటించుఁ
గామిత మొసంగు నింద్రుండు కరుణఁ బూని.

సత్యఫలభరితసుకృతంబు(?) భాతి నింద్రు
కామ్యదాయకసత్యవాక్యములు గడు ప
విత్రములు యజమాని కెవ్వేళను శుభ
కరములై యుండు సమితమహా సిరు లొసంగు.

---

* ఇంద్రుఁడు వేదయుగమున పర్వతాల్లోకంభావముల దైవము. కరుణామూర్తియగు నాయింద్రుఁడు లోకరక్షణార్థము తన మహిమచే వర్షకారకుఁడై ప్రజల కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రుఁ డగుచున్నాఁడు. భగవంతుని వేల్పురులీలలను వేల్పురువిధంబుల మనోహరవర్ణనలు పొందించి వేదకాలపురుషులు గాథలుగా రచించిరి. అన్నిగాథలలోను గడు మనోహరమగునది వృత్రాసురవధగాథ. వృత్రుఁ డను మేఘుఁడు విశ్వకల్యాణమును గుర్తింపక స్వేచ్ఛగాఁ జరించుచుండ జీవకోటికి సౌఖ్యము సంఘటనఁగాను ఇంద్రుఁ డాయసురుని నిర్బంధించి సాధించి అసురహంతయైనాఁడు. అతని విజయకీర్తనమే యాతనియెడఁ గృతజ్ఞత మాపుట. వీరులగు ప్రతిపక్షుల నిజగంభీరగర్జనలను గుండెలవియఁ జేయుచుఁ దళతళలాడు వాఁడి యంచుల వజ్రాయుధమున వృత్రాది మహాబలశాలుల ఖండించిన యింద్రుఁడు పౌరాణిక యుగమున నుక్కుగల ప్రతిరక్కసునకు మ్రొక్కులిడుచుఁ జిల్లర రాక్షసులపైఁ జేయివిసరు సామాన్యయోధుఁ డైనాఁడు. తపోవిశేషంబులకు సంతసిల్లి ఋషులకు దివ్యపదవులనిచ్చు వేదకాలపురుషుఁ డైనము తపసుల నియమముఁ జెరుచుటయే ప్రధానకర్తవ్యముగాఁగల అప్సరసల కధినాథుఁ డైనాఁడు. ఇంతియేల? వేదయుగమున విశ్వకల్యాణసంధాయకుండు, సర్వశక్తిమయాత్మకుండు నగు నింద్రుఁడు పౌరాణికయుగమున నధఃపతన మంది భోగపరాయణుఁడును, శిరశ్శేవులకు సామంతనరపాలుఁడు నగు నమరావతీపరిపాలకుం డైనాఁడు. ప్రభవసంవత్సరమాఘమాసభారతిలోఁ బౌరాణికకాలపు దేవేంద్రునిగూర్చి ప్రతాప రామకోటయ్య అనువారు వ్రాసిన పద్యవ్యాసమును జదివిన వేదకాలమునాఁటియింద్రుఁడు క్రమముగా నట్టి యధఃపతన మందెనో తెలియఁగలదు. ప్రస్తుతమాంధ్రభాషలోఁ బౌరాణికగాథలఁగూర్చిన విమర్శనము లసదు. పశ్చిమదేశీయులు మిగుల శ్రద్ధతో నట్టివిమర్శనమునకుఁ జాలకాలము క్రిందనే పూనుకొనిరి. క్రమక్రముగా వారు మనగ్రంథములనుగూడ పాశ్చాత్యవిమర్శనాపద్ధతుల విమర్శించుచు మిగుల సాహసపువ్రాఁతలు వ్రాసియున్నారు. ఆండ్రూలాంగ్ వంటి యొకరిద్దరు బుద్ధిమంతులు భారతీయులకు గాథాచార్యకమాపాదించిరి. అనాదినుండియు భారతవర్షము గాథలకుఁ బుట్టినిల్లు. వేదములందును, పురాణములందునుగల గాథ లనంతములు. వేదకాలమునాఁటికి వ్యాప్తములో నున్న గాథలను వేదములందు మహర్షులు సూచించిరి. గాథారచనము నకు భావనాశక్తియే ముఖ్యము. ఈశక్తి విదేశీయులకంటె భారతీయుల కత్యధికము. మనవారిలో గాథానిర్వచనము, తద్విమర్శనము సమర్థతతోఁ జేయనుకొనఁగల పండితులు పెక్కురుండియు నింతవఱకును ఆంధ్రభాషయందట్టి గ్రంథములు రచింపకుండుట విషాదకరము. ఇకనైనను సమర్థులగు లాంధ్రభాషకుఁగల కొఱఁత దీర్తురు గాక.

ఆ. న.

౧౧. ప్రకీర్ణకము

లోకములు-లోకాంతరములు-లోకాంతర యాత్ర

వ్యాసకర్త-ముక్తినూతలపాటి గోపాలకృష్ణశాస్త్రి గారు

శ్రీ పరమేశ్వరునిచే సృజియింపంబడిన లోకములలో, మనము వసించు భూలోకమువలెనే, మఱికొన్ని లోకములు గలవనియు, నాలోకవాసులకును, మనకును బరస్పరము సంబంధము గలదనియు శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణములవలనఁ దెలియఁబడుచున్న విషయమే. శ్లో॥ దేవాన్ భావయతా ఽనేన తే దేవా భావయన్తు వః। పరస్పరం భావయన్తః శ్రేయః పరమవాప్స్యథ॥ "మీరు దేవతల నారాధింపుఁడు; ఆదేవతలు మిమ్ముల ననుగ్రహింతురు. పరస్పరము నారాధించుకొనుట వలన నుత్తమమగు శ్రేయస్సును బడయుదురుగాఁత" యని శ్రీభగవద్గీత 3 అధ్యాయ. ౧౧ శ్లోకమునఁ జెప్పఁబడెను. రామణీయకంబున భూలోకస్వర్గంబులనం బరగు, లండన్, ప్యారిసు, న్యూయార్కు మొదలగు మహాపట్టణములనుఁ జూడఁ గుతూహలులై, దానికిఁ బోవు మార్గములను, సదుపాయములను దెలుపు భూగోళశాస్త్రములను, మార్గప్రదర్శక గ్రంథములను నన్వేషింతురుగాని, తా మవశ్యము పోయి తీరవలసిన వైవస్వతపురికి మార్గ మెట్లు, అచ్చటి విశేషము లెవ్వి? సదుపాయము లెత్తెఱం గని యెవరు నాలోచింపరని శ్రీ నీలకంఠదీక్షితులు స్వరచిత వైరాగ్యశతకమునందు శ్లో॥ వంగాః కథం మంగాః కథమిత్యనుయుజ్య వృథా దేశాన్। కీదృక్కృతాంతపుర మితి కో౽పి న జిజ్ఞాసతే లోకః॥ (వంగదేశ మెట్లుండును? అంగదేశ మెట్లుండును? అని వ్యర్థముగా దేశ, దేశవిషయములనుఁ దెలిసికొన బ్రయత్నింతురే, కాని తా నవశ్యము పోయితీరవలసిన యమపురి యెట్టిదని మాత్ర మెవ్వడును విచారింపఁడని) యీశ్లోకముచే వక్కాణించెను. భూలోకమునందలి ద్వీపాంతర దేశాంతర విషయములఁ జూచినవారు చెప్పఁగఁ దెలియుచుండును; కాని, లోకాంతర విషయములనుఁ దెలిసికొనుటకు సాధన మెట్లని ప్రశ్నించినచో, తపస్సంపన్నులగు మహర్షులు దివ్యదృష్టిచే నతీంద్రియములగు లోకాంతరవిషయములనుఁ దెలిసికొని వ్రాసిన శాస్త్రములును, దర్శనములును, ప్రమాణము లగుచున్నవి. శ్లో॥ "శాస్త్రదృష్టిర్గురోర్వాక్యం తృతీయం చాత్మనిశ్చయః॥" అను న్యాయమునుబట్టి, శాస్త్రమునఁ జెప్పబడిన విషయమునకును, సద్గురూపదేశమునకును, ఆత్మానుభవమునకును, సరిపడఁజేసిని దృఢమైన ప్రమాణ మగును. శాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడినది నమ్మకతీర దను నిర్బంధమునుఁ జెందక, యాత్మానుభవముచే సరిచేసికొని నిశ్చయించుకొనవలయును. సద్గురువు పరబ్రహ్మస్వరూపి యను దృఢ విశ్వాసము కలవానికే యంతఃకరణశుద్ధి కలిగి వేదశాస్త్రార్థవిషయములు స్ఫురించును—కాఁబట్టి, అతీంద్రియజ్ఞానము గల తపస్సంపన్నులగు మహర్షుల వాక్యములందు, వేదమునందును ప్రామాణ్యబుద్ధి యుండవలెను.

శ్లో॥ అజ్ఞశ్చాశ్రద్దధానశ్చ సంశయాత్మా వినశ్యతి.

అజ్ఞానియు, పెద్దలవాక్యమందు శ్రద్ధలేనివాఁడును, వారు చెప్పినది యథార్థ మగునో కాదో యని సంశయముఁ గలవాఁడును చెడి పోవుదురని భగవద్గీతయందుఁ జెప్పఁబడినది. లోకానుగ్రహతత్పరులు, నిరపేక్షకులు నగు మహర్షుల వాక్యములందు నమ్మక మేల యుండకపోవలయును?

శ్లో॥ ప్రత్యక్షేణానుమిత్యా వా యస్తూపాయో న బుధ్యతే
ఏతం విదన్తి వేదేన తస్మాద్వేదస్య వేదతా.

ఏవిషయము, ప్రత్యక్షప్రమాణముచేఁ గాని, అనుమానప్రమాణముచేఁ గాని తెలియఁబడక, వేదముచేతనే తెలియఁబడుచున్నదో, అందువలన వేదమునకు వేదత్వము కలుగుచున్నది. కాఁబట్టి, అతీంద్రియములను, లోకాంతరవిషయములఁ దెలిసికొనుటకు వేదమును, ఆర్షశాస్త్రములను, తదర్థములను బోధించుపురాణములును ప్రమాణము లగుచున్నవి. శ్లో॥ "పితృదేవమనుష్యాణాం వేదశ్చక్షుస్సనాతనమ్। అశక్యం చాప్రమేయం చ వేదశాస్త్రమితి స్థితిః"॥ పితృదేవమనుష్యులకు వేదము దివ్యచక్షుస్సనియు, దానం జేసి, వేదశాస్త్రప్రమాణము ప్రమేయ మనియు, మనుస్మృతియందుఁ జెప్పఁబడినది. అల్పసత్త్వులు, అల్పమేధస్సులు నగు వారు, కావ్యశాస్త్రపఠనంబును, బహుశ్రుతులతోడి నిరంతరసాంగత్యంబును, దేశాటనంబునుఁ గావింపక, కూపకూర్మంబులువలె నుండి, తమకు గోచరములగు విషయములు కలవనియు, నతీంద్రియములగు లోకాంతరవిషయములు శాస్త్రసిద్ధము లయినను లేవనియు, బుద్ధిమంతులచేఁ గల్పితములనియు, నసంభవములనియుఁ జెప్ప సాహసింతురు. వారికిఁ బ్రత్యక్షప్రమాణమే కాని, యాప్తవాక్యమగు శబ్దము ప్రమాణము కాఁజాలదు. రజస్తమోమూషితాంతఃకరణు లగువారు, దురభిమానముచేఁ దమకుఁ దెలియని విషయము లేదనియుఁ దమకు గోచర

ములుకాని విషయములు కల్పితములు, నసంభవములునని చెప్పుదురు, కాని, శాస్త్రమందుఁ జెప్పఁబడిన యోగాభ్యాసము చేసి స్వానుభవముచేఁ జూచుట కాని, యోగాభ్యాసము చేసిన మహనీయులు చెప్పిన విషయములందు నమ్మకము కాని కలుగుటలేదు. అట్లుండుట, కరణగతదోషముకాని, విషయగతదోషము కాఁజాలదు. దివాంధమగు ఘూకము భాస్కరప్రకాశము లేదని నంతమాత్రమున లేకపోవునా? సత్యపదార్థము లెప్పటికిని సత్యములుగనే యుండును. ఇప్పటి యిరువదవ శతాబ్దియందు మన కెల్లఱకు ననుభవములయిన యాశ్చర్య విషయములగు తంత్రీరహితవిద్యుద్వార్తయు, (Wireless Telegram) వాయువిమానములు, (Aeroplanes) జలాంతర్గాములు, విద్యుచ్ఛక్తిచే జరుపఁబడు ముద్రణాలయములు, యంత్రములు, కర్మాగారములు, వ్యజనములు, పాకములు, లోనగునద్భుతకార్యములు; గ్రాంఫోను, టెలిఫోను, సినిమా, లోనగు నద్భుతావహములగు యంత్రములును; యక్సరే లోనగు వైద్యోపకరణములును, ఇంక ననేకములగు ప్రకృతిశాస్త్రోపకరణ జనితములగు కర్మలను గుఱించి, చరిత్రకారులు గ్రంథములు వ్రాసియుంతురు. కొన్ని శతాబ్దులకుఁ బిమ్మట నీ దేశకాల పరిస్థితులును, ప్రభుత్వంబును, యంత్రసాధనసామగ్రియు, మార్పు చెందును. అప్పటి అల్పసత్త్వులు, అల్పమేధస్సులు నగు దుర్బలులకు నీ సాధన సామగ్రి లేక, ఇరువదవ శతాబ్దియ విషయములు నమ్మఁదగినవి కాక వింతలుగఁ దోఁచవచ్చును. తంత్రీవిరహితవిద్యుద్వార్త యసంభవమనియు, వాయువిమానములు బూటకములనియు, జలాంతర్గాములు శశవిషాణకల్పములనియు, విద్యుచ్ఛక్తిచే జరుపఁబడు కర్మలు విపరీతకల్పనలనియు, గ్రాంఫోను, టెలిఫోను మొదలగునవి బుద్ధిమంతుల యూహాపోహలచేఁ గల్పించి వ్రాసిరనియు, ధూమశకటములు లేమిచే, 2, 3 రోజులలోఁ గాశీరామేశ్వరములకు రాకపోకలు, గగనకుసుమాయమానములనియు, నివియన్నియు నూహలచేఁ గల్పించి చరిత్రకారులు వ్రాసినటుల చెప్పికొందురు. వారి కానాటికి ననుభవములో లేకపోయినంతమాత్రముచేతనే, మన కెల్లరకు ననుభవసిద్ధములగు విషయములు, చరిత్రాత్మకమగుటంజేసి, బూటకములగునా? దేశము, కాలము, పరిస్థితులు మారినను, చరిత్రమువలననే పూర్వకాలపుస్థితులు తెలియఁబడుచుండును. అందువలననే దేశచరిత్రములను, ప్రాచీనశిలాతామ్రశాసనములను రక్షించుచున్నందున, ప్రాచీనస్థితులనుఁ గనుఁగొన నవకాశము కలుగుచున్నది. అటులనే ఇప్పటి మనకు బూర్వులవలె, సత్త్వము, తపస్సంపత్తి, యోగబలము, మనోనిగ్రహము లేక, వారు దివ్యదృష్టిచేఁ జెప్పిన లోకాంతరవిషయములు, దేవతలకు పితృదేవతలకు మనకుఁ గలిగిన సంబంధములు, మహర్షులు స్వర్గమునుండి భూలోకమునకు వచ్చుట, భూలోకవాసులు సూక్ష్మశరీరముచే స్వర్గాదులనుఁ గాంచుట, కామశరీరములఁ బొందుట, మణిమంత్రౌషధసిద్ధులచే నద్భుతకార్యము లొనరించుట, శాపానుగ్రహశక్తులులోనగు విషయములు మనకు విపరీతములుగను, కల్పితములుగను దోఁచును. అప్పటివారి కవి యనుభవసిద్ధములుగ, సహజములుగ నున్నవి. మనకు విపరీతములుగఁ దోఁచినను, మన శక్తిలోపమును వెల్లడించునుగాని యవి మాత్రము సత్యమునకు దూరస్థములు కాఁజాలవు. వేదములలోను, పురాణములలోను గొన్ని యర్థవాదములుగ నుండును. వానిని ప్రాకరణికార్థమునుబట్టి ప్రజ్ఞాబలముచే సమన్వయించుకొని సత్యమగు తత్త్వమును కనుఁగొనవలయును కాని, మిథ్యాభూతములని నుడువ సాహసింపఁ జనదు. పరిశుద్ధాంతఃకరణముగలవానికే దేవతాగురుప్రసాదమువలన, వేదములలోను, పురాణములలోను నుండు సత్యార్థము స్ఫురించును.

శ్లో॥ ఆర్షం ధర్మోపదేశంచ వేదశాస్త్రావిరోధినా
యస్తర్కేణానుసంధత్తే స ధర్మం వేద నేతరః॥

ఋషిప్రోక్తమగు ధర్మోపదేశము, వేదశాస్త్రములకు విరోధముకాని, యనఁగా సమ్మతమగు, తర్కముచే విచారింపఁబడునది ధర్మమనఁబడు, అటులకానిది ధర్మ మనఁబడదు.

శ్లో॥ దుస్తర్కాత్సువిరమ్యతాం శ్రుతిమత స్తర్కోఽనుసంధీయతాం॥ అను నార్యోక్తినిబట్టి, కుతర్కము చేయఁ గూడదనియు వేదవిహితమగు తర్కము ననుసరించి విచారింపవలెననియుఁ దెలియఁబడుచున్నది.

"అధీత్య గౌతమీం విద్యాం। సార్గాలీం యోని మావిశేత్", అను న్యాయమునుబట్టి, గౌతమతర్కశాస్త్రమును జదివి, భగవత్తత్త్వమునుఁ దెలియఁజేయ, వేదాంతశాస్త్రమున కుపయోగింపక, కుతర్కముచే విపరీతవాదము సేయువాఁడు జంబుకజన్మము నొందు ననియుఁ గలదు. కాఁబట్టి మీఁదఁ జెప్పఁబోవు విషయములను, వేదశాస్త్రములకు సమ్మతమైన తర్కశాస్త్రప్రమాణముచే సమన్వయించుకొని తత్త్వమరయఁదగును. లోకముల, లోకాంతరముల భూగోళ, భగోళ, ఖగోళ పరిజ్ఞానమువలన సర్వజ్ఞుండు, సర్వశక్తుండు, సర్వేశ్వరుండు నగు, భగవన్మహిమయు, తత్త్వంబునుఁ దెలియును. దానంజేసి నిశ్శ్రేయసావాప్తి కలుగును.

శ్లో॥ భూర్భువస్స్వర్మహశ్చైవ జనశ్చ తప ఏవచ
సత్యలోకశ్చ సప్తైతే లోకాస్తు పరికీర్తితాః.

భూలోకము, భువర్లోకము, స్వర్గలోకము, మహర్లోకము, జనలోకము, తపోలోకము, సత్యలోకము నని యేడులోకములు– అందు మన ముండు భూలోకము మధ్యమలోకము–తక్కిన యాఱును ఊర్ధ్వలోకములు– ఇవిగాక, అతల, వితల, సుతల, తలాతల, మహాతల, రసాతల, పాతాళము లను అధోలోకములు 7 డును, మొత్తము 14 లోకములు. ఈ చతుర్దశ భువనములను, స్వర్గ, మర్త్య, పాతాళములుగఁ జేసి త్రైలోక్య మందురు.

శ్లో॥ రవిచంద్రమసోర్యావ న్మయూఖై రవభాస్యతే
ససముద్రసరిచ్ఛైలా తావతీ పృథివీ స్మృతా.

—విష్ణుపురాణ ౨ అంశ ౭ అధ్యా.

సూర్యచంద్రుల కిరణములచేఁ బ్రకాశింపఁబడుచు, నదీ పర్వతారణ్య సముద్రములతోఁ గూడినది భూలోక మనఁబడును. ఈ భూమి సకలభూతములకు నాధారమై యోషధులచేఁ బోషించుచున్నందున ధాత్రియని పిలువఁబడుచున్నది. పాదములచే నడపఁదగినదంతయు భూమి యనఁబడు. ఈ భూలోకము, మహాభూమి యనియు, భూగోళమనియు నిరుతెఱంగులు. ఇందు మహాభూమి భూగోళమునకు నధోభాగమున, షుమారు ౫ కోట్ల యోజనముల దూరమునఁ బ్రకాశించుచున్నదనియు, బంచాశత్కోటి యోజనముల కర్ణాయామముకలదియై, దానిచుట్టు నుండు నండభిత్తినిఁ జేరుకొని యున్నదనియు, సర్వతో వృత్తముగాక కాఁబేటివీపువలె మధ్యభాగము మిట్టగా నుండుననియు, సూర్యచంద్రులు నిరంతరము ప్రకాశించుచున్నను, విశేషదూరమైనందున ఆతపశైత్యము లుండవనియు, కాలనిర్ణయము లేదనియు, కర్మభూమి కాదనియు సాంఖ్యాయనపురాణాంతర్గతలలితోపాఖ్యానమునఁ జెప్పఁబడినది.

ఈభూమండలము జంబూ, ప్లక్ష, కుశ, క్రౌంచ, శాక, శాల్మలి, పుష్కరము లను నేడు ద్వీపములను, లవణ, ఇక్షు, సురా, సర్పి, దధి, క్షీర, శుద్ధజలము లను నేడు సముద్రములను గలిగియున్నది. పైఁ జెప్పఁబడిన, సప్తద్వీపములు, సప్తసముద్రములచే నావృతములై యున్నందున, ద్వీపము లనఁబడుచున్నవి.

శ్లో॥ జంబూద్వీప స్సమస్తానా మేతేషాం మధ్యసంస్థితః
తస్యాపి మేరుర్మైత్రేయ మధ్యే కనకపర్వతః
చతురాశీతి సాహస్రో యోజనై ర్యస్య చోచ్ఛ్రియః
ప్రవిష్ట షోడశాధస్తా ద్ద్వాత్రింశన్మూర్ధ్ని విస్తృతః.

—విష్ణు- ౨. అ-౨ అంశ

నదీనదపర్వతారణ్యసాగరపురనగరములచే నొప్పు నీ జంబూద్వీప మెల్ల ద్వీపములకు మధ్యమందుఁ గలదు. దానికి మధ్యమందు మేరుపర్వతము, మిక్కిలి యెత్తును, పొడవును, వైశాల్యమును గలిగి యెల్లలోకములకు నాధారమై దేవతలకు నాలయమై ప్రకాశించుచుండును. ఈ జంబూద్వీపమునందు, హరివర్ష, కింపురుషవర్ష, భారతవర్ష, మర్త్యకవర్ష, హిరణ్మయవర్ష, కురువర్ష, ఇలావృతవర్ష, భద్రాశ్వవర్ష, కేతుమాలవర్షము లను నవవర్షములు గలవు. అందు ఇలావృతవర్షముచేఁ జుట్టఁబడి, దానికి మధ్యభాగమందుండిన మహామేరువునకు ఉత్తరదిగ్భాగమందు నీలపర్వతము ననుసరించి రమ్యకవర్షమును, దానికుత్తరమున శ్వేతపర్వతము ననుసరించి హిరణ్మయవర్షమును, దానికుత్తరమున శృంగిపర్వతము ననుసరించి కురువర్షమును. ఇట్లు ఉత్తరదిగ్భాగమున మూఁడువర్షములును; దక్షిణదిగ్భాగమున నిషధపర్వతము ననుసరించి హరివర్షమును, దానికి దక్షిణమున హేమకూటపర్వతము ననుసరించి కింపురుషవర్షమును, దానికి దక్షిణమున హిమవత్పర్వతము ననుసరించి భారతవర్షంబును ఇట్లు దక్షిణదిగ్భాగమున మూఁడువర్షములును; తూర్పుదిగ్భాగమున గంధమాదనపర్వతము ననుసరించి భద్రాశ్వవర్షంబును, పశ్చిమదిగ్భాగమున మాల్యవత్పర్వతము ననుసరించి కేతుమాలవర్షంబును, మధ్యభాగంబున ఇలావృతవర్షంబును మొత్తము నవవర్షంబులు మేరువు చుట్టును గలవు. తూర్పున నున్న గంధమాదనపర్వతమును, పశ్చిమమున నున్న మాల్యవత్పర్వతమును, ఈ రెండును, ఉత్తరమున నున్న నీలపర్వతమును, దక్షిణమున నున్న నిషధపర్వతమువఱకును వ్యాపించి అడ్డముగ నుండును. ఇవిగాక దేవమేరువునకు, ప్రాగాదిచతుర్దిశలందు, మందరము, గంధమాదనము, విపులము, సుపార్శ్వము నను నాలుగు పర్వతములు, మూలమునందాధారపర్వతములుగను, చైత్రరథము, విశ్వతోభద్రము, వైభ్రాజము, నందనము లను దేవోద్యానములును, అరుణోదము, మహాభద్రము, సితోదము, మానసము లను, మహాసరస్సులును, దేవత లప్సరఃస్త్రీలతోఁ గూడి విహరించుటకనుకూలములై, భోగ్యములై, రమణీయములై యొప్పుచున్నవని, శ్రీ విష్ణుపురాణమునందును, భాగవతమునందునుఁ జెప్పఁబడియుండెను. ఇవిగాక మేరువుచుట్టును కేసరపర్వతము లనేకములు గలవు. ఈ కేసరపర్వతదరులయందు, నిత్యఫలపుష్పితములై మిగుల రమణీయములగు శ్రీవనము, కింశుకవనము, నళవనము, పనసవనము, హేమచిత్రము, భూతవనము, బ్రహ్మపార్శ్వము, సునాభకము మొదలగు దివ్యవనములయందు సిద్ధ, చారణ, గంధర్వ, విద్యాధర, కిన్నర, కింపురుషాదులగు ఉపదేవగణంబులును, ఇంద్రాది దేవగణంబులును, సురసుందరీ బృందముతోఁ గూడి విహరించుచుందురు. ఇవి దేవతాభూములు- భౌమస్వర్గము లనఁబడు.

శ్లో॥ భౌమా హ్యేతే స్మృతా స్స్వర్గా ధర్మిణా మాలయా మునే
నైతేషు పాపకర్తారో యాంతి జన్మశతై రపి.

—విష్ణు- అ ౨- అం ౨.

ఇవి భూలోకసంబంధములగు స్వర్గభూములు- దేవలోకమునుండి చ్యుతులగు పుణ్యపురుషులకును, భూలోకమునందు ధర్మకార్యముల నొనరించు ధార్మికులకును, నివాసార్హములు- పాపకార్యములొనరించువారీ ప్రదేశములను నూఱుజన్మములెత్తినను బొందఁజాల రని పై శ్లోకమునకుఁ దాత్పర్యము. ఈ కనకాచలమగు మేరువు, సమస్తలోకములకు నాధారమయినందున, ఆయాలోకసంబంధ పాంచభౌతికాణువులచే నొప్పియున్నందున నాయా లోకానుగుణ్యముగఁ బ్రకాశించుచుండును. ఇందు యోగభూమి కొంతయుఁ, భోగభూమి కొంతయుఁ గలదు. స్వర్గలోకమునందు కేవలము సుఖ మనుభవింపఁదగుఁ గాని తప స్సొనరించుటకు, ఊర్ధ్వలోకములకుఁ బోఁదగినట్టి కర్మలఁ గావించుటకు నవకాశము లేదు. కాఁబట్టియే, హిమాలయమందును, బిందుసరస్సునందును, పుణ్యప్రదేశములయందును తీవ్రమగు తపస్సును, సత్కర్మలను నాచరించి, రాజర్షులును, బ్రహ్మర్షులును, ఇంద్రాదులును, ఉత్తమలోకములకు బోఁవఁగలిగిరని పురాణములవలనఁ దెలియుచున్నది. దేవతలకును, తపస్సు నొనరించినట్టియు ధర్మకార్యముల నొనరించినట్టియు

పుణ్యపురుషులకును, సమాగమసాంకేతికస్థానములు మేరుహిమాల యప్రాంతముల నుండు భౌమస్వర్గప్రదేశములని తెలియఁబడుచున్నది. ఇంద్రాదిదేవతలు, భూమిని స్పర్శించి యొక్కొకకాల ముండఁగూడ నందు నను, మర్త్యులు స్వర్గలోకమున కీదేహముచేఁ బోఁజాలనందునను, వారి కూర్ధ్వభూములందు స్వర్గాంశము, వీరికి భౌమాంశము నున్నం దునను, భౌమస్వర్గము లుభయులకు గమ్యప్రదేశములును, సంచారార్హ ములును, అగుచున్నవి. ఈ మేరువు రహస్యమును, తత్త్వమునుఁ దెలిసి కొనుటయే విజ్ఞానవిశేషము. సుప్రసిద్ధపురాణములగు, విష్ణుపురాణ మందును, స్కాంద భాగవత మార్కండేయ మత్స్య పురాణములం దును, ఇతిహాసగత్నమై పంచమవేదమనం బరగు మహాభారతమందును, సూర్యసిద్ధాంత బ్రహ్మసిద్ధాంత ఆర్యభట సిద్ధాంతముల యందును చక్కఁగ వర్ణింపఁబడినది. సర్వలోకములకు నాధార మగుటచే మేరువని సాంకేతికము కల్పింపఁబడినది కాని, పురాణములలో వర్ణింపఁబడినంత వైశాల్యము, ఎత్తు, దైర్ఘ్యము గల కనకపర్వతముండుట యసంభవమనియు నిది యతిశయోక్తియనియుఁ గొందఱు నుడివెదరు. అట్లుండిన భూ గోళశాస్త్రజ్ఞులు కనుఁగొనఁజాలరా ? వారి శాస్త్రములందు మేరుసం బంధ పరిభాషయే కన్పించదనియుఁ జెప్పెదరు. పురాణములందు నమ్మ కము లేకపోయినను, ప్రకృతిశాస్త్రములగు సూర్యసిద్ధాంతము, సిద్ధాంత శిరోమణిలోనగు జ్యోతిస్సిద్ధాంతశాస్త్రములు గ్రహముల యుదయా స్తమయములను, గ్రహణాదులనుఁ దెలుపుటవలన నమ్మఁదగినవియును గదా?

శ్లో॥ ఇహ హి మేరుగిరిః కిల మధ్యగః
కనకరత్నమయ స్త్రిదశాలయః.

శ్లో॥ సద్రత్నకాంచనమయం శిఖరత్రయంచ
మేరౌ మురారికపురారిపురాణి తేషు
తేషామధ శ్శతముఖజ్వలనాంతకానాం
రక్షోంబుపానిలశశీశపురాణి చాష్టౌ.

—ఇతి సిద్ధాంత శిరోమణౌ-గోళాధ్యాయే భువనకోశః-

దేవతలకు నిలయము, స్వర్ణరత్నమయము నగు మేరుపర్వతము భూగోళమునకు మధ్యభాగమునఁ గలదనియు, ఆమేరువునందు, కనక మణిమయములగు మూఁడు శిఖరములు గలవనియు నందు త్రిమూర్తుల పురంబులును, దానిక్రింద నష్టదిక్పాలకుల పురంబులును గలవనియు, శ్రీ భాస్కరాచార్యులు, సిద్ధాంతశిరోమణి గ్రంథమునందు గోళా ధ్యాయంబునఁ జెప్పిరి.

…మేరు ర్జాంబూనదమయో గిరి ర్భూగోళమధ్యగః
…ర్గత శ్చోభయత్ర తదగ్రేచ సురాసురాః.

…మునందు, కనకమయమగు మేరుపర్వతము గల …వ్యాపించి యున్నదనియు, దానిశిఖ రమందు దేవాసురులు నివసించుచున్నారనియు రోమకసిద్ధాంతమం దుఁ గలదు. ఇట్లు సైద్ధాంతికు లందఱును మేరు వున్నట్లు ధ్రువపఱిచి, దిఙ్నిర్ణయము గావించిరి.

శ్లో॥ సమంతా దండమధ్యాస్తు తుల్యభాగేషు తోయధేః
ద్వీపేషు దిక్షు పూర్వాద్యా నగర్యో దేవనిర్మితాః.

భూవృత్తపాదే పూర్వస్యాం యవకోటిస్తు విశ్రుతా
భద్రాశ్వవర్షే నగరీ స్వర్ణప్రాకారతోరణా
యామ్యాయాం భారతేవర్షే లంకా తద్వన్మహాపురీ
పశ్చిమే కేతుమాలాఖ్యే రోమకాఖ్యాప్రకీర్తితా
ఉదక్సిద్ధపురీ నామ కురువర్షే ప్రతిష్ఠితా
తస్యాం సిద్ధా మహాత్మానో నివసంతి గతవ్యథాః
భూవృత్తపాదవివరా స్తా శ్చాన్యోన్యం ప్రతిష్ఠితాః.

—సూర్యసిద్ధాంతే- గోళాధ్యాయే.

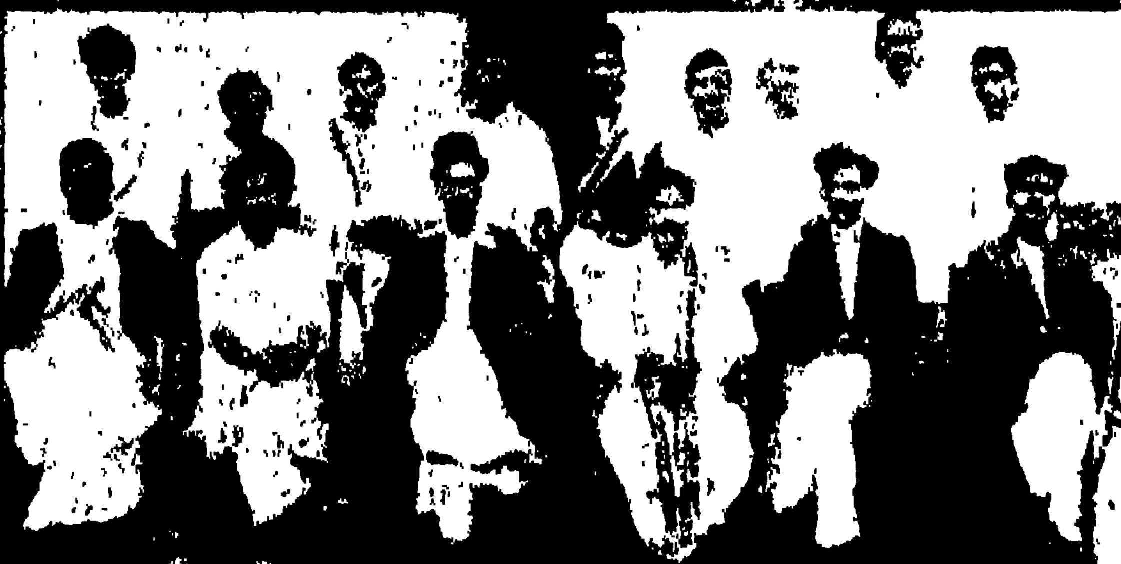
భూమండలమునకు మధ్యభాగమునందు మేరువు కలదు. అచ్చట నుండి ప్రాగాదిదిఙ్నిర్ణయము గావింపవలయును. భూవృత్తపాదమగు మేరువునకు తూర్పుదిశనుండు భద్రాశ్వవర్షమున యవకోటిపట్టణం బును, దక్షిణమునందుండు భారతవర్షమున లంకాపట్టణంబును, పశ్చిమ మునందుండు కేతుమాలవర్షమున రోమకపురియు, ఉత్తరమునందుండు కురువర్షమున సిద్ధులకు నివాసమగు సిద్ధపురియు, నివి, దేవనిర్మితము లై, స్వర్ణప్రాకారగోపురాన్వితములై యుదయాస్తమయములఁ దెలుపుచుండు ననియు సూర్యసిద్ధాంతమునఁ జెప్పఁబడినది. జంబూద్వీ పమునకు, తూర్పున భద్రాశ్వవర్షమును, దక్షిణమున భారతవర్షము ను, పశ్చిమమున కేతుమాలవర్షమును, ఉత్తరమున, కురువర్షమును సరిహద్దులై యున్నవి. జంబూద్వీపమునకు మధ్యభాగమునందు మేరు వు కలదు. ఈ మేరువు చుట్టును సూర్యుఁడు ప్రదక్షిణము సేయుచు న్నట్టుల.

శ్లో॥ సోమపుర్యాం విభావర్యాం మధ్యాహ్నే చార్యమా యదా
మహేంద్రస్యామరావత్యాం తదా తిష్ఠతి భాస్కరః
మధ్యాహ్నే త్వమరావత్యాం యదాభవతి భాస్కరః
తదా సంయమనే యామ్యే తత్రోద్యంస్తు ప్రదృశ్యతే
మేరుం ప్రదక్షిణం కుర్వన్ భాత్యేవ సవితా సదా
ధ్రువాధార స్తథో తిష్ఠన్ వాలఖిల్యాదిభిః స్తుతః.

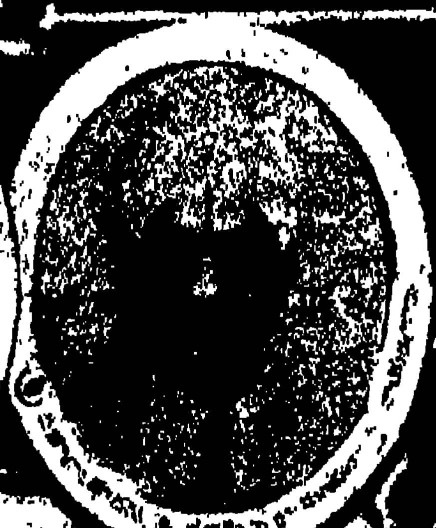
ఇంద్రపురి యగు నమరావతి యందు సూర్యోదయ మగుచుం డెనేని కుబేరపురియగు విభావరియందు మధ్యాహ్న మగుచుండును. అమరావతి యందు మధ్యాహ్న మయ్యెనేని, సంయమనీపురమందు ఉదయమగుచుండును. ఇట్లు సూర్యుఁడు, ధ్రువాధారము గలవాఁడై, యుదయించుచు, మేరువునుఁ జుట్టి వచ్చుచు, వాలఖిల్యాది మహర్షుల చే స్తుతింపఁబడుచుఁ బ్రకాశించుచున్నాఁడని, శ్రీ నృసింహపురాణ

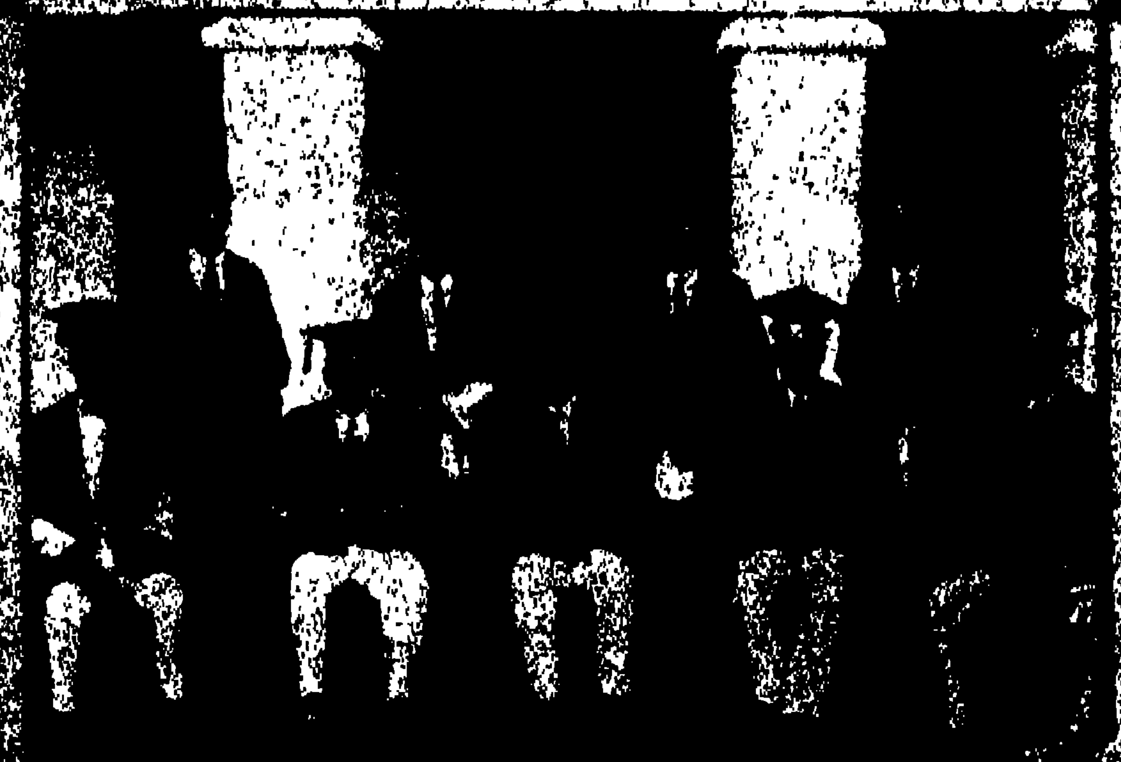

భువనకోశమందుఁ గలదు. ఇట్టి బహువిధాధారములఁ బట్టి మేరువు కలదని నిశ్చయింపఁబడుచున్నది.

ఈ భూమియందు దృశ్యాంశము కొంతయు, నదృశ్యాంశము కొంతయుఁ గలదు. దృశ్యాంశమగు భూమి సామాన్యజనులకుఁ గన్పించును. అదృశ్యాంశమగు భూమియందు, సిద్ధాశ్రమములు, యోగాశ్రమములు నుండి, యందు తపస్సంపన్నులు, యోగసిద్ధులు నగు మహర్షు లుందురు. అట్టివారు సామాన్య జనులకుఁ గన్పింపక, యోగాభ్యాసంబును, తపస్సంపత్తియుగల పుణ్యపురుషులకు మాత్రముఁ గన్పింతురని యిదివఱలోఁ జెప్పఁబడెను. సామాన్యముగ హిమాలయమున సంచరించునపుడు, సామాన్యమానవదృష్టులకుఁ గన్పించు పదార్థములు కొన్నియే. మహాత్ముల యనుగ్రహము పొందిన యోగసిద్ధ పుణ్యపురుషులకుఁ గన్పించు పదార్థము లనేకములు. సామాన్య దృష్టి కలవారికి నంతఃకరణ శుద్ధియు, దివ్యజ్ఞానమును లేనందున, సమీపమున నున్న మహర్షులు గాని, మణులు గాని, ఓషధులు గాని కన్పింపవు. అంతఃకరణశుద్ధిలేక, యోగబలము లేక, కన్పింపనంత మాత్రమున నవి లేవని కాని, మిథ్యయని కాని, కల్పితములని కాని చెప్ప సాహసింపఁ గూడదు.

శ్లో. అచింత్యాః ఖలు యే భావా న తాం స్తర్కేణ యోజయేత్

శ్లో. సర్వాణ్యపరిమేయాని తదేషాం రూప మైశ్వరం
తత్ర తత్ర హి దృశ్యంతే ధాతవః పాంచభౌతికాః
తేషాం మనుష్యా స్తర్కేణ ప్రమాణాని ప్రచక్షతే
అచింత్యాః ఖలు యే భావా న తాం స్తర్కేణ యోజయేత్
ప్రకృతిభ్యః పరం యత్తు త దచింత్యస్య లక్షణమ్.

అచ్చటచ్చట, పాంచభౌతికములగు ధాతువర్గము కన్పించుచుండును. అమేయములగు నా వస్తువులకు మనుష్యులు తర్కముచేఁ బరిమాణముఁ జెప్పుచుందురు. ఏయే పదార్థము లాలోచించుటకును సాధ్యములు కావో, వానికి నూహచేత పరిమాణములఁ గల్పింపఁగూడదు. అచింత్య మనగా, ప్రకృత్యతీతవస్తువు. ప్రకృత్యతీతవస్తువులను, ప్రాకృతిక సాధనములచే సాధింప నలవికాదు. కాఁబట్టి, మానవుల కగోచరేంద్రియముల కతీతవస్తు విచారమంగు, దివ్యదృష్టిగల మహర్షుల వాక్యములు ప్రమాణము లగుచున్నవని, మహాభారతమందుఁ గలదు.

కాఁబట్టి, అదృశ్య ప్రదేశమగు దేవభూమియందు మేరువు గలదనియు, నది ధార్మికులగు పుణ్యపురుషులకు దృశ్యము, గమ్యము నగుచున్నదనియూ స్పష్టపడుచున్నది. ఇంకను మేరువుగూర్చినవివరము మత్కృతలోకాంతరరహస్య మనుగ్రంథమున నిశదముగఁ జూడఁదగును.

జంబూద్వీపము, నవ వర్షములతోఁ గూడిన దని యిదివఱలోఁ జెప్పఁబడెను. ఆ నవ వర్షములలో భారత వర్షము శ్రేష్ఠమని ప్రశంసింపఁబడుచున్నది.

"అత్రాపి జంబూద్వీపే, భారత మేవ వర్షం కర్మక్షేత్ర మన్యాని, అష్టవర్షాణి స్వర్గిణాం పుణ్యశేషోపభోగస్థానాని భౌమస్వర్గపదాని వ్యపదిశంతి." —భాగవతే-౫ స్కంధే-౧౭ అధ్యాయః

శ్లో॥ వర్షే తు భారతే బ్రహ్మన్ త్రివర్గస్య ఫలం భవేత్
దుష్యాతే కామధుగ్ధేను ర్యాంమి స్వస్యానపిస్థితా
తస్మిన్ శుభాశుభం కర్మ యథోక్తఫలదం నృణాం
అన్యాని యాని వర్షాణి భూమిస్వర్గాణి తాని వై
భారతే విహితం కర్మ యాగధ్యానాదిలక్షణం
ఫలం జనయతే సమ్యగ్విక ర్మ నరకాణ్యపి
తత్ర సిద్ధా నరా బ్రహ్మన్ తపసారాధనేనచ
ప్రయాంతి పరమంలోక మపవర్గంచ మారిష
సర్వేషామపి వర్షాణాం భారతం ప్రవరం ద్విజ
సిద్ధ్యంతి మానవా హ్యత్ర హరిభక్తిపరాయణాః
ప్రాయో భాగవతా స్సర్వే భారతే ద్విజసత్తమ
నానారూపాణి తీర్థాని ఫలదాని నృణామపి
—పాద్మే-భూమిఖండే-భూగోళవర్ణనం.

నవ వర్షములలో భారత వర్ష మొక్కటియే, కర్మభూమి, ఇచ్చటఁ గావించిన శుభాశుభ కర్మల కనుగుణ్యమగు ఫలము లభించును. తక్కిన అష్ట వర్షములును పుణ్యాత్ములు తాము జేసికొనిన పుణ్యకర్మ శేషఫలము ననుభవింపఁదగిన భోగస్థానములు కాఁబట్టి భూలోక స్వర్గములని వ్యవహరింపఁ బడుచున్నవి. అవి భోగభూములు కాని కర్మభూములు కావు. మనము పర్వతారణ్యాన విహారములఁ గావింపఁబోవు నపుడు, కట్టుకొని పోయిన భోజనపదార్థములవలె నచ్చట ననుభవించి, మరల కర్మభూమియందు జన్మింతురు. ఈ భారత వర్ష భూమియందు చక్కఁగ ననుష్ఠింపఁబడిన కర్మ కామధేనువువలె సమస్త ఫలము లిచ్చును. స్వర్గమునకుఁ బోవఁదలఁచిన, తదనుగుణ్యమగు పుణ్యకర్మ నిచ్చటనే చేయవలయును. చంద్రలోకము, సూర్యలోకము, పితృలోకము మొదలగు నేలోకమునకుఁ బోవఁదలఁచినను, ఇచ్చటనే కర్మ గావింపవలయు; వేయేల, కైవల్యముఁ బొందఁదలంచినవాఁడును, నిష్కామకర్మయు, తపస్సును, భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్యంబులను నిచటనే పొందవలయును. భోగలోకములందు కర్మ గావింపఁ నలవుపడదు గనుక, మోక్షగామియైన వాఁడు, భారత వర్షమందు జనింపవలయును. ఇచ్చట కృతత్రేతాద్వాపరకలియుగంబులును, కాలభేదంబులును, వర్ణభేదంబులును గలవు. ఇతరవర్షములందు యుగనియమమును, కాలభేదమును లేదు. ఆయా యుగమునఁ దాయుఃప్రమాణమును, సత్త్వమునుఁ జెప్పుచు కలియుగమునందు.

శ్లో॥ ద్వేసహస్రే ద్వాపరేతు శతమేకం కలౌ స్మృతం
తత్రాపి చ స్థితి ర్నాస్తి కలౌ బ్రాహ్మణసత్తమ
గర్భస్థాశ్చ మ్రియంతేచ తథా జాతా మ్రియంతిచ
లుబ్ధా శ్చాసృతికా శ్చైవ క్రోధనా దుష్కృతేరతాః
కలౌ ఖలు భవిష్యంతి భారతే తాపస ప్రజాః.

నూఱు సంవత్సరము లాయుఃప్రమాణమైనను, అంతకాలము బ్రదుకుట లేదు. గర్భమం దుండగనే మృతిఁజెందువారు కొందఱు

జనించిన వెంటనే మృతులగువారు కొందఱు నుందురు. లుబ్ధులు, అస త్యవాదులు, క్రోధనులు, దుష్కార్మాచరణమం దాసక్తుల్గు, అలసులు, వంచకులు గా నుందురు. అట్లున్నను, సత్సాంగత్యము చేతను, సత్కార్మాచరణముచేతను భగవద్భక్తులై యుత్తమలోకముఁ జెందెదరు. అట్టి సౌకర్య మీ భారతవర్షమందుఁ గలదు.

శ్లో॥ ఉత్తరం య త్సముద్రస్య హిమాద్రేశ్చైవ దక్షిణం
వర్షం తద్భారతం నామ భారతీ యత్ర సంతతిః
నవయోజనసాహస్రో విస్తారోఽస్య మహామునే
కర్మభూమి రియం స్వర్గ మపవర్గంచ గచ్ఛతాం
అత స్సంప్రాప్యతే స్వర్గో హ్యతో ముక్తిం ప్రయాంతిచ
తిర్యక్త్వం నరకం చాపి యాంత్యతః పురుషా మునే
ఇత స్స్వర్గశ్చ మోక్షశ్చ మధ్య శ్చాంతశ్చ గమ్యతే
న ఖ ల్వన్యత్ర మర్త్యానాం కర్మభూమౌ విధీయతే
విష్ణుపురాణే,అంశే-౩ అధ్యాయః.

సముద్రమునకు ఉత్తరమునను, మహాహిమాలయమునకు దక్షిణమునను, భారత వర్షమున్నట్లును, అయ్యది నవసహస్ర యోజన విస్తీర్ణము గలదియు, అచ్చట నుండియే పుణ్య కర్మానుష్ఠాన పరులకు స్వర్గమును, నిష్కామకర్మానుష్ఠానముచే మోక్షమును, పాపకర్మచే నరకంబును, తిర్యగ్జన్మమునుఁ గలుగుచుండు ననియు, నన్నింటికి మార్గముల నిచ్చు కర్మభూమి యిదియే యనియు, నితర వర్షములందు కర్మాచరణమునకు వీలుగాక, భోగానుభవమే యనియు శ్రీ విష్ణు పురాణమందుఁ జెప్పఁబడినది. దేవతల కయినను, బ్రహ్మవిద్యాప్రాప్తి లేక, మోక్షము లభింపదు. అట్టి బ్రహ్మవిద్యాప్రాప్తికి, భూలోకములో కర్మభూమియగు, భారత వర్షమునకు వచ్చి తీరవలయును. ఇట్టి శ్రేష్ఠమయి నట్టి భారతవర్షమునందు నవఖండములు గలవు.

శ్లో. భారతస్యతు వర్షస్య నవభేదం నిశామయ
ఇంద్రద్వీపః కశేరుశ్చ తామ్రపర్ణో గభస్తిమాన్
నాగద్వీప స్తథా సౌమ్యో గాంధర్వ స్త్వథ వారుణః
అయంతు నవమ స్తేషాం ద్వీపస్సాగరసంవృతః

ఇంద్రద్వీపము, కశేరు, తామ్రపర్ణము; గభస్తిమాన్, నాగద్వీపము, సౌమ్యము, గాంధర్వము, వారుణము, అయము నని తొమ్మిది ఖండములుగ (ద్వీపములుగ) విభజింపఁబడిన యీ భారత వర్షమునందు, సగరపుత్రులచే త్రవ్వఁబడిన సాగరముచే చుట్టఁబడిన భరత ఖండము మన కెల్లఱకు నివాసమగుచున్నది.

"జంబూద్వీపస్య రాజ న్నుపద్వీపానష్టౌ నిహైక ఉపదిశంతి సగరాత్మజై రశ్వాన్వేషణ ఇమాం మహీం పరితో ఖనద్భి రుపకల్పితాః॥ తద్యథా, స్వర్ణప్రస్థ శ్చంద్ర శుక్ల ఆవర్తనో రమణకో మందేహరణః పాంచజన్య స్సింహళో లంకేతి॥
—శ్రీ భాగవతే-౫ స్కంధే-౧౯ అధ్యాయే.

జంబూద్వీపము నందు, స్వర్ణప్రస్థము, చంద్రశుక్లము, ఆవర్తనము, రమణకము, మందేహారణము, పాంచజన్యము, సింహళము, లంక, అనునట్టి యెనిమిది యుపద్వీపములు గలవు. సగరపుత్రులు అశ్వాన్వేషణకాలమందు భూమిని త్రవ్వుచున్నప్పుడు ఈ యుపద్వీపములు కలిగినవని, శ్రీ భాగవతమునందుఁ గలదు. భారతవర్షమును, నవఖండములుగ విభజించి విష్ణుపురాణమును, జంబూద్వీపమునం దెనిమిది యుపద్వీపములు కలిగినట్లు శ్రీ భాగవతమును జెప్పుచున్నవి.

శ్లో. ఏతత్తు భారతం వర్షం చతుస్సంస్థానసంస్థితం
దక్షిణే పరతో హ్యస్య పూర్వేణచ మహోదధిః
హిమవా నుత్తరేణాస్య కార్ముకస్య యథా గుణః
త దేతద్భారతం వర్షం సర్వబీజం ద్విజోత్తమ
దేవానామపి విప్రర్షే సదైవ మనోరథః
అపి మానుష మాప్స్యామో దేవత్వాత్ప్రచ్యుతాః క్షితౌ
మనుష్యః కురుతే యత్తు త న్నశక్యం సురాసురైః
స్వకర్మనిగడగ్రస్తైః స్వకర్మక్షపణోత్సుకైః
న కించి త్క్రియతే కర్మ సుఖలేశోపబృంహితైః
—శ్రీ మార్కండేయపురాణే-భారత ఖండ వర్ణనే.

[illegible] భారత వర్షము, దక్షిణమునను, తూర్పునను మహోదధియు, [illegible] ఈ హిమాలయము, [illegible]మునుండి జారి, భూలోక[illegible], మనుష్యజన్మ పొందవలెనని, దేవ[illegible], మనుష్యులీ పుణ్యభూమియందు, బంధమోక్షమునకై యే సత్కర్మలు గావింతురో, పుణ్యకర్మఫలభూతమగు బంగారు సంకెళ్లచేఁ గట్టఁబడి, సుఖలేశమునకుఁ బాల్పడిన దేవాసురులట్టి సత్కర్మను దేవలోకమున సలుపఁజాలరు. పుణ్యకర్మమువలన సుఖము కలుగును. ఆసుఖానుభవము, సువర్ణశృంఖలముపలె దేవతలను బంధించి స్వాతంత్ర్యము లేక చేయును. పాపకర్మ ఫలమగు దుఃఖము ఇనుప సంకెళ్లవలె, నరకస్థులను బంధించును. బంధ మోచనము లేనప్పుడు, సువర్ణ శృంఖలములకును, అయశ్శృంఖలములకునుఁ గల భేదమేమి? పుణ్యమువలన స్వర్గసుఖమును, పాపమువలన నరకదుఃఖమును గలుగును. ఈ రెండు కర్మలు విడిచినపుడే మోక్షము లభించును; కాబట్టియే,

శ్లో॥ బుద్ధియుక్తో జహాతీహ ఉభే సుకృత దుష్కృతే॥ సమ్యగ్జ్ఞాన నిష్ఠుఁడైన వాఁడే సుకృత దుష్కృతముల విడనాడి మోక్షమునుఁ జెందఁగలడని, శ్రీ భగవద్గీతాశాస్త్రమునఁ గలదు. ఈ భారత వర్ష శ్రేష్ఠత్వము, ప్రభావము, అనేక పురాణములయందు వర్ణింపబడినది.

శ్లో. అభ్యుత్తరేణ కైలాసం మైనాకం పర్వతంప్రతి
హిరణ్యశృంగ స్సుమహా న్దివ్యో మణిమయో గిరిః

తస్యపార్శ్వే మహద్దివ్యం శుభ్రం కాంచనవాలుకం
రమ్యం బిందుసరోనామ యత్ర రాజా భగీరథః
దృష్ట్వా భాగీరథీం గంగా ముువాస బహుళాస్సమాః
తత్రేష్ట్వాతు గతస్సిద్ధిం సహస్రాక్షో మహాయశాః
స్రష్టా భూతపతి ర్యత్ర సర్వలోకాన్ సనాతనః
ఉపాస్యతే తిగ్మతేజా యత్ర భూతైః సమంతతః
నరనారాయణౌ బ్రహ్మా మనుః స్థాణుశ్చ పంచమః.

—మహాభారతే— భీష్మపర్వణి.

కైలాసమున కుత్తరపుదిక్కున, మణిమయమగు హిరణ్యశృంగ మను గొప్పపర్వతముకలదు. దానికి పార్శ్వమునందు బంగారు ఇసుకగలిగి, దివ్యమై రమణీయమగు బిందుసరస్సు కలదు. ఈ బిందుసరోవరమునందు, భగీరథుడు గంగానదినిగని బహుసంవత్సరములు నివసించెను. ఇచ్చటనే బహుయజ్ఞముల నొనరించి సహస్రాక్షుడు సిద్ధిని బొందెను. ప్రజాపతియగు బ్రహ్మదేవుడు తపస్సాచరించి సర్వలోకములను సృజించిన దిచటనే. వేయేల, నరనారాయణాదిమహర్షులును, మనువును, తపస్సాచరించునట్టి దివ్యప్రదేశ మిదియే—అచ్చటి వాహిని (గంగ) స్పృశ్యముగను, అస్పృశ్యముగను నుండును. కాబట్టి సర్వలోకములలో నుత్తమమగు భూలోకములోనుండు జంబూద్వీపమే, యెల్లరచే ప్రశంసింపబడుచు నపేక్షిత మగుచున్నది. శ్రేష్ఠమగు నీజంబూద్వీపమునం దత్యుత్తమమగు భారతవర్షమునందు, మహేంద్రము, మలయము, సహ్యము, వింధ్యము, శుక్తిమంతము, ఋక్షము, పారియాత్రమనెడు, సప్తకులపర్వతములు గలవు. ఇవిగాక యనేకపర్వతములు వీని నాశ్రయించియుండు. నర్మదాసురసాదినదులు వింధ్యపర్వతమునుండియు, తాపీపయోష్ణీనిర్వింధ్యాదులు ఋక్షపర్వతమునుండియు, గోదావరి, భీమరథి, కృష్ణవేణి మొదలగునవి సహ్యపర్వతమునుండియు, కృతమాల, తామ్రపర్ణి లోనగునవి మలయపర్వతమునుండియు, త్రిసామా ఋషికుల్యా ప్రభృతులు మహేంద్రనగమునుండియు, వేదస్మృతి ముఖాదులు పారియాత్రమునుండియు, ఋషికుల్య, కుమారి మొదలగునవి ఋక్షపర్వతమునుండియు బుట్టి, యనేకోపనదులతో గలిసి ప్రవహించుచుండును. అనేక దివ్యపురములు, జనపదములు గలవు. వీని విస్తరము, మహాభారత భీష్మపర్వాంతర్గత జంబూద్వీపవర్ణనమందు జూడదగును.

జంబ్వాది సప్తద్వీపములు, సప్తసముద్రములచే నావరింపబడినట్లు ఇదివఱలో జెప్పబడిరి— కడపటి పుష్కరద్వీపము, స్వాదూదకసముద్రముచే జుట్టబడినది. ఆవలిభూమి, హిరణ్మయమయినది. దాని నావరించినది లోకాలోకపర్వతము. ఈలోకాలోకపర్వతము, అంతరిక్షమువఱకు వ్యాపించి మిగుల యెత్తుగ నున్నందున లోపలిభాగము, సూర్యరశ్మిచే గన్పించుచున్నందున లోకమనియు, వెలుపలిభాగమున సూర్యరశ్మి ప్రసరింపనందున, అలోకమనియు జెప్పబడును. దానంజేసి లోకాలోకపర్వత మనబడును. సూర్యచంద్రకిరణములచే ప్రకాశితమగుచు, సప్తద్వీపసముద్ర పర్వతారణ్య నదీనదములతో గూడి లోకాలోకపర్వతమువఱకు వ్యాపించినది భూలోక మనబడును. ఇయ్యది ఆవహవాయువుచే నిండియున్నది.

భువర్లోకము

శ్లో. భూమిసూర్యాంతరగం యచ్చ సిద్ధాదిమునిసేవితం
భువర్లోకస్తు సోఽప్యుక్తో ద్వితీయో మునిసత్తమ.

—విష్ణుపురాణే— ౨ అంశే— ౭ అధ్యాయః

భూమండల సూర్యమండలములకు మధ్య నున్నట్టియు, సిద్ధవిద్యాధర గంధర్వ దేవయోనులచే సేవింపబడునట్టిదియు భువర్లోక మనబడు.

జంబ్వాద్యా స్స్వాదూదకాంతా స్సప్తపయోధయః
తతః పరా హిరణ్మయా భూమిః
తతో లోకాలోకపర్వత ఏవం భూర్లోకః
అస్యోపరి అంతరిక్షలోకః ఖేచరాణాం రమ్య స్తదూర్ధ్వం స్వర్గలో

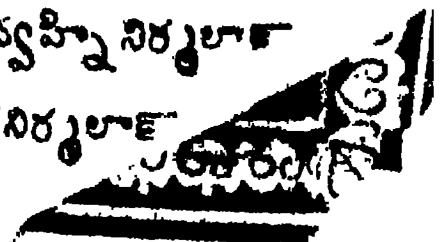
—శ్రీభాగవతే—౫ స్కంధే [క.

శ్లో. పాదగమ్యం తు యత్కించి ద్వస్త్వస్తి ధరణీతలే
త ద్భూర్లోక ఇతి ఖ్యాతం శాకద్వీపాదికాననం
భూర్లోకాచ్చ భువర్లోక స్సూర్యాద్యాభ రుదీరితః
ఆదిత్యా ద్ధ్రువం రాజన్ స్వర్లోకః కథ్యతే బుధైః.

—పాద్మే-స్వర్గఖండే—లోకవర్ణనం,

పాదసంచారయోగ్యమగు ప్రదేశమంతయు భూలోకములో జేరినది. భూలోకమునకు పైన సూర్యమండలమువఱకు నుండునది భువర్లోకమని కాని, అంతరిక్షలోకమనిగాని చెప్పబడును. "అంతరిక్ష" మనగా నచట గ్రహములు, నక్షత్రములు నుండునని యర్థము. సూర్యమండలము మొదలు, ధ్రువమండలపర్యంత మందునది ద్యులోకమనికాని, స్వర్లోకమనికాని చెప్పబడును. భూలోక, భువర్లోక, స్వర్లోకములకు త్రిలోకి యనిపేరు. ఇవి స్థూలసూక్ష్మ పాంచభౌతికాణు నిర్మితములు— భూలోకము కేవలస్థూల పాంచభౌతికాణు నిర్మితము. భువర్లోకములో ననేకభూమికలు కలవు.

శ్లో. త్రయాణామపి లోకానాం దేవతానాం స్వయోత్తమ
చకార శక్రం రాజానం దైత్యానాం దితిపూర్వజం
ఏవం విభజ్య రాజ్యాని పురా ప్రోక్తాని యానిచ
లోకాంశ్చ వివధే దివ్యాన్ దదౌ వధ పృథక్ పృథక్
కస్యచిత్ సూర్యసంకాశాన్ కస్యచి ద్వహ్నినిర్మలాన్
కస్యచి ద్ధిష్ణ్యవిద్యోతాన్ కస్యచి చ్చంద్రనిర్మలాన్

లో స్నానము చేసి తిలలు, ఛత్రమును, పాదరక్షలును దానము చేసిన వారికి ఉపశోభనము, దేవాలయ ప్రతిష్ఠాపనఁ జేసి తీర్థయాత్రాపరుఁడైనవానికి స్వర్గరాజ్యమును, ఏకాన్నభోజనము, నక్తభోజనము, త్రిరాత్రోపవాసము మొదలయిన వ్రతములు గావించినవారికి శుభనామక స్వర్గమును, మేధావియై విద్యాదానము చేసినవానికి నిరహంకారమును, సర్వభూతహితుఁడై, జితేంద్రియుఁడైన బ్రహ్మనారికి నిర్మల స్వర్గమును గలుగును. అంతియుగాక, ఎవరెవరేయే భావముచే నేయే దానము నొసంగెదరో దానికిఁదగిన స్వర్గమును బొందెదరు. కామ్యకర్మలచేఁ బ్రవృత్తిరూపమగు స్వర్గాది లోక సుఖములును, నిష్కామకర్మానుష్ఠానముచే నివృత్తిరూపమగు మోక్షమును లభించును.

విమలము, విపులము శుద్ధమునని పై పైన కొన్ని స్వర్గమార్గములు కలవు. ప్రథమమున కుమారస్వామి, ద్వితీయమున మాతృదేవతలు, తృతీయమున సిద్ధులు, గంధర్వులు, చతుర్థమున విద్యాధరులు, పంచమమున నాగరాజు, షష్ఠమందు వైనతేయుఁడు, సప్తమమున దివ్యపితరులు, అష్టమమున ధర్మదేవుఁడు, నవమమందు దక్షప్రజాపతి, దశమమునందు ఆదిత్యుఁడు. వీరలీమార్గముల కధిష్ఠానదేవతలుగా నుందురు. కావున, స్వర్గము నధిరోహింపువారు ఈ దేవతల యనుగ్రహముఁ బొందియే పోవలయును. (Pass port) స్థానముల వంటివి. స్వర్గలోకమునందు సర్వర్తు ఫల పుష్పిత నవోద్యానంబులు, దివ్యమణిమయ ప్రాసాదంబులు, మణిరత్నమయ దివ్యభూషణాంబరములు, దివ్యసుందరులు నుందురని భావించి, కర్మలు గావించి మృతిఁ జెందినవారికి తదిచ్ఛానుసారముగ ఫలము గలుగును. ప్రతిమనుష్యుఁడును తన చిత్తవృత్తి కత్యంతరమణీయము, ఆనందదాయకము నయినది స్వర్గమని తలఁచుచుండును. కొందఱు మనః ప్రీతికరమయినది స్వర్గమనియు, తద్విపరీతమయినది నరకమనియు, నంతకన్న వేఱు లేదనియుఁ జెప్పెదరు.

శ్లో. మనః ప్రీతికర స్స్వర్గో నరక స్తద్విపర్యయః,
నరక స్వర్గ సంజ్ఞే వై పాప పుణ్యే ద్విజోత్తమ.
వ స్త్వేక మేవ దుఃఖాయ సుఖా యేర్ష్యోద్భవాయ చ,
కోపాయచ యత స్తస్మా ద్వస్తు వస్త్వాత్మకం కుతః.
తదేవ ప్రీతయే భూత్వా పునర్దుఃఖాయ జాయతే,
తదేవ కోపాయ యతః ప్రసాదాయ చ జాయతే.
తస్మా ద్దుఃఖాత్మకం నాస్తి నచ కించి త్సుఖాత్మకం,
మనసః పరిణామో ఽయం సుఖ దుఃఖాది లక్షణమ్.

—విష్ణుపురాణే, ౨ అంశే, ౬ అధ్యాయే.

మనస్సునకుఁ బ్రీతికరమయినది స్వర్గము; దుఃఖకరమయినది నరకము. పుణ్య పాపములకే స్వర్గనరకములని సాంకేతికములు. ఒక వస్తువే కాలక్రమమున సుఖమును, దుఃఖమును గలిగించుచున్నది. అదియే ఈర్ష్యా కోపములకుఁ గారణ మగుచున్నది. వస్తువునందు సుఖముగాని, దుఃఖముగాని లేదు. మనః పరిణామముచే సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములు గలుగు చున్నవి. ఇందు తత్త్వమును బరిశీలించినచోఁ బూర్వోక్తవిషయమునకు సమన్వయ మగును. దుఃఖవృత్తులతోఁ గూడిన మనోమయమగు సూక్ష్మశరీరము నరక మనుభవించుచుండును. సుఖవృత్తులతోఁ గూడిన సూక్ష్మ శరీరము స్వర్గసుఖ మనుభవించును. అట్టి మనోవృత్తులు గలవారికే యాలోకసుఖములు గోచర మగు నను టకు సంశయము లేదు. దీనివలన నాయాలోకములు గలవని సిద్ధాంతీకరించుట వలన బాధక మేమియు లేదు. జీవుఁడు తన మనస్సంకల్పములచే నే వాని సృజించుకొనుచుండునని భావము. ఈ స్వర్గములు భౌమములు, దివ్యములు, శైలములునని ముత్తెఱంగులు. భౌమము లనఁగ భూలోక స్వర్గములు; దివ్యము లనఁగ ద్యులోక స్వర్గములు; శైలము లనఁగ పాతాళస్వర్గములు-అని చెప్పుట కలదు.

ద్యులోకము, సూక్ష్మ అగ్ని తత్త్వ వాయుతత్త్వములచే నిర్మితము. ద్యులోకవాసులు ప్రాయికముగ తేజోమయశరీరులుగ నుందురు.

మహర్లోకము

శ్లో. త్రైలోక్య మేత త్కృతకం మైత్రేయ పరిపఠ్యతే,
జన స్తప స్తథా సత్య మితి చాకృతకం త్రయమ్.
కృతాకృతక యో ర్మధ్యే మహర్లోక ఇతి స్మృతః,
శూన్యో భవతి కల్పాంతే యోఽత్యంతం న వినశ్యతి.

భూర్భువస్స్వర్లోకములు మూఁడును త్రైలోక్యమని చెప్పఁబడును.

ఈ త్రైలోక్యము, కృతక మనఁబడు. కృతకమనఁగ ప్రతికల్పమునందుఁ జేయఁబడును. జనలోకము, తపోలోకము, సత్యలోకము, ఈమూఁడును అకృతకము లనఁబడు. అకృతకము లనఁగ ప్రతికల్పము చేయఁబడనివని యర్థము. కృతకత్రయమునకు, అకృతకత్రయమునకు మధ్యనుండునది మహర్లోక మనఁబడు. ఈమహర్లోకము జనులు లేక శూన్యమయ్యును బూర్తిగ నశింపదు. కల్పాంతప్రళయమందు త్రైలోక్యము దహింపఁబడినపుడు మహర్లోకనివాసులు తాపార్తులై జనలోకమునఁ బ్రవేశింతురు. ఈ మహర్లోకము, సూక్ష్మ అగ్ని వాయుతత్త్వములచే నిర్మితము. ఇచ్చట కల్పవాసులు నివసింతురు. వహ్నిపురాణమునం దీక్రింది విధమునఁ జెప్పఁబడినది.

శ్లో. చతుర్ముఖ దిన స్యాంతే జగ దేత చ్చరాచరం,
తదా హి దహ్యతే సర్వం త్రైలోక్యం భూర్భువాదికం.
జనం ప్రయాంతి తాపార్తా మహర్లోకనివాసినః,
చతుర్థకు మహర్లోకే తిష్ఠన్తే కల్పవాసినః.

ఈ విషయమే పూర్వ ముపపాదింపఁబడినది. భూర్భువస్స్వర్లోకములు మూఁడును దృశ్యలోకములు. జనతపస్సత్యలోకములు

మూఁడును అదృశ్యలోకములు. ఈదృశ్యాదృశ్యలోకములమధ్య నున్నది మహర్లోకము. లోకాలోకపర్వతము సంధిస్థానముగ నున్నది. ఈ మహర్లోకము ("Higher mental plane) శుద్ధమనోమయ శరీరమునకు సంబంధించినదనియు, ఇచ్చట కామక్రోధ రాగద్వేషాసూయేర్ష్యాది అశుద్ధకామసంకల్పము లుండవనియు, పరిశుద్ధమయిన విజ్ఞానమయకోశమునందు మహర్షుల యనుగ్రహము కలుగుచుండు ననియు దివ్యజ్ఞానసామాజికులు నుడువుదురు. ఇచ్చట ఉత్తమ దేవతలు (అరూప దేవతలు) తపస్సత్యలోకములలో నుండువారి యాజ్ఞానుసారము, క్రిందిలోకములలో నుండువారికి మేలొనరించుచుందురు.

జనలోకము

శ్లో. క్షణార్ధేన విమానం తజ్జనలోకం నినాయతౌ,
నివసం త్యమలా యత్ర మానసా బ్రహ్మణ స్సుతాః.
సనందనాద్యా యోగీంద్రా స్సర్వే తే హ్యూర్ధ్వరేతసః,
అన్యేకు యోగినో యే వై హ్యష్టలక్ష్మిహ్మచారిణః.
సర్వద్వంద్వవినిర్ముక్తా స్తే వసంత్యత్ర నిర్మలాః.
ఇతి స్కాందే - కాశీఖండే.

ఈజనలోకము మహర్లోకమునకు పైనున్నలోకము. ఇచ్చట నూర్ధ్వరేతస్కులు, బ్రహ్మమానసపుత్రులునగు సనందనాది యోగీశ్వరులు నుందురు. (సనక, సనందన, సనత్కుమార, సనత్సుజాతీయులు సనందనాదులు) ఇంకను, ద్వంద్వాతీతులు, అష్టలక్ష్మిహ్మచర్యవ్రతము గలవారు, సర్వభూతహిత రతులు, తపస్సంపన్నులునగు ఋషీశ్వరులు నుందురు. ఈ లోకము సూక్ష్మాకాశవాయుతత్త్వములచే నిర్మితము. జననామక ఋషు లుండినందున జనలోక మనఁబడు. జన తప స్సత్యలోకములు మూఁడును ఉత్తమలోకములు; "Spiritual plane" లకు సంబంధించినవి.

తపోలోకము.

శ్లో. అస్యోపరి తపోలోక స్తేజోమయ ఉదాహృతః,
వైరాజా యత్ర తే దేవా వసే యూర్ధ్వపూజితాః.
వాసుదేవే మనో యేషాం వాసుదేవే ఒర్పితక్రియాః,
తపసా తోష్య గోవింద మఖిలామవివర్జితాః.
తం తపోలోక మాసాద్య వసంతి విజితేంద్రియాః,
శిలోంఛ వృత్తయో యే వై దంతోలూఖలికాశ్చ యే.
* * * * * *
ఇ త్యే తైర్నియమై ర్యేతు క్లిష్టాత్మాన స్తపోధనాః,
బ్రహ్మయావ స్తపోలోకే తే వసం త్యకుతోభయాః.
ఇతి పద్మపురాణమ్.

జనలోకముపైన తేజోమయమగు తపోలోకము కలదు. పరమాత్మయగు వాసుదేవునియం దెల్ల కర్మలు సమర్పించి, తద్గతమనస్కులై, నిఖిలాభిలాషలను విసర్జించి, జితేంద్రియు లయిన వైరాజులను దేవతలు నిఖిల సురలచేఁ బూజితులగుచు నిచట వసింతురు. పండి రాలిన యాకులను భక్షించువారు, గ్రీష్మకాలమునందు పంచాగ్నిమధ్యమందును, హేమంత కాలమందు జలమందును నుండి తపమొనరించువారును, బొటనవ్రేలిని భూమిపై మోపి సూర్యునిఁ జూచుచు నూర్ధ్వహస్తులై తీవ్రముగు తప స్సొనరించువారును, మాసోపవాస పక్షోపవాస అయనోపవాసములఁ గావించువారును, స్థాణువువలె నున్నందున మృగములు రాచుకొనుటవలన నానందించువారును, శరీరాభిమానము లేనివారును, నిరహంకారులును, పక్షులు జటాటవికు హారములఁ బ్రవేశించినను, నరములచేఁ గట్టఁబడిన యస్థిపంజరమందునే యవి ప్రవేశించినను నిశ్చలులై తపస్సొనరించు వారును,—వీరెల్లరు తపోలోకమున వసింతురు. కల్పప్రళయాదులవలన నిర్భయులై, చతుర్ముఖబ్రహ్మతోఁ దుల్యముగ నాయుష్మంతులై, బ్రహ్మలోకసహ పునరావృత్తిరహితమగు కైవల్యమును జెందుదురు. ఇచ్చట మహర్షులు, బ్రహ్మర్షులు లోకహితార్థము మునులద్వారా తపస్తేజశ్శక్తిని బంపుచుందురు. ఇదియు నుత్తమలోకములలోఁ జేరినందున "Spiritual p'anes"లోఁ బరిగణింపఁ బడుచున్నది. జీవుని యానందమయకోశమునకు సంబంధించిన దీలోకము; సూక్ష్మాకాశవాయుతత్త్వములచే నిర్మితము.

సత్యలోకము

శ్లో. సత్యస్తు సప్తమో లోకో హ్యపునర్భవవాసినాం,
బ్రహ్మలోక స్సమాఖ్యాతో హ్యప్రతీఘాతలక్షణః.
షడ్గుణేన తపోలోకా త్సత్యలోకో విరాజతే,
అపునర్మారకా యత్ర బ్రహ్మలోకోహి స స్మృతః.

తపోలోకమునకుఁ బైన పునరావృత్తి రహితులకు నివాసమయినది సత్యలోకము. దీనినే బ్రహ్మలోక మనియుఁ జెప్పుదురు. ఇచ్చట బ్రహ్మర్షులు, దేవర్షులు, ఉత్తమదేవతలు నుందురు. సామాన్యజీవు లీ లోకమును దర్శింప వలనుపడదని మహాభారత సభాపర్వాంతర్గత బ్రహ్మలోక సభావర్ణన సందర్భమున నారదమహాముని ధర్మరాజుతోఁ జెప్పెను. ఇది మిగుల తేజోమయముగను, దేవతలకు సయితము ప్రవేశింప దుస్సహముగను నుండునని తెలియఁబడుచున్నది. అష్టదిక్పాలకులు, ఇంద్రుఁడు నప్పుడప్పుడు ఈ హిరణ్యగర్భుని సందర్శింపఁబోవుదురు. ఈ సత్యలోకమునందే బ్రహ్మపురికి మీద కక్షాభేదముచే వైకుంఠపురము, మహాకైలాసపురమును గలవు.

మకుటంబైన బ్రహ్మాండకటాహము. ఇది బ్రహ్మాండ

ఇది సూక్ష్మాకాశ తత్త్వముచే నిర్మితము. "

జేరినది.

ఆనందమయకోశమున

భూర్భువస్సు

జనతపస్సత్య లోకములు మూడును సూక్ష్మత్రిలోకి.

స్థూలత్రిలోకిని, సూక్ష్మత్రిలోకిని ఒక దానితో నొకటిని గలిపి యుంచునది మహర్లోకము. ఇది స్థూల త్రిలోకివలె నంతః కాలము ను సూక్ష్మత్రిలోకివలె నంతః సూక్ష్మమునుగాక, లోకాలోక పర్వతమువలె నహోరాత్రములకు సంధివలె నుండునని దివ్యజ్ఞానసమాజము వారు చెప్పుదురు.

భూమ్యాది యూర్ధ్వలోకములకు "లోకము"లనియు, అధోలోకములకు "తలము"లనియుఁ జెప్పు సంప్రదాయము కలదు. భూమ్యాది ఊర్ధ్వ లోకములు 7 ను, అతలాది అధోలోకములు 7 ను, మొత్తము 14 (చతుర్దశ) భువనములును, వీనిలో నుండు సూర్యచంద్రాంగారకబుధ గురుశుక్రశన్యాది అవాంతర లోకములును అన్నియుఁ గలిసి బ్రహ్మాండ మనఁబడును. ఇట్టి బ్రహ్మాండములనేక సహస్రములు. పరమేశ్వరుని రోమరంధ్రము లను గవాక్షములందు పరిభ్రమించు పరమాణువులు వోలె నుండునని తెల్పు ఈక్రిందిశ్లోకముచే బ్రహ్మదేవుఁడు శ్రీకృష్ణ పరమాత్మను స్తుతించెను:

శ్లో. క్వాహం తమో మహదహం ఖచరాగ్నివార్భూ
సంవేష్టితాండఘట సప్తవితస్తికాయః,
క్వేదృగ్విధా విగణితాండపరాణుచర్యా
వాతాధ్వరోమ వివరస్య చ తే మహిత్వం.

—శ్రీభాగవతే, ౧౦ స్కంధే, ౧౪ అధ్యాయే.

ప్రకృతి మహదహంకార ఆకాశ వాయ్వగ్ని జల పృథివీ తత్త్వములచేఁ జుట్టఁబడిన బ్రహ్మాండఘటమం దేడంగుళములు పరిమితిగల శరీరము ధరించిన నేనెక్కడ? ఇట్టి యనంత కోటి బ్రహ్మాండములు నీ రోమవివరములను గవాక్షములందు పరిభ్రమించు సూక్ష్మరేణువులు వలె నుండు నీ యనిర్వచనీయస్వరూప మెక్కడ! ఓ పరమేశ్వరా? దురభిమానముఁ జెందితి మన్నింపు మని ప్రార్థించెను దీనింబట్టి చూడ నఖండ పరమేశ్వర తత్త్వమందు మనమెల్లరము పరమాణుప్రాయుల ముగ నుండినారము. పరమేశ్వరస్వరూప మవాఙ్మానస గోచరమని తెలియుచున్నది. అట్టి చతుర్ముఖ బ్రహ్మయే, ఆలాగు స్తుతించినపుడు సామాన్యమానవుల సంగతి నికేమిచెప్పవలయును? అల్పరాజ్యమదాంధకార దురభిమానమును వదలి, పరిశుద్ధమనస్కుఁడై, సర్వభూతహితరతుఁడై, పరమేశ్వరు నారాధింపవలెనని దృఢపడుచున్నది.

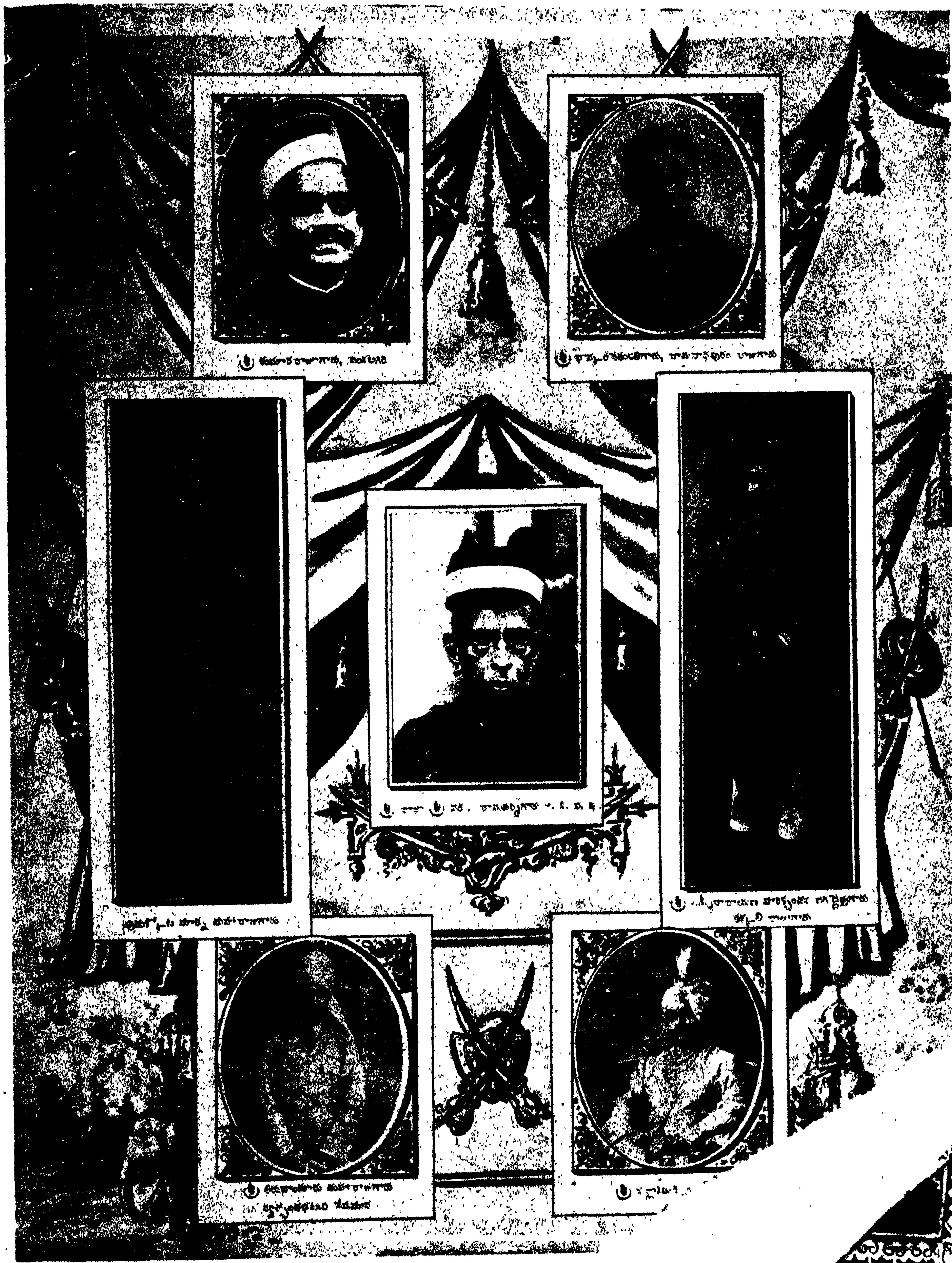
పరలోకయాత్ర

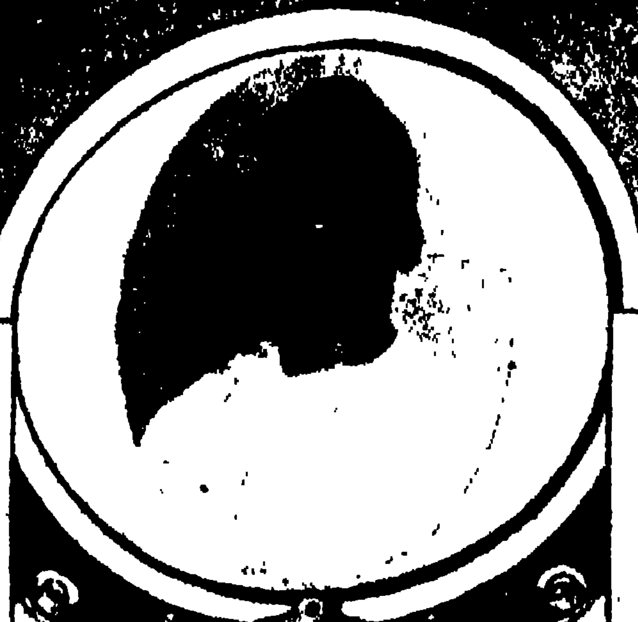
మనకు ... నరకము. పుణ్య పాపండమును, అంచలి లోకములును వివరింపఁబడినవి. వస్తువే కాలక్రమమున ... సంసార చక్రమునందు పరిభ్రమించు అదియే ... రూపములకుఁ ... విస్మృత నేస్థితినిఁ బొందు నను ... గాని, దుఃఖముగాని లేదు. మనః పరం.

"తస్మాన్మరణం హి స్థూలే తత్పరిత్యాజ్య జీవస్య శరీరాన్తరగమన రూపకార్యకరణమేవ। అత ఏవ మృతే సతి యమాలయం గచ్ఛతి ఇత్యాది ప్రవచనం। యమోహి నివృత్తిః। తదాలయః సూక్ష్మదేహః। నివర్తనం హి ప్రవర్తన స్యైవ భవతి। యదిదం ప్రవర్తనం స్థూలదేహస్థితి రూపం। తతో నివృత్య అన్యత్ర గచ్ఛతీతి నిష్కర్షః। సోయం యమాలయోహి సూక్ష్మదేహః। తస్మిన్ జీవస్య స్థితిః। స్థిత్వా కామలోకాదికే నివసతి జీవ ఇతి విజ్ఞేయం॥"

మరణ మనఁగా జీవుఁడు తన కుపాధియగు స్థూలశరీరము జీర్ణింపఁగ దానిని విడిచి మఱియొక శరీరమును బొందుట. యమాలయము నకుఁ బోవునని చెప్పుదురు. "యమ" అనఁగ నివృత్తి; "ఆలయము" అనఁగ సూక్ష్మదేహము. స్థూలదేహమును విడిచి, సూక్ష్మ దేహమును బొందుట నిద్రావస్థవంటిది. నివృత్తి; ప్రవృత్తి కొఱకే; ప్రవృత్తి నివృత్తి కొఱకే (పుట్టుట గిట్టుటకొఱకే; గిట్టుట పుట్టుట కొఱకే) యనిభావము. జీవుఁడు సూక్ష్మదేహమును బొంది, కామలోకాదులయందు తాను స్థూలలోకమం దొనరించిన కర్మల కనుగుణములగు ఫలముల ననుభవించుచుండు. దుష్టకర్మల నొనరించిన యెడల భువర్లోకమునందు దుఃఖానుభవముల ద్వారా కామమయ శరీరముల విడిచి, సువర్లోకమునకుఁ బోయి, పుణ్యకర్మల కనుగుణమగు సుఖముల మనోమయశరీరము ద్వారా అనుభవించి, పుణ్యకర్మఫలము సుఖానుభవము ముగియఁగ నే మరల స్థూలలోకమునకు వచ్చి, స్థూలశరీరమును బొందును. ఇదియే జనన మని చెప్పుదుము.

"క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి" యని భగవద్గీతా ప్రమాణము గలదు. కాఁబట్టి జననమరణముల నొందుచు భూర్భువస్సువర్లోకము లను సంసారచక్రమందు పరిభ్రమించుచుండును. ఈవిషయమును గుఱించి ఛాందోగ్యోపనిషత్తునందు పంచాగ్నివిద్య యని యొకటి కలదు. ద్యు సోమ పర్జన్య పురుష యోషిత్తులు– ఇవి పంచాగ్నులు. వీనిద్వారా కర్మదేవతలు జీవుల భూలోకమునందు జనింపఁజేయుదురు. పుణ్య పాప కర్మానుభవ మాయాలోకములందు కాఁగనే కర్మదేవతలచే (శుద్ధమనోమయశరీరము) మహర్లోకమునుండి ద్యులోకము (స్వర్గలోకము)నకుఁ దెత్తురు. అచ్చటనుండి సోమలోకమునకు (భువర్లోకము), అచ్చటనుండి పర్జన్యలోకమునకు (వర్ష బిందువులలోనికి), వర్ష బిందువులద్వారా ఫలించిన వ్రీహియవాదుల నాహారముగ స్వీకరించిన పురుషుని దేహమున రేతోరూపముగను, అచ్చటనుండి స్త్రీగర్భములోనికి జీవునిఁ బ్రవేశపెట్టుదురు. స్త్రీగర్భమందుగల పిండములో జీవుఁడు 7 వ మాసమున శిశువులోఁ బ్రవేశించుననియు, నప్పుడు పూర్వజన్మజ్ఞానము కలుగుననియు, గర్భస్థనరకదుస్థితిని సహింపజాలక, "ఇఁకను దుష్కర్మలు గావించి నరకవాసమును బొందను సద్భక్తి కలిగి నిన్నారాధించి కడతేరెద"నని భగవంతుని స్తుతించినట్లు శ్రీభాగవత తృతీయస్కంధమునఁ గలదు. నివృత్తి ప్రవృత్తి మార్గము

శ్రీ రావిపాటి సత్యనారాయణ [illegible]గారు

శ్రీ [illegible]

శ్రీ [illegible]

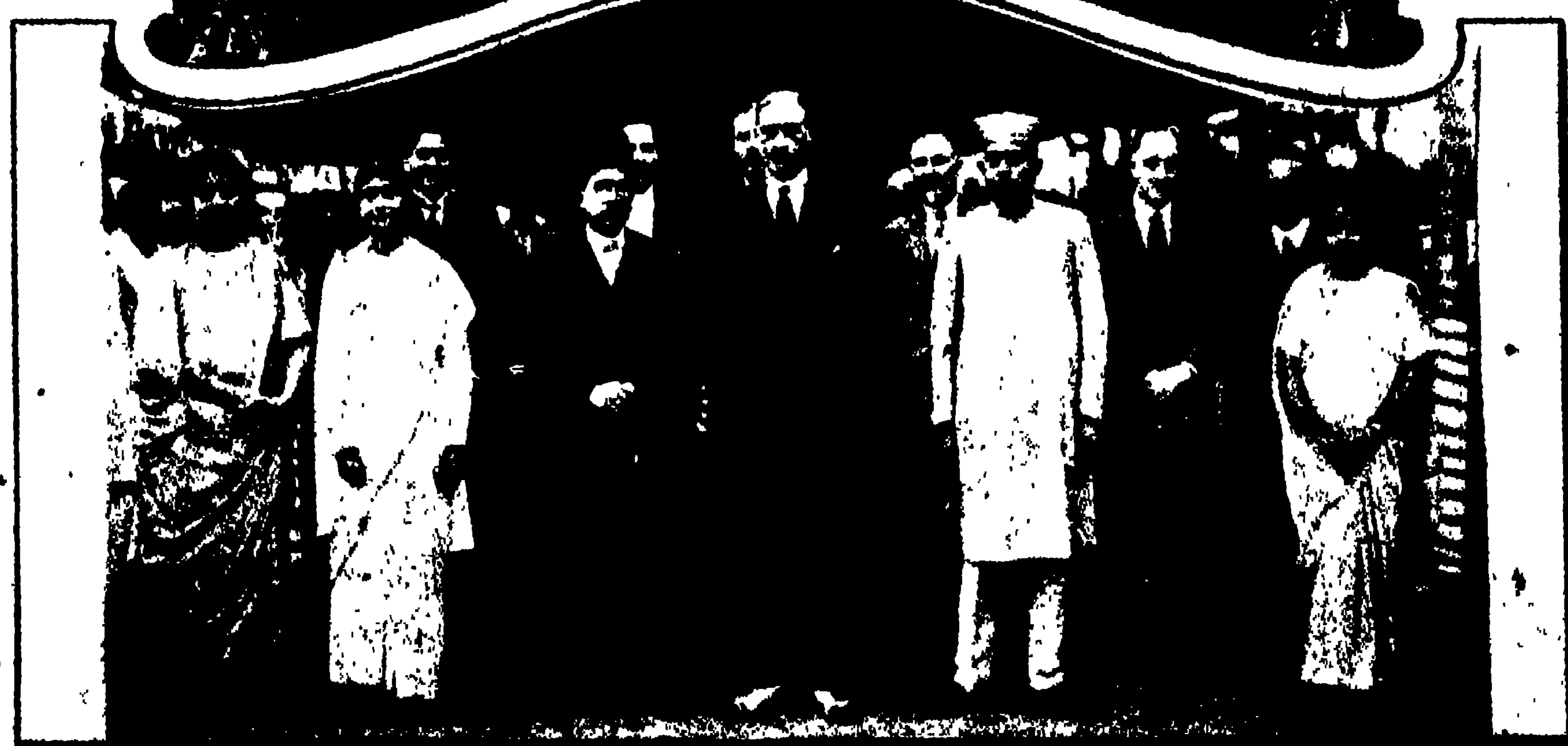
శ్రీ [illegible]గారు, ఎం. ఎల్. సి.

శ్రీ రా. బ. బి. మునిస్వామినాయుడుగారు, ఎం.ఎల్.సి.

శ్రీ [illegible]

శ్రీ జయపురం మహారాజావారు గోషెను ప్రభువుగారికిచ్చిన విందు, బెజవాడ.

మన [illegible]
నరకము. పుణ్య పా[illegible]
వస్తువే కాలక్రమమున [illegible]
అదియే [illegible] కోపములకు [illegible]
[illegible]గాని, దుఃఖముగాని లేదు. మనః పర[illegible]

లకు వేదాంతములయందు అర్చిరాది మార్గమనియు, ధూమాదిమార్గమనియుఁ జెప్పుదురు. దీనినే దేవయానమనియు, పితృయానమనియు నుడివెదరు జ్ఞానులకు అనావృత్తిరూపమగు అర్చిరాదిమార్గమును, కర్మయోగులకు ఆవృత్తిరూపమగు ధూమ్రాదిమార్గమును.

శ్లో. అగ్నిర్జ్యోతి రహ శ్శుక్లః షణ్మాసా ఉత్తరాయణం,
తత్ర ప్రయాతా గచ్ఛంతి బ్రహ్మ బ్రహ్మవిదో జనాః.
—భగవద్గీత, అ. ౮, శ్లో. ౨౪.

బ్రహ్మవిదులగు జ్ఞానులు స్థూలభౌతిక దేహమును విడిచి, ఆతివాహిక దేవతల సాహాయ్యముచే అగ్ని, జ్యోతి, అహస్సు, శుక్లపక్షము, షణ్మాసములగు నుత్తరాయణము—ఈమార్గముద్వారా బ్రహ్మలోకమును బొందుచున్నారు. అగ్ని దగ్ధమయినంతట అహస్సు, అహస్సునుండి శుక్లపక్షము, అటనుండి ఉత్తరాయణము, సంవత్సరము, ఆదిత్యుఁడు, చంద్రుఁడు, విద్యుత్తు, ఈయభిమానదేవతలు (ఆతివాహికులు), అటనుండి వరుణ ఇంద్ర ప్రజాపతులు ద్వారా అనావృత్తిరూపమగు బ్రహ్మపదవిని బొందించుచున్నారు.

శ్లో. ధూమో రాత్రి స్తథా కృష్ణః షణ్మాసా దక్షిణాయనం,
తత్ర చాంద్రమసం జ్యోతి ర్యోగీ ప్రాప్య నివర్తతే.
—గీత, అ. ౮, శ్లో. ౨౫.

కర్మనిష్ఠులగు యోగులు స్థూలశరీరమును విడిచి ధూమ్రాభిమానదేవత, రాత్రి, కృష్ణపక్షము, దక్షిణాయనము, వీనిద్వారా సోమలోకము (పితృలోకమును) పొంది, మరలవచ్చి భూమిమీఁద జన్మించుచున్నారు. ఇది పితృయానము. ధూమ్రాదిమార్గము అగ్నిదగ్ధమయినంతట ధూమము, ధూమమునుండి రాత్రి, అటనుండి కృష్ణపక్షము, దక్షిణాయనము, సంవత్సరము, పితృలోకము, ఆకాశము, చంద్రుఁడు—ఈయభిమానదేవతలు (ఆతివాహికులు) ద్వారా చాంద్రమసజ్యోతిస్సును బొంది, అటనుండి ఆవృత్తిరూపమగు జన్మము నొందుచున్నారు. అనఁగా భూలోకమునకు వచ్చుచున్నారని భావము. దేశాంతరములకు, ద్వీపాంతరములకుఁ బోవు మహాపురుషులను ఆయా సరిహద్దు ప్రదేశములయందుండు అధికారజనులు Pass-port మొదలయిన వానినిజూచి గౌరవపురస్సరముగ స్థానాంతరమునకుఁ దీసికొనిపోవునట్టుల కాలాభిమానదేవతలు, లోకాభిమానదేవతలు మృతులగు జీవులను వారివారికర్మానుగుణ్యముగులోకములను బొందించుచున్నారు. ఈసందర్భమున నింక ననేకవిషయములుగలవు. మత్కృత "జీవయాత్రారహస్య" మను గ్రంథమునఁ గనఁదగు. పూర్వోక్తమగు బ్రహ్మాండమంతయు పిండాండమునఁ గల్పించి యోగులు సకలమును జూచుచుందురు.

శ్లో. పాతాళం నాభ్యధో భాగే భోగీంద్ర ఫణమండలం,
వేష్టిత స్సర్వతో నంత స్సంబిభ్ర జ్జీవసంజ్ఞకః.
భూలోకో నాభిదేశస్తు భువర్లోకస్తు కుక్షితః,
హృదయం స్వర్గలోకస్తు సూర్యాదిగ్రహతారకాః.
సూర్య స్సోమ స్సనక్షత్రో బుధ శ్శుక్రః కుజోంగిరాః,
మందస్తు సప్తమో జ్ఞేయో ధ్రువోంత స్స్వర్గలోకతః.
హృదయే కల్పయే ద్యోగీ తస్మిన్ సర్వసుఖం లభేత్,
హృదయోర్ధ్వ మహర్లోకో జనలోకస్తు కంఠతః.

తపోలోకో భ్రువో ర్మధ్యే మూర్ధ్ని సత్యః ప్రతిష్ఠితం,
ఏవం బ్రహ్మాండనిలయం తస్మిన్ దేహే ప్రతిష్ఠితం.
—ఉత్తరగీత, ౨ - అధ్యాయము.

నాభ్యధోభాగమునందు పాతాళం బుండును. అచ్చట స్వాధిష్ఠానచక్రమందు అనంతుఁడు ఫణామండలమును జుట్టి జీవుని సంసారచక్రమునందు భ్రమింపఁ జేయుచుండు. ఇది కుండలినీ స్థానము, నాభిస్థానమునందు భూలోకము, కుక్షియందు భువర్లోకము, హృదయమునందు స్వర్గలోకము, సూర్యాది గ్రహనక్షత్రమండలము లుండుచోటు. ధ్రువలోకాంతము వఱకు ఇట్లు సర్వమును హృదయమునందుఁ గల్పించుకొని భావించుచు సుఖమును బొందుదురు. హృదయమునకు మీఁద మహర్లోకము, కంఠమునందు జనలోకము, భ్రూమధ్యమునందు తపోలోకము, మూర్ధస్థానమందు (సహస్రారమందు) సత్యలోకమును—ఇట్లు బ్రహ్మాండమును దేహమునందుఁ బ్రతిష్ఠించి భావించుచుండు యోగీశ్వరులకు బ్రహ్మపదవి కలుగును.

పిండాండములో భూలోకస్థానమగు నాభిస్థానము క్రిందనుండు మూలాధారచక్రము మొదలు సహస్రారమువఱకును మేరుస్థానమగు వీణాదండము నాశ్రయించియున్నవి. మేరుశిఖరమునందు సత్యలోకమున్నటుల వీణాదండముపైని సహస్రారములో సత్యలోకమును, నిఖిలదేవతలును, మహర్షులును గలరు. బ్రహ్మాండములోనుండు ద్వీపసముద్ర పర్వతారణ్యాదినదపుణ్యక్షేత్రములును, సూర్యనక్షత్రాదిమండలములును, లోకములును, లోకాధిపతులును, వీనికెల్లనధిష్ఠానమగు పరబ్రహ్మంబును సూక్ష్మరూపంబున పిండాండములోనున్నవి. ఆహారవిహారనియమములచేతను, యోగాభ్యాసముచేతను నాడీవర్గమును శుద్ధిచేసి, దివ్యదృష్టి కలవారలై, యోగీశ్వరులు గంగాయమునాది పుణ్యతీర్థముల స్నానమాచరించుచు, మహర్షుల సందర్శించుచు, లోకాంతరములకుఁ బోవుచు వచ్చుచునుందురు. ద్రష్టలకంతయుఁ బిండాండమునందును గలదు. కాఁబట్టి లోకములను, లోకాంతరములను, అందలి మహనీయులను, వీనికంతయు నధిష్ఠానమగు పరబ్రహ్మమునుఁ దెలిసికొని, సర్వభూతహితరతుఁడగుచు సంసారవిముక్తుఁడై, నిరతిశయసుఖండానందస్వరూపిని బొందుటయే పరమపురుషార్థము. ఈ

రుండు భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యం...
కొనుఁగాత మని ప్రా...

వాసనల పరస్పర ప్రభావము

పారనంది జగన్నాథస్వామిగారు

[గతించిన మూడు సంవత్సరాది సంచికలలోను మూడువాసనల స్వభావమును గురించి వ్రాసియున్నాను. వాటిమధ్య ఉండే సంబంధము గురించి ఈమారు వ్రాయదలచుకొన్నాను.]

వాసనలకు అన్యోన్యము సంబంధమున్నట్లు గతవ్యాసములలోసూచన లున్నవి. ఈసంబంధము మైత్రి రూపముగాగాని పోరాటముస్వరూపముగాగాని ఉండగలదు. వాటి ప్రాథమికస్థితులలో వాటికి మైత్రికంటె విరోధము ఎక్కువగా ఉంటుంది. మనోనిర్మాణము అప్పటికింకా పరిసరములతో కావలసినంత అనుభవము పొందియుండ నందున, ఈవాసనలు ప్రత్యేకముగానే ప్రవర్తిస్తుండుట అధికముగా ఉండును; కాబట్టి వీటిలో వీటికి కావలసినంత అన్యోన్యము కుదరదు. ప్రత్యేకముగా ప్రవర్తించేటప్పుడు వాటికి స్వభావమైన విరోధము వ్యక్తమవుతూ ఉండును. వ్యక్తిత్వము అణచవలెనని సంఘత్వమూ సంఘత్వ నిరోధమును తొలగించుకొనవలెనని వ్యక్తిత్వమూ విజృంభించుట వాటి స్వభావము. కాని అనుభవము ఎక్కువవుతున్నకొలదీ వీటిప్రయోజనమూ వ్యాపారమూ ఇంత విరివిగా ఉండవు. కాబట్టి వాటివాటి శక్తులూ నిర్మాణములూ అనేకవిధములుగా అల్లుకొని ఉత్కృష్ట నిర్మాణములు సిద్ధమవుతవి. ఈ నిర్మాణములు మిశ్రనిర్మాణములు; అనగా మూడు వాసనలయొక్క అల్పనిర్మాణములు. ఒకదానితో ఒకటి అల్లుకొనడముచేత తయారై [illegible] మూడువాసనలూ ఒకేవిధముగా వ్యక్తికి ముఖ్యము [illegible] వీటివీటి అల్పనిర్మాణములకు అన్యోన్య సం[illegible] మన [illegible] నగకము. పుణ్య పా[illegible]కట చేతనూ, ఒకేదానితో ప్రపంచ వస్తువే కాలక్రమమున [illegible] చేతనూ, ఈ మిశ్రమ అదియే ఈర్ష్య కోపములకు [illegible] నిర్మాణములు కావడము [illegible]గాని, దుఃఖముగాని లేదు. మనః పరి[illegible] వాటి అంగములైన అల్పనిర్మాణములు విరోధము కలవి కూడా అయినప్పుడు మై[illegible]ంటె విరోధము ఎక్కువేమో అని నిరూపించుటలో [illegible]క్కి ఏమీ లేదు.

[illegible] ఉండేవాడు సుఖవంతుడు. ఎవనిలో ఈ మిశ్రనిర్మాణములు తక్కువగా ఉంటవో, లేదా ఎవనిలో వీటికిగల విరోధము ఆ మిశ్రమములో హరించిపోయి మైత్రి ఎక్కువగా కలుగుతుందో, వానికి ఎక్కువసుఖము కలుగుతుంది. ఈ మైత్రివల్లో మనస్సుయొక్క ఆరోగ్యము, స్థైర్యదార్ఢ్యములు ఉంటవి.

ముఖ్యముగా మైత్రి కుదుర్చుకొనవలసినవి వ్యక్తిత్వసంఘత్వవాసనలు. కొందరిలో వాటికి స్వభావమైన ప్రాథమికవిరోధము మాసిపోక నిలిచియుంటుంది. అట్టివారు సంఘములో ఆలాగు నిలిచియుండడము చాలా అరుదు; వారు సంఘబాహ్యులు, నీతివిరోధులు, రాజద్రోహులు అని పేరుపొంది సంఘసంక్షోభమునకు కారణభూతులుగా పిలవబడతారు. కొందరివిషయములో మాత్రము వ్యక్తిత్వము ఎక్కువైనా సంఘము ఓర్చిఉంటుంది. ఎందులోనైనా ఉత్కృష్టస్థానమును ఆక్రమించువాడు సంఘముయొక్క గౌరవమునకు పాత్రుడై తన వ్యక్తిత్వమును సంఘముపై అవరింపజేస్తాడు. సంఘములో చాలామంది ఏదైనా ఒక చిన్న అవినీతిని చేస్తూఉంటే, ఆఅవినీతికొరకు అందరితోను విరోధ మెందుకని కాబోలు సంఘము దానిని ఉపేక్షిస్తుంది; అట్టివి మరీ సంఘనాశకరములు కాకుండా ఉంటే చాలును. ఇట్టివ్యక్తులు ఈ సం

ఘవ్యక్తి సంబంధసోపానములో ఒకకొసను ఉంటే, రెండోచివరను ఉండే రకము ఒకటి ఉంది. సంఘానికి పూర్తిగా లొంగిపోయినవారు ఆ రకము. అట్టివారు సంఘాని కెంతో ఉపకారమువలె కనబడ్డా, వారిలో ఏమాత్రమూ స్వతంత్రత లేనందున వారి నడతంతా మీట బొమ్మ ఆటవలె ఉంటుంది. ఆత్మలేని శరీరముగల మనిషి అవుతాడు.

ఈ రెండు కొసలమధ్య అనేకసోపానములు ఉన్నవి. వీరి అందరిలోను ఒక్క సామ్యమున్నది; అందరూకూడా వ్యక్తిత్వ సంఘత్వములకు గల విరోధమును సమరసచేసుకొని మైత్రిని కల్పించుకోవాలని ప్రయత్నాలు చేస్తూ ఉంటారు. ఈమైత్రికి ముఖ్యసహకారి రెండువాసనల నిర్మాణములకుగల విరోధమువల్ల కలిగేనొక్కు. సంఘమందున్న ఇతరవ్యక్తుల సంపర్కము కలగగానే స్వార్థవాసనలు మారతవి; సంఘము అనే సానలో ఈవ్యక్తిత్వము తయారు పొందుతుంది. ఈమైత్రి బాహ్యముగా మాత్రమే ఉంటే మనశ్శాంతి పూర్తిగా ఉండదు. బాహ్యముగా సాంఘికాచారములకు అవలంబన చూపిస్తూ, మనస్సులోను, రహస్యముగాను తన వ్యక్తిత్వవాసన శాంతికి ఉపచరించేటట్లు ప్రవర్తించుట సాధ్యమైనా, మనశ్శాంతి మాత్రము చక్కగా కుదరక ఆరోగ్యస్థైర్యములు సరిగ్గా ఉండవు. మరొక రకము ఉన్నది; వ్యక్తియొక్క సామర్థ్యమునంతా ఉచితములైన సాంఘికవ్యాపారముల క్రింద నుపయోగించేవారు కొంద రున్నారు. వారు ధన్యులు.

ఇక వ్యక్తిత్వవాసనకున్నూ, లైంగిక వాసనకున్నూ గల సంబంధము చూదాము. లైంగికవాసనయొక్క కోరికలు చక్కగా తృప్తిచెందేటప్పుడు, ఆవాసన వ్యక్తిత్వవాసనతో అత్తుకొంటుంది. లైంగికవాసనకు గురియైన ప్రియురాలి యెడల కనబరిచే ప్రేమా, ఆప్రేమకు ఫలమైన సంతానముయెడల కనబరిచే వాత్సల్యమూ చాలా ఎక్కువగా ఉదారమైన భావములు. వీటికి గురిగా ఆ స్వార్థములైన ప్రియురాలును సంతానమును మాత్రమే కాకుండా, మానవసామాన్యమును కూడా గురిగా కల్పించుకో గలిగినవానిలో ఈవ్యక్తిత్వలైంగికవాసనల బలమునకు సాంఘికత్వము కూడా మేళవింపు అయినట్లు అవుతుంది. కాని ఇట్టి సమ్మేళనము సులభమైన పని కాదు. చాలా చోట్ల వ్యక్తిత్వ లైంగికవాసనలకు విరోధము పుట్టుతూ ఉంటుంది.

పూర్తిగా స్వార్థమైన స్వీయసౌఖ్యమునకున్నూ, కొంతపరార్థమైన భార్యబిడ్డల యెడల జూపవలసిన శ్రద్ధా సక్తులకున్నూ సహజముగా ఉన్న రాపిడిలో నలిగిపోయే వ్యక్తులున్నారు. ఇది పురుషులలో ఎక్కువ; స్త్రీలలో మరొకరీతిని కనబడుతుంది ఈపోరాటము. పూర్వకాలములో స్త్రీ అనగా లైంగిక ప్రవృత్తికొరకు నిర్మితమైన వస్తువని సామాన్యాభిప్రాయమై ఉండేది. ఇప్పటికికూడా ఆ అభిప్రాయమే ప్రపంచమంతట ఏవేవో కొద్దిమార్పులతో ఆవరించి యున్నది. కాని క్రమముగా స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ బలమవుతూ ఉండడముచేత కొంత, విద్యాప్రసారముచేత కొంత, ఆత్మసంబంధమైన వ్యక్తీకరణముచేత కొంత, ఈమార్పు బలమవుతూ, స్త్రీకూడా ఒకవ్యక్తి అనిన్నీ, స్త్రీలోకూడా వ్యక్తిత్వవాసన బలముగా ఉంటున్నదనిన్నీ స్పష్టమవుతూ ఉన్నది. ఈవ్యక్తిత్వ స్వాతంత్ర్యవాంఛకున్నూ, భర్తయొక్క ఆమోదమునకున్నూ సమరస కుదరడము సులువైన పనికాదు. ఈ రెండిటికి మైత్రి కల్పించుకో గలిగిన సాధ్వీమణులు ఉన్నా, వారి మనోనిర్మాణములో కూడా చక్కనిసామరస్యము కుదిరినదా అనే సందేహము తీరకపోవచ్చును. ఈ రెండిటికి మైత్రి అమర్చవలసిన అవసరము ఇప్పుడు ఎక్కువగా ఉన్నదని సాంఘికతత్వజ్ఞులు అంగీకరిస్తున్నారు; అందుకు తగి
సంఘములో ఏర్పాటు లుండవలెనని వారి వా
మన్య ఎట్లు పరిష్కారము కాగలదో
నిర్ణయించి చెప్పలేము.

మిగిలిన రెం

సాంఘికవా

విచ్చలవిడి. లైంగికసంబంధాలను సంఘము అంగీకరించదు. సంఘము ఆమోదించే మార్గాన్నే వ్యక్తియొక్క లైంగికవాంఛలు తీరితే వ్యక్తికి చాలా సుఖముగా ఉంటుంది. అప్పుడు రెండువాసనల శక్తులు మిళితమై ఒకే వస్తువుకొరకే వినియోగ మవుటచేత, సౌఖ్యము నిండుగా ఉంటుంది. అలాగు వ్యక్తి ఇష్టమూ, సంఘముయొక్క ఆమోదమూ ఒకేమార్గాన్ని పోకపోతే, రెండింటికి విరోధము గలిగి కావలసినంత అశాంతి కలుగుతుంది. వ్యక్తి గాని సంఘముయొక్క ఆమోదానికి లొంగినట్లయితే, పైకి శాంతివలె కనబడ్డా నిజమైనశాంతి దార్ఢ్యములు కుదరవు. లైంగికనిర్మాణమునకు వాస్తవమైన సంతుప్తి లేనందున, ఆ లైంగికశక్తి అనేకవిధాల, అనేకమార్గాల ప్రవర్తిస్తుంది. సాంఘికనీతికిన్నీ, వ్యక్తిప్రవర్తనకున్నూ విరోధము పుట్టి సంఘముయొక్క కట్టుబాటులకు విఘాతము సంభవించడమో, వ్యక్తి సంఘబాహ్యుడై వికలుడు కావడమో తటస్థిస్తుంది. అంతేకాకుండా వ్యక్తియొక్క మనోనిర్మాణములో చాలా చాలా విపరీతములు లేచి మనస్సుయొక్క ఆరోగ్యానికి విఘాతము తెచ్చి పెట్టును. కాని అనేకులు వ్యక్తులు ఒకేవిధమైన మెట్టుబాటు చేస్తే, అందరితోను విరోధము తెచ్చిపెట్టుకోక సంఘము కొంచెము సర్దుకొంటూ ఉటుంది. చిన్నచిన్న మెట్టుబాటులను ఉపేక్షిస్తూ, సంఘము తన అధికారమును నిలుపుకోవలెనని ప్రయత్నిస్తుంది. సంఘమును కొంతవరకైనా అనుసరించేటట్లు కనబడే అవినీతిపరులను సంఘము బహిష్కరించదు.

మీద సూచించినట్లు అన్యోన్యసంఘర్షణవల్ల వ్యక్తియొక్క శీలము తయారవుతుంది. మూడు వాసనల విరోధము అనే సానలో వ్యక్తియొక్క ఆత్మ అనే మణి నలుపక్కలు చెక్కబడినది కాగలదు. ఈసాన పట్టడము అనగా, వాసనలకు సమరస కుదర్చడము అనగా కొంచెము ఎక్కువ తక్కువగా ఒకటే. ఈపనులన్నీ లీనచైతన్యములో అబుద్ధిపూర్వకముగా జరిగేవి. అయితే వ్యక్తికి ఏమిన్నీ బాధ్యతలేదన్నమాటే గదా అని అడిగితే ఇదమిత్థమనే జవాబు చెప్ప శక్యము కాదు. అంతరదర్శనము ద్వారా ఎంతవరకు ఈ వాసనలను వశపరచుకోవచ్చును? అనేవిషయమై ఇంకా విమర్శనలు జరుగుతూవున్నవి. ఇది విపులముగా మరొకమారు ప్రత్యేకముగా చర్చించవలసిన విషయము. వాసనల స్వభావమును మార్చుటకుగాని అణచివేయుటకు గాని ఆత్మకు శక్తి చాలకపోయినా, వాటి ప్రవృత్తులను సరళముగా ఉంచుకొనుటకు కొంతవరకు వీలు ఉన్నట్లు కనబడుతుంది. కాబట్టి వాటిసంగతి తెలుసుకొనుట ఆవశ్యకము.

నరకము. పుణ్య పాపం[illegible]
వస్తువే కాలక్రమమున [illegible]
అదియే ఉగ్రాగ్ని కోపములకు [illegible]
గాని, దుఃఖము గాని లేదు. మనః పరం[illegible]

పాడిపశువుల మేత

యేజెళ్ల శ్రీరాములు చౌదరి గారు

మన దేశములో అనాదినుండియు ప్రతిమనుజుడును తన పశువులకు తగిన ఆహార మిచ్చి పోషించుటయు, పూజించుటయు కలదు. పశుపోషణ వేదకాలమునుండి ధర్మసంరక్షణగా నెన్నబడుచున్నది. మన దేశప్రజలకు అనాదినుండి పశువులను పెంచు విధానము బోధపడియుండినను క్రమక్రమముగ మూఢవిశ్వాసములలో మిళితమైయుండి క్షీణించుచున్నది. ధనికులు, వివేకులు మున్నగువారు ఆంగ్లేయ విద్యల నభ్యసించి తమకున్న భూములను, పశువులను పోగొట్టి యుద్యోగాల కాశపడుచున్నారు. తదితరకృత్యములన్నియు నక్షరజ్ఞానములేని ప్రజలకు విడిచిపెట్టబడుచున్నవి. అందుచేతనే వ్యవసాయము, పశుసంరక్షణ క్షీణించుటకు ప్రారంభమైనది. మన దేశమందు పశువులవిషయమై తగుజాగ్రత్త పుచ్చుకొనువారులేరు. పుట్టినవి పుట్టుచున్నవి. చచ్చినవి చచ్చుచున్నవి. రోగములు వచ్చునపుడు రైతులకు తగిన చికిత్సలు తెలియుటలేదు. పాడిపశువులవిషయమై యితర పశువులకంటె నెక్కువ శ్రద్ధ తీసికొనవలయును. పశువు ఆరోగ్యముగా నుండి తగినపని చేయుటకుగాని, పాలిచ్చుటకుగాని వాని కనుకూలములగు నాహారముల నీయవలయును. వ్యవసాయదారులుగాని, గోరక్షకులుగాని యీవిషయమై తగుశ్రద్ధ వహించనియెడల, నితరవిషయములలో నెంతశ్రద్ధ తీసికొనినను, నెంతవ్యయము చేసినను లాభములేదు. ఈపశువులను పెంచువారు వానికి తగిన యాహారము, నీరు, నీడ మున్నగునవి ఈయవలయును. పాడిపశువులు మిగుల సున్నితములైన జంతువులు గాన వానికి తగినపోషణ చేసినచో లక్షణముగా పాలియ్య గలవు. పాడిపశువులుగల ప్రతికృషీవలుడు తాను నియమించిన వేళల యందు తగిన మేత, నీరు పెట్టుచుండవలయును. లేనిచో పాలు తగ్గి క్రమముగా నెండిపోవుట తటస్థించుచుండును. పాడిపశువులు ఒక్కటే విధమగు నాహారము తినజాలవు. వానికి మేతవేయు గాడి తొట్లును, కుడితి, నీరు పోయు గాబుతొట్లును కల్మషరహితముగా నుంచి ప్రతిదినము శుభ్రము చేయుచుండవలయును. మేతలోగాని, చిట్టు, తవుడు మొదలగు పదార్థములలోగాని యేమాత్రము దుర్వాసన గొట్టినను పాడిపశువులు విడిచిపెట్టును. ఇంతియేకాకుండ అవి తిను మేతలో పొరబాటున పేడ పడినను కూడ విడిచిపెట్టును. కాబట్టి వానికి పెట్టు ఆహారము కుళ్లనిది, చెడనిది, సారవంతమైనదిగా నుండవలయును. చెడు ఆహారము పెట్టిన మొదటికే మోసమువచ్చి నష్టము కలిగించును. పాడిపశువులు పగలంతయు పొలములలోనుండి రాత్రి వేళలందు ఇండ్లకు చేరును. అప్పుడు వానికి తగిన మేత పెట్టవలయును. పశువులు నోరులేని జంతువులుగాన వానికష్టములు మనకు చెప్పజాలవు. కాబట్టి రైతే తగినజాగ్రత్త తీసికొనవలయును. మనుజుల వలెనే పశువులకును ఆహారవిషయములలో నియమితకాలము తప్పినచో అవి అజీర్తి మున్నగు రోగముల పాలగుటయు కలదు.

పశువులకు పెట్టు ఆహారము వానియొక్క కళేబర తారతమ్యములను బట్టి పెట్టుచుండవలయును. పాలు పిండునపుడు చిట్టుగాని, తవుడుగాని, జనుపకట్టెగాని దాణాగా పెట్టినచో పశువులకు బలము కలుగును. పశువుల నెక్కువగా క్రొవ్వుపట్టునట్లుగా మేపరాదు. అట్లు మేపినచో సరిగా పాలియ్యక త్వరలో వట్టిపోవును. ప్రతి దినము పశువులను పాలు తీసినతరువాత కొంచెము అటునిటు త్రిప్పి పిమ్మట చిట్టు, కుడితి మున్నగునవి పెట్టవలయును. పశువులదగ్గర కావలసినంత నీరు తొట్లలో పోసియుంచినచో వాని కవసరము వచ్చినపుడెల్ల త్రాగుచుండవలయును. కుడితి మున్నగునవి సాయంత్రము పశువులు పొలములనుండి రాగానే పెట్టక ఒకగంటసేపాగి పెట్టుట మంచిది. ఉలవలు, గోధుమలు, సెనగలు, ప్రత్తిగింజలు, తవుడు, చిట్టు, పచ్చిగడ్డి, తెలికపిండి మున్నగునవి పాడిపశువులకు ముఖ్యాహారములు. ఇంకను వేరుసెనగపిండి, కొబ్బరిపిండి, ఆముదపుపిండి, బియ్యపుగసుగు, అపరధాన్యములపొట్లు, గుమ్మడిజొన్న పొడలనుకలిపికూడ కొందరు ఉపయోగించుచున్నారు. పై పదార్థములలో ఉలవలు, గోధుమలు పాల నధికముగ జేయును. పుష్టి కలిగించును. బలువచేయును. కొందరు ఉలవలు, గోధుమలు, యవలు సమభాగములుగా తెచ్చి నీటిలో నానబెట్టి రుబ్బిపెట్టుదురు. ఇందువలన పశువులకు అతిబలువచేయును. పాడిపశువులు మిగుల కృశించుచున్నయెడల సెనగలు నానబోసి రుబ్బి కుడితిలో కలిపిపెట్టుటవలన బలమేర్పడును. తక్కువమేత తిను పశువులకు అపర ధాన్యముల పొట్టు నెక్కువగా నిచ్చుట మంచిది. అపరధాన-
పచ్చివి మాత్రము పెట్టరాదు. తవుడు తినిన పశువు వెన్న
గజేయును. శీఘ్రశక్తి వృద్ధియగును. మరతవుడు
నేత్రరోగములు సంభవించును. తెలికపిం
పశువులకు బలము గలిగించును.
ఎముకలకు పుష్టికలిగించును.
రాదు. పాలిపిండి
కాహారముగ

యంటియుండును. ఈ ప్రత్తియు, గింజలపైపొట్టును జీర్ణము గావు. ప్రత్తిగింజలయందు తగినంత చమురున్నదేగాని వీనిని పశువులకు పెట్టినప్పుడు జీర్ణముకావు. ప్రత్తి పండు జిల్లాలలో ఈగింజలు చవుకగ దొరకును. ఎక్కువకాలము నిలువయున్న గింజలు పశ్వాహారమునకు పనికిరావు. ఈగింజలనుంచి అంత ఎక్కువగా చమురు దీయుటలేదు. పరదేశములలో ప్రత్తిగింజలపై పొట్టును దొలగింపజేసి సిద్ధముచేయుచున్నారు. ఇది ప్రశస్తమగు పశ్వాహారముగ వాడబడుచున్నది. ప్రత్తి నూనె కొంచెము పసుపురంగు కలిగియుండును. పాడిపశువులకు ఈగింజలు పెట్టినచో వెన్నను కలుగజేయును. అయినను దినమునకు అర్ధసేరుకంటె యెక్కువగా పెట్టితిమేని అతికాకచేసి కడుపునొప్పి, అజీర్తి మున్నగు వ్యాధులు సంభవించును. ప్రత్తిగింజలు బాగుగా నలుగగొట్టి మిక్కిలి మెత్తబడునట్లు నానబోసి పెట్టవలయును. ప్రత్తిచెట్టుయొక్క ఆకులు, పువ్వులు మొదలగునవికూడ పశువులు తినిన విశేషముగ పాలిచ్చును. బొంబాయిలో కొబ్బరిపిండి విశేషముగ తయారుచేయబడుచున్నది. మలబారునుండి కొబ్బరికాయలు బొంబాయికి గొనిరాబడుచున్నవి. అచ్చట వానిని చిప్పలుగ గోసి యెండబెట్టి చమురు దీయుదురు. చమురు తీయగా మిగిలినపిప్పి పశువుల కాహారముగా వాడబడుచున్నది. ఈ పిప్పి పాడిపశువులకు పెట్టినచో పాలెక్కువ ఇచ్చి వెన్నను కలుగజేయును. వేరుసెనగలలో చమురు విశేషముగ నుండును. ఈచమురు తీయబడిన పిండియందు నత్రజని పదార్థ మెక్కువగ గలదు. ఈపిండిని పశువులకు పెట్టి మలమూత్రములను జాగ్రత్తచేసి పొలములలో వేయుచున్నారు. ఈపిండిని పాడిపశువుల కెక్కుడుగా బెట్టిన కాకరోగములు సంభవించును. పిండు లన్నిటిలో ఆముదపుపిండి ముఖ్యమైనది. పశువులకు కొద్దిగ బెట్టవలయును. లేని రొండల విరేచనములు కలుగును. ఇంకను ఎక్కువగా తినినయెడల హానికూడ దటస్థించును. కనుక దీనిని పశువులకు పెట్టకుండుటయే మంచిదని నాయభిప్రాయము. కొన్ని దేశములలో ఆనాలపిండి ఎద్దులకు, గిత్తలకు పెట్టుదురు. ఇంకను పచ్చిముల్లంగి, చెరకు మున్నగునవి కూడ పెట్టవచ్చును.

పశువులకు పచ్చిగడ్డి యనిన ప్రాణము. ఈగడ్డి తినిన పశువులపాలు తియ్యగా నుండును. పాలు రంగుగలిగి వెన్నయెక్కువను. కృష్ణా, గోదావరి జిల్లాలలో దరచుగా నగు గడ్డిజాతులలో [illegible]నకు, చెంగలి, తుంగ, ఊద, కాముదు, ఆముడ, కాంద్ర, [illegible] చిప్ప, ఊసడము, ఏనుగమోకాలు, జనిపె, దర్భ, [illegible] యివి, ముఖ్యములు. ఇవిగాక గడ్డికుటుంబమున [illegible]డి, అమృతకాడ, పాలకాడ, పావిల నగకము. పుణ్య పో[illegible] వస్తువే కాలక్రమమున సు[illegible] బీళ్లలో గానవసును. పై గడ్డి అదియే దుర్వ్యాకోపములకు [illegible] గా పిమ్మ[illegible] నలగునవి మిగుల బల[illegible] [illegible]గాని, దుఃఖముగాని లేదు. మనః పరి[illegible] [illegible]యున్నవి.

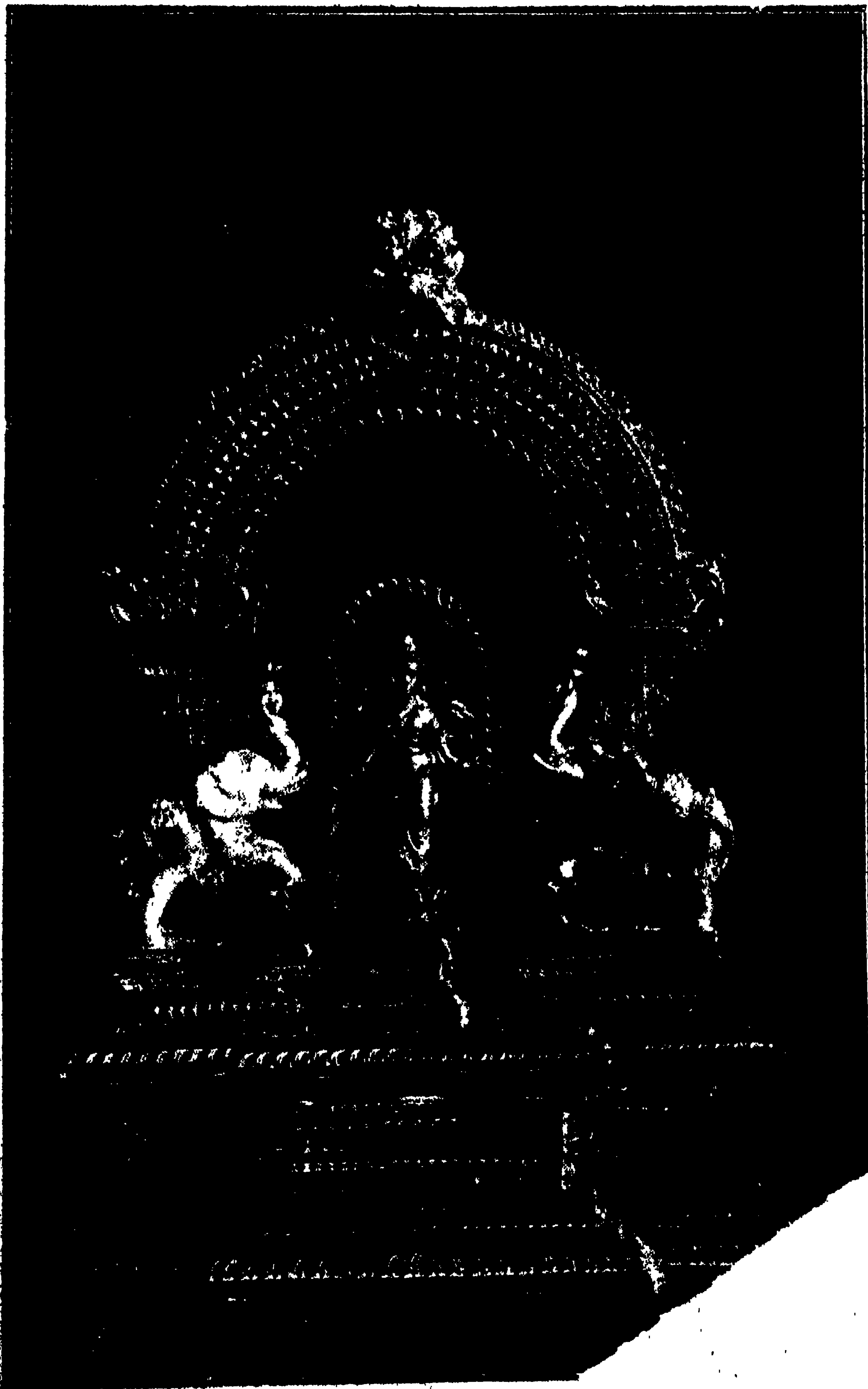
ఊతిక, చిప్ప, తుంగ, ఊసడము మున్నగునవి మేత కంతగా ప్రశస్తములు గావు. రెల్లు, ఆవురు మొదలగునవి మిగుల మోటుగా నుండుటచే మేత కనుకూలములు గావు. తక్కినవి మధ్యమములు. సామాన్యముగ మొలక, గరిక మొదలగు మంచిజాతులు సారవంతములై, కొంచెము జిగురుగ నుండు నేలలో బయలుదేరును. ఊతిక, చిప్ప మొదలగునవి ఇసుక, గరప నేలలో బయలుదేరును. చవటి నేలలలో ఉప్పిగర్జరు కాడ మొదలగునవి మాత్రమే పెరుగును. కావున పశువులబీటిక్రింద వదలు నేల మంచిదైనచో యందలి పచ్చిక యందు మేయుపశువులకు బలమును, ఆరోగ్యమును ఇచ్చును. కానిమంచినేలలు విలువగల వగుటచే పశువులబీటిక్రింద నుంచక రైతులు వ్యవసాయమున బెట్టి పనికిరాని పొలములను బీళ్లక్రింద నుపయోగించుదురు. కొందరు అంతమాత్రమును జేయక నేలనంతటిని సేద్యము జేతురు. మెట్టతాలూకాలలో ఎల్లనేలలు విశేషముగా బీడుభూములుగా వదలబడుచున్నవి; గాని యందు వర్షము గురియుచున్నంతవరకే గాని యటుపిమ్మట త్వరలో పసను ఆరిపోవుటచే గడ్డి యంతగా బట్టదు. బీళ్లలో పెరుగు గడ్డి జాతులు సున్నము తక్కువగ దీసికొనును. కావున సామాన్యముగ జంతగానుండు నల్లనేలలలో అప్పుడప్పుడు సున్నము జల్లుట మంచిది. గరికగడ్డికి సున్నము మరింత యిష్టము. బీటిమేత పశువులకు మిగుల నారోగ్యకరము. మనము తదితరములగు మేత యెంత బెట్టినను బీటిమేతకొరకే పశువు లెదురుచూచుచుండును. బీళ్లలో ననేకజాతుల గడ్డిగింజ లుండుటచే పశువులకు గావలసిన వివిధవస్తువు లన్నియు నందుండును. ఇంకను ఈభూములలో తుమ్మచెట్లుకూడ నుండుటయు కలదు. ఈ చెట్లకాయలను ఎద్దులకు, పాడిపశువులకు పెట్టినచో మిగుల బలము కలుగును. గినిగడ్డి యను నొకజాతి గలదు. ఈగడ్డి విత్తనములను మేము స్వయముగా తెప్పించి వేసితిమి. ఇది పశువులు తినుటచే ఆరంభములో విరేచనము లగును. తరువాత క్రమముగా పశువు అలవాటుపడినకొలది బలము కలుగును. వరిగడ్డి కడుపునింపుటయే తప్ప అందుపశువునకు సత్తువ గలిగించు పదార్థ మంతగా లేదు. మురుగునీటిలో పెరుగు గడ్డి అంత ప్రశస్తమైనది గాదు. అది మిగుల నిస్సారమై పిప్పివలె నుండును. అట్టగడము, వంకసన్నాలు, మొలకొలుకులు, కుసుమ మొదలగు ధాన్యముల గడ్డి మిగుల రుచిగా నుండి కొంచెము ముప్పుగా నుండుటచేత పశువున కారోగ్యముగ నుండును. పశువులకు పెట్టు ఆహారములలో ఉప్పు, గంధకము తగినంత తెచ్చి పొడిచేసి కలిపి పెట్టిన వ్యాధు లంతగ రాజాలవు.

కఱవు సమయములలో పశువులను మేపుటకు సులభమగు నొక ఆహారము కలదు. దీనినే బొమ్మజెముడందురు. దీనిని తెచ్చి ముళ్లను పరిశుభ్రముగ తీసివేసి పశువులకు పెట్టుదురు. ముళ్లను, నూగును కొంచె మంట తీసివేయకుండ పెట్టుచో పశువు శరీరములో నుండు ప్రేవులలో గ్రుచ్చుకొని విరేచనములు మున్నగు వ్యాధులు సంభవింపగలవు. అట్టి

ళ్లలో విషములుకూడ నుండును. కాబట్టి మట్టి లేకుండ కట్టినచో పశువున కెట్టి ప్రమాదమును కలుగదు. ఇది పశువులకు మిక్కిలి చౌకయైన యాహారము. అనావృష్టియగు సమయములలో పశువుల కట్టియాపద రాకుండ దీనివలన పోషింపవచ్చును.

కొన్నిచోట్ల పాడిపశువులను పెంటకొరకు పాయికానాలకు, తదితరచోట్లకు విచ్చలవిడిగా విడిచిపెట్టుదురు. పందులవలెనే యివి కూడ పెంటతినుట కలవాటుపడుచున్నవి. పెంటమేయుటవలన పాలరంగు బాగుండుననియు, వాసన చెడదనియు కొందరికి నమ్మకము గలదు. ఈపద్ధతి చాల పొరబాటు. పశువుల యారోగ్యము చెడి పలువిధములగు సంకటముల పాల్పడును. కొన్ని జంతువులకు సరియైన మేతపెట్టక యజమానులు సోమరిపోతులుగా తిరుగుచుండుటచేత అవి సహించలేక యేవస్తువుదొరకిన అదియే తిని నీచస్థితికి వచ్చి అనేకరోగముల పాలగుచున్నవి. కాబట్టి పశువులుగల ప్రతిరైతు తగినయాహార మిచ్చి వానికి సౌఖ్యము కలుగజేయుదురుగాక యని ప్రార్థించుచున్నాను.

భారతీయ శిల్పము

చెన్నపురి బాపలాల్ కంపెనివారు తయారుచేసినది

భాషాప్రయుక్తవిశ్వవిద్యాలయములు

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు గారు

మ. తన దేశంబు, స్వభాష, నైజమత మా
త్మప్రాక్కులాచారముల్
తన దేహాత్మగ నెత్తెఱంగున సదా
దానట్లు ప్రేమించి త
ద్ఘనతావాప్తికి సాధనంబు లగు స
త్కార్యంబులన్ జేయఁగా
ననువౌ బుద్ధి నొసంగుమీ ప్రజకు దే
వా భక్తచింతామణీ.

—భక్తచింతామణి, వడ్డాది సుబ్బారాయుఁడు.

1921వ జనాభా లెక్కలప్రకారము మన హిందూ దేశములో నీ క్రిందఁ జూపట్టిన విధమున వివిధ భాషల మాట్లాడు జనసంఖ్య కలదు:—

హిందీ	96,715,000
వంగభాష	49,294,000
ఆంధ్రము	23,601,000
మహారాష్ట్రము	18,798,000
అరవము	18,000,000
పంజాబీ	16,234,000
రాజస్థానీ	12,681,000
కన్నడము	10,374,000
ఓఢ్రము	10,143,000
ఘూర్జరము	9,552,000
[illegible]	8,423,000
[illegible]	7,498,000
[illegible]	5,652,000
[illegible]	[illegible]
అస్సామీ	1,727,000
పహాడీ	1,634,000
కాశ్మీరము	1,269,000
కురుక్	866,000
తులు	592,000
...	...

పైని వివరింపఁబడిన భాషలలో హిందీ, వంగ, ఆంధ్ర, మహారాష్ట్ర, ద్రావిడ, పంజాబీ, రాజస్థానీ, కన్నడ, ఓఢ్ర, ఘూర్జర, మళయాళ, బర్మా భాషలు మాట్లాడు వారు భరత ఖండములోని జనసంఖ్యలో సగముకంటె నెక్కువ కలరు.

వారిలో నెవ్వరికిని మాతృభాషా మూలకముగ విద్యలను నేర్పెడి విశ్వవిద్యాలయము లేదు. హిందీమాట్లాడు వారికి వారణాసీ విశ్వవిద్యాలయ మున్నను, అం దింకను పూర్తిగ హిందీ భాషకు ప్రాముఖ్యము నీయలేదు. వంగ దేశీయులకు కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయ మున్నను Sadler Commission report ప్రకారము మాతృభాషా మూలకముగ విద్య నందు నేర్పుటలేదు. మూఁడవది మన ఆంధ్ర భాష. మన ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ మున్నను, విశ్వవిద్యాలయపుచట్టమునందు దేశభాషావిద్యాభ్యసనము విశ్వవిద్యాలయప్రధానోద్దేశ్యమని వివరింపఁబడినను, తద్విషయ మింకను వాదప్రతివాదములతోఁ గాలయాపనము గావింపఁబడి వెనుకఁబడుచున్నది.

భరతఖండములో నధికసంఖ్యాకులచే మాట్లాడబడు భాషలలో మూఁడవది మన ఆంధ్రభాష. అ... మన ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకరాష్ట్రము లేదుసరికదా, మీఁద... మిక్కిలి దొరతనమువారిచ్చినవిశ్వవిద్యాలయమును గూ...

మనము వృద్ధిని గాంచలేకున్నారము. కేంద్ర సమస్య యింకను పరిష్కారము గావింపఁబడలేదు. ఆంధ్రులలో బహునాయకత్వపాపముచే నిట్టి యిక్కట్టులు మనజాతీయ వికాసమునకు భంగము కలిగించుచున్నవి. సెనేటువారు అనంతపురము కేంద్రముగ తీర్మానించిరి. శాసనసభోప సంఘమువారు అనంతపురమును సూచించిరి. కర్నూలు ఆంధ్రసభవారు అనంతపురమునే కేంద్రముగ తీర్మానించిరి. అట్టియెడ, ఇంకను మన శాసనసభా సభ్యులు కేంద్రమునకై పెనఁగులాడుట వారి బుద్ధిమాంద్యమును సూచించుచున్నది. ఇఁకనైనను మన ప్రతినిధులు జ్ఞానవంతులై కలహమును మాని, ఏదియో యొకదారికి వత్తురుగాక.

మాతృస్తన్యమును మఱచి పాలసీసా మూలకముగ పెంపొందిన బిడ్డవలె, మనము మాతృభాషను మఱచిపోయి, అన్యభాషాభ్యాసముచే స్వజాత్యభిమానమును గోల్పోవుచున్నాము. మాతృభాషమూలకముగ విద్యను గఱపుటచే దేశాభిమానము బాలురకు చిన్నతనంబుననే నాటుకొనును. అట్టి యభిమానము బాల్యమునుండియు నభివృద్ధమైనచో గాని యౌవనమునందది నిలుకడగానుండదు.

మనమిప్పు డాంగ్లభాషను బహునాగరకము మొదలు శయ్యాగృహమువఱకును నడుచు దినచర్యలలో యథేచ్ఛగ మాట్లాడుకొనుచున్నాము. మన మాతాపితలు, పితామహ మాతామహాదులు ఆంధ్రులు అను మాట మఱచిపోయినాము. మనము ఆంధ్రులమా, ఆంగ్లులమా అను విషయము జ్ఞప్తికివచ్చుట లేదు. ఇట్లు కొన్నివత్సరములు గడచినచో నిఁక మనము పూర్తిగ ఆంగ్లభాషా వ్యామోహావేశులమై ఆంధ్రభాషను మఱచిపోదుమేమో యను శంకయును, భయమును గల్గుచున్నది.

స్వరాజ్య సంపాదనకు మాతృభాషాభ్యసనము ప్రథమ సోపానము. అట్టి మాతృభాషాభ్యసనము మాతృభాషా ప్రయుక్తవిశ్వవిద్యాలయములచేఁగాని సంపూర్ణముగ లభింపదు. అట్టి భాషాప్రయుక్తవిశ్వవిద్యాలయములు భరతఖండమును భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రములుగ విభజించినఁగాని లభింపవు. నెహ్రూ రిపోర్టు భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రములుగ భరతఖండమును విభజింపవలెనని సూచించినది. అందు ముఖ్యముగ, ఆంధ్ర, కర్ణాట, ఓఢ్రరాష్ట్రనిర్మాణములు పేర్కొనఁబడెను.

ఆంధ్రదేశీయులు, స్వరాజ్యాందోళనమునందు నిమగ్నులై, సొంతవిషయమైన ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణాందోళనము గావించుటలేదు. రాష్ట్రములేని విశ్వవిద్యాలయము ఆవిరిలేని యంత్రము, ఆత్మలేని శరీరము. కావున ఆంధ్రులు కృతనిశ్చయులై ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ కేంద్రమునుగూర్చి శీఘ్రముగఁ దీర్మానించుకొని, తదుపరి రాష్ట్రనిర్మాణమావశ్యకమని గుర్తెఱింగి తద్విషయమై పట్టుదలతోఁ గార్యమొనర్పవలెను. ఆంధ్రప్రముఖులు సైమను కమీషను నెడ విముఖులైనను, రాష్ట్రనిర్మాణమును గూర్చియైనను వారియెదుట సాక్ష్యమిచ్చి తత్సంపాదనోత్సాహవ్యగ్రులై కార్యదక్షులయ్యెదరుగాక.

బర్మా ఆంధ్ర కార్మికులు–వారిపరిస్థితులు

ఆ. నారాయణరావుగారు

బర్మా దేశానికి మొట్టమొదట మన ఆంధ్రులు వండెత్తివచ్చి కొంత కాలము దేశాన్ని పాలించి క్రమంగా దేశస్థులలో కలిసిపోయి నట్టున్నూ, ప్రస్తుతము "తెలాంగు"లని పిలువబడే వారే అప్పటి త్రిలింగ దేశస్థు లయినట్టున్నూ చెప్పుతారు. అది వెనుకటిగాథ. ఇక నీమధ్యనో, తెలుగుదేశస్థులు బర్మాకు వలసరావటము ప్రారంభించి నలభై, యేభై యేండ్లు కావస్తోంది. గంజాం, విశాఖపట్నం, గోదావరి, కృష్ణ, నెల్లూరు జిల్లాలనుండి వచ్చేతూర్పు జనులు, రెడ్లు, కాపులు, శెట్టిబలి జలు, ఆదిమాంధ్రులు మొదలయినవారు రంగూను, సిరియం, బెస్సీన్, మౌల్మీన్, ఇనంజాంగు మొదలయిన చోట్ల లక్షాయేభై వేలకు పైగా వున్నారు. ఏప్రజయొక్కగాని, ఏసంఘంయొక్కగాని ప్రాముఖ్యమున్ను, పలుకుబడిన్ని, అందలి సభ్యుల విద్యాధిక్యం, భాగ్యం, ఉద్యోగం, ప్రజాహితజీవనం వీటినిబట్టి నిర్ణయమగుతూ వుంటుంది. బర్మాలోని తెలుగువారికి–వేయింటికి యే వొక్కరో తప్పితే–కార్మికవృత్తికి సంబంధించిన ఆధిక్యం తప్పితే వేరే యేమిలేదు. ఈకార్మికవృత్తిలో సహా యీపని ఆపని అనే భేదం లేక, నీచానీచాలను చూడక, అన్ని రకాల పనులను చేస్తూవుంటారు. పాయిఖానాపని చేసేది తెలుగు వారు. రోడ్లమీది పేడను యెత్తేది, చెత్తను తుడిచేది, తెలుగువారు. మురుగుకాలువలను శుభ్రంచేసేది, పెంటకుప్పలను తగులబెట్టేది, తెలుగు వారు. రయిళ్ల దగ్గర, స్టీమర్ల దగ్గర, మూటలను మోసేది తెలుగువారు. పాయిఖానాబండ్లను తోలేది, సరకుల బండ్లనులాగేది, రిక్షాలను యీడ్చేది, గోచీలుపెట్టుకొని బారులుతీర్చి రోడ్లమీద పడుకొనేది, ప్రత్యేకంగా తెలుగువారే. ఇటువంటి పరిస్థితులలో చిక్కుకొని, ఒకకట్టెగా, నాయకుడు, ఒక మంచిపెద్ద, ఒకయిల్లువాకిలి, ఒకపండుగపర్వం, ఒక దేవాలయం వుత్సవం లేక దేశంనుండి యే చాపచుట్ట, యే మాసినప్రాణగుడ్డ, యేకుండబొచ్చెలతో దిగుతున్నారో వాటితోనే పోయే మహాజనులను లోకులు చులకనగా చూస్తూ, జాతిమీదనే ఒకవిధమయిన అసహ్యాన్ని, అసూయను కలిగివున్నారంటే ఆశ్చర్యం యేమీ లేదు. పోనీ:కూలిపని చేసుకొని బ్రదుకుదామన్నా బర్మాలో నగ[illegible]కు పోయినా మేస్త్రీలేని పనిలేదు. ఇండ్లకు మేస్త్రీ, లంజ వస్తు[illegible], లంచాలకు మేస్త్రీ, పనిపాటలకు మేస్త్రీ, కదిలితే ఆదిరే [illegible]లితే మేస్త్రీ. ఇట్లా మేస్త్రీలమధ్య యిరుక్కొని, [illegible]గాని, [illegible]కొంటున్నారు మనకార్మికులు.

ఇక్కడి కార్మికనిర్మాణము యావత్తు మేస్త్రీమీదనే ఆధారపడివుంది. మేస్త్రీ అంటే కూలికాంట్రాక్టరు. కార్మికజనబాంధవుడగు సి. యఫ్. ఆండ్రూసుగారు బర్మాకు వచ్చినపుడు మేస్త్రీపద్ధతిని గురించి మీఅభిప్రాయం యేమని అడిగితే వారిట్లా చెప్పారు:—

"కాంట్రాక్టు కూలిపద్ధతి చాలా అనర్థాలను కలిగివుంది. ఈపద్ధతి యందు శరీరకష్టం చేసేవానికి స్వల్పఆదాయమున్నూ, ఏపని చేయని మధ్యవర్తి విశేషలాభం పొందటమున్నూ సంభవిస్తోంది. ఇతరపద్ధతు లలోకన్నా దీనిలో లంచపంచాలకున్నూ చాలా వీలుంది. వాషింగుటన్‌లో జరిగిన అంతర్జాతీయ కార్మికమహాసభయందు కాంట్రాక్టు సబ్ కాంట్రాక్టు కూలిపనిని ఖండిస్తూ యజమానే కూలియివ్వటం శ్రేయస్కరమని తీర్మానించారు. మేస్త్రీ పద్ధతిని తీసివేసి యజమానే కూలి యిచ్చే యేర్పాటు చేయటం అవసరం"

నాగరికప్రదేశాల్లో కాంట్రాక్టు కూలిపద్ధతి అంతరించినప్పటికిన్నీ బర్మాయందింకా అది గుదిబండవలె మెడకు తగులుకొనే వుంది. ఈకాంట్రాక్టుపద్ధతిలో కార్మికుని క్షేమానికి సంబంధించిన బాధ్యత యజమానిపైనుండి కూలి మేస్త్రీ పై పడటంచేత కార్మికులకు గావలసిన ఇంటివసతులు, వైద్యసహాయం, ఆరోగ్యరక్షణం, పనిచేయావలసినకాలం, కూలినిర్ణయం, దెబ్బలు తగిలినవారికిన్నీ, ప్రాణం పోయినవారికిన్నీ సహాయం, యిటువంటి వుపయోగకరమైనపనులు వుపేక్షింపబడుతున్నవి. యజమానికి సంబంధం తప్పిపోతోంది. ఇక మేస్త్రీకి స్వలాభంతప్పితే కార్మికుని క్షేమంపైన అభిలాషే లేదు. ఈ వ్యవహారం యిట్లా వుండగా యితరయిబ్బందులుకూడా కొన్ని కలుగుతున్నవి. పనిలో చేరేటప్పుడు రుసుములు చెల్లించాలి. చేరినతర్వాత కోతలు, వడ్డీలు, భత్యకర్చులు, మామూళ్లు పీక్కుతింటవి. ఇట్లా కార్మికుడొకవైపున కార్మికునితో సంబంధంలేని యజమానివల్లను, ఇంకోవైపున సానుభూతిలేని మధ్యవర్తివల్లను కృశిస్తూ అనేకకష్టాల పాలవుతున్నాడు.

కాంట్రాక్టు కూలిపనులలో బియ్యపుమరలపని, ఓడలరేవుపని దిగుమతిపని, బి. బి. యస్. యన్. ప్యాగేజీపని, పోర్టుట్రస్టుపని— వీటివిషయమై పెల్లడిలోకి వచ్చిన అక్రమాలు మిక్కిలి అధ్వాన్నంగా వున్నవి. బర్మాప్రభుత్వంవారి కార్మికవ్యవహార పరిశోధనాధికారి

జె. జె. బెన్నిసన్, ఐ. సి. యస్. గారు క్రిందటి సంవత్సరంలో ప్రకటించిన రిపోర్టును చూస్తే (76 పేజీనుండి 80 పేజీవరకు) ధాన్యపుమరలలోని అక్రమం బోధపడుతుంది. ధాన్యపుమరల పని సామాన్యంగా (1)ధాన్యాన్ని తట్టలతో మోయటం, (2) బియ్యాన్ని బస్తాలల్లోపట్టి, తూచి, కుట్టటం, (3) బస్తాలను కమానుచేయటం, (4) గోదాంనుంచి బస్తాలను పడవలోనో, రాయిలువేగనులోనో వేయటం—యీవిధంగా వుంటుంది. ఈపనులన్నిటికీ జవాబుదారీగా ఒక పెద్దమేస్త్రీయున్ను, ఆయాశాఖల పనులకు చిన్న మేస్త్రీలున్ను వుంటారు. మిల్లుయజమాని దగ్గర హెచ్చురేటును పుచ్చుకొని కూలీలకు తక్కువరేటును యివ్వటం వల్ల, మరలో జరిగేపని కంతకున్ను వారంవారం చేసేబిల్లుమీద నూటికి రు 15ల చొప్పున యజమానిదగ్గర పుచ్చుకొనే కమిషన్ వల్ల యేర్పడే లాభం కాకుండా ఆయాశాఖల గ్యాంగు మేస్త్రీల బిల్లులలో, అనగా గంపకూలీలదగ్గర నూటికి రూ 6లు మొదలు రు 12 లున్ను, పట్టుకుట్టు వారిదగ్గర రు 10 లు మొదలు రు 15 లున్ను, బస్తా మోసేవారిదగ్గర రు 10 లు మొదలు రు 30 లున్ను, మిల్లులో పనిచేసే యీ వస్తుకూలీల దగ్గర ఒకవారం బిల్లున్ను తీసుకొనే దురభ్యాసం స్థాపించుకొనివుంది. పెద్దమేస్త్రీ యీవిధమయిన తగ్గింపులతో బిల్లును గ్యాంగు మేస్త్రీలకు యిస్తే అక్కడనుంచి వీరితగ్గింపులు వీరు మొదలుపెట్టుతారు. కుట్టుపనికి యిచ్చేరేటులో నూటికి అయిదురూపాయల కమ్మిషన్; పెద్దమేస్త్రీ నూటికి రు 0-9-6 చొప్పున యిస్తే రు 0-8-0 మాత్రం యివ్వటం; 34 గురు మాత్రం పనిచేస్తే 40మంది మీద ఆసామ్మును పంచి పనిచేయని అగ్గగవాటాలను తీసుకోవటం—యీవిధమైన లాభాలు కుట్టుపట్టు చేమేస్త్రీకి వున్నవి. ఇదేవిధంగా బస్తా చేమేస్త్రీయున్ను పెద్దమేస్త్రీ యిచ్చేరేటులో నూటికి అయిదురూపాయల కమ్మిషన్, 34గురు పనిచేస్తే 39గురు మీద ఆసొమ్మును పంచి అయిద్దరి వాటాలను తీసుకోవటం కలదు. ఇదిగాక యీచిన్న మేస్త్రీలు తమ చేతిక్రింద పనిచేసేవారిదగ్గర ఒకవారం, లేదా రెండువారాల బిల్లును పుచ్చుకొంటారని వాడుక. మొత్తాన పట్టు, తూకం, కుట్టులకున్ను, మోతకున్ను సంబంధించిన పనికై మిల్లుయజమాని రు 591-4-9లు యిచ్చినట్టయితే ఆసొమ్ము యీవిధంగా పంపిణీఅగునని బెన్నిసన్ గారి రిపోర్టులో వ్రాసివున్నారు:

పెద్దమేస్త్రీ	రు 175-4-9
కుట్టుచేమేస్త్రీ	,, 50-0-0
బస్తాచేమేస్త్రీ	,, 23-14-0
కుట్టుకూలీలు	,, 153-0-0
బస్తాకూలీలు	,, 189-2-0
మొత్తం	రు 591-4-9

మిల్లులలో రోజుకూలిదినకూలి పనులను చేయించే మేస్త్రీపద్ధతి యందలి [illegible]లున్ను తక్కువలేదు. [illegible] మొదటి [illegible] మేజిస్ట్రీటుగారి కోర్టులో 1926 సం॥లో విచారణఅయిన 309 నెంబరు క్రిమినల్ కేసులో ఒకవిచిత్రమైన దస్తావేజు దాఖలయినది. దానిలో యీప్రకారంగా వ్రాయబడి వుంది:—

"ఇప్పటివరకు నేను చేయుచున్న బి.ఐ.యస్.యన్. కంపెనీలో వాడలలో కూలీలుసప్లయి విషయములో నాసమ్మతిసి నాతో మిమ్ములను జాయింటుగా చేర్చుకొని మనము యిద్దరము కలిసి పనివాళ్లను సప్లయిచేసి యీక్రిందను వుదాహరించిన లాభములను ఖర్చులుపోను మనమిరువురమూ సమానముగా ప్రతిపదిహేనుదినముల బిల్లునకు పంచుకుంటూ, పని సప్లయిచేయుటకు యీఖరారునామా మీకు వ్రాసియిస్తిని. (1) ప్రతిబస్తావాడకున్ను కంపెనీ ఆర్డరుప్రకారము గాంకి 1 కి 17 జనము అయివుండంగా మనము మామూలు 15 జనము పంపిస్తూ మిగత యిద్దరను మినహాయించి సదరు మినహాయించగా వచ్చిన లాభమున్ను, (2) పెంకువాడకు కంపెనీ ఆర్డరుప్రకారము 20 జనము అయివుండగా మనము 17 మందిని పంపుచుంటిమి—సదరు ప్రతి గాంకునందున మిగిలిన ముగ్గురు పయికమున్ను, (3) ప్రతిస్టీమరుకున్ను వాంచిపనివార్లకు 8 జనము అయివుండగా మనము నలుగురను పంపించుచుంటిమి—అందుల మిగతా నలుగురు పయికమున్ను, (4) ప్రతిగాంకి మేస్త్రీకిన్ని కంపెనీవారు రు 1-13-0లు యిస్తూ వుండగా మనము ఒకరూపాయ తొమ్మిది అణాలు యిచ్చుచుంటిమి— అందున ప్రతి మేస్త్రీకి మిగిలిన అయిదు అణాలుగాక ప్రతి బిల్లునకు భత్యఖర్చునకు ఒక రూపాయయున్ను, (5) ప్రతిబిల్లునకు వాంచిపనివారలు జనము 1 కి యిచ్చుచున్న తొమ్మిదిఅణాలున్ను, (6) ప్రతిసం॥ గాంకి మేస్త్రీలున్ను, వాంచిపనివారలున్ను యిచ్చుచున్న రెండుపద్దులున్ను—మనమిరువురము సమానముగా పంచుకోగలవారమని వ్రాసియిస్తిని. ఈపనిలో నేనూ మీరూ వున్నంతకాలము మిమ్ము నేనుగాని, నన్ను మీరుగాని పనినుండి తప్పించినయెడల పది వేలరూపాయీలు యిచ్చుకోగలవారమని మనమిరువురము తీరుమానించుకోవడమయినది. (7) ఇప్పటివరకు నాకు యిచ్చటవున్న ఆరువేల రూపాయలు రుణము బాపతుకున్ను మనకు వచ్చినలాభమునుండి తొమ్మిది అణాలు అప్పుతీర్చి మిగత తొమ్మిదిఅణాలు సమానముగా వుంచుకోగలవారము. మరతు: ప్రతిసంవత్సరమున్ను డిశంబరు ది 25 వ తేదిని వుద్యోగస్తులకు యిచ్చుచున్న మామూళ్లు మనము యిరువురు యిష్టము పయిని యిచ్చుటకు నిర్ణయించుకోవడమయినది."

ఇప్పటికి పదేండ్ల క్రిందట డెక్కుప్యాసెంజర్ల కష్టాలను విచారించేదానికై బర్మాప్రభుత్వంవారు వొకకమిటీని యేర్పరచారు. ఆ విచారణసందర్భంలో బి.ఐ.యస్.యన్. కంపెనీ మేనేజరు బెల్లుగారికి బ్యాగేజికూలీలు వొకఅర్జీని పంపుకొనిరి. అందులో బ్యాగేజికు కాంట్రాక్టరు మూడేండ్లనుండి యేమి కూలీయివ్వలేదనిన్ని, లుగా ప్యాసెంజర్ల దగ్గర సొమ్ము వసూలుచేసుకోమనా చేరేటప్పుడు 3 రూపాయలున్ను, ఆతరువాత

లున్ను యివ్వవలసి వున్నదనిన్ని, 7 లేక 8 రూపాయలు పెట్టి తమ దుస్తులను తామే కొనుక్కొంటున్నామనిన్నీ, తమకంట్రాక్టరు చేయిస్తూవుండిన గ్రాహము అంపుకోయొక్క, పోర్టుట్రస్టుయొక్క పను లను కూలియేమి యివ్వకుండానే చేయిస్తూ వుండినాడనిన్నీ, వివరించి వున్నారు. (డెక్కు-ప్యాసెంజరు కమిటీరిపోర్టు 39, 40 పేజీలను చూడండి.) తరువాతను, క్రిందటిసంవత్సరం జరిగిన పోర్టుట్రస్టు వుద్యోగస్థుల మానవష్టపుకేసు అప్పీలు తీర్పులో న్యాయమూర్తులగు డార్వర్డు కార్ గార్లు యీప్రకారంగా వ్రాసివున్నారు:—

"ఏ-గురుతు దాఖలాయెగ్గిబిట్టులోని జమపద్దుల విషయమై నరసింహారావు యిట్లా చెప్పుతున్నాడు:—'గ్యాంగుమాలీలదగ్గర తీసుకొనే కమ్మిషన్, గ్యాంగుమేస్త్రీలదగ్గర పుచ్చుకొనే ప్రవేశరుసుము, కూలీలను పెట్టనిదే పెట్టినట్టుగా బిల్లుచేసి పోర్టుట్రస్టువారి దగ్గరను పుచ్చుకొనే సొమ్ము మాగీఫత్తులెక్క తాలూకు ఆదాగా ఉన్నవి. ప్రతికూలిదగ్గర (బ్యాగేజి?) నెలకు 9 రూపాయలున్ను. హాలీగ్యాంగు దగ్గర 25 రూపాయలున్ను పుచ్చుకొంటూ వుంటిమి.' దీనివల్ల ఏ-గురుతు దాఖలా యెగ్జిబిట్లు అక్రమంగా చేసినవసూళ్లకున్ను, లంచపం చాలఖర్చులకున్ను సంబంధించిన ఖాతాబుక్కుగా కనుపడుతుంది... ...ఏ, బి-గురుతుల యెగ్జిబిట్టులలో వున్నదంతా శుద్ధ అబద్ధమనిన్నీ, అపద్దులన్ని యిష్టంవచ్చినట్టుగా వ్రాయబడినవనిన్నీ కే. సి. వెంకటరెడ్డి సాక్ష్యపు సారాంశం. అయితే యీకథను నమ్మటానికి యేమాత్రమున్ను వీలు లేదు."

మేస్త్రీపద్ధతిలో జరుగుతూవుండిన అక్రమాలనుగురించి యింతకన్నా ప్రబలమైన సాక్ష్యం దొరకటం కష్టం. ఇంతవున్నా బయటపడ్డా అయా యాజమానులుగాని, ప్రభుత్వంవారుగాని, యింతవరకు యీవిషయంలో యేవిధమయిన చర్యను తీసుకొన్నట్టు కనుపడదు.

ఇక సాంఘికపరిస్థితులను చూస్తే యెంతఅధ్వాన్నంగా వుండాలో అంత అధ్వాన్నంగా వున్నవి. మనదేశస్థులలో చాలామంది సంసారాలను దేశంలో వదలిపెట్టి ఒంటరిగా రావటంచేత స్త్రీపురుషుల సంఖ్యలో విశేషవ్యత్యాసం వున్నది. 1921 సం. పు జనాభాలెక్క ప్రకారం బర్మాయందలి తెలుగువారిలో 1,25,413 మంది పురుషులును, 27,095 మంది స్త్రీలును కలరు. జిల్లాలనుబట్టి చూస్తే యీ విధంగా వున్నారు:—

జిల్లా	పురుషులు	స్త్రీలు
గంజాం	21,907	1,866
విశాఖపట్నం	16,539	2,576
గోదావరి	21,118	4,175

అంకెలనుబట్టి గంజాంవారిలో పదహారుగురు పురుషులకు ...గాని, విశాఖపట్నంవారిలో అయిదుగురకు ఒకరున్ను, గోదావరివారికి ఏడుగురకు ఒక్కరున్ను అని తేలుతోంది. స్త్రీపురుషులలో వ్యత్యాసం యింత అధికంగా వుండుటవల్ల స్త్రీకి వొకవిధమయిన గిరాకీ యేర్పడి దెబ్బలాటలు, హత్యలు, రంకుతనం, లంజలకొట్లు, సుఖవ్యాధులు మొదలయిన అనర్థాలకు వ్యాధి యేర్పడుతోంది. ఇక్కడకు వచ్చేవారిలో చాలామందికి దేశంలో వొకసంసారం వుండటంచేత యిక్కడ యేర్పరచుకొనే సంబంధం తాత్కాలికమయిందిగా వుంటున్నదిగాని స్థిరమయిందిగా లేదు. సంపాదన తక్కువగాను, ఇండ్లబాడుగలు అధికంగాను వుండటంచేత 8, 9, వుండవలసినచోట 30, 40, 50 మందిని స్వల్ప గాలి, వెలుతురు లేని చీకటి కొట్టాలలో గోనెసంచుల తెరలు కట్టుకొని కాలక్షేపం చేస్తున్నారు. తెరలోపల స్త్రీపురుషులుంటే తెరచుట్టు పరాయివా రుంటారు. ఇటువంటిస్థితిలో స్త్రీయొక్క పరువు యెట్లా నిలుస్తుంది? ఈసంబంధాలకు కలిగే సంతానంలో మగపిల్లలను యేదోవిధంగా తండ్రికులంలో కలుపుకొంటూ ఆడుపిల్లలను వదలిపెట్టటంచేత సంకరజాతివారు అగుచున్నారు. ఈయాడుపిల్లలలో చాలామంది మిశ్రసంస్కారాలు వచ్చియున్నవారు కావటంచేత తగినసంబంధాలు దొరకటం చాలాకష్టముగా ఉన్నది. రంగూను పెంష్టలోళ్లనుగురించి యిక్కడి ఆడుపిల్లల వృద్ధకాలు యేవిధంగా వుంటున్నవో తెలిపేదానికై వారిలో ఒకరు వ్రాసిన వుత్తరంలోని యీక్రింది భాగాన్ని యెత్తి వ్రాస్తున్నాను:—

"ఈవూరిలో చాలామంది దేశంలో వివాహాలు చేసుకొని అక్కడి తమభార్యలను వదలి ఒంటరిగా వచ్చినవారుగా వుంటున్నారు. ఇక్కడ వీరివేషాలు గిరాలు, నీల్లు గోట్లు, ఒంపులు వొయ్యారాలు మరుగులు దండకడియాలు, యెగ్రతలపాగా కిర్రుచెప్పులు-వీనిని మాము సలిముండిలు చూచి వీరంతా యేమో సంపాదనపరులని భ్రమపడి మమ్ములను వీరికి అంటగట్టి మాగొంతులు కోస్తున్నారు. ఈవివాహాలు చేసుకొన్నవారిలో చాలామంది కొద్దిపాటి సంపాదన గలవారు. ఇటువంటివారికి దేశంలో వొకసంసారం, ఇక్కడ రంగూనులో యింకోసంసారం. ఇట్లా రెండుసంసారాలు పెట్టుకొని యింత ఖరీదుగల బస్తీలో యీజీవితం యెట్లా? కడుపునిండా అన్నం, కట్టుకొనేదానికి బట్ట, పడుకొనేదానికి సరియైనచోటు, పీల్చేదానికి శుభ్రమయిన గాలి లేక మొగంవాచి, పరాయివాళ్ల దెప్పులకున్ను, యెగతాళులకున్ను వోర్చుకొని మేము పడుతూవుండే కష్టాలు లోకుల కెట్లా తెలుస్తవి? మమ్ములను మాతల్లులే వ్యభిచారిణులుగాచేసి మావల్ల జీవిస్తూన్నారంటే నమ్మదగినమాట కాదు. ఎవరైనా వుంటే వుండనూవచ్చు. అయితే, తమభార్యలను పోషింపలేక రాత్రులందు లంబాగాడీల్లో యెక్కించుకొని వీధులవెంట తిప్పేమగవాళ్ల సంగతి యేమంటారు? ఇది పురుషులకు తగిన పౌరుషజీవనం కాదు. ఇట్లా వినికేవారికే మేము వొకపిల్లతల్లి అయితిమా పనికిరావటంలేదు. ఎప్పటికప్పుడు వీరికి క్రొత్త పిల్లలు కావాలి. ఎక్కడనుండి వస్తారు? ఎందరిని యిట్లా వీరు యేడిపిస్తారు?"

పోనీ, ప్రతంచెడ్డా సుఖమైనా దక్కితే కొంతమేలే. కాని, అదిన్నీ కనపడదు. బర్మాలో తెలుగువాళ్లు సర్వాంమీద నెలకు 20 రూపాయలు సంపాదిస్తే గొప్ప. ఇట్లా నెలకు 20 రూపాయలసంపాదనగలవారి విషయములో జె. జె. బెన్నిసన్. ఐ. సి. యస్. గారు ప్రకటించిన జీవనవ్యయమునుబట్టి నెలకు అన్నానికి రు 7-3-11లు, బట్టలకు రు 0-15-11లు, యింటి అద్దెకు రు 0-15-4లు, కట్టెలు దీపానికి రు 0-12-7లు, యింటి సామగ్రికి రు 0-4-5లు, చిల్లరఖర్చులకు రు 3-4-9లు; మొత్తాన రు 14-2-11లు పోను మిగిలే మొత్తంతో దేశములోని సంసారం గడువాలి. ఇది వొంటరిమనిషి ఖర్చుగాని ఆడుమనిషితో కాపురంచేసేవానిఖర్చు కాదు ఈమిగిలేదానితోనే దేశములో పెండ్లిళ్లు పేరంటాలు, పండుగలుపర్వాలు, చావుసంధ్య, రోగంరొష్ఠు, శ్రాద్ధం తీర్థం, యిల్లు వాకిలి-యిన్ని జరగాలి. ఎల్లాగో దేవునికే తెలియాలి. దేశంలో చావకుండా బర్మాకు వచ్చి ప్రాణాలు నిలుపెట్టుకొంటున్నారేమోగాని కూలీలు కుబేరులవుతున్నారంటే అది అసాధ్యమైనపని. ఆత్మగతుణ అంటే యేమో తెలియక, ఆత్మగౌరవము లేక గొఱ్ఱెలలాగున కారుచవుకనూలికి వచ్చిపడే యీ "కలా"ప్రవాహంవల్ల యజమానికిన్ని, మేస్త్రీకిన్ని తప్ప మరెవ్వరికిన్ని లాభంలేదు. ఒకడు పోతే పదిమంది వస్తూన్నారు. బర్మాలోని పరిస్థితులు స్వదేశస్థులు ఖండిస్తూవున్న రేయి యితరదేశాలలోని వాటికిన్ని తీసిపోవటంలేదు. ఈఅనర్థాలన్నిటికిన్ని మేస్త్రీపద్ధతే ప్రబలమైన కారణంగా వుంది. బహ్వానర్థకరమైన యీపద్ధతి నిర్మూలనమైతేగాని కార్మికుపరిస్థితి బాగుపడజాలదు. దీనికి మీరు తోడ్పడుదురా ?

స్త్రీలు రాజకీయమున బాల్గొనువిధము

అయ్యదేవర బాలా త్రిపుర సుందరమ్మ గారు

౧

ప్రస్తుత రాజకీయోద్యమము

నేటికి నూరు సంవత్సరముల క్రిందట ఆ 1825 సం. సెప్టెంబరు 4 వ తేదీని బొంబాయి నగరరాజమందు పార సీకకులమున భారతీయుల కందరకును తండ్రి (దాదా)యు, అన్న (భాయి)యునై వారలకు ముక్తిమార్గము చూప వలసిన మహామహుడు దాదాభాయి నౌరోజీగా రుద యించిరి.

దాదాభాయి నౌరోజీగారి జీవితమున కంతకును మకుటప్రాయముగ నెన్నదగినది దేశీయ మహాజనసభ (కాంగ్రెసు)స్థాపనము. వీరును, భారతదేశమున సానుభూతి గల వెడ్డర్‌బరన్, హ్యూము అను ఇరువురాంగ్లేయులును కలిసి మొట్టమొదట 1885 సం లో కాంగ్రెసు మహాసం స్థను స్థాపించిరి.

శ్రీదాదాభాయి నౌరోజి కాంగ్రెసుకు మూడు పర్యాయములు అధ్యక్షులుగ నెన్నుకొనబడిరి. తుద పర్యాయము 1906 సం.లో కాళీఘట్టక్షేత్ర సమావేశ మందు "భారత దేశమునకు స్వరాజ్యమే గమ్యస్థాన" మని భారతపితామహుడగు నౌరోజిగారు తమయధ్యక్షపీఠము నుండి సింహనాద మొనర్చిరి. ఆ స్వరాజ్యనినాదమే నేడు భారతభూమియందంతటను మార్మోగుచున్నది. అప్పటి నుండియు భారత దేశమందు నూతనకళ మారంభ మయ్యె నన్నట్టి భారత పితామహుడు భీష్మునివలె తనబిడ్డలకు అదియే ముపదేశించుచు 1917 సం.లో తన 92 వ యేట ఆయన శిష్యుడగు సర్ ఫిరోజిషా మెహతా, ఆతనిశిష్యులగు జస్టిసు రానడే, గోపాలకృష్ణ గోఖలేల వలె ఈయన బ్రతికియుండగానే శాంతమయ్యెను. ఇంకొక వంక బాలగంగాధరతిలకు, అరవింద ఘోషు, బిపినచంద్ర పాలు మొదలగు జాతీయవాదులు పనిచేయు చుండిరి.

గాంధి మహాత్ముడు భారత దేశములో తనపని 1914 సం.లో ప్రారంభించి తాను కైరా, ఛాంపరాను లలో నడపిన సత్యాగ్రహములు చూడగలైను; భారత స్వరాజ్యప్రయత్నమున ఆందోళనాయుగములు రెండును చూడగలైను. తాను ప్రారంభించినపని ఇట్లు విజృంభించి వృద్ధిజెందుటయును, దానిని చూడగల్గుటయు ఇట్టి పుణ్యా త్ములకు తక్క తదితరులకు దుర్లభము కదా! కావున, సోదర సోదరీమణులారా! త్యాగమునకు జంకవద్దు. మీ సర్వమును దేశమాత పాదపద్మముల కడ సమర్పించుడు. అప్పుడుగాని మీకు దివ్యపురుషుడు సాక్షాత్కారమై మోక్షపాయస మొసంగడు. స్వాతంత్ర్యమే స్వర్గలోకము. "సర్వం పరవశం దుఃఖం, సర్వం ఆత్మవశం సుఖం"— ప్రతిప్రాణికిని ఇట్టిస్వాతంత్ర్య ముండుట యీశ్వరేచ్ఛయై యున్నది. అందుచే ఇది ప్రతివానికి జన్మహక్కు అయి ఉన్నది.

"స్వరాజ్యము నాజన్మహ"క్కని తిలక్ మహా శయుడు సూత్రప్రాయముగ నిర్వచించియున్నాడు. దీనిని హరించుటకు ఎవరికిని వలనుపడదు. ప్రతి పురుషుడును, ప్రతిస్త్రీయును "నే నీవర్తమాన సంగ్రామమున హిందూ దేశపక్షము నవలంబించితినా?" యను ప్రశ్నను ముఖ్య ముగా వేసికొనవలయును. నిశ్చలమగు సాహసవర్తనము మన దేశమున కిప్పు డవసరముకావున కాంగ్రెసులోని ప్రతి

జలిగేటునుగూడ కాంగ్రెసు వాలంటీరుగా చేరవలసి యున్నది. ప్రతి కాంగ్రెసుసమితి మెంబరును కాంగ్రెసు వాలంటీరు కావలసినదే. దేశమంతయు కాంగ్రెసు ప్రచారమునకై వదలిరావలసినదే. ఈవర్తమాన సమరము ముగియువరకును మన సాధారణ దినచర్యల నన్నిటిని గట్టిపెట్టుదము. భారత దేశపురుషులారా! భారతవనితలారా! కర్తవ్యమును బూనుడు! కర్మక్షేత్రమున దిగుడు! ఈయవకాశము గతించిపోక పూర్వమే కార్యశూరులు గండు!

౨

ఖద్దరుధారణము—రాట్నము

ఈస్టుఇండియాకంపెనీ మన భారతవర్షమునకు రాకపూర్వము ప్రశాంతములగు పల్లెటూళ్లలో కుటీరములలో, సర్వశోభనములతో కలకలలాడుచుండు పరమపావన గృహాంగణములలో, పుణ్యసతీమణుల మృదుల హస్తములలో సర్వలోకమంగళప్రదము లగుచున్న లలిత కళలు, పరిశ్రమలు ఎట్లు కాలక్రమమున నాశన మయ్యెనో దృష్టాంతపూర్వకముగ తెలుపు శ్రీరమేశచంద్రదత్తు గారు మొదలగు గ్రంథకర్తలు వ్రాసిన గ్రంథములను చూడుడు. పరిశ్రమలలోని కెల్ల నతి ముఖ్యమగు చేతి పరిశ్రమను ముందుగ పెంపొందించుటకు నేడు మహాత్ముడు పూనికొనియున్నాడు. దానికొరకే యెల్లరును రాటమును చేపట్టుడని యుపదేశించుచున్నాడు. గృహపరిశ్రమల పునరుద్ధరించుటకు ఈ రాట్నమంత్రమే కీలకము. రాట్నము రాట్నమనగ ఒక్క కొయ్యచక్రమే గాదు. వర్తమాన కాలమందు లోకమంతటను ప్రబలిన నీతిదూరము లగు ధనార్జనాపద్ధతులను, అభిరుచులను, వేషముల - తమోగుణ పూరితమును, దుష్టకలిరూపధారిణియు నగు నవనాగరికతా వ్యామోహమునే మరల్చి, సత్యమును, నిరాడంబరమును, నీతియుతంబును నగు జీవితపథమును లోకంబునకు ప్రసాదించు మహాద్భుత శక్తి యీ రాట్నమందు గలదు. అట్టిదివ్యదృష్టితోడనే మహాత్ముడు లోకమునకు రాట్నమును ప్రసాదించుచున్నాడు. రాట్నము స్త్రీల పాతివ్రత్యమును తప్పక కాపాడును. ఎలనగా:—

ఇప్పుడు మన దేశములో వేలకొలది స్త్రీలు కట్టుకొనుటకు సరియైన గుడ్డలైనను లేక పబ్లికు రోడ్లమీద రాళ్లు పగులగొట్టుట మొదలుగా గల కూలిపనుల చేసుకొని బ్రతుకుచున్నారు. వీరి శీలసంరక్షణమునకు తరుచుగ భంగము కలుగు పరిస్థితు లనేకములు సంభవించుచున్నవి. కాని యీ రాట్నమువల్ల వీరందరికిని మానసంరక్షణము జరుగగలదు. సోదరీమణులారా! మన దేశములో అనాది నుండియు రాట్నమే రెండవవృత్తిగ నుండెడిది. అత్యద్భుతమగు రవసెల్లాల నేసి నిరుపమానమగు కళాకౌశలమును జూపి ప్రపంచమునంతను మోహింపజేసిన యీ రాట్నపువృత్తి మాయమైపోయినది. ఇది నశింపగనే మనకు బానిసతనము, దారిద్ర్యదశ సంప్రాప్తమయినవి. తిరిగి యిప్పుడట్టి పురాతనకళను పునరుద్ధరింపబూనుట మీధర్మము.

కొందరు స్త్రీలు ఖద్దరువస్త్రములు మోటందురు. తల్లులారా! భారత దేశపు బానిసతనము మోటు ఖద్దరు కంటె మోటయినది. భారత దేశపు దారిద్ర్యము కటిక మోటు ఖద్దరుకంటె నూరురెట్లెక్కువ మోటైనదని గ్రహించుడు. భారతవనితలారా! ఖద్దరువలన గూడ స్వరాజ్యమును సంపాదించుటకు మనము లజ్జా, లోభ, భయ, భ్రాంతు లను శృంఖములను ద్రెంచవలసియున్నాము. ఆత్మకళంకములను బాయవలయును. లజ్జయన అసమంజసమగు సిగ్గు. స్వదేశీయమైన ముతకగుడ్డను ధరించుటకు జంకజేయునట్టి సిగ్గు పోవలయును.

3

దేశభక్తి-పాతివ్రత్యము-నీతి

ప్రతి దేశమందును వివిధమతస్థులవా రుందురు. కాని దేవుని యీ దేశములు సర్వ మతస్థులకును ఒకేవిధముగ నన్వయించును. సంఘమునందు, దేశమునందు షు లిరువురు నుందురు. పురుషుల కెట్టివిధుల

గూడ నట్టివిధులే యుండును. స్త్రీలు తప్పించుకొన జాలరు. భారతస్త్రీలు రానురాను సుకుమారులై, సోమరులై, దేశహితమునందు పాల్గొనక మూలబడి యుండుట చాల దుఃఖకరమగు సంశయము. నూర్జహాను, చంద్బీబి, ఝాన్సీరాణి లక్ష్మీబాయి, రెబున్నిసు, అహల్యాబాయి, పార్వతి మున్నగువారు పూర్వము భారతదేశమున నుండిరాయని నేటిచరిత్రపాఠకులు శంకింతురు! కాని నేడుగూడ వీరమాతలు, దేశసేవాతత్పరలునగు నారీమణులు మనలో నున్నందులకు ఈశ్వరునికి మ్రొక్కుచున్నాను.

గాంధిమహాత్ముని సతి, దాసుసతి, నెహ్రూసతి, సరోజినీదేవి, అనసూయాబాయి, సరళాదేవి, బేగం మహమ్మదాలి, బేగం అన్సారి, బేగం ఖ్వాజా, బేగం హజరతు మోహాని, వున్నవ లక్ష్మీబాయమ్మ, దువ్వూరిసుబ్బమ్మల వంటి దేశసేవకురాండ్రు కొందరు గలరు. ఈ నారీమణులలో బలువురు రాజ్యకార్యధురంధరత్వమునందును, కొందరు పాతివ్రత్యమునందును, కొందరు విద్యావినయాది సద్గుణములయందును, కొందఱు దానధర్మాదులయందును ప్రసిద్ధిని గాంచిరి. పురుషులు విశేష విద్య నేర్పినచో స్త్రీలును అసామాన్యబుద్ధిచాతుర్యములను జూపి పురుషుల కనేకవిషయములలో సాయముచేసి యర్ధాంగులన్న నామమును సార్థకపఱుతురని నొక్కి వక్కాణించుటకు సందేహము లేదు. ఈశ్వరానుగ్రహమువలన జగత్తునం దెప్పుడెప్పు డెచ్చటెచ్చట స్త్రీలకు రాజ్యాధికారము దొరకెనో యప్పుడప్పు డచ్చటచ్చట స్త్రీలు పురుషులకంటె నధికధైర్యముతోను, అధిక నీతితోను, అధిక న్యాయముతోను రాజ్యము జేసిరని చరిత్రముల వలన దేటపడుచున్నది.

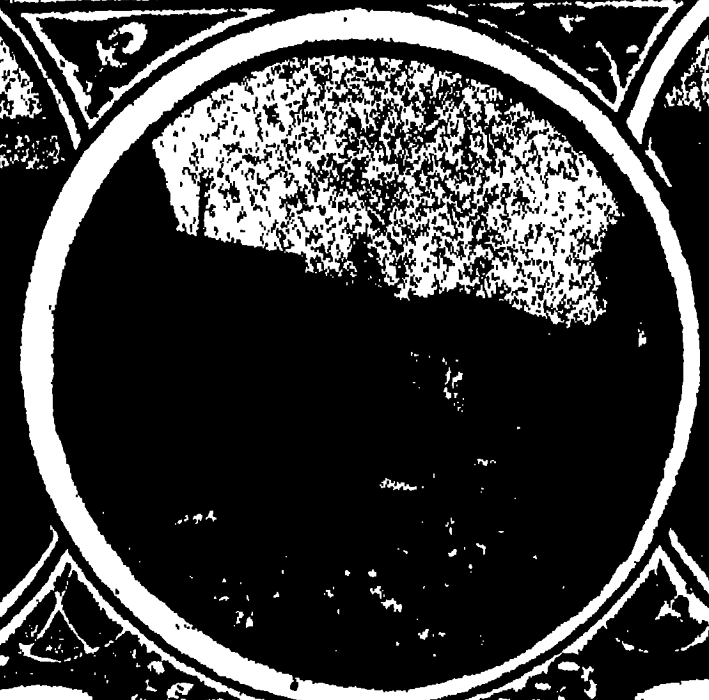
పురుషులవలె ధైర్యము నవలంబించి భీతిం జెందక, సర్వకార్యములను నిర్వహించునటుల స్త్రీలకు విద్య నేర్ప [illegible]యును. భర్త ధనహీనుడనియు, విద్యాహీనుడనియు అదియు [illegible]ని విడిచినట్టి యుదాహరణము లీదేశము [illegible]నాని, [illegible]కుటుంబములలో నొకటి దొరకునో లేదో సంశయింపవలసి యున్నది. స్త్రీలకు పక్షపాతరహితులై పురుషులు విశేషవిద్య నేర్పినచో స్త్రీలును అసామాన్య బుద్ధిచాతుర్యములను జూపి పురుషుల కనేక రాజ్యాంగ విషయములలో సాయముచేసి యర్ధాంగులన్న నామమును సార్థకపఱుతురని నొక్కి వక్కాణించుటకు సందేహము లేదు. పూర్వ మాంధ్రదేశమునందు పూజనీయులగు వీరపత్నులు, వీరమాతలు, వీరభగినులు అనేకు లుండుట వలననే యాంధ్రదేశములోని బ్రాహ్మణులలో గూడ క్షాత్రతేజ మత్యంతప్రబలమయి యుండెనని వీరమాత చానమ్మకథ చెప్పుచున్నది. పతిభక్తియే స్త్రీలకు భూషణము. అదియే యుత్తమవ్రతమును, ఉభయలోకములందును కొనియాడబడినదియును అయియున్నది. కావున పెనిమిటియందు భయము, భక్తి, వినయము, అనురాగము కలిగి నడచుకొనవలయును. పాతివ్రత్యము బాడుచేసికొని పాపాత్మురాలెన్నివేళ సత్కర్మములను జేసినను అవి దుష్కర్మములక్రింద మాఱి తుదకు దుఃఖమును గలిగించును గాని లేశమయినను సుఖమును గలిగింపవు. పతివ్రతలయొక్క ప్రభావముచేతనే భూతలమంతయు సంతరము నిలిచియున్నదనియు, పతివ్రతల విషయమున బ్రహ్మాదిదేవతలు భయపడుచుందురనియు పెద్దలు చెప్పుదురు. పాతివ్రత్యరక్షణ మొక్కటే పడతులకు పరమోత్కృష్టవ్రతమని ధర్మశాస్త్రములు విధించుచున్నవి. సోదరీతిలకములారా! పూర్వకాలమున దేశము లన్నిటిలోను మిన్నగా నెన్నబడిన మన భారతమాత ప్రస్తుతకాలమున నన్ని దేశములకన్న హీనదశయం దున్నదన్న సంగతి లోకవిఖ్యాతమై యున్నది. అందలి రాష్ట్రములలో మన యాంధ్రరాష్ట్రము కడు హీనదశ ననుభవించుచున్నది. తక్కిన రాష్ట్రములలో రాష్ట్రోద్యమములను కనిపెట్టి మన యాంధ్రదేశమునందలి అన్ని మండలముల వారును స్వాభ్యుదయమునకయి ప్రయత్నించుచున్నారు. దేశాభ్యుదయము స్త్రీలపై నాధారపడి యున్నది. స్త్రీలకు విధాయకకృత్య మెద్ది? మన సోదరీమణు లందఱకును మనమే మార్గదర్శకులము గావలయును. ఆ భారము

మహామహోపాధ్యాయ శ్రీ వరవస్తు
జననము
మరణము

శ్రీ రామదాసాశ్రమము, భద్రాచలము

శ్రీ భద్రాద్రి రామాలయము, భద్రాచలము

శ్రీ ఆర్. ఆర్. శాస్త్రిగారు

సంఘయు వహించి పనిచేయుటకు స్త్రీ సమాజముల స్థాపించుకొని సమాజములకు దినదినాభివృద్ధి గలిగించ వలెను. ఏకాలమందును, ఏదేశమునందును తమ స్త్రీలను మంచిదశకు తీసికొనిరా తాము బాగుపడిన పురుషులు లేరు. తాము బాగుపడదలచిన పక్షమున ముందుగా తమస్త్రీలను బాగుచేయ వలయును. స్త్రీల బాగే పురుషుల బాగు; స్త్రీలయోగే పురుషుల యోగు. మూఢురాండ్రయిన యిప్పటి స్త్రీలను తొంటి యుత్తమదశకు మరల దీసికొనివచ్చుటకై ప్రయత్నింప వలెను. కాబట్టి పురుషులు తమస్త్రీలను మూఢదశయందుంచియే దేశమున కేమో మహోపకారమును చేయుదుమన్న దురభిప్రాయము విడిచి వారితోడ్పాటును బొందియే సత్కార్యములను జేయజూడవలయును. స్త్రీల సహాయ మున్నపుడే పురుషులకు విజయము గలిగి లోకమునకు సత్యమైన యుపకారము కలుగును. భారతవనితలారా! భావిసంతతి మీామీాద నాధారపడి యున్నది. మీామీా మతసాంఘికసాంప్రదాయములను మఱవవలదు. మీారు కయ్యమునకై కాలుద్రవ్వవలదు. కాని సమయము వచ్చినపుడు వెనుదీయవలదు. స్వాతంత్ర్య ధ్వజమును ప్రతిష్ఠించి పోషించుచుండవలెను. శాంతి సమరమున పాల్గొని స్వరాజ్యమును సంపాదించుడు.

శ్రీ రాజా మీర్జా నల్లపరాజ వేంకటపతిరాజు బహద్దరు వారు

పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు

శ్రీ రాజా మీర్జా నల్లపరాజ వేంకటపతిరాజు బహద్దరువారు

వీరు ధనంజయసగోత్రికులు. మార్కండేయ పురాణోత్తరభాగమునఁ జెప్పఁబడిన యాంధ్రక్షత్రియ వంశజులలో ధనంజయసగోత్రికులొకరు. ఆదిని కృష్ణానదీ ప్రాంతముల నేలి, "కోటవంశపువా"రను ప్రఖ్యాతి నొంది, కాకతీయులకు లోఁబడి త్రిలింగరాజ్యోపప్లవమున "నల్లానివా"రను వైష్ణవగురువులచేఁ గాపాడఁబడుటచే "నల్లపరాజు" వారను నింటిపేరు కలిగినటుల నైతిహ్యము గలదు. ఈ నల్లపరాజువారిలో "రంగరాజు"గారను నొకరు పెద్దాపుర సంస్థాపకులతో పాటు గోదావరీమండలమునకు వచ్చి, వారిచే "తుని, కొత్తూరు" ముఖాసాలను ...ందిరి. అయన పౌత్రులగు "రామభద్రరాజు"గారు గోలకొండ కుతు... వస్తు... హీ యొక్క ఖజానాను (శ్రీకాకుళమునుండి గోలకొండ పోవుదానిని) ...పమున "పిల్లి గడ్డ" యను చోటున నాటవికులు దోపిడి అదిరే ... రా దోపిడికాండ్రను జయించి ఖజానాను నవాబునకుఁ ...ని, ...

చేర్పించుటచే మహమ్మదీయ సంస్థానప్రవేశ మీవంశజులకుఁ గలిగెను. వారి పౌత్రులే శ్రీ రాజా మీర్జా వేంకటపతిరాజుగారు. వీరి చిన్నతనముననే కుతుబుశాహీల రాజ్యము నశించి మొగలు లాంధ్రదేశము నాక్రమించుటయు, మొగలాయివంశజులలో "అసఫ్‌జా" యను నాతఁడు "నిజాముల్ ముల్క్" అను బిరుదును వహించి హైదరాబాదు సింహాసనము నెక్కుటయును విశేషములు కలిగెను. క్రీ. శ. 1740 సం. ప్రాంతమున మహారాష్ట్రులతో మహాయుద్ధమున నిజాము చిక్కుకొనిన సమయమునఁ జిక్కిన ద్రాంధ్రదేశమున రాజులమని, నవాబులమని చిన్నచిన్న రాజ్యములను స్థాపించిరి. ఒకప్పుడు నిజాము ఏలూరు మకాము చేసి యీకృత్రిమరాజులను, నవాబులను జూచి కోపాద్రిక్తుఁడై పెక్కండ్రను కొరడాలతోఁ గొట్టించెనట! శ్రీ వేంకటపతిరాజుగారి తేజస్సునకు, వారి యశ్వశిక్షానైపుణ్యమునకు నిజాము మోహవివశుఁడై ఏలూరు సర్కారునకు "సర్‌లష్కర్" హోదా నిచ్చి, అవసరమైనచో దేశసంరక్షణమునకు (౫౦) యేబదివేల సైన్యముఁ గూర్చుకొను నధికారమును, సుమారు ఒకలక్ష యేబదివేల రూప్యములాదాయము వచ్చు జాగీరును, శ్రీ రాజా మీర్జా యను బిరుదములు, రత్నఖచితమగు ఖడ్గమును తదితర రాజచిహ్నములను కూడ నొసఁగెను. వీరశ్వశాస్త్రమును పద్యకావ్యమును రచించిరట! కొన్ని పద్యములుమాత్రమె నిలిచియున్నవి. శ్రీ వేంకటపతిరాజుగారికి నాఁటికాలపు పార్సీ మొదలగు పెక్కుభాషలలోఁ బాండిత్యము కలదట! శ్రీ వేంకటపతిరాజుగారి కుమారులగు శ్రీ వేంకటకృష్ణంరాజుగారు కూడ హైదరబాదు నవాబగు "నిజామాలీ" వలన "బందరు" నకు సర్‌లష్కరు హోదాను పొంది. ఈతండ్రికుమారులు నిజామురాజ్యమున నుద్యోగముల నందు కాలమున "తుని, కొత్తూరు" ముఠాలను పెద్దాపుర సంస్థానముల వారు తిరిగి తీసికొనిగని తోఁచును. అందువలననే శ్రీ వేంకటకృష్ణంరాజుగారి కుమారులగు శ్రీ వేంకటపతి రాజు బహద్దరుగారు "దండంగి" ముఠా కధికారులైరి. గ్రంథవిస్తరభీతిచే వీరివంశజుల చరిత్రనంతయు వ్రాయుటకు వీలులేదుగాని శ్రీ మీర్జా నల్లపరాజువారిలోఁ బెక్కండ్రు విద్వాంసులు తపశ్శాలురునై యుండిరనియు, అశ్వశాస్త్రము, పండితరాయ శతకమునను నాంధ్రగ్రంథములు "దర్యాయేముసాద్" అను పార్సీ భాషా గ్రంథము, "బాహార్ గుల్‌జార్" అను "ఓరజ్" భాషాగ్రంథము వీరినామాంకితములో, వీరిచే రచింపఁబడినవో యైయుండెనని చెప్పవలసియున్నది. ఏతద్వంశజులచే సంపాదితములగు నమూల్య లిఖితగ్రంథము లీ సంవత్సరమునఁ గలిగిన తునిజలప్రళయములో నశించినవని వ్రాయుటకు విచారమగుచున్నది. ఆజలప్రళయములో నీవంశజులలో రాజర్షు లనఁదగిన శ్రీ సీతారామచంద్ర రాజా బహద్దరువారు సకుటుంబముగా నీవలకు వచ్చుటయే వారి తపోవిశేషమనఁదగును.

శరీరవ్యాయామము – ప్రొఫెసరు యశ్వంతసింహాగారు

చల్లా జగన్నాథంగారు యం. ఏ.

భారతజాతి యున్నతిని బడసి యితరజాతులతో పాటు సమాన స్వత్వముల బడయుటకు దగినస్వాతంత్ర్యమును, స్వరాజ్యమును గాంచుటకు రాజకీయవేత్తలు కొన్నిమార్గములను, సంఘసంస్కర్తలు మరికొన్ని మార్గములను, ఆర్థికసమాలోచకులు వేరుమార్గములను, వేదాంతులు మరొకమార్గమును, సూచించుట మన మెరింగిన విషయమే. కాని వీరందరును గుర్తించిన విషయములకు దోడ్పడవలసినది ముఖ్యముగ భారతజాతీయపౌరుషమై యున్నది. పరాధీనత వలన పౌరుషమంతయు బోయెను. కలదని నిక్కువారల నణచివేయుటకు ప్రభుత్వసాధనము లనేకము గలవు. అవి యటుండనిండు. ప్రతి మానవుడును దన వ్యక్తిత్వము ననుసరించుటయు ఆత్మరక్షణమునకు దగిన పరికరముల గూర్చుకొనుటయు ధర్మమై యున్నది. ఆంగ్లప్రభుత్వము వారు భారతీయ మానధనములు గాపాడుచున్నను, యెవరికివారు స్వీయమానధనముల గాపాడుకొనుటకు దగిన శరీరబలమును, మనఃస్థైర్యమును సంపాదించుట యవసరమై యున్నది. అందులకుదగిన సాధనసంపత్తి వరసెనము గాక!

ప్రప్రథమమున బహ్మచర్య మిందుల కెంతేని తోడ్పడగలదు. వేదశాస్త్ర పురాణము లనుశ్రుతముగ నీ బ్రహ్మచర్యవ్రతానుచరణ ప్రాశస్త్యమును విశదించుటయే కాక యిక్కాలమున గాంధిమహాత్ముడు బోధించుచున్న ప్రధానమార్గ మదియే. బ్రహ్మచర్యము అవివాహితులకే కాక సంసారులకుగూడ ముఖ్యధర్మమై యున్నది. స్త్రీపురుషు లీధర్మము ననుష్ఠించుటవలన ఆత్మశ్రేయస్సునకును, తద్ద్వారా దేశపురోభివృద్ధికిని తోడ్పడగలరు. ఎన్ని వ్యాయామపరిశ్రమలు జేసినను, ఎన్ని నీతులు బోధించినను, ఇంద్రియనిగ్రహమూలమగు బహ్మచర్యోపాసనకన్న నుత్కృష్ట శ్రేయోమార్గము వేరొండు లేదనిన నతిశయోక్తి గాజాలదు. అయ్యది మానసికముగ, శారీరికముగ, ఆధ్యాత్మికముగ, సంపదను జేకూర్చినను, అంగబలమును సంపాదించుటయు, ఆత్మసంరక్షణమార్గముల నేర్చుకొనుటయు, మానవుని ముఖ్యధర్మములై యున్నవి. ఇందులకు భారతీయులే వలయునన్ని సాధనముల నన్వేషించిరి. సూర్యనమస్కృతు లట్టివయ. వానియౌత్కృష్ట్యము పాధునికులు దెలిసికొనజాలకున్నారు. బాలసూర్యకిరణప్రసారమువలని లాభములను, శీతలోదకప్రాతఃస్నానముయొక్కయమూల్యఫలమును ఇక్కాలమున నిద్రమంచముననే కాఫీ సేవించు పాశ్చాత్యనాగరకతానిమగ్నులాస్వాదించజాలరు. బాలురకిక్కాలమున పాఠశాలలందు నేర్పు శరీరసాధనము లన్నియు, పాశ్చాత్యములే. వీనికి గూడ ప్రాచీప్రతీచీభేదము లేల యనవలదు. ఎప్పుడైనను, దేనికైనను మనవద్ద లేనిదానికే యింకొకరిపై నాధారపడవలయును గాని, ఉన్నదాని నెరుంగక పరాభిలాష యుక్తముగాదు. కావున స్వదేశపరిశ్రమలను గాంచుటయే ముఖ్యమని తెలుపగోరెదను.

శ్రీ కేశవదేవజ్ఞాని శ్రీ యశ్వంతసింహా

లాటీతో గొట్టగా వజ్రముష్టితో నాత్మరక్షణము గావించుకొనుట.

ఇట్టి స్వదేశవ్యాయామముల నభివృద్ధిజేయగోరి, ఉత్తరహిందూస్థానమున ప్రాచ్యదేశవ్యాయామ సాధనసంపత్తిని జేకూర్చి, వింధ్యహిమవత్పర్వతములందు తపోనియములగు మహర్షుల నన్వేషించి, ఆత్మశరీరసౌష్ఠవమును గాంచిన ప్రొఫెసరు యశ్వంతసింహాగారు కింద అవర్యపురుషులు గాగలరు. ఈ పేరు విన్నపుడు మీ రనా భావ మేర్పడవచ్చును. ఉత్తరదేశస్థులా యను భ్రమ మీ రాంధ్రులు, గుంటూరుజిల్లావారు గుంటూరుసమీ మము వీరిది. పండితవంశజాలు స్వాధ్యాయసంప

ము భావకవిత్వ మను పేర రసతరంగముల నోలలాడించు సాహితీ సమిత్యాచార్యులగు శ్రీ తల్లావఝ్ఝల శివశంకరశాస్త్రిగారి యన్న కుమారులు. వీరి యన్వర్థనామధేయము శ్రీరామమూర్తి. వీరే యశ్వం

శ్రీ కేశవదేవఙ్ఞాని శ్రీ యశ్వంతసింహ

లాటీకొట్లాట, లాటీతో ఆత్మరక్షణము చేసికొనుట. దీని నే "పరిగడ్కా"

తులు. ముప్పదేండ్ల ప్రాయము. చిననాటనుండియు వీరికి శరీరవ్యాయామవ్యాసంగము మెండు. మహాసంగ్రామ సమయమున సైన్యమున జేరి నాల్గువత్సరములు యోధులుగ నుండిరి. బరోడా, కోల్హాపురు, జయపూరు సంస్థానములందు కొన్ని వత్సరము లుండి దేశీయ శరీరపరిశ్రమ సాధనముల నేర్చుకొని గతవత్సరము అక్టోబరులో గుంటూరుకు వచ్చి యిచట పురజనుల ప్రోత్సాహముపై శ్రీహనుమద్వ్యాయామ కళాశాల నొకదాని స్థాపించిరి. బరోడాలో అఖాడాలయందు రాజరత్నమాణిక్యారావుగారి యాధిపత్యమున సింహాగారు వేర్వేరు సాధనముల నభ్యసించినవాని నిచట పాఠశాలల విద్యార్థులకు నేర్పుచున్నారు. వీరు నేర్పు సాధనముల గొన్నింటి నిందు చిత్రములమూలమున నుదహరించుచున్నాను. లాటీబందేషు, ఫరీగడ్కా, బన్నాఖా మున్నగు సాధనములు గలవు. ఇందు శరీరమునకు మంచిబలమును జేకూర్చు మార్గములు గలవు. వీరు కమ్మవారి వసతిగృహమునందు విద్యార్థులకు గూడ నీ సాధనముల నేర్పుచున్నారు. అచట ప్రారంభోత్సవమునాడు జిల్లాజడ్జి, కలెక్టరు, పోలీసు సూపరింటెండెంటు మున్నగువారలు వచ్చి చాల మెచ్చుకొనిరి. పేగు విశ్వవిద్యాలయమునందు ప్రొఫెసరుగ నుండి యీమధ్య నిచటికి వచ్చిన ప్రహ్లాదమాడ్కాగారు చాల ప్రశంసించిరి. ఆంధ్రక్రిస్టియను కాలేజి ప్రిన్సిపాలుగారగు డాక్టరు స్ట్రాకుగారు చాల అభిమానముతో తమవిద్యార్థులను నేర్చుకొనుటకు ప్రోత్సహించుచున్నారు. జిల్లాబోర్డుఅధ్యక్షులును, తాలూకాబోర్డు అధ్యక్షులును దమతమ పాఠశాలలం దీ వ్యాయామముల బ్రవేశపెట్టి సింహాగారికి ప్రోత్సాహము కలుగజేసెద రని నాయాశయము. ఈ వ్యాయామసాధనముల బ్రవేశపెట్టుటతో ఇప్పుడు పాఠశాలలందు జేయు వైద్యపరీక్షలకును, ఔషధసేవకును అవసరము లేకుండునను నమ్మకము గలదు. ఇందులకు ముఖ్యులందరును దోడ్పడుదురు గాక యని నే నభిలషించుచున్నాను.

భీమావ్యాపారము - ఆంధ్రదేశము

యస్. సుబ్బారావు గారు

౧

మనదేశమునకు స్వరాజ్యము లేనందున పాశ్చాత్య దేశీయులు అనేకరీతులుగ ధనమును మనలనుండి తీసుకుపోవుచున్నారు. స్వరాజ్యమున్నయెడల వాటన్నిటిని అరికట్టుటకు మనకు హక్కు లుండేవి. విదేశీభీమాకంపెనీల ఏజన్సీలు మన దేశములో 23 గలవు. యీఏజన్సీల వారు మన దేశములో ప్రతిరాష్ట్రములోను, ప్రతిజిల్లాలోను సబుఏజంట్లను ఏర్పాటుచేసి, వారిద్వారా పల్లెటి గ్రామాగులనుండియు విదేశీభీమాకంపెనీలలో మన దేశీయులచే భీమాచేయించి ఈ రీతిగ సాలీనా భీమాచేయించినవారు చెల్లించే ప్రీమియముల ధనమును ప్రతియేట పది కోట్ల రూపాయలను కొంపోవు చున్నారు. యీ రీతిగ విదేశములకు పోవు ధనమును అరికట్టుటకే స్వదేశీ భీమాకంపెనీ లేర్పడినవి యింతవరకు మనదేశములో 60 స్వదేశీకంపెనీలు గలవు. మనరాష్ట్రములో యితర రాష్ట్రికంపెనీల ఏజన్సీలు బెజవాడ, గుంటూరు, బందరు, సామర్లకోట మున్నగుచోట్ల గలవు. యివి గాక విదేశీకంపెనీల ఏజన్సీలవారి సబుఏజంట్లు విశాఖపట్నం, ఏలూరు, బెజవాడ, గుంటూరు మున్నగు చోట్లను గలరు. మనరాష్ట్రమునుండి ప్రతిఏట కొన్ని లక్షలరూపాయలు సాలీనా ప్రీమియముల రూపమున విదేశీకంపెనీలకైతే నేమి, స్వదేశీకంపెనీలకైతే నేమి పోవుచున్నవి.

యీరీతిగ ప్రతి ఏట మనరాష్ట్రమునుండి యితరచోట్లకు ధనము పోవుచున్నందున ఆర్థికముగ రాష్ట్రమొత్తముమీద నష్టము కలుగుచున్నదనియే ఆంధ్రప్రముఖులును, ఆంధ్రదేశాన్నత్యము కొరకు పాటుబడునట్టియు శ్రీయుతులు డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభిసీతారామయ్యపంతులుగారు, దేశోద్ధారక కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు, టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులు గారు, యడ్లమిల్లి మంగయ్య పంతులుగారు, డాక్టరు కోకా అహోబలరావునాయుడు గారు ఎక్కువక్కపిన్ని, మోతేవారు, పైడావారు, కొమ్మారెడ్డివారు, నాళంవారు మున్నగు ధనికులయొక్క ప్రోత్సాహము వల్లను 28-8-1925 సంవత్సరమున యీ ఆంధ్రాభీమాకంపెనీ రిజిష్టరు కాబడి బందరు పట్టణమున నెలకొల్పబడి దినాభివృద్ధిని గాంచుచున్నది.

విదేశీకంపెనీలతో మనదేశపు కంపెనీలను పోల్చిజూచిన మన దేశ మెన్నియో వందలరెట్లు వెనుకబడియున్నది. మన దేశంలోని యితర రాష్ట్రికంపెనీలతో మన ఆంధ్రభీమాకంపెనీ సరిపోల్చిచూచిన నూతనముగా వెలువడి పనిచేయుచున్న కంపెనీలతో తీసిపోవుటలేదు. ఆంధ్రరాష్ట్రములో యితర కంపెనీల ఏజన్సీలు వేళ్లుపాతుకొనియున్నవి. అందువల్ల వాటన్నిటికి సమాధానము చెప్పుచు నూతనముగ వెలువడిన యీఆంధ్రసంస్థ మూడు ఏండ్లలో 1384 గురు భీమాచేసిరి. వీరు 22లక్షల 53వేలకు భీమా చేసిరి. ఇంతవరకు వీరివల్ల ప్రతిసాలున ఆదాయము 1 లక్ష 47వేల 700 వచ్చుచున్నవి. ఏజంట్లయొక్కయు, కంపెనీ స్థాపకులయొక్కయు నిందు అభిమానముంచి భీమాచేసిన పోలసీదార్లయొక్కయు కార్యనిపుణతయని చెప్పుటలో నాశ్చర్య మేమియు లేదు. ఆంధ్రులైన మన రాష్ట్రములోనున్న రెండుకోట్లు తప్పక ఈకంపెనీ అభివృద్ధికే పాటుపడుట వారివిధ్యుక్తధర్మమని ఎంచుకొనినచో కొలది సంవత్సరములలోనే యీకంపెనీ మనదేశమునందున్న అన్ని కంపెనీలకన్న మొదటిదిగా ఏల యుండెదు! విదేశీకంపెనీలతో కూడ ఏల సవాలుచేయదు! మన భారతదేశములో నున్న 60 స్వదేశీకంపెనీలలో నింతవరకు నాలుగు లక్షలమంది తమ జీవితములను భీమాచేసిరి. మన భారతమాతయొక్క జనాభా సుమారు ముప్పది రెండు కోట్లు. దీనినిబట్టిచూడ వెయ్యమంది మనుష్యులకు ఎనమండుగురు భీమాచేసినట్లున్నది. నూటికొక్కడైనను చేయలేదు. ఈఅంకెలను బట్టి మనదేశ మెంతయో యీవ్యాపారములో వెనుకబడియున్నది గదా! మన ఆంధ్రరాష్ట్రము సంగతి జూచెదము: రెండుకోట్ల మంది వున్న ఆంధ్రులలో 1384 గురు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో వారిజీవితాలను భీమాచేసిరి. అనగా రమారమి లక్షమందికి 7 గురు చేసిరి. ఈఅంకెను వచ్చేసంవత్సరాది నాటికి అనేకరెట్లు అగుటకు ఆంధ్రులు పూనుకొనెదరుగాక!

భీమావ్యాపారములో సాంఘికసేవ, రాష్ట్రీయ అర్థికాభివృద్ధి నిమిడియున్నవి. బీదరికముచేతను, అత్మహత్యలచేతను, వర్తకవ్యాపారములవల్లను దివాలాతీసిన కుటుంబములకు భీమావ్యాపారము కల్పవృక్షమువలె నాస్థితిలో తోడ్పడును. ఈరీతిగ తోడ్పడే వ్యాపారము యీ ప్రపంచములో నే లేదని రూఢిగ చెప్పవచ్చును.

భీమావ్యాపారములో విదేశములందు పెద్దపె... ను తీర్ణులైనవారున్ను, రాజకీయవేత్తలున్ను, బ్యా... న్నారు. అట్టిస్థితిలో భీమావ్యాపారము చ...

ఎటువంటి రాజకీయవేత్తలకు, సాంఘికసేవకులకు, ఆర్థిక వేత్తలకు ఈవ్యాపారమునందు సంబంధమున్నదో ఈ క్రింద పొందుపరచితిమి.

భీమావ్యాపారము–అఖిలభారతనాయకులు

1. పండిత మోతీలాల్ నెహ్రూగారు– రెండుసార్లు అఖిలభారతకాంగ్రెసునకు అధ్యక్షత వహించినవారు; సామ్రాజ్యశాసన సభా సభ్యులు, వీరు లక్ష్మి ఇన్సూ్యరెన్సు కంపెనీ, లాహోరు; ట్రాపికల్ ఇన్సూ్యరెన్సు కంపెనీ, ఢిల్లి; హిందూస్థానీ భీమాకంపెనీ అను మూడుకంపెనీలకున్ను అధ్యక్షులుగా నున్నవారే.

2. టి. ఆర్. ఫూకన్‌గారు, గౌహతి కాంగ్రెసునకు ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు; సుప్రసిద్ధ న్యాయవాది. సామ్రాజ్యశాసన సభా సభ్యులు. గౌహితి కాపురస్థులు. వీరు హిందూస్థానీ భీమాకంపెనీ ఢిల్లి దానిలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

3. జే. యం. సేనుగుప్తాగారు, బి. ఎ., యల్. యల్. బి. (కాన్టబ్), బారెట్లా, యం. యల్. సి., కలకత్తా. వీరు కలకత్తాలో జరిగిన 1928 సం. కాంగ్రెసునకు ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులున్ను, కలకత్తా నగరమునకు మేయరు చేసినవారున్ను అయివున్నారు.

4. యం. యస్. ఆనీగారు, బి. ఎ. యల్. యల్. బి. సామ్రాజ్య శాసనసభాసభ్యులు. బీరారురాష్ట్రములో యత్మాలు కాపురస్థులు. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు.

5. డాక్టరు ఎం. ఎ. అన్సారీగారు. యం. డి; యం యస్. (ఎడింబరో). 1927 మదరాసు కాంగ్రెసునకు అధ్యక్షులు. యిదివరలో అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు చాలసార్లు కార్యదర్శిగ నున్నారు. యీవత్సరము వీరే కార్యదర్శులు. వీరు ట్రాపికలు ఇన్సూ్యరెన్సు కంపెనీ ఢిల్లి దానికి డైరెక్టరుగాను, చీఫ్ మెడికలు ఆఫీసరుగాను వున్నారు.

6. పండిత కె. సంతానంగారు, బి. ఎ. మదరాసు రాష్ట్రీయ వాసులు. 1906 లో ఇంగ్లండునకు ఐ. సి. యస్. పరీక్షకు వెళ్లిరి. ప్రభుత్వోద్యోగమును వద్దనినవారు. 1911 లో న్యాయవాదిగ లాహోరులో ప్రవేశించిరి. మార్షల్లారోజులలో 1919 లో చాలా శ్రమపడి పనిచేసిరి. పంజాబు దురంతరములను గూర్చి కాంగ్రెసు నియమించిన సాక్ష్యపుకమిటీకి కార్యదర్శిగ నున్నారు. 1920 లో అసహాయోద్యమములో చేరి న్యాయవాదవృత్తిని విసర్జించిరి. 1921, 22 లో పంజాబురాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ [illegible]. 1922, 1923 లో యీరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘమునకు [illegible] నున్నారు. 1922 ఏప్రియలులో బాటియాలో జరిగిన ఆదిరే [illegible] సభకు అధ్యక్షులుగా వున్నారు. పంజాబు మ్యుని [illegible] 1921–1923 వరకు సభ్యులుగా నున్నారు. 1926 [illegible] సంఘమునకు కార్యదర్శిగ నున్నారు. 1924 లో లక్ష్మిఇన్సూ్యరెన్సు కంపెనీ కీ. శే. లాలాలజపతిరాయిగారు స్థాపించగా అందు మానేజింగు డైరక్టరుగ చేరి ప్రస్తుతం పని చేయుచున్నారు.

7. సర్దారు మంగళసింగు, బి. ఎ. అకాలీ ఉద్యమమును నడిపిన వీరుడు అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులుగానుండి ప్రభుత్వముచే అనేకయిక్కట్టులను పొందిరి. వీరు పీపిల్సులైఫ్ ఇన్సూ్యరెన్సు కంపెనీలో డైరక్టరుగా నుండిరి.

8. సర్దారు సర్దూల్ సింగు. అకాలీ ఉద్యమమునకై వీరు సర్వస్వమును త్యాగము చేసిన ధీశాలి. 1909 లో బి. ఎ. ప్యాసు అయిరి. అసహాయోద్యమములో చేరిరి. సిక్కురివ్యూఅను పత్రికను ఢిల్లిలోనుంటూ స్థాపించిరి. 1918 లో లాహోరునకు వెళ్లి అక్కడనే నివసించుచున్నారు. లాహోరులో న్యూహెరాల్డు అను పత్రికను స్థాపించిరి. సిక్కురివ్యూను అందకలిపిరి. 1919 లో మార్షల్లారోజులలో నిలిపి వేసిరి. 1921 లో సిక్కులీగునకు కార్యదర్శిగ నుండెను. 1925 వరకు ప్రభుత్వమువారు వీరిపై రాజద్రోహనేరమును మోపి జైలునందుంచిరి. 1917లో హిందూయూనివర్సిటీకి ఢిల్లీ క్రింద ఎన్నుకోబడిరి. 1922 లో పంజాబురాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ నుండెను.

1920 లో సిక్కులీగునకు అధ్యక్షునిగా ఎన్నుకోబడెను. 1925 లో పంజాబు రాష్ట్రీయసభకు అధ్యక్షులుగా ఎన్నుకోబడిరి. 1926 లో సిక్కులలో బయలు దేరిన స్వసంఘాభిమానోద్యమములో వీరికిష్టము లేక సిక్కులీగుతో సంబంధమున్న కమిటీలన్నిటికి రాజీనామానిచ్చిరి. 1928 కలకత్తాలో జరిగిన కాంగ్రెసులో స్వాతంత్ర్యతీర్మానమును బలపరచిన ధీరుడు. వీరు పీపిల్సు ఇన్సూ్యరెన్సు కంపెనీకి మానేజింగు డైరెక్టరుగా నుంటున్నారు.

9. లాలా దునీచంద్, బి. ఎ., యల్. యల్. బి., అంబాలా అనుచోట న్యాయవాద వృత్తిని గావించుచున్నారు. వీరు కాంగ్రెసువాది. పంజాబు దురంతములలో శ్రమపడిన వీరుడు. వీరు పీపిల్సు ఇన్సూ్యరెన్సు కంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

10. యస్. శ్రీనివాస అయ్యంగారు. గౌహితీ కాంగ్రెసు అధ్యక్షులు. మదరాసులో పేరుగాంచిన న్యాయవాది స్వరాజ్యపార్టీ ఉద్యమములో వీరు అఖిల భారతములో పేరుగాంచిరి. 1928 లో విదేశయాత్రను గావించిరి. ప్రస్తుతము ఇండిపెండెంటు పార్టీకి అధ్యక్షులుగా నున్నారు. వీరు ట్రాపికలు ఇన్సూరెన్సుకంపెనీకి అధ్యక్షులుగా నున్నారు.

11. లాలా గిరిధర్లాల్‌గారు. పంజాబు చేంబరు ఆఫ్ కామర్సుకు కమిటీలో మానేజింగు మెంబరుగా చాలకాలము వున్నారు. 1919–1920 లో యీయనే యీకమిటీకి డెప్యూటీ ప్రెసిడెంటుగా నుండిరి. అమృత సరములోనున్న అనేక జాయింటుస్టాకుకంపెనీలను

స్థాపించినవారు. 1907 నుంచి యీయనకు వ్యాపారమందు ఎక్కువ అనుభవము గలదు. 1919 లగాయితు 1925 వరకు అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘములో ముఖ్యులుగా నుండేవారిలో నీతడొకడుగా నుండెను.

1919 లో అమృతసరములో జరిగిన కాంగ్రెసునకు జనరలు సెక్రెటరిగావుండి కాంగ్రెసును జయప్రదముగా జరిపెను. జలియను వాలాబాగ్ మెమోరియలు ఫండునకు గౌరవ కార్యదర్శిగ నుండెను. 1926 లో మరల వ్యాపారములో ప్రవేశించిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసులో సభ్యులుగా నుంటున్నారు. వీరు హిందూస్థానీ భీమా కంపెనీ డిల్లీలో దానికి మానేజింగు డైరెక్టరుగానున్నారు.

12. డాక్టరు సత్యపాలుగారు బి. ఏ, యం. బి. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగా పనిచేసిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘసభ్యులు. పంజాబురాష్ట్రమునందు అసహాయోద్యమములో తీవ్రప్రచారమును గావించి జైలునకు వెళ్లిరి. పంజాబు దురంతములలో చాలబాధలను పడినవారే. లాహోరులోనున్న పంటివైద్యపు కాలేజీకి ప్రిన్సిపాలుగానున్నారు. హిందూస్థానీ ఎన్సూర్యెన్సుకంపెనీ (లాహోరు)కి సూపరింటెండింగు డైరెక్టరుగానున్నారు. లాహోరులోనున్న తదితరభీమాకంపెనీలకున్ను, ఢిల్లీలోనున్న హిందుస్థానీ భీమా కంపెనీకిన్ని చీఫ్ మెడికలు ఆఫీసరుగా నున్నారు.

13. జమ్నాదాస్ యం. మెహతా. బారెట్లా; సామ్రాజ్యశాసన సభాసభ్యులు. అర్థికశాస్త్రములో నిపుణుడు. స్వరాజ్యపార్టీ లీడరు. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యపార్టీ మెంబరు. భీమావ్యాపారములో గొప్ప అథారిటీ. బొంబాయిలోనున్న ఏషియన్ ఇన్సూర్యెన్సుకంపెనీకి అధ్యక్షులుగా నుంటున్నారు.

14 టి. సి. గోస్వామి జమిందారు. సామ్రాజ్యశాసనసభ్యులు, కలకత్తా. వీరు అఖిలభారతకాంగ్రెసునందు సభ్యులు. యూరపుదేశమునకు అనేకసార్లువెళ్లినవారు. హిందూస్థానీ కోఆపరేటివు(కలకత్తా) కంపెనీలో డైరెక్టరుగావున్నారు.

15. నలిన, ఆర్. సర్కారు యం. ఎల్. సి. కలకత్తా కార్పోరేషను మెంబరు. కీ. శే. దేశబంధుదాసుగారి అనుచరుడు, కీ. శే. దేశబంధుదాసు జ్ఞాపకార్థపు గ్రామపునర్నిర్మాణపు నిధికిన్ని, కమిటీకిన్ని కార్యదర్శిగానున్ను, ట్రెజరరుగానున్ను వున్నారు. 1928 లో జరిగిన కాంగ్రెసు ఎగ్జిబిషను వగైరానిర్మాణములలో చాలపనిచేసిరి.

అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. వీరు కలకత్తాలోనున్న హిందూస్థానీ కో ఆపరేటివు ఇన్సూరెన్సు కంపెనీకి మేనేజరుగా నున్నారు.

16. క. వి. రంగస్వామిఅయ్యంగారు. హిందూపత్రికాసంపాదకులు. సామ్రాజ్యశాసనసభ్యులు. అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ పనిచేసిరి. అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. వీరు ఢిల్లీలోనున్న హిందూస్థానీభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగానున్నారు

17. త్రిలోకచంద్రకపూరు లాలా బి. ఏ., యల్. యల్. బి. 1921లో అసహాయోద్యమములో చేరి న్యాయవాదవృత్తిని విసర్జించిరి. పంజాబురాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగా పనిచేసిరి. 1921లో ప్రభుత్వమువారికి గురియై జైలునకు శాసనాధికార సమయములో వెళ్లిరి. లాహోరులోనున్న దయానందవేడి కోకాకాలేజి మానేజింగుకమిటీమెంబరుగా వున్నారు,

వీరు పంజాబు మ్యూచియల్ కుటుంబపు ఫండునకు డైరెక్టరుగానున్ను, లక్ష్మీఇన్సూర్యెన్సుకంపెనీలో మానేజింగుఏజన్సీగానున్నారు.

18. లాలా హరికిషన్‌లాలుగారు, లాహోరు, బి ఏ. (కాంటబ్) బారెట్లా. 1899 లో న్యాయవాద వృత్తిని వదలివేసిరి. పారిశ్రామికాభివృద్ధికై చాలాపాటుబడిరి. 1910 లో జరిగిన కాంగ్రెసునకు వీరు ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు. 1912 లో బెంగాలులో బాంకిపురమున జరిగిన పారిశ్రామిక సభకు అధ్యక్షులుగా నుండిరి. గవర్నమెంటువారి పారిశ్రామిక కమిటి ఎదుట గొప్పసాక్ష్యమును యిచ్చిరి. పంజాబు యూనివర్‌సిటీ ఫెలోగా నుండిరి. 1919 లో మార్షల్లారోజులలో వీరికి గవర్నమెంటు చెప్పరాని యిక్కట్లను పెట్టిరి. యిక్కట్లేకాక వీరిని యావజ్జీవపు ఖైదీగా శిక్షించిరి. 1919 డిశంబరులో ఏలనో వదలివేసిరి. 1920—1923 వరకు పంజాబు కౌన్సిలులో వ్యవసాయపు మంత్రిగా పనిచేసిరి—వీరు భారతి ఇన్సూర్యెన్సు కంపెనీ (లాహోరు) కి అధ్యక్షులుగా నున్నారు.

19. సర్ పురుషోత్తమదాసు ఠాకూరుదాసుగారు, సి. ఐ. ఇ., యం. బి. ఇ; సామ్రాజ్యశాసన సభ్యులు. గవర్నమెంటునియమించిన లార్డుఇంచికేపు కమిటీలో సభ్యులుగా నుండిరి. ఇండియా ఇంపీరియలు బ్యాంకునకు గవర్నరుగానున్నారు. మితవాది. ఓరెంటియల్ (?) ఇన్సూర్యెన్సుకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

20. సర్ చమ్నాలాల్ సెటల్‌వాడ్ గారు, కె సి. ఐ ఇ. ఎడ్వకేటు, బొంబాయి. వీరు 1928 లో అలహాబాదులో జరిగిన మితవాదుల సభకు అధ్యక్షులు. ఇండస్ట్రియలు ప్రూడెంషల్ (బొంబాయి) కంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

21. డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య పంతులుగారు, బి. ఎ. యం. బి. అండు. సి. యం. వీరిని ఆంధ్రులలో ఎరుగనివారు లేరు. బ్యాంకు వ్యాపారములలోను, పరపతి వ్యాపారములలోను ఆంధ్రదేశమునకు మణి. వందేమాతరం [illegible] చి నేటి వరకు అఖిల భారత కాంగ్రెసులో [illegible] దేశసేవ చేయుచున్నారు. జన్మభూమి అను [illegible] పాదకులు. వీరు అనేక సంస్థలకు [illegible] నున్నారు—అనేకసభలకు అధ్య[illegible] న్సు కంపెనీకి స్థాపకులే య[illegible] రుగాను చీఫ్ మెడికలు[illegible]

22. దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు. వీరిని గూర్చి ఆంధ్రదేశ మెన్నటికి మరువజాలదు. ఆంధ్రులలో నేరీతి ఔన్నత్యము తెచ్చినను వీరేయని చెప్పక తప్పదు—ఆంధ్రపత్రిక, భారతి, ఆంధ్రగ్రంథమాల మున్నగు వాటికి సంపాదకులుగా నున్నారు. వ్యాపార నిపుణత గలవారు. ఆంధ్రులలో ఏజాతీయోద్యమముగాని, ఏపారిశ్రామికోద్యమముగాని, ఏ పుస్తక భాండాగారోద్యమమో గాని, ఇదియది యనిచెప్పనేల, వీరు ప్రతిదానికి శక్తికొలది దానమును చేయుచునే యున్నారు. అనేకసభలకు అధ్యక్షత వహించిరి.

ఆంధ్రఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీ స్థాపకులలో వీరున్ను ముఖ్యులే. వీరు అందు డైరెక్టరుగా నున్నారు. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసభ్యులు. ఆంధ్రరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘకార్యదర్శి.

23. ఆంధ్రకేసరి టంగుటూరి ప్రకాశంపంతులుగారు, బారిష్టరు. వీరు అసహాయోద్యమములో న్యాయవాదవృత్తిని వదలివేసిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసునందు కొంతకాలము కార్యదర్శిగా పనిచేసిరి. అఖిలభారత దేశమంతటను అనేకసార్లు జాతీయోద్యమాభివృద్ధికై పర్యటనగావించిరి. ఆంధ్రరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుకమిటీ అధ్యక్షులు. అనేకసభలకు అధ్యక్షత వహించిరి. సామ్రాజ్యశాసనసభ్యులు. స్వరాజ్యదైనిక ఆంగ్లపత్రికా స్థాపకులున్ను, సంపాదకులునై యున్నారు అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. ఆంధ్రాయిన్స్యూరెన్సు కంపెనీలో డైరక్టరుగా నున్నారు.

24. డాక్టరు ధన్వాడ రామచంద్రరావుగారు, ఎం. ఎ., ఎం. బి. సి. హెచ్. బి. ఇంగ్లండులో డాక్టరుగా పనిచేసిరి. అసహాయోద్యమములో చేరి దేశసేవ చేసినవారు. అఖిలభారతకాంగ్రెసుసంఘమునకు సభ్యులుగా నున్నారు. ఆంధ్రరాష్ట్రీయకాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగ పనిచేసిరి. కొన్నిసభలకు అధ్యక్షతను వహించిరి. బెజవాడ మ్యునిసిపలుసంఘమునకు చైరుమెన్ గానున్ను, కృష్ణాజిల్లాబోర్డు ప్రెసిడెంటుగాను పనిచేసిరి. వీరు ఆంధ్రఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీలో డైరక్టరుగా నున్నారు.

25. గౌరవనీయులగు వేమవరపు రామదాసుపంతులు గారు మదరాసుహైకోర్టులో న్యాయవాది. స్టేటుకౌన్సిలు సభ్యులు. పరపతిసంఘములలోను బ్యాంకువ్యవహారములలోను నిపుణులు. కొన్ని బ్యాంకులకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. కొన్నిసభలకు అధ్యక్షత రాష్ట్రీయమందును రాష్ట్రేతరమందును వహించిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. వీరు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

26. నడింపల్లి వెంకటలక్ష్మీనరసింహ రావుగారు, బారిష్టరు, గంటూరు. ఆంధ్రరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగను అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులుగ నున్నారు. ప్రస్తుతము గుంటూరు మ్యునిసిపలు సంఘమునకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. కొన్నిసభలకు అధ్యక్షత వహించిరి. అసహాయోద్యమములో న్యాయవాద వృత్తిని వదలిరి. జమీందారులు. ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

27. న్యాయపతి సుబ్బారావుపంతులుగారు, ఆంధ్రభీష్ములు. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగను శాసనసభాసభ్యులుగను పనిచేసిరి. పెద్దలైరి. వీరు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

28. సీలం జగన్నాధరావు నాయుడుగారు, ఎం. ఏ. బారిష్టరు. బందరు. బందరులోని సత్యసాధని వారపత్రికకు సంపాదకులుగా నున్నారు. వీరు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

29. మోతే గంగరాజు గారు, జమీందారు, ఏలూరు. శాసనసభకు నొకసారి సభ్యులు. ఏలూరులో జ్యూటుమిల్లు ప్రొప్రైటర్లు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా కాంగ్రెసు సంఘమునకు ట్రెజరరుగా నుండిరి. వీరున్ను ఆంధ్రాభీమా కంపెనీలో డైరక్టరుగా నుండిరి.

30. డాక్టరు కోకా అప్పలబలరావునాయుడుగారు. ఎం. బి. సి. హెచ్. బి. (ఎడింబరో) డి. టి. యం. (లివర్పూల్). వీరు బీదలయెడల దయగలవారు. ఉచితవైద్యము కొన్ని నియామకములైన గంటలలో ఎవరికైనను చేయుదురు. మంచిదేశభక్తుడు. ఆడంబరములేని సత్పురుషుడు. వీరు ఆంధ్రభీమా కంపెనీకి మేనేజింగు డైరెక్టరుగా నున్నారు.

31. యఱ్ఱమిల్లి మంగయ్య పంతులుగారు. బి. ఎ., బి. యల్. వీరిని గూర్చి అంతిగా ఆంధ్రులకు వెల్లడించ నక్కఱలేకయే తెలియును. వీరు అసహాయోద్యమములో ఏలూరులో న్యాయవాద వృత్తిని విసర్జించిరి. అప్పటి నుండియు యీ కంపెనీ స్థాపించేటేదీవరకు పశ్చిమ గోదావరి జిల్లాలో పాపచారియై జిల్లాలోనున్న పల్లెలన్నిటిలోను అమిత ప్రచారమును గావించిరి. దేశసేవలో విసుగు అనేది లేక నిరంతరము గ్రామములందు సంచారముచేసి పశ్చిమగోదావరి జిల్లాలో జాతీయోద్యమాభివృద్ధి కెంతయు తోడ్పడిరి. ఆంధ్రరాష్ట్రమునకు కార్యదర్శిగను, అఖిల భారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు సభ్యులుగను నుండిరి; నిష్కళంక స్వార్థత్యాగమును గావించిన వారిలో వీరున్ను ముఖ్యులే అయి యున్నారు.

1925 లో ఆంధ్ర యిన్స్యూరెన్సు కంపెనీ స్థాపకులతో వీరు మిక్కిలి శ్రమపడి పనిచేసిరి. ప్రస్తుతము వీరు యీకంపెనీకి కార్యదర్శిగ నుండి వారి యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి విరామమనేది లేకుండ కంపెనీ అభివృద్ధి కెంతయు తోడ్పడుచున్నారు.

32. చెరుకువాడ వెంకటనరసింహం పంతులుగారు. వీరు అసహాయోద్యమములో ఆంధ్రదేశమునం దంతటను జాతీయోద్యమ ప్రచారము కొరకై ఉపన్యాసముల నిచ్చినవారు గదాయని వీరి పేరు వినినంతనే అనుకొనుట గలదు. 1907 నుంచియు జాతీయ పాఠశాలాభి

ఆంధ్రగీర్వాణ సాహిత్య సమ్మేళనము, విజయనగరము
గణపతిశాస్త్రిగారు

త్తులు

స్వరాజ్యది స

అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యు

నీలో డైరక్టరుగా నున్నారు.

24. డాక్టరు ధన్వాడ రామచంద్రరావుగా

బి. సి. హెచ్. బి. ఇంగ్లండులో డాక్టరుగా పని

ద్యమములో చేరి దేశసేవ చేసినవారు. అఖిలభార

మునకు సభ్యులుగా నున్నారు. ఆంధ్రరాష్ట్రీయకా

నకు కార్యదర్శిగ పనిచేసిరి. కొన్నిసభలకు అధ్యక్ష

బెజవాడ మ్యునిసిపలుసంఘమునకు చైరుమెన్ గాన

బోర్డు ప్రెసిడెంటుగాను పనిచేసిరి. వీరు ఆంగ్ర

నీలో డైరక్టరుగా నున్నారు.

25. గౌరవనీయులగు వేమన

మదరాసుహైకోర్టులో న్యా

పతిసంఘములలో

బాం

వృద్ధికిన్ని, జాతీయోద్యమ ప్రచారమునకున్ను పాటుబడి అసహాయో ద్యమములో గవర్నమెంటు వారికి అతిథిగా ఖైదీగదులలో సుమారు వత్సర ముండిరి. వీరు ఆంధ్ర భీమా వ్యాపారమును ఆంధ్రదేశములోని పల్లెలకు ప్రాకించిన వారిలో ప్రథములు. భీమా పంచాంగమును వ్రాసి భీమా అవసరమా చేసేవారికి, చేయబోవు వారికి, చేయించే భీమా ఏజంట్లకు తేటతెల్లమగునటుల వ్రాసి కొంత మంది భీమా ఏజంట్లను తయారుచేసి కొంతమంది అసహాయోద్యమ ప్రచారకులకు భీమామత మిచ్చిన, కంపెనీ దినాదినాభివృద్ధికై పాటుబడుతున్న భీమామత గురువు.

౨

కీర్తిశేషులైన లాలా లజపతిరాయి గారి అభిప్రాయము

వారు లాహోరులో నెలకొల్పిన లక్ష్మి ఇన్సూ్యరెన్సు కంపెనీకి చైరుమెన్ (అధ్యక్షులు)గా నున్నారు. సాలీన అంత్యరిపోర్టు సభ యందు 26 అక్టోబరు 1928 తేదీని వీరొసంగిన ఉపన్యాసములోని ముఖ్య సారాంశము—

1. హిందూదేశముయొక్క ఆర్థికాభివృద్ధిని పునర్జన్మింపజేయవలెనంటే మీయొక్క దేశాభిమానమును మీరు ఆచరించియే చూపవలెను. ప్రతిమానవుడు తనకు వీలున్నంతవరకు స్వదేశీ భీమాకంపెనీల యభివృద్ధికి సహాయపడవలెను.

2. నేను భారతీయుడను. నేను భారతీయులందరిని కోరే దేమంటే భారతదేశములోని డబ్బు అంతయు భారతదేశములోనే ఉంటూ ఆ డబ్బు భారతీయులందరి క్షేమముకొరకే ఖర్చుపడవలెనని కోరుచుంటిని. ఈవిషయమై ప్రజలందరు తమబాధ్యతలను, తమ ధర్మములను గుర్తించవలెను.

స్వదేశీ భీమాకంపెనీలవారందరు భీమావ్యాపారములను నిజాయతీతోను, మంచి నిపుణతతోను నడపించినయెడల ప్రజలందరు తప్పక తమ ధర్మములను నెరవేర్చుచు తగినంత ప్రోత్సాహ మిచ్చెదరు. ప్రజలకు, కార్యనిర్వాహకులకు పరస్పర సహాయము లేనియెడల స్వదేశీ భీమావ్యాపారాభివృద్ధి నిజముగా జరుగనేరదు.

3. స్వదేశీ భీమాకంపెనీ లభివృద్ధికై గవర్నమెంటువారి సహాయముకొరకు జూడగూడదు. మన స్వప్రయత్నముల మీదనే ఆధారపడవలెను. ప్రజల సహాయ మున్నయెడల స్వదేశములోనుంచి అమితముగా ప్రతిఏటు విదేశీయుల భీమాకంపెనీలకు దానవిక్రయాద్యధికారములు లేకుండ వంశపరంపరగా ననుభవించునట్లుగా యిచ్చేధన ప్రవాహము నరికట్టగలము.

4. ఈవిషయము మీఎదుట చెప్పినది ఎందుకంటే మీరంతా స్వదేశీభీమాకంపెనీ లభివృద్ధికై ప్రజలలో ప్రచారమును గావింతురనియే. స్వదేశీ భీమాకంపెనీలోని ప్రతివాటాదారున్ను, ప్రతిపట్టాదారున్ను తమ విధ్యుక్తధర్మముగా నెంచుకొని తమ శక్తిసామర్థ్యముల ననుసరించి స్వదేశీ భీమాకంపెనీ లభివృద్ధికొరకు ప్రచారము గావించెదరుగాక! యిట్టి అమితమైన ప్రచారము జరిగినపుడే మనము అన్నివిధముల అభివృద్ధిలోనికి రాగలుగుదుము.

౩

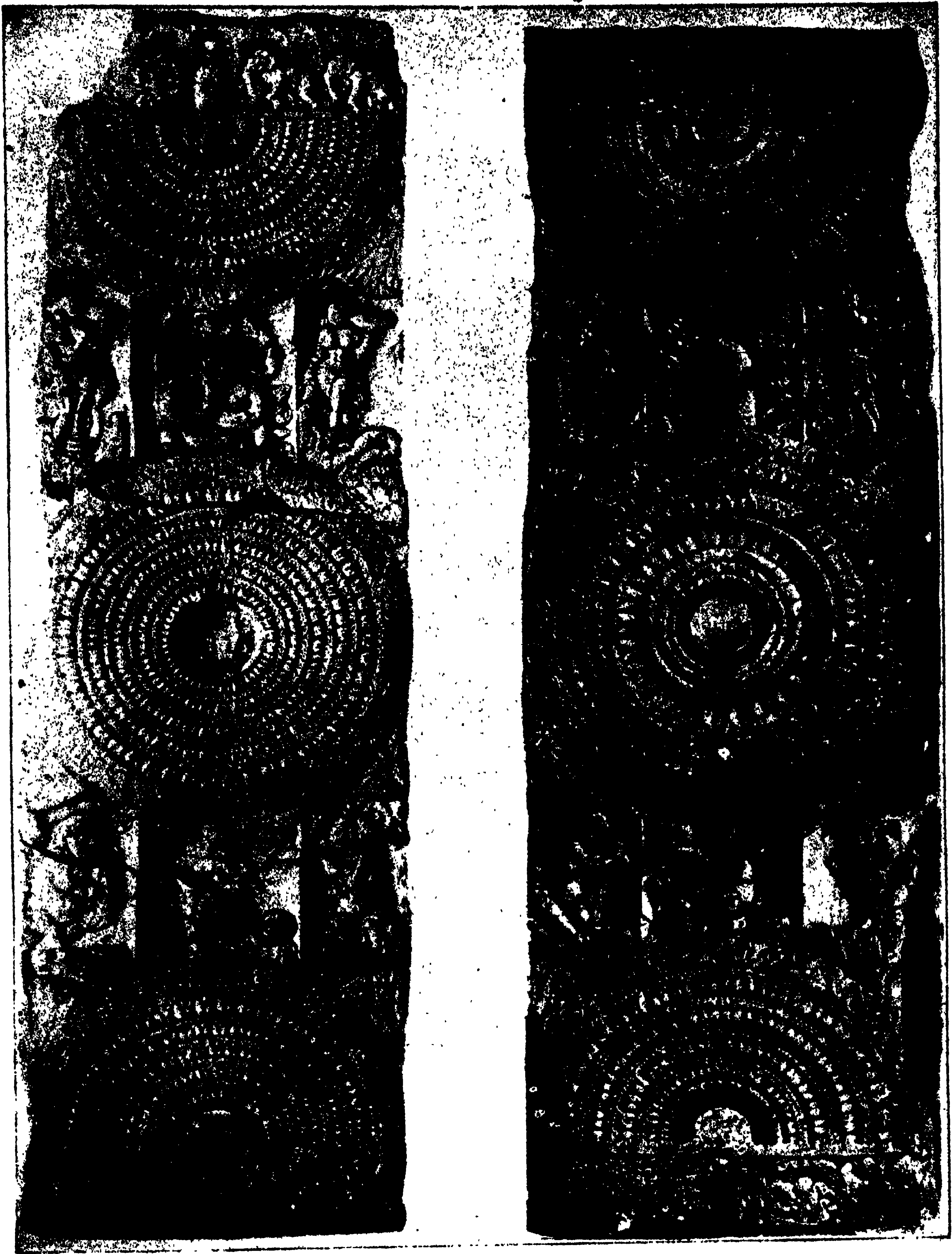
కలియుగ ధర్మము

ధర్మము అనగా ఎవరిపనిని వారు దాతృత్వముద్వారా నిర్వర్తించుట. దాతృత్వమనగా ధనమునే యితరులకు దానముచేయ నక్కరలేదు. దాతృత్వములోనే త్యాగము, దయాళుత్వము నిమిడియున్నవి. ఈరెండు పనులను చేసినదియే దాతృత్వమే యనబడును. దాతృత్వమును నవలంబించిన మానవుడు నైతికముగను, సాంఘికముగను, ఆధ్యాత్మికముగను నభివృద్ధిపొందగలుగువాడని చెప్పవచ్చును.

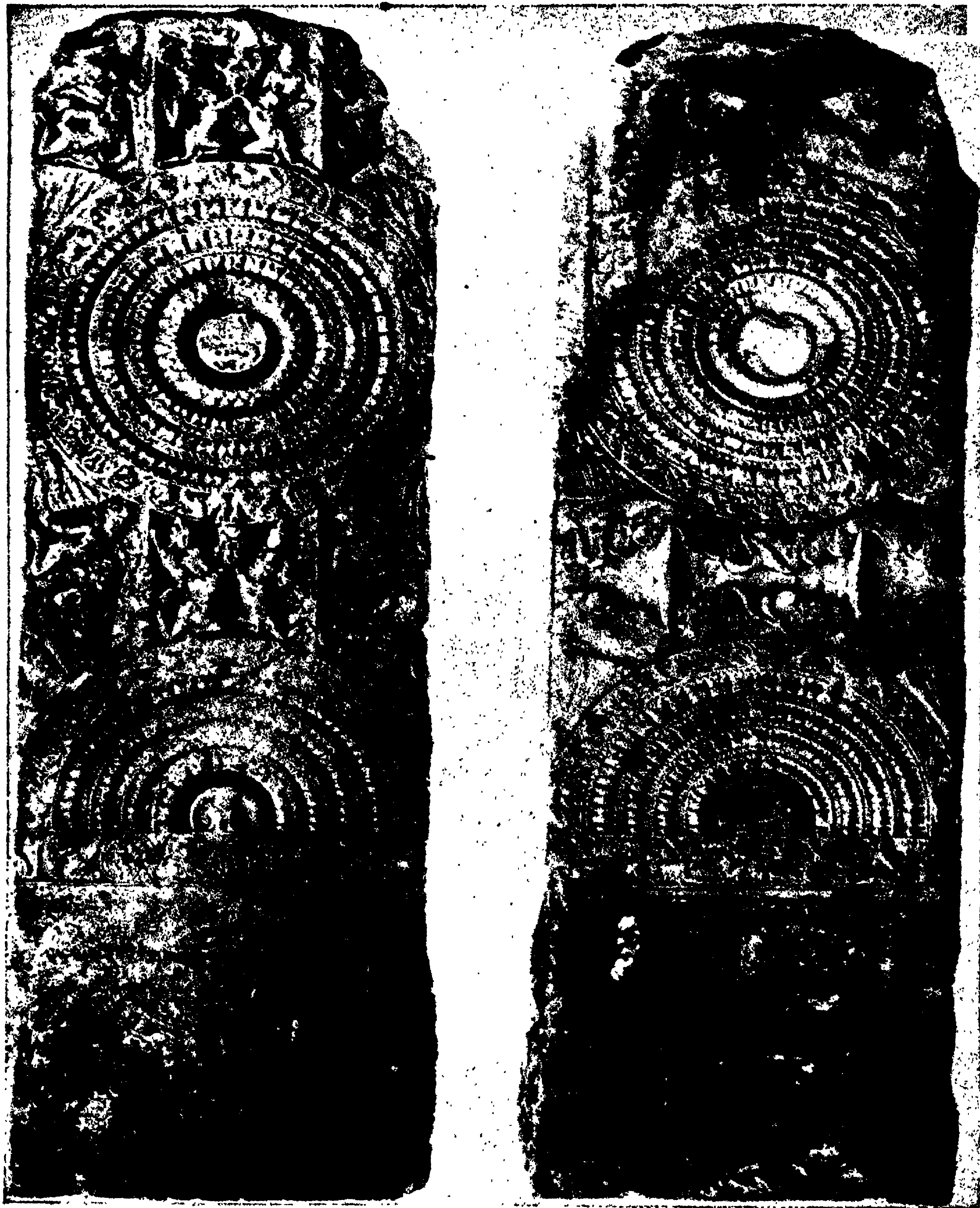
హిందూదేశమనిన దాతృత్వమునకు ప్రపంచమంతటిలోను పురాతనమునుండియు ప్రఖ్యాతినిగాంచెను. హిందూమతమనిన దాతృత్వమే. ఋగ్మమునకు నెవరైనను మనపూర్వికులైన హిందువులందరు దాతృత్వమును ఆచరించిన వారే యని దేశీయచరిత్రలవల్లనే కనబడుచున్నది. మనహైందవుల దాతృత్వమువల్లనే పరదేశీయులు భారతదేశములో నడుగుపెట్టుటయు, క్రమేణ రాజ్యాధిపతులగుటయు సంభవించినది. పరదేశములతో సంబంధము కలిగినది గావున మనముకూడ దేశకాలపాత్రల ననుసరించి నడవక తప్పనిసరి యగుచున్నది. ఆంగ్లేయుల పరిపాలనవల్లనే భారతీయులకు సహజముగా నుండే స్వార్థత్యాగము, భక్తి, సాంఘికసేవ పరస్పరసహాయమనునవి కొంతవరకు నశించినవని చెప్పక తప్పదు. ఆంగ్లేయపరిపాలనవల్లనే అనాత్మవాదము, ధనకాంక్ష, లాభకారి, మున్నగునవి అబ్బుచున్నవి. ఈ పాశ్చాత్య నాగరికతవల్లనే జీవితమును గడపుకొనుటల అనుసమస్య వచ్చినది. ప్రస్తుతము అమలులోనున్న ప్రాపంచిక నాగరికత సంపర్కమువల్లనే దాతృత్వము అను దానికి నూతన మార్పు వచ్చినది. ప్రస్తుతదేశకాల పాత్రలనుబట్టి దాతృత్వమునువది భీమావ్యాపారము (ఇన్సూ్యరెన్సు) అనుపేరుతో నున్నది. ప్రపంచకమం దంతటను నీవ్యాపారము వలయ ర్లికవలె నల్లుకొనిపోవుచున్నది. భీమాచేసిన ప్రతిమనిషి తనకుటుంబమునకు, మానవసంఘమునకు, దేశముయొక్క ఆర్థికాభివృద్ధికి ఉపకారమును నూతనయుగములో చేసినవా డగుచున్నాడు. భీమావ్యాపారమువంటి దాతృత్వవ్యాపారము ప్రస్తుతములో మరొకటి రేదియు లేదు. భారతదేశము మరల తన పూర్వపు దాతృత్వమును జ్ఞాపకముచేసికొని యీనూతనదాతృత్వములో పాల్గొని యీవిధ్యార తముయొక్క ఆర్థికసాంఘిక సమస్యలను పరిష్కరించు గాక!

శ్రీ శివాజీ మహారాజు

చిత్రము ౭

చిత్రము ౧౦

అమరావతీస్తూపము

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు

స్తూపము

స్తూప మనగా మట్టిదిబ్బ; కాని ప్రతి మట్టిదిబ్బకు స్తూప మను పేరు లేదు. బౌద్ధవాఙ్మయమున స్తూపమునకు శారీరకచైత్యమని పేరు. శారీరకచైత్య మనగా నిర్వాణము నొందినబుద్ధుని యస్థికలనుగాని, భస్మమునుగాని భద్రపఱిచియుంచుట కగు నొక సమాధివంటి నిర్మాణము. ఈవిధమైన నిర్మాణములకు నేపాళదేశమున చైత్యములని పేరు. వీటినే బర్మాలో 'పెగోడా' లనియు, సింహళమున "దాగబ" (వ్యావహారికమున దాగోబా) లనియు నందురు. "దాగబ" యనునది 'ధాతుగర్భ' యనుదాని తద్భవము. అస్థ్యాద్యవశేషములను భద్రపఱిచి యుంచునట్టి నిర్మాణభాగమునే 'దాగబ' యందురు. దానిపైన కప్పబడునట్టి దిబ్బకే స్తూపమని పేరు. అయితే, యిటీవల ఈ రెండుభాగములకును కలిసియే స్తూపమను వ్యావహారికనామము చెల్లుచున్నది. కాని కాలక్రమమున ఒక బుద్ధభగవానుని యొక్కయే కాక బౌద్ధమత ధర్మప్రవర్తకులైన వారిలో మహనీయులకు సంబంధించిన అవశేషములను కూడ ఈ రీతిని భద్రపఱిచియుంచి స్తూపములను నిర్మించుటయు కలదు. ఇట్టి నిర్మాణములలో బుద్ధునియొక్కగాని, లేక సుప్రసిద్ధులును, ఋషితుల్యులుఅయినబౌద్ధమహాత్ములయొక్క కాని ఎముకయో, దంతమో, భిక్షాపాత్రమో, తలవెంట్రుకయో ఏదోయొకటి యుండును. ఇట్టి వాటితో కూడిన దిబ్బకే స్తూపమనుపేరు ఇప్పుడు రూఢముగ వాడుచున్నారు. ఇట్టి స్తూపములు ఆంధ్రదేశమున, అందు ముఖ్యముగ కృష్ణానదీతీరమున చాల గలవు. తమ మతమునకు సంబంధించిన నిర్మాణము లగుటచే బౌద్ధులకు ఇవియన్న అత్యంతభక్తి గౌరవములు. దానం జేసియే బౌద్ధులు ఇట్టినిర్మాణములను వట్టి మట్టిదిబ్బలుగనే వదలివేయక, హిందువులు తమ దేవాలయములకు వలెనే, వారును వాటికి చిన్నెలును వన్నెలునుబెట్టి, చూడ ముచ్చటయిన రకరకముల శిల్ప చిత్రములతో తీర్చిదిద్ది వాటిని కడుమనోహరముగ నిర్మించియున్నారు. ఇట్టి నిర్మాణము లోకవిధముగ బుద్ధనిర్వాణమునాటినుండియు ఉండిన వగుటచేత "బుద్ధ, ధర్మ, సంఘము" లను త్రిరత్నములను ఆరాధించు పరమభక్తులైన బౌద్ధుల సిద్ధహస్తముల స్తూపనిర్మాణ మొకకళయై క్రమక్రమాభివృద్ధిని గాంచెను. ఇందునుబట్టి అతిపురాతనములైన స్తూపములకును, అటుతరువాతిస్తూపములకును నిర్మాణకళలో కొంత పరిణామ ముండుటచేత కొన్ని కొన్ని వ్యత్యాసములు కాన్పింతుము.[1]

అందములైన బొమ్మలు, అలంకారములతో చెక్కిన సుందరములైన విగ్రహములు, పనివానితనము చూపుచు చేయబడిన ముచ్చటయిన కర్రపని, చేతితో వ్రాసిన సుందరములైన చిత్రములు - నేత్రేంద్రియతర్పణములైన యిట్టివున్నచో బౌద్ధభిక్షువులును, భిక్షుణులునుగూడ అట్టి రంగులమెఱుపులు, కనులు కోరగించు అట్టిరూపములు ఉన్నచోటికి పోరాదను బుద్ధుని యుపదేశములు బౌద్ధమతగ్రంథములలోనే యున్నప్పటికి బౌద్ధమతావలంబకుల నిష్కలుషహృదయములు లోక

1. స్తూపముల ప్రాథమిక స్వరూపములు, తరువాత నవి పొందిన యభివృద్ధులు—వీటినిగురించి ఆర్. డి. బెనర్జీ గారు 'మోడరన్ రివ్యూ' పత్రికలో ఒక చక్కనివ్యాసము వ్రాసియున్నారు. ఇందునుగురించి విశేషము తెలిసికొనగోరువారు అది చదువదగును.

ుసు తరింపజేయ నవతరించిన ప్రేమావధియగు తమ ుద్ధ భగవానునియెడ భక్తిరసప్రపూర్ణములై వారిని రాధకులుగ దిద్దెను. ఈరీతిని కాలక్రమమున భక్తి హితమైనమతమున భక్తియు, ఆరాధనారహితమైన ుతమున ఆరాధనయు మొలకలెత్తి ఆదిబౌద్ధముయొక్క ్వరూపస్వభావములను సంపూర్తిగ మార్చివేసెను. బౌద్ధ ుతము భక్తిమతముగ మారిననాటినుండియే శిల్పకళలో ుద్ధునికి రూప మేర్పడినది. అంతకుపూర్వము శిల్పము లో బుద్ధుని జూపవలసివచ్చినప్పుడు భౌతికప్రపంచపు ులతలకు లోనైన నామరూపములనుండి ఆమహాత్ముడు ుమోచనము—నిర్వాణము—పొందెనని తెలుపుటకు ుర్తుగ అచ్చటి స్థలమును ఖాళీగ ఉంచువారు: బుద్ధచిత్ర ముండవలసినచోట దాని యభావమే పై నుడివిన ుట్టి భావమునకు చిహ్నముగ నుండెడిది. క్రమక్రమ ుగ నీస్థలమును శ్రీపాదములు (బుద్ధభగవానుని ాదములు) ఆక్రమించినవి. మరికొంతకాలమునకు బుద్ధ ూపమే చిత్రిత మగుచుండెను. శిల్పులు ప్రధాన ుగ ప్రజలలో మతవిషయకమైన ప్రబోధమును గలి ంచుటకొఱకును, బుద్ధభగవానుని ఘనతను దెల్పు గాథ ను చిత్రించి తన్మూలమున బౌద్ధమత వ్యాపనము ేయుటకొఱకును స్తూపశిల్పమును వినియోగించువారు. ామాయణ మహాభారత గాథలవలెనే బౌద్ధగాథలును ాల కలవు. మొట్టమొదట ఇట్టిగాథలు చాలతక్కువగ ుండెడివి. కాని బౌద్ధమతము భక్తిమతముగ మారినకొద్ది ట్టిగాథలునుసంఖ్యాతీతములయ్యెను.సిద్ధార్థుడు(మతమును ిపెట్టకపూర్వముబుద్ధునికిగలపేరు) తొలుత బోధిసత్త్వ ుగ పెక్కుజన్మములెత్తి దయ, అహింస, ప్రేమలకునిదాన ుగ తనజీవితమును గడపెనని తెలుపు అట్టిగాథలనే జాతక థ లందురు. ఇవియే బుద్ధునిపూర్వజన్మవృత్తాంతములు. పపంచవాఙ్మయములోని కథావళిలోనెల్ల ఈ జాతక థావళియే కడుంగడు ప్రాచీనమైనదనియే కాక, ఐరో య ప్రాచీనవాఙ్మయములోని చాలకథలకుగూడ ఆక ము లిందే కలవనియు భారతీయ, విదేశీయ ప్రాచ్య ిశోధకపండితులెల్లరును అభిప్రాయ మిచ్చియున్నారు. ఈ జాతకకథలే స్తూపశిల్పమున ప్రధానశిల్పచిత్రములు. అంతేకాక, విష్ణ్వాలయమున నేడు రామాయణగాథలును, శివాలయమున శైవగాథలును చిత్రింపబడునట్లే నాడు స్తూపములమీద జాతకకథలనుమాత్రమే కాక బుద్ధుని జీవితకథలనుగూడ చిత్రించుచుండువారు. బౌద్ధస్తూప మీ విధమైన శిల్పములతో చూచుటకు నేత్రపర్వమై యల రారుచుండెడిది. సిద్ధహస్తులైన శిల్పులు తమబుద్ధిని, ప్రజ్ఞను సమస్తము భగవదర్పితముచేసి శిల్పకళారూప ముననే భగవానుని ఉపాసించువారు.

అమరావతీస్తూపము : చరిత్ర

అట్టి యుపాసకులు బుద్ధభగవానుని పాదపీఠిని కానుకగా సమర్పించిన పూజాకుసుమములలో అమరా వతీస్తూప మొకటి. ఇది ఎప్పుడు నిర్మితమైనదో స్పష్ట ముగ దెలిసికొనుటకు మన కాధారములు లేవు; కాని బౌద్ధమతము హిందూదేశమునం దంతట వ్యాపించినది అశోకచక్రవర్తికాలములోనే. ఈతనికాలములోనే ఇతని రాజధానియైన పాటలీపుత్రమున మూడవ బౌద్ధమహా సభ జరిగెను. ఈ చక్రవర్తికి పూర్వమునుండియు బౌద్ధు లలో బౌద్ధులకు కొన్ని మతవిషయములను గురించి పొరపులు సంభవించి హృదయములలో అగ్ని రగులు చుండెను. అశోకచక్రవర్తి చీలిపోవనున్న సంఘమును ఏకీకరించుటకై చాల పని చేసెను గాని కార్యము లేక పోయెను. పాటలీపుత్రమున జరిగిన సభానంతరము బౌద్ధ సంఘమున చీలిక యేర్పడెను. ఈచీలిక యేర్పడుటకుకార ణము మతాచార వ్యవహారములను గురించిన దశవస్తువు లను (దశవత్థూని) గురించి యని కొందఱును, మహాదేవ భిక్షువుయొక్క పంచవిషయములను గురించి యని కొంద ఱును చెప్పుదురు. ఈవివాదమునకు పర్యవసానముగ అర్హ తులు(థేరులు -స్థవిరులు) ఒకపక్షమును, బౌద్ధసాంఘికులు (వీరివాదము నంగీకరించినవారిలో కొందఱు అర్హతులును కలరని తెలియుచున్నది) ఒకపక్షమునైరి. 'థేరవాదము' నకు ప్రతికూలమైన సాంఘికవాదము నంగీకరించినవారలే

'మహాసాంఘికు' లనబరగుచున్నారు. నాటినుండి పాటలీపుత్రము మహాసాంఘికులకు ప్రధానస్థల మయ్యెను.

పాటలీపుత్రసభానంతరము అశోకచక్రవర్తి బౌద్ధమతమును దేశదేశముల వ్యాపింపజేయుటకై మతబోధకులను బంపెను. బౌద్ధమతవ్యాపనమునకై చక్రవర్తియాజ్ఞ శిరసావహించి దేశాంతరముల కరిగిన మతబోధకులు మాగధులకు దెలియవచ్చినవారు వీరు:

౧. కాశ్మీర గాంధారములకు "మజ్ఝంతిక" భిక్షువు.

౨. మహిషమండలము (ఆంధ్ర, మైసూరు దేశములు) నకు వెళ్లినవాడు "మహాదేవ" భిక్షువు.

౩. "వనవాసి" (రాజపుత్రస్థానము?) "రక్షిత" భిక్షువు.

౪. "అపరాంతక"మునకు "ధమ్మరక్షిత" భిక్షువు.

౫. "మహారట్ఠ"మునకు "మహాధమ్మరక్షిత" భిక్షువు.

౬. "యవనలోక"మునకు "మహారక్షిత" భిక్షువు.

౭. "హిమవంతపాద"మునకు "మజ్ఝిమ", "కస్సపు"లు.

౮. "సువణ్ణభూమి"కి "సోణక", "ఉత్తరు"లు.

౯. "తాంబపణ్ణి"కి "మహింద" భిక్షువు.

ఈ పై విషయముల వలన ఆంధ్రదేశమున బౌద్ధమతము అశోకచక్రవర్తినాటినుండి నెలకొన్నదనియు, మతబోధకుడు "మహాదేవు" డనియు, వచ్చిన మతము మహాసాంఘికవాదమునకు సంబంధించిన బౌద్ధమతమనియు తేలుచున్నది.

కాని అశోకుని కాలమునుండియు ఇది ఆంధ్రదేశమున బాగుగ వర్ధిల్లినట్లు కాన్పించదు. దీనికి త్వరితముగనే అంతరాయము సంభవించెను. అశోకుని యనంతరము మగధను పాలించిన 'కునాల', 'దశరథు'ల వెనుక 'సంప్రతి' రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈతడు జయస్వాలుపండితుల పరిగణనము ప్రకారము క్రీ. పూ. ౨౨౦ మొదలు ౨౧౧ వరకు రాజ్యముచేసెను. హేమచంద్రుని 'పరిశిష్టపర్వము' ననుసరించి అశోకచక్రవర్తికి బౌద్ధమతమున నెట్టి విపరీతాభినివేశ ముండెనో అట్లే యీతనికి జైనమతమున్న అంతటి యభినివేశ ముండెననియు, అశోకునివలెనే ఈతడును జైనమతవ్యాపనమునకై ఆంధ్ర, ద్రమిళ దేశములకు మతబోధకుల నంపి యచ్చట జైనమతమును వ్యాపింపజేసెననియు తెలియుచున్నది. అశోకచక్రవర్తి మరణానంతరము ఆంధ్రులు మగధసామ్రాజ్యమునకు లోబడియుండిరో లేదో తెలియదు కాని, ఆంధ్రదేశమున జైనమతమును వ్యాపింపజేయుటకై 'సంప్రతి' చేసిన ప్రయత్నములమూలమున —జైనమతము ఆంధ్రదేశమున బాగుగ వ్యాపించినను వ్యాపింపకపోయినను—మహాదేవభిక్షువు తలపెట్టిన బౌద్ధమతవ్యాపన కార్యమునకు కొంతవఱ కయినను అంతరాయము కలిగియుండునని యూహింప నవకాశము కలదు. 'సంప్రతి'ప్రయత్నముల మూలమున ఆంధ్రదేశమున జైనమతము బాగుగ వర్ధిల్లినదో లేదో తెలిసికొనుట కాధారములు చాలవుకాని, బౌద్ధమతము తాత్కాలికముగ కొంతయణగియుండినను తరువాత అనతికాలముననే విజృంభించి యుండెననుటకు బౌద్ధవాఙ్మయమును, అమరావతీస్తూపశిల్పమునే మనకు తార్కాణములు.

ఆంధ్రదేశమున బౌద్ధమత మెప్పుడు ప్రారంభమైనదియు మనకుస్పష్టముగ దెలియుచునేయున్నది. కాని అమరావతీస్తూప మెప్పుడు నిర్మింపబడినదియు దెలిసికొనుటకుమాత్రము ఆధారములు లేవు. ఈస్తూప నిర్మాత అశోకుడే యని కొంద అందురు. అశోకుడు స్తూపమును నిర్మించినను నిర్మింపకపోయినను, ఆచక్రవర్తి యీ నిర్మాణమునకు దన సంపూర్ణాదరము నొసంగి యీ సంస్థను పోషించుచుండెనని తెలుపువారు కొందఱు కలరు. ఇవియన్నియు అశోకచక్రవర్తియొక్క బౌద్ధమతాభిమానమునుబట్టి చెప్పు గాథలే కాని ఆధారసహితములైనవి కావు. ఒక్క అశోకచక్రవర్తియే కాక బుద్ధభగవానుని భక్తులు చాలమంది చాలచోట్ల స్తూపము లనేకములు నిర్మించినట్లు బౌద్ధగాథలు కలవు. స్తూపనిర్మాణము రాను

రాను బుద్ధభగవత్ప్రీత్యర్థముగ సమర్పించు నొక కానుక యయ్యెను. పెద్దపెద్ద స్తూపములకడ ఈవిధముగ కానుక కలుగ లేచిన చిన్నచిన్న స్తూపము లెన్నియో యుండి నట్లు మనకు తెలియుచున్నది. అశోకచక్రవర్తి దీనిని నిర్మించెనని చెప్పుటకు ఆధారములు కానరానందున ఇది యాతనిదని కాదనియే నమ్ముట యుక్తము.

అయితే ఇది అశోకచక్రవర్తికి తరువాతదైనను క్రీస్తుపూర్వము నిర్మింపబడినదా? క్రీస్తుతరువాత నిర్మింపబడినదా? ఇది మనము తేల్చవలసియుండును.

చాలమంది యీస్తూపము క్రీస్తుపూర్వమే నిర్మింపబడినదనియు, ప్రాయికముగ ౨౦౦ సం.ల ప్రాంతమున గట్టబడి యుండవచ్చుననియు తెలిపియున్నారు. ఇట్లు చెప్పుటకు వారికి స్తూపనిర్మాణకళాశిల్పమే ఆధారము. నిర్మాణశిల్పకళలో ప్రాథమిక స్తూపములకును, తరువాతిస్తూపములకును చాల వ్యత్యాసము లుండునని యిదివరకే చెప్పబడియున్నది. శిల్పకళలోని ఈవిధములైన వ్యత్యాసముల ననుసరించియే క్రీ. పూ. నిర్మితమైన ప్రాథమిక స్తూప మొకటి తప్పక యుండెననియు, కాలక్రమమున ఆ యసలుస్తూపమునకు చాల నిర్మాణములు చేర్చబడినవనియు చెప్పుట కవకాశము కలుగుచున్నది. స్తూపనిర్మాణకళలోనే కాక చిత్రశిల్పమునకూడ పరిణామము కలిగెను. ఈవిధమైన పరిణామము ననుసరించికూడ ప్రాచీనమైనవి కొన్నియు, అర్వాచీనమైనవి కొన్నియు శిల్పములు కలవని తజ్ఞులు తేల్చియున్నారు.

ఇందువల్ల క్రీస్తుపూర్వము ప్రాచీనకాలముననే అసలు స్తూపము అమరావతిలో వెలసినదని తెలిసినను దీనికాలమును స్పష్టముగ నిర్ణయింప వీలగుటలేదు. కాని క్రీ. పూ. ౨౦౦ ల ప్రాంతమున ధనకటకము రాజధానిగ ఆంధ్రదేశము నాంధ్రరాజులు పరిపాలించుచుండినప్పుడే ఇది కట్టబడినట్లు పెక్కురు చెప్పుచున్నారు. బర్జెస్ మొదలైన పండితులు ఈస్తూపమును గురించి ఉద్గ్రంథములు వ్రాసి, నిర్మాణసముదాయమున ఏవేవి ప్రాచీనములో, ఏవేవి అర్వాచీనములో నిరూపించియున్నారు. ఇట్టి నిరూపణమున వారికి శాసనములుకూడ గొంతవఱకు తోడ్పడినవి. కొన్ని నిర్మాణములమీది శాసనములు కొన్ని "మౌర్యలిపి" (అనగా అశోకచక్రవర్తి శాసనములలోని లిపి)కి ఇంచుక చేరికయైన లిపిలో నుండుటచేత, అట్టి శాసనములు గల నిర్మాణములు స్తూపనిర్మాణసముదయ మంతటిలో కడుప్రాచీనములై యుండవలయు నని నిశ్చయింపబడెను. ఈస్తూపము క్రీ. పూ. ౨౦౦ల ప్రాంతమున ఆంధ్రులకాలములో నిర్మితమైన ట్లూహింపబడుచున్నను, ఈవిధమైన యభిప్రాయమును సప్రమాణముగ రుజువుచేయుటకు మొదటి ఆంధ్రరాజుల శాసనము లేవియు ప్రాచీననిర్మాణము లన్నవాటిమీద కానరాలేదు; కాని గౌతమీపుత్ర శ్రీ సాతకర్ణియొక్క కొడుకైన వాసిష్ఠీపుత్ర శ్రీపులమావినుండి కడపటి యాంధ్రరాజుల శాసనములు అరుదుగనే యైనను కాన్పించుచునే యున్నవి. స్తూపనిర్మాణసముదయ మంతటిలో అర్వాచీననిర్మాణములే ఎక్కువగ నుండినట్లు పరిశీలనముమీద తేలుచుండినందున ఈ స్తూపము నిర్మితమైన మొదటి రోజులలోకంటె తరువాతనే పేరును పెంపునుగాంచి జగదానందకర మయ్యెనని యూహింపవచ్చును.

మహాచైత్యము : చైత్యకులు

మహాదేవునినాటినుండియు ఇది మహాసాంఘికులకు ప్రధానమైన పవిత్రస్థానముగనే యుండెను. శాసనములలో ఇది "చెతికియానం నికాయస" "మహాచెతికియ" మని పేర్కొనబడి యున్నది: అనగా "చైత్యకనికాయము" యొక్క "మహాచైత్య" మని యర్థము. "చైత్యశాల"కు సంబంధించిన బౌద్ధసంఘమునకే "చైత్యకనికాయ" మని పేరు. ఈచైత్యశాలాసంస్థాపకుడు "మహాదేవుడే" యని "టిబెట్" బౌద్ధగ్రంథములుకూడ దెలుపుచున్నవి. అందువలన మహాసాంఘికులలో "చైత్యకు" లొకరని తెలియుచున్నది. వీరిసంఘమును దాక్షిణాత్య బౌద్ధులు "చైత్యవాద" సంఘమనియు, ఉత్తరాదిబౌద్ధులు

"చైత్యశాల" సంఘమనియు వ్యవహరించుచుండువారు.

పూర్వశాల : అపరశాల

కృష్ణానదీతీరమున ఆంధ్రరాజులకు రాజధానియైన ధనకటకమునకు పశ్చిమమునగూడ పూర్వదిశనున్న మహాచైత్యమువలెనే మఱియొక మహాచైత్యము వెలసినది. అదియు మహాసాంఘికులైన చైత్యకులయొక్క నివాసమే. ధాన్యకటకరాజధాని కపరదిశ నామహాచైత్యము వెలసిననాటినుండి అచ్చటి బౌద్ధసంఘమునకు "అపరశాల" సంఘమనియు, ధాన్యకటకమునకు తూర్పుననున్న మహాచైత్యమునకు సంబంధించిన బౌద్ధసంఘమునకు "పూర్వశాల" సంఘమనియు పేర్లు కలిగెను. అందువలన ధాన్యకటకమునకు పశ్చిమముననున్న మహాచైత్యవిహారము "అపరశాల" యనియు, అందలి బౌద్ధులు "అపరశాలికు"లనియు, ధాన్యకటకమునకు తూర్పుననున్న మహాచైత్యవిహారము "పూర్వశాల" యనియు, అందలి బౌద్ధులు "పూర్వశాలికు" లనియు వ్యావహారికనామమేర్పడెను. వీరెల్లరు మహాచైత్యకులే. "పూర్వాపరశాలల ననుసరించి వీరు రెండు తెగలుగ చీలిపోయిరి. ఈ "పూర్వాపరశాలలు" రెంటిలో అశోకవర్ధన ప్రేషణమున దక్షిణదిశాగతుడైన మహాదేవాచార్యులచే మున్ముందు సంస్థాపితమైనది "పూర్వశాల" యేయని మనకు బౌద్ధగ్రంథముల ప్రమాణమే కలదు. "పూర్వశాల", "అపరశాల"పదములు రెండును శాసనములలో "పువసెలియ"[1], "అపరసెలియ" లేక "అపరమహావనసెలియ" అనురూపములతో వచ్చును. "అపరసెలియ" అనగా"అపరశాల"యనియు,"అపరమహావనసెలియ"యన "అపరమహాచైత్యశాల"యనియు అర్థము. "వన" యను పదమునకు చైత్యమనునర్థమునబౌద్ధవాఙ్మయమునప్రయోగములుకలవు. పూర్వాపరశాలాసంఘములుకాలక్రమమున మరల "రాజగిరికు" లనియు, "సిద్ధాంతికు" లనియు రెండు తెగలుగ విడిపోయెను. మొత్తముమీద ఇచ్చటి "మహాసాంఘికులు" అయిదుతెగలుగ విడిపోయిరని కొంద అందురు. వారి ప్రకారము పూర్వాపరశాలికులు కాక తక్కిన మూడుతెగలు ఇవి: హైమవతులు, (2) లోకోత్తరవాదులు, (3) ప్రజ్ఞప్తివాదులు. ఈ తెగలను గురించియు, ఈ సంఘములను గురించియు నిచట ఇప్పుడు వ్రాయుట అప్రస్తుతము; కాని వీరందఱునుకూడ మహాసాంఘికులే యనియు, అందును మహాచైత్యకసంఘములోనివారే యనియు మాత్రము జ్ఞాపక ముంచుకొనవలయును. పూర్వశాలామహాచైత్య

1. శాసనములలోను, వాఙ్మయములోను వచ్చు ఈపదముల యప్రాకృతరూపములు "పూర్వశైల", "అపరశైల"ములుగా విదేశీయులును, స్వదేశీయులునైన ప్రాచ్యపరిశోధకపండితులు నిర్ధారించియున్నారు. అమరావతినగ్గర 'శైలము' (కొండ-గుట్ట) ఏమియు లేకపోవుటచేత అచ్చటి మహాచైత్యమునకు "పూర్వశైల"నామము సరిపడదనియు, 'సెలియ' అనుదాని సంస్కృతరూప మొకవేళ 'శాల' యైయుండవచ్చునేమో యనియు, అందువలన "పూర్వశైల" మనియు, "అపరశైల" మనియు ఇంతవఱకు పరంపరాగతముగ వ్యవహరింపబడుచువచ్చుచుండినవి. ప్రాయికముగ "పూర్వశాల", "అపరశాల" లుగ సంస్కరింపదగియుండుననియు, "ఘంటశాల" యనునదికూడ ప్రాకృతమున "కంటకసేల"యనియున్నదనియు, దానిని ఇప్పటి"ఘంటశాల"గా గుర్తించియున్నారనియు, కాని ఘంటశాలయొద్ద-అది "శైల"మనుటకు-అచ్చట కొండకాని గుట్టకాని లేదనియు, ఈ కారణముల ననుసరించి పూర్వశైల, అపరశైల, కంటకశైలములలోని ద్వితీయపదము,శైల అయియుండదనియు, అది 'శాల' కావచ్చుననియు సంభావనాసందర్భమున మన్మిత్రులైన శ్రీయుత వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారొకప్పుడు నాతో చెప్పియున్నారు. ఇటీవల నీ "అమరావతీస్తూపము"ను గురించిన పరిశోధనకై గ్రంథములు చదువునప్పుడు పరిశోధకులైన బౌద్ధపండితులే పూర్వాపరచైత్య బౌద్ధసంఘములను "పూర్వశాలీయులు" (శైలకులు కారు) గను, "అపరశాలీయులు" (శైలకులు కారు) గను వ్రాసియుండుటచేత శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు చెప్పినదే సత్యముగునేమో యని నాకుకూడ గొంతనమ్మకము కలిగి నేనును "పూర్వశాల", "అపరశాల" అనునామములనే వాడియున్నాను. అదియునుంగాక, 'కంటకసేల' అనుపదమే ఒక ప్రాకృతశాసనమున "కంటకసాల" రూపమునను గనబడుచున్నది. అయినను ఈ విషయమున నింకను పరిశోధన జరుగవలసియున్నది. యథోచితసంభాషణ సందర్భమునందలి విషయములను వారి యనుమతిలేకయే యిచ్చట వెలిబుచ్చినందులకు శ్రీశాస్త్రిగారు నన్ను మన్నింప ప్రార్థితులు.

మును, అపరశాలామహాచైత్యమునే కాక వేఱొకచైత్యము "శంటకశాల"యొద్ద గూడ నున్నట్లు శాసనములు పేర్కొనుచున్నవి. అదికూడ "మహాచైత్యము"గనే పేర్కొనబడియున్నది. దీని ననుసరించి చూచినచో దూరముగనైననేమి, దగ్గఱనైననేమి, కృష్ణానదీతీరమున నాడు వెలసిన వన్నియు మహాచైత్యమునకు సంబంధించిన విహారములే యనియు, దానంజేసియే యచ్చటచ్చటి నిర్మాణములకు "మహాచైత్య" నామము పొందింపబడె ననియు నూహింప నవకాశము కలుగుచున్నది. వీటిలో మనకిప్పటికి తెలిసినంతవఱకు పూర్వాపరమహాచైత్యములు కడుప్రసిద్ధమైనవి. పూర్వమహాచైత్యమున కించుక తరువాతిదైనను అపరమహాచైత్యముకూడ అనతికాలముననే ప్రసిద్ధినంది మహాసాంఘికబౌద్ధులకు పవిత్రక్షేత్ర మయ్యెను.

అమరావతీస్తూపము: పేరుపెంపులు

అమరావతీస్తూపచిత్రములలో కడు ప్రాచీనములైనవి అరుదుగను, అర్వాచీనములైనవి (ఈవ్యాసమున అర్వాచీనము లనగా అసలుస్తూపము నిర్మితమైన రెండువందల సంవత్సరములకు తరువాతివి అని యర్థముచేసికోదగును) ఎక్కువగను గాన్పించుటచేత అసలుస్తూపము నిర్మితమైన మొదటినాళ్లకంటెను తరువాతనే సుప్రసిద్ధ బౌద్ధక్షేత్ర మయ్యెనని నిశ్చయింపనగును. మొదటి 'దశ'లలో నైనను దీనికి అంత గొప్పఖ్యాతి లేకపోలేదు. ఇందుకు సింహళదేశచరిత్రలే యాధారము. "తాంబపణ్ణి"కి (బౌద్ధవాఙ్మయమున సింహళద్వీపమునకు "తాంబపణ్ణి" యని పేరు) రాజైన "దుట్ఠగామణి" అనురాధపురమున "మహాథూప"(ర్వాన్‌వెల్లి మహాస్తూప)మును నిర్మించు సందర్భమున హిందూదేశములోని వేఱువేఱు ప్రాంతములనుండి అర్హంతులు, శ్రమణులు, భిక్షువులు వేలకొలది బౌద్ధసాంఘికులతో నచ్చటికి వెళ్లిరట. ఇట్టివారిలో మహాఋషి (అర్హంతుడు) మహాదేవు డొకడు. ఇతడు "పల్లవభోగ్గ"మునుండి నాలుగులక్షల అరువదివేల భిక్షువులతో అచ్చటికి వెళ్లెనట. ఇంతమంది నిజముగా అచ్చటికి వెళ్లినను వెళ్లకపోయినను ఇంతమంది వచ్చిరని చెప్పబడు "పల్లవభోగ్గము"న బౌద్ధమతము చాల నభివృద్ధిదశలో నుండినట్లు తెలిసికొనుటకు మాత్ర మీసంఖ్యలు తోడ్పడుచున్నవి. ఈ "పల్లవభోగ" మెచ్చటిది? విషయము, నాడు, దేశవిభాగము అనునర్థమున "భోగ" పదము వాడుకలో నుండినట్లు ప్రాచీనశాసనములవలన మనకు దెలియుచున్నది. (చూడు: ఉదాహరణములు: మహేంద్రభోగము; కవచకారభోగము; హోమనిభోగము మొదలైనవి)

ఇందువలన "పల్లవభోగ(భోగ్గ)" మనునది పల్లవదేశమని కాని, పల్లవవిషయమని కాని, లేకపల్లవనాడని కాని అర్థము చెప్పుకొనవలసియుండును.[1] ఇప్పటి "పలనా"డనునది "పల్లవనాండే" యని కొందఱు చరిత్రకారుల యభిప్రాయము. అందువల్ల "పల్లవభోగము" ఇప్పటి "పలనాడే" యని నిశ్చయింపవచ్చును. ధాన్యకటకము "పల్లవపరిపాలితదేశము"న నుండినట్లూహింప నాధారములు కలవు. ఈ కారణములచేత అమరావతీస్తూపము నిర్మితమైన మొదటి 'దశ'లలో నైనను ప్రఖ్యాతి గాంచకపోలేదని నిశ్చయింపవచ్చును. కాని స్తూపనిర్మాణములు వృద్ధియై అది పెంపును గాంచినదిమాత్రము అసలు స్తూపము నిర్మితమైన ౨౦౦ ల సంవత్సరములకే యని చెప్పవచ్చును. అమరావతీస్తూపమునందలి ప్రాచీన, అర్వాచీన శిల్పపద్ధతి యిట్టి యూహ కెడమిచ్చుచున్నది.

మహాయాన, హీనయానములు

బౌద్ధమతమునం దద్భుతపరివర్తనము జరిగిన కాలమును, ఈస్తూపము పెంపుచెందిన కాలము నించుమించుగ నొక్కటే. ఇందువలన ఆపరివర్తనమునకును, ఈ పెంపు

1. ఈ 'పల్లవ భోగము' "పలనాడు" కావచ్చు ననుటకు నాకుగల యాధారములను వేఱొకవ్యాసమున నిరూపించెదను. "పల్లవభోగము" "పలనాడే" యని నిశ్చితమైనచో ఆంధ్రచారిత్ర చతురానన బిరుదాంచితులైన శ్రీయుత చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు మొదలగువారు చెప్పినట్లు పల్లవులు తొలుత ఆంధ్రదేశీయులే యనియు, పిదపనే వారు "దక్షిణాది"కి వ్యాపించి "కాంచీపురము"ను రాజధానిచేసికొనియుండిరనియు నిర్ణయింపవలసి యుండును.

నకునూ దగ్గఱిసంబంధము కలదని యూహింప దగును. ఆ పరివర్తనమిది. బౌద్ధమత మదివఱకున్న పంథను విడిచి క్రొత్తపంథ ద్రొక్కెను. ఈ పరివర్తనమువలననే ఇందు భక్తిబీజములు నెలకొనెను: అనగా బౌద్ధ మొకవిధముగ భక్తి మతముగ మారెను: అది శైవ, వైష్ణవముల వంటి భక్తిమతము కాదు కాని బౌద్ధసంఘమును ఆరాధకులుగ దిద్దిన భక్తి మతము. ఈ మార్పుతో బౌద్ధ మతమున పెక్కుసంస్కృతులు జరిగెను. వేదాంతతత్వములు మాఱినవి; ఆచారములు మాఱినవి; మత గ్రంథములలోనే మార్పు కలిగెను. ఇంతయేల, అదివరకున్న బౌద్ధముయొక్క స్వభావమే మాఱిపోయెను. బౌద్ధసంఘమున నిదివఱకు సంభవించిన మార్పులకంటె ఇది గొప్ప మార్పు. ఈమార్పున కంగీకరించినమతము ఒకపక్షముగను, అంగీకరింపని ప్రాచీనాచార వాద మతము వేఱొక పక్షముగను ఏర్పడెను. ఇట్లుచీలిపోయిన ఈ రెండుబౌద్ధ శాఖలకు ఇంతటినుండి శత్రుత్వము ప్రబల మయ్యెను. ఈమార్పు నంగీకరించిన శాఖకు "మహాయాన" మనియు, మార్పు నంగీకరింపని వృద్ధవాద శాఖకు "హీనయాన" మనియు పేరు కలిగెను. ఈరెండుశాఖలకునున్న ప్రధానమైన భేద మిది: "హీనయాన"మున "నిర్వాణము" నొందుటకై "ప్రతిమనిషి" ప్రాపంచికసంబంధములనుండి విముక్తిపొంది భిక్షువై, అర్హత శ్రమణక శుశ్రూష చేసి, బౌద్ధమత గ్రంథములగు "వినయ, సుత్త, అభిధమ్మ-పిటకము"లనుజదివి పరిజ్ఞాత కావలెను. "మహాయానము"నకు అట్టి ప్రాపంచికసంబంధ పరిత్యాగ మేమియు నవసరములేదు. బంధువులనుండి విడిపోవనక్కఱలేదు; ఆస్తిని త్యజింప నక్కఱలేదు; భిక్షువు కానక్కఱలేదు; తాను చేయువృత్తిని విడనాడ నక్కఱలేదు. తాను ఏవృత్తిలో నున్నను, ఏదేశమున నున్నను, సంసారిగ నుండియైనను, బౌద్ధమతమున విశ్వాసము, ప్రేమ, బౌద్ధమతపరిజ్ఞానము నుండి బుద్ధుని కొలుచుచుండిన జాలును. ఎట్టివాడైనను "నిర్వాణము" (బౌద్ధమతపరమావధి) నొంద నర్హుడే. "హీనయానము"నకును, "మహాయానము"నకును ఇంకను భేదము లనేకములున్నను ప్రస్తుతము మనకు కావలసినదియు, ప్రధానమైనదియు ఇదియే. ఇందువలన నంతవఱకు ప్రజలకు బౌద్ధమతమున విశ్వాసముండినను వారు భిక్షువులు లేక శ్రమణులు అయిననేకాని వారు 'నిర్వాణపదవి' కర్హులు కారనియు, వారికి 'నిర్వాణ' ముండెడిది కాదనియు దేలుచున్నది. "ప్రతిమనిషి"ని—భిక్షువుగమారకయే,సంసారసంబంధములనుపరిత్యజింపకయే—నిర్వాణపదవి' కర్హుని జేసినదియు, 'నిర్వాణము' "ప్రతిమనిషి"కి సులభసాధ్యము చేసినదియు ఈ "మహాయాన" బౌద్ధమతమే.మతవిషయకములైన నిబంధనలు సడలి,"నిర్వాణ" సాధకమైన మతము అందఱికి అందుబాటులోనికి వచ్చుటంజేసియే అనేకులీ 'మహాయాన బౌద్ధము' నవలంబించిరి. త్వరితముగనే "మహాయానము" విజృంభించెను. మనకు గానవచ్చు అమరావతీస్తూపపు పెంపంతయు నాటిదే.

నాగార్జునాచార్యులు

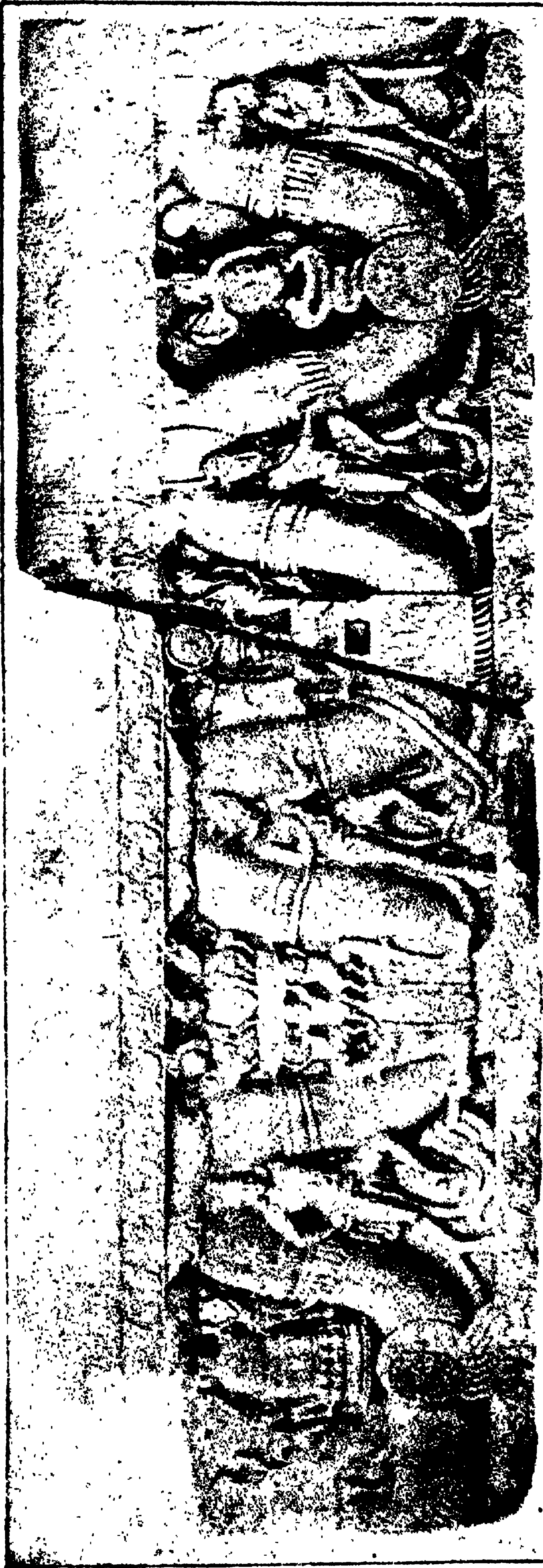
ఈవిధమైన పరివర్తనము బౌద్ధమతమున కలుగుటకు కారణభూతమైన స్థలము కొందఱి యభిప్రాయమున ఈ యమరావతీ చైత్యమే. మఱికొంద ఱది కాశ్మీరగాంధారము లందురు. మహాయాన బౌద్ధమతము అమరావతిలో నుదయించినను ఉదయింపక పోయినను, అమరావతికి దానికి నెక్కువసంబంధము కలదని అంగీకరింపక తీరదు.

మహాయాన బౌద్ధమునకు కారణభూతుడైన బౌద్ధ మహర్షి నాగార్జునాచార్యులు. ఇతడే మహాయానమును గనిపెట్టెనని కొందఱి మతము. ఇతనికి పూర్వమే బౌద్ధ సంఘమున మహాయాన బౌద్ధమతమునకు సంబంధించిన యభిప్రాయములు నిగూఢములై యుండెననియు, ఇట్టి యభిప్రాయములను వెలువఱుచుచు వచ్చినవారు నాగార్జునాచార్యులకు పూర్వమే కొందఱు కలరనియు కొంద ఱందురు; కాని ఎల్లరునుగూడ నాగార్జునాచార్యుల వల్లనె 'మహాయానము' 'అభివృద్ధికి వచ్చినదని యంగీకరింతురు.

ఈనాగార్జునాచార్యులవారి తత్త్వమున(Philosophy)కే మాధ్యమికవాదమని పేరు. నాగార్జునాచార్యులవారుమాధ్యమికవాదమును బయలుదేఱదీసినది అమరావతీ చైత్యముననే యని బౌద్ధపరిశోధక పండితుల యభిప్రాయము. దీని ననుసరించి ఆంధ్రదేశము బౌద్ధమతమునకు సమర్పించిన కానుకలలో "మాధ్యమికవాద" మొకటి యని చెప్పవచ్చును. ఈయనయే ఈ "ధనకటక చైత్యసంఘారామము"ను (ధనకటకము ఆంధ్రరాజులకు రాజధానిగ ప్రసిద్ధి గాంచుటచేత తత్సమీపస్థితమైన ఈచైత్యమునకును ధనకటక మహాచైత్య మనియే పూర్వపు వ్యావహారికనామము) గొప్ప బౌద్ధ విద్యాపీఠము (విశ్వవిద్యాలయము)గ జేసెను. ఈ ధనకటక విద్యాపీఠము నాదర్శముగ గైకొనియే టిబెట్ దేశములోని "లాస్సా" నగరసమీపమున "డాపంగ్" విద్యాపీఠము నిర్మితమయ్యెనట.

నాగార్జునాచార్యులవారి కాలమునుగుఱించి కాని, వారి జన్మస్థలమునుగురించి కాని మనకు నిశ్చయముగ దెలియదు. వీరికాలమును గుఱించి పెక్కు వాదోపవాదములు కలవు. కొందఱీయన క్రీస్తుపూర్వము మొదటిశతాబ్ది యంతిమభాగమున నుండెనని చెప్పుదురు; మఱికొందఱు క్రీస్తుశకము రెండవశతాబ్ది మధ్యభాగమున నుండెనందురు. కాని చాలమంది క్రీస్తుశకము రెండవ శతాబ్దిలో నుండినదియే వాస్తవమని విశ్వసించుచున్నారు. ఇక ఆయన జన్మస్థలమునుగుఱించి: ఈయన మహాకోసలమున విదర్భలో పుట్టెనని కొందఱందురు. మఱికొందఱు కాంచీపురసమీపమున "కహోర"(?) గ్రామమున నుదయించినట్లు తెలిపెదరు. వేఱొక కొందఱు ఈయన ఆంధ్రుడే యనియు, ఆంధ్రరాజైన "సాతవాహను"నిచే నాదరింపబడినవాడనియు, ఆమహాదానపతి (Patroniser) యొక్క వితరణమూలముననే 'శ్రీపర్వత'మున "శైలమండపాలయము"ను గట్టించెననియు జెప్పుచున్నారు. ఇందేది నిజమైనను, ఏది నిజము కాకపోయినను, నాగార్జునాచార్యులవారికి, ధనకటక (అమరావతి) మహాచైత్యమునకు నెక్కువసంబంధ ముండెననియు, ఆయనకు, ఆంధ్రరాజులలో నొక్కడైన సాతవాహన రాజునకు ఎక్కువ మైత్రి యుండెననియు, ఆరాజు ఈ యాచార్యునికొఱకు "శ్రీపర్వతమున" "శైలమండపాలయాది నిర్మాణము"లను గావించెననియు చెప్పు సంగతులు సత్యమైనవి. తన్నాదరించిన "సాతవాహనరాజు" నిమిత్త మీయాచార్యులవారు పద్యమయమైన యొక "సుహృల్లేఖ"ను రచించి పంపెనట. ఆ "సుహృల్లేఖ"లో బుద్ధభగవానుని సుగుణసంపన్నత కంటికి కట్టినట్లు వర్ణింపబడినదట. దీని ననుసరించి చూచుచో, ఆంధ్రరాజులైన సాతవాహనులలో నాగార్జునాచార్యులకు సమకాలికులైనవారు కొందఱైనను బౌద్ధమత మవలంబించి యుందు రనుటకవకాశము కలదు. నాగార్జునాచార్యుల యంతిమ దశలో ఆయన కావాసస్థానమైన "శ్రీపర్వతము" నిదివఱకు "శ్రీశైల"మని భ్రమించియుండిరి కాని నాగార్జున కొండ (పల్నాడు)దగ్గఱ ఇటీవల త్రవ్వగా బయలుపడిన స్తూపశాసనముల ననుసరించి, నాగార్జునకొండయో, లేక తత్సమీపస్థమైన వేఱొక కొండయో (ప్రాయికముగ నాగార్జున కొండయే కాదగును) "శ్రీపర్వత" మనుపేర బరగుచుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది (చూడుడు: నాగార్జున కొండస్తూపపు శాసనములు). ఈ'శ్రీపర్వతము' 'కాశ్మీర, గాంధార, చీనా, అపరాంత, వంగ, వనవాసి, తాం[?]పణ్ణిదీప'ఆదిదూరస్థదేశములలో బౌద్ధమతమునువ్యాపిం

1. ఈసుహృల్లేఖ చీనా, టిబెత్తు భాషలలోనికి భాషాంతరీకరింపబడినది. అందు చీనాభాషలోనికి దీనిని గుణవర్మ యనునతడు క్రీ శకము ४३१ ప్రాంతమున పరివర్తనము చేసెను. టిబెత్తుభాషలోనికిది క్రీస్తుశకము ४३१ ప్రాంతమున "సింఘువర్మ" చేత ననువదింపబడెను. సుహృల్లేఖకు మూడవ అనువాదముకూడ కలదని తెలియుచున్నది. క్రీస్తుశకము ६७३ వ ప్రాంతమున "ఇట్సింగ్"అను సుప్రసిద్ధ చీనాయాత్రికుడే హిందూదేశమును సందర్శించుసందర్భమున"తామ్రలిప్తి"నగరమునకు వచ్చినప్పుడు స్వయముగ అనువదించెనట. 'సుహృల్లేఖ'అను పేర టిబెత్తుభాషనుండి అనువదింపబడిన యొకపద్యగ్రంథము ఇంగ్లీషుభాషను గలదు. ఇది నాగార్జునాచార్యులవారి 'సుహృల్లేఖ'కనువాద మగునో కాద

చిత్రము ౧౧

ము. క్రీస్తుశకము పదునెనిమిదవ శతాబ్దినాటికి ఇది సంపూర్తిగ జీర్ణమయ్యు, నాశమును బొందియు సంతాప కరస్థితికివచ్చి, తుదకు సౌందర్యకళాభిజ్ఞులైన పాశ్చాత్యుల ద్వారముననే తన యస్తిత్వమును బయలుపఱుచుకొని, భిన్నాభిన్నములైన నిర్మాణ, శిల్పకళా శకలముల వలననే నేడు ప్రాచీనాంధ్రశిల్పకళాకుశలుర కళావిజ్ఞానమునకు స్మారకచిహ్నమై తనరారుచున్నది.

అమరావతీ స్తూపము: వర్ణన

ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము మూడవ సంపుటమున శ్రీయుత కానూరి వీరభద్రేశ్వరరావు గారు ఈ యమరావతీస్తూపము నిట్లు వర్ణించియున్నారు:

"ఈస్తూపరాజ మొక ప్రాకారముచే పరివృత్తమై యుండెను. గుండ్రముగ నున్న అడుగుచట్రముమీద నీస్తూపము గోపురాకారమున గట్టబడెను. దీని చుట్టునున్న ప్రాకారము వలయాకారముగ నుండెను. స్తూపముయొక్క అడుగుచట్రము వ్యాసము 162½ అడుగులు కలిగి ఆరడుగుల యెత్తున నుండును. ప్రాకారముయొక్క పరిఖము (చుట్టుకొలత) 803 అడుగులు1. ఈప్రాకారము 14 అడుగుల యెత్తు కలిగి చిత్తరువులు చెక్కబడిన నాపరాళ్లతో గట్టబడియుండెను. స్తూప మిటుకలతో గట్టబడి చిత్రవిచిత్రములైన నాపరాళ్లచే కూర్పబడెను. ఈనాపరాళ్లమీద నత్యంత శిల్పనైపుణ్యము జూపు చెక్కడపుపని చేయబడినది. అప్రతిమాన సౌందర్యమునందును, శిల్పకళావిన్యాసమునందును ఈస్తూప ప్రాకారముతో సరివచ్చునది హిందూదేశమున మరెచ్చటను గానరాదు. ఇది రమారమి పదియడుగుల యెత్తుగల నిలువు స్తంభములతో గట్టబడెను రెండు స్తంభము లొకదానికి నొకటి కలిపి పెట్టక కొంతయంతరముగ నిల్పబడి, మూడు అడ్డ స్తంభములతో (రాతి దూలములతో) కలుపబడినవి. ఇట్లు ద్వారములయొద్ద తప్ప ప్రాకారమంతయు స్తంభములతో గట్టబడెను; అనగా నిలువు స్తంభములలో సందులుచేసి వానిలో నడ్డరాతిదూలము లమర్చబడెను. ఈ స్తంభముల మీద సందు లేకుండ నీచివరనుండి యాచివరవఱకు అంచు కట్టినట్లు మదురుబండలు వేయబడెను...... ఈ నిలువుస్తంభములును, అడ్డదూలములును, పై అంచురాళ్లును రెండువైపుల చిత్రవిచిత్రములైన చెక్కడపుబనులతో సుశోభితములై యున్నవి. మొత్తముమీద నీప్రాకారమునందు 186 నిలువు స్తంభములును, 848 అడ్డదూలములును, 803 అడుగుల పొడవుగల పై యంచుశిలలును ఉండెనని లెక్కవేయబడినది. ఈప్రాకారమునకు నలువైపుల గొప్ప ద్వారము లున్నవి."

నాగార్జునాచార్యులవారిచే ధనకటక మహాచైత్యముచుట్టు నిర్మింపబడినదని ప్రసిద్ధిగాంచిన అత్యద్భుతచిత్రశిల్పకళానిలయ మైన ప్రాకారరేఖ ఇదియే. ఈ ప్రాకారమునకును, లోపలనున్న స్తూపపుచట్రమునకును మధ్యనున్న శ్రీవీధి (ఉత్సవమార్గము) 13 అడుగుల వెడల్పుననున్నది. ఈస్తూపములోని వలయాకృతిగల గోపురభాగము ఎత్తు [illegible] అడుగులు.

చిత్రవివరణము

ఈ తొమ్మిదవ చిత్రములోని రెండు స్తంభములును ప్రస్తుతము బ్రిటిషుమ్యూజియములో నున్నవి. ఇవి ప్రాకారరేఖలోని మదురుబండలు తీసివేసిన స్తంభములు. మనకు గనబడునది స్తంభముల వెలుపలి వైపు దృశ్యము. ఎడమ వైపున నున్న స్తంభము నాగస్తంభము కావచ్చును. ఈ స్తంభము మీద చిత్రము లన్నిటిలో నాగమే ప్రధానస్థానము నాక్రమించి యున్నది. ఈ యైదుపడగల నాగమున కిరువంకలను పూజోపహారములతో నిరువురుస్త్రీలు మొసళ్లవంటి జంతువులమీద నిలుచుండియున్నారు. స్తంభమున కెగువభాగమున మధ్య చిన్న స్తూపము కలదు. దీనిని ఉభయ పార్శ్వములనేనుగులు పూజించుచున్నవి. దిగువభాగమున కుబ్జవిగ్రహములు ఆనందముతో ఆడుచు అత్యంతానందమును బొందుచున్నవి. కుడివైపునగనబడు స్తంభము స్తూపస్తంభము. స్తూపమే యిందు ప్రధానస్థానము నాక్రమించినది. స్తూపముపైని ఛత్రములుకలవు. వీటిలో అవి స్పష్టముగ గానవచ్చుచున్నవి. ఫెర్గ్యూసన్ గారు వీటిసంఖ్య పదునొకండని తెలుపుచున్నారు. కొన్ని శిలలమీదనట్లు కనబడుచుండుటవలన మొత్తముమీద నివి 11 ఉండిన నుండవచ్చును. స్తూపమున కిరువైపుల ఒక పురుషుడును, స్త్రీయు నిలుచుండి, పైకెత్తినచేతులు మోడ్చి భక్తిపారవశ్యమున మ్రొక్కుచున్నారు. ఈ చిత్రములను కుడి-యెడమవైపుల స్త్రీ-పురుషుల రెండు జంటలు— పూజాద్రవ్యములతో గావచ్చును— స్తూపారాధన కేతెంచుచున్నారు. వీరి కాళ్లక్రిందగూడ మొసలివంటి చిత్రములు కలవు. స్తంభమున కెగువ భాగమున బోధివృక్షము నారాధించుచు ఏనుగులును, మరి కొన్ని యితరజంతువులును కలవు. మొదటి స్తంభముమీదవలెనే యీ స్తంభము దిగువభాగమునగూడ గంతులు కొట్టుచున్న కుబ్జగణముల ప్రతిమలు కలవు.

పదవ చిత్రమున ఎడమవైపున నున్న స్తంభము పాడైపోవుటచేతనో, మరియేకారణముననో, చెడిపోయి యుండుటచేత దానిమీదనున్న చిత్రములను స్పష్టముగ దెలిసికొనుటకు సాధ్యముగుటలేదు. స్తంభమున కెగువను రెండువిగ్రహములు పల్లకమువంటి దానినో, లేక

1. కొందఱి యభిప్రాయముప్రకార మీ ప్రాకారపు చుట్టుకొలత 600 అడుగులే.

అటువంటి మరి యేవస్తువునో, పైకెత్తిపట్టుకొనినట్లు కాన్పించుచున్నది. ఆవస్తువులో ప్రాయికముగ అవశేషము(Relics) లో యేవో ఉన్నట్లులున్నవి. ఎవరో ఆఱుగురు ఆకసమున గాలిలో నెగురుచు పళ్లెరములో నున్న వస్తువులను ఆరాధింపబోవుచున్నట్లు చూపట్టును. దిగువభాగమున నిరువురుమనుష్యులు పైనుండి వచ్చుచున్న వస్తువును కాబోలు, పట్టుకొనబోవుచున్నట్లు కన్పడును.

ఇచ్చటగూడ ఆఱుగురు గాలిలో నెగురుచు తద్వస్తుపూజనార్థము వచ్చుచున్నట్లు కన్పించును. పరికించి చూచినచో, నిదియంతయు అవశేషములకు సంబంధించిన గాథగా తోచును. కాని స్తంభము చెడిపోయి యుండుటచేత నీవిషయము నింతకన్న చక్కగ దెలిసికొన సాధ్యమగుట లేదు. కుడిప్రక్కనున్న స్తంభముమీద ఇతర స్తంభములమీద వలెనే ఎగువభాగమున సంపూర్ణపద్మమును, దిగువభాగమున నర్థపద్మాకృతియు చిత్రితములయినవి.

పదునొకండవ చిత్రమున మనకు గానబడుచున్న చిత్రములు రెండును ప్రాకారరేఖపైనుండు మధ్యబంధపు వెలుపలిభాగమున చిత్రితములయినవి. ఇందలి చిత్రములు కడు నేత్రానందకరములు. నాణెమైన యీ 'నమూనా' లో ఎడనెడ స్తూపములు, ధర్మచక్రములు, బోధివృక్షములు నున్నవి. స్తూపము బుద్ధనిర్వాణమునకు సంజ్ఞ. బుద్ధభగవానుడు తాను కనిపెట్టిన బౌద్ధధర్మమును మొట్టమొదటిప[illegible]యము వారణాసిలో ప్రజలకు బోధించి తన ధర్మచక్రమును ప్రసిద్ధ జేసినందున బౌద్ధశిల్పమున ధర్మచక్రము గురుతుగ నుండు. [illegible] సంఘమునకు బోధివృక్షమే చిహ్నము. పైనుకే చిహ్నాల మొకటి నౌన్నత్యములు గలిగి తరంగపంక్తివలెనున్న మోకుచ్చు నీమోకు మనుష్యులీడ్చుచున్నట్లు చిత్రింపబడినది. [illegible]వ్రాసియున్నారు: తోరణమునుగురించి 'విజ్ఞానసర్వస్వము'న [illegible]కట్టబడినట్లును, “ఈమోకుతోరణము జరీపోగులతో పురినేయబడినట్లును, పలువిధములయిన లతలు చుట్టబడి అల్లములుగ నలంకరింపబడి దండెలుగా గ్రుచ్చిన పుష్పహారములవలెకాక ప్రతిభాగమునందును నట్లును, మోకంతయు నగిషీచెక్క[illegible]లువిధములయిన నక్కొండవపు కొంచెము శ్రద్ధతో విలోకింప[illegible]బడినప్పుడు వికసించినపద్మమును, పూజలు కన్పించును. అవి గరుడుడు, వజ్రాసనము మొదలగు దానిపైని దానిగా, [illegible]చెక్కబడియున్నవి. మోకును లాగు పూజార్హములైన [illegible]దమున్న కట్టమీద చూపబడిన శిల్పచాతుర్య చున్న మనుష్య[illegible]మీద నీమోకుతోరణముమీద శిల్పకారుడు మత్యద్భుత[illegible]ము కడుచోద్యము.”

చూపిన [illegible]వ చిత్రమునున్న చిత్రములన్నియు మధురబంధల [illegible] దిగువభాగముననున్న అంచుబండలమీది వెలుపలి [illegible]మయప్రకృతికి ఉదాహరణములు గనున్నవి. ఎగు

ధములకు

ఇది ఆనంద

వనున్న చిత్రమున ఒకకుఱ్ఱవాడు ఎద్దుతోకపట్టుకొనియున్నట్లు చూపబడినది కాని, యది దిగువచిత్రములోని ఉరకలిడుచున్న వృషభమంత చక్కగ చిత్రితమయినట్లు కనబడదు. ఎద్దుయొక్క పురేఖలు చక్కగనున్నవి. ఈవృషభమునకు ముందు రెక్కలు [illegible]గిన చతుష్పాత్తులు చిత్రితములైనవి. దిగువనున్న చిత్రములందు [illegible] సింహమువంటి జంతువును, ఏనుగును చూపబడినవి. [illegible]న రెండు బొమ్మలలోగూడ మొకటిదానిలోవలెనే, ఉద్రేకపూ[illegible]ములైన గొప్పజంతువులను అల్పసాధనమైనతోకతో నాఱుగు[illegible]న కుఱ్ఱవాండ్రు స్వాధీనము చేసికొన ప్రయత్నించుటయే యిందలి [illegible]ద్రము.

పదమూడవచిత్రమ[illegible]గాన్పించు చిత్రములు ప్రధానముగ బుద్ధునికి సంబంధించినవే. ఎడ[illegible]పు స్తంభములోని వృత్తము (Medallion)న గుఱ్ఱముమీద స[illegible]యుచున్న రాజొకడు కానవచ్చుచున్నాడు. అతని నెత్తి[illegible]పైని రాజలాంఛనమైన ఛత్రము కలదు. అతని ముఖము[illegible] [illegible] చామరగములు చేయువారున్నారు. వెనుకను, ప్రక్కను పరి[illegible]యున్నది. ఆరాజకుమారుని శిరస్సుపై పరివేష ముండుటచేత [illegible] ప్రపంచమునకు భవిష్యన్మోక్షప్రదాత యయిన సిద్ధార్థుని[illegible]ంపవచ్చును. వృత్తమునకు దిగువనుగూడ కొన్ని బొమ్మలు [illegible]. ఇవి మూడు విభాగముల(గళ్ల)లో చిత్రితములై యున్నవి. [illegible]నపైనున్న మొదటివిభాగమున నొక మనుష్యుడు అవశేషముల (Relics)ను మోసికొని పోవుచున్నట్లు కలదు. వానిక్రింద నాగరాజొకడు ఒకవిధముగ మోకరించియున్న రీతి నున్నాడు. మఱికొందఱు ఇతర భక్తులును గలరు. దీని తరువాతి విభాగమున సిద్ధార్థుడు పరివేషవిరాజితుడై సింహాసనము నలంకరించి యున్నాడు. ఎవరో యొకరాయన పాదములను ముద్దుగొనుచున్నారు. మిగిలినవారు భక్తిగౌరవములు గదుర నిలువబడియున్నారు. సిద్ధార్థుని ప్రక్కను అతని గుఱ్ఱము (కంఠకము) కలదు. కుడిప్రక్కనున్న విభాగమున ధర్మచక్రమును, తదారాధకులును గాన్పించుచున్నారు. ఈచిత్రములోని కుడిపైపు స్తంభము ఎగువవృత్తముమీద సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడై భిక్షుకవస్త్రములతోను, పరివేషముతోను చూపట్టుచున్నాడు. అతని కుడిప్రక్క ఈ చిత్రమునందలి యే యితరస్త్రీలకంటె కూడ సంపూర్ణముగ వస్త్రాలంకృతయై యున్న యొకస్త్రీయును, ఆమెదగ్గఱనే యొకబాలుడును గనబడుచున్నారు. ఈబాలు నామె బుద్ధుని కప్పగించుచున్నది. బాలుడు తన తొరమ్మని యెంతయో ప్రార్థించుచున్న విధమున ఆయన చేలాంచలమును బట్టుకొని లాగుచున్నాడు. పిల్లవాడు దాచుకొను ఆటవస్తువులు ముందు దిగువభాగమున పడియున్నవి. వీటి నన్నిటినిబట్టి చూచినచో, నామె యశోధరయై యుండుననియు, కుఱ్ఱవాడు రాహులుడనియు, సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడై వచ్చినపిదప ఇంటికి వచ్చి తొల్లింటిపదవి నాక్రమించి రాజపితృధర్మముల నిర్వర్తింపవలసినదని ఆయనను వారిరువురు ప్రార్థించుచుండిరనియు నూహింపవచ్చును. దీని దిగువనుగూడ మొదటి స్తంభము మీదవలెనే బొమ్మలు మూడువిభాగములలో గలవు. ఎడమ

పైభున నున్న మొదటివిభాగమున పరిజనులచే బరివేష్టింపబడి రాజొకడున్నతాసనమున గూర్చుండియున్నాడు. ధనుర్ధరుడైన యొకబాలకుడు ఆయనకడకు వచ్చి ఏదియో విన్నవించుకొని తనతో రమ్మని కాళ్లు అడుగుచున్నాడు. మధ్య విభాగమున స్త్రీలప్రలోభనములకు లొంగకుండ ఆరాజు వారి నెదుర్కొనుచున్నట్లు కలదు. మూడవ విభాగమున నాయన భిక్షుకవసనములను ధరించి బోధివృక్షముక్రింద నాసీనుడై ప్రజలకు ధర్మము నుపదేశించుచున్నట్లు కానవచ్చును. ఇవి యన్నియుకూడ బుద్ధజీవితమునందలి కథలే కాదగును. కాని మూడవ విభాగమున బౌద్ధభిక్షువునకు పరివేషము లేకపోవుటచే నతడు బుద్ధుడు కాడనియు, ప్రాయికముగ నాతనికుమారుడగు రాహులుడనియు తోచెడిని. బౌద్ధగాథల ప్రకారము రాహులుడుగూడ నిరువదేండ్ల వయస్సుననే భిక్షుకత్వము నవలంబించి తండ్రి బోధవలన గొప్పశ్రమణకులలో నొక్కడయ్యెనని తెలియుచున్నది. రాహులుడును కానిచో ఆతడు ఎవరో యొకబోధిసత్త్వుడై యుండవలెను. రాయి పగిలిపోయినందున ఈ రెండు స్తంభముల మీది యెగువచిత్రము లేమిటో మనకు దెలియవచ్చుట లేదు.

పదునాలుగవ చిత్రమున గనబడు ఎగువ వృత్తమున నాగులస్తూపారాధనచిత్రితమైయున్నది. విశాలమైనట్టియు, చిత్రవిచిత్రాలంకృతమైనట్టియు నొకచాందనీక్రిందనున్న సింహాసనమున అవశేషముంచిన కరండ మొకటి యున్నది. దానిని నాగరాజు తనపరిజనులతోగూడి పూజించుచున్నాడు. ఈచాందనీక్రింద నిలుచుండినవారిలో నాగరాజే మధ్యగనున్నాడు. అతనిపై నేడుపడగ లున్నవి. అతనికిరుపార్శ్వముల చామరములతో నిరువురు పరిచారకులు నిలువబడియున్నారు. చామరధరులప్రక్క నిరువురు చేతులు పైకెత్తి జోడించి నమస్కరించుచున్నారు. ఒకవేళ వారును నాగులైన నైయుండవచ్చును. నాగరాజువెనుకనున్న వారికెవ్వరికిని పడగలు లేవు; కాని ముందున్న పండ్రెండుగురు స్త్రీలకు శిరస్సులవెనుక నొక్కొక్కరి కొక్కొక్కపడగ యున్నది. కరండమున్న సింహాసనమున కిరుపార్శ్వముల నిలువబడియున్న స్త్రీలతీర్పు అత్యంత సుందరమైనది. కుడివైపుననున్న యీ సుందరులు తమకు దిగువనున్న యొక మాలినివద్దనుండి పూమాలలను- కరండ సమర్పణమునకేమో-కొనుచున్నారు. దలదావంశమునందలి దంతకథనగాథనే విశ్వసించుచో, ప్రాయికముగ నీకరండమునందలి యవశేషము దంతమేమోయని యూహింపవచ్చును. క్రిందివృత్తములో నిరువురు ప్రముఖులు-ఛత్రలాంఛనము లేని కారణమున వీరిని రాజులనరాదేమో- ఒకసోఫావంటి యాసనమున గూరుచుండి ముందున్న స్త్రీలు వినిపించు సంగీతవాద్యాదులను వినుచున్నారు. పదునెనమండుగురు స్త్రీలు ఈవిధమయిన గానవాద్యములందు ప్రవృత్తులయినట్లు కానవచ్చును. ఈచిత్రమునందలి యితివృత్తమేదియో తెలియవచ్చుటలేదు. ఈసంగీతపాటకులును, సోఫామీద కూరుచున్నవారునుగాక, కులీనలైన ముగ్వురుస్త్రీలు- కుడిప్రక్క నిరువురును, ఎడమప్రక్కనొక్కరును- ఉన్నతాసనములపై గూరుచుండియున్నారు. కడియములును, పూసలమొలనూళ్లును వారి ముఖ్యాభరణములు. కుడిప్రక్కనున్న యీసుందరులకు కుడివైపున నిరువురు బాలికలున్నారు. చిత్రములు చక్కగానున్నవని యనుకొనుట తప్ప నిందలి గాథ ఏదియో మనకు దెలియవచ్చుటలేదు.

స్తూపముయొక్క ఏమాత్రము చెడిపోవని సంపూర్ణాకృతిని చూడవలయునన్న, పదునైదు పదునాలు చిత్రములను చూడదగును. ఈ రెండు చిత్రములలోని స్తూపములు అమరావతీ స్తూపపు అడుగు చట్రపు గోడలమీద చిత్రితములైనవి. ఇవి సంపూర్ణమైన అమరావతీ మహాస్తూపముయొక్క చిన్న నమూనాలు. ఈచిత్రములను జూచి భాగ్యదినములు చూచిననాటి సంపూర్ణ అమరావతీ స్తూపాకృతిని మనము మనోవీథిని గాంచవచ్చును.

అమరావతీ స్తూపమున కుండినట్లే చిత్రములోని స్తూపములకును ప్రాకారరేఖ యుండుట మనము చూడగలము. పటములలోని స్తూపముల ప్రాకారరేఖ నాలుగుచక్రముల ఎత్తు కలది. మహాచైత్య ప్రాకారరేఖ మూడుచక్రముల ఎత్తుకలది.

ఈస్తూపచిత్రములలో ప్రాకారరేఖ పైయంచుగ నేర్పడిన ఎగువ మదురు బండలప్రక్కల ఒక్కొక్కప్పుడు జంతుచిత్రములును, ఒక్కొక్కప్పుడు తోరణచిత్రములును చిత్రితములగుచుండును. ఈప్రాకారరేఖ లోపల, దానంతయెత్తువఱకు స్తూపము నంపుటొంపులు లేక నిట్టనిలువుగ నుండి గోడనంటి లేచు స్తంభముల(Pilasters)తో అలంకృతమై యుండును. వీటిమధ్య బౌద్ధమత చిహ్నములగు ధర్మచక్రము, బోధివృక్షము మొదలైన వుండును. వీటిపైని విభాగములు(Panels)గనున్న రెండువరుసలలో శిల్పచిత్రము లుండును. క్రిందివరుసలో సాధారణముగ ఒంటిచిత్రములు గాని, చిహ్నములు గాని యుండును; కాని యొక్కొక్కప్పుడు సముదాయచిత్రము (Sculptural groups)లుండుటయు కలదు. పైవరుసలో ఎల్లప్పుడు చారిత్రకములైన సముదాయ చిత్రములుండును. వీటిలో బౌద్ధకథలనేకములు మనము గుర్తింపవచ్చును.

ఈవరుసల కింకను కొంచెము ఎత్తున నుండు వర్తులమైన గోపురము మీది వృత్తము(Medallion) లలో కూడ ఇతరస్థలముల వచ్చినగాథలే మరల మరల వచ్చుచుండును.

1. మూడుచక్రముల ఎత్తనగా: ప్రాకారరేఖలోని నిలువు స్తంభములకు మధ్యగనుండు అడ్డుదూలములు మూడుమాత్రమే కలవు. ఒక్కొక్క దూలము మీద ఒక్కొక్క చక్రముచొప్పున మూడుచక్రములు చిత్రింపబడుటచేత (చక్రపరిగణనపు కొలతను) ఆప్రాకారరేఖ మూడుచక్రముల ఎత్తని చెప్పబడినది. చిత్రములోని స్తూపముల ప్రాకారరేఖలో అడ్డుదూలములు కనబడుచుండక పోయినను, ప్రాకారము దిగువభాగమునుండి ఎగువభాగమువఱకు గనబడుచక్రములు నాలుగగుటచేత ఆది (చక్రపరిగణనపు కొలతను) నాలుగుచక్రముల ఎత్తని తెలుపబడినది.

శిల్పచిత్రములతో నిండినిబిడీకృతమైన ఈస్తూపములందలి విచిత్ర మేమనగా, స్తూపప్రధానచిత్రమున కెగువను కంబములవంటి అయిదు నిలువుకమ్మ లుండుటయే. ఈకమ్మల దిగువభాగములు చతురస్రము (Square)గ నుండి, యొక్కొక్కప్పుడు 'ధర్మచక్ర', 'బోధివృక్ష', 'స్తూప' చిత్రములచే నలంకృతము లగుచుండును. ఈకమ్మలు ఎనిమిది పలకలుగ తీర్చినవి. వీటిశిరోభాగములు చిత్రోద్దీపితములైన చతురస్రములుగ నుండును. ఒకశాసనమున నివి "ఆర్యకఖంభే" (ఆర్యక స్తంభములు) అని పేర్కొనబడినవి. భట్టిప్రోలు, జగ్గయ్యపేట, ఘంటశాల స్తూపములలో కూడ నివి గనబడుటచేతను, ఉత్తరహిందూస్థానమునందలి యేస్తూపములలోను ఇవి లేకపోవుటచేతను ఆంధ్రస్తూపముల కిది విశిష్ట లక్షణమని యూహింపవలసివచ్చుచున్నది. ఇవి మహాచైత్యము ప్రతిప్రక్కనునుండు స్తూపచిత్రములోని ప్రధానచిత్రమునకెగువనుండుటచేత నుత్తమమీద మన విట్టని ఇరువదికమ్మలను జూతుము. ఇవివేటికి సంజ్ఞలో తెలియరాదు. ఇవి వర్తమానకల్పములోని అయిదుగురు బుద్ధులకుగాని, లేక అయిదుగురు ధ్యానిబుద్ధులకుగాని, లేక పంచభూతములకుగాని గుర్తులు కాదగునని కొంద ఱూహించుచున్నారు. ఈకమ్మల దిగువభాగముల మతచిహ్నములైన ధర్మచక్రాదులే కాక ఒక్కొకప్పుడు శాసనము లుండుటయు గలదు. వీటిలో మధ్యకమ్మపై సాధారణముగ స్తూపచిత్ర ముండును.

వర్తులమైన ఈగోపురముపైని శిఖరమువలె నొకపెట్టెను తీర్చెదరు. అందు బుద్ధావశేషము లున్నవని భావము.

అన్నిటికంటెపైని ఛత్రకేతన విరాజితమైన బోధివృక్షముండును. ఈతిపలక సరియైన దశనెపల ఉభయపార్శ్వముల దేవ, యక్ష, గంధర్వాదులు ఆకాశమార్గమువచ్చి ఆరాధించుచున్నట్లు చిత్రింపబడును.

ప్రధానచిత్రము వేఱువేఱు స్తూపములమీద వేఱువేఱువిధముగ నుండును. ౧౨వ చిత్రములోని స్తూపముమీది ప్రధానచిత్రము బుద్ధునిది. లోపలిభాగమున ఏడుపడగలతోను, వెలుపలిభాగమున పదునాలుగు పడగలతోను ఉన్న మహానాగముయొక్క చుట్టలమీద బుద్ధుడు కూర్చుండియున్నాడు. ఆయన కిరుప్రక్కలను చామరములు వేయువారున్నారు. బుద్ధుని ముందున్న కొందఱు ఆయనకు నమస్కరించుచున్నారు. ౧౬వ చిత్రమునందలి స్తూపముమీది ప్రధానచిత్రమును బుద్ధుడే కాని, అతడు శాటీనివలెవాటుగా ధరించి కుడిచేయి కొంచెమెత్తి నిలుచుండియున్నట్టు చూపబడినది. ఆయన యెడమవైపున నుండి ఆయనను పూజించుచున్నవారు నాగులు. కుడిప్రక్కనున్నవారు దేశీయములైన యుడుపులను ధరించిన స్త్రీపురుషులు.

ప్రాకారరేఖ వెలుపల ద్వారమునకు ఇరుగడల పూజాద్రవ్యము లను విక్రయించువారినుండియో, తీసికొనివచ్చువారినుండియో కొనుచున్నట్టు ఒకస్త్రీగాని, పురుషుడో ఎల్లప్పుడు చిత్రింపబడుచుండును. ఈ పూజాద్రవ్యములను నెత్తిని కట్టికొని అమ్మువారు, తీసికొని వచ్చువారు సాధారణముగ మఱుగుజ్జులే. ఈ చిత్రములకు తోడుగ ద్వారమునకు రెండుప్రక్కల కలశపాత్రకూడ జూపబడును.

పై నుడివినవన్నియు స్తూపముయొక్క సాధారణలక్షణములు. ఇక శిల్పి సిద్ధహస్తుడైనచో తననిష్కళంకభక్తిని, అసమానకళాప్రతిభను మూసను బెట్టి కరగించి పోతపోసి చిన్నెవన్నెలతో, చికిలీపనివానితనముతో మెఱుగులు దిద్ది స్తూపమును నేత్రపర్వముగ, నిర్మించుటలో వింత యేమి కలదు?

ఒకటవ చిత్రమునందు ఒకమూల మల్పుస్తంభము కలదు. "ఇది మలుపుతిరిగి యుండుటచే రెండు స్తంభములుగ గానవచ్చుచున్నది. మూలమలుపుపైపు చెక్కడమునం దొకయర్ధకమలమును, రెండు పూర్ణకమలములును కనబడుచున్నవి. వీనిమీద నింకొక పూర్ణకమలము, ఒక అర్ధకమలమును ఉండెనట. ఇది ద్వారమునకు దగిలియున్నవైపు. దీనికి ప్రక్క నిలువు స్తంభము మీది చెక్కడ మున్నది. ఇదియు పైభాగమున బగిలియున్నది. అడుగుభాగమున నొక యర్ధకమలము, దానిమీద మూడుపటములు, ఆపైని ఒక వృత్తము, అందులో గొన్నిపటములు గానవచ్చుచున్నవి. పైభాగమున గొన్నిపటములును, వానిమీద అర్ధకమలమును ఉండియుండును. వీని కన్నిటికిని క్రింద జిత్రముగ జెక్కబడిన యంచుకూడ గలదు.

"మధ్యవృత్తమునందలి ప్రతిమలలో గొన్ని పగిలిపోయినను అందొక బౌద్ధబోధకుడు స్త్రీపురుషుల కేదియో బోధించుచున్నట్లును, వారందఱును భక్తిశ్రద్ధలతో వినుచున్నట్లును, వారిపైని దేవగంధర్వులు పూజాద్రవ్యములు గొనివచ్చి యర్పించుచున్నట్లును గానవచ్చుచున్నది. పైవృత్తమునకును క్రిందికమలమునకును నడుమనున్న పటములు మూడుగళ్లుగా విభజింపబడియున్నవి. మొదటిగడిలో నొక రాజు సింహాసనముమీద గూర్చుండినట్లును, ఒక యువకుడు భూమిమీద నాసనము వేసికొని కూర్చుండినట్లును, ఒకపిరు డాతని కేమియో చూపి వీరావేశసంభాషణము గావించుచున్నట్లును, రాజుసంభాషణము వినుచున్నట్లును జూపబడినది. రెండవగడిలో ఈ సంభాషణము యొక్కఫలము చూపబడినది. రాజొక ఏనుగు నెక్కి తొందరగా శత్రువులమీదికి బోవుచున్నాడు. అతనివెంట నిద్దఱు స్త్రీలుమాత్రమున్నారు. శస్త్రములుకూడ లేవు.

"అతనివెంట సైన్యము వచ్చుచున్నది. ఆకాశమునుండి దేవగంధర్వులు పుష్పమాలలు వేయుచున్నారు. మూడవగడిలో వాయువేగమున పరుగిడుచున్న యశ్వములనెక్కి శత్రువులు పాఱిపోవుచున్నట్లు చూపబడినది." (ఆంధ్ర విజ్ఞానసర్వస్వము, మూడవ సంపుటము.)

రెండవచిత్రము బుద్ధునిజన్మమున కించుక పూర్వవృత్తాంతమును దెలియజేయుచున్నది. ఇందు మూడువిభాగములు కలవు. మొదటి విభాగమున, బుద్ధుడు జన్మమెత్తుట కించుకముందు "తుషితస్వర్గము"న శ్వేతధ్వజ రాజమందిరమున దేవతలకు ధర్మముయొక్క అష్టోత్తరశత

మార్గములను బోధించుచున్నట్లు తెలుపు చిత్రము కలదు. రెండవది బుద్ధునియవతారకథ—బుద్ధుడు తెల్లయేనుగురూపమున తుషితస్వర్గము నుండి దిగివచ్చినట్లు బౌద్ధులుచెప్పెదరు. మనకిందుగాన్పించు తెల్లయేనుగు బుద్ధుడే—భూలోకమునజన్మింప నవతరించుచున్నాడు. ఆ శ్వేత గజమును కుబ్జగణములు మోయుచున్నారు. దేవగంధర్వులు పరివేష్టించి వచ్చుచున్నారు. ప్రభులాంఛనములైన వేత్రదండ ఛత్రములను పట్టుకొని కొందఱు ఆ తెల్లయేనుగుముందు నడచుచున్నారు. దివ్య నృత్త గీత వాద్యములు చెలరేగుచున్నవి. కొందఱు ఆడుచున్నారు. కొందఱు అభినయించుచు పాడుచున్నారు. మఱికొందఱు జంత్రవాద్యములు వాయించుచున్నారు. జగద్వ్యాధినివారణ కార్యమునకై బుద్ధుడవతరించుచున్నాడని అంతటను నానందమే. మూడవవిభాగమున మాయాదేవి స్వప్నవృత్తాంతము తెల్పబడినది. శుద్ధోదనుని పట్టమహిషియైన మాయామహాదేవి పర్యంకశయ్యపై బరుండి నిద్రించుచున్నది. ఆమె తల్పము నాలుగుమూలల చతుర్దిశలను పాలించు దిక్పాలకులు నిలుచుండియున్నారు. పర్యంకమున కిటునటు ఆమె పరిజనము కొందఱు కూర్చుండియున్నారు; కొందఱు నిలుచుండియున్నారు. పర్యంకమున కెదురుగనున్నవారిలో నిద్దరు రాణికి వీవనలు వీచుచున్నారు. స్వర్గమునుండి యొకతెల్లయేనుగు వచ్చి తనగర్భమున ప్రవేశించుచున్నట్లు ఆమె కలగాంచుచున్నది. మాయామహాదేవి స్వప్నము, బుద్ధునిజన్మము— వీటికి సంబంధించిన చిత్రములు అమరావతీస్తూపమున పెక్కుచోట్ల గలవు.

మూడవ చిత్రమున గనబడునవి ప్రాకార రేఖలోని అడ్డదూలములమీది వృత్తచిత్రములు. వేఱువేఱు విధములైన కల్పనలతో ఇందు "త్రిశూల' చిహ్నము చిత్రితమైనది. ఈ త్రిశూలము సాధారణముగ జ్వాలాస్తంభమునకు మకుటముగ నుండును. త్రిశూలాధిష్ఠితమైన యీస్తంభము సాధారణముగ నొక సింహాసనము వెనుక నుండును. ఈ స్తంభమునకు కుడియెడమలనున్న పుల ఊర్ధ్వగతిని జ్వాలలు ప్రసరించుచున్నట్లు చూపుదురు. ఈ జ్వాలాస్తంభములు ఒక్క యమరావతిలో తక్క ఉత్తరహిందూస్థానమునందలి స్తూపములలో నెచ్చటను గానరావు. అంతేకాక బౌద్ధకళ ప్రారంభకాలమునను గూడ వీటి "అడాపోడా" ఎచ్చటను గానరాదు. అదివరకున్న చిత్రితమైన బౌద్ధసంజ్ఞావళి(Symbols)కి అమరావతి ప్రత్యేకముగ కనిపెట్టి యొసంగిన విచిత్రోపాయన మీ జ్వాలాస్తంభము. ఈ వృత్తమునందలి కుడివైపు ఎగువభాగము పాడగుటవలన అచ్చటనుండిన చిత్రవిశేషము లేవియో మనకు తెలియవచ్చుట లేదు. వృత్తము మధ్యభాగమున త్రిశూలాధిష్ఠితమైన జ్వాలాస్తంభము ముందు సింహాసనమున్నది. ఈ సింహాసనముమీద "అవశేష" పూర్ణములైన గుండ్రని కరండములో ఏవో యుంచబడినవి. ఇవి రెండుభాగములుగ గాన్పించుచున్నవి. క్రిందిది కరండముయొక్క యడుగుభాగమును, పైది తెఱచియుంచిన పై మూతయును నగునేమో. దీనిపై 'స్వస్తిక' చిహ్నము కలదు. దీనికి కుడివైపున బౌద్ధభిక్షువు లీకరండమునకు నమస్కరించుచున్నారు. సింహాసనమునకు దిగువ నొకవేదికపై బుద్ధభగవానుని శ్రీపాదములు కలవు. వాటికి ముందు వినమ్రులై యిరువురు స్త్రీలు ప్రణమిల్లుచున్నారు. సింహాసనమున కెడమభాగమున దేశీయములైన యుడుపులను ధరించిన యొక ప్రభువు తనకుమారుని కరండసమీపమునకు గొనివచ్చి దానికి 'మ్రొక్కుబడి' చెల్లించుచున్నాడు.

అతని వెనుకనున్న వారందఱు ఆ రాజకుటుంబమునకు సంబంధించిన వారు కావచ్చును. ఈ స్త్రీలు ధరించిన బంగారు జడలును, తలపూవులును, మువ్వలమొలనూళ్లును, హస్తాభరణవిశేషములును గమనింపదగినవి. మఱియొక్క విషయము. కుడివైపువనున్న బౌద్ధభిక్షువులు కుళ్లాయిలు ధరించియున్నారు. ఈ కుళ్లాయియొక్క వెనుకవైపు దిగువభాగము ఎంత క్రిందికి దిగిన దానిని ధరించినవాడంత విద్యాధికుడట. అనగా విద్యాధికత ననుసరించి యాకుళ్లాయి వెనుకభాగము తగ్గుచు హెచ్చుచు నుండునని తెలిసికొనవలసియున్నది.

నాలుగవ చిత్రమునగూడ మధ్యసింహాసనమును, దానిమీద "అవశేష"కరండమో ద్రోణమో, అదియును, సింహాసనమునకు దిగువ వేదికను శ్రీపాదములును గలవు. దానివెనుక మూడవ చిత్రమునందు వలెనే జ్వాలాస్తంభము, త్రిశూలము కలవు. ఈ జ్వాలాస్తంభ, త్రిశూలములకెగువ ధర్మచక్రము కలదు. సాధారణముగా అమరావతీచిత్రములు వేటిలోను స్త్రీలు లేకపోలేదు; కాని యీవృత్తచిత్రమున మాత్రము ఒక్క స్త్రీయైనను లేదు. ఆరాధకులందఱును పురుషులే. తలకట్టుల ననుసరించియు, ఇతరలక్షణముల ననుసరించియు జూచినచో వారందఱు నొక్కతెగవారుగ గనబడుదురు. ఇక శ్రీపాదములకు రెండు ప్రక్కల రెండుజింకలు చిత్రితమగుటగూడ యిందలి విచిత్రము.

ఆరవచిత్రము కూడ త్రిశూలచిహ్నమునకు సంబంధించినదే. ఇచ్చటకూడ నొకసింహాసనమున్నది. దానిమీద అవశేషకరండము లేదు కాని శ్రీపాదములున్నవి. సింహాసనమునకు వెనుకప్రక్క త్రిశూలాధిష్ఠితమైన జ్వాలాస్తంభము కలదు. ఈ త్రిశూలము బౌద్ధమతమున దేనికిగుర్తో ఎవ్వరును తృప్తికరముగ జెప్పియుండలేదు. త్రిశూలము, స్వస్తికము మొదలైనచిహ్నములు జున్నార్, భాజా, బెడ్సా, కుదా, కార్లీ మొదలైనగుహలలోని అత్యంతప్రాచీన శాసనముల ప్రారంభమునను, చివరను గానవచ్చుచుండుటచేత ఇవి కడుప్రాచీన కాలమునుండియు అదృష్టచిహ్నములుగ వాడుకలో నుండినట్లు కొందఱు చెప్పుచున్నారు. త్రిశూలము బౌద్ధమతమునకు సంబంధించిన చిహ్నముకాదేమో యని కొందఱు ఇదివఱలో సంశయించిరి కాని అమరావతీస్తూపచిత్రములలో నిది తరుచు గానవచ్చుచుండుటచేతను, మూడవ చిత్రమున బౌద్ధభిక్షువులే దానికి నమస్కరించుచుండుటచేతను దానిని బౌద్ధమత చిహ్నముగానే పరిగణింపవలసి వచ్చినది.

ఈయారవచిత్రమున ఎగువభాగమునందలి ప్రధానారాధకులు నాగులు. సింహాసనమునకు కుడియెడమ ప్రక్కల తలయొకరు కూర్చుండి

యున్నారు. వీరిరువురికి తలమీద ఏడు పడగ లున్నవి. వీరియిరు పార్శ్వములు తలమీద ఒంటిపడగగల స్త్రీలు ఇరువురున్నారు. జ్వాలాస్తంభమున కిరుగెలంకుల చామరధారు లిరువురున్నారు. వారికి తలమీద పడగలు లేవు. ఇతరపరిచారకులును కొందఱు కలరు కాని వారికిని పడగలు లేవు.

ఈస్తూపచిత్రము మధ్యభాగమున సింహాసనము మీద కూర్చున్నవాడు నాగరాజు. ఇతని తలమీద తొమ్మిదిపడగలు కలవు. ఇతని రాణు లిరువురు ఇతనికి చెరియొకవైపున సింహాసనముమీదనే కూర్చున్నారు. రాణులకు కూడ నెత్తిమీద చెరియొకపడగ కలదు. సింహాసనమువెనుక నాగరాజునకు రెండువైపుల నాగకన్యకలు వీచోపులిడుచున్నారు. వారికిని తలమీద ఒక్కొక్కపడగ గలదు. వీచోపులిడువారు మాత్రమే కాక మరి యిరువురు నాగకన్యలు కుడివైపున సింహాసనము వెనుక నిలుచబడియున్నారు. వీరికిని తలమీద పడగ కలదు. వీరును రాణులపరిజనమే కావచ్చును. వీరితోపాటే ఎడమవైపు మరియిరువురు పరిచారకులు నిలుచుండి యున్నారు. నెత్తిమీద వీరికి పడగలు లేవు. నాగరాజునకు దూరమున ఇరుగడల నిరువురుస్త్రీలు—వీరికిని తలమీద పడగ యుండుటచేతవీరును నాగులే కావచ్చు—రెండువైపులనున్న చెల్లకొమ్మలను—కుడివైపు నున్నది ఎడమచేతితోను, ఎడమవైపునున్నది కుడిచేతితోను—పట్టుకొనియున్నారు. వీరిరువురికి పరిచారకులు కలరు. కుడివైపున్న పరిచారిక కుడిచేతితో పూవును, ఎడమచేతిలో కొమ్మను పట్టుకొనియున్న స్త్రీ కేదో పాత్రవంటిది దందిచ్చుచున్నది. ఈమెకు నెత్తిమీద పడగగలదు. ఎడమవైపునున్న పరిచారకుడు పిడికలిగల సుంకినిస్తువును చేతితో ఎడమవైపుకొమ్మను పట్టుకొని యున్న స్త్రీకందిచ్చుచున్నాడు. ఈస్త్రీ ముందొకయున్న తాసనము కలదు. దానిమీద నామె తనకుడిమోకాలు నానించికొని యున్నది. నాగరాజునకుముందు ఎడమవైపు ముప్పురు నాగకన్యకలు కూర్చుండి యున్నారు. వారు పాటకురాండ్రో ఏమో! వీరందఱికి తలమీద పడగ యున్నది. ఈచిత్రముల నన్నిటిని పరిశీలించినచో నాగజాతిస్త్రీకి తలమీద ఒక్కపడగయు, పురుషునికి పెక్కుపడగలు నుండునట్లు తోచును. కూర్చుండిన ముప్పురు నాగజాతిస్త్రీలకు ఎదురుగ కుడివైపున ఒకస్త్రీ నాట్యము చేయుచున్న విధమున నున్నది. ఆమెను వెనుకనుంచి యొక నాగకన్యక పట్టుకొనుచున్నది. ఈమె వెనుక బల్లమీద నేదియో యొక చిన్న పాత్రకలదు. అన్నిటికంటె దిగువభాగమున కమలములు, హంసలు, కలువలు మొదలైనవి కలవు.

ఈచిత్రమునందలి యితివృత్తమేదియో బోధపడుటలేదు. బౌద్ధ వాఙ్మయము నింకను బాగుగ జదివిన గాని యిట్టి యితివృత్తములు తెలియరావు కాని గాథలుమాత్రము బౌద్ధయుగమునకు సంబంధించినవే యని నిస్సంశయముగ జెప్పవచ్చును.

అమరావతీ స్తూపమున నాగులచిత్రము లనేకములు కలవు. పడగలులేనివారలు ఏజాతివారో తెలిసికొన సాధ్యము కాదు. బట్టకట్టులోను, జుట్టుకట్టులోను వారును, నాగులు నొక్కరీతినే యున్నారు. వీరందఱు నాగరాజులచే పరిపాలింపబడు వారగుదురేమో. ఈస్తూపచిత్రము లన్నిటిలో నాగులచిత్రములు ప్రధానములుగ గాన్పించుచుండుటచేత నాగులకును అమరావతీ స్తూపమునకును ఎక్కువ సంబంధ మున్నట్లు కనబడును. టిబెట్టు బౌద్ధగ్రంథముల ననుసరించి నాగార్జునాచార్యులవారు నాగలోకమునకు వెళ్లిరనియు, అప్పటి నుండియే కొన్నితంత్రములను వేటినో దీసికొని ధాన్యకటకమునకు వచ్చిరనియు ఏవో గ్రంథముల జదివిన జ్ఞాపకము. మహాయాన బౌద్ధముకూడ నొకవిధముగ తాంత్రికమే యని కొందఱందురు. ఏది యెట్లయినను ఈప్రాంతము నాగుల పునికిపట్టని కాని, ధాన్యకటకమునకు నాగులకు నెక్కువ సంబంధ ముండి యుండునని కాని, మహాదేవుని ప్రయత్నముల మూలమున ఈప్రాంతమున బౌద్ధమతము నవలంబించినవారలు ప్రధానముగ నాగులై యుండురని కాని, నాగార్జునాచార్యులవారికిని నాగులకును కలవనుసంబంధమున నేదియో కొంత సత్యముండునని కాని విశ్వసింపవలసి యుండును.

ఇక ఐదవ చిత్రములోని చిత్రమును జూతము. ఒక పడవలో ఏనుగుపైన ఒకరాజు ముందుకూర్చున్నాడు. అతనివెనుక నిరువురుస్త్రీలు కూర్చున్నారు. వీరందఱును నదిని-కృష్ణనేమో-దాటుచున్నారు. పడవ ఒడ్డు చేరగనే రాజువెనుక కూర్చున్నవారు క్రిందికి దిగి తమకొఱకు వేచియున్న యిరువురుస్త్రీలను కౌగిలించుకొనుచున్నారు. వేఱొకస్త్రీ రాజునకు నమస్కరించుచున్నది.

పడవకు దిగువభాగమున నొక యాసనమున నొక స్త్రీ కూర్చుండియున్నది. ఈమెకు ఎడమప్రక్క నిరువురు పరిచారిక లున్నారు. అందొకతె ఏదియో తినుట కామె కందిచ్చుచున్నది. రెండవది తన నడక్రింది కడవలోనుండి ఆమెకు త్రాగ నిచ్చుటకై పానీయము నొక పాత్రలో గైకొనుచున్నది. ఆమెకు కుడిచేతిప్రక్క సంగీత, జంత్రవాద్యకుశలురైన స్త్రీలు కలరు. వారిలో నొకరు పిల్లనగ్రోవి వాయించుచున్నారు. మఱియొకరు 'సితారు'వంటి దానిని దేనితో మీటుచున్నారు. ఈ సంగీతపాటకుల కెదురుగ సింహాసనమున నాసీనులై యిరువురు స్త్రీలు కలరు. ఆరవ పటములోని దానివలెనే ఇందలి యితివృత్తముకూడ తెలియవచ్చుటలేదు. ఇప్పటికుకూడ మనము చిత్రముల సౌందర్యము నుపలక్షించి తనివి నొందవలసిన వారమే.

ఏడు, ఎనిమిది చిత్రములలోని గాథలును మనకు దెలియరానివే. అయినను ఎనిమిదవ చిత్రపటములోనిది నిజమున కొకగాథ కాదు. ఆపటమధ్యమున నొక్కడు బుద్ధుని దగ్ధావశేషము నొక పాత్రయందుంచి దాని నొకపల్లకమునందిడి, దానిని నెత్తిపై బెట్టికొని యున్నాడు. స్త్రీ పురుషులో, లేక దేవతలును, అప్సరసలుతో వలయాకార

ముగ నాయకవేషధారి చుట్టు దిరుగుచు అత్యంతోత్సాహమునను, భక్త్యావేశమునను నృత్యము చేయుచున్నారు. పటమున స్త్రీలందఱు పల్లెరమునకు వెనుకతట్టునను, పురుషులందఱు ముందుతట్టునను గన్పించుచున్నారు. ఇవియే ఎనిమిదవ చిత్రమునందలి వృత్తాంతము.

ఏడవ చిత్రమున సింహాసనమున నొక మహానుభావుఁడు పరివేషవిరాజితుఁడై కూర్చున్నాఁడు. అతనికి చెరియొక ప్రక్క రెండు ఉన్నతాసనముల మీఁద అతని రాణులు కూర్చున్నారు. వీరికి ప్రక్కలను, ఎగువను వీరికి సంబంధించిన పరిజనమున్నారు. వీరికి దిగువభాగమున, పరిచారికలైవు గీతవాద్యాదులందు ప్రవృత్తలైన స్త్రీలు కలరు. వీరికి కుడిప్రక్క దిగువ కొందఱు నృత్యము చేయుచున్నారు. వీరి కెదువను, కుడిప్రక్కను స్త్రీలు కొందఱు కూర్చుండి యీవినోదమును దిలకించుచున్నారు. ఇంతవఱకే మనకు దెలియవచ్చునది. ఈచిత్రమునందలి యితివృత్తమేమో మనకు దెలియదు.

అమరావతీ స్తూపముమీఁద "బౌద్ధపురాణ గాథలే కాక ఆకాలపు రాజసభలును, పట్టణగ్రామ పరిసరములును, యుద్ధరంగములును, సముద్రప్రయాణములును, వేఁటలు, ఆకాలపు రాజకీయ, సాంఘిక స్థితి యంతయు కన్నులకుగట్టినటు లతిమనోహరముగ జెక్కఁబడియున్నవి. ఇందుగల ప్రతివృత్తాంతమును, గాథయు బయస్కోపులోని పటములవలె నొకదాని తరువాత నొకటి వచ్చునట్టు పటములమీఁద వరుసగా చెక్కఁబడియున్నవి. ప్రతిపటమునందును శిల్పకారుల మత్యద్భుతముగ నుండుటయే గాక జీవకళ లుట్టిపడుచుండును. ఈచిత్రపటముల వలన హిందూదేశమునందు, ముఖ్యముగ నాంధ్రదేశమునందు వ్యాప్తిచెందిన బౌద్ధమతస్వరూపము పూర్తిగ దెలియవచ్చుచున్నది. వీనినుండి అప్పటికే జనులు బుద్ధు నొకయవతారముగ నెంచి పూజింప మొదలిడిరనియు, అతనినిగూర్చి పెక్కు పురాణ గాథ లల్లి వానిని నమ్ముచుండిరనియు మనము గ్రహింపవచ్చును." 1

ఇట్లు మనకు ఇతివృత్తములు తెలియరాని చిత్రములెన్నియో అమరావతీస్తూపమున చిత్రితములైనవి కలవు. వాటినన్నిటిని బాగుగ పరిశీలించి యితివృత్తములను నిర్ధారణచేసి లోకమునకు విశదీకరింపవలసియున్నది. క్రీస్తుశకము ప్రాథమిక శతాబ్దములలో బౌద్ధమతము ఆంధ్రదేశమున ప్రబలిననాఁడు ఆంధ్రుల యాచారవ్యవహారములను, దుస్తులను, ఆభరణాదికములను, సాంఘికములైన గాథలను - వీటినన్నిటిని దెలిసికొనుటకు అమరావతీ స్తూప మాంధ్రులకు పెన్నిధివంటిది. ఆంధ్రుల ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వము(Individuality)ను, ఆంధ్రుల ప్రతిభను నిర్ణయించి తెలిసికొనుటకు మనకుగల ప్రధానాధారములలో అమరావతీ స్తూప మొకటి.

1. ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము, మూఁడవ సంపుటము.

చిత్రము ౧౩

చిత్రము ౧౮

నిగళబద్ధకవి

బొమ్మరాజు జానకీరామశర్మ గారు

(ఆత్మగతము)

కాసుకకై పల్కఁగా "పదుపుఁగూడు" నరాంకితమంచు పోతరా
"జిసి"యని రోయుచుఁ హితధరేశులు "గస్తురి" "రోజుపెచ్చముఁ"
విసువక యిచ్చువారుఁ జన నేఁగృతిమానుచు బొడ్డుపల్లిలోఁ
"బెసలుతిలల్" పొలాన వెదపెట్టితి నక్కట! సేద్యగాడనై.

సీ. గౌడడిండిమభట్టు కంచుఢక్కను వోలెఁ బగులఁగొట్టితి నట్టు వడినగడ్డ
సత్కథాబీజముల్ సంతరించినయట్లు వి త్తించితిని పంటవిత్తనముల
దీనారటంకాలఁ దీర్థమాడినరీతి మంచెపైనుంటి సస్యముల వాసఁ
జెలుఁగురాయండిచ్చు దివ్యకస్తూరినా చేపట్టి ముణిసితి చేనియెఱువు
పూలనమ్మిన యంగడిఁ బుద్ధిలేక, కట్టె లమ్మినరీతినిఁ గసకలేఖ
నిఁ వహించిన చేతనే గునపమంది, గట్లు విఱచితి చేతులు కాయఁగాయ.

మ. గరిసెనాకి వ్రతమ్మునుం జెఱచితిన్ గాకేమి యానాఁడు భూ
పసులే న్నాదు దరిద్రదేవతను గూల్పన్ జాలకేపోయి రీ
ధరణి న్నమ్మిన "కృష్ణవేణి" కృప యింతన్ జూపి సర్వస్వముఁ
హరియించెన్ దురదృష్టునిన్ ధనికుఁ జేయన్ శక్యమే యేరికిన్!

సీ. "ప్రా ప్తమా లేశమే పదివే"లనుచు నమ్ము పోతరాజున కిది పోలెగాక
"ఆకఁటికిన్ నిను నమ్మ భారతి" యన్న పోతరాజున కిది పోలె గాక
"నమ్మెట వ్రేటుల" నమ్మతింపని మేటి పోతరాజున కిది పోలుఁగాక
"పదుపుగూడు" భుజింపఁ బాలుపడని శుచి పోతరాజున కిది పోలుగాక
గీ. లేకి ధనికుల సభలలో లేచి స్వర్ణ-కింకిణులు మ్రోయఁ గృతికన్యఁ గొంతులేక
మెలమి నర్తింపఁజేసిన ఖలమతికిని - సాధుకర్షకత విధికి సమ్మతంబె?

శా. లేరా! ముందునుఁ గల్గరా! కృతుల నీలీలన్ ధరాపాలురన్
బేరుంజేర్చి నుతించు సత్కవులుగానీ యొక్క పాత్రమ్మునే
శ్రీరామాంకితమో! శివాంకితమునో జేయంగ వాంఛింతు ర
య్యారే! నే నటువంటి భాగ్యమునకైనా! నోచనైతిన్ గదా!

గీ. మహిపతులు మంత్రిజనులుఁ గోమట్లు శూద్రు-లౌర? వీరని వారని యనఁగ నేల?
"వీథి"నంగడియందున బెట్టె మెల్ల-వారి కమ్మితి పద్యముల్ పాపమనక.

గీ. ఏడునూర్ల టంకమ్ము లిచ్చువఱకుఁ-గదలనీయఁడు కంసాలి కరుణ మిప్పుడు
ఆకలికి నోర్వవలెనో! ఘోరావమాన-వహ్నితాపము నోర్వంగవలెనో, అకట!

మ. గమికర్మీకృతనైకనీవృతుఁడనై గ్రామంబు గ్రామంబు బ
ల్పమునుం గాలికి కట్టి తిర్గితిని తద్గ్రామంబులన్ జారిణీ
రమణీవర్ణన, లోభివర్ణనము నైరాశ్యంబునన్ గూర్చి ప
ద్యములం బాడితిఁగాని వేలుపులు లేరా? పద్య మీగూడదా?

గీ. నేలనాలుఁగుచెఱగుల నేలినట్టి - పృథ్వీపతులకుఁ జేతిజంబీరమైన
నే నిపుడు చేతు లిఱికించి నిగళమందు - కాపుఁ గరణాల సభలోనఁ గట్టునటితి.

సీ. వీరభద్రారెడ్డి విద్యాంసుఁడగునేమి! యాంధ్రనైషధకర్తయైన నేమి?
కవిరాజ బిరుదంబుఁ గల్గియుండిన నేమి? సార్వభౌమాభిఖ్య చాలియేమి?
విస్సనమంత్రికి విందనయిన నేమి భాస్కరుమైత్రిచేఁ బఱఁగ నేమి?
మైలారువిభుని ప్రేమముఁ జూఱఁగొన నేమి? డిండిమభట్టు గెల్చియును నేమి?
గీ. కాపుఁగరణాలఁ బాదరక్షలను లేచు - రచ్చమిట్టలదుమ్ములో వచ్చువారు
పోవువారును నూఱడింపులను సేయ-బండకొయ్యనుఁ గౌగిటఁ బట్టనలసె.

శా. తల్లీ! శారద! నీకు నావలన మత్కావ్యప్రపంచమ్మునం
దెల్లన్ సుంతయు మేలుకల్గద! రవంతేన్ నీదు పుత్రాళికే
యుల్లాసంబునుఁ గల్గలేద! కలదే నీవేళ తద్భాగ్య సం
పల్లాభంబున నేను ముక్తిపదమును బ్రాపింపఁగాఁ జేయవే!

గీ. ప్రభులకీర్తినిఁ దెల్పి నాప్రతిభఁ జూపి-ధరణి నాకావ్య మాచంద్రతారకముగ
నుండునే సెంక, నాకు లేకున్నదేమి!-యేను మృతజీవుఁడనె యాంధ్ర(?)విషయమందు.

గీ. శారదోపాసనారసాస్వాదసిద్ధు-లందునే నొకఁడను ప్రళయమునవైన
అభవుఁడ విముక్తమునువలె హారికీర్తి-లోకసుక్షేత్రమునను వెల్గుదును నేను.

మ. కలిదోషాహరణంబుఁగా నలుని యాఖ్యానంబు వర్ణించితిన్
విలసత్సూక్తుల కాశిఖండమునన్ విజ్ఞాళి మెప్పించితిన్
పలుకన్ నేర్చితి చక్రవర్తులను శైవక్షేత్రసంపత్తినిన్
బలుకుంబోడయి వాణి రా దరిగితిన్ భాషాప్రపంచమ్మునన్

మ. కనియుం బెంచియుఁ బెద్దఁజేసి చనిరే కా నన్నయాదుల్ మహా
ఘను లావేళను దిక్కులేని నిను వేడ్కం జేరఁగాదీసి పా

వన రీతుల్ గతు లుల్లసిల్ల నృపసంభావ్యస్థితిం గూర్చినా
నని విశ్వాసమెయున్న నీకు దయరాదా! నాపయిన్ భారతీ!

'ఆంధ్రవాణి'

గీ. తనయ! నీసేవ నే నింత దాననైతి-ఖండఖండాంతరములఁ బేర్గాంచినాను
పరమ పుణ్యుఁడ వీవు నీ భవ్యకీర్తి - శాశ్వతము శాశ్వతమ్మును శాశ్వతమ్ము.

గీ. సకల కర్ణాటరాజులు మకుటరత్న-కాంతి నీపదములకడఁ గాన్క వెట్టి
రదియు నాకుఁ బ్రతిష్ఠగ నాత్మఁదలతు-నపగతవిభేదనై "త్వమేవాహ" మనుచు.

ఉ. పంకజగర్భదేవు తలవాకిట నెన్నిదినాలు నేను ని
శ్శంకముగాఁ జరింతునో లసద్గతి నంతటిదాక నీవు మ
త్కింకరభావ ముప్ప నవకీర్తిశరీరముతోఁ బునర్జను
స్సంకటముల్ దొలంగఁగఁ బ్రచారము సేయుము భావవీథులన్.

క. అన్నన్న! నీకు భవమొక - యున్నదె? నీ చేతిభిక్ష యుర్వినిఁ గల "పె
ద్దన్న" మొదలుకొని గల దద్దన్న కవులవఱకుఁ బ్రస్తుతం బాంధ్రమునన్.

శా. నీసంపైనను నీదుచేయు దగులన్ శృంగారభూషాసము
ల్లాసాపాదకహా సువర్ణమగుచున్ లాలిత్యముంగాంచఁ బె
ల్లాసం బొందియుఁ బశ్యతోహరులునై యాంధ్రావనిన్ సత్కవుల్
నీసంపైనను సంగ్రహింపఁ గెటులన్ వీడంగలారో! కవీ?

(అని యదృశ్య యగును.)

ఈశ్వరా!

సోమంచి సూర్యనారాయణశర్మ గారు

ఇంచుక చాయ వద్ది హరియింప జరాపజ జలో నొక్కతన్
మించి యతింపుచుండు పటు మిత్తి గుటుక్కున గుక్క వేయగా
బొంచియు నుండు వెంట నిది బుద్ధి నెఱింగియు బామరుండు ని
శ్చంచలవృత్తి నీయెడల సల్పడు బత్తి నిసీ! మహేశ్వరా!

మంచితనంబు ధూర్తమతి బట్టుటకున్ జెడుదారినుండి మ
ళ్లించుట కెట్లు చాలునో హరీ హరి! యెన్నడు దొంగవాకిటన్

మంచము వేయు మందురు క్రమంబున౯ బెద్దలు సుద్దు లందురు౯
గొంచెడివారి కేమిగతి గూర్చినవాఁడ వహో! మహేశ్వరా!

చంచల మీ సమస్తము నసారము సంసరణం బటంచు గు
ప్పించు విరాగవాక్యములు వేయివిధంబుల మాతృహత్యకే
గొంచెము పైడి కూడ గను గొంచెము వీ ల్గనుపించిన౯ దృగా
భ్యంచితకూప మట్టి ఘనవంచకు బారికి దప్పి యెట్లొ వ
ర్తించు వివేకి దారి గనుతింపగబోలు దటో మహేశ్వరా!

సంచులకొద్ది విత్తమును జాతురిమై గడియింపనీ, మహా
వంచకబుద్ధి భూముల నపారముగా గొని యాక్రమింపనీ,
క్రించుల గూడి సంఘమును గ్రిందను మీదును జేయనీ, నుతుల్
గాంచి రహింపనీ, దొరలె గౌరవనీయు డటంచు మ్రొక్కనీ,
ఇంచుక లేక నీకరుణ యెట్లు తరించునయా, మహేశ్వరా

పంచి భుజించుటే సుజనపద్ధతి కొంచియమైన; దప్పు యో
జించి యొనర్చినట్టిదియె చిక్కని చక్కని కార్య; మొందు లం
ఛించి యొసంగునట్టిదియె యింపవు బోనము; నీదులీల వ
ర్ణించెడి జాలె కైత; యిది నిత్యము సత్యమురా, మహేశ్వరా!

శ్రుతి లేని

అడివి బాపిరాజు గారు, బి. ఏ.

పాడకే నారాణి
పాడకే పాట,
పాటమాధుర్యాల ప్రాణాలు మరిగెనే,
పాడకే నారాణి పాడకే పాట.

రాగ మాలాపించి
వాగులా ప్రవహించి,
సుడితిరుగు గీతాలు సురిగిపోనీయకే,
పాడకే నారాణి పాడకే పాట.

కరవీర కోరకాల్
కదలి నీ పెదవులే
ప్రణయపద మంత్రాల బంధించె జీవనము
పాడకే నారాణి పాడకే పాట.

శ్రుతిలేని నాహృదికి
చతురగీతం బేల?
గతిరాని పాదాల కతుల నర్తనమేటికి?
పాడకే నారాణి పాడకే పాట.

చిత్రము ౧౫

చిత్రము ౧౭

అమృతాంజనం డిపోవారి సుప్రసిద్ధౌషధముల జాబితా

1. జీర్ణరసాయనము మాత్రలు	1	4	20. మోహినీతైలము, వెండ్రుకలకు	0	12
2. వజ్రగుళికలు, ధాతుపుష్టికి	1	0	21. చుండుకు నూనె సీసా 1 కి	0	6
3. జ్వరహారి, జ్వరములకు సీసా 1 కి	0	12	22. గ్రహణిమాత్రలు డబ్బి 1 కి	0	8
4. అమృతాంజనము సీసా 1 కి	0	10	23. జులాబి మాత్రలు, మలబద్ధమునకు	0	8
5. మూలశంకకు తైలము, డబ్బి 1 కి	0	12	24. కుసుమారి మాత్రలు	1	0
6. తామర తైలము, తామర, తీటకు	0	6	25. సెగకు ద్రావకము సీసా 1 కి	1	0
7. కలరా మాత్రలు, వాంతిభేదులకు	0	6	26. కఫహారి, శీతగట్టు దగ్గులకు	1	0
8. తేలుమందు, తేలుకాటుకు సీసా 1 కి	0	8	27. కఫహారిచూర్ణము డబ్బి 1 కి	0	8
9. దంతశూలహారి, పండ్లపోటుకు	0	8	28. సుందరితైలము ,,	0	8
10. కర్ణశూలహారి, చెవిపోటుకు	0	6	29. శిరోవేదనమాత్రలు, తలనొప్పులకు	0	12
11. గజ్జికి తైలము, గజ్జిచీడలకు డబ్బి 1 కి	0	4	30. నేత్రాంజనము, కంటివ్యాధులకు	0	4
12. పగుళ్లకు తైలము, శీతపగుళ్లకు	0	6	31. ఉబ్బసమునకు మందు	2	0
13. పేలకు మందు సీసా 1 కి	0	4	32. వాయుపోట్లకు మందు డబ్బి 1 కి	1	0
14. చందన అత్తరు 1 ఔన్సు	2	0	33. విరేచనములకు మాత్రలు ,,	0	8
15. కుష్టుకు తైలము, డబ్బి 1 కి	0	8	34. కస్తూరిమాత్రలు, పెద్దవి 50 కి	0	10
16. దంతచూర్ణము, పండ్లు తోముటకు	0	2	35. వాముకర్పూరము సీసా 1 కి	0	6
17. సుఖభోగిమాత్రలు	1	0	36. నేపాళదేశపు కస్తూరి తు. 1 కి	36	0
18. సుఖభోగితైలము, పుండ్లకు	1	0	37. కుంకుమపువ్వు 1 వ రకం ,,	3	0
19. రోమహారి, వెండ్రుకలు ఊడుటకు	0	8	38. పచ్చకర్పూరం ,,	3	0

అమృతాంజనం డిపో, బొంబాయి, మదరాసు

విభవ సంవత్సర విశేషములు

౧౯౨౮

మార్చి ౧౭. ఇందూరు హోల్కారు–నాన్సీమిల్లరుల వివాహము.

౨౧. శస్త్రనియమన (Disarmament) సమావేశము, జెనీవా.

ఏప్రిల్ ౧౫. జటప్రోలు రాజావారి స్మృతి.

౨౭. అఖిలభారత హిందూమహాసభ– అధ్యక్షులు–యన్. సి. కేల్కరుగారు.

౨౩. మగన్‌లాల్ గాంధీగారి మరణము

౨౬. డా॥ సుధీంద్రబోసుదంపతులు అమెరికానుండి భారతదేశమునకు వచ్చిచేరుట.

మే ౧. బార్డోలీయందు హెచ్చుపన్నుల నిరాకరణ సత్యాగ్రహప్రారంభము.

౨. బళ్లారి రాఘవాచారిగారు విదేశములకు వెళుట.

౧౫. సకలాంధ్రకవి సమ్మేళనము–భీమునిపట్టణము.

౧౯. సర్వపక్షసమావేశము–బొంబాయి.

౨౮. పుదుకోట్టా మహారాజావారి స్మృతి.

౩౧ నిజాంరాష్ట్రాంధ్రసభలు–సూర్యాపేట (౩ దినములు)

జూన్ ౧౭. ఆంధ్రరత్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారి స్మృతి.

౧౨. పండిత గోపబంధుదాసుగారి స్మృతి.

౨౬. కోవెలమూడి గోపాలకృష్ణయ్యచౌదరిగారి స్మృతి.

౨౮. చల్లపల్లి రాజావారి స్మృతి.

జులై ౧౩. ఆర్యవైశ్య మహాసభ–నాయల్పాడు.

౨౮. ఆంధ్రసభలు–గుంటూరు (౮ దినములు)

ఆగస్టు ౨. బార్డోలీకి గాంధీగారి ప్రయాణము.

౫. బార్డోలీ సత్యాగ్రహ పరిసమాప్తి.

౩౦. లక్నోయందు భారతస్వాతంత్ర్యసమితి స్థాపనము–స్థాపకులు: జవాహర్లాల్ నెహ్రూగారు.

సెప్టెంబరు ౧౨. సరోజినిదేవిగారి అమెరికా ప్రయాణము

౨౧. ప్రథమ అఖిల భారత రాష్ట్రీయ సహకారసంఘ మహాసభ–సిమ్లా.

౨౬. శ్రీరాజారామమోహనరాయల వర్ధంతి.

అక్టోబరు ౨. శ్రీగాంధీగారి ౬౦ వ జన్మదినము.

౬. 'హిందూ' ఆంగ్ల దినపత్రిక పంచాశద్వార్షికోత్సవము.

౧౯౨౮

౧౮. బర్కెన్‌హెడ్‌గారు ఇండియామంత్రి పదవికి రాజీనామా నిచ్చుట.

౨౧. కాకినాడ ప్రాంతముల జలప్రళయము.

౨౬. శ్రీపిఠాపురము మహారాజాగారు బ్రహ్మసమాజప్రచారమునకై ౧ లక్షరూపాయలు విరాళమిచ్చుట.

౨౯. ఇండియామంత్రి పదవికి పీల్ ప్రభువుగారి నియామకము.

౨౫. లామెంబరగు గౌ॥ యస్. ఆర్. దాసుగారి స్మృతి.

౨౯. అఖిలభారత [illegible] బ్రాహ్మణ మహాసభ–కాశీ. (౧౨ దినములు) అధ్యక్షులు– దర్భాంగ మహారాజుగారు.

౩౦. లజపతిరాయిగారికి పోలీసు లాఠీదబ్బలు తగులుట.

నవంబరు ౩. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘ సమావేశము–ఢిల్లీ.

౫. బార్డోలీ సత్యాగ్రహ విచారణ ప్రారంభము.

౬. హెర్బర్టు హూవరుగారు అమెరికను ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వాధ్యక్షులుగ నెన్నుకొనబడుట.

౧౦. జపానుచక్రవర్తి హిరోహిటోగారి పట్టాభిషేకము.

౧౭. లాలాలజపతిరాయిగారి స్మృతి.

౧౯. ౧౧వ ఆంధ్రరాష్ట్రీయ మహాసభ–నంద్యాల.

౨౦. అఖిలభారత ప్రాచ్యమహాసభ–లాహోరు అధ్యక్షులు డా. ఉల్వరుగారు.

౨౧. దక్షిణాఫ్రికా ఏజెంటు జనరలుగ కె. వి. రెడ్డినాయుడుగారి నియామకము.

౨౫. బొంబాయిరాష్ట్ర ప్రవాసాంధ్ర సాంఘిక మహాసభ–కళ్యాణి. అధ్యక్షులు: వేమవరపు రామదాసుగారు.

౨౬. సర్. బ్రజేంద్రలాల్ మిత్తర్‌గారు, యస్. ఆర్. దాసుగారి స్థానమున లామెంబరుగ నియమింపబడుట.

(?) అఖిలభారత సాంఘిక మహాసభ–కలకత్తా. అధ్యక్షులు– యం. ఆర్. జయకర్‌గారు.

డిసెంబరు ౨ గుంటూరు శారదా నికేతన పంచమ వార్షికోత్సవము.

౧౬. సర్ పానగల్ రాజాగారి స్మృతి.

౧౭. లాహోరునందు సాండర్సు హత్య

౧౯. అఖిలభారత వాణిజ్య సంఘ మహాసభ–ఝరియా.

౧౯౨౯

డిసెంబరు౧౯. ౪వ భారత తత్త్వశాస్త్ర మహాసభ - మదరాసు. అధ్యక్షులు-ఎ. బి. ధ్రువగారు (3 రోజులు)

౨౦. అఖిలభారత మహాసభా ప్రదర్శన ప్రారంభము కలకత్తా. ప్రారంభకులు: డా. అన్సారీగారు.

౨౨. అఖిలపక్ష సమావేశము, కలకత్తా.

౨౮. స్త్రీల సాంఘిక మహాసభ. అధ్యక్షురాలు-తిరువాన్కూరు జూనియరు రాణి.

౨౯. ౪౩వ భారత జాతీయ మహాజన సభ - కలకత్తా. అధ్యక్షులు-మోతీలాల్ నెహ్రూగారు.

౩౧. మితవాద మహాసభ - అలహాబాదు. అధ్యక్షులు-సర్. చిమన్‌లాల్ సెతిల్‌వాడ్ గారు.

౩౧. అఖిలపక్ష మహమ్మదీయ మహాసభ-ఢిల్లీ.

జనవరి ౧. అఖిలభారత పత్రికారచయితల మహాసభ - కలకత్తా అధ్యక్షులు-కె. నటరాజన్ గారు.

౨. భారత ఆర్థిక మహాసభ-మైసూరు. అధ్యక్షులు-ప్రొఫెసరు వి. జి. కాలేగారు.

౩. రాష్ట్రేతరాంధ్ర మహాసభ-ఖర్గపురము. అధ్యక్షులు-డా. హరిసర్వోత్తమరావుగారు

౪. భారత మహిళా విద్యాసంస్కరణసభ-పాట్నా అధ్యక్షురాలు-మండీసంస్థానపు రాణి.

౧౪. అఫ్గను అమీరు అమనుల్లాగారి రాజ్యపరిత్యాగము.

౧౮. ౪ అమనుల్లాగారి ఖండహారు ప్రయాణము.

౨౧. ౧౦వ ఆంధ్రాయుర్వేద వైద్యసమ్మేళనము - మచిలీపట్టణము.

౨౪. అసెంబ్లీలో లజపతిరాయిగారి స్థానమున దైవాన్ హంసరాజుగారి నియామకము.

ఫెబ్రుఎరి ౪. శ్రీబులుసు సాంబమూర్తిగారి ఎరెస్టు-బెజవాడ.

౧౯. చెన్నపురి పురపాలనసంఘమున సైమను కమిషను స్వాగత సంబంధమగు గందరగోళము.

౧౯. ఢిల్లీ యందు గా॥ పటేలుగారింట గాంధీగారికివిందు.

మార్చి ౪. విదేశవస్త్రముల దహనసందర్భమున గాంధీగారి ఎరెస్టు. జామీనుపై విడుదల-కలకత్తా.

౫. గాంధీగారి రంగూను ప్రయాణము.

౧౯౨౯

౧౪. దేశమునందంతటను విదేశవస్త్రముల దహనసంస్కారము జరుగుట.

౧౯. గోషెన్ ప్రభువు, ఇర్విమగారి స్థానమున నూతన రాజప్రతినిధిగ నియమింపబడుట.

౨౧. బులుసు సాంబమూర్తిగారిని రాజమండ్రినుండి బళ్లారి చెరసాలకు మార్చుట.

౨౪. గాంధీమహాత్మునకు కలకత్తా కేసునందు ౧ రూ. జరిమానా విధించుట.

౨౮. మద్రాసురాష్ట్రీయ వర్ణాశ్రమధర్మసభ - మదరాసు. (3 దినములు)

౩౦. సంగరాష్ట్ర మహాసభ - రంగపూరు. అధ్యక్షులు-సుభాషచంద్రబోసుగారు.

౩౧. ౧౨వ అఖిలభారత హిందూమహాసభ - సూరతు. అధ్యక్షులు-రామానంద ఛటర్జిగారు.

౩౧. ౨౦వ భారత మహమ్మదీయ సమితి సమావేశము-ఢిల్లీ. అధ్యక్షులు-జిన్నాగారు.

౩౧. ౪వ సంయుక్తపరగణాల జాతీయ మితవాద మహాసభ -లక్నో. అధ్యక్షురాలు - అనీబిసెంటమ్మ.

ఏప్రిల్ ౧. కఠియవాడు రాజకీయసభ-మోర్వీ. అధ్యక్షులు-వల్లభాయిపటేలుగారు.

౩. భారతదేశీయ తంతుకారక సంఘసభ - సబర్మతీ, అహమ్మదాబాదు.

౬. హైదరాబాదునకు మహాత్ముని రాక.

౬. ఇంగ్లండునుండి ఇండియాకు మొదటిపర్యాయము విమానముపై తపాలు వచ్చుట.

౬. రాజపాల్ ('రంగీలారసూల్' గ్రంథకర్త)గారి హత్య.

౮. అసెంబ్లీ యందు బాంబులు పడుట.

౮. సహకారసంఘ శాసన రజతోత్సవము-చెన్నపురి.

౯. గాంధీమహాత్ముని ఆంధ్రదేశ సంచార ప్రారంభము, బెజవాడకు రాక.

౯. జే. యమ్. సేన్‌గుప్తగారు ౪వ తూరి కలకత్తా పురపాలక సంఘాధ్యక్షులగుట.

మీ ప్రాణములను

యూనిక్ భీమా కంపెనీలో

భీమా చేసుకొనుడు

ఎందువలన ననగా

భీమావ్యాపారములోనుండు సకలవిధములగు సౌకర్యములను

మిక్కిలి చవుకలో మీ కొసంగును

1. శాశ్వత అసమర్థత. (Permanent disability benefits)
2. రద్దయిన పాలసీలు బకాయిపడ్డ ప్రీమియము చెల్లింపకయే తిరిగి పునరుద్ధరింపబడుట.
3. పట్టాలను రద్దుగాకుండ యుంచుట. (Automatic extension)
4. క్రొత్తగా తగ్గించబడిన రేట్లు అన్నికంపెనీలకన్న తక్కువ.

ఇవియే ముఖ్యముగా గమనించవలసిన యూనిక్ వారి సదుపాయములు.

గడచిన పంచవర్షాంతపు మదింపునందు రూ. **1000** ల పట్టా 1-కి రూ. **50** లు లాభము పంచబడెను. రాబోవు మదింపునం దెక్కువ సూచనలు పొడసూపుచుండెను.

యూనిక్ వారి పెట్టుబడిపత్రములు బీదలకు, సామాన్యులకు లాభకరము లయి మిక్కిలి అందుబాటులో నున్నవి.

కాబట్టి యూనిక్ కంపెనీలో పట్టాను తీసుకొనుటలో మీరు లాభమును పొందుటయేగాక మీ వంశమునకు, మీ దేశమునకు లాభమును కలుగజేసినవా రగుదురు.

ఇతర వివరములకు, ఏజెన్సీలకొరకు వీరికి వ్రాసికొనుడు:—

మేనేజింగు ఏజెంట్లు,
10, కానింగు వీధి, కలకత్తా.

లేక సూపరింటెంటు, ఎ. సి. బోస్.
ఆంధ్ర బ్రాంచి, బెజవాడ.

ఆర్గనైజర్లు
వాడ్రేవు బ్రదర్సు
పిఠాపురం.

సిద్ధమకరధ్వజము

(మాత్రలు బంగారుచే కప్పబడి యుండును)

ఇందు సువర్ణము చేర్చి తయారు చేయబడి యున్నది. ఇది సమస్తవ్యాధులను అద్భుతముగా ఖండించును. ప్రమేహము, క్షయ, పాండువు, కాసశ్వాసలు, అగ్నిమాంద్యము, సమస్తవిధము లగు జ్వరములు, శీఘ్రజ్వరములు, పురాణజ్వరములు, దగ్గులు, అరుచి, అగ్నిమాంద్యము, అమ్లపిత్తము, కృశత్వము, శిరోరోగము, అత్యుష్ణము, అతిమూత్రము, దుర్బలత్వము, శుక్లనష్టము, స్త్రీల కుసుమవ్యాధులు మొదలగువాటిని ఖండించును. రక్తమును శుద్ధిపరచి వృద్ధి గావించును. మఱియు వీర్యవృద్ధిని, సంసారశక్తిని, బలమును, కాంతిని, సుఖమును, సంతానప్రాప్తిని కలిగించు వర ప్రసాదము. దీనిని శ్రీమంతులు సదా తాంబూలముతో సేవించుచుండిన సర్వరోగ వినిర్ముక్తులై సర్వసుఖము లనుభవించెదరు. వెల మిగుల స్వల్పము.

100 మాత్రలు సీసా. రూ. 20 0-0. 10 రోజులకు 20 మాత్రల సీసా రూ. 4-8-0.

వి. పి. ఖర్చులు ప్రత్యేకము.

☞ వ్యాధిగ్రస్తులు తమ వ్యాధులను గురించి సంజాయిషీ తెలుసుకొన గోరినచో వ్రాసిన తగిన సలహా నిచ్చెదము. క్యాటలాగు ఉచితము.

పి. శి. ఏ. అండు కో., ఆయుర్వేదసమాజం,

పెరిదేపి, నెల్లూరుజిల్లా.

బొంబాయి లైఫ్ అస్యూరెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్

(స్థాపితము 1908)

ప్రత్యేక సదుపాయములు

సభాధ్యక్షుడు, సర్ ఇల్లూభాయ్ శామల్‌దాస్; మేనేజరు, యన్. బి. కాన్ట్రాక్టర్ Kt. C. I. E. J. P.

ఇండియా దేశపు భీమాకంపెనీలలోకెల్ల అన్నివిధముల పాలసీ సౌకర్యముల నిచ్చునది ఇదియే.

తక్కువ ప్రీమియములు	స్వల్పపు షరతులు
ఎక్కువ బోనస్‌లు	మంచి మేనేజిమెంటు
ఆటోమెటిక్ నాన్‌ఫర్ ఫీచరు	పాలసీదారు హక్కులకు వెంటనే
వివరములకు వ్రాయుము—	సొమ్ము చెల్లించుట

K. PADMANABHA PAI, B. A.,
Secretary,

MADRAS BRANCH.

P. B. No. 337, **Mount Road** **MADRAS.**